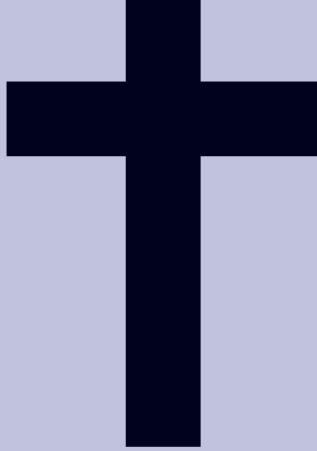

Bafut

Bafut: Ntoò Kristo yí Nsigìnè: mikàà yí mfiì New
Testament

Bafut

Bafut: Ntoò Kristo yî Nsignò: mìkàà yî mfiì New Testament

copyright © 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bafut

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2022-10-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 27 Oct 2022
5d039b4a-c9a1-50b1-8a61-176cf48aa271

Contents

Mateo	1
Mark	60
Lukas	100
Jɔn	161
Ifà'à	208
BaRoma	264
1 BaKorinto	290
2 BaKorinto	314
BaGalatia	330
BaEfeso	339
BaFilipi	348
BaKolosi	355
1 BaTesalonika	361
2 BaTesalonika	367
1 Timoti	371
2 Timoti	379
Titus	384
Filemon	388
BaHeber	390
Jɛms	410
1 Peta	417
2 Pita	425
1 Jɔn	431
2 Jɔn	438
3 Jɔn	440
Jude	442
Ìnnú nlwí'ìnjìm	445

Ntoo yì Nsigìnè yìi MATEO à le ñwà'ànè aà

NJFINNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A ñwà'ànè yù aa a le ñwà'ànè Mateo, ñgànɔo Kristo yìi mæ ikùm yi yì mo'ɔ le mbə Levi aà. Ntoo yì ñsigìnè yìi mæ Mateo à le ñwà'ànè aa i swonə ni mæ Yesu à nî Ayo'ò Nwî wa mæ Nwî à le ñkà'á mæ yu ka yì too tá à zi nyweense bə aà. Nswonə ni mæ ñnnù tsim jii mæ i le mfɛ'ɛ a nu Yesu bo bì jii mæ à le ñghirə aa, i le nyon aa ajàn yìi mæ bì le è nte'ɛ mfoo ñwà'ànè tètə a mum Mìkàà yì Lwèn, ñnnù tsim i fe'ɛ n̄boontə aa a mfigitə tá bə zi mæ Yesu à ni tsi'í Ayo'ò Nwî wá.

Mateo à nañsə ntañtə ñnnù jii mæ Yesu à le si d̄i'í aa a ni mánjii yìi mæ nd̄i'í ñnnù a kònə ni mæ tá bì ghotə ñnnù jii mæ a d̄i'í aà. A ghirə a nañsə ñlaa mæ Yesu à le mbə Rabbi, Nd̄i'í ñnnù yì ñwè yìi mæ à le si ghàà nî àdà'á aà. Bìma bì ñnnù bì mo'ɔ bìi mæ Yesu à le ñghàà ghu aa a bə ànnù Nwî a atu nta'a (5-7), ànnù ntoo bə a múm m̄bi tá bì aa nseense nî ntoo yì ñsigìnè (10), ànnù n̄l'ínə ñfansənnù bə a múm ñghòtə, ànnù mbə ñgǎnyəgənnù (18) ñnnù n̄lwí'ínj̄im bo bì ànnù ajàn mæ ànnù nif̄o Nwî a z̄i aà (24-25).

Mateo à nañsə nd̄i'í tsi'í sigìnè mæ Yesu à nî m̄f̄o, ñki ntigə nlogə noə ñghaa nlonə annù nif̄o aburə. (Mateo, tsɔ mæ à le mbə ñù baYuda, ñwa'anə aa a mbo baYuda ya'a aa, a gha'a ntwonə nî ànnù nif̄o Nwî aa nî ànnù nif̄o aburə. Aburə a təə aa ni ñkùm Nwî yìi mæ bo le si bo'ɔ a ntwon aa.) ñghirə bì yə mæ Yesu à lògə noə nd̄i'í bə ghu ajànə mæ bì tswe a múm ànnù nif̄o Nwî aà. 'Mbure nañsə nloɔ ni mæ tá bə b̄itsim a n̄i toò tsim bì z̄i ntoo yì ñsigìnè ya nlonə annù nif̄o aburə (24.14). Mateo à lwí'isə n̄i nd̄i'í yì ñwè ya mæ tá bì ñghɛɛ ñghirə tá ñgwè'ɛ mu ñù n̄tsim f̄aa mbi tigə ñgǎnyəgənnù Kristo tá ki tigə yu'unə nii a n̄i ñnnù jii mæ à le nd̄i'í aà (28.18-20).

Bì yatə ñwà'ànè yù aa laa:

1. Ñwè'è Yesu Kristo bo bì ajàn mæ bì le njwe yi aà 1.1—2.23
2. Afà'á Jɔn Ñgàn̄mürə b̄ə ñki 3.1-12
3. Ajàn mæ bì le mmurə Yesu a ñki bo ajàn mæ bì le ñkwà'ànè yi aà 3.13—4.1
4. Afà'á Yesu a Galilea 4.12—18.35
5. Ajàn mæ à le n̄l̄o a Galilea ñko'ɔ ni Yerusalem aà 19.1—20.34
6. Ngyà yì n̄lwí'ínj̄im a Yerusalem bo bì maa mbèè àla'a 21.1—27.66
7. Ajàn mæ à le nyweenə ni n̄wo nd̄i'í ib̄in̄u yi a mbo bə aà 28.1-20

Ñgànətsə Kristo

(Lk. 3.23-28)

¹ Bì sɛñ b̄it̄a bì atsə bì Yesu Kristo, yìi mæ à le mfɛ'è a atsə David, mu Abraham aa mæ:

² Abraham à le mbə ta bì Isaac,

Isaac a bə ta bì Yakob,

Yakob a bə ta bì Yuda bo bì b̄oɔ bì maà bi bi mb̄an̄nə,

³ Yuda a bə ta bì Perez bo Zerah yìi ndè wàà à le mbə Tamar aa,

Perez a tigè mbə ta bɪ Hezron,
 Hezron a tigè mbə ta bɪ Ram,
 4 Ram a bə ta bɪ Amminadab,
 Amminadab a bə ta bɪ Nashshon,
 Nahshon, abə ta bɪ salmon,
 5 Salmon a bə ta bɪ Boaz, yɪi mə ndè yɪ à lɛ mbə Rahab aa,
 Boaz a bə ta bɪ Obed yɪi ndè yɪ à lɛ mbə Ruth, mbə ta bɪ Jesse, 6 Jesse
 tigè mbə ta bɪ Mfò David.
 David, yɪi mə à lɛ mbə ta bɪ Solomon yɪi ndè yɪ à lɛ mbə ɲgwɛ Uriah
 aà,
 7 Solomon a bə ta bɪ Rehoboam,
 Rehoboam a bə ta bɪ Abijah,
 Abijah a bə ta bɪ Asa,
 8 Asa a bə ta bɪ Jehoshaphat,
 Jehoshaphat a bə ta bɪ Joram,
 Joram a bə ta bɪ Uzziah,
 9 Uzziah a bə ta bɪ Jotham,
 Jotham a bə ta bɪ Ahaz,
 Ahaz a bə ta bɪ Hezekiah,
 10 Hezekiah a bə ta bɪ Manasseh,
 Manasseh a bə ta bɪ Amos,
 Amos a bə ta bɪ Josiah,
 11 Josiah a bə ta bɪ Jechoniah, yɪi mə à lɛ njwe waa bɪ bɔɔ bɪ maà
 bɪ fyâ noò mə bɪ lɛ nlògè baYuda ɲghɛɛ ni bu a ala'a Babylon
 tsò ibù'u ntsò aà.
 12 Bo ghèè mē ntswe a ala'a Babylon aa,
 Jechoniah a bə ta bɪ Shealtiel,
 Shealtiel a bə ta bɪ Zerubabel,
 13 Zerubabel a bə ta bɪ Abiud,
 Abiud a bə ta bɪ Eliakim,
 Eliakim a bə ta bɪ Azor,
 14 Azor a bə ta bɪ Zadok,
 Zadok a bə ta bɪ Achin,
 Achin a bə ta bɪ Eliud,
 15 Eliud a bə ta bɪ Eleazar,
 Eleazar a bə ta bɪ Matthan,
 Matthan a bə ta bɪ Yakob,
 16 Yakob a bə ta bɪ Joseph, yɪi à lɛ mbə ndoo Mary, Mary mə à lɛ
 njwe Yesu yɪi bɪ tɔwɔɲə ni Kristo aà.
 17 Ma la a bə mə bɪta bɪ atsə bɪ Yesu, nìlɔgɪnə a nu Abraham ɲkɔ'ɔ
 nywe'e a nu David, bɪ lɛ mbə nìghúm ntsò nìkwà, m̀bu nlò a nu David
 ɲkɔ'ɔ nywe'e fyâ noò mə bɪ lɛ nlògè waa ɲghɛɛ ni bu a ala'a Babylon
 tsò ibù'u ntsò aa, bo kɪ mbə nìghúm ntsò nìkwà, ɲki mbu nìlɔgɪnə wa
 noò ibù'u ntsò ɲkɔ'ɔ nywe'e a nu Kristo bo kɪ mbə nìghúm ntsò nì
 kwà.

Ajàɲ yɪi mə bɪ lɛ njwe Yesu aà
(Lk. 2:1-7)

18 Bɪ lɛ njwe Yesu Kristo aa laà mə: Joseph à lɛ kosə Mary, ndè bɪ
 Yesu nɪ ɲgwê yɪ, lá mbɔɲ tá noò nɪyɔ'ò yɪ à ku'u, Mary a yə mə Azwɪ
 Nwɪ a bəɲnè mē ɲghirə yu tswe nì mú! 19 Tsò mə Joseph à lɛ mbə ɲú

yii mǎnnù mi mi tsinə aa, kaa à le ηwa'à kòn mə yu dǎrisə atu Mary a nsi bə. A le ntigə nɔɔ ni mǎnji yii mə yu ka η'esə tuu Mary ghu. ²⁰ A kà mē aa kwa'atə nī àtu ni ma yú ànnù, Angel Mmà'àmbi a zǐ ghu mbo ni a njəə, nswonj mə: “Joseph, mú mǎfo David, tsuu lǒ bə'ɔ a lǒgə Mary nǐ ηgwé ghò bə, nlonj mə mu wa mə à tswə ni ghu aa a fā Azwǐ Nwǐ yii mə a laa mǎnsə aà. ²¹ A ka jwe mǔmbǎnjə tǎ ò tswə ikúm yi ni Yesu* nlonj mə à ka yǐ yweensə bə bi nǐ ìbǐ waa aà.”

²² Ma yú ànnù a le mfè'è tsi'ǐ tsim ma mùu ajǎnj aa, tǎ ànnù yii mə Mmà'àmbǐ à le ghìrè ηgǎntoò yǐ a swonj aa, tǎ à fə'e mbòontə tsi'ǐ maa ajǎnj mə:

²³ “Yê nǐ, Múngòò mǎngyè à ka yǐ tswə ni mu, i jwe mǔmbǎnjə, tǎ bǐ tswə ikúm yi ni Emmanuel,”
(nǐ'ǐ ìkúm ma ghú i bə mə, “Nwǐ à tswə bi'inə”).

²⁴ Joseph à bǐnə mē wa njəə, nyo'ɔ Mary tsi'ǐ wa ajǎnj mə Angel Mmà'àmbi wa à le nswonj ghu mbo mə tǎ à ghìrə aà. ²⁵ Lá kaa à le ηwa'à ni ghu nónj nywe'e a noò yii mə Mary à le njwe mú yǐ yǐ nǐbǎnjə wa aà. A jwè mē aa Joseph a tswé ikúm yi ni Yesu.

2

Ajǎnj yii mə ηgǎnlii mǎnjǒnj i le nzǐ ηkwe'etə Yesu aà

¹ Bǐ le njwe Yesu aa a ala'a Bethlehem a mbù'ù Yudea, wa noò wa yii mə Herod à le mbə Mfò aà. Ma mùu noò, bə bǐ mɔ'ɔ bǐi mə bǐ le sǐ lǐi nǐ mǎnjǒnj aa, bǐ le nɔò a mbǐ nsa'a nòò, nǐzi a Yerusalem. ² Bo zǐ mē aa, nǐbetə mə: “Bǐ jwe mu wa mə à ka yǐ bə Mfò baYuda aa fə aa ε? Bǐ'ǐ le nyə fǐnjǒnj fǐ a ajǎnj yii mə fǐ le mfè'è a mbǐ nsa'a nòò wa nòò yii bǐ le njwe yi aà. Bǐ'ǐ zi aa a mmǐ yi.”

³ Mfò Herod à yù'ù mē laà, nǐtǒnj yi i lwǐ, nú yǐ i tsiginə, ìdìgè i kǐi nǐtigə ntsiginə tsi'ǐ tsiginə a Yerusalem. ⁴ A le ntwonj bilǐi bǐ ηgǎnmaa'anwǐ bǐ tsim bo bǐ ηgǎnjndǐ'ǐ nǒngsə tsim bǐ zǐ a betə a mbo bo mə: “Bǐ le ntswe nǐ njwe Nyɔ'ɔ Nwǐ wa aa a fə aa ε?” ⁵ Bo kwi'ǐ mə, “A njɔ'ɔ àla'a Yerusalem a mbù'ù Yudea. Yulà à nǐ ànnù yii mə ηgǎntoò Nwǐ à le ηjwà'anə aà:

⁶ ‘Wò, àla'a Bethlehem, a mbù'u Yudea, wò, kaa ò sǐ kə'ətə bə, a titǐi ìla'a jǐ wè jǐi mə i tswə a mbù'ù Yudea aà; nlonj mə ntsyasə bə à ka yǐ fè'è a titǐi wò; ηj yii mə à ka yǐ kǐ tsisə nǐ bə bǎ, baIsrael aà.’ ”

⁷ Herod à yù'ù mē lálà, ntwonj ηgǎnlii mǎnjǒnj jya bo bo tswé ηje'esə ηghaanə, a betə waa bo nanjə nswonjə noò wa yii mə bo le nyə fǐnjǒnj fya ghu aà. ⁸ A yù'ù mē, nǐtigə ntoo waa a wa Bethlehem nswonj mə: “Nǐ ghɛɛ nanjə nɔɔ mu wǎ; bɛɛ nǐ lɔɔ nyə, nǐ tigə mbu mbǐi nswonjə a mbo mə, ta mē kǐ ηghɛɛ mmii yi.” ⁹ Bo yù'ùtə mē ànnù ya mə mfò wa à swonj aa, nǐtigə mfè'è ηghèè waa. Fǐnjǒnj fya mə bo le nyə a mbǐ nsà'a nòò aa, fǐ tigə ηghɛɛ nǐ mbii bo, ηghɛɛ ntəə wa adigə yii mə bǐ le njwe mu wa a tswə ghu aà. ¹⁰ Bo yè mē fǐnjǒnj fya mburə ndoritə tsi'ǐ a mbə ànnù. ¹¹ Bo ghɛɛ ηkuu wa nda, nyə mu wa bo nǐdè yi Mary, ηwo ghu nsi, mǐmii yi. Bo mǐi mē yi, ηja'a ìbǎà jya mǐfi'ǐ njoo jǐi mə bo le nzǐ a ntsà'atə mu wa nǐ ju aa, mfa ntənjə yi ghu; bo le mfa

* 1:21 Njǐ'ǐ Yesu ì bə aa “Nǐgǎnywèensə bə.” 2:6 Mic. 5.2

aa gold, ni frankinsense a bò'c ni mæð ghu mbô. ¹² Bo fê'è mâ ñka mbi waa fu mbanjñ ntigə ntsya ni mânji yí dàn ñlonj mæ à le si bə aa bonj ñjəð ì lè mâ waa, Nwĩ a swonj a mbo bo mæ tâ bo tsuu bú bi ghèè fu wa a mbèe mfô Herod.

Ajàñ yii mæ bi le ñlògə Yesu ñkhə ñghèè ni ghu a ala'a Egipto aà

¹³ Nòò yii mæ bo le mmà'atə ñghèe waa laa, angel Mmà'àmbi a zĩ a mbo Joseph a múm ñjəð ñswonj ghu mbo mæ, “Wa Herod à ka kĩ lòò mu wa mæ yu zwitə, bìnə ñlògə yi bô ñdè yĩ, ñkhə ñghèè ni ghu a ala'a Egipto, ñtigə ntswe ghu nywe'e a noò yii mæ ka yĩ bú swonjə a mbo wô aà.”

¹⁴ Joseph à le mbìnə ñlògə mu wa bô ñdè yĩ tsi'ĩ ñitugə, ñghèè a ala'a Egipto, ¹⁵ ñtigə ntswe ghu nywe'e a noò yii mæ Herod à le ñkwo aà. Ma yú ànnù a le mfè'è aa a ñlwensə ànnù yii mæ Mmà'àmbi à le ghìrə ñgàñntoò yĩ a foò ñswonj aa mæ, “Mə le ntwonjə mù ghà a fè'è aa a ala'a Egipto.”

Ajàñə bi le nzwitə bônkhə aà

¹⁶ Nòò yii mæ Herod à le nyə mæ bè bya mæ bi le ñlò a mbi nsa'a nòò bi bwe'esə yi aa, ñtônj ì le ñlwĩ tsi'ĩ si'ĩ si'ĩ. A too bè mæ tâ bi ghèe nzwitə bɔɔ mbânjñè bitsim a ala'a Bethlehem bo bi ni a ila'a jii ì le ntswe ghu mbèè aa, ñlòginə ni bɔɔ bii bi le mbə ilòò ji baa aa ntigə nsigə, ñyonjə aa wa ni nòò wa mæ bè bya le nswonj mæ finjònj fya le mfè'è aà.

¹⁷ Ma yú ànnù a le mfè'è ñlwensə aa ànnù yii mæ ñgàñntoò Nwĩ Yeremiah à le nswonj aa mæ:

¹⁸ “Nù a yə'ə a Rama,

nlərə ní àkhii yi,

Rachel a yə'ə bɔɔ bi;

kaa wa'à bii ni mæ mbə ñu tsimsə yi,

ñlonj mæ bi kwòkə mâ aà.”

¹⁹ Nòò yii Herod à le ñkwo aa, Angel Mmà'àmbi a zĩ a mbo Joseph a múm ñjəð a ala'a Egipto nswonj mæ, ²⁰ “Bìnə ñlògə mu wa bô ñdè yĩ, ñbii ala'a Israel, ñlonj mæ bè bya mæ bi le si lòò nzwitə mu wa aa bo kwòkə mâ.” ²¹ A le mbìnə ñlògə mu wa bo ñdè yĩ, ñbii a ala'a Israel. ²² La à bii mâ ñyu'u mæ Archelaus à lèè ñji ndá taà yĩ ñtigə mfô a ala'a Yudea aa, le mbo'c a ñghèe ghu. Nwĩ à le mbu ndi'itə yi a múm ñjəð mæ tâ à ghèe a mbu'u ala'a Galilea. ²³ A le ñghèè ñtigə ñka ntswe aa a njò'ò ala'a Nazareth, tá lwensə ànnù yii ñgàñntoò Nwĩ à le nswonj aa, mæ, “Bi ka yĩ kĩ twonjə nii ni ñu baNazareth.”

3

Ajàñ yii mæ Jon Ñgàñmürə bə ñkì à le si swonj annù Nwĩ aà

¹ A le mbə maa noò, Jon Ñgàñmürə bè a ñkì a zĩ a atu nta'a miwèè miwèè yii ì le ntswe a mbu'u Yudea aa, ñlòginə ñka nswonjə ní ànnù Nwĩ ghu. ² A le si swonjə ni mæ, “Ni bəñkə mîntii muu, mma'atə ibi ghuu ñlonj mæ ànnù ñifó aburə a tigə a abô.

³ “Jon à le mbə aa ñu wa mæ ñgàñntoò Nwĩ Yesaiah à le nswonj ñlonj yi mæ,

‘Njĩ ñù i tɔɲnə ni a atu nta'a miwèè miwèè ñswonə ni mə,
 Nĩ nanşə a mânjĩ Mmà'ambi,
 ñnanşə iyaà ji tá i tsinə!’ ”

⁴ Jɔn à le si we'e itsə'ə jii bi le nanşə nĩ ñnɔŋ kamel aa, ŋkii ŋwe'e nĩ ìkò ñgùu a atii yu; mǎjĩ mi mi le mbə ŋgweenə bo nwu yĩ ñtə'à. ⁵ Bə le si zĩ ghu mbèè ñlo ni a Yerusalem, bo bĩ a mbù'ù Yudea ntsim, bo bi nĩ ìla'à tsim jii i le ntswe ŋkarisə ŋkĩ Jordan aa. ⁶ Bo le si bii nĩ ìfansənnú jyaa, Jɔn a tigè ñmurə nĩ waa a ŋki Jordan.

⁷ Lá nòò yii mə à le nyə baFarisai bĩ ghà'àtə bo bi baSadukai bi zĩ ghu mbo mə tá à murə waa a ŋki aa, a le nswon a mbo bo mə, “Bũ bɔɔ bi nò! A ghuu aa a wà'asə wò mə tá nĩ khə àlwintɔŋə Nwĩ yii mə a zĩ aa e? ⁸ Nĩ ka ŋkoonə mǎntà mǎi mə mi dǎ'i ni mə nĩ bəŋkə mə mǎntii muu, mǎma'atə ibĩ ghuu aa. ⁹ Nĩ tsee ki mɔ̀ɔntə ni mə mbə nĩ yĩ ŋkhə njo Nwĩ ñlon mə nĩ swonə ni mə, ‘Taà yĩ'ĩ à ni aa Abraham.’ Mə swon a mbo bù mə mbə Nwĩ à zĩ àjàŋ mə mbə yu bəŋkə ñgò'ò jùlà i tigè bɔɔ bi Abraham! ¹⁰ Tsi'ĩ tsitsɔŋ wa bi nɔ̀nsə mə ñjàà ñlɔɔ nĩ ñwà ìtĩ ghu tsi'ĩ mǎŋgàŋ! Itĩ tsim jii mə kaa i si mǎntà mǎ siginè koonə aa, bi ka wǎ mmà'a a mɔ'ɔ tá i khi.

¹¹ “Mə murə ghuu aa a ŋki a ndǎ'i mə nĩ bəŋkə mə mǎntii muu, lá ñù yĩ mɔ'ɔ a yonə a nǎjm mə, yii mə à kò'ɔnə ntsyàtə ghà, kaa mə wa'à kù'ùnə tsi'ĩ tugitə ìbaakòrə ji. A ni yu wa yii à ka yĩ ki murə ghuu a mǎm Azwĩ yĩ Làà ni a mum mɔ'ɔ aa. ¹² Ayoo nsəgə mǎsàŋ a tswe ghu abo, à ka səgə mǎsàŋ mya i tii ntsà'a tsim fi'isə i tigə ghotə mǎsàŋ mya a mǎm àta yu, i bǎŋnə tɔɔ ntsà'à jya a ni mɔ'ɔ yii mə i khi kaa wa'à ñmè aa.”

*Ajàŋ mə bi le mmurə Yesu a ŋki aa
 (Mk. 1.9-11; Lk. 3.21-22)*

¹³ Yesu à le ntigə nlo a Galilea nzi a mbèe Jɔn a ŋkĩ Jordan mə tá à murə yi a ŋki. ¹⁴ Jɔn à le ŋka nloɔ ntuù, ñswonə ni mə, “A ku'unə mə bon a murə wò ñmurə gha a ŋki, ò bǎŋnə ñbu nzi bə a mbo mə aa e?” ¹⁵ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Mà'àtə tá à bə laà tsitsɔŋə; ñlon mə àà àjàŋ yii mə a ku'unə mə tá bĩ ghirə tá ñnnú tsim i tsinə aa.” Jɔn à le ntigə mbii mmurə yi a ŋki.

¹⁶ Nòò yii bi le mmurə Yesu a ŋki aa, à le ŋghèsə ñfè'e wa mǎm ŋkĩ ŋkɔ'ɔ ntəə a nta'à. Abùrə a le ŋŋa'anə a yə Azwĩ Nwĩ a sigə, mbə tsò bugirəmǎkuu ntəə ghu atú. ¹⁷ Njĩ Nwĩ i tigè ñghaa nlo a aburə nswon mə, “Aa mú ghà yĩ ñbǎŋnə yii mə mə kɔŋə aa à ghulà, mə nanşə ndoritə ñlonə yĩ.”

4

*Ajàŋ yii mə Satan à le ŋkwà'ànə Yesu aa
 (Mk. 1.12-13; Lk. 4.1-13)*

¹ Ma yaa ànnú a ghè mə ki tsyà, Azwĩ Nwĩ a tsyàsə Yesu a atu nta'a miwèè miwèè mə tá Devil à kwa'anə yi ghu. ² A le ntswe ghu mitugə mi njwi mǎghum mi nikwà, a si'inə bo bĩ a tǎtugə, ñtuu njĩ, ñjĩ i yanə yi. ³ Ngàŋkwà'ànə bə wa a zĩ ghu mbo nswon mə, “Mbə ò bə Mu Nwĩ, ò swon a mbò ñgò'ò jù mə tá i bəŋkə ntigə abaà.”

⁴ Yesu a kwi'i mə, “Bĩ ŋwa'anə a mǎm àŋwà'ànə Nwĩ mə,

'Kaa nù à si ntìi tswe nlon aa tsi'í àbaa yu yu bê,
a kii nloo mighàà mi tsim mii mi fè'ε a ntsu Nwí aà.' "

⁵ Devil a bú nlogè Yesu nghεε ni ghu wa njò'ò àla'a yí nìlàà manse,
ntè'ε yi wa atu nidòò ni ndámà'anwí, ⁶ nswon ghu mbo mæ, "Mbæ ò bε
Mu Nwí, ò tso'onè nlo fàa atu nda nnànə a nsyè; nlon mæ bi nwa'anə
múm ànwà'anə Nwí mæ,

'Nwí à ka swon annù a mbo baangel bi nlonə ghô.'

Mbu nswon mæ,

'Bo ka tigè nεε gho i tugitə a mbo bo a ndəj
mb'i'ì ò tumè àkòrə yo a ní ngò'ò.' "

⁷ Yesu a kwi'i mæ, "Bi bú nwa'anə a múm ànwà'anə Nwí mæ, 'Tsùu
Mmà'àmbi Nwĩngón ghò kwà'anə.' "

⁸ Devil a ku'usè mbu nlogè Yesu nko'ɔ nghεε ni ghu a atu nta'a yíi
a le nko'ɔ njonə aa, ndi'ì itoò tsim jii mæ bifò bi mbi bù sa'a aa bo bi
nìgha'à nyaa ghu mbò. ⁹ Nswon ghu mbo mæ, "Mè ka fa ngón njoo ma
jù tsim a mbo wò mæ mbæ ò wo a nsyε mmii ghá." ¹⁰ Yesu a kwi'i ghu
mbo mæ, "Lò nghèè, Satan! Bi nwa'anə a múm ànwà'anə Nwí mæ,
'Ka mii tsi'í Mmà'àmbi Nwĩngón ghò,
nki nka mfa'a tsi'í ghu mbo yuyu.' "

¹¹ Devil à le ntigə mma'atə Yesu, baangel bi zì mfa'a ghu mbò.

Ajàn yíi mæ Yesu à le nlogìnə afà'á yi a Galilea àà
(Mk. 1.4-15; Lk. 4.14-15)

¹² Yesu à yù'ù mæ mæ bi niñə Jon Ngànμùrə bə a nki a atsan, ntigə
nlo nghèè a Galilea. ¹³ A ghèè mē ghuu aa, mma'atə Nazareth nğhεε
ntigə ntswe a Kapernaum, a mbèè atsumə Galilea, a mbù'u Zebulem
bo Naphtali. ¹⁴ A le mfè'ε laa a nlwensə annù yíi mæ ngànntoò Nwí
Yesaiah à le nswon aa mæ,

¹⁵ "Ala'a Zebulum ni ala'a Naphtali,
jii mæ i tswe a mbèε nki miyaa, a njii nki Jordan,
Galilea, wò àla'a bitizi Nwí!

¹⁶ Bè bii mæ bi le si tswe a múm mfi'ì idigə aa

bi yè mæ nkà'à yí wè,

bè bii mæ bi le si tswe a ala'a yíi mæ àliləñə niwo a le ntswe ghu aa,

nkà'à i tà mæ a nu bo."

¹⁷ Nlogìnə maa noò Yesu a logìnə nka nswonə ní annù Nwí nswonə
ni mæ, "Nì bənkə mnti'ì muu, mma'atə ibí ghuu, nlon mæ annù nifò
aburə a tigə a abò."

Ajàn yíi mæ Yesu à le ntwon ngənkò mbwè ji nkwà àà
(Mk. 1.16-20; Lk. 4.14-15)

¹⁸ Yesu à kà mē aa ntəə nzi a aghəñə nki miyaa Galilea nyə
ngənkòmbwè ji baa, a bə Simon yíi bi le si twonə ni Peta aa, bo mumaà
yí Andrew, bi tswé wa múm nki nìlə ní mbwè ní àmbunja. ¹⁹ Yesu a
swon a mbo bo mæ, "Nì zi nka nyonə nàá, mæ ka ghìrə tá ni tigə mbə
ngənkò bə." ²⁰ Bo kí nğhensə mmà'atə mbunja'á jya jya nyonə yí.

²¹ Bo bo kà mē aa nğhentə a bú nyə bɔɔ bi ma bí mɔ'ɔ bi baa, a bə
Jems bo Jon, bɔɔ bi Zebedee. Bo bi taà wàà Zebedee le ntswe a múm

àkànu'u ηκεε nî mbunjyâ jyaa. Yesu a twonjè waa. ²² Bo kî ηghesè mmà'atè akànu'ù yaa ya bo bì taà wàà nyonjè yi.

Ajàn mæ Yesu à le ηka ndi'i nî ànnù, ìswonjè nî ànnù Nwî ηkii ηghurè nî ηgàñ mighòò aà
(Lk. 6.17-19)

²³ Yesu à le ntigè ηkarè nî ala'a Galilea tsim òndi'i nî ìnnù a ndàghòtè baYuda, ηkii nswonjè nî òtoo yì ìsigìnè ya nlonjè annù nifò aburè. Nηhurè nî mighòò mi tsim bo bì ìlò'ò tsim jii i le ntswe a nu bè aà. ²⁴ Annù òlonjè ηgaa yì a le ntigè nseèné a mùm àla'a Syria tsimè. Bè tigè òlogè nî ηgàñmighòò jyaa tsim, tsi'ì bè bìi bi le si ghòò nî mighòò a mbuu mbuu, bo bè bìi mæ bi le si yu'u nyanjè a mbuu mbuu aa, bè bìi mæ bì demon le ntswe a nu bo aa, ηgàñwo abùbùrè, bo bì bìbwènkè òzi nî bo, a kii ηghurè waa. ²⁵ Mìnnòò mí ghà'atè le ntigè nlo a mbu'u Galilea bo bì nî a Decapolis, òlo a Yerusalem, nî a Yudea, nî a njii ηkí Jordan nyonjè nii.

5

Annù Nwî yii mæ Yesu à le nswonjè a atu nta'a aà
(Lk. 6.20-23)

¹ Yesu à yè mæ nnòò bè wa ntigè ηko'ò ηghèe a atu nta'a, ntswe a nsyè, ηgàñyègònnù jì i yòñ òtswe ghu mbèè. ² A lógìnè ηka ndi'i waa mæ:

³ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ bo fumè a mùm Azwì aà, òlonjè mæ ànnù nifò aburè à nî à yaa.

⁴ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ mìnntii myaa luu nî àjèjèné aà, òlonjè mæ bì ka tigè bòrisè mìnntii myaa.

⁵ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ bì bònè aà, òlonjè mæ bo ka yì jì mbi yù aà.

⁶ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ njì i yanjè nî waa, mìnntii myaa kii òloo nlonjè ìnnù jii i tsinè aà, òlonjè mæ bo ka yì ywurè.

⁷ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ bì ko mìlèjèné bè bi mo'ò aà, òlonjè mæ bì ka yì kii ko mìlèjèné wàà.

⁸ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ mìnntii myaa mi laa aà, òlonjè mæ bo ka yì yè Nwì.

⁹ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ bì fà'à a ηghìrè mæ tá mbòonè tswe a titii bè aà, òlonjè mæ baa yì tigè twonjè waa nî bòò bi Nwì.

¹⁰ “Mbòonè a mbo bè bìi mæ bì tso'ò akòrè yaa òlonjè mæ bo ghìrè annù yìi a tsinè aà, ànnù nifò aburè a nî à yaa.

¹¹ “Mbòonè a mbo bù mæ mbè bè ka mbègitè nî ghuu, òtso'ò nî àkòrè yuu, ηkii nswonjè nî mbuu ìnnù jì bì tsim, tsi'ì àdànjè dànjè, a atu bù òlonjè ηgaa yà aà. ¹² Nì ka ndoritè ηkii ηwye nsègitè nlonjè mæ mètso'onè mi afà'à mii mi gha'a aa mi tswe a mbo bù a aburè aà. Nlonjè mæ à ki mbè ajàn yìi bi le si tso'ò akorè ηgàñntoo Nwì jii i le ntswe a mbii bù aà.

Mbè fìngwanjè bô ηkà'à
(Mk. 9.50; Lk. 14.34-35)

¹³ “Nì laa mbè fìngwanjè a mbô mbì. Là mbè fìngwanjè fì tuu nìi bú kì lîi borjè bì ka tigè bú ghìrè aa mæ akè tá fì bú ka nlii aa è? Kaa fì sè nì

àfà'à bŭ ntswe, ntigə mbə aa mə tá bì me'e tá bè tigə ntəontə ghu ni m̀̀kòrè.

¹⁴ “Nì laa mbə ñkà'a mbi ghù. Kaa mbə bi wa'ă ñjò'ò àla'a yì ì təə a atu nta'a aa l̀̀'òsè. ¹⁵ Kaa bè si lām kosə nniñə ni a mùm àntòò ñkuse, bi bàñnè ñtə'ε aa bə a atu atətè, ñkà'á yi wa i tigə ñta ñke'etə ni bè bìtsim a mùm ñdà. ¹⁶ Ma mùu ajàn, nì ghìrè tá ñkà'á ghuu ka nta a nsi mi'i bè, tá bo ka nyə innù jì sigìnè jìi ni ghìrè aa ta tigə gha'asə Taà ghùu yìi à tswe a aburə aà.

Ajàñ yìi mə Yesu a t'ò'otə nòñsə Nwì aà

¹⁷ “Nì tsee wa'atə mə mè zì aa a mbwesə nòñsə yìi à tswe a mùm ññwà'ànè Moses kè ànnù yìi a tswe a mùm àñwà'ànə ñgǎñntoo Nwì aà. Kaa mè sì zì aa a mbwesə nòñsə, mè zì aa bə a nlwensə. ¹⁸ Mè swon tsi'í annù ññkon a mbo bù mə kaa ñli'i nì àñwà'ànè nì fùùrè kè àntsò'òñè yì fùùrè kaa ka yì wa'à bwe wa nì àñwà'ànè nòñsə ñywe'e a noò yìi mə aburè bo ñsye ka yì tsyà aà; bì ka yì ghìrè innù jìi i tswe ghu aa tsi'í tsim ya'a. ¹⁹ Nù tsù yìi mə a wò tsi'í ñdì'i yì kəgə yì m̀̀'ò a nì ñdì'i ma jù, ñkii ntigə ñdì'i ni a mbo bè bì m̀̀'ò mə bì ka ñghìrə mala aa, bì ka yì twonə yi ni ñù yì kə'ətə nsigə nlwi'i a mùm ànnù ñifò aburə. Lā ñù yìi mə a ləə ñdì'i mà jù ñkii mmirisə ni bè bì m̀̀'ò mə bì kii ñka nləə aa, bì ka yì twonə yi ni ñù yì ñwè a mùm ànnù ñifò aburə.

²⁰ “Mə swon a mbo bù mə, mbə innù juu tsuu tsinə i tsyatə jì ñgǎñndi'í nòñsə bo bì jì baFarisai, bəə bon kaa nì ka yì wa'ă a mum annù ñifò aburə ku.

Annù ñlonə alwintəñ bo ñzwitə ñù

²¹ “Nì yu'u mə bì lə si swonə a mbo bè a mbii mə, ‘Tsee ñù zwitə; ñù yìi mə à ghìrə ma la aa bi ka ləgə yi ghèè nì ghu a ndántso'òtə m̀̀sa'á.’

²² Lā, mə swonə a mbo bù mə, ‘Nù yìi mə à lwisə ntəñ a nú ñdím yì aa,* a bon mə bì ñiñ isa'a ghu nú.’ Nù yìi mə à twonə ñdím yì nì àtìrè aa, a bon mə bì ləgə ñghèè nì ghu a nsi ñgǎñnsa'a m̀̀sa'á. Nù yìi mə twonə ñdím yì nì àjñtə ayoo dāñè dāñè aa, a ku'unə mə tá bì ma'a yì a mum m̀̀'ò tì m̀̀.*

²³ “Mbə ò yì nzi nì ñjoo mmà'anwì jo a nsi ñikèntə ni m̀̀'ò ni mmà'a Nwì, ñwa'atə mə ò fānsə annù a mbo ñdím ghò, ²⁴ ò ma'atə ñjoo mmà'anwì jya wa mbèè ñikèntə ni m̀̀'ò, mfoo ñghèè bŭ ñdím ghò wa mǎñsə ànnù ya, mbon tá ò zi mfa ñjoo mmà'anwì jo jyá.

²⁵ “Mbə ñù yìi à ññ isa'a a nu wò a ləgə gho ñka ñghèè ni wò a korè, ò swon bu yu mǎñsə isa'a wa a mǎñjì m̀̀bon ghèè kuu wá korè; ñlon mə bu yu bə ghèè kuu ghu, bon à ka ghèè fa gho a mbo ñgǎñnsa'a m̀̀sa'a tá à tigə mfa gho a mbò ñgǎñmbè àtsàñè tá à ghèè nniñə gho a atsañ. ²⁶ Mə swon tsi'í ànnù ñikon a mbo wò mə ò bə kuu wa atsañ bon ò ka tigə tswe ghu i ywe'e a noò yìi ò ka yì mǎñsə tu ñkabə yìi mə o tswa nii ghu aa tsi'í ñtsim, i sigə ywe'e nì ànini yìi a lwi'i aà.”

Annù ñlonə annù mǎghàbè

²⁷ “Nì lə nyu'u bi swon a mbii mə, ‘Tsee annù mǎghàbè ghìrè.’ ²⁸ Lā mè swon a mbo bù mə, ñù yìi mə à lèntə mǎngyè ñyè'ətə yi aa, à

* 5:22 Ññwa'anə jì m̀̀'ò i kù'ùsə a yuà annù mə, “Ti ghè mə à ghìrè ànnù tsu aa” * 5:22 “Raca” à nì ñghàà nì baGrikia (m̀̀bègìtè)

ghirè mæ annù mâghabè bo yu a mûm ntiî yu. ²⁹ Maa ajàn nîbè nîlî'î no nî mà'à nî ghirè mæ tâ ò wo a mûm innù jî bi, ò twe'è nîme'e! A boŋ mæ tâ ò bwe adigè nû yo yî m'ò'ò ntsyatè mæ tâ bì yî mmà'a ibiînú gho tsîm a mum m'ò'ò Satan.* ³⁰ Mbè abô yo yî mà'à a ghirè mæ tâ ò wo a mûm innù jî bi, ò kwyê nîme'e! A boŋ mæ tâ ò bwe nîkweê no nî m'ò'ò ntsyatè mæ tâ bì yî mmà'a ibiî nû gho tsîm a mum m'ò'ò Satan.

Annù nsà'a nìy'ò'

(Mt. 19.19; Mk. 10.11-12; Lk. 16.18)

³¹ “Bî le swonŋ mæ, ‘Nù yî à fi'i ngwê yî a nda yu aa, tâ à yè mæ yu fa àŋwà'ànè nsà'ànè nìy'ò'ò ghu mbô.’ ³² Lâ, mè swonŋ a mbo bù mæ, nîbè nù a fi'i ngwê yî a nda yu, ntsuu nlonŋ aa annù atsùurè bè, bè boŋ à ghirè aa mæ tâ à tigè mánŋyá àjirè; nûmbánŋè yî à yò'ò yî aa, a ghirè aa annù mâghabè bo mánŋyè ma wá.

Annù nlonŋè annù ŋka ŋkââ

³³ “Nî yu'u mæ bi le si swonŋ a mbîi mæ, ‘Nî tsuu ki kââ annù a mbwe'esè bè, lâ nîbè ò te'è ŋkaa a mbo Mmà'àmbi mæ ò ka ghirè annù, ò ghirè ànnù ma yá.’ ³⁴ La mè swonŋ a mbo bù mæ, nî te'è tsuu burè ki kaa kââ. Nî yî ti kâ'a annù nî tsuu ki kââ. Nî tsee nî àbùrè kââ, nlonŋ mæ àa adigè yî mæ àbèrè Nwî a tswe ghu aà; ³⁵ kè nî nsyè, nlonŋ mæ àa adigè yî mæ Nwî a tetè mikòrê mi ghu aà; kè nî Yerusalem, nlonŋ mæ àa nìj'ò'ò àla'à Mfò yî ñwè aà. ³⁶ Nî tsee ki kââ nî átù yuu, nlonŋ mæ kaa mbè nî wa'à inunŋ yî m'fù'ù kè yî m'fî ghirè aà. ³⁷ Tá ànnù yî mæ nî ka ki swonŋ aa tâ bè tsi'î ‘ñŋè’ kè ‘ñŋanŋ’; ànnù yî dànŋ yî nî bù nswonŋ aa a tigè nlo aa a mbo nù yî mbi wá.

Annù nlonŋè annù ŋkwi'inè ànnù yî bí

(Lk. 6.29-30)

³⁸ “Nî le nyu'u mæ bi le nswonŋ mæ, ‘Nîlî'i a atu nîlî'i, bo bì nîsòŋè a atu nîsòŋè.’ ³⁹ La mè swonŋ a mbo bù mæ, tsuu ibi yî nù yî mbi a ghirè a nu bù ki tuu. Lâ nîbè nù a fèè nigha'à no ni abô mà'à, ò bèŋkè nî m'ò'ò mfa ghu mbô. ⁴⁰ Mbè nù a loo gho nî isa'a ŋka nlo mæ yu kwèrè atsé'è yo yî mà'à, ò kî nfa akutè yo ghu mbô. ⁴¹ Mbè nù a gaansè gho mæ tâ ò kwetè yî tâ bu yu ghèè malè yî m'fù'ù, ò bii bu yu bánŋè ñghèè bi baà. ⁴² Mbè nù a yî nlo ayoo a mbo wò, ò fá, ñtsee tuu a ntso'osè nù nî àyòò.

Annù a ŋka ŋkòŋ ŋgàn kibàâ

(Lk. 6.27-28,32-36)

⁴³ “Nî le nyu'u bi swonŋ mæ, ‘Ka kòŋè a ndîm ghò, ŋka mbaa ŋgàn kibàâ ghò.’ ⁴⁴ La mè swonŋ a mbo bù mæ, nî ka ŋkòŋ ŋgàn kibàâ juu, ŋka ntsa'atè nî Nwî a atu bè bii bi tso'ò akòrè yuu aa, ⁴⁵ tá tigè bè boo bi Taà ghùù yî à tswe a aburè aà; nlonŋ mæ a ghirè nìnòò yî a tâ nî a atu bè bî bi bo bì bî siginè, ñghirè nîbèŋ i loò nî bè bii annù yaa a tsinè aa bo bì bii annù yaa si tsinè aà. ⁴⁶ Mbè nî ka ŋkòŋ aa tsi'î bè bii bi kòŋè ghuu aa, boŋ mbè Nwî a bù ntsò'ò ifà'à ghuu aa a ya aa è? Tsi'î ñgàn kwèrè bitax, bi si ma mùu ajànŋ ghirè aa è?

* 5:29 M'ò'ò Satan, “Gehenna” a nî nighàà nî baGrikia, a bè àdigè m'ò'ò ti mè.

47 “Mbə nì ka ntwoŋtə aa tsi'í bɔɔ bi maà buu, boŋ kwensə nì ànnù yìi nì ghìrè aa à nì àkè aa ε? Tsi'í bìtizi Nwí, bi si maa ajàŋ kii nghìrè aa ε?”

48 “Nì ghìrè tà ìnnù juu ì boŋ màŋsə tsi'í àjàŋ mə Taà ghuu a aburə à bɔŋ màŋsə aà.”

6

Ynnù òlɔŋ nghìrə ìbòŋè

1 “Nì ka ntsyesə ghuu ntsuu ìnnù jii mə i tsinə aa a nsi mi'i bə ki ghìrè bə mə tá bì ka nyə ghuu. Nlɔŋ mə nì bə ki ghìrè maa ajàŋ boŋ kaa nì ka wa'á mitsɔ'ɔnè mi ifà'à a mbo Taà ghùu yìi à tswe a aburə aa kwèrè.

2 “Maa ajàŋ, nì yi ti fa ayoo a mbo ñgàŋəfɔmə nì tsuu ntàŋ ki tɔŋə, tsi'í tsɔ ajàŋ mə ñgàŋəbagilè ì ghìrə a ndaŋghotə bo bì a nì mĩmfàŋnè mə tá bì ka ñgha'asə waa aà. Mə swòŋə a mbo bù tsi'í annù nĩkoŋ mə bo kwèrè mə mitsɔ'ɔnè mi ifà'à myaa mitsìmə. 3 Lâ nì yi mbàŋnè ti fa ayoo a mbo ñgàŋəfɔmə, nì tsuu ghìrə mə tá àbò yuu yì ñkwàbè à zi ayoo yìi mə àbo yì mà'à a tugitə aà. 4 Tá tá ñjoo jya mə nì fa aa tá ì tswe a alò'òsè, boŋ Taà ghùu yìi mə a yə ìdigə a alò'òsè aa, à ka tso'ɔ ifà'à ghuu.

Annù òlɔŋ annù ntsà'atə Nwí

(Lk. 11.2-4)

5 “Nì yi ti tsà'atə Nwí, nì tsuu bə tsi'í tsɔ ñgàŋəbagilè mə bo kòŋə mə bo ki biinə təə nì a ndaŋghotə ké a mbèè mĩmfàŋnè mə bə ka nyə waa aà. Mə swòŋə a mbo bù tsi'í annù nĩkoŋ mə bo kwèrè mə mĩtəŋnè myaa. 6 Lâ nì yi mbàŋnè ti tsà'atə Nwí, nì kuu ñghèè a múm ñja'à ñda bù, ñtsetə abà'à, m̀bu'u mbo a mbo Taà ghùu yìi à tswe alò'òsè aa, boŋ Taà ghùu yìi a yə ìdigə a alò'òsè aa, à ka tso'ɔ ifà'à ghuu.

7 “Nì yi ti tsà'atə Nwí, nì tsuu bu'usə ki ghàà mighàà bə àdàŋè dàŋè tsi'í tsɔ ajàŋ yìi mə bìtizi Nwí bi ghìrè aà. Nlɔŋ mə bo wa'atə nì mə Nwĩŋgòŋ à ka yu'u ñiyə'ə nyaa ì yòŋə aa mighàà mya mĩ ghà'à ñgha'a. 8 Nì tsuu tsɔ bo bə, òlɔŋ mə Taà ghùu à zi ñjoo jya jii mə nì boŋə aa mbəŋ tá nì ka mbetə. 9 Nì tigə ñka ntsa'atə Nwí aa laà mə:

Taà yi'ì a aburə,

ghìrè tá bì ka ñgha'asə ìkùm ghó.

10 Tá ànnù nifɔ yo á zi,

Ta bǎnsye aa nyu'u ndi'ì jo tsɔ bǎburə.

11 Fa miji mũ mə mi ku'unə a mbo bí'í sii aà.*

12 Lì'ìnə ifansənnù jì'ì a ajàŋ mə bí'ì kii nli'inə nì jì bə bíi bi fànsə a nu bí'í aà.

13 Ntsuu bii bí'ì kwo a ñkìrè Satan bə. Lâ yweensə yi'ì nì ìnnù jì bí.*

14 “Nlɔŋ mə nì bə ki lì'ìnə ifansənnù bə, bəə boŋ Taà ghùu yìi à tswe a aburə aa à ka kii lì'ìnə juu. 15 Lâ mbə nì tsuu ifansənnù bə ki lì'ìnə bəə boŋ kaa Taà ghùu kaa à ka wa'á juu ka nli'inə.

Annù òlɔŋ annù nsi'isə ìbii nu tì jì

16 “Nì yi ti si'isə ìbiiñù ghuu ti jì, nì tsuu ki jəŋnə tsi'í tsɔ ñgàŋəbagilè òlɔŋ mə bo tsuŋ mĩnsì myaa mə tá bə ka nyə mə bo si'isə ìbii nú waa

* 6:11 Kə àbaa yìi bí'ì ka ló jì a yoo aà. * 6:13 Kə ñgàŋmbù'ù ìnnù jì bi wá.

ti jî. Mè swòṅə a mbo bù tsi'í annù nîṅkoṅ mə bo kwèrè mə mitsò'ònè mi ifa'á myaa mitsímè. ¹⁷ Lá nì yì mbàṅnè ti si'isè ibii nù ghuu ti jî, nì ka nsi'itè mînsi muu nyò'ò, ¹⁸ tá bè tsee yə mə nì si'isè ibiinnù ghuu ti jî. Tá Taà ghùù yì à tswe alò'òsè aa, tá yə. Boṅ Taà ghùù wa mə a yə idigə a alò'òsè aa, à ka tso'ò ifa'á ghuu.

Afù'ù a aburə
(Lk. 12.33-34)

¹⁹ “Nì tsuu afù'ù yuu a ità fàa nsye ki lèè, a adigə yì mə mbə ñsègè ì kurə kè ñtsèbè ì kò, kè biyərə bəgə nyərə aà. ²⁰ Nì baṅnə ṅka nləə afù'ù yuu bə a atá aburə, a adigə yì mə mbə ñsègè ì wa'à kurə, kaa ntsèbè wa'à kì ṅko, kaa biyərə wa'à kì mbəgə nyərə. ²¹ Nlòṅ mə adigə yì mə afù'ù yo a tswe ghu aa, ñtì ghò i ka kii tswe aa ghú.

Ñkà'a ibii nù.
(Lk. 11.34-36)

²² “Nìli'í no laa mbə lám ibiinnù ghò. Nìli'í no bə tswe siginè, bəə boṅ mbii nù yə ntsím ì luu nì ṅkà'à. ²³ Lá nìli'í mo bə tsuu ì siginè tswe boṅ mbii nù yə ntsím ì luu nì mfií idigə. Mbə ṅkà'à yì mə ì tswe a nu bù aa ì bə mfií idigə bəə boṅ à nì mfií idigə yì ñswèrè ñswerə.

Nwìṅgòṅ bo bi ñjòð
(Lk. 16.13; 12.22-31)

²⁴ “Kaa mbə ṅù à wa'à a mbo bità bi afà'à bi baa ka mfa'a; ñlòṅ mə à ka bàà yì mò'ò ì bāṅnə kòṅ yì mò'ò; kə a ká mfa'a a mbo yì mò'ò nì ñtì yì tsím, mbāṅnə ntsa'a ni yì mò'ò. Kaa mbə ò wa'á a mbo Nwì bo bi a mbò ṅkabə ka mfa'a.”

²⁵ “Ma mùu ajāṅ, mə tigè ñswòṅ a mbo bù mə nì tsuu innù ki wa'a nloṅ ntswèntí yùu, mə nì ka ji aa àkè, kè no aa àkè lè, kè ñlòṅə ibiinnù ghuu, mə nì ka wè'è aa àkè lè. Ntswè ñtí yùu, ì sì miji tsyatè aa é? Mìbìminù muu mi wa'a itsè'è ki ntsyatè aa é? ²⁶ Nì lentə bîsiṅ bii bi dàrè a ndəṅ aà. Kaa bi si waa njoo bwe'e, kaa wa'a kii ñfu'u nlèè ni a atà. Lá Taà ghùù yì à tswe a aburə aa, a jè'è nì waa. Nduú ghuu ì sì ì waa tsyatè aa é? ²⁷ Mbə ṅù ñibú ghùù yì tsu à ku'usè múbāṅtè a nì ñtswèntí* yì ñlòṅ mə a wa'a innù aa é? ²⁸ Nì wa'a nì innù ñlòṅ itsè'è aa aya aa é? Nì lentə ibwì'í ṅgèè jìi ì kwe a ṅgèè aà. Kaa ì sì nwùḡinè, kaa kì'ì nì àsìsì kii mba'a. ²⁹ Mè swòṅə a mbo bù mə tsi'í mfiò Solomon, a mum nìgha'à ni nì tsím, kaa à lè ṅki'í itsè'è yì tsu wè'è tá à boṅ mbə tsi'í tsò jyaa. ³⁰ Lá mbə Nwìṅgòṅ a ka nwe'è itsè'è a nù ṅgèè a itu mînta'a, yì mə ì kwe sii a lo ti bə a yoo bi tòò a abu aa, boṅ mbə a kì'í itsè'è a nu bù naṅsè ṅwe'è ntsyatè aa é? Abiintì yuu a kə'ə bi laa aa a ya é? ³¹ Ma mùu ajāṅ, a ku'unə mə nì tsuu innù ki wa'a, ì betə nì mə, 'Bì'í ka ji aa àkè, kè bî'í ka no aa àkè, kè bî'í ka wè'è aa àkè lè? ³² Nlòṅ mə bitizì Nwì bi lòò ma jù ñjòð tsímè; lá Taà ghùù a aburə à zi mə nì boṅ njoo mà jù tsi'í tsímè. ³³ Lá tá nì foo ṅka nlòò bə ànnù nifò Nwì bo bi ànnù yì yì mə a tsinə aà, boṅ à ka kii fa njoo mà jù tsi'í tsím a mbo bù.

³⁴ “Ma mùu ajāṅ, nì tsuu innù ki wa'a nloṅ annù ayoo bə, ñlòṅ mə iyòò ka ló tswe nì ì jii innù. Tá ṅgi'í yì sii tá ì ku'unə sii.”

* 6:27 Kè a nì ñsà'átə yì.

7

Annũ ñka ntwi mĩlò'ò mi bê bĩ mɔ'ò

(Lk. 6.37-38,41-42)

¹ “Tsuu mĩlò'ò mi bê ki twi tâ bì tsuu mo i kii twi. ² Nlonj mə àjàn yĩ mə o twi mĩlò'ò mi bê aa, à nĩ àjàn yĩ mə bi ka yĩ kii twi mò. Figè yĩ mə o fa ni a mbo bè aa, à ni figè yĩ bi ka kii fa ni a mbo wò aa. ³ A ghìrè àkè mə ò ka nyè nĩ àbà'a ati yĩ mə a tswe nĩl'i ndĩm ghò kaa ñk'i'ì nì koonè yĩ mə à tswe a nĩl'i'ì wò aa yè aa è? ⁴ Kè mbè ò tsyà aa la nswonj a mbo ndĩm ghò mə, ‘Zi ta mə fi'ì abà'a ati a nĩl'i'ì wò’, mə koonè à bàñnè ntswe a nĩl'i'ì wò aa è? ⁵ Wò ngàñàbagilè, foo ntyá mbĩ mfi'ì koonè wa a nĩl'i'ì wò, bonj ò ka nanjè yè abà'a ati ya a nĩl'i'ì ndĩm ghò i fi'ì.

⁶ “Nĩ tsuu njoo jii i laa mànsè aa a mbò mbu ki fa bonj i ka bəñkè i wò a nu bù. Nĩ tsuu njoo atĩndũ juu a mbo bikwinyàm ki fa bonj bi ka nĩntè i ta ñgi'ì ghu.

Mbetè, ñlòò bò ñkwèntè

(Lk. 11.9-13)

⁷ “Nĩ ka mbetè bonj bi ka ki fa a mbo bù. Nĩ ka nlòò bonj nì ka yè. Nĩ ka ñkwèntè bonj bi ka ña'a a mbo bù. ⁸ Nlonj mə ñù ñtsim yii a betè aa, a kwèrè, ñù ñtsin yii a kii nlòò aa, a yè. Ñù yii mə a kwèntè aa, bi kii ñña'a ghu mbò. ⁹ Kè à nĩ mbuu ñù ghuu yii mə à tswe a atitii bù mə mbè mú yì à betè yi mə tâ à fa abaa a mbo yu a bàñnè mfa bê ñgò'ò ghu mbo aa è? ¹⁰ Kè bεε mə a betè yi mə à fa fibwè a mbo yu a bàñnè mfa bə no aa è? ¹¹ Mbè bù bii mə nì ni ñgǎñghìrè innù jì bi, nì zi ajàn mə mbè nì ka mfa njoo jì siginè a mbo boò buu, bonj mbè Taà ghùù yii à tswe aburè aa a ki'ì njoo jì siginè a mbo bè bii mə bi betè aa ka mfa aa mə akè aa è?

¹² “Ka ñghìrè a nu bè i innù jya jii mə o kòñè mə bì ka ñghìrè a nu wò aa. Nlonj mə àà ànnù yii mə nòñsè bo bì ñìghàà ni ñgǎñntoo Nwĩ swonjè aa a yulà.

Ntsũ ñkya yì kègè

(Lk. 13.24)

¹³ “Nĩ tsya ni ñtsũ ñkya yì kègè wa ñkuu, nlonj mə ntsũ ñkya mà wa i jwaanè ntèè, mánjì yì a kì mfwaaatè, i ghèè aa a ntsũ ñìwo ni nlwĩ'ì ñjìmè, bè kii ñzwu nyonjè ghu ñgha'a. ¹⁴ Lá ñtsũ ñkya yii mə i ghèè a mùm ñtswèntii aa i kè'ətè; mánjì yii mə a kii ñghèè ghu aa a tsyànè, a bə tsi'ì mbumtè bə mə mbè bi yè.

Ati bo fĩntà fi

(Lk. 6.43-44)

¹⁵ “Nĩ ka ntsyèsè ghuu nĩ ñgǎñntoo Nwĩ mbwe'esè, jii i zì a mbo bù mma'a ñgùù mbĩñjèrè a nu bo, lá mbañnè mbè naañgwyè mĩtsè'è aa. ¹⁶ Wa nì ka yì zi waa aa a ñjìm mĩntà myaa. Mbè àtì ñjòn ñjòn a koonè manjòlè aa è? Kè ñtsibĩnjòn i koonè àjòò aa è? ¹⁷ Wa àtì yì siginè a koonè aa mĩntà mĩ siginè, àtì yì bi a ñkoonè aa mĩntà mĩ bì. ¹⁸ Kaa mbè àtì yì siginè a ki'ì yì mĩntà mĩ bi koonè. Kaa yì bi a wa'á mĩntà mĩ siginè ki ñkoonè. ¹⁹ Atì tsim yii kaa a si mĩntà mĩ siginè koonè aa, bi wà mma'a a mum mɔ'ò. ²⁰ Wa nì ka yì ki zi waa i yòñè aa a ñjìm mĩntà myaa.

Annù òlɔŋ bə bii bi bwe'esə ibiinú waa aà

(Lk. 13.25-27)

²¹ “Kaa à sɪ nù òntsim yii mə a twonə nàa mə, ‘Mmà'àmbi, Mmà'àmbi’, aa bə mə à ka yí kuu a mùm ànnù nifɔ aburə. A ka yí kuu tsi'í bə bii mə bi ghìrə ànnù yii mə Taà ghà a aburə a lòò aà. ²² A ka yí bə wa njwi òntɔ'òtə mɪsà'a, tá bə bii ghà'atə zi nswon a mbo mə mə, ‘Mmà'àmbi, Mmà'àmbi, bii'í le si swon ntoo yí ònsigìnə ní ìkúm gho, mfi'í ní ìzwí jì bi ní ìkúm gho, òkii nghìrə ní ìnnù jì yeyerə jì ghà'atə ní ìkúm gho.’ ²³ Tá mə swon a mbo bo ní òsi ní òsi mə, ‘Wa mə le wa'a ghuu zì. Nì lo ghuu a mbèe mə òghèe mba a ngǎnghìrə ìnnù jì bí!’

Bìbɔɔ bi nda bi baà

(Lk. 6.47-49)

²⁴ “Nù òntsim yii a yu'u mighàà ma mù mfa ni mu aa, à bə aa tsi'í tsò nù mɪtsyè yii mə à bɔɔ ndá yí a atú alánsə ngò'ò; ²⁵ bɛɛ mbən ì zi nloo, òkì ì luu, àfisə a kɪ ntsya ntum nda ya, kaa ì kɪ'ì yì wò, òlɔŋ mə à le mbɔɔ a atu alánsə ngò'ò aà. ²⁶ Lá nù yii mə a yu'u mighàa ma mù kaa wa'à ní mu fa'a aa, à bə aa tsi'í tsò àjɪntə nù yii mə à le ghùrə ndá yí a atú àwàŋə. ²⁷ Nòò yii mbən ì le nloo, mǎŋkì luuŋkə, à fisə a kii òntsyà ntumə ní nda ya aa, ì wò tsi'í ní nìwò ní wè.”

Adà'a Yesu

(Mk. 1.21-22)

²⁸ Nòò yii Yesu à le mmànsə a nswon ma jù ìnnù aa, ìkùrə nnòò bə wa ì yerə àjàŋ yii mə à le sɪ dì'ì ànnù Nwì aa, ²⁹ Nlon mə à le sɪ dì'ì waa aa tsò nù yii à tswe ní adà'à, kaa wa'à aa tsi'í tsò ògǎŋndì'ì nòŋsə jyaa dì'ì bə.

8

Ajàŋ yii mə Yesu à le nghùrə nù àkikwen aà

(Mk. 1.40-45; Lk. 5.12-16)

¹ Yesu à lò mə wa atu nta'a nsigə mábəm nnòò ì yonə yì. ² Nù àkikwen yí mò'ò à le òkì nzi ntsi'ì yì, nswetə miku'utə mi ghu nsi, òswon mə, “Mmà'àmbi, ò bə kǒŋ, bon ò ghìrə nù yà ì laà.”

³ Yesu a nàsə àbò yì mmɔɔntə yì ghu, òswon ghu mbo mə, “Mə kòŋə, tá nù yò laa.” Akikwen ya a le kɪ mburə ngheesə nsigə ghu nu, a laa. ⁴ Yesu a tigə òswon ghu mbo mə, “Yə, ò gheɛ, ò tsuu ànnù tsu a mbo nù lò swonə, la mbàŋnə òghèe ndì'ì ibii nù gho a mbò ògǎŋmà'anwì, òkì mfa ayoo mma'anwì yii mə Moses à le lèə aa, tá dì'ì a mbo bə mə nù yò ì làà mə.”

Ajàŋ yii mə Yesu à le nghùrə ngàŋàfà'à àtu bisogyè òkhi nù baRoma aà

(Lk. 7.1-10)

⁵ Nòò yii mə Yesu à le nghèè òkkuu a Kapernaum aa, àtu bisogyè òkhi a le nzi ntsi'ì yì, nìbu'u mbo ghu mbo mə à kwetə yì. ⁶ Nswon mə, “Mmà'àmbi, nìghòò bwentə a ngàŋàfà'à ghà, à nòŋə a ndá tsi'í ní òŋi'ì.”

⁷ Yesu a tigə òswon mə, “Wa mə ka zì ì ghùrə yì.”

⁸ Atu bisogyè ya a kwi'ì mə, “Mmà'àmbi, kaa mə sɪ ku'ùnə mə mbə ò zì òkkuu a nda mə; lá, ghènsə ngàà tsi'í nìghàà ní fùùrə bon ògǎŋàfà'à

ghà ghù à ka tii. ⁹ Nlonj mē mē laa mbə n̄j, n̄tswe n̄i bē b̄ii mē bi tswē n̄i àdà'a a atu mē n̄sa'a n̄i ghà, mē k̄i n̄tswe n̄i àdà'a a atu b̄isogyè b̄ii mē mē sa'a aà: Mē bə swonj ni ȳi mò'ò mē, 'Ghèè!', bonj à ghèè; mē ki nswonj ni ȳi mò'ò mē, 'Zi!' a k̄i n̄zi; Bē mē ki nswonj a mbo àbù'ú ya mē 'Ghìrè yulá ànnù!' a k̄i n̄ghìrè."

¹⁰ Yesu à yù'ù mē ànnù ya ȳi mē à lē nswonj aa, nyērə, nswonj a mbo bē bya mē bi lē si yònè n̄ii aa mē, "Mē swonj tsi'í ànnù n̄n̄koj a mbo bù mē, tsi'í a ala'a baIsrael, kaa mē lēè n̄k̄i'í abənjə ab̄iint̄ii mà yù yē.

¹¹ Mē swònjə a mbo bù mē bē b̄i ghà'atè ka ȳi lò a mbi nsà'a nòò, ni a mbi ntso nòò, i z̄i tswē a atu atetè bo b̄i Abraham, Isaac, ni Yakob wa a múm ànnù n̄ifò aburə, ¹² lá tá b̄i banjə mmè'e b̄ibonj bi ànnù n̄ifò Nw̄i a múm n̄f̄ii idigè a abe; tá bo tigə nyə'ə ghu n̄kurə n̄i misònjə myaa." ¹³ Yesu a tigè m̄bu nswonj a mbo atu b̄isogyè ya mē, "Ka n̄ghèè; wa ànnù ya mē ò b̄ii aa a ka ghìrə n̄gànjàfà'á ghò wá." N̄gànjàfà'á ȳi wa à lē n̄k̄i nt̄ii tsi'í maa noò.

Ajān ȳi bi lē mbù n̄ghurə bē b̄i ghà'atè àà
(Mk. 1.29-30; Lk. 4.38-41)

¹⁴ Yesu à lē n̄ghèè n̄k̄uu a nda Peta n̄yə n̄n̄sə ȳi a n̄n̄j n̄ghoò ni fibà. ¹⁵ A ghensè àbò yi mməontə ghu, fibà wa a ma'atè yi, a b̄innè n̄tigə n̄lòò m̄iji mfa a mbo bo bo j̄i.

¹⁶ A bē mē a noò n̄kwéfò bi z̄i n̄i bē b̄i ghà'atè b̄ii mē izw̄i j̄i bi i lē n̄tswe a nu bo aà. Yesu a ghèèsə n̄ghaa n̄ghàà n̄i fùùrə m̄furə izw̄i jya, n̄k̄i n̄ghurə bē b̄i t̄sim b̄ii bi lē si ghòò aà. ¹⁷ A lē ghìrè ma yù ànnù aa a lwensə ànnù ȳi mē n̄gànj̄ntoò Nw̄i Yesaiah à lē nswonj aa mē, "A lē n̄kwērə ìlò'ò j̄i'inè n̄k̄i be'e m̄ghòò m̄i'inè m̄itsimè."

Ànnù bē bi baa b̄ii bi lē si lòò a n̄ka nyònjə Yesu àà
(Lk. 9.57-62)

¹⁸ Ajān mē Yesu à lē nyə m̄inòò m̄i ghà'á n̄gha'a m̄ii mē mi lē karisə yi aa, n̄swonjə a mbo n̄gānyəgənnù j̄i mē tá b̄i too n̄ghēe wa n̄jii àtsùm ȳi m̄ò'ò.

¹⁹ N̄gānj̄nd̄i'ì n̄n̄sə ȳi mò'ò, à lē n̄zi n̄swonj ghu mbo mē, "N̄d̄i'innù, mē ka ki yònè n̄i gho a n̄i n̄gònj idigè t̄sim j̄ii mē o ghèè ghu aà."

²⁰ Yesu a kwi'ì ghu mbo mē, "It̄sò i tswē n̄i m̄imborə myaa, b̄is̄inj k̄i n̄tswe n̄i n̄d̄á jya; la kaa Mu N̄j̄ à si n̄i àdigè ȳii mē mbə a n̄n̄sə àtù yi ghu m̄m̄intə aa tswé."

²¹ N̄gānyəgənnù ȳi ȳi mò'ò à lē n̄k̄i nswonj ghu mbo mē, "Mmà'àmbi, lèò tá mē b̄ii n̄ghèè m̄foo ntwinjə taà ya'a." ²² La Yesu a swonj ghu mbo mē, "Zi n̄ka nyònjə n̄àà, m̄ma'atè tá b̄iku ka ntwinj bikú bi bē byaa."

Ajān ȳi mē Yesu à lē n̄ghìrə afisə a borə àà
(Mk. 4.35-41; Lk. 8.22-25)

²³ Yesu à lē ntigə n̄k̄uu a múm àkànu'u, n̄gānyəgənnù j̄i jya i k̄i n̄yonjə yi n̄k̄uu ghu. ²⁴ Bo kà mē aa n̄ghēe, àfisə ȳi t̄ii a lē n̄ghèsə m̄be'enə n̄ka n̄tsya wa múm n̄k̄i. Ìkànə n̄k̄i i tumè n̄i àkànu'u ya a tigè n̄lòò n̄i m̄bwe wa múm n̄k̄i. La Yesu à lē mbānjə n̄n̄onj mbwii. ²⁵ Bi lē n̄ghèè n̄tsigitə yi nswonj mē, "Yweensə ȳi'ì, Mmà'àmbi; wa b̄i'ì tigə n̄tswe aa a n̄tsu n̄i wò." ²⁶ Yesu a kwi'ì mē, "N̄i nanjə mbo'ò aa àkè laà aa è?"

Abiintii yuu a kə'ə bi laa a ya aa ε?" A le ntigə mbiinə, ηwenə afisə ya bo bi ikəŋnə ηki jya, idigə i mbərə mə tük ntigə ηghεε ni mə swee.

²⁷ Bə bitsim le nyerə ntigə nswonə ni mə, "Aā mbuu ηu akə à ghuà aa ε? Tsi'i àfisə bo bi ikəŋnə ηki i yu'unə nii aa ε?"

Ajàŋ mə Yesu à le ηghurə bə bi baa bii bi le ntswe nı bidedemon aà.
(Mk. 5.1-20; Lk. 8.28-34)

²⁸ Yesu à tòò mə atsum ya, mfe'ε a ala'a Gadara mbəŋnə ji baa jii mə bidedemon le ntswe a ito'o bo aa, bi lô a itu misyè nzi ntsi'i yi. Bə ma bú le ntsə'ə si'i nghirə mə tá ηù tsee maa mánji ki tsyà. ²⁹ Bo ghèsə mə nyə Yesu aa, ηka ntəŋnə nswonə ni mə, "B'i'inə tswe aa nì àkə aa ε, a Mu Nwí? O zı faa mə o zı nniŋ ηgi'i a nu b'i'i tighə nòò à kù'ù aa ε?"

³⁰ Akàrə bıkwiŋyàm a le ntswe maa mbèè àdigə nji. ³¹ Bidedemon bya bi tigə mbu'u mbo a mbo Yesu mə, "Mbə ò ka mfi'i yi'i, ò toò yi'i b'i'i ghεε ηkuu a nu àkàrə bıkwiŋyàm yı."

³² Yesu a swonə a mbo bo mə, "Nı ghεε." Bo le mfe'è ηghεε ηkuu a nu àkarə bıkwiŋyàm yà tsim, a ju'ù nsigə mbaa yà; ntigə ηkonə wa a mùm ηkí.

³³ Bə bii bi le si be bıkwiŋyàm bya aa, bi le nlò ηkhə ηkuu wa njò'ò àla'a ntigə nswonə innù tsim bo bi ànnù yii a le mfe'è a nu bə bya bi baà. ³⁴ Bə bitsim le mfe'è wa njò'ò àla'a nzi ntsi'i Yesu. Bo yə mə yi aa mbu'u mbo ghu mbo mə tá à ma'atə mbù'ù àla'a yàà ya mburə ηghεε yi tá àgha'a sa'a.

9

Ajàŋ mə Yesu à le ηghurə mbwenkə aà
(Mk. 2.1-12; Lk. 5.17-26)

¹ Yesu à le ηkuu a mùm àkànu'u ntoo ηghεε a njò'ò àla'a bo. ² Bə le mbè'e a mbwenkə yi mə'ò nı ikùù yi nzi ni ghu ghu mbo. Yesu, à yə mə abiintii yaa, nswonə a mbo mbwènkə wa mə, "Tswa ntii gho mbá mù ghà; wa bi li'inə mə ibí ghò."

³ Ngǎŋndi'i nòŋsə jya ji mə'ò i yu'u nswonə bo ni bo mə, "Mbá ghú a bəgítə aa Nwí."

⁴ Yesu à le nzi ànnù yii mə bo le si mòòntə aa nswonə mə, "Ni mòòntə ijǎŋ innù ji bi juà a mùm mìnii bù aa a ya aa ε? ⁵ A wǎŋsə aa a swonə mə, 'Bi li'i mə ifansənnù jo,' kə a nswonə mə, 'Bìinə ηka ntəə ghèè aa ε?"

⁶ "Lá mə ka di'i a mbo bù mə Mu Nù à tswe nì àdà'à fàa atu nsyε a li'inə ibí." A tigə mbu nswonə a mbó mbwènkə wa mə, "Bìinə mbè'e ikùù gho ηghèè gho a ndùgə."

⁷ A le mbìinə ηghεε yi a ndùgə yu. ⁸ Ajàŋ yii mə nnòò bə bya le nyə laà aa, bo le mə'ò, ntigə ηgha'asə nı Nwí, nlonə mə à fá àjàŋə ada'a ma ya a mbo bə aà.

Ajàŋ yii mə Yesu à le ntwonə Mateo aà
(Mk. 2.13-17; Lk. 5.27-32)

⁹ Yesu à lò mə maa adigə ηka ntsya, nyə Mateo, ηù ηkwεrə bitax a tswé a ndáfà'a yu. A swonə ghu mbo mə, "Ka nyòŋə nàà." A le mbìinə nyonə yi.

¹⁰ Yesu à ghèè mē ñtswe ñka ñji a nda Mateo, ñgǎñkwere bitax jī ghà'atè bo bì ñgǎñghirè innù jī bi i zī ñtswe bo bì Yesu ñi ñgǎñyogènnù jī wa atu atetè. ¹¹ Bafarisai yè mē aa, mbetè ñgǎñyogènnù jī mē, “Ñdì'innù ghùù a jī bo bì ñgǎñkwere bitax ni bè bí bi aa a ya?” ¹² Yesu a yu'u, ñswon a mbo bo mē, “Kaa bè bìi mē bì tswè bitì aa sì dokta loo, lá a lòo ñgànighòò.

¹³ “Lá ñi ghèe ñlòò ñji'í ñìghàà ñi Nwí nya mē ñi swonj mē: ‘Mē lòò aa annù ñko màlìñnè, kaa mē sì aa ñjoo mmà'anwí loo.’ Kaa mē le ñwa'à zī aa a ntwonj bè bìi mē mìnñù myaa mi tsinè aa, mē le ñzi aa a ntwonj bè bìi bi ghìrè innù jī bi aa.”

Abetè ñlonjè annù nsi'isè nu tì jī

(Mk. 2.18-22; Lk. 5.33-39)

¹⁴ Ñgǎñyogènnù Jón i le ñzi mbetè Yesu mē, “Bì'í bì bafarisai si'isè mibì mi nú mi'í tì jī, kaa ñgǎñyogènnù jo wa'à si'isè aa a ya le?”

¹⁵ Yesu a kwi'í mē, “Mbè bè bìi bi twonjè waa a adigè ñiyò'ò ká ñjønè wá noò mē ñdoo múñgèn à tswè bo bo aa ε? Ñgan! Lá noò à ka yī zī yīi mē bi ka yī lògè ndoo múñgèn wa i lò'òsè a mbèe bo aa, tá bo bimboñ tigè ki si'isè mibì mi nú myaa tì jī.

¹⁶ “Kaa ñu laa wa'à lògè ñi àsà'a atsè'è yī fii a ñniñè ñi àbù'u àtsè'è yī lwèn ñtatè; à bè ghìrè ma mùu ajànj boñ a satè atsè'è yī fii ya a ka swùñè yī lwèn ya i sà'atè abù'u yá tá à gha'atè. ¹⁷ Kaa bì si kii ñlogè ñi màlù'ù mí fii ñniñè ñi ñgùu màlù'ù jī lwèenè; bì bè ñiñ, bèè boñ ñgùù jya i ka bwì'ikè, tá màlù'ù mya saa, tá bì ki nta ñgi'í ñi ñgùù jyá. Lá bì bè ñiñ màlù'ù mí fii a ñi ñgùù jī fii, bèè boñ ñgùù jya ka tswè sigìnè tá màlù'ù mya ki ñtswe ghu.”

Ajàñ mē Yesu à le ñghùrè màñgyè wa mē à le mmòòntè atsønè atsè'è yi ñki bìñsè mù ñtsyàsè ñu baYuda yī màñgyè a ñiwo aa

(Mk. 5.21-43; Lk. 8.40-56)

¹⁸ Noò yīi mē Yesu à le sì swonjè ma ya ànnù aa, ñtsyàsè baYuda yī mò'ò a zī ghu mbò, ñswetè miku'utè mi ghu nsi, ñswonj mē, “Mú ghà yī màñgyè à ghènsè ñkwò; lá zī ñnòñsè abò yo ghu nu ta tá à bu ñtswe ntì.” ¹⁹ Yesu à le mbìñè bo bì ñgǎñyogènnù jī, ñghèe bo bo.

²⁰ Màñgyè yī mò'ò yīi mē à le ñghòò ñìghòò ñi bāñgyè ñi ñlòò ñìghúm ñtsò baa, ñi zī tsi'í ñìtì kaa wa'à kentè aa, à le nyonj ñmcoontè atsønè atsè'è Yesu; ²¹ ñlonj mē à le ñswonjè a múm ñtìi yu mē, “Mè bè tē'e mòòntè tsi'í atsè'è yi boñ mē ka tì.”

²² Yesu à le ñkarikè, ñyè yī, ñswonj mē, “Tswa ntìi ghò mba mú ghà yī màñgyè; wa àbìintìi yo a ghìrè mē ò tì.” Màñgyè wa à le mburè ñki ntìi tsi'í maa noò.

²³ Yesu a ghèè ñkuu wa ndá ñtsyàsè baYuda wa, ñyè ñgǎñmbu'u màkòò bo bì ñnòò ñgǎñyè'è ñiwo wa i tsigè ñi ñdìgè, ²⁴ ñswonj mē, “Bè bìtsim lòkè ñi! Wa mumàñgyè ghù kaa à sì aa kwò kwò; a bwii aa bwii.” A swonj mē laa aa bo ká ñwyè yī. ²⁵ Lá bì ghìrè mē ñnòò wa i fè'è ñghèe a abèe, a kuu ñtswa abo mu wa, a bìñè.

²⁶ Ñgàn ñlonj ma yaà ànnù ñi le ñsèenè ñghèe idigè tsim wa ala'à.

Ajàñ yīi Yesu à le ñghùrè bif'è'ènè bi baa aa

²⁷ Yesu à mà'atè mē adigè ma ya ñka ñghèe, bif'è'ènè bi baa ká ñyonjè nii, ñtonjè ñswonjè ñi mē, “Ko màlèñnè yī'í mēbá mu David.”

28 Yesu à ghèè mè ñkuu a múm ñda aa, bì fè'ènhè bya bi baa bi zĩ ntsi'i yi. Yesu a betè waa mæ, “Nì bii mæ mbæ mè ghurè ghuu aa ε?” Bo kwi'i mæ, “ññ, Mmà'ambí.”

29 Yesu a tigè ñmɔɔntə mi'í myaa nswonj mæ, “Annù ya mè nì bii aa, tâ à ghìrə ghuu.” 30 Mi'í myaa mya le nlaa, bo ká ñyə idigə. Yesu a wa'àsè waa tsi'í ñtì ñswonj mæ, “Nì tsee annù yú a mbo ñu swonjə.”

31 Là bo le nlò ñghæε ntigə nseensə annù ñlonj Yesu wa mbù'à àla'a ñtsimè.

Ajàn yii mæ Yesu à le ñghùrè a tighàà aà

32 Nòò wa yii mæ bi fè'ènhè bya le mfè'è ñka ñghæε aa, bè bì mɔ'ɔ le nzi ni ñu yii mæ àzwí yí bi a le ñghìrè kaa a wa'à ghàà aa a mbo Yesu. 33 Yesu à fi'í mæ azwí yí bi ya, ñu wa a logìnè ñka ñghaa; ñnòò bē wa i le nyerə mbu'u nì ñgòò mæ, “Kaa bí'í leè ñwa'á mbuu annù yulà a ala'a Israel yô.”

34 BaFarisai bánñè ñswonj mæ, “A fi'i bidemon aa nì m̀f̀ò bìdemon wa mè à tswè ni ghu aà.”

Ajàn mæ Yesu à le ñko mìləñnə bè bya aa

35 Yesu à le si tigè ñkarə a múm ñjò'ɔ ala'a bo bì bɔɔ bi ala'a, ñdi'i nì ñìghàà nì Nwí a múm ñdanjhotə nswonj nì ñtoo yí ñsiginè ya ñlonj annù nifɔ aburə, ñkii ñghurə nì ñìghòò mìtsim bo bì ñlò'ɔ tsim jii i le ntswe a nu bè aà. 36 Nòò yii à le nyə minòò myaa, à le ko mìləñnè wàà ñlonj mæ bo le si tsinjə ñkarə nì ñgí'í kaa wa'à nì àkwetə tswé tsò mbinjèrè jii mæ kaa i sè nì ñtsèè tswè aà. 37 Yesu a tigè ñswonj a mbò ñgǎnyəgəñnù ji mæ, “Miji mi bè mè a nsòo gha'a là bìfù'ù bánñè ñkə'ətə; 38 nì ka ntsa'atə Nwí mæ tã Mmà'ambí ñm̀b̀ɔñ ñsòò à too ñgǎñfà'à tâ ñ ghæε mfù'ù mijí mi myá.”

10

Ajàn mæ Yesu à le ntoo ñgǎñtoò ji jya ñìghùm ñtsò baà aà

(Mk. 3.13-19; Lk. 6.12-16)

1 Yesu a twónj ñgǎnyəgəñnù ji jya ñìghùm ñtsò baa mfa ada'a a mbo bo mæ bo ghæε ñka mfi'i nì ñzwí jí bi ñkii ñghurə nì ñìghòò mìtsim bo bì ñlò'ɔ tsim a nu bè. 2 Aa mìkùm mi ñgǎñtoò Kristo jya mi muà: Ntsyàmbì à le mbə Simon, yii mæ bì kii ntwonj nì Peta aà; nì Andrew yii mæ à le mbə muma bì Peta aà; Jems bo mumaà yí Jón, bɔɔ bi Zebedee; 3 Philip bo Batholomew; Thomas bo Mateo, yii à le mbə ñgǎñkwèrə tax aa; Jems mu Alfeus, bo Thaddaeus, 4 Simon ñu Cananaan, nì Judas Iscariot, yii à le mfèè Yesu aà.

Ìfà'à yii mæ bo bya ñìghùm ñtsò baa le mfà'à aà

(Mk. 6.7-13; Lk. 9.1-6)

5 Yesu à le ntoo waa ma bú ñìghùm ñtsò ji baa nswonj a mbo bo mæ: “Nì tsee ala'a bìtizi Nwí i ló kuu, kə a ñjò'ɔ àla'a Samaria yí tsù. 6 Nì ghæε tsi'í a mbo ñbì ñjèrə Israel jya mæ i bwe aà. 7 Ñghæε ñka nswonj nì mæ, ‘Wa annù nifɔ aburə a tigə a abò.’ 8 Nì ka ñghurə ñgǎñmìghòò, ñbìnsə nì bìku bì bə, ñghurə nì ñgǎñakikwen, ñkii mfurə nì ñzwí jí bi a nu bè. Nì kwèrə aa tì ñkabə, nì kì mfa tì ñkabə. 9 Nì tsuu a gold, kə silver, kə ñkabə koper ló lògè; 10 Nì tsee abàa ñniñ njoo, kə itsə'è

ji baa, kě ntam, kě ati yí tswè'è lǒ lǒgè. A ku'unə mə bì ka mfa miji a mbo ñgàñàfà'á.

¹¹ “Ní yí ñghèè ñkuu a njò'ò àla'a yí tsù, kè a ni àla'a yí kègè, nì lòo ñú yí à kù'unə aa, ñka ntswe bu bo nywe'e a noò yí nì ka mmà'atè aà. ¹² Ní yí ñkuu a nda yí nì kùu ghu aa, nì swonj mə, ‘Mbɔɔnə a mbo bù.’ ¹³ Bɛɛ mə banda bya bi ku'unə, boñ mbɔɔnə ya i ka lwí'í ghu; bɛɛ mə nda ya i sù ku'unə, mbɔɔnə yùu ya i bú mbii fu a nu bù. ¹⁴ Bɛɛ nì yí ñghèè ñkuu a adigè ñù tsuu ghuu kwɛrə, kè ñtsuu annù yí mə nì swonj aa yu'utə, nì yetə abirə yí mə a tswe a mikòrə bù aa mfe'ɛ ghuu maa nda kè maa njò'ò àla'a. ¹⁵ Mè swonjə a mbo bù tsi'í annù nñkoñ mə, à ka yi bə wa njwí ñtsò'òtə mǎsa'a tâ Nwí à ko mǐlɪñnə Sodom bo Gomorrah ntsyatə yí ñjò'ò àla'a ma yá.

Ajàñ yí mə bi ka yí ki tso'ɔ akòrə ñgǎñmbii Kristo aà
(Mk. 13.9-13; Lk. 21.12-17)

¹⁶ “Yə nì, mə too ghuu aa tsi'í tsó bi too mbinjèrə a titi bitakurə. Maa ajàñ nì tseyəsə tsi'í tsó no, ñki mbɔnə mbə tsó bìbugiləmikuu. ¹⁷ Ní ka ntsyəsə ghuu, bi ka yí ki lǒgè ní ghuu i ghèè nì bù a mbo ñgǎñsa'a mǎsa'a, tâ bì ghoo ní ghuu a ndáñghòtə. ¹⁸ Bi ka yí ki swonjə ní ghuu zì nì bù a nsi bìgúmnaà bo bì bìfò ñlonj ikúm ghá, mə tâ nì zì nswonj ntoo yí ñsiginə ya a mbo bo bitizi Nwí. ¹⁹ Bɛɛ bi yi nlògè ghuu ñghɛɛ nì bù, nì tsee ki wa'a nlonjə annù yí nì ka swonjə, kè mánjì yí nì ka swonj ghu aà. Wa nòò à bə kù'ù boñ bi ka fa annù yí nì ka swonj aa a mbo bù. ²⁰ Wa kaa à ka wa'a bu ka ñghaa. Mìghàà mii nì ka ki ghàà aa, mǐ ka ki lò aa a mbo Azwí Taà ghùu tâ à ka ñghaa ntsyà nì a nu bù.

²¹ “Nù à ka yí ki fa ni mumaà yí mə bì zwitə, tâ tà à ka mfa ni mú yí mə bì zwitə, tâ bɔɔ fa ní bitaa byaa bo bì bimaà byaa mə bì zwitə.

²² “Bè bitسیم ka yí ki bàà ghuu nlonj ikúm ghá. Lâ ñù yí mə à tswa ntii yi nywe'e a nlwí'í aa, à ka yi yweenə. ²³ Bɛɛ bi yi ti tso'ɔ akòrə yuu a múm njò'ò àla'a yí tsù, nì khè ñghɛɛ nì yí dāñə. Mè swonj tsi'í annù nñkoñ a mbo bù mə, nòò yí mə Mu Nù à ka yí bú bìi aa, kaa tâ nì burə ti a múm njò'ɔ ila'a balsrael tsim kuu.

²⁴ “Kaa ñgǎñyəgənnu kaa à si ndi'í yí tsa, kaa ñgàñàfà'á a wa'a ni ta àfà'á yí kii ntsyatə. ²⁵ Ñgǎñyəgənnu à bə bə tsi'í tsó ndi'í yí boñ a ku'unə, ñgàñàfà'á a ki mbə tsó ta àfà'á yí a ku'unə. Mbə bi ka ntwonjə a tâ ndùgə nì Beelzebul, boñ bi ka te'ɛ twonj bandùgə bya ní ikúm yí i bi'í ntsyà ma wá.

Nù yí mə a ku'unə mə bì ka mbo'ɔ aà
(Lk. 12.2-7)

²⁶ “Maa múu ajàñ, nì tsuu bə ki bɔ'ɔ; ànnù tsim yí mə bì bɔɔntə aa, a ka yí fɛ'ɛ yentə, kè yí mə bi lɔ'ɔsə aa, a ka fɛ'ɛ bì yə.

²⁷ “Annù yí mə mə swonj a mbo bù a mfii idigè aa, nì swonjə a nlaa idigè, ànnù yí mə mə tsùmtə a mbo bù aa, ni tigə ntəə a atu nidòò nì nda ñkè'ènə. ²⁸ Nì tsee ñù yí mə mbə a zwitə ibiinú ghuu lâ kaa wa'á nzwitə ntii ghuu zi aa ki bɔ'ɔ; nì ka mbo'ɔ ñù yí mə mbə a tsé ñgi'í a nì ntii ghuu nì ibiinú ghuu mma'a a mum mo'ɔ ti mè.*

* **10:28** Kè “Gehenna” a ni ñigh àà ni Grikia aà.

29 “Tigə bi fèe nda'a ji baa aa ni kabà aa ε? La kaa mbə nda'a yĩ nřfùurə wa'á a nsye wò tighê Taà ghùù à bĩ. 30 Lá ñghεε ni yùu ñgaa, tsi'ĩ ñnōñ atu jii i tswe a itu bù aa, à sēñ mē tsimè. 31 Maa ajāñ, ni tsee ki bō'ō; wa ñdũ ghuu i tii ntsyatə yi nda'a jĩ ghà'atə!

Bə bii bi bii, bo bi bə bii bi tuu Kristo àà

(Lk. 12.8-9)

32 “Nù yii mə a bii gha ni ñsi ni nsi fàa mbi aa, mē ka yĩ ki bii yi a nsi mi'i Taà yii à tswe a aburə aà; 33 lá ñù yii mə a tuu nàa a nsi mi'i bə aa, mē ka yĩ kii tuu yi a nsi mi'i Taà yii à tswe a aburə aà.

Kaa mē sì aa ni mbəɔɔnə zĩ, mē zĩ aa ni munwĩ ñtsò

(Lk. 12.51-53; 14.26-27)

34 “Ni tsee wa'atə mə mē zĩ aa a mfá mbəɔɔnə a mbó mbi; kaa mē sì zĩ aa a mfá mbəɔɔnə, mē zĩ aa a ñghirə mə bə ka nto ni munwĩ ñtsò. 35 Mē zĩ aa a ñghirə mə tá múmbāñnə bo taà yĩ tigə mfunə itú jyaa, tá mumāngyè bo ñdè yĩ tigə mfunə ni itú jyaa, tá māngyè bo manə yĩ kii mfunə ni itú jyaa; 36 Tá ñgāñkibaa ñù i bañnə mbə aa bə ñgāngwè'è jì.

37 “Nù yii à kōñə taà yĩ kē ndè yĩ ñtsyatə gha aa, kaa à sì ku'ùnə a mbə ñgāñyègēnnù ghà. Nù yii a kōñə mú yĩ yĩ mbāñnə kè yĩ māngyè ñtsyatə gha aa, kaa à sì ku'ùnə a mbə ñgāñyègēnnù ghà. 38 Nù yii mə kaa à s'ĩ ati abāñnə bāñnə yi be'è ñka nyonə nàa aa, kaa à sì ku'ùnə a mbə ñgāñyègēnnù ghà.

39 “Nù yii mə a lòɔ ñlèə ntswēntĩ yĩ aa, à ka bāñnə bwe, ñù yii mə à bwe ntswēntĩ yĩ ñlon ñgaa yà aa, à ka bañnə lèə.

Annù ñlon mĩtsə'ɔnə mi ifà'à

(Mk. 9.41)

40 “Nù yii mə a kwèrə ñi ghuu laa, a kwèrə aa ghà; ñù yii mə a kwèrə naa laa, a kwèrə yu wa yii mə à le ntoo gha aà.

41 “Nù yii mə à kwèrə ñgāñntoò Nwĩ ñlon mə à ni ñgāñntoò Nwĩ aa, à ka ka yĩ kii kwèrə mĩtsə'ɔnə mi ifà'à mii à ni mi ñgāñntoò Nwĩ aà; ñù yii à kwèrə ñù yii mə ànnù yi tsinə ñlon mə a ghìrə innù jii i tsinə aa, à ka yĩ kwèrə mĩtsə'ɔnə mi ifà'à mii à ni mĩ ñù yii mə innù jii i tsinə aà.

42 “Nù yii mə à fa tsi'ĩ ñdōñ ñkĩ yĩ fwètə a mbo múntsirê ñù ghú yĩ mò'ō ñlon mə à ni ñgāñyègēnnù ghà aa, mē swōñ tsi'ĩ ànnù ññkon mə kaa à ka yĩ wa'a mĩtsə'ɔnə mi ifà'à mi saà.”

11

Ñgāñntoo jii mə Jōn Ñgāñmùrə bə ñkì à le ntoo aà

(Lk. 7.18-35)

1 Yesu à māñsə mə a ndi'itə ñgāñyègēnnù jii jya ñìghúm ñtsò baa, ñlo ñkuu ñghεε ntigə ndi'ĩ ñi innù ñkii nswonə ñi ànnù Nwĩ a múm ñjō'ō ila'a jyaa maa kə'ə àdìgə.

2 Nòò yii mə Jōn Ñgāñmùrə bə ñkì à le ntswe a ndátsañ nyu'u innù tsim jii Kristo à le si ghìrə aa, ntoo ñgāñyègēnnù jii a mbo Yesu. 3 Mbetə yi mə, “O ni yu wa yii mə à tswe ni nzi aa ε? Kə b'ĩ ka nyu'utə yĩ dàn aa ε?” 4 Yesu a kwi'ĩ a mbo bo mə, “Ni ghεε nswonə a ànnù yii mə ni nyu'u ñkì yə aa a mbo Jōn; 5 mə bífè'ènə bi yə idìgə, bībwenkè təə,

nu ngànjâkikwenə i laà, ikwotu yu'ù nî innù, bi biinsə ni bîku bi bè a niwo, nkii nswonə nî ntoo yî sîginə ya a mbô ngànjêfumə. ⁶ Mboonə a mbo nù yî mə à si nù yî mə mə ni ghu aa jînkə aà!”

⁷ Ngànjyэгənnù Jɔn jya i mà'atə mə nlo nka ngheə aa, Yesu a loginè nka nswonə a mbo n̄nòò bə wa nlonə Jɔn mə: “Nì le mfè'è ngheə wa atu nta'a miwèè miwèè laa a nyə àkə? A nyə nkinkà'à yî mə fifə̀rə a tsigè aa ε? ⁸ Nì le nnanşə mfè'è ngheè aa a nyə wò aa ε? A nyə nù yî à wè'è itsè'ə nifò a nu yu aa ε? Yə nì, bè bii bi wè'è ijān itsè'ə ma jya aa, bi tswe aa a ntw'ò. ⁹ Nì le ntigə mfè'è ngheè aa a ya aa ε? A nyə ngànjntoo Nwî aa ε? Hnə, mə swòŋə a mbo bù mə, nì le nyə aa nù yî à tsyatə ngànjntoo Nwî aà. ¹⁰ Wa àa yu wa yî bi le njwà'ànə nlonə yî aà, mə,

‘Yá, mə ka too ngànjntoo ghà a mbii wò,
yî à ka ghèè nnanşə mânji a mbo wò aà.’

¹¹ Mə swonə tsi'î ànnù nînkon a mbo bù mə, a titi bè bîtsim bii mə bāngyè bi jwe aa, kaa nù tsù à si ghu tswé yî à kò'ònə ntsyatə Jɔn Ngànjmürə bə a nkî; lâ nù yî à kə'ə nsigə nlwi'i a mûm ànnù nifò ni aburə aa, à kò'ònə ntsyatə yî. ¹² Nloginə wâ noò yî mə Jɔn Ngànjmürə bə nkî à le nzi aa, nyi nywe'e tsîtsòŋ, ànnù nifò aburə a yə mə ngi'i yî ngà'atə, bè bî ghà'atə tonè nloò nî nkūu ghu aa bə nì midà'à. ¹³ Nlonə mə ngàntoo Nwî tsim bo bi nòŋsə le si tē'è nswonə aa ànnù nlonə ànnù nifò aburə, nkò'ò nywe'e a noò Jɔn. ¹⁴ Mbə nì ka nkəŋ nyu'u ntoo yàa ya i bii, tâ nì zi mə Jɔn à bə aa Elijah wa mə bi le nswonə mə à ka yî zi aà. ¹⁵ Nù yî à tswe nî itònə aa, tâ à yu'u.

¹⁶ “Mbə mə figinè niwàa ni bē búlā aa a nî àkə le? Ni bə aa tsò bōŋkhə bii bi tswe a nsaanə mitaa ndorə ntwonə ni bî mɔ'ɔ mə bi zi bo bo ka ndorə;

¹⁷ nswonə ni mə, ‘Bi'î le mbu'u ikòò niyɔ'ɔ a mbo bù kaa nì wa'à mbènə;

bî'î bú nyə'ə, nma'a atsàa niwo, nì tuù nbi'î’

¹⁸ “Jɔn à le nzi nsi'isə nî ibiinú yi ti jî, kaa wa'à nì mlù'ù kii nno, nì swonə mə, ‘A tswe nì demon!’ ¹⁹ Mu nù a zî nji nkii nno, bè bîtsim swonə mə, ‘Nì yə a mbâ ghú! Aa lēnàa, mbə abərə mlù'ù, nkî mbə nsúkà'à ngānkwerə bîtax bo bi ngānghìrə innù jî bî!’ Ka mə a bə laà aa, bi zi mîtsyè mi Nwî nyonə nì innù jî mə a ghìrə aà.”

*Annù nlonə njɔ'ɔ ala'a jii kaa i le njwa'a ntoo ya bii aà
(Lk. 10.13-15)*

²⁰ Yesu à le ntigə nloginə nka njwenə bə bii mə bi le ntswe nî njò'ɔ ala'a jya jii mə à le ngghìrə innù jî yēyerə jî wè ghu aa, nlonə mə kaa bi le njwa'à mînti myaa bəŋkə nma'atə ibi waa aà.

²¹ Njwenə nî waa nswonə ni mə, “Ngì'i yî njwè a mbo wò mba Chorazin! Ngì'i yî njwè a mbo wò, Bethsaida! Nlonə mə innù jî wè jî wè jya mə bi ghìrə a mbo bù aa, bi le mbaa ghìrə aa mbo Tai bo Sidon bonə bo le mbəŋ kə mînti myaa tsi'î tètè, njwè'è itsè'ə ngi'i nkî mfu'u atù yaa nî àbú. ²² La mə swòŋ a mbo bù tsi'î ànnù nînkon mə, àa yî bə wa njwî ntsò'òtə mîsa'a tâ Nwî à ko mlèŋnə bè bi Tai nì Sidon ntsyatə ghùù! ²³ A mbo wò, Kapernaum, ò bə tē'è nentə ibii nú gho i kò'ɔ ywe'e bə a aburə, bonə baa yî sigisə gho i mà'a a bānsyē. Nlonə

mə innù jì wè jì wè jya mə bi le ηghìrə a nu wò aa, bi le mbaa ghìrə aa a ala'a Sodom, boη kaa bi le ηwa'a yi bwesè. ²⁴ La mə swoη tsi'ì ànnù n̄ηkoy a mbo bù mə àa yì bə wa n̄wì n̄tsò'òtə m̄isa'a tá bì ko m̄lèηnə baSodom n̄tsya ghùù."

Yesu a swoη mə, "N̄i zi a mbo mə ta m̄intə"
(Lk. 10.13-15)

²⁵ Yesu a tigè n̄swoy maa noò mə, "Mè fà m̄bi'ikə a mbo wò, Taà, Mmà'ambi àburè bô n̄syε, n̄loy mə ò l'òsə innù juà a mbo bè b̄i bə tswe n̄ m̄tsyε ηki nzi innù aà, m̄baηnə nd̄i'ì a mbo b̄o b̄i b̄orə aà; ²⁶ ìηə, Taà ghà, àa àjàη ȳi mə a le mbòηə gho mə tá ò ghìrə aà.

²⁷ "Taà ghà à fà mə innù tsim a mbo mə. Kaa ηù tsù à si Mu z̄i, a ki nzi tsi'ì Tà. Kaa ηù tsù wa'à Ta ki nzi, n̄tsyatə Mu ni ηù ȳi mə Mu à tsò'ò mə yu d̄i'ì yi ghu mbo aà.

²⁸ "N̄i zi a mbo mə, bù bi tsim b̄i ni nwùgə n̄ juu n̄i ìfà'à ηki mbe'e ibè'è j̄i mə i d̄irə ghuu aà, boη mə ka ghìrə n̄i fwetə. ²⁹ N̄i kwere'ò ikò'ò gha n̄n̄η a ntoy bù, ηka nyogə n̄i innù j̄i mə mə ghìrə aà; n̄loy mə mə b̄onə ηkii n̄sigisə n̄i ìb̄i n̄i gha a n̄syε aa, boη m̄int̄i muu ka fwetə. ³⁰ N̄loy mə ikò'ò gha i yan̄sə, àbè'ə ya a k̄i m̄fwaatə aà."

12

Abetə n̄loy n̄jw̄iηgòη

(Mk. 2.23-28; Lk. 6.1-5)

¹ Tsi'ì maa n̄i àt̄i noò, Yesu bo bì ηḡāyogənnù j̄i le ηghèè ηka n̄tsya a m̄um n̄sòo ansaη a n̄jw̄iηgòη; n̄j̄i le si yan̄ə n̄i ηḡāyogənnù j̄i jya, bo l̄oḡinè ηka nt̄i n̄i ànsaη wa yì m̄o'ò ηkurə. ² Bi kà mə aa ηghìrə aa baFarisai yə waa, n̄swoy a mbo Yesu mə, "Yə, ηḡāyogənnù jo i ghìrə annù ȳi kaa a s̄i ku'ùnə a ηghìrə a n̄jw̄iηgòη aà!"

³ A swoy a mbo bo mə, "N̄i lèè ηwa'á annù ya mə David à le ηghìrə aa twoηə aa ε? Wá noò ȳi mə n̄j̄i le si yan̄ə nii bo bì bə b̄i bo bo le n̄tswe aa. ⁴ Mə à le ηkuu a nd̄ānw̄i bo bì bə bi bya ηkurə àbaa ya mə bì le n̄lèə a mbo Nw̄i, ka mə n̄òηsə à le nd̄i'ì mə kaa mbə bo wa'à kurə aà, n̄loy mə a abaa mà yu aa a le si kurə tsi'ì ηḡāηmà'a Nw̄i aà.

⁵ "Kè n̄i lèè ηwa'à k̄i n̄twoηə a m̄um àηwà'ànə mə, a yi mbə a n̄jw̄iηgòη aa, tsi'ì ηḡāηmà'a Nw̄i i wò n̄i n̄òηsə la kaa bi wa'à l̄ògè ni mə bo wò aa annù aa ε? ⁶ Là mə swoy a mbo bù aa mə wa àyoo yi m̄o'ò a tswe faà mə a tsyatə nd̄āmà'anw̄i. ⁷ N̄i le mbaa k̄i zi yuà ànnù mə, 'Wa mə kòη aa annù ηko m̄lèηnə n̄tsyatə a annù nt̄òo n̄joo mmà'anw̄i,' boη kaa ni si isa'a a nu bè b̄i bi s̄i annù wò aa n̄ηə. ⁸ Wa Mu N̄u à ni Mmà'ambi ȳi a sa'a n̄jw̄iηgòη aà."

Àjàη ȳi mə Yesu à le ηghùrə ηù ȳi mə àbò yi a le ηkwo aà

(Mk. 3.1-6; Lk. 6.6-11)

⁹ Yesu a tigè mbu n̄lò ηghεε ηkuu a nd̄āηghòtə bo. ¹⁰ N̄u yì m̄o'ò ȳi mə àbò yi a le ηkwo aa, à le n̄tswe ghu. Bi tigè m̄betə Yesu mə, "N̄òηsə à d̄i'ì mə mbə bi ghurè ηù a n̄jw̄iηgòη aa ε?" Bi le m̄betə laa aa a ηkwà'ànə yu tá tsyà ghu i n̄η isa'a ghu n̄i.

¹¹ Yesu a kwi'ì mə, "Mbə ηù n̄i bù a tswe n̄i m̄bi ȳi, i wò a m̄um n̄b̄irə a n̄jw̄iηgòη, a wa'à swùη n̄fi'isə aa ε? ¹² N̄u à si m̄bi tsyatə

aa ε? Tsõ mæ a bæ laa aa, nõnşə à dî'i mæ, tâ bî'inè ka nghîrè ìbõn a njwîngõnè.”

¹³ A tigè ñswonə a mbo nù wa mæ àbò yi ya a le ñkwo aa mæ, “Sèntə abò yo yâ.” Nù wa à le sèntə abò yi ya a tî ñtigə mbə tsõ yi mɔ'ɔ yâ.

¹⁴ BaFarisai le mfè'è ñghɛɛ ntigə ntaŋə minən a jànə mbə bî zwitə yi aà.

Ngànjàfà'a Nwí yíi mæ à tsò'ɔ aà

¹⁵ Yesu à yù'ù mē mæ bî taŋə minən a atu yu aa nlò maa adigə ñghɛɛ yi. Nnòò bē yî ghà'atè i le nyònə yi. A ghurè bə bitsim bii bî le si ghòò aà, ¹⁶ ñswonə a mbo bo mæ tâ bo tsuu lõ ghîrə tâ bə zi. ¹⁷ A le nghîrə ma yuà ànnù aa a lwensə ànnù yíi ñgànntoònwí Yesaiah à le nswonə aa mæ:

¹⁸ “Yè nì, àà ñgànjàfà'á ghà yíi mæ mæ tsò'ɔ aa à ghuà,
yíi mæ mæ kòŋə, ñtîi gha i kii ndoritə ghu nú aà.

Mè ka nîj Azwí ya ghu nú,

tâ à ka ñke'enə ànnù Nwí yíi mæ a zî ní ànnù yíi tsinè aa a mbo bîtîzî Nwí.

¹⁹ Kaa à ka yi wa'à bo bî bə ka nyonə, kə ka nghaa ní tîi,
kə tâ nù tsù à yu'u nî yî a mfânə;

²⁰ Kaa à ka yi wa'á ñkîŋkà'à yíi i yəŋnə aa bəgə;

kə fə'ə a lám yíi a tigə mbwenə aa i bwetə,

nywe'e a noò yíi mæ ànnù a tsinə aa a ka yí fè'e laa;

²¹ Bîtîzî Nwí bitsim ka yí tigə tɛ'e atú yaa ki be nii.”

Yesu bo ñfò bîdemon

(Mk. 3.20-30; Lk. 11.14-23)

²² Bè bî mɔ'ɔ le nzi ní nù yíi mæ demon à le nghîrè a fə'ə, kaa a wa'à kii ñghaa aa a mbo Yesu mæ tâ à ghurə yi. A le nghîrè a tigè ñghaa ñkii nyə ní ìdigè. ²³ Bè bitsim le nyerə nlon ànnù ya yíi à le nghîrè aà. Ntigə mbetə ní mæ, “Mbə a bæ mæ àa Mu David wa à ghuà aa ε?”

²⁴ Nòò yíi baFarisai le nyu'u ma yú ànnù aa, bî le ñkwî'i mæ, “Mbá ghú a fi'i ní bîdemon aa ní àdà'a Beezebul, mfò bîdemon wa.”

²⁵ Yesu à le nzi ànnù yíi mæ bo le si mòòntə aa, ñswonə a mbo bo mæ, “Atoo yíi mæ a yatə a akurə kùrə, ntigə nto ní waa bo bimbõn aa, kaa a ka wa'à tìgìtə a mbwé. Njò'ò àla'a kə ñgwè'è yíi i kî nyàtə ntigə ntonə bo ní bo aa, i ka jà'anə.

²⁶ “Mbə a bæ mæ a múm ànnù nífò Satan, Satan à tigè ñmfurə ní yí mɔ'ɔ, bæə bon ànnù nífò yi ya a yàtə mæ mbèè ji baa; mbə Satan a bú ñtəə aa mæ akə aa ε? ²⁷ Mbə a bæ yíi mæ mæ fi'i ní bîdemon aa ní àdà'a Beezebul, bæə bon bòò buu bàŋnə mfi'i aa ní àdà'a wo aa ε? Maa ajàn tâ ànnù yíi mæ bòò buu ghîrè aa tâ à tigə ntsɔ'otè isa'a ghuu. ²⁸ Mbə mæ ka mfi'i bîdemon aa ní àdà'a Azwí Nwí, a dî'i aa mæ ànnù nífò Nwí à zî mē ñtswe a tîti bù.

²⁹ “Mbə nù a kuu mfu'u ndá ñtîi nù tî ghè à foo ntswa ntîi nù wa ñkwèrə aa ε? A bæ kwèrə bon à ka bõn fu'u ndá yí yâ.

³⁰ “Nù yíi à sî bi'iyu tswé aa, à bæ aa ñùkîbàà ghà, nù yíi à sî bi'iyu ghotə aa, a jà'à aa jà'à. ³¹ Mè swonə a mbu bù mæ, bî ka yí lî'inə ìbî tsim bo bî mbègìtə yíi bē bègìtə Nwí ghu aa, la kaa bî ka yí wa'á mbègìtə yíi bî bègìtə Azwí Nwí ghu aa lî'inə. ³² Bî ka yí lî'inə ìbî nù yíi mæ à

swòŋə annù yǐ bǐ a atu Mu Nù aà; la kaa bǐ ka yǐ wa'a ibǐ nù yǐ mə à swòŋə annù a atu Azwǐ yǐ Làà aa lǐ'ìnə, kə bə fàa mbi, kə nǐ mbi yǐ ì ka bú yǐ zǐ aà.

Àti bo mǐntà mǐi a koonə aà

(Lk. 6.43-45)

³³ “Ghìrə tâ àti tâ à bɔŋ, tá tâ mǐntà mi ki mbɔŋə; kə ò ghìrə àti ya a bǐ'i, mǐntà mi kǐ mbi'i; ñlɔŋ mə bǐ zi ati nyonə aa nǐ mǐntà mǐi mə a koonə aà. ³⁴ Bú bɔɔ bǐ nò! Mbə nǐ ká ñghaa innù jǐ sigìnə aa mə akə tsò mə nǐ bə aa bə bǐ bǐ aa ɛ? Nù ghàà aa ànnù yǐ a luu ghu ntiǐ aà. ³⁵ Nù yǐ ñsigìnə a fi'isə aa innù jǐ sigìnə jǐi ì lò nǐ àtǎ innù jǐ jǐ sigìnə jya aà, nù yǐ mbi a kǐ mbi'isə aa innù jǐ bǐ jǐi ì lò nǐ àtǎ innù jǐ bǐ jǐ jya aà.

³⁶ “Mə swonə a mbo bù mə, à ka yǐ bə wa njwǐ ñtsò'òtə mǐsa'a tá nù ñtsǐm à swonə annù ñlɔŋ mǐghàà mi adànə dǎŋə mǐtsǐm mǐi à lɛɛ ñghaa aà. ³⁷ Bi ka yǐ lɔgə aa mǐghàà muu ì tso'otə mǐsa'a muu ghu. A ka yǐ ghìrə mǐghàa muu mə tá nǐ jǐ isa'a kə ñki njwo isa'a.”

Ajàŋ mə bǐ lɛ sǐ betə mə tâ Yesu à ghìrə annù yǐ yǎyerə aà

(Mk. 8.11-12; Lk. 11.29-32)

³⁸ Ngǎŋndǐ'i ñnɔŋsə bo bǐ baFarisai bǐ mɔ'ɔ lɛ ntigə mbu nswonə ghu mbo mə, “Nǐ'innù, bǐ'i lòò mə tá ò ghìrə alənsə bǐ'i yə.”

³⁹ A kwi'i a mbo bo mə, “Aa tsi'i nǐwàà nǐ bə bǐi bǐ ghìrə ibǐ ñki mme'e Nwǐ aa mə bǐ lòò ilənsə; la kaa mbə bǐ wa'ǎ alənsə a mbo bo fa ntsyatə ya nlonə ngǎŋntoò Nwǐ Jona. ⁴⁰ Tsò àjàŋ yǐ mə Jona à lɛ ntswe njwǐ jǐ tarə, nǐtugə nǐ àsǐ'ìnə, fya mum àtò'o fǐbwè fi wè fya aa, àa ajàŋ mə Mu Nù à ka yǐ kǐ tswə njwǐ jǐ tarə, nǐtugə nǐ àsǐ'ìnə, a nǐbùm nsyè.

⁴¹ Aa yǐ bə a njwǐ ñtsò'òtə mǐsa'a tá baNineveh bǐinə nniŋ isa'a a nu bù, nǐwàà nǐ mbi nulà, ñlɔŋ mə bo lɛ nyu'u annù Nwǐ yǐ mə Jona à lɛ nswonə aa mbəŋkə mǐntǐi myaa, mme'e ibǐ waa. La tsitsɔŋ, àyoo yǐ mɔ'ɔ yǐ a tsyatə Jona aa, a tswə faà! ⁴² Aa yǐ bə a njwǐ ñtsò'òtə mǐsa'a tá mǐfò mǎŋgyè yǐ mə à lǒ a Sheha aa, tá à bǐinə bo bǐ nǐwàà nǐ bə bulà ñniŋ isa'a a nu bo; ñlɔŋ mə à lɛ nlǒ a ala'a yu ñzi a nyu'u annù ñlonə mǐtsyè mǐ Solomon aà. Là tsitsɔŋ àyoo yǐ mɔ'ɔ a tswə faà mə a tsyatə Solomon!

Annù ñlonə Azwǐ yǐ bǐ yǐ mə mbə a fɛ'è a ntiǐ nù mbi mbǐi ñkuu ghu aà.

(Lk. 11.24-26)

⁴³ “Azwǐ yǐ bǐ a yǐ mfɛ'è a nu nù aa a, təð ñkarə a idigə jǐi mə kaa ñkǐ sǐ ghu tswə aa, ñlɔɔ nǐ àfwetə kaa wa'á yá. ⁴⁴ Ntígə nswonə mə, ‘Mə ka bǐi ghèè wa nda mə mə ghìrə mfɛ'è ghu aà.’ A bu mbǐi nyə nda ya ì tswə ñɛ'e, bǐ ye'e ñki nanşə ntaŋntə, ⁴⁵ bɔŋ à ka bú ghèè ì lòò izwǐ jǐ mɔ'ɔ jǐ sàmbaa, jǐi ì bǐ'i ñtsyatə yǐ aa, tá bo bo yǐ ñkuu ntswe wa ndá. Bɛɛ a ghìrə laa, ànnù ñú wa a tigə mbi'i ntsyatə ajàŋ yǐ a lɛ mbə a mbǐi aà. Aa ajàŋ yǐ a ka yǐ kǐ fɛ'è a nu nǐwàà nǐ bə bǐ bǐ nulà aà.”

Ndè bǐ Yesu bo bǐ bɔɔ bǐmàà yǐ

(Mk. 3.31-35; Lk. 8.19-21)

⁴⁶ Nòò yǐ mə Yesu à lɛ mburə ka ki ghàà bo bǐ bə bya aa, ndè yǐ bo bǐ bɔɔ bǐmàà yǐ lɛ nzǐ, n̄təə a abɛɛ, ñlɔɔ nǐ mə tá à zi bo bo ghaanə. [⁴⁷ Nù wa yǐ mɔ'ɔ à lɛ ntígə nswonə ghu mbo mə, “Yə, ndè gho bo bǐ bɔɔ

bìmaà ghò təə a abεε, nłoo ni mə bŭ bo ghaanə.”]”⁴⁸ A kwi'i ghu mbo mə, “Ndè ghà aa wò aa ε? Bɔɔ bìmaà aa bìwò aa ε?”⁴⁹ Ntigə nnansə abó yi, ñdi'i ngǎnyəgəñnù ji nswon mə, “Aá ñdè ghà bo bì bɔɔ bìmaà ba bi buà! ”⁵⁰ Nù ñtsim yii mə a ghìrə annù yii mə Taà ghà a aburə a lóò aa, àa mumaà yi mbánə, ni yì mànɣyè, ni ñdè ghà.”

13

Nìghàà nì nǎnaa nlon ɣù m̀m̀à'á ñjòò
(Mk. 4.1-9; Lk. 8.4-8)

¹ Tsi'i maa njwi, Yesu à le mfè'ε a nda ɣghèè ñtswe a mbèè àghəɣə ɣkì miyaa, ² ñnòò bə a kùrə kùrə i le ɣghotə ɣkarisə yi. A tigə ñlɔgə akànu'u ɣkuu ghu ntswe a múm ɣkì. Nnòò bə wa i bǎnə ntəə wa aghəɣə ɣkì. ³ A lɔgìnə ñnaa innù jì ghà'atə a mbo bo a ni mìghàà mí nǎnaa. Nswonə ni mə, “Nǣgǎnmà'a ñjoo, à le mfè'ε ɣghεε a mà'a ñjoo yu. ⁴ A kà mə aa mma'a njoo jya aa, m̀bum njoo jya jì m̀ɔ'ɔ i wò a ndómànji. Bisin zì m̀bwεentə. ⁵ Jì m̀ɔ'ɔ i wò a atú àlǎnsə ɣgò'ò yii mə ñsyè i le mbɔɔ ntswe ghu tsi'í muntsirə. I wǎnsə ñtoo ɣkɔ'ɔ nlon mə kaa mǎnji yii mə mbə mǎngǎn mi kuu a nsye aa kaa à le ɣwa'à bə àa. ⁶ Lá àjànə mə nòò yì ñtìnsə à le nta aa, à le ntɔɔ njoo jyá. Tsó mə i le ɣwa'à ni mǎngǎn tswé aa i ghènsə ñyoo yi. ⁷ Jì m̀ɔ'ɔ i le ɣwò a titii bìkərə kərə. Bìkərə kərə bya kwe nzwitə njoo jyá. ⁸ Jì m̀ɔ'ɔ i wò nì àbwènə nsye yì siginə. Ntigə ɣkwe, ntigə mbaa, jì m̀ɔ'ɔ i baa ansan ɣkhì yì fùùrə, jì m̀ɔ'ɔ i baa m̀ghum mi nto'o, jì m̀ɔ'ɔ i baa m̀ghum mi ntarə. ⁹ Nù yii à tswə nì àtonə aa, tá à yu'u.”

Nji'í ànnù yii Yesu a ghàà ni m̀ghàà mí nǎnaa àà
(Mk. 4.10-12; Lk. 8.9-10)

¹⁰ Nǣgǎnyəgəñnù ji i le nzi ghu mbo mbetə yi mə, “O ghàa a mbo bo ni m̀ghàà mí nǎnaa aa aya aa ε?” ¹¹ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Nwì à fa m̀tsyè a mbo bù mə tá nì zì innù jì ló'òsə ñlonə annù nifó aburə. La, kaa wa'à a mbo bo fà. ¹² Nlon mə a mbo nù yii à tswə ni yu aa, bi ka kù'ùsə ta tá à tswə ni ju i gha'atə. Lá a mbo nù yii à sì ni yu tswə aa, tsi'í mú àti yii à tswə ni yu aa, bi ka kwərə. ¹³ A bə ñji'í ànnù yii mə mə ghàà ni a mbo bo ni m̀ghàà mí nǎnaa àa. Ta tá bo nanşə ɣka nlii nlii kaa wa'à yə. Nnanşə ɣka nyu'utə nyu'utə kaa wa'à yu'ù tá àtú yaa a laa ghu. ¹⁴ Tá tá à lwensə annù yii mə ɣgǎnntoò Nwì Yesaiah à le nswon nlon ɣgaà yàà aa mə,

‘Nì ka yì kì nanşə yu'u lá kaa atú yuu wa'a ghu ka nlaa,
i kii kì nanşə yə kaa tá mi'í muu wa'a ghu laà.

¹⁵ Nlon mə mintii mi bə bú luu nì àjìntə.

Bi jesə ñtòɣnə jyaa kaa bo wa'à nì innù bú ñyu'u.

Nkì ɣkusə mi'í myaa

mbì'ì bo ló ñyè ni mi'í myaa,

ɣkì yu'u nì ñtòɣnə jyaa,

ɣkì nyu'u m̀ntii myaa laa ghu,

m̀bɣkə waa, ñzi a mbo mə, mə ghurə waa.’

¹⁶ “Lá, m̀bɔɔnə a mbo bù nlon mə mi'í muu mi yə idigə, ñtòɣnə juu i yu'ù nì innù àa. ¹⁷ Mə swon a mbo bù tsi'í annù ñɣkon mə ɣgǎnntoò

* 12:47 Kaa bə bì m̀ɔ'ɔ sǐ atii yuà ninə. 13:15 Yes. 6.9-10

Nwí jì ghà'atè bo bì bè bii mē annù yaa a tsinè aa bo le si yè'ètè ni a nyè ànnù yìi ni yè aa, lá kaa ñkí'ì yé. Nyè'ètè ni a nyu'u ànnù yìi ni yu'u aa la ñkaa ñkí'ì yu'ù.

Ajàn mē Yesu à le ntó'ótè ñighàà ní nānaa nya àà
(Mk. 4.13-20; Lk. 8.11-15)

¹⁸ “Nì nanşə nyu'utə la nyəgə annù yìi mē ñighàà ní nānaa nlon ɲgəŋmà'á ñjoo ghù swonə aà. ¹⁹ Bè bii mē bi yu'u ñighàà nlon annù nifó Nwí kaa ni wa'á ni a atu bo laa, ɲu yí mbi wa a ghənsè ñzi nswà ni a mbo bo ɲghɛɛ ni nu aa, bi bə aa tsi'í tsó mbüm ɲjoo jya mē i le ɲwò wa ndómánjì aà. ²⁰ Mbüm jya jìi i le ɲwò a atú àlānşə ɲgò'ò aa, i bə aa tsi'í tsó bè bii mē bi yu'u ñighàà ni Nwí ɲwanşə ɲkwerə ni nìdorè. ²¹ Lá kaa ni wa'à mɲŋgəŋ mi a nu bo twinjè, bo boò ntswa ntugitə tsi'í a ni mú àtiɲ noò. ɲgi'ì i yi ɲghənsə ghəə ki zi ñlon ñighàà ni Nwí nya, kə bɛɛ bi ti tsó'ò àkòrə yaa aa, bo burə mma'atə ɲkhə. ²² Mbüm ɲjoo jya jìi i le ɲwò wa mùm bikərə kərə aa, i təə a atu bè bii mē bi yi nyu'u ntoo yí ñsiginè ya, ànnù ɲka nwùgə nu nlon ntswénti yàà kə ànnù ɲka ɲkɔŋ ɲkabə, a fumsə àzwí ntoo yí ñsiginè ya, kaa bo wa'à mɲntà koonə. ²³ Mbüm ɲjoo jya jìi i le ɲwò wa abwenə nsye yí siginè yaa, i təə aa a atu bè bii bi yu'u ntoo yí ñsiginè ya i laa a atu bo, bo tigè ɲkoonə mɲntà, bí mo'ò, ɲkhì yi fùurè, bí mo'ò, mighum mi nto'ò, bí mo'ò, mighum mi ntarə.”

Ñighàà ní nānaa nlon ɲgwenə

²⁴ Yesu à le ɲkù'ùsə nna ñighàà ní nānaa a mbo bo mē, “Annù nifó aburə a bə aa laà mē: Nù yí mò'ò à le mbwe'e nsoo mikuu yi. ²⁵ A bè mē nítugə a noò yìi bè bwiiŋkə aa, ɲgəŋkibàá yí a ɲe'esè ñzi mmà'á bɲnəghə ghu ɲghɛɛ yi. ²⁶ Nòo yìi mē mikuu mya mi le ɲka ɲkwi aa, nòò ɲkòònə a ku'ù aa, ɲgwen ya i ká ɲkò'ò tsó mikuu myá. ²⁷ ɲgəŋfà'á ɲú wa i le nzi nɲbetə yi mē, ‘Taà, ò le mbwi'ì aa mikuu mɲ siginè fàa mùm ñsòò, bɲnəghə bú ntigə nlo aa a fə ghu aa ɛ?’ ²⁸ A kwi'ì a mbo bo mē, ‘Wa ma yú ànnù aa a ghìrə ɲgəŋkibàà.’ Bo betə yi mē, ‘Bì'ì ghɛɛ ndwèn bɲnəghə bya aa ɛ?’ ²⁹ A kwi'ì a mbo bo mē, ‘Ŋgan, nì tsuu ghèè, ñlon mē nɲbə nì ghèè ɲka ndwenə, ndüntə mikuu mya mi mò'ò. ³⁰ Nì ma'atə tá mikuu mya bo bì bɲnəghə bya ka ɲkwe, nywe'e a noò ɲkyá. Boŋ mē ka swon a mbo ɲgəŋfà'á jya mē, tá bo foo ntsyá mbii ndwen bɲnəghə bya ɲkwerə a nìbɲŋ nìbɲŋ, ntòò, mbanŋnə ɲkya mikuu mya nniŋ a atá mē.’ ”

Ñighàà ní nanaa nlon aburə mǎghumə
(Mk. 4.30-32; Lk. 13.18-19)

³¹ Yesu a bú ñnaa ñighàà ní nānaa a mbo bo mē, “Annù nifó aburə a bə aa tsi'í tsó aburə mǎghum yìi mē ɲù à le nlògə mɲbwe'e a mùm ñsòo yu. ³² Aburə ma yú, à ni fɲntà fi mò'ò fii fi kə'ə nsigə nlwi'isə. Lá fi yi ntoo aa, fi kwe ntigə mbə ati yìi mē a fan ntsyatə iti tsim aà, bisin tigə ɲghurə nì ndá jya ghu.”

Ñighàà ní nana nlon mbè'è àbaà
(Lk. 13.20-21)

³³ Yesu a ku'ùsè m̀bu nnaa nìghàà nĩ nãnaa a mbo bo nswon̄ m̄ə, “Annù nif̄ō abur̄ə a b̄ə aa lálà: M̄angȳè à le nlòḡə a m̄un̄kùḡə m̀b̄è'è àbaa, n̄n̄j̄ a nĩ àkan̄j̄ abaà, a tiḡə m̀mor̄ə ñk̄o'ò nluu idiḡə.”

Nj̄i'ì ànnù ȳi Yesu à le si naa m̄ighàà ghu aà

(Mk. 4.33-34)

³⁴ Yesu à le nlòḡə aa m̄ighàà m̄i nãnaa ndi'ì nĩ ìnnù ma j̄u ghu a mbo nnòò b̄ə bȳá. Kaa à le ñk̄i'ì annù tsu di'ì ti gh̄ə m̄ə à nàa a ni nìghàà.

³⁵ Ma ȳu a le nlwens̄ə aa nìghàà n̄i m̄ə ñḡañntoò Nw̄i à le nswon̄j̄ aa m̄ə, “M̄aa ña'a nts̄u gha a ni m̄ighàà m̄i nãnaa, i swon̄j̄ innù j̄i i le ntswe a alò'òs̄ə, ñloḡin̄ə a noò ñn̄ans̄ə m̀bi aà.”

Yesu a t̄o'òt̄ə nìghàà n̄i nanaa nya nlon̄ ñgwen̄ə

³⁶ Yesu à le mm̄à'at̄ə nnòò wa ntiḡə m̄bu mb̄i fu a nd̄á. Ñḡañȳəḡənnù j̄i i z̄i ghu mb̄èè ñzi nswon̄j̄ ghu mbo m̄ə, “To'òt̄ə nj̄i'ì nìghàà nĩ nãnaa nlon̄ ñgwen̄ ya a mbo b̄i'ì.” ³⁷ A kw̄i'ì a mbo bo m̄ə, “N̄u ȳi m̄ə a bwe'e m̄ikuu mya aa à laa mb̄ə Mu N̄u. ³⁸ Nsòò wa a b̄ə m̀bi ȳu. M̄ikuu mya, a b̄ə b̄ə bi annù nif̄ō Nw̄i. Ñgwen̄ ya a b̄ə b̄ə bi ñ̄u ȳi m̀bi w̄á. ³⁹ Ñḡañk̄ib̄àà wa m̄ə a bwe'e waa laa, a b̄ə Devil. Nòò m̄f̄u'u m̄iji wa, a b̄ə nòò ñlw̄i'ì m̀b̄i. B̄if̄u'ù bi m̄iji bya, a b̄ə baangel. ⁴⁰ Tsi'ì ts̄ó aj̄àn m̄ə bi le ndwèn b̄in̄ègh̄ə bya ñkw̄er̄ə nt̄o aa, àà àj̄àn m̄ə a ka ȳi k̄i b̄ə a ñlw̄i'ì m̀bi aà. ⁴¹ Mu N̄u à ka ȳi too baangel bi t̄á bi gh̄e a m̄um̄ ànnù nif̄ō ȳi, m̄fi'ì b̄ə b̄i bi gh̄ir̄ə b̄ə b̄i m̄o'ò bi gh̄ir̄ə ni ìnnù j̄i bi aa tsi'ì b̄its̄im̄, bo bi ñḡañmb̄u'u ìnnù, ⁴² t̄á bi ma'a waa a m̄um̄ m̄o'ò ȳi t̄i nt̄i wa, t̄á bo tiḡə nȳə'ə ñkur̄ə ni m̄às̄òñ̄ə myaa, ⁴³ t̄á b̄ə b̄i ìnnù j̄yaa i tsin̄ə aa bi bañ̄ə ñka nta tsi'ì ts̄ó ñn̄òò a m̄um̄ ànnù nif̄ō Taà w̄àà. N̄u ȳi à tswe n̄i ìt̄òñ̄ə aa t̄á à yu'u.

Nìghàà n̄i nãnaa nlon̄ af̄u'ù ȳi l̄ò'òs̄ə

⁴⁴ “Annù nif̄ō abur̄ə a b̄ə aa lálà: N̄u ȳi m̄o'ò à le ñgh̄èè m̄f̄e'e ni af̄u'ù a ni nsòò ȳi m̄o'ò. Mb̄oò mb̄oont̄ə fu, ñn̄ans̄ə nluu ni ñidor̄ə, ñgh̄èè ñgh̄e m̄f̄e ñḡòñ̄ nj̄oò ts̄im̄ j̄i à tswe ni juu aa, ñgh̄e nyuu nsoo w̄á.

Nìghàà n̄i nãnaa nlon̄ ayoo t̄ind̄uù

⁴⁵ “Mb̄ə bi k̄i m̀bu m̄f̄iḡin̄ə annù nif̄ō abur̄ə lálà: N̄u ñtan̄m̄it̄àà ȳi m̄o'ò à le ñka nl̄o a ayoo t̄ind̄uù, ⁴⁶ à gh̄èè m̄ə ñȳə á ȳi a le nan̄s̄ə mb̄on̄j̄ a nu yu, ñgh̄e m̄f̄e nj̄oò j̄i ts̄im̄, ñgh̄e nyuu ghu.

Nìghàà n̄i nanaa nlon̄ f̄ilw̄à'á

⁴⁷ “Mb̄ə bi bú m̄f̄iḡin̄ə annù nif̄ō abur̄ə aa laà m̄ə: A b̄ə aa tsi'ì ts̄ó f̄ilw̄à'á f̄i m̄ə ñḡañk̄ò m̀bw̄è i mà'a a ñk̄i, ñko mb̄w̄è ghu a mbuu, mbuù. ⁴⁸ Nòò ȳi m̄ə filuu aa, bo sw̄un̄j̄ m̄f̄e'es̄ə a ñk̄i, ñyar̄ə mb̄w̄è m̄i siḡin̄ə mya n̄n̄j̄ə a m̄um̄ ñj̄oo bo, ñtiḡə m̄me'e m̄i bi mȳá. ⁴⁹ Aà àj̄àn m̄ə a ka ȳi k̄i b̄ə a ñlw̄i'ì m̀bi aà. Baangel ka ȳi f̄e'e i gh̄e ȳar̄ə b̄ə b̄i bi fi'is̄ə a t̄it̄i b̄ə b̄i m̄ə annù yaa a tsin̄ə aa, ⁵⁰ i mà'á waa wa m̄um̄ m̄o'ò ȳi t̄i wa, t̄á bo tiḡə nȳə'ə ghu, ñkur̄ə ni m̄às̄òñ̄ə myaa.

Ìnnù ññ̄kon̄j̄ j̄i f̄i bo bi j̄i lw̄èn̄ə

⁵¹ “N̄i yu'ù ìnnù j̄i i ts̄im̄ aa, it̄u juu i laa ghu aa ε?” Bo b̄i ghu mbo m̄ə, “ññ̄ə.” ⁵² A tiḡə ñswon̄j̄ a mbo bo m̄ə, “Ts̄ó m̄ə a b̄ə laa, ñ̀nd̄i'ì

bìndòŋsə ntsim yï mə bi mirisə a ni ànnù nifò aburə aa, à bè aa tsi'ï tsó mbòŋndugè yï mə a fi'isə njoò jï fii bo bì jï lwèn a atá yu.”

Ajàŋ mə bi le ntuu Yesu a ala'a Nazareth aa

(Mk. 6.1-6; Lk. 4.16-30)

⁵³ Ajàŋ mə Yesu à le màŋsə mighàà mí nánnaa ma mú aa, à le mmà'àtə ñghεε. ⁵⁴ A ghèè mə ñywe'e a ala'a bo, ñkuu a ndàŋghòtə, ndi'i annù ghu. Annù a gha'a bè bya, bo tigè mbetə ni mə, “Nù ghú à nàŋsə nlògè mulà mitsyè bo bì innù jï wè juà aa a fə? ⁵⁵ A si mu kabindà wa à ghuà bè aa ε? Bi si a ndè yï aa a ni Mary twonə le? Jems, Joseph, ni Simon, ni Yuda, à si bɔɔ bimaà bi bè aa ε? ⁵⁶ Bijaàntə bi bi si a titi bi'inə tswé aa ε? Nù ghú a tigè ñlogè mbuu innù jú aa a fə aa ε?” ⁵⁷ Mìntòŋê myaa le nlwìnə ghu nú. Lâ Yesu a swon a mbo bo mə, “Bi ghu'usə ngàŋntoo Nwï a idigə tsim lá kaa wa'à nni a ala'a bo kə a nda bo ghu'usə. ⁵⁸ Kaa à le ñki'i innù jï wè jï wè jï ghà'àtə ghu bú ñghirə, ñlon mə kaa bo le ñwa'à ní àbiintii tswé aa.”

14

Ajàŋ yï mə Herod à le nzwitə Jɔn Ngàŋmürə bə ñki aa

(Mk. 6.14-29; Lk. 9.7-9)

¹ A bè maa noð Herod yï à le mbə mfò, nsa'a ní mbù'u Galilea aa, a yu'u ànnù ñlon ikum Yesu. ² Ntigə nswon a mbo itsendá jï mə, “Wa à ni Jɔn Ngàŋmürə bə ñki mə bi bu nyweensə ni ñwò. A bə ñji'i ànnù yï mə midà'à muà mi fà'à ghu nu aa.” ³ Nlon mə à le ti bè maa noð aa bon Herod à bàŋnə mə Jɔn ñkwerə yi, nniŋ yi a ndàtsan, mbi'i ngaa Herodias, ngwe ndim yi Philip. ⁴ Nlon mə Jɔn à le si ghèè ghu mbo nswonə ni mə, “Kaa a si ku'unə a mbo wò a nyo'ɔ mǎngyè ghú.” ⁵ Ka mə à le si lòɔ mə bon yu zwitə Jɔn aa, à le mbo'ɔ mi'i mi bé bya nlon mə bi le bii mə Jɔn à ní ngàŋntoo Nwï aa. ⁶ Lâ nòò yï mə ñjwí ñjwe Herodias i le mbòontə aa, mu Herodias yi mǎngyè à le nàŋsə nzi mben ikòò a nsi bè bii bi le twonə waa aa. Nti Herod i doritə. ⁷ A tigə ñkaa, ñka'a mə yu ka fa a ayoo yï mə à bètə aa. ⁸ Ndè yï a tintə yi, ñswon mə tá à swon a mbo Herod mə, “Fa a atu Jɔn Ngàŋmürə bə ñki a mbo mə a múm àkanə.” ⁹ Nú mǎfò wa i le mbi'i tsi'ï ní mbə ànnù. Lâ ajàŋ mə à le ñkaa a nsi mi'i bè aa, à le nswon mə tá bi fa. ¹⁰ A le ntoo bə bi ghèè ñkwyε atu Jɔn wa ndàtsan, ¹¹ ñlogə atu ya nniŋ wa múm àkan, mfa a mbo múmǎngyè wa a ghèè mfa a mbó ndè yï. ¹² Ngǎnyөгənnù Jɔn i le nyu'u, ñghεε ñlogə akú yi ñghεε ntwiŋ, ntigə ñghεε ñkè'ènə a mbo Yesu.

Ajàŋ mə Yesu à le nje'ε bə ñtsù'ù ji ntaà aa

(Mk. 6.30-44; Lk. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Nòò yï mə Yesu à le nyu'u ma yú ànnù ñlon Jɔn aa, à le mmà'àtə adigə ma ya ñkuu a múm àkanu'u ñghεε a adigə yi mɔ'ɔ yï bè si ghu tswe aa, mə yu tswe ghu tsi'ï yùyu. Nòò yï mə nnòò bə wa le nyu'u maa ajàŋ aa, bi le mfè'èkə a njò'ɔ ila'a jyaa ntəni ni mìkòrə ñyonə yi ghu. ¹⁴ Yesu à ghè mə mə yu kɪ fè'è wa a múm àkanu'u, nyə nnòò bə wá. Nti yi i luu ni àjəŋnə ñlon ñgaà yàà. A tigə ñghurə ngàŋmighòò a titi bo.

15 A bè mæ a ñkwêfò tsi'í maa ñjwi, ñgǎñgyөгǎnnù ji i zì ñswon ghu mbo mæ, “Wa nòò à tigè ñtsya, àdìgè yú a kî m̀bè àfumnə adìgè. Ghìrə tâ b̀è bú sɛɛnə mæ m̀bè bo ghɛɛ ñlɔɔ ayoo ñji yaa ni ñla'a itoo ji m̀ɔ'ɔ nyuu ñji.” 16 Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Kaa bo s̀i ñi m̀mà'atə tswè, b̀umbɔñ, ñi fa ayoo a mbo bo b̀ɔ ji.” 17 Bo kwi'i ghu mbo mæ, “Ayoo ỳi b̀i'í tswè ni yu faà, à ni tsi'í ñkya ñbaa ji ntaà ni m̀bwè mi mbaa.” 18 Yesu a swon mæ b̀i zi ni mu a mbo yu. 19 A swon a mbo ǹnòò b̀è wa mæ tâ bo tswetə a nye ñi ñgèè yá. Bi tswè m̀è aa, a logè ñkya ñbaa jya ji ntaà bo b̀i m̀bwè mya mi mbaa, ññentə mi'í mi a ndəñ, mfa mbi'íkə a mbo Nwí, m̀batə abaa ya mfa a mbo ñgǎñgyөгǎnnù ji mæ tâ bo fa a mbo bè byá. 20 Ǹù ñtsim à lɛ ñji nyurə, ñgǎñgyөгǎnnù ji jya i bú ñtigə nsye abùgè miji jya a luu a ñi ñkyè ñighúm ñtsò baà. 21 Ndùu mbáñnè ỳi i lɛ ñji miji myaa, i lɛ m̀bè tsó ntsù'ù ji ntaà; kaa bi lɛ ñwa'à b́angyè bo b̀ñkhə səñə.

Ajàñ ỳi mæ Yesu à lɛ ñka ntəə a atu ñkì aà

(Mk. 6.45-52; Jn. 6.15-21)

22 Yesu à lɛ swon ñgǎñgyөгǎnnù ji i kuu a múm àkànu'u mbu ntoo ñghɛɛ fu a njii ỳi m̀ɔ'ɔ. Yu mboñ a tigè m̀bañnə ntswe a ñjim ñswon ǹnòò b̀è wa i sɛɛnə. 23 Ǹnòò b̀è wa i sɛɛnə m̀è, a kɔ'ɔ ñghèè wa atu nta'a tsi'í ỳù ỳù a ntsà'atə Nwí. Nòò ñkwêfò à lɛ ñkù'ù a tswè ghu tsi'í ỳù ỳù, 24 lɛ boñ àkànu'u ya a b̀urè m̀è ñghɛɛ a múm ñkì àgha'a a sa'à. ñkàñnə ñkì i tumè ñghɛɛ, ntumə mbi'í nlon mæ àfisè a lɛ ñgha'a a múm ñkì. 25 A bè m̀è a ñi nòò ñjwi a zì a mbo bo, ñntəə ñi a atu ñkì. 26 Nòò ỳi ñgǎñgyөгǎnnù ji i lɛ nyə yi a təə wa atu ñkì aa, ñbɔ'ɔ ñi wè tswá waa, bo tigè ñtɔñnə nswonə ñi mæ, “Á ñi ñkù!” 27 Yesu a wáñsè ñghaa a mbo bo nswon mæ, “Tswa ñi ntíi ghuu, à wa ñi m̀è. ñi tsuu bɔ'ɔ.”

28 Peta a swon ghu mbo mæ, “Mmà'àmbi, m̀bè a bə wò, ò swon m̀è zì a mbèè wò fya múm ñkì.” 29 Yesu a swon ghu mbo mæ, “Zì!” Peta à lɛ mfɛ'è wa múm àkànu'u, ntəə wa atu ñkì ñghɛɛ a mbèè Yesu. 30 Lá, àjàñ mæ à lɛ nyə afisè ya aa, ñlògìnè ñka mbo'ɔ, ñtigè m̀bwè nsigè ñghɛɛ wa múm ñkì. Ntɔñnə nyə'ə mæ, “Mmà'àmbi, yweensə ghá.” 31 Yesu a wáñsè ñnasə abò yi ñtswa yi ghu, nswon mæ, “Abiintíi yo a kə'ə bə laà aa a ya aa ɛ? O ghìrè ñjñkə aa a ya?” 32 Nòò ỳi bo lɛ ñkɔ'ɔ ñkuu wa múm àkànu'u aa, àfisè ya a kentə. 33 Bè b̀i bi lɛ ntswe wa múm àkànu'u aa, bi m̀i yi nswon mæ, “Áá ànnù ññkonè, ò ñi Mu Nwíngòñə.”

Ajàñ ỳi mæ Yesu à lɛ ñghùrə ñgàñmighòò a ala'a Gennesaret aà

(Mk. 6.53-56)

34 Bo tòò m̀è ñghɛɛ a ala'a Gennesaret. 35 Badìgè bya lɛ nyə yi nzi, ñtsyasə ñkù tsi'í a idìgè idìgè maa mbèè àla'a mæ b̀i ghotə ñgàñmighòò ñzi ni ju ghu mbò. 36 Bo lɛ mbu'u mbo ghu mbo mæ tâ à ma'atə tâ ñgàñmighòò jyá bɔɔ m̀ɔntə tsi'í àtsəñ atse'ə yi. Bè bitsim b̀i bi lɛ m̀m̀òntə aa, bi lɛ ntíi ñighòò.

15

Ajàñ ỳi mæ Yesu à lɛ ñwenə baFarisai ñlon b́inòñgòñ bi b́itə bi b́itəà byaa aà

(Mk. 7.1-13)

1 BaFarisai bo bi ngǎṅndi'i nòṅsè le nló a Yerusalem nzi mbetə Yesu mə, ² “Kaa ngǎṅyegǎnnu jo i si bìnòṅgòṅ bi bítà bi bítàà bi'i ləə aa a a ya aa ε? Nlon mə kaa bi si mbó myaa si'i a ni mánjī yī a kù'ùnə ns'i mboṅ ki ji.”

³ Yesu a kwi'i mə, “Kaa ni si ndi'i Nwī yu'unə, mbanṅə yòṅè bə bìnòṅgòṅè bu aa a ya aa ε? ⁴ Nlon mə Nwī à le ndi'i mə, ‘Ka nyu'unə a taà ghò bo òdè ghò,’ ṅki ndi'i mə, ‘Nù yī à bəgítə a taà yī kə ndè yī aa, a ku'unə mə tâ bi zwiṭə yi.’ ⁵ Ni bāṅṅə nswonə nī yūu ṅgaa bə mə, Mbə ṅù a swonə a mbo taà yī kə òdè yī mə, ‘Wa àyoo yī mə boṅ mə fa ṅkwetə gho ghu aa, mə fà mē a mbo Nwī,’ ⁶ boṅ kaa à si nī ṅyū'ùnə taà yī bú ṅtswe. Ma yū a di'i aa ajāṅ mə ni tigə mbwesə nī nòṅsè Nwī nbanṅə ṅka nyon nī bìnòṅgòṅè buu aà. ⁷ Bū ṅgàṅabagilè! Ngāṅntoò Nwī Yesaiah à le nyə aa tsi'ī siginè ṅṅwà'ànə annu yī mə Nwī à le nswon nlon ṅgaa yūu aà, mə,

⁸ ‘Bè buà, bi ghu'usə nī gha aa tsi'ī nī ṅghon ntsū jyaa, lâ mǎntii myaa bāṅṅə ṅtswe a ndīsyà;

⁹ Bo mii nī gha laa tsi'ī àdāṅə àdāṅə

ṅlon mə bo bāṅṅə òdè'ì bə bìnòṅsè bi bē tsó òdè'ì jyá!’ ”

Njoo jii mə ghìrə mə tâ ṅu tsuu laa aà

(Mk. 7.14-23)

¹⁰ Yesu a tigə ṅtwoṅ nnòò bə wa i zī ghu mbèè a swon a mbo bo mə, “Ni naṅsə nyu'u tâ à laa a atu bù: ¹¹ Ayoo yī mə ṅù a ji a ntsū yu aa kaa a si ma ya ghìrə mə tâ à tsuu laa, a ajāṅ yī mə nòṅsè à di'ì aà, a bāṅṅə ṅghìrə ayoo yī mə a fè'è ghu ntii aa mə tâ à tsuu laa.”

¹² Ngǎṅyegǎnnu ji i zī nswon ghu mbo mə, “O zī mə baFarisai ghìrə nlwìsə ntəṅ a nu wò ṅlon annu ya mə ò ghìrə nswon aa ε?”

¹³ Yesu a kwi'i mə, “Ayoo yī mə a si Taà ghà a aburə bə aa bi ka yī dū ló'òsə. ¹⁴ Ni ma'atə waa; bo bə aa bíf'ənə mə bi tsyàsə bí m'ò. Mfè'ənə à bə ki tsyàsə yī mò'ò boṅ bo bitsim ka wó a ataà.”

¹⁵ Peta a swon ghu mbo mə, “Tò'otə nji'ī nìghàà nī nàà ma nú a mbo bí'ī.” ¹⁶ Yesu a swon mə, “Mala a bə mə, tsi'ī bù, kaa ni si ki nzi aa ε? ¹⁷ Ni si zī mə àyoo yī mə ṅù ji a ntsū yu aa, a sigə aa ghu ato'o a kī m̀bu ṅyī aa ε? ¹⁸ Lā àyoo yī mə a fè'è a ntsū ṅù aa a fè'è aa ghu ntii, ṅghìrə nī mə tâ à tsuu laa. ¹⁹ Nlon mə a ntii ṅù aa a fè'è imòòntè jī bí, ànnū nzwitə ṅù, ànnū mǎghàbè, ànnū ajirə, iyərə, nswonə àbāṅṅənnu a atu ṅù, bo bi nswonə ànnu yī bi a atu ṅù. ²⁰ Aa ma jū ìnnu mə i ghìrə mə ṅù à tsuu laa aà; kaa ṅji tì sī'ī ǹbo tsó mə bo swonə aa, kaa a si ghìrə mə ṅù à tsuu laa.”

Mǎṅgyè yī à le ntswe nī àbìintii aà

(Mk. 7.24-30)

²¹ Yesu à le ntigə mma'atə adigə ma ya ṅghεε a mbù'u Tai bo Sidon. ²² Mǎṅgye baKana yī mò'ò, yī à le ntswe maa mbù'ù aa, à le nzi nyə'ə nswonə ni mə, “Ko mǎlṅṅə ghà, ǹbá Mmà'àmbi Mu David! Demon yī mò'ò à naṅsə ntswe a ato'o mú ghà yī mǎṅgyè òdè nī ṅgi'ì ghu nu si'ì.”

²³ La kaa Yesu kaa a wa'á yī kwe'è. Ngǎṅyegǎnnu ji i tigə ṅzi mbu'u mbo ghu mbo nswon mə, “Furə mǎṅgyè ghú tâ à bi a n̄jim bí'inè! Wa a yə'è ṅyon aa nzwī nī àtu ṅù.”

²⁴ Yesu a kwi'i mæ, "Bi le ntoo gha aa tsi'i a mbo mbinjèrè jii i bwe a ngwè'e nda baIsrael aà."

²⁵ Maà noò mànngyè wa a zi ñswetə miku'utə mi ghu nsi, nswon mæ, "Mmà'àmbi, Kwetə ghâ."

²⁶ Yesu a kwi'i mæ, "Kaa a si ku'unə a nlògə àbaa bɔɔ mbàŋnə mma'a a mbô mbú."

²⁷ Mànngyè wa a kwi'i mæ, "Ʋŋə, Mmà'àmbi, lâ mbu jya i syé nì ñkùgə abaa jya mæ i lò wa atu atetə taà wàà ñwokə aa ñkurə."

²⁸ Yesu a tigè ñkwi'i ghu mbo mæ, "Oh! Mànngyè, ò tswe nì àbiiintii si'i! Wa ò ka tswe nì ànnu ya yii o lòò aà." Mú yi wa à le ngghènsə ñki ntii tsi'i maà noò.

Ajàŋ yii Yesu à le mbù ñghurə bə bi ghà'àtə aà

²⁹ Yesu à le ntigə nlo maa adigə ngghè ntsyá a mbèe àtsùmə Galilea. Nkə'ɔ ngghè a atu nta'a, ntigə ntswè a nsyé. ³⁰ Mâ mbém ñndò à le nzì ghu mbèè nì bítəŋkərə, bɪbwènkə, bɪfə'ənə, bítighàà, nì ñgàŋmighòò jì mɔ'ɔ tsi'i jì ghà'àtə, ñnɔŋsə a mikərə Yesu a ghurə waa. ³¹ Bə bya le nyerə si'i a ajàŋ yii mæ bo le nyə bítighàà ghaà, bɪbwènkə tì, bítəŋkərə təə, bɪfə'ənə kii nyə nì ñdìgə aà; bo le ntigə nggha'asə Nwɪŋgɔŋ baIsrael.

Ajàŋ yii mæ Yesu à le nje'e mbàŋnə ñtsù'ù ji ñikwà aà

(Mk. 8.1-10)

³² Yesu à le ntigə ntwon ngàŋyegənnu ji jya nswon a mbo bo mæ, "Mə ko mɪlɪŋnə bə bú, ñlon mæ bi tswè mē bi'ibo tsítəŋ njwi ji tarə kaa wa'à nì àyoo yi jì tswé aà. Kaa mbə mə wa'à swon mæ tá bo lo ngghè nì ñjì ñlon mæ mbə bo ghìrə ñghè ñwòkə a mánjì."

³³ Ngàŋyegənnu ji i betə yi mæ, "Mbə bi'inə logə abaa aa fə fàa a atu nta'a miwèè a ku'unə a nje'e mambém ñndò ghú ghu aa e?"

³⁴ Yesu a betə waa mæ, "Nì tswe nì ñkya abaa aa ji sɛgə aa e?" Bo kwi'i mæ, "Ʋ ni ji sàmbaa nì bɔɔ bi mbwè bì mɔ'ó."

³⁵ Yesu a swon mæ tá ñndò bə wa tswe a nsyé. ³⁶ A tigè ñlogə ibaa jya ji sàmbaa nì mbwè mya, mfa mbi'ikə a mbo Nwɪ, mbatə, mfa a mbò ñgàŋyegənnu ji bo yatə a mbo bə byá.

³⁷ Bə bya bítəsim le nji nyurə; bi bwèè àbùgə miji ya, ibà'a abaa jya bo bi isà'a mbwè jya, i luu nì ñkyè ji sàmbaa. ³⁸ Ndùu mbàŋnə jii i le nji aa le mbə ntsù'ù ji ñikwà; kaa bi le wa'à bāŋgyè bo bi bōŋkhə səŋə.

³⁹ Yesu à le ntigə nseensə bə bya, ñkuu a mùm àkànu'u ntoo ngghè a mbù'ù àla'a Magadan.

16

Ajàŋ mæ bi le mbetə alənsə a mbo Yesu aà

(Mk. 8.11-13; Lk. 12.54-56)

¹ BaFarisai bi mɔ'ɔ bo bi baSadukai bi le nzì a bo Yesu nloɔ mæ bi kwà'ànə yi, mbetə yi mæ tá à ghìrə alənsə yii mæ a lo a aburə aa a ndi'i mæ Nwɪ à tswe bo yu. ² Yesu a kwi'i waa nì àbetə mæ, "A yi mbə a ñkwéfə aa nì swonə nì mæ Ʋdìgə ka ghìrə bōŋə ñlon mæ mbà'à àbùrə i bāŋə." ³ A yi ñki mbə a títugə aa nì swonə nì mæ, "Sii à ka ghìrə bə njwí àfísə ñlon mæ mbà'à àbùrə i bāŋə ñki mbosə nì ñdìgə." Nì zì àjàŋə mæ mbə nì ká nyə nì ñnnu a ajàŋ mæ mbà'à àbùrə i dɪ'ì aà. Lâ kaa

mbə ni wa'á ilənsə noò ngù'u mbi yulà zì. ⁴ Bũ ngǎnghìrê ìnnù jì bì bítìbì Nwì bì ngù'ù bulà, ni betə nàa mə mə dì'i alensə annù a mbo bù aa ε? Ngan, àlensə yìi mə mbə mə dì'i a mbo bù à kì mbə aa tsi'i yì Jona." A swòŋ mə laa ntigə mma'atə waa ngheε yì.

Mbè'è àbaà baFarisai bo bì baSadukai
(Mk. 8.14-21)

⁵ Noò yìi mə ngǎnyəgənnù jì i le ntoo ngheε nywe'e wa mbèè àtsùm ya yì mò'ò aa, bo le yə mə bo li'inə a nlògə àbaà. ⁶ Yesu a swonj a mbo bo mə, "Nì ka nstsyəsə ghuu, ntsee nì àtù yuu nlonj mbè'è abaa baFarisai bo bì yì baSadukai." ⁷ Bo ləginè ntigə ngħaa a atitì bo nswonjə ni mə, "A swòŋ laa aa nlonj mə kaa bì'inè ghìrə ŋwa'á abaa lògè aa." ⁸ Yesu a zì ànnù yìi mə a le ntswe a ntii bo, ntigə nswonj mə, "Bù bē bii mə àbiiintii yaa a kə'ətə, a ghìrə àkè mə nì ka ngħaa a titii bù mə nì sì nì àbaa tswe aa ε? ⁹ Nì sì annù zì tá àtù yuu laa ghu aa ε? Nì sì burə kì wa'atə ajàŋ mə mə kì jè'ε bē bya ntsù'ù jì ntaà nì ŋkya ibaa jya jì ntaà aa ε? Nì le nsyε ŋkugə jì i luu aa a nì ŋkyè jì səgə aa ε? ¹⁰ Nì sì kì ŋwa'atə ŋkya abaa jya jì sàmbaa mə mə kì jè'ε bē ntsù'ù jì nìkwà ghu aa ε? Nì le ŋkì nsyε ŋkùgə jì i luu aa a nì ŋkyè jì səgə aa ε? ¹¹ A tigə ŋghìrə akə mə nì bu ŋka nŋŋkə, kaa ŋkì'i zì mə mə sì aa annù nlonjə abaa ghàà aa ε? Nì ka nstsyəsə ghuu nì mbè'è àbaà baFarisai nì baSadukai." ¹² Bo tigə nzi maa noò a laa mə kaa à sì a mbo bo għaa mə tâ bo ka nstsyəsə nlonj aa nìbè'è àbaa. A bəŋnè ŋghaa nlonj aa ìnnù jìi mə baFarisai bo bì baSadukai le sì dì'i aà.

Ajàŋ mə Peta à le nswonjə a ŋù yìi mə Yesu à ni ghu aà
(Mk. 8.27-30; Lk. 9.18-21)

¹³ Yesu à le ngħèè ŋka ŋkoontə a mbèε Kaisaria Filipi, mbetə ngǎnyəgənnù jì mə, "Bē swonjə ni mə Mu Nù à bə aa wo aa ε?" ¹⁴ Bo kwi'i mə, "Bì mɔ'ò swonjə ni mə, Jɔn Ngəŋmùrə bē ŋkì, bì mɔ'ò swonjə ni mə, Elijah, bì mɔ'ò kii m̀bu nswonjə ni mə, Yeremiah, kè ngəŋntoò Nwì wa yì mò'ò." ¹⁵ A betə waa mə, "Là nì swòŋ yuu ŋgaa mə mə laa mbə wo aa ε?" ¹⁶ Simon Peta a kwi'i mə, "O nì Ayo'ò Nwì wà, mbə Mu Nwìngòŋ yìi mə à tswe ntii aà." ¹⁷ Yesu a swonj ghu mbo mə, "Mbɔɔnə a mbo wò mbà Simon mu Jona nlonj mə a ma yù ànnù nŋŋkonj a mbo wò aa kaa a sì ŋùmìsòŋ dì'i. A dì'i Taà ghà a aburə a mbo wò. ¹⁸ Mə swòŋə a mbo wò mə, ò laa mbə Peta*, mə ka bɔɔ ngħotê yà ma mùu atù àlànşə ngò'ò. Kaa tâ tsi'i nìwo, tâ nì wa'á tii ntsya. ¹⁹ Mə ka fa bîkey bì annù nifɔ aburə a mbo wò. Annù yìi mə ò kwərə fàa nsyε aa bonj baa kii kwərə a aburə. Annù yìi mə ò fēε fàa nsyε aa bonj baa kii fēε a aburə." ²⁰ A tigə nnaŋşə ŋkwantə ngǎnyəgənnù jì mə tâ bì tsuu a mbo ŋù lò swonj mə yu laa mbə Ayo'ò Nwì wà.

Ajàŋ mə Yesu à le ngħàà nlonj ŋgì'i yìi yu ka yə i kwo aà
(Mk. 8.31—9.1; Lk. 9.22-27)

²¹ Nlòginə maa noò Yesu a lòginè ndi'i a mbo ngǎnyəgənnù jì mə, yu tswe nì nìlìginə ŋkɔ'ò ngħèε a Yerusalem i ghèε i yə mbuu ŋgì'i jì ghà'atə ghu a mbo bità bì ala'a, bo bì bîlì bì ngəŋmà'anwì nì ngəŋndi'i nòŋşə, tâ bì zwitə yì, a tì bə nì ŋjwi jì tarə bì bu nyweensə yì fu nì

* 16:18 Nji'i Pita, "Petros" ni nìghàà ni baGrikia, i bə aa àlànşəngò'ò.

nàwò. ²² Peta à le nswùntè yi nghentè ni ghu, ñlɔginè ŋka ŋghaantè nii nswonɔ ni mɛ, “Wa mbè Nwĩ wa'á ma yú ànnù bii, Mmà'àmbí. Wa kaa mbè ajànjè annù ma yú a wa'á a nu wò fe'è.” ²³ A bəŋkè yi nswonɔ a mbo Peta mɛ, “Tsyá mbíi a nǝjm mɛ, mbá Satan! O ni mǝfànsè mǝnǝjǝ a mbo mɛ ñlonɔ mɛ kaa ò sǝ aa a nǝjm Nwĩ tɛə, ò bǝŋnɛ ntɛə aa a nǝjm bɛ.”

Bè bii mɛ bi ni ŋgǝŋyɛgɛnnù Yesu aà

²⁴ Yesu a tigè ñswonɔ a mbò ŋgǝŋyɛgɛnnù ji mɛ, “Mbè ñù tsù a ka nɔɔ a ŋka nyòŋə a nǝjm mɛ, a tuù ibii nú yi, mbe'e abǝŋnɛ bǝŋnɛ yi ŋka nyonɔ nǝá. ²⁵ Nlonɔ mɛ ñù yii mɛ a lòɔ mɛ yu yweensè ibii nú yi aa, à ka bǝŋnɛ bwɛ. Ñù yii mɛ a bǝŋnɛ mbwɛ ibii nú yi nlonɔ ŋkwi atú gha aa, à ka bǝŋnɛ tswe ni ghu. ²⁶ Mbè a kwɛtə ñù tsù aa ní àkè mɛ mbè a tswe ní mbí yú ntsim mbǝŋnɛ mbwɛ ntswɛntii yi aa ɛ? Kè mbè ñù a fa aa àkè ŋkwensè ntswɛntii yi ghu aa ɛ? ²⁷ Nlonɔ mɛ Mu Ñù à ka yǝ zǝ bo bǝ baangel bi a múm nǝgha'a ni Taà yǝ i tso'ɔ ifà'à ñù ntsim i yòŋə ní àfà'à yii mɛ à le mfà'a aà. ²⁸ Mɛ swòŋə a mbo bù tsi'í annù nǝŋkɔŋ mɛ bɛ hí mɔ'ɔ bi tɛə faà bii mɛ kaa bo ka yǝ wa'à niwo ywe'etè ti yə nòò wa mɛ Mu Ñù à ka yǝ zǝ a múm ànnù nifɔ yu aà.”

17

Ajànjè yii mɛ Yesu à le mbəŋkə yi ntigə ŋŋweenə aà

(Mk. 9.2-13; Lk. 9.28-36)

¹ Njwi i tsyá mɛ ji nto'o, Yesu a lògə Peta bo Jɛms ni mumaà yǝ Jɔn bo bo kɔ'ɔ ghèè a atu nta'a yǝ syà yǝ mɔ'ɔ, ntswe ghu tsi'í bò bo. ² Nú yǝ i bəŋkè a nsi bo, ñsǝ yi i tigè nta tsi'í tsɔ nǝnòò, it्सè'è jǝ i fu'u ñjɛŋkə. ³ Bo ghəə ki yə Moses ni Elijah wi'ikè mǝf'ɛ ntigə ŋghaanə bo bǝ Yesu. ⁴ Peta a swonɔ a mbo Yesu mɛ, “Mmà'àmbí, a bɔŋ mɛ bi'inè tswe faà aà. O bə kɔŋ bɔŋ mɛ ka ghùrè mǝntàŋ mi ntarə faà, tá yǝ fùùrè i tswe a mbo wò, yǝ mɔ'ɔ i tswe a mbo Moses, tá yǝ mɔ'ɔ i tigə ntswe a mbo Elijah.”

⁵ Ajànjè mɛ à le mburə ki ghàà aa mbà'à yǝ nta yǝ mò'ɔ i wi'ikè ñkuseə waa, ñji ñù i fe'è wa múm mbà'à ñswonɔ mɛ, “Aa mú ghà yǝ mbǝŋnɛ yii mɛ mɛ kòŋə aa à ghulà, mɛ nanɔsə ndoritə nlonɔ yǝ. Nǝ ka nyu'u annù yii a swonɔ aà.”

⁶ Nòò yii ŋgǝŋyɛgɛnnù ji i le yu'u lálàà aa, bo le ŋwɔ a nsyɛ àkùu kuu, nluu ni nǝbɔ'ɔ. ⁷ Lá Yesu à le nzi ñzi mmòòntè waa nswonɔ mɛ, “Bǝnɛ nǝ, nǝ tsuu ki bɔ'ɔ.” ⁸ Bo ŋentè mi'í myaa ntigə yə tsi'í Yesu, kaa ŋki'í ñù dàŋ bú ñyɛ.

⁹ Ajànjè mɛ bo le nɔò wa atu nta'a ŋka nsigə aa, Yesu a swonɔ a mbo bo mɛ, “Nǝ tsuu annù ñlonɔ njèè tɛə tɛə ma yú a mbo ñù lɔ swonɔ, i ywe'e noò yii mɛ Mu Ñù à ka yǝ yweenə ni ñiwo aà.” ¹⁰ ŋgǝŋyɛgɛnnù ji jya i betə yǝ mɛ, “ŋgǝŋndǝ'í nòŋsè i nswonɔ ni mɛ Elijah à tswe ni mǝfòò ntsyá mbíi i zǝ aa a ya aa ɛ?”

¹¹ Yesu a kwi'í a mbo bo mɛ, “Elijah à tswe ni zǝ, ñki tswe ní ñzi tsisə ñnnù tsim fu i bǝnsə a ajànjè mɛ i le ntswe aà.” ¹² La mɛ swòŋə a mbo bù mɛ Elijah à tè'è mɛ ñzi, kaa bo wa'à yǝ zǝ, mbǝŋnɛ ŋghirə annù yii mɛ bi kòŋə aa ghu nú. A ki mbè a ŋgǝŋgǝŋ a ajànjè mɛ Mu Ñù à ka yə ŋgi'í a mbo bo aà.

13 Ngǎnyægǎnnù ji jya i tigè nyu'u a laa atu bo maa noò mǎ a swonǎ aa ànnù ñlon ɲgaa Jon Ngǎnɲmùrǎ bǎ ɲkì.

Ajàɲ mǎ Yesu à le ɲghùrǎ mùmbǎɲnǎ yǐi mǎ à le ntswe ni demon àà (Mk. 9.14-29; Lk. 9.37-43)

14 Nòò yǐi mǎ bo le mbù mǐi ntsi'i nnòò bǎ wa aa, ɲùmbǎɲnǎ yǐ mǎ'ò à le nzi ñswetǎ mǐku'utǎ mi a nsi Yesu, ñswonǎ mǎ, ¹⁵ “Mmǎ' àmbǐ, ko mǐlɲnǎ mù ghà ghù, ñlonǎ mǎ a wǎ àbùbùrǎ ñnaɲsǎ nyǎ nǐ ɲgi'i tsi'ǐ nǐ mǐbǎ ànnù. A yǐ mbǎ noò mǎ'ò a wǎ a mum mǎ'ò, a bǎ a noò mǎ'ò a wǎ a mǐm ɲkǐ. ¹⁶ Mǎ ghǐrǎ nzi nǐ ghu a mbǎ ɲgǎnyægǎnnù jo kaa bo ki'ǐ àjàɲ mǎ mbǎ bo ghurǎ yǐ zǐ.” ¹⁷ Yesu a swonǎ mǎ, “Oò, bú niwaa nǐ bǎ bǐi bǐ sǐ nǐ àbǐintǐi tswǎ, ɲghǐrǎ nǐ ñnnù jǐi i sǐ tsinǎ aa, mǎ ka tswe bǐ'ìnǎ i ywe'e aa a noò àkǎ aa ǎ? Mǎ ka kǐ tswa ntǐi gha ñlon ɲgaa yùu i ghǎe ywe'e aa a noò àkǎ aa ǎ? Nǐ zi nǐ ghu a mbo mǎ.”

¹⁸ Yesu a wenǎ demon wa, a burǎ mǎfǎ'ǎ ghu nu, mu wa a ghǎsǎ ñtǐi.

¹⁹ Ngǎnyægǎnnù Yesu i le ntigǎ nzi ghu mbo a alǎ'òsǎ mǐbetǎ yǐ mǎ, “Bǐ'ǐ ghǐrǎ ɲki'ǐ a mǐfǐ'i demon wa zi aa a ya aa ǎ?”

²⁰ A kwi'ǐ a mbo bo mǎ, “Ñlonǎ mǎ àbǐintǐi yuu a kǎ'ǎ àà. Mǎ swonǎ a mbo bú tsi'ǐ ànnù nǐɲkonǎ mǎ, mbǎ nǐ tswe nǐ àbǐintǐi a te'ǎ ɲkǎ'ǎ mbǎ tsi'ǐ tsǎ àbùrǎ mǎghum, bǎǎ bonǎ mbǎ nǐ swonǎ a mbǎ ñta'a ghǐ mǎ, ‘Bǐ'ìnǎ faà ɲghǎe ntǎǎ fǐi' i kǐ mǐbǐinǎ. Maa mùu ajàɲ bonǎ kaa mbǎ ànnù tsu a wa'à ghuu tsyá. [²¹ Mbuu demon ma ghù a lòò aa mǎ mbǎ nǐ si'isǎ ìbǐi nú ghuu ti ji ñtsa'atǎ Nwǐ mǎbǎɲ fǐ'i.]”*

Ajàɲ mǎ Yesu à le mbu ɲghaa ànnù ñlonǎ ànnù niwǎ yǐ àà

²² Nòò yǐi mǎ ɲgǎnyægǎnnù ji i le mbù ɲghotǎ a ala'a Galilea aa, Yesu a swonǎ a mbo bo mǎ, “Bǐ ka fa Mu Nù a mbo bǎ, ²³ tǎ bǐ zwitǎ yǐ, a ti bǎ a nǐ ɲjwi ji tarǎ bǐ bú mǐbǐinsǎ yǐ fu a niwǎ.” Nù yàà i le nnaɲsǎ mǐbǐ'i tsi'ǐ nǐ mǐbǎ ñnnù.

Ajàɲ mǎ Yesu à le ntu tax ñdámà'anwǐ àà

(Mk. 9.30-32; Lk. 9.43-45)

²⁴ Nòò yǐi bo le nzi ɲku'u a Kapernaum aa, ɲgǎɲkwǎrǎ tax ñdámà'anwǐ bo zǐ a mbo Peta mǐbetǎ yǐ mǎ, “Nǎ'ǐ ñnnù ghùu ghù, à si tax ñdámà'anwǐ tu aa ǎ?”

²⁵ Peta a kwi'ǐ mǎ, “A tu.”

Nòò yǐi mǎ Peta à le ɲkuu a nda aa, Yesu a betǎ yǐ mǎ, “Simon, àmǎòntǎ yo a nǐ mǎ akǎ aa ǎ? A tax a mbo bǐfǎ bǐ fǎa nsyǎ aa a tu wo aa ǎ? Bǎ bǐ ala'a bya, kǎ bǐgǐi aa ǎ?”

²⁶ Peta a kwi'ǐ mǎ, “Bǐgǐi.”

Yesu a tigǎ ñswonǎ mǎ, “Mbǎ a bǎ la bonǎ kaa bǎla'a bya sǐ nǐ ñtǐ tswǎ. ²⁷ Lá kaa bǐ'ìnǎ si lòò mǎ mbǎ bǐ'ìnǎ lwǐsǎ mǎntǎn myaa. Tsǎ mǎ a bǎ laa aa, ghǎǎ fǐi atsum mǐma'a ñsa'a ghu. Fǐbwǎ fǐ mǐbǐi fǐi ò ko aa, ò ɲa'atǎ ñtsù yǐ, bonǎ ò ka fǐ'i abǎtǎ ɲkabǎ ghu tǎ à ku'u a ntu tax ñdámà'anwǐ ghà bo ghu. Lògǎ ɲghǎe ntu tax yǐ'ò ghu a mbo bo.”

18

Abetǎ ñlonǎ ɲù yǐi mǎ à kǎ'ò ntsǐrǎ a mǐm ànnù nǐfǎ Nwǐ àà (Mk. 9.33-37; Lk. 9.46-48)

* 17:21 Kaa bǎ bǐ mǎ'ò sǐ atǐi yuà nǐɲǎ.

¹ A bə maa noò, ñgǎnyegənnù Yesu zì ghu mbo mbetə yi mə, “Nù yìi mə à kò'ò ntsirə a mùm ànnù nifò aburə aa à nî wò aa ε?” ² Yesu a twonjə mùñkhə nzi ñte'ε a titii bo ³ ñswonj mə, “Mə swònjə a mbo bù tsi'í ànnù ññkonj mə mbə nì tsuu ghuu bəñkə i bə tsi'í tsò bōñkhə bonj kaa nì ka yì wa'à a mùm ànnù nifò aburə kuù. ⁴ Nù ñtsim yìi mə à sigisə ibii nù yì a nsye tsò mu ghulà aa, àa bə nù yìi à kò'ò ntsirə a mùm ànnù nifò a aburə.

⁵ “Nù ñtsim yìi mə à kwērə ajàn mu mà yù nî ìkùm gha aa bonj à kwērə aa ghá. ⁶ Lá nù yìi mə à ghìrə mə ajànə mu ma yù yì mɔ'ɔ mə à ññ ntii yi a nu mə aa tá à wo a mùm ìnnù jì bi, a bonj mə tá bì kwērə ngò'ɔ abaa yì ñwè ghu ntɔñ, mima'a yi a mùm ñkì miyaa tá à bwe nsigə ngħεε a nsyê ñkì.

Ɔkwà'ànə jii mə i ghìrə bə wò nî ìnnù jì bi aà

(Mk. 9.33-37; Lk. 9.46-48)

⁷ “Ñgi'í yì ñwè a mbô mbi mə i zì nî ìkwà'ànə jii mə bə wò ghu aà. Ɔkwà'ànə i te'ε ntswe nî ñzi, lá ñgi'í yì ñwè a nu nù yìi mə ìkwà'ànə ma jya i tsya ghu ñjim ñzi aà. ⁸ Mbə abô yo kə àkòrə yo a ghìrə mə tá ò wo a mùm ìnnù jì bi, ò kwyê ñme'e. A bonj mə ta ò bə abô mò'ɔ kə àkòrə mò'ɔ ñtsyatə a ntswe nì mbo mi mbaa kə mikhòrə mi mbaa, tá bì yi mbànə ñmima'a gho a mum mɔ'ɔ ti mē. ⁹ Mbə ñli'í no nì ghìrə mə ò wo a mùm ìnnù jì bi, ò twe'è ñme'e. A bonj mə tá ò bə ñli'í mɔ'ɔ nyi ñkuu a mùm ñtswəntii, ñtsyatə a ntswe nì mi'í mi mbaa tá bì yi mbànə ñmima'a gho a mum mɔ'ɔ Satan.

Ñighàà nî nanaa nlon annù mbìnjərə yìi mə i bwe aà

(Lk. 15.3-7)

¹⁰ “A nì yə mə kaa nì si bɔɔ bì kəgə tsò buà bú tsa'a. Mə swònjə a mbo bù tsi'í ànnù ññkonj mə baangel byaa bì təə a nsi mi'í Taà a ngɔñ bìnòò bitsim a aburə. [¹¹ Nlonj mə Mu Nù à le nzi aa nyweensə bə bìi mə bì bwe aà.]* ¹² Nì wa'atə mə akə aa ε? Mbə nù à tswe nì mbi njərə jì ñkhi, bεε yì mò'ɔ i fa'anə mbwe, a wa'à jì mɔ'ɔ jya mighum mi bù'u ntsò bù'u a atu nta'a mmà'atə ñghεε nlòò ya mə i fà'a a mánji aa ε? ¹³ Bε lə mə a yə, bonj mə swònjə a mbo bù nî ànnù ññkonj mə àa kì doritə nlonj ñgaa mbi mà ya i tsyá ajàn mə a doritə nlonj ñgaa jya mighum mi bù'u ntsò bù'u mə kaa i ghìrə wa'á a mánji fa'á aà. ¹⁴ A kì mbə a ngǎñ ngǎñ ajàn mə Taà ghùù yìi à tswe a aburə aa, kaa à si kònj mə tá mùntsirə mu ghulà yì mò'ɔ tá à bwe.

Ñdim ghò yìi à wo annù aà

¹⁵ “Mbə ñdim ghò ghìrə ànnù yì bi a nu wò, ò ghεε ghu mbèè, bu yu tswé tsi'í bú yu bi baa, ò di'í ìbì yi ghu mbô. Bεε a yu'utə bəə bonj ò bù mē ñtswe nî ñdim ghò wa fu. ¹⁶ Bεε a tsuu yì nyu'utə, ò bú ñtwonjə a nù yì ñfùürə kə bə bi baa, bì zì nì ghεε bú bo, ta tá ìnnù tsim jii mə bì swonj aa tá tswe nì biyəfə bì baa kə bì tarə bìi bi beentə. ¹⁷ Bεε mə a kì mbu ntuu yi a nyu'utə ànnù yìi mə bú bo swonj aa, nì logə yì ñghεε nì ghu a nsí ñghòtə. Bεε a kì mbu ntuu ànnù yìi mə ñghòtə i swònjə aa, nì lèntə yì tsi'í tsò tizi Nwí kə ñgàñkwērə tax.

Annù yìi mə bə beentə aa bo bì à yìi bə tuu aà

* **18:11** Kaa bə bì mɔ'ɔ si atii yuà ññjə.

18 “Mè swònjə a mbo bù tsi'í ànnù n̄ɲkɔŋ mə, ànnù ȳi mə n̄i kwɛrə fàa nsyɛ aa boŋ baa k̄i kwɛrə a aburə, ȳi mə n̄i f̄ɛ fàa nsyɛ aa boŋ baa k̄i f̄ɛ a aburə. 19 Mè ku'ùsè m̄bu nswɔŋ a mbo bù tsi'í ànnù n̄ɲkɔŋ mə, mbə bù bi baa beenə fàa nsyɛ a n̄lɔɔ ayoo boŋ Taà ghà ȳi à tswɛ a aburə aa à ka fà a mbo bù. 20 Nlɔŋ mə àd̄igè ȳi mə bè ghotə ntswe ghu bi baa kè bi tarə n̄i ìkùm gha aa, mè tswɛ a tit̄i bo.”

Nìghàà n̄i n̄anaa nlonjə ɲgàŋfà'á à ti lí'inè àfansənnù

21 Peta à lɛ nz̄i a mbo Yesu mbetə yi mə, “Mmà'amb̄i, m̄bə ndim ghà a ghirè ànnù ȳi bi a nu mè aa ɲgàà ji sigə mè k̄i n̄l̄i'inè i ts̄im aa ɛ? Mbə ɲgàà ji s̄ambaa i ku'ù aa ɛ?” 22 Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Kaa mè ka wa'à a mbo wò swɔŋ mə ɲgàà ji s̄ambaa, mè ka b̄aŋnə swɔŋ mə, ɲgàà m̄ighum mi s̄ambaa ɲgàà ji s̄ambaa.* 23 Ma mùu aj̄aŋ, mbə b̄i'inè fiḡinè ànnù n̄if̄ɔ aburə ts̄ó mf̄ò ȳi mò'ɔ ȳi mə à lɛ n̄l̄òɔ mə yu s̄əntə innù ɲkabə ji bo bi ɲḡaŋfà'á ji, 24 Nòò ȳi mə bi lɛ n̄l̄òḡinè ɲka n̄lentə aa, bi z̄i ni ɲù ȳi mò'ɔ ȳi à lɛ si tswa n̄i ni bi million bi francs bi n̄ighumə. 25 Ts̄ó mə kaa à lɛ ɲk̄i'i aj̄aŋ ȳi mə mbə yu tú ɲkabə ya zi aa, n̄f̄ò wa a swɔŋ mə bi tswa yi m̄fɛ a b̄ò'ɔ bi ɲgwé ȳi ni b̄òɔ bi, n̄i ɲḡòŋ ɲjòò ts̄im j̄i à tswɛ ni ju aa ntu ɲkabə ȳi ya ghu. 26 ɲḡaŋfà'á wa a sw̄étè m̄ikù'ùtè mi a nsyɛ, mbu'u mbo ghu mbo, nswɔŋ mə, “Mmà'amb̄i, tswa n̄t̄i gho a nu mè, wa mè ka ȳi tu ɲjòò ts̄imə.” 27 Mf̄ò wa a kò m̄il̄ɲnè ȳi, n̄ma'atə yi, nswɔŋ mə tá à tsuu ɲkabə ya b̄u tu.

28 “Tsi'í ma waà ɲḡaŋfà'á à ghè mə yu ki f̄ɛ'ɛ, m̄boo ɲù n̄ib̄ò wàà ȳi mò'ɔ ȳi à lɛ si b̄aŋnə n̄tswa n̄i ni n̄tsù'ù ji n̄ighum, m̄faŋ a ntɔŋ, nswɔŋ mə, ‘Tu ɲkabə yà yá.’ 29 A wò ghu n̄si, ɲyè'ə mə, ‘tswa n̄t̄i gho a nu mè, wa mè ka ȳi tu ɲkabə yò yá.’ 30 A tuù yi, n̄swuŋ yi ɲghɛɛ ni ghu, ɲghɛɛ n̄ɲiŋə a nd̄atsaŋ mə tá à tswɛ ghu nywe'e a noò ȳi à ka ȳi tu n̄ikarə ni nya aa. 31 Nòò ȳi mə ɲḡaŋfà'á jya j̄i mò'ɔ i lɛ nyè ma ya ànnù aa, n̄u yàà i bi'i tsi'í n̄i m̄b̄ənnù. Bo ghɛɛ ɲkɛ'enə ɲḡòŋ innù ts̄im j̄i i lɛ mf̄ɛ'è aa a mb̄ò m̄f̄ò wá. 32 Mf̄ò wa à lɛ n̄tswɔŋə yi a z̄i a swɔŋ ghu mbo mə, ‘Wò ɲḡaŋfà'á à àb̄i'int̄i, mè k̄i lɛ mmà'atə n̄ikarə nya n̄i ts̄im n̄i ò lɛ n̄tswa gha ghu aa, nlonjə aj̄aŋ mə ò lɛ nyè'ə a mbo mə aa. 33 O k̄i wa'à z̄i àj̄aŋə mə mbə ò ko m̄il̄ɲnè n̄dim ghò, tsi'í ts̄ó aj̄aŋ mə mə lɛ ɲko ghò aa ɛ?’ 34 Mf̄ò wa à lɛ n̄l̄w̄insə ntɔŋ, n̄tswɔŋ ɲḡaŋmf̄i bè, m̄fa yi a mbo bo mə bi ghɛɛ mf̄i yi nywe'e a noò ȳi à ka ȳi tu n̄ikarə ni nya n̄ts̄imə.

35 “Aa aj̄aŋə mə Taà ghà mə à tswɛ a aburə aa, àa yi gh̄èrə a nu bù bits̄im, mə mbə n̄i tsuu ifansənnù bil̄m buu a múm n̄t̄i bù i k̄i lí'inè.”

19

Aj̄aŋ mə Yesu à lɛ n̄d̄i'i annù n̄lonjə annù nsà'anə n̄iyɔ'ɔ aà
(Mk. 10.1-12; Lk. 16.18)

1 Nòò ȳi mə Yesu à lɛ m̄aŋsə nswɔŋ ma j̄u innù ts̄im aa, à lɛ m̄à'atə ala'a Galilea ɲghɛɛ a mbu'u Yudea a n̄jii ɲk̄i Jordan, 2 M̄n̄òò mi b̄é m̄i ghà'atè lɛ nyòŋə yi, a ghurè m̄ighòò a nu bo maa adigə.

3 BaFarisai b̄i mò'ɔ bi lɛ nz̄i, a ɲkwà'an̄ə yi, mbetə yi mə, “N̄òŋsə a b̄ii mə mbə ɲu a fi'i ɲgwé ȳi n̄lonjə annù tsu mə à gh̄èrə aa ɛ?” 4 A

* 18:22 Kè ɲgàà m̄ighum mi s̄ambaa n̄tsò s̄ambaa.

betè waa mæ, “Nì lèè ñkì'ì twonj mæ, nù yìi à lè nanjsæ waa nloginè a nloginè aa, à lè nanjsæ waa aa nùmbânjè bo mângyè aa ε? ⁵ Ntigè nswonjè ni mæ, ‘Tsó mæ a bè laà, nùmbânjè à ka kì mà'atè taà yì bó ndè yì, i zì bòonsè bó ñgwé yì, tá bo bi baa tigè mbè nnyánu yì mfuùrè aa ε?’ ⁶ Maa ajàn kaa tá bo wa'à bè bi baa bù mbè, ntigè mbè nnyánu yì mfuùrè. Ayoo yìi mæ Nwĩngònj à bòonsè mè aa, tá nù tsu à tsuu ló yàtè.” ⁷ Bo bù mbetè yi mæ, “Moses à lè ntigè nswonj mæ mbè nù à tse fa anwà'ànè nsà'a nýo'c a mbo ñgwé yì, i fi'ì yi aa a ya aa ε?’ ⁸ A kwi'ì a mbo bo mæ, “Moses à lè mbeentè mæ mbè nù ká mfi'ì ñgwé yì aa nlonj ajàn mæ m̀ntìi muu tìi aà. Lá kaa a wa'á aa ajàn mæ a lè ntswe a nloginè aa bè. ⁹ Mè swonj a mbo bù mæ mbè nù a fi'ì ñgwé yì a nda yu, ntsuu nlonj aa annù atsùurè bè, m̀bu nýo'c yì dàn, bè boj à ghìrè aa annù m̀aghàbè.”

¹⁰ Ngǎnyogènnù ji i betè yi mæ, “Mbè a bè ma mùu ajàn a titìi nùmbânjè bó ñgwé yì a kì'ì kù'unè aa bè mæ tá nùmbânjè wa a tswe yi tì yò'c aa ε?’ ¹¹ Lá a kwi'ì a mbo bo mæ, “Annù ma yú mæ mæ dì'ì aa, kaa mbè a kì'ì a mbo nù ntsim gheè. Mbè a kì ñgheè aa tsi'ì a mbo bè bii mæ Nwĩngònj à tsò'c mfa a mbo bo aà. ¹² Nlonj mæ bè bí m̀c'c à ni bisònj aa a njwé, bí m̀c'c, bi ghìrè nì m̀bò, bí m̀c'c bi ghìrè ìbìnnù waa maa ajàn m̀bi'ì aa annù nifó aburè. Nù yìi mæ mbè kwèrè annù ma yú mæ mæ dì'ì aa, tá à kwèrè.”

Ajàn mæ Yesu à lè nniñ mbocnè a nu bõjkhè aà
(Mk. 10.13-16; Lk. 18.15-17)

¹³ Bè bí m̀c'c le nzì ni bõjkhè ghu mbo mæ tá à nɔjsæ mbò mi a atu bo ntsa'atè Nwĩ. Ngǎnyogènnù ji i wenè bè byá. ¹⁴ Lá Yesu a swonj mæ, “Nì ma'atè boc bya tá bì zi a mbo mæ, ntsuu waa kì kìnè bè; nlonj mæ annù nifó aburè a tswe aa a mbo bè tsó bo.” ¹⁵ A swonj mé laà aa ntigè nɔjsæ mbò mi a atu bo, ñgheè yi.

Annù múngwà'à ñgàñkabè
(Mk. 10.17-31; Lk. 18.18-30)

¹⁶ Nù yì m̀c'c à lè nzì ghu mbo mbetè yi mæ, “Ndi'innù, ànnù yì siginè yìi mbè mè ká ñghìrè nyi ñkuu a múm ntswèntìi yìi ì lwì'ì nĩnkonj aa à ni yu aa ε?’ ¹⁷ Yesu a betè yi mæ, “O bètè gha nlonj annù yì siginè aa a ya aa ε? Wa nù yìi à bònj aa, à ni tsi'ì nù yì mfuùrè. Mbè ò ka ñkɔnj mæ o kuu a múm ntswèntìi, ò ká ñlèè ndi'ì Nwĩ jyá.” ¹⁸ A betè Yesu mæ, “I juu aa ε?’ Yesu a kwi'ì ghu mbo mæ, “Tsèè nù zwitè. Tsèè annù m̀aghàbè ghìrè. Tsèè yèrè. Tsèè abànñènnù tswèè. ¹⁹ Ka nyu'unè taà ghò bó ndè ghò. Ka ñkɔnjè ni ndim ghò tsó ìbìi nù ghò.”

²⁰ Múngwà'à wa a kwi'ì ghu mbo mæ, “Mè lèè mæ ndi'ì ma jù tsi'ì tsimè, a tigè mboj akè a mbo mæ aa ε?’

²¹ Yesu a kwi'ì ghu mbo mæ, “Mbè ò ka ñkɔnj mæ òo bõj m̀ansè, ò gheè nifeè ngònj njòò tsim jii ò tswe ni ju aa, mfa a mbo ngàñéfumè, nzi ñka yonjè naa, boj ò ka tswe ní àfù'ù a aburè.”

²² Múngwà'à wa à yù'ù mè ma yú ànnù aa, ñlo ñghèè yi nì àjènjè ñlonj mæ njòò ji i le ñgha'a.

23 Yesu a tigè òswonj a mbò ògǎnyǎgǎnnù ji mǎ, “Mǎ swǎn tsi'í annù nǎikonj a mbo bù mǎ a tsyanǎ a mbo ògǎnkabǎ a òkuu a múm ànnù nǎfǒ aburǎ. 24 Mǎ bu òkù'úsǎ òswonj a mbo bù tsi'í annù nǎnjonj mǎ, a fwaatǎ a mbo kamelǎ a ntsurǎ a nǎli'í nǎ nsa'a, ntsyatǎ a mbò ògǎnkabǎ a òkuu a múm ànnù nǎfǒ Nwǎ.”

25 Ògǎnyǎgǎnnù ji yù'ù mǎ ma yú ànnù aa, ànnù a tsyǎ waa tsi'í mbǎnnù. Bo tigè mbetǎ yi mǎ, “Nù yǎi mbǎ a yweenǎ aa a tigè mbǎ aa wò aa ǎ?”

26 Yesu a lǎi òsǎi waa nswonj a mbo bo mǎ, “A tsyǎ aa òmǎsǎn, lǎ a ghǎǎ nǎ Nwǎ, mbǎ à tse ghǎrǎ innù tsǎmǎ.”

27 Peta à kwi'í nswonj mǎ, “Yǎ, bǎi'í bǎi bǎi'í mǎ'atǎ mǎ ògǎn òjǎò tsǎm òyonǎ gho aa, bǎi'í ka yǎ tigǎ nnanǎsǎ tswe aa nǎ àkǎ aa ǎ?”

28 Yesu a swonj a mbo bo mǎ, “Mǎ swǎnǎ a mbo bù tsi'í annù nǎikonj mǎ wa a múm mbǎi yǎ nǎfi, wa a noò yǎi mǎ Mu Nù à ka yǎ òanǎnǎ a nǎ àbǎrǎ nǎgha'a yu aa, bù bya bǎi mǎ nǎ lǎ òka nyonǎ nǎa aa, nǎ ka yǎ kǎi òanǎnǎ nǎ òbǎrǎ nǎghúm òtsò baa, i tigǎ sa'a itsǎ baIsrael jya òghúm òtsò baa. 29 Nù òtsǎm yǎi à mǎ'atǎ mǎla'à mǎ, kǎ bǎlǎm bǎ, kǎ bǎjàantǎ bǎ, kǎ taà yǎ, kǎ ndǎ yǎ kǎ boò bǎ, kǎ òbwǎnǎ nsyǎ ji, nlonj òkúm gha aa, à ka yǎ bú tswe nǎ òjoo mǎ jya ògǎa òkhǎ; i kǎ bú tswe nǎ òtswǎntǎ yǎi ò lwǎ'í nǎnjonj aa. 30 Lǎ bǎ bǎi ghǎ'atǎ bǎi mǎ à nǎ bǎtsyǎ bǎ mbǎi tsǎtsǎn aa, bǎ ka yǎ tigǎ bǎ bitsǎrǎ bǎ òjǎmǎ, tá bitsǎrǎ bǎ òjǎm tigǎ mbǎ bitsyǎ bǎ mbǎi.”

20

Annù òlonj ògǎnfǎ'à a akò milù'ù

1 “Nlonj mǎ ànnù nǎfǒ aburǎ a bǎ aa tsi'í tsǎ ajǎn yǎi mǎ òù yǎ mò'ò à lǎ mfǎ'ǎ tsi'í a tǎtugǎ a mbǎ'a mbǎ'a òghǎǎ a nǎòò bǎ mǎ bǎ zi mfǎ'à a akò milù'ù yu. 2 A lǎ mbǎi mǎ yu ka tu waa nǎ òkabǎ yǎi ò kù'unǎ nǎ òfǎ'a òjwi yǎ òmfùurǎ aà, òtigǎ ntoo waa wa múm àkò milù'ù yu. 3 A bù mǎ mbǎ a nǎòòntǎ nòò, a bú mfǎ'ǎ òghǎǎ ònyǎ bǎ bǎ mò'ò bǎ tǎǎ a nsaanǎ mǎtaà tsi'í àdǎnǎ dǎnǎ; 4 a swonj a mbo bo mǎ, ‘Nǎ kǎ òghǎǎ wa múm àkò, wa mǎ ka ghǎrǎ fa ayoo yǎi mǎ a ku'unǎ aa a mbo bù.’ 5 Bo tigǎ òkǎ òghǎǎ. A bú mfǎ'ǎ a nǎsi'í nòò bo bǎ a nyǎn nòò, òkǎ òghǎǎ òghǎrǎ tsi'í wa ajǎn mǎ à lǎ òghǎrǎ a mbǎi aa. 6 A bǎ mǎ a mbǎn nòò, a bú òghǎǎ nyǎ bǎ bǎ mò'ò bo tǎǎ, a swonj a mbo bo mǎ, ‘Nǎ si'í nǎtǎ faà mbwǎsǎ nǎ òjwi yù a adǎnǎ dǎnǎ aa a ya aa ǎ?’ 7 Bo kwi'í ghu mbo mǎ, ‘Kaa òù tsù à ghǎrǎ wa'à yǎi'í logǎ mǎ bǎi'í zi mfǎ'à a mbo yu.’ A swonj a mbo bo mǎ, ‘Nǎ kǎ òghǎǎ òka mǎfa'a wa múm àkò.’

8 “Nòò òtso nòò à kù'ù mǎ òbǎnǎ àkò milù'ù wa a swonj a mbò ògǎnǎlǎntǎ òjǎò yǎ mǎ, ‘Twonj ògǎnfǎ'à jya ntu òkabǎ yǎa, òlogǎnǎ nǎ bǎ nǎlwǎ'í òjǎm bya, òkǎ'ò mmǎnǎsǎ nǎ bǎ ntsyǎmbǎi byǎ.’

9 “Bǎ bya mǎ bǎ lǎ nǎògǎ waa a noò mbǎn nòò aa bǎ zǎ mǎ, òù yǎ mò'ò yǎ mò'ò a kwǎrǎ òkabǎ yǎi mǎ ò kù'unǎ a ntù ògǎnǎfǎ'à ghu a atù òjwi aa. 10 Nòò yǎi mǎ bǎtsyǎ bǎ mbǎi bya bǎ lǎ nǎzi aa, bo lǎ òwa'atǎ mǎ ò yǎa òkabǎ ò ka ghǎ'atǎ; lǎ òù òtsǎm a kǎ òkwǎrǎ tsi'í òkabǎ yǎi mǎ bǎ tu òù ghu a atù òjwi aa. 11 Bo kwǎrǎ mǎ, òlogǎnǎ òka nwurǎkǎ a mbǎn àkò wǎ, 12 òswonǎ nǎ mǎ, ‘Bǎ bǎ nǎlwǎ'í òjǎm bú bǎ fa'a aa tsi'í a atu mu fǎbǎntǎ, lǎ bǎi'í bǎnǎnǎ òsi'í nyo'ò nǎnòò mǎfa'a òjwi yǎ ntsǎm, ò tù òkabǎ yǎ'òbo ò kù'unǎ!’ 13 Mbǎn àkò wa a kwi'í a mbo òù nǎòò wǎa yǎ mò'ò

mə, 'Nsùkà'a ghà, kaa mə sɪ annù a mbo wò fànsè; ò ghìrə wa'à bii aa mə ò ka kwèrə aa ñkabə yïi mə ì kù'ùnə nî ifà'a njwi yï nîfùùrè aa a mbo mə aa ε? ¹⁴ Lògə ñkabè ò ya nghèè ghò; à wa a kɔŋ mə ñkɔŋ a ñki mfà àyoo yïi mə mə fa a mbo wò aa a mbo nù ñlwi'ï ñjìm ghú.'

¹⁵ "Mbè mə wa'à annù yïi mə kɔŋ aa nì ñjoo jii mə à nî ì ja aa ghìrè aa ε? Kè nì ghè'èné aa gha nloŋ mə mə fa aa ε?"

¹⁶ Yesu a tigè ñlwi'isə nswon mə, "Ma mùu ajàn, bìlwi'ï bi ñjìm ka yï bə bìtsyà bi mbï, tá bìtsyà bi mbï tigə mbə bí lwi'ï bi ñjìmè."

Ajàŋ mə Yesu à le nghàa ngaa yïi i ywe'e ji tarə nloŋ annù niwô yi aà

(Mk. 10.32-34; Lk. 18.31-34)

¹⁷ Yesu à kà mə aa ñkɔ'ɔ nghèe a Yerusalem, ñlɔgə ñgǎnyəgənnù ji jyá ñtsò baà, a tswé tsi'ï bò bo. Bo kà mə aa nghèe a mánji a swon mbo bo mə, ¹⁸ "Yê nì, àjàŋə mə bí'inə ñkɔ'ɔ nghèe nì a Yerusalem laà aa, bi ka tswa Mu Nù i fa a mbo bìlìi bi ñgǎŋmà'anwï bo bì ñgǎŋdì'i nòŋsè tá bo tso'ɔtə isa'à yi ñtsərə mə bì zwiətə yi, ¹⁹ tá bì fa yi a mbo bìtìzi Nwï tá bo wye yi, ñghɔɔ yi, ñkweentə yi a atu atibàŋnè bàŋnè; lá a ti bə nî ñjwi ji tarə bi bú mbïinsə yi niwô."

Annù yïi mə ndè bì bɔɔ bi Zebedee le mbetə nloŋ bɔɔ bí aà

(Mk. 10.35-45)

²⁰ Ndè bì bɔɔ bi Zebedee à le ntigə nzi a mbo Yesu bo bì bɔɔ bi, ñswetə miku'utə mi ghu nsi, ñlɔɔ annù yï mɔ'ɔ ghu mbò.

²¹ Yesu a betə ghu mbo mə, "O lòò aà àkə aa ε?"

A kwi'ï ghu mbo mə, "Bii mə tá bɔɔ aa bù bi baa bì yi ntswe a múm ànnù nifɔ wò, tá yï mò'ɔ a tswe a abo wò yï mà'à, tá yï mò'ɔ a tswe a abo wò yï ñkwàbè."

²² Yesu a kwi'ï a mbo bɔɔ bya mə, "Kaa nì sɪ annù yïi mə nì betə aa zì. Mbə nì nò ñdɔŋ yïi mə mə ka no aa ε? "

Bo kwi'ï gho mbo mə, "Mbə bí'ï nò."

²³ Yesu a swon a mbo bo mə, "Tsi'ï annù ññkɔŋə, nì ka no ndɔŋ yïi mə mə tswe nì nno aà, tá bì ki mmurə ghuu a múm ñki a ajàn yïi mə bì tswe nì ñmùrə mə ghu aà. La kaa a sɪ adigə ya bə a ntsɔ'ɔ bə bìi mə bì ka yï tswe a mbèè ñikwèe mə nî mà'à kè nî ñkwàbè aà, a nî ìdigè ma jù aa a ka yï tswe bə bìi mə Taà ghà à nàŋsə nlèè a mbo bo aà."

²⁴ Abùgə ñgǎnyəgənnù jya ñìghum i yù'ù mə ànnù ma ya, ñlwisə ntɔŋ a nu bo bya bi baà. ²⁵ Lá Yesu a twonə waa bitsim, ñswon mə, "Nì zi mə bə bìi mə bì sa'a bìtìzi Nwï aa, bi nɔŋ aa atu bo, mbu'utə nî waa; bə bí wè byaa bi tswé nî àdà'à a atu bo. ²⁶ Kaa mbə wa'á maa ajàn a titì bù bə; nù yïi mə a lòò mbə nù yï ñwè a titì bù aa, tá à bə ñgàŋàfà'á ghùù, ²⁷ tá nù yïi mə a lòò mbə ñtsyàmbïi aa, tá à bə abù'ù yuu; ²⁸ ñloŋ mə, tsi'ï Mu Nù, kaa à le ñwa'à zì aa mə tá bì ka mfa'a ghu mbò. Á le nzì aa a mfà'a a mbo bə, i kii fa ntswèntì yï a ntsu'u atu bə bí ghà'atə ghu."

Ajàŋ yïi mə Yesu à le nghùrə bifə'èné bi baà

(Mk. 10.46-52; Lk. 18.35-43)

²⁹ Yesu bo bì ñgǎnyəgənnù jì kà mə aa mfe'ε a Jericho, mambém ñndò a ká ñyonə waa. ³⁰ Bifə'èné bi baa le ntswe a mbèè mánji ñyu'u

mə Yesu a tsyà. Nloginè ntigè ntɔɔnə nswonə ni mə, “Ko milɔnè yĩ’i, Mu David!” ³¹ Nnòò wa i wenè waa nswonə mə tá bo kutə ntsũ waa; la bo bánè ñku’usè ntɔɔnə nswonə mə, “Mmà’ambĩ, ko milɔnè yĩ’i, Mu David!”

³² Yesu à le ntəə ntwonə waa mbetə mə, “Ni lòò aa mə tá mè ghìrə mə akè ni bù aa ɛ?”

³³ Bo kwi’i mə, “Mmà’ambĩ, ghìrə tá bĩ’i bu ñka nyə idigè.”

³⁴ Yesu à le ñko milɔnè wàà, n̄m̄ɔntə mi’i myaa, bo ghèsè nloginè ñka nyə idigè, n̄lo ntigè nyonə nii.

21

Ajàn yĩi mə Yesu à le ñkuu a Yerusalem tsò mfò aà
(Mk. 11.1-11; Lk. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

¹ Bò ghèè mə ñka ywe’e a Yerusalem ñkuu a Betfage yĩi à le ntswe a nji’i n̄ta’a Olive aà. Yesu a toð ñgǎnyөгônnù ji ji baa a mbĩĩ ² n̄swonə a mbo bo mə, “N̄i ghèe fii a ni mù àla’a yĩ a mbii bù, àjàn yĩi n̄i ka ghèe ki kuu aa, i yə jàkasĩ yĩi bi tɔɔnə bo mu yĩ. N̄i yə, n̄i fèè n̄zi ni ju mfa a mbo mè. ³ Bèe ñu a betə annù a mbo bù, n̄i swonə ghu mbo mə, ‘A lòò Mmà’ambĩ,’ bonə à ka tigè ghèsè swonə tá n̄i logè.”

⁴ Ma yũ annù a le mfè’è aa a n̄lwensə annù ya yĩi mə n̄toò Nwĩ à le nswonə aa mə,

⁵ “Swonə a mbo bɔɔ bi Zion mə,
‘Yê n̄i, mfò ghùù à ghuà mə a zĩ a mbo bù aà!’
A sigisè ìb̄inù yi a nsyè, ñko’o a atu jàkasĩ,
a bə tsi’i mu jàkasĩ yĩ ñkègè.”

⁶ Ngǎnyөгônnù ji jya i le ntigè ghèe ñki ñghìrə tsi’i annù ya mə à le nswonə mə tá bo ghìrə aà; ⁷ Bo le nzi ni jàkasĩ wa bo mù yĩ, n̄n̄ɔnsə itsə’è jyaa a n̄jim̄ nnaà jya a tigè ñko’o ntswe ghu. ⁸ Bè bĩ ghà’atè wa a titi n̄nòò wa le nsantə itsə’è jyaa a mánjĩ, bĩ m̄o’o kwyè n̄taa iti ñki santə wa a mánjĩ. ⁹ Nnòò yĩi i le si ghèe a mbĩĩ bo bi yĩi i le si yonə a n̄jimè aa i le nloginè ñka ntɔɔnə mə,

“Hosiana, a mbo Mu David! Bi’inè gha’asə yu wa yĩi mə a zĩ n̄i ìkũm
Mmà’ambĩ aà!
Hosiana a mbô Nwĩ Ako’òntsirè!”

¹⁰ Yesu à kò’ò mə ñkuu a múm̄ ñjò’ò àla’a Yerusalem aa, idigè tsim̄ ghu i tigè tsiginè tsi’i n̄tsiginè, bè tigè mbetə ni mə, “Aà wòò ghúlà aa ɛ?”

¹¹ Nnòò wa i kwi’i mə, “Aa Yesu, ñgǎntoò Nwĩ yĩi mə à lo a Nazareth a mbù’u Galílea aà.”

Ajàn mə Yesu à le ñkuu a múm̄ ndámà’anwĩ aà
(Mk. 11.15-19; Lk. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹² Yesu à le ñghèè ñkuu a múm̄ ndámà’anwĩ, n̄furə bə b̄itsim̄ bii bi le ntswe ghu mfee n̄i ñjoo ñkii nyuu aà. A le ntii itetè bə bii mə bi le si kwensə n̄i ñkabə bo bi iləñ bə bii mə bi le si fèè n̄i bi bugirəm̄ikuu aa mmà’anè a nsyè. ¹³ Nswonə a mbo bo mə, “Bi ñwa’anə a múm̄ àñwà’anə Nwĩ mə,

‘Bi ka yĩ ki twonə ndá yà aa n̄i ndá n̄tsà’atè Nwĩ.’
Lá n̄i ghìrè mə i tigè mbə a adigè n̄lèntə b̄iyèrè!”

14 Bifê'ənè bo bì bîbwènkè le nzi òtsi'i yi wa ndámà'anwî, a ghurè waa. 15 Bîlîi bi ngǎŋmà'anwî bo bì ngǎŋndî'i nòŋsè yè mē innũsyámbo jya jîi mē à le ghîrè aa, ŋkî nyè bɔɔ bya mē bi le ntswe wa ndámà'anwî òtɔŋnè ni mē, “Hosiana a mbo Mu David!” aa mitòŋê myaa bânŋnè òlwi lwî, 16 bo swonŋ a mbo Yesu mē, “O yù'ù ànnù yù mē bɔɔ bù swonŋ aa ε?”

Yesu a kwi'i mē, “ŋŋè; nî leè òwa'à twonŋ, a mûm àŋwà'ànè Nwî mē, ‘Wò Nwî ò ghîrè mē mē tâ bɔɔ bî borè bo bì bîi bi burè aa ki nɔŋsè aa tâ bì ka mfa nigha'a nîi nî bɔŋ mǎŋsè aa a mbo wò' aa ε?”

17 Yesu à le ntigè mma'atè waa, m̀fè'ε ŋghèè a ala'a Bethany, òle ghu.

Ajàŋ yîi mē Yesu à le nniŋ ndòò a atu àti figè aà

(Mk. 11.12-14,20-24)

18 A bè mē a títugè a noò yîi mē à le mbù òka ŋkuu ŋghèè a Yerusalem aa, òjî i yanè yi. 19 A yè àti figè yî mɔ'ɔ a mbèè mǎŋjî, ŋghèè ghu, kaa wa'à fîntà ghu yè a òjî, a bânŋnè òluu tsi'î òyèŋ ghu. A swonŋ a mbô àti ya mē, “Tâ ò yî ntsùù fîntà i lô bú koonè!” Àti ya le ki mburè ŋghensè nyoo ŋkwo.

20 Ngǎŋyègǎnnù jî i le nyè ma yaà ànnù, òyerè, òswonŋ mē, “A ghîrè àkè àti yù a burè ŋghesè ŋkwo tsi'î lá aa ε?”

21 Yesu a kwi'i a mbo bò mē, “Mè swonŋ tsi'î ànnù nîŋkonŋ a mbo bù mē, nî bè tswe nî àbîintîi i tsuu ki jîŋkè bèè bonŋ mbè nî ghîrè ànnù yù mē mè ghîrè a nú àti figè yù aà. Kaa wa'á aa tsi'î ma yù ghîrè bê, bonŋ mbè nî te'è òswonŋ bè a mbô òta'a ghù mē, ‘Tɔ'ɔnè òlò faà ŋghèè nnànŋ a mûm òkî miyaa,’ bonŋ wa i ka kîi lô ghèè nnànŋ ghu. 22 Nî bè tswe nî àbîintîi bonŋ nî ka ki kwèrè nî ògòŋ innù tsim jîi mē nî betè nî a mûm àtsà'àtè Nwî aà.”

Abetè òlonŋ ada'a yîi Yesu à le ntswe nî yu aà

(Mk. 11.27-33; Lk. 20.1-8)

23 Yesu à ghèè mè ŋkuu a ndámà'anwî bîlîi bi ngǎŋmà'anwî bo bì bità bi ala'a zî òtsi'i yi ghu a noò yîi à le si dî'i annù Nwî aà, mbetè yi mē, “O ghîrè innù juà jîi mē o ghîrè aa nî àda'a wo aa ε? A adà'à ma yù a mbo wò aa, a fa wò aa ε?”

24 Yesu a kwi'i mē, “Mè ka kîi betè ghuu nî àbetè, bèè mē nî fa akwi'i a mbo mè bèè bonŋ mè ka kîi swonŋ a adigè yîi mē mè lògè ada'a ya mē mè tswe nî yu a ŋka ŋghîrè ònnù jù ghu aà.

25 “Jɔn à le òlògè ada'a aa fè a ŋka mmurè b̃ òkî aa ε? A le òlò aa a mbo Nwî kè a mbo bè aa ε?”

Bo le òlògînè òka nswonŋnè bo nî bo nswonŋnè nî mē, “Mbè bî'inè swonŋ mē ‘A le òlò aa a mbo Nwî,’ bonŋ à ka swonŋ a mbo bî'inè mē, ‘Nî leè òtigè wa'á annù yîi mē àle si swonŋ bîi aa a ya aa ε?’ 26 Kè mbè bî'inè swonŋ mē ‘A le òlò aa a mbo bè,’ bonŋ bî'inè aa ki bɔ'ɔ nnòò bê bù; òlonŋ mē bè bîtsim bîi mē Jɔn à le mbè aa ògànŋtoò Nwî.” 27 Maa ajànŋ bo le ntigè ŋkwi'i mē, “Kaa bî'î sî zî.”

A tigè òswonŋ a mbo bo mē, “Kaa mè ka wa'à òù yîi mè à fa ada'a mè ghîrè nî innù jù ghu aa a mbo bù ki nswonŋnè.”

Nìghàà nî nàà òlonŋ bɔɔ mbânŋnè bi baà

28 “Nì m̀òntə mə akə aa ε? Nù yí m̀ò'ò à le ntswe ni bɔɔ mbàŋnə bi baa, ñghεε nswon a mbo yí ntsyambĩ mə, ‘Mú ghà, ghεε mfà' à wa múm àkò mìlùlù sīi.’ 29 Mu wa a kwi'i mə, ‘Kaa mə ka wa' à ghèè.’ Lâ mbu ñkwà'atə atú yí ñghεε. 30 A le mbù ñghεε ntoo mu yí yí à ywe'e bi baa tsi'í maa ajàn; a kwi'i mə, ‘Wa mə ka ghèè, taà,’ la kaa wa' à yí bāŋnə ñghεε. 31 Aa ghuu mu a titi bɔɔ bya bi baa mə à le ñghirə annù yí mə taà yí à le si lòò aa ε?”

Bo swon mə, “Aa yí ntsyambĩ wâ.”

Yesu a swon a mbo bo mə, “Mè swõŋ tsi'í annù nñkonɔ a mbo bù mə, ñgǎŋkwɛrə bitax bo bi ñkwàrə ka yí fòo kuu a múm annù nifò Nwí ti bù. 32 Nlon mə Jon à le nzi a mbo bù ñdi'i ni mánjĩ yí à tsinè aa kaa ni wa' à annù yí bĩ. Lâ ñgǎŋkwɛrə bitax bo bi ñkwàrə i bāŋnə mbii. Ka mə ni le nyə annù ma yú aa, kaa ni le ñwa' à mĩnti muu ki mbəŋkə mbii annù yí.

Nìghàà nì nānaa nlon bĩlensə bi akò mìlù'ù

(Mk. 12.1-12; Lk. 20.9-19)

33 “Nì yu'utə nìghàà nì nanaa nì m̀ò'ò. Nù yí m̀ò'ò à le mbé akò mìlù'ù yí, ñji'i ñkya ñkarisə ghu, ñki ton nìgho ni nñ m̀lù'ù wa múm ñkyá, mbɔɔ ndánikàn yí bi ka ki tswé ghu i bε nì akò ya aà. A le ntigə nłensə akò ya a mbo bè, m̀fε'ε ñghèè yí a atoo dān. 34 Nòò ñkya mĩntà mi ati mìlù'u mya à kù'ù mē a toò ñgàŋfà' à ji mə tá bi ghεε ñkwɛrə mĩntà mi ati mìlù'ù mya mi m̀ò'ò a mbo bĩlensə bi akò byá. 35 Bĩlensə bi akò bya le ntswa ñgàŋfà' à ji jya, ñghɔɔ yí m̀ò'ò, ñzwitə yí m̀ò'ò, ñki ntumntə yí m̀ò'ò nì ñgò'ò. 36 A le mbù ntoo ñgàŋfà' à jii i le ñgha'atə ntsya ji mbĩ jya. Bo bù ñghirə tsi'í ñgǎŋgǎŋ a nu bo. 37 A nłwĩ'isə, a tigə ntoo a mú yí mbāŋnə, ñswonə ni mə, ‘Bo ka bɔ'otə mú ghà ghú.’ 38 Lâ bè byá yə mə mu wa, nswon bo ni bo mə, ‘Aá ñjĩndá yí à ghúlà mə, nì zi bĩ'inè zwitə yí tá tigə ji njoò ji jú.’ 39 Bi le ntigə nłogə mu wa mma'a a abεε wa nñm ñkya mìlù'ù ñzwitə yí.

40 “Ma múu ajàn nì m̀òntə mə nòò yí mə mbɔŋ akò mìlù'ù wa à ka yí bii aa, àa yí ghirə mə akə ni bĩlensə bi akò bya aa ε?”

41 Bo kwi'i mə, “Tsi'í annù nñkonə, à ka yí nanşə zwitə bĩku bi kwe'èfò ma bya, i tigə lensə akò mìlù'ù ya a mbo bádān bii mə bi ka ki fa mii mĩntà mi ati mìlù'ù mya a ni nòò yí à kù'unə aà.”

42 Yesu a bù ñswon a mbo bo mə, “Nì lèè wa' à nìghàà ni Nwí nya twon mə ni swonə mə:

‘Tsi'í ñgò'ò ya mə bĩbɔɔ bi nda bi le ntuu aa,

i bèn mē ñtigə ñgò'ò nĩbuu ni nda yí ñwè;

a ma yú annù aa a ghirə Mmà' àmbĩ,

a bē annù yí yēyɛrə a mbo bĩ'í.’

43 “Ma múu ajàn mə tigə ñswon a mbo bù mə, ‘Bi ka yí kwɛrə annù nifò Nwí a mbo bù, i fa a mbo bè bi atoo dān bii bi ka ki koonə mĩntà mii mi ku'unə a múm annù nifò aà.’ [44 Nù yí à ka wó a nì ñgò'ò ma yú aa, à ka bəgikə; kə bεε mə i wo a nu ñù bəə bon i ka ghò'ò yí.]*”

45 Bĩlii bi ñgǎŋmà'anwĩ bo bi baFarisai le nyu'u mighàà mĩ nàà mú aa, nzi mə Yesu à le si ñghàà ñlon aà ñgaà yàà. 46 Bo le ntigə ñka nłɔɔ

a ntswá yi, lá m̀bò'ò nnòò wa, nlonj m̀ə nnòò wa i le mbii m̀ə Yesu à b̀ə aa ñtoò Nwĩ.

22

Nìghàà nĩ nãnaa nlonj adina niyò'ò

(Lk. 14.15-24)

¹ Yesu a ghèè nĩ mbĩ ñghaa a mbo bo ni m̀ghàà mĩ nanaa, ñswonj m̀ə, ² “Annù nifò aburè mbè bi figinè aa a ni mfò yĩ mò'ò yĩ m̀ə à le ñkà'a adina niyò'ò ni mú yĩ yĩ mbàñnè, ³ ñtoo ñgãñfà'á ji m̀ə tâ bì ghèe ntwonj b̀è bii m̀ə à le ntwonj waa wa adigè adina niyò'ò aà; lá b̀è bii m̀ə à le ntwonj waa aa kaa bo wa'à kòñ a nzĩ. ⁴ A bú ñghèe nĩ mbĩ ñtoo ñgãñfà'á ji ji dàñ, ñswonj a mbo bo m̀ə, ‘Nĩ ghèe nswonj a mbo b̀è bii m̀ə m̀ə twòñj waa wa adigè adina aa m̀ə, Yê nĩ, nòò adina wa à kù'ù m̀ə, m̀ə wá mb̀onj bo bì bikau bii bi jè'è bi nanşə mfanşə aà, bì k̀ m̀ə ñtanşə njoo tsim nlə; nĩ zi wa adigè àdina niyò'ò.’ ⁵ Lá b̀è bya m̀ə bi le ntwonj aa, kaa bi le ñwa'à waa lanşə. Mbanşə ñghèè nĩ waa b̀ə a adigè bo, yĩ mò'ò a ghèè yi a nsoo yu, yĩ mò'ò a ghèè yi a adigè mitaa yu, ⁶ Abùgè yaa, bi tswá ñgãñfà'á jya ñghòo waa tsi'ĩ a mbè ànnù ñzwitè. ⁷ Ntòñ nifò wa i lwĩ si'ĩ si'ĩ, a too bìsogyè, bi ghèè ñta ñgi'ĩ a nu b̀è bya m̀ə bi le nzwitè ñgãñfà'á ji jya aa, ñki ntòò ñjò'ò àla'á yàà. ⁸ Mfò wa a ñghèè nĩ mbĩ ñswonj a mbò ñgãñfà'á ji m̀ə, ‘Nòò ñji àdina niyò'ò wa à kù'ù m̀ə, lá b̀è bii m̀ə m̀ə twòñj m̀ə bì zi fàa adigè adina niyò'ò aa, à ni bìtizi ìb̀onj. ⁹ Nĩ tigè ñghèe la a atu mĩmfàñnè ñtwonj b̀è bìtsim bii m̀ə nĩ yè aa, m̀ə bì zi fàa adigè adina niyò'ò.’ ¹⁰ Ma jyá ñgãñfà'á i fè'è ñghèe a atu mĩmfàñnè, ñghotè b̀è bìtsim bii m̀ə bo le nyè aa, bì bi, bo bì b̀ siginè; maa ajàn ñdá àdina niyò'ò ya i luu nĩ bìgĩ.

¹¹ “Lá nifò wa à kùù m̀ə a nlentè bìgĩ bii bi le ntswe wa ndá àdina aa, ñyè ñù yĩ mò'ò yĩ m̀ə kaa à le ñwa'á atşè'è àdina niyò'ò mà'á; ¹² mbetè yi m̀ə, ‘Nsúkà'á ghà, ò tşyà aa m̀ə akè, ñkuu a adigè adina niyò'ò tí atşè'è niyò'ò aa è?’ Kaa ñù wa a wa'á nĩ ànnù yĩ àkwĩ'ĩ tşwè. ¹³ Mfò wa a swonj a mbo bìtsè bi ndá bi m̀ə, ‘Nĩ kwèrè mbò mi bo bì m̀kòrè mi, mma'a yi a abèe a m̀m nifi ìdìgè; a adigè yĩ m̀ə b̀è ka yĩ k̀ yè'è ghu i kurè nĩ m̀sòñè myaa aà.’ ¹⁴ Nlonj m̀ə bi twonj aa b̀è bì ghà'atè, mbanşə ntsò'ò tsi'ĩ mb̀umtè.”

Abetè ñlonj annù ntu bitax

(Lk. 20.20-26; Mk. 12.13-17)

¹⁵ BaFarisai bi ghèè ñtan minàn a ntswá yi a ni ñghàà ni. ¹⁶ Bo toò ñgãnyègènnù jya jĩ mò'ò bo bì ñgãññim Herod ghu mbo, bi betè yi m̀ə, “Ndì'innù, b̀'ĩ zi m̀ə, ànnù yĩ m̀ə o d̀'ĩ aa, à nĩ ànnù ññkonj, ñkii nanşə ndì'ĩ ni m̀anji yĩ m̀ə Nwĩ a lòo m̀ə b̀è ka ntswe ghu aa tsi'ĩ ànnù ññkonj, ñkaa wa'à nĩ ñsi ñù lĩ; ñlonj m̀ə kaa ò si abwarè b̀è lanşə. ¹⁷ Tsitsòñ, swonj a mbo b̀'ĩ, àyoo àm̀òntè a ni m̀ə akè . A ku'unè nĩ nòñşè yĩ'inè a ntu bitax a mbo Kaisa kè ñganj aa è?” ¹⁸ Lá Yesu à zĩ atantè yĩ bi yaa, ñkwi'ĩ a mbo bo m̀ə, “Nĩ lòo ñkwà'anè a gha aa a ya aa è, a ñgàñabagilè. ¹⁹ Nĩ d̀'ĩ aba'atè ñkabè yĩ m̀ə ni tu tax ghu aa a mbo m̀ə.” Bo zĩ nĩ yĩ mò'ò mfa ghu mbò? ²⁰ Yesu a betè waa m̀ə, “A tşwè àtu wo bo bì ìkùm wo fàa nĩ ñkabè aa è?” ²¹ Bo kwi'ĩ m̀ə, “Aa yĩ Kaisa.” Yesu a tigè ñswonj a mbo bo m̀ə, “Mala a b̀è m̀ə nĩ ka mfa njoo

jii mə à ni ji Kaisa aa a mbo Kaisa nkii mfa nî ñjoo jii mə à ni ji Nwî aa a mbo Nwî.”²² Bo yù'ù mè mala aa, ànnù a tsyâ waa; bo ma'atè yì, ñghεε waa.

Annù ñlonj annù nyweenə nì nìwò

(Mk. 12.18-27; Lk. 20.27-40)

²³ A bə tsi'î maa njwi, baSadukai bii mə bi swonjə ni mə kaa bə si a ni nìwo yweenə aa, bi zî a mbo Yesu, nìbetə yi mə,²⁴ “Ndi'innù, Moses à le nswonj mə, ‘Mbə ñù a kwo ti mu, ndîm yî a logè ñkwi'i yî, ñjwe bɔɔ bo yu a mbo ndîm yî wa.’²⁵ Tsítsónj bɔɔ bima bi mbânjə ni sàmbaa bi le ntswe ghu faà; yî ñtsyàmbii a yɔ'ò mánjyè ñkwo yi tighè bo yu tswé nì mú, mma'atə mánjyè wa a mbò ndîm yî.²⁶ Abùgè bilim bi bya bi nto'o bi logè mánjyè wa yî mò'ɔ yî mò'ɔ, ñki ñkwokə waa ti mú.²⁷ Mbânjə ñ jya tsim i kwòkè mè aa, mánjyè wa a kí ñkwo yii ñgaa a ñjim.²⁸ Nòò yii mə bə ka yî yweenə ni nìwo aa ta mánjyè ghù à bə aa ñgwé wò a titii bɔɔ bi ma bú bi sàmbaa aa ε? Nlonj mə bo bitsim bi le nyɔ'ɔ yi aà.”

²⁹ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Annù yii mə nì swònjə aa kaa a sî ku'unè ñlonj mə kaa nì sî annù yii mə a tswé a múm àñwà'ànə Nwî aa zi, kaa wa'a mida'a mi Nwî ki nzi aà.³⁰ Nlonj mə nòò yii bə ka yî yweenə ni nìwo aa, kaa baa yî wa'a kà nyɔ'ɔ, kaa wa'a bángyè a nda nyɔ'ɔ ka mfa, i bânjə bə aa tsi'î tsó baangel a aburə.³¹ Lá ñghεε nî ànnù a nyweenə nì nìwo, nì lèè ñwa'a a annù yii mə Nwî à le ñjwà'ànə a mbo bù aa twonj, à ajànj mə a swònj mə,³² ‘Mè laa mbə Nwîngònj Abraham, mbə Nwîngònj Isaac, ñki mbə Nwîngònj Yakob aa ε? Kaa à laa wa'a Nwîngònj bîku bi bē bē, à bə aa Nwîngònj bə bii bi tswé bitii.’³³ Nnòò bē wa i yù'ù mè aa, ñyerə a nî ñnnù jii à le si di'ì aà.

Ndi'i yì ñwè yà

(Mk. 12.28-34; Lk. 10.25-28)

³⁴ Nòò yii mə baFarisai le nyu'u mə à kùtè mè mîntsù mi baSadukai aa, bo ghotè ñzi.³⁵ Nù nìbò yî mò'ɔ, mbə ndi'ì ñonjsə, a betə yi nî àbetə a ñkwà'ànə yu.³⁶ “Ndi'innù, ndi'ì yî àkò'ò ñtsirə a mum bìnònjə àa yu aa ε?”

³⁷ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Tigə kònjə a Mmà'àmbi Nwîngònj ghò nî ñtî ghò ñ tsim, nî ñtswèntî yò ntsim, nî mîtsyé mo mîtsimè.³⁸ Aa ndi'ì yî àkò'ò ñtsirə ñki mbə yî ñtsyàmbii.³⁹ Yii mə ñ yòntə aa, ñ ki mbə ñgîj ñgîj tsó ma yú. Tigə kònjə a ndîm ghò tsó ñbii nú ghò.⁴⁰ Bìnònjə bitsim, nî ñnnù tsim jii mə ñtoo Nwî le ñgwà'ànə aa, ñ tsuginə aa a nî ndi'ì mà jù ji baà.”

Abetə ñlonj Ayo'ò Nwî wà

(Mk. 12.35-37; Lk. 20.41-44)

⁴¹ Tsó mə baFarisai le ñghotə ntswe aa, Yesu a betə waa nî àbetə yuà:⁴² “Nì mòòntə mə akə ñlonj Ayo'ò Nwî wa aa ε? A bə aa mú wò aa ε?”

Bo kwi'i ghu mbo mə, “A bə aa mu David.”

⁴³ Yesu a betə waa mə, “A tigə ñtsya aa mə akə mə David, ñyonj ajànj mə Azwî Nwî a le ntintə yi aa, mə tâ à twonjə yi ni Mmà'àmbi aa ε? Nlonj mə à le nswonj mə,

44 ‘Mmà'àmbi a swonj a mbô Mmà'àmbi ghà mæ, tswe a mbèè ñikwæe mè nî mà'à, ñywe'e a noð yîi mæ mè ka yî nòñsə ngàñkibàâ jò a nji'i mikòrə wò aà.’

45 “Ma mùu ajàn m̀bə David a ka ntwonjə yi nî Mmà'àmbi, a tigè mùbu ntsyà aa la mbə mu David aa ɛ?”

46 Kaa nù nìbò yî tsù à ɛ wa'à nî ànnù a ñkwi'i tswê, kè ñloginə maa njiwi, kaa nù a wa'à nî yi nî ànnù yî tsu bú m̀betə nî àbetə.

23

Ajàn yîi mæ Yesu à ɛ ɱwà'àsə ɱgǎñndi'i nòñsə bo bì baFarisai aà
(Mk. 12.38-39; Lk. 11.43,46; 20.45-46)

¹ Yesu a bəñkə a mbo ñnɔ̀ɔ̀ bə wa bo bì ɱgǎñyəgə̀nnù ji ñswonj a mbo bo mæ, ² “Ñgǎñndi'i nòñsə bo bì baFarisai, bi tswe nî àlənə Moses. ³ Maa ajàn a ku'unə mæ tâ nî ka nyu'unə nî waa ɱkii ɱghirə nî ñnnù tsim jii bi swonj a mbo bù aà, lá ñtsuu nî ñnnù jii mæ bo ghìrə aa kî ghìrə; ñlonj mæ bo di'i nî ñnnù la kaa wa'à bəñnə ɱghirə. ⁴ Bo kwerə nî ìbè'è jii mæ i dirə aa ñnɔ̀ñsə nî a mbigìnə bə; la kaa bo bîmbonj wa'à nî a muswêbo ghu nòñsə a ɱkwetə abè'è yá. ⁵ Bi ghìrə ñnnù tsim aa bə mæ bə ka nyə waa; jyaa ibàa ɱgùu jii mæ bi ɱwà'ànə nighàà nî Nwí ninə ghu aa bo bì i jyaa itsəñə itsə'ə, bo ghìrə i nanjə ñfanj ɱkii nsa'a! ⁶ Bo kòñə nî ìlən jii i kɔ'ɔ̀nə aa, a adigə àdinà, ɱkɔñ a ntswe a nî ìlən jii i tswe a mbii a ndàñghòtə, ⁷ ɱkii ɱkɔñə nî mæ tâ bə ka ntsa'atə waa nî àghu'usə a nsaanə mitaa, ɱkii ɱkɔñə nî mæ bì ka ntwonjə nî waa nî ‘Rabbi.’

⁸ “Lá nî tsuu ló bii tâ nù à twonjə ghuu nî ‘rabbi,’ ñlonj mæ nî tswe nî Ndì'innù aa tsi'i yî ñfùurə, bù bitsim bəñnə m̀bə aa bə bîlim bilimə. ⁹ Nî tsuu nù tsù fàa a atu nsyè nî taà ghùu kii twonjə, ñlonj mæ nî tswe nî Tà aa tsi'i yî ñfùurə, yii mæ à tswe a aburə aa. ¹⁰ Nî tsuu kii bii tâ baa ntwonjə ghuu nî bimasà, ñlonj mæ nî tswe nî Masà aa tsi'i yî ñfùurə, a bə Ayo'ò Nwí wá. ¹¹ Nù yii mæ à kò'ònə a ttiñ bù ñtsyatə abùgə bə aa, tâ à bəñnə bə ngàñfà'á ghùu. ¹² Nù yî mæ a ɱentə nî m̀bì nù yî aa, baa sigitə nî ghu, lá nù yii mæ a bəñnə ñsigisə nî m̀bì nù yî a nsyè aa, baa bəñnə ɱjentə yi.

Yesu à tùu àbagilə yaa

(Mk. 12.40; Lk. 11.39-42,52; 20.47)

¹³ “Lá ɱgi'i yî ɱwè a mbo bù, m̀ba ɱgǎñndi'i nòñsə, bo bì ba Farisai, ɱgǎñabagilə! Nlonj mæ nî tsetə abà'a annù nifɔ̀ aburə a nsi bə. Kaa bù bumbonj kaa nî wa'à ghu kuu, kaa wa'à kî m̀ma'atə bə bii mæ bi kòñə ɱkuu aa mæ bì kuu ghu! [¹⁴ ɱgi'i yî ɱwè a mbo bù m̀ba ɱgǎñndi'i nòñsə bo bì baFarisai, ɱgǎñabagilə! Nî nî'i nî bîkwí'i bi bāngyè, ɱkwerə nî ɱjòò jyaa nî m̀la'à myaa, m̀bagilə ntsa'atə nî Nwí nî idanjə mighàà. Ma mùu ajàn, wá ɱgi'i yii i ka yî kuu a nu bù aa i ka yî swèrə!"]*

¹⁵ “Ñgi'i yî ɱwè a mbo bù m̀ba, ɱgǎñndi'i nòñsə bo bì baFarisai, ɱgǎñabagilə! Bù bii mæ nî too nî bì miyàà, ɱghɛɛ nî a itoo itoo, a nyə mæ m̀bə nî ghìrə nù yî ñfùurə a bii ànnùnwi yuu, nòò yii mæ nî ghìrə

mê a bəŋkə̀ m̀bii aa, nì bāŋnè ñghirè a ku'ùnè bə ŋkuu a mo'ɔ Satan, n̄tsyatə ghuu.

¹⁶ “Ŋgi'ì yì ñwè a mbo bù m̀ba, b̄itsyàsè bii bi fə'ə aà, ni d̄i'ì mə, ‘N̄jù à bə kàa n̄ ìkùm n̄dāmà'anw̄i, boŋ ñkàa mà ya ì tsyá àdànè d̄ànè; lá ñù à bə kàa n̄ ìkùm at̄ii gold ȳi a tswe a ndāmà'anw̄i aa, boŋ à tswe n̄ ìlèə akàa ma yá.’ ¹⁷ Bù it̄irè j̄ii ì ki mfə'ə aa! N̄i zi mə a kò'ònə yuu aa ε, àt̄ii gold ya kè n̄dāmà'anw̄i ya ȳii mə ì gh̄irè at̄ii gold ya a tigè àyoo aba'atè aa ε? ¹⁸ Ni kii nswon̄ə ni mə, ‘N̄jù à bə kàa n̄ ìkèntè ni mo'ɔ ni mà'anw̄i, boŋ àkàa ma ya a tsya yi a d̄ànè d̄ànè; la mbə ñù a bāŋnə ñkàa n̄ ñjoo mmà'anw̄i j̄ii mə ì n̄on̄ wa ñikèntə aa, boŋ à tswe n̄ ìlèə akàa ma yá.’ ¹⁹ Bù bifə'ə'nè! Ayii mə a kò'ònə aa, à ni yuu aa ε, àyoo mmà'anw̄i ya, kè ñikèntè ni mmà'a Nw̄i nya mə ni gh̄irè àyoo mmà'anw̄i ya a tigè àyoo ȳii a laa màŋsə aa ε? ²⁰ Maa aj̄an̄, ñù ȳii mə a kàa n̄ ìkèntè ni mmà'anw̄i aa, a kàa aa n̄ ìkèntè nya bo bi ñjoo tsim̄ j̄ii mə ì n̄on̄ ghu aà; ²¹ N̄jù ȳii mə a kii ñkaa n̄ ñdāmà'anw̄i aa, a kàa aa n̄ ñda ya bo bi yu wa ȳii à tswe ghu aà; ²² ñù ȳii mə a kii ñkaa n̄ àb̄urè aa, a kàa aa n̄ àb̄èrè Nw̄i bo bi yu wa ȳii mə à ñāŋnə wa n̄ àb̄èrè aà.

²³ “Ŋgi'ì yì ñwè a mbo b̄ũ ñgāŋnd̄i'ì n̄on̄sə bo bi baFarisai, ñgāŋabagilè! Ni yàtè bāmbòrè b̄i kè'əkè tsi'ì tsó bi mint, ni dill, ni cumin, j̄ii à n̄ ñjoo àghò'ò aa, it̄ii ñghum, mfa n̄ at̄ii yì fùurè a mbo Nw̄i, m̄baŋnə mmà'atè n̄ ñnnù j̄i wè j̄ii mə ì tswe a mum n̄on̄sə, tsi'ì tsó annù ȳii mə atsinə aa, bo bi ñko m̄l̄iŋnè, n̄ àb̄iint̄i; boŋ n̄i laa mfà'à n̄ ñnnù ma j̄u tsi'ì tsim̄ kaa wa'a n̄ j̄i mo'ɔ mà'atè. ²⁴ B̄itsyàsè b̄ii bi fə'ə aà! Ni kee fir̄iŋj̄i a ni m̄l̄l̄'ù m̄baŋnə nno n̄i ləŋə ghu b̄ò'ò!

²⁵ “Ŋgi'ì yì ñwè a mbo b̄ũ ñgāŋnd̄i'ì n̄on̄sə bo bi baFarisai, ñgāŋabagilè! Nlon̄ mə ni lògè n̄i noò ñsi'ì n̄i ñd̄on̄ bo bi àkan̄ tsi'ì a abeε abeε, lá m̄m̄ yì ì bāŋnè ñluu n̄i ñyèrə bo bi àghè'ə'nè. ²⁶ Bù baFarisai, bifə'ə'nè, n̄i foo n̄lòginè ñsi'ì m̄m̄ ñd̄on̄ ya bo bi àkan̄ ya ya'a, boŋ ñj̄im̄ àb̄èè ì ka b̄on̄ laa.

²⁷ “Ŋgi'ì yì ñwè a mbo b̄ũ ñgāŋnd̄i'ì n̄on̄sə bo bi baFarisai, ñgāŋabagilè! Ni bə aa tsi'ì tsó m̄isyè m̄ii mə bi yɔ'ɔ n̄i m̄bèè yì m̄f̄'ù, m̄b̄on̄ n̄i a ñkirè tsi'ì àb̄èè abeε, la ò ti kuu ghu mum, mi bāŋnè ñluu n̄i ñkwèe iku b̄è bo bi ñjoo j̄ii mə ì s̄i laa aà. ²⁸ Aa ñḡiŋ ñḡiŋ aj̄an̄ ȳii mə ni kirè abeε aà, tsi'ì tsó b̄è b̄ii mə ànnù yaa a tsinə, lá bi ti kuu a m̄m̄ n̄t̄ii bù, n̄i luu n̄i àbagilè n̄i ñnnù j̄i b̄i.

*Yesu à swōŋ űgi'ì ȳii ì ka z̄i a mbo bo aà
(Lk. 11.47-51)*

²⁹ “Ŋgi'ì yì ñwè a mbo b̄ũ ñgāŋnd̄i'ì n̄on̄sə bo bi baFarisai, ñgāŋabagilè! Nlon̄ mə ni b̄oo ni m̄isyè mi ñgāŋntoo Nw̄i, ñkii n̄nan̄sə n̄l̄əntə ni m̄isyè mi b̄è b̄ii ñnnù jyaa ì tsinə aa, ³⁰ nswon̄ə ni mə, ‘B̄i'ì le mbaa tswe aa a noò b̄it̄a bi b̄it̄aa bi'ì boŋ kaa b̄i'ì le wa'á ab̄ò yì'ì ñiŋ a nsaansə àlèə ñgāŋntoo Nw̄i.’ ³¹ Ma mùu aj̄an̄ n̄i figitè aa mə ni b̄iyé'fè buu b̄umb̄on̄ mə n̄i laa mbə b̄oo bi b̄è b̄ii mə bi le nzwitè ñgāŋntoo Nw̄i aà. ³² N̄i gh̄eε la n̄i m̄b̄ii n̄man̄sə afà'a ȳii mə b̄it̄a bi b̄it̄aa buu le n̄lòginè aà. ³³ Bù n̄ò, bù b̄oo bi b̄imwe'enə, mbə n̄i tsyá aa mə akè ñkhə a ŋkuu a mo'ɔ Satan aa ε? ³⁴ Mbə ȳii mə a bə ma mùu aj̄an̄ aa, mə too n̄i ñgāŋntoo Nw̄i bo bi ñgāŋm̄itsyè, n̄i ñgāŋnd̄i'ì n̄on̄sə, b̄i mo'ɔ b̄ii mə n̄i ka zwitè a aj̄an̄ mə n̄i ka kwèèntè waa a ati bāŋnè bāŋnè

aa, i bàŋnə ghòò bí mɔ'ɔ a ndánghòtə bù, i kii kí tso'ɔ ní àkòrə yaa, i yònə ní waa a ní ila'a jii bo khə ñghɛɛ ghu aà, ³⁵ tá tá àləə bə bii ànnu yaa a tsinə, mə ní lɛ nzwitə waa tí ghə bo fansə ànnu aa, ñlɔginə ní yí Abel ñghɛɛ nywe'e ní yí Zacharias mu Barachiah, yí mə ní lɛ nzwitə, a titii ndámà'anwí bo bí ñikéntə ní mà'anwí aa, tá à kuu a atu bù. ³⁶ Mə swɔŋ a mbo bù tsi'í ànnu ññkɔŋ mə, ñjo innu ma jú ì ka kuu a atu ñwàà ní bə buà.

*Ajàŋ yí mə Yesu à lɛ ñkòŋə Yerusalem aà
(Lk. 13.34-35)*

³⁷ “Wɛɛ! Yerusalem, Yerusalem! O zwiətə ní ngǎŋntoo Nwí, ñtumntə ní bə bii mə bí too a mbo wò aa ní ñgò'ò! Nğààjì ghà'atə mə lòò mə mə ghotə bɔò buu, tsó mə mǎŋgu a ghotə bɔò bí a ñji'í mibǎ yu aà. Lá kaa ní wa'à bii! ³⁸ Yə ní bí mɛ'è mə ndá yùù ì tigə ñghɛɛ ní ñfúmndùgə. ³⁹ Mə swɔŋ a mbo bù mə kaa ní ka wa'à gha bù ñyə, ì ywe'e a noò yí mə ní ka yí tigə swonə ñimə ‘Bí'inə gha'asə yu wa yí mə a zì ní ñkúm Mmà'àmbi aà!’ ”

24

*Ajàŋ yí mə Yesu à lɛ ñghàà ñlɔŋ ànnú nsà'a Ndámà'a Nwí aà
(Mk. 13.1-2; Lk. 21.5-6)*

¹ Yesu à fɛ'ɛ mə wa ndámà'anwí ñka ñghɛɛ, ñgǎŋyogənnu jí ì zì, ñdì'í ndámà'anwí yu mə tá à yə ajàŋ yí mə bí lɛ ñansə mbɔɔ tsi'í siginə aà. ² A bàŋnə ñkwí'í a mbo bo mə, “Tigə ní ñansə nyə, kə a si la bə aa ɛ? Mə swɔŋ tsi'í ànnu ññkɔŋ a mbo bù mə, Kaa tsi'í ñgò'ò yí ñfùurə kaa ì ka yí wa'à a atu yí mɔ'ɔ bú nɔŋə. Bí ka yí sà'à tsi'í tsim mà'ànə a nsyɛ.”

*Ànnú nyə ñgi'í bo bí ajàŋ mə bí ka yí kí tso'ɔ akorə bɔɔ bí Kristo aà
(Mk. 13.3-14; Lk. 21.7-19)*

³ Yesu à ghɛɛ mə ñtswe a nsyɛ a atu nta'a Olive, ñgǎŋyogənnu jí jya ì zì ghu mbɛɛ a tswé tsi'í bo bo, mbetə yí mə, “Ñansə nwon tá bí'í yu'u, innu ma jú ì ka yí fɛ'ɛ aa a noò àkə aa ɛ? Alənsə yí mə a ka yí dī'í a noò ñzi ghò bo bí nòò ñlwí'í mbi aa à ka yí bə aa akə aa ɛ?”

⁴ Yesu a kwi'í mə, “Ñi ka ntsyɛsə ghuu ntsee ló ləə tá ñu tsu à bwe'esə ghuu. ⁵ Bə bí ghà'atə ka yí kí zì a ní ñkúm gha ì swonə ní mə, ‘Wa mə bə aa Ayɔ'ò Nwí wá,’ ì bwe'esə ní bə bí ghà'atə. ⁶ Ní ka yí kí yu'u mə bí mà'a ntsò, ì kii yu'u ní fiswon ñlɔŋ mǎntso. Lá ní yí tí yu'u, ní tsuu kí bɔ'ɔ, ñlɔŋ mə ma jú innu ì tswe ní ñfɛ'ɛ, lá kaa a wa'à bə aa mə nòò ñlwí'í mbi wa à kù'ù mə. ⁷ Nlɔŋ mə ñtoo ì ka yí kí mà'a ntsò bo bí jì mɔ'ɔ, tá ñtoo jii mə bifɔ bu'utə aa tá ì kí ñka mà'anə bo bí jì mɔ'ò; tá mǎkwenə à kuu a ala'à. Tá ñsye ì tsiginə ní a idigə idigə. ⁸ Ma jú innu tsim ì ka yí bə aa tsó ajàŋ yí maburə à lògənə a nyu'u ñyanə a noò yí à tsigə aà.

⁹ “Bí ka yí tswa ghuu ì fa a mbo bə tá bí ññ ñgi'í yí ñwə a nu bù kə ì zwiətə ghuu. Mbí ñtsim ì ka yí kí bàà ghuu ñlɔŋ ñkúm ghá. ¹⁰ Bə bí ghà'atə ka yí mà'atə abíintii yaa, ì fɛɛ ní waa bo ní bo, ì kii bànə ní waa. ¹¹ Nğǎŋntoo Nwí mbwe'esə jì ghà'atə ì ka yí fɛ'ɛ ì kí bwe'esə ní bə bí ghà'atə. ¹² Ibi ì ka yí gha'a si'í tá àkòŋnə bə bí ghà'atə à bɔrə. ¹³ Lá ñu yí à tswa ntii yí nywe'ə a ñlwí'í aa, à ka yí yweenə. ¹⁴ Bí ka

yí swon̄ ntoo yí sigìnè yú ñlon̄ annù nifò aburè a mbô m̀bi ñtsim̄, tâ ì bə àyəfə a mbo ñgwè'è mu ñú ntsim̄, mbon̄ tâ nòò ñlwi'í m̀bi à zi.

Annù yí ñswèrè ñswerə yá

(Mk. 13.14-23; Lk. 21.20-24)

¹⁵ “Ñi ka yí yə annù yí swèrè ñswerə ya mə ñgàñntoò Nwí Daniel à le nswon̄ə aa tâ à tswe wa Adigə yí Làà man̄sə. (Tá ñú yí a twon̄ annù yuà aa tâ à nan̄sə nyu'u nzi.) ¹⁶ Bεε mə ñi yə ma mùu ajàn, tâ bə bii mə bi tswe a ala'a Yudea aa bi fε'ε ñkhəkè ñkɔ'ɔ ñghεε a itu m̄inta'à. ¹⁷ Tá ñú yí a tswe a atu nda aa, tâ à tsee ló bú sigə i kuu a ñlógə ñjoò ji jii i tswe a múm ñda aa. ¹⁸ Tá ñú yí mə à tswe a múm ñsòò aa tâ à tsuu bú bii a ñlógə àkutè yí. ¹⁹ Wεε! Ñgi'í bimaburè bi ato'o bo bi yí bii mə bi n̄ɔ̄sə bɔɔ maa ní ñjwi ma jya aa! ²⁰ Ñi ka ntsa'atə Nwí tâ ñnnù ma jú ì yí ntsuu fε'ε aa a noò m̄fə'ə, kə a ñjw̄ñgòñə. ²¹ Ñlon̄ mə ñgi'í yí ì ka yí tswe maà noò aa ì ka yí swèrə ì tsyà ñgi'í ñtsim̄ yí ì lèè m̄fε'ε ñlógìnè a noò yí mə Nwí à le nan̄sə mbi, ì kɔ'ɔ ywe'e tsitsòñə. Kaa yí dàn̄ ì ka yí wa'à bù m̄fε'ε tsó ma yú. ²² Lá Nwí à ka yí kwɔyètə nduu ñjwi mà jú ñlon̄ ñkwitu bə bi bii à tsò'ò aa. A s̄i laa bə bon̄ kaa ñú tsù à ka yí wa'a yweenè.

²³ “Mbə ñú a zi ti swon̄ə a mbo bù mə, ‘Yə, Ayo'ò Nwí wa à ghuà!’ kə ‘Yə, à wii!’ ñi tsee annù yí a swon̄ aa ló bii. ²⁴ Ñlon̄ mə bAyo'ò Nwí bi mbwe'esə bo bi ñgàñntoo Nwi mbwe'esə ì ka yí fε'ε ì ki gh̄irè ñi ñlensə ñnnù j̄i wè bo bi ñnn̄tsyámbo a mbwe'esə bə ghu, ì tε'ε ki ywe'etə ñi a mbwe'esə tsi'í bə bii mə Nwí à tsò'ò aa. ²⁵ Yə ñi, wa mə swon̄ mə a mbo bù m̄bon̄ tâ nòò ma wa a ku'u.

²⁶ “Maa ajàn, m̄bə bə yí ka nswon̄ə ñi a mbo bù mə, ‘Yə, wa à tswe a atu nta'a miwèè miwèè,’ ñi tsee ghu ghèè; kə bi swon̄ mə, ‘Yə, à tswe a múm ñja'a nda j̄i mum,’ ñi tsee ló bii. ²⁷ Ñlon̄ mə ànnù ñzi Mu Ñú a ka yí bə aa tsi'í tsó ajàn mə mbəñ ñwà'à a mb̄i nsà'a nòò ñkà'á yí wa ì ta ñghèè ñywe'e a mbi ntso nòò aa.

²⁸ “Adigə yí mə àkwo ayoo a n̄on̄ ghu aa, bibu'ùmbirè ghotə ghu.

Ajàn mə Mu Ñú à ka yí bú bii àà

(Mk. 13.24-27; Lk. 21.25-28)

²⁹ “Ñjwi ñgi'í mà jya ì ka yí ghèsə ki mè aa, tâ ñinnòò à fii, kaa tâ sàñ à wa'à bù ñka nta, tâ m̄in̄jòn̄ mi ka nlo a aburə ñwokə ñi a nsyè, tâ bi tsigə ida'a tsim̄ j̄ii ì tswe a aburə aa. ³⁰ Maa noò tâ àlensə Mu Ñú tâ à fε'ε a aburə, tâ ñgwè'è mu ñú ñtsim̄ a nsyè tâ à yə'ə, nyə Mu ñú tâ à zi ñi a múm m̀bà'à àbùrè ñi m̄idà'à ñi ñìgha'a ñi wè. ³¹ Ntàn̄ Nwí ì ka yí ghàà ñi t̄i, tâ à too baangel bi a ñi m̄bèε mbi ji ñikwà mə tâ bo ghεε ñghotə bə bi bii mə à tsò'ò aa, ñlógìnə a mbèè m̀bi yí mò'ò ñghεε ñlwi'isə ñi yí mò'ò.

Annù yí mə mbə bi yəgə ñi àti figè àà

(Mk. 13.28-31; Lk. 21.29-33)

³² “Tá ñi yəgə annù a ñi àti figè. A yí mbə a noò yí ntaà ji ì fi'isə mə iyəñ̄ j̄i fii aa, ñi zi mə nòò ñtsú mbəñ̄ à t̄igə a abò. ³³ A kí m̄bə ñi a ñḡin̄ ñḡin̄ mə, mbə ñi yí nyə ñnnù juà tsim̄, ñi zi mə à zì m̄ə ñkoontə, ñt̄igə aa tsi'í a ntsúbù'ù. ³⁴ Mə swon̄ tsi'í annù ñin̄kon̄ a mbo bù mə, kaa ñwàà ñi bə nuà ñi ka wa'à tsyà ti gh̄ə mə ñnnù ma jú tsim̄ ì fε'ε m̄. ³⁵ Abùrè bó ñsyε ka yí tsyà, lá kaa tâ ñìghaà na ñi wa'à tsyà.

Kaa ñù tsù à sí njwi ya kè noò ma wa zì.

(Mk. 13.32-37; Lk. 17.26-30,34-36)

³⁶ “Kaa ñù tsù à sí njwi kè noò wa zì, kaa tsi'i baangel bii bi tswe a aburè aa, kè Mú. A ká nzi tsi'i Tà yuyu. ³⁷ Ajàn yii mæ a le mbæ wa noò Noah aa, aa àjàn yii a ka yí kii bæ a noò yii mæ Mu Nù à ka yí ki zì aà. ³⁸ Tsi'i tsó mæ a le mbæ wa noò mbon mìaà mbèn wa a fe'e aa, bè le si ji ñkii nno, nyò'ókè ni bàngyè, ñkii mfa ní bɔɔ byaa a nda nyò'ɔ, ñywe'e wa njwi mæ Noah à le ñkuu wa múm àban aà, ³⁹ kaa wa'a annù tsu zì, ñywe'e wá noò mæ mìaà mbèn wa à le nzi ñye'e waa aà. Aà àjàn yii mæ a ka yí kii bæ a noò yii mæ Mu Nù à ka yí zì aà. ⁴⁰ Mbànñè ji baa i ka yí ki fà'à a afò tá bì yi nlògè yí ñfùurè ñma'atè yí mò'ó. ⁴¹ Bàngyè bi baa ka yí tswe adigè ñghò'ó àbaa tá bì zi nlògè yí ñfùurè ñma'atè yí mò'ó. ⁴² Maa ajàn, ni ka ntsyesè ghuu nlon mæ kaa ni sí njwi ya yii mæ Mmà'àmbi ghùù à ka zì ghu aa zì. ⁴³ Nì zi tá à laa mæ, mbôn ndá wa à le mbaa zì a noò yii mæ nyèrè à ka zì ghu nítugè aa bon à tswe nikerè ñka be ndá yí ya mæ tá ñyèrè wa à tsee zì bægè i kuu ghu. ⁴⁴ Maa ajàn, ni ka ñkii ntañtè nú juu, nlon mæ Mu Nù à ka yí zì aa a noò yii mæ kaa ni sí zì aà.

Annù nlon ñgàñàfà'à yii mæ fà'à ní ñtì yi tsim bo bì ñgàñàfà'à yí mbí (Lk. 12.41-45)

⁴⁵ “Ñgàñàfà'à yii a fà'à ní ñtì yi tsim ñki ntswe ni mìtsyè aa, yii mæ masà yí à lèè mæ tá à ka nlentè ndá yí, ñka mfa ni miji a mbo banda bya a ni noò yii a kù'ùnè aa, à ni wò aa ε? ⁴⁶ Mbɔɔnè a mbo ñgàñàfà'à ma wa mæ mbæ masà yí a ka mbii nyè a ghìrè maa ajàn. ⁴⁷ Mè swon tsi'i annù ññkon a mbo bù mæ, taà yí wa à ka tigè ghìrè mæ à ka nlentè njoð ji tsi'i tsimè. ⁴⁸ Lá mbæ ñgàñàfà'à yí mbi wa a swon a mbo ibii nú yi mæ, ‘Masà ghà à ka tigè’ ⁴⁹ ñloginè ñka ñghɔɔ ñgàñàfà'à jya ji mò'ɔ, ñji, nno, mbaanè, ⁵⁰ bon masà yí wa à ka zì a njwi yii à sí nii yu'utè aa, bo a ni noò yii kaa à sí zi aa, ⁵¹ i ññ njo ghu nu, i lògè yi i lèè bo bì ñgàñabagilè; maa adigè bɛ yè'è ghu ñkii kure ni mìsòñè myaa.”

25

Ñghàà ní nánaa nlon bɔɔ ñgòð bi ñighúmè

¹ “Bì'inè figinè annù ñfɔ aburè ni bɔɔ ñgòð bi ñighum bii bi le nlògè bìlám byaa ñghèe a mbòo ndòò nyò'ɔ ghu. ² Bì bi ntaà le ññtè, bì bi ntaà bì bánñè ñtsyesè. ³ Bì ajñtè bya le nlògè bìlám byaa kaa ki'ì bìywe'e bi mighurè bi dàn bú ñtugitè. ⁴ Lá bì tsyèsè bya le ntugitè bìywe'e bi mighurè bi dàn. ⁵ Tsó mæ ndoo nyò'ɔ wa à le ntigè a nzi aa, bo bitsim le ntsin filo mbwiñkè. ⁶ Lá à bè mē ní ñtì itugè, bè tonè ñswon mæ, ‘Wa ndoo nyò'ɔ wa à zì mē, ni ghìrè bì'inè fe'e ntsi'i yi.’ ⁷ Bɔɔ ñgòð bya bitsim le mbìnè, ñkɔ'ɔtè ni mñkìrè mi bìlám byaa. ⁸ Bì jñtè bya swon a mbo bì mìtsyè bya mæ, ‘Fa ni yi'i ni mighurè ñlon mæ bìlám bì'i bwènè ñghèe.’ ⁹ Lá bì mìtsyè bya kwi'i a mbo bo mæ, ‘Mbè bì'i fa bon kaa mi ka wa'à a mbo bì'inè bitsim ku'ùnè. Nì ghèe a mbò ñgàñmitaa nyuu muu ghu.’ ¹⁰ Bò lò mē ñghèe a nyuu, ñdoo nyò'ɔ wa a zì. Nlògè bē bii bi le ntañtè nú yàà ñtigè nyu'utè aa bo bo kuu ñghèè waa wa adigè ñji nyò'ɔ ntsetè ntsundá. ¹¹ Abànñtè a bè mē, bɔɔ ñgòð bya bì mò'ɔ ká ñzi, ntigè ntwonè nswonè ni mæ ‘Mmà'àmbi,

mà'àmbi, ña'a ntsũnda a mbo bĩ'ĩ.' ¹² Lá ñdoo ñyɔ'ɔ wa a kwi'i a mbo bo mæ, 'Mæ swɔŋ annu ñĩkoŋ a mbo bù mæ kaa mæ sɪ ghuu zĩ. ¹³ Ma mùu ajaŋ ñi tswe ñikærè ñka mbe nloŋ mæ kaa ñi sɪ ñjwi ya kǝ abañtè noò ya zĩ.'

Ñighàà ñi ñanaa nloŋ ñgǎŋfà'à ji tarè

(Lk. 19.11-27)

¹⁴ "Maà noò a ka yĩ bə aa tsǝ ñu yĩ à le sɪ ghèè a ñighaa a ndisyà ñtwoŋ ñgǎŋfà'à ji, ñfa ñjoò ji a mbo bo. ¹⁵ A mbo yĩ mò'ɔ, a fa bitalent bi ntaà.* Ñghɛɛ a mbo yĩ mò'ɔ mfa bi baa, ñki ntigə mfa yĩ mò'ɔtə a mbo yĩ mò'ɔ. Nyatə nyòŋ aa a ñi mĩtĩ myaa, ñtigə ñghɛɛ yĩ wa a ñighaa. ¹⁶ Ñu wa mæ à le ñkwærə bitalent bi ntaà, à le mburə ñghɛɛ ñka ntaŋə mĩtaa ñi bu. Abĩ a yon ghu mbə bitalent bi ntaà. ¹⁷ Wa yĩ à le ñkwærə bitalent bi baa aa, à le ñki ñghɛɛ ntaŋə mĩtaa ñi bu, abĩ a kĩ ñyon ghu, mbə bitalent bi baà. ¹⁸ La wa yĩ mæ à le ñkwærə talent yĩ ñfũurè aa, à le mbañnè ñghɛɛ nton nsyɛ ntwiŋ ñkabə taà yĩ ya ghu. ¹⁹ Agha'a a lèè ñsa'a, taà waa wa a bĩ wa a ñighaa, ñtwoŋə waa mæ bo bo tswe a nsyɛ ñlèntə annu ñkabə yā. ²⁰ Wa mæ à le ñkwærə bitalent bi ntaà aa, à le ntsyà ñtəə a nsyɛ nswon mæ, 'Taà, ò le mfa aa bitalent bi ntaà a mbo mæ, mæ fù'ù mē bi ntaà ñku'usə ghu.' ²¹ Taà yĩ wa a swon ghu mbo mæ, 'O ghĩrə siginè mbă ñgǎŋfà'à ghā yĩ siginè yĩ à tsyèsə aà. Ajaŋə mæ ò lèntə ayoo yĩ kə'ətə ñi ñtĩ gho tsimə aa, mæ aa lèə gho tã ò ka ñlèntə jĩ ghā'ətə. Tigə ñkuu nzi tã sɪ ka ndoritə.' ²² Wa yĩ à le ñkwærə bitalent bi baa aa, à le ñki ntsyà ntəə yĩ ñgaa nswon mæ, 'Taà ghà, ò kɪ fa aa bitalent bi baa a mbo mæ, mæ bù mē ñfu'u bi baa ñku'usə ghu, bi bulà.' ²³ Taà yĩ wa a swon ghu mbo mæ, 'Wa ò ghĩrə siginè mba ñgǎŋfà'à ghā yĩ ñsiginè yĩ à tsyèsə aà. Ajaŋə mæ ò kɪ lèntə ayoo yĩ kə'ətə ñi ñtĩ ghó tsimə aa, mæ aa tigə lèə gho tã ò tigə ñlèntə jĩ ghā'ətə. Kuu nzi tã sɪ ka ndoritə.' ²⁴ Wa yĩ mæ à le ñkwærə a talent yĩ ñfũurè aa, à le ntsyà ñtəə, nswon mæ, 'Taà, mæ zi gho mæ ò ñi átintə ñu, ñfu'u ñi mĩji a adigə yĩ kaa ò sɪ ghu bē, ñkii kya ti ghə ò bwi'ĩ. ²⁵ Mæ kɪ sɪ bɔ'ɔ ñi ghó, ñghɛɛ ñton nsyɛ ñniŋə a talent ghò wa ghu. Kò, ayoo yĩ à ñi à yo aa a yũlā.' ²⁶ Lá, táfà'à yĩ wa a swon ghu mbo mæ, 'Aborikə ñgǎŋfà'à yĩ mbĩ! O le nzi mæ mæ fù'ù ti ghə mæ be, ñkii ñkya ti ghə mæ bwi'ĩ, ²⁷ bon ò le mbaa ñghèè ñləə ñkabə yā ya a ndánlèə ñkabə, tã mæ ti bĩ, mæ kwærə ayoo yĩ a ñi àyaa ñi abĩ ghu. ²⁸ Tsĩtsɔŋ, tã ñi kwærə a talent gha wa ghu mbo mfa a mbo ñu wa mæ à tswe ñi bitalent bi ñighum aà. ²⁹ Nloŋ mæ, a mbo ñu ñtsim yĩ à tswe ñi ñjoo aa, bi aa kù'usə tã à tswe ñi ju ñ gha'a. Lá, ñu yĩ mæ à sɪ ñi ñjoo tswé aa, bi ka kwærə, ñ kwærə mũntsirə yĩ à tswe ñi ghu aà. ³⁰ Ñghɛɛ ñi ndə aborikə ñgǎŋfà'à ghú, ñi ma'a yĩ a abɛɛ a múm ñfi ñdigə; a adigə yĩ mæ bə yə'ə ñkurə ñi mĩsɔŋə myaa ghu aà.'

Annũ ntsɔ'ɔtə mĩsa'a a noò ñlwĩ'ĩ ñjĩmè.

³¹ "Noò yĩ mæ Mu Ñu à ka yĩ zĩ, a mum ñigha'a yu bo bĩ baangel bitsim aa, à ka yĩ ñaŋnə ñi àbərè ñifɔ yĩ wè. ³² Itoo itsim ñi ka yĩ tigə ghotə tswe ghu ñsi, tã à yatə waa mbèè baa tsi'ĩ tsǝ ajaŋ mæ ntsèmbi a yàrə mbinjərè ñfi'isə ñi a titĩ mbindon aà. ³³ I tigə lèə mbinjərè jya a abo yu yĩ mǎ'à, ñi bāŋnə lèə ji ndon jya a abo yu yĩ ñkwàbè. ³⁴ Tá

* 25:15 Talent yĩ ñfũurè à le ntsyàtə 500,000 frs.

mîfò wa a tigə nswon a mbo bè bya mə bi tswe a abo yu yî mà'à aa mə, 'Nî zi mbâ bê bii mə Taà ghâ à nîŋ mboonə a nu bù aà, nîzi nji nî annu nîfò yîi bi le ntaŋtə nləə a mbo bù nloginə a nloginə nîbi aà. ³⁵ Nlon mə nji i le si yanə nàa, nî fa miji a mbo mə. Nji ŋki i kâ yanə nàa, nî fâ ŋkî à mbo mə. Mə bê ŋgîi, nî kwere ghâ. ³⁶ Mə tswé nswèrə nswèrə, nî fâ àtsè'ə a mbo mə. Mə kâ ŋghɔɔ, nî lèntè nighòɔ nâ. Mə tswé a ndátsan, nî lèntè ghâ.' ³⁷ Maa noò, tá bè bya mə annu yaa a tsinə aa tá bì betə yi mə, 'Mmà'àmbî, bí'í le nyə gho aa a fə, nji i kâ nyanə noo, bí'í je'è gho, kə ŋki mfa ayoo yî nò a mbo wò a janə nji ŋki le si yanə nòo aa ε? ³⁸ Bí'í le nyə gho aa fə ò bê ŋgîi bí'í kwere gho, kə ò tswé nswèrə bí'í we'è àtsè'ə a nu wò aa ε? ³⁹ Bí'í le nlenè nighòɔ no aa fə, kə ŋki lentə gho a ndátsan aa fə aa ε?' ⁴⁰ Tá mîfò wa a kwi'í a mbo bo mə, 'Mə swon a mbo bù tsi'í annu nîŋkon mə, àjanə mə nî le nghirə ma ya annu a nu mumaà ghâ ghú yî mò'ɔ yîi à kə'ə nsigə nlwi'í aa, nî le ghirə aa a nu mə.'

⁴¹ "A nghèe a nî bè bya bii mə bi tswe a abo yu yî ŋkwàbè aa, á swonə a mbo bo mə, 'Lò nî ghuu a mbèe mə mba ngəŋndòò, ŋghèe ŋkuu nî mò'ɔ tî mè wa yîi bì nanşə a mbo Devil bo bì baangel bí aà. ⁴² Nlon mə nji i le si yanə nàa kaa nî wa'á miji a mbo mə fâ; nji ŋkî i kâ nyanə nàa, kaa nî ki'í ayoo yî nò a mbo mə fâ. ⁴³ Mə le mbə ngîi kaa nî ki'í gha kwere; mə tswé nswèrə nswèrə kaa nî wa'á atsè'ə a nu mə we'è. Mə ghòɔ kaa nî ki'í nighòɔ na lèntè. Mə tswé a ndátsan, kaa nî ki'í gha ghantə.' ⁴⁴ Tá bo ki mbetə yi mə, 'Mmà'àmbî, bí'í le nyə gho aa fə, nji i yanə noo, kə nji ŋkî i yanə noo, kə ò kî mbə ngîi, kə ò kî ntswe nswèrə nswèrə, kə ŋkîi ŋghɔɔ, kə ŋki ntswe a ndátsan kaa bí'í ki'í annu tsu a nu wò ghirə aa ε?' ⁴⁵ Bon à ka kwi'í a mbo bo mə, 'Mə swon a mbo bù tsi'í annu nîkon mə, àjanə mə nî le ŋki'í a nu ghúlà yî mò'ɔ yîi à kə'ə nsigə nlwi'isə aa ghirə aa, kaa nî le ŋki'í aa a nu mə kî nghirə.' ⁴⁶ Tá bo tigə nlo nghèe, ŋghèe ŋkuu a nî njo tî mè ya. Tá bè bii mə annu yaa a tsinə aa tá bo banə ŋkuu a múm ntswénti yîi i lwí'í nîkonə aà."

26

Ajan yîi mə bi le ntaŋ annu atu Yesu aà

(Mk. 14.1-2; Lk. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Yesu à mənşə mə a ndi'í innu ma jú, nswonə a mbó ŋgənyəgənnu ji mə, "Nî zi mə ² njiwí Passa i tswe aa a njiŋ njwi ji baà. Bi ka fa Mu Nju, tá bì logə nghèe ŋkwèntə a ati bəŋnəbəŋnə."

³ Maà nòò, bìlii bí ngəŋmà'a Nwi, a bò'ɔ nî bità bí ala'a bo le mbòontə a nto'ɔ ngəŋmà'anwi yî ŋwè mə bi le si twonə nî Kaifas aa, ⁴ a ntaŋə a ajanə mə bo ka ŋe'esə tswa Yesu ghèe zwitə aà. ⁵ Lá bo le nswon mə, "A bon mə tá bí'inə tsuu ma yuà annu fàa njwí Passa ghirə nlon mə mbə bí'inə tswa yi bon fikòrə ka fè'è a titi bè i bùurə idigə."

Ajan yîi mə mangingè yî mò'ɔ à le nyɔ'ɔ Yesu nî mighurə aà

(Mk. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶ Yesu à le ntswe a Bethany a nda Simon yîi mə à lèè mbə ŋukikwen aa ŋka jî, ⁷ mangingè yî mò'ɔ a zî ghu mbèè, nî mighurə mî lùmtè mî antindùú mî siginè nî ntsin ŋgò'ɔ alabasta. A zî mə aa, nìlògè mighurə

mya ntswentə nyo'ɔ atu Yesu ghu. ⁸ Ngǎnyəgənnu Yesu bo yə, mǎntɔŋ myaa mi lwī, bo betə mə, “A nǎŋsə nta ŋgi'i ni mǎghurə mù laà aa a ya?” ⁹ Nlon mə mbə bi logə mǎghurə mà mú mfee nǎ ŋkabə yǎ ŋwə mfa a mbo ŋgǎŋəmfumə aa ɛ?

¹⁰ Yesu a yu'u à àjàŋ yǎi mə bo ghàà laà aa, nswon a mbo bo mə, “Ni fa ŋgi'i a mbo mǎŋgyè ghù aa a ya ɛ? Nǎ si zi mə à nǎ ànnu yǎ siginè mə à ghìrə a nu mə aa ɛ?” ¹¹ Ngǎŋəmfumə i tswə a titi bù aa bìnòò bǎtsimə, lâ kaa mə ka wa'a a titi bu aa a ŋgòn bìnòò bǎtsim tswé. ¹² A yo'ɔ gha nǎ mǎghurə mù, nǎŋsə aa nú yà mbon tá nòò ntwiŋə ghà à ku'u. ¹³ Mə swon a mbo bù tsi'i ànnu nǎŋkon mə, a nǎ ŋgɔŋ idigə tsim jǎi mə bi ka yǎ ki swonə nǎ ntoo yǎ nǎsiginè yú ghu fàa mbi aa, bi ka yǎ kǎi ki swonə nǎ ànnu yuà mə mǎŋgyè ghuà à ghìrə a nu mə aà, ŋwa'atə nǎ yǎ.”

Ajàŋ yǎi mə Judas a le mbii mə yu ka fèè Yesu aà
(Mk. 14.10-11; Lk. 22.3-6)

¹⁴ Ma mùu noò nù yǎ mò'ɔ a titi ngǎnyəgənnu Yesu jya nǎghúm ntsò baa mə bi le si twonə ni Judas Iscariot aa, a ghèè a mbèè bilii bi ngǎŋmà'a Nwī ¹⁵ nswon a mbo bo mə: “Mbə mə fee Yesu a mbo bù bon nǎ ka fa akə a mbo mə aa ɛ?” Bilii bi ngǎŋmà'a Nwī bya bo lòò ibà'atə ŋkabə Silva mǎghum mi ntarə mfa ghu mbò. ¹⁶ Nloginə maà noò Judas à le si tigə nloo nǎ mǎŋjǎ yǎi mə mbə yu tsyà ghu mfee Yesu.

Ajaŋ yǎi mə Yesu bo bi ngǎnyəgənnu ji le nǎ miji mə Passa aà
(Mt. 26.17-25; Lk. 22.7-14,21-23; Jn. 13.21-30)

¹⁷ A bə a njwi yǎ ntsyà nǎbǎi a njwi ŋkurə àbaa ti ko'ɔ, ngǎnyəgənnu Yesu i zǎ mbetə ghu mbo mə, “O lòò mə bi nǎŋsə aa yuu adigə a mbo wò tà tǎ ò ji miji mi Passa ghu aa ɛ?”

¹⁸ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Nǎ ghèè a mbèè nù kǎkyè a mùm àla'a, nswon ghu mbo mə, ‘Nǎi'innu à swonə mə nòò ghà à kù'ù mē. Wa mə ka ji miji mi Passa bǎi' i bi ngǎnyəgənnu ja aa a nda wò.’ ”

¹⁹ Ngǎnyəgənnu Yesu jya i kǎ ŋghèè ŋghìrə tsi'i wa ajàŋ mə Yesu à swonə aà, nǎŋsə njoo nǎ Passa jyá.

²⁰ Nòò ŋkwéfo à kù'ù mē, a tswə a atu atetə ŋka ji bo bi ngǎnyəgənnu ji jya nǎghúm ntsò baà. ²¹ Bò kà mə aa nǎi, Yesu a swonə a mbo bo mə, “Mə swonə a mbo bù tsi'i ànnu nǎ ŋkon mə, nù yǎ mò'ɔ a titi bù à ka ghìrə fèè ghá.”

²² Bo le mburə nǎŋnə si'i si'i a nyu'u ànnu ma yu, nǎtigə nloginə ŋka mbetə nǎ Yesu yǎ mò'ɔ, yǎ mò'ɔ mə, “Mmà'àmbi, à ni mə aa ɛ?”

²³ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Nù yǎi mə bǎi' i yu ji, a nǎŋə nǎ àbò yǎ bi'iyu a akaŋ yǎ fùurə aa, à ka ghìrə fèè ghá. ²⁴ Là ànnu ma yú a ka yə Mu Nù aa tsi'i à àjàŋ yǎi mə bi ŋwa'anə a mùm àŋwà'ànə Nwī nlon ŋgaa yǎ aà. Nǎgi' i yǎ nswèrə nswèrə a nu nù yǎi à fèè Mu Nù aà. Là a le mbaa mbonə mə tà bi tsee ajàŋ nù ma yú lò burə jwe, jwe bə.”

²⁵ Judas mə a le ntswe nǎ mfee yǎi aa, a kǎ mbetə yǎi ŋgaa mə, “Rabbi, tigə kaa ò si aa gha swonə aa ɛ?” Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “O swonə mē!”

Ntarə Mmà'àmbi
(Mk. 14.22-26; Lk. 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)

²⁶ Bo kà maa nji, Yesu a lɔgè àbaa, mfa mbi'ikə a mbo Nwĩ, m̀batə, mfa a mbô ñgǎnyəgənnù ji jya, ñswonj mə: “Kò ñkurə ñì; à ñì ìb̀ì nù gha ì ghuà.”

²⁷ Mbu ntigə nlogə ndónj m̀l̀ù'ù, m̀fa mbi'ikə a mbo Nwĩ, m̀fa a mbo bo, nswonj mə, “Kò nó ñì bu bitsimə. ²⁸ A ñì àləə nù ya à yuà, àləə ñwàrə àkàà yìi mə bì ka saansə atu bè bí ghà'atə aà. ²⁹ Mè swónj a mbo bù tsi'í annù ññkənj mə, ñloginə tsítsónj, kaa mə ka yì wa' à m̀l̀ù'ù bú ñno, nywe'e a ñjwi yìi mə mə ka yì bú no m̀l̀ù'ù m̀fi bì'inə a m̀m̀m̀ annù ñifò Taà ghà a aburə aà.”

³⁰ Bo yəè ìkòò, m̀fə'ε ñkə'ɔ ñghεε a atu nta'a Olive.

Ajànj yìi mə Yesu à lε nswonj mə Peta à ka tuu yi aà
(Mk. 14.27-31; Lk. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³¹ Bo kò'ò m̀ə ñywe'e ghu, Yesu a swonj a mbo bo mə, “Bù tsi'í bitsim, ñì ka ghìrə mà'atə gha khèkè ñitugə s̀i, ñlonj mə a tswe a m̀m̀m̀ ànjwà'ànə Nwĩ mə, ‘Mè ka zwitə ntsèèmbi tá àkàrə mbinjèrə yì tá à ja'anə.’ ³² Lá nòò yìi mə mə ka yì yweenə ñì ñwo aa, mə ka yì tsyá a mbii bù, ì fòò ñghèè a Galilea.”

³³ Peta swonj ghu mbo mə, “Mbə bè bitsim tε'ε ki mà'atə ñì ghò mà'atə khè bonj kaa mbə mə wa' à gho mà'atə bə.”

³⁴ Yesu a kwi'í ghu mbo mə, “Mè swónj a mbo wò tsi'í annù ññkənj mə, tsi'í ñitugə s̀i, m̀bonj tá àñkəgè tá à tɔnj bonj ò tuù mə ghá ñgàà ñì tarə.”

³⁵ Peta a kwi'í mə, “A tε'ε ki bə bə annù ñwo bonj mə ka kwo bi'ò; kaa m̀bə mə wa' à gho tuù.”

Ñgǎnyəgənnù Yesu jyá tsim bo lε ñkì nswonj tsi'í maa ajànjè.

Ajànj yìi mə Yesu a lε ntsà'atə Nwĩ a Getsemane aà
(Mk. 14.32-42; Lk. 22.39-46)

³⁶ Yesu a bɔ'ɔ ñì ñgǎnyəgənnù ji jya ghèè m̀ə nywe'e a adigə yì m̀ò'ɔ yìi mə bì lε s̀i twonjə ñì Getsemane aa, Yesu a swonj a mbo bo mə, “Ñì tswe faà, tá mə ghεε ntsà'atə Nwĩ f̀i.” ³⁷ Yesu à kà mə aa ñghεε aa, ñlògè Peta a bɔ'ɔ ñì bɔɔ bì Zebedee bya bì baà. Nù yì ì lε ñlòginə ñka mbi'í, ñt̀i yì ì luu ñì àjəñnə. ³⁸ Yesu a swonj a mbo bo mə, “Ajəñnə a luu a nt̀i mə s̀i'í mburə mbə tsi'í a nzwitə mə; ñì tswe faà, ñtswe ñikìrə bì'inə.”

³⁹ A ma'atə waa, ñghentə a mb̀i, ñwo nnònjə a nsyε a kùu kuu, ñtsa'atə Nwĩ ñswonj mə, “Taà ghà, m̀bə m̀ánjì a tswe ghu, O ghìrə mə tá ñdónj ñgi'í yuà ì tsyá. Lá mə kònj aa ñghìrə annù yìi mə o lòò aà, kaa wa' à bə annù yìi mə mə lòò aa bə.”

⁴⁰ A b̀inè m̀b̀i ñghèè a m̀bεε ñgǎnyəgənnù ji jya ñyə bo bitsim bwĩ. A twonjè Peta m̀betə ghu mbo mə, “Mbə ñì wa' à ñikərə bì'inə a ñì àb̀anjè noò yì f̀uùrè tswé aa ε? ⁴¹ Ñì ka ntswe ñikərə ñtsa'atə ñì Nwĩ ta wa' à a ñkìrə Satan ló ñwo; mə zi mə nt̀i ghuu ì lòò ñghìrə annù yìi a ku'unə aà, lá ñjyánú yùù ì b̀ánjè m̀bɔrə.”

⁴² Yesu a ma'atə waa, m̀bu ñghèè ñtsa'atə Nwĩ mə, “Taà ghà, mbə a bə yìi mə m̀ánjì kaa à s̀i ghu tswé a ñkwεrə ndónj ñgi'í yù a mbo mə, tá tá mə tsuu no, O tigè ñghìrə bə annù yìi mə o lòò aà.” ⁴³ A bú m̀b̀i ñghèè, ñyε ñgǎnyəgənnù ji jya ì burə ki bwii tsi'í bwĩ, ñlonj mə f̀ilo lε ñluu a m̀i'í bo aà.

44 A ma'atè waa mbu nghèè ntsa'atè a Nwí a ní ñgàà yíi mæ ì ywe'e ji tarè aa, mbu nswon tsi'í ànnù ya yíi mæ a le mfòò nswon a mbíi aà ghu mbó. 45 A mànsè mæ, mbu mbíi wa a mbèe ngǎnyægònnù ji jya, nswon a mbo bo mæ, “Ní burè ka kí bwii tsi'í bwíi, mmiintè ní ghuu aa é? Wa nòò à tigè a abó; bí fèè mæ Mu Nù a mbo bè bí bí. 46 Bìinè nì tá bí'inè ghèe, wa nù yíi mæ à fèe gha aa, à zì mæ.”

Ajàn yíi mæ bí le ntswa Yesu aà

(Mk. 14.43-52; Lk. 22.47-53; Jn. 18.3-12)

47 Yesu à kà mæ aa nghaa laà, kaa mburè ti mànsè, Judas, nù yí mò'ò wa a tití ngǎnyægònnù Yesu jya nìghúm ntsò baa, a burè ñzi bo bí ñnòò bè yí ghà'atè mæ bílì bí ngǎnmà'a Nwí ní ñgǎndí'í nònsè bo bí bità bí ala'a bo le ntoo. Bo le ntugitè nwi ntsò ní mibu'u. 48 Judas, yíi mæ à le mfèè yí aa, à le mfa alènsè a mbo bo mæ, “Nù yíi mæ mæ ka ghèe nɔɔ mighègè mí aa, bon à ní ghu; ní banè yí.”

49 A zì mæ, mburè ntsinè nghèe a mbèe Yesu, ñnɔɔ mighègè mí, nswon ghu mbo mæ, “Rabbi, mæ tsà'atè à ní ghó.”

50 Yesu a kwí'í ghu mbo mæ, “Nsú ghà, ghìrè ànnù yíi mæ ò tswe ní ñghìrè aà.” Bè bya mæ bo bí Judas le nzí aa, bo tigè mbanè Yesu. 51 Bo banè mæ yí aa, ñgǎnyægònnù yí wa yí mò'ò a tso'ò munwi yí ñkwye atòɔnè abù'u ngǎnmà'a Nwí yí ñwè ghu nlo'osè. 52 Yesu a swon ghu mbo mæ, “Níjè munwi ghò wa fu a mba'a, ñlon mæ nù yíi mæ à sòɔnè munwi a mba'a aa, a ka yí kíi kwo aa tsi'í nìwo ní munwi. 53 O sè zì mæ mbè mæ betè Taà ghà a tsyàsè ñda bímánjɔɔn bí baangel bíi mæ bí tsyatè ntsù'u nìghúm ntsò baà aa, tsi'í tsìtsɔɔn tá bí zì ñkwetè gha aa é? 54 Mbè mæ ghìrè ma mùu ajaɔn bon kaa ànnù yíi mæ ànwà'anè Nwí a swon aa, kaa a ka wa'à ní ànnù níkon fè'è.”

55 Yesu à ghàà mæ laà aa, mbèjè mbetè nòò bè bya mæ, “Ní zì ní nwi ntsò a bò'ò ní mibu'u aa a ntswa mæ tsò nì zì a mbanè àngámigheè aa é? Tigè mæ kí sè tswe bí'inè a Ndàma'anwí aa a njwi njwi ndí'í ní ghuu, kaa ní wa'à gha tswa aa a ya aa é? 56 Lá ñnnù ma jú tsím í fè'e aa, a nlwensè nìghàà níi mæ ñgǎntoo Nwí í le ñwà'anè aà.”

Ñgǎnyægònnù Yesu jyá tsím í tigè mma'atè yí ñkhèkè waa.

Ajàn yíi mæ ngǎndasa'a le ntsò'otè isa'a Yesu aà

(Mk. 14.53-65; Lk. 22.54-55,63-71; Jn. 18.13-14,19-24)

57 Bè bya mæ bí le ntswa Yesu aa le ntigè nlogè yí nghèe ní ghu a nda Kaifas, ñgǎnmà'a Nwí yí ñwè, a adigè yíi mæ ñgǎndí'í nònsè ní bità bí ala'a le nghotè ghu aà. 58 Peta à le sè tigè nyonè a njím, ntè nù ní a sà'a agha'à. A yonè mæ nywe'e a ndugè Kaifas laa, ñkuu ntswe a nsànbèè bo bí ngǎnmbè ndàmà'anwí a nyè ànnù yíi mæ bí ka ghìrè a nu Yesu aà. 59 Bílì bí ngǎnmà'a Nwí bo bí ngǎndasa'a le sè loo ní mánjì yíi mæ mbè bè swón ibànènnù a atu Yeesò tá bo tsya ghu nzwitè yí. 60 Lá kaa wa'à yè, ka mæ býyèfè bí abànènnù bí ghà'atè le mfè'è ntsweè ibànènnù ghu atu aà. Ngǎnabanènnù jya jì mò'ò ji baa í fè'è ntè nswon mæ: 61 “Mbá ghulá à le nswon mæ yu tswe ní adà'à a nsà'a ndàmà'anwí í bú ghùrè fu a njím njwi jí tarè.”

62 Ngǎnmà'a Nwí yí ñwè a bíinè ntè mbetè Yesu mæ, “O sè ní ànnù yí tsu a kwí'í tswè? O swón mæ akè ní ñnnù jú mæ bí swonè a atu wò aa é?” 63 Yesu a tæ kaa wa'à yí kwè'è. Kaifas a bú nswon ghu mbo mæ,

“Kàà nî Ìkùm Nwĩ yĩ à tswe ntìi aa mē o swon̄ aa tsi'ĩ ànnù n̄ikon̄ mē ò n̄i Ayo'ò Nwĩ wa mē à n̄i Mu Nwĩ aa lē?”

⁶⁴ Yesu a kwi'i ghu mbo mē, “O swon̄ mē. A nghèe ghu, mē swon̄ a mbo bù mē, ñloginē tsĩtsōn̄, n̄i ka yē Mu N̄ù tã à tswe a mbèè ñikwēe Nwĩ yĩ mē à tswe n̄i midà'á aa ni mà'á, ñlo a aburē nsigē ni a múm m̄bà'á.”

⁶⁵ A kwi'ĩ mē laà, ñgàn̄mà'a Nwĩ yĩ ñwè wa a satē ìtsè'è jì, ñswon̄ mē, “A bègītē Nwĩ! N̄i yù'ù àjàn̄ yĩ mē à bègītē Nwĩ aà. Bì'inē bù ñlō n̄i bìyēfē aa, a ya aa ε? ⁶⁶ Kē n̄i wà'atē mē akē lē?”

Bo bitsim̄ bo kwi'i mē, “A ku'unē mē tã à kwo.”

⁶⁷ Bo swon̄ mē laà aa, ñloginē ntigē tsee m̄itwye ghu nsi, ñghōo n̄i, b̄i mo'ò bi fēè n̄i, m̄betē n̄i ni mē: ⁶⁸ “Tsō mē ò swon̄ mē ò ni Ayo'ò Nwĩ aa, twi ñù yĩ mē à fēe gho aà.”

Ajàn̄ yĩ mē Peta à lē n̄tuu Yesu aà

(Mk. 14.66-72; Lk. 22.56-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Maa noò Peta a tswē wa nsàn̄abèè. Ñgàn̄àfà'a Kaifas yĩ m̄angyē yĩ mò'ò a zì ñyē yì, m̄betē yì mē: “Tigē ò ghìrē mbaa ñki n̄tswe bu Yesu mu baGalilea wa aa ε?”

⁷⁰ Peta a tuu a nsi mi'i bo bitsim̄, ñswon̄ mē, “Kaa mē s̄i annù yĩ mē o swon̄ aa zì.” ⁷¹ Peta à ghàà mē mùu ajàn̄ aa, m̄fè'è ñghēe a n̄tsübù'ù. A fē'è mē, ñgàn̄àfà'á yĩ m̄angyē yì dàn̄ a bù ñyē yì, ñswon̄ a mbo bè bya mē bo bo lē ntē aa mē, “N̄ù ghulà à ghìrē n̄tswe bo Yesu mu Naaser wá.”

⁷² Peta a ku'usè ñtuu, ñkaa n̄swon̄ mē, “Kaa mē s̄i ñù ma wì zì.”

⁷³ Mu f̄ibàntē à bù mē ñghèè ki bē, bè bya mē bo b̄i Peta lē ntē aa, bù ñswon̄ ghu mbo mē, “O lòò aà ñswon̄ mē kaa ò s̄i ñgàn̄yēgènnù Yesu yì mò'ò bē? M̄anj̄i yĩ mē o ghàà ghu aa, a d̄i'ì mē bu Yesu lo aa adigē yì fùùrè.”

⁷⁴ Peta a loginē ntigē ñkaa n̄swon̄ mē ni mē, “Kaa mē s̄i ñù yì zì. Bēe a bē yì mē mē swon̄ aa àb̄ñn̄n̄n̄, Nwĩ n̄ñ ñdòò a atu mē.”

Tsi'ĩ maa noò ànkègè a tōn̄. ⁷⁵ Ànkègè wá à tōn̄ mē, Peta a wa'atē ànnù ya yì mē Yesu à ghìrē n̄swon̄ ghu mbo aa mē, “M̄bōn̄ tã ànkègè à tōn̄, lē bōn̄ ò tùu mē ghá ñgàà jì tarè”. A wà'atē mē, m̄fè'e ñghèè ñyē'è tsi'ĩ a mbē ànnù.

27

Ajàn̄ yĩ mē b̄i lē nghèè ni Yesu a nsi Pilato aà.

(Mk. 15.1; Lk. 23.1-3; Jn. 18.28-32)

¹ Abèè fù'ù mē, bilii b̄i ñgàn̄mà'a Nwĩ bitsim̄ a bò'ò ni bità b̄i ala'a bitsim̄ bo boontē a n̄tan̄tē ajàn̄ yĩ mē bo ka zwitē Yesu aà. ² Bò tan̄tē mē m̄man̄sē, ñkwerē mbò mi Yesu, ñlogē yì ñghēe mfa a mbo Pilato, mē à lē mbē Gúmnàà aà.

A ajàn̄ yĩ mē Judas à lē ñkwo aà

³ Judas mē à lē mfèè Yesu aa, à yè mē ajàn̄ yĩ mē b̄i swon̄ mē b̄i ka zwitē Yesu aà, ñt̄i yì i sa'á yì, a logē ìbātē ñkabē silva jya m̄ighum mi n̄tarē ñghèè mfa fu a mbo bilii b̄i ñgàn̄mà'a Nwĩ a bò'ò ni bità b̄i ala'a, ñswon̄ a mbo bo mē, ⁴ “Mē ghìrē ìb̄i ñlon̄ mē mē fēe ñù tighē mē à ghìrē ànnù yì b̄i yì tsu aà!” Bo kwi'i ghu mbo mē, “Ma ya a yē yì aa ni àkè? A ka zì wò zì annù yì mē ò ka ghìrē ni yu aà.”

⁵ Judas a ma'à ñkabə ya a mûm ñdâma'anwî, m̃fɛ'ɛ ñghɛ̀ɛ ñlɔŋə.

⁶ Bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwî bya bi bwɛɛ ñkabə ya nswonj mə, “Ñɔŋsə yî'inə à dî'i mə kaa à sî ku'unə mə tá bi ləə ajànə ñkabə ma yú a mûm àbàa ñkabə ñdânwî ñlonj mə à nî ñkabə àləə aà.” ⁷ Bo swonj mə laà aa, ñtswe a nsyɛ ñghàànə, ñlɔgə ñkabə ya ñghɛ̀ɛ ñyuu adigə ñú m̃bòɔ bantòɔ ghu, tá bi ka ntwinjə nî bigìi ghu. ⁸ Nzi nywe'e sii, bi twonjə adigə mayú aa ni Adigə Aləə.

⁹ Ma yú ànnù a kî m̃fɛ'ɛ mbòòntə nî ànnù yîi mə ñgǎŋntoò Nwi Yeremiah à le nswonj aà, mə, “Bi le ñlɔgə ibàtə ñkabə silva jya m̃ighum mi ntarə mə bɔɔ bi baIsrael le ntaŋj mə bi ka yi tu a atu yu ma wa aa, ¹⁰ ñghɛ̀ɛ ñyuu adigə ñú m̃bòɔ bantòɔ ghu, tsi'í a ajàn yîi mə Mmà'àmbí à le nswonjə a mbo mə aà.”

Pilato à betə ìnnù a mbo Yesu

¹¹ Bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwî bya ni bi bità bi ala'a bya bo tigə ñlɔgə Yesu ñghɛɛ ni ghu a nsi Gúmnaà. Gúmnaà a betə yi mə, “O bə aa m̃fò baYuda aa ɛ?” Yesu a kwi'i mə, “O swonj mə!” ¹² Bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwî a bò'ɔ ni bità bi ala'a bo le ñij innù a nu Yesu a nsi Pilato. La Yesu a na'à waa bitsim.

¹³ Pilato a tigə mbetə ghu mbo mə, “O si ndùu innù jù mə bi swonjə ni mə ò ghìrə aa yu'u?”

¹⁴ Annù a le mburə ntsya Gúmnaà tsi'í tsa à nyə mə kaa Yesu à le ñwa'à ànnù yîi tsu burə ñkwikwi'i bə aà.

A jàn yîi mə bi le ntsə̀rə mə bì zwitə Yesu aà
(Mk. 15.2-5; Lk. 23.13-25; Jn. 18.28-38)

¹⁵ A le mbə ñɔŋsə Gúmnaà mə a yi mbə njwî Passa aa a fi'isə ñgǎŋàtsaŋ yî m̃fùurə yîi mə bə le ñkòŋ aa mfa a mbo bo. ¹⁶ Ma mùu noò ñgǎŋàtsaŋ yî m̃ò'ɔ à le ntswe a atsàŋ mə bə bí ghà'àtə bi le nzi yi, bi twonjə nii ni Barabas. ¹⁷ Nnòò bə bya bi ghòtə mə aa, Pilato a betə waa mə, “Nî k̃ŋj mə tá mə fi'isə aa wò mfa a mbo bù, Barabas kə Yesu mə bi twonjə ni Ayo'ò Nwî aa le?” ¹⁸ Pilato à le mbetə ma mùu ajàn aa, ñlonj mə à le nzi mə à le ñghìrə àghè'ənə mə tá baYuda tswa Yesu ñzi mfa ghu mbo aà.

¹⁹ Pilato à tswə mə a aləŋə nsa'a m̃isa'a, ñgwé yî a toò ñk̃k̃i ghu nu mə, “Sì'i mbò mo wa a nu ñú wá, ñlonj mə kaa à sî ànnù yîi tsu f̃ansə aà. Mə swonj laà aa ñlonj mə ñjə̀ə yî m̃bì ì ghìrə nle gha sii a ñgaa yu.”

²⁰ Lâ bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwî a bò'ɔ ni bita bi ala'a bi totə bə bya mə tá bì betə Pilato tá fi'isə Barabas tá tá bì baŋnə nzwitə Yesu. ²¹ Gúmnaà a bú ñku'usə mbetə waa mə, “A titìi bə buà bi baa, ni lòɔ mə tá mə ma'atə aa ghuu?” Bo kwi'i bitsim mə, tá bì fi'isə Barabas.

²² Pilato a bú mbetə waa mə, “Nî lòɔ mə tá mə tigə ñghìrə aa mə akə ni Yesu ghù mə bi twonjə ni Ayo'ò Nwî aa ɛ?” Bo tɔŋnə ñswonj mə, “Ta bì kweentə yî a ati b̃aŋnəb̃aŋnə.”

²³ Pilato betə mə, “Ni lòɔ mə bì kweentə yî aa a ya? Annù yî bi yîi mə à bù'ù aa à nî àkə aa ɛ?” Lâ bo bú ñku'usə ntɔŋnə ghaa bə ni m̃itìi ñswonj mə tá bì ghɛɛ ñkwè̀ntə Yesu.

²⁴ Pilato à le nyə mə yu ghè̀nsə aa noò yî, ñki nzi mə yu bə ghè̀ɛ nî m̃bìi bonj fikòrə fi ka f̃ɛ'ɛ. Nswonj bi zî nî ñk̃k̃i, a si'í m̃bó mi ghu a nsi

bè bitsim, nswon mæ, “Kaa àbô ya kaa a sî a ni àlæ nu nû ghû mæ ni lòò a nsaansæ aa tswê. A annù yîi mæ ni lòò a nghiræ aa, a zi tsi'î bù.”

²⁵ Bè bitsim bi kwi'i mæ, “ñhæ, tâ àlæ nû yi tâ kuu a atu bî'î bo bi a atu bçò bi'î.”

²⁶ Pilato a fi'isè Barabas mfa a mbo bo, nghiræ bi ghçò Yesu, a fâ yi mæ tâ bi tigè nlogè nghèè ñkweentè a ati bàñnbàñnè.

Ajàñ yîi mæ bisogyè le si wye nî Yesu àà.

(Mk. 15.16-20; Jn. 19.2-3)

²⁷ Bisogyè bi Pilato tigè nlogè Yesu ñkuu nghæe ni ghu a mûm ntç'ç Gúmnàà (mæ bi le si twonè ni Praetorium aà), ñtwon bisogyè bitsim bi zî ñghotè ghu nsî. ²⁸ Bo tso'çtè itsè'è ji, ñlçç atss'è yî gh'è boò ñwe'e ghu nû. ²⁹ Bi wè'è mæ, ñlçç mândigè mi njón ñjon mba'a tsö atss'ètu nifö ñsosè ghu atû. Ñki mfa ñkàñkà'à ghu abo yî mà'à. Ntigè ñwye nii nsigite ñwo ghu nsi nswonè ni mæ, “O lele leè! Mfö baYuda à kî kwèè! A kwèè!” ³⁰ Bo le si kii ntsee ni mätwye ghu nu, ñkii nghçç nî àtû yi nî ñkàñkà'à yâ. ³¹ Bisogyè bya bi nàñsè mæ ñwye yi laà aa, ntso'ç atss'è yî bagitè ya ghu nu, mbu ñwe'e jîi itsè'è jya fu ghu nu, ñtigè nlogè yi mæ bo ghæe kwèentè a ati bàñnbàñnè.

Ajàñ yîi mæ bi le ñkwèentè Yesu a ati bàñnbàñnè àà

(Mk. 15.21-32; Lk. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

³² Bo kà mæ aa nghæe a mânji, ñyè nû baCerene yî mç'ç, ñkûm yi i bæ Simon, ñtswa yi ni àdà'à mæ tâ à be'e ati bàñnbàñnè Yesu yâ. ³³ Bo ghèè mæ ñwye'e wa adigè yîi bi le si twonè ni Golgota aa, (ñji'î ñkûm ma ghû i bæ mæ, adigè akwæe atu nû) ³⁴ ñlçç mîlù'ù mii bi le mforinè nî àfù yîi bi twonè ni gall aa mfa ghu mbo mæ tâ no. Yesu a ywe'etè ñtuu yi a nnô.

³⁵ Bisogyè bya kwèentè yi a ati bàñnbàñnè, mma'a ibirè a nyè bè bii mæ bi ka ji itsè'è ji jyâ. ³⁶ Bi ghirè mæ laà aa, ntswè nnye ntigè mbe nii. ³⁷ Bi le ñwà'ànè annù yîi mæ à le nghirè bi ññ is'a'a ghu nu aa mbe'e wa ati bàñnbàñnè ghu atu mæ, “A ni Yesu, Mfö bàYuda à ghuà mæ.” Ma yû a di'î ni annù yîi mæ à le nghirè bi kweentè yi aà. ³⁸ Bi le ñki ñkweentè bîyèrè bi baa bo bi Yesu, ñkweentè yî mfuùrè ghu mbèè a abo mà'à, ñki tigè ñkweentè yî mç'ç ghu mbèè a abò ñkwàbè.

³⁹ Bitsyà bi mânji bi le si wye nî Yesu ntsigè nî itû jyaa nswonè ni ghu mbo mæ, ⁴⁰ “Wò yîi mæ ò le nswonè mæ ò ka sà'a ndàmà'anwî i bú bçç fu a jim njwi ji taræ aa, yweensè itu ibiinù gho lâ. Mbè a bæ annù ññkonè mæ ò ni Mu Nwî, ò sigè la fya atu ati bàñnbàñnè bi'î yê.”

⁴¹ Bilii bi ngänmà'a Nwî, bo bi ñgändi'î nòñsè ni bità bi ala'a bo le ñkii ñwye nî Yesu tsi'î mùu ajàñ mæ, ⁴² “A le si yweensè badàñ, tâ wa'à ibii nû yi yumbon tsitsön yweensè la tâ bî'inè yè. A ni yu yîi mæ à ni Mfö baIsrael aà. Tâ à sigè la fii atu ati bàñnbàñnè bon bî'inè ka bii annù yi. ⁴³ A le ñniñ ntwèntii yî ntsim a mbo Nwî; tâ Nwî à wa'à yi tsitsön zî ñkwetè la, mæ mbè a kçonè yi. A le mbaa te'è wa'à swonè ni mæ yu ni Mu Nwî aa è?”

⁴⁴ Bîyèrè bya mæ bi le ñkwèentè waa bo aa, bo le si kii mbègitè nî Yesu tsi'î mùu ajàñ.

Ajàñ yîi mæ Yesu à le ñkwo àà

(Mk. 14.33-41; Lk. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

45 Itugə i le mfii ŋkusə ala'à tsim, ñloginə ni nòò ñsi'i nòò ñghɛɛ nywe'e ni nòò nyəŋ nòò. 46 Nòò nyəŋ nòò à kà mə aa ŋku'u, Yesu tɔŋnə nyə'ə nswon mə, “Eli, Eli, lama sabacthani?” Ma la a bə mə, “Nwĩŋgɔŋ ghà, Nwĩŋgɔŋ ghà, ò mè'e gha aa a ya aa ɛ?”

47 Bə bya bi mɔ'ɔ mə bi le ntəntə maa adigə aa bi yu'u nswon mə “Nù ghù a twon aa Elijah.” 48 Nù yì mò'ɔ a titii bo a burə ñghɛɛ nìbò kúntsa ntsu ni mǎlù'ù mí tsə'è, ñso'ɔnə a ní ñkĩŋkà'á, ñko'ɔsə mfa mə tá Yesu à no.

49 Lâ bi mɔ'ɔ bi swon mə “yu'utə tá bĩ'inə yə mə Elijah à ka zi kwetə yi le.”

50 Yesu a bú ŋku'usə ŋŋentə ñji yì ñyə'ə mburə ntsii.

51 Maa noò, àtsə'è ya yii mə a le ŋkwàsə múm ñdámà'anwĩ aa, a le mbò'ònə a titii, ñloginə a ndəŋ nsigə nywe'e a nsyê, ìdigè i tsigànə, ìlànşəŋgɔ'ò i ba'àkə. 52 Misyè mi ŋa'akə bə bi Nwĩ bí ghà'atə mə bi le è ñkwokə aa, bi biinè niwó. 53 Bə ma bú bi le mfɛ'èkə a misyè, ñkuu ŋghɛɛ wa múm àla'a yì làà, bə bí ghà'atə bi yə waa a nòò yii mə Yesu à le nyweenə niwo aà.

54 Atu bísogyè ya bo bi bísogyè bya bítim mə bo le ntswe mbe ní Yesu aa, bə yə mə a ajàn yii mə nsyê i tsiginə aa, a bə'ɔ ni ñnnù tsim jii mə i le mfɛ'è aa, niwó'ɔ ni tswá waa, bo swon mə, “Tsi'í ànnù ñikonə, ñu ghuà à bə aa Mu Nwĩ.”

55 Bàngyè bí ghà'atə bi le tswe ghu, ñtəə a sà'a agha'a, ñlĩ. A le mbə bāŋgyè ma bú mə bi le nìò a Galilea ñyonə ní Yesu, ñkwetə nii aà. 56 A titii bāŋgyè ma bú, Mary Magdalene, Mary ñdè bi Jəms ni Joseph, a bə'ɔ ni ñdè bi bɔɔ bi Zebedee, bo le ntswe ghu.

Ajàŋ yii mə bi le ntwinə Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Lk. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

57 Nòò ñkwé'fò à kù'ù mə, ñgāŋkabə yì mò'ɔ, mə à le nlo a ala'a Arimathea, bi twonə ni Joseph, ñki mbə ŋgāŋyègənnù Yesu yì mò'ɔ aa, a zì 58 ñghɛɛ a mbɛɛ Pilato a mbetə aku Yesu ya mə yu lògè i ghèɛ twinə. Pilato a fā àdà'á mə tá bi fa ghu mbó. 59 Joseph a tigə ñghɛɛ nìlògə aku Yesu ya nlim ní àtsə'è yì fù'ù yì siginə yì fii, 60 ñghɛɛ nin a mum nisyè ni ní fii nii mə à le nton a múm àlànşəŋgɔ'ò aà. A nin mə aa, ñtii alànşəŋgɔ'ò yì mò'ɔ ntsetə ntsù nisyè nya ghu, ñtigə nlo ñghèè yì. 61 Mary Magdalene ni Mary yì mò'ɔ wa bo le nzi ntswe nlii ni nisyè nyá.

Ajàŋ yii mə bi le si be nisyè ni Yesu aà

62 Njwĩ ñnànşé ñjoo ñjwĩŋgɔŋ ya i tsyà mə, àbèè a fu'u, bìlii bi ŋgāŋmà'a Nwĩ a bə'ɔ ni baFarisai bo ghotə ñghɛɛ nyə Pilato, 63 ñswon ghu mbo mə, “Taà, bí'í wa'atə mə nòò wa yii mə ñgāŋmbwe'esə wa, mə à kì swon mə yu ni Mfò baIsrael à kì burə aa, à kì swon mə yu ka biinè niwo a njim njwi ji tarə. 64 Bí'í zi aa a nswon a mbo wò mə tá ò too bə tá bi ghɛɛ ŋka mbe nisyè nya a atú njwi ji tarə. Bí'í swon làà aa nlon mə bí'í bə'ɔ mə ñgāŋyègənnù ji jya i ka zì yèrə akú yì ya ghèè ni yu i bāŋnə tigə swon a mbo bə mə à ywèenə mə niwó. Mbə bo ghìrə ma múu ajàn boŋ àbāŋnənnù ma yú a ka bāŋnə bí'í tsyàtə yì ntsyàmbii yá.” 65 Pilato a swon a mbo bo mə, “Nì logə bísogyè tá bi

ghɛɛ ɲka mbɛ nɪsyɛ nyâ.” ⁶⁶ Bo fɛ'ɛ ɲghɛɛ nsɪŋtə nɪsyɛ nya ni mánjǐ yǐi mə mbə bi ɲa'a, bi zǐ, ɲki nləə bɪsogɛ mə tǎ bi ka mbɛ.

28

Ajǎn yǐi mə Yesu à lɛ nyweenə ni nǐwo aà
(Mt. 28.1-8; Lk. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Njwǐŋgɔŋ ya ɪ tsyà mǎ, àbɛɛ fu'u, a bə tsi'ǐ a tɪtugə tɪtugə a njwǐ yǐ ntsyàmbǐi a mǔm ɲgyà, Mary Magdalene, a bò'ɔ ni Mary yǐ mò'ɔ wa bo lɛ mfɛ'ɛ ɲghɛɛ a lɛntə nɪsyɛ ni Yesu nyâ. ² Nsyɛ ɪ lɛ ntsɪgɪnə tsi'ǐ nǐtǐi, angel Nwǐ a ló a aburə nsɪgə ntii ɲgò'ò ya mə bi lɛ ntsetə nɪsyɛ ni Yesu nya ni yù aa nlò'òsə, ɲkò'ɔ ntswe ghu atú. ³ Nsǐ yi ɪ lɛ sɪ ɲwàŋkə tsò mbəŋ yǐ ɲwà'ákə, ɪtsə'ə ji ɪ fu'ù tsi'ǐ fù'ù mə buu. ⁴ Nibò'ɔ ni lɛ ntswa bɪsogɛ bya mə bi lɛ sɪ bɛ nɪsyɛ nya aa, bo tɪgə ntsɪgɪnə, mbəŋ ntɪgə tsò bɪku bi bə.

⁵ Angel wa a swon a mbo bǎŋgyɛ bya mə, “Nǐ tsuu ki bò'ɔ. Mə zi mə ni lòò aa Yesu mə bi kɪ kwɛntə yi atu ati bǎŋnəbǎŋnə aà. ⁶ Wa kaa à sɪ faà mə tswé. A bǐnə mǎ a nɪwo tsi'ǐ wa ajǎn mə à lɛ nswon aà. Nǐ zi nyə adɪgə yǐi mə à kɪ nɔŋ ghu aà. ⁷ Nǐ wǎŋsə ɲghɛɛ nswon a mbo ɲgǎŋyɛgəŋnǔ ji mə wa à bǐnə mǎ nɪwò. A tsyà mə a mbii bo ɲghɛɛ ni a Galilea. Bo bə ghɛɛ boŋ bo ka tɪgə yə yi ghu. Nǐ ka ɲwà'atə ni ànnǔ ma yù mə mə swon a mbo bù aà.”

⁸ Mǐntǐi mi bǎŋgyɛ bya mi lɛ nluu ni nǐdorə, nǐbò'ɔ ni kǐ ntswa waa, bo fɛ'ɛ nɪtɪgə ɲkhə ghɛɛ a ɲkɛ'ɛnə a mbo ɲgǎŋyɛgəŋnǔ Yesu jya.

⁹ Yesu yumbon a zǐ mbo bǎŋgyɛ bya, ntsà'atə waa. Bo zǐ ɲwo ghu nsi, ntswa mǐkòrə mi mmii yi. ¹⁰ Yesu a swon a mbo bo mə, “Nǐ tsee kɪ bò'ɔ. Nǐ ghɛɛ nswon a mbo bɔɔ bi maà ba mə tǎ bo ghɛɛ a ala'a Galilea tǎ bǐ'ibo boontə ghu.”

Ajǎn yǐi mə baYuda bi lɛ ntsweɛ àbǎŋnənnǔ nlon annǔ nyweenə Yesu ni nǐwo aà

¹¹ Bǎŋgyɛ bya bi kà mə aa ɲghɛɛ laa, bɪsogɛ bya bǐ mò'ɔ bi kǐ nlo ɲkuu ɲghɛɛ a mǔm ala'a a ɲkɛ'ɛnə ɪnnǔ jyà tsɪm jǐi mə ɪ fɛ'ɛ aa, a mbo bǐlǐ bi ɲgǎŋmà'a Nwǐ. ¹² Bǐlǐ bi ɲgǎŋmà'a Nwǐ bya bo twon bɪtə bi ala'a bo tswe a nsyɛ ɲghàànə, nloɔ ɲkabə yǐ ɲghà'atə nfa a mbo bɪsogɛ bya ¹³ nswon a mbo bo mə, “Bɛɛ bi betə ghuu nǐ ànnǔ, nǐ swon mə, ‘Bǐ'ǐ kǐ sɪ bwii aà bwǐi ɲgǎŋyɛgəŋnǔ Yesu jya ɪ zǐ nɪtugə, nǐ ɲyərə aku yi yà.’ ¹⁴ Gǔmnàà à bə tɛ'ɛ yuyu'u, wa boŋ bǐ'ǐ ka zi mǎnjǐ yǐi mə bǐ'ǐ ka tsyà ghu ɪ ghɪrə tǎ ɲgǐ'ǐ yǐ tsù tǎ ɪ wà'a a nu bù kuu bə.”

¹⁵ Bɪsogɛ bya bi kwɛrə ɲkabə ya ntɪgə ɲghɛɛ ɲghɪrə wa ajǎn yǐi mə bǐlǐ bya bi lɛ nswon aà. Nzi nywe'e sii, baYuda bo burə kɪ bii mə à nǐ ànnǔ yǐi mə a lɛ mfɛ'ɛ aà.

Ajǎn yǐi mə Yesu à lɛ zǐ ntsi'ǐ ɲgǎŋyɛgəŋnǔ ji mfa ndǐ'ǐ yǐ ɲwè ya a mbo bo aà

¹⁶ ɲgǎŋyɛgəŋnǔ Yesu jya nǐghum ntsò mò'ɔ ɪ lɛ mfɛ'ɛ ɲghɛɛ a ala'a Galilea wa a atu nta'a mə Yesu à lɛ mǐgɪtə mə tǎ bobo zi mbòontə ghu aà. ¹⁷ Bó yə mǎ Yesu aa, mmii yi, ka mə kaa bo bǐ mò'ɔ bi lɛ wà'ə bii mə, tsi'ǐ a annǔ nǐŋkon, à nǐ Yesu aà. ¹⁸ Yesu a swon a mbo bo mə, “Nwǐ à fà àdà'a tsɪm a aburə bo bi a nsyɛ a mbo mə: ¹⁹ Nǐ ghɛɛ lá a mbo ɲgwè'ɛ mu ɲǔ ntsɪm fàa a atu nsyɛ, ɲghɪrə waa tǎ bo tɪgə

ngǎnyөгѐnnù já; ñka mmurə nî waa a ñkì nî ñkǔm Ta, nì yi Mu nì yi Azwĩ yĩ Làà. ²⁰ Ñkii ndi'i nî waa mə tâ bo ka nyu'u ñkii nləə nî ñdĩ'ĩ tsim jii mə mə kì fa a mbo bù aà. Tâ nì zi mə mə ka tswe a mbo bù a ngòŋ binòò bì tsim i ywe'e a noò ñlwĩ'ĩ mbi yù.”

Ntoo yì Nsigìnè yìi MARK à le ηηwà'ànè aà

NJ'IINNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aηwà'ànè yú aa a le ηηwà'ànə Jɔn Mark, múηgwà'à, ηù baYuda yìi mə bì ghaa nlon ηgaà yi a mum Ifà'à 12.12 aà; ndè yì a bə Mary yìi mə bɔɔ bì Kristo le si ghotə ghu nda ntsà'atə nì Nwì aà. A le mbə ηgàηàkòrə Peta yìi mə à le si twonə ni mú yì aà (1 Peta 5.13). Ma mùu ajàn m̀bə a tse bə mə á le nswon Peta ghu mbo nswon innù jii mə Yesu à le ηghirè ηki nswonə aa, Mark a tigè ηηwa'anə. Jɔn Mark à le ηkii nyonə nì Paul bo Barnabas ηkwetə nì waa a noò yìi mə bo le ηka ηghɛ a akòrè nitəə ni ifà'à yi ntsyàmbii aà (Ifà'à 13.5), Barnabas a lɔgè yi a noò n̄j̄m bo yu tigè ηkarə a ηgaà jì mo'ò (Ifà'à 15.36-39). Kaa Mark à le ηwa'a ηù yì mò'ɔ a titii ηgàηyogənnù Yesu jya nìghúm ntsò baa bə.

Ntoo yì n̄sigìnè yìi mə Mark à le ηηwà'ànè aa i d̄i'ì nì Yesu tsò ηù yìi mə fà'à, ηghirə nì innù nì àdà'à bo bì m̀dà'à. Bì yé nì àdà'à yi bo bì m̀dà'à m̀ii mə à le si fà'à ni muu aa a noò yìi mə à le si d̄i'ì nì ànnù Nwì, ηghurə nì bə, m̀fi'ì nì ɪzwì jì bi a ato'o bə, n̄ta nì ηgì'ì a nu b̄idemon, n̄li'inə nì ifansənù bə. Mark à ηwà'ànə n̄gàn Yesu aa a ni m̄an̄j̄i yìi ì ghù'utə, ηghirə mə bì ka nyə nì ifà'à yìi mə à le si fà'à tsò N̄gàηgàfà'à aa ntsyàtə ajàn yìi mə à le mbə Nd̄i'innù aà. Yesu a twonə nì ìb̄inù yi ni Mu Nù, (yə Nji'ì M̄ighàà) ìkùm yìi mə i d̄i'ì ni mə, ka mə Kristo à le nz̄i tsò ηùm̄s̄on a m̄um n̄jyānu aa, à le mbə aa Mu Nwì, Ayo'ò Nwì wa mə bì le ηkà'à mə à ka yì zì a nyweensə mbi aà. Ma n̄ghàa aηwà'ànə Mark à nì àt̄ii ya mə Yesu a swonə ghu mə Mu Nù à nì N̄gàηgàfà'à yìi àa yə ηgì'ì i fa ntswènt̄ii yì i tsu'u atú bə ghu aà (10.45).

A mbo Mark, Ntoò Yesu yì N̄sigìnè i yə aa ηù n̄tsim a nì n̄tswènt̄ii yì tsimə: Yesu à le si swonə nì ànnù Nwì, N̄ighàa ni n̄tswènt̄ii n̄ii ni fa ìlon ηkwetə n̄ii a m̄um Azwì, n̄di'itə n̄ii ηkii n̄l̄ə'ətə nì n̄t̄ii yi. Yesu à le si ghùrè m̄ighòò mi bə, ηkwetə nì ηgàηəf̄umə bo bì b̄ii à yaa a mbonə aa, mfa nì m̄j̄i a mbo bo. Yesu à le si fi'ì nì ɪzwì jì ibi a ato'o bə, ηghirə m̄itsyē m̄yaa mi laà, n̄t̄ii waa i doritə. Mark a ηwa'anə mə ηù n̄tsim yìi mə à n̄j̄ n̄t̄ii yi a nu Yesu, m̄bii ntoo yì n̄sigìnè ya aa, à ka yweenə, i tigə kii ghirè nì innù jì wè jii mə Yesu yumbon à le si ghirè aà (16.16-18).

Mark à z̄i n̄tswàntə innù, n̄di'ì nì Yesu a ghirè nì innù n̄tswa'atə, a yi n̄l̄ò ni yuà, a danə a ni yì mo'ɔ, Azwì Nwì a tintə n̄ii a w̄ansə ηghirə nì innù ηkhənə ghu, n̄ywe'e noò yìi mə à ka kɔ'ɔ ghɛ m̄m̄ansə ifà'à yi a Yerusalem aà. A Yerusalem, Mark a lɔgè noò n̄figitə ηgì'ì yìi mə Yesu à yə ghu a mbo baYuda ni bitsyàsə byaa a nsi mi'ì Pilato, bì kweentə yi a kwo mbù n̄yweenə, Taà yi a tigə mbu lɔgè yi ηkɔ'ɔ ntswesə a mb̄èè n̄kwɛɛ yu nì mà'à, a n̄d̄i'ì àdà'à yi, ni n̄gha'a n̄ii mə à kwɛrə a n̄j̄m ifà'à yìi mə à m̄ansə aà.

Bì yatə aηwà'ànè yú aa laà:

1. Nlògìnè n̄too yĩ n̄sigìnè yâ 1.1-13
2. Ifà'a Yesu a Galilea 1.14—9.50
3. Nlò a Galilea ñkò'ɔ ñghɛɛ n̄i a Yerusalem 10.1-50
4. N̄gyà yĩ n̄lwi'ínj̄m a Yerusalem bo bì maa mbèè àla'à 11.1—15.47
5. Ajàn m̄e Yesu à le nyweenè n̄i n̄iwo aà 16.1-8
6. Ajàn m̄e Mmà'àmbi à le ndi'ì ibiñn̄u yi a mbo bè n̄tigè ñkò'ɔ ñghɛɛ a aburè aà 16.9-20

Ajàn yĩ m̄e J̄on Ngàn̄m̄urè b̄ě ñki le si swon̄ə ann̄u Nwĩ aà
(Mt. 3.1-12; Lk. 3.1-18; Jn. 1.19-28)

¹ Ntoo yĩ n̄sigìnè n̄lon̄ə Yesu Kristo Mu Nwĩnḡon̄ ì lògìnè aa faà.
² Ntoo mà yũ ì lògìnè aa tsi'ì a ajàn yĩ m̄e Ngàn̄ntoò Nwĩ, Yesaiah à le ññwà'ànè aà;

“Nwĩ à swon̄ m̄e: ‘Yê n̄i, m̄e ka too ñgàn̄ntoò ghà a mb̄ii wò m̄e à ka nan̄sə m̄an̄ji ghò’.

³ Nj̄i ñũ yĩ m̄e a tɔñn̄ə à nta'a miwèè miwèè n̄swon̄ə n̄i m̄e: ‘N̄i nan̄sə m̄an̄ji Mmà'àmbi n̄nan̄sə iyáà ji t̄à ì tsin̄ə.’ ”

⁴ Ma mùu ajàn J̄on Ngàn̄m̄urè b̄ě ñki a le ntigè nzi a nta'a miwèè miwèè n̄swon̄ə n̄i ànnu Nwĩ ghu, n̄swon̄ə n̄i a mbo bè m̄e bì b̄en̄kè m̄int̄ii myaa mma'atè ibi' waa, ñkwèrè ñki t̄à Nwĩ à li'inè ifansè inn̄u jyaa.

⁵ Bè b̄itsim le si fè'è n̄i a ñjò'ɔ ala'a Yerusalem bo b̄i a mbù'u Yudea n̄tsim ñghɛɛ n̄i a mbèè J̄on, m̄bii n̄i ñfansè inn̄u jyaa ghu mbo, a tigè n̄imurè n̄i waa a ñki Jordan.

⁶ J̄on à le si wɛ'ɛ itsə'ə j̄ii m̄e bi le nnan̄sə n̄i ñn̄on̄ naà yĩ m̄e bi twon̄ə n̄i kamel aà; ñk̄ii ñwɛ'ɛ n̄i ñkò ñgùu, a atii yu, ñkurè n̄i ñgwèènè ñk̄ii ñj̄i n̄i n̄wu yĩ n̄t̄à'á. ⁷ A le si swon̄ə n̄i mbo bè m̄e: “N̄u yĩ mò'ɔ a yon̄ə a ñj̄im m̄e yĩ m̄e à kò'ònè n̄tsyàtè ghà, m̄bè a ajàn yĩ m̄e, tsi'ì m̄e, kaa m̄e s̄i kù'unè a ntuñn̄ə mfèe ñk̄irè ibaam̄ikòr̄ə ji.

⁸ M̄e murè ghuu aa tsi'ì a ñki, lâ yu à kà yi k̄i murè ghuu n̄i Azwĩ yĩ Làà.”

Ajàn yĩ m̄e Yesu à le ñkwèrè ñki Satan k̄i ñkwa'anè yi aà
(Mt. 3.13—4.11; Lk. 3.21-22; 4.1-3)

⁹ A le mbè tsi'ì maà noò Yesu a fè'è a Nazareth a mbù'u Galilea ñzi, J̄on a murè yi a ñki Jordan. ¹⁰ Yesu à fè'è m̄e wa ñki ñghèə k̄i t̄ə a nta'a, ñyè aburè a ña'anè, Azwĩ Nwĩ a sigè ntəə ghu atu, mbè tsò bugir̄əm̄ikuu. ¹¹ A sigè m̄e n̄təə ghu tu aa, ñj̄i ì ló a aburè ñghaa n̄swon̄ə m̄e: “O n̄i Mú ghà yĩ m̄b̄an̄nè yĩ m̄e m̄e ñkòñə aà, m̄e nan̄sə ndoritè nlon̄ə ghò.”

¹² Azwĩ Nwĩ a burè n̄lògè yi ñghɛɛ n̄i ghu a nta'a miwèè miwèè.
¹³ A le ñghèè n̄tswe wa a anta'a miwèè miwèè a tit̄ii naà m̄itsə'ə ñj̄wi m̄ighum mi ñkwà, Satan kwa'anè yi. A n̄i ñj̄wi mà j̄ú; baangel bi le nzi n̄fa'a ghu mbò.

Ajàn yĩ m̄e Yesu à le ntwon̄ Ngàn̄kòmbwè ji ñkwà aà
(Mt. 4.12-22; Lk. 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Nòò wá m̄e bi le n̄tswa J̄on n̄niñ a and̄atsan̄ə aa, Yesuà le nzi a Galilea n̄swon̄ə n̄i n̄toò Nwĩ yĩ n̄sigìnè ghu. ¹⁵ A le si swon̄ə n̄i m̄e:

“Nòò à kù'u mē; ànnù nifò Nwí a tigə a abò. Nì bənjə mîntî muu, mîma'atə ibî ghuu, mbii ntoo yî ñsiginè yâ.”

¹⁶ Yesu à kà mē aa ntsya a aghəŋə ŋkì miyaa Galilea, ñyə ŋgəŋnkômbwè ji baa, Simon bo mumaà yi Andrew, bo lē nî mbwè nî àmbunja. ¹⁷ Yesu a swon a mbo bo mə, “Nì zi ŋka nyonə nàà, mē ka ghìrə tá nì tigə mbə ŋgəŋko bə.” ¹⁸ Bo kî ŋghensə mmà'atə mbunja jya jya ñyonə yi.

¹⁹ Bo bo kà mē aa ŋghentə, a yê Jems mu Zebedee bo mumaà yî Jon bo tswé a mûm àkànu'u yaa, ñkɛɛ nî mbunja jya. ²⁰ A yè mē waa, mburə ntwonə waa, bo ma'atə taà wàà Zebedee wa mûm àkànu'u bo bî ŋgəŋəfà'á ji ñtigə nyonə nî Yesu.

Nù yî mò'ɔ yîi mə à le ntswe nî àzwì yî bî aà

(Lk. 4.31-37)

²¹ Bo ló ŋghɛɛ ŋkuu a ala'a Kapernaum. A bə mə njwîŋgòŋ Yesu a ghɛɛ ŋkuu a ndāŋghòtə nloginə ŋka ndi'i nî ànnù Nwí ghu. ²² Bə yerə ajāŋ yîi mə à le si dā'i ànnù Nwí aa, nlon mə à le si dā'i waa aa tsò ñù yîi à tswə nî àdà'à, kaa wa'à aa tsi'i tsò ŋgəŋndi'i nòŋsè dī'i.

²³ Tsi'i maà noò, ñù yî mò'ɔ yîi mə a le ntswe wa ndāŋghòtə ntswe nî àzwì yî bi aa, a tɔŋnè tsi'i nì tî m̄betə mə: ²⁴ “O tswə aa nì àkè bi'inə a Yesu mu Nazareth ? O zì aa a ntā ŋg'i a nu bī'i aa ɛ? Wa mē zi ñù yîi mə ò nì ghu aà. O bə aa Yu wa yîi mə à Laa m̄ŋsə, ñlo a mbo Nwí aà.”

²⁵ La Yesu a wenə yi nswon mə, “Kutə ntsú gho wâ, m̄fɛ'ɛ ghu nú.”

²⁶ Azwì yî bi ya a tsigè ñù wa, ñyə'ə tsi'i nì m̄tî m̄fɛ'ɛ ghu nú. ²⁷ Bə bitsim bii mə bî le ntswe wa nda aa bî yerə ñtigə mbetə nî waa bo nì bo mə: “Ma yu ànnù a lo aà fə aa ɛ? Aa ànnù yî fii yi mò'ɔ mə a lò ndi'i aa ɛ? A wenə nî izwì jî bi nî àdà'à, ŋghìrə i yu'unè nii!”

²⁸ Nloginə maà noò ŋgàn Yesu i burə ñsɛɛnə a idigə tsim a mbù'u àla'a Galilea.

Ajāŋ yîi mə Yesu à le ŋghurə bə bî ghà'atə aà

(Mt. 8.14-17; Lk. 4.38-41)

²⁹ Yesu bo bî ŋgəŋyogənnù ji, Jems nì Jon le mburə nlo nghèè ŋkuu a nda bî Simon bo Andrew. ³⁰ Nòŋsə Simon à le nnòŋ a ikuu ŋghoo nì fibà. Yesu à kùu mē bi burə ñswon ghu mbò. ³¹ A ghɛɛ ghu mbèè, ñtswa abò yi, ŋɛɛ yi, m̄biinsə. Fibà wa a burə m̄ma'atə yi, a biinnè ñlɔ miji mfa a mbo bo.

³² A bə mə a ŋkwéfò, a nì nòò ñtso nòò, bî logè ŋgəŋmighòò a bò'ɔ nì bə bii mə bî le ntswe nì b̄demon aa bitsim ñzi nì bo a mbo Yesu. ³³ Bə bitsim ma mùu njò'ɔ àla'a bî le mburə m̄fɛ'ɛ nzi ghotə wa ntsú ndá.

³⁴ Yesu à le mburə ghurə waa bii mə bî le si ghòò aa tsi'i bî ghà'atə; bo le ntswe nì m̄ghòò tsi'i ibəŋ ibəŋə. A le ŋkì mfi'i b̄demon bî ghà'atə a ato'o bə, kaa wa'à lò mbii nì mə tá demon wa yî tsù à ghaa, nlon mə bî le zi ñù yîi mə Yesu nì ghu aà; kaa Yesu yumboŋ kaa a wa'à bāŋnè ñlɔ mə tá bo ghìrə tá bə zi.

A ajāŋ yîi mə Yesu à le nswonə annù Nwí a Galilea aà

(Lk. 4.42-44)

³⁵ Yesu à le nle m̄biinnè m̄fɛ'ɛ tsi'i t̄tugə t̄tugə, nòò a burə nsa'atə mbon tā àbèè fu'u, a ghɛɛ a adigə yîi mə kaa bə le wa'à ghu tswé aa a

ntsà'atə Nwī ghu. ³⁶ Lâ Simon bo bì ñhàñakòrə ji le mfɛ'è ñka nɔɔ yi nyoŋə. ³⁷ Bo yè mē yi, ñswoŋ mə: “Bè bɪtsɪm bɪ lɔ̀ò nòò!”

³⁸ A swoŋə a mbo bo mə: “Nì zi tâ b'ì'nè fe'ɛ faà ñghɛɛ ila'a jì mɔ'ɔ jìi mə i tswe ñkòòntə fàa a mbèè àla'a yua aà, tâ mē ki nswoŋə annù Nwī ghu, ñloŋ mə a nì annu yìi mə ma le nzi a ghìrə aa.”

³⁹ A fe'è ñtigə ñkuu nì ìdìgə tsim jìi mə i le ntswe a Galilea aa, ñswoŋə nì annu Nwī a ndânghotə, ñkii mfi'i nì bɪdemom a ato'o bè.

A àjàŋ yìi mə Yesu à le ñghùrə ñú àkikwen aà
(Mt. 8.1-4; Lk. 5.12-16)

⁴⁰ Nù àkikwen yì mɔ'ɔ à le nzi a mbèè Yesu ñswetə miku'utə mi ghu nsi, m̀bu'u mbo ghu mbo mə tâ à kwetə yi; ñswoŋ mə: “O bə kɔŋ bon ò ghìrə nù yà i laà.”

⁴¹ Yesu à le ñko m̀l̀h̀nè yì ñnàsə abô yi, ǹm̀ɔ̀ontə yi ghu nswoŋ mə: “Mè kòŋə; tâ nù yò ya laa!” ⁴² Akikwen ya a le ñki mburə ñghensə nsigə ghu nù, nù yì ya i k̀i ñtigə nlaa. ⁴³ Yesu a tigə ñnansə ñghaa ghu mbo tsi'ì sigìnə ñswoŋ mə tâ à lo ñghèè yi ⁴⁴ ñki nswoŋ mə: “Yé, ò ghɛɛ, ò tsuu annù tsu a mbo ñù lɔ̀ swoŋə, lâ m̀b̀à̀ǹnè ñghɛɛ ndi'ì ìbii nù gho a mbò ñgàŋmà'a Nwī, ñki mfa ayoo mma'anwī yìi mə Moses à le lèè aa, tá d̀i'ì a mbo bè mə nù yò i laà mē.” ⁴⁵ Lâ ñù wa a b̀à̀ǹnè ñghɛɛ ñka lensə nì àjàŋ yìi mə Yesu à le ñghùrə yi aa a mbo bè bɪtsɪmè, a tigə ñghìrə a tsyànə a mbo Yesu mə tâ à bu ñka ñkuu ala'a yì tsu nì nsì. Ma mùu àjàŋ, Yesu a tigə ñtswe tsi'ì a idigə jìi mə bè le wa'à ghu tswe aà, bè tigə ñlo nì idigə idigə nzi ghu mbèè.

2

A àjàŋ yìi mə Yesu à le ñghùrə mbwenkə aà
(Mt. 9.1-8; Lk. 5.17-26)

¹ Njwi jì tsu le ñghèè ki tysa Yesu a bú m̀b̀ii fu a ala'a Kapernaum; à b̀ii mē bè burə ñlaansə mə à kwèè mē ñtswe a ndùgè. ² Bè le nyu'u nzi ñghotə a ntsũnda yìi mə Yesu à le ntswe ghu aà, m̀burə ñgha'a nluu idigə, kaa àbwarə wa'à bù mbə a ntysa ñkuu a mùm ñdá. Yesu a tigə ñswoŋə nì annu Nwī a mbo bo. ³ A kà mē aa nswoŋə aa bə b̀i mɔ'ɔ bi ñkwà b̀i be'è mbwenkə nzi nì ghu ghu mbò. ⁴ Tsó mə kaa àbwarə a le ñwa'á wa ntsũnda tswe aa, bo le kɔ'ɔ a atunda, ñlobitə nnanşə abù'ù ghu, a kə'ə àdìgè ya yìi mə Yesu a le ntswe ghu aà. Bo m̀à̀ǹsè mē ñlɔ̀gə mbwenkə wa nì ìkùù yìi mə bo le mbè'è ghu aa, ntsurisə wa nì abù'ù ñsigisə a nsi Yesu. ⁵ Yesu à yè mə abiintii yìi mə bo le ntswe nì yu aa, ñswoŋ a mbo m̀b̀wè̀nkə wa mə: “Mù ghà, wa b̀i l'ì'nè mə ifansənù jò.”

⁶ Nğãñndi'ì nòŋsə jì mɔ'ɔ le ntswe ghu, ñtigə mbetə nì a mùm ǹt̀ii bo mə: ⁷ “Nù ghù à tsyà aa la ñka ñghaa fàa àjàŋ aa ɛ? A ghàà laà m̀b̀ə̀gìtə aa Nwī! Kaa ñù tsu kaa s̀i ghu tswè mə m̀b̀ə̀ l'ì'nè ifansennù bə ntsyatə Nwī yuyu.”

⁸ Yesu à le mburə ñghesə nzi innù ma jù mə b̀i le s̀i kwà'atə nì a atu bo aà, ñwa'asə waa, m̀betə mə: “Nì kwa'atə ijan innu ma jù a atu bù aa a ya aa ɛ? ⁹ A laà wanşə aa a nswoŋə a mbo m̀b̀wè̀nkə ghua mə, 'mè l'ì'nè ifansennù jò,' kə mə: ‘B̀ii'nè ñlɔ̀gə ìkùù gho wa ñka ghèè noò le?’ ¹⁰ Wa mē ka d̀i'ì a mbo bù mə Mu Nù à tswe nì àdà'à fàa mbi a

lĩ'ìnə ìfansənnù bə." A ghàà mē laà aa ntigə nswonə a mbo mbwènkə wa mə: ¹¹ "Mə swòŋə a mbo wò, bìnə nlogə ikuu ghò wa nghèè ghò a nda wò."

¹² Mbwènkə wa a bìnə, mburə nlogə ikuu yi wa, ntəə tsa mfè'è yi a nsi bə bya bítəm; a burə mbə tsi'ì ànnù yí yeyerə a mbo bo. Bo tigə ñgha'asə ní Nwí ñswonə ni mə, "Kaa bí'ì lèè wa'á ànnù tsu laà yə!"

A ajàn yíi mə Yesu le ntwonə Levi àà

(Mt. 9.9-13; Lk. 5.27-32)

¹³ Yesu à le mbù ñghèe fu a aghəŋə ŋkì miyaa Galilea; àkùrə bə a zì ñkarisə yi, a tigə ñloginə ŋka ndi'ì waa. ¹⁴ A mənşə mē nlo ŋka ñghèe wa aghəŋə ŋkì, nyə ñgəŋkwərə bitáx, Levi, mu Alfeus a tswe a ndá ŋkwərə bitáx. Yesu a swon ghu mbo mə: "Zì ŋka nyòŋə nàà." Levi a burə m̀biinə ntigə nyoŋə nii.

¹⁵ A gha'à a bòò mē ñsa'atə, Yesu bo bì ñgəŋyəgəŋnù jì ghèè a nda Levi a nji ghu. Ñgəŋkwərə bitáx bo bə bí bí bí ghà'atə le ntswe bo bo ntigə nji; nloŋ mə bə bí ghà'atə le si yòŋə Yesu maa noò. ¹⁶ Ñgəŋndi'ì nònsə jì mɔ'ɔ jii mə i le mbə baFarisai aa i le nyə a ajàn yíi mə Yesu le si jì bo bì ñgəŋkwərə bitáx bo bì bə bí bí aa, mbetə a mbo ñgəŋyəgəŋnù jì mə: "Taà ghùù a jì bo bì ñjàŋ bə ma ju aa a ya ε?"

¹⁷ Yesu a yu'ù ànnù yíi mə bo le si ghàà aa, ñswonə mbo bo mə: "Bə bíi mə bi tswe bitì aa, kaa bi si dɔgità lɔɔ, a dɔgità aa a lɔɔ ñgəŋmighòò. Kaa mə le wa'à aa a ntwon bə bíi mə ànnù yaa a tsine aa zì, mə le zì aa a ntwon bə bí bí."

Ànnù ñlonə nsi'isə ibii nu ti jì

(Mt. 9.14-17; Lk. 5.33-39)

¹⁸ A le mbə maà nòò ñgəŋyəgəŋnù Jɔn bo bì baFarisai le si si'isə ibiinu waa ti jì ñtsa'atə ní Nwí; bə bí mɔ'ɔ zì mbetə Yesu mə: "Ñgəŋyəgəŋnù Jɔn bo bì jì baFarisai bi si'isə ibiinu ti jì ñtsa'atə ní Nwí lá kaa bɔ wa'à ma mùu ajàn ghìrə aa a ya aa ε?"

¹⁹ Yesu betə waa mə: "Mbə bə bíi mə bi twonə waa a adigə niyɔ'ɔ bi tuu miji, ñsi'isə ibiinu waa ti jì, ñlii ní ñdoo múŋgèn wa yíi mə bo tswe ghu mbèè aa ε? Ajànə mə ñdoo múŋgèn wa à tswe bo bo aa, kaa mbə bo wa'à miji tuu nsi'isə ibiinu waa ti jì. ²⁰ Lá nòò yí mɔ'ɔ à tswe ghu mə bi ka yi lògə ñdoo múŋgèn wa ghèè ni ghu, maa noò, mbə bo tse boŋ tuu mijí, i si'isə ibiinu wa ti jì.

²¹ "Kaa mbə ñu tsu wa'à kà ñlogə asà'a atsə'ə yí fii a ñkèè atsə'ə yí lwèn ghu; mə a ghìrə ma mùu ajàn boŋ, àdigə ya mə bi kɛɛ aa a ka bu sà'anə lò yí, tá àbà'a atsə'ə yí fii ya tá à yenə nlò yí, mbaŋnə ntigə niŋə abù'ù yí ghà'atə a ni atsə'ə yí lwèn yá. ²² A kí mbə ñgəŋgəŋ mə kaa mbə ñu a wa'à mìlù'ù mí fii lògə ñniŋə ní ñgùù mì lù'ù jì lwènə, à bə niŋ boŋ mìlù'ù mya mì ka bwí ñgùù jya, tá mìlù'ù mya saa, tá ñgùù jya ki mbi'ì. Bi niŋ mìlù'ù mí fii aa a ní ñgùù jì fii."

Abetə ñlonə njwíŋgòŋə

(Mt. 12.1-8; Lk. 6.1-5)

²³ Yesu bo bì ñgəŋyəgəŋnù jì le si tsyà a múm ñsòò ànsan a njwíŋgòŋ, bo kà mē aa tsa, ñgəŋyəgəŋnù jì i kà ñtiì ní ànsan wa yí mɔ'ɔ ñkurə. ²⁴ BaFarisai bí mɔ'ɔ le nyə, nswon ghu mbo mə: "Yə, kaà si ku'unə a ni nòŋsə mə tá ñgəŋyəgəŋnù jò i ka ñghìrə laà, a njwíŋgòŋə."

²⁵ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ: “Nì lèè wa'à ànnù ya yïi David le nghirè aa twonj, wa noò yïi mæ à le si lòo ayoo yï jì, a ajàn yïi mæ òjì ì le yanjè yi bo bì bè bi aa è?” ²⁶ David à le ñkuu a ndàmà'anwì, a noò yïi mæ Abiata a le mbè ñgànjà'a Nwi yï ñwè aa, ñkurè abaa Nwì, ñki mfa yï m'ò a mbo bè bii mæ bo bo le ntswe aà. Nì zi mæ a nì nòjèsè yì'inè mæ a abaa mà yú aa mbè a kurè tsi'í ñgànjà'a Nwì.”

²⁷ Yesu a lwì'isè òswonj a mbo bo mæ: “Bì le lèè njwíngòj aa nlonjè bê, kaa bi le ñwa'à lèè aa mæ tá njwíngòj ka nsa'a nì bê. ²⁸ Wa Mu Nju a nì Mmà'àmbì yïi a sa'a njwíngòjè aà.”

3

*Ajàn yïi mæ Yesu à le ghùrè ñù yïi mæ ñikwèè ni ni le ñkwo aà
(Mt. 12.9-14; Lk. 6.6-11)*

¹ Yesu à le mbù ñghèe ñkuu a ndànghòtè. Ñù yï m'ò à le ntswe ghu mæ ñikwèè ni le ñkwo. ² Bè bì m'ò le ntswe ghu òlò nì ñnìjè ànnù a nu Yesu. Bo le nnañsè ntigè nlii ni a nyè mæ kè à ka ghùrè ñù wa a njwíngòj le. ³ Yesu à le nswonj a mbo ñu wa mæ ñikwèè ni le ñkwo aa mæ: “Fè'è nzi ntèè a mbii faà mæ!” ⁴ A fè'è mæ ñzi ntèè, Yesu a bəj mbetè a mbo bo mæ: “Nòjèsè yì'inè a dè'i mæ tá bì ka nghirè aa ibòj kè ibi a njwíngòj aa è? A bii mæ bì yweensè ñù kè mæ bì zwitè a njwíngòj aa è?”

A bètè mæ laà aa kaa bo tswé wa'à kwè'è. ⁵ A lii waa ntsya ñkarisè nì afii mi'í, la mbànjànè ñjəñjə si'i nlonj mæ bo le ñkii mântii myaa aà; ñswonj a mbo ñù wa mæ: “Sèntè ñikwèè nò.” A sèntè ñikwèè ni nya, nì burè ñtii. ⁶ BaFarisai bya bi biiñè mfe'è wa ndànghòtè ñghèe bo bì bè bi Herod burè boontè a ntañjè ajàn yïi mæ bo ka tsyá ghu zwitè yi aà.

Nnòò bē yïi mæ i le nyòjè Yesu wa aghəjə ñki miyaa aà

⁷ Yesu bo bì ñgənyəgənnù ji le mfè'è ñghèe a ñki miyaa Galilea. Nnòò bē bì ghà'à ñgha'a bii mæ bì le nló a Galilea bo bì a Yudea aa i burè ñfe'è ntigè nyonjè nii. ⁸ Bì m'ò bì lò a Yerusalem, bì m'ò bì fè'è a mbèè àla'a Idumia, bo bì m'ò bì lò a ñjii ñkí Jordan, ñki lo a mbèè ìla'a Tai bo bì Sidon. Nnòò bē yï ñghà'à ñgha'a ma ghù i le mfè'è nzi ghu mbèè aa nlonj mæ bì le nyu'u innù jii mæ à le si ghirè aà. ⁹ Yesu à yè mæ nnòò bē wa i zì ntigè mburè ñgha'a bə si'i; a swonj a mbo ñgənyəgənnù ji mæ tá bì lò akànu'u mfa tá yù kuu ghu mum tá bə bya wa'à yi lò ñnòrè. ¹⁰ A le si bə aa bonj à ghùrè mæ bē bì burè ñgha'a tsi'í annù, ma yú a tigè ñghirè mæ tá ñgànjàmighò tsim tigè nzwu nyonjè ni a mmòontè yu. ¹¹ Bè mæ ìzwì jì bì i yì nyè yi, i wò ghu nsi ntəñjə nswonj mæ: “O ni Mu Nwì wá.”

¹² A bəñjànè ñswonj a mbo ñ ñkwantè mæ tá bo tsuu ló ghirè tá bì zi ñù yïi mæ yu ni ghu aà.

*Ajàn yïi mæ Yesu à le nts'ò ñgəñtoò ji ñighúm ñtsò baa aà
(Mt. 10.1-4; Lk. 6.12-16)*

¹³ Yesu à le ñko'ò ñghèe a atu nta'a, ñtwonj bē bii mæ à le nlòò ntwonjè aà; à twòj mæ, bì tigè ñzi ghu mbèè. ¹⁴ A le nts'ò bē ñighúm ñtsò baa

a tìtì bo mē tā bo bo tswe, tā tā yù too waa a nswonə ànnù Nwĩ, ¹⁵ tā yù kɪ mfa ada'a a mbo bo a mfurə bìdemon a ato'o bə.

¹⁶ Bə bii mē à lɛ ntso'ɔ waa à lɛ mbə: Simon yĩ mē ə lɛ mfa mĩkè'èsè mi ni Peta aà. ¹⁷ Jems ni mumaà yĩ Jɔn, bɔɔ bi Zebedee bii mē Yesu à lɛ twonə nke'esè ni Boanarges, nji'ĩ ìkùm ma ghũ i bə mē, “bɔɔ bi mbənjə.” ¹⁸ Andrew, ni Philip, ni Batolomeo, ni Mateo, ni Tomas, ni Jems mu Alfeus, ni Thadeus, ni Simon mu Kana. ¹⁹ A bɔ'ɔ ni Judas Iskariot mē lɛ mfèe Yesu aà.

Ajàn mē bi lɛ nswonə mē Yesu à tswe ni Beelzebul a ato'o yu aà
(Mt. 12.22-32; Lk. 11.14-23; 12.10)

Yesu à lɛ ntigə nlo nkwɛɛ yi fu a ndùgè. ²⁰ A kwèè mē n̄kuu a nda, àkùrè bə a bú n̄ghotə nzi ghu mbèè a tigè n̄tsyanə ghu mbo bo bi n̄gǎnyəgənnu ji a n̄ji mù àyod. ²¹ N̄gwè'è yĩ i lɛ nyu'u, m̄fè'e n̄zi a n̄tswa yu nlon mē bə lɛ si tigə nswonə ni mē: “A baanə aà bàànə.”

²² N̄gǎndi'ĩ n̄onsə jii mē i lɛ nlo a Yerusalem n̄sigə aa, i lɛ si swonə n̄i mē: “A tswe ni Beelzebul a ato'o yu. A fi'ĩ n̄i izwĩ jĩ bĩ a ato'o bə aa n̄i àdà'a n̄fɔ bìdemon mà ghũ.”

²³ Bi kà mē aa nswonə laà aa, Yesu a twonə waa n̄ghaa a mbo bo ni n̄ighàà n̄i nàà, m̄betə waa mē: “Mbə Satan a bú m̄furə Satan yumbonə aa mē a kə aa ɛ?” ²⁴ Mbə àla'a a yātə yi n̄tswe itu itu, n̄ka nto n̄i waa bo ni bo bonə mbə a tigè m̄bu ntəə aa la aa ɛ? ²⁵ Kə m̄bə n̄da i yātə yi n̄tswe n̄tsùtsù, n̄tigə nto n̄i waa bo ni bo bonə mbə i tigè m̄bu ntəə aa mē a kə aa ɛ? ²⁶ Ma la a bə mē, m̄bə Satan a b̄inè n̄ka nto n̄i n̄gwè'è yĩ, n̄ja'a ndà yĩ yumbonə, bo tigè n̄tswe n̄tsùtsù, bəə bonə kaa mbə i wa'à təə, a b̄an̄nè n̄lɔɔ aà m̄bò'ɔ n̄kwè'è yĩ.

²⁷ A k̄i m̄bə n̄gĩn̄ n̄gĩn̄ mē kaa m̄bə n̄u tsù wa'à ghèè n̄kuu a nda n̄u m̄t̄i, m̄fu'u ndà yĩ t̄i fùu n̄tswa yi n̄kwerə m̄bonə fu'u nda yā.

²⁸ “Mə swonə a mbo bù tsi'ĩ annù n̄in̄konə mē m̄bə Nwĩ à tse l̄i'ìnə ifansənnù bə tsi'ĩ tsim bo bi m̄bəḡitə n̄tsim yĩ bi bəḡitə nii ghu aà. ²⁹ Lā n̄u n̄tsim yĩ mē à ghàa n̄ighàà m̄bəḡitə Azwĩ Nwĩ yĩ mē a laa m̄ansə ghu aa, kaa Nwĩ à ka yĩ wa'ǎ ibi yi li'inè bə, n̄lon mē à gh̄irə aà ibi yĩ i lwi'ĩ n̄in̄konə aà.” ³⁰ Yesu lɛ nswonə ma mùu ajàn aa nlon mē bo lɛ swonə mē: “A tswe ni àzwĩ yĩ bi a ato'o yu.”

Ndè bi Yesu ni bɔɔ bi maà bi
(Mt. 12.46-50; Lk. 8.19-21)

³¹ Ndè bi Yesu ni bɔɔ bi maà bi bi mbân̄jə lɛ n̄zi n̄təə a abee, n̄too bə mē bi twonə yi. ³² Nnòò bə lɛ n̄tswe n̄tsya n̄karisə yi; bi kuu nswonə ghu mbo mē: “Ndè ghò bo bi bɔɔ bi maà bo b̄i mbân̄jə bi təə a abee n̄lɔɔ n̄ò.”

³³ Yesu a kwi'ĩ mē: “Ndè ghà ni bɔɔ bi maà ba b̄i mbân̄jə, à ni b̄iwò aa ɛ?” ³⁴ Mbənjə yi, n̄lii bə bya mē bi lɛ n̄tswe n̄tsya n̄karisə yi aa, n̄swonə mē: “Aa ndè ghà bo bi bɔɔ bi maà ba b̄i mbân̄jə buà mē! ³⁵ N̄u n̄tsim yĩ mē a gh̄irə annù yĩ mē Taà ghà a lòò aa, à ni mumaà ghà yĩ m̄bân̄jə bo mumaà ghà yĩ m̄angyè n̄i ndè ghà.”

4

N̄ighàà n̄i nàà n̄lonə n̄gàn̄mbwe'è n̄jòò
(Mt. 13.1-9; Lk. 8.4-8)

¹ A le mbù mbè a njwi yí mò'ò Yesu a lɔgìnè ñka dí'í nî ànnù a mbo bè a mbèe ñkì miyaa Galilea, ñnòò bē i nzi ñkarisè yi mburè ñgha'a ñgha'a; a tigè ñkuu a múm àkanu'u, ñkuntè ñghèe wa múm ñki, ñnòò bē bya i tigè mban̄nè ntswe a nta'a wa aghəñə ñki.

² A dí'í nî ìnnù jì ghà'atè a mbo bo nî mighàà mí nānaa, ñswon̄ a mbo bo mæ: ³ “Nù yí mò'ò à le ñghèe mbwe'è ñjoo ñgwè'è jì, ⁴ àkà mē aa mbwe'e aa, ñjoo jya jì mò'ò i wō a ndómānjī, bisinj bī zī ñsyè ñkurè. ⁵ Jì mò'ò i wō a adigè nsyè yī mæ a le mbè tsi'í ñgò'ò ñgò'ò, kaa ñsyè i wa'à ghu tswè ñgha'atè. Njoo jya i wānsè ñtoo, ñlon̄ mæ kaa ñsyè yī mæ i le ntswe wa atu ñgò'ò aa kaa i le ñwa'à tsotè aà. ⁶ I tòò mē, ñnòò a tòò miji mya mi yorè, ñlon̄ mæ kaa mìn̄gāñ myaa kaa mi le ñwa'à a nsyè tsotè aà. ⁷ Njoo jì mò'ò i le wō a titi kərəkərè. I tòò mē, kərəkərè wa a kò'ò limtè ñkwerè i kwo, kaa i wa'à mīntà koonè. ⁸ Njoo jya jì mò'ò i le ntigè ñwò a adigè nsyè yí siginè, ñkò'ò nsensè ñwè'è i gha'atè: Jì mò'ò koonè mbùm mighum mi ntarè, jì mò'ò koonè mighum mi nto'o, jì mò'ò koonè ñkhì yí fùurè.”

⁹ Yesu à ghàà mē mman̄sə, ñswon̄ mæ: “Nù yī à tswe nî ìtòñnè aa tã à yu'u.”

Nji'í ñìghàà nya n̄i mæ Yesu à le nnaa aà

(Mt. 13.10-17; Lk. 8.9-10)

¹⁰ Nòò yī mæ Yesu à b̄i mē tswe tsi'í yù yù aa, bè bya b̄i mæ bo bo le ntswe a b̄'ò nî ñgānyəgəñnù jì jya ñìghùm ñtsò baa aa, bī zī ghu mbèè, mbetè yi mæ tã à t'òtè nji'í ñìghàà nya mæ à le nnaa aa a mbo bo. ¹¹ Bī bètè mē aa, a swon̄ a mbo bo mæ: “Nwì à fa m̄tsyè a mbo bù mæ tã n̄i zì annù yí àl'òsè ñlon̄ə annù nifò yi. Lã a ñghèe a n̄i bè b̄i mæ bī s̄i a titi bù tswe aa, bī yu'u ìnnù ts̄im aa n̄i ñìghàà n̄i nānaa.

¹² “Ta bo nan̄sə n̄li n̄lī, kaa wa'à yē;

ñnan̄sə yu'utè yu'utè, kaa wa'à ban̄nè yu'u tã à laa a atu bo;

m̄bi'ì bo lô mbəñkə m̄int̄i myaa tã tã Nwì à li'inè ifansənnù jyaa.’ ”

Yesu à t'òtè ñji'í ñìghàà n̄i nàà nya ñlon̄ ñgāñmbwe'e njoo wá

(Mt. 13.18-23; Lk. 8.11-15)

¹³ Yesu a betè a mbo bo mæ: “N̄i s̄i nji'í ñìghàà n̄i nānaa ma n̄u zì aa è? Mbè n̄i tuu ma nuù ñìghàà yu'u bon̄ mbè n̄i tigè ñtsya aa la mbon̄ zì nji'í mighàà m̄i nānaa m̄i mò'ò aa è? ¹⁴ N̄gāñmbwè'è ñjoo wá a bè aa ñìghàà n̄i Nwì. ¹⁵ Bè b̄i mò'ò bī bē aa tsò ñjoo jya mæ i le ñwò a ndómānjī aà. A ñghèe n̄i ma buù bè, bī yi mbè ñìghàà n̄i Nwì nya a nt̄i bo aa, bo yu'u, lã Satan a burè ñzi mfi'í nlo n̄i nu. ¹⁶ Bè b̄i mò'ò bú mbè tsi'í tsò ñjoo jya mæ i le ñwò wa adigè nsyè ñgò'ò ñgò'ò aà; ma buù bè, bī yi nyu'u annù Nwì ya aa, bo burè ñghesè ñkwerè tsi'í n̄i ñidorè. ¹⁷ A kuu a atu bo, lã kaa wa'à n̄i mìn̄gāñ tswè, ñghesè ntswa ntugitè tsi'í n̄i mu àt̄i noò; b̄e mæ ngi'í yi mfi'è kè b̄e bī lɔgìnè ñka ntsò'ò n̄i àkòrè yaa ñlon̄ə ànnu Nwì ya aa, bo burè mbò'ò mma'atè àb̄iint̄i yaa.* ¹⁸ Bè b̄i mò'ò bī tigè k̄i mbu mbè aa tsi'í tsò ñjoo jya mæ i le ñwò a titi kərəkərè aà. Ma buù bè a n̄i bya b̄i mæ bī yi nyu'u annù Nwì aa, ¹⁹ annù nwùgə nu ñlon̄ ñjoo mbi jù, bo b̄i ànnù ñkōñ ntswe n̄i ñkabè s̄i'í s̄i'í, kè annù nyè'è ñjoo jì mò'ò, ìnnù ma jù, i kuu a atu bo mfem ñìghàà nya n̄i kwo kaa wa'à mīntà koonè. ²⁰ Lã bè b̄i mò'ò

tigè mbə aa tsi'i tsö ñjoo jya mə bi le bwe'e wa nî àdìgə nsye yî sigìnə ya aà. Ma buù bə, bi yi nyu'u ñìghàà nî Nwí aa, bo bii nìèə a atu bo, nî tigè ñghìrə bo koonə mîntà; bo bî mɔ'ɔ bi koonə mîntà mighum mi ntarə, bî mɔ'ɔ bi koonə mighum mi nto'o, bî mɔ'ɔ tigè ñkoonə mîntà ñkhi yî fùürə.”

*Lâm yîi mə bi kosə mbanjə ñkusə nî àntòò aà
(Lk. 8.16-18)*

²¹ Yesu bú mbetə waa mə: “Bi yi ñkosə lâm ñkuu nî ghu a mûm nda aa bi ñijə aa a mûm àntòò ñkusə kə bi te'ε aa a ñji'i ñkùù le? Tigə bi kosə lâm ñte'ε aa a atu atetə tá tâ bì ka nnaŋsə nyə aa ε? ²² Kaà ànnù yî lò'òsə yî tsu kaa a sî ghu tswé mə a ka yî wa'à fè'è ñyentə a nsi mi'i bə. Bi bə lò'òsə ànnù boŋ a ka yî ya'a fe'ε yentə a nsi mi'i bə. ²³ Nù yîi mə à tswé nî ñtòŋnə a ñka nyu'ù ànnù aa tá à yu'u.” ²⁴ A bú ñswonj a mbo bo mə: “Nî ka ntsyesə nî ghuu nî ànnù yîi mə nî yu'u aà. Fìgè yîi mə nî fa nî a mbo bə aa, à nî fìgè yîi bi ka kii kî fa nî a mbo bù aa, i bú kù'ùsə. ²⁵ Nù yîi mə à tswé nî ñjoo aa bi ka bú kù'ùsə tá à ku'usə ntswe nî ju tá ì gha'atə. Lá nù yîi mə à sî nî àyoo tswé aa, bi ka bàŋnə bú kwerə, i kwere kwere mú àyoo yîi mə à tswé nî ghu aà.”

Ñìghàà nî nàà ñlonj ñjoo jîi mə bi bə aà

²⁶ Yesu a bú ñswonj mə: “Ànnù ñifò Nwí a bə aa tsö mə nù a bwe'e ñjoo a mûm ñsòo yu aà. ²⁷ A yî mbwe'e ñjoo jya aa, a gheè ñtswe yi, ñle nnəŋə nii, àbèè a fu'ù, a tigè ñghèe ñghìrə nî ñnnù ji ji dàn; ñjoo jya mə à bwè'è aa, i toò ñkɔ'ɔ. Lá kaa a wa'á ajàn yîi mə ñjoo jya i tsya mbòŋ ki kwe kɔ'ɔ aa zî! ²⁸ Nsyə ya yîi mə bi bwe'è ñjoo jya ghu aa, i ghìrə nî mə tâ ì too. I logìnə, i fi'isə ñyèŋə ji, ñtoo mbəŋə ntigə ñkɔ'ɔ ñkoonə mîntà müi mə mi burə ñgha'atə aà. ²⁹ Bεε mə ñjoo jya i tii, bi tigè ñghèe ñkya, ñlonj mə nòò mfù'u mîji à kù'ù mə aà.”

*Ñìghàà nî nàà ñlonj aburə mǎghumə
(Mt. 13.31-32; Lk. 13.18-19)*

³⁰ Yesu a bú mbetə mə: “Mbə bi bú mfigìnə ànnù ñifò Nwí aa nî àkè aa ε? Mbə bì'inə bú naa aa nuu ñìghàà tá ghìrə à fe'ε nlaa atu bə aa ε?” ³¹ Ànnù ñifò Nwí a bə aa tsö àbùrə mǎghum yîi mə a burə ñkə'ə ntsyatə mbùm ñjoo tsim jîi mə bi bwe'e aà. ³² Lá bi yi mbwe'e abùrə ati ma yú aa, a too ñkɔ'ɔ, àti yi a tigè mbanjə mfanjə ntsyatə ñgɔŋ iŋ tsim jîi mə bi bə aà. Bεε mə a kɔ'ɔ, ñtaà ji i burə mfanjə mbə ajàn yîi mə mbə bìsij bi tigè ñzi ñghùrə nî ñdá jyaa ghu aà.

³³ Yesu à le mbù ñswonjə ànnù Nwí a mbo bə nî mighàà mí nǎnaa mí ghà'atə tsö ma mú. A le mburə nswonj innù jî ghà'atə, ñyoyə aa ajàn yîi mə bə bya le ñkii ñkəŋə nî nyu'ù ànnù ya yîi mə à le si swonj aà. ³⁴ Kaa à le si wa'à ànnù tsu a mbo bə ghaà ti ñìghàà nî nǎnaa, lá a yi mbù mbii ntswe tsi'i yù bo bì ñgǎnyəgənnù ji jya aa, a bú ñnaŋsə nto'otə ñji'i innù tsim a mbo bo.

*Ajàn yîi mə Yesu à le ñghìrə àfìsə bɔrə aà
(Mt. 8.23-27; Lk. 8.22-25)*

³⁵ A bə mə a kwéfo tsi'i maa njwi, Yesu a swonj a mbó ñgǎnyəgənnù ji mə: “Nî zi tá bì'inə too ñkì ghú ñghèe fii ñji.” ³⁶ Ñgǎnyəgənnù ji jya i tigè mma'atə nnòò bə wa wa aghəŋə ñkì ñkuu ñkwetə Yesu wa mûm

àkànu'u, nlogə yi bo bo tigè òtoo nî ñkì wâ. Ƴbaŋ jî mo'ɔ i le si yònè nî waa. ³⁷ Bo kâ mê aa ntoo ñghɛɛ, àfisè yî tii n̄tii a loginè ñka ntsya, m̀be'e nî ñkànə ñki m̄ma'a wa m̄m̄m̄ àkànu'u; ñkì i kuu ñtigè nloɔ nluu ghu mum. ³⁸ Lâ Yesu a bân̄nè ñnɔŋə yi wa ñj̄m̄ àkànu'u n̄ligisə atu yi nî pilò m̀bwii n̄ii; ñḡãnyəgənnū ji jya i ghèè ñyəə yi, m̀betə ghu mbo m̄ə: “N̄d̄i'innū, ɔ tswe kaa wa' à n̄i gho kwe'è! O si zi m̄ə m̀bè b̄i'ìnè kwo fàa m̄m̄m̄ ñkì?”

³⁹ Bò bètè mê làà aa, Yesu a bīinè ñwənə afisè ya, ñswon a mbo miyàa wa m̄ə, “Kentê! Tsuu b̄i ki jù'ù!” Afisè ya a burè ñkentə a ntsyà, ìd̄igè i m̀bɔrə m̄ə t̄uk, ñtigè ñghɛɛ ni m̄ə swee. ⁴⁰ Yesu a b̄əŋkè yi ñghaa a mbò ñḡãnyəgənnū ji jya m̀betə m̄ə, “N̄i bo'ɔ aa àkè? N̄i si n̄i àb̄iint̄ii tswè aa ɛ?”

⁴¹ N̄ibo'ɔ n̄i burè ñtswa waa si'i si'i, bo tigè ñswonə bo ni bo m̄ə, “Ghuà ñù à lò aà f̄ə? Yê n̄i àjàŋ ȳii m̄ə ts'i' i afisè bo bī miyàa yu'unə n̄ii!”

5

Ajàŋ ȳii m̄ə Yesu à le mfi' i ızw̄i j̄i bi a ato' o ñù ȳi mò' ɔ aà (Mt. 8.28-34; Lk. 8.26-39)

¹ Bo le ntoo m̄fɛ'e a ñj̄i ñkì miyaa wa a mbèè àla'a Gerasenes. ² Yesu a f̄è'è mê wa m̄m̄m̄ àkànu'u ñghèə ki t̄əə, ñù ȳi mò' ɔ ȳii mê àzw̄i ȳi bi a le ntswe ghu ato' o aa, a lô a itu misyè m̄fɛ'e n̄z̄i ñtsitə yi. ³ N̄ù ma ghù à le si tswe aa wa itu misyè. A le mburə ntsyanə a mbo bè bītsim a ntswâ àbarə mà ȳi ñkwerə ni m̄iñk̄irè ⁴ ñlon m̄ə, a ñgaa j̄i ghà' àt̄ə, bè le si tswa n̄ii, ñkwerə ni m̄ik̄ór̄é mi bo bī m̀bó mi, kè ñk̄ii n̄niŋə n̄i m̄ika'a ghu m̄ik̄ór̄è, lâ ts'i' i a ñḡon̄ bīnòò bitsim, a bân̄nè ñtentə ni m̄iñk̄irè mya, kè ñk̄ii m̄batə ni m̄ika'a myâ. Kaa ñù tsù kaa à le ñwa' à n̄i m̄it̄ii tswè ntsyàtə yi a ajàn ȳii m̄ə mbə a tswâ yi ñghirə m̄ə tá à ñe'esə ntswe. ⁵ A le si karə wa itu misyè bo bī a itu m̄inta'a, a si'inə bo bī a n̄itugè, ñlwugə, ñwatə n̄i n̄u ȳi n̄i ñbà'a ñḡò'ò.

⁶ A yè mê Yesu a sà'a agha'a, m̀burə ñkhə n̄z̄i ñwo ghu nsi mm̄ii yi; ⁷ ñtɔŋnə nswon m̄ə, “Si tswè aa ni àkè aa ɛ, Mu Nw̄iŋḡon̄ Akò'òtsirə? M̄ə bu'ù m̀bo a mbo wò n̄i ñk̄um̄ Nw̄i, tsuu ñgi' i nu m̄ə lô ñiŋ b̄ə.” ⁸ A le ñghàà ma mùu ajàn aa nlon m̄ə Yesu à le mfòò ñswon m̄ə, “Azw̄i ȳi b̄i, f̄è'è ghu ato' o!”

⁹ Yesu a betə yi m̄ə, “ik̄um̄ ghó n̄i wò?” A kwi' i m̄ə, “Ƴk̄um̄ ghâ ni Nn̄òò ñlon m̄ə b̄i' i burə gha'atə fàa a ato' o ñù ghù.” ¹⁰ A tigè ñnanŋsə m̄bu'u mbo a mbo Yesu m̄ə tá à tsuu waa lô furə tá bo f̄e'è maa mbèè àla' à.

¹¹ A le si b̄ə aa àkàrè b̄i kw̄iŋyàm a j̄i ni a mb̄i m̀baa maa adigə; ¹² ızw̄i j̄i bi jya i bu'ù m̀bo a mbo Yesu ñswon m̄ə, “Tsyàsə yi' i tâ b̄i' i kuu fii nu nàà j̄ii m̄ə.” ¹³ Yesu a yu' u mbii; i tigè m̄fɛ'e wa nu ñù wa ñkuu wa nu nàà jyâ. Akàrè b̄ikw̄iŋyàm ma ȳi a le mbə tsò ñtsù'ù ji baà. Ƴzw̄i jya i kùu mê ghu nu aa, i tigè m̀burə nlo ñkhə m̄ə kàrè, ñsigə mb̄i m̀baa ya, ñsigə ñwokə wa m̄m̄m̄ ñkì miyaa ñkonə.

¹⁴ Bè b̄ii m̄ə bi le si je' e n̄i naà jya aa, bo lô m̀burə ñkhə ñghèè ñswon a mbo bè a m̄m̄m̄ àla' a bo bī a af̄ò. Bī tigè m̄fɛ'ekə n̄z̄i a nyə annū ȳii m̄ə a le m̄fɛ' e wa adigə aà.

¹⁵ Bò z̄i m̄ə, ñghɛɛ a mbèè Yesu, ñyə ñù wa m̄ə ızw̄i j̄i bi jya le ntswe ghu ato' o aa, a tswè ghu mbèè, ñwe' e itsə' è ji, m̄itsyè mi mi k̄i ñtswe

ghu tsi'i m̀tsim, bi yê a kî mbê tsi'i nù wa m̀e ǹnòo izwĩ jĩ bi jya i le ntswe ghu ato'o aà. Bi yê m̀e laa aa, ǹbò'ò ni tswá waa. ¹⁶ Bè b̃ii m̀e bi le nyê annù ma yũ ỹii m̀e a le mfè'è wa nu nù wa bo bi a nu nàà jya aa, bo le si tigè nswonè ni a mbo bè.

¹⁷ Bo le si tigè ntsa'asè ñi Yesu m̀e tâ à ma'atè mbèè àla'à yàà ma ya nlò ñghèe yi.

¹⁸ Yesu a lô ñka ñkuu a múm àkànu'u m̀e yu ghèè yi; nù wa m̀e izwĩ jĩ bi jya le ntswe ghu ato'o aa, a bu'ù ǹbo ghu mbo m̀e tâ à ma'atè yi tâ yũ ka nyonè ñi.

¹⁹ Lá Yesu a tuu, ǹswonè ghu mbo m̀e, “Kwèe ñghèe a ndùgè, a mbèe b̃è b̃ò, ǹswonè annù ỹii m̀e Mmà'àmbi à ghìrè a nu wò aà; a ajàn ỹii m̀e à ko m̃ilìñnè ghò, ñkwetè gho aà.”

²⁰ Yesu à swònè m̀e ghu mbo laa, a lô ñghèe ntigè nswonè ni annù ỹii m̀e Yesu à ghìrè ghu nu aa, a mbo bè wa mbù'u Dekapolis. Bè bi tsim yu'u, a burè mbê tsi'i annù ỹi ỹeyerè a mbo bo.

Ajàn ỹii m̀e Yesu à le ñghùrè m̀angyè wa m̀e à le mm̀òntè atsèjè atsè'è ỹi ñki m̀biñsè mu Jairius ỹi m̀angyè a niwo aà

(Mt. 9.18-26; Lk. 8.40-56)

²¹ Yesu à bù m̀e ǹtoò ñki wa a múm àbanè ya ñghèe mfè'è a aghonè ñki, ǹnòò b̃è i burè ñzi ñgha'a ñgha'a, ǹtè ntsya ñkarisè yi. ²² Nd̃if̃ nd̃á ñghòtè balsrael maa adigè, ñkùm yi i b̃è Jairius, a kî ñzi ỹii ñgaa. A yê m̀e Yesu, ñwo ghu mikòrè, ²³ m̀bu'u mbo ghu mbo, ǹswonè m̀e, “Múntsirè mú ghà ỹi m̀angyè, a ghòò, ntigè tsi'i a ñkwò. Zì ǹñsè mbò mo ghu nù tá tá à fwetè ntswe nt̃i.”

²⁴ À swònè m̀e laa, Yesu a ỳonè yi bo yu tigè ñghèe. Bo kà m̀e aa ñghèe aa, ǹnòò b̃è ỹi wè i k̃i ǹtigè nyonè nii, ǹtsya ñkarisè yi, bo bo tigè ñghèe.

²⁵ M̀angyè ỹi mò'ò à le ntswe a tit̃i ǹnòò b̃è wá. Alèe a le si zì ghu nú. A le si b̃è maa noò aa bonè ñghòò ma nù ni tswè m̀e ghu nu ñlòò ñghùm ǹtsò baà. ²⁶ Le bonè à yê m̀e ñgi'i ni ñghòò nya si'i si'i, ñghèe ni nu a mbèe bidogita bi ghà'atè, mbwesè ñkabè ỹii m̀e à le ntswe ni yu aa tsi'i ǹtsimè. Kaa ñghòò nya ni wa'à t̃i, m̀banè ñkù'ùsè ñgha'atè ñi ghà'atè. ²⁷ M̀angyè ma ghù à le nyu'u ñgàn ñlonè Yesu. A yê m̀e Yesu aa, ntigè nyonè nii bo bi ǹnòò wá, ñyonè mfaatè ghu ñim, ñghesè abò yi mm̀òntè atsè'è Yesu ghu. ²⁸ À le si wa'atè ni a múm ñti yu m̀e, “Mbè m̀e t̃e'è ñghensè mm̀òntè tsi'i ñtsè'è ji bonè m̀e ka t̃i ñghòò ma nú.”

²⁹ À m̀òntè m̀e aa, àlèe ya a burè ñghesè ñkentè a ñzi ghu nú. A k̃i m̀burè ñzi a múm ñti yu m̀e ñghòò ni nya ni fwètè m̀e! ³⁰ Maa noò, Yesu a yê m̀e m̀idà'à mi fe'è a nu yu; m̀bèñkè yi, m̀betè a mbò ǹnòò b̃è wa m̀e le si ỳonè nii aa m̀e, “A ñtsè'è ja aa a m̀òntè wò aa è?”

³¹ Ñg̃anj̃yèg̃annù ji i swonè ghu mbo m̀e, “O yê m̀e ǹnòò b̃è i ywu nyonè ñi gho, m̀bù m̀betè ni m̀e ñtsè'è jo aà m̀òntè wò le aa a ya?”

³² Yesu a ku'ùsè ñlii ñi b̃è bya tsi'i l̃i, m̀e yu ka yê ñu ỹii m̀e à m̀òntè yi aa le. ³³ Lá m̀angyè wa à le m̀banè ñzi annù ỹii m̀e a ghìrè yi aà; ntigè mfè'è ñzi, nù ỹi i tigè m̀benè ba'à ba'à ni ǹbò'ò, a wò a ñji'i mikòrè Yesu, ñke'enè innù tsim ghu mbò. ³⁴ Yesu a swonè ghu mbo m̀e, “Mú ghà, wa àbiñti yò a ghìrè m̀e m̀e ta ò t̃i. Tigè nlò ñghèè gho la ñi m̀bòonè, tá ñghòò nya ni fwetè.”

³⁵ A ghàà mē a mbo mànɔyè wá ñghèò kɪ mànɔsè, bè bɪ mɔ'ɔ bɪ ló wa ndùgè ñdî ñdânghotè nzi nswon ghu mbo mē, “Wa mú ghò wá à kwò mē! O tigè mbu mfa nî ñgí'í a mbo Taà ghú aa a ya?”

³⁶ Yesu a foonsè waa, ñswon a mbo ñdî ñdânghotè baIsrael wa mē, “Tsèe kɪ bɔ'ɔ bē, niñ tsi'í ñtîi gho a nu mē.” ³⁷ A swòn mē maa ajàn, ñlo ñka ñghèe wa ndá ñdî wa, kaa wa'á bii mē tá ñu tsù à bu nyònè yí ntsyatè Peta, ni Jems a bò'ɔ Jón, muma bɪ Jems. ³⁸ Bo ghèè mē ñywe'e wa ndùgè ñdî ñdânghotè baIsrael wa, ñyè idìgè ì burè ñju'u tsi'í jù'ù, bè yè'è, mburè mbo'o tsi'í ñtîi. ³⁹ Yesu a kuu ñghèè a nda, mbetè a mbo bo mē, “Nì yè'è aa àkè, ñghirè idìgè ì tigè ñju'u laà? Wa kaa mu ghù kaa à sɪ àà kwò kwó! Wa a bwii àà bwii.”

⁴⁰ A swòn mē laà, bè bya bânɔnè ñka wye nî yi bē wye. A furè waa tsi'í bɪtsim mē tá bɪ fɛ'ekè ñghèe a abeε. Mbanɔnè nlògè ta bɪ mu wa bo bɪ ñdè yí a bò'ɔ bè bya mē bo bo le nzi aa, bo bo tigè ñkuu ñghèe wa adigè mē mu wa à le nnòn ghu aà. ⁴¹ Bo kùù mē, a tswa ñikwèe nɪ mu wa, ñswon ghu mbo mē, “Talita koumi,” a bē aa mē, “Múntsírè mumànɔyè, mē swòn a mbo wò mē tá ò biinè ntəə a ñdɔnə.”

⁴² A swòn mē ma mùu ajàn, mumànɔyè wa a burè mbɪinè nlò ñka ntəə ñkarè. (Hlò mu mà ghú ì le mbè aa ñìghúm ñtsò baà.) Bè bya bɪ lɪ ñyè, ànnù a burè ñtsya waa tsi'í tsyà.

⁴³ Yesu a swon a mbo bo ñkwantè mē tá bo tsuu ló ghèrè tá ñu tsù à zɪ; ñkɪ nswon mē tá bo lɔɔ ayoo mfa a mbo mu wa tá à jɪ.

6

Ajàn yíi mē bɪ le ntuu Yesu a Nazareth aà

(Mt. 13.53-58; Lk. 4.16-30)

¹ Yesu bo bɪ ñgànɔyègènnù jɪ bo le nlò maa adigè ntigè mfe'ε ñghèe a Nazareth, a ala'a bo. ² A bè mē a njwɪngòn a ghèe a ndânghotè, ñka ñdì'í nî ànnù Nwí ghu, a kɪ mburè mbè tsi'í ànnù yí yèyerè a mbo bè bɪ ghà'àtè bɪi mē bɪ le ntswe ghu aa a nyu'ù ànnù yíi mē à le sɪ dɪ'í aà. Bo le sɪ tigè mbetè bo nɪ bo mē, “Mbá ghú à lògè yulà ànnù aa fè le? Mulà mɪtsyè ghu atu mɪ lo aa fè? Yè nɪ innù jɪ wè jɪ wè jɪi mē a ghèrè aà! ³ A sí kabindà wa à ghuà bə, là'á yu wa mē à nɪ mu Mary ñkɪ mbè, muma bɪ Jems, ni Joses a bò'ɔ Judas ni Simon aa ε? Bɔɔ bɪ maà bɪ bɪ bânɔyè bɪ sɪ faà a titii bɪ'inè kɪ ntswe ε?” Bò swòn mē laà, ñtigè ntuu yí.

⁴ Yesu a swon a mbo bo mē, “Bɪ ghu'usè ñgànɔntoò Nwí a idìgè tsim, lá kaa wa'á nɪi a ala'a bo, kè a ñgwè'ε yu, kè a ndùgè yu bânɔnè ghu'usè.”

⁵ Tsò mē a le ntigè mbè maa ajàn aa, kaa à le ñwa'á innù jɪ yèyerè jɪ ghà'àtè ghu ghèrè ñtsyatè ajàn yíi mē à le nnònɔsè mbô mɪ a atú ñgànɔmighòò mbùmtè jɪ tsu, ñghurè waa. ⁶ Ajàn yíi mē bè bɪ ala'á bɪ bɪ le ñwa'á nɪ àbiiintii tswè aa, a le mburè ntsya Yesu tsi'í tsyà.

Ajàn yíi mē Yesu à le ntoo ñgànɔyègènnù jɪ a abeε aà

(Mt. 10.5-15; Lk. 9.1-6)

A le ntigè nlo ñka karè ñdì'í nî ànnù Nwí a ñla'a jɪ mɔ'ɔ jɪi mē ì le ntswe wa mbèè àla'a bo aà. ⁷ Yesu à le ntwon ñgànɔyègènnù jɪ jya ñìghúm ñtsò baa, ñlòginè ñka ntoo nî waa bɪ baa bɪ baà; ñfa ada'a mbo bo mē ta bo ka mfi'í nî ñzwí jɪ bɪ a ato'o bè. ⁸ Nswon a mbo bo

mə bɛɛ bo ti ghɛɛ, bo tsuù àyoo tsu lɔ̀ lɔ̀gè, n̄tsyatə it̄i jyaa. Nswonj mə t̄a bo tsuu abaa k̄ə abàà lɔ̀ lɔ̀gè; n̄tsuu ŋkabə a abàà bo lɔ̀ n̄n̄jə b̄ə. ⁹ Nswonj mə n̄bə bo tse wɛ'ɛ ibaa mikòrə, l̄a kaa wa'á itsə'è ji baa lɔ̀ n̄ma'a b̄ə. ¹⁰ A bú n̄swonj a mbo bo mə, “Bɛɛ n̄i ghɛɛ ŋkuu a nda ȳii mə n̄i kuu ghu aa, n̄i tswé ghu nywe'e a noò ȳii mə n̄i ka mà'atè a adigə ma ya lɔ̀ ghèè aà. ¹¹ Bɛɛ n̄i ghɛɛ a adigə ȳi tsu, bɛɛ mə bè b̄ii mə b̄i tse ghu aa, bi tsuu ghuu kwɛrə, n̄tuu a nyu'ù ànnù ȳii mə n̄i swonj aa, n̄i ma'atè waa, n̄lo ghuu. Bɛɛ mə n̄i ti fè'è maa adigə, n̄i bu'utè àb̄irè ȳii mə a tse a mikòrə bu aà, t̄a t̄a à bə alènsè a aj̄an̄ mə bo tuu ghuu aà.”

¹² Bo tigè n̄fɛ'ɛ ŋghèè ŋka nswonjə ni mbo bè mə t̄a bo b̄ɛŋkə m̄int̄i myaa, n̄ma'atè ib̄i waa. ¹³ Bo le mfi'i izw̄i j̄i bi j̄i ghà'atè a ato'o bè, n̄yo'ɔ̀ ŋkàn̄mighòò j̄i ghà'atè ni m̄ighurə, ŋghurə waa.

Aj̄an̄ ȳii mə J̄on N̄gàn̄mùrə b̄ə ŋk̄i à le ŋkwo aà
(Mt. 14.1-12; Lk. 9.7-9)

¹⁴ Mfò Herod à le nyu'u ma juù ìnnù, n̄lonj mə à le si bə aa bonj bè b̄i ghà'atè bi b̄urè m̄é nzi Yesu. Bè b̄i m̄o'ɔ̀ bi le si tigə nswonjə n̄i mə, “A ni J̄on N̄gàn̄mùrə b̄ə ŋk̄i mə à bù m̄é m̄b̄iñə n̄iwô. A n̄i annu ȳii mə a gh̄irə mə t̄a à tswe ni midà'a a ŋgh̄irə ìnnù j̄i ȳeyerə ma j̄u ghu aà.”

¹⁵ L̄a, bè b̄i m̄o'ɔ̀ bi b̄āñnè n̄swonjə ni mə, “A ni ŋḡan̄ntoò Nw̄i, Elijah.” B̄i m̄o'ɔ̀ bi swonjə ni mə, “A ni ŋḡan̄ntoò Nw̄i tsò ŋḡan̄ntoo Nw̄i ji mb̄ii mb̄ii jyá.” ¹⁶ L̄a Herod à yù'ù m̄é aa, n̄swonj ȳii ŋgaa mə, “J̄on wa mə m̄é le ŋkwyɛ atú yi aa, à b̄iñə m̄é n̄iwô.” ¹⁷ A le ti bə maa noò aa le bonj Herod à zw̄itè mə J̄on. A le ŋgh̄irè bi tswá J̄on, ŋkwɛrə n̄n̄j a nd̄atsan̄ nlonjə Herodias, ŋgwe mumaà ȳi Philip, ȳii mə à le ŋkwɛrə aà. ¹⁸ J̄on à le ŋka ghaantə n̄i Herod, n̄swonj ghu mbo mə, “O lɔ̀gə ŋgwe mumaà ghò laa kaa a wa'à kù'ùnè a ni n̄n̄sè.”

¹⁹ Tsò mə J̄on à le si ghàà ma mùu aj̄an̄ aa, Herodias à le si lw̄isè n̄i n̄tonj ghu nú, n̄lɔ̀ n̄i m̄an̄j̄i ȳii mə n̄bə yu tsyá ghu nzw̄itè yi, kaa wa'à z̄i, ²⁰ n̄lonj mə Herod à le si bo'ɔ̀ n̄i J̄on, n̄zi mə J̄on à le mbə ŋ̄u Nw̄i, ànnù yi a tsinè. A le ntigə n̄lɔ̀gə yi n̄lɔ̀'ɔ̀sə mə t̄a ànnù tsu tsuu yi lɔ̀ gh̄irè. A le si doritə a ŋḡon̄ b̄inòò b̄itsim a yu'ù ànnù ȳii mə J̄on à le si swonjə aà, ka mə a yi nyu'u, a wa'à n̄i ànnù ȳii mə yu ka gh̄irè aa ki kanj aà.

²¹ L̄a a ȳi m̄bə ni a n̄jwi ȳi m̄o'ɔ̀, Herodias a tswé n̄i àbwarə a ŋgh̄irə ànnù ya ȳii mə à le si tɛ'ɛ n̄lɔ̀ ni a ŋh̄irə aà. Mfò Herod à le gh̄irə àdinà a mbo bik̄um bi bo bi b̄itam̄andoo bi, ni bè b̄i wè b̄i wè b̄ii mə bi le n̄tswe a ala'a Galilea aà, n̄lonj mə à le mbə n̄jw̄i n̄jwè ȳi aà. ²² Mu Herodias ȳi m̄angyè à le ŋkuu zi n̄n̄an̄sə mben ikòò tsi'í siginè, nú Herod bo bi ȳi bè bya b̄ii mə à le n̄twonjə aa, i n̄an̄sè m̄bonj b̄onj. Mfò Herod a swonj a mbo mum̄angyè wa mə, “Betə ayoo ȳii mə ò k̄on̄ aa a mbo m̄è, bonj m̄è ka fa a mbo wò.” ²³ N̄tigə ŋkaa nswonj ghu mbo mə, “Ayoo ȳii mə ò betə a mbo m̄é aa bonj m̄è ka ya'a fa, ò bə tɛ'ɛ k̄on̄ bə n̄b̄èè àla'à yà ȳi m̄fùurè bonj m̄è ka k̄i fa tsi'í fà.”

²⁴ A swonj m̄é laà aa, mum̄angyè wa a fɛ'è ŋghɛɛ mbetə ndè ȳi mə, “M̄è betə ak̄ə ghu mbô?”

A kwi'i mə, “Betə atu J̄on N̄gàn̄mùrə b̄ə ŋk̄i.”

25 Mu wa a tigè mfe'ε n̄hèè tsi'í n̄t̄t̄i, n̄zi ηkuu nswon̄ a mbo m̄f̄o wa m̄ə, “M̄ə lòo m̄ə ta ò fa atu Jon̄ Nḡan̄m̄ur̄ə b̄ə ηk̄i a m̄úm akan̄, a mbo m̄ə tsi'í ts̄its̄òn̄ə.”

26 A aj̄an̄ m̄ə à bèt̄ə m̄ə atu Jon̄ laa, ma ȳú a gh̄ir̄ə m̄ə tá n̄ú m̄f̄o Herod̄ ì bur̄ə m̄bi'í b̄i'í. L̄á, m̄b̄ə ȳii m̄ə à le mf̄òò m̄b̄ii a mbo mum̄an̄gȳè wa a n̄si b̄è bya b̄ii m̄ə à le n̄t̄won̄ə aa, à le n̄l̄òò a ngh̄ir̄ə tsi'í wa aj̄an̄ m̄ə à le ηk̄à'á m̄ə yu ka gh̄ir̄ə aà. 27 M̄f̄o wa a tigè m̄bur̄ə n̄too η̄ú sogȳè ȳí mò'ò a tit̄i b̄ii m̄ə bi le si be n̄i yi aa, n̄swon̄ m̄ə tá à gh̄eε n̄zi n̄i átu Jon̄. A gh̄eε ηk̄wye atu yi a nd̄átsan̄, 28 n̄l̄òḡè n̄n̄in̄ a m̄úm àkan̄ n̄zi m̄fa a mbo mum̄an̄gȳè w̄á. A tigè n̄l̄oḡè ηgh̄èè m̄fa a mb̄ò n̄d̄è ȳí.

29 Nḡan̄ȳoḡènn̄ú Jon̄, i ȳù'ù m̄ə, n̄tiḡè n̄zi n̄l̄oḡè ak̄ú Jon̄ n̄tiḡè ηgh̄eε tw̄in̄ə.

*Aj̄an̄ ȳii m̄ə Yesu à le n̄je'ε b̄ə n̄ts̄ù'ù ji n̄taà aà
(Mt. 14.13-21; Lk. 9.10-17; Jn. 6.1-14)*

30 Nḡan̄ntoo Yesu jya i le mb̄i n̄swon̄ η̄ḡon̄ ìnn̄ú ts̄im̄ j̄ii m̄ə bo le ηgh̄ir̄ə ηk̄i nd̄i'í aa ghu mb̄ò. 31 B̄è b̄i gh̄à'át̄è le si bur̄ə ηkuu ηk̄ii m̄fe'ε, a gh̄ir̄ə m̄ə tá Yesu bo b̄i η̄ḡan̄ȳoḡènn̄ú ji wa'á n̄i n̄òò a n̄ji m̄ú àyoo bur̄ə n̄tswe tswe. Yesu a tigè n̄swon̄ a mbo η̄ḡan̄ȳoḡènn̄ú ji m̄ə, “N̄i zi b̄i'ìn̄è gh̄eε a adiḡè ȳii m̄ə m̄b̄ə b̄i'ìn̄è tsw̄é ghu tsi'í b̄i'ìn̄è tá m̄īnt̄ə.” 32 A sw̄on̄ m̄ə laà bo bo tigè n̄l̄o ηgh̄èè ηkuu a m̄úm àkan̄u'u n̄too ηgh̄eε a adiḡè ȳii m̄ə kaa b̄è si ghu tsw̄é aa tá tswe ghu tsi'í bo bo.

33 L̄á b̄è b̄i gh̄à'át̄è le nȳə aj̄an̄ ȳii m̄ə bo le n̄l̄ò ηka ηgh̄eε aà, n̄zi b̄è b̄ii m̄ə bo ni bu aà, m̄bur̄ə m̄fe'εk̄ə a m̄ikur̄ə m̄ikur̄ə, ηkh̄ə n̄tsȳá mb̄ii ηgh̄eε n̄tswe wa adiḡè m̄ə b̄i Yesu le ηka ηgh̄eε ghu aa, m̄bon̄ tá bo zi ηkuu ghu. 34 Yesu à tòò m̄ə ηka m̄fe'ε wa m̄úm àkan̄u'u, nȳə akur̄è b̄ə a tsw̄é wa agh̄əη̄ə ηk̄i m̄bur̄ə ηgh̄a'a ηgh̄a'a; a ko m̄il̄in̄n̄ə w̄àà si'í si'í, n̄lon̄ m̄ə b̄è bya bi le n̄tswe ts̄ò m̄bin̄j̄ər̄ə j̄ii m̄ə kaa i s̄i n̄i n̄ts̄èè tsw̄é aà. A le n̄tiḡè n̄l̄oḡin̄ə ηka n̄d̄i'í waa n̄i ìnn̄ú j̄i gh̄à'át̄è. 35 Nḡan̄ȳoḡènn̄ú Yesu jya i ȳə m̄ə n̄òò à gh̄èè m̄ə, n̄tiḡè n̄tsya n̄z̄i n̄swon̄ ghu mbo m̄ə, “Adiḡè ȳú à n̄i adiḡè ȳii m̄ə kaa b̄è si ghu tsw̄é, n̄òò à k̄i m̄ə ηgh̄eε ηgh̄èè; 36 gh̄ir̄ə tá b̄è bú gh̄eε waa, ta tá bo gh̄eε ηkuu a if̄ò bo bi a mum̄ə ila'a j̄ii i tsw̄é faa mb̄èè àd̄iḡè, n̄yuu m̄iji ghu n̄ji.”

37 L̄á Yesu a b̄an̄n̄ə ηkw̄i'í a mbo bo m̄ə, “N̄i lòo ayoo m̄fa tá bo ji.”

A sw̄on̄ m̄ə laà, bo bet̄ə yi m̄ə, “O lòo m̄ə tá b̄i'í nan̄s̄ə n̄l̄oḡə b̄if̄rancis n̄ts̄ù'u ηkh̄i ji baa* ηgh̄eε nyuu tsi'í àbaa ni ȳú ta je'ε b̄è bú ghu aa ε?”

38 A bú n̄swon̄ a mbo bo m̄ə, “N̄i gh̄eε n̄l̄ent̄ə m̄ə n̄i tsw̄é n̄i ìbaa ji s̄əḡə le?” Bo gh̄eε n̄l̄ent̄ə, mb̄i n̄swon̄ ghu mbo m̄ə bo tsw̄é n̄i ìbaa aa ji n̄taà, abo'ò n̄i m̄bw̄è mi m̄baà.

39 Yesu a tigè n̄swon̄ a mbo bo m̄ə tá bo ghot̄ə b̄è bya ηgh̄ir̄ə tá bo tsw̄é a ìbwen ìbwen, a atu η̄ḡèè. 40 B̄è bya b̄i tigè ηgh̄ot̄ə waa n̄tswet̄ə a ìbwen ìbwen, n̄tswe ni a abwen ȳí f̄uùr̄è ηkh̄i ȳí f̄uùr̄è, k̄ə m̄ighum mi n̄taà. 41 Yesu a loḡè ìbaa jya ji n̄taà n̄i m̄bw̄è mya mi m̄baa, η̄j̄ent̄ə at̄ú yi a nd̄əj̄, n̄lii abur̄ə, m̄fa m̄bi'ik̄ə a mbo Nw̄i, m̄bat̄ə ìbaa jya, m̄fa a mbo η̄ḡan̄ȳoḡènn̄ú ji m̄ə tá bo yat̄ə a mbo b̄è byá. A le ηk̄i nyat̄ə m̄bw̄è mya mi m̄baa a mbo b̄è byá b̄its̄im̄ə. 42 B̄è b̄its̄im̄ bi le n̄ji nyur̄ə. 43 Bi le ηgh̄ot̄ə abuḡə ìbaa jya bo b̄i àb̄uḡə m̄bw̄è mya m̄ə bi le nyat̄ə

* 6:37 200 denarii; denarius ȳí m̄f̄uùr̄è à le mb̄ə ηkab̄è η̄ḡan̄jàf̄à'á a at̄ú n̄jw̄i.

aa, a lwensè ñkyè nighúm ñtsò baà. ⁴⁴ Mbânñè jii mæ i le ñkurè ibaa jya aa, i le mbø ntsù'ù ji ntaà.

Ajàñ yïi mæ Yesu à le ñka ntøø ni a atu ñki aà
(Mt. 14.22-33; Jn. 6.15-21)

⁴⁵ Yesu à le mburø ñghirø ñgãnyøgøñnù ji jya i bú ñkuu fu wa múm àban, ñtsya mbïï ñka ntoo ñghæ a njii ñkî a Betsaida. Bo kà mê aa ntoo ñghæ aa a swon a mbo bè bya mæ tá bo tigè nlo ñkwæñkæ waa. ⁴⁶ A fà mê filò fyaa, ñkò'ò ghæ a atu nta'a a ntsà'atø Nwî ghu. ⁴⁷ Itugè le mfii ñkwetø àkànu'u ya wa múm ñkî; Yesu a bânñè ñtswe a abæ wa atu nta'a tsi'ï yù yù. ⁴⁸ Nyø mæ a le ntsyànø a mbo ñgãnyøgøñnù ji jya a tii àban ya nlon mæ àfisè a le si tsa'ntii nî waa mbinsø ni ñjmè. A bè mê a ni nòð ñjwi a lô ñka ntøø wa atu ñki ñzi ni a mbè bo. A le ñka zi aa ñwa'atø ni mæ yu ka zï kwaatø tsa'yi a mbè bo. ⁴⁹ Lá ñgãnyøgøñnù ji jya i yè mæ ajàñ yïi mæ à le si tøø nzi wa atu ñki aa, mmðøntø mæ à le mbø ñkù; mburø ntøñø mbo'o tsi'ï ni tii, ⁵⁰ ñlon mæ nìb'ò le ntswa waa.

Lá Yesu a burø wanşø ghàà ñswon a mbo bo mæ, “Tswâ nî ntii ghuu, ñtsuu ki b'ò bè, ñlon mæ à ni mè aa.” ⁵¹ A swon mæ laa, ñkò'ò ñkuu wa múm àkànu'u, àfisè ya a kentø a ntsyá. A tigè mburø mbø tsi'ï ànnù yï yeyerø a mbo ñgãnyøgøñnù ji jyá, ⁵² ñlon mæ, kaa bo le ñwa'à ñji'ï ànnù yï yeyerø yï m'ò'ò ya mæ Yesu à le ñghirø aa zï, a ajàñ yïi mæ a le j'e'è bè bya ni ibaa jya aa; bi le mfii atù yaa!

Ajàñ yïi mæ Yesu à le ñghùrø ñgànmiğhòò a Gennesaret aà
(Mt. 14.34-36)

⁵³ Yesu bo bì ñgãnyøgøñnù ji bo le ntoo ñki wa ñghèè mfe'è a Gennesaret, ñtiñø akànu'u ya a aghønø ñki. ⁵⁴ Bo ghèsè mê ñghèè ki fè'è wa múm àkànu'u, bè burø nyø Yesu ñzi. ⁵⁵ Bè le si ntigø ñkhønø ñkarø nî àla'a ya bo bi a mbù'ù ma yá ñtsim, ñlogø nî ñgànmiğhòò jyaa, mbe'e a ni mìkùù ñzi ni ju ghu mbo a nî ñgôn idigø tsim jii mæ bi le nyu'u mæ Yesu à tswe ghu aa. ⁵⁶ A nî ñgôn idigø tsim jii mæ Yesu à le ghèè ghu aa, a ìla'a, a múm ìla'a kè a ifò aa, bè bi le si lògè nî ñgànmiğhòò ñzi ni ju a nsàanø mitaa, mbu'u nî mbo ghu mbo mæ tá à ma'atø tá ñgànmiğhòò jya i ghesø mbô myaa mmðøntø tsi'ï àtsøn atš'è yï. Ñgøn bè bitsim bii mæ bi le mmðøntø yï aa bo le ntii.

7

Ajàñ yïi mæ Yesu à le wenø baFarisai nlon nønşø bità bi bità byaa aà
(Mt. 15.1-9)

¹ BaFarisai bo bì ñgãñndi'ï nønşø jï m'ò'ò jii mæ i le nlo a Yerusalem nzi aa, le nzï ñghotø a mbè Yesu. ² Bo bo tswè mê, bo yè ñgãnyøgøñnù Yesu jï m'ò'ò i jî nî mbo mii mi le ñwa'à laa, ma la a bø mæ kaa bo le ñwa'á mbô myaa si'ï nyønø a ajàñ yïi mæ baFarisai le si lòð mæ bì ka nsi'ï aà.

³ Nlon mæ kaa mbø baFarisai, bo bì baYuda bitsim kaa mbø bo wa'à ji ti ghè mæ bo si'ï mbô myaa, nyønø aa ni nønşø bità bi bità byaa. ⁴ Bæ mæ bo yi ñki mbii a mitaa, kaa bo wa'à lò mbii ñji ti ghè mæ bo si'ï nú jyaa mæ tá i laa. Bìnønşø bí ghà'atø bí m'ò'ò bi ki mbu tswe ghu

mə bo le si yònè, tsi'i tsǒ ònànşə ns'i òndɔŋ jǐ nò ghu, ni bantòò bo bi òjoo nnìŋ òjoo jǐ bi nanşə nì atii bronze aà.

⁵ BaFarisai bya bo bi ògǎŋdǐ'i nòŋşə jya bô yè mē laà aa, mbetə Yesu mə, “A ghìrè àkè kaa ògǎŋyègènnù jò wa'à nì nòŋşə bità bi bitàa bi'i lèè, m̀baŋnə nji tsi'i tì sǐ'i nì m̀bò myaa mi laa aa ɛ?”

⁶ A kwi'i mə, “Ŋgǎŋtoò Nwí Yesaiah à le nyè aa tsi'i sigìnè òŋwà'ànə annù yǐi mə Nwí à le nswonɔŋ nlonɔŋ ɲgaa yùu aa, bú ògǎŋabagilè, mə, 'Bè buà, bi ghu'usə nì gha aa tsi'i nì òghonɔŋ ntsù jyaa, lá m̀ntii myaa bǎŋnè ntswe a ndisyà;

⁷ Bo miu nì gha laa tsi'i àdànè àdànè òlonɔŋ mə bo bǎŋnè ndǐ'i bə b̀nòŋşə bi bə tsǒ ndǐ'i jyá!'

⁸ Nì mà'atè ndǐ'i Nwí, m̀baŋnə ntswa nòŋşə bè a tiinsè.”

⁹ Yesu a bú ònswonɔŋ a mbo bo mə, “Wá nì nànşə nzi a ntuu òlèè ndǐ'i Nwí tá bǎŋnə ki lèè nì nòŋşə ghùu! ¹⁰ Moses à le nswonɔŋ mə, ‘Ka yu'unə taà ghò bo maà gho.’ Ŋki mbu nswonɔŋ mə, ‘Nù yǐi mə à bègìtə taà yi kě ndè yi aa, a ku'unə mə tá bi zwiṭə yi.’ ¹¹ Lá nì bǎŋnè ònswonɔŋ nì yùu ɲgaa mə m̀bə nù a swonɔŋ a mbo taà yǐ kè ndè yǐ mə, ‘Wa àyoo yǐi mə bonɔŋ m̀ə fa ɲkwètə gho ghu aa a ni Corban,’ (mala a bə mə m̀ə fà mē a mbo Nwí) ¹² bəə bonɔŋ kaa à sǐ nì ɲkwètə taà yǐ, kě ndè yi bú ntswe. ¹³ Ma mùu ajàn, nì bwesə aa òghàà ni Nwí, òlonɔŋ nòŋşə ghùu yǐi mə ni dǐ'i nì a mbo bè aà. Ŋkii òghirè nì ònnù ji ghà'atè jǐ m̀'c jǐi mə i bə tsǒ ma jú aà.”

Njoo jǐi mə i ghìrè ni mə tá nù tá à tsuu laa àà
(Mt. 15.10-20)

¹⁴ Yesu a bú ònswonɔŋ bə bya nswonɔŋ a mbo bo mə, “Bù bitsim nì yu'utə nǐ annù yǐi mə mə swonɔŋ aa, tá à laa a atu bù. ¹⁵ Kaa àyoo yǐi tsu kaa a sǐ a abɛɛ tswè mə m̀bə nù a ji a kuu òghirè mə tá à tsuu laa; lá a ɲù aa a bǎŋnè òghirè nì ònnù ji bǐ jǐi mə i lò ghu ato'o m̀fè'ɛ aa mē à tsuu laa. [¹⁶ Nù yǐi mə à tswe nì òtòŋnè a nyu'u annù aa, tá à yu'u annù yǐi mə mə swonɔŋ aà.”]

¹⁷ A mà'atè mē bə bya nì òkkuu òghɛɛ a mùm ònda, ògǎŋyègènnù ji i betè òji'i òghàà nì nǎnaa ma nù ghu m̀bò. ¹⁸ Bò bètè mē aa, a swonɔŋ a mbo bo mə, “Ma la a bə mə kaa nì sǐ yùu ɲgaa ki nyu'u aa ɛ! Nì sǐ zi mə ayoo yǐi mə a lò bə a abɛɛ ɲkuu nì a nu nù aa, kaa m̀bə a wa'à yǐ ghìrè mē à tsuu laa aa ɛ? ¹⁹ Nlonɔŋ mə kaa a sǐ aa ghu ntii kuu; a bǎŋnè ɲkuu aa ghu ato'o, i kii bú tsyǎ m̀fè'ɛ fu.” (Ma mùu ajàn à le nswonɔŋ mə wa m̀ji m̀tsim mi laà, ɲku'unə a ɲǐ.)

²⁰ A bú ònswonɔŋ mə, “A ɲù aa a sǐŋ njoo jǐi mə i fè'è ghu nù aà, òghirè ni mə tá à tsuu laa. ²¹ Nlonɔŋ mə ònnù jǐ bi tsim i lò aa a mùm ntiì nù m̀fè'ɛ: Nwà'atè ònnù jǐ bi, ànnù ajirè, òyèrè, òzwìtə bə, ànnù mǎghàbè, ²² òyè'ètè njoo bə; àbǐ'intii, m̀bwè'èsə bə, òbuurənnù, àghè'ənè, ònswonɔŋ ònnu jǐ bi a atu bə; òŋɛɛ nù, nì òjǎŋtə ònnù. ²³ Ìnnù jǐ bi mà jú tsi'i tsim i lò aa a nu nù, a mùm ntiì yu, m̀fè'ɛ nsìŋè nì ɲù, òghirè ni mə tá à tsuu laa.”

Abiinti m̀angyɛ baSirofonisia
(Mt. 15.21-28)

²⁴ Yesu a le nlò ñghɛɛ a mbɛ Tai bo Sidon. A ghèè mē ghu, ñkuu ntswe a mùm nda yi mò'ò, kaa wa'á lòò mē tá bè zi; lá a bânñè ntsyanə a ñghìrə mē tá bì tsuu ló zi. ²⁵ Màngyè yí mò'ò yíi mē mú yi yí mǎngyè à le ntswe ní àzwí yí bì a ato'o yu aa, à le nyu'u mē Yesu à tswe wa ndá. A yù'ù mē, m̀burə m̀fɛ'ɛ nzi a mbɛɛ Yesu, ñwo ghu m̀kòrə. ²⁶ Màngyè ma ghú à le mbə mǎngyè Grikia, yíi mē bì le njwe aa a ala'a Sirofonisia. A wò mē a m̀kòrə Yesu aa, ǹbu'u mbo ghu mbo mē tá à fi'i azwí yí bì ya a ato'o mú yí wá. ²⁷ Yesu a swon ghu mbo mē, “Lèò tá bì foo nje'ɛ bɔɔ ya'a, ñlon mē kaa a sɪ ku'unə a nlògè àbaa bɔɔ mbànñè nima'a a mbó m̀bú.”

²⁸ Lá Màngyè wa a kwi'i ghu mbo mē, “ññə, Mmà'àmbí, lá tsi'í m̀bu jii mē i nòñə a nji'í àtətə aa, i kii mbwɛɛ ní ñnùgə abaa bɔɔ bya nji.”

²⁹ Yesu a tigè ñswon ghu mbo mē, “Nlon mē ò nǎnsə ñghàà ma mùu ajàn aa, tigè nló ñghèè gho mbà. Wá demon wa a mà'àtə mē mu ghò wá.”

³⁰ A yù'ù mē laà aa ntigè nlo mbì yi a ndùgə yu. A bì mē ñkuu a nda, nyə mu wa a nón a ñkuu, le bon demon wa a fè'è mē ghu ato'o.

Yesu A ghurə àkwo atu yíi mē a le ñki mbə ti ghàà aà

³¹ Yesu a le ntigè nlo wa mbù'ù àla'a Tai ñghɛɛ ntsya a ala'a Sidon, ñghɛɛ a ñki miyaa Galilea, nlo ghu ñghɛɛ ntsya a mbù'ù àla'a Dekapolis. ³² A kà mē aa ntsya ghu, bì zí ní ñù yí mò'ò mē àtú yi a le ñkwo, a kii m̀mii ní ñghàa kɪ kan, m̀bu'u mbo a mbo Yesu mē tá à nɔñsə mbó mi ghu nu ñghurə yi. ³³ Bì swon mē laà aa, Yesu a logè ñú wa bo yu ma'àtə àkùrə bə ya ñghèè a adigə dǎn, bo yu ghèè mē aa, a ññ b̀swɛbibo bi ghu itónə, ñtwutə mitwye a abo yu, m̀mɔontə aləə ñú wa ghu; ³⁴ ññentə mi'í mi ñka lii aburə, ñtsaa nú yí, ñswon a mbo ñú wa mē, “Efata”, ñswon aa mē, “ña'anə!”

³⁵ A swonə mē laà aa, itónə ñú wa i burə ñña'anə, àləə yi a kɪ m̀burə m̀fɛɛnkə, a ghaà tsi'í siginə. ³⁶ Yesu a swon a mbo bè bya mē tá bo tsuu a mbo ñú tsù ló swonə. Lá a yi nswon mē tá bo tsuu kɪ swonə aa, bo bânñè ñku'usə ñghèè bə ní m̀bii a kè'ènə a mbo bə bí m̀'ò. ³⁷ Annù a le mburə ntsya bə b̀tsim bii mē bì le nyu'u aa, bo tigè ñswonə ní mē, “A fà'á mē m̀buu innù tsi'í tsim, ñki nñansə mfa'a; ñkii ghìrə ní mē tá ñkwotu ñ tigə nyu'u ní innù, ñghìə ní mē tá b̀tighàà bì ghaa!”

8

Ajàn yíi Yesu à le nje'ɛ bə ñtsù'ù ji ñkwà aà

(Mt. 15.32-39)

¹ A le mbə ní ñjwi mà jya, ñnòò bə i bú m̀boontə ghu mbèè. Kaa àyoo ñji yí tsu kaa a le ñwa'á a mbo bo tswé a ñj. Yesu a twon ñgǎnyəgənnù ji nswon a mbo bo mē, ² “Mə ko m̀lɪññè bè bú ñlon mē bo tswé mē bì'i bo tsɪtsɔñ ñjwi ji tarə kaa wa'á ní àyoo yí jì tswé aà. ³ Mbə mē swon mē tá bo lo ñghèènkə a m̀la'a bo ní ñjì bon bo ka ghìrə ghèè wòkə a m̀ánjì, ñlon mē bì mò'ò a titi bo bi lo aa a sà'a agha'á aà.”

⁴ Ñgǎnyəgənnù ji jya i betə yi mē, “Mbə bì nǎnsə ñlɔgə abaa aa fə fàa atu nta'a miwèè miwèè a nje'è ñdùu bə waə ghu aa ɛ?”

⁵ Yesu a betə waa mē, “Ní tswé ní ñkya abaa aa Ji sɛgə aa ɛ?”
Bo kwi'i mē, “ji sàmbaa.”

6 A tigè ñswonj mə tá ñnòò bē wa ì tswe a nsyē. Bi tswè mē, a logè ìbaa jya ji sàmbaa, ñtsa'atē Nwī, mbatē mfa a mbō ñgǎnyǎgǎnnū ji jya mə ta bi yatē a mbo bē byā. 7 Bo le ñki ntswe nī mbūmtē mbwē mī kè'èkè mī mǎ'ò; Yesu à ññj mə mbōonē ghu, nswonj mə tá bi ñki nyatē a mbo bē byā. 8 Bo le ñji nyurē; bī bwēē àbùgè miji ya, ìbà'a abaa jya bo bī ìsà'a mbwē jya, ì luu nī ñkyè ji sàmbaa. 9 Bē bya bitsim le mbē tsi'ì tsǒ ntsù'ù ji ñkwà. 10 Yesu à le ñtigē nswonj mə tá bo lo ñghèènkè waa, mburē ñtigē ñkuu a múm àkànu'u bo bī ñgǎnyǎgǎnnū ji ñghēē a mbù'ù àla'a Dalamanuta.

A àjàñ yīi mə baFarisai bi le si lòò a nyê àlènsè aà
(Mt. 16.1-4)

11 BaFarisai le nzi ñtsi'i Yesu bo bo ká ñswuñnē bo lòò ñkwà'ànē yu, ñswonj ghu mbo mə tá à ghirē alènsè yīi mə a lo a aburē aa tá dì'i mə Nwī à tswe bo yu. 12 Bō swòñj mē laà, a nañsè ñso ntiñ yì, a tsaa nū yī, mbetē mə, “Bē bú bī lòò alènsè aa a ya ε? Mē swonj a mbo bù tsi'ì ànnū ñikonj mə kaa mbē mē wa'ǎ alènsè yī tsu a mbo bù bē bī faa ñgù'ù dì'ì.”

13 A swòñj mē laà, mēma'atē waa, mbu nlò ñghēē ñkuu yi fu wa múm àkànu'u, ñtoo ñghēē a ñji ñkì.

Mbè'è àbaà baFarisai bo bī yī Herod
(Mt. 16.5-12)

14 Ñgǎnyǎgǎnnū Yesu jya ì le ñlī'ìnē a nlògē àbaa; ñyē mə bo le ntswe tsi'ì nī àbaa yī fùurē wa múm àkànu'u. 15 Yesu a logìnē ñka dì'itē nī waa nswonj nī mə, “Nī ka ntsyēsē nī ghuu, ñtsee nī àtú yuu nlonj mbè'è àbaà baFarisai bo bī yī Herod.”

16 Bo tigè ñlogìnē ñka ñghaa bo nī bo, ñswonj nī mə, “A swonj laa nlonj mə kaa bī'ìnē sī nī àbaa tswē aà.”

17 Yesu à le nzi annū yīi mə bo le si ghàà aà, mbetē waa mə, “Nī bù ñghaa àkè, mbu nswonj nī mə nī sī nī àbaa tswē aa ε? Nī burē tì zì, kè ñyu'u tá à laa a atu bù ε? A atú yuu laa a fī àkè ε? 18 Nī tswē nī mī'i aa kaa wa'ǎ nī ìdìgè yē aa ε? Kè nī sī innū nī ìtòñnē juu yu'u le? Kè kaa nī sī annū kī mbu ñwa'atē le? 19 Mē kī bàtē ìbaa jya ji ntaà ñfa wa mbo bē bya ñtsù'ù ji ntaà aa nī bwēē ìbà'a abaa jya ì luu aa nī ñkyè ji sǎgè aa ε?”

Bo swonj mə, “Nìghúm ñtsò baà.”

20 A bú mbetē waa mə, “Mē kī bàtē ìbaa jya ji sàmbaa mfa wa mbo bē bya ntsù'ù ji ñkwà aa, nī ghotē ìbà'á ji ì kī ñluu aa nī ñkyè ji sǎgè aa ε?”

Bo kwi'i ghu mbo mə, “Ji sàmbaa.”

21 A tigè mbu mbetē waa mə, “Kaa nī wa'ǎ annū yī tsu ghu kī ñyǎgè nzi aa ε?”

A àjàñ yīi mə Yesu à le ñghùrē mfè'èñē a Bethsaida aà

22 Bo le nlò ñghēē a Bethsaida. Bo ghèè mē ñkuu ghu, bē bī mǎ'ò bī zì nī mfè'èñē ghu mbo, mbu'u mbo ghu mbo mə tá à mǎontē yì. 23 A tswá àbo mfè'èñē wa, ñlogē yì bo yu fè'è wa múm àla'a. Bo yu fè'è mē ñghēē, a tutē mǎtwyē ghu mī'i, ñnǎñsē mbo mī ghu, mbetē ghu mbo mə, “O yē ayoo yī tsu aa ε?”

²⁴ A n̄entè mi'í mi a ñdøŋ, ñswon̄ mæ, “Mø yø bê, lâ bi b̄añnè m̄bø bø tsi'í tsò it̄i j̄ii mæ i tæø ŋghæ.”

²⁵ Yesu a bú ñn̄oŋsø mbô mi ghu mi'í, ñf̄'èñè wa a nan̄sè ñsan̄tø mi'í mi n̄lii idigø ghu, mi laa, a yê ñjoð tsim̄ tsi'í sigènè. ²⁶ Yesu a swon̄ ghu mbo mæ tâ à lo ŋkwææ ghææ yi a ndügø yu, m̄bu nswon̄ ghu mbo mæ, “Bæ ò ti kwææ, ò tsuu a m̄úm àla'a bú kuu.”

Aj̄añ ȳii mæ Peta a le nswon̄ø a ñú ȳii mæ Yesu à ni ghu àà
(Mt. 16.13-20; Lk. 9.18-21)

²⁷ Yesu à le mbù ñlo bo bi ñḡañyøḡènnù ji ŋka ŋghæ a ñla'a Kaisaria a mbù'u Filippi. Bo kà mē aa ŋghæ, a bet̄ø ñḡañyøḡènnù ji mæ, “B̄ø swon̄ø ni mæ mē bø aa wo aa ε?”

²⁸ Bo kwi'í ghu mbo mæ, “Bè b̄i m̄'c'c bi swon̄ø ni mæ ò ni Jon Nḡañm̄urè b̄ø ŋk̄i, b̄i m̄'c'c bi swon̄ø ni mæ ò ni Elijah, b̄i m̄'c'c bi swon̄ø ni mæ ò ni ñḡañntoð Nw̄i ȳi m̄'ò.”

²⁹ A bú ñbetø waa mæ, “Lâ ñi swõŋ yuu ŋgaa mæ mē laa mbø wo aa ε?”

Peta a kwi'í ghu mbo mæ, “O ni Kristo, Ayo'ò Nw̄i wâ.”

³⁰ Yesu a tigè ñkwantø waa, nswon̄ mæ tâ bo tsuu a mbo ñù tsù lõ swon̄ø.

Aj̄añ ȳii mæ Yesu à le ŋghàà ñlon̄ ŋgi'í ȳii yu ka yø i kwo àà
(Mt. 16.21-28; Lk. 9.22-27)

³¹ Yesu à le ntigè nlogin̄ø ŋka t̄'otè a mbô ñḡañyøḡènnù ji mæ Mu Nù à tswe ñi ñyê m̄buu ŋgi'í j̄i ghà'atè. Bità bi ala'a ni b̄il̄i bi ŋḡañm̄à'a Nw̄i, bo bi ñḡañnd̄i'í n̄oŋsè ka ȳi tuu yi. Bi ka ȳi zwitè yi, lâ tâ yù bu yweenè niwo a ñj̄im ñjwi ji tarè. ³² A le nan̄sø nswon̄ ma yuù ànnù aa mæ tâ à fε'ε nlaa a atu bo. A swõŋ mē laa, Peta a logè yi bo yu ghèntè, a login̄ø ŋka ŋghaantè ñii. ³³ Lâ Yesu a b̄øŋkè yi n̄lii ñj̄im, ñyø ñḡañyøḡènnù ji, ñghaantè Peta, ñswon̄ mæ, “Tsyá mb̄i a ñj̄im mē m̄bâ, Satan! Nlon̄ mæ kaa ò si aa ñj̄im Nw̄i tæø, ò b̄añnè ntøø a ñj̄im b̄ø.”

³⁴ Yesu à le ntigè twon̄ nnòð bē bya a b̄'c'c ñi ñḡañyøḡènnù ji bi z̄i ghu mbèè, a swon̄ a mbo bo mæ, “Mbø ñù tsù à ka n̄l̄o a ŋka nyòŋø a ñj̄im mē, à tuu ñb̄i n̄u yi, mbe'e ati b̄añnè b̄añnè yi ŋka yon̄ø n̄àà.

³⁵ Nlon̄ mæ ñù ñtsim̄ ȳii mæ a lõo a nyweensè ñb̄in̄ú yi aa, à ka b̄añnè bwe; lâ ñù ñtsim̄ ȳii mæ a lõo a mbwê ñb̄in̄ú yi nlon̄ ŋkwit̄ú gha aa, kè ñlon̄ ntoo ȳi ñsigin̄ø ya aa, a ka b̄añnè yweensø. ³⁶ Mbø a kwetø ñù tsù aa ñi àkè mæ mbø a tswe ñi m̄bi yù ñtsim̄ m̄b̄añnè mbwe ntswènt̄i ȳi aa ε? ³⁷ Kè ñbø ñù a fa aa àkè ñkwensø ntswènt̄i ȳi ghu aa ε? ³⁸ Mbø ñù tsù à ka ndirø atu nlon̄ ŋgaa yà, kè ñlon̄ ànnù ȳii mæ mæ swon̄ø aa, a tit̄i b̄ø bú f̄aa ŋgù'ú m̄bi yu mæ i tuu Nw̄i, bo bi ñiwàà ni bē bù b̄ii bi gh̄irè innù j̄i bi aa, bon̄ Mu Nù à ka ȳi k̄i ñirè ñi àtu nlon̄ ŋgaa ȳi a noø ȳii mæ à ka ȳi bú b̄i a mum ñigha'a ni Taà ȳi bo bi baangel b̄ii mæ bi laa mm̄ansè àà.”

9

¹ Yesu a bú ñswon̄ a mbo mæ, “Mē swon̄ a mbo bù tsi'í ànnù ñi ñkon̄ mæ bè b̄i m̄'c'c bi tswe faà mæ kaa bo ka ȳi wa'à kwo ti ghè mæ bo yè mē ànnù ñifò Nw̄i a z̄i tsi'í ñi àdà'à.”

Ajàn yïi mæ Yesu à le mbəŋkə yi ntigə ηηweenə aà
(Mt. 17.1-13; Lk. 9.28-39)

² Njwi i tsyà mē ji nto'o, Yesu a logè Peta, ni Jems, a bo'ɔ ni Jon bo bo kɔ'ɔ ηghèè a atu nta'a yï syá yï mɔ'ɔ, òtswe ghu tsi'i bo bo. Nù yï i bəŋkə a nsi bo, ³ ìtsə'ə ji i bəŋkə òtigə ηηweenə tsi'i ηwèènə, òtigə mfu'u ni mæ buu, mfu'u ntsyatə ajàŋ yïi mæ mbə ηù tsù fàa mbi a ghìrè ìtsə'ə i ká mfu'u aà. ⁴ Ngǎnyəgənnù ji jya i yə Elijah bo Moses bo zì òka ηghaanə bo bì Yesu. ⁵ Peta à yè mē laà, òswon a mbo Yesu mæ, “Rabbi, a bəŋ mæ bì'inè tswe faà aà. Tà bì'i ghurə mîntàn mi ntarè, tà yï fùùrè ì tswe a mbo wò, yï mɔ'ɔ ì tswe a mbo Moses, tà yï mɔ'ɔ ì tigə ntswe a mbo Elijah.” ⁶ Peta à le nswon ma mùu ajàŋ aa nlon mæ nìbo'ɔ ni le nnaŋsə ntswa waa, kaa a wa'a annù yïi mæ mbə yu swon aa bù òzi.

⁷ Bo ghè mæ ki yə mbà'à i fè'è òkusə waa, òjì ηù i fè'è wa mùm mbà'à òswon mæ, “A ni Mú ghà yï mbàŋnè yïi mæ mæ kòŋə aa à ghulà; ni ka nyu'unə nii.” ⁸ Bo yù'ù mæ òjì ya aa, òkarikə waa, òlii idigə, la kaa wa'à ηù dàŋ bù òyè ntsyatə Yesu yïi mæ à le ntswe bo bo aà.

⁹ Bò lò mē wa atu nta'a ηka nsigə, Yesu a swon a mbo bo mæ tà bo tsuu annù ya mæ bo ghìrə nyə aa, a mbo ηù tsù ló swon bē, òywe'e a ni nòò wa yïi mæ Mu Nù à ka yï yweenə ni nìwo aà.

¹⁰ Bo le nyu'u annù ya mæ Yesu à le nswon aa, a kî òtigə nliwi'i tsi'i a mbo bo. Lâ bo le mbàŋnè òtigə mbetə nî waa bo ni bo mæ, “Njì'ì òywèènə nìwo, ì bə aa àkè le?” ¹¹ Bo le mbetə Yesu mæ, “Ngǎŋndì'ì nòŋsè ì swonə ni mæ Elijah à tswe ni m̀fòò nzi ya'a aa a ya?”

¹² A swon mæ, “A nî ànnù nîŋkonə, Elijah à ka fòò zì a ntsisə innù tsimə. Lâ ni ki ηwa'atə mæ àŋwà'ànə Nwì a swonə ni mæ Mu Nju à ka yï yə mbuu ηgì'ì jì ghà'àtə tà bə tuu yì. Nì m̀ò'òntə mæ a swonə laà aa a ya? ¹³ Lâ mæ swon a mbo bù mæ wa Elijah à leè òzi, lâ bə bāŋnè òghìrə ghu nu a ajàŋ yïi mæ bo kəŋ aà, tsi'i a ògìŋg ηgìŋ wa ajàŋ yïi mæ àŋwà'ànə Nwì a le nswon nlon ηgaa yï aà.”

Ajàn yïi mæ Yesu à le ghùrə mùmbàŋnè yïi mæ à le ntswe nî àzwì yï
bì aà

(Mt. 17.14-21; Lk. 9.37-43)

¹⁴ Bo sigè mē òtsi'i ηgǎnyəgənnù Yesu jya jì mɔ'ɔ, òyè mæ nnòò bē yï ghà'à ògha'a i le ntswe bo bo, ògǎŋndì'ì nòŋsè ì betə nî innù a mbo bo, bo bo swùŋnè. ¹⁵ Bè bya bì ghè mē mæ bì ki lèntè, òyè Yesu, ànnù a tsyá waa bo burè òkhə ηghèè a ntsà'àtə yì.

¹⁶ A betə waa mæ, “Nì swùŋnè aa nî ànnù akə bu bo aa ε?”

¹⁷ Nù yï m̀ò'ɔ a titì bo a kwi'i mæ, “Ndi'innù, mæ ghìrə nzi ni mù ghà a mbo wò, òlon mæ à tswe ni àzwì yï bì yïi mæ a ghìrè mæ tà à tsuu ki ghàa. ¹⁸ Azwì yï bì ya a yì ntswa yì aa, a ma'à yì nsyè, ηghìrè àjwò'ò a ka mfè'e ghu ntsù, a tigə òkurə nî m̀isòŋ mi, nù yï tsim i tètè. Mæ ghìrə nswon a mbò ògǎnyəgənnù jò jù mæ tà bo fi'i azwì ya ghu ato'o kaa bo wa'á mfi'i zì.”

¹⁹ Yesu a swon a mbo bo mæ, “Oò, bù, nìwaa ni bē bìi mæ kaa bì sì nî àbìintii tswé! Mè ka tswe bì'inè ì ywe'e aa a noò àkè aa ε? Mè ka ki tswa ntii gha nlon ηgaa yùù ì ywe'e aa a noò àkè aa ε? Zì mfa nì mu wa a mbo mè!”

²⁰ Bè bya bi yu'u, nzi nfa mu wa ghu mbô. Azwî ya a ghèsè mè ghèò ki yè Yesu, mburè ntswa mu wa ntsigè, a wô a nsyè, ntigè mbiḅkè ghu, àjwò'ò a fe'è ghu ntsu. ²¹ Yesu a betè ta bi mu wa mæ, "Nighòò nû nî tswè mè ghu nu aa ìlòò ji sægà?"

A swonj mæ, "Nloginè a múnkhâ. ²² Azwî yî bi yù a bürè mè nloò a nzwitè mu ghù tsi'î a nî ñgàà jì ghà'atè, ntswa mma'a nî a mum mo'ò bo bi a múm ñkî. Tsò'ò tsò'ò Taà, mbè ò zî ñghirè ànnú tsu, ò kò mliḅnè yî'î, ñkwetè yî'î."

²³ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "O swonj bè mæ, 'Mbè ò zî ñghirè ànnú tsu!' Kaa mbè ànnú yî tsu a wa'à ñú yî mæ à nñ ntii yi a nu Nwî aa tsyà bè."

²⁴ Ta bi mu wa a burè ntɔḅnè ḅghaa tsi'î niti nswonj mæ, "Wa mè nñ nti gha a nu wò, lá kaa àbiinti yi kaa a wa'à kù'ù, kwetè ghâ ta mè ku'usè nniḅ nti gha a nu wò."

²⁵ Yesu a yè ñnòò bè wa i ka nzwunè nzi ghu mbèè, mburè ḅwenè azwî yî bi ya, nswonj ghu mbo mæ, "Wò, àzwî yî mæ a ghirè nî mæ tâ mu ghù à tsuu ki ghâà, ñki ḅghirè mæ tâ àtú yi kwo aa, mè swonj a mbo wò mæ ta ò fe'è ghu ato'o, ñyi tsuù ghu nu burè bú kuu kuu."

²⁶ A swonj mè laà, àzwî ya a yè'è, nnaḅsè ntsigè mu wa tsi'î nî mti, mfe'è ghu nû. Mu wa à tigè mbè tsò àku ñú. Bè bî ghà'atè bii mæ bi le nyè yi aa, bi le nswonj mæ, "A kwò mè." ²⁷ Lá Yesu a tswâ àbò yi, ḅḅè yi mbiḅnsè, a biḅnè ñtèò.

²⁸ Yesu a tigè ñlo ḅghèè ñkuu a ndâ, à kùù mè bo bi ñgḅnyègènnú ji tswè tsi'î bò bo, bo betè ghu mbo mæ, "A ghirè ḅghirè akè kaa bî'î wa'à mfi'î azwî ya zî aa è?"

²⁹ Yesu a kwi'î mæ, "Kaa mbè bi wa'à mbuu azwî ma yú nî àyoo dàn fi'î ntsyàtè tsà'atè Nwî."*

Ajḅn yî mæ Yesu à le mbù ḅghaa nlonj annù niwô yi àà

(Mt. 17.22-23; Lk. 9.43-45)

³⁰ Bo le mmà'atè adigè ya, ñlo ḅghèè ntsya a múm àla'a Galilea. Kaa Yesu à wa'à kòḅ mæ tâ ñú tsu à zî ³¹ nlonj mæ à le si di'î ñnnú a mbo ñgḅnyègènnú ji àà; nswonj nî a mbo bo mæ, "Bi ka fa Mu Nù a mbo bè tâ bi zwitè yi, bè mæ bi zwitè yi boḅ a ka bú biḅnè fu niwo a njiḅ njwi ji tarè."

³² La kaa bo le ḅwa'à nji'î ànnú ma yú mæ à le ḅka di'î aa zî, la mbḅḅnè mbò'ò nî a mbetè yi.

Abetè ñlonj Nù yî mæ à kò'ò ntsirè àà

(Mt. 18.1-5; Lk. 9.46-48)

³³ Bo zî mè nywe'e a Kapernaum, ñkuu ntswe a múm nda, Yesu a betè waa mæ, "Nî ghirè ḅghaa aa ànnú akè a mânji aa è?" ³⁴ A bètè mè aa, kaa bo wa'à waa bḅḅnè ḅghaa nlonj mæ bo ghirè ntswe a mânji ḅghaa nswunè bo ni bo, ñloò nî ñzi ñú yî mæ à kò'ò ntsirè a titii bo aa. ³⁵ Yesu, a tswè a nsyè, ntwonj ḅgḅnyègènnú ji jya nighúm ntsò baa, nswonj a mbo bo mæ, "Nù yî mæ a lòò a mbè ntsyambii aa, à tswe nî mbḅḅnè i tigè bè nlwî'iniḅ a titii bè bitsim, ñki ntswe nî mbè ḅgḅḅfâ'â a mbo bè bi tsimè." ³⁶ A swonj mè laà, ñlogè múnkhè nte'è a titii bo, ḅḅè mu wa ntukitè a mbo yu, nswonj a mbo bo mæ, ³⁷ "Nù ntsim yî

* 9:29 Ìdigè aḅwà'ànè jì mo'ò i kù'ùsè nî yuà: "bo bi ñsî'isè nu ti jî"

mə à kwèrə mûṅkhə yǐ tsù tsǒ ghuà nǐ ìkǔm gha aa, à kwèrə aà ghá. Nǔ ntsim yǐi mə à kwèrə gha aa, kaa à sǐ aa tsi'í gha kwèrə, à kǐ ṅkwèrə aa yu wa yǐi mə à lè ntòo ghá aà.”

Nù à bə tsuu annu yǐ'inè kǐ tuu boŋ à bǐi aà ṅjǐm yǐ'inè
(Lk. 9.49-50)

³⁸ Jɔn a swoŋə a mbo Yesu mə, “Ndi'innu, bi'í ghirə nyə nǔ yǐ mo'ɔ a fi'í ni ǐzwi jǐ bi a ato'o bə nǐ ìkǔm gho, bi'í tsu'unè yǐ nloŋ mə kaa à sǐ nǔ àkòrə yǐ'inè yǐ mo'ɔ bə aà.” ³⁹ Yesu a swoŋ mə, “Nǐ tsuu nǐi kǐ tsu'unə bə, nloŋ mə nǔ à bə ghirə annu yǐ yeyerə nǐ ìkǔm ghà boŋ kaa mbə wa'à bù nzi a wəŋsə a ṅghàa ànnu yǐ bi a noò ṅjǐm a ngaa mə.” ⁴⁰ Nloŋ mə nǔ yǐi mə kaa à sǐ annu yǐ'inè tuu aa, à bǐi aà ṅjǐm yǐ'inè. ⁴¹ Mə swoŋ a mbo bù tsi'í annu nǐŋkoŋ mə, nǔ yǐi mə à fa ndôŋ ṅkǐ mə tá nǐ no nloŋ mə nǐ bǐi nǐ ìkǔm Kristo aa, kaa à ka yǐ wa'à tswé tǐ kwèrə mǐtsɔ'onə mi afà'á mi.

Akwà'ànə a ṅghirə ibí
(Mt. 18.6-9; Lk. 17.1-2)

⁴² “Nǔ yǐi mə à ghirə mə ta mu yǐ mo'ɔ fàa titǐi bɔɔ bi kəgə buà bǐi mə bi nǐŋ ntiǐ waa a nu mə aa, nǔ yǐi mə a ghirə a ghirə ànnu yǐ bi ṅwò aa, a boŋ mə tá bi kwèrə ṅgò'ɔ àbaa yǐ ṅwé ghu ntɔŋ ṅghɛ mmà'à a ṅkǐ miyaa.” ⁴³ Mbə àbó yo a ghirə mə tá ɔ wo a múm innu jǐ bi, ɔ kwyé nlo'osə. A boŋ mə ta ɔ bə àbó mo'ɔ nyi ṅkuu a múm ntswéntǐi, ntsyatə a ntswe nǐ mbo mi mbaa nyi mbəŋnə ṅghɛ a mum mo'ɔ Satan, a adigə yǐi mə mo'ɔ i khi ghu, kaa kǐ'ǐ bwenə aà. [⁴⁴ Ma mùu adigə kaa mǐwǐ'í mǐi mə mi kurə bə aa, kaa mi si kwokə, kaa mo'ɔ yǐi mə i tòò bə ghu aa kaa wa'à kǐi mbwenə.] ⁴⁵ Kǐ bɛɛ mə àkòrə yo a ghirə mə ta ɔ wo a múm innu jǐ bi, ɔ kwyé nlo'osə. A boŋ mə ta ɔ bə ntá mo'ɔ nyi ṅkuu a múm ntswéntǐi, ntsyatə a ntswe nǐ mǐkòrə mi mbaa tá bi yǐ mbəŋnə nǐma'a gho a mum mo'ɔ Satan. [⁴⁶ Ma mùu adigə kaa mǐwǐ'í mǐi mə mi kurə bə aa, kaa mi si kwokə, kaa mo'ɔ yǐi mə i tòò bə ghu aa, kaa i wa'à kǐi mbwenə.]* ⁴⁷ Bɛɛ mə nǐli'í no nǐ ghirə mə tá ɔ wo a múm innu jǐ, bi ɔ twe'è mǐme'e. A boŋ mə ta ɔ bə nǐli'í mo'ɔ nyi ṅkuu a múm ànnu nifɔ Nwǐ, ntsyatə ntswe nǐ mi'í mi mbaa tá bi yǐ mbəŋnə nǐma'a gho a mum mo'ɔ Satan. ⁴⁸ Ma mùu adigə kaa mǐwǐ'í mǐi mə mi kurə bə aa, kaa mi si kwokə, kaa mo'ɔ yǐi mə i tòò bə ghu aa, kaa i wa'à kǐi mbwenə.

⁴⁹ Bi ka yǐ nanjə nǔ ntsim ni mo'ɔ, [a ṅgǐŋgǐn a ajàn yǐi mə bi nanjə nǐ ṅjoo mmà'anwǐ tsim ni fǐŋgwan aà.]*

⁵⁰ Fǐŋgwan fi bɔŋə, Lá mbə fǐŋgwan fi tuu nǐi bú kǐ lǐi, boŋ bi ka tigə bú ghirə aa mə akə tá fi bú ka nlii aa ɛ?

A boŋ mə tá nǐ ghirə tá fǐŋgwan tswə a nu bù tá tá ni tswə nǐ mbɔɔnə bù ni bù.

10

Yesu à dǐ'í ànnu nloŋ nsà'anə nǐy'ɔ'ɔ
(Mt. 19.1-12; Lk. 16.18)

* **9:46** Kaa adigə yuà kaa a sǐ nǐ ṅwà'ànə jǐ mo'ɔ tswé. * **9:49** Ma yǐ àtǐi a yòŋ aa “bi ka yǐ nǐŋ fǐkwǎn a nǐ ṅjoo mmà'a Nwǐ tsim,” (Lev. 2.13) yǐi kaa a sǐ múm ṅwà'ànə jǐ mo'ɔ tswé.

¹ Yesu à le mbù ñlo maa adigè ɲghɛɛ a mbù'u Yudea, ñtoo ɲghɛɛ a ɲjii ɲkí Jordan. A ghèè mē ñtswe ghu, àkùrè bē a bú mboontə ghu mbèè. A bú ɲka ndi'i waa nī ànnù Nwi tsi'i ajàn yī mē à le si ghìrə a ɲgaa ɲgaa aà.

² BaFarisai bi le nzi ñtsitə yi, ñlɔɔ mə bi kwà'ànə yi, m̂betə yi mə, “Nòɲsə à bii mə tá ɲù à fi'i ɲgwɛ yī a nda yu aa ɛ?”

³ A betə waa mə, “Moses à le nswon a mbo bù mə akə nlon ma yu ànnù aa ɛ?”

⁴ Bo swon mə, “Moses à le ñləə mə mbə ɲù a tswe nī ñfi'i ɲgwé yī a nda yu, a ɲwà'ànə àɲwà'ànə nsà'a ɲyɔ'ɔ m̂bɔɲ furə yi.”

⁵ Lá Yesu a swon a mbo bo mə, “Moses à le ɲɲwà'ànə nòɲsə mà ghu a mbo bù aa nlon mə m̂nti muu le ñti aà. ⁶ Lá ñlɔginə a noò yī mə Nwí à le nnaɲsə mbi yu aa, àɲwà'ànə Nwí a swon mə, ‘Nwí à le nnaɲsə waa aa, ɲumbâɲnə ni màɲgyɛ.’ ⁷ ‘Tsó mə a bə laà aa, ɲumbâɲnə à ka ki mà'àtə taà yī bô ñdè yī, i zī bòònsə bô ɲgwé yī, tá bo bi baa tigə mbə ɲyǎnu yī ñfùùrè.’ ⁸ Maa ajàn kaa tá bo wa'à bē bí baa bù m̂bə, ntigə mbə ɲyǎnu yī ñfùùrè.’ ⁹ Ma mùu ajàn àyoo yī mə Nwíɲgɔɲ à bòònsə mē aa, tá ɲù tsù à tsuu ló yàtə.”

¹⁰ Yesu à bù mē ñlo ɲkuu ɲghɛɛ a nda, ɲgǎɲyɔgəɲnù ji i bú m̂betə innù ghu mbo nlon annù ma yū. ¹¹ A kwí'i a mbo bo mə, “M̂bə ɲumbâɲnə a fi'i ɲgwé yī a nda yu mbu ɲyɔ'ɔ yī dàn boɲ à ghìrə aa annù mághàbè; m̂fansə annù a mbô ɲgwé yī. ¹² Kè bɛɛ mə máɲgyɛ a tuu ndoò yī, ñfè'ɛ ɲghèè ɲyɔ'ɔ yī dàn boɲ à ghìrə aa annù mághàbè.”

Ajàn yī mə Yèeso à le ɲniɲ mbɔɔnə a nu bòɲkhə aà

(Mt. 19.13-15; Lk. 18.15-17)

¹³ Bè bí mɔ'ɔ bi le nzi ni bòɲkhə ghu mbo mə tá à nɔɲsə mbô mi a atu bo, lá ɲgǎɲyɔgəɲnù ji i wenə waa. ¹⁴ Bi kà mē aa ɲwenə waa aa, Yesu a yə, ñtòɲə yi i lwí, a swon a mbo bo mə, “Nī ma'atə bɔɔ bya tá bí zi a mbo mə, ñtsuu waa ki kɲə bē; ñlon mə ànnù ñifɔ Nwí a tswe aa a mbo bè tsó bo. ¹⁵ Mə swonə a mbo bù tsi'i annù ñikoɲ mə, ɲù yī mə à si annù ñifɔ Nwí tsi'i tsó mùɲkhə kwɛrə aa, kaa à ka yī wa'à ghu kuù.” ¹⁶ A swon mə laà aa, ɲɲɛ bɔɔ bya ɲkwe'e, nɔɲsə mbô mi a atu bo, ñniɲ mbɔɔnə a nu bo.

Annù Múɲgwà'à ɲgàɲkabə

(Mt. 19.16-30; Lk. 18.18-30)

¹⁷ Yesu à le mfè'è ɲghəə ki ghèè nighaa, ɲumbâɲnə yī mɔ'ɔ a khə ñzi nswèètə miku'utə mi ghu nsi, m̂betə yi mə, “Ndi'innù yī ñsiginè, m̂bə mə ghìrə aa mə akə m̂bɔɲ ji ilon yī mə i tswe ñikoɲə aa ɛ?”

¹⁸ Yesu a betə ghu mbo mə, “O twonə gha ni ɲù yī ñsiginè aa a ya aa ɛ? Kaa ɲù yī ñsiginè à si ghu tswe, ñtsyatə Nwí yuyu. ¹⁹ O zī ñdi'i Nwí: ‘Tsuu ɲú zwitə. Tsùu annù mághàbè ghìrə. Tsùu yèrə. Tsùu abâɲnənnù tswɛɛ. Tsùu ɲkòbè a nu ɲù jitə. Ka nyu'unə taà ghò bo ñdè ghò.’ ”

²⁰ ɲù wa a swon a mbo Yesu mə, “Ndi'innù, mə ləə mə ndi'i mà jù tsi'i tsimè, ñlɔginə aa a mùɲkhə.”

²¹ Yesu a líi yi, ɲkɔɲə yi, ñswon ghu mbo mə, “Ayoo yī fùùrè a boɲə a mbo wò: Ghèɛ mfèɛ ɲjòò tsim jii mə ò tswe ni ju aa, ñlɔgə ɲkabə

yii mæ ò fèe ghu aa, nyàtè a mbò ñgàñêfùmæ, boñ ò ka bàñnæ tswe nî àfù'ù a aburè. O ghæe ñghirè ma mùu ajàñ, ò bú m̀bii nzi ñka nyonè nàá.” ²² A yu'ù ànnù ma yú, nú yí i bɔrè, a ló ñtigè ñghæe nî àjèñnè, ñlon mæ a le mburè mbè ñgàñkabè yí ñwè aà.

²³ Yesu a karikè yi nlii ñgãnyègènnù ji nswon mæ, “A burè ñtsyànè si'i a mbo ñgàñkabè a ñkuu a mùm ànnù nifò Nwí.”

²⁴ Ànnù ma yú a le mburè ñgha'a ñgãnyègènnù Yesu. La a bú ñku'usè nswon a mbo bo mæ, “Bòò bà, a burè ñtsyànè si'i si'i a ñkuu a mùm ànnù nifò Nwí. ²⁵ A fwaatè a mbo kamel a ntsurè a nili'i ni sa'a ntsyatè a mbo ñgàñkabè a kuu a mùm ànnù nifò Nwí.”

²⁶ Bo yù'ù mæ nuà ñìghàà nì burè ñtsya waa tsi'í a mbènnù bo tigè m̀betè bo nì bo mæ, “Nù yii mbè a yweenè aa a tigè mbè aa wò aa è?”

²⁷ Yesu alií waa nswon mæ, “Ànnù a tsya aa bè ñùm̀sòñè, kaa a si Nwí tsya, ñlon mæ mbè Nwí à tse ghìrè innù tsimè.”

²⁸ Peta a logìnè ñka nswon ghu mbo mæ, “Tigè ò yè mæ bí'í mmà'atè njoò tsim tá ki yònè nòò?”

²⁹ Yesu a swon mæ, “Mè swon tsi'í ànnù nìñkon a mbo bù mæ, ñù ñtsim yii mæ à mà'atè nda yi, kè bɔɔ bi maà bi bi mbàñnè kè bi bāñgyè, kè ndè yí, kè taà yí, kè bɔɔ bi, kè ibwensye ji nlon ñgaa yà kè ñlon ntoo yí ñsigìnè aa, ³⁰ à ka yi kwèrè, tsítson fàa atu nsye, nda bo bi bɔɔ bi maà bi bi mbàñnè bo bi bi bāñgyè, nì b̀ndè, nì bɔɔ, nì ibwensye, ñgaa ñkhi, tá bè kii ntsɔ'ɔ nì àkòrè yi. Lá bæe a yi ti bè a noò ñjim, a jí ñlon yii mæ i lwi'i nìñkon aà. ³¹ Lá bè hí ghà'atè bii mæ bi nì b̀tsya bi mbii tsítson aa ka yi tigè bè b̀tsirè bi ñjimè, tá b̀tsirè bi ñjim tá bi yi mbàñnè ñtigè b̀tsya bi mbii.”

Ajàñ mæ Yesu à le mbù ñghaa a ñgaa yii i ywe'e ji tarè nlon annù nìwó yi aà.

(Mt. 20.17-19; Lk. 18.31-34)

³² Yesu à le nswon ma juu innù aa a noò yii mæ bo le ntswe a m̀anjí, ñkɔ'ɔ ñghæe nì a Yerusalem aà. A le si ghèè nì a mbii ñgãnyègènnù ji jya i yonè nì a ñjim, ànnù a burè ñtsya waa tsi'í tsya; nìbɔ'ɔ nì tswá bè bya bii mæ bi le si yònè nì waa laà. Yesu a logè ñgãnyègènnù ji jya ñìghùm ñtsò baa bo bo ghèntè a mbii, a bú ñka ñkwatè nswon nì innù jii mæ i ka fè'è a nu yu aà. ³³ A swon a mbo bo mæ, “Yê nì, tsò mæ bí'inè kɔ'ɔ ñghæe a Yerusalem aa, bí'inè ka kɔ'ɔ ghæe ghu, tá bi tswa Mu Nù nifa a mbo bii bi ñgãñmà'a Nwí bo bi a mbò ñgãñndí'i nòñsè tá bo tsɔ'ɔtè isa'à yi ntsèrè mæ tá bi zwiwè yi. Bæe bo tsèrè laà boñ bo ka tigè lògè yi fa a mbo bitizi Nwí, ³⁴ tá bo ka ñwye nii, ntutè m̀tweye ghu nu, ñghɔɔ yi, m̀boñ nzwitè yi. Bæe mæ ñjwi i tsya ji tarè, a bú m̀biinè nìwó.”

Ànnù yii mæ Jems bo Jɔn le mbetè a mbo Yesu aà

(Mt. 20.20-28)

³⁵ Jems bo Jɔn, bɔɔ bi Zebedee, bo le nzi ñtsi'i Yesu ñswon ghu mbo mæ, “Ndi'innù, bí'i lòò mæ ta ò ghìrè annù yí m̀ɔ'ɔ a mbo bí'í.”

³⁶ A betè a mbo bo mæ, “Nì lòò mæ ta mè ghìrè aa annù kè a mbo bù aa è?”

³⁷ Bo swon ghu mbo mæ, “Bì'i lòò mæ ta ò bii mæ, nòò yii mæ ò ka yí kuu a mùm ànnù nifò wò aa, ta bí'i bi baa tswe, yí m̀ɔ'ɔ a mbèè ñikwæe wò nì mà'à, yí m̀ɔ'ɔ, a mbèè abò ñkwàbè.”

38 Lá Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Kaa ni sǝ annu yǝi mæ ni betə aa zǝ. Mbə ni nō ndonj yǝi mæ mə tswe ni nno aa, kə mbə ni bii mæ bi mmurə ghuu a múm njǝi a ajàn yǝi mæ bi tswe ni mmurə mə ghu aa ε?”

39 Bo bii mæ, “Ʋinǝ.”

Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Tsi'ǝ annu nǝnkoŋə, ni ka no ndonj yǝi mæ mə tswe ni nno aa, tá bi ki mmurə ghuu a múm njǝi a ajàn yǝi mæ bi tswe ni mmurə mə ghu aa. 40 La kaa à si adigə ya bə a ntso'c bə bii mæ bi ka yǝi tswe a mbèè nǝkwεε mə ni mà'à kə ni njkwábè aa, a ni idigə ma jǝi aa a ka yǝi tswe bə bii mæ bi nanǝ ilonj ghu a mbo bo aa.”

41 Abùgə ngǝnyogənnu jya nǝghum bə yǝi'ù mæ annu ma ya, nǝlwisə ntonj a nu Jems bo Jon. 42 Yesu a twonə waa bitsim, bo zi a mbèε yu, a swonj mæ, “Ni zi mæ bə bii mæ bi sa'a bitizǝ Nwǝi aa, bi nonj aa atu bo, mbu'utə ni waa; bə bi wə byaa bi tswè ni àdà'à a atu bo. 43 Kaa mbə wa'à maa ajàn a titǝi bù bə; nǝ yǝi mæ a ləc mbə nǝ yǝi njwè a titǝi bù aa, tá à bə ngànàfà'à ghùu, 44 tá nǝ yǝi mæ a ləc mbə ntsyambǝi aa, tá à bə abù'ù yuu bitsimə. 45 Nlonj mæ, tsi'ǝ Mu Nù, kaa à lε njwa'à zǝ aa mæ tá bi ka mfa'a ghu mbô. A lε nzǝ aa a mfà'a a mbo bə, i kiǝ fa ntswèntǝi yǝi a ntsu'u atu bə bi ghà'àtə ghu.”

*Ajàn yǝi mæ Yesu à lε njhùrə mfə'ənə Batimeo aa
(Mt. 20.29-34; Lk. 18.35-43)*

46 Yesu bo bi njǝnyogənnu ji bo lε zǝ nywe'e a Yeriko, bə lò mē ghu njka mfe'ε bo bi àkùrə bə bi ghà'àtə, nyə Batimeo, mfə'ənə mu Timeo, a tswè a mbèè mǝnjǝi, nǝlɔc ni njod. 47 A yǝi'ù mē mæ à ni Yesu mu Nazareth, nǝloginə njka ntonjə nswonjə ni mæ, “Yesu, Mu David, ko mǝlinjə ghà!”

48 A kà mē aa njhaa laà, bə bi ghà'àtə bi ka njhaantə nswonjə ghu mbo mæ tá à kutə ntsu yǝi; la a bǝnjə njku'usə njghèè bə ni mbǝi ntonjə nswonjə ni mæ, “Mu David, ko mǝlinjə ghà!”

49 Yesu a təə, nswonj mæ, “Ni twonjə yǝi tá à zi.”

Bi twonjə mfə'ənə wa nswonj ghu mbo mæ, “Gaansə mitǝi mō mbǝinə, wá a twonjə nòd!”

50 A burə mǝfurə atsə'ə yǝi mæ à lε njwabətə a nu yu aa, mma'a, nǝi mbǝinə njghεε a mbèε Yesu.

51 Yesu a betə ghu mbo mæ, “O lòc mæ tá mə ghìrə aa akə a mbo wò?”

Mfə'ənə wa a swonj mæ, “Taà, ghìrə tá mə bu njka nyə idigə!”

52 Yesu a swonj ghu mbo mæ, “Tigə nlǝ njka njghèè nòc mbà, wa àbǝintǝi yo a ghìrə mē ɔ titǝi.”

A swonj mē laà, mi'i mi mfə'ənə wa mi kǝ njghensə nlaa, ntingə nyə ni idigə, a tigə nǝ njka nyonjə ni Yesu.

11

*Ajàn yǝi mæ Yesu à lε njkuu a Yerusalem tsô mfǝ àà
(Mt. 21.1-11; Lk. 19.28-40; Jn. 12.12-19)*

1 Bə ghèè mē njka njkuu a Yerusalem, njghεε nywe'e a Betfage bo a Bethany, a mbǝi nta'a Olive, Yesu a tođ njǝnyənnu ji ji baa 2 nswonj a mbo bo mæ, “Ni ghεε njkuu a múm mú àla'a yǝi, a mbǝi bù. Ni bə ghèε ki kuu ghu bonj ni ka yə mu nàà jàkàsǝi yǝi mæ kaa nǝ à lεè mburitə ghu atu ko'c aa, tá bi tinjə. Ni yə, ni fεè nzi mfa ni mə. 3 Bεε ni ti

fèè nù a betə ghuu mə ni fèè aa a ya le, ni swonj ghu mbo mə, ‘A lòo Mmà'àmbi. Wà à ka wənsə bənsə fu.’ ”

⁴ Bò ghèè mə nyə jākási wa bi tɪnɲə a ntsúnda a mbèè mánjɪ, bo tigè ñghɛɛ ɲka mfɛɛ. ⁵ Bo kà mə aa mfɛɛ aa, bə bii mə bi le ntəə maa adigə aa, bi betə waa mə. “Ni ghìrè aa àkə? Ni fɛɛ mu jākási wa aa a ya?”

⁶ Bi bètə mə laà, bo kí ɲkwí'i tsi'i wa ajàn yii mə Yesu à ghìrə nswonj mə tá bo kwi'i aà. Bə bya bi tigè m̀ma'atə waa bo ghèè ni nàà yà. ⁷ Bo zɪ ni jākási wa a mbo Yesu, ñlogə itsə'ə jyaa nncɔnsə wa ɲjɪm nàà, Yesu a tigè ɲkɔ'ɔ ntswe ghu. ⁸ Bə bɪ ghà'atə bi logè itsə'ə jyaa nsanɲə a mánjɪ, bə bɪ mɔ'ɔ bi ghèè ñlɔɔ ijan a múm m̀nsòò ɲki nzi nɔnsə wa mánjɪ. ⁹ Yesu à kà mə aa ɲghɛɛ, bə bii mə bi le si ghèè a mbii aa, bo bi bii mə bi le si yònə ghu ɲjɪm aa, bi tigè ñtɔɲnə nswonjə ni mə, “Hosiana! Bì'inə gha'asə yu wa yii mə a zɪ a nɪ ìkũm Mmà'àmbi aà.” ¹⁰ Bì'inə gha'asə annù nifɔ taà yì'inə David yii a zɪ aà.

Hosiana a mbo Nwí Ako'ɔntsiɛ.

¹¹ Yesu à kùu mə a Yerusalem, ɲkkuu ɲghɛɛ a ndámà'anwɪ, ñlii nyə ɲgɔɲ ɲjɔð tsɪm jii mə i le ntswe ghu aà. Tsɔ mə à le ti bə aa boɲ nòò à ghèè mə aa, bo bi ɲgǎɲyɛgənnù ji jya ñghúm ntsò baa bo tigè ñlò mbii fu a Bethany.

Ajàn yii mə Yesu à le nniɲ ndòò a atu àti fig aà

(Mt. 21.18-22)

¹² Abèè a lò mə m̀fu'u bo lò a Bethany ɲka mbii, ɲjɪ i ká nyanə Yesu. ¹³ A təə a sà'a agha'a nyə ati fig, iyəɲ ji i nanɲə m̀fwɛ mfwe ntigə mfii ni mə tsɪn, a ghèè ghu mbèè mə mbə yu yə àyoo ghu tá kya ji le. A ghèè mə nyə tsi'i ìfu fù kaa wa'á ayoo ghu yə, ñlonj mə kaa à le ɲwa'à noò m̀ntà mi fig bə aà. ¹⁴ A yə mə laà, ñswonj a mbo àti fig ya mə, “Nloginə sii, kaa ò ka yì wa'à m̀ntà bú ɲkoonə tá bə ji.”

Ñgǎɲyɛgənnù ji jya le yu'u annù ya mə à le nswonjə aà.

Ajàn yii mə Yesu à le m̀furə ɲgǎɲtanj m̀táà a múm ndámà'anwɪ aà

(Mt. 21.12-17; Lk. 19.45-48; Jn. 2.12-22)

¹⁵ Bò ghèè mə nywe'e a Yerusalem, Yesu a kuu a múm ndámà'anwɪ. A kùu mə, nyə bə bi tswé ghu, m̀fɛɛ ɲkii nyuu nɪ ɲjɔð. A tigè ñloginə ɲka m̀furə nɪ waa ma byá bii mə bi le si tanə m̀taa ghu aà. Ntii itetə bə bii mə bi le si kwensə nɪ ɲkabə ghu aa, bo bi ìlən bə bii mə bi le si fèè nɪ bɪ bugirəm̀kkuu aa, mmà'anə a nsyɛ. ¹⁶ Kaa wa'à lò mbii mə tá ɲù ñbò wàà yì tsù tá à be'e njoò ɲkkuu ntsya ni ju wa ndámà'anwɪ.

¹⁷ A ghìrè mə laà, ñtigə nloginə ɲka ndi'i waa, ñswonj mə, “A tswe a múm anwà'anə Nwí mə, ‘Bì ka yì tigə twonə nɪ ndá yà nɪ nda yii mə bə bi itoò tsɪm ka yì tigə zɪ tsà'atə nɪ Nwí ghu’.

Lá ni bəɲnə mə mbəɲ i tigè àdìgə ñlèəntə biyèrə.”

¹⁸ Bili bi ɲgǎɲmà'a Nwí bo bi ɲgǎɲndi'i nɔnsə le nyu'u annù yii mə à le ghìrè aa, ñtigə ñlɔɔ ni mánjɪ yii mə mbə bo tsyá ghu nzwitə yi. Bo le si bo'ɔ nii ñlonj mə nnòò bə wa tsɪm le mburə yerə nɪ ìnnù jya yii mə à le si di'i aà.

¹⁹ A bə mə a noò ɲkwɛfɔ Yesu bo bi ɲgǎɲyənənnù ji bo fɛ'è wa múm àla'a Yerusalem, ɲghɛɛ waa.

Annù yïi mæ Yesu à le ndî'i ñloŋ ati Fig ya aà

(Mt. 21.20-22)

²⁰ Abèè a fù'ù mæ bo ka ñtsya a títugə, nyə mæ atí fig ya a yòò mæ tsi'í tsím ñsigə nywe'e ni mìnǵǵǵ mi. ²¹ Peta a yə ŋwa'atə annù ya mæ Yesu à le nswonŋ aà, ñswonŋ ghu mbo mæ, “Rabbi, yə atí fig ya mæ ò kì ññŋ ndòò ghu atu aà. A yòò mæ!”

²² Yesu a swonŋ a mbo bo mæ, “Nì ññŋ ntii ghuu a nu Nwĩ.” ²³ Mè swonŋ tsi'í ànnù ñiŋonŋ a mbo bù mæ, “Nù ñtsim yïi mæ à swonŋ a mbô ñta'a ghulà mæ, ‘Tso'one ŋghèe nnànə a múm ñkĩ miyaa,’ ñswonŋə aa kaa ñkĩ'í ññkə a múm ñtii yu, mbii ni mæ ànnù yïi mæ yu swonŋ aa, a ka fè'è tsi'í maa ajàn, boŋ Nwĩ à ka ghìrə annù ma ya fa ghu mbô.” ²⁴ Ma múu ajàn, mæ swonŋ a mbo bù mæ, “Ŋgòŋ innù tsim jii mæ ni loo ni a múm àtsà'atə Nwĩ aa, nì bii mæ nì kwèrə mæ, boŋ Nwĩ à ka fa a mbo bù. ²⁵ Ŋgòŋ bìnòò bìtsim bii mæ ni təə a ntsa'atə Nwĩ aa, tá nì nli'inə ifansənnù bə bìtsim bii mæ bi fansə innù a mbo bù aà, tá tá Taà ghùù a aburə tá à kì nli'inə juu ifansənnù. [²⁶ Mbə nì tsuu ifansənnù bə bí mɔ'ɔ kì lĩ'inə boŋ Taà ghùù a aburə kaà mbə a wa'a juu ifansənnù kì nli'inə.]”*

Ajàŋ yïi mæ bi le mbetə annù a mbo Yesu ñloŋ ada'a yi aà

(Mt. 21.23-27; Lk. 20.1-8)

²⁷ Bo le mbù ñzi fu a Yerusalem. Bo zĩ mæ, Yesu a ka ŋkarə ni a múm ñdámà'a Nwĩ, bilii bi ŋǵǵmà'a Nwĩ, nì ŋǵǵndi'i ñòŋsə bo bi bità bi ala'a bo zĩ ghu mbèè. ²⁸ Mbetə ghu mbo mæ, “O ghìrə innù juà jii mæ o ghìrə aa nì ada'a wo aa ε? A adà'a ma yú a mbo wò aa, a fa wò aa ε?”

²⁹ Yesu a swonŋ a mbo bo mæ, “Mè ka kii betə ghuu nì àbetə, bεe mæ nì fa akwi'i a mbo mæ boŋ mæ ka bɔŋ swonŋ adigə yïi mæ mæ lògə ada'a yïi mæ mæ ghìrə innù ma jù ghu aà. ³⁰ Jɔn à le nlògə ada'a aa fə a ŋka mmurə bə ñkĩ aa ε? A le nlò aa mbo Nwĩ kə a mbo bè aa ε? Nì kwi'i tá mæ yu'u.”

³¹ A bətə mæ laà, bo loǵinə ñtigə nswuŋnə bo ni bo nswonŋə ni mæ, “Mbə bí'inə kwi'i mæ a lo aa a mbo Nwĩ boŋ à ka betə mæ, lá nì tigə wa'á annù yïi mæ à le si swonŋə bii aa a ya aa ε? ³² Kə mbə bí'inə swonŋə bə mæ, ‘A lo aa a mbo bè le?’ ” Bo le ŋka mbo'ɔ a nswonŋə ma múu ajàn aa ñloŋ mæ bo le si bo'ɔ ni bè bya aà. Bə bìtsim bi le mbii tsi'í ànnù ññkonŋ mæ Jɔn à le mbə aa ŋǵǵntoò Nwĩ. ³³ Bo tigə ŋkwi'i a mbo Yesu mæ, “Kaa bí'í sè zĩ.”

Yesu a kî ŋkwi'i a mbo bo mæ, “Kaa mæ ka wa'a ñjù yïi mæ à fa ada'a mæ ghìrə nì innù jù ghu aa a mbo bù kì nswonŋə.”

12

Ñghàà nì nàà ñloŋ bilensə bi akò milù'ù

(Mt. 21.33-46; Lk. 20.9-19)

¹ Yesu a loǵinə ŋka ŋghaa a mbo bo ni mighàà mí nănaa nswonŋ mæ, “Nù yí mɔ'ɔ à le mbé akò milù'ù yi, ñji'i ŋkya ŋkarisə ghu, ñkĩ ton ñgho ni ññ m̀l̀l̀'̀ù wa múm ñkyá, mbɔɔ ndánìkàn yïi bi ka kì tswe ghu i be nì akò ya aà. A le ñtigə ñlensə akò ya a mbo bè, ñfɛ'ɛ ŋghèè yi a atoo dàn. ² Nòò ŋkya m̀nt̀t̀ mi ati m̀l̀l̀'̀u mya à kù'ù mæ a toò

* **11:26** Kaa adigə yuà kaa a sè nì ñwà'ànə jì mɔ'ɔ tswé.

ngànjàfà'á yí yí mò'ò mē tá à ghɛɛ ɲkwɛrə mântà mi ati milù'ù mya mi mò'ò a mbo bìlensə bi akò byá. ³ Bo tswá yi ɲghɔɔ, ntsyàsə yi a bì tsi'í mbò mbò. ⁴ A bú n̄too ngànjàfà'á yí yí mò'ò, bə bya bi ghɔɔ átú yi n̄n̄j̄ ala'a ghu, n̄dirisə átú yi. ⁵ A bú n̄too ngànjàfà'á yi yí mò'ò, bo zwitə yi. A bú n̄too bi mò'ò bi ghà'átə, bi kí ɲghirə ní bo tsi'í maa ajàɲ, ɲghɔɔ bí mò'ò, n̄zwitə bí mò'ò. ⁶ N̄ȳ yí mē à lɛ ntigə mburə ghu mbo aa, à lɛ ntigə mbə aa tsi'í mú yí yí mē a lɛ n̄n̄j̄sə ɲkɔɲ kòɲ aà. A lɔgə mú yí ma ghú ɲki n̄too a mbo bə bya, nswonə ni mē, 'Bo ka bɔ'otə mú ghà ghú'. ⁷ Lá bìlensə bi akò bya bi yə mē mú yí wa nswonə bo ni bo bə mē, 'Áá ɲj̄ndá yí à ghulà mē, n̄ zi bí'inə zwitə yi tá lɔgə njoo ji tá ɛ tigə mbə j̄'inə.' " ⁸ Bo lɛ ntigə ntswa mú wa nzwitə yi mmà'a a abɛɛ wa n̄j̄m ɲkya milù'ù.

⁹ Yesu a betə mē, "Mbə mbòɲ akò milù'ù wa a ghirə aa mē akə a nu bə bya lɛ? A ka ghɛɛ zwitə bìlensə bi akò bya i lɔgə akò milù'ù ya i fa a mbo bádàɲə. ¹⁰ Kə n̄ lɛɛ ɲwa'á a múm ɲj̄wà'ánə Nwí twonə mē, 'Tsi'í ɲgò'ò ya mē bíbɔɔ bi nda bi lɛ n̄too aa, i bèn mē n̄tigə ɲgò'ò n̄buu ni nda yí ɲwə; ¹¹ a ma yú ànnù aa a ghirə Mmà'ambí, a bə ànnù yí ȳyɛrə a mbo bí'í." "

¹² Bìtsyàsə bi baYuda bya bi yù'ù mē ànnù ya mē Yesu à lɛ nswonə aa n̄bò a ntswá yi nlonə mē bo lɛ nyə mē Yesu a lɛ nnaa nighàà nya aa nlonə ngaà yàà, lá kaa wa'á ajàɲ yí mē mbə bo tswá yi aa zì nlonə mē bo lɛ si bɔ'ò n̄bò bə wa mē bi lɛ ɲghotə ghu aà. Bo lɛ ntigə mma'atə yi nlo ɲghɛɛ waa.

Annù ntu bitax Kaisa

(Mt. 22.15-22; Lk. 20.19-26)

¹³ Bi lɛ n̄too baFarisai bí mò'ò bo bí ɲgànj̄m Herod j̄i mò'ò a mbɛɛ Yesu mē ta bo zi ntswa yi ni nighàà ni. ¹⁴ Bo zì ghu mbɛɛ n̄swonə mē, "N̄d̄i'innù, bí'í zi mē ànnù yí mē o d̄i'í aa à n̄ ànnù n̄ɲkɔɲə, kaa wa'á n̄ n̄si ɲú lí, nlonə mē kaa ò si abwarə ɲú lan̄tə, lá n̄d̄i'í aa tsi'í m̄n̄j̄ yí mē Nwí a lòò mē tá bə ka ntswe ghu aà. A ku'unə ni n̄ɲsə yí'inə a ntu tax a mbo Kaisa kə ɲkàɲ aa ɛ? Bí'í ka mma'a tax kə bí'í tsuu kí mà'á lɛ?"

¹⁵ Lá Yesu a zì àbagilə yaa, m̄betə waa mē, "Ni lòò a ɲkwà'ánə a gha aa a ya aa ɛ? Fá n̄ ɲkabə silva a mbo mē tá mē yə lɛ."

¹⁶ Bo fá ɲkabə ya ghu mbò, a betə waa mē, "A tswə átú wo bo bí ɲk̄m wo fàa n̄ ɲkabə aa ɛ?"

Bo kwi'í ghu mbo mē, "Aà yi Kaisa."

¹⁷ Yesu a tigə n̄swonə a mbo bo mē, "N̄i ka mfa njoo j̄i mē à ni j̄i Kaisa aa a mbo Kaisa ɲkii mfa n̄ njoo j̄i mē à ni j̄i Nwí aa a mbo Nwí."

Bo yù'ù mē ànnù a burə n̄tsya waa tsi'í tsyá.

Abetə nlonə annù nyweenə ni n̄wò

(Mt. 22.23-33; Lk. 20.27-40)

¹⁸ BaSadukai bí mē bi swonə ni mē kaa bə si a n̄wo yweenə aa, bi lɛ n̄zì a mbɛɛ Yesu, m̄betə yi mē, ¹⁹ "N̄d̄i'innù, Moses à lɛ ɲj̄wà'ánə n̄d̄i'í a mbo bí'í mē, mbə n̄dim ɲù a kwo mma'atə ɲgwé yí ti bɔɔ, mumaà yí wa a lɔgə ɲgwé yí wa jwe bɔɔ bo yu a mbo n̄dim yí wá. ²⁰ Bɔɔ bi ma bi mbàɲnə bí lɛ ntswe ghu bi Sambaà; yí n̄tsyàmbí a lɔgə ɲgwé yí,

ɲka ɲkwo kaa wa'a bɔɔ jwí. ²¹ Yii mə à yòɲtə aa a lɔgè mǎngyè wa, lá ɲki ɲkwo tsi'í tì bɔɔ; muma yii mə à le nywe'e bitarə aa, à le ɲki nyɔ'ɔ mǎngyè wa, ɲki kwo yii ɲgaa tsi'í tì bɔɔ. ²² Bɔɔ bi ma bya bi sàmbaa bi yɔ'ɔ mǎngyè wa ɲki ɲkwo tsi'í bitsim tì bɔɔ. Mǎngyè wa yu mbɔɲ a yí ɲki ɲkwo yii ɲgaa a ɲjìm. ²³ A noó yii bè ka yí yweenə ní nìwo aa tá mǎngyè wa tá à bə aa ɲgwé wò, tsó mə bo bya bi sàmbaa bi le nyɔ'ɔ yi aa ε?"

²⁴ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, "Nì sì zi mə nì fànsə aa ànnù laà ε? Nì fànsə ànnù aa nloɲ mə kaa nì sɪ ànnù yii mə a tswe a múm àɲwà'ànə Nwí aa zi, kaa wa'á mída'a mi Nwí ki nzi aà. ²⁵ Nloɲ mə nòò yii bè ka yí bìnnə níwo aa, kaa baa yi wa'à kà nyɔ'ɔ, kaa wa'à nì bǎngyè a ndá nìyɔ'ɔ kii mfa, bi ka yí bǎɲnə bə aa tsó baangel a aburə. ²⁶ Lá ɲghɛɛ ní ànnù nyweenə biku bi bə, nì leé ɲwa'á adigə ya a múm àɲwà'ànə Moses, nloɲ atsùgə iti ya mə mo'ɔ le si khi ghu aa, twoɲ aa ε? Nwí à le nswon a mbo Moses mə, 'Mè laa mbə Nwíngɔɲ Abraham, mbə Nwíngɔɲ Isaac, ɲki mbə Nwíngɔɲ Yakob.' ²⁷ Kaa à laa ɲwa'à Nwíngɔɲ biku bi bə bə. A bə aa Nwíngɔɲ bè bii bi tswe bi tì. Wa nì burə mfànsə aa ànnù."

Ndì'í Nwí yí ɲwè yá

(Mt. 22.34-40; Lk. 10.25-28)

²⁸ ɲgǎɲdì'í nòɲsə yí mò'ɔ à le ntswe a titii bo, ɲyu'u ajàɲ yii mə bo le si ghàa aà. A yè mē mə Yesu à kwi'i abetə yaa ya tsi'í siginə aa, mbetə yi mə, "Ntsyambii ndì'í Nwí ì bə aa yuu aa ε?"

²⁹ Yesu a kwi'i mə, "Ndì'í yí ntsyambii ì bə aa mə, 'Nì yu'u mbá, baIsrael! Mmà'àmbi Nwíngɔɲ yí'inə, Mmà'àmbi à nì tsi'í yù yu yí nífùurə. ³⁰ Tigə ɲkòɲə Mmà'àmbi Nwíngɔɲ ghò ní ntiì ghó tsimə, ní ntswèntii yó ì tsim, nì mitsyè mo mitsim, nì mída'á mo mitsimə.' " ³¹ Yii mə ì yòɲtə aa, ì bə mə, "Tigə ɲkòɲə a ndim ghò tsó ìbii nú ghó. Kaa ndì'í yí dàɲ kaa ì si ghu bú ntswe mə ì tsyatə ma jù ji baà."

³² ɲgǎɲdì'í nòɲsə wa a swon ghu mbo mə, "Ndì'innù, O swon aa ànnù yii mə a ku'unə, O swon aa tsi'í ànnù nɲkoɲ mə Mmà'àmbi Nwíngɔɲ à nì aa tsi'í yù yu yí nífùurə, kaa yí dàɲ kaa a wa'à ghu bú ntswe ntsyatə yi. ³³ A ɲka ɲkòɲə nù nì ntiì ghó tsim, nì mitsyè mo mitsim, nì mtiì mo mitsim, a ɲka ɲkii ɲkòɲə nì ndim ghò tsó ìbii nú ghò, a nìləə ndì'í ma jù, a burə mbɔɲ ntsyatə a mfa nnaà tá bì tɔɔ ì tsim nma'a Nwí ghu, kə njoo mmà'anwí jì mo'ɔ tsi'í tsimə."

³⁴ Yesu à yè mə ajàɲ yii mə à kwi'í siginə aa nswon ghu mbo mə, "Kaa àgha'a a sɪ bú nsa'atə a mbo wò a ɲkuu a múm ànnù nifɔ Nwí."

Nlɔginə maà noó kaa ɲù tsù kaa a wa'à bù nywe'etə a mbetə Yesu ní abetə.

Abetə nloɲ Ayo'ò Nwí

(Mt. 22.41-46; Lk. 20.41-44)

³⁵ Yesu à le ɲka ndì'í ní ànnù Nwí a múm ndámà'anwí, mbetə mə, "mbə ɲgǎɲdì'í nòɲsə ì swon mə Ayo'ò Nwí à nì mu David aa mə akə aa ε? ³⁶ Azwí yí Laa a le ntintə David yumbɔɲ a ghaà swon mə:

'Mmà'àmbi a swon a mbô Mmà'àmbi ghà mə:

Tswe a mbèè nìkwɛɛ mə ní mà'à,

nywe'e a noò yïi mæ mè ka yï nõnşə ɲgàŋkibàá jò a nji'i mikòrê wò aà.'

³⁷ “Mbə David yumbəŋ a ka ntwoŋə yi nî Mmà'àmbi, a tigè mbu ntsyà aa la mbə mu David aa ɛ?”

Ajàŋ yïi mæ Yesu à ɛ ɲwà'àsə bə ñlon ɲgǎŋndi'i nõnşə aà
(Mt. 23.1-36; Lk. 20.45-47)

Akùrə bə yï ghà'à ɲgha'a yïi mæ a ɛ bòòntə a mbèɛ Yesu aa a ɛ ɲkòŋ a nyu'u ànnù yïi mæ à ɛ si swonə aà. ³⁸ Yesu à kà mē aa ndi'i nî ànnù Nwī a mbo bo, ñswonə mæ, “Nî ka ntsyəsə ghuu ñlon ɲgǎŋndi'i nõnşə; bo kòŋə nî ɲwè'ɛ ñdāŋə itsə'ə ɲkarə ni ju, ɲkii ɲkɔŋə ni mæ tá bə ka ntsa'atə nî waa ni àghu'usə a mitaa. ³⁹ Bo kii ɲkɔŋə nî ntswe nî ìlən ʒii mæ i tswe a mbii a múm ñdāŋghòtə aà, ɲkɔŋə nî ntswe a nî ìlən ʒii i kò'ɔnə aa a idigə àdina. ⁴⁰ Bo nî'ni ni biKwī'i bi bāŋgyè, ɲkwɛrə nî ɲjòò jyaa ni mīla'à myaa, m̄bagilə ntsa'atə nî Nwī nî ñdanə mighàà. Wà ɲgi'i yïi i ka yï kuu a nu bo aa i ka yï swèrè!”

Ŋkabə ntsà'atə Nwī ɲkwi'i Māŋgyè wá
(Lk. 21.1-4)

⁴¹ Yesu à ɛ ntswe a mbèè ɲkòm ñnɲ ɲkabə ntsà'atə Nwī, ñlii nî àjàŋ yïi mæ bə ɛ si ñnə nî ɲkabə wa múm ɲkom aà. ɲgǎŋkabə ʒi ghà'atə i ɛ si ñnə nî ɲkabə yï ɲwè wa múm ɲkòmə. ⁴² ɲkwī'i māŋgyè yï mò'ɔ yïi mæ à ɛ mbə ɲgàŋáfum aa, à ɛ nzī ñnɲ ibà'atə ɲkabə copper ʒi baà, ñdúú yi i bə tsǒ kabà yï m̄fùùrə. ⁴³ Yesu a twôn ɲgǎŋyogənnù ʒi bo zī ghu mbèè, a swonə a mbo bo mæ, “Mè swonə a mbo bù tsi'i ànnù ñnɲkɔŋ mæ ɲkwī'i māŋgyè ghú mæ à ni ɲgàŋáfum aa, à ñnɲ ɲkabə fāa múm ɲkòm ntsyatə bə b̄tsim b̄ii mæ bi ma'a ɲkabə ntsà'atə Nwī ghu aà. ⁴⁴ ɲlon mæ bo swatə aa tsi'i m̄untsirə a nî ɲkabə yïi bo luu ni yu aa mma'a Nwī ghu, lá māŋgyè ghú mæ à ni ɲgàŋáfum aa, à kòòntə aa ɲkabə ntsim yïi mæ à tswe ni yu aa mfa, à sòrətə aa ñdá yï.”

13

Ajàŋ yïi mæ Yesu à ɛ ɲghàà ñlon annŷ nsà'a ñdāmà'anwī aà
(Mt. 24.1-2; Lk. 21.5-6)

¹ Yesu bo bi ɲgǎŋyogənnù ʒi bo kà mē aa mfe'ɛ wa ndāmà'a Nwī, ɲgǎŋyogənnù yï wa yï mò'ɔ a swonə ghu mbo mæ, “Ndī'innù, yə ajàŋ yïi mæ ɲgò'ò ʒi i burə mbòŋ mbòŋ ɲghirə nda ʒii mæ bi bɔɔ ghu aa i ki mbòŋ mbòŋè!”

² Yesu a swonə ghu mbo mæ, “O yə ñda ʒi wè ʒi wè ʒú? Kaa tsi'i ɲgò'ò yï m̄fùùrə kaa i ka yï wa'à a atu yï mò'ɔ bú nɔŋə. Bi ka yï sà'à tsi'i tsim mà'ànə a nsyê.”

Annŷ nyə ɲgi'i bo bi ajàŋ mæ bi ka yï ki tso'ɔ akòrə bɔɔ bi Kristo aà
(Mt. 24.3-14; Lk. 21.7-19)

³ A kò'ɔ ɲghèè ntswe nsyè a atu nta'a Olive, mæ i tswe ñlii nî ñdāmà'anwī aa, Peta ni Jems, ni ʒon, a bò'ɔ ni Andrew, bo betə Yesu a noò yïi mæ à ɛ ntigə ntswe tsi'i bo bo aa mæ, ⁴ “Naŋsə nwonə tá bi'i yu'u, ñnnù ma ʒú i ka yï fè'è aa a noò àkə aa ɛ? Alènsə yïi mæ a ka yï dī'i mæ nòò à kù'ù mē a nyə ñnnù ma ʒú aa a ni aa akə ɛ?”

⁵ Yesu a logìnè ñka nswonə ni a mbo bo mə, “Nì ka ntsyəsə ghuu tsee ló lèè tá nù tsù à m̀bwe'esə ghuu. ⁶ Bè bì ghà'atè bi ka yí zǐ nǐ ñkùm ghá, i ki swonə ni mə, ‘Mè ni yu!’ i bwe'esə nǐ bè bì ghà'atè. ⁷ Bɛɛ mə nǐ yu'u mə bì mà'a ntsò, kè bɛɛ mə nǐ yu'u fiswon nlon ntsò, nǐ tsuu ki bɔ'ɔ bɛ. Ma juù ìnnù i tswe nǐ m̀fè'è, la kaa a wa'à bəə mə nòò ñlwi'í m̀bi wa à kù'ù m̀. ⁸ Itoo i ka yí ki mà'a ntsò bo bì jǐ mɔ'ɔ, tá itoo jǐi mə bifɔ bu'utə aa tá i ki ñka ma'anə bo bì jǐ mɔ'ɔ. Nsyé i ka yí ki tsìgìnè a idigə idigə, tá m̀ikwenè tá à kuu ala'à. Kaa ma juù ìnnù kaa i ka yí wa'à kà ñdi'í aa mə nòò ñgi'í à mè m̀, ñgi'í mà yú i ka yí bə aa tsò ajàn yǐ maburè à lògìnə a nyu'u nyanə a noò yǐi à tsìgè aà.

⁹ “Nì ka ntsyəsə nǐ ghuu nlon mə bi ka yí ki tswatə nǐ ghuu fa ni a mbo ñgǎnsa'a m̀isa'a; i kǐi ghòò nǐ ghuu a ndánghotè. Nǐ ka yí ghèe təə a nsi bìgúmnaà bo bì bifɔ ñlon ñгаа yà, i swon annú yà a mbo bo. ¹⁰ Lá m̀bɔɔn tá nòò ñlwi'í mbǐ à ku'u, bi tswe nǐ m̀fòo nswon ntoo yǐ ñsigìnè ya a mbo itoò tsimè. ¹¹ Bɛɛ mə bì yi ntswa ghuu ñghɛɛ nǐ bù a nsi ñgǎnsa'a m̀isa'a, nǐ tsuu ki wa'a nǐ ànnù yǐi mə nǐ ka ghɛɛ swon aà. Bɛɛ mə nòò ñghàa a ku'u, nǐ swon ànnù yǐi mə a zi a atu bù aà, ñlon mə kaa à si bu swonə, a swonə nǐ Ázwǐ Nwǐ. ¹² Nù à ka yí ki fa nǐ mumaà yǐ mə bì zwitə, tá tá à ka mfa ni mú yǐ mə bì zwitə, tá bɔɔ bì bìinə ntswatə bítaà byaa bo bì bìmaà byaa nǐ ìsa'a, i lògè waa fa mə bì zwitə. ¹³ Bè bìtsim ka yí ki bàà ghuu nlon ñkùm ghá. Lá nù yǐi mə a tswa ntǐi yi mbii ñgi'í nywe'e a ñlwi'í aa, à ka yǐ yweenə.

Annù yǐ swèrè ñswerə yá

(Mt. 24.15-28; Lk. 21.20-24)

¹⁴ “Lá bɛɛ mə nǐ yi nyə annù yǐ swèrè ñswerə ya a tswe a adigə yǐi mə a sǐ nǐ ñtswe ghu tswe aa, (tá nù yǐi mə a twon annù yuà aa tá nanşə nyu'u nzi,) tá bè bìi mə bi tswe a ala'a Yudea aa bì fè'è ñkhèkè ñkɔ'ɔ ñghɛɛ a itu m̀inta'à. ¹⁵ Tá nù yǐi mə à tswe a atu nda aa tá à tsuu ló bú sigə, tá à tsuu a nda yu a ñlògè àyoo tsu bú kuu bə. ¹⁶ Tá nù yǐi mə à tswe a múm ñsòò aa tá à tsuu bú bìi a ñlògè àkutè yi. ¹⁷ Wɛɛ! Ñgi'í bìmaburè bi ato'o bo bì yǐ bìi mə bi nɔnşə bɔɔ maa nǐ ñjwi ma jya aà! ¹⁸ Nǐ ka ntsa'atə nǐ Nwǐ mə tá ìnnù ma jú i yi ntsuu fè'è a noò m̀fə'è. ¹⁹ Nlon mə ñgi'í yǐi mə i ka yǐ tswe maa noò aa i ka yǐ tsyatə ñgi'í ñtsim yǐi mə i lèè m̀fè'è ñlògìnə a noò yǐi mə Nwǐ à lè nnanşə mbi yu aa i kɔ'ɔ ywe'e tsǐtsòñè. Kaa yǐ dàn i ka yǐ wa'à bù m̀fè'è tsò ma yú. ²⁰ Lá Nwǐ à kwyètè mə ndùu ñjwi mà jú ñlon ñkwitu bə bi bìi mə à tso'ɔ aà. A sǐ laa bə bɔɔn kaa nù tsù à ka yǐ wa'à yweenə.

²¹ “Mbə nù a zi ti swonə a mbo bù mə, ‘Yê, Ayo'ò Nwǐ wa à ghuà!’ kè ‘Yê, à wǐ!’ nǐ tsee annù yǐi a swon aa ló bìi. ²² Nlon mə bAyo'ò Nwǐ bi m̀bwe'esə bo bì ñgǎntoo Nwi m̀bwe'esə i ka yǐ fè'è i ki ghìrè nǐ ñlensə ìnnù bo bì ñnnútsyámbo a m̀bwe'esə bə ghu, i tɛ'è ki ywe'etə nǐ a m̀bwe'esə tsi'í bə bìi mə Nwǐ à tsò'ɔ aà. ²³ Nǐ tìgə ñka ntsyəsə ghu; wa mə swon mə ìnnù tsim a mbo bù m̀bɔɔn tá nòò ma wa à ku'u.

Ajàn mə Mu Nù à ka yǐ bú bìi aà

(Mt. 24.29-31; Lk. 21.25-28)

²⁴ “A ka yǐ bə ni a ñjim, a nǐ ñjwi jǐi mə i ka yǐ ki yònè noò ñgi'í wa aa, ta ǹnòò à fii, kaa tá sàñ à wa'à bù ka nta. ²⁵ Tá m̀anjɔn mǐ ka nlo nǐ a aburə ñwokə nǐ a nsyé, tá bì sigə ida'a tsim jǐi i tswe a aburə aà.

26 Maa noò tá bì tigə nyə Mu Nù tá à ka nzi ni a múm mbà'á ni m̀dà'á m̀i wè ni nìghà'á. 27 Βεε a sigə, a tigə ñtoo baangel bi a n̄i mb̄εε mbi ji n̄ikwà mə tá bo ghεε ηghotə bē bi bii mə à tsò'ò aa, ñloginə a mb̄εε m̄bi yì mò'ò ηghεε nlw̄i'isə ni yì mò'ò.

Annù ȳi mə mbə bə yəgə ni àt̄i fig aà

(Mt. 24.32-35; Lk. 21.29-33)

28 “Tá n̄i yəgə annù a ni àt̄i fig. A yi mbə noò ȳi mə ntaà ji i fi'isə mə iyəŋ j̄i fii aa, n̄i zi mə noò ñtsú mb̄əŋ à tigə a ab̄o 29 A k̄i mb̄ə ni a ηḡiŋ ηḡiŋ mə, n̄i bə yə tá ñnnù juà ì ka mfe'ε, n̄i zi mə à z̄i m̄ə ηkoontə, ñtigə aa tsi'í a ntsùbù'ù. 30 Mə swōŋ tsi'í annù n̄iŋkoŋ a mbo bù mə, kaa n̄iwàà n̄i b̄ə nuà ni ka wa'á tsyà t̄i gh̄ə mə ñnnù ma ju tsim i fè'è m̄ə. 31 Abùrè b̄o ñsye ka ȳi tsyà, lá kaa tá n̄ighaá na n̄i wa'á tsyà.

Kaa n̄u tsù à si njwi ya kə nòò ma wa z̄i.

(Mt. 24.36-44)

32 “Kaa n̄u tsù à s̄i njwi kə nòò wa z̄i, kaa tsi'í baangel b̄ii bi tswə a aburə aa, kə M̄u. A k̄i nzi tsi'í Tà yuyu. 33 N̄i ka ntsyesə n̄i ghuu, ηka ntswe n̄ikərè ñlon m̄ə kaa n̄i s̄i noò ma wa zi aa. 34 A bə aa tsò n̄u à fè'ε mə yu ghèè a n̄ighaa, à kà m̄ə aa mfe'ε, ntwon̄ ηḡəŋəfà'á ji mfa ifà'á ȳi mə bo ka ki fà'á aa, a mbo bo ȳi mò'ò ȳi mò'ò, ñswon̄ a mb̄o ηḡəŋmb̄é ñtsùnda mə ta à tswə tsi'í n̄ikərè ñka mbe n̄ii. 35 A bon̄ mə tá n̄i tswə n̄ikərè ñka mbe n̄i mb̄ōŋ ñdùgè ñlon mə kaa n̄i s̄i noò ȳi mə à ka ȳi b̄ii ghu aa zi aà. Mbə a tse bə a noò ñkwêf̄o, n̄i ñt̄i itugə, n̄i noò ñjwi, kə a t̄itugə. 36 Ta bεε mə à bu'unə nzi, kaa a wa'á z̄i ñyə mə ni bwii. 37 Annù ȳi mə mə swon̄ə a mbo bù aa, à ki mbə ȳi mə mə swon̄ə ni a mbo bə b̄itsim̄ə: ‘N̄i ka ntswe n̄ikərè.’ ”

14

Ajàŋ ȳi mə bi le ntaŋ annù atu Yesu aà

(Mt. 26.1-5; Lk. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

1 A le ñtigə mburə njwi ji baa mbon̄ tá ñjwi Passa bo bì ñjw̄i ñj̄i àbaa ti kò'ò ì ku'ù. B̄iñi bi ηḡəŋmà'a Nw̄i bo bì ηḡəŋd̄i'ì n̄on̄sə bo le ηka n̄l̄o ni ajàŋ ȳi mə mbə bo ηe'esè ntswa Yesu ghu nzwitə. 2 Bo le s̄i swon̄ə ni mə, “A bon̄ mə tá b̄i'ìnə tsuu ma yuù ànnu fàa ñjwi Passa gh̄irè ñlon mə mbə b̄i'ìnə tswa yi bon̄ f̄ik̄r̄ə ka fè'ε a t̄it̄i b̄ə ì bùrè idigə.”

Ajàŋ ȳi mə m̄angyè ȳi mò'ò à le nyo'ò Yesu ni m̄ighurə aà

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

3 Yesu a le ntswe a Bethany a nda Simon ȳi mə à leè mbə ñuk̄ikwen aa ηka n̄ji. A kà mə aa n̄ji, m̄angyè ȳi mò'ò a zi ni m̄ighurə m̄i l̄umtè m̄i at̄indùù m̄ii mə m̄i le nan̄sə mbə tsi'í m̄i narda aa, a n̄i ñts̄iŋ ηḡò'ò alabasta. A z̄i m̄ə, ñzwi m̄ighurə mya ntswentə nyo'ò atu Yesu ghu. 4 M̄ant̄on̄ m̄i b̄ə b̄i mò'ò b̄ii mə bi le ntswe ghu aa, m̄i lw̄inè, bo tigə ñbetə n̄i waa bo ni bo mə, “A nan̄sə nta ηḡi'ì ni m̄ighurə mù laà aa a ya aa ε? 5 Nlon̄ mə mbə bi feè m̄ighurə ma mù ñdùù ȳi tsyàt̄ə ìba'atə ηkabə silva ηkh̄i ji tarə* bi logè ñkabə ya mfa a mbo ηḡəŋəf̄umə.” Bo ghaantə m̄angyè wa mfa afirè ȳi.

* 14:5 300 denarii, ηkabə baGrikia, denarius ȳi m̄f̄ùrè a le mbə ηkabə ηḡəŋəf̄à'á a at̄u ñjw̄i.

6 La Yesu a swonjə a mbo bo mə, “Ni ma'atə yi; ni fa ngi'i a mbo mənɔyɛ ghù aa a ya aa ε? Ni sɪ zi mə à ghìrə aa ànnù yì sigìnə a nu mə aa ε? 7 Ngànɔfumə i tswe a titi bù aa bìnòò bitsimə, m̀bə ni tse kwetə waa a noò yii mə nì kònjə aà, lá kaa mə ka wa'á titi bù aa a ngònj bìnòò bitsim tswé. 8 A ghìrə aa ànnù yii mə mbə a ghìrə. A yò'ò gha nì mìghurə mù, ònanjə aa nú ya mboj tá nòò òntwìnjə ghà à ku'u. 9 Mə swònj a mbo bù tsi'í ànnù nìnkonj mə, a nì ngònj idìgə tsim jii mə bi ka yì ki swonjə nì n̄too yì òsigìnə yù ghu fàa mbi aa, bi ka yi kii ki swonjə nì ànnù yuà mə mənɔyɛ ghuà à ghìrə a nu mə aà, òwa'atə nì yi.”

Ajàn yii mə Judas a le mbii mə yu ka fèè Yesu aà

(Mt. 26.14-16; Lk. 22.3-6)

10 Judas Iskariot, mə le mbə nù yì m̀ò'ò a titi ngənyəgənnu Yesu jya nìghùm n̄tsò baa aa, à le nghèè a mbèè bìlìi bi ngənmà'a Nwì a mfèè Yesu a mbo bo. 11 Bo le mburə ndoritə a nyu'u ànnù yii à le nzi a nswonjə a mbo bo aa, mbii mə bo ka fa nkabə ghu mbô. Judas a tigə òlòò ni mánji yii mə mbə yu tsyá ghu mfèè Yesu.

Ajan yii mə Yesu bo bi ngənyəgənnu ji le nji miji mə Passa aà

(Mt. 26.17-25; Lk. 22.7-14,21-23; Jn. 13.21-30)

12 A bə a njwi yì n̄tsyám̄b̄i, a njwì ònkurə ábaa ti kò'ò a noò yii mə bi wà nì mú m̀b̄ìnj̄ərə Passa aa, ngənyəgənnu Yesu bo betə ghu mbo mə, “O lóò mə bí'í ghèe nanjə aa yuu adìgə a mbo wò tá ò ji miji mi Passa ghu aa ε?” 13 A toò ngənyəgənnu ji ji baa nswonjə a mbo bo mə, “Ni kuu ngheə a múm àla'a, boj nì ka yə n̄ù m̀b̄ànj̄nə yì m̀ò'ò yii mə a bè'e àntòò òkì aa tá zi n̄tsi'i ghuu. Bèe a zi n̄tsi'i ghuu, 14 nì ká ònyonj n̄i ngheə nk̄uu a nda yii mə a kùu ghu aà, òswonjə a mbo mbònj̄ nda wa mə, 'N̄d̄i'innù à bètə mə, n̄ja'à nda yii mə bí'í bi ngənyəgənnu ja ka ji Passa ghu aa ì fə aa ε?” 15 Boj à ka d̄i'i n̄ja'à nda yì òwè yì m̀ò'ò a ndəj bi n̄j̄ njoo ghu mum nk̄i nanjə aa a mbo bu. Bèe a d̄i'i, nì tigə nanjə njoo jii mə bí'inə ka ghìrə ji Passa ghu aa ghu.”

16 Ngənyəgənnu Yesu jya ghèè wa múm àla'a nyə a bə tsi'í maa ajàn mə à swònjə aa, n̄tigə nanjə njoo nji Passa jyá.

17 Nòò òkwèf̄ò à kù'ù m̄ə Yesu a ghèè ghu bo bi ngənyəgənnu ji jyá. 18 Bo ghèè n̄tswe nk̄a nji atu atətə. Bo kà maa nji, Yesu a swonjə mə, “Mə swònjə a mbo bù tsi'í ànnù n̄ikonj mə nù yì m̀ò'ò a titi bù à ka ghìrə fèè ghá, nù ma ghù a ji bi'i yu.”

19 Bo lɔgìnə n̄tigə njənjə, mbetə yì m̀ò'ò yì m̀ò'ò mə, “A ni mə aa ε?”

20 A swonjə a mbo bo mə, “A nì nù yì m̀ò'ò a titi bù nìghùm n̄tsò baa mə a tsütə abaa bí'i yu a múm àkanj yì fùürə aà. 21 Lá ànnù ma yù a ka yə Mu nù aa tsi'í ajàn yii mə bi njwa'anə a múm ànjwà'anə Nwì òlonj n̄gaà yì aà. Ngi'i yì swèrə òswerə a nu nù yii mə à fèe a Mu Nù aà! A le mbaa mbònj mə bi tsee ajànə n̄ù ma yù ló burə jwe jwe bə.”

Ntarə Mmà'amb̄i

(Mt. 26.26-30; Lk. 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)

22 Bo kà maa nji, Yesu a lɔgə ábaa, mfa mbi'ikə a mbo Nwì, m̀batə mfa a mbo bo, òswonjə mə, “Kó nì; à nì ìb̄i nù gha ghuà.” 23 A k̄i òlɔgə ndònj m̄lù'ù, n̄fa mbi'ikə a mbo Nwì, n̄fa a mbo bo, bo bitsim nò. 24 Bò nò m̄ə, a swonjə a mbo bo mə, “A nì àlèə nù ya á yuà, àlèə njwàrə

àkàà yïi mæ bi ka saansø atu bè bí ghà'atè aà. ²⁵ Mè swõŋ a mbo bù tsi'ï annù nîŋkoŋ mæ kaa mè ka yï wa'a mìlù'u bù ñno, nywe'e a nŋwi yïi mæ mè ka yi bú no mìlu'u mí fii a múm ànnù nifò Nwí aà.”

²⁶ Bo yøè ìkòò ñtigè ñfè'e ñkò'ò ñghæe a atu nta'a Olive.

Ajàŋ yïi mæ Yesu à le nswon mæ Peta à ka tuu yi aà

(Mt. 26.31-35; Lk. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁷ Yesu a swonŋ a mbo bo mæ, “Bù tsi'ï bìtsim, nì ka ghìrè mà'atè gha khèkè, ñloŋ mæ a tswe a múm àŋwà'anè Nwí mæ, ‘Mè ka zwitè ntsèembi tâ m̀bínjèrè jya ì ja'anè.’ ²⁸ Lá nòò yïi mæ mè ka yï yweenè nì ñìwo aa, mè ka yï tsyá a mbii bù fòò ghèè a Galilea.”

²⁹ Peta a swonŋ ghu mbo mæ, “Mbè bè bìtsim te'e ki mà'atè nì gho mà'atè ñkhe boŋ kaa mbè mè wa'a gho mà'atè bē.”

³⁰ Yesu a kwí'i ghu mbo mæ, “Mè swõŋ a mbo wò tsi'ï ànnù nîŋkoŋ mæ, tsi'ï ñitugè sïi, mbonŋ tâ àŋkègè tâ à tɔŋ ñgaa ji baa, boŋ ò tuù mé ghá ñgàà ji tarè.”

³¹ Lá Peta a swonŋ ghu mbo nìtìi mæ, “A tè'e ki bē bē ànnù ñìwo boŋ mè ka kwo bi'ò; kaa mbè mè wa'a gho tuù.”

Ñgãŋyøgènnù Yesu jya tsim bo le ñki nswonŋ tsi'ï maa ajàŋè.

Ajàŋ yïi mæ Yesu a le ntsà'atè Nwí a Getsemane aà

(Mt. 26.36-46; Lk. 22.39-46)

³² Bo le ñghèè ñywe'e a adigè yï m̀ò'ò yïi mæ bi le si twonŋ nì Getsemane aa, Yesu a swonŋ a mbo ñgãŋyøgènnù ji mæ, “Nì tswe faà tâ mè ghæe ntsà'atè Nwí.” ³³ Nløgè Peta nì Jems a bo'ò Jɔn mæ tâ bo bo ghæe, nú yï ì lɔgìnè ñka mbi'i, ñtìi yi ì luu nì àjəŋnè. ³⁴ A swonŋ a mbo bo mæ, “Ajəŋnè a luu a ntii mè si'i mburè mbè tsi'ï a nzwitè mè; nì tswe faà mæ, ñtswe ñikèrè.”

³⁵ A ghèntè a mú ñtsirè, ñwo a nsye ntsa'atè Nwí ñswonŋ mæ, mbè mánjì a tswe ghu a ghìrè nòò ñgí'i ma wa a tsyá tâ yù wa'à lò ñyè. ³⁶ Nswonŋ mæ, “Abba, Taà ghà, mbè O ghìrè ñnnù tsi'ï tsimè, ghìrè mæ tâ mè tsuu ndɔŋ ñgí'i yuà mæ no; lá mæ kɔŋ aa a ñghìrè tsi'ï ànnù yïi mæ ò lòò aà, kaa wa'à bē à yïi mæ mè lòò aa bē.”

³⁷ A lò mè m̀bii, nyè waa bo bwii, a betè a mbo Peta mæ, “Nì bwii aà bwii, Simon? Mbè nì wa'à ñikèrè a nì àbàŋtè noò yï fùurè tswé aa ε? ³⁸ Nì ka ntswe ñikèrè ñtsa'atè nì Nwí tá wa'á ñkìrè Satan lô ñwo. Ntìi ghuu ì lòò ñghìrè annù yïi mæ a ku'unè aa lá ñjyá nú yùù ì bāŋnè m̀bɔrè.”

³⁹ A bú ñlò ñghèè a ntsà'atè Nwí ñki mbu nswonŋ tsi'ï ànnù ya mæ à le mfòò ñswonŋ a mbii aà. ⁴⁰ A bú m̀bii ñghèè ñyè ñgãŋyøgènnù ji jya ì burè ki bwii tsi'ï bwii ñloŋ mæ fìlo le nluu a mi'i bo aà; kaa bo wa'á annù yïi mbè bo swonŋ ghu mbo zì.

⁴¹ A bú mè m̀bii nì ñgàà yïi mæ ì ywe'e ji tarè aa nswonŋ a mbo bo mæ, “Nì bùrè ka ki bwii tsi'ï bwii, ñm̀hìntè nì ghuu aa ε? Wa á kù'ù mé lá; nòò à kù'ù mé; bi fèè mé Mu Njù a mbo bè bí bí. ⁴² Nì biinè tá bí'inè ghæe. Yè nì, wa ñù yïi mæ à fèe gha aa à zì mé.”

Ajàŋ yïi mæ bi le ntswa Yesu aà

(Mt. 26.47-56; Lk. 22.47-53; Jn. 18.3-12)

43 Yesu à kà mē aa nḡhaa laà, kaa mburē ti mànṣè, Judas, nù yī mò'c wa atitì nḡānyəgənnù Yesu jya nìghùm ntsò baa, a burē nzi bo bì nndò bē mē bìlì bì nḡānmà'a Nwī nī nḡāndi'i nḡṣè bo bì bità bi ala'a bo le ntōo. Bo le ntugitē nwi ntsò ni mibu'ù. 44 Judas, yī mē à le mfèè yī aa, à le mfa alènsè a mbo bo mē, “Nù yī mē mē ka ghèe nḡ mighègē mi aa, boṅ à ni ghu. Nī banṅè yī; nlogē nḡhèè ni ghu. Bēè nī ti ghèe, nī nanṣè mbe yī.”

45 A zī mē, mburē ntsya nḡhèè ghu mbèè nḡṣè mighègē mi, nswonj mē, “Rabbi!” 46 Bè bya bì tigē nḡhèe mbanṅè yī. 47 Nù yī mò'c yī mē a le ntōo a titì bo aa a tso'c munwī yī nkwye atōṅnē abù'u nḡānmà'a Nwī yī nḡwè ghu nlc'osē. 48 Yesu a betē waa mē, “Nī zi nī nwi ntsò a bō'c ni mibu'u aa a ntswa mē tsō nī zi a mbanṅè ānḡāmighee aa ε?” 49 Tigē mē kī si tswe bi'inè a ndāma'anwī aa a njwi njwi ndi'i ni ghūu, kaa nī wa'à gha tswa aa a ya aa ε? Lā ma yū ànnu a tswe ni mfè'è tã lwensē annù yī mē anwà'ànē Nwī a swonj aa.

50 Ma mùu noð nḡānyəgənnù jī jya tsi'i tsim i tigē mma'atē yī nḡghəkē waà.

51 Mújòṅ yī mò'c a ka nyoṅ nī, nḡw'e tsi'i àbà'a ats'è yī fù'ù a nu yu. Bè bya bì ma'à mbó myaa ghu nu mē bi tswa yī mbanṅè tswa ats'è yī. 52 Lā a bāṅṅè mma'atē abà'a ats'è yī fù'ù ya nḡkhē yī tsi'i nswèrè nswèrè.

*Ajàṅ yī mē nḡāndasa'a le ntsò'otē isa'a Yesu àà
(Mt. 26.57-68; Lk. 22.54-55,63-71; Jn. 18.13-14,19-24)*

53 Bì logē Yesu nḡhèe ni ghu a mbèe nḡānmà'a Nwī yī nḡwè. Bìlì bì nḡānmà'a Nwī bitsim bo bì bità bì ala'a bo bì nḡāndi'i nḡṣè bo le nḡhotē ntswe bo bo. 54 Peta à le si yòṅè nī a njim Yesu a sà'a agha'à. A yòṅè mē nḡkuu nḡhèe ntswe a nsāṅabèe nḡānmà'a Nwī yī nḡwè bo bì nḡāmbè ndama'anwī nḡc'otē nī mò'c. 55 Bìlì bì nḡānmà'a Nwī bo bì nḡāndasa'a tsim bo le nḡka nlcō nī mánjī yī mē mbē nù a swōṅ ànnù yī tsu a atu Yesu yī mē mbē bo tsyā ghu nzwitē yī, lā kaa wa'à yī tsu yā. 56 Bè bì ghà'àtē bì le si tswee nī ibāṅṅènnù a atu Yesu, kaa mighāā myaa mī wa'à bāṅṅè mboontē.

57 Bè bì mò'c bì bìnnè ntswee nī ibāṅṅènnù ghu atu nswonj nī mē, 58 “Bì'i le nyu'u a swonj mē yu ka yī sà'a ndāmà'anwī yuà mē bì bccō nī mbo aa i bú ghùrè yī dàn fu yī mē kaa bì si aa nī mbo bccō aa, a njim njwi jī tarè.” 59 Lā a nḡkī nḡhèe a nī ma buù bè, kaa ntsú waa kaa wa'à kī mboontē.

60 Nḡānmà'anwī yī nḡwè wa a bìnnè ntōo a titì bo mbetē Yesu mē, “O si nī ànnù yī tsu a kwi'i tswé? O swōṅ mē akē nī innù jū mē bì swonj a atu wò aa ε?”

61 La a tēo kaa wa'à yī kwe'è. Nḡānmà'anwī yī nḡwè wa a bú mbetē ghu mbo mē, “O nī Ayo'ò Nwī, Mu Nwī yī mē bì gha'asē aa ε?”

62 Yesu A swonj mē, “A nī mē, nī ka yī yē Mu Nù tã à tswe a mbèè nīkwèe Nwī yī à tswe nī mīdà'à aa nī mǎ'à nlo a aburē nsigē nī a múm mbà'à.”

63 A kwi'i mē laà, nḡānmà'a Nwī yī nḡwè wa a satē ìts'è yī, nswonj mē, “Bì'inē bù nlcō nī biyēfē aa a ya aa ε? 64 Nī yù'ù ajāṅ yī mē à bègītē Nwī aà. Kē nī wà'àtē mē akē le?”

Bo bitsim tsèrè isa'a yī nswonj mē a ku'unē mē bì zwitē yī.

⁶⁵ Bo bî mɔ'ɔ bi tigè ñloginè ntigè ntsee ni mètweyɛ ghu nu, nlogè nî itsè'è mbɔɔ nî mi'i mi ghu, ñghɔɔ nî yi, ñswonɔ ghu mbo mɔ, “Twi ñû yîi mɔ à ghɔɔ gho aà.” Bi le ntigè mbu nlogè yi ñghɛɛ mfa a mbo ñgãñmbe ñdámà'anwî bi logè yi ntigè ñku.

Ajan yîi mɔ Peta a le ntuu Yesu aà

(Mt. 26.69-75; Lk. 22.56-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Peta à tswè mɔ wa nsàñàbɛɛ a mbî ñtii ñka yɔ'ɔtɔ nî mɔ'ɔ aa ñgàñàfà'a ñgàñmà'a Nwî yî ñwè yî màngyè yî mɔ'ɔ a zî ⁶⁷ ñyɔ Peta ñlii yi nswonɔ mɔ, “Tigè ò ghìrè mbaa ñki ntswe bu Yesu mu Nazereth wa aa ε?”

⁶⁸ Peta a tuu nswonɔ mɔ, “Kaa mɔ sî yi zî, kaa wa'á annù yîi mɔ o swonɔ aa ki nzi.” A swonɔ mɔ laà aa nlò wa nsàñàbɛɛ mfe'ɛ ñghèè a ntsùbù'ù. [Tsi'i maa noò, àkègè yî ñtsyàmbe a burè ñton.]*

⁶⁹ A fè'è mɔ, mu màngyè wa a yɔ yi, mbu mbè'enè ñka nswonɔ a mbo bè bii mɔ bi le ntɔ wa ntsùbù'ù aa mɔ, “Ñù ghuà à ni ñù ñibò wàà yî mɔ'á.” ⁷⁰ Lá Peta a bú ñkwatè ntuu yi.

Mu fibàñtè à bù mɔ ghèè ki bɔ, bɔ bya mɔ bi Peta le ntɔ aa bú ñswonɔ ghu mbo mɔ, “Tsi'i annù ññkonɔ, ò ni ñù ñibò wàà yî mɔ'ɔ nlonɔ mɔ ò ni mu Galilea.”

⁷¹ Peta a loginè ntigè ñkaa nswonɔ ni mɔ “Kaa mɔ sî ñû yîi mɔ ni swonɔ aa zî. Bɛɛ a bɔ yîi mɔ mɔ swonɔ aa àbanñennù, Nwî a ññ ñdòò a atu mɔ.”

⁷² Tsi'i maa noò, àkègè bú ñkwatè ton, Peta a wa'atè ajan yîi mɔ Yesu à ghìrè nswonɔ ghu mbo mɔ, “Mbɔñ tâ àkègè à ton ñgaa ji baa le bon ò tuù mɔ gha ñgaa ji tarè.” A wà'atè mɔ laà aa mburè nanɔsɔ yɔ'è.

15

Ajan yîi mɔ bi le ñghèè ni Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Lk. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Abèè a ghèsè mɔ mfu'u, bìlii bi ñgãñmà'a Nwî, ni bità bi ala'a, nî ñgãñdî'i nònɔsɔ, bo bi ñgãñndasa'a tsim, bo tswá ñghòtè ñghàànè, ntigè ntswa yi, ñkwerè mbo mî, nlogè ñghèè mfa a mbo Pilato. ² Bi ghèè mɔ ni ghu a mbèɛ Pilato, a betè yi mɔ, “O bɔ aa mfò baYuda aa ε?”

A kwi'i ghu mbo mɔ, “O swonɔ mɔ!”

³ Bìlii bi ñgãñmà'a Nwî bi le mbù ñññ innù jî ghà'atè ghu nú. ⁴ Pilato a bú mbetè ghu mbo mɔ, “O sî nî annù yî tsu a kwi'i tswé aa ε? Yɔ innù jii mɔ bi swonɔ ni a atu wò i burè gha'a laà aà!”

⁵ Lá kaa Yesu a wa'à yi annù yî tsu burè mbu kwikwi'i. Ma mùu ajan annù a kî mburè ntsya Pilato tsi'i tɔsà.

A jan yîi mɔ bi le ntsàrè mɔ bi zwiwè Yesu aà

(Mt. 27.15-26; Lk. 23.13-25; Jn. 18.28-38)

⁶ A le mbè ññsè Pilato mɔ a yi mbè a ñjwî Passa aa, a fi'isè ñgàñàtsañ yî mfuùrè yîi mɔ bè betè aa mfa a mbo bo. ⁷ A le mbè ma mùu noò aa, ñù yî mɔ'ɔ mɔ ñkùm yi le mbè Barabbas, a tswe a atsan a titi ñgãñmbùùrè àla'à. Ma ghuù ñù à le nzwitè ñù a noò yîi mɔ bo le sî bùùrè ala'a aà. ⁸ Nnòò bè wa i le nzi ñswonɔ a mbo Pilato

* **14:68** Kaa adigè yuà kaa a sî nî ñwà'ànè jî mɔ'ɔ tswè.

mə tá à ghìrə a ajàŋ yíi mə a tɛ'ɛ ŋghìrə a alòo lòò aà. ⁹ A betə a mbo bo mə, “Nì lòo mə tá mè fi'isə aa mfò baYuda a mbo bù aa ɛ?” ¹⁰ A le mbetə ma mùu ajàŋ aa nlon mə à le zi mə á le ŋghìrə aghè'ənhə mə tá bìlìi bi ŋgǎŋmà'a Nwí bya bì tswa Yesu ñzi mfa ghu mbo aà.

¹¹ Lá bìlìi bi ŋgǎŋmà'a Nwí bya bo totè ñncòò bə wa mə tá bo ghìrə tá Pilato à banjə fi'isə bə Barabas mfa a mbo bo. ¹² Pilato a bú mbetə a mbo bo mə, “Nì lòo mə tá mè tigə ŋghìrə aa mə akə ni ñù ghú mə ni twonə ñi mfò baYuda aa ɛ?”

¹³ Bo bú ñtəŋnə nswon tsi'í ñi tìi mə, “Kwèntə yi a ati bǎŋnəbǎŋnə.”

¹⁴ Lá Pilato a bú mbetə waa mə, “Nì lòo mə bì kweentə yi aa a ya? Annù yí bi yíi mə à bù'ù aa à ñi àkə aa ɛ?”

Lá bo bú ñku'usə ntəŋnə ghaa bə ñi mǐtìi ñswon mə, “Kwèntə yi a ati bǎŋnəbǎŋnə.”

¹⁵ Pilato a lòo mə yu ghìrə tá nú ñncòò bə wa ì bəŋ, ñtigə mfi'isə Barabbas mfa a mbo bo, ŋghìrə bì ghòò Yesu a fà yi mə tá bì tigə nlogə ghèè ñkweentə a ati bǎŋnə bǎŋnə.

Ajàŋ yíi mə bìsogyè le si wyè ñi Yesu aà.

(Mt. 27.27-31; Jn. 19.2-3)

¹⁶ Bìsogyè bya bì tigə nlogə Yesu ñkuu ŋghɛɛ ñi ghu a múm ñtə'ò Gúmnaà (bi le si twonə aa ni Pretoriun) ñtwon bǐsogyè bitsim bìi mə bì le ntswe maa ntə'ò aa bì ghotè. ¹⁷ Bo le nlogə atsə'ə yí bǎgìtə yi atìndùù ñwɛ'ɛ ghu nu tsò mfò, ñlòo mǎndigə mǐ ñjón ñjón mba'a tsò atsə'ətu nifò ñsossə ghu atú; ¹⁸ ñlogìnə ntigə ntsa'atə ñi, mbitə ñswonə ñi mə, “O le lele leè! Mfò baYuda à kǐ kwèé! A kwèé!” ¹⁹ Bo tigə ñtsya yí mò'ò yí mò'ò, ŋghòò ñi atú yi ñi atì, ñtutə ñi mǐtwyɛ ghu nu, ñswetə ñi mǐkù'ùtə myaa ghu nsi a mmii yi. ²⁰ Bo nǎŋsə mə ñwɛyɛ yi laà, ñtsə'ò atsə'ə yí bǎgìtə ya ghu nu, mbu ŋwɛ'ɛ jii itsə'ə jya fu ghu nu, ñtigə nlogə yi mfe'ɛ ghèè a ñkwèentə a ati bǎŋnə bǎŋnə.

Ajàŋ yíi mə bì le ñkwèentə Yesu a ati bǎŋnəbǎŋnə aà

(Mt. 27.32-44; Lk. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

²¹ Nù yí mò'ò yíi mə ìkùm yi le mbə Simon, mbə mu baCyrene, ñkǐ mbə ta bì Alexander bo Rufus aa, a le nló a afò ñka ñkwɛɛ, à zǐ mə ñka ntsya, bì tswá yi ñi adà'á mə tá à be'e ati bǎŋnə bǎŋnə Yesu yá. ²² Bì ghèè ñi Yesu wa adigə yíi mə bì le si twonə ñi Gologota aà (ñji'í ìkùm ma ghú ì bə adigə akwèetú ñù). ²³ Bo fa mǐlù'ù mii mə bì le mforinə ñi àfù yíi mə bì twonə ñi mǎə aa mə tá à no, a tuù yi. ²⁴ Bì kweentə yí wa ati bǎŋnə bǎŋnə; ñlogə itsə'ə jǐ a nyàtə a tǐtǐ bo, mma'a ìbǐrè tá zi a ajàŋ yíi mə bo ka yàtə itsə'ə jya a tǐtǐ bo bǐtsim aà. ²⁵ Bì le ñkwèentə yí aa a ñi bìnòò bì bù'ù a tǐtugə. ²⁶ Nwa'anə annù yíi mə à le ŋghìrə bì ñi ñsa'a ghu nu aa, mbɛɛ wa ati bǎŋnə bǎŋnə ghu atu mə, “Mfò baYuda.” ²⁷ Bì le ñkǐ ñkwèentə bǐyərə bì baa bo bì Yesu, ñkweentə yí mǐfùrə ghu mbèè a abó mà'à, ñkǐ ntigə ñkweentə yí mò'ò ghu mbèè a abó ñkwàbè. ²⁸ A kǐ mfe'ɛ mbòontə ñi ànnù yíi mə àŋwà'ànə Nwí a le nswon nlon ŋgaà yí aà, mə, “Bì le ñniŋ yí a tǐtǐ ñgǎŋghìrə ñnnù jǐ bì.”

²⁹ Bǐtsyà bì mǎŋjǐ bì le si wyè nii, ñtsigə ñi itú jyaa, ñswonə ñi ghu mbo mə, “Wò yíi mə ò le nswon mə ò ka sà'a ndámà'anwí ì bú bɔɔ fu a ñjǐm ñjwi jǐ tarə aa, ³⁰ yweensə itu ìbǐ ñú gho lá, ñsigə wa atu ati bǎŋnəbǎŋnə bǐ'í yə!”

³¹ Bìlìi bî ñgǎñma'a Nwi bo bî ñgǎñndî'i nòñsè bo le si kii ñwye nî yi, ñswonə bo ni bo mə, “A le si yweensə nî badāñ, tá à wa'ǎ ìbìnnū yi yumbon tsítsón yweensə tá bî'inè yə! ³² Tá Ayo'ò Nwî, Mfò baIsrael, tá à lo fii atu ati bāñnè bāñnè ñsigə tá bî'i yə mbon bii annū yi.”

Bè bya bi baa mə bi le ñkwèentè waa bo aa, bo le si kii mbəgitè nii yaa ngaa.

Ajàñ yîi mə Yesu à le ñkwo aà

(Mt. 27.45-56; Lk. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³ Nòò à sî'i mē itugə i fii ñkusə ala'à tsim ñghεε nywe'e ni nòò ñyən nòò. ³⁴ A bē mē ni nòò ñyən nòò, Yesu a tɔñnè ñyə'ə nswon mə, “Eli, Eli, Lama Sabachthani?” Ma la a bə mə, “Nwīñgòn ghà Nwīñgòn ghà, O mē'e gha aa a ya aa ε?”

³⁵ Bè bya bî mɔ'ɔ bii mə bi le ntəontə maa adigə aa, bi yu'u laà, ñswon mə, “Yu'u nî, a twonə aa Elijah.” ³⁶ Nù yî mɔ'ɔ a khè ñghεε mmurə kúntsa a mum mîlù'ù mî tsə'è, ñsɔ'ɔnə a nî ñkñkà'à, ñkɔ'ɔsə mfa ghu mbo mə tá à no. A fà mē, ñswon mə, “Nî yu'utə tá bî'inè yə mə Elijah à ka zî ghìrè tá à lo fii atu ati bāñnèbāñnè sigə le.”

³⁷ Yesu à le nyè'è tsi'i ni tîi mburə ntsii.

³⁸ Atsə'è ya yîi mə a le ñkwàsə múm ñdāmà'anwî aa, a le mbò'ònè a titîi, ñloginə a ñdǎñ ñsigə nywe'e a nsyè. ³⁹ Atu bîsogyè ya mə à le ntəə nlii nî Yesu aa, à yè mē mánjî yîi mə Yesu à le ñkwo ghu aa, ñswon mə, “Tsi'i ànnù ñíkonə, nù ghuà à bə aa Mu Nwî!”

⁴⁰ Bāngyè bî mɔ'ɔ bi le ntswe ghu, ntəə a sà'a agha'a nlii. Atitii bo, Mary Magdalene, ni Mary, ñdè bî bî Jems yî ñkəgə, bo bi Jose, a bò'ɔ Salome le ntswe ghu. ⁴¹ Bo le si yònè nî Yesu wa noò wa mə à le ntswe a Galilea aa, ñkwetə nii. Bāngyè bî mɔ'ɔ bî ghà'atè bii mə bo bi Yesu le ñkɔ'ɔ nzi a Yerusalem aa, bo le ñki ntəə ghu.

Ajàñ yîi mə bi le ntwinə Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Lk. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Tsó mə à le mbə ñjwî ñnāñsə ñjoo nlon ñwīñgòn aa, a bē mē a ñkwèfò maa ñjwi mə àbèè a kà ló fu'u a ñwīñgòn aa, ⁴³ Joseph mə à le nlo a ala'a Arimathea, ñyu'utə nî ànnù ñífo Nwî, ñki mbə nù yîi mə bē le si le si bɔ'ɔ nii, mbə nù yî mɔ'ɔ a titîi ñgǎñndasa'a aa, à le ntāñ ntii ñghèè a mbèè Pilato a mbetə aku Yesu ya mə yu lògə i ghèe twinə. ⁴⁴ A ghèè mē Pilato a betə mə Yesu à kwò mē le, ñtwonə atu bîsogyè ya mbetə yî mē à ni tsi'i ànnù ññkonə mə Yesu à kwò mē le. ⁴⁵ A yù'ù mə mē Yesu à kwò mē aa, mbii mə tá Joseph à ghεε ñlògə akú yi ya ñghèè ñtswinə. ⁴⁶ A ghεε ñyuu atsə'è yî fù'ù yî siginè, ñzi ñlògə Yesu ñsigisə, ñlîm nū yî nî atsə'è yá. A lîm mē, ñtigə ñlogə yi ñghεε nniñ a múm ñisyè nii mə bi le nton a múm àlāñsəngò'ò aa. A niñ mē, ñtii ñgò'ò ñghεε ñkusə ntsù ñisyè wa ghu. ⁴⁷ Mary Magdalene bo Mary, ñdè bî Joses le nyə adigə ya yîi mə bi lə ntwinə yî ghu aà.

16

Ajàñ yîi mə Yesu à le nyweenə ni ñwo aà

(Mt. 28.1-8; Lk. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Njwīngon ya i tsyà mē, Mary Magdalene, bo Salome ni Mary, ñdè bî Jems, bo yuu mǎghurə mî lùmtè mə bo ghèe yo'ɔ nū Yesu ghu. ² A

lò mē mbə a njwī yī ñtsyàmbūi a múm ñgyà, tsi'í a títugè títugè, a noò ñsa'a noò, bo fè'è a ñghεε wa ntsu nisyè. ³ Bó fè'è mē ñka ñghεε a mánjī ñtigè mbetə ní waa bo ní bo mē, “A ñgò'ò ya wa ntsu nisyè aa a ka tii wo lò'òsə a mbo bí'inə aa ε?” ⁴ Bó ghèè mē ñywe'e wa ntsu nisyè, ñghèè kí ñentə mí'í myaa, ñyə mē bí tii mē ñgò'ò ya nlò'òsə. Ñgò'ò ma yú ì le mburə mbə tsi'í ñgò'ò yí mfanj mfanjə. ⁵ Bo kuu ñghèè wa múm nisyè. Bó kùù mē, ñyə mújɔŋ yí mò'ò a wε'è àdanjə atsə'è yí fù'ù, ñtswe a mbèè àbò mà'à; màbê myaa mē syənə.

⁶ A swonj a mbo bo mē, “Tá màbê muu mī tsuu ló syənə bə. Ní lòò aa Yesu mu Nasareth wa mē bí kí kwèentə a ati bàjnə bàjnə aa ε? Wá à bhìnə mē a niwó. Wa kaa à sì faà mē tswé! Yé ní àdigè yíi mē bí kí nòŋsə yí ghu aà. ⁷ Ní ghεε nswonj a mbó ñgǎŋyənənnú jí bo bí a mbo Peta, mē Yesu à tsyà mē a mbii bù ñghεε ní a Galilea. Ní ka ghèè ghu, i yə yí tsi'í wa ajàn yíi mē à le nswonj a mbo bù aà.”

⁸ Bo fè'è wa múm nisyè ñkhəkə nlonj mē nú jyaa ì le nswèrə, ñtigè mbenə ba'à bà'à. Bo ká mē aa ñghεε a mánjī kaa wa'à ànnú a mbo ñjə tsu burə swoswonjə, ñlonj mē mbə'ò ní le ntswa waa aà.

Ajàŋ yíi mē Yesu à le ndi'í ibhì nú yí a mbo Mary Magdelene aà
(Mt. 28.9-10; Jn. 20.11-18)

⁹ Nòò wa mē Yesu à le nyweenə a niwo a njwī yī ñtsyàmbūi a múm ñgyà aa, à le mfòò ndi'í ibhìnú yí aa a mbo Mary Magdelene, wa yíi mē à le mfi'í izwí jí bí jya jí sàmbaa ghu ato'ò aà. ¹⁰ Mary Magdelene a tigè ñghεε nswonj annú yíi mē a le mfè'è aa a mbo bə bya mē bo bí Yesu le sì karə aà, ñlonj mē bo le ntswe tsi'í ní àjəŋnə, ñyə'ə. ¹¹ Bo yù'ù mē mē Yesu à bhìnə mē ní niwo Mary Magdelene a yé yí aa, ñka ligitə, kaa wa'à waa bhì.

Ajàŋ yíi mē Yesu à le ndi'í ibhì nú yí a mbó ñgǎŋyəgənnú jí jí baa aà
(Lk. 24.13-35)

¹² Ma yú á tsyà mē, a bú ñzi ndi'í ibhìnú yí a mbo bo bí mò'ò bí baa, mē bí le mfè'è a Yerusalem ñtigè mfu ñghεε ní waa a afò. Ma mùu noò Yesu a bàjnə ñtigè ndi'í aa bə ñkìrə yí yí dàn a mbo bo ma bú. ¹³ Bó bhì mē, ñswonj a mbo àbùgè yaa bhì mē bo le ntswe a Yerusalem aa, kaa bo wa'à waa bhì.

Ajàŋ yíi mē Yesu à le ndi'í ibhì nú yí a mbo ñgǎŋyəgənnú jí jya ñìghúm ñtsò mò'ò aà
(Mt. 28.16-20; Lk. 24.36-49; Jn. 20.19-23; Ifà' à 1.6-8)

¹⁴ A bə mē a noò ñjìm Yesu a zì ñtsi'í ñgǎŋyəgənnú jí jya ñìghúm ñtsò mò'ò bo tswé ñjí, a ghaàntə waa nlonj mē kaa bo le ñwa'à ní àbìintii tswé, ñkí ñkii mîntii myaa, kaa wa'à ànnú yíi mē bə bya mē bí le nyə yí a noò yíi mē à le nyweenə ní niwo aa bhì aà. ¹⁵ A swonj a mbo bo mē, “Ní ghεε a mbo mbí ñtsim, ñka nswonjə ní ñtoo yí ñsigènə ya a mbo bə bí tsimə. ¹⁶ Nù yíi mē à yù'u, nniŋ nti yí a nu mē, bí murə yí a ñkí aa, à ka yí yweenə, ñu yíi mē kaa à sí nti yí a nu mē niŋ aa, Nwí à ka yí niŋ isa'a ghu nú. ¹⁷ Bə bhì mē bí niŋ nti waa a nu mē aa, bí ka yí tswé ní ñlènsə juà: Bo ka yí kí fi'í ní bideon a nto'ò bə ní ikúm ghà. Bo ka yí kí ghàà mìghàà mí fii ¹⁸ bo ka yí kí bwεε ní no tugitə ní a mbo bo kaa tá ì wa'à ànnú a nu bo ghìrè; kə bεε mē bo tε'e nno bə

̀̀li'i, kaa i wa'ă annŭ tsu a nu bo ghirè bê. Bo ka yĩ ki nòņsè nĩ m̀bô myaa a nũ ñgàņmighòò tâ bo ka mfwetə.”

*Ajàņ yĩi mə Yesu à le űkɔ'ɔ űghɛɛ a aburə aà
(Lk. 24.50-53; Ifa' à 1.9-11)*

¹⁹ Mmà' àmbi Yesu à ghàà mə a mbo bo laà aa, Nwĩ a lɔgè yi űkɔ'ɔ ghɛɛ ni ghu a aburə, ñghirə a tswê a mbèè ñikwɛɛ yu nĩ mà' à. ²⁰ Bo fe' è ñghɛɛ ntigə nswonə nĩ n̄too yĩ ñsigìnè ya a idigə tsim; Mmà' àmbi a fa' à bo bo ñghirə nĩ ìlènsè tâ bè zi mə bo le si swon aa tsi' i ànnũ n̄ņkonè. Amen.

Ntoo yì Nsigìnè yìi LUKAS à le ñwà'ànè aà

NJ'I'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A ñwà'ànè yù aa a le ñwà'ànè Lukas, mə à le mbə docta aà. Kaa à le ñwà'a ñù yì mò'ò a titi ñgǎntoo Kristo jya bə, kaa ñki'i ñù baYuda ki mbə. A le mbə ñù àkòrə Paul, Paul a kɛ naŋsə ñkɔŋə yì, bo yu karə ñghɛɛ ni a nitəə a idigə jì ghà'àtə (Ifà'à 16.10-17; 20.5-15; 21.1-18; 27.1-28).

Lukas à swòŋ mə yu ñwà'ànè aa a mbo Theophilus tǎ tǎ à naŋsə nzi annù ñikɔŋ yìi mə bi di'i ghu mbo, bo bi àjàŋə mə ñnnù ma jù i le mfɛ'è aà. Annù ñikɔŋ ma yù a bə ntoo yì ñsigìnè ya nloŋ Yesu Kristo, yìi mə Azwì Nwì a le ntsɔ'ò yì mə tǎ à zi nswonə ntoo ma yù a mbò ñgǎŋəfumə, ñkɛ'ɛnə àjàŋə mə Nwì à ka yweensə bə aà (4.18-19). Lukas a di'i nɛ àjàŋə mə annù ñgǎŋəmfumə, à yì bə bɛ kəgə, bo bi à yì bə bɛ bi, a le naŋsə ntswe a nu Yesu aà. Yesu à le ntwoŋ Mateo ñkǎŋkwɛrə bitax, ñswonə mə kaa yu le ñwà'á aa a ntwoŋ bə bii annù yaa a tsinə aa zì, yu le mbàŋnə ñzi aa a twoŋ ñgǎŋghìrə ñnnù jì bɛ (5.32); ñtwoŋə a Zacchaeus aa nloŋ mə yu le nzi aa nlòò bə bii mə bi bwɛ aa, i yweensə waa (19.10). Ngǎn múŋgwà'à wa mə à le mbwɛ aa, i di'i nɛ ìbòŋ Nwì bo bi ñko mɛlɛŋnə Taà yì'inə a mbo bɔò bi (15.11-32).

Lukas à di'i tsi'à annù ñŋkɔŋ mə ntoo yì ñsigìnè ya kaa i si aa tsi'ì a mbo baYuda tswé. I tswɛ aa a mbò mɛbɛ ñtsimə, mbə “ñkà'a...a mbo bə bi atoo dàŋə” (2.32). Yesu à zì aa a ñghìrə “tǎ mu ñù ñtsim à yə àjàŋ mə Nwì a yweensə bə aà” (3.6).

Lukas a kɛ ñdi'i abwarə bǎŋgyè a nsi mi'i Yesu; ñghaa nloŋə Mary ñdè yì, Elizabeth, Martha bo Mary, bɛsubika'à bi (10.38-40), bǎŋgyè bɛ ghà'àtə bii mə bi le si kwetə nni, mfa'a ghu mbo aà (8.2-3). Ñki ñdi'i àjàŋə mə Yesu à le mbəŋkə yì ñghaa a mbo bǎŋgyè bya bii mə bi le si yè'è ñyoŋə nni a mǎŋjì Golgotha aà (23.27). Bǎŋgyè bɛ ghà'àtə le si yòŋə Yesu, ñlɔginə a Galilea, ñtswe bo bo a Yerusalem, ñtəə nyə àjàŋə mə bi le si kwèentə yì aa (23.40), bo bi àdigə yìi bi le ntwinə yì ghu aà (23.55-56), ñyì mfòò ñghɛɛ nyə mə Yesu à ywèenə mə ni ñiwo (24.1-80) ñtigə ñghɛɛ nswonə a bò ñgǎnyəgənnù jì jya ñghúm ñtsò mò'ò (24.9-10).

Lukas à naŋsə ñkwèè fɛmfaa a nɛ annù ntsà'àtə Nwì (3.21; 5.16; 6.12; 11.1; 22.32; 23.34,46). Ka mə Yesu à le mbə Mu Nwì aa, à le si lògè nɛ noò ñtsa'atə nɛ Nwì ghu tǎ zi annù yìi mə Taà yì a lòò aa, i kii kwɛrə mɛtsyè bo bi mɛdà'à a mfa'a ifà'á yì ghu. Bɛ'inə yə mə, mboŋ tǎ à tso'ò ñgǎŋntoò jì jya a titi ñgǎnyəgənnù jì jì ghà'àtə, a le ñghèè ñle ñka ntsa'atə Nwì àbèè fu'ù (6.12).

Lukas a ghìrə bɛ yə ñidorə nni mə ntoo yì ñsigìnè ñlɔŋə Yesu Kristo i zi ni nu aà, ñlɔginə a ni ikòò baangel wa a noò yìi bɛ jwe yì aa (2.14) ñghɛɛ nywe'e a noò yìi mə Yesu à mǎŋsə ifà'á yì ntigə ñkɔ'ò ñghɛɛ ni a aburə fu a mbèè Tà aà. Ñgǎnyəgənnù jì i “tigə ñgha'asə nni, ñti waa

i luu ni ñidorə, bo tigə mbu mbii waa fu a Yerusalem. Ntigə ntswe ni a ndāmà'anwī a ηγῶν βιηὸὸ bitsim, ηgha'asə nī Nwī.” (24.52-53).

Bi yatə aηwà'anə yū aa laa:

1. Nji'ī annū aηwà'anə yū 1.1-4
2. Ajāη mə bi le njwe Yesu bo bi Jon Ngāηmūrə bə ηki bo bi nòò yii bo le mburə bōηkhə aà 1.5—2.52
3. Ifà'a Jon Ngāηmūrə bə ηki 3.1-20
4. Ajāη mə bi le mmurə Yesu ηki bo ajāη mə bi le ηkwà'anə yi aà 3.21—4.13
5. Ifà'a Yesu a Galilea 4.14—9.50
6. Nlò a Galilea ηkò'ɔ ηghεε ni a Yerusalem 9.51-19.27
7. Ngyà yī nlwī'injīm a Yerusalem bo bi maa mbèè àla'à 19.28—23.56
8. Ajāη mə Mmà'àmbi à le nyweenə ni nīwo, ndi'ī ibiinū yi a mbo bə ntigə ηkò'ɔ ηghεε a aburə aà 24.1-53

Innū ntsyambū

¹ Taà Theophilos, bə bī ghà'atə bi gaansə mītī myaa a ηηwà'anə innū jii mə i le mfe'è a titii bī'ī aà. ² Bo ηwa'anə aa ajāη mə bə bii mə bi le nyə innū ma jū nloginə a noò nloginə ηkii nseensə nī ntoo ya aa, bi swon a mbo bī'ī aà. ³ Ajāη mə a bə laa aa, Taà, mə nanşə mə nlogə noò nyəgə innū ma jū mbe'enə a lōginə, ηwa'atə mə a ku'unə mə tā mə nanşə ntsisə ηηwa'anə ajāη mə innū ma jū i le mfe'è aa a mbo wò. ⁴ Mə ghirə mùu ajāη aa mə tā ò nanşə nzi annū nīkon yii mə a tswe ghu nlon ηγῶν innū tsim jii bi swon a mbo wò aà.

Ajāη yii mə bi le ηkè'ənə ànnū nlon ηgaa Jon Ngāηmūrə bə a ηki aà

⁵ Nòò yii mə Herod à le mbə mfɔ a ala'a Yudea, ηgāηmà'a Nwī yī mò'ɔ à le ntswe ghu, mfe'ε aa a titii àkhirə bə bii mə bi le si fà'à bə bi bə bi ηgāηmà'a Nwī Abija aà, ikūm ηgwé yī i le mbə Elizabeth, ηki mfe'ε aa a ηgwè'ε Aaron ηgāηmà'a Nwī wa. ⁶ Akòrè nizi yaa bo bitsim a le ntsinə a nsi mi'i Mmà'àmbi, kaa bo wa'à nī àlò'ò tswé nlon mə bo le si lèè bìnòşə bi Nwī ηkii nyu'unə nī ndi'ī ji tsi'ī tsimè. ⁷ La kaa bo le ηwa'à ni mu bāηnə tswe nlon mə Elizabeth à le mbə afirə, bo kī ntigə bilwèn aà.

⁸ A leè mbə a njwi yī mò'ɔ, a bə njwi yii mə ηgāηmà'a Nwī Abija i tswé ni nifà'a a mūm ndāmà'anwī, Zechariah a kà nfa'a ifà'à yi a mūm ndāmà'anwī, ⁹ nyonə ni nòşə ηgāηmà'a Nwī maa noò, bi le mmà'a ibirə ntsɔ'ɔ yi mə tā à tɔɔ alūmtə a nīkentə ni mò'ɔ ni mà'a Nwī. A tigə ηkuu ηghεε a mūm ndāmà'anwī. ¹⁰ Nnòò bə bitsim bii le ntswe a abεε aa bi le si tsà'atə Nwī maà noò yii mə à le mbə noò ntòò alūmtə aà. ¹¹ Angel Mmà'àmbi à le ηwì'ikè mfe'ε ghu nsi, ntəə a mbèè àbò amà'a nīkentə ni mò'ɔ ni alūmtə nyā. ¹² Nòò yii mə à le nyə angel wa aa, mibé mi le nsyənə, nībò'ɔ tswā yi. ¹³ Angel wa a swon ghu mbo mə, “Tsùu bə'ɔ mbā Zechariah. Wa Nwīηγῶν à yu'ù mə atsà'atə yò. Ngwé ghò Elizabeth à ka jwe mūmbāηnə tā ò tswé ikūm yi ni Jon.

¹⁴ A ka yī bə annū ñidorə a mbo wò tā nū yò i nanşə mbon, bə bī ghà'atə kii ndoritə nlon mə bi jwe yi aà.

¹⁵ Nlon mə à ka yī bə ηū yī ηwè a nsi mi'i Mmà'àmbi, kaa wa'à mi'lù'ù ka nno, kə mī bònə kə mī tī. Azwī Nwī a ka yī lwensə yi lōginə a ato'o ndè yī.

16 A ka yĩ ghìrè tâ baIsrael bì ghà'atè tâ bì bú mbì fu a mbo Mmà'àmbì Nwĩngòṅ wàà.

17 A ka yĩ tsyá a mbii Mmà'àmbi ní àzwĩ ñtoò Nwĩ Elijah bo bì mìa'dà'á mi.

A ka yĩ bòònsè bità bo bì boò,

i bəṅkə ṅgājatii atu tâ bo tswe ni mĩtsyê tsò bii ìnnu jyaa i tsinè aà.

A ka yĩ tanjtè bê tâ bì ku'unè a mbô Mmà'àmbì.”

18 Zechariah a betè Angel wa mə, “Mè ka zi aa mə akə mə ma yú ànnu a ka fè'è aa ε? Nlon mə mè tigə nlwèn ñu, ṅgwé ghà a kî ñlwen lwen aa ε?”

19 Angel wa a kwi'i ghu mbo mə, “Mè ni Gabriel yii mə a təə ni a nsi mi'i Nwĩ, yu wa yii mə à too gha mə tâ mə zi ṅkè'ènə ntoo yĩ ñsigìnə ma yú a mbo wò aà. 20 Lâ, tsò mə kaa ò si ntoo yĩ ñsigìnə yú mə i ka yĩ fè'è ni noò yii mə à kù'ùnə aa bii aa, kaa ò ka wa'à bù ṅghaa. O ka ghèè ni tìghàà i ywe'e wa noò yii mə ìnnu ma jù i ka yĩ fè'è laa aà.”

21 Bè bya mə bi le ntəə a abee aa, bi le nyu'utə Zechariah ki kaṅ ntigə ṅwa'a ni mə a ghìrè àkə a tigè ñtigə a múm ñdámà'anwĩ ñtigə aa ε? 22 Noò yii mə à le mfè'è aa, kaa à le ṅkì'ì a ṅghàa a mbo bo bú ñzi. Bo tigè ñzi mə ñjèè təə təə i le yi wa múm ñdámà'anwĩ. A le ntigə nseensə waa ní mbo, ñtigə ntswe ni tìghàà.

23 Noò yii mə à le mmāṅsə afà'á yi a múm ñdámà'anwĩ aa, a tigè ñlo mbii yi a ndùgə yu. 24 A tì mə bə ni mú àtìi noò, ṅgwé yĩ Elizabeth a tswé ni mú, ñtigə tswe tsi'í a nda mə bì tsuu yi ló yə atu bisāṅ bintaà.

25 Ntigə nswon ni mə, “Mmà'àmbì à lèntè mē ṅghìrə ma yú ànnu a nu mə aa, a mfi'i ñdirə atu a tu mə a titii bè.”

Ajàṅ yii mə bi le ṅkè'ènə a mbo Mary mə à ka jwe Yesu aà.

26 Bisāṅ bi le ntsyà bi nto'o ajāṅ yii mə Elizabeth à le ntswe ni mu aà, Nwĩ a too angel Gabriel a ṅjò'ò àla'a Nazareth a ala'a Galilea. 27 A le ntswe ní ṅkìi a mbo múṅgòò mǎṅgyè yii mə ñu yí mò'ò yii mə ìkúm yi i le mbə Joseph, ñlo a atsə Mfò David aa, à le ṅkosə. Ìkúm múṅgòò mǎṅgyè ma ghú i le mbə aa Mary. 28 Angel wa à le nzĩ ghu mbo nswon mə: “Mə tsà'atè ghó! Mmà'àmbì à tswe bu yu, à kì mé ñniṅ mboonə yĩ ṅwè a nu wò.”

29 Mary à le mbo'ò tsi'í ànnu nĩṅkoṅ a ajāṅ yii mə à le nyu'u annu ya mə angel wa à le nswon aà, ñtigə ṅwa'a ni mə ma yú m̄buu atsà'atə a di'í aa àkə le. 30 Angel wa a swon ghu mbo mə: “Tsuu bo'ò mbá Mary, wa ìbòṅ Nwĩngòṅ i tswe a mbo wò. 31 O ka tswe ni mu i jwe múmbāṅnè i tswé ìkúm yi ni Yesu.

32 A ka yĩ bə ṅú yí ṅwè tâ bì ka twonə nii ni Mu Nwĩngòṅ Ako'òntsirə. Yaweh Nwĩngòṅ à ka yĩ ghìrè yi ní m̄fò tsi'í tsò ta bì taà yĩ David.

33 A ka yĩ bə Mfò a ṅgwé'ε Jacob, i lwĩ'í nĩṅkoṅ, kaa tâ ànnu nifò yi tâ wa'à ní ñlwĩ'í tswé.”

34 Mary a betè angel wa mə: “Mè bùrə ni múṅgòò mǎṅgyè, kaa mə leè ṅwa'à ṅumbāṅnè zi, m̄bə ma yú ànnu a fè'è aa mə akə le?”

35 Angel wa a kwi'i ghu mbo mə,

“Wa Azwĩ Nwĩ a ka kusə gho

tâ àdà'a Ako'òntsirə tâ à kuu a nu wò.

Ma mùu ajāṅ, mu wa mə ò ka jwe aa, wa yii mə à làa mǎṅsə aa, bi ka yĩ tigə twonə yi ni Mu Nwĩ.

³⁶ Wa'atə ɲù ɲgwè'è ghùù, Elizabeth. Bi swonɲə ni mə kaa mbə a wa'à bɔɔ jwè. La tsítsɔɲ, yumbɔɲ à tswè mē ni mu a ni bisàɲ bi nto'o, ka mə à lwèn mē si'i si'i aà. ³⁷ Kaa ànnù yí tsu sɪ ghu tswé mə mbə Nwĩ a wa'à ghìrè.”

³⁸ Mary a kwi'i mə, “Yê, mə laa mbə abù'u Mmà'àmbi, tá a fe'ε a nu mə wa ajàn mə ò swòɲə aà.” Angel wa a tigè mma'atə yi ɲghεε yi.

Ajàɲ mə Mary, à le ɲghè a ɲghantə Elizabeth aà

³⁹ Tsi'i maa noð Mary a burè ɲtaɲtə ɲjoo ji mma'atə ɲghèè a ɲjò'ò àla'à yí mð'ɔ yii mə ì le ntswe a atu nta'a a Yudea aà. ⁴⁰ A ghèè mē aa, ɲghèè ɲkuu a nda Zechariah ntsa'atə Elizabeth. ⁴¹ Mary à yù'ù mə atsà'atə Elizabeth aa, mu wa a litè ɲnaɲ ghu ɲibùm, Azwĩ Nwĩ a lwensə Elizabeth ⁴² a tɔɲnè ɲswonɲ mə, “Nwĩ à ɲaɲsə ɲniɲ mbɔɔnə a nu wò a titi bəɲgyè, mɔɔnə ì kî ɲtswe a nu mu wa yii mə ò ka jwe aà! ⁴³ Ma yú ànnù yí wè, ajàn mə ndè bɪ Mmà'àmbi ghà à zi ɲghantə gha aa, a fe'ε a nu mə aa a ya aa ε? ⁴⁴ Nlonɲ mə ajàn mə mə ghìrə nyu'u atsà'atə yo aa, mu ghù a ɲibùm m1ə à ghìrə ɲlitə ɲnaɲ ni ɲìdorè. ⁴⁵ Mbɔɔnə a nu wò ɲbà məɲgyè, yii ò le mbii mə ànnù ya yii mə Mmà'àmbi à le nswonɲ a mbo wò aa, mə a ka fe'è tsi'i maa ajàn aà.”

Ʒkòð yii mə Mary à le ɲyəə aà

⁴⁶ Mary a swonɲ mə,
 “Ʒbi nù gha tsim i gha'asə Mmà'àmbi;
⁴⁷ ɲti gha i doritə nlonɲ Nwĩɲɔɲ ɲgàɲnyweensə gha
⁴⁸ ɲlonɲ mə à wà'atə mē gha, abù'ù yi yii mə à ni tɪkùm aà.
 Nlonɲ mə, ɲloginə tsítsɔɲ, bə bitsim ka tigə twonɲ nɪ gha ni ɲù yii
 mbɔɔnə ì tswè ghu nu aà,
⁴⁹ ɲlonɲ innù jì wè jii mə Mmà'àmbi yii à nɪ Nti aa à ghìrə a nu mə aà,
 ɪkùm yi i laa mənɲsə aà.
⁵⁰ A ko mɪlɲnə bə bii mə bi bɔ'ɔ nii aa miwaa miwaa.
⁵¹ A nəsə mē ɲkwεε ɲdi'i ada'a yi,
 ɲsɛnsə ɲgàɲɲee nu bo bi innù jii mə bo mðòntə a múm ɲti bo aà.
⁵² A sigisə mē bifò bi wè a ibərə bo,
 ɲɲentə bitikùmè.
⁵³ A jè'è mə ɲgàɲɲi, ɲlwensə waa nɪ ɲjoo jì siginè,
 ɲbaɲnə mfurə bə bii mə bi tswè nɪ ɲjoo aa bi kwεɲkè nɪ abo ɲε'ε.
⁵⁴ A zi mē a ɲkwetə ɲgàɲàfà'á yi Israel,
 ɲwa'atə ɲko mɪlɲnə yii mə à le kà'à ɲlonɲ ɲgaà yàà
⁵⁵ ɲswonɲ a mbo bitaà bi'inə,
 a mbo Abraham bo bɪ ɲgwè'è yí, ɲlwi'i ɲɲkonjè.”

⁵⁶ Mary à le ntswe bo Elizabeth bisàɲ bi tarə mbu mbii yi fu.

Ajàɲ mə bi le ɲjwe a Ʒon Ʒgàɲmùrə bə a ɲkì aà

⁵⁷ Nòð ɲjwe Elizabeth à le ɲkù'ù, a jwe múmbəɲnə. ⁵⁸ Ʒgàɲmbèε ndugə jyaa nɪ ɲgwè'è yàà bi le nyu'u ànnù yí wè yii mə Nwĩɲɔɲ à le ɲghìrə ghu nu aa, bo bo bitsim tigè ɲdoritə.

⁵⁹ A bə mē nɪ ɲjwi ji nifwaa aa, bi zi a ɲɲètə mu wa, ɲlɔɔ mə bi tswé ɪkùm yi ni Zechariah, ni yí taà yí, ⁶⁰ lá ndè yí a tuu tsi'i ɲti, ɲswonɲ mə, “Ʒgaɲ, ɪkùm yi à ni Ʒon.”

⁶¹ Bè bya swon̄ ghu mbo mə, “kaa n̄u tsu a ngwè'ε bù kaa à s̄i n̄i ìkùm ma gh̄u tswé.” ⁶² Bo tigè ñghaa a mbo Zechariah n̄i m̄bò m̄betè yi mə à k̄on̄ mə bi tswe ìkum mu wa n̄i wò aa ε?

⁶³ Zechariah à le m̄betè taafèrè ñjwa'anè ghu mə, “Ɔkũm yi à ni Jon̄.” Annù a le ñgha'a waa bo b̄itsimè. ⁶⁴ Tsi'ï maa noò, ñtsu Zechariah i ña'anè, àlèè yi a fèèñkè, à bú ñka ñghaa fu, ntigè ñgha'asè Nw̄i. ⁶⁵ N̄ibò'ò le ntswa bambèè ñdùgè bi bya, ñgàn ya i sèèñè fya ala'a nta'a Yudea tsi'ï tsimè. ⁶⁶ N̄u ñtsim̄ ȳii mə à le nyu'u ñgàn ya aa, a le si m̄dòntè at̄u yi ghu ntigè m̄betè ni mə, “Mu mà gh̄u à ka ȳi bè aa àkè aa ε?” Nlon̄ mə a le nlaa mə àdà'a Mmà'àmbi a le ntswe ghu n̄u.

Ntoo ȳii mə Zechariah à le ñkè'èñè aà

⁶⁷ Azw̄i Nw̄i a le n̄lwensè Zechariah ta bi Jon̄, a tigè ñswon̄ə n̄i ñtoò Nw̄i mə,

⁶⁸ “Tà b̄i'inè ka ñgha'asè a Mmà'àmbi Nw̄iñgòn̄ baIsrael, nlon̄ mə à z̄i m̄è ñkwetè b̄è bi, ntsu'u at̄u yaa.

⁶⁹ A fi'isè m̄á a Nḡanjwèensè b̄è ȳii mə à t̄i aa a mbo b̄i'inè, a b̄è n̄u àtsè nḡañf̄á'á yi David

⁷⁰ tsi'ï ajàn̄ ȳii à le ñkà'à ñtsya a n̄j̄m̄ nḡañntoò ji j̄ii laa aa a ngu'u,

⁷¹ mə yu ka ȳi yweensè ȳi'inè a m̄bò ñḡañk̄ib̄àà ji'inè,

i kwèrè ȳi'inè a mbo b̄è b̄ii mə bi naa ȳi'inè aà,

⁷² i d̄i'ì ìb̄òñè ȳi ȳii mə à le ñkà'à a mbo b̄it̄a bi bit̄aà bi'inè aà,

i k̄ii wa'atè a akàà ȳi ȳi làà yá,

⁷³ là'a akàà ya mə à le ñwàrè bo taà ȳi'inè Abraham aà.

⁷⁴ A le ñkà'à mə yu ka kwèrè ȳi'inè a mbo ñḡañk̄ib̄àà ji'inè,

t̄a b̄i'inè tigè mfa'a ghu mbo kaa wa'à b̄ò'ò,

⁷⁵ ni m̄ân̄j̄i ȳii à laa m̄man̄sè ñki ntsinè a nsi mi'ì yu a ni nòò ȳi'inè ntsim̄ faa atu nsyè.

⁷⁶ Wò, m̄u gh̄à, bi ka ȳi tigè twon̄ə n̄i gho ni nḡañntoò Nw̄iñgòn̄ Akò'òntsirè.

Nlon̄ mə ò ka ȳi ghèè a mb̄ii Mmà'àmbi, a n̄man̄sè m̄ân̄j̄i ȳi.

⁷⁷ I tigè gh̄irè t̄a b̄è bi zi mə bo ka ȳi yweenè aa

mə m̄bè bi li'inè ifansè innù jyaa,

⁷⁸ i t̄sya aa a n̄j̄m̄ ñko m̄il̄ñnè Nw̄iñgòn̄ ȳi'inè,

a ajàn̄ mə àbèè a ka ȳi l̄ó a aburè i fu'u sigè a nu b̄i'inè,

⁷⁹ a mfa ñkà'à a mbo b̄è b̄ii mə bi tswe a m̄úm̄ n̄fi ìd̄igè,

a adigè àl̄il̄on̄ə n̄iwo aa,

i k̄i tsisè m̄ikòrè mi'inè t̄a m̄i ka ntèè ni m̄ân̄j̄i m̄b̄oónè.”

⁸⁰ Mu wa à le ñkwe, nt̄ii a m̄úm̄ Azw̄i Nw̄i, ñtswe ni a nta'a m̄iwèè m̄iwèè, ñywe'e a noò ȳii mə bi le nd̄i'ì ȳi a mbo baIsrael aà.

2

Annù ajàn̄ ȳii mə bi le ñjwe Yesu aà

(Mt. 1.18-25)

¹ A b̄è maa noò Mf̄ò Kaisa Augustus a swon̄ mə t̄a bi s̄on̄ b̄è tsi'ï b̄i tsim̄ a itoo itoo j̄ii mə baRoma bi le si bu'utè aà. ² Nòò wa mə ànnù s̄on̄ b̄è ma ȳu ȳii mə a le m̄bè ȳi ntsyamb̄ii a le m̄fè'è aa, Kwirinius à le m̄bè Gúmnàà a mb̄u'u Syria. ³ N̄u ñtsim̄ à le ntigè ñghèè mə yu ñwà'ànè ìkùm yi a ñikurè bo.

4 Joseph à le nlò a njò'ò ala'à Nasareth yii ì le ntswe a Galilea aa, ñki ñko'c ñghεε ñikurə ni Bethlehem nni mə ni le ntswe a ala'a Yudea aa, a bə àdìgè yii mə bi le njwe Mfò David ghu aà. Joseph à le ñghèè ghu aa nlon mə à le mbə ñu àtsə David aà. 5 A le ñghèè ghu mə yu ghεε ñwà'ànə ikùm yi bo yi Mary yii mə à le ñkosə ñi ñgwé yi aà. Mary à le ntswe ni mú. 6 Ajàn mə bo le ntswe a Bethlehem aa, a tsigè mu wá; 7 ñjwe mú yi yi ñtsyàmbii yi ñbàñnè, ñlimtə yi ñi ñbà'a itsə'è, ñncɔsə yi ñi àkhì miji naà nlon mə kaa àdìgè a le ñwa'à a mbo bo wa ndá bìgì tswé aà.

Bitsèè bi mbi bo bi baangel

8 Bitsèè bi mbi bi mɔ'c bi le ntswe maa mbèè àla'a, a atu nta'a, mbe ñi mbi jyaa. 9 Bo kà mē aa mbe ñi mbi jyaa jya aa, Angel Mmà'àmbi a wi'ikè mfe'ε a nsi mbo. Ñkà'a Mmà'àmbi yii mə i ñwèènə tsi'í ñwèènə aa, i ta ñkarisə waa, ñbɔ'c ñi wè ni tswá waa, 10 la angel wa a swon a mbo bo mə: “Ñi tsuu bɔ'c bə, wa mə zì aa ñi ñtoo yi ñsiginè a mbo bù, yii mə i ka zì ni ñidorə ñi wè a mbo ñu ñtsimè. 11 Bi jwè mə Ñgànywèensə ghùù, mə ñi Kristo Mmà'àmbi aa, a itugə mbi sii, a ñikurə Mfò David. 12 Alensè yii mə a ka d'ì a mbo bù aa, a bə mə, ñi ka ghεε yə mu yi mbɔrə tá bi limtə yi ni ñbà'a itsə'è, ñnɔñ yi ni àkhì miji naà.”

13 A ghèè ki màñsə, ñtsùntsò baangel yi wè bi ló a aburə nsigə, ñyèè ñi ñkòò ñgha'asə ñi Nwí ghu, ñswonə ni mə,

14 “Ñigha'a a mbo Nwĩngɔñ yii mə à tswe a aburə ñko'c ntsirə aà, m̀bɔcɔnə a mbo bə fàa nsye bii mə Nwĩngɔñ a doritə nlon ñgaa yàà aà.”

15 Nòò wa mə baangel bya bi le mbù mma'atə waa ñko'c ñghεε a aburə aa, bitsèè bi mbi bya bi tigè ñghaa bo ni bo mə, “Ñi ghirə bi'inè ghεε a Yerusalem, ñghεε nyə annù yii mə a fe'ε ghu, Mmà'àmbi a ke'ɛnə a mbo bi'inè aà.”

16 Bo le ntswa'atə ñghεε nyə Mary ni Joseph ni mu wa a nɔñ a akhi miji naà. 17 Bitsèè bi mbi bya bi yə mu wa ñkè'ɛnə a mbo bo ajàn yii mə baangel bya bi le nswon nlon mu wa aà. 18 Ngɔñ bə bitsim bii mə bi le nyu'u aa, bi le nyerə annù ya mə bitsèè bi mbi bya bi le nswon aà. 19 Mary à le nlògə innù jyá tsim ñləə a ntiɔ yu ntigə mmɔcɔntə ñi àtù yi ghu. 20 Bitsèè bi mbi bya bi le mbù ñlò ntigə mbi ñghèè waa, ñyèè ñi ñkòò ñgha'asə ñi Nwí ghu nlon annù yii mə bo le nyu'u ñki nyə a boontə tsi'í wa ajàn yii mə baangel bya bi le nswon aà.

Ajàn yii mə bi le ntswé ikum Yesu aà

21 Njwí i tsiyà mə ji ñifwaa, a ajànə mə bi le ñjetə yi aa, bi tswé ikùm yi ni Yesu, ikùm wa mə angel wa le mfa mbɔñ tá bi tswe ni yu a ato'o aà.

22 Nòò à le ñkù'ù mə tá taà yi bô ñdè yi ghirə annù nsí'í waa tá bo laa nyonə ni nɔñsə Moses, bo lògə Yesu mə tá bo bo kɔ'c ñghεε a Yerusalem, tá bo ghεε ndi'ì yi a mbó Mmà'àmbi, 23 ñyon ajàn mə a le ntswe bi ñwà'ànə a ni nɔñsə Mmà'àmbi aà, “Mfòò àjèè mángyé ntsim yii à ñi múmbàñnə aa, bi ntswe ñi ñlèð yi ñi àyàrə ayoo a mbó Mmà'àmbi.” 24 Bo le ñghèè aa ta i kii mà'à Nwí, “ni bìbugirəmikuu bi baa bo bi bitsɔ'c bi kègə bi baà.” I yònè ñi ajàn yii mə nɔñsə Nwí à le

ndì'ì aà.

²⁵ Nù yí mò'ò à le ntswe a Yerusalem, ìkùm yi i bə Simon, a bə nù yí mə mǎnnú mi le ntsinə, a kii bó'ò ní Nwí. Azwí Nwí a tswé ghu nu, a yu'utè ní noò yíi mə Nwĩngòŋ à ka yí lə'ətə mintii mi baIsrael aà. ²⁶ Le bon Azwí Nwí a leè ndì'ì ghu mbo mə à ka yí yə Ayo'ò Nwí Mmà'àmbi wa i bõŋ kwo. ²⁷ Azwí Nwí a le tintə yi mə tá à zi a ndámà'anwí maa njwi mə bi le nzí ni mu wa aà. Ta bi Yesu ni ndè yí bi zì mē ni ghu a nlwensə nòŋsə aa ²⁸ a ɲɛɛ yi ntugitə a mbo yu, ɲgha'asə Nwí nswon mə,

²⁹ “Mmà'àmbí, mà'atə tá àbù'ú yó tá à gھے ní mbɔɔnə nyòŋə ni nìghàa nò;

³⁰ ñlon mə mi'í ma mi yə mē ànnú nyweensə bə,

³¹ yíi mə ɔ tǎŋtə mē ñləə a nsi mi'í bə bítisimə aà,

³² a bē ɲkà'á a ɲka ndì'ì mǎnjí ghò a mbo bə bi itoo dǎŋ, i zì ni nìgha'a a mbo bē bo baIsrael aà.”

³³ Taà yí bó ndè yí bi le nyerə nlon annú yíi mə bi le nswon mbi'í ɲgaà yí aà. ³⁴ Simon a tigə ñniŋ mbɔɔnə a nu bo nswon a mbo Mary, ndè yí, mə,

“Mu ghúlá à ka yí ghìrə tá bə bí ghà'atə wo, i ki ɲentə bí ghà'atə a ala'a baIsrael.

A ka yí bə alənsə yíi mə bə ka yí tigə ɲghàa nlon ɲgaà yí, i tuu ní ànnú yi,

³⁵ tá munwi ntsò tá à ki nso ntii ghó.

Tá ñnnú jii mə bə bí ghà'atə mǔɔntə a mǎntii bo aa, tá bi ghìrə tá ì fe'e nlaa.”

³⁶ Ngǎŋtoò Nwí yí mǎŋgyè yí mò'ò à le ntswe ghu, ìkùm yi i bə Anna, a bə mu Fanuel, yíi mə à le nló a ɲgwè'e Asher aà. A ti bə aa bon à lwèn mē. A le nyo'ò ntswe bó ndoò yí tsi'í ìlòò ji sàmbaa a kwó. ³⁷ A tigə ntswe tsó ɲkwí'ì mǎŋgyè i ìlòò mighum mi nifwaa ntsò ji nìkwà. Kaa à le ki'ì nǎi ndámà'anwí mǎmà'atə, ɲgha'asə ní Nwí, nsi'isə ní ìbìnnú yi ti jì, ntsà'atə ní Nwí a nítugə bo bi a si'inə. ³⁸ A le ɲki nzi tsi'í maa bǎŋtə noò, mǎa mbi'íkə a mbo Nwí, ɲghaa nlon ɲgaa mu wá, a mbo bə bítisim bii mə bi le si be ni mə tá Nwĩngòŋ à tsu'u atu Yerusalem aà.

³⁹ Nòò yíi mə bo le ɲghìrə innú tsim nyonə ni nòŋsə Mmà'àmbi aa, bo le mbù mbii fu a Galilea, ɲghɛɛ a nìkurə bo a Nazareth. ⁴⁰ Mu wa à le ntigə ɲkwe, ntswe ni mǎtì, ɲki nluu ni mǎtsyè; ìbõŋ Nwí i tswé ghu nú.

⁴¹ Taà yí bó ndè yí le si kò'ò ni a Yerusalem a atú àlòò a atú àlòò a noò ìkòò Passa. ⁴² Nòò yíi à le mbə ìlòò nìghúm ntsò baa aa, bi logè yi bo bo kò'ò ɲghèè ghu tsi'í ajàn yíi bi le si ghìrə aà. ⁴³ Bo mǎŋsə mə ìkòò wa ɲka ɲkwɛɛ, mu wa, là'à Yesu, a benə ntswe a nǎim a Yerusalem, kaa taà yí bó ndè yí wa'á zì. ⁴⁴ Lá bo le si wa'atə ni mə à tswe a titii bə bii mə bo bo le si zìnə aà, ntigə ɲghɛɛ, ntəə nítəə ni jwi yí mǎfùurə; ñlɔɔ yi a mbèè ìkà'á jyaa bo bi ɲgǎŋgwè'e jyaa. ⁴⁵ Bo lòò mē yi kaa wa'á yə, mbu mbii fu a Yerusalem a nlóò yi ghu. ⁴⁶ Njwí i tì mē ti tsyà ji tarə, bi yə yi a ndámà'anwí a tswé a titii bìdì'ì bi innú, nyu'utə ní ànnú yíi mə bo le si swon aa, ɲkii mbetə ní ìbetə a mbo bo. ⁴⁷ Bə bítisim bii mə bi le nyu'u ànnú yíi mə à le si ghàà aa, bi le nyerə nlon mitsyè mii mə à le ntswe ni mu aa, bo bi ìkwí'ì jii à le si fa aà. ⁴⁸ Nòò yíi mə bi le

nyø yi aa, ànnù le ntsyà waa, ndè yì a swon̄ ghu mbo mæ, “Mû ghà, ò ghìrè nì bǐ'í lálà aa a ya lè? Ye ajàn̄ mæ ò fa ηgi'i a mbo bǐ'í taà ghò, bǐ'í ghaà òlòò nì ghò aà.”

⁴⁹ A kwi'i a mbo bo mæ, “Nì ghìrè òghaa òlòò nì gha aa a ya lè? Nì sì zi mæ a ku'unø a mbo mæ mæ tá mæ tse a nda Taà ghà aa è?” ⁵⁰ Lâ, kaa bo le ηwa'ă nji'í ànnù yìi mæ à le si swon̄ø a mbo bo aa nan̄sè òzi.

⁵¹ A le òlò ònyon̄ø waa bo bo sigè ηghèè fu a Nazareth. A tigè ònyu'unø nì waa. Ndè yì à le nan̄sè òlòò innù ma jù tsi'í tsim a mûm òntī yu.

⁵² Yesu à le ntigè ηkwe ni m̄tsyè bo bì àj̄n̄ø nú, Nw̄iηgò̄n̄ bo bì bè kò̄n̄ø ni yi.

3

*Ajàn̄ mæ Jon̄ N̄gà̄n̄mùrø bè a ηki à le si swon̄ annù Nw̄i aà
(Mt. 3.1-12; Mk. 1.1-8; Jn. 1.19-28)*

¹ A le mbæ nì òlòò j̄i mæ i le nywe'e nighûm òntò òntà a noò yìi mæ Tiberias à le mbæ Kaisa aa, Pontius Pilate a bè Gumnaa a Yudea, Herod a sa'à nì Galilea, mumaà yi Philip a sa'à nì Ituria, nì Trachonitis Lysanias a sa'à nì Abilene, ² Annas bo Kaifas bè ògã̄n̄mà'a Nw̄i j̄i wè; òghàà nì Nw̄i ni le nzi a mbo Jon̄ mu Zecharias a nta'a miwèè miwèè, ³ a tigè òkarè ibu'u itòò tsim j̄i i le ntswe a Jordan aa, òswon̄ø nì mæ tá bè bøn̄kè m̄int̄ī myaa, ηkwerè ηki tá bì li'inø ifansennù jyaa. ⁴ A le si ghìrè ma laà a bè aa ajàn̄ yìi mæ bi ηwa'anø a mûm à̄nwà'anø ηgã̄n̄toò Nw̄i Yesiah aa mæ,

“N̄j̄i ηù i t̄on̄nø nì a nta'a miwèè miwèè òswon̄ø nì mæ,

N̄i nan̄sè a m̄n̄j̄i Mmà'ambi,
n̄nan̄sè iyàà j̄i tá i tsinø,

⁵ Nw̄i à ka tsirè idigè miborø i tsim,

i k̄i sigisè m̄inta'a m̄i wè bo bì m̄i kègè m̄itsim,
i ghìrè tá idigè j̄i òr̄ikè tsim tá i tsinø.

I lwensø mibirø m̄itsim tá m̄n̄j̄i à laanø.

⁶ Tá mu η̄u ntsim tá à yø ajàn̄ mæ Nw̄i a yweensø bè aà.’ ”

⁷ Nnòò bè yì ghà'atè i le si zì a Jordan mæ tá Jon̄ à murø waa a ηki. A swon̄ø a mbo bo mæ, “Bù b̄oò bì nõ, a ghuu aa a wà'àsè wò mæ tá nì khø alwint̄on̄ø Nw̄i yìi mæ a zì aa è? ⁸ Tá nì ka ηkoonø m̄int̄a m̄i mæ mi d̄i'í mæ nì bøn̄kè m̄e m̄int̄ī muu mma'atè ib̄i ghuu. Ntsuu i k̄i swon̄ø nì mæ, ‘Taà yǐ'í à nì aa Abraham’. Mè swon̄ø a mbo bù mæ Nw̄i à zì ajàn̄ mæ mbæ yu bøn̄kè ηgò'ò jù i tigè m̄bè b̄oò bi Abraham. ⁹ Tsi'í tsits̄on̄ wa bi òn̄sè m̄e òj̄àà òlòò nì ηwá īt̄i ghu tsi'í m̄iηgàn̄! Īt̄i tsim j̄i mæ kaa i si m̄int̄a m̄i siginø koonø aa, bi ka wǎ mmà'a a m̄o'ò tá i khi.”

¹⁰ Nnòò bè wa i betè yi mæ, “Bǐ'í ka tigè ghìrè aa mæ akè aa è?”

¹¹ A kwi'i a mbo bo mæ, “Nù yìi mæ à tse ni òtsè'è j̄i baa aa, tá à fa yì m̄o'ò a mbo ηù yìi mæ kaa à s̄i n̄i yi tswé aa. Nù yìi à k̄i ntswe nì m̄j̄i aa, tá à ka nyatè a mbo bè.”

¹² N̄gã̄n̄kwerø tax i le ηki nzi mæ bì murø waa a ηki, m̄betø yi mæ, “N̄d̄i'innù, bǐ'í ghìrè yǐ'í ηgaa mæ akè lè?”

¹³ A kwi'i a mbo bo mæ, “N̄i ka ηkwerø tsi'í àyoo yìi nì tse nì ηkwèrø aa, òntsuu k̄i kwèrø i t̄syà.” ¹⁴ B̄isogyè le ηki m̄betø yi mæ, “N̄gaa yǐ'í i bè la aa è? Bǐ'í ka ghìrè mæ akè aa è?”

A kwi'i a mbo bo mæ, “Nî tsuu njoò bê ni fikòrè i ki twæe kwærø. Ntsuu ìbàṅnənnù a atu bə̀ ki tswæe, i kwærø nî njoò jyaa, ṅki mbeentə̀ mə̀ ṅkabə̀ yī̀ mə̀ bi tu ghuu ghu aa i kù'ùnə̀.”

¹⁵ Ajàn mæ̀ bə̀ bya bi le si wa'atə̀ mæ̀ ànnù yī̀ wè yī̀ mɔ'ɔ a ka fè'è aa, bo bitsim le si tigə̀ mbetə̀ nî ìbetə̀ ñlon ṅgaa Jɔn mæ̀ à laà mbə̀ yu mbə̀ Ayɔ'ò Nwī wa aa ε? ¹⁶ Jɔn a fâ àkwi'i a mbo bo bitsim mæ̀, “Mə̀ murə̀ ghuu aa a ṅkì, lâ nù yī̀ mɔ'ɔ à tswə̀ ghu yī̀ mæ̀ a yòṅə̀ a ṅjīm mæ̀, à kò'ònə̀ ntsyà gha, kaa mè te'è ki'ì kù'ùnə̀ mæ̀ mbə̀ mè fèè mìnṅkìrè mi ntām mi bē. A ka yī̀ ki murə̀ ghuu aa a mûm Azwī bo bi a mum mɔ'ɔ. ¹⁷ Ayoo nsəgə̀ mīsàṅ a tswe ghu abo, à ka səgə̀ mīsàṅ mya i tii ntsà'a tsim fi'isə̀ i tigə̀ ghotə̀ mīsàṅ mya a mûm àta yu, i bāṅnə̀ tɔɔ ntsà'à jya a ni mɔ'ɔ yī̀ mæ̀ i khi kaa wa'à nīmè aa.”

¹⁸ Ma mùu ajàn Jɔn à le si di'itə̀ waa ni bīmānjī bi ghà'atə̀ ṅswonə̀ nî ntoo yī̀ ṅsiginə̀ ya a mbo bə̀. ¹⁹ Lá, Jɔn à le ṅghàantə̀ Herod yī̀ à le mbə̀ Gúmnàa aa nlon mæ̀ à le ṅkwærə̀ Herodias, ṅgwé ñdīm yī̀, ṅki ṅghirə̀ innù jī bi jī ghà'atə̀ jī mɔ'ɔ. ²⁰ Herod a ku'usə̀ m̄bu ṅghirə̀ bə̀ ànnù yī̀ tìnsə̀, ntswa Jɔn m̄fi a ndátsanə̀.

Ajàn yī̀ mæ̀ bi le mmurə̀ Yesu a ṅkì aa
(Mt. 3.13-17; Mk. 1.9-11)

²¹ Nòò yī̀ mæ̀ bi le murə̀ bə̀ bitsim a ṅkì aa, Yesu à le ṅkì nzi bi murə̀ yī̀ a ṅkì. Bi mùrə̀ mḕ yī̀ a ká ntsa'atə̀ Nwī, àbùrə̀ a ṅa'anə̀. ²² Azwī Nwī a lô a aburə̀ nsigə̀ ntə̀ghu atu mbə̀ tsó bugirəmikuu. Njī i lô a aburə̀ ṅghaa nswon mæ̀, “O nî mú ghà yī̀ m̄bāṅnə̀ yī̀ mæ̀ mə̀ kòṅə̀ aa, mə̀ nanjə̀ ndoritə̀ nlonə̀ ghô.”

ṅkàṅə̀tsə̀ Kristo
(Mt. 1.1-17)

²³ Yesu à le ṅka nloginə̀ ifà'à yī̀ aa bon à bə̀ mḕ ìlòò mighum mi ntarə̀, bə̀ wa'atə̀ nī̀ mæ̀ à ni mu Joseph yī̀ mæ̀

à le mbə̀ mu Heli.

²⁴ A bə̀ mu Matthat,

a bə̀ mu Levi, a bə̀ yī̀ Melchi,

mbə̀ yī̀ Janni, mbə̀ yī̀ Joseph.

²⁵ A kī̀ mbə̀ yī̀ Mattias, a bə̀ yī̀ Amos,

mbə̀ yī̀ Nahum, yī̀ à le mbə̀ mu Esli,

mbə̀ yī̀ Naggai,

²⁶ a bə̀ mu Maaf,

a bə̀ mu Mattathias, mbə̀ mu Semein,

mbə̀ yī̀ Josech, mbə̀ yī̀ Joda,

²⁷ a bə̀ mu Joanan, mbə̀ yī̀ Rhesa

ṅkì mbə̀ mu Zerubabel, mbə̀ mu shealtiel,

mbə̀ mu Neri,

²⁸ mbə̀ yī̀ Melchi,

mbə̀ yī̀ Addi, mbə̀ yī̀ Cosan,

mbə̀ yī̀ Elmadam, mbə̀ yī̀ Er,

²⁹ mbə̀ yī̀ Joshua, mbə̀ yī̀ Eliezer,

mbə̀ mu Jorim, mbə̀ mu Matthat

mbə̀ mu Levi,

³⁰ a bə̀ yī̀ Simeon,

mu Yuda, mu Joseph,

mu Jonam, mu Eliakim,
³¹ a bə mu Melea, a bə yî Menna,
 a bə yî Mattatha, mbə mu Nathan,
 mbə mu David
³² a bə mu Jesse,
 mbə mu Obed, mbə mu Boas,
 mbə mu Sala, mbə mu Nahshon
³³ mbə mu Amminadab, mbə mu Admin, mbə yî Arni,
 mbə yî Hezron, mbə mu Perez,
 mbə mu Yuda
³⁴ mbə mu Yakob,
 mbə mu Isaac, mbə mu Abraham,
 mbə mu Terah, mbə yî Naho,
³⁵ a bə mu Serug, mbə mu Reu,
 mbə mu Peleg, mbə mu Eber,
 ŋki mbə mu shela,
³⁶ mbə mu Cainan,
 mbə mu Arfaxad, mbə mu Shem,
 mbə mu Noah, mbə mu Lamech,
³⁷ a bə mu Methuselah, mbə mu Enoch,
 mbə mu Jard, mbə mu Mahalaleel,
 mbə mu Cainan,
³⁸ a bə mu Enos,
 mbə mu Seth, mbə mu Adam,
 Mbə mu Nwĩ.

4

Ajàŋ yîi mə Devil à le ŋkwà'ànə Yesu àà
 (Mt. 1.1-11; Mk. 1.12-13)

¹ Yesu a ló wa ŋki Jordan, Azwĩ Nwĩ a luu ghu nu, nlogə yi ntsyasə a nta'a miwèè miwèè ² a tswé ghu mitugə mi njwi mighum mi níkwà, Devil a kwà'ànə yi. A ni ndùu njwi mà jû, kaa à le ŋwa'ă ayodə tsu jî; njwi jya mighum mi níkwà kà maa ntsya, nji i yanə yi. ³ Devil a swon ghu mbo mə, “Mbə ò bə Mu Nwĩ, ò swon a mbô ŋgò'ò yú mə tá i bəŋ ntigə abaà.” ⁴ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Bi ŋwa'anə a múm àŋwà'ànə Nwĩ mə, ‘kaa nù à si ntì tswe nlon aa tsi'i àbaa yuyu bə.’ ”

⁵ Devil a bú nlogə yi ŋko'ɔ ŋghɛɛ ni ghu a ndəŋ, ndi'i itoo tsim jii mə bífɔ bi mbi bù sa'a aa ghu mbo tsi'i ni mú ntsirə nòò, ⁶ nswon ghu mbo mə, “Mə ka fa ada'a a mbo wò mə tá ò ka mbu'utə itoo mà jû tsi'i tsim tá i ki ŋka ŋgha'asə nî ghò; nlon mə bi fà mə itoo mà jû tsi'i tsim a mbo mə, mə tswé ni midà'à a mfa a mbo nù yii mə mə kòŋə aà. ⁷ Tsítsòŋ, mbə ò bii mə ò ka mii gha, bəŋ mə ka fa itoo mà jû tá ò tigə mbu'utə.” ⁸ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Bi ŋwa'anə a múm àŋwà'ànə Nwĩ mə, ‘Ka mii tsi'i Mmà'àmbi Nwĩŋgòŋ ghò, ŋki ŋka mfa'a tsi'i ghu mbo yuyu.’ ”

⁹ Devil a bú nlogə Yesu ŋghɛɛ ni ghu a Yerusalem, nte'e yi wa atu nidòò ni ndàm'anwĩ, nswon ghu mbo mə, “Mbə ò bə Mu Nwĩ, ò tso'onə ñlo fàa atu nda nnəŋə a nsyê; ¹⁰ nlon mə bi ŋwa'anə a múm àŋwà'ànə Nwĩ mə,

‘Nwĩ à ka swon a mbo baangel bi nlonə gho
mə tâ bì ka mbe nĩ ghô,’

¹¹ ñkĩ mbu nswon mə,

‘Bo ka tigə ɲɛɛ gho i tugitə a mbo bo a ndən
mbĩ’i ò tumə àkòrə yo a nĩ ñgò’ò.’ ”

¹² Yesu a kwi’i ghu mbo mə, “Àɲwà’ànə Nwĩ a swon mə, ‘Tsùu a Mmà’ambĩ Nwànğòɲ ghò kwà’ànə.’ ” ¹³ Nòò yĩ mə Devil à le mənşə a ɲkwà’ànə Yesu aa, à le mmà’atə yi ɲghɛɛ yi, nywe’e a noò yĩ mə à le mbù ntswe nĩ àbwarə yĩ dàn aà.

Ajàɲ yĩ mə Yesu à le nlògìnə afà’á yi a Galilea aà

(Mt. 4.12-17; Mk. 1.14-15)

¹⁴ Yesu a mà’atə mbu mbĩ fu a Galilea, nluu ni midà’à mi Azwĩ Nwĩ. Nğan ñlon ɲгаа yĩ i gheè nĩ idigə tsim jii mə i le ɲkarisə Galilea aà.

¹⁵ Yesu a gheè nĩ mbĩ n̄tigə ndĩ’i nĩ ànnù Nwĩ a ndànghòtə baYuda, bə bitsim bi gha’asə n̄i.

Ajàɲ yĩ mə bi le ntuu Yesu a Nazareth aà

(Mt. 13.53-58; Mk. 6.1-6)

¹⁶ Yesu a gheè a Nazareth a adigə yĩ mə à le ɲkwe ghu aà; à ghèè mə aa ɲkuu a ndànghòtə a ajàn yĩ mə à le si gha’asə ɲghirə a ɲwĩɲgòɲ aà, mbĩnə ntəə a ndən a ntwon ɲghàà ni Nwĩ, ¹⁷ bi fà àɲwà’ànə ɲgànntoò Nwĩ Yesaiah ghu mbo, a ɲa’á àɲwà’ànə ya, nyə adigə ya yĩ mə bi le ɲɲwà’ànə ghu mə,

¹⁸ “Azwĩ Mmà’ambĩ a tswe a nu mə,

ñlon mə à tsò’ò gha mə mə mə ka nswon ntoo yĩ ñsigìnə a mbó ɲgànəfum.

A tòo gha mə tâ mə ke’ənə a mbo ɲgànətsan mə bi ka fi’isə waa, i kii swonə a mbo bifə’ənə mə tâ bì ka nyə idigə.

Bə bii mə bi nĩ’i nĩ waa laa bi ka kentə a nĩ’i bo,

¹⁹ i kii kè’ənə a mbo bə mə nòò yĩ mə Mmà’ambĩ à ka ghìrə ibòɲ a nu bo aà à kù’ù mə.”

²⁰ A mənşə mə aa, ɲkusə àɲwà’ànə ya mfa fu a mbo ɲgànəfà’á ndànghotə wá, n̄tigə ntswe a nsyɛ. Mi’i mi bə bitsim wa nda mi bəɲkə n̄tigə n̄lii n̄i. ²¹ A lògìnə n̄tigə nswon a mbo bo mə, “Sii, ànnù yĩ mə bi ɲwà’anə fàa adigə àɲwà’ànə aa, a fè’è mə mboontə ni yu’ù.” ²² Bə bitsim bi le si tigə nswon innù j̄i sigìnə ñlon ɲгаа yĩ. Nkii yerə ni m̄ghàà mi mbəonə mü mə le si fè’è ghu ntsu aà; n̄tigə nswon ni mə, “A s̄i tsi’i mu Joseph wa à ghuà bə aa ɛ?”

²³ Yesu a swon a mbo bo mə, “Mə zi mə ni ka swon ɲghàà n̄i nānaa nuà a mbo mə, ‘Dokta, tsu’u ib̄inù ghô; i ghèè n̄i mb̄i swon mə tâ mə ki ɲghirə innù j̄i ȳeyerə j̄i mə ni k̄i yu’u mə mə k̄i ghìrə a Kapernaum aa, fàa ɲikurə bù.’ ” ²⁴ Yesu a gheè n̄i mb̄i n̄swon mə, “Tsi’i annù n̄ɲkòɲ, mə swon a mbo bù mə kaa bi si ɲgànntoo a ala’a bo bii. ²⁵ La mə swon tsi’i ànnù n̄ɲkoɲ a mbo bù mə, bikw̄i’i bi b̄angyè bi ghà’atə bi le ntswe a ala’a Israel wa noò Elijah, mə Nwĩ a le ntsetə aburə atu ìlòò j̄i tarə ni bisan bi nto’o, kaa mb̄ən wa’á loo, mikwenə ȳi n̄ti a kuu wa ala’á. ²⁶ Kaa Nwĩ à le wa’á Elijah a mbo ɲù dàn too ntsyatə m̄angyè Zarephath yuyu yĩ mə à le ntswe a ala’a Sidon, mbə ɲkwĩ’i

màngyè aà. ²⁷ Ngànjəkikwen i le ntswe a ala'a Israel n̄gha'a wā noò n̄gàntoò Nwī Elisha; a kī mme tsi'ī Naaman, n̄u baSyria yīi mē bi le ghūrē akīkwen yī.”

²⁸ Bē bitsim bīi mē bi le ntswe wa ndānghòtē aa, bi yù'ù mē annù yīi mē Yesu à swòŋ aa, n̄tòŋē waa i nansè n̄lwi, ²⁹ bo bīinè, n̄tii yī mfe'ε n̄i ghu wa múm àla'a bo, n̄lógē yī n̄kò'ò n̄ghεε n̄i ghu a mbèè nta'a yīi mē bi le mboò ala'a ya ghu aà, a adigē yīi mē mbaa i le ntswe ghu aa mē bi bīnsē yī ghu. ³⁰ La Yesu a bāŋnè n̄tsya a titīi bo n̄ghεε yī.

N̄u yī mò'ò yīi mē à le ntswe n̄i àzwī yī bī aà

(Mk. 1.21-28)

³¹ Yesu a ma'atē n̄sigē n̄ghεε a Kapernaum, yīi mē à n̄i n̄jò'ò àla'a yī mò'ò a Galilea aà. A bē a n̄jwīŋgòŋ a gheε n̄ka ndi'ī n̄i annù Nwī. ³² Bē yerē a ajāŋ yīi mē à le si dì'ī aà, n̄lòŋ mē n̄ighàa n̄i n̄i le ntswe n̄i àdà'à. ³³ N̄u yī mò'ò à le ntswe wa ndānghòtē mē à le ntswe n̄i àzwī demon yī bī. A yē mē Yesu aa, nyē'ē tsi'ī n̄i n̄jī yī n̄tī, n̄swon̄ mē, ³⁴ “Ah! Mā'atē yī'ī! O tswē aa n̄i àkē bī'inè, a Yesu, mu Nazareth? O zi aa a ntā n̄gī'ī a nu bī'ī aa ε? Wa mē zi n̄u yīi mē ò n̄i ghu aà. O bē aa Yu wa yīi mē à Laa m̄ansē, n̄lò a mbo Nwī aà.”

³⁵ La Yesu a wenē yī nswon̄ mē, “Kutē n̄tsú ghò, fē'è ghu n̄u!” Azwī yī bī ya a ma'ā n̄u wa a n̄syē a titīi bo, n̄mfe'ε ghu n̄u, la kaa wa'ā yī bāŋnè n̄lœnsē.

³⁶ Bē bitsim bīi bi le ntswe wa nda aa, bi yerē n̄tigē nswon̄ə bo n̄i bo mē, “Aa ajāŋə mbuu n̄ighàa akē a yuà aa ε? Nlòŋ mē à wenē izwī jī bī n̄i àdà'à bo bī m̄itīi i fē'èkē.” ³⁷ Ngàn yī i le n̄ghèè a idigē tsim maa mbù'ù àlà'à.

Ajāŋ yīi mē Yesu à le n̄ghūrē bē bī ghà'atē aà

(Mt. 8.14-17; Mk. 1.29-34)

³⁸ Yesu a ma'atē n̄dānghòtē ya n̄ghèè n̄kuu a nda Simon. Maa noò n̄ŋsē Simon a tswē n̄i fibà yī n̄tī. Bī twon̄ə yī mē tā à zi n̄kwetē yī. ³⁹ Yesu a zī n̄tēə wa mbèè ikūu màngyè wa, n̄wenē fibà wa nswon̄ mē tā à ma'atē yī. A swòŋ mē ti m̄ansē aa fibà wa a ma'atē màngyè wa a burē m̄bīinè n̄tigē n̄lòc miji fa a mbo bo.

⁴⁰ Nòò à kà mē aa ntso, bē bitsim bīi mē bi le ntswe n̄i n̄gāŋmighòò, jīi mē i le tswē n̄i m̄ighòò tsi'ī ibēŋ ibēŋ aa, bi lógē n̄zi n̄i ju a mbo Yesu; a n̄ŋsē m̄bō mi a atu bo yī mò'ò yī mò'ò, n̄ghurē waa. ⁴¹ Izwī jī bī i le n̄ki mfe'ε a ato'o bī ghà'atē, n̄yē'ənē mē, “O laa mbē Mu Nwī!” Lā Yesu a wenē waa kaa wa'ā mā'atē mē tā bo ghaa n̄lòŋ mē izwī jya i le n̄zi mē Yesu à laa mbē Ayò'ò Nwī wā.

Ajāŋ mē Yesu à le si dì'ī annù a ndānghòtē aà

(Mk. 1.35-39)

⁴² Abèè a kà mē aa mfu'u Yesu a ma'atē múm àla'a ya n̄ghèè a adigē yīi kaa bē le n̄wa'ā ghu tswē. Bē bya bī tigē n̄lòc n̄i, n̄ghεε nyē adigē yīi mē à le ntswe ghu aa, kaa wa'ā bù mbii mē à ma'atē waa. ⁴³ La Yesu a swon̄ a mbo bo mē, “Mē tswē n̄i n̄ka n̄sènsē ntoo yī n̄siginē n̄lòŋ annù nifō Nwī ya a mikurē mi mò'ò; n̄lòŋ mē à n̄i n̄jī'ī annù yīi mē bi le n̄toò gha fāa mbi ghu aà.”

⁴⁴ Maa ajāŋ a tigē n̄ghεε n̄tigē nswon̄ə n̄i ànnù Nwī a múm ndānghòtē jīi i le ntswe a Yudea aà.

5

Ajàn yïi Yesu à le ntwon Ngǎnyægǎnnù ji ji ntsyàmbïi aà
(Mt. 4.18-22; Mk. 1.16-20)

¹ Yesu à le ntəə a mbèe àtsùmə nta'a a Gennesaret, bə tinə nzi ghu mbèe a nyu'u nìghàa ni Nwī. ² A yê ìkanu'u ji baa i tswe wa aghəjə ŋkì jii mə ŋgǎŋnləmbwè jii i le ntswe ni juu aa, i le mmà'atə mfe'e ŋghèe a nsi'i mbunjyā jyaa. ³ Yesu a kuu wa mùm àkanu'u ya yi mɔ'ɔ yïi mə a le mbə yī Simon aa, nswon ghu mbo mə tā à tintə nlo ni yu wa aghəjə ŋkì ŋkuntə ni yu. Yesu a tigə ntswe wa mùm àkànu'u ntigə ndi'i nī bə bya ghu.

⁴ A mǎŋsə mə a ndi'i waa laa, nswon a mbo Simom mə, “Ghèntə a adigə yī tsòtə mma'a mbunjya yo ya ghu tā ko mbwè.”

⁵ Simon a kwi'i ghu mbo mə, “Masa, bī'i ghìrə nzwi nú yī'i nítugə kàa tsi'i ŋkò àyod! Lā mbə yïi mə à swon wó aa, mə ka mà'a mbunjya yā.”

⁶ Bo mà'à mə mbunjya ya maa noə aa, mbwè mí ghà'atə mi kwo ghu, mbunjyā jyaa jya i tigə nloə nàà nteèŋkə. ⁷ Bo tigə ntwon ŋgǎŋakòrə jyaa jii mə i le ntswe nī àkanu'u jī mɔ'ɔ jyaa mə i zi ŋkwetə waa. Bo zī bo bo lwensə àkànu'u jya ji baa i luu, ntigə nloə ni bə nsiŋə ŋkonə a mùm ŋkì. ⁸ Simon Peta, à yə mə ma la, ŋkenə a nsi Yesu nswon mə, “Lò gho a mbèe mə mbá Mmà'àmbi nlon mə mə ni nù ŋghìrə innù jī bī.”

⁹ A le nswon laa nlon mə annū kòntsù a le ntswa yi bo bī bə bī mɔ'ɔ bya bii mə bo bo le ntswe aa, nlon ndùu mbwè mya mii mə bo le ŋko aà. ¹⁰ Ma yū a le ŋkì mbə annū kòntsù a mbo Jon ni Jems, ŋgǎŋakòrə Simon ji mɔ'ɔ, bii mə bī le mbə boə bī Zebedee aà. Yesu a swon a mbo Simon mə, “Tsùu ki bo'ɔ bə; nloginə tsitsɔŋ, ò ka tigə koo aa bə.” ¹¹ Bo le nswon ìkanu'u jyaa jya mfè'èsə a nta'a mmà'atə njod tsim ntigə nyonə nī Yesu.

Ajàn yïi mə Yesu à le ghurə nù àkikwen aà
(Mt. 8.1-4; Mk. 1.40-45)

¹² Yesu à kà mə aa ŋgheə wa njò'ò àla'a ya yī mò'ɔ, nù mò'ɔ a zī, yïi mə nú yī i le nluu nī àkikwen aà. A yə mə Yesu aa, ŋwò ghu nsi à kuu kuu. Mbu'u mbo ghu mbo nswon mə, “Mmà'àmbi, ò bə kòŋ bon, ò ghìrə nú yà i laa.” ¹³ Yesu a nàsə àbò yi mməontə yi ghu, nswon ghu mbo mə, “Mə kòŋə; tá nú yò i laa.” Akikwen ya a le ŋkì mburə ŋghensə nsiŋə ghu nù. ¹⁴ Yesu a wa'àsə yi mə tá tsuu a mbo nù ló swonə; lá mbaŋnə nswon ghu mbo mə, “Ghèe ndi'i ibiinú gho a mbo ŋgǎŋmà'anwī. Mfa ayoo mmà'a Nwī yïi mə Moses à le nleə aa tá dī'i a mbo bə mə nú yò i làa mə.”

¹⁵ Ka mə Yesu à le nswon ma mùu ajàn aa, ŋgàn ya i le bàŋnə mbu sèènə sèènə. Nnòò bə i le si tigə nzi a nyu'utə ànnù yïi mə à le si dī'i aa, bo bī mə tā à ghurə mighòò myaa. ¹⁶ Lā Yesu a ma'atə waa ŋgheə a nta'a miwèè miwèè a ntsà'atə Nwī ghu.

Ajàn mə Yesu à le nghurə mbwenkə aà
(Mt. 9.1-8; Mk. 2.1-12)

¹⁷ A bə mə a njwi yī mò'ɔ, Yesu a kà ndi'i annù Nwī, baPharisi a bo bī ŋgǎŋndi'i bìnòŋsə bii mə bī le nlo a mikurə mi tsim a Galilea ni Yudea, bo bī Yerusalem aa, bī tswé ghù. Yesu à le nluu ni mīdà' à mi

Mmà'àmbi a nghurə mighòò ghu. ¹⁸ Bi tì mē ti yə bə bī mō'c bi zī, m̀be'e n̄u yī m̀ò'c yīi mē à le mbwenkə aa ni fīkūù. Bo le si lòò m̀an̄jī yīi mē mbə bo tsyá ghu nte'e n̄u n̄ighòò wa a nsi Yesu.

¹⁹ Mbə yīi mē n̄n̄òò bē i le ntswe nluu idigə, kaa m̀an̄jī yīi mē mbə bo tsyá ghu a wa'à bə aa, bo le n̄kō'c a atu nda, n̄saa n̄ikān, n̄tsurisə fīkūu fya nsigisə nte'e n̄u n̄ighòò wa a nsi Yesu. ²⁰ Yesu à yè mē ajānə ab̄iintii yīi mē bə bya le ntswe ni yu aa, nswon mē, “N̄umbān̄nè, wa bi l̄i'nè mē ifansə innū jō.” ²¹ Ngān̄di'i b̄in̄n̄sə bo bi baFarisai bo loḡinè n̄tigə mbetə mē, “Ghuù n̄u mē a ghàa mighàa m̀bēgite n̄i Nwī ghu aa à ni wò aa ε? N̄u tsu à tswe ghu mē mbə a l̄i'nè ibi bē n̄tsyatə Nwī aa ε?”

²² Yesu a zī innū jīi mē bo le si betə n̄i waa bo ni bo aa, n̄kwi'i a mbo bo mē, “N̄i betə ibetə jū a m̄m̄ n̄tii bù aa a ya? ²³ A laà n̄yan̄sə aa a nswon mē, ‘Bi l̄i'inə ifansənnū jo,’ kè a nswon mē, ‘B̄in̄nè n̄ka ntə aa ε?’ ²⁴ Lā mē ka gh̄irə tā ni zi mē Mu N̄u a tswe ni àdà'à f̄aa atu n̄syə a n̄li'inə ifansənnū bē.” A ghàa mē laà n̄tigə nswon a mbo mbwènkə wa mē, “Mè swòn a mbo wò, b̄in̄nè, m̀be'e fīkūu fo fya nghèè gho a nda wò.” ²⁵ Mbwènkə wa a k̄i m̀burə m̄b̄in̄nə a nsi bo, m̀be'e fīkūu fya mē à gh̄irə n̄n̄n̄ ghu aa, n̄tigə ngh̄ε n̄i a nda yu, ngha'asə n̄i Nwī. ²⁶ Annū kontsū a kō waa bitsimə. Bo tigə n̄gha'asə n̄i Nwī, n̄b̄o'c ni tswá waa, bo tigə n̄swonə ni mē, “B̄i'i yə innū jī swèrə n̄swerə s̄i.”

*Ajān yīi mē Yesu à le ntwonə Levi àà
(Mt. 9.9-13; Mk. 2.13-17)*

²⁷ Ma yū ànnū a tsyá mē a k̄a m̀fē'e nyə n̄u n̄kwerə b̄itax yīi mē ik̄m̄ yi i le mbə Levi aa, a tswé a nda n̄kwèrə b̄itax. Yesu a swon ghu mbo mē, “Zī n̄ka nyònè n̄àa.” ²⁸ A b̄in̄nè n̄ma'atə n̄jòò tsim, n̄ka yonə n̄i.

²⁹ Levi a ghèè n̄ghirə adinà yī wè a nda yu a mbo Yesu. Ngān̄kwerə b̄itax b̄i gh̄'atè ni bə bi mō'c bi le n̄ki nzi ghu bo bo tswé a atu atetè n̄ji. ³⁰ BaFarisai bo bi ngān̄di'i n̄n̄sə a bo loḡinè n̄ka nnurəkə nlon̄ ngān̄yoḡənnū Yesu, n̄swonə ni mē, “A gh̄irə àkè mē tā ò ka n̄ji n̄k̄i nno bu bi ngān̄kwerə b̄itax bo bi ngān̄ghirə innū jī bi aa ε?” ³¹ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Bè b̄ii mē bi tswe b̄it̄i aa, kaa bi si docta l̄o, a docta aa a lòò tsi'i bə b̄ii mē bi ghòò aà. ³² Kaa mē si zi aa a ntwon bə b̄ii mē innū jyaa i tsinə aà, mē b̄an̄nə n̄zi aa a ntwon ngān̄ghirə innū jī bi mē tā bo b̄an̄kə m̄int̄i myaa.”

*Abetə n̄lonə annū n̄si'isə ib̄in̄nu ti jī
(Mt. 9.14-17; Mk. 2.18-22)*

³³ BaFarisai bya bi swon ghu mbo mē, “Ngān̄yoḡənnū J̄on i gha'a si'isə mib̄i mi nū myaa ti jī n̄k̄i ntsa'atə n̄i Nwī. Ngān̄yoḡənnū baFarisai i k̄i n̄ghirə malá, l̄a i jo i b̄an̄nè n̄ji n̄k̄i nno.” ³⁴ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Mbə ò gh̄irə bə b̄ii mē bi zi a adigə niyō'c aa bi si'i n̄i n̄jī wa noò mē ndoo m̄n̄gen wa à tswe a tit̄i bo aa ε? ³⁵ Nòò a zī mē bi ka lògə ndoo m̄n̄gen wa lò'òsə tā bo tigə n̄si'isə ni mib̄i mi nū myaa ti jī mē noò.”

³⁶ A le nghèè n̄i m̄b̄i n̄ki nswon nighàa n̄i n̄anaa a mbo bo: “Kaa n̄u à si asà'a atsə'è n̄i atsə'è yī fii s̄atə n̄k̄ε n̄i yī lwèn ghu; à bə gh̄irə maa ajān̄ bon̄ à s̄atə atsə'è yī fii ya, kaa àsa'a atsə'è yī fii ya bo bi yī lwèn ya kaa wa'à b̄òontè. ³⁷ Kaa n̄u a wa'à n̄i m̄l̄u'ù m̄i fii k̄i nlogə n̄nin̄ə

ni ngùù màlù'ù yí ñlwenè; à bə ghìrè ma la boŋ màlù'ù mí fii mya ka bwi ngùù ya, i saa, le boŋ mi kè mē ñta ngi'i nì ngùù yá. ³⁸ Bi bàŋnè ñniŋə ni màlù'ù mí fii laa a nì ngùù màlù'ù yí ñfii. ³⁹ Annù yí mɔ'ɔ a kɛ mbə mə Kaa nù yii mə à no màlù'ù mí lwènə aa, kaa à si màlù'ù mí fii bù ñlɔɔ; nlon mə a nswonə nì mə, 'Mì lwèn mya mi bɔŋə.' ”

6

Ajàŋ yii mə bi le mbetə Yesu nì àbetə ñlon njwĩŋgɔŋ aà
(Mt. 12.1-8; Mk. 2.23-28)

¹ A le mbə a njwĩŋgɔŋ baYuda, Yesu bo bi ñgǎnyegənnù ji ká ñtsya a mùm ñsòò misàn, ñgǎnyegənnù ji i kyá nì misàn mya mi mɔ'ɔ, nnwùgè ñkurə. ² BaFarisai bi mɔ'ɔ bi betə waa mə, “Nì ghìrə annù yii mə nɔŋsə à si bii mə bi ka ngihìrə a njwĩŋgɔŋ aa a ya?” ³ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Nì leè ñwa'á annù ya mə Mfò David a le ngihìrə a noò yii mə ñjì ì le nyanə yi bo bi bə bii mə bo bo le ntswe aa twonə aa ε? ⁴ Ajàŋ à le ñkuu a ndánwì ñlɔgə abaa a Nwì ya ñkurə ñki mfa yí bə bii mə bo bo le ntswe aa ε? Lá bi'inè zi mə nɔŋsə à di'i mə mbə a kurə tsi'í ñgǎŋmà'anwì ñkurə abaa ma yá!” ⁵ Ntigə nswonə a mbo bo mə, “Wa Mu Nù à ni Mmà'àmbi yii a asa'a njwĩŋgɔŋə aà.”

Ajàŋ yii mə Yesu à le ngħurə ñú yii ñikwèè ni le ñkwo aà
(Mt. 12.9-14; Mk. 3.1-6)

⁶ A bú mbə a njwĩŋgɔŋ yí mɔ'ɔ, Yesu a kuu a ndánghòtə ñka ndi'i ànnù Nwì ghu. Nù yí mɔ'ɔ a tswé ghu mə ñikwèè ni nì mà'à nì le ñkwo. ⁷ Nğǎŋdi'i nɔŋsə bo baFarisai bi lii mə bo ka yə tá à ghurə ñú a njwĩŋgɔŋ tá bo ñiŋ ànnù ghu nú le. ⁸ Lá à le nzi immòòntə jyaa, ntigə nswonə wa mbò àku ñikwèè wa mə, “Zi ntəə faà.” A kɛ ñmbiinnə nzi ñtəə ghu. ⁹ Yesu a tigə mbetə waa mə, “Nɔŋsə à laa mbii aa mə mbə bi ngihìrə aa ibɔŋ a njwĩŋgɔŋ kə ibi aa ε? Mə bi yweensə ñú kə mə bi zwitə aa ε?” ¹⁰ A tigə mbəŋkə yi, ñlii waa ntsya ñkarisə, ñswonə mə, “Sintə abó yó.” A kɛ ngihìrə tsi'í maa ajàŋə. Abó yi ya a tiì. ¹¹ Bi yə mé laà, mìnɔŋ myaa mi lwìnə bo tigə ñghaa bo ni bo ñwa'a ni mə bo ka ghìrə ni Yesu mə akə le?

Ajàŋ yii mə Yesu à le ntso'ɔ ngǎŋtoò ji ñighùm ñtsò baa aà
(Mt. 10.1-4; Mk. 3.13-19)

¹² A bə a nì ñjwi mà jya Yesu a kɔ'ɔ ngħèè a atu nta'a a ntsaatə Nwì ntigə ngħèè nle a ntsà'atə Nwì ntsà'atə. ¹³ Abèè a fù'ù mē, a twonə ngǎnyegənnù ji, ntso'ɔ waa ñighùm ñtsò baa, ntwonə waa nì ñgǎŋntoò ji. ¹⁴ A le ntwonə Simon yii mə à le ntswé ikúm yí ni Peta aa, bo Andrew, mumaà yí, ni Jems abò'ɔ Jon, ni Philip bo Batholemiah, ¹⁵ ni Mateo bo bi Thomas, ni Jems yii mə à le mbə mu Alfeus, ni Simon yii mə bi le si kii ntwonə ni Zealot aa, ¹⁶ a bò'ɔ Judas mu Jems, ni Judas Iscariot, wa yii a le mfèè Yesu aà.

Ajàŋ mə Yesu à le ñka ndi'i nì ñnnù ñkii ngħurə nì ñgàŋmighòò aà
(Mt. 4.23-25)

¹⁷ A tigə ñsigə bo bo ñsigə ntəə a adigə ñbɔrə, bo bi ñnòò ngǎnyegənnù ji nì ñnòò bə yí ghà'atə yii ì le nlo a ala'a Yudea bo bi a ala'a Yerusalem tsi'í tsim, bo bi itoo jii ì le ntswe a aghəŋə ñkí Tai bo bi a Sidon aà. Bə ma bú le nzi aa mə bi zi a nyu'u annù yii à le si

swonɔə aà, mə tã à kɪ ntsu'u mighɔ̀ɔ myaa. ¹⁸ A le ŋkɪ mfi'i izwĩ jĩ bɪ a ito'o bɛ̀ bĩi i le si fa ŋgi'i a mbo bo aà. ¹⁹ Nnɔ̀ɔ̀ bɛ̀ bya le si to nĩ a mmɔ̀ɔ̀ntɛ̀ yĩ nlonɔ̀ mə àdà'à a le si fɛ̀'ɛ̀ ghu nu ntsu'u nĩ waa.

Nɪdorə bô àjəɲnə
(Mt. 5.1-12)

²⁰ A ŋentɛ̀ mi'i mi nlentɛ̀ ŋgãɲyɛgɛ̀nnù jɪ ghu, nswonɔ̀ mə, “Mbɔ̀ɔ̀nɛ̀ a mbo bù bĩi mə nĩ fumə aa, nlonɔ̀ mə ànnù nifɔ̀ a aburə à nĩ à yuu.

²¹ “Mbɔ̀ɔ̀nɛ̀ a mbo bù bĩi mə ñjĩ i yanɔ̀ ghuu tsĩtsɔ̀ɲ aa, nlonɔ̀ mə nĩ ka jɪ i yurə. Mbɔ̀ɔ̀nɛ̀ a mbo bù bĩi mə nĩ yə'ə tsĩtsɔ̀ɲ aa nlonɔ̀ mə nĩ ka yĩ wyɛ̀tɛ̀ aà.

²² “Mbɔ̀ɔ̀nɛ̀ a mbo bù mə mbə bɛ̀ ká mbaa nĩ ghuu, ŋka mfulɛ̀ nĩ ghuu, ŋkii mbəgɪ̀tɛ̀ nĩ ghuu, mme'e nĩ mĩkũm muu mə nĩ nĩ ŋgãɲghɪ̀rɛ̀ ìnnù jɪ bɪ nlonɔ̀ ŋgaa Mu Nù aà. ²³ Nĩ ka ndorɪ̀tɛ̀ nlitɛ̀ nnaɲə nĩ nɪdorə maa nɲwĩ ñlonɔ̀ mə mĩtsɔ̀'ɔ̀nɛ̀ mi afà'à muu a aburə mi gha'à. A nĩ àjàɲ mə bɪ̀tã bi bɪ̀tãa buu le si ghɪ̀rɛ̀ a nũ ŋgãɲntoo Nwĩ aà.

²⁴ “Lã ñgi'i i tswe a nu bù bya bĩi nĩ nĩ ŋgãɲkabə aa, nlonɔ̀ mə nĩ kwɛ̀rɛ̀ mə ñjoo jya jii i ghɪ̀rɛ̀ nĩ dorɪ̀tɛ̀ aà.

²⁵ “Ŋgi'i i tswe a nu bù bya bĩi nĩ jɪ nyurə aa, nlonɔ̀ mə nĩ ka yĩ tigɛ̀ ntswɛ̀ nĩ ñjĩ.

“Ŋgi'i i tswe a nu bù bĩi mə nĩ wyɛ̀ tsĩtsɔ̀ɲ aa nlonɔ̀ mə nĩ ka yĩ tigɛ̀ jəɲnə i yə'ə.

²⁶ “Ŋgi'i i tswe a nu bù mə mbə bɛ̀ bɪ̀tsɪ̀m ka swonɔ̀ nĩ ìnnù jɪ sigɪ̀nɛ̀ ñlonɔ̀ ŋgaa yùù ñlonɔ̀ mə a nĩ ajàɲ mə bɪ̀tã bi bɪ̀tãa byaa bi le si ghɪ̀rɛ̀ a nu ŋgãɲntoo Nwĩ jɪ mbwe'esə aà.”

Ŋka ŋkɔ̀ɲ ŋgãɲkɪ̀bãã jô
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ Lã nĩ nanɔ̀sɛ̀ yu'utɛ̀ annù yii mə swonɔ̀ a mbo bù aa mə, “Ka ŋkɔ̀ɲ nĩ ŋgãɲkɪ̀bãã juu, ŋkii ŋghɪ̀rɛ̀ nĩ ìbɔ̀ɲ a nu bɛ̀ bĩi bi bãã ghuu aà. ²⁸ Ka nɪɲ mbɔ̀ɔ̀nɛ̀ a nu bɛ̀ bĩi mə bi nɪɲ ndɔ̀ɔ̀ a atu bù aa, ŋka ntsa'atɛ̀ nĩ Nwĩ a atu bɛ̀ bĩi mə bɛ̀gɪ̀tɛ̀ nĩ ghuu aà. ²⁹ Mbə ñù à fɛɛ̀ gho faa nɪgha'a lã, ò ku'ùsɛ̀ m̀bɛ̀ɲtɛ̀ mbɛ̀ɛ̀ yĩ mò'ɔ̀ mfa ghu mbo mə tã à fɛɛ̀. Bɛ̀lɛ̀ mə ñù à kwɛ̀rɛ̀ akutɛ̀ yo ò tso'ɔ̀ àtsə'ə yo yĩ mà'à ñyon ŋkù'ùsɛ̀ ghu. ³⁰ Ka mfa njoo a mbo ñù ñtsɪ̀m yii mə a lontɛ̀ a mbo wò aa. Bɛɛ̀ mə ñù a zi nɔ̀gɛ̀ ayòò yo, ò tsuù gho bú betə kwɛ̀rɛ̀. ³¹ Ma mùu ajàɲ ka ŋghɪ̀rɛ̀ a nu bɛ̀ i ìnnù jya jii mə o kɔ̀ɲɛ̀ mə bɪ̀ ka ŋghɪ̀rɛ̀ a nu wò aà.

³² “Mbə ò ka ŋkɔ̀ɲ tsi'i bɛ̀ bĩi mə bi kɔ̀ɲɛ̀ nĩ gho aa, boɲ Nwĩ à ka tso'ɔ̀ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Nlonɔ̀ mə tsi'i ŋgãɲghɪ̀rɛ̀ ìnnù jɪ bɪ i kii ŋkɔ̀ɲ nĩ bɛ̀ bĩi mə bi kɔ̀ɲɛ̀ waa aà. ³³ Mbə ò ka ŋghɪ̀rɛ̀ ìbɔ̀ɲ tsi'i a nu bɛ̀ bĩi mə bi ghɪ̀rɛ̀ ìbɔ̀ɲ a nu wò aa boɲ Nwĩ à ka tso'ɔ̀ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Nlonɔ̀ mə tsi'i bɛ̀ bɪ bi kii ŋghɪ̀rɛ̀ maa ajàɲɛ̀. ³⁴ Mbə ò ka ntsɔ̀'ɔ̀sɛ̀ ŋkabə tsi'i a mbo bɛ̀ bĩi mə ò zi mə bo ka bú fa fu aa, boɲ Nwĩ à ka tso'ɔ̀ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Tsi'i ŋgãɲghɪ̀rɛ̀ ìnnù jɪ bɪ i tso'ɔ̀sɛ̀ ŋkabə a mbo ŋgãɲghɪ̀rɛ̀ ìnnù jɪ bi jɪ mò'ɔ̀ ta bú kwɛ̀rɛ̀ ndùù ma wa fu. ³⁵ Lã nĩ banɲə ŋka ŋkɔ̀ɲ ŋgãɲkɪ̀bãã juu, ŋka ŋghɪ̀rɛ̀ nĩ ìbɔ̀ɲ a nu bo. O yɪ ti tso'ɔ̀sɛ̀ ñù nĩ ŋkabə ò tsuu kɪ wa'atɛ̀ mə ò ka bú kwɛ̀rɛ̀ fu bɛ̀ boɲ mĩtsɔ̀'ɔ̀nɛ̀ mi ifà'à mo mi ka yĩ gha'a tã nĩ tigɛ̀ mbə bɔ̀ bɪ Nwĩɲgɔ̀ɲ Ako'òntsɪ̀rɛ̀. Nlonɔ̀ mə Nwĩ a ghɪ̀rɛ̀ ìbɔ̀ɲ a nu bɛ̀ bĩi mə kaa

bi si miyà fa aa bo bi a nu bè bii ìnnù jyaa i bi'i aà. ³⁶ Ka ηko milèηnè bè tsi'i tsò Taà ghùù a kii ηko milèηnè bè aà.

Annũ ηka ntwi milò'ò mi bê bĩ mɔ'ò

(Mt. 7.1-5)

³⁷ “Tsee milò'ò mi bê bi mɔ'ò ki twitə boη kaa bi ka wa'à nì muu kii ntwitə. Tsuu ki swonə nì mə ηù à wò isa'à boη kaa bi ka wa'à kii nswonə nì ma ò wò isa'à. Ka nli'inə ifansənnù bê tâ bì kii nli'inə ifansənnù jò. ³⁸ Ka mfa nì ηjoo a mbo bè boη bi ka kii fa nì a mbo wò. Figè yì n̄sigìnè yii mə bi tsigə, nn̄η n̄η, a nan̄sə nluu aa, yii mə à lùu ntigə ya'anə aa, à nì yii mə bi ka swi'i a mùm àbo atsə'è yii mə ò n̄n̄sə mitù'u wò aà. Ma la a bə mə figè yii mə ò fa nì a mbo bè aa, à nì figè yii mə bi ka kii ki fa nì a mbo wò aà.”

³⁹ A le mbù n̄naa n̄ghàà a mbo bo mə, “Mbê m̄fə'ènè a ka n̄tsyasə nì m̄fə'ènè yì mò'ò aa ε? Boη bo bitsim ka wa'ă a mùm àtaa ghèè ηwo aa ε? ⁴⁰ Kaa m̄bə ηgànyəgənnù a wa'ă ηgàηndi'innù tsyâtè bê. Lâ ηù yii mə à yègè ànnù man̄sə aa, a ka bə aa tsi'i tsò ndi'innù yì.

⁴¹ “A gh̄irè àkè mə ò ka nyə n̄i abà'a ati yii a tswe a n̄li'i ndim ghò kaa ηki'i nì koonə yii à tswe a n̄li'i wò aa yê aa ε? ⁴² Kè m̄bə ò tsyá aa la nswonə a mbo ndim ghò mə, ‘Ndim ghà, zi ta m̄ fi'i abà'a ati ya a n̄li'i wò,’ mə m̄bə ò tuu koonə wa yii à tswe n̄li'i wò ki yə aa ε? Wò, ηgàηabagilè, fòo n̄tsyá mb̄ii m̄fi'i koonə wa a n̄li'i wò, boη ò ka nan̄sə yə abà'ati ya a n̄li'i ndim ghò i fi'.”

Ati bo bi f̄intá fi

(Mt. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ A wa àti yì sigìnè a si m̄intà m̄i bi koonə. Kaa àti yì bi wa'à nì m̄intà m̄i sigìnè kii koonə. ⁴⁴ Bi zi mbuu ati yii a nì ghu n̄tsya aa a n̄jim m̄intá mi. Kaa m̄bə ò wa'ă man̄gòrə a n̄i àti n̄jón kyá, kaa wa'ă ajòò a nì n̄tsib̄in̄jón ki ηkya. ⁴⁵ Nù yì sigènè a fi'isə aa innù jì sigìnè a ntii yu yii i luu n̄i ηjoo jì sigìnè aà, ηù yì m̄bi a kii fi'isə aa ηjoo jì bi a ntii yu yii i luu n̄i ηjoo jì bi aà. Nlon̄ mə n̄tsù ηù i ghàà aa innù jii i luu ghu ntii aà.

B̄ib̄ɔɔ binda bi baà

⁴⁶ Bù twonə n̄i gha mə Mmà'àmbi, Mmà'àmbi, la kaa ki'i n̄i ànnù yii mə mə swonə a mbo bù aa gh̄irè aa a ya aa ε? ⁴⁷ Nù n̄tsim yii mə à zi a mbo m̄è nyu'u nì n̄ghàà na ηkii mfa'a n̄i ànnù yii mə mə swonə aa, ⁴⁸ à bè aa tsi'i tsò ηù yii à gh̄è a mboò nda, nan̄sə ntonə atsənda ya a tsotè n̄sigə a n̄i àlan̄sə ηgò'ò. Nòò yii ηk̄i i le nluu aa, àkànə ηk̄i a zì n̄tum nda ya, kaa ki'i nda ya tsiḡitè bê nlon̄ mə bi le nnan̄sə ηghurə i tii aà. ⁴⁹ Lâ ηù yii mə a yu'u kaa ki'i gh̄irè aa, à bə aa tsi'i tsò ηù yii mə à gh̄urə nda tì tumè àtsə aà. Nòò yii mə ηk̄i i le nluu aa, àkànə ηk̄i a zì n̄tum nda ya i burè ηghensə ηwò yì, ηjoo nda jya i bi'i tsi'i tsim, bwe yii mə a tswe ghu aa a gha'à!

7

Ajàn mə Yesu à le ηgh̄urə ηgàηàfà' à àtu bisogyə ηkh̄i ηù baRoma aà
(Mt. 8.5-13)

¹ Yesu à man̄sə m̄ə a nswonə ìnnù jì jii mə à le n̄lòɔ m̄ə bè yu'u aa tsi'i tsim, ηkkuu ηgh̄è a ala'a Kapernaum. ² Atu bisogyə ηkh̄i ηù baRoma

yí mò'ò, à le ntswe ni ñgàṅàfà'a yíi mē à le nanṣə ṅkəṅ ṅkòṅ aa, a ghòò ñtigə tsi'í a ṅkwò. ³ A yù'ù mē mē Yesu a zì aa, ntoo bìlìi bì baYuda ghu mbo mē tā bì zi ntwoṅə yi tā à zi ṅghùrə ṅàṅàfà'á yí wá. ⁴ Bo zì mē a mbèe Yesu aa nanṣə mbu'u mbo ghu mbo nswonə mē, “Wa à ni ṅù yíi à kù'ùnə mē mbè ò kwetè yi ⁵ ñlonə mē à kòṅə ala'à yí'inè yú, à le ṅghùrè yu ṅghurə ndàṅghòtə yí'í yú.”

⁶ Yesu a yòṅə waa bo bo gheè. Bo ghèè mē ñtigə ṅku'u a nda aa, àtu bìsogye ya a too bìsubika'á bì mē bì gheè nswonə ghu mbo mē, “Mmà'àmbi, tsuu ṅgi'i yə a nzi bē, ñlonə mē kaa mē sì ku'ùnə mē mbè ò zì ṅkuu a nda mē. ⁷ Kaa mē ghìrə wa'à kì mmoontə mē mē kù'ùnə a nzi a mbèe wò. Lá, ghènsə ṅghàà tsi'í ñighàà ní fùurè bonə ṅgàṅàfà'á ghà ghù à ka tii. ⁸ Nlonə mē mē laa mbə ṅù, ñtswe ní bē bìi mē bì tswe ní àda'a a atu mē ñsa'a ní ghà, mē kì ñtswe ní àdà'a a atu bìsogye bìi mē mē sa'a aà: Mè bə swonə ni yí mò'ò mē, ‘Ghèé!’ bonə à ghèé; mē kì nswonə ni yí mò'ò mē, ‘Zí!’ a kì ñzi; Bèe mē kì nswonə a mbò àbù'ú ya mē ‘Ghìrè yulà ànnù!’ a kì ṅghìrə.”

⁹ Yesu à yù'ù mē ànnù ya yíi mē à le nswonə aa, nyerə, mbəṅkə yi nswonə a mbo nnòò bē wa mē i le si yòṅə yi aa mē, “Mè swòṅə a mbo bù mē, tsi'í a ala'a baIsrael, kaa mē lèè ṅkì'í abəṅə abìintii mà yú yā.”

¹⁰ Bè bya mē bì le ntoo aa i le mbù mbii ṅghèè fu a nda, mbii nyə mē ṅgàṅàfà'à wa à tìi mē.

Ajàṅ mē Yesu à le nyweensè mú ṅkwí'i mànɣyè aà

¹¹ Abəṅtə a tsyà mē, Yesu a gheè a níkurə ni mò'ò mē bì le si twoṅə ni Nain. ṅgənyəgənnù ji bo bì ñnòò bē le ṅghèè bo bo ghu. ¹² A ghèè mē ṅka ṅku'u a ntsùbù'ù yíi i le si kuu wa níkurə, nyə bì be'è àku ṅùmbəṅnə yí mò'ò yíi à le mbə tsi'í yùyu a mbò ñdè yí, ñdè yí wa a kì mbə ṅkwí'i mànɣyè, ñnò bē i yonə nii. ¹³ Mmà'àmbi a yə yi, ṅko mǎlṅnə yí, ñswonə ghu mbo mē, “Tsèe kì yè'ə.” ¹⁴ ṅghèe mmoontə fikuu fii bì le mbè'e aku ṅù wa ghu aa, bìbè'è bya bì təè tsi'í la, a swonə mē, “Mújòṅ, mē swòṅə a mbo wò mē tā ò biinè!” ¹⁵ ṅku wa a biinè ñtswe, nloginə ṅka ṅghaa. Yesu a fā yi fu a mbò ñdè yí.

¹⁶ Nìbò'ò le ntswa ṅù ñtsim, bo gha'asə Nwí ñswonə ni mē, “ṅgəṅntoo Nwí yí ṅwè à fè'è mē a tìtìi bì'inè;” ṅkì swonə mē, “Nwìṅgòṅ à kì mē nzi ṅghantə bē bi.” ¹⁷ ṅgàṅ ma yú mbi'i ṅgàà yí i le nseènə a mbù'u Yudea tsim bo bì itoo ji i le ntswe ṅkoontə ghu aà.

Ntoo jii mē Jɔn Ngəṅmùrə bə ṅkì à le ntoo aà

(Mt. 11.2-19)

¹⁸ ṅgənyəgənnù Jɔn i le nswonə innù ma jù tsi'í tsim ghu mbò. ¹⁹ Jɔn a twoṅə ṅgənyəgənnù ji ji baa ntoo waa a mbò Mmà'àmbi mē bì gheè mbetə mē, “O ni yu wa mē à tswe ní ñzi aa, kè bì'i ka nyu'utə aa yí dāṅ aa ε?” ²⁰ ṅgəṅntoo ji jya i gheè ñyè yi mbetə yi mē, “Jɔn Ngəṅmùrə bə ṅkì à toò yí'i a mbo wò mē tā bì'i zi mbetə gho mē, ‘O ni yu wa yíi à tswe ní ñzi aa ε? Kè bì'i ka nyu'utə yí dāṅə aa ε?’ ”

²¹ A ti bə tsi'í maa noò aa Yesu à ghurə mighòò mí ghà'àtə a nu bə bo bì mighòò mí ṅkwonə bə; mfi'i izwí jì bì a ato'o bə, ṅkì ṅa'a mí'i mí bifə'əñə. ²² A tigə ṅkwí'i a mbo bo mē, “Nì ṅghèe nswonə ànnù yíi mē ni yə ṅkì nyu'u aa a mbo Jɔn. Bifə'əñə yə idigə, bìbwenkə bì təè, àkikwenə a sigè ni a nu ṅgəṅakikwenə, ikwotu i yu'ù nì innù, bìku

bìnnè ni nàwò, bi swonè nì ntoo yì sigìnè a mbo ngànjéfumè. ²³ Mbóonè a nu nù yìi mē kaa à si nù yìi mē mē ni ghu aa jìnkè aà.”

²⁴ Nòò yì mē ngàjntoo Jón jya i le mbu ngheε waa laa, a lògìnè nka ngghaa annù nlon ngaa Jón nswonè ni mē, “Nì le nwa'atè mē ni ghèè a nyè aa akè a nta'a miwèè miwèè aa ε? I nkìnkà'à yìi mē fifèrè a tsìkè aa ε? ²⁵ Nì le mfè'è ngheε aa a nyè akè aa ε? A nù yìi mē à le nwe'ε its'è'è jì sigìnè aa ε? Bè bii mē bi we'ε ijàn its'è'è majya nnanjsè ntswe nì sigìnè aa, i tswè aa a ntw'ò'ò bìfò. ²⁶ Lá nì le nnanjsè ngheε aa a nyè akè aa ε? A nyè ngàjntoo Nwì aa ε? Ìjè, lá mē swònè a mbo bù mē à tsyàtè ngàjntoo Nwì. ²⁷ A ni yu wa yìi mē bi le nḡwà'ànè nlon ngaa yìi aa mē,

‘Yè, mē ka too ngàjntoo ghà a mbii wò, yìi mē à ka ghèε nanjsè mánjì ghò aà.’

²⁸ Mè swònè a mbo bù mē kaa nù tsù à si ghu tswé a tifi bè bii mē mánjyè à jwe aa, mē à k'ò'ònè ntsyà Jón. Lá nù yìi mē à k'è'è nsiḡè nliw'ì a múm ànnù nifò Nwì aa, à k'ò'ònè ntsyà yìi.”

²⁹ Bè bìtsim bo bì ngàjkwèrè tax bii bi le nyu'u annù ma yù aa, bi le mbeentè mē Nwì à ghìrè ànnù yìi atsinè aà, nlon mē a waa a nkì aa a le mmurè Jón aà. ³⁰ Lá baFarisai bo bì ngàjndi'ì nòjsè bi le ntuu waa nkà'a Nwì ya yìi à le nkà'a nlon ngaa yàà aà, nlon mē bi le ntuu mē tá Jón à wa'a waa a nkì murè aà. ³¹ Yesu a ghèè nì mbii nswonè mē, “Mbè mē figìnè nìwàà ni bè búlù aa a nì akè le? Bo nanjsè mbè aa tsi'ì tsò akè aa ε? ³² Bo bè aa tsi'ì tsò bònkhè bii bì sigitè ntswe a nsaanè mīta, bì m'ò'ò bi twonè nì bì m'ò'ò nswonè ni mē,

‘Bì'ì bu'ù ikòò niyò'ò a mbo bù kaa nì wa'à benè, bì'ì yè'è, mīma'a atsàà niwo, kaa nì wa'à kè nìyè'è.’

³³ Mè swonè laa aa nlon mē Jón ngàjmurè bè a nkì à le nzì kaa wa'à nii abaa kurè kaa wa'à nii mìlù'ù nò, nì swonè mē, ‘A tswè nì demon.’ ³⁴ Mu Nù à zì mē nji nkii nno, nì swonè mē, ‘Yè nì! A ni le'è'nàà, mbè àbàrè mìlù'ù! Nkì mbè nsùkà'a ngàjkwèrè bitax bo bì ngàjghìrè innù jì bì!’

³⁵ Lá b'ò bii mē mìtsyè mì Nwì mì jwe aa, bi di'ì mē innù Nwì i tsinè.”

Ajàn mē Yesu à le ngheε a dugè Simon nù baFarisai aà

³⁶ Nù baFarisai yì m'ò'ò à le ntwonè yì mē tá à zì nji a nda yu. ³⁷ Nòò yìi mē à le zì ntswe nka nji aa, mánjyè nìkurè wa yì m'ò'ò yìi à le mbè nù ngghìrè innù jì bi aa, à le nyu'u mē à tswè nji wa nda nù baFarisai wá, nzi nì mìghurè mì lùmtè a nì ntsìng ngò'ò àlàbasta, ³⁸ A zì mē ngheε ntè a nji Yesu, a mbèè mìkòrè yu nka nyè'è, ntswu nì mìkòrè mì nì mìlàà, nlogè inòntù jì nyè'ε nì mìkòrè mì mya ghu, ntigè nnonè nì mìkòrè mì, nkii nyò'ò nì mìghurè mì lùmtè myá. ³⁹ Nù baFarisai wa mē à ghìrè ntwonè Yesu aa, à yè mē annù ya mē mánjyè wa à le si ghìrè aa, nswonè a múm nti yu mē, “Nù ghù à ghìrè mbaa bè ngàjntoo Nwì bonè à zì nù yìi à nì ghu aa, nzi mbuu mánjyè ghù mē a mòòntè yìi aà, nlon mē à nì ngàjghìrè innù jì bì.”

⁴⁰ Yesu a swonè ghu mbo mē, “Simon, mē tswè nì ànnù a swonè a mbo wò.”

A betè yì mē, “A nì akè le ndi'innù?”

⁴¹ Yesu a swonè ghu mbo mē, “Ngàjtsò'òsè nkabè yì m'ò'ò à le ntswe nì ngàjmikarè jì jì baa, yì m'ò'ò a tswá nìi, nì ibà'atè nkabè silva nkhi

ji ntaà, * yì mɔ'ɔ a kii ñtswa nii ni ibà'atə ɲkabə silva mighum mi ntaà, ⁴² Tsó mə a le ntsyànə a mbo bo a ntu aa, a ma'atə waa bitsimə. Swonj a mbo mə, ɔ mɔ̀ntə mə, a ka kɔŋ ghuu i kɔŋ yi i tsyatə yì mɔ'ɔ aa ɛ?”

⁴³ Simon a kwi'i mə, “Mə wà'atə mə, ɲu wa mə nii nɪkarə nya ni le ɲgha'atə aà.” Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Wa ɔ kwi'i tsi'i siginè.”

⁴⁴ Ntigə mbəŋkə a nu mənɲyè wa, nswonj a mbo Simon mə, “O yə mənɲyè ghú aa ɛ? Nòò yii mə mə ghìrə ɲkuu a nda wò aa, kaa ɔ ghìrə wa'á ɲki fa mə tá mə si'i mikòrə ma ghu. Lá à bənɲə mə ñsi'i mikòrə ma ni mɪlāá mi, ɲye'ɛ ni ñnɔŋtú ji. ⁴⁵ Kaa ɔ ghìrə ɲwa'á mighègə ma nɔŋə, lá ñloginə ni nòò yii mə ghìrə nzi ɲkuu faà aa kaa à ghìrə ɲwa'á kentə a nɔŋ mikòrə má. ⁴⁶ Kaa ɔ ghìrə ɲki'i atú ya ni mighurə yɔ'ò. Lá, à bənɲə mə ɲyɔ'ɔ mikòrə ma ni mighurə. ⁴⁷ Ma mùu ajən mə swonj a mbo wò mə, ñnnú jì bi ji jya mə i gha'a aa, bi li'ìnə mə. A laa ma mùu ajən ñlonj mə à ghìrə ndi'i àkòŋnə yì wə aà. Lá ɲu yii mə bi li'ìnə ñnnú jì bi ji ji kə'ətə aa, a kii ndi'i ni àkòŋnə yì kə'ətə.”

⁴⁸ Ntigə mbəŋ nswonj a mbo mənɲyè wa mə, “Bi li'ìnə mə ifansənnú jò.”

⁴⁹ Bə bii mə bi le si ji bo bo aa, bi le ñloginè ntigə nswonjə bo ni bo mə, “Ghuù ɲu à bə aa wò mə a li'ìnə ifansənnú bə aa le?” ⁵⁰ Yesu a swonj a mbo mənɲyè wa mə, “Abiintii yo a ywèensə mə ghó, ghèè ni mboonə.”

8

Bənɲyè bí Mò'ɔ bii bi le si yòŋə Yesu aà

¹ A kà mə aa manjə ɲkuu wa múm ɲjò'ò àla'a bo bi mikurə, ntigə ndi'i ni ànnú Nwí ɲkii nzi ni ntoo yì ñsiginè ñlonj annú nifò Nwí. A le mbə bo bi ɲgəŋyegənnú ji jya ɲghúm ñtsò baa mə à le ntso'ɔ ni ɲgəŋntoò ji aà ² bo bi bənɲyè bí mɔ'ɔ bii mə à le ɲghurə waa ni izwí jì bi bo bi mighòð myaa: Mbə Mary yii bi le si twonjə ni Magdalene aa, yii mə à le mfi'i izwí ji sàmbaa ghu ato'o aa, ³ ɲki mbə Juana, ɲgwe Tsuza, yii mə à le si lèntə ɲjoo Herod aà, ɲki mbə Susana, bo bi bí mɔ'ɔ bí ghà'atə. Bənɲyè ma bú bitsim bi le si fa ni ɲjoo ɲkwetə ni waa ghu.

Ñghàà ni nàà ñlonj ɲú mbwe'è ɲjoo

(Mt. 13.1-9; Mk. 4.1-9)

⁴ Nòò yii mə nnòò bə i le nzi ɲghotə, ñlo aa a idigə idigə nzi ghu mbèè aa, a ghaà a mbo bo ni ñghàà ni nàà: ⁵ “Nù mbwe'è ɲjoo à le ɲghèè a mbwe'e ɲjoo jì; ɲjoo jya jì mɔ'ɔ i wó a ndó mánji, bə təontə ghu, bisiŋ bi ká ñsyɛ jì mɔ'ɔ ɲkurə. ⁶ Jì mɔ'ɔ i wó a atú àlànse ɲgò'ò; i tòò mə aa, mbù ɲyɔrə ñlonj mə kaa i le wa'á ni ɲki tswé. ⁷ Jì mɔ'ɔ i wó a titii kərə kərə; i kà mə aa ɲkɔ'ɔ aa kərə kərə wa a limtə i kwó. ⁸ Jì mɔ'ɔ i le ɲki wo ni àdìgə ñsyɛ yì siginè, ɲkɔ'ɔ tsi'i siginè, ɲki mfa ɲgwè'è miji i gha'á.” A swonj mə manjə aa, ñtɔŋnə nswonj mə, “Nù yii mə à tswe ni itòŋnə aa, tá yu'ù.”

Ñji'i ànnú yii mə Yesu à le si ghàà ni mighàà mi nānaa aà

(Mt. 13.10-17; Mk. 4.10-12)

* **7:41** 500 denarii, ɲkabə baGrikia, denarius yì mɪfùurə a le mbə ɲkabə ɲgàŋafà'á a atú ɲjwí.

⁹ Nòò yïi mæ Ngǎnyægǎnnù ji i le mbetø yi nî ñji'i nìghàà nî nǎnaa ma nú aa, ¹⁰ a swonj mæ, "Nwî à fa mìtsyè mæ tá nì zï innù jï lò'òsè nlonj annù nifò yi; la a mbo bè bï mǎ'ò, bi naa a mbo bo aa nǎà, tá bo ti yø, kaa bo wa'à kà ñyø, kè ti yu'u, kaa a wa'á a atu bo ka nlaa.

*Yesu à tò'òtø ñji'i nìghàà nî nǎnaa ma nú
(Mt. 13.18-23; Mk. 4.13-20)*

¹¹ "Ñji'i nìghàà nî nǎnaa ma nú ì bø aa mæ: 'Njoo ñgwè'è jya à ni nìghàà ni Nwî. ¹² Jya jïi mæ i le ñwò a ndòmânjï aa à ni bè bya mæ bi yu'u; Satan a zï mfi'i nìghàà ni Nwî nya a ntii bo, tǎtá bo tsuu bïi i yweenø. ¹³ Jya mæ i le ñwò a atu alǎnsø ñgò'ò aa a bè bè bïi mæ bo ki nyu'u nìghàà ni Nwî aa, bo kwerø ni ñdorø; kaa ajǎnj bø ma bú kaa bi sï ni mǎgarj tswé. Mbii aa tsi'i ni mú àtii noò. La nòò yïi mæ àkwá'ànø Satan a zi aa, bo wó. ¹⁴ Nghæe nî ñjoo jya mæ i le wò a titii kèrø kèrø aa, à ni bè bya mæ bi yu'u nìghàà ni Nwî, la a múm ñtswèntii yaa, ñjoo mbi bo bi ñkabø, ni innù yïi mæ ñjyá nú jyaa i yè'ètè aa i fém ñghirø kaa mǎntà múi mi koonø kaa mi wa'à tii. ¹⁵ Ntigø ñghæe nî ñjoo jya mæ i le ñwò a adigø nsyè yï ñsiginø aa, à ni bè bya mæ bi ki nyu'u nìghàà ni Nwî bi tswa ntugitø a mum ñntii yïi i laa ñki mboj aà, ñtigø ñkoonø mǎntà a ñjim àtǎñentii.'

*Lám yïi mæ bi kosø mbǎñnø ñkusø nî àntòò aà
(Mk. 4.21-25)*

¹⁶ "Kaa ñù à laa ñwa'à nî lám kosø mǎbu nlogè nî àntòò ñkusø ghu, kaa ki'ì kii ñkosø nniñø ni a ñji'i ñkùù. Ñù a kii ñkosø lám, a tæ'è aa a atu atètè tà ñù ti kuu a nda a yø ñkà'à wá. ¹⁷ Nlonj mæ kaa àyoò tsu a sǎ alò'òsè tswé mæ a ka yï wa'à fè'è nyentø. Kaa ànnù yï lèèntè yï tsu a wa'à kii ntswe ghu yïi mæ kaa bi ka yï wa'à zï. ¹⁸ Maa ajǎnj, ni ka ntsyèsø nî ghuu ajǎnj yïi mæ ni yu'u aà; ñlonj mæ ñù yïi mæ à tswe nî ju i gha'atè aa, bi ka bú kù'ùsè, lá ñù yïi à tswe ni ju i kø'ètè aa, tsi'i jya mæ à mòontø mæ yu tswe ni ju aa, baa bǎñnø bú kwerø ghu mbó."

Ndè bi Yesu bo bi bɔɔ bi maà yï bi mbǎñnø

¹⁹ Ndè bi Yesu bo bi bɔɔ bi maà bi bï mbǎñnø bi zï wa adigø mæ à le ntswe ghu aa, kaa mǎnjï yïi mæ mbø bi zï ghu mbèè kaa wa'à ghu tswé ñlonj mæ bè le ntswe ntsya ñkarisø yi. ²⁰ Bi kè'ènø ghu mbo mæ, "Ndè ghò bo bɔɔ bi maà bi mbǎñnø bi tøø a bæe nloɔ nî ñyø wò." ²¹ A bǎñnø ñkwi'i a mbo bo mæ, "Ndèghà bo bi bɔɔ bi maà ba bï mbǎñnø, à ni bè bïi mæ bi yu'u nìghàà ni Nwî ñkii ñghirø nî ànnù yïi mæ a swonj aa."

*Ajǎnj yïi mæ Yesu à le ñghirø Afisè a bɔrø aà
(Mt. 8.23-27; Mk. 4.35-41)*

²² A bè mæ a ñjwi yï mǎ'ò Yesu a kuu a mum àkànu'u bo bi ñgǎnyægǎnnù ji ñswonj a mbo bo mæ, "Nì ghirø bï'inø danj ghèè fii ñjii àtsùmènta'à." A swònj mæ aa, bo bo kuu ntigø ñghæe. ²³ Bo kà mæ aa ñghæe aa, a wò filò. Afisè yï tii yï mǎ'ò a ká ntsya wa atsumènta'a, ñkǎñø ñki i tigè ñkuu wa múm àkànu'u nloɔ nî ñkòñsè, bo tigè tsi'i a ntsú ñiwó. ²⁴ Ngǎnyægǎnnù Yesu i ghèè ñtsigø yi nswonj mæ, "Masa, Masa, wa bï'inø ka kwokèl!"

Yesu a biinè wenè afisè ya bo bi ìkànè ñki jì tì jii mē i le si zì ñlò nî ñkònsè àkànu'u yá aà; i burè kentè, idigè i borè mē tük. ²⁵ Yesu a betè waa mē, “Abiintii yuu a fè aa ε?”

Ñibò'ò le ntswa waa bo kî nyerè ntigè nswonè bo ni bo mē, “A nî àjàn ñú kè à yuà mē a ghàantè nî àfisè bo bi ìkan ñki i yu'unè nii aa ε?”

Ajàn yii mē Yesu à le nghùrè ñú yii mē à le ntswe ni bìdemon aà
(Mt. 8.28-34; Mk. 5.1-20)

²⁶ Bo lô ñtigè ñghèe a ala'a baGerasens yii a le ntswe a ndànse Galilea. ²⁷ Ajàn mē bo le nzi mfe'ε wa múm àkànu'u aa, ñú yì mò'ò yii mē à le nlò wa múm ñjò'ò àla'a ntswe ni bìdemon, à le nzi ñtsi'i waa; ñú ma ghú à le si karè tsi'i ñswèrè ñswèrè a nî àndanè noò. Kaa wa'a ni a nda lê, mbanñè nletè ni aa itu misyè a adigè yii bi le si twinj bè ghu aà. ²⁸ Nòò yì mē à le nyè Yesu aa, ñyè'è tsi'i ñtì, ñwo ghu nsi, ntonñè nswonè mē, “Bi'i ò tswè aa nî àkè, a Yesu, Mu Nwìngòn yì Ako'òntsirè? Mè bu'u tsi'i mbo tá ò tsuu ñgi'i a nu mè ló dè.” ²⁹ A le ti bē aa bon Yesu à swòn mē a mbo àzwì yì bi ya mē tá à fe'ε wa nu ñú wá. (Nlon mē àzwì yì bi ma yú a le si tswa nî ñú wa mà'à ni a nsyè ñgàà jì ghà'atè; bi tigè mbe nñi, ñkoo nii nî àtsañ bo bi mfika'à. Ka mē bi le si ghìrè maa ajàn aa, a tentè nî àtsañ ya, izwì jya i ghìrè a khè ñghèe ni nta'a miwèè miwèè.)

³⁰ Yesu a ghèè nî mbiì mbetè yì mē, “Ɔkúm gho à ni wò aa ε?” A kwi'i mē, “Nnòò.” A le nswonè laa nlon mē izwì jì bi jì ghà'atè i le ñkuu ghu nú. ³¹ Izwì jya i bu'ù mbo ghu mbo mē tá tsuu ló swonè mē tá bo fe'ε ghèè ñkuu a múm àtaa yì tsò ñtso.

³² Akàrè bìkwinyàm yì mò'ò a le si jì maa kè'è adigè; izwì jya i tigè mbu'u mbo a mbo Yesu mē tá à ma'atè tá bo kuu wa nu bìkwinyàm. A beentè. ³³ Izwì jì bi jya i tigè mfe'ε wa nu ñú ñtigè ñkuu wa nu bìkwinyàm. Akàrè bìkwinyàm ya a tigè mbinjka wa mbaa, nsigè ñkuu wa múm àtsùmènta'a ñkonjka.

³⁴ Nòò yii mē bē bii mē bi le si tsèe akàrè bìkwinyàm bya bi le nyè annù yii mē a le mfe'è aa, ñkhè ñghèe nswonè a múm ñjò'ò àla'a bo bi àla'a ya tsim. ³⁵ Bè tigè mfe'ε ñghèe a nyè annù yii mē a le mfe'è aa. Bo ghèè mē aa nyè Yesu bo bi ñú wa mē izwì jì bi jya i le mfe'è ghu nu aa, a tswè a nsyè a mikòrè Yesu, ñwe'ε atsè'è, mìtsyé mi mi kî ñtswe siginè; ñibò'ò ni tswá waa. ³⁶ Bè bii mē bi le ntswe ghu wa noò mē Yesu à le nghìrè izwì jì bi jya i fè'è a nu ñú wa aa, bi tigè ñkè'enè nî a mbo bo a ajàn yii Yesu à le nghùrè yì aa. ³⁷ Bè bya bìtsim bii mē bi le nlò wa mbù'ù àla'a Gerasens aa, bi swonè a mbo Yesu mē tá à ma'atè waa ñghèe yì; nlon mē ñibò'ò nñi wè ni le ntswa waa; maa ajàn a bú ñkuu wa múm àkànu'u mbiì yì. ³⁸ Nù wa yii izwì jì bi jya i le mà'atè yì aa, a bu'ù mbo mē yu yonè Yesu. La, a tuu, nswonè ghu mbo mē, ³⁹ “Bii ñghèè a nda wò, ñtigè ñkè'enè nî innù jì yéyèrè jii mē Nwì à ghìrè a nu wò aà.” Nù wa a ñghèe yì ntigè nlaansè nî annù yii mē Yesu à ghìrè a nu yu aa wa ñjò'ò àla'a tsimè.

Mu Jairus yì màngyè bo bi màngyè wa yii mē à le mmòòntè atsè'è
atsè'è Yesu aà
(Mt. 9.18-26; Mk. 5.21-43)

⁴⁰ Nòò yïi mæ Yesu à le ntoo ñkì wa mbhì aa, nnòò bê i le nzì mbooo yi, nlonj mæ à le ti bæ aa bonj bo tigè ñyu'utè nni. ⁴¹ Nù yï mò'ò yïi mæ ìkùm yï i le mbæ Jairus aa, yïi mæ à le mbæ ndii a ndânghòtè aa, a zì a mbo Yesu. A zì mæ aa ñwò ghu nsi, mbu'u mbo ghu mbo mæ tá à yonjè yi tá bo yu gheè a nda yu, ⁴² nlonj mæ à le ntswe nì njonj mumàng yê yï yïi mæ à le mbæ ìlòò nighúm ñtsò baa, a ghòò ñkwo ñgheè nni aà.

Ajànj mæ bo yu le si ghèè aa, nnòò bê wa i le si yònjè ñtigè ntii nì Yesu. ⁴³ Màngyè yïi mæ àlèè a le si zì ghu nu a ñjim ìlòò nighúm ñtsò baa, kaa ñù yïi mæ mbæ a tswaa wa'à bæ aa, ⁴⁴ a yònjtè a ñjim Yesu, ñmòontè a atsənjə atsə'ə yi; à mòontè mē ñka manjə aa, àlèè ya mæ a le si zì ghu nu aa, a tswanè.

⁴⁵ Yesu a betè mæ, “Nù yïi mæ à mòontè gha aa, àà wò aa ε?” Tsò mæ kaa ñù tsù à le wa'à bii mæ yu mòontè yi aa, Peta a tigè ñswonj mæ, “Masa, nnòò bê ghù i gha'a si'i, ntinè nì ghò!”

⁴⁶ Lá Yesu a swonj mæ, “Nù yï mò'ò à mòontè ghá; mè yu'u mìa'á mi fè'ε a nu mè.” ⁴⁷ Mbæ yïi mæ mánjyè wa à le nyè mæ kaa mbæ yu wa'à lèəntè aa, a tigè mfe'ε, ntsiginè, ñwo a nsi Yesu, ntigè ñghaa a nsi bè bitsim ñke'ənə annù yïi a ghìrə ñghìrə yu mòontè yi aa, bè bitsim bii mæ bi le ntəə ghu aa bi yu'ù. A tigè ñswonjè ajànj yïi mæ yu le mburè ntii wa noò mæ yu mòontè mæ atsənjə atsə'ə Yesu ya aà. ⁴⁸ Yesu a tigè ñswonj a mbo mánjyè wa mæ, “Mú ghà, wa àbiiinti yò a ghurè ghò; tigè ñghèè nì ñbòonə.”

⁴⁹ Ajànj yïi mæ à le mburè ka ki ghàà aa, ñù a lô wa nda ndii ndághotè wa nzì ñswonj ghu mbo mæ, “Wa mú ghò wa à kwò mē; tsuu ñj'í a mbo Ndì'innù bú ki fa.”

⁵⁰ Yesu à yù'ù mē aa ñkwi'i mæ, “Tsuu bo'ò bê, bii tsi'í bii bonj à ka tii.” ⁵¹ Nòò wa mæ à le nghèè ñku'u wa nda aa, kaa à le wa'à bii mæ tá ñù dānj à bu ñkuu ntsyatè Peta ni Jon ni Jems bo bì ta bì mu wa nì ñdè yï. ⁵² Bè bitsim bii mæ bi le ntswe ghu aa bi le si yè'ə mbu'u nì nú jyaa nlonj mæ mánjyè wá; la Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Nì tsuu ki yè'ə; ñlonj mæ kaa à si aa kwò kwò, a bwii aa bwii.” ⁵³ Bo wyè yi, nlonj mæ bo le nzi mæ mu wa à kwò mē aà. ⁵⁴ La Yesu a tswa ñkwèè ni mu wa, ñswonj mæ, “Mu, binnè.” ⁵⁵ Azwí mu wa a bú ñbii fu, a burè ñbiiñə ñghaa yï mò'ò; Yesu a swonj mæ tá bì lóo ayoo ñiji mfa ghu tá à ji. ⁵⁶ Taà yï bó ñdè yï nanjə ñyerə tsi'í mbənnù; lá a kwàntè waa mbii'í bo ló ñswonjè annù yïi mæ a fè'ε a mbo ñù.

9

Ajànj mæ Yesu à le ntoo Ngánjyègənnù ji nighúm ñtsò baa a abεε aà

¹ Yesu a twonj ñgánjyègənnù ji jya nighúm ñtsò baa mfa mitii bo bì àdà'á mæ, bo ka mfi'í izwí ji bí ñkii ñghurè nì mighòò. ² Ntigè ntoo waa mæ tá bo gheè ñka ñswonjè annù nlonj annù nifò Nwí ñkii ñghurè nì mighòò. ³ A kà mē aa ntoo waa ñswonj mæ, “Nì tsuu ayòò tsu ló lógè, kə ati yï tswí'í, kə abàà, kə mijji, kə ñgabə, ntsuu itsə'ə ji baa ló lógè. ⁴ Nì gheè ñghèè ñkuu a nda yïi nì kuu ghu aa, nì tswé ghu, nywe'e noò yïi mæ nì ka lə bú fè'ε ghèè. ⁵ Bεε nì gheè ñkuu a adigè bi tsuu ghuu kwèrè, nì ghìrè ti fè'ε ghu, nì yètè àbìrè yïi mæ a tswe a mikòrə bù aa, a ndi'í mæ kaa bú bo si nì annù tsú burè.” ⁶ Bo tigè ñma'atə ñghèè

ñtsya ni a itoo itoo nswonə nî ñtoo yî sigìnè ya, ñkii ñghurə ni bè a idigè tsimè.

Ajàn mə atu Herod a le mbùùrè aà
(Mt. 14.1-12; Mk. 6.14-29)

⁷ Nòò yîi mə Herod yîi mə à le mbə Mfò a ala'a Galilea aa, à le nyu'u innù ma jù aa, àtú yî a le mbùùrè, ñib'ò tswá yî, nlon mə bè bî m'ò le si swonə ni mə Jon Ngànùmùrə bè a Ñki à bù mē mbiiñə ni ñwò.

⁸ Bî m'ò swonə ni mə, Elijah à bù mē mbii fu, bî m'ò kii ñswonə ni mə ñgànntoò Nwî yî mbii mbii yî m'ò à bù mē mbii fu. ⁹ Herod a swonə ni mə, “Mè kî kwyè àtu Jon, ghuu ñu mə mè bù ñtigə nyu'u nî ànnù ñlon ñgaa yî aa à ni ghuu aa ε?” Ntigə nloò ni mə yu liginə yə yî.

Ajàn mə Yesu à le nje'ε bè ñtsù'ù ji ntaà aà
(Mt. 14.13-21; Mk. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Nòò yî mə ñgànntoo jya i le mbù mbii aa, bo le kè'ènə innù jii mə bo le ñghirè aà a mbo Yesu, A swùntə waa, ñlogə waa bo bo lô ñghε ntswe a ala'a Bethsaida. ¹¹ Nòò yîi mə bè bî ghà'àtè le nyu'u mə bo tswe ghu aa, bi yonə yî ghu. A kwerè waa ghu ñtigə ñghaa a mbo bo nlon annù ñifò Nwî ñki ñghurə bè bii mə ñighòò le ntswe a nu bo aa.

¹² Itugə i lòginè mē ñka mfiu, ñgānyөгəñnù ji jya ñighúm ñtsò baa i zî ghu mbo nswonə mə, “Mà'àtə nnòò bè ghú tá bo ñghε mə mbə bo kuu a múm mākurə bo bì a mbèε ifò jù mə mbə bi yè àyoo ghu ñji kè ñki nyə adigə yî lè ghu, ñlon mə àdigè yú mə bî'inè tswe ghu aa kaa bè ñ ghu ghurè aà.”

¹³ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Bù bumbonè nì fa ayoo bo ji.”

Bo swonə ghu mbo mə, “Kaa bî'i sî ni miji mí dàn tswé, ñtsyatə ñkya abaa ji ntaà ni mbwè mi mbaa. Mbə a bè yîi mə bî'inè tswe nî ñjè'è bè bú bitsim bon bî'inè tswe ni ñghε nyuu miji a mbo bo.” ¹⁴ Bè bii mə bi le ntswe ghu aa le mbə mbāñnə ntsù'ù ji ntaà.

A swonə a mbo ñgānyөгəñnù ji jya mə, “Nì ghirə tá bo tswe a nsyε ikirè ikirè, tá bè tswe nî àkirè yî fùùrè mighum mi ntaà.”

¹⁵ Bo le ñghirè tsi'i maa ajàn bè bya bitsim tswé a nsyè. ¹⁶ A logè ñkya baa jya ji ntaà bo bì mbwè mya mi mbaa, ñjentə mi'i mi a ndon, ntsa'atə Nwî, ñniñ mbocnə ghu, mbatə mfa a mbo bo mə bì fa a mbo bè byá. ¹⁷ Bè bitsim le ñji nyurə, bi ghotè àbùgè, ñwùkè ji i luu ñkyè ñighúm ñtsò ji baà.

Ajàn mə Peta à le ñkè'ènə ñu yîi Yesu ni ghu aà
(Mt. 16.13-19; Mk. 8.27-29)

¹⁸ A bè ñjwi yî m'ò Yesu a ká ñtsa'atə Nwî tsi'i yu. Ngānyөгəñnù ji i tswé ghu mbèè, a betè waa mə, “Bè bi swonə ni mə mè bè aà wò aa ε?”

¹⁹ Bo kwi'i mə, “Jon Ngànùmùrə bə ñki.” Bi m'ò mə, “Elijah.” Bî m'ò swonə ni mə, “Ngànntoò Nwî yî mbii mbii wa yî m'ò.”

²⁰ A betè waa mə, “Lá nì swonə yuu ñgaa mə mè laa mbə wo aa ε?” Peta a kwi'i mə, “O ni Ayo'ò Nwî wá.”

Ajàn mə Yesu à le ñghàà ñlon ñgi'i yîi yu ka yə i kwo aà.
(Mt. 16.20-28; Mk. 8.30—9.1)

²¹ Yesu a kwântè waa nswonj mæ tâ bo tsuu a mbo nù tsù lǒ swonj. ²² Nki mbu nswonj a mbo bo mæ, “Mu Nù à ka yè mbuu ngi'i jì ghà'atè tâ bità bi ala'a, bilii bi ngǎnmà'a Nwĩ, ni ngǎndi'i nòhnsè, tâ bi tuu yi, ñzwitè yi, a ti bə nĩ ñjwi ji tarè, a bú ñyweenə ni nìwó.”

²³ A swonj a mbo bə bitsim mæ, “Mbə nù tsù à ka nlɔɔ a ŋka nyòŋə a njiim mæ a tuù ibii nú yì, m̀be'e ati b̀aǹnè b̀aǹnè yì ŋka nyonj nàa tsi'i ñjwi tsiimè. ²⁴ Nlonj mæ nù ntsim yii mæ a lòɔ a nyweensə ibiinú yì aa, à ka b̀aǹnè b̀wɛ; lá nù ntsim yii mæ a lòɔ a mbwé ibiinú yì nlonj ŋkwitú gha aa, a ka b̀aǹnè yweense. ²⁵ Mbə a kwetè nù tsù aa nì àkè mæ mbə a tswe nì m̀bi yù ntsim mbanjə mbwé ibiinú yì kè yì nyè ngi'i aa ɛ? ²⁶ Mbə nù tsù a ka ndirə atu nlonj ŋgaa yà bo b̀i nìghàà na, bəə bonj Mu Nù à ka yì kii dirə atu mbi'i ŋgaa yì a noò yii à ka yì zì a mum nìgha'a ni, ni nìgha'a ni Ta bo b̀i baangel bi bii bi laa m̀nsè aà. ²⁷ A mbù ngghèè ghu, mæ swonj a mbo bù tsi'i annù nĩkonj mæ, bə b̀i m̀'ɔ b̀i təə faà bii mæ kaa bi ka yì wa'à kwo, nywe'e noò yii mæ bi ka yì yə annù nifɔ Nwĩ aà.”

Ajànjə mæ Yesu à le mbəŋkə yi aà

(Mt. 17.1-8; Mk. 9.2-8)

²⁸ Njwi i tsysà mē ji nifwaa, a ajànj mæ à le nswonj innù ma jú aa, a logè Peta, ni Jems ni Jon, bo bo kɔ'ɔ ngghèe a atu nta'a a ntsà'atə Nwĩ ghu. ²⁹ Bo kà mē aa ntsa'atə Nwĩ aa, nsi yì bo b̀i ñkə̀rə yì i ñkwense, itsə'ə ji i tigè mfu'u njeɛŋkə. ³⁰ Bó ghè mē aa ki yə, bə bi baa bi tigè ñghaa bo bo. A bə Moses bo Elijah ³¹ bii mæ bi le nzi a múm nìgha'a, ñjweenə, ŋka ŋghaa bo bo, nlonj ajànjə à ka yì m̀nsə ifà'á yì mà'atə mbi yu a Yerusalem aà. ³² Fìlo fì le nnanjə ntswe a mi'i Peta bo b̀i bə bya mæ bo bo le ntswe aà. Bo ghè mæ ki wĩ'inə, ñyè nìgha'a ni bo b̀i bə bya mæ bo bo təə aà. ³³ Ajànj mæ bə bya le ngghèə mmà'atə Yesu i lò aa, Peta a swonj mæ, “Taà, a bɔnj mæ b̀i'inə tswe faà aà. Tà b̀i'ì ghurə m̀ntànj mi ntarè, tâ yì fùurè i tswe a mbo wò, yì m̀'ɔ i tswe a mbo Moses, tâ yì m̀'ɔ i tigè ntswe a mbo Elijah.” (Kaa à le ŋwa'ǎ annù yii mæ yu swonjə aa zì.)

³⁴ Ajànjə à le mburə ki ghàà aa, m̀bà'à i wi'ikè nzi ŋkusə waa. Nìbɔ'ɔ ni tswa ngǎnyəgənnù jyà. ³⁵ Bo yu'ù ñjì i ghaà wa múm m̀bà'à nswonj mæ, “A ni Mú ghà yii m̀ tsò'ɔ aa à ghulà; nì ka nyu'u annù yii a swonjə aà.”

³⁶ Nòò yii mæ ñjì ya i le ŋkentə aa, bo tigè ñyè Yesu tsi'i yùyu. Bo le ŋkutə m̀intsú myaa, kaa ŋki'ì annù yii mæ bo le nyə aa a mbo nù tsù maa noò swonjə.

Ajànj mæ Yesu à le ngghurə múmbànjə yii mæ a le ntswe nĩ à zwĩ yì bi aà

(Mt. 17.14-18; Mk. 9.14-27)

³⁷ Abèè a fù'ù mē, Yesu bo b̀i ngǎnyəgənnù ji jya bi sigə wa atu nta'a, ñnòò bə yì wè i zì ntsi'i yì. ³⁸ Nù yì m̀'ɔ wa a titii nnòò a tɔjnè nswonj mæ, “Ndi'innù, mæ bu'ù m̀bò, kwetə a mú ghà ghù, ñlonj mæ à nì tsi'ì mu yii mæ m̀ tswe nì ghu aà. ³⁹ Azwĩ yì bi a yì nanjə ŋko mu ghù nma'a a nsyə, ngghirə a wi'ikè m̀bo'o, a tsigè yì, àjwò'ò a tigè m̀fɛ'ɛ ghu ntsù. A nanjə ñwukè yì kaa wa'à wànjsə m̀bii mma'atə yì. ⁴⁰ Mè

ghirè mbu'u mbo a mbô ñgǎnyægǎnnù jo mē tâ bi fi'i azwĩ ya, kaa bo wa'ǎ mfi'i zĩ.”

⁴¹ Yesu a swonj mē, “Oò, bù bê bii mē bi sì nĩ àbiintii tswé, kaa innú jyaa i wa'à tsinè aa, mē ka bú tswé bi'inè i kii ki tswa ntiì gha nlonj ñgaà yùu i ywe'e aa a noò àkè aa ε? Zi ni mu ghò wa faà.”

⁴² A kà mē aa zi ni ghu, àzwĩ yĩ bi ya a kô yi mma'a a nsyé ntsigè ntiigè ñlòò tsi'ĩ ñsàtê. Yesu a wenè àzwĩ yĩ bi ya, ñghurè mu wa mfa a mbo taà yĩ. ⁴³ Bè bĩtsim le nyerè a ajànè mē bi le nyè mida'a mi Nwĩ aà.

Ajàn mē Yesu à le mbù ñghaa annù ñlonjè annù ñiwô yi aà.

(Mt. 17.22-23; Mk. 9.30-32)

Ajàn mē bo le mburè ki wa'a ma jù innù mē à le ñghirè aa, a swonj a mbo ñgǎnyægǎnnù ji mē, ⁴⁴ “Nì nanşè nyu'utè ñighàà nú ta nì kuu a atu bù. Bi ka fa Mu Nù a mbo bè.” ⁴⁵ Lâ kaa bo le ñwa'à yu'u tâ àtù yaa a laa ghu. Nlonj mē bi le ñlò'òsè a mbo bo mē tâ bo tsuu zi; bo kii mbo'ò ni a mbetê yi.

Nù yii à kò'ò ntsirè aa à nĩ wò?

(Mt. 18.1-5; Mk. 9.33-37)

⁴⁶ Bo le ñlòginè ñka nswuñnè, mbetè nĩ waa bo ni bo mē nù yii mē à kò'ò ntsirè a titii bo aa à nĩ wò aa ε? ⁴⁷ Yesu a zĩ annù yii mē bo le si wa'atè ni a ntiì bo aà, ñlògè múnkhè nte'ε a mbèε yu, ⁴⁸ ñswonj a mbo bo mē, “Nù ñtsim yii mē à kwèrè mu ghù ni ñkũm gha aa, à kwèrè aa ghâ. Nù ñtsim yii mē à kwèrè gha aa, à ki ñkwèrè nù yii mē à le ntoo ghâ aà. Nlonj mē aa yu wa yii à kè'è a titii bù ñsigè ñlwĩ'ĩ aa, à bāñnè mbè aa yu yii à kò'ò ntsirè aà.”

Nù yii mē kaa à si annù y'i'inè tuu aa, à bii aà ñjìm y'i'inè

⁴⁹ Jon a swonj mē, “Taà bi'ĩ ghirè nyè nù yĩ mò'ò a fi'ĩ ni ñzwi jĩ bi a ato'o bè nĩ ñkũm gho, bi'ĩ tsu'unè yi nlonj mē kaa à si nù àkòrè y'i'inè yĩ mò'ò bè aà.” ⁵⁰ Yesu a swonj mē, “Nì tsuu nii ki tsu'unè bê, ñlonj mē nù yii mē kaa à si annù y'i'inè tuu aa, à bii aà ñjìm y'i'inè.”

Ajàn mē ñikurè ni Samari ni mò'ò ni le ntuu a ñkwèrè Yesu aà

⁵¹ Ajàn mē noò à le ñkòòntè mē bi ka bú kwèrè Yesu fu a aburè aa, a kwèrè ñtiì yi, ñtantè mē yu ghèε a Yerusalem. ⁵² Ntoò bê a mbii yu mē tâ bi ghèε nnanşè ñikurè ni Samaria ni mò'ò a mbo yu. ⁵³ La bè bya bi tuu ñkwèrè yi, ñlonj mē bo le nzi mē à le si tsyà aa bè tsyà ñghèε ni a Yerusalem aà. ⁵⁴ Ñgǎnyægǎnnù ji, Jon bo Jems, yè mê maa ajàn, mbetè yi mē, “Mmà'àmbi, ò bèentè mē tâ bi'ĩ twonj mò'ò tâ ì lo a aburè ñsigè ntòò waa aa ε?” ⁵⁵ Yesu a bəñkə yi ñwenè waa.* ⁵⁶ Bo tigè ñlò ñghèè a ñikurè ni dāñ.

Annù bê bii mē bi tswé nĩ ñka nyòñjè Yesu aà

(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ajàn mē bo le si ghèè a mânjĩ aa, nù yĩ mò'ò a swonj mē, “Mè ka kii yòñjè nĩ gho a nĩ ñgòñ ñdìgè tsim jii o ghèè ghu aà.”

⁵⁸ Yesu a kwi'ĩ ghu mbo mē, “İtsò ì tswé nì mĩmborè myaa, bĩsĩñ bi kĩ ñtswe nĩ ñdâ jyaa, la kaa Mu Nù à sì ni àdìgè yii mē mbè a nòñsè

* **9:55** ñwà'ànè jĩ mò'ò i ku'usè yuà ànnù: “Kaa nì sì mbuu azwĩ yii mē nì tswé ni yuu aa zĩ; ñlonj mē kaa Mu Nù à le ñwa'à zĩ aa a ta ñgi'ĩ a nu bè, à le mbāñnè zĩ aa a nyweensè bè.”

àtú yi ghu mmiintə aa tswé.”⁵⁹ A mbo nù yí mò'ɔ a swonj mə, “Zi ŋka nyònə nàá.”

A bânjə ñkwi'i mə, “Mmà'àmbi, ləə tá mə bi ñghɛɛ mfoo ntwinjə taà ya'a.”⁶⁰ A swonj ghu mbo mə, “Mà'atə tá biku ka ntwinj biku bi bə yaa. Lá a mbo wò, ghɛɛ ŋka nswonj ntoo ànnù nifò Nwí.”

⁶¹ Yí mò'ɔ a swonj mə, “Wa mə ka ki yònə noo Mmà'àmbi. La mà'atə tá mə foo ñghɛɛ mfa filo fi bə a ndugə ya'a.”

⁶² Yesu a swonj ghu mbo mə, “Nù yí mə à tswa aso afà'à m̀bu mbəŋkə yi ŋka nlii ñjimə aa, kaa à s̀i ku'ùnə a ŋkuu a m̀m̀m̀ ànnù nifò Nwí.”

10

Ajəŋ mə Yesu à lɛ ntoo bə bi m̀ɔ'ɔ m̀ghum mi sàmbaa ntsò baa mə b̀i tsya mb̀i yaa laa

¹ Ma ya à ghəə ki tsyá Mmà'àmbi a bú ntsò'ɔ bə bi m̀ɔ'ɔ m̀ghum mi sàmbaa ntsò baa ntoo waa mə tá bo tsya mb̀i yí ŋka nzinə bi baa bi baa ñghɛɛ nı itoo nı idigə tsi'ı tsim jii mə yu ka bɔŋ zi ghu aà. ² A kà mə aa ntoo waa nswonj mə, “Miji mi bə mə a nsoo gha'a lá bífù'ù bânjə ñkə'ətə; nı ka ntsa'atə Nwí mə tá Mmà'àmbi mb̀ɔŋ ǹsòò à too ñgãŋfà'à tá ì ghɛɛ mfù'ù mijı mi myá. ³ Nı ghɛɛ lá, a ajəŋə mə mə too ghuu aa, nı ghɛɛ tsi'ı tsò mbinjərə a titi bitakurə. ⁴ Nı tsuu mú àbàa ŋkabə tugitə, ntsuu abàa kii tugitə, ntsuu ntam kii tugitə, ntsuu ki təə a ntsà'atə nù tsù a mánjı. ⁵ Bɛɛ nı yi ñghɛɛ ŋkuu nı nda yii nı ŋkuu ghu aa nı fòò nswonj mə, ‘A Mbɔɔnə kuu fàa nda laa.’ ⁶ Bɛɛ mə nù mbɔɔnə a tswe ghu bɔŋ mbɔɔnə ya ì ka kuu ghu nú, a tsuu ghu tswe bɔŋ mbɔɔnə yùu ya ì ka bi kuu fu a nu bù. ⁷ Bɛɛ nı ghɛɛ ŋkuu nı nda yii nı kuu ghu aa, nı lwi'ı maa nda ŋka nı ŋkii nno nı ayoo yii bi fa a mbo bù aà. Nlonj mə wa bi tswe nı ŋka ntú ñgãŋfà'à. Nı tsuu a m̀la'a ki kuu ghɛɛ, i kuu bi. ⁸ Bɛɛ nı yi ñghɛɛ ŋkuu a atoo, bɛɛ bi kwɛrə ghu siginə, nı ka nı ayoo yii bi fa a mbo bù aà. ⁹ Nı ghurə m̀ghòò m̀i mi tswe a nu bə ghu aa, ntigə nswonjə ŋkɛ'ɛnə a mbo bo mə, ‘Wa annù nifò Nwí a zı mə ŋkoontə a nu bù.’ ¹⁰ Lá, mbə nı yi ŋkuu nı atoo bi tuu ghuu ghu kwɛrə, nı fe'ɛ ñghɛɛ a m̀mfãŋnə nswonj mə, ¹¹ ‘Abirə ala'à yuu yii mə a ghirə mbanə a mikòrə bi'ı aa, bi'ı yètə, a ndi'ı mə kaa bi'inə s̀i nı ànnù tsu tswé. Lá bi'ı swonj a mbo bù mə ànnù nifò Nwí a zı mə ŋkoontə a nu bù.’ ¹² Mə swɔŋ a mbo bù mə ŋgi'ı atoo mà ya a njwı ntsò'ətə m̀sa'a ì ka yı tsyàtə yı Sodom.

Njɔ'ɔ ıla'a jii kaa ì lɛ ŋwa'á ntoo Kristo bii aà

(Mt. 11.20-24)

¹³ “Ŋgi'ı yı ñwè ì tswe a mbo wò mbà Chorazin, bo bi a mbo wò mba Bethsaida, nlonj mə bi lɛ mbaa bə ghirə innù jı wè jı wè jı mə bi ghirə a ala'a bù aa a ala'a Tai kə Sidon bɔŋ bi lɛə mbəŋkə m̀intı myaa tetə, ntigə ŋwɛ'ɛ itsə'ə ŋgi'ı ŋki mfu'u atú yaa nı àbù. ¹⁴ Lá a ka yı swɛrə a mbo bù wa jwı ntsò'ətə m̀sa'a ì tsyàtə a mbo Tai bo Sidon. ¹⁵ Ŋgaa yò ì bə mə akə aa ɛ, a Kapernaum? Ó ghirə ŋwa'atə mə bi ka ŋɛntə ibii nı ghoi kɔ'ɔsə gho a aburə aa ɛ? Wa bi ka yı mà'a gho ò sigə ñghɛɛ a bânjsyɛ.”

¹⁶ Yesu a swonj a mbo ñgãŋyɛgənnù ji jya mə, “Nù yii mə a bii ànnù yii nı swonjə aa, à bii aa annù yá. Nù yii a ntúu ànnù yii nı swonjə aa,

a ki ntuu aà ghâ. Nù yï mē à tùu gha aa, à ki ntuu aa yu wa yï mē à le ntoo gha aà.”

Ajàŋ mē bē bya mighum mi sàmbaa ntsò baa le mbù mbii aà

¹⁷ Bē bya mighum mi sàmbaa bi le mbii ni nidorē nswōŋ mē, “Mmà'ambī tsi'i bīdemon bi ghīrē nyu'unē nī y'i nloŋ ikūm ghó.”

¹⁸ A swōŋ a mbo bo mē, “Mē ghīrē nyē Satan a lô a aburē ŋwo tsi'i tsó mbēŋ yī ŋwà'akē. ¹⁹ Yē nī, mē fā mē àda'a a mbo bù mē nī ka ntəntə a atu no bo bi bāŋgaa bī bī, ŋkii ŋgha'a nī àdà'a ŋgāŋkibàà wa kaa tá àyoò tsu wa'a ghuu ləənsə. ²⁰ Lā ta nī tsuu ki doritē bē mē izwī jī bi yu'unē nī ghuu, nī ka ndoritē nī bē mē bi ŋwà'anē mē mikūm muu a aburē aà.”

Ajàŋ mē Yesu à le ndoritē aà

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ A bē maa noò, Yesu a doritē a múm Azwī Nwī nswōŋ mē, “Taà, mē fā mbī'ikē a mbo wò a Mmà'amī àbūrē bó n̄syē nloŋ mē ò lò'òsə innù júla a mbó ŋgāŋmitsyē bo bi bē bii bi zi annù aa, mbāŋnē ndi'i a mbo bōo bī bōrē. ĩŋŋ, Taà ghà, a bē àjàŋ yii mē a le mbōŋə gho mē tá ò ghīrē aà.

²² Taà ghà à fā mē innù tsim a mbo mē. Kaa mbē nù wa'ă nù yii Mu à ni ghu aa zi ntsya a Ta. Kaa nù a wa'ă a Ta ŋki nzi ntsya Mu, mē mbē a tsuu nù yii mē Mu à tsò'ò mē yu dī'i a Ta ghu mbo aa bē.”

²³ Yesu a bēŋkē yi nswōŋ a mbo ŋgāŋyogēnnù ji jya mē, “Mbōōŋə a mbo mi'i mii mē mi yē annù yulà mē ni yē aà, ²⁴ nloŋ mē mē swòŋə a mbo bù tsi'i annù nīkōŋə mē, ŋgāŋntoo Nwī jī ghà'atē bo bi bīfò bī ghà'atē bi le si yē'ətē a nyē ma juu innù mē ni yē aa, la kaa wa' à yē. Nyē'ətē ni a nyu'u innù jú mē ni yu'u aa kaa wa' à yu'ù.”

Nìghàà nī nnanaa nloŋ nù baSamaria ŋgāŋàbōŋəntii

²⁵ ŋgāŋndi'i nōŋsə yī mò'ò à le ŋkwà'anē yi nswōŋ mē, “Ndi'innù, mbē mē ghīrē mē akē mbōŋ ji ilōŋ aa ε?”

²⁶ A betē yi mē, “O twōŋə nyē mē bi ŋwa'anə a múm àŋwà'anə nōŋsə aa mē akē aa ε?”

²⁷ A kwi'i mē, “Tigə ŋkōŋə Mmà'ambī Nwīŋgōŋ ghò nī n̄t̄t̄ ghó tsim, nī n̄tswēnt̄t̄ yó i tsim, nī m̄t̄t̄ mo m̄tsim bo bi nī m̄tsyē mo m̄tsimə. I kii tigə kōŋə ndim ghò tsó ĩbii nú ghó.”

²⁸ Yesu a swōŋ ghu mbo mē, “O kwi'i tsi'i siginē. Ka ŋghīrē ma mùu ajāŋ bōŋ ò ka tswe nt̄t̄.”

²⁹ Ajāŋ mē à le si lòo ndi'i mē ànnù yi a tsinə aa, a bú mbetə Yesu mē, “Ndim ghà aa wò aa ε?”

³⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mē, “Nù yī mò'ò à le nló a Yerusalem ŋka nsigə ŋghē a Yeriko, biyērə bi tswá yi, ntsò'otə itsə'ə ghu nu, nan̄sə ŋghōo yi tsi'i siginē, a tigə ŋkwo, bo ma'atē n̄lo waa, ³¹ ŋgāŋmà'a Nwī yī mò'ò à le ŋka nzi maa m̄an̄jī, à zī mē m̄fē'e ghu nu aa, ndan̄sə mbēē, n̄stya yī. ³² Mu Levi yī mò'ò à le ŋki nzi nyē, ŋghīrē tsi'i maa ajāŋ, ndan̄sə mbēē ntsya yī, ³³ Lā nù baSamaria yī mò'ò yii à le ŋka ŋghē a n̄ghaa yu aa, à le n̄zi nyē, ŋko m̄il̄ŋnē yī. ³⁴ ŋghē ghu mbēē, nsi'i ila' à ji jya, n̄nin̄ə afū ghu ŋkwerə, n̄swesə yi a atu n̄aa yu, n̄lōgə yi ŋghē nī ghu a nda b̄iḡi, a n̄lēt̄ə yi ghu. ³⁵ Bo yu le ghu, àbēē a

fù'ù mē, a ghē yu kī ghèè, mfi'i ibà'atē ḡkabē silva ji baa,* mfa a mbo ḡnù ḡlèntē ḡndá bìḡḡ wa, ḡnswon mē, 'Ka ḡlèntē ḡnī, bεε mē a logē ḡkabē ḡntsyá yulá, bon maa bú bènsè fu, a noò yī mē bìḡ aà.' ”

³⁶ Yesu a betē ḡndí'ì ḡnḡsè wa mē, “O wá'atē mē ḡndim ḡnù wa mē bìyərə bya le ḡḡhòò yī aa, a titiì bē buà bì tarē, à ḡi wò aa ε?”

³⁷ A kwi'i mē, “ḡnù wa mē à le ḡko mīlḡḡnè yī aà.” Yesu a swon ḡhu mbo mē, “ḡhèε ḡkī ḡka ḡḡhìrè maa ajàḡè.”

Ajàḡ mē Yesu à le ḡḡhantē Martha bo Mary aà

³⁸ Yesu bo bì ḡḡḡyḡḡḡnnù ji i le ghèè ḡkkuu a ḡikurē ḡi mō'ò, mḡḡyḡ yī mō'ò, ḡkūm yī i bē Martha, a twonè yī a nda yu, ³⁹ Muma bì mḡḡyḡ wā, ḡkūm yī i bē Mary a tswé bo yu. Yesu à zī mē aa, a zī ḡtswē yī tsi'í a mbèε mīkòrē Yesu, ḡnyu'tō nī ànnù yī à le sī dī'í aà. ⁴⁰ Lá Martha à le sī ḡwùḡ nū yī, ḡwa'a tsi'í ànnù a ḡḡhìrē mīji a mbo bìḡḡ byá. A le ḡzī ḡswon a mbo Yesu mē, “Mmà'àmbī, ò sī yē mē à ḡi ànnù yī bì mē mumaà à ḡhìrē, mē à mǎ'atē ḡha tsi'í mē mē, mē yē ḡi ḡḡ'í a ḡi mīji mū aa ε? ḡhààntē yī tá à zī ḡkwetē ḡhá.”

⁴¹ Yesu a swon ḡhu mbo mē, “Martha, Martha! O ḡwùḡ nū yò sī'í a ḡi ànnù ḡi ḡhá'atē! ⁴² Ayoo yī fùùrē a ku'unē a ḡtswē ḡi yù. Mary à tsò'ò mē mbèε yī sigīnè kaa mbē ḡnù a wa'a ḡhu mbo kwērē.”

11

Yesu à dī'í ḡḡḡyḡḡḡnnù ji mǎḡji ḡtsà'atē Nwī

(Mt. 6.9-13; 7.7-11)

¹ Yesu à le sī tsà'atē Nwī a adigē yī mō'ò, à mǎḡsē mē aa, ḡḡḡyḡḡḡnnù yī yī mō'ò a swon ḡhu mbo mē, “Mmà'àmbī, dī'í ḡtsà'atē Nwī a mbo bì'í, tsò mē ḡon à le ḡndí'ì a mbo ḡḡḡyḡḡḡnnù ji aà.” ² Yesu a swon a mbo bo mē, “ḡi kī tī tsà'atē Nwī ḡi swon mē: 'Taà yī'í, ḡhìrē tá bì'í ka ḡḡha'asē ḡkūm ḡhō. Tá ànnù ḡifō yo à zī. ³ Ka mfa mīji mīi mē mī ku'unē a mbo bì'í aa a ḡjwi ḡjwí; ⁴ ḡkī ḡka ḡlī'ḡnè nī ḡfānsēnnù ḡi'í, ḡlon mē bì'í ḡkī ḡlī'ḡnè nī ḡi bē bìi mē bì fānsē a nu bì'í aà; ḡtsuu kī bìi bì'í ka ḡwo nī àkwà'ànè bē.' ”

⁵ A bú ḡswon a mbo bo mē, “Mbē ḡnù ḡibō ḡhùù a ḡhèε a mbo ḡsúká'à yī ḡi ḡtīi ḡtugē ḡswon ḡhu mbo mē, 'ḡsú ḡhá, tsò'osē ḡha ḡi ḡkya abaa ḡi tarē; ⁶ ḡlon mē ḡsú ḡhá yī mō'ò à lo ḡḡhaa a asà'a ḡḡha'a ḡzī, kaa mē wa'à ḡi àyoo ḡiji a mfa ḡhu mbo tswé.' ⁷ Mbē ḡsú yī wa a ḡonḡ a ḡkkuu ḡkwi'í ḡhu mbo mē, 'ḡsùu ḡḡ'í a mbo mē fa; mē tsètē mē abà'à yá, bì'í bì bōò ba ḡḡḡtē; kaa mbē mē wa'à bú ḡbīnē a mfá àyoo a mbo wò.' ⁸ Mē swon a mbo bú mē, mbē tuu bīnē fa ayoo ḡhu mbo mē à ḡi ḡsúká'à yī aa, lá ḡyonḡ ajàḡ yī mē à ḡhèε ḡi ḡbīi ḡka mbetē kaa wa'à lò aa, à ka bīnē fa ḡjòò tsīm ḡi mē a lòò aà.

⁹ Ma mùu ajàḡ, mē swonḡ a mbo bú mē: ḡi ka mbetē bon bì ka fa a mbo bú; ḡi ka ḡlōò bon ḡi ka yē; ḡi ka ḡkwentē bon bì ka ḡa'a fa a mbo bú. ¹⁰ ḡlon mē ḡnù ḡtsīm yī a betē aa, a kwērē; ḡnù ḡtsīm yī mē a kī ḡlōò aa a yá. ḡnù yī mē a kwèntē aa bì kī ḡḡna'a ḡhu mbō. ¹¹ Tá yī tsù à tswē a titiì bú mē mbē mū yī a betē fībwè, a tswē tī fa fībwè ḡbāḡḡnē mfa bē no ḡhu mbo ¹² ké a betē ḡibōò ḡi ḡḡu ḡhu mbo a bāḡḡnē ḡfa bē àḡḡaa ḡhu mbo aa ε? ¹³ Mbē bú bìi mē ḡi ḡi ḡḡḡḡhìrē ànnù ḡi

* 10:35 2 denarii, ḡkabē baḡrikia, ḡndùu yī ibē tsò ḡkabē ḡḡḡḡfà'à ḡjwi ji baà.

bi aa, nì zi ajàṅ yī mbə nì ka mfa njoo jī sigìnə a mbo bɔ̀ɔ buu, nì sɪ wa'atə mə mbə Taà ghùù yī mə à tswe a aburə aa a nan̄sə ṅkɔṅtə a mfā Azwī yi a mbo bə bīi mə bi betə nī yi ghu aa ε?"

Yesu bo Beezebul, mfɔ̀ bidemon

(Mt. 12.22-30; Mk. 3.20-27)

¹⁴ Yesu à le si fi'i azwī yī bi yīi mə a le mbə yī ti ghàà; nòò yīi mə àzwī yī bi ya a le mfè'è aa, àkiko'o ya a lògìnə ṅka ṅghaa bə bīi bi le nyə aa bi yerə tsi'i mbə ànnù. ¹⁵ La bo bī mo'ɔ bāṅnə ṅswon mə, "A fi'i nī ìzwī jī bi ntsyà aa a njīm Beezebul, mfɔ̀ ìzwī jī bi wā." ¹⁶ La bə bya bī mo'ɔ, a ṅkwà'ànə yu, bi bāṅnə ṅswon mə, tã à ghìrə annù yī yēyerə a ndi'i mə Nwī à tswe bo yu. ¹⁷ Mbə yīi mə Yesu à le nzi mmò̀ɔ̀ntə jyaa aa, a swon̄ a mbo bo mə, "Ala'a yīi mə a yatə waa ntəə a atutu, nto nī waa bo ni bo aa, a wànsə ṅwo. ṅgwè'è yīi mə ì ki nyàtə waa laa, i kī ṅwan̄sə ṅwò.

¹⁸ Mbə a bə mə Satan à ki nyàtə yī, bon̄ à ka ki to nīi yumbon̄, tã ànnù nifɔ̀ yi təə mə akə aa ε? Nlon̄ mə nì swon̄ mə mə fi'i ìzwī jī bi aa nī mīdà' à mi Beezebul. ¹⁹ Mbə mə ka mfi'i ìzwī jī bi aa nī mīdà' à mi Beezebul, bon̄ bɔ̀ɔ buu tigə mfi'i aa nī mīdà' à mi wo aa ε? Mbə mə a bə maa ajàṅ aa, à ni bo bīi mə bo ka yī tigə tsərə i sa' à ghuu. ²⁰ Lã mbə a bə mə mə fi'i ìzwī jī bi aa nī mīdà' à mi Nwī bon̄ ànnù nifɔ̀ Nwī à zī mə a mbo bù.

²¹ "Nòò yīi mə n̄t̄t̄ n̄, yīi mə à tswe nī njoo m̄tsə'ə a be ndùgə yī aa, ṅjòò jī i tswe nī mbɔ̀ɔn̄; ²² Lã mbə nyərə yīi mə à t̄nsə ntsyàtə yī aa, mbə a zi bon̄ à ka kwərə njoo m̄tsə'ə jya mə à n̄ṅ n̄t̄t̄ yī ghu aa, i sɛ'ε njòò jī tsi'i ts̄m̄ i yatə. ²³ N̄ù yīi mə à si njīm yà bii aa, à bii aa njīm ṅṅàṅkibàà yà. N̄ù yīi mə à si ghotə aa, a bāṅnə nja'a aa jà' à.

Ajàṅ yīi mə mbə àzwī yī bi a fè'è m̄bu ṅkuu fu aa

(Mt. 12.43-45)

²⁴ "Nòò yīi mə àzwī yī bi a fè'ε a nu n̄ù aa, a karə a nī àdìgè yīi mə kaa ṅkī i s̄i ghu tswè aa, n̄lɔ̀ɔ nī mə mbə yu m̄nt̄t̄ ghu le; a tuu yə aa, a swon̄ mə 'mè ka bù b̄i gha fu a nda yīi mə m̄ fè'ε ghu aa.' ²⁵ A ti b̄i n̄yè mə bi yè'è mə nda ya i laa ṅkù'ùnə, ²⁶ bon̄ à ka ghèε b̄i b̄i n̄ ìzwī jī s̄amba jī bi jī dàn̄ jī i bi'i ntsyàtə yī, i zī ṅku'usə yī ghu tã bo bo kuu ṅkuu ntswe ghu; b̄ε i kuu maa noò bon̄ n̄tswè n̄ù wa i ka bi'i t̄syàtə ajàṅ yīi à le mbə a mb̄i aa."

N̄idorə n̄i mə ni ni annù n̄ṅkɔṅə àà

²⁷ Ajàṅ mə Yesu à le mm̄an̄sə nswon̄ə ma jū ìnnù aa, m̄ṅgyè yī mò'ɔ wa atit̄t̄ nòò a swon̄ ghu mbo mə, "Mbɔ̀ɔnə a mbo m̄ṅgyè yīi mə à le njwe gho aa bo bi a nī m̄b̄i m̄i mə mi le n̄ṅsə gho aa!"

²⁸ La Yesu a bāṅnə ṅkwī'i mə, "Mbɔ̀ɔnə i bāṅnə n̄tswe aa a mbo bə bīi mə bi yu'u n̄ghàà nī Nwī n̄ləə aa!"

Bə bya lɔ̀ɔ mə tã Yesu à ghìrə annù yī yēyerə

(Mt. 12.38-42)

²⁹ Nòò yīi mə nnòò bə wa i le n̄lògìnə ṅka ṅgha'atə aa, Yesu a be'enə ṅka nswon̄ə mə, "N̄iwàà nī bə buà ts̄t̄ɔṅ à nī n̄iwàà nī b̄i; bi lɔ̀ɔ nyə àlènsə, la kaa mə ka wa' à alènsə yī dàn̄ a mbo bo fa ntsya alènsə Jonah. ³⁰ Nlon̄ mə ajàṅ yīi mə Jonah à le mbə alènsə a mbo baNineveh aa, àà ṅḡṅ ṅṅṅ ajàṅ yīi mə Mu N̄ù à ka bə alènsə a mbo nuà n̄iwàà. ³¹ Mfɔ̀

mànjyè wa yïi mæ à le nlò a mbù'ù ntii aa, à ka yï bìnnè a noò òtsò'òtè mîsa'a bo bì nìwàà nì bê bú tsítsòŋ i nîŋə wa a isa'à. Nlòŋ mæ à le nlo a nlw'í mîbi yù, nîzi a a nyu'u nìghàà nì mîtsyè a mbo Mfò Solomon, lá yê nì, ò yïi mæ à kò'ònè ntsyàtè Solomon aa, à ghuà a titii bù. ³² Bè bì Nineveh ka yï bìnnè a noò òtsò'òtè mîsa'a, i tæ bo bì nìwàà nì bê buà tsítsòŋ, i nîŋə waa a isa'a à; òlòŋ mæ baNineveh le mbəŋkə mîntii myaa wa noò mæ Jonah à le ŋghàà a mbo bo aà, lá yè nì, ò yïi mæ à kò'ònè ntsyàtè Jonah aa, à ghuà mæ a titii bù.”

Ŋkà'a ibi nù

(Mt. 6.22-23)

³³ “Kaa ò yï à laa ŋwa'à nî lám kosè òghè nniŋə nì a atà, kè mbu nlògè nî àntòò òkusə ghu, kaa kî'ì kii òkosə nniŋə nì a nji'ì ikùù. Ò yï kii òkosə lám, a t'e'è aa a atu atətè tà ò yï tì kuu a nda a yê òkà'à wá. ³⁴ Nlì'í no laa mbə lám ibiñù ghó. Nlì'í no bə tswe siginè, bə boŋ mbènnù yò ntsim i luu nì òkà'à. Lá nì bə tsuu i siginè tswe boŋ mbènnù yò ntsim i luu nì mfi idigè. ³⁵ Mbə yï mæ a bə ma mùu ajàn aa, nì ka ntsyəsə tã òkà'à yïi mæ i tswe a nu bù aa, i tsuu bəŋnə bəŋ tigè itugè. ³⁶ Mbə ibiñù ghuu tsim i luu nì òkà'à, òtsuu nì àdigè yï fii tswe, boŋ i ka kî nanşə ta, tsi'í tsò lám yïi mæ a ta nì a nu bə mfa nì òkà'à aà.”

Yesu a firə baFarisai bo bì ŋgãŋndi'i nòŋsè

(Mt. 23.1-36; Mk. 12.38-40)

³⁷ Yesu a burè kî ghàa ò yï baFarisai yï mò'ò a twonè yï mæ tã à zi nji a nda yu; Yesu a ghèè ghu nda bo yu jì. ³⁸ Annù a tsyá ò yï baFarisai wa ajàn yïi mæ à le nyə Yesu a jì tighè à fòò nsi'ì mbó mi aà. ³⁹ Yesu a swon ghu mbo mæ, bù ba Farisai, nì si'ì ndon bo bì òkan tsi'í a abe abe, la a mum, nì bəŋnè òluu nì ònnù jì bi, òkii mbaŋnə nì òjoo bə òkwèrə, ⁴⁰ itirè ndə jì tsu! Nì si'ì zi mæ ò yïi mæ à le nanşə abe laa, a nì yu mæ à le òkii nanşə mum aa è? ⁴¹ Lá tã nì bəŋnə mfa òjoo tsim ghu mum a òkwetə ŋgãŋfum ghu, nì bə ghìrè ma mùu ajàn, boŋ a ka bə annu yïi a ku'unə aà, tã òjoo tsim a mbo bù i laa.

⁴² “Lá ògì'ì yï òwè a nu bù mbá baFarisai! Nlòŋ mæ nì lògè nì òjoo aghò'ò bo bì bàmbo'rè buu òyatè nì nì itii nìghum, mfa nì àtì yï fùurè a mbo Nwí, lá kaa wa'à nì ànnù yïi mæ a tsinə aa ghìrè, kaa wa'à nì Nwí kii òkəŋə; boŋ nì ghìrè nì ònnù ma jù tsi'í tsim, kaa wa'à nì jì mò'ò mà'atè.”

⁴³ Ògì'ì yï òwè a nu bù mbá baFarisai! Nlòŋ mæ nì kòŋə a ntswe nì òlòŋ jii mæ i kò'ònə aa a múm ndaŋghòtè bù, òkəŋə nì mæ tã bə ka nzi ntsà'atè nì ghuu a idigè mîtaa, ⁴⁴ Ògì'ì yï òwè a nu bù! Nlòŋ mæ nì bə aa tsi'í tsò mîsyè mii mæ kaa bi si'ì lènsè, kaa bə wa'à yè, òtsya ghu itu tì zì.”

⁴⁵ Ò yï mò'ò a titii ŋgãŋndi'i nòŋsè jya a kwi'ì a mbo Yesu mæ, “Ndi'ònnù, ò swon ma mùu ajàn òkii mbəgìtə aa yì'ì.” ⁴⁶ Yesu a swon mæ, “Ògì'ì yï òwè a nu bù mbá ŋgãŋndi'i nòŋsè! Nlòŋ mæ nì bè'èsè bə nì àbè'è yïi mæ a tsya waa a mbè'è. Kaa bù búmbəŋ kaa nì wa'à zì ajàn yïi mæ mbə nì t'e'è òkoontə abè'è ma yú kə òkwetə waa tã bo be'e. ⁴⁷ Ndòò a atu bù! Nlòŋ mæ nì bə mîsyè nì ŋgãŋntoo Nwí jii mæ bitaa buu le nzwitè aà. ⁴⁸ Maa ajàn nì nì biyèfə òkii mbeentè nì ònnù jii mæ bitaa buu le mbù'ù aà; òlòŋ mæ bo le nzwitè waa, nì bəŋnè òbènnè mbə mîsyè myaa. ⁴⁹ Mbə yïi mæ a bə ma la aa, mîtsyè mî Nwí

mì swonj mæ, ‘Mè ka too ngǎntoo jya, bo bì ñgǎnnswoŋə annù Nwí tá bo zwitè bí mo’o ñki ñka ntso’o akòrè bí mo’o,’⁵⁰ ta tá àlæə ngǎntoo Nwí tsim, yíi mæ bí le nsaansə nloginə a nloginə mbi aa, ta bí betə a mbo nìwàà ni bē buà,⁵¹ ñloginə ní àlæə Abel ñghɛɛ nywe’e ní à yí Zechariah yíi mæ bí le nzwitə a titii ñikèntè ní mà’anwí bo bí Adigə ya yíi mæ a laa màŋsə aà. ñŋə, mè swonjə a mbo bù mæ bí ka yí betə aləè yaa a mbo nìwàà ni bē buà.

⁵² Ñgi’i yí ñwè a nu bù mbá ñgǎŋndi’i nòŋsə, ñlonj mæ ní kwèrè mè bìkey bí mitsyè bii mæ bí ña’a màŋjì; nì tuu ñkuu, ñki ñkinj bē bí mo’o mæ tá bí tsuu kii kuu.”

⁵³ Ajàŋ yíi mæ Yesu à le mmà’atè waa ñka ñghɛɛ nii aà, ñgǎŋndi’i nòŋsə bo bí baFarisai loginnè ñka ligitè ní ñnnù jya mæ Yesu à le nswonjə aa tsi’i nì mètì ñkii mbetə ñii ní ñnnù jì ghà’atè,⁵⁴ mæ mbə a swonjə ànnù yí bí yí tsu tá bo tswa yi.

12

Nì tsuu ki bo’o a nswonjə ànnù ñŋkonjə

(Mt. 10.26-27)

¹ Ajàŋ mæ nnòò bē wa ñkam nì ñkam i le nzì ñghotə, ntigə ntinə waa ntinə ñghɛɛ aa, Yesu a lòginè mfoo nswonj a mbo ñgǎnyəgəŋnù jì mæ, “Nì ka ntsyəsə ghuu ní mbè’è àbaa baFarisai, yíi mæ à nì abagilè aà. ² Kaa àyoò yí tsu a sè ghu tswè mæ bí boontə mæ kaa bí ka yí wa’ à fùrè, kè mæ a læntə yíi mæ kaa a ka yí wa’ à fè’è yentə tá bí zi. ³ ñnnù tsim jii mæ nì swòŋə a múm itugə aa, bí yu’u a nlaà idigè. ñnnù jii mæ nì ki ntsùmtə a adigə yí lò’òsə aa, ba yí tigə təə a itu mila’a i kè’ènə.

Nù yíi mæ mbə bí ká mbə’o aà

(Mt. 10.28-31)

⁴ “Mè swòŋə a mbo bù, ìka’á já, mæ, nì tsuu ki bo’o bē bii mæ mbə bí zwitè tsi’i mbìnnu, kaa wa’ à annù dàŋ bú ñghirə aa bē. ⁵ La mè ka bàŋnə ñwà’àsə ghuu nlonj ñù yíi mbə nì bàŋnè ñka mbə’o aà: Nì ka mbə’o yu wa yíi mæ a zwitə, ñki ntswe nì mìdà’ à mmà’a a mum mo’o Satan; ñŋə, mè swòŋə a mbo bù mæ nàa mbə’o ñii. ⁶ Tìgə bí fèe nda’a jì ntaà aa nì bikabè bí baa aa e? Kaa Nwí a wa’ à ní nda’a ma yú tsi’i yí fùùrè lí’ìnə. ⁷ Yə mbà, à zi ndùu inòŋtu jii i tswe a atu bù aa tsi’i tsim; tsuu ki bo’o, nì tswè nì ndùu, ntsyatə nda’a a nnòò.

Annù mbii kə annù ntuu Kristo

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Mè gheè nì mbii a nswonj a mbo bù mæ, ñu yíi mæ à bii gha a nsi mi’i bə aa, Mu Nù à ka yí kii bii yi a nsi mi’i baangel bí Nwí; ⁹ la ñu yíi à tuu gha a nsi mi’i bə aa, bí ka yí kii tuu yi a nsi mi’i baangel. ¹⁰ Nù ntsim yíi mæ à ghàa ànnù yí bí nlonj Mu Nù aa bí ka yí lí’ìnə ifansənnù jì; lá ñu yíi mæ à bègìtə Azwí Nwí aa, kaa bí ka yí wa’ à ifansənnù jì lí’ìnə.

¹¹ “Nòò yíi mæ bí lògè ní ghuu nzi ní bù a ndáŋghotə bo bí a nsi bìsa’a bí ala’a bo bí bità bí ala’a aa, nì tsuu ki wa’ à annù yíi mæ nì ka swonj kə ajàŋ yíi mæ nì ka kwi’i aà; ¹² ñlonj mæ Azwí Nwí a ka dè’i annù yíi mæ nì ka swonjə aa maa noò.”

Nìghàà ní nānaa nlonj ñgàŋkabə yíi mæ à le mbə ajìŋtə aà

¹³ Nù yí mò'c wa atitii nnòò a swonj a mbo Yesu mē, “Ndì'innù swonj a mbo mumaà tâ à yatē njoo jii mē Taà à lē mmà'atē aa a titii bí'iyu.”
¹⁴ Yesu a kwi'i ghu mbo mē, “Mbá ghú, a gha ní ñsa'a mīsa'a kē ñyátē ñjoo a titii bù aa a tsò'c wò lē?”
¹⁵ Yesu a ghèè nì mbíi ñswonj a mbo bo mē, “Nì ka ntsyēsē ñkii ntsu'utē ní ghū nlonj agh'èñē tsim yii mē a ghìrē bē yə'ètē ní ñjoo aà; ñlonj mē ntswēntii ñù kaa à laa ñwa'a aa njoo jì wè jii mē à tswe nì ju aa bē.”

¹⁶ A ghèè ní mbíi ñswonj ñighàà ní nānaa a mbo bo mē, “Abwēnē nsyē ñgāñkabē yí mò'c a lē fi'isē miji tsi'í a mbē nù; ¹⁷ a nanjē ñtswe ñwa'atē annù yii mē mbē yu ghìrē aa, mbetē mē ‘Mē ka nanjē ghìrē aa mē akē i tswe ní ità jii mē i gha'atē mē mbē mē fu'ù miji ma mù ñlāē ghu aa ē.’”
¹⁸ A swonj a atu ibiinnù yi mē, “Annù yii mē mē ka ghìrē aa a nì mē: Mē ka sà'a ità jya tsi'í tsim bu ghùrē jì wè, jii mē mbē logē miji aa mya bo bì ñjoo jyá tsim. ¹⁹ Mē ghìrē ma la, bonj mē ka tigē swonj a mbō ñtìi gha mē, ñtìi ghá, wa ò lēē njoo a atà i gha'a ñgha'a ajāñ mē mbē ò jì a atu ilòò ilòò; lōc lá adìgē ñtswe ghu, ñtigē ñjì ñkii no, ñkii ndoritē.”
²⁰ Lá Nwí a swonj ghu mbo mē, “Atìrē ndē yí tsu! Mē ka twonj ñtìi gho ñitugē sii, tâ ñjoo jya mē ò fù'u ñghotē aa tâ i tigē mbē jì wo aa ē?
²¹ A ní ñgīñ ñgīñ a mbo ñù yii mē a ghotē ní ñjoo, ñlèè ní a ata ñlonj ibiinnù yi, kaa wa'à ní ñjoo a mbēē Nwí bāñnē ñtswe.”

Annū nnīñ ntii a nu Nwí

(Mt. 6.25-34)

²² A bú ñswonj a mbo ñgāñyēgēnnù jì mē, “Ma mùu ajāñ mē tigē ñswōñ a mbo bù mē nì tsuu innù kì wa'a ñlonj ntswēntii yùu, mē nì ka jì aa akē, kē ñlonj ibiinnù ghūu, mē nì ka wē'ē aa akē lē. ²³ Ñlonj mē ñtswēntii i tsyatē miji, ibii nu i kī ñtsyatē its'è'è. ²⁴ Nì wa'atē ññyá, kaa i sī njoo bwe'e, kaa wa'à nì miji kii mfu'u, kaa wa'à nì mīntāñ kē ní ità tswé, lá Nwīngōñ a jē'ē ní waa. Nì sī ní ñdùu tswé ñtsyatē bīsiñ ma bú aa ē?
²⁵ Mbē ñù ñbù yí tsu a ku'usē mūbāñtē a ní ñtswēntii yí ñlonj mē a wa'a innù aa ē?
²⁶ Ma mùu ajāñ, mbē nì tsuu zì ajāñ yii mē mbē nì nanjē ñku'usē tsi'í mūntsīrē àyoo tsi'í tsò ma yú, nì bú ñtigē wa'a ñlonj njoo jì mò'c aa a ya aa ē?
²⁷ Nì lentē ibwí'i ñgēè, ñyē a ajāñ mē i kwe aà; kaa i sī nwùgīnē kaa wa'à ní àsīsī kii mba'a; la mē swonj a mbo bù mē, tsi'í mífō Solomon a mūm ñigha'à nì nì tsim, kaa à lē ñkí'i ats'è'è yí tsu wē'ē tâ à bonj mbē tsi'í tsò jyaa. ²⁸ Lá mbē Nwí a ka ñwē'ē its'è'è a nú ñgēè yii mē i kwe nì a atu mīnta'a sii a lo tì bē a yoo bì tōò a abu aa, nì sī mōòntē mē mbē a wē'ē its'è'è a nu bù ñtsyatē aa ē? Abiintii yuu a kē'è bē laa aa a ya ē?
²⁹ Maa ajāñ, nì tsuu kì betē mē, nì ka jì aa àkē, kē nì ka no aà àkē lē, tâ mīntii muu tsuu innù i kì wa'a. ³⁰ Ñlonj mē à ní innù jii mē bìtìzì Nwí bì sī'isē nì mībìminù myaa ñlōc aà; la Taà ghùu à zì mē nì bonj njoo mà jù. ³¹ Lá tâ nì bāñnē ñka ñlōc annù nifō Nwí bonj à ka fa njoo mà jù a mbo bù.

Afù'ù a aburē

(Mt. 6.19-21)

³² “Nì tsuu kì bō'c mbá bōc bì mbīñjèrē bā, ñlonj mē, Taà ghùu a doritē a mfá ànnù nifō aburē a mbo bù. ³³ Fēè nì ñjoo juu mfa a mbō ñgāñēfumē tā tswe ní ñbàà ñkabē jii mē kaa i sī sà'akē aà, i lēè afù'ù

yùu a atà a aburə, a adigə yïi kaa ŋkabə i si ghu mɛ, kaa biyərə wa' a ghu kuu. Kaa nsəbə wa' a nî ŋkabə ghu kii nji aà. ³⁴ Nlonj mə adigə yïi mə afù'ú yo a tswe ghu aa, nti ghò i ka kii tswe aa ghu.

Ŋgànjəfà' a jii mə a tswe nikərə aà

³⁵ “Nî ka kwərə miko muu ŋkii ŋkosə ni bilām buu bi ka ŋkhi, ³⁶ mbə tsi' i tsò ŋgànjəfà' a jii mə a yu' utə masa wàà yïi mə à tswe a adigə adinà niyo' ò aa, mə mbə a ghìrə mbii ŋkwentə abà' a bo wānsə ñjā' a a kuu. ³⁷ Mbəonə a mbo ŋgànjəfà' a jii mə masà wàà a biì nyə waa bi tswé nikərə aà; mə swonj tsi' i ànnu nikonj a mbo bù mə, táfà' a wàà wa à ka bānjnə wɛ' ɛ atsə' ə afà' a yi, i ghìrə tā bo tswe a atu atətə tā à tsysə miji a mbo bo. ³⁸ A ka bə annu nidorə a mbo ŋgànjəfà' a jii mə mbə a ka mbii nî nti itugə kə nî ntsyatə nti itugə bo tswé nikərə aà! ³⁹ Lá tá nì zì mə, mbòñ ndá à laa bə zì noò yïi mə nyərə à ka zì ghu aa bonj kaa à si mà' atə mə bi zì mbəgə ndá yì. ⁴⁰ Nî ki ŋka ntswe nikərə; nlonj mə Mu Nù à ka yì zì aa a noò yïi mə nì si wa' atə mə à ka zì ghu aà.”

Ŋgànjəfà' a yii mə a fà' a nî nti yi tsim aà

(Mt. 24.45-51)

⁴¹ Peta a betə Yesu mə, “Mmà' àmbi, o swonj nighàà nî nānaa nú aa a mbo bi' i kə a mbo bə bitsimə aa ɛ?” ⁴² Yesu akwi' i ghu mbo mə, “Yu' u nî annu nlonjə ŋgànjəfà' a yii a fà' a nî nti yi tsim ŋki mbə yì mitsyè yii mə mbə masà yì a ləə mə tā a ka nlentə njoo ji, ŋkii nyatə nì miji a noò miji aà. ⁴³ Mbəonə a mbo ŋgànjəfà' a ma ghú yii mə mbə masà yì a biì nyə a fa' a maa ajān aà. ⁴⁴ Mə swonj tsi' i ànnu nikonj a bo bù mə à ka tigə nləə ŋgànjəfà' a ma wa mə tā à tigə nlentə nî njoo ji tsimə. ⁴⁵ Lá mbə ŋgànjəfà' a wa a bānjnə nswonj a mbo ibiñnú yi mə, ‘Masà ghaà ka tigə a mbii,’ mbānjnə ŋka ŋghoo nî ŋgànjəfà' a jya jì mbānjnə bo bi jì bāngyè, ŋkii nji, nno, ntigə mbaanə nii, ⁴⁶ bonj masa ŋgànjəfà' a jya à ka zì a nî ñjwi bo bi noò yii mə kaa à si wa' atə mə à ka biì ghu aà. Bɛɛ a biì aa bonj à ka tsə ŋgi' i ghu nu, kii niñə yi a titi ŋgànjəfà' a jii mə kaa bi si nì mnti myaa mitsim fa' a. ⁴⁷ Ŋgànjəfà' a yii mə à zì annu yii mə masà yì a lòò aa, la kaa wa' a nú yì tanjə kə ŋkii mfa' a annu yii mə a lòò aa, bi ka yì nanjə ghòò yi.

⁴⁸ “Lá ŋgànjəfà' a yii mə kaa à sɿ annu yii mə masà yì a lòò zì aa, mfa' a annu yii mə bonj bi ghoo yi ghu aa, bi ka yì ghòò yi tā à kə' ətə. Nù yii mə bi fā àyoo ghu mbo a gha' atə aa, bi ka yì kii lòò a ŋkwərə àyoo ghu mbo tā à gha' atə; nù yii mə bə fa njoo jì ghà' atə ghu mbo aa, bi bɛ mə à ka bĩnsə jii mə ji gha' atə ntsyà.

Àyàtə yii mə a kuu a titi bə nlonjə Yesu

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹ “Mə lɛ nzì aa a ŋghìrə mə tā mbi ŋka ŋkhi; nyə' ətə nì mə bonj i lɛə mbāa nte' ɛ nloginə ŋka ŋkhi! ⁵⁰ Mə tswe nì ŋki yii mə mə tswe nî ŋkwərə aà; kaa mbə nti gha i wa' a nî mbəonə tswé nywe' e a noò yii mə mə ka yì mānsə aà! ⁵¹ Nî laà mɔontə nì mə mə sigə fāa a atu nsysə aa a mfa mbəonə aa ɛ? Ŋganj, mə swonjə a mbo bù mə mə bānjnə nzì aa nî àyàtə; ⁵² nlonj mə, nloginə tsitsónj, a nda yii bə tswe ghu bi ntaà aa, bi ka yàtə tá bi bi baa ka tonə nì bi bi tarə; ⁵³ bi ka yàtə waa, tá tà bo mú yì yì mbānjnə ka ntonə, tá ma bo mú yì yì mājyè ka ntonə, tá manə bo ñgwɛ mú yì ki ŋka ntonə.”

Annù ñlonḡ nzi bìnòò bi mbî

(Mt. 16.2-3)

⁵⁴ Yesu a gheè nî mbîi ñswonḡ a mbo ñnòò bê wa mæ, “Nî bæ yæ tâ mbà'à ì ka ḡkɔ'ɔ a mbî ñtso nòò bon ñ buræ nswonḡ mæ, ‘mbèḡ ì ka loo’; ñ swonḡ a kî ñfè'ε maa ajànḡ. ⁵⁵ Nî bæ yæ tâ àfisè à ka nzi a mbi ntii, bon ñ swonḡ mæ, ‘àbabæ yî tî a ka zî’; a kî ñfè'ε maa ajànḡ. ⁵⁶ Ngāḡnabagilè! Nî zi aa tsi'î ñtɔ'tɔè ìlènsè jîi mæ ñi yæ ì fè'è ñi a nsye bo bi a mbà'à àburè, a ghèræ akè mæ tâ ñi tsuu a ntɔ'tɔè innù jîi mæ ì fè'è fàa ñi yulà ḡgù'ù aa zi aa ε?”

Annũ ḡka mmānsə ànnù bu bi bè bii mæ bú bo tswe ñi isa'a aà

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷ “Nî tuù ñlòò ànnù jî tsinæ a ḡghèræ aa a ya? ⁵⁸ Bu ḡù yîi mæ à ñḡḡ isa'a a nu wo aa, mbæ bù yu ka ḡgheε a nsi ḡḡāḡnsa'a mīsa'a, ò ywe'etè mæ mbæ bú yu maḡsə a mánjî. Tâ à wa'à gho a mbo ḡḡāḡnsa'a mīsa'a wa fa, tâ ḡḡāḡnsa'a mīsa'a wa tâ à fa gho a mbo ḡù bīburəsī tâ ḡù bīburəsī wa à ñḡḡ gho a atsaḡ. ⁵⁹ Mè swonḡ tsi'î ànnù ñīkonḡ a mbo wò mæ ò bæ kuu wa atsaḡ bon ò ka tigə tswe ghu ì ywe'e a noò yîi ò ka yî māḡsə tu ḡkabə yîi mæ o tswa ñii ghu aa tsi'î ñtsim, ì sigə ywe'e ñi ànini yîi a lwi'i aà.”

13

Nî bæḡkə mīntī muu, mma'atə ibi ghuu, kə bon ñi ka kwo

¹ A le mbæ maà noò aa, bè bi mɔ'ɔ le nswonḡ a mbo Yesu àjàḡ yîi mæ Pilato à le nswonḡ bi zwitə baGalilea bi mɔ'ɔ a noò yîi mæ bi le nzi ḡka nzwitə njoo mmà'anwī aà. ² Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Nî mðòntə mæ ma buù baGalilea le ḡkwo aa nlonḡ mæ bo le mbæ ḡḡāḡghèrè innù jî bi ntsyàtə baGalilea bi mɔ'ɔ bītsim aa ε? ³ Mè swonḡ a mbo bù mæ, Ngāḡ; mè swonḡ a mbo bù mæ ñi bæ tuu mīntī muu bæḡkə mmà'atə ibi ghuu bon bù bi tsim ñi ka yî kii kwo tsò bo. ⁴ Kè ñi wà'atə mæ akè nlonḡ baSiloam bya ñghum ntsò ji nifwaa, bii mæ àtu nda ñikāḡ ya a le ḡwò ñzwitə aa, ñi mðòntə mæ bo le mbæ ḡḡāḡghèrè innù jî bi ntsyàtə bè bītsim bii bi le ntswe a Yerusalem aa ε? ⁵ Mè swonḡ a mbo bù mæ, “Ngāḡ.” Nî bæ tuu mīntī muu bæḡkə bon ñi ka yî kii kwo maa ajànḡ.”

Nìghàà nî nanaa nlonḡ ati ti koonè

⁶ A bú ñswonḡ ñìghàà nî nānaa a mbo bo mæ: “Nù yî mò'ɔ à le mbè ati ajòò a múm ḡkya yu; à leè ñzi a lèntə, nyè mæ kaa a le wa'à koonè. ⁷ A swonḡ a mbo ḡù lèntə ḡkya wa mæ, ‘Yé, àa ìlòò ji tarə mæ mè zî mē ñlèntə ati yū, kaa wa'á ajòò ghu atu yé. Wá mmà'a a nsyé; a tāsə adigə nsye yù aa a ya aa ε?’ ⁸ Ngāḡñlèntə ḡkya wa a kwi'i mæ, ‘Taà, mà'atə tâ yuà àlòò a ku'usə ntsyà, mè ka tonḡ mfèḡ ì karisə ì ñḡḡ ntsà'à ghu. ⁹ Bεε mæ a bæ fii alòò, sî yæ mæ a ka koonə mīntà le, bæε a tuu koonə, bon ò ka tigə wá mmà'à a nsyé.’”

Ajàḡ mæ Yesu à le ḡghèræ māḡgyè yîi mæ à le ḡḡəmkə a njwīḡḡḡ aà

¹⁰ A le mbæ a njwīḡḡḡ yî mò'ɔ Yesu a tswé a múm ñdāḡghòtə ḡka ndi'î ñi ànnù Nwī ghu. ¹¹ Māḡgyè yî mò'ɔ à le ntswe ghu yîi mæ àzwī yî bi a le ntswe ghu nu, ḡghèrè a ghòò a atú ìlòò ñìghúm ñtsò ji nifwaa; ñtigə ḡgimnə ntəə, kaa wa'á a sentə ìbii nú yi zî. ¹² Nòò yîi Yesu à

le nyə yi aa, nswon mə, “Màngyè, wa nì ghòò no nya nì mà'atè mè ghò.” ¹³ A le nghènsə abò yi nnonjə ghu nu, a burè òtigə nsentə nù yì, ntsinə ntəə, òtigə nghan'asə nì Nwí.

¹⁴ Ndî ndánghòtè à le nlwìsə nton nlon mə Yesu à le nghùrə mángyè wa a njwíngòn aà, òtigə nswonə a mbo bə bìi bi le ntswe ghu aa mə, “Njwi ífà'à i tswe ghu aa ji nto'o; nì ka nzi nì njwi mà jú tâ bì ghurə ghuu, ntsee bə a njwíngòn kì zì.”

¹⁵ Mmà'àmbi à le nkwi'i ghu mbo mə, “Wò nghan'abagilè! Nù nìbù yì tsù à si mbòn yì kè jàkàsì yì fəe mfi'isə a abù'ù a njwíngòn, òghəe nì yu a ntsù nkì mə tâ i no nkì aa ε? ¹⁶ Lâ, yè nì, a nì mu Abraham yì mò'ò à ghuà yìi mə Satan à le nkòò nì àtsan, ìlòò nìghúm òtsò nìfwaa, a sì ku'unè mə mbə bi ketə atsanè yi ya a njwíngòn aa ε?” ¹⁷ A kwí'i mè ma mùu ajàn aa, atu ngànkíbaà ji jya a le ndirè; bə bya bìtsim bi tigè òdoritè nlon innù jì yéyerə jya mə à le nghirè aà.

Nìghàà nì nānaa nlon abùrə mǎghumè
(Mt. 13.31-32; Mk. 4.30-32)

¹⁸ Yesu a tigè òswon mə, “Annù nifò aburə a bə aa tsò àkè aa ε? Kè mbə mè figinè aa nì àkè aa ε? ¹⁹ A bə aa tsi'i tsò àbùrə mǎghum, yìi mə nù à le nlògè òghəe mbwe'e a múm nkya yu; a too nkò'ò ntigə mbə ati, bìsin bi tigè òzi nghùrè nì ndá jyaa nì ntaà ji.”

Nìghàà nì nānaa nlon mbè'è àbaà
(Mt. 13.33)

²⁰ Yesu a ku'usè òswon mə, “Mbə mè figinè ànnù nifò Nwí aa nì àkè aa ε? ²¹ A bə aa tsi'i tsò mbè'è àbaa yìi mə mángyè à le nlògè ònìnjə a mum àbaa yì ghà'atè a ghìrè àbaa ya a tigè nkò'ò nghan'a nghan'a aà.”

Ntsunda yì kè'atè wá
(Mt. 7.13-14,21-23)

²² Yesu à le mbù òghəe ntsyà a múm ìla'a jì wè bo bì jì kèkè, ndi'i nì nìghàà nì Nwí ghu, a ajàn mə à le si kò'ò òghəe nì a Yerusalem aà. ²³ Nù yì mò'ò a betè ghu mbo mə, “Taà, á ka yì yweenə tsi'i mbùmtè bə aa ε?” Yesu a kwí'i mə, ²⁴ “Nì ka nghan'sə mītí muu a nkúu nì ntsù nda yì kè'atè wá; nlon mə bə bì ghà'atè ka yì kì ywe'etə a nkúu ghu, kaa wa'à bājnè òzi a nkúu. ²⁵ Nòò yìi mə mbòn nda à bìnnè mè òtsetə abà'à aa, bəə bon nì ka tigə təə a abeε tigə kwèntè nì abà'à ya i swonə nì mə, ‘Taà, nà'à bì'i kuu!’ Tâ à kwí'i a mbo bù mə, ‘Kaa mè sì adigə yìi nì lo ghu aa zì.’ ²⁶ Tâ nì lóginə nka nswonə nì mə, ‘bì'i le sì jì nkii nno bi'inè, ò kii ndi'i nì ànnù Nwí a múm àla'a bì'i.’ ²⁷ Lâ tâ à swonə a mbo bù mə, ‘Kaa mè sì adigə yìi nì lo ghu aa zì. Nì lo ghúu a mbèε mè òghəe mba ngānmbu'u innù jì bì!’ ²⁸ Nì ka yì tigə yè'ə i kurə nì mīsònjə muu, a noò yìi mə nì ka yì yə Abraham bo Isaac nì Yakob, nì ngāntoo Nwí tsim tâ tswe a mum nifò nì Nwí. Tâ bì bājnə ntii ghúu mfe'esə a abeε. ²⁹ Bə ka yì lo a mbi nsa'a noò bo bi a mbi ntso nòò, a mbèε mbitu bo bì mbintii, i zì tswe a atu atetè, i tigə jì nì adinà a múm ànnù nifò Nwí. ³⁰ Yə, bə bì mò'ò bìi à nì bìlwí'i bi njim tsítsòn aa ka yì tigə bə bìtsyà bi mbii, tâ bə bì mò'ò bìi mə à nì bitsyà bi mbii tsítsòn aa tâ bì tigə bìlwí'i binjìmè.”

*Ajàn yïi Yesu à le ñkòŋø Yerusalem àà
(Mt. 23.37-39)*

³¹ Tsi'ï maa noò baFarisai bï mɔ'ɔ bi le nzi a mbèe Yesu, ñswon ghu mbo mæ, “Lò faà mæ ñghèe a adigè yi dàŋ ñlon mæ Herod a lòc nzwitè wò.”

³² Yesu a kwi'i a mbo bò mæ, “Nì ghèe nswonø a mbo nìman ma nya mæ, ‘Yê, sii mæ fi'i izwi jï bi a ato'o bè, ñkii ñghurè ni mighòò myaa, i ghèe ywe'e a yoo, a ti bè nî ñjwi ji tarè, mæ mánse ifà'á ghâ.’” ³³ Lá mæ tswe nì ñghèe nì mbïi sii, bo a yoo, nî ñjwi yïi ì yòŋtè aà; kaa a sî tsinè mæ mbè bi zwiè ñgàŋntoò Nwï a adigè dàŋ ñtsyatè a Yerusalem. ³⁴ Wèe, Yerusalem! Yerusalem! O zwiè ñgàŋntoo Nwï, ñtumtè nî bè bii mæ bi too a mbo wò aa nì ñgò'ò! Ngàà jï ghà'atè mæ lòc mæ mæ ghotè bɔc buu tsò mæ mángu a ghotè bɔc bi a nji'i mibá yuu aa, kaa nì wa'à bii. ³⁵ Yê nì, bi mè'è mæ ndá yùù. Mè swon a mbo bú mæ, kaa nì ka wa'à gha bù ñyè nywe'e a noò yïi mæ nì ka yï tigè swonø nì mæ, ‘Bì'inè gha'asè yu wa yïi mæ a zï nî ñkúm Mmà'àmbi aà!’ ”

14

Ajàn mæ Yesu à le ñghùrè ñú yï mò'ɔ yïi mæ nú yï ì le ñkò'ókè àà

¹ A bè nî ñjwíŋgòŋ yï mò'ɔ Yesu a ghèe a nji a nda ñsa'à àla'a yï mò'ɔ mæ à le mbè ñú baFarisai, à tswe mæ ghu aa, bi ka ñkænsè nii. ² Nù yï mò'ɔ à le ntswe ghu mæ nú yï ì le ñkò'ókè, ³ Yesu a betè ñgàŋdi'i nòŋsè bo bi baFarisai bii mæ bi le ntswe ghu aa mæ, “Nòŋsè à laa ndi'i mæ mbè bi ghurè ñú a ñjwíŋgòŋ kè ñgaŋ aa e?” ⁴ Bo tswe waa atsitsi kaa wa'à akwi'i fâ. Yesu a lògè ñú ñìghòò wa ñghùrè yi ntigè nswon mæ tá à ghèe yi. ⁵ Yesu a tigè ñswon a mbo bo mæ, “Nù ñibù à tswe ghu mæ mbè mú yï kè mbòŋ yï wò a mún àtaa a ñjwíŋgòŋ kaa a wa'à bùrè ñwanse ñghèe mfi'isè aa e?” ⁶ Kaa bi le ñwa'à nî àkwi'i nî àbetè ma yû tswe.

Annũ nsigisè ibii nu a nsye bo bi ñka ñkwèrè bigii.

⁷ Yesu a ghèe nî mbïi ñnaa ñìghàà nî nãnaa a mbo bè bya bii bi le ntwonø waa wa nda aa, ñyonø ajàn yïi mæ à le nyè bo tso'ɔ nî ñlèŋ jï kò'ònè a ntswe ghu aa, nswon a mbo bo mæ ⁸ “Mbè ñú a twonø gho a adigè adinà ñiyɔ'ɔ, ò tsuu ghèe tswe nî àlèŋ yï kò'ònè, mbì'i ñú yïi mæ à kò'ònè ntsyatè gho aa, a bú ñyon; ⁹ boŋ ñú wa mæ à kà'a adinà ya ntwonø ghuu yu bítisimè aa, à ka zï a mbo wò swon mæ, ‘Bìinè mfa alèŋ ya a mbo ghua ñú’, boŋ ò ka bìinè maà noò nî àdìrè atu a ntswe nî àlèŋ yïi mæ kaa a sî kò'ònè aà. ¹⁰ Lá mbè bi twonø gho a adigè adinà, ò ghèe ò tswe nî àlèŋ yïi mæ a tswe a ñjìm kaa wa'à kò'ònè aà, ta bæe mæ mbòŋè àdinà wa a zi nyè gho, boŋ à ka swon a mbo wò mæ, ‘Nsú ghà, kò'ɔ ntswe nî àlèŋ yï ñèñè yï’; maa noò boŋ bi ka fa aghu'usè a mbo wò a titii bè bii mæ bú bo ka tswe wa atu atètè aà. ¹¹ Nlon mæ ñú ñtsim yïi mæ a ñee nî nú yï aa, bi ka sigisè yi, ñú yïi mæ a bàŋnè ñsigisè nî ñbii nú yi a nsye aa, bi ñentè yi.”

¹² Yesu a ghèe nî mbïi ñswon a mbo ñú wa mæ à le ntwonø yi mæ tá à zi nji aa mæ, “Mbè ò ka ntwonø bè a adigè adinà, ò tsuu tsi'ï ñkà'á jo, kè bɔc bi maà bo, kè ñgàŋgwè'è jo, kè ñgàŋmbèè ñdùgè jo jï wè ì twonø. Nlon mæ ò bè ghìrè ma la boŋ bo kì ñkà'á yaa adinà ñkì ntwonø ghò,

tâ ma ya a bə mītunì mò. ¹³ La mbə ò ka'a adinà, ò twōŋ ñgǎŋêfum, bītsəŋkərè, bībwènkè bo bì bífè'ənè. ¹⁴ O bə twonj ñjàŋ bē ma jū bonj ò ka tswe nī n̄bɔɔnə, nlonj mə kaa mbə bi wa'à nī àyoo tsu a ŋghìrə a ntwu wò ghu aà. O ka yí kwerə mītunì mi afà'á mo wa noð mə bə bii mə ìnnú jyaa i tsinə bi ka yí yweenə ni n̄wo aà.”

Nìghàà n̄i nanaa nlonj adinà yí wè

(Mt. 22.1-10)

¹⁵ Nù yí mò'ɔ yíi mə bo bì Yesu le ntswe wa atu atetè nji aa à yù'ù mə annù ya mə Yesu à le nswonə aa, n̄swonə a mbo Yesu mə, “Mbɔɔnə a mbo n̄u yíi mə à ka yí ji abaa a m̄m̄m̄ annù nifò Nwí aà!”

¹⁶ Lá Yesu a swonj ghu mbo mə, “Nù yí mò'ɔ à le ŋkà'a adinà yí wè n̄twonj bē bì ghà'atè; ¹⁷ ñjwí adinà ya i kù'ù m̄, a toð ñgǎŋəfà'á ji nswonj mə tá bo ghɛɛ a mbo bə bya mə bi twonjə waa wa adigə adinà aa, n̄swonj mə, ‘Zi n̄; nòð ñjì adinà ya à kù'ù m̄.’ ¹⁸ La bo bitsim, yí mò'ɔ, yí mò'ɔ, bi loginè ñka nswonjə n̄ ìnnú jii mə i ghìrə mə kaa mbə bo wa'à zì aà. Yí n̄tsyàm̄b̄ii a swonj ghu mbo mə, ‘Mè yuu àbwènə n̄syé yá, n̄tswe n̄ ñghɛɛ n̄lènté; m̄è bù'ù m̄bo mə tá ò ghɛɛ nswonj a mbo Taà ghò mə kaa m̄è ka wa'à zì.’ ¹⁹ Yí mò'ɔ a swonj yíi ŋgaa mə, ‘Mè yuu b̄ikau bi n̄ligè n̄sòð bi n̄ighum n̄tswe n̄ ñghɛɛ n̄lènté; m̄è jèŋn̄, ghɛɛ nswonj ghu mbo mə kaa m̄è ka wa'à zì.’ ²⁰ Yí mò'ɔ a swonj mə, ‘Wa m̄è yò'ɔ ŋgwé ghà, kaa m̄àn̄ji n̄zi kaa a wa'à b̄.’

²¹ N̄gàŋàfà'á wa a b̄ii ñkɛ'enə ìnnú tsim a mbo Masà yí, n̄tōŋ yí i lwí, a swonj a mbo ñgàŋàfà'á wa mə, ‘Wàn̄sə mfè'ɛ ŋghɛɛ a itu m̄ñf̄an̄n̄è bo bì a itəð n̄dorə itsim a m̄m̄m̄ n̄jò'ò àla'a, n̄twonj ŋgàŋəmfum ni b̄itsəŋkərè, ni b̄ifè'ənè, bo bì b̄ibwènkè.’ ²² N̄gàŋàfà'á wa à ghèè m̄ n̄b̄ii nswonj mə, ‘Taà, wa ànnù yíi mə ò swonj mə tá m̄è ghɛɛ ŋghìrə aa, m̄è ghìrə m̄, lá àbwarə a burə a mbo b̄è b̄i ghà'atè.’ ²³ Masà wa a ghèè n̄ n̄b̄ii nswonj a mbo ñgàŋàfà'á yí wa mə, ‘Ghèè n̄ ñyàa itsim bo bì a m̄m̄ m̄ifu'u m̄itsim, ñgaansə b̄è b̄ii mə ò yə aa mə tá bo zi, ta tá ñd̄á yà i luu.’ ²⁴ M̄è swonj tsi'í annù n̄ikonj a mbo wò mə, kaa n̄u wa yí tsu mə bi k̄i f̄oo n̄twonjə aa kaa à ka wa'à ayoo wa adigə adinà m̄è ywe'etè.”

Ajàŋ yíi mə a tsyanə a mbə ñgàŋyegənnù Yesu aà

(Mt. 10.37-38)

²⁵ Nnòð b̄è i le si yòŋè n̄i a n̄jim Yesu; a karikè yi nswonj a mbo bo mə, ²⁶ “Nù à b̄è ki yòŋè n̄aa, i tuu taà yí, n̄i ñdè yí, n̄i ñgwé yí, ni b̄òð bim ni b̄òð bi maà yi b̄i b̄an̄n̄è ni b̄i b̄an̄gyè i tuu, i tuu ib̄ii nú yi yumbonj, i kii tuu bonj kaa mbə wa'à ñgàŋyegənnù ghà b̄è. ²⁷ Nù yíi mə à s̄i ati b̄an̄n̄è b̄an̄n̄è yi be'è ñka nyonjə n̄aa laa, kaa mbə wa'à ñgàŋyegənnù ghà b̄è.

²⁸ Nlonj mə n̄u n̄ibù yíi mə a lòɔ mbɔɔ n̄d̄an̄ikàn kaa wa'à fòò n̄tswe a n̄syé, n̄tan̄tə nduu njoo jii mə yu ka m̄àn̄sə nda ya ghu mbonj n̄lòḡinè aa, à n̄i wò le? ²⁹ A b̄è tuu maa ajàŋ tan̄tə, i b̄an̄n̄è f̄oo tumə atsenda, tsuu ŋghèè n̄i n̄b̄ii a m̄àn̄sə ñda ya i zi, bonj b̄è bitsim b̄ii mə bi yə nda ya aa bi ka ki wyé n̄ii, ³⁰ i swonjə ni mə, ‘Nù ghú à k̄i lòḡinè ñghùrə ñd̄á, i tsyà m̄é yi a m̄m̄àn̄sə.’

³¹ Kè m̄fò yí mò'ɔ à tswe ghu mə mbə a ka ŋghɛɛ a m̄m̄à'á n̄tsò b̄ò m̄fò yí mò'ɔ, kaa wa'à a n̄syé tswé, n̄tan̄tə mə mbə yu logè b̄è

ntsù'ù nìghum mmìrə ɲgha'a a mfò yì mɔ'ɔ yìi mə à tswe nì bě ntsù'ù mighum mi mbaa aa ε? ³² Mbə a yə mə mbə yu wa'à gha'a, boɲ à ka too bə a noò yìi mə mfò yì mɔ'ɔ wa à bùrə a sà'a agha'a aa, mə mbə yu tsu'unə ntsò wa, tá bo yu tswe nì mbɔɔnə. ³³ Mə tigə nswonə nì a mbo bù aa mə, ɲù tsù yìi mə à sɿ njoo tsim jii mə à tswe nì ju tuu aa, kaa mbə wa'à ɲgàɲyəgənnù ghà bə.

Fɲɲgwan fii mə kaa fi si lii aà
(Mt. 5.13; Mk. 9.50)

³⁴ “Fɲɲgwan fi bɔɲə; Lâ mbə fɲɲgwan fi tuu nii bú ki lii, boɲ bi ka tigə bú ghìrə aa mə akə tá fi bú ka nlii aa ε? ³⁵ Fi bə tuu bú ki lii boɲ kaa fi sɿ nì áfá'à bú ntswe; kaa wa'à ki ɲku'unə a nniɲ a nsyə bo bi a bɔ'ò ntsà'à. ɲù yìi mə à tswe nì itòɲnə a nyu'u aa, tá à yu'u.”

15

Mbɲɲjərə yìi mə i bwè aà
(Mt. 18.12-24)

¹ A le mbə a njwi yì mɔ'ɔ, ɲgàɲkwɛrə bitaksì bo bi ɲgàɲghìrə innù jì bi zì ntswe a mbèe Yesu a nyu'u innù jii à le si swonə aà. ² BaFarisai bo bi ɲgàɲndi'ì nòɲsə kâ nnurəkə nswonə ni mə, “Mbâ ghù à lògè nì ɲgàɲghìrə innù jì bi bo bo jì!” ³ Maa ajàɲ, Yesu a tigə nnaa nighàà nuà a mbo bo:

⁴ “Aa ghuu ɲù nìbù yìi mə mbə a tswe nì mbɲɲjərə jì ɲkhì yì fùùrə, bɛɛ mə yì mɔ'ɔ bwɛ, boɲ à ka wa'à mà'àtə jya mighum mi bù'ù ntsò mbù'ù a atu nta'a, ɲghɛɛ ɲka nɔɔ ya mə i bwɛ aa, nywe'e noò yìi mə à ka yə ma ya aa ε? ⁵ Bɛɛ mə a yə, a ɲɛɛ nnòɲsə a abè'ɛ yu, ntigə ndoritə. ⁶ Ntigə ɲkwɛɛ a ndùgè, ntwonə ika'à jì bo bi bàmbeɛ ndugê bi, nswonə a mbo bo mə, ‘Bi'inə ka ndoritə nlonə mə mə yə mē mbi yà ya mə i le mbwɛ aà’. ⁷ Mə swòɲə a mbo bù mə a ki mbə aa tsi'ì ma mùu ajàɲ, nìdorə nì ghà'àtə ka tswe a aburə mə mbə ɲù yì mbi yì m̀fùùrə a bəɲkə ntiɲ yì, ntsyatə ajàɲə bi doritə nlonə bə mighum mi bù'ù ntsò bù'u bii mə ànnù yaa a tsinə kaa bo wa'à nì mbəɲkə m̀ntiɲ myaa bú ntswe aà.

Aba'atə ɲkabə yìi mə a le mbwɛ aà

⁸ “Kə à nì ghuu m̀ɲɲyè mə à tswe nì ibà'atə ɲkabə jì jì nìghum, bɛɛ mə yì mɔ'ɔ a bwɛ, a wa'à lám kosə nye'ɛ ndá yì, ǹnansə ɲka nɔɔ nywe'e noò yìi à ka yə aa ε? ⁹ Bɛɛ mə a yə, a twòɲ ika'à jì bo bi bambèè ndùgê bi bi zì, a swonə a mbo bo mə, ‘Bi'inə ka ndoritə nlonə mə mə yə mē ɲkabə yà ya mə i le mbwɛ aà.’ ¹⁰ Mə swòɲə a mbo bù mə a ki mbə tsi'ì a ɲgɲɲ ɲgɲɲ mə, nìdorə nì tswe a aburə a mbo baangel bi Nwí nlonə ɲù ɲghìrə innù jì bi yì m̀fùùrə yìi mə à bəɲkə ntiɲ yì aà.”

M̀mbàɲnə wa yìi mə à le mbwɛ aà

¹¹ Yesu a bú ɲghɛɛ nì mb̀ii nswonə mə, “ɲù yì mɔ'ɔ à le ntswe nì bɔɔ mbàɲnə bi baà. ¹² Yì ɲkəgə a swonə ghu mbo mə, ‘Taà, yàtə njoo jo mfa jii mə ò tswe nì mfa a mbo mə aa tsìtsòɲə.’ Taà waa wa a tigə ɲyatə njoo jya a titii bo. ¹³ Njwi jì tsu i ghə mə kə tsyá, mu yì kəgə wa a ghotè jii njoo jya mfèè, ǹlɔgə ɲkabə yì m̀fè'ɛ ɲghèè yì a atoo asà'a agha'à, nta ɲgì'ì nì ɲkabə yì ya, nji nì mbi ghu. ¹⁴ Nòò yìi mə ɲkabə yì ya ntsim i le mmè aa, m̀ikwenè yì ǹtì a kuu wa ala'a, a tigə ɲkarə

nlɔɔ nî àyoo yĩ jì kikan, ¹⁵ nghɛɛ ntsi'i n̄u àla'a wa yĩ mò'ɔ, mbu'u mbo ghu mbo mæ tá à logè yĩ nî ngànjàfà'á yĩ. N̄u wa a logè yi ntoo a múm ñsòo yu mæ à ghɛɛ n̄ka n̄jɛ'ɛ b̄ikwinyámô bi. ¹⁶ A le si yè'ètə mæ bon yu jì ntsà'á b̄i kwinyám jyá, la kaa n̄u wa'á ghu mbo fá. ¹⁷ A lèè mbè n̄i a n̄jwi yĩ mò'ɔ, àtú yi a tɔŋ, a swonj mæ, 'Ngǎnjəfà'á Taà tsi'ĩ tsim i tswe n̄i m̄iji a n̄ji mi gha'á n̄i waa, lá mè tswé faà m̄ban̄nə n̄kwo n̄i n̄ji ghu! ¹⁸ Mè ka b̄in̄ə i kwɛɛ ghèè a mbèè Taà ghà, i swonj gho mbo mæ, "Taà, mè ghìrê ìbi a nsi mi'i Nwĩ bo bì a mbo wò: ¹⁹ Kaa mè s̄i ku'unè mæ mbè ò twonjè gha ni mú ghò yĩ mb̄ân̄nè; tigè nlògè gha bə tsi'ĩ tsò ngànjàfà'á ghò yĩ mò'ɔ." ' ²⁰ A le ntigè m̄biin̄ə n̄ka nghɛɛ a mbèè Taà yĩ wá. Lá nòò yii mæ à le mburè tsi'ĩ a sà'a agha'a aa, Taà yĩ wa a yé yi, n̄ko m̄l̄in̄nè yĩ, n̄khè nḡhèè n̄kotè yi a ntsunt̄ii yu, ñn̄ɔŋ m̄ighèn̄jə mi.

²¹ Mu wa a swonj ghu mbo mæ 'Taà ghà, mè ghìrê ìbi a nsi mi'i Nwĩ a aburè, n̄ki nḡhìrə a nu wò; wa kaa mè s̄i ku'unè mæ tá ò ka ntwonjè nàa ni mú ghò.' ²² La taà yĩ wa a b̄ân̄nè ñswonj a mbò nḡǎnjəfà'á ji mæ, 'N̄i wan̄sə n̄zi n̄i àtsə'è yĩ b̄ɔŋ b̄ɔŋ ya, m̄mà'á ghu n̄u; n̄ki n̄jwɛ'ɛ n̄i a karè ghu mbo, n̄i ñtam ghu mikòrè; ²³ Z̄i n̄i ni kau wa mæ bi nan̄sə n̄jɛ'ɛ a fan̄ mfan̄ aa, n̄jwa, tá b̄i'in̄ə ji, n̄ka ndoritè; ²⁴ ñlonj mæ mú ghà ghú à le n̄kwo, à bú ntswe fu nt̄ii; à le mbwɛ, bi bú mē nyə yi fu.' Bo le ntsu'u ntigè n̄ji ndorə.

²⁵ "A le mbè maa noò aa, mu yĩ ndii wa a tswé a afò; nòò yii mæ le n̄kwɛɛ n̄ka nywɛ'e a mbèè ñdùgè bo aa, nyu'u ajàn mæ bi yəə n̄i ìkòò m̄bu'u n̄i nḡòò.

²⁶ "A twonjè ngànjàfà'á wa yĩ mò'ɔ mbetə yi mæ, a f̄ɛ'ɛ ànnũ akə le. ²⁷ A swonj mæ, 'Mu maà ghò wa à ghìrê n̄kwɛɛ, taà ghò a tigè n̄jwa a kau wa mæ bi le n̄nan̄sə n̄jɛ'ɛ a fan̄ aà, ñlonj mæ à le mbù n̄kwɛɛ n̄kuu siginè aà.'

²⁸ "Mu yĩ ndii wa à le nlw̄isə n̄tɔŋ, n̄tuu n̄kuu a ndùgè bo. Taà yĩ wa a f̄ɛ'ɛ nḡhɛɛ ntsi'i yi n̄ka nlətə mæ tá à kuu. ²⁹ A kwi'i a mbo Taà yĩ mæ, 'Yè, mè nwùgè mē n̄u ya mfa'a a mbo wò n̄i ñdùu ilòò j̄i ghà'atə, kaa mè lèè n̄jwa'á atu a mbo wò t̄ii; lá kaa ò lèè n̄jwa'á tsi'ĩ mú mbi yi n̄kè'ətə a mbo mè fa mæ ta mè wa ta bi'i b̄i ikà'á jya kurə n̄ka ndoritè. ³⁰ Lá mú ghò ghú, mæ à le nlògè njòò jo nḡhèè bo bì ìkwàrè tá nḡi'i ghu aa, à t̄i mæ t̄i kwɛɛ aa, ò wá kau wa mæ bi le n̄jɛ'ɛ a fan̄ fan̄ aà!' ³¹ Taà yĩ wa a swonj ghu mbo mæ, 'Mú ghà, ò tswe aa tsi'ĩ b̄i'ò b̄in̄òò b̄itsimè, njòò jyá tsim i k̄i mbè jò. ³² A ghìrə mbòŋ mæ tá bì ji n̄ka ndoritè, ñlonj mæ mumaà ghò ghú à le n̄kwo, à bu ntswe nt̄ii; à le mbwɛ bi bú nyə yi.' "

16

Ngànjlènté njoo yĩ n̄tsyèsè

¹ Yesu à ghèè n̄i m̄b̄ii ñswonj a mbò nḡǎnyəgənn̄u ji mæ, "Ngànkabə yĩ mò'ɔ à le ntswe ghu, yii mæ à le ntswe n̄i ngànjàfà'á a lèntè n̄i njòò ji. Bi Z̄i n̄kɛ'enə a mbo ngànkabə wa mæ kaa ngànjàfà'á à wa kaa à le si wa'á n̄i njòò ji jya siginè lèntè, n̄kii n̄ta n̄i nḡi'í n̄i n̄kabə yĩ. ² A twonjè ngànjlènté njòò yĩ wa mbetə yi mæ, 'Yuà ànnu mæ mè yu'u nlonj ngaà yò aa à n̄i àkè aa ɛ? Z̄i n̄i ànjwà'ànè ñd̄i'í ajàn mæ o lèè njoo jya, n̄n̄inj̄tə ghu aa tá mè yə. Kaa ò ka wa'á n̄i m̄b̄ii ghɛɛ a nlèè njòò

já.' ³ Ngàñnlèntê ñjoo wa a swon a atu yu mæ, 'Mè ka ghìrè aa mæ akè mæ Taà ghà a lòo ñkwèrè àtù àfà'à yû a mbo mæ aa ε? Kaa mæ sî nî mîttî tswé a nton idigè; àtù ya a kî ñdirè mæ mbè mæ ghèè ñka nlòo nî ñjoo. ⁴ Mè zî ànnù yîi mæ mæ ka ghìrè, mæ tá bè ka ñkwèrè gha a míla'a bo ajàn mæ mbè bi fi'i gha a afà'à.'

⁵ Maa ajàn, a twon ngàñmikarè mi taà yî wa yî mò'ò yî mò'ò. Mbetè a mbo yî ñtsyàmbiï mæ, 'O tswa Taà ghà aa nî àkè aa ε?' ⁶ A kwi'i mæ 'Nî ñkà'à miwuré ñkhî yî fùùrè.' A swon ghu mbo mæ, 'Áá àñwà'ànè yò a yuà, wàñsè nzi ntswe a nzye, ñkwensè mbàñnè ñwà'ànè mæ o tswa nîi laa nî ñkà'à miwuré mìghum mi ntaà.' ⁷ Ntigè ñghèè nî mbîi mbetè a mbo àyòñtè mæ, 'O tswa Taà aa nî àkè aa ε?' A kwi'i mæ 'Nî ñkà'a ansañ ñkhî yî fùùrè.' A swon ghu mbo mæ, 'Áá àñwà'ànè yò a yuà, bàñnè ntigè ñwà'ànè ghu mæ o tswa nîi aa nî ñkà'à ànsañ mìghum mi nifwaa.'

⁸ Táfa'à yî wa à lé mbeentè ngàñàfà'à yî yî mbi mà ghú nlon mìtsyè mîi mæ à lé ntswe nî mu aà. Nî yè mæ bè bi mbi bù bi tswè nî mìtsyè a ñghìrè jyaa innù ñtsyatè bòo bi Nwî bîi mæ bi tswè a mûm ñkà'à aà."

⁹ Yesu a ghèè nî mbîi ñswon a mbo bo mæ, "Nî ka ñghìrè ñka'à juu nî ñjoo mbi jù ta a yî mbi'i a mbèè bù bi kwèrè ghuu a míla'a mîi mi lwi'i ññkoñ aà.

¹⁰ "Nù yîi mæ à fà'a nî ñttî yî tsîm nî ñjoo jîi mæ kè'ètè aa, à zî ajàn yîi mæ mbè yu kî ñlentè ñjoo jîi mæ i gha'atè aa nî ñttî yî tsîmè; nù yîi mæ a jî ñkòbè nî innù jî kè'ètè à ka kîi jî ñkòbè mæ mbè bi ma'atè mæ tá à lentè ñjoo jî wè. ¹¹ Mbè a bè mæ kaa nî si ñjoo mbi jù nî ñttî ghuu tsîm lentè boñ mbè bi tigè mma'atè mæ tá nî ka ñlentè ñjoo annù ññkoñ jîi mæ à nî ñjoo aburè aa mæ akè aa ε? ¹² Mbè nî tuu ñjoo ñù dàñ nî ñttî ghuu tsîm kî lentè, boñ nù yîi mæ à ka fa ghuu nî ñjoo jîi mæ à nî juu aa à nî wò aa ε?

¹³ "Kaa mbè ngàñàfà'à à wa'a a mbo bità bi afà'à bi baa ka mfa'a; ñlon mæ à ka bàà yî mò'ò i bàñnè kòñ yî mò'ò; kè a ká mfa'a a mbo yî mò'ò nî ñttî yî tsîm, mbañnè ntsa'a nî yî mò'ò. Kaa mbè ò wa'a a mbo Nwî bo bi a mbò ñkabè ka mfa'a."

Mìghàà mi Yesu mî mò'ò

¹⁴ BaFarisai, bîi mæ bi lé ñkòñ ñkabè si'i si'i aa, bi yù'ù mæ ma yuu ànnù mæ Yesu à lé nswon aa, ñwye waa. ¹⁵ La Yesu a swon a mbo bo mæ, "Á nî bù bîi mæ nî lòo ndî'i mæ ànnù yuu a tsinè a nsi mi'i bè aà, lá Nwîngòñ à zi mîntî muu; ñlon mæ ànnù yîi mæ bàmisòñ bi mòòntè nî mæ à nî ànnù yî wè kè ñkî mbè ayoo atìndùù aa, à bàñnè mbè ayoo yîi mæ Nwî bàà aà.

¹⁶ "Bìnsòñsè bi Moses bo bi innù jîi mæ ngàñntoo Nwî i lé ñwà'ànè aa, i lé si sa'a bè ñkò'ò nywe'e aa a noò Jon; ñlogìnè maa noò, ànnù yîi mæ bi tigè nswonè aa à nî ñtoo yî ñsigìnè ya nlonè annù nifò Nwî yîi mæ bi làansè aà. Bè bîtsîm bi gaansè nî mîttî myaa a ñkuu ghu nî àdà'a. ¹⁷ Lá a yanşè a mbo aburè bó ñsye a ntsyá, ñtsyatè mæ mbè bi bwesè tsi'i muntsirè ànnù a mum nòñsè."

¹⁸ "Mbè ñumbàñnè a fi'i ñgwé yî a nda yu mbu nyò'ò yî dàñ boñ à ghìrè aa annù màghàbè; ñumbàñnè yîi mæ à yò'ò màñgyè yîi mæ ndoo yî à fùrè aa, a kî ñghìrè aa annù màghàbè.

Annù òlɔŋ ngàŋkabə bo Lazarus

¹⁹ “Ngàŋkabə yí mò'ò à le ntswe ghu yíi mə à le si wɛ'ɛ nî ìtsè'ə atíndùù jii mə i le mbòŋ mbòŋ aa, ŋkí nnaŋsə nji nii tsi'í sigìnə a nɔwí tsimè. ²⁰ Ngàŋàfúmə yí mò'ò yíi mə ìkúŋ yi i le mbə Lazarus, ìlà'à i luu ghu nu aa, à le si nòŋə ghu ntsúbù'ù, ²¹ nyə'ətə mə mbə yu ká ìsye nî ñkùgə miji jii mə i le si ló a atu atətə ngàŋkabə wa ɔwòkə aa nji; mbu ng'hèè ghu, mbu i le si zì ñlwa nî ìlà'à ji jyá. ²² Ngàŋàfúmə wa à le ɔkwo baangel bi logè yi ng'hɛɛ nì ghu a mbɛɛ Abraham. Ngàŋkabə wa à le ɔkí ɔkwo bi twinè yi; ²³ a sigə ng'hèè a ala'a bìku bi bə ñtigə nyə nî ñgi'í ghu. A tswè mē ghu aa, ɔŋɛntə mi'í mi nyə Abraham a sà'a agha'a, Lazarus a tswé ghu mbèè. ²⁴ A yè mē, ñtwoŋ tsi'í nìtì mə, ‘Taà ghà Abraham, ko mīlìŋnə ghà ñtoo a Lazarus tá à tsutə múswébo yí a múm ɔkí ñzi ntsútə aləə ya ghu; ñlɔŋ mə mə burə ntswe tsi'í a múm ɔgi'í yi ɔwè fàa mum mò'ò.’

²⁵ “Lá Abraham a kwi'í ghu mbo mə, ‘Mú ghà, ò wà'ətə mə a múm ñtswéntì yò ò le ntswe nî ñjoo jì sigìnə, Lazarus a bāŋnə nyə nî ñgi'í; lá tsitsòŋ à tswə a múm ìbòŋ, mfwetə falà, ò bāŋnə ɔkurə nî ñgi'í. ²⁶ Lá mbu ng'hèè ghu, ma mù'ù àtaa a tswə a tìtì bí'í nì wò, ɔkìŋə nì mə tá ɔ̀ tsuu faà ló dàŋsə zì a mbèè wò; tá ɔ̀ tsuu fyaa njii i ló kii dàŋə zì faà.’ ²⁷ Ngàŋkabə wa a swon mə, ‘Taà ghà, mbə a bə la boŋ mə bù'ú mbo a mbo wò mə ta ò too yi a mbo bɔɔ bi maà, ²⁸ ñlɔŋ mə mə tswə nì bɔɔ bi maà bi ntaà, mə mbə a ghɛè ɔwa'asə waa, mbì'í bi yí ɔkí zi ɔkuu fàa adigə ɔgi'í mə mə tswə ghu aa.’ ²⁹ La Abraham a kwi'í ghu mbo mə, ‘Bo tswə nì àŋwà'ànə Moses bo bi jì ngàŋntoo Nwí, a bɔŋ mə tá bo ka nyu'u annù yíi mə i swonə aa.’ ³⁰ Ngàŋkabə wa a ghɛè nì mbii ñswon mə, ‘Ŋŋaŋ, Taà Abraham; ɔ̀ à bə ló fàa ala'a bìku bi bə ghèè a mbo bo boŋ bo ka bəŋkə mīntì myaa.’ ³¹ A kwi'í ghu mbo mə, ‘Mbə bo tuu annù yíi mə Moses bo bi ɔ̀ ngàŋntoo Nwí jya swon aa ki yu'u, boŋ kaa mbə bi wa'á kì mbii, mə mbə ɔ̀ à tɛ'ɛ nlo bə a ala'a bìku bi bə ñzi ng'hàà a mbo bo.’”

17

Nù yíi mə à ghìrə ìbì aà

(Mt. 18.6-7,21-22; Mk. 9.42)

¹ Yesu a bu nswonə a mbo ɔ̀ gānyəgānnù ji mə, “ɔ̀nnù jii mə i kwà'ànə bə mə bi ka ng'hìrə ìbì aa i tswə nì ñzì, lá ɔ̀gi'í yí ɔ̀wè a a nu ɔ̀ yíi mə i tsyà ghu nɔŋm ñzì aà! ² A bɔŋ aa mə boŋ bi kwerə ɔ̀gò'ò àbaa ghu ntɔŋ, gma'a yi a ɔkí miyaa, ntsyatə ajàŋ yíi mə mbə bi ma'atə a ghìrə, ɔ̀ yí ɔ̀kègə ghu yi mò'ò a ghìrə ìbì. ³ Maa ajàŋ, nì ka ntsyəsə ghuu.

“Mbə mumaà ghò a fansə annù a mbo wò, ò wenə yi, a bəŋkə ntì yi, ò li'ìnə ìbì yi. ⁴ Mbə a fansə annù a mbo wò ɔ̀gaa ji sàmbaa a nɔwí yí mfwùrə, ɔkí ɔka nzi tsi'í ɔ̀gaa tsim ñswonə nì mə, ‘Mə jəŋnə, mə ka kwensə, li'ìnə ifansənnù jyá,’ boŋ ò tswə nì ñlì'ìnə ifansənnù ji.”

Annù abìintì

⁵ Ngàŋntoo Mmà'àmbi jya i le swon ghu mbo mə, “Ghìrə mə tá àbìintì yí'í a ku'usə ng'ha'atə!” ⁶ Mmà'àmbi a swon a mbo bo mə, “Nì le mbaa ntswe nì àbìintì tá à gha'atə mbə tsi'í tsò àbùrə mǎghum,

bəə boŋ mbə nì swoŋ a mbo àtì ajòò yú mə, ‘Dunə nlo ntigə ɲgheɛ ntəə a múm ɲkì miyaa!’ A yu’unə ghuu.

Annù yü ɲgàŋàfà’ à à tswə nì ɲka ɲghìrə aà

⁷ “Mbə ɲù nìbù yí mò’o a tswə nì ɲgàŋàfà’á yí yü mə a ligə nsoò yí, kə ntsee nì nìbì ji, mbə a lo a afò ɲkwɛɛ, boŋ à ka swoŋ ghu mbo aa mə tâ à wəŋsə nzi ɲji aa ɛ? ⁸ O ka wa’ à bàŋnə nswon aa bə mə, ‘Wəŋsə nlaa miŋi ma mī ɲkwɛfò, ɲwɛ’ ɛ atsə’ə afà’ à nzi ntsyàsə miŋi mya ta mə ji ɲkì nno mbəŋ tâ ò ghɛɛ ɲji moò miŋi ɲkì nno aa ɛ?’ ⁹ O ka tɛ’ ɛ baa fa tsi’i miyà ghu mbo nlon mə à ghìrə nyu’unə gho, ɲghìrə annù ya mə ò ghìrə nswon aa ɛ? ¹⁰ A kì mbə aa tsi’i ma mùu ajàn a mbo bù; nì yí ɲghìrə innù tsim jii mə bi swoŋ mə tâ nì ghìrə aa, nì swoŋə bə mə, ‘Bì’i bə aa tsi’i ɲgàŋəfà’ à; bì’i ghìrə aa tsi’i annù yü mə bì’i tɛ’ ɛ ntswe nì nìfà’ a aà.’ ”

Ajàŋ yü mə Yesu à le ɲghùrə ɲgàŋəkikwen ji nighum aà

¹¹ Nòò yü mə Yesu à le si kò’o ɲgheɛ nì a Yerusalem aa, à le ntsyà a titì Samaria bo Galilea. ¹² A le ɲghèè ɲka ɲkuu a mum àla’ a yí mò’o ɲgàŋəkikwen ji nighum i zì ntsi’i yi, ntəə a sà’ a agha’ a, ¹³ ntəŋnə nswon mə, “Yesu, Masa, ko miŋnə yí’i!”

¹⁴ Nòò yü mə à le nyə waa laa nswonə a mbo bo mə, “Nì ghɛɛ ndì’i mibì mi nú muu a mbó ɲgəŋmà’ a Nwì.” Bo kà mē aa ɲgheɛ aa mibì mi nú myaa mi laà.

¹⁵ Nù yí mò’o a titì bo, à tì mə yə mə nú yí ì làa aa, mbu ɲkarə mbiì, ntəŋnə ɲgha’asə nì Nwì. ¹⁶ Nsìgə ɲwo a mikòrə Yesu, mfa mbi’ikə ghu mbó. Nù ma ghú à le mbə ɲù baSamaria. ¹⁷ Yesu à yə mē laà aa mbetə mə, “Tigə mə ghìrə ɲghùrə aa bə bi nighum aa ɛ? Bə bi bù’ú bi fə aa ɛ? ¹⁸ A ghìrə àkə mə tâ à tigə mbiì tsi’i ɲù atoo ghù a mfa mbi’ikə a mbo Nwì aa ɛ?”

¹⁹ Yesu à le ntigə mbu nswon a mbo ɲù atoo wa mə, “Bìnnə ɲka ɲghèè ghó; wa àbiintì yə a ghìrə mē ò tì.”

Nòò yü mə ànnù nifò Nwì a ka yí zì ghu aà

(Mt. 24.23-28,37-41)

²⁰ BaFarisai bí mò’o le mbetə noò yü mə ànnù nifò Nwì a ka yí zì ghu aa a mbo Yesu, a kwi’i a mbo bo mə, “Kaa annù nifò Nwì a ka yí wa’ à kà nzi aa nì ìlensə jii mə bi yə nì mi’i. ²¹ Kaa ɲù tsù à ka yí wa’ à kà nswonə nì mə, ‘Yə, á yuà!’ kə, ‘Yé nì, á yü!’ nlon mə ànnù nifò Nwì a tswə a titì bù.”*

²² Yesu a bú nswon a mbo ɲgəŋyəgənnù ji mə, “Nòò yí mò’o a zì mə nì ka yí kì yè’ətə a nyə Njwi Mu Nù ya yí mò’o kaa wa’ à yə. ²³ Bə ka yí tswə ghu mə bi ka yí tigə swonə a mbo bù mə, ‘Yə fii!’ kə ‘Yə faà!’ Lá nì tsuu waa yònə mə nì ghèɛ a nyə. ²⁴ Nlon mə tsó ajàn yü mə mbəŋ ɲwà’ àkə ɲke’etə nì mbèè àbùrè ɲgheɛ mfè’è nì mbèè yí mò’o aa, à nì ajàn yü mə Mù Nù à ka yí bə wa Njwi yu aà. ²⁵ Lá à tswə nì m̀fò yə ɲgì’i yí ɲghà’atə, ta nìwàà nì bə buà kì ntuu yi. ²⁶ Tsó ajàn yü mə a le mbə a noò Noah, a nì ajàn yü mə a ka yí kii bə a noò Mu Nù aà. ²⁷ Bə le si ji, nno, ɲyò’okə, m̀fakə nì bɔɔ byaa a nda nìyò’o, ɲgheɛ nywe’ ɛ wa njwi mə Noah à le ɲkuu wa múm àban, mbəŋ yí nti ya i tigə nzi mbwesə waa bitsimə aà. ²⁸ A le ɲkì mbə aa tsi’i maa ajàn wa noò Lot,

* 17:21 kə “a mum bù”

bo le si ji, òno, ònyuu, ònfee, mbe ni miji, ònghurə ni mla'a. ²⁹ Lá òjwi ya mə Lot à le mfè'è a ala'a Sodom aa, mò'ò bo sulfur le nlo a aburə nsigə òghò'ò waa bitsimə. ³⁰ A ní àjàn mə a ka yí bə wa njwi mə Mu Nù à ka yí fè'ε yentə aà.

³¹ “A yí mbə maa njwi, tá nù yíi mə à tswe a atu nda, òjòò ji i tswe a múm nda aa, tá tsuu ló bú sigə a nlògə; tá nù yíi mə à tswe a múm òsòò aa, tá à tsuu a ndùgə bú bì. ³² Nì wa'atə annù ya mə a le òghìrə ògwε Lot laà. ³³ Nù yíi mə a lòò nyweensə òntswèntì yí aa, à ka bwesə; nù yíi mə a bwesə òntswèntì yí aa, à ka bànnə tswe ni yu. ³⁴ Mə swònjə a mbo bù mə, à ka yí bə nítugə maa le tá bə bi baa nɔnjə a ikuu yí fùùrə, tá bì zi nlògə yí ònfùùrə, mma'atə yí mò'ò. ³⁵ Bàngyε bi baa ka yí tswe ki ghò'ò abaa, tá bì zi nlògə yí ònfùùrə mma'atə yí mò'ò. [³⁶ Mbànnə ji baa i ka yí tswe a múm òsòò tá bì zi nlògə yí mò'ò, mmà'atə yí mò'ò.]”*

³⁷ Ògǎnyəgənnù Yesu jya i betə yi mə, “Ma juù ònnù i ka yí fè'è aa fə, Mmà'àmbi?” Yesu a kwi'i mə, “Adìgə yíi mə àku nù a nɔnj ghu aa, bìmaghoo ghotə ghu.”

18

Nìghàà ní nànaa nlonjə òkwi'i mǎngyε bo Mfò korə

¹ Yesu a naa òghàà a mbo ògǎnyəgənnù ji a ndi'i mə bo tswe nì òka ntsà'atə Nwí ògɔɔj bìnòò bitsim tí kaà. ² Nnaa nswonj a mbo bo mə, “Mfò korə yí mò'ò a ala'à àtoò yí mò'ò, kaa à le òjwa'à nù Nwí bɔ'ò, kaa òki'i nù ikum a nu nù kii ntwonjə. ³ Òkwi'i mǎngyε yí mò'ò à le òki ntswe maa ala'a, òzì ghu mbo nyè'è òswonjə ni mə, ‘Kwerə atú ya a mbo ògǎnkibàà jyá.’ ⁴ Kaa òfò korə wa a wa'à yu'utə. Atii noò yí mò'ò a tsyà mə, mǎngyε wa a kii òzi tsi'i zì, a swonj mə, ‘Ka mə kaa mə si naa Nwí bɔ'ò kaa ki'i nì ikum a nu nù twonjə aa, ⁵ mə ka kwetə mǎngyε ghú òlonj mə a fa ògi'i a mbo mə aà, mə bə tsuu kwetə bonj à ka ki di'i nàà tá mə wa'à kwànə.’ ”

⁶ Mmà'àmbi a swonj mə, “Nì yu'u ànnù yíi mə òfò korə tì bɔ'ò Nwí ma ghú à swònjə aa ε? ⁷ Mbə Nwí a tìgə òj'a'á bə bi bìi mə bi yè'è a mbo yu nitugə nì àsì'ìnə kwetə aa mə akə aa ε? Mbə a swonj nú yí a òkwetə bo aa mə akə le? ⁸ Mə swònjə a mbo bù mə à ka wànjsə kwetə waa. Lá, noò yíi Mu Nù à ka yí zì aa, à ka yí yə abiintii fàa nsyε aa ε?”

Nìghàà ní nànaa nlonj nù baFarisai bo ògǎnkwerə tax

⁹ Yesu a naa òghàà ní nànaa a mbo bə bìi mə bi kwèè ní òtìi waa, nswonjə ni mə à nì bo bìi mə bo bɔnj ntsyá bí mò'ò aa, nswonj mə, ¹⁰ “Bə bì mò'ò bi baa bì le òghèè a ndàmà'anwí a ntsà'atə Nwí ghu, yí mò'ò a bə nù baFarisai, yí mò'ò a bə ògǎnkwerə tax.

¹¹ Bì ghèè mə, nù baFarisai wa, a nanjsə nlɔɔ adìgə yi ntəə ghu, ntsa'atə Nwí òswonj mə, ‘Nwí, mə fà òbì'ikə a mbo wò mə kaa mə sè gha tsi'i tsó bə bì mò'ò bì bə, bìi mə bo twεε ní òjoo bə òkwerə, m̀bə ògǎjntswεε òbànnənnù, òki mbə ògǎnjirə aà, kə tsi'i tsó ògǎnkwerə tax wì mə à təə filì aà. ¹² Mə si'isə òbìnnù gha tì jì a njwi ji baa a atú ògyà. Nyatə ní òjòò ja òtìi ji òghum, mfa ní yí fùùrə a mbo Nwí.’

¹³ Ògǎnkwerə tax wa a burə òghentə yi àgha'a a sa'à, a təə ghu, kaa nte'ε wa'à mì'i mì a ndənj òjentə, ònɔnjə abó yi a ntsù mìbɛ yu, òswonj

* 17:36 Kaa àtìi ma yú a sè a múm òjwà'ànə jì mò'ò tswé.

mə, ‘Nwĩngɔŋ, ko miłĩnè ghà ñgànghìrə ìnnù jì bĩ.’ ¹⁴ Mè swɔŋ a mbo bù mə, Nwĩ à le mbàñnè ñlogə aa ma ghuu ñù nì ñù yĩ mìnñù mi tsinə aa ntsyatə yĩ m̀bĩ wá. Nlon mə ñù yĩ mə a ñe ibìñù yì a ndəŋ aa, bi sigisə yì a nsyè. Nù yĩ a bāñnè sigisə ibìñù yì a nsyè aa, bi ñentə nĩ a ndəŋə.”

Ajàŋ mə Yesu à le ñi mbòɔnə nu bôñkhə aà

¹⁵ Bè bi mɔ'ɔ le nzi nì bôñkhə mə tâ à nɔŋsə mbô mi a atu bo, lâ ñgǎñyogənnù jì i yə ñwenə waa. ¹⁶ Lâ Yesu a bāñnè twonə waa mə tâ bĩ zì nì bɔɔ bya a mbo yu, ñswon mə, “Nì ma'atə bɔɔ bya tâ bĩ zì a mbo mə, ñtsuu waa kì kɔŋə bē; ñlon mə annù ñifɔ Nwĩ a tswe aa a mbo bə tsó bo. ¹⁷ Mè swòŋə a mbo bù tsi'ì annù ñiƙon mə, ñù yĩ mə à sɪ annù ñifɔ Nwĩ tsi'ì tsó mũñkə kwerə aa, kaa à ka yì wa'à ghu kuù.”

Annù mũngwà'à ñgànƙabə

(Mt. 19.13-15; Mk. 10.13-16)

¹⁸ Ntsyàsə baYuda yì mɔ'ɔ a betə Yesu mə, “Ndi'ìnnù yì siginè, mbə mə ghìrə mə akə yì ñjì ìlɔŋ yĩ i lwi'ì ñiñƙon aa ɛ?”

¹⁹ Yesu a betə ghu mbo mə, “O twòŋə gha nì ñù yì siginè aa a ya aa ɛ? Kaa ñù yì siginè à sɪ ghu tswé, ñtsyatə Nwĩ yuyu. ²⁰ O zì ndi'ì Nwĩ jyá, mə, ‘Tsee annù mághàbè kì ghìrə. Tsee yèrè. Tsee ñù zwitə. Tsee abāñnənnù tswɛɛ. Ka nyu'unə taà ghò bo ñdè ghò.’ ”

²¹ A swon a mbo Yesu mə, “Mè lèè mə ndi'ì mà jù tsi'ì tsim, ñloginə a noò yì mè le mburə mũñkhə aà.”

²² Yesu à yù'ù mə maa ajàŋ aa, ntigə nswon ghu mbo mə, “Annù yì fùùrə a bonə a mbo wò. Fèe njoò tsim jii ò tswe nì ju aa, nyatə ñƙabə ya a mbo ñgànəfumu, bonə ò ka tigə tswe nì àfù'ù a aburə. Nzi ñƙa nyòŋə nàà.” ²³ A yù'ù mə laà, nù yì ñaŋsə mbi'ì nlon mə à le ñaŋsə mbə ñgànƙabə yì ñwè aà.

²⁴ Yesu a lii yì nswon mə, “A tsyanə a mbo ñgànƙabə a ñkuu a múm ànnù ñifɔ Nwĩ. ²⁵ A fwaatə a mbo kamel a ntsurə a ñli'ì nì nsa'a, ntsyatə a mbo ñgànƙabə a ñkuu a mum ànnù ñifɔ Nwĩ.”

²⁶ Bè bii bi le nyu'u ma yù ànnù aa, bi le ntigə mbetə nì mə, “Nù yì mbə a yweenə aa a tigə mbə wo aa ɛ?”

²⁷ A swon a mbo bo mə, “Annù yì mə a tsyanə a mbo bə aa, kaa a sɪ a mbo Nwĩ tsyànə.”

²⁸ Peta a swon mə, “Tigə ò yə mə bĩ'ì ma'atə ñdùgə jì'ì ntigə nyonə nò?”

²⁹ A kwi'ì a mbo bo mə, “Mè swɔŋ a mbo bù tsi'ì annù ñiƙon mə, ñù ñtsim yì mə à mà'atə ndá yì, nì ñgwé yì, nì bɔɔ bi màà bi, nì taà yì, nì ñdè yì, nì bɔɔ bi, nlon annù ñifɔ Nwĩ aa, ³⁰ à ka yì bũ kwerə njoò mà jù tâ ì kɔ'ɔ ntsya ndùù yì mə à mà'atə aa, ì kii bũ tswe nì ñtswénti yì ì lwi'ì ñiñƙon aa a noò ñjìmə.”

Ajàŋ mə Yesu à le mbù ñghaa ñgaa jii i ywe'e jì tarə nlon annù niwò yì aà

(Mt. 20.17-19; Mk. 10.32-34)

³¹ Yesu à le nswùntə ñgǎyogənnù jì jya ñghúm ñtsò baa, bo bo ghèntə a swon a mbo bo mə, “Yè nì, àjàŋə mə bi'inə kɔ'ɔ ñghɛɛ a Yerusalem laà aa, ñgòŋ ñnnù tsim jii mə ñgǎntoo Nwĩ ì le ñwà'ànə

̀nlonɔ Mu Nù aa i ka fè'ε bòontò. ³² Nlonɔ mɔ bi ka tswa yi i fa a mbo bitizi Nwí tá bì tigɔ ɲwye n̄i, ̀n̄n̄ɲɔ n̄i àd̄irɔ atu ghu atu, ntutɔ n̄i m̄itwye ghu n̄i. ³³ Bi ka ghòò yi, i zwiwɔ yi, lá a ti bɔ n̄i ̀n̄jwi ji tarɔ a bú mb̄iinɔ a n̄iwò.”

³⁴ Kaa ɲḡɔyɔḡɔnnù ji le ɲwa'ǎ annù ya ȳi tsu ȳi mɔ à le nswonɔ aa yu'ù. Bi le n̄lò'òsɔ ɲji'í m̄ighàà ma mú a mbo bo. Kaa bo wa'à waa annù ȳi mɔ à le si ghàà aa burɔ ̀n̄zi zi.

*Ajàn mɔ Yesu à le ɲghùrɔ mfɔ'ɛnɔ ȳi mɔ à le si lɔɔ ɲjòò aà
(Mt. 20.29-34; Mk. 10.46-52)*

³⁵ Yesu à le nzi ɲka ɲku'u a Yeriko, m̄fɔ'ɛnɔ ȳi mò'ò a tswé a mbèè m̄an̄j̄i, ̀n̄lɔ n̄i ̀n̄jòò. ³⁶ A yù'ù mɔ àkùrɔ bɔ a ká ̀n̄ju'u n̄tsyà aa, a betɔ mɔ, “Aa ghèrɔ akɔ aa ε?”

³⁷ Bi swonɔ ghu mbo mɔ, “Yesu mu Nazareth a tsyǎ.”

³⁸ A tɔɲnɔ nswonɔ mɔ, “Yesu, mu David, ko mil̄ɲnɔ ghà!”

³⁹ Bɔ b̄ii mɔ bi le ntɔɛntɔ ghu mb̄ii aa, bi wenɔ yi nswonɔ mɔ tá à kutɔ n̄tsù yi. Lá a ku'ùsɔ ɲghɛɛ bɔ n̄i mb̄ii ̀n̄tɔɲnɔ nswonɔ mɔ, “Mu David, ko mil̄ɲnɔ ghà!”

⁴⁰ Yesu a tigɔ ̀n̄tɔɛ nswonɔ mɔ tá bì zi n̄i m̄fɔ'ɛnɔ wá. Bi z̄i n̄i ghu, Yesu a betɔ yi mɔ, ⁴¹ “O lòò mɔ mɔ ghèrɔ aa àkɔ a mbo wò aa ε?”

A kwi'i mɔ, “Mmà'amb̄i, mɔ lɔɔ mb̄i ɲka nyɔ idigɔ.”

⁴² Yesu a swonɔ ghu mbo mɔ, “Ka nyɔ idigɔ! Wá àb̄iint̄i yo a ghèrɔ mɔ ò t̄i.”

⁴³ A k̄i ̀n̄lɔginɔ ɲka nyɔ idigɔ, ̀n̄tigɔ nyonɔ n̄i, ɲgha'asɔ n̄i Nwí. Bɔ bit̄sim̄ b̄ii bi le nyɔ yi aa bi gha'asɔ Nwí.

19

Yesu bo Zacchaeus

¹ Yesu à le ɲkuu ɲka n̄tsyà a múm àla'a Yeriko, ² ̀nd̄i ɲḡɔɲkwɛrɔ bitaks̄i ȳi mò'ò à le n̄tswe ghu, ̀ik̄m̄ ȳi a bɔ Zacchaeus, a bɔ ɲḡɔɲkabɔ. ³ A le ɲka n̄lɔɔ a nyɔ ̀n̄i ȳi mɔ Yesu à n̄i ghu aà, la kaa wa'à yé, ̀n̄lonɔ mɔ à le mbɔ ̀n̄i ȳi ɲghù'ù ɲghu'u, ̀n̄tswe a tit̄i nnòò bɔ i kinɔ n̄i aà.

⁴ A le n̄tsyà ̀n̄tigɔ ɲkhɔ ɲghèè n̄i mb̄ii, ɲghɛɛ ɲkò'ò a atu ati sycamore tá yɔ Yesu ̀n̄lonɔ mɔ à le n̄tswe n̄i tsyǎ aa maa mbèè àdigɔ. ⁵ Yesu à z̄i mɔ ̀nywe'e maa adigɔ, ̀n̄lentɔ ̀nd̄ɔɲ nswonɔ a mbo Zacchaeus mɔ, “Zacchaeus, w̄ɔɲsɔ n̄sigɔ a n̄syé ̀n̄lonɔ mɔ mɔ ka le a nda wò s̄i.”

⁶ Zacchaeus a tigɔ n̄lɔ wa atu ati w̄ɔɲsɔ sigɔ, ɲkwɛrɔ Yesu n̄i ̀n̄dorɔ. ⁷ Bɔ bya bit̄sim̄ bi yè mɔ, ̀n̄lɔginɔ ɲka n̄wurɔkɔ mɔ, “A ghèɛ ɲkuu a nda ̀n̄i ɲghèrɔ ̀n̄n̄n̄ j̄i b̄i a ghantɔ yu!”

⁸ Zacchaeus à le ̀n̄tigɔ mb̄iinɔ ntɔɛ a ndɔɲ nswonɔ a mbò Mmà'amb̄i mɔ, “Yɔ mb̄i Mmà'amb̄i, mɔ ka yàtɔ ɲjòò ja i fa at̄i ȳi fùurɔ a mbò ɲḡɔɲɛf̄um; b̄ɛɛ a bɔ mɔ mɔ le ɲjitɔ ɲkòbɔ a nu ̀n̄i tsù ɲkwɛrɔ ayòò yi bon̄ mɔ ka bènsɔ fu ɲgaa ji n̄ikwà.” ⁹ Yesu a tigɔ ̀n̄swonɔ ghu mbo mɔ, “Bɔ bi nda buà bi ywèènɔ mɔ ̀n̄lonɔ mɔ ̀n̄i ghù à ki mbɔ mu Abraham. ¹⁰ Nlonɔ mɔ Mu Nù à le nzi aa a n̄lɔò bɔ b̄ii mɔ bi le mbwɛ aa i ywèensɔ waa.”

*N̄ighàà n̄i nàà ̀n̄lonɔ mfɔ wa mɔ bɔ bi le n̄tuu yi aà
(Mt. 25.14-30)*

¹¹ Ajàn mɔ bɔ bya bi le si yu'utɔ innù ma juà aa, a tigɔ ̀n̄naa n̄ighàà n̄i n̄ánaa a mbo bo, ̀n̄lonɔ mɔ à le ti bɔ aa bon̄ à ghèè mɔ ̀n̄tigɔ ɲkuu a

Yerusalem, bè kii ñmɔɔntə ni mə ànnù ñifò Nwí ya a ka burə zì tsi'í maa noò. ¹² A le nswon mə, “Múnto'ɔ yí mò'ɔ à le ntswe ní ñghɛɛ a ala'a yí mɔ'ɔ tá bì yo'ɔ yí ní ñfò tá à bɔn mbü bì. ¹³ Mbɔn tá à fe'ɛ, a le ntwon ñgǎnfá'á ji ji ñighum, ñfa abà'atə ñkabə gold* a bo yí mò'ɔ yí mò'ó, ñswon a mbo bo mə, ‘Nì ghɛɛ ñka ntañə mítaa ni ju nywe'e a njwi yíi mə ka bü bì aà.’ ¹⁴ Lá ñgǎnjalá'á ji jya i le si bàà yí. A fè'è mə ñghɛɛ, bo tigè ñtoo bə mə bì yónə yí nswon mə, ‘Kaa bí'í si kónə mə tá ñbá ghú à bə mfo yí'í.’

¹⁵ “Bì le nyo'ɔ mbá wa a ní ñfò, a bú ñbì fu. A bìi mə aa ntigə nswon bi ntwon ñgǎnfá'á ji jya mə à le mfa ñkabə ya a mbo bo aa a nzi ñjim mítaa yíi mə bi le ntañ mítaa ntswe ni yu aà. ¹⁶ Yí ñtsyámbü a zì ñswon ghu mbo mə, ‘Taà, mə tən mə mítaa ní ñkabə ya àbii a yón ñbə iba'atə ñkabə ji ñighumè.’ ¹⁷ A swon ghu mbo mə, ‘Wa ò ghìrə siginè mbá ñgǎnfá'á yí ñsiginè! Tsó mə ò fá'a ní ñtiì ghó tsim ni múntsirə ñkabə aa, mə ka ghìrə tá ò tigə nsa'a njò'ó ala'a ji ñighumè.’ ¹⁸ Ñgǎnfá'á wa yíi à ywè'e bì baa aa a zì ñswon mə, ‘Taà, mə tən mə mítaa ní ñkabə yò ya àbii a yón ñbə iba'atə ñkabə ji ntaà.’ ¹⁹ A swon ghu mbo mə, ‘O ka tswe a atu njò'ó ala'a ji ntaà.’

²⁰ Ñgǎnfá'á yíi à ywè'e bì tarə aa a zì ñswon mə, ‘Taà, ñkabə yò ya i yuà, mə le ñkwerə a múm àsà'a atsə'è ñghɛɛ nanşə nləə; ²¹ mə le si bɔ'ɔ ní gho nlon mə ò ni nù yíi mə o tsə'ə si'í; ñlogə ní ñjoo jii kaa ò le ñwa'à lèə aa, ñkii mfu'u ni miji mii kaa ò le ñwa'à bè aà.’ ²² A swon ghu mbo mə, ‘Mə ka lògə aa tsi'í ñghàà ñii ní fe'ɛ a ntsü wò aa, i sa'a gho ghu mba abù'u yí bì! O le nzi mə mə tsə'ə, ñlogə ní ñjoo a adigə yíi mə mə le ñwa'à ghu lèə, ñkii mfu'u ni miji a adigə yíi mə mə le ñwa'à ghu bə aa ɛ? ²³ O leè ñghɛɛ ntigə wa'à ñkabə ya ya a bank ghèè ñləə, mə mə ti bìi mə kwerə ñkabə ya bo bì ñjim yíi aa a ya ɛ?’

²⁴ A tigè ñswon a mbo bè bya mə bi le ntəə wa adigə aa mə, ‘Kwerə ñkabə ya ghu mbo mfa a mbo nù wa yíi à tswe ni ñbà'atə ñkabə jya ji ñighum aà.’ ²⁵ (Bo swon ghu mbo mə, ‘Taà, wa à tswe ni ñbà'atə ñkabə ji ñighumè!’) ²⁶ ‘Mə swòñə a mbo bù mə, nù yíi mə à tswe ní ñjoo aa, bì ka kù'ùsè; lá nù yíi mə à si ní ñjoo tswe aa, bì ka mənşə kwerə, i kwerə mútsirə yíi mə à tswe ni ghu aà. ²⁷ A ñghèè ni ñgǎnkábáà ja jù, jii mə bo le si lòò mə mə tsuu mfo wàà bə aa, ní logə waa nzi ni bo, nzwitə a nsi mə.’ ”

Ajàn yíi mə Yesu à le ñkuu a Yerusalem tsò ñfò aà

(Mt. 21.1-11; Mk. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Yesu à swòñ mə laà ñtsya mbii ñtigə ñko'ɔ ñghɛɛ a Yerusalem. ²⁹ A ghèè mə ñka nywe'e a mbèè Betfage bo Bethany, wa atu nta'a mə bì le si twonə ni Olive aa, ntoo ñgǎnyəgənnù ji ji baa, ³⁰ ñswon mə, ‘Nì ghɛɛ fii ni mú àla'a mə a tswe a mbii bù aa, ní bə ghèè kii kuu bo ní ka yə mu jàkàsì tá bì tiñnə, tá à bə yíi kaa nù à leè ñwa'à ghu atu ko'ɔ aà; ní yə, ní fèè ñzi ní ghu faà. ³¹ Bɛɛ nù tsù a betə ghuu mə, ‘Nì fèè mu jàkàsì ghuà aa a ya aa ɛ?’ ní swon mə, ‘A lòò Mmà'ambi.’ ”

³² Bo bya bìi mə à le ntoo aa bi le ñghèè ñnnù kii ñfè'e tsi'í wa ajàn mə à le nswon a mbo bo aà. ³³ Bo ghèè mə ñka mfɛɛ mu jàkàsì wa, ñbɔn yí a zì ñbetə waa mə, ‘Nì fèè mu jàkàsì ghú aa a ya aa ɛ?’

* **19:13** mina: ñkabə baGrikia. Mina yí ñfùùrə a le mbə tsi'í tsó 10,000 frs. cfa.

34 Bo swonj mə, “Mmà'àmbi a lòò.”

35 Bo le nlògè nzi ni ghu a mbo Yesu, nnonjsə itsə'ə jyaa wa njim mu jakási, nghirə Yesu a kə'ɔ ntswe ghu. 36 A kà mē aa nghεε bo tigè nsantə itsə'ə jyaa wa mánji. 37 A ghεε mē nka nywe'e a ajən yī mē à ka tigə sigə nta'a Olive aa, nnòɔ ngǎnyəgənnù ji jya tsim i ləginə nka ndoritə, ntonjə nghan'asə nī Nwī nlonj innù jī wè jī wè jī à le nghirə bo yə aà, 38 nswonjə ni mē,

“Bī'inə gha'asə Mfò yī mē a zī nī ikūm Mmà'àmbi aà!

Mbɔɔnə a aburə, tã nìgha'a tswe a mbo Nwī!”

39 BaFarisai bī mɔ'ɔ bii mē bi le ntswe wa atiti nnòò bē aa swonj ghu mbo mē, “Ndi'innù, wenə ngǎnyəgənnù jo jù.”

40 A kwi'i mē, “Mè swonj a mbo bù mē, ‘A le mbaa bə yī mē bo ma bù kutə mintsù myaa bəə bonj tsi'ī ngò'ò jù ka bəjnə tigə tɔjnə nghan'asə nī Nwī.’ ”

Yesu à yə'ə nlonjə atu Yerusalem

41 A zī mē nka nkoontə, nyə mūm ala'a ya, nyə'ə nlonjə atu ala'a ya, 42 nswonj mē, “O le mbaa ghəè zī, sii, ayoo yī mē a zī nī mbɔɔnə aà! La tsitsɔnj a ləontə a nsi mi'i wò! 43 Nòò a zī mē ngǎnkibàà jo ka yī jī'i nkyə i karisə gho ghu, i kənjə gho ghu a mbèè tsim 44 i zwitə ghuu bu bi bɔɔ buu, kaa wa'ǎ ngò'ò yī tsù bú mma'atə tã i nɔnjə a atu yī mò'ò; nlonj mē kaa ò le nyə noò wa yī mē Nwī à le nzi a nyweensə wò ghu aa, kaa wa'à zi aà!”

Ajən mē Yesu à le nghεε nkuu a ndàmà'anwī aà

(Mt. 21.12-17; Mk. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

45 A le ntigə nghεε nkuu a ndàmà'anwī nloginə nka mfurə bē bii bi le si fēe njoo ghu aa, 46 nswonjə ni mē, “Bī njwa'anə a mūm ənɔwà'anə mē,

‘Ndá yà i ka yī bə aa àdìgə ntsà'àtə Nwī’;

lã nì ghìrə mē i tigə mbə adigə nləontə biyərə.”

47 A le si tigə ndi'i nī ànnù Nwī wa mūm ndàmà'anwī a njwī tsimə. Bìlì bi ngǎnmà'a Nwī bo bi ngǎndi'i nɔnjə, ni bitsyàsə, bi le nka nlɔɔ yī mē bi zwitə, 48 lã kaa wa'à mánji yə nlonj mē bə bī ghà'àtə le si yònə nłɔɔ nī nyù'ù innù jī mē à le si swonjə aà.

20

Ajən mē bi le si ligitə ada'a Yesu aà

(Mt. 21.23-27; Mk. 11.27-33)

1 A bə njwi yī mò'ɔ Yesu a kuu a ndàmà'anwī, nka ndi'i nī ànnù ghu a mbo bə, nkii nseensə nī ntoò yī nsiginə, bìlì bi ngǎnmà'a Nwī bo bi ngǎndi'i nɔnjə bo bi bità bi ala'a bi zī mbetə yī mē, 2 “Nanjsə nswonj a mbo bī'ī, O ghìrə innù juà jī mē o ghìrə aa nī àdà'a wo ε? A ada'a ma yú a mbo wò aa, a fã wò ε?” 3 A kwi'i a mbo bo mē, “Mè ka kii betə ghuu nī àbetə: Swonjə nì ghá, 4 Jɔn à le nlògə ada'a aa fə a nka mmurə bə nkì aa ε? A le nlò aa mbo Nwī kə a mbo bə aa ε? Nì kwi'i tã mē yu'u.” 5 Bo ghaànə a titi bo nswonj mē, “Mbə bī'inə kwi'i mē a le nlò aa a mbo Nwī bonj à ka betə yī'inə mē, ‘Nì lèè ntigə wa'ǎ ànnù yī mē à le si swonjə bii aa a ya aa ε?’ 6 Lã mbə bī'inə swonj mē a le nlò aa a

mbo bè boŋ bè bú bitsim ka tumntə yi'inè nî ñgò'ò, ñloŋ mə bo nanse mbii mə Jon à laa mbə ngəŋntoò Nwĩ.” ⁷ Maa ajàŋ bo tigè ñkwi'i mə kaa bo le nwa'á adigə yii mə a le nlò ghu aa zĩ. ⁸ Yesu a tigè ñswon a mbo bo mə, “Kaa mə ka wa'à ñu yii mə à fa ada'a mə ghirè nî ñnnu jũ ghu aa a mbo bù ki nswonə.”

Nìghàà nî nānaa nloŋ bìlensə bi akò milù'ù
(Mt. 21.33-46; Mk. 12.1-12)

⁹ Yesu a naa nìghàà nî nānaa a mbo bo mə, “Ñu yĩ mò'ò à le mbě akò milù'ù yi, nlesə a mbo bè, mfe'e ngehèè ñtswe a atoo dāŋ àgha'a a sa'à ¹⁰ nòò ñkyá mīntà mi ati milù'ù mya à kù'ù mē, a too ñgāŋafā'á yĩ mə à gheε ñkwere mīntà mi ati milù'ù mya mĩ mò'ò a mbo bìlensə bi akò byá, lá bìlensə bi akò bya bi tswá yi ngehə, ntsyasə yi a biĩ tsi'ĩ n̄bó n̄bó. ¹¹ A bú ñtoo ngāŋafā'á wa yĩ mò'ò, bi kĩ ñghə yi, nniŋ ndirè àtu ghu atu, ntsyasə yi a biĩ tsi'ĩ n̄bó n̄bó. ¹² A ku'ùsə mbo ntoo ngāŋafā'á yii mə à ywe'e ji tarə, bi tswá ma ghú ñniŋ ila'a ghu nu mma'a yi a abeε. ¹³ ‘Mbōŋ akò wa a swon mə, ‘Mè ka ghirè aa mə akə tsĩtsōŋ aa ε? Mè ka too mū ghà yĩ m̄bāŋnè ghú mə mè nanse ñkōŋ aa, nòò tsu bi yē yi mbə'otə.’ ¹⁴ Lá bìlensə bi akò bya bi yè mē yi, ñswon bo ni bo mə, ‘Áá ñjīnda yĩ à ghúlá, bĩ'inè zwitə yi tá ñjoo jũ ì tigə mbə jĩ'inè.’ ¹⁵ Bo le ntigə ntswa yi, mma'a a abeε wa ñjīm ñkya milù'ù ñzwitə yi. Ma mùu ajāŋ n̄ mōdōntə mə n̄bōŋə akò milù'ù wa à ka ghirə mə akə a nu bo aa ε? ¹⁶ A ka zĩ zwitə bìlensə bi akò ma bya, ì lensə akò yi ya a mbo badāŋ.” Ajāŋ mə bè bya le nyu'u ma mùu ajāŋ aa, ntigə nswon mə, “Kaa mbə Nwĩŋgōŋ a wa'à biĩ.”

¹⁷ Yesu a lēntə waa mbetə mə, “Nìghàà ni Nwĩ nulà ni tigè ñswon aa mə akə aa ε?

‘Tsi'ĩ ñgò'ò ya mə b̄bō bi nda bi le ntuu aa, ì bēŋ mē ñtigə ñgò'ò n̄buu ni nda yĩ ñwè.’

¹⁸ Ñu ñtsim yii mə à wo a nî ñgò'ò ma ya aa, à ka bəgikə; lá beε mə ì wo a nu ñu bəə boŋ ì ka ghò'ò yi.”

Abetə ñloŋ annù ntu bitax
(Mt. 22.15-22; Mk. 12.13-17)

¹⁹ Ñgāŋndi'i Nōŋsə ni b̄l̄i bi ngāŋmà'a Nwĩ ghèə ì tswa yi maà noò, lá n̄baŋnə mbə'ò mi'i mi bē byá. Bo le nzi mə à le nnaa nìghàà nya aa nloŋ n̄gā yāà. ²⁰ Bo tigè ñlō n̄ àbwarə, ñtigə n̄lō b̄tswērə, ñtoo ghu ñjīm mə bi zi ñka mbagilə mbetə ñii ni m̄ghàà tá tsyà ghu ì tswa yi ì fa a mbo Gúmnàà yii à le ntswe n̄ àdà'á a atu bo aa tá à sa'a yi. ²¹ Bi tigè ñzi mbetə yi mə, “Ñd̄i'innu, b̄i'ĩ zi mə annu yii o ghàà ñk̄i ndi'i aa a ku'unə, ñki nzi mə kaa ò si nāndènə a tit̄i bè t̄e'e, ndi'i aa tsi'ĩ m̄āŋji yii mə Nwĩ a lō mə bè ka ntswe ghu aa. ²² A ku'unə ni nōŋsə yi'inè a ntu tax a mbo Kaisa kè ñgāŋ aa ε?”

²³ Lá à le nzi m̄itsyè m̄ii mə bo le si lobitə aa, ñswon a mbo bo mə, ²⁴ “N̄i zi n̄ ñkabə silva tá mè yə.” Bi zĩ ni yu, a betə waa mə, “A tswé àtu wo bo bi ñkūm wo fāa n̄ ñkabə aa ε?”

Bo kwi'i mə, “Áa yĩ Kaisa.”

²⁵ A swonj a mbo bo mæ, “Ma la a bə mæ nî ka mfa njoo jii mæ à ni jî Kaisa aa a mbo Kaisa, ñkii mfa nî njoo jii mæ à ni jî Nwî aa a mbo Nwî.”

²⁶ Kaa bo le njwa'á ajàn mæ mbə bi tsyá ntswa yi a nsi bè ñlonj annu yii mæ à swònjə aa zî, ànnu a gha'á waa, bi kutè mantsü myaa.

Abetə ñlonj annu nyweenə nî nîwô

(Mt. 22.23-33; Mk. 12.18-27)

²⁷ BaSadukai bi mo'ɔ bii mæ bi swonjə ni mæ kaa bè si a ni nîwo yweenə aa, ²⁸ bo le nzî mbetə yi mæ, “Ndî'innu, Moses à le mfa ndi'i a mbo bî'i mæ, mbê ndim nù a kwo ti mu, mumaà yî a logè ñgwê yî wa njwe bɔɔ bo yu a mbô ndim yî wâ. ²⁹ Bɔɔ bi ma bî mo'ɔ le ntswe ghu bi sàmbaa, yî ntsyambü a yo'ò mângyè ñkwo ti mu; ³⁰ yî àyòntə a bú ñyonj nyo'ɔ mângyè wa, ³¹ yii à ywe'e bi tarə aa, a kî ñlogə mângyè wa, bo bya bi sàmbaa bi kî logə mângyè wa tsi'i bitsim ñkî ñkwokə ti mú. ³² A ti mæ ti bə a njim mângyè wa a kî ñkwo yii ngaa. ³³ Tsó mæ a le mbə ma mùu ajàn aa, nòò yii bè ka yî yweenə ni nîwo aa, mângyè ghú à ka yî tigə bə aa yî wò aa ε? Tsó mæ bo bya bi sàmbaa le nyo'ɔ yi aa ε?”

³⁴ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Bè bî fàa ngù'ù bi yo'okə, bi fâ nî bɔɔ bângyè a ndá nyo'ɔ; ³⁵ lá bè bii mæ bi ku'unə a mbìnə ni nîwo i tswe ntì maa ngù'ù mbi yii mæ i zî aa, kaa baa yî wa'á kà nyo'ɔ, kaa wa'á bângyè a ndá nyo'ɔ ka mfa. ³⁶ Bo ka yî bə aa tsi'i tsó baangel kaa kî'í kà ñkwo. Bo bə aa bɔɔ bi Nwî ñlonj mæ bo biinə nîwo aa. ³⁷ Lá a ngghèe nî ànnu nyweenə nîwo, Moses à le mfigitə wa nî adigə aɱwà'ànə ya mæ a ghàà ñlonjə atsugə iti ya mæ mo'ɔ i le si khi ghu aa, ñlonj mæ maa adigə, à le ntwonjə Mmà'àmbi a ni Nwîngɔn Abraham, ni Nwîngɔn Isaac, bo bi ni Nwîngɔn Jakob. ³⁸ Kaa à laa wa'á Nwîngɔn biku bi bə bə, à bə aa Nwîngɔn bè bii bi tswe bitì. Nlonj mæ bè bitsim bi tswe bitì aa ghu mbô.”

³⁹ Ngəndi'i nònsə jya jî mo'ɔ bi le ntigə nswonj mæ, “Ndî'innu, ò fá àkwi'i yî siginè.” ⁴⁰ Nlonj mæ bo le ntigə mbo'ɔ a mbü ngghèe nî mbü a mbetə yi nî innu.

Abetə ñlonjə Ayo'ò Nwî wá

(Mt. 22.41-46; Mk. 12.38-40)

⁴¹ Yesu a betə waa mæ, “Mbə bi swonj mæ Ayo'ò Nwî wa à ni mu David aa mæ akə aa ε? ⁴² Nlonj mæ David yu mbɔn à swònjə a múm aɱwà'ànə bi Psalm mæ,

‘Mmà'àmbi a swonj a mbô Mmà'àmbi ghà mæ:

Tswe a mbèè ñkwεε mē nî mà'á,

⁴³ ñywe'e a noò yii mæ mæ ka yî ghìrə ngàñkibàá jò nî àtətə mikòrə mo aà.’

⁴⁴ Ma mùu ajàn mbə David a ka ntwonjə yi nî Mmà'àmbi, a tigə mbu ntsyà aa la mbə mu David aa ε?”

Ajàn yii mæ Yesu à le njwà'asə bə ñlonj ngəndi'i nònsə aà

(Mt. 23.1-36; Mk. 12.38-40)

⁴⁵ Ajàn mæ bè bitsim le si yu'utə annu yii à le si swonjə aa, Yesu a swonj a mbo ngənyəgənnu jî mæ, ⁴⁶ “Nî ka ntsyəsə ghuu nlonj ngəndi'i

nòŋsè, bo kòŋè nî ñka ñwe'ε ñdàŋə itsè'ə ñkarə ni ju, ñkii ñkòŋə ni mə tá bə ka ntsa'atə nî waa nî àghu'usə a mītaa; ñkòŋə a ntswe nî ìlən̄ jii i tswe a mbīi aa a ndāŋghòtə, ñkii ñkòŋə nî ìlən̄ jii i kò'ɔnə aa a adigə adinà. ⁴⁷ Bo nî'ì ni bìkwī'ì bi bāŋgyè, ñkwèrə nî ñjoo jyaa ni mīla'á myaa, m̄bagilə ntsa'atə nî Nwī nî ñdanə mighàà. Wa ñgi'ì yīi ì ka yī kuu a nu bo aa ì ka yī swèrè.”

21

*Ñkabə ñtsà'atə Nwī ñkwi'ì māŋgyè wá
(Mk. 12.41-44)*

¹ Yesu a tswé a múm ñdāmà'anwī ñŋentə atú yi nlentə nyə ajàn yīi mə ñgāŋkabə i le si niŋə nî ñkabə a múm ñkòm mmà'anwī aà. ² A le ñki nyə ñkwi'ì māŋgyè yī mò'ɔ yīi mə à le mbə ñgàŋàm̄fum aa a tsyá ñniŋ ibà'atə ñkabə copper ji baà, ñdùú yi i bə tsó kabà yī m̄fùùrè. ³ Yesu a swon̄ mə, “Mè swon̄ tsi'ì annù ññkon̄ a mbo bù mə, ñkwi'ì māŋgyè ghú mə à ni ñgàŋàm̄fum aa, à ñŋ ñkabə fāa múm ñkòm ñtsyatə bə bìtsim; ⁴ ñlon̄ mə bo swatə aa tsi'ì múntsirə a ni ñkabə yīi bo luu ni yú aa mma'a Nwī ni yu. Lā māŋgyè ghú mə à ni ñgàŋàm̄fum aa, à kòòntə aa ñkabə ñtsim yīi mə à tswe ni yu aa mfa.”

*Ajàŋ yīi mə Yesu à le ñghàà ñlon̄ annù nsà'a Ndāmà'anwī aà
(Mt. 24.1-2; Mk. 13.1-2)*

⁵ Bo bī mò'ɔ bi le si ghàà nî ànnù ñlon̄ ajàn yīi mə bi le ñghùrə ndāmà'anwī nî ñgò'ò jii i le nan̄sə mbon̄ mbòŋ aa, bo bi ni ñjoo jii mə bə le mfa a mmà'a Nwī ghu aà. Bo kà mē aa ghaa laa, Yesu a swon̄ mə, ⁶ “Ñjoo mà jū tsim mə ni yə aa, ñjwi yī mò'ɔ i zī mə Kaa tsi'ì ñgò'ò yī m̄fùùrè kaa i ka yī wa'á a atu yī mò'ɔ bú nɔŋə. Bi ka yī sà'á tsi'ì tsim mà'anə a nsyè.”

*Annù nyə ñgi'ì bo bi ajàn mə bi ka yī ki tso'ɔ akorə bɔɔ bi Kristo àà
(Mt. 24.3-14; Mk. 13.3-14)*

⁷ Bo bètə yi mə, “Ndì'innù, nan̄sə nwon̄ tá bī'ì yu'u, ìnnù ma jū i ka yī fè'è aa a noò àkə aa ε? Alənsə yīi mə a ka yī dī'ì mə noò m̄fè'è ìnnù ma jū à tìgə ñku'u aa, a ni aa akə aa ε?” ⁸ A swon̄ a mbo bo mə, “Nì ka ntsyəsə ghuu tsee ló lèè tá ñu tsù à bwe'esə ghuu; ñlon̄ mə bə bī ghà'atə ka yī zī nī ñkūm gha, i ki swon̄ə ni mə, ‘Mè ni yu wá!’, ‘Nòò wa à kòòntə m̄!’ Nì tsuu waa ki yòŋə. ⁹ Bεε mə ni yu'u mə bi mà'a ntsò, kə bεε mə ni yu'u annù ñlon̄ iyòŋ, ni tsuu ki bo'ɔ si'ì si'ì bə; ñlon̄ mə ìnnù ma jū i tswe ni m̄fòò m̄fè'ε ya'a; kaa mbī i ka yī wa'a aa tsi'ì ma mùu noò ghensə ñlwi'ì.”

¹⁰ Yesu a ghèè nî mbīi a nswon̄ a mbo bo mə, “Ɔtoo i ka yī ki mà'a ntsò bo bi jī mò'ɔ, tá itoo jii mə bífò bu'utə aa tá ì ki ñka mma'anə bo bi jī mò'ɔ; ¹¹ ñsyè i ka yī ki tsìgìnə tsi'ì nì m̄tìtì, tá m̄ikwenə à kuu ala'a, tá m̄ìghòò mi ñkwōŋ bə tá m̄i fè'ε a idigə idigə; ìnnù jī swèrè ñswerə bo bi ìlensə jī wè i ka yī ki fè'ε a mbà'á ñkàn. ¹² Mbon̄ tá ma juu ìnnù ì ka mfe'ε, bon̄ bi ka yī ki ban̄tə nî ghuu, i kii tso'ɔ nî àkòrə yuu. Bi ka yī ki tswatə nî ghuu i fa ni a ndan̄ghotə tá bi ka nsa'a, i kii mà'á nî ghuu a ndátsan̄ə. Bi ka yī ki ghèè nî bù a nsi bífò bo bi Gúmnàà ñlon̄ annù ñkūm ghá. ¹³ Ma yú a ka yī fa abwarə a mbo bù mə ni swon̄ annù yá. ¹⁴ Mbə a fè'ε ma mùu ajàn nì tsuu ki tan̄tə annù yīi mə ni

ka ghìrə swonj fi'isə ìbìi nú ghuu ghu aa mbonj tá nòò à ku'u; ¹⁵ ìlonj mə mə ka yí fa nìghàà bo bì m̀tsyè a mbo bù, a ajàn yíi mə kaa mbə bə bii mə bì nìj isa'a a nu bù aa kaa mbə bì wa'à lìgìtə kə ki ntuu. ¹⁶ Tsi'ì bitaa buu ni bìndé buu, ni bɔɔ bi maà buu, ni bǎngwè'è buu, bo bì ikà'à juu, bì ka yí fèè ghuu. Bì ka yí tswatə ghuu bì mɔ'ɔ fa mə bì zwitə. ¹⁷ Bè b̀tsim ka yí bàà ghuu nlonj ikùm ghá. ¹⁸ Là kaa tsi'ì ìnònètú yùù yí m̀fùùrè kaa ǹbə yí wa'à bwè. ¹⁹ Nì bə tǎjntii i bii ngi'i bonj nì ka yweensə mib̀i mi nú muu.

Yesu a ghaa ànnù ìlonj ajàn yíi mə bì ka yí ta ngi'i nì àla'a Yerusalem aà

(Mt. 24.15-21; Mk. 13.14-19)

²⁰ “Mbə nì yí nyə ngǎjntsò i karisə Yerusalem, nì zì mə nòò ìta ngi'i ghu à kòontə mə. ²¹ Maà noò tá bə bii mə bì tswe a ala'a Yudea aa bì fè'è ñkhəkə ñkɔ'ɔ ñghɛɛ a itu m̀inta'à, tá bii mə bì tswe a múm ñjò'ò àla'a aa bì fè'èkə, tá bii mə bì tswe a mbèè ifò aa tá bì tsuu bu ñkuu a múm ñjò'ò àla'à; ²² ìlonj mə ñjwi mà jú à ka yí bə aa noò yíi Nwí à ka yí ndí ngi'i a nu bə bi, a nlwensə innù tsim jii mə bì ñwa'anə a mum nìghàà nì Nwí aà. ²³ Wɛɛ! Ngì'ì b̀imaburə bì ato'o bo bì yí bii mə bì nɔnsə bɔɔ maa nì ñjwi ma jya aà! Nlonj mə ñgi'ì yí ñwè i ka yí tswe fàa atu nsyè, tá Nwí à d̀i'ì alwintɔjə yí a nu bə ma bú. ²⁴ Bì ka yí zwitə bə bì ghà'àtə nì munwí ñtsò, i tigə tswatə waa nì ìbù'u ntsò, i ghèè nì bo itoo itoo; tá b̀tìzì Nwí bì kuu Yerusalem i nanjə ki kwàrə, i tigə nnì'ì nì bə, i ywe'e noò yíi mə Nwí à ləə mə tá bo ghìrə ma yú ànnù aa, à zi mmè.

Ajàn yíi mə Mu Nù à ka yí bú bì aà

(Mt. 24.29-31; Mk. 13.24-27)

²⁵ “Flènsè i ka yí k̀i fè'è a nì ǹnòò, bo bì a nì sàj bo bì nì m̀njòn. Tá bə a itoo itoo bì tswe a múm ñgi'ì tá itu jyaa buurə a ajàn yíi mə bì yə miyaa bo bì ikànə ñki i tigə burə ju'u aà. ²⁶ Bə ka yí tigə bɔ'ɔ nlonj innù jii mə i fè'è a mbi aa, i tigə wòkə tsi'ì tsò ìku njoo; ìlonj mə bì ka yí tsigə ida'a tsim jii i tswe a aburə aà. ²⁷ Maà noò tá bì yə a Mu Nù tá à ka nzi nì a múm ǹbà'à nì m̀idà'à nì nìgha'a nì wè. ²⁸ Mbə nì yí nyə ma juu innù i loginə ñka mfe'è, nì b̀innə ñtəə ñjəntə itú juu a ndəj nlonj mə nòò ñtsù'ù àtú yuu à kà mə aa ñkoontə aà.”

Annù yíi mə mbə bì yəgə nì àtì figə aà

(Mt. 24.32-35; Mk. 13.28-33)

²⁹ Yesu a ghèè nì m̀bii ñnaa nìghàà nuà a mbo bo: “Lèntə nì àtì figə bo bì ìtì jì mɔ'ɔ; ³⁰ a yí mbə noò yíi ntaà jì i fi'isə mə iyən jì fii aa, nì zì mə nòò ñtsù m̀bən à tigə a abò. ³¹ A k̀i mbə nì a ngìj ngìj mə, nì bə yə tá ìnnù juà i ka mfe'è bonj nì zì mə nòò ànnù nifò Nwí à kòontə mə. ³² Mə swonj tsi'ì annù ǹjkonj a mbo bù mə, kaa nìwàà nì bə nuà nì ka wa'à tsyà ti ghè ìnnù ma jú tsim i fè'è mə. ³³ Aburə bo ñsyè ka yí tsyà, là kaa tá nìghàà na nì wa'à tsyà.

A ku'unə mə ta nì ka ntswe nìkə̀rə

³⁴ “Nì ka ntsyesə ghuu ntsuu mib̀i mi nú muu bo bì noò ghùù si'ì si'ì k̀i fa nlonj annù m̀iji bo bì a ñka nnò, bo bì ìnnù jii mə i nwùgè nì ghuu fàa múm ñtswèntii aa bonj ñjwi mà ya i ka yí wí'ikə tswa ghuu tsò m̀ataa. ³⁵ Nlonj mə ñjwi mà ya i ka yí zì aa a mbo bə b̀tsim bii mə

bi tswe fàa atu nsye aà. ³⁶ Nì ka nstwe nìkərè a ηgòη bìnòò bītsimè, ntsa'atə nì Nwí mə mbə a fa m̀t̀t̀t̀ m̀i mə mbə nì yí ὴkhə innù ma jù tsim mə i ka yí k̀ f̀è'è aà, tá bàηnə təə a nsi Mu Nù.”

³⁷ Yesu à le si d̀i'ì nì nìghàà nì Nwí a ndámà'anwí a n̄jwí tsimè. Mbaηnə ηghèè ñle nì n̄ta'a yíi mə bi le si t̄wɔηə nì Olive aa n̄tugè. ³⁸ Tsi'í a mbà'a mbà'à bə bītsim le si z̄i a ndámà'anwí a nyu'u ànnù yíi mə à le si d̀i'ì aà.

22

Ajàη yíi mə bi le n̄taηə annù atu Yesu aà

(Mt. 26.1-5; Mk. 14.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Nòò ὴkùrè àbaa ti kò'ɔ wa, noò wa yíi mə bi le si t̄wɔηə nì Passa aa, à le ὴkù'ù, ² b̀l̀l̀i bi ὴgǎηmà'a Nwí bo bi ὴgǎηnd̀i'ì n̄ɔηsè bi kà mbò'ɔ bə bya ntigə n̄lɔɔ nì àjàη mə bi ka ὴesə zwitə Yesu.

Ajàη yíi mə Judas a le mbii mə yu ka fèè Yesu aà

(Mt. 26.14-16; Mk. 14.10-11)

³ Satan à le ὴkuu a ato'o Judas wa yíi mə bi le si t̄wɔηə nì Iscariot aà, mbə ὴgǎηyègənnù Yesu wa yí m̀ò'ɔ a t̄it̄i bya n̄ghúm n̄tsò baa aà. ⁴ Judas à le n̄lò ὴghɛɛ yi, ὴghɛɛ n̄taηtə bo bi b̀l̀l̀i bi ὴgǎηmà'anwí bo bi b̀l̀l̀i bi ὴgǎηmbè ñdámà'a Nwí a ajàη yíi mə yu ka fèè Yesu a mbo bo aà. ⁵ Bo le n̄naηsə n̄doritə tsi'í n̄bè ànnù, mbii mə bo ka fa ὴkabə ghu mbò. ⁶ Judas à le ὴki mbii, n̄tigə n̄lɔḡinə ὴka n̄lɔɔ nì m̄an̄ji yíi mə mbə yu fèè Yesu a mbo bo ti ghè mə bə z̄i.

Ajàη yíi mə Yesu bo bi ὴgǎηyègənnu ji le n̄ji m̄iji mə Passa aà

(Mt. 26.17-25; Mk. 14.12-21; Jn. 13.21-30)

⁷ N̄jwi ì le ὴkù'ù àjàη mə bi taηtə annù n̄jwí Abaa ti kò'ɔ, ὴwa n̄i m̀ n̄b̄in̄jərè Passa aa, ⁸ Yesu a too Peta bo J̄on, n̄swon a mbo bo mə, “Nì ghɛɛ n̄taηtə m̄iji mi Passa, a ajàη mə b̄i'inè ka ji aà.”

⁹ Bo betè yi mə, “B̄i'ì ghɛɛ taηtə aa fə ε?”

¹⁰ Yesu a kwi'ì a mbo mə, “A ajàη mə ni ka k̀i kuu ghèe a n̄jò'ò àla'a aa, nì ka yə ὴt̄ à be'e àntòò ὴk̀i, nì yə, nì yonè yi nyon ὴkuu a nda yíi à ka kuu ghu aà. ¹¹ Nì kuu nì swon a mbo mb̄ɔη ñda wa mə, ‘N̄d̄i'innù à bètə mə, n̄ja'à ñda yíi b̄i'ì bi ὴgǎηyègənnù ja ka ji Passa ghu aa ì fə aa ε?’ ¹² Boη à ka d̀i'ì n̄ja'à ñda yí ὴwè yí m̀ò'ɔ a ndəη yíi mə n̄joo i tswe ghu aa t̄a n̄i n̄aηsə.”

¹³ Bo le ὴghèè ñyè ὴgòη innù tsim tsi'í wa ajàη mə Yesu à le n̄swon a mbo bo aa, ntigə n̄naηsə n̄joo n̄ji Passa jyá.

N̄tarə Mmà'àmb̄i

(Mt. 26.26-30; Mk. 14.22-26; 1 Kor. 11.23-25)

¹⁴ Nòò n̄ji Passa wa à kù'ù m̄ə, Yesu bo bi ὴgǎηyègənnù ji bo tswè a atu atətè, ¹⁵ a swon a mbo bo mə, “Mè gh̄rə n̄aηsə n̄lɔɔ mə mə ji m̄iji mi Passa b̄i'inè i b̄ɔη yə ὴḡi'ì. ¹⁶ Mè swon a mbo bù mə kaa mə ka yi wa'à m̄iji mà m̀ bù n̄ji i ywe'e a noò yíi mə ànnù n̄ifò Nwí a ka yí z̄i t̄a n̄ji'ì ànnù yíi bi ji ghu aa t̄a ì n̄aηsə n̄laa.”

¹⁷ Yesèò à logè ñd̄ɔη m̄ilù'ù n̄fa m̄bi'ikə a mbo Nwí n̄swon mə, “Nì ko nno ὴkwerinè n̄i yu. ¹⁸ Mè swon a mbo bù tsi'í annù n̄ikon mə, kaa mə ka yi wa'a m̄ilù'ù bù ñno, ñywe'e noò yíi mə ànnù n̄ifò Nwí a ka yí z̄i aà.”

19 A tigè m̀bu nlògè abaa, mfa m̀bi'ikè a mbo Nwĩ, m̀batə mfa a mbo bo, n̄swon̄ mə, “A nĩ ìb̄inũ gha i ghuà, yĩ m̀è ka fa a atu bù aà. Nĩ tigè nḡhìrə ma mùu ajàn̄ ñwa'atə nĩ ghá.” 20 Tsi'ĩ maa ajàn̄, a k̄ĩ n̄fa ndon̄ ya a mbo bo a noò mə bo jì m̀è m̄jì mya m̄nsə aa, n̄swon̄ mə, “N̄don̄ yulà, à nĩ àkàà yĩ fii yĩ m̀è Nwĩ à wàrə bú bo nĩ àlèə nũ ya yĩ m̀è bi ka saansə a atu bù aà.

21 “Lá, yê n̄, n̄u yĩ m̀è à fèè gha aa, à tswe fàa atu atetè ñji bi'i yu, 22 Lá ànnũ ma yũ a ka yə Mu n̄u aa tsi'ĩ ajàn̄ yĩ m̀è bi lèè n̄tɛ'ɛ n̄tan̄tə nləə aà, lá ñgĩ'ĩ yĩ n̄swèrə a nu n̄u yĩ m̀è à fèè yi aà.”

23 Bo lɔḡinè n̄tigè mbetə nlɔɔ a tit̄i bo mə m̀bə a nan̄sə m̀bə aà wò yĩ m̀è m̀bə à ghìrə ma yu ànnũ aa lè!

A jàn̄ yĩ m̀è àswuñnè à lè mfɛ'è ñlon̄ ànnũ n̄u yĩ m̀è à n̄i n̄u yĩ ñwè aà

24 Aswùñnè a lè mfɛ'è a tit̄i nḡanjyègənnũ Yesu, bo lɔɔ n̄i n̄zi m̀è n̄u yĩ m̀è à n̄i n̄u yĩ ñwè àkò'òntsirə a tit̄i bo aa n̄i wò ɛ? 25 Yesu a swon̄ a mbo mə, “Bifò bi bit̄iz̄i Nwĩ bo bu'utə b̄ə byaa laa bù'utə. Bi twon̄è n̄i bit̄a bi ala'à byaa laa n̄i ñḡanghìrə ìb̄on̄è. 26 Lá tá à tsuu maa ajàn̄ bə a mbo bù. A ku'unə mə n̄u yĩ m̀è à n̄i akò'òntsirə a tit̄i bù aa tá à bə tsi'ĩ tsò m̄n̄khə yĩ m̀è à kè'ə nsigè nlwi'isə. Tá bit̄syàsə a tit̄i bù bi bə tsi'ĩ tsò ñḡàn̄fà'à. 27 A ghà'atə wò aa ɛ? N̄u yĩ m̀è à tswe a atu atetè ñji aa kè n̄u yĩ m̀è a tsyàsə m̄jì aa ɛ? A laa mə à n̄i n̄u wa mə à tswe ñji aà. Lá m̀è b̄an̄nə n̄tswe a tit̄i bù aa tsi'ĩ tsò n̄u n̄tsyàsə m̄jì.

28 “N̄i tswè m̀è bi'inè a m̄m̄ ñgĩ'ĩ n̄tsim̄ yĩ m̀è mə yə aà. 29 Tsò mə Taà ghà à fà m̀è m̄ida'a a mbo m̀è m̀è tá m̀è ka n̄sa'a mbi yù aa, m̀è ki mfa ma myaà m̄ida'à a mbo bù. 30 N̄i ka yĩ ki jì kii nno a atu atetè m̀è a m̄m̄ ànnũ n̄ifò m̀è. N̄i ka yĩ kii ñjan̄nə n̄i ìb̄èrə i ki sa'a n̄i ìtsə baIsrael̄ jya ñgh̄um̄ n̄tsò baà.

*Ajàn̄ yĩ m̀è Yesu à lè n̄swon̄ mə Peta à ka tuu yi aà
(Mt. 26.31-35; Mk. 14.27-31; Jn. 13.36-38)*

31 “Simon, Simon, yu'utə! Satan à lè mbetə mə yu ywe'etə ghuu tá sègə ghuu tsò abaa, 32 lá m̀è tsà'atə m̀è Nwĩ a atu wò, Simon, mə tá àb̄iintīi yo tsuu l̄ɔ b̄ə. Bɛɛ ò b̄ənkə gho mb̄i a nu m̀è, ò liḡinè ñn̄iñ m̄ida'a a nu b̄il̄m̄ b̄ò.”

33 Peta a kwi'i m̀è, “Mmà'àmbi, m̀è tàn̄tə mə m̀è ka kuu atsan̄ bi'io, i kii kwo bi'io.”

34 Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “M̀è swon̄ a mbo wò Peta mə, m̀b̄on̄ tá ànkègè à ton̄ n̄itugè s̄i, bon̄ ò tuù m̀è gha ñgàà jì tarə n̄swon̄ mə kaa ò s̄i gha z̄i.”

Annũ yĩ m̀è m̀bə bi ghìrə a noò ñgĩ'ĩ aà

35 Yesu a betə ñḡanjyègənnũ jì m̀è, “Nòò wa mə m̀è lè ntoo ghuu n̄swon̄ a mbo bù m̀è n̄i tsuu abòsà lògè, n̄tsuu abàà lògè, ñki tsuu n̄tam nlògè aa, n̄i lè mbaa mbon̄ə ayoo yĩ tsu aa ɛ?”

Bo kwi'i m̀è, “Ñgan̄.”

36 Yesu a swon̄ a mbo bo mə, “Lá, ts̄its̄on̄ n̄u yĩ m̀è à tswe n̄i àbòsà yi n̄i àbàa yi aa, tá à liḡinè nlògè. N̄u yĩ m̀è à s̄i n̄i munwĩ n̄tsò tswe aa, tá à fee akùtè yi nyuu ghu. 37 Nlon̄ mə, m̀è swon̄ a mbo bù mə, ànnũ yuà yĩ m̀è an̄wà'ànè Nwĩ a swon̄ aa m̀è: ‘A yê ñgĩ'ĩ tsi'ĩ tsò ñḡan̄mbù'ú

innu ji bi' aa, ka bòontè mbi'i ngaà yà, òlòṅ mē ñgòṅ innu tsim jii mē bi le ñṅwà'ànè mbi'i ngaà yà aa i kà mē aa mfe'ε mbòontè.”

³⁸ Ñgǎnyəgənnu ji i swon mē, “Yé, bìmuniwì bi ntsò bi baa bì bulà, Mmà'àmbì.”

A kwì'i mē, “Wa a kù'ù mē.”

A àjàṅ mē Yesu à le ntsà'àtè Nwì a atu Nta'a Olive aà.

(Mt. 26.36-46; Mk. 14.32-42)

³⁹ Yesu à le mà'àtè ñjò'ò àlà'à Yerusalem mfe'ε yi, tsi'í ajàṅ yii mē à le si gha'asè ñghirè aà, mfe'ε ñghèè yi a atu nta'a Olive. Ñgǎnyəgənnu ji i le nyòṅè yi bo bo kò'ò ñghèè ghu. ⁴⁰ A kò'ò mē ñkuu ghu, nswon a mbo bo mē, “Nì ka ntsa'atè Nwì tá wa'à a ñkìrè Satan ló ñwo.”

⁴¹ A swon mē laà, mma'atè waa ñghentè, àgha'a a bòò ñsa'atè tsi'í múnstirè, ñswetè miku'utè mi a nsye, ñtsà'àtè Nwì ⁴² ñswon mē, “Taà, ñbè ò bii bon ò tse kwèrè ndón ñgi'i yù a mbo mē ñlò'òsè. Lá mē kòṅ aa a ñghirè bē ànnu yii mē o lòò aà; kaa wa'à bē à yii mē mē lòò aa bē.” ⁴³ Angel à le nlò a aburè nsigè mfa mitì ghu mbò, [⁴⁴ Tsó mē ntì yi i le mburè nluu nì àjəṅnè aa, a bú ñgaansè mitì mi ñku'usè ntsà'àtè Nwì tsi'í nitì nitì, ñlìginè, àlìginè yii mē a le mfe'ε ghu nu aa a tigè ñsigè ntsiṅkè, mbè tsó itàa alèè.]*

⁴⁵ A lò mē wa adigè ntsà'àtè Nwì ñbii nzi fu wa mbèe ñgǎnyəgənnu ji jya, ñyè waa bi bwii ñlòṅ mē àjəṅnè yii mē a le nluu a ntii bo aa a le ñghirè bo bərə. ⁴⁶ A betè a mbo bo mē, “Nì bwii aa àkè aa ε? Nì biinè ntswe ñka ntsa'atè Nwì tá wa'à a ñkìrè Satan ló ñwo.”

Ajàṅ yii mē bi le ntswa Yesu aà

(Mt. 26.47-56; Mk. 14.43-52; Jn. 18.3-12)

⁴⁷ Yesu à kà mē aa ñghaa laà, kaa mburè ti màṅsè, ñnòò bē i ywunè ñzi, Judas, ñyè yì mò'ò wa titì ñgǎnyəgənnu Yesu jya ñìghum ntsò baa, à le mbè yu yii mē à le ntsyá mbii yàà, ñdi'i nì mánji a mbo bo. Judas à zì mē, ñtsya ñghèè a mbèe Yesu mē yu nṅ mighègè mi. ⁴⁸ La Yesu a betè ghu mbo mē, “Judas, ñnón mighègè mi Mu Nù à laa mbè mánji yii mē ò tse tsyá ghu i fèè yi aa ε?”

⁴⁹ Ñgǎnyəgənnu jya jii mē bo bì Yesu le ntswe aa, bi yè mē annu yii mē a le ntswe ghu aa, mbetè yi mē, “Mmà'àmbì, o lòò mē tá bì'í to waa ni boonwi bi'i aa ε?” ⁵⁰ Nù ñibó wàà yì mò'ò a burè ñlògè munwi ñkwye atòṅnè abù'u ñgàṅmà'a Nwì yì ñwè yì mà'à ghu nlò'òsè.

⁵¹ Lá Yesu a swon a mbo bo mē, “Wa a kù'ù mē!” Ñghensè abò yi mmòontè atòṅnè ñú wa ghu ñghurè yi.

⁵² Yesu a tigè ñswon a mbo bii bi ñgǎṅmà'a Nwì bya bo bì a mbo bitsyàsè bi ñgǎṅmbè ñdámà'anwì bya ni a mbo bità bi ala'a bya bii mē bi le nzi a ntswa yu aa mē, “Nì zì ñ nwi ntsò a bò'ò ni mibu'u aa a ntswa mē tsó ñ zì a mbanṅè àṅgámigheè aa ε? ⁵³ Tigè mē kì si tswè bi'inè a ndámà'anwì aa tsi'í ñjwi ñjwi aa ε? Tigè bon ñ le mbaa ntswa gha aa maà noò. Lá tsitsòṅ à ni nòò ghùù, nòò yii mē ñyè wa yii mē a sa'a mfii idìgè à fa mida'a a mbo bù aà.”

Ajàṅ yii mē Peta à le ntuu Yesu aà

(Mt. 26.57-58,69-75; Mk. 14.53-54,66-72; Jn. 18.12-18,25-27)

* **22:44** Kaa àti ma yù a sì múm ñwà'ànè jì mò'ò tswè.

54 Bi le ntswa Yesu nlogè yi nghεε ni ghu a ndùgè ngànmà'a Nwĩ yĩ ñwè. Bi lògè mè yi nka nghεε ni ghu aa, Peta a tigè ñyonə, ñyon aa tsi'ĩ a sà'a agha'à. 55 Bi le ñjètə mɔ'ɔ a titii nsàñàbèè yà, Peta a yón ñtigè nghεε tsitè bə bya bii mə bi le ntswe ghu aa, bo bo tigè ñyo'ɔtə. 56 Ngàñàfà'a ngànmà'a Nwĩ wa yĩ mànɣyè yĩ mɔ'ɔ à yè mə yi a tswé wa adigè mɔ'ɔ aa, ñt'e'ε mi'ĩ mi ghu nu nlii, ñswon mə, “Nù ghulà mə, à ghìrə ñki tswə bo bi Yesu!”

57 Là Peta a tuu nswon mə, “Mànɣyè, tsi'ĩ ñzĩ yi, kaa mə sì yi bure nzi zi!”

58 Mu fibàntè à bù mə ñghèə ki bə, nù yĩ mɔ'ɔ a yè Peta, ñswon mə, “Tigè ɔ bə aa nù ñibò wàà yĩ mɔ'ɔ aa ε?”

Là Peta a kwi'i mə, “Mbá ghulà, wa kaa mə sì ghu bə!”

59 Nòò à bù mə ñtsya yĩ ñfùùrə, nù yĩ mɔ'ɔ a bú ñzi ñlìgìnə ñswon tsi'ĩ ñtìi mə, “Tsi'ĩ annù ññkəñə, nù ghulà à ghìrə ntswe bo bi Yesu, ñlon mə à ni mu Galilea aà!”

60 Là Peta a kwi'i mə, “Kaa mə sɛ annù yii mə o ghàà ñswon aa zĩ!”

Tsi'ĩ maa noð mə à kà mə aa kwi'i laa, àñkəgè a tɔñə. 61 Mmà'àmbi a karikè yi nte'ε mi'ĩ mi ntsinə nlii Peta, Peta a wa'atə annù ya mə Mmà'àmbi à ghìrə nswon ghu mbo aa mə, “Mbɔñ tã àñkəgè à tɔñ ngaa ji baa ñitugə sii, le boñ ɔ tùù mə ghá ñgàà ji tarè!” 62 Peta à le mfè'è ñghεε a abεε, ñnanşə nyə'ə tsi'ĩ mbə annù.

A àjàñ yii mə bi le nka ñwye ní Yesu ñghɔɔ ní yi aà

(Mt. 26.67-68; Mk. 14.65)

63 Bə bya bii mə bi le si bε ní Yesu aa bi le si tigè ñwye nii ñkii ñghɔɔ nii. 64 Nlogè atsè'è ñkwerə mi'ĩ mi ghu, ñbetə nii mə, “A gho aa a ghòò wò? Twi ñù yii mə à ghòò gho aà!” 65 Bo le ñki mbu nswon innù jì ghà'atə ñbəgìtə yi ghu.

Ajàñ yii mə bi le nlogè Yesu ñzi ni ghu a nsi ngǎñdasa'a aà

(Mt. 26.59-66; Mk. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

66 Abèè a fù'ù mə bità bi ala'a ni bìlii bi ngǎñmà'a Nwĩ a bò'ɔ ni ngǎñndi'ĩ nòñsə boontə, bi logè Yesu ñzi ni ghu a nsi ngǎñdasa'a. 67 Bo betə ghu mbo mə, “O laa mbə Ayo'ò Nwĩ wa aa ε? Bεε ɔ bə aa ghu, ɔ swon bi'ĩ yu'ù!”

A kwi'i mə, “Mè t'e'ε swon a mbo bù boñ kaa nì sì bii. 68 Kè mbə mə te'ε mbetə ghu ní abetə boñ mbə kaa nì wa'à ki ñkwi'i. 69 Là ñlogìnə sii, Mu Nù à ka tswé a mbèè ñkwεε Nwĩ yii à tswé ni mɔdà'à aa ní mà'à.”

70 Bo bitsim bi betə mə, “Ma la a bə mə ɔ ni Mu Nwĩ aa ε?”

A kwi'i mə, “Nì swon mə!”

71 Bo tigè ñswon mə, “Kaa bi'ĩ si bíyəfə bi dàñ bu ñlòò! Tsi'ĩ bi'ĩ, bi'ĩ yù'ù mə yĩ'ĩ ngaa annù yii mə à swon aà.”

23

Ajàñ yii mə bi le ñghèè ni Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Mk. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

1 Nnòò bə bya bitsim i bìnnè nlogè Yesu ñghεε mfa a mbo Pilato
2 ñlògìnə ñka ñiñ innù ghu nú: “Bi'ĩ le ntswa mbá ghù a buurè ní

àla'a, òswonə ni a mbo bè mē tā bo tsuu bìtáx a mbo Kaisa ki tu; ñkii òswonə ni mē yu laa mbə Ayo'ò Nwĩ wa yii à ni mfò aà.”

³ Pilato a tigè mbetə yi mē, “O bə aa mfò baYuda aa ε?”

Yesu a kwi'i mē, “O swòŋ mē maa ajàŋè!”

⁴ Pilato a bú òswonə a mbo bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwĩ bo bì nnòò bē wa mē, “Kaa mē sí ñjĩ'í ànnù yii mē mbə mē ñiŋ isa'a a nu ñù ghu aa zĩ.”

⁵ Bo bú ñkweensə òswonə tsi'í ñitìi mē, “Innù jii mē a ði'í aa, i ghìrè mē bè tigè ñyòŋə mbùùrè ñi ìdìgè a mbù'ù àla'a Yudea ntsimè. A le ñlògìnè aa a Galilea, à kì mē ñtigè nzi faà tsítsòŋè.”

A àjàŋ mē bi le ñlògə Yesu ñghεε ni ghu a mbo Herod aà

⁶ Pilato à tì mē yu'u maa ajàŋ, mbetə mē, “Nù ghuà à ni mu Galilea ε?” ⁷ A tì mē yu'u mē Yesu à le ñlò aa wa mbù'ù àla'a mē Herod à le si sa'a aa, ñtoo yi a mbo Herod, yii mē à le ntswe a Yerusalem maa noò aà. ⁸ Herod à le ndoritə si'i a nyə Yesu, ñlonə mē à leè ñtε'ε nyu'u innù tsi'í tètè ñlonə ñgaa yí ñtigè ñlòo ñi ñyè yi aà. A le si wa'atə ni mē Yesu à ka ghìrə alənsə yí mō'ò. ⁹ Maa ajàŋ, Herod a tigè mbetə ibetə jì ghà'atə a mbo Yesu. Kaa Yesu a wa'ə yí tsu kwi'í. ¹⁰ Bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwĩ bo bì ñgǎŋdì'i ñòŋsə bi fe'è ñzi ntə a mbìi, ñnaŋsə ñniŋ innù jì tìi tii a nu Yesu. ¹¹ Herod bo bì bìsogyè bi bi logìnè ntigə ntsa'a ñi Yesu ñkii ñywe nii; ñlògə atsə'è yí sigìnè ñmma'a ghu nu, mbu ntoo yi fu a mbo Pilato. ¹² Ñlogìnə maa njwi, Herod bo Pilato bo boònsə ñtigə mbə ika'a, ñlonə mē à le ti bəə aa bo bānè.

Ajàŋ yii mē bi le ntsə̀rè mē bi zwitə Yesu aà

(Mt. 27.15-26; Mk. 15.6-15; Jn. 18.28-38)

¹³ Pilato a tigè ñtwonə bìlìi bi ñgǎŋmà'a Nwĩ, bo bì bìsa'a bi ala'a bo bì bè bya, ¹⁴ òswonə a mbo bo mē, “Bù ghìrə nzi ni ñù ghù òswonə mē a buùrè idìgə. Tsítsòŋ, mē lèntə mē annù yi faà, a nsi bù, ñyè mē kaa à sí annù ya yí tsu mē bú ñiŋə ghu nu aa fànsə. ¹⁵ Herod à le ñkii nyə mē kaa à sí annù yí tsu fànsə, mbu ntoo yi fu a mbo bì'inè. Kaa ñù ghù à sí annù yí tsu yii mē a ku'unə mē mbə bi zwitə yi ghu aa fànsə. ¹⁶ Maa ajàŋ, mē ka ghìrə bì ghòo yi ntigə mma'atə yi tā à ghεε.” ((¹⁷ A le swonə laa ñlonə mē a yi mbə ma mùu njwĩ ìkòò aa bè betə a fi'isè ñgàŋàtsaŋ yí mfuùrè ñfa a mbo bo.))*

¹⁸ Nnòò wa tsi'í tsim i yə'è òswonə mē, “Zwitə yi! Fi'isə Barabas, mfa a mbo bĩ'í.” ¹⁹ (Bi le ñiŋə Barabas a ndátsaŋ aa ñlonə mē à le ghìrè àla'a a buùrè, bè tigè ñto ntuu ñi Kaisa, a kè ñzwitə ñù.)

²⁰ Pilato à le ñlòò mē yu fi'isə Yesu; maa ajàŋ, a bú ñtsa'asə nnòò wá. ²¹ Bo bāŋnè ñtòŋnə òswonə mē, “Kwèentə yi! Kwèentə yi!”

²² Pilato a swonə a mbo bo a ñi ñgaa yii mē i ywe'e ji tarə aa mē, “Ni lòò mē bì kweentə yi aa a ya? Annù yí bi yii mē à bù'ù aa à ñi àkè aa ε? Kaa mē sì ghá ànnù yii mē à ghìrə mē mbə bi zwitə yi aa yé! Mē ka ghìrə tā bì ghòo yi mma'atə.”

²³ Lā bo bú ñku'usə ñtòŋnə ghaa bə ñi mètìi òswonə mē tā bì kweentə Yesu, bo ghèè ñi m̀bìi ñka ñtòŋnə nywe'e a noò yii mē Pilato à le mbii mē bì kweentə yi aà. ²⁴ Pilato a tigè òswonə mē tā bì ghìrə annù ya yii mē bo le si betə aà.

* **23:17** Kaa àtìi ma yú a sì múm ñwà'ànè jì mō'ò tswé.

25 A fi'isè ñu wa mæ bo le si betø aa, wa yïi mæ bi le nniŋ a ndâtsaŋ nloŋ mæ à le ñghirè àla'a a buurè, a kî ñzwitø ñu aà, mbaŋnø mfa Yesu a mbo bo mê bo ghirè ajaŋ yïi mæ bo le si lòò aà.

Ajaŋ yïi mæ bi le ñkwèentø Yesu a ati bàŋnèbàŋnè aà
(Mt. 27.32-44; Mk. 14.21-32; Jn. 19.17-27)

26 Bisogyè bi le nlògè Yesu ñghæe ni ghu, bi kà mê aa ñghæe aa, mbòò Simon ñu Cyrene, yïi à le si kwæe ñii a afò aà. Bo le ntswa yi, mbe'esø yi nî àbàŋnè bàŋnè Yesu ya, ñghirè a tigè ñyoyø ghu ñjìm.

27 Nnòò bê bî ghà'atè bi le si kii nyoyø nii; bàŋgyè bî mò'ò bi le ntswe a titii bo, ñyø'è nî Yesu, ñtøŋnø mbo'ò tsi'í ñitii. 28 Yesu a bəŋkè yi nyø waa nswoy mæ, "Bàŋgyè bi Yerusalem! Nî tsee bə gha ki yø'è, nî ka nyø'è bə ibiinú ghuu bo bi bəò buu. 29 Nloŋ mæ nòò yï mò'ò a zï mæ bə ka yï tigè swoyè ni mæ, 'A bəŋə ànnu bàŋgyè bii mæ bi leè ñwa'à ni bəò tswè aà, tsi'í bii mæ bi leè ñwa'à bəò bi bəre kwe'e aà, kè ki nnoŋsə aà!' 30 A ni nòò wa mæ bə ka yï tigè swoyè ni a mbo manta'a mæ, 'Wò a nu bii'í! I kii swoyè ni a mbo manta'a mî kəgə mæ, 'Lò'òsè yi'í!' 31 Nloŋ mæ mbə bi ka ñghirè laà nî àtì yï fwe, boŋ bi ka yï tigè ghirè aa mæ a kə a noò yïi mæ àtì ya a yòò mé aa ε?"

32 Bi le ñki mfi'isè ñgàŋəfàŋè ji baa a ñkwèentø waa bi Yesu. 33 Bi ghèè mê ñywe'e wa adigə mæ bi le si twoyè ni "Akwee atu" aa, ñkwèentø Yesu ghu bo bi ñgàŋəfàŋè jya ji baà, yï ñfùurè ghu mbèè a bə ñkwàbè, yï mò'ò ghu mbèè a bə mà'à. 34 Yesu a swoy mæ, "Taà, li'ine ifansənnú jyaa! Nloŋ mæ kaa bo sï annú yïi mæ bo ghirè aa zï aà."

Bi le nyatè itsè'è ji a titii bo ñtumə nî ibirè ghu. 35 Bə bya bi le ntø wa adigə nyø nî innú jii i le si fè'è aà; la bisa'a bi ala'a bi baYuda bi le si bàŋnè ñwyè ñii nswoyè ni mæ: "A le nyweensə nî badəŋ, tá à yweensə ibiinú yi la tsitsəŋə mæ mbə a bə Ayo'ò Nwí yïi mæ Nwí à le ntsə'ò aà!"

36 Bisogyè bya bi le si kii ñwyè nî yi; ñtigè ñghæe mfa mîlù'ù mî tsə'è ghu mbò, 37 ñswoy mæ, "Yweensə ibii nú ghó mæ mbə ò bə Mfò baYuda!"

38 Bi le ñŋwà'ànə annú mbæe wa atu ati bàŋnè bàŋnè ghu atu mæ: "A ni Mfò baYuda à ghuà."

39 ñgàŋəfàŋè wa yï mò'ò a kî mbəgite Yesu ñswoy mæ: "O laa wa'à Ayo'ò Nwí wa bə aa ε? Yweensə ibiinú gho ñki nyweensə yi'í!"

40 Yï mò'ò wa à bàŋnè ñwenə yi, ñswoy mæ, "O si Nwí bə'ò aa ε? Bi ghirè ntsəre isa'a gho aa a ñgiiŋ ñgiiŋ tsó yi. 41 Bi ghirè ntsəre yi'io isa'a aa i ku'unè nî ànnú yïi mæ si le ñghirè aà; lá ñghæe ni yu, kaa à sï annú fànsə." 42 A tigè mbu nswoy a mbo Yesu mæ, "O yi ò wa'atè gha mbə Yesu, wa noò yïi mæ ò ka yï zï tsó mífò aà!"

43 Yesu a swoy ghu mbo mæ, "Mè swòŋə a mbo wò tsi'í annú ñfkoŋ mæ, tsi'í sii, ò ka ghirè tswe a pàràdisò bi'io."

Ajaŋ yïi mæ Yesu à le ñkwo aà
(Mt. 27.45-56; Mk. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

44 Nòò à sï'í mæ, itugə i fii ñkusə ala'à tsim ñghæe nywe'e a ni nòò ñyoyè nòò. 45 Atsə'è ya yïi mæ a le ñkwàsə múm ñdámà'anwí aa, a le mbò'ònè a titii. 46 Yesu a təŋnè ñyø'è nî tii ñswoy mæ, "Taà, mè ñiŋ mæ azwí ya a mbo wò!" A swòŋ mê laà, ñtigè ntsii.

⁴⁷ Atu b̄isogyè ya a yè m̄ə annù ȳi m̄ə a fe'ε aa, ñgha'asə Nwí, ñswon m̄ə, “Tsi'í annù ññkonè, à le mbə aa ñú ȳi innù ji tsinè!”

⁴⁸ Bè bya b̄itsim̄ b̄ii m̄ə bi le mbòò a nyè annù ȳi m̄ə à le mfè'è aa, bi le nlò ntigè ñkwεε waa a ndùgè bo, ñwetə mbò myaa nlon̄ m̄ə m̄int̄i myaa le nluu ñí àjəñnè aà. ⁴⁹ Bè b̄itsim̄ b̄ii m̄ə bi le nzi Yesu aa, bo b̄i b̄angyè bya m̄ə bi le nlò a Galilea ñyon̄ə yi aa, bi le ntəə a sà'a agha'a nyè annù ma yà.

A ajàn ȳi m̄ə bi le ntwiñə Yesu aà
(Mt. 27.57-61; Mk. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰ Nù ȳi m̄ò'ò à le ntswe ghu, ñk̄um̄ yi i bə Joseph, m̄bə ñú ȳi m̄ò'ò a t̄it̄i ñḡañndasa'a, m̄bə ñú ȳi siḡinè ȳi m̄ə annù yi le ntsinè, bə k̄ii m̄bò'ò n̄i. ⁵¹ Kaa à le ñwa'á annù ya m̄ə bi le ntsèrè ñki gh̄irə aa, b̄ii. A le nlò a ala'a Arimathea, a mbù'u Yudea, ñyu'utə ñí annù ñifò Nwí. ⁵² A le ntigè ñghεε a mbèε Pilato, m̄betə aku Yesu ya m̄ə yu lògə i gh̄εε t̄wiñə. ⁵³ Ntigè nsiḡisə akú yi ya a nsyε, ñl̄im̄ ñí àtsè'è ȳi fù'ù ȳi siḡinè, ñghεε ñniñ yi a mum̄ n̄isyè n̄i m̄ə à le nton̄ a mum̄ al̄ansə ñḡò'ò, kaa bi burè t̄i ñú ghu t̄wiñ aà. ⁵⁴ Njwi mà yú i le mbə aa njwi ȳi bə le si nan̄sə ñí ñjoo nlon̄ m̄ə njw̄iñḡon̄ i le ntigè ñku'u aà.

⁵⁵ B̄angyè bya m̄ə bi le nlò a Galilea ñyon̄ə Yesu aa, bi le ñghèè bo b̄i Joseph, ñyè n̄isyè nya m̄ə bi le ñniñ aku Yesu ghu aa bo b̄i ajàn ȳi bi le nlèè yi aà. ⁵⁶ Bo le ntigè ñkwεε ñghεε a ndùgè, ñtantə m̄ighurə m̄i l̄um̄tè ñí ñjoo aghò'ò ñghεε a no'ò ñb̄iin̄ú Yesu wa ghu.

A bə m̄ə wa njw̄iñḡon̄ bo m̄int̄è, a ajàn ȳi m̄ə n̄on̄sə à le ndi'í aà.

24

Ajàn ȳi m̄ə Yesu à le nyweenə ñi ñiwo aà
(Mt. 28.1-8; Mk. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

¹ A lò m̄ə m̄bə tsi'í a t̄it̄ugə a mbà'a mbà'a a njw̄i ȳi n̄tsyamb̄ii a m̄um̄ ñgyà b̄angyè bya bi fe'è ñghεε wa ntsù n̄isyè, bo kà m̄ə aa ñghεε aa, ntugitə m̄ighurə m̄i l̄um̄tè mya m̄ii bo le ñnan̄sə aà. ² Bo ghèè m̄ə, ñyè m̄ə bi t̄ii m̄ə ñḡò'ò ya m̄ə i le ntswe wa ntsù n̄isyè aa nlò'òsè. ³ Bo le ntigè ñkuu ñghεε wa a m̄um̄ n̄isyè la kaa wa'á aku Yesu ya ghu yè. ⁴ Bo le ntigè mbu mfè'è ntəə wa adigè, annù a tsyá waa. Bo t̄əə m̄ə ntigè ñwa'a ñí annù ma yú aa, m̄b̄añnè ji baa j̄ii m̄ə i le ñwe'e itsè'è j̄i fù'ù j̄ii m̄ə i le si ñwèènè tsi'í ñwèènè aa, i w̄i'lkè ñzi ntəə a mbèε bo. ⁵ N̄ibò'ò ñi wè ñi tswà b̄angyè byà, bo t̄igè ñwo nsiḡitə a ñsi m̄b̄añnè jyá; bo betə waa m̄ə, “Ñi lòò ñú ȳi m̄ə à tswe nt̄i a t̄it̄i b̄iku bi b̄é aa a ya aa ε? ⁶ Wa kaa à si faà m̄ə tswè; à b̄iñnè m̄ə a ñiwò. Ñi s̄í annù ya ȳi m̄ə à le nswon̄ a mbo bù wa noò m̄ə à le ntswe a Galilea aa burə k̄i wa'atə aa ε? ⁷ A le nswon̄ m̄ə, ‘Bi tswe ñi m̄fa Mu Nù a mbo bə b̄i b̄i, tá b̄i kweent̄ə yi a ati b̄añnè b̄añnè, lá tá à bu m̄b̄iñnè fu a ñiwo a ñí ñjwi ji tarè.’ ”

⁸ B̄angyè bya bi yù'ù m̄ə laà, ñtigè m̄b̄on̄ ñwa'atə annù ma ya ȳi m̄ə Yesu à le nte'e nswon̄ aà. ⁹ Ntigè nlo wa ntsù n̄isyè ñbu m̄b̄iñ ñswon̄ innù tsim̄ a mbo ñḡañyèḡannù Yesu jya ñgh̄um̄ ñtsò m̄ò'ò bo b̄i a mbo àbùgè b̄é bi m̄ò'ò. ¹⁰ B̄angyè ma bú, à le mbə aa, Mary Magdalene, ñi Joanna, abò'ò ñi Mary ñdè b̄i Jems. Bo ma bú ñi b̄angyè b̄i m̄ò'ò b̄ii m̄ə bi le ntswe bo bo aa, le ntigè nswon̄ innù ma j̄ú a mbo ñḡañntoo

Kristo jya. ¹¹ Lâ bo bâñnè ñlentə innù jya mə bångyè bya le nswonj aa tsó ìtìrè innù, kaa wa'a waa bìi. ¹² Lâ Peta a biinnè ñka ñkhə tsi'í khè, ñghèe wa nisyè; ñghèe nsigítə nlii ghu mum, nyə tsi'í ìtsə'è jì fù'ù jya mə bi le twinj yi ghu aà. Nlo ñtigə mbu ñka mbii nù fu, atú yi a burè mburə nlonj annù ya yii mə a le mfè'è aà.

Ajàñ mə ñgǎnyəgənnù Yesu ji baa i le nye yi a mǎñjì Emmaus aà (Mk. 16.12-13)

¹³ Tsi'í maa njwi, ñgǎnyəgənnù Yesu ji baa i le si ghèè a ñikurə ñi mǎ'ò mə bi le si twonjə ni Emmaus aà; a nló a Yerusalem i ghèe kù'u a Emmaus à le mbə tsó bi malə bi sàmbaà. ¹⁴ Bo kà mə aa ñghèe aa, ntañə ñi ñgàn ñlonj innù jya jii i le mfè'è aà. ¹⁵ Bo kà mə aa ntañ ñgàn ya aa, Yesu yumbonj a zì bo bo tigè ñghenə, ¹⁶ Nwí à le ñkɔñ mi'í myaa mə tá bo tsuu zi mə à ni yu. ¹⁷ A betə mə, “Ni zìnə ñtañə ñi ñgàn ñswonjə aa mə akə aa ε?”

Bo tigè ñtəə ñi àjəñnè. ¹⁸ Nù ñìbò waa yí mǎ'ò, ñkùm yi i bə Cleopas, a betə yi mə, “O bə aa ñgìi a Yerusalem mə ò sǐ annù yii mə a kì fè'è ghu a ni mǎtugə mi njwi mulà zi aa ε?”

¹⁹ A betə waa mə, “Là'a annù akə aa ε?” Bo kwi'i ghu mbo mə, “Annù ñlonjə Yesu mu Nazareth wa, mə à kì bə ñgǎñntoo Nwí, ñghirə ñi innù jì wè ñkii nswonjə ñi innù jì wè a nsi mi'í Nwí bo bi bə. ²⁰ Bìiì bi ñgǎñmà'a Nwí bi'i bo bi bisa'a bi ala'a bi kì fa yi, bi tsərə ìsa'a yi mə tá à kwo, ñkweentə yi a ati bǎñnè bǎñnè. ²¹ Bì'i le si wa'atə ni mə a ka yí tsu'u yu i tsu'u atu baIsrael. A bə mə njwi jì tarə ajàñ mə yulà ànnù a kì fè'è aa. ²² A mbu ñghèè ghu, bångyè bi mǎ'ò a titii bì'i bi swonj annù yí mǎ'ò a tsyá yí'i. Bo ghirə ñghèè wa ntsù nisyè a titugə a mbà'a mbà'à, ²³ Kaa ñkì'í akú yi ghu yé. Mbu mbii ñtigə nswonjə ni mə ñjèè təə təə ñ ghirə nle waa bo yé baangel bi swonj a mbo bo mə à tswéntii. ²⁴ Bè bì mǎ'ò a titii bì'i kì ñghèe wa ntsù nisyè ñkì nyə tsi'í wa ajàñ mə bångyè bya ghirə nswonj aa, la kaa wa'á Yesu bǎñnè nyə.”

²⁵ A swonj a mbo bo mə, “Ni tsinjtə aà àkə bə laà aa ε? Kaa mbə ñi wa'á kì ñwanjə mbii ñgòñ innù tsim jii ñgǎñntoo Nwí i le nswonj aa ε? ²⁶ A le ñwa'a bə aa mə Kristo wa à tswe ñi nyə ñgì'i a ni ma juu innù i kuu a múm ñgha'a yu aa ε?” ²⁷ A tigè ñloginə a ñi àñwà'ànə Moses, ñi ñjwà'ànə ñgǎntoo Nwí tsim, ñtə'otə innù jii mə bi le ñjwà'ànə a múm àñwà'ànə Nwí tsim ñlonj ñgaà yi aà.

²⁸ Bo ghèè mə ñku'u wa ñikurə nù bo le si ghèè ghu aa, a ghirə tsi'í tsó yu ka kì ghèè ñi mbii, ²⁹ bo tswá yi nswonj ghu mbo mə, “Le bi'inè ñlonj mə noò ñkwé'fò à kù'ù mə, noò a tsyá aà.” A tigè ñkuu bo bo tswé. ³⁰ Noò yii bo bo kà mə aa ñji aa, a logè àbaa, nniñ mbəonə ghu, mbatə mfa a mbo bo. ³¹ Mi'í myaa ña'anə bo zi mə à ni yu Yesu, a wi'ikè mbwe yi. ³² Bo tigè ñswonjə bo ni bo mə, “Mìntii mi'inè ghirə mbaa kì'ì khí wá noò mə a ghirə ñghaa a mbo bì'inè a mǎñjì, ñtə'otə ni ñghàà ni Nwí aa ε?”

³³ Bo biinnè tsi'í maa noò mbii ñghèè fu a Yerusalem, ñghèe ntsi'i ñgǎnyəgənnù jì jya ñìghúm ñtsò mǎ'ò bo bi bə bìi bo bo le tswe aà.

Ajàñ mə Yesu à le ñwi'ikè nzi a mbô ñgǎnyəgənnù jì aà (Mt. 28.16-20; Mk. 16.14-18; Jn. 20.19-23; Ifa' à 1.6-8)

³⁴ Bo swonj a mbo bo mæ, “Wa Mmà'àmbi à bìnè mē tsi'í ànnu n̄n̄kɔn̄è, à zì mē n̄dì'ì ibiì n̄u yi a mbo Simon.”

³⁵ Bo le ñki ntigə nswonj innu jya mæ i le mfɛ'ɛ a mánjì aa, bo bì àjàn mæ bo le mbù n̄zi i wá noð mæ à le mbàtə abaa ya mfa a mbo bo aà.

³⁶ Ajàn mæ bo le mbyurə ki ghàà aa, Yesu yumbonj a wi'ikè n̄təə a titiì bo ((n̄swonj mæ, “Mbɔɔnə a mbo bù”)).*

³⁷ Bo le n̄tsigìnè, n̄bɔ'ɔ n̄i tswá waa, bo wa'atə mæ bo yə aà ñkú.

³⁸ Yesu a betə a mbo bo mæ, “N̄i bɔ'ɔ aa àkè aa ɛ? Aligìtə a burə a m̄ntiì bù aa a ya aa ɛ? ³⁹ Yê n̄ mbô ma bo bì m̄kòrê m̄. Yê n̄ mæ à n̄i tsi'í mè. M̄òntə n̄i gha bonj n̄i ka zi, n̄lonj mæ kaa ñku à s̄i n̄i n̄jyānu bo bì ñkwèè tswé tsi'í tsò mæ n̄i yə mè tswé n̄i ju aà.”

⁴⁰ A le nswonj maa ajàn aa ndi'ì mbô mi bo bì m̄kòrê mi a mbo bo.

⁴¹ N̄idorə le n̄luu a n̄tiì bo si'ì si'ì bo wa'a mæ à laà mmirə mbə annu aa ɛ! Yesu a betə waa mæ, “N̄i tswé n̄i àyoo tsu faà a n̄ji aa ɛ?” ⁴² Bo fa fibwè fi làà ghu mbo, ⁴³ a kwərə ñkurə a nsi bo.

⁴⁴ N̄swonj a mbo bo mæ, “Tigə àa tsi'í innu jya mæ mè le nswonj a mbo bù wa noð mæ b̄i'inè le n̄tswe aà. Ngònj innu tsim jii mæ bi ñwa'anə n̄lonj ñgaà yà a m̄m̄ àñwà'ànə Moses, n̄i ññwà'ànə ñgāñntoo Nw̄i n̄i b̄iPsaln aa, i tswé n̄i m̄fɛ'ɛ mbòòntə.”

⁴⁵ A tigə ñña'a m̄ntiì myaa, ànnu Nw̄i a nan̄sə ñlaa a atu bo. ⁴⁶ A swonj a mbo bo mæ, “Bi le ññwà'ànə aa mæ, Ayɔ'ɔ Nw̄i à ka ȳi yə ñgi'ì, i yweenə n̄i n̄wo a n̄i ñjwi ji tarə. ⁴⁷ Tà bì tigə swonjə n̄i ànnu Nw̄i ñkɛ'ɛnə n̄i mæ t̄a bə b̄ɔñkə m̄ntiì myaa, t̄a Nw̄i à li'inə ifansənnu jyaa n̄i ñk̄m̄ yi, n̄lɔginə a Yerusalem ñghɛɛ nywe'e a itoo itoð. ⁴⁸ Wa n̄i n̄i b̄iyəfə n̄i ànnu ma j̄u. ⁴⁹ Mə, n̄i àtu ibiì n̄u gha, mæ ka too a ayoo ya mæ Taà ghà à le ñkà'à mæ a ka ȳi sigə kuu a nu bù aà. L̄a n̄i ka l̄igìnə tswé a ñjò'ò àla'a ki bɛ i ywe'e noð ȳii mæ àdà'à a ka ló a aburə i sigə i kuu a nu bù aà.”

Ajàn mæ Yesu à le ñkɔ'ɔ ñghɛɛ a aburə aà

(Mk. 16.19-20; Ifà'à 1.9-11)

⁵⁰ Yesu a lɔgə waa bo bo fɛ'è wa ñjò'ò àla'a ñghɛɛ nywe'e a ala'a Bethany, a s̄añtə m̄bô mi, n̄niñ mbɔɔnə a nu bo. ⁵¹ A kà mæ aa n̄niñ mbɔɔnə a nu bo aa, bì tigə n̄lɔgə yi ñkɔ'ɔ ñghɛɛ n̄i ghu a aburə. ⁵² Bo tigə ñgha'asə n̄i, n̄tiì waa i luu n̄i n̄idorə, bo tigə m̄bù m̄biì waa fu a Yerusalem. ⁵³ N̄tigə n̄tswe n̄i a ndámà'anw̄i a ñgònj b̄inòð bitsim, ñgha'asə n̄i Nw̄i.

* **24:36** Kaa àtiì ma ȳi a s̄i m̄m̄ ñwà'ànə j̄i m̄ɔ'ɔ tswé.

Ntoo yì Nsigìnè yìi JON à le ñhàwà'ànè aà

NJT'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yú aa a le ñhàwà'ànə Jon mu Zebedee. Yesu à le ntwoṅə yi bo mumaà yi Jems aa a aghəṅə ṅki miyaa Galilea, a aṅə mə bo bi taà wàà le si lə nī mbwè aà. A bə tsǒ ndè yi à le mbə Salome (Mk. 15.40). Bi le si twoṅə nī Jon bo mumaà yi Jems aa ni “bo bi mbəṅə”. Jon à le mbə “ṅgənyəgənnu wa mə Yesu à le kṅə aà.” Jon ni mumaà yi Jems a bə'c ni Peta, bi le mbə bə bi tarə a titi bo bya ntsǒ baa mə Yesu à le si gha'a nlogə bo bo ṅghè ṅghirə nī innu aà. Paul a twoṅə Jon nī ntə'ə ṅghòtə yi mə'c a titi ji tarə (Gal. 2.9-10).

Jon à dī'i Yesu tsi'i a nloginè mə à ni Nighàà ni Nwī nū ni lwi'i nīṅkoṅə aà, ñlo aa a aburə nsigə, mbəṅ ntigə ṅm̀s̀d̀ṅ, ntswe a titi bə (1.14). A le ñhàwà'ànə ntoo yì ǹsigìnè ma yú aa mə tá bə bii mə bi twoṅə aa tá bi bii mə Yesu à ni Ayo'ò Nwī, ṅgənywèensə bə wa mə Nwī à le ṅkà'ə mə yu ka yì too aà, nṅṅ ntii waa ghu nu tá tswe nī ntswèntii (20.31).

Jon à ni yu yii mə à nṅsə ndi'i ṅú yii mə Yesu à ni ghu aà. A mbo bə bii mə bi nṅṅ ntii waa a nu Yesu aa, bo bi a mbo bii mə bi l̀c a nzi yi aa, Yesu à nṅsə mbə aà wò aa ε? Jon a swoṅə ni mə à ni Nighàà ni Nwī (1.14); mbə Mú 'Mbīnjèrè Nwī (1.29); Ayo'ò Nwī wá (1.41); Mu Nwī (1.49); 'Mfò baIsrael (1.49); ṅgənywèensə mbī (4.42). Thomas a nṅsə nfi'isə annu yii a kə'c ntsirə a ni ṅú yii mə Yesu à ni ghu aa nswoṅə mə: “Mmà'ə mbī ghà ni Nwī ghà.” Jon a swoṅə ni mə innu ji yeyerə bo bi innutsyambo jii mə Yesu à le ṅghirə aa i le mbə aa ilènsə, ndi'i nī ṅú yii mə à ni ghu aa tá tá bə yə nṅṅ ntii waa ghu nu i yweenə (12.37-43). Jon à ṅwà'ànə ilènsə ji sàmbaa jii mə Yesu à le ṅghirə aà.

Jon a kī ñhàwà'ànə bī “Mə nī” bī wə bi sàmbaa bii mə Yesu à le ṅghàà nswoṅə nī ṅú yii mə yu ni ghu a mbó m̀bi aà. Yesu a swoṅə mə “Mə nī,” “àbaa ntswèntii” (6.35); “ṅkà'a mbī” (8.12); “nṅsunda mbīnjèrè” (10.7); “nṅsèembī yì ǹsigìnè” (10.11); “ṅyweenə ni ǹwo ṅki mbə ntswèntii” (11.25); “mānjī, mbə annu nṅkoṅə ntswèntii” (6.14); “āti milù'u yi annu nṅkoṅə” (15.1).

A nī aṅwà'ànə ma yú Jon a ṅhirə bi yə a laa mə Yesu a nī Ndī'innu yii mə bo bi ṅgənyəgənnu ji boònsə ntswe nī annu mə'c aà. A logè nī waa ndi'i nī annu ji tsò ntso a mbo bo. Nloginə a ni ilènsə 13-17, Yesu a ghotə ṅgənyəgənnu ji ndi'i nī waa, ntaṅtə nī waa nloṅə noò yii yu ka m̀atə wa i b̀ bii fu a mbèe Taà yì. Nswoṅə ni mə tá bo tsuu kī jəṅnə kə kī bə'c (14.1-6) ñloṅə mə yu ghèe a mbèe Taà yì aà. ṅghaa a mbo bo, ndi'i nī waa nī annu ntsà'atə Nwī, mburə nlogə noò ṅghaa a mbo bo nloṅə Azwī Nwī (14-16), Azwī yì Làà yii mə yu ka yì too tá à lo a mbo Ta nzi aà. A ka yì tigə l̀gə abwarə yì, i kī lə'ətə ntii waa, i kī dī'i innu tsim a mbo bo. Bo ka yì kī ṅhirə nī innu jii mə yu ṅhirə aa, i te'ε ṅhirə tsyàtə. Annu yii mə a ka ṅhirə tá mbi bii ntoo yì ǹsigìnə ya aa,

à nî àjànə mə mbə bo boònsə waa ntswe nî ànnù yî mɔ'ɔ (17.20-26) ɲkii ɲka ɲkɔɲnə waa bo ni bo aà (13.34-35).

A múm ɲɲwà'ànə ntoo yî ɲsigìnə i tsim bi di' i ajànə mə baYuda le si swùɲnə bo bi Yesu, bo tuù nù aà, lá bi nanşə yə àyòɲ yii mə a le ntswe a titii bo aa a múm àɲwà'ànə Jɔn. Bo le si lòɔ a ɲгаа jî ghà'àtə a nzi nù yii mə à ni ghu aà (7.26; 8.25). Lá a nanşə ɲtsyanə a mbo bo a mbii mə Yesu à nî Ayo'ò Nwí wá, ɲlon mə à le ɲkwo aà (12.34).

Akɔɲnə à nî ɲtii annù yii mə a tswe nî ɲtoo yî ɲsigìnə, ɲki mbə ayoo yii mə a le ɲghirə Tà a toò yi aà. Nwí à le ɲkɔɲ mbi si' i si' i, ɲtoo njon Mú yî mə à sigə nyweensə bè bii bi ɲɲ ɲtii waa ghu nu aà (3.16). A nî àkɔɲnə yii mə à tswe ni yu a nu Tà aa mə a kii ntintə nù mə tá yù yu'unə Taà yî, ɲfa ɲgha'a ghu mbô. Aá ɲji' i ànnù yii mə yu le nzi ghu aà (12.27), a ɲghirə annù yii mə Tà à le si lòɔ aà, ɲkwo a atu bè, ɲtsya Satan yii mə a sa'a mbi yù aà (12.23-33). Nòò yii mə bi ka yî ɲɛe yi a ndəɲ i kwèntə yi aa, yu ka swùɲtə bə bitsim i fa a mbo Tà (12.32). Ma la a bə mə ànnù niwo Kristo à ni má ànnù a múm ɲtoo yî ɲsigìnə Jɔn. Ma mùu ajàn a tigə ɲnanşə nlogə noò, a ɲlwí'isə, ɲɲwa'anə ajàn yii mə Yesu à le nyə ɲgi' i, bi zwitə yi a Yerusalem aa (18-19), bo bî a ajàn mə à le mbù mbiinə, ɲdi' i ibiinú yi a mbô ɲgáɲyogənnù ji, ɲku'usə ɲɲ mɲntii myaa aà (20-21).

Bi yatə àɲwà'ànə yú aa laà:

1. ɲji' i ànnù àɲwà'ànə yú 1.1-18
2. Jɔn ɲgàɲmùrə bə ɲki nî ɲgáɲyogənnù ji ntsyambii 1.19-50
3. Ifà' à Yesu a titii bè 2.1—12.50
4. ɲgyà yî ɲlwí' injìm a Yerusalem bo bi maa mbèè àla'a 13.1—19.42
5. Ajàn mə Mmà'àmbi à le nyweenə ni ɲwo, ɲdi' i ibiinú yi a mbo bè aà 20.1-31
6. ɲlwí' isə ànnù: ajàn mə à le mbu ɲdi' i ibiinú yi a Galilea aà 21.1-25

ɲghàà nù mə ni fa ntswéntii aà

¹ ɲghàà le ntswe a ɲlògìnə, ɲghàà ma nú ni le ntswe aa bo Nwí a ɲlògìnə. ɲghàà nya ni kî mbə Nwí. ² ɲghàà nyá le ntswe bo Nwí a ɲlògìnə. ³ Nwí à le nnanşə ɲjoò tsim ɲtsya aa a ɲjìm ɲghàà ma nú. Kaa àyoo tsu a si tswé mə Nwí à le nanşə ti nu. ⁴ ɲtswéntii i le si fè'è aa a ni ɲghàà ma nú. ɲtswéntii ya i zì nî ɲkà' à a mbo bè. ⁵ ɲkà' à wa i ta a múm ɲfii idigè, lá kaa ɲfii idigè i leè wa' à bwetə.*

Ifà' à Jɔn ɲgàɲmùrə bə ɲki

⁶ Nwí à le ntoo ɲú yî mɔ'ɔ ikùm yi i bə Jɔn. ⁷ A le nzi a mbə ayəfə nlon ɲkà' à wá bo bi a nswon ànnù yii mə yu le nzi nlon yi aa, tá bè bitsim yu' u, ɲtsya ghu ɲjìm ɲɲɲ mɲntii myaa ghu nú. ⁸ Yu yumbon kaa à le wa' à ɲkà' à wa bə, lá ɲzi aa a mbə ayəfə a mbo ɲkà' à wá. ⁹ ɲkà' a annù ɲikon wa i ghúlà, mbə ɲkà' à yii mə i zì a múm mbi, ɲta ɲke'etə nî bè bitsimə aà.

Ajàn yii mə Yesu Kristo à le nzi fàa mbi bi tuù yi aà

¹⁰ ɲghàà nya ni le ntswe a múm mbi, la ka mə Nwí à le nnanşə ɲjoò tsim ɲtsya aa ghu nu aa, kaa mbi i wa' à yi bəɲnə ɲzi. ¹¹ A le nzi a ala' a yu, la kaa bè bi bi wa' à yi kwere. ¹² A mbo bè bii mə bi le ɲkwere

* 1:5 Kə “i leè ɲwa' à tsyatə”

yi, ŋki nin mânti myaa ghu nu aa, a fâ adà'à mē tā bo tigē mbē bōō bi Nwī bī jwē jwe. ¹³ Kaa bi le wa'à bōō bi Nwī bē aa ajān yīi mē nū mīsōŋ a jwe mu a mūm ñjyānu aa, kē ajān yīi mē nūmbāŋnē a lōō aa bē, ñlon mē Nwīŋgōŋ yumbōŋ à le ntigē ŋghirē mē tā bo bē bōō bī.

Nìghàà nūi mē ni le mbēŋ ntigē ŋūmīsōŋ aà

¹⁴ Nìghàà nya le mbēŋ ntigē ŋūmīsōŋ, ñluu nī ìbōŋ bo bi ànnū nīŋkon, ñtigē ntswe a titi bī'ī. Bi'ī le nyē nìgha'a nī nī ñwēènē, nìgha'a nūi mē à le ŋkwērē a mbo Tà, Nwīŋgōŋ, tsi'ī tsō njoŋ Mū yi aà.

¹⁵ Jon à le mbē ayēfē, ñswōŋ nī ànnū ñlon ŋgàà yī, ñtōŋnē tsi'ī niti ñswōŋ ni mē, “à ni yu wa yīi mē mē le si ghàà a mbo bù ñlon yi, ñswōŋ ni mē, yu yīi mē a yōŋē a ñjīm mē aa, à kō'ōnē ntsyātē ghā, ñlon mē à le mfōō ntswe mbōŋ tā bi jwe ghā.”

¹⁶ Nyōŋ nī ajān yīi mē à lūu nī ìbōŋ aa, à nīŋ mē mbōōnē a nu bī'inē bi tsimē. Mfa nī mbōōnē a mbo bī'inē a ayōŋnē ni ayōŋnē.

¹⁷ Nwī à le ntsyā aa a mbo Moses mfa nōŋsē a mbo bī'inē, lā ìbōŋ bo bi ànnū nīŋkon a bāŋnē ñzi aa a ñjīm Yesu Kristo. ¹⁸ Kaa nū tsū à leē wa'à Nwī yē. A ki mmē tsi'ī ñjoŋ Mū yi yīi mē, à tswe a mbēē ñkwēē Taà yī aa, mē à ghirē mē tā bi zi yi.

Ntoō yīi mē Jon Ŋgāŋmūrē bē a ŋki à le nzi ni yu aà

(Mt. 3.1-12; Mk. 1.1-8; Lk. 3.1-18)

¹⁹ Yulà à nī innū yīi mē Jon à le nswōŋ tsō ayēfē a noō yīi mē bītsyāsē bi baYuda bīi mē bi le ntswe a Yerusalem bi le ntoō ŋgāŋmà'a Nwī jī mō'ō bo bi bōō bi Levi mē tā bi ghēē mbetē Jon mē, “O bē aa wō aa ε?”

²⁰ Jon à le mfa àkwi'i a mbo bo a fe'ē ñlaa. Ŋgha tsi'ī nī ñsi nī ñsi nswōŋ mē, “Kaa mē si Ayo'ō Nwī wa bē.”

²¹ Bo ghēē nī mbīi mbetē yi mē, “O tigē mbē aa wō aa ε? O bē aa Elijah aa ε?” Jon a kwi'i mē, “Ŋgaŋ kaa, mē si yu bē.” Bi bú mbetē yi mē, “O bē aa ŋgāŋntōō Nwī wa mē bi yu'utē aa ε?” Jon a kwi'i mē, “Ŋgaŋ.”

²² Ŋgāŋntōō jya i ghēē nī mbīi ñswōŋ mē, “Tigē nswōŋ ŋū yīi mē ò ni ghu aà ñlon mē bī'ī tswe nī mbīi nī àkwi'i ŋkī a mbo bē bīi mē bi too yi'i aà. O swōŋ mē akē nlon atu ìbīinū gho aa ε?”

²³ Jon a fa àkwi'i a mbo bo nyōŋ nī ànnū yīi mē a tswe a mūm āŋwà'ānē ŋgāŋntōō Nwī Yesaiah aà:

“Mē nī ñjī nū mō'ō yīi mē a tōŋnē a atu nta'a mīwēē mīwēē ñswōŋ ni mē,

Nī nanŋsē mánjī Mmà'àmbī ñghirē tā à tsinē!”

²⁴ Ntoō jya mē baFarisai le ntoō a mbo Jon aa, ²⁵ i tigē mbetē yi mē, “Mbē ò tsuu aa Ayo'ō Nwī wa bē, ñtsuu Elijah bē, ñtuu ŋgāŋntōō Nwī wa kīi bē, ò tigē ñmūrē nī bē a ŋki aa a ya aa ε?”

²⁶ Jon a kwi'i a mbo mē, “Mē murē bē aa tsi'ī ŋkī, lā yu wa mē à tēē a titi bù aa, kaa nī sī yi zī. ²⁷ Ka mē à yōŋē a ñjīm mē aa, kaa mē sī ku'unē mē mbē mē fēē mīŋkīrē mī ntām mī.”

²⁸ Innū ma jū i tsīm i le mfē'ē aa a ala'a Bethany, a mbēē āghōŋē ŋki Jordan, a njī nsà'à nōō, a adīgē yīi mē Jon à le si murē bē ghu a ŋki aà.

Múmbínjèrè Nwí wá

²⁹ Abèè a kà mē aa mfu'u Jon a yê Yesu a zî ghu mbèè, a swon mē, “Nì yē Múmbínjèrè Nwí wá, yíi mē a bè'e ibi mbi ñtsimè ñlò'osè aà! ³⁰ A ni yu wa yíi mē mē le si ghàà ñlon ñgaa yí aà, mē, ‘Nù mò'ò a yònè a ñjim mē yíi mē à tsyàtè ghá, ñlon mē à le ntswe mbon tá bì jwe gha aà.’ ³¹ Tsi'í mēmbon kaa mē le wa'à yí zî, ka mē mē le nzi ñmurè nî bē a ñkì a ñghèrè mē tá baIsrael bì zì yí aà.”

³² Jon a ghèè nî mbíi a mbē ayəfə a nî ànnù yíi mē a le mfè'è ñlon Yesu aà: “Mè yê Azwí Nwí a ló a aburè tsi'í tsó bugirəmìkuu nsigè ntswe ghu nù. ³³ Kaa mē le ñwa'à zì mē à le mbē yu ma wá, lá Nwí yíi mē à le ntoo gha mē tá mē ka murè nî bē a ñkì aa, bon à leè ñswon a mbo mē mē, ‘Nù yíi mē ò yē Azwí Nwí a lo a aburè nsigè ntswe ghu nu aa, à ni yu wa yíi mē à ka kì murè bē aa bē a múm Azwí Nwí.’ ” ³⁴ Jon a tigè ñghèè nî mbíi ñswon mē, “mè yè mē, ñkì mbē ayəfə mē à laa mbē Mu Nwí.”

A ajàn mē Yesu à le ntso'ò ñgǎnyəgənnù jì jì ntsyàmbíi aà

³⁵ Abèè a lò mē mfu'u, Jon a bú ntəə bó ñgǎnyəgənnù jì jì baa, ³⁶ nyè Yesu a ká ntsya a swon mē, “Nì yē Mú Mbinjèrè Nwí wá!”

³⁷ Ñgǎnyəgənnù Jon jya jì baa bì yù'ù mē a swon ma laà aa, nlo ñghèè ntigè nyonè Yesu. ³⁸ Yesu à kà mē aa ñkarikə, nyè ajàn mē bì yònè nñi aa, mbetə waa mē, “Nì lòò aa àkè aa è?”

Bo kwi'i ghu mbo mē, “Rabbi” (ñji'í ñìghàà ma nù i bē aa Ndì'innù), “ò tswe aa a fə aa è?”

³⁹ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Nì zì nyè.” Bo tigè ñyonè yí ñghèè nyè adigè yíi mē à le si tswe ghu aa, bo bo tigè ñsi'í maa njwí, ñlon mē à le tí bē aa bon nòò à tigè ñyənè.

⁴⁰ Nù yí mò'ò a titíi bo ma bya mē bì le nyu'u annù ya yíi mē Jon à le nswon a mbo bo aa à le mbē Andrew, muma bì Simon Peta. ⁴¹ Andrew à lò mē a mbèè Yesu aa, mfòò nyè mumaà yí Simon, ñswon ghu mbo mē, “Bí'í yè mē Ayo'ò Nwí wa.” (Ayo'ò Nwí a bē aa Kristo ni ñìghàà ni Grikia.) ⁴² Andrew à kà mē aa mañsə aa, ntigè nlogè mumaà yí Simon ñghèè nì ghu a mbo Yesu. Yesu à yè mē yí aa, ñlìi yí a nsi sigìnè, ñswon mē, “ìkùm gho à nì Simon, mu Jon, lá ñlòginè tsitsòn, bì ka tigè twonè nî gho nì Cephas.” (Cephas ghú à kì mbē aa Peta, ñji'í ìkùm ghú i bē aa “ñgò'ò.”)

Ajàn yíi mē Yesu à le ntwon Philip bo Nathanael aà

⁴³ Abèè a kà mē aa mfu'u, Yesu a tanjè a ñghèè a Galilea. A kà mē aa ñghèè aa, nyè Philip a mánji, ñswon ghu mbo mē, “Ka nyònè ghá.”

⁴⁴ Philip à le nlo aa a Bethsaida, àla'a yíi mē Peta bo Andrew le ñkì mfè'è ghu aà. ⁴⁵ Philip a ghèè nyè Nathanael, ñswon gho mbo mē, “Bí'í yè mē ñù wa mē Moses à le ñhwà'ànè ñlon ñgaa yí a nî àñwà'ànè nòñsə aà, ñgǎntoo Nwí i kí ñhwà'anə annù ñlon ñgaa yí aà. Aa Yesu mu Joseph nù Nazareth.”

⁴⁶ Nathanael a betə ghu mbo mē, “Mbè ànnù yí sigìnè yí tsu a fè'è a ala'a Nazareth aa è?” Philip a kwi'i ghu mbo mē, “Zì nyè.”

⁴⁷ Yesu à yè mē Nathanael a ká ñzi a mbèè yu aa, a swon nlon ñgaa Nathanael mē, “Nì yè mu baIsrael yí ànnù nñkonè, yíi mē kaa àbanənnù kaa a sè ghu nu tswé aà!”

48 Nathanael a betè yi mæ, “O tsyà aa mæ akè nzi gha aa ε?.” Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, “Mè ghìrè nyè gho wa noò mè ò ghìrè ntswe wa a nji'i àtĩ figè mbɔŋ tâ Philip à zi ntwoŋə gho aà.”

49 Nathanael a swoŋ gho mbo mæ, “Rabbi, wa ò ni Mu Nwĩ! O ni Mfò baIsrael!”

50 Yesu a swoŋ ghu mbo mæ, “O bii maa ajàŋ aa nloŋ bə mæ mè swòŋ mæ mè ghìrè nyè gho wa noò mè ò ghìrè ntswe wa a nji'i àtĩ figè aa ε? O ka yè innù jĩ wè jii mæ i tsyatə ma yũ!” 51 A gheè nĩ mbĩĩ ñswoŋ a mbo bo mæ, “Mə swoŋ tsi'i ànnù nĩkoŋ a mbo bù mæ, nĩ ka yè tâ àbùrè à ŋa'anə, tâ baangel bi Nwĩ tâ bi ka ŋkɔ'ɔ ŋkii nsigə a nu Mu Njũ.”

2

Niyɔ'ɔ nya a Cana

1 Njwĩ i tsyà mæ ji baa, niyɔ'ɔ ni tswé a Cana a ala'a Galilea. Ndè bi Yesu à le ntswe wa adigə niyɔ'ɔ. 2 Bi le ŋki ntwoŋə Yesu bo bi ñgǎŋyɛgənnù ji ma mùu adigə niyɔ'ɔ. 3 Bi nò mē milù'ù mii mi le ntswe wa adigə niyɔ'ɔ aa mǎŋsə, ndè bi Yesu a swoŋ ghu mbo mæ, “Kaa bo sɪ ni milù'ù bù ntswe.”

4 Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, “Mǎŋgyè, kaa ò sɪ nĩ ñswoŋə ànnù yii mæ mè ka ghìrè aa tswé. Kaa nòò ghà à burè tì kù'ù.”

5 Ndè bi Yesu a swoŋ a mbo bə bii mæ bi le sɪ jɛ'ɛ nĩ bə wa adigə niyɔ'ɔ aa mæ, “Bɛɛ a swoŋə annù yii mæ à swòŋ aa, nì ghìrè.”

6 Bántòò bii mæ bi le naŋsə nĩ ñgò'ò aa, bi le ntəontə ghu; àntòò wa yĩ mǎfùurè a burè nǎfaŋ mbə ajàŋ yii mæ mbə ñkĩ i kuu ghu bígallon tsi'i tsò mǐghum mi mbaa, kè mǐghum mi ntarə mbɔŋ nluu. Nloŋ mæ annù Nwĩ baIsrael a tswe nì bìnòŋsə nloŋ ajàŋ yii mæ bi sɪ'itə nù jyaa aà. 7 Yesu a swoŋ a mbo bə bya mæ bi le sɪ jɛ'ɛ nĩ bə aa mæ, “Lwensə nì bántòò bù nĩ ñkĩ!” Bo lwensə bántòò bya nì ñkĩ i kɔ'ɔ nluu ntigə nlarə. 8 A bù ñswoŋ a mbo bo mæ, “Tsitsòŋ, tu'utə nì ñkĩ wa yĩ mɔ'ɔ ñghèè mǎfa nì a mbo nù yii mæ a taŋtə niyɔ'ɔ nù aà.” Bo tigə ñtu'utə nloŋə ñghèè mǎfa ghu mbó. 9 A ywe'etə ñkĩ wá, yii mæ a ti bə aa boŋ i bəŋ mē ntigə milù'ù aà, ñywe'etə, kaa wa'ǎ adigə yii mæ milù'ù mya mi lo ghu aa zĩ (lá bə bya mæ bi le ntu'u ŋki wa aa le nzi). A ywè'etə mē, ntwoŋə ndoo mǎŋgèn wa 10 ñswoŋ ghu mbo mæ, “Bi fòò mǎfa aa milù'ù mii mæ mi naŋsə mbòŋ aa mæ tâ bi no, bɛɛ mæ bə ghìrə naŋsə nno nyurə, bi tigə mbɔŋ lògè mii mæ mi sɪ naŋsə mbɔŋ aa nzi ni mu. Lá ò ghìrè mē mbəŋnə nłèə milù'ù mii mæ mi bɔŋ mbòŋ aa, mbɔŋ ntigə zĩ ni mu bə tsitsòŋ!”

11 Yesu à le ñghìrə àlènsə ma yũ, mæ a le mbə alènsə yi yĩ ntsyambii aa, a Cana, a ala'a Galilea. A le ghìrè ma yuà àlènsə laa ndi'i nigha'à nì, ñgǎŋyɛgənnù ji i niŋ mǎntɪi myaa ghu nù.

12 Ma yũ a tsyà mē, Yesu, nĩ ndè yĩ nì bɔɔ bi maà bi bi mbəŋnə, a bò'ɔ nĩ ñgǎŋyɛgənnù ji, lò ñsigə ñghɛɛ a Kapernaum, ntswe ghu njwi jĩ tsu mbɔŋ bũ lõ kɔ'ɔ ghèè a Yerusalem.

*Ajàŋ mæ Yesu à le ŋkɔ'ɔ ghɛɛ a ndàmà'anwĩ aà
(Mt. 21.12-13; Mk. 11.15-17; Lk. 19.45-46)*

13 Njwĩ ñji Passa baYuda i le ntigə a abó, Yesu a tigə ñlo ŋkɔ'ɔ ñghɛɛ a Yerusalem. 14 A kò'ò mē, ñkkuu ñghɛɛ a múm ndàmà'anwĩ, ñyè bə bi feè nĩ nàà, nĩ mbinjerè nì bíbugirəmìkuu ghu; ñgǎŋkwensə ñkabə

i kî ñtswe ghu yaa ηgaa nî ηkabè yàà a atu itetè. ¹⁵ Yesu a gheè ñlòò mândigè, ntwee, ηghirè ankaantè ghu, ηgheε mfurè naà jya ghu mètá ì fe'ekè wa a ndámà'anwí. Mfurè mbinjèrè jya bo bì ñnàà jya, ñtii itetè ηgáηkwensè ηkabè jya mmà'ànè, ñja'a ηkabè yàà yá. ¹⁶ Nswon a mbo bè bya bii mètá ì si fèè ñi bìbugirèmikuu aa mètá, “Ñi logè mfè'è ñi bu! Ñi tsuu tigè ghìrè tá ñdá Taà tigè adigè mitaa!” ¹⁷ Ñgáηyègènnù jì ì yè mètá annù yìi mètá Yesu à le ηghìrè aa, ηwa'atè annù yìi mètá a tswe a múm àηwà'ànè Nwí aa mètá, “Taà Nwíηgòη, mètá nàηsè ηkòηè annù ñdá yò, a tswe a ntii mètá m̀berè ghu tsò m̀'ò!”

¹⁸ Bìtsyàsè bì baYuda bya bii mètá ì si le ntswe ghu aa, betè Yesu mètá, “Alènsè yìi mètá mbè ò ghìrè a ndì'i a mbo bì'i mètá ò tswe nì àdà'à a ηghìrè annù yuà yìi mètá ò ghìrè aa, a ñi yuu aa ε?”

¹⁹ Yesu a kwi'i a mbo bo mètá, “Sà'á ñi ndámà'anwí yulà, boη mètá ka bú bìnsè fu a ñjím ñjwi jì tarè.”

²⁰ Bo betè yì mètá, “Bì'i logè aa ìlòò mighum mi ñikwà ñtsò ñto'o a mbo ñdá m̀'ànwí yulà ghu! O swon mètá mbè ò logè ñjwi jì tarè a mbù mbìnsè ghu fu aa ε?”

²¹ Lá ñdá m̀'ànwí yìi mètá Yesu à le si swon aa ì le mbàηnè m̀bè aa ìbìnnù yì. ²² Nòò wa yìi mètá Yesu à le è m̀bìinè ñiwo aa, ηgáηyègènnù jì ì tigè ηwa'atè mètá à le mbaa nswonè malá; ma yù a tigè ηghìrè mètá tá bo bii annù yìi mètá àηwà'ànè Nwí a swon aa, ηkì mbii annù ya yìi mètá Yesu à le nswon aa.

Yesu à zi ajàη mètá bè bìtsim bè aà

²³ Nòò wa yìi mètá Yesu à le tswe a Yerusalem a ñjwí ñjì Passa aa, bè bì ghà'atè bì le ñniη m̀ntii myaa ghu nú ñlon mètá bo le nyè ìlènsè jii mètá à le ηghìrè aà. ²⁴ Lá Yesu kaa le wa'á ìbii nú yì a mbo bo fá, ñlon mètá à le nzi ajàη mètá bè bìtsim bè aà. ²⁵ Kaa ηù tsù à le ηwa'á bù ñtswe nì ñswòηè annù tsu ghu mbo ñlon ηúmàsòη, ñlon mètá à le nzi annù yìi mètá a le ntswe a ntii ηù ñtsimè aà.

3

Yesu bo Nicodemus

¹ Ntsyàsè baYuda yì m̀'ò à le ntswe ghu yìi mètá ìkùm yì le mbè Nicodemus, a kì mbè ηù baFarisai. ² A le nzi a mbèε Yesu ñitugè yì m̀'ò nswon ghu mbo mètá, “Rabbi, bì'i zi mètá ò laa mbè ñdì'innù yìi mètá Nwí à le ntoo aà. Kaa mbè ηù wa'á ìlènsè juà mètá ò ghìrè aa ka ηghìrè ti ghè Nwí à tswe bo yu.”

³ Yesu à le ηkwi'i mètá, “Mètá swon tsi'i annù ñiηkon a mbo wò mètá kaa mbè ηù wa'á annù ñifò Nwí yè ti ghè bì bu ηkwatè ñjwe yì.”*

⁴ Nicodemus a betè mètá, “Mbè bì bú ñjwe a ndii yìi mètá à kwí mètá aa mètá akè le? Kaa mbè a wa'á bù ñkwatè ηkuu a to'o ñdè yì tá bì bu ñjwe yì!”

⁵ Yesu a kwi'i mètá, “Mètá swòη tsi'i annù ñiηkon a mbo wò mètá kaa mbè ηù tsù a wa'á a múm annù ñifò Nwí kuu ti ghè mètá bì jwe yì ñi ñkì bo Azwí. ⁶ Nù yìi mètá bì jwe yì a múm ñjyànù aa, à ñi ñjyànù, lá ηù yìi bì jwe yì a múm Azwí aa à ñi àzwí. ⁷ Tsuu yerè mètá mètá swòη mètá bì tswe ñi mbù ñkwatè ñjwe ghuu bìtsimè aà. ⁸ Fìfèrè a tsiyà ηgheε aa

* 3:3 Kè “ñkwatè ñjwe yì a aburè.”

a adigə yïi mə à kòŋə aà; a yi ti tsyà aa, ò yu'ù nì ìkòò yï, kaa wa'ă adigə yïi mə à lo ghu aa, kə adigə yïi mə a tsyà ñghɛɛ ghu aa zî. A kî mbə aa tsi'î maa ajàn nì ñù yïi mə Azwî a jwe yi aà.”

⁹ Nicodemus a betə mə, “Mbə ajànə annù ma yú a fe'è aa mə akə aa ɛ?” ¹⁰ Yesu a kwi'i mə, “O nî ñgàŋndi'innù baIsrael yï ñjwè kaa wa'ă ma juù ìnnù zi aa ɛ? ¹¹ Mè swón tsi'î annù nîŋkoŋ a mbo wò mə, bi'i swon aa annù yïi mə bi'î zi, ñkii ñkɛ'ɛnə nî annù yïi mə bi'î yə aa, kaa ñù nàbù kaa wa'ă kòŋə nî ñyu'u ñtoò yï'î yá. ¹² Mbə mè ka nswon ìnnù jïi mə i tswe fàa mbi aa, nì tsuu bii, boŋ mbə nì tigè mbii ìnnù aburə jïi mə mə swon aa mə akə aa ɛ? ¹³ Kaa ñù tsù à lɛɛ ñwa'ă yi a aburə kî ñkə'ɔ, ñtsyatə Mu Nù, yu wa yïi mə à lɛ nlò a aburə nsigə aà.”

¹⁴ Tsó mə Moses à lɛ lògə no ya mə bi lɛ ñghirè nî àtì ñkə'ɔ mbenə a atu ati a nta'a miwèè aa, a nî ajàn yïi mə bi ka yï kii ñghɛɛ Mu Nù a ndəŋə, ¹⁵ mə tá ñù tsim yïi mə à ññ ntì yi ghu nu aa, tá à tswe nî ñtswéntì yïi me i lwî'i nîŋkoŋ aà. ¹⁶ Nlon mə Nwĩŋgòŋ à lɛ ñkòŋ mbi si'i si'i, mfa njon Mú yï yï mò'ɔtə, mə ñù ñtsim yïi mə à ññ ntì yi ghu nu aa, tá à yi ntsee ló kwo, lá mbaŋnə ntswe nî ñtswéntì yïi mə i lwî'i nîŋkoŋ aà.

¹⁷ Kaa Nwî à lɛ ñwa'ă Mú yï fàa mbi too aa mə tá à zi ñka sa'a mbi, à lɛ ntoo aa mə tá à zi nyweensə mbî.

¹⁸ Nù yïi mə à ññ ntì yi a nu Mu Nwî aa kaa bi sî isa'a ghu nu nniŋə; lá ñù yïi mə kaa à sî ntì yï ghu nu niŋə aa, bi nìŋ mə isa'a ghu nú, ñlon mə kaa à sî ntì yï a nu njon Mu Nwî wa niŋ aà. ¹⁹ Isa'a i kuu a nu bè aa laà: Mə ñkà'ă i zî mē a múm mbi, la bè bāŋnə ñkəŋ itugə ñtsyatə ñkà'ă, ñlon mə bo ghìrə ìnnù jï bi aà. ²⁰ Nù ñtsim yïi mə a ghìrə ìnnù jï bi aa, a bàa ñkà'ă, kaa wa'ă kòŋ nî mfi'ɛ nzi a mbèè ñkà'ă, ñlon mə kaa à si kòŋə mə tá bi yə ìnnù jï bi jya aà. ²¹ Lá ñù yïi mə a ghìrə ìnnù nîŋkoŋ aa, a fe'è ñzi nì a mbèè ñkà'ă mə tá bi nanşə nyə mə yu ghìrə ìnnù jï nyu'unə aa Nwî.

Yesu bo Jon

²² Yesu à mənşə mə, bo bi ñgǎnyəgənnù jï ñghɛɛ a mbù'u ala'a Yudea, bo bo tswe ghu nî ñduù noò yï mə'ɔ, a murə nî bè a ñkî. ²³ Jon à lɛ si kii mmurə nî bè a ñkî maa noò a ala'a Aenon yïi mə a lɛ ntswe ñkoontə a mbèè àla'a Salem aa, ñlon mə ñkî yïi mə i lɛ ntswe maa adigə aa i lɛ ñgha'atə. Bè lɛ si tigə ñghɛɛ ghu mbo, a murə nì waa a ñkî. ²⁴ Maa noò kaa bi burè tì Jon a atsəŋ niŋə.

²⁵ Maà noò ñgǎnyəgənnù Jon i lɛ ñka nswuŋnə bo bi ñù baYuda yï mò'ɔ nlon ajàn mə nòŋşə baYuda à lɛ nlèə mə bi ka nsi'itə nú aà. ²⁶ Bo mà'atə mē ñù wa, ntigə nlo ñghèɛ a mbèɛ Jon, ñswon ghu mbo mə, “Rabbi, ñù wa mə bú yu lɛ ntswe a mbèɛ ñkî Jordan, a mbî nsà'a noò aà, mə ò lɛ ñka nswonə nî annù ñlon ñgaà yï aa, a tigə mmurə nî bè a ñkî tsitsòŋə, bè bîtsim bi tigə ñghɛɛ ghu mbó!”

²⁷ Jon a kwi'i mə, “Kaa mbə ñù a wa'ă nî annù tsu tswè tì ghə mə a lo aa a aburə. ²⁸ Bù bumbon nì laa mbə bîyəfə bá, a ajàn mə mə lɛ nswon mə, ‘Kaa mə sî Ayo'ɔ Nwî wa bə. La bi lɛ ntoo gha aa mə tá mə tsa mbî yï.’ ²⁹ Múnŋən à tswe aa a mbo ndoo múŋŋen, lá ñsùkà'a ndoo múŋŋen wa yïi mə à təŋ ghu mbèè ñyu'u a ghaà aa, a doritə nì a nyu'u ñjï ndoo múŋŋen wá. Maa ajàn nìdorə nà nì kî mē ñluu. ³⁰ Nlon

mə nìgha'à ni ni tswe nì ñka ñghèè nî mbĩĩ tá mə baɲnə ñka mbintə ni a ñjĩmè.”

Nù yĩi mə à lo a burə nsigə aa

³¹ Nìgha'a ni ñù yĩi mə à lo a aburə nsigə aa, ni tsyatə nî bə bĩtsimè. Nù yĩi mə à lo fàa nsyɛ aa, à tswe aa fàa nsyê, ñkii nswon aa ìnnù jii mə i tswe fàa nsyɛ aa, lá ñù yĩi mə à lo a aburə nsigə aa, à tsyatə bə bĩtsimè.

³² A swonə aa ìnnù jii mə à yə ñki yu'u aa, lá kaa tsi'ĩ ñù yĩ mĩfùurə kaa a wa'à nĩ ñtoò yĩ ya kwèrè. ³³ Lá ñù yĩi mə à kwèrə ntoo yĩ ya mbii aa, a diintə aa mə Nwĩ a swonə aa annù ññkonə. ³⁴ Nù wa yĩi mə Nwĩ à le ntoo aa, a swonə aa nìghàà ni Nwĩ, ñlon mə Nwĩ a naɲsə nɔwensə nũ nĩ Azwĩ yi kaa wa'à liɲè. ³⁵ Nwĩ a kòɲə Mú yĩ. A kì mə ñnəɲ ìnnù tsim ghu mbô.

³⁶ Nù yĩi mə à ññ ntii yĩ a nu Mu Nù aa, à tswè mə nĩ ñntswèntii ya yĩi mə i lwĩ'i ññkonə aa. Nù yĩi mə à si yi yu'unə aa, kaa à ka yĩ wa'à nĩ ñntswèntii tswé, ñtòɲ Nwĩ i ka yĩ ki lwi ghu nú.

4

Yesu bo màɲgyɛ Samaria wá

¹ BaFarisai bo le nyu'u mə bə bí ghà'àtə le si yòɲè nĩ Yesu, a kii ñimurə nĩ bə bí ghà'àtə ni a ñki ñtsyatə nĩ Jon ² (A nsswonə ànnù ññkonə, kaa Yesu à le ñki'ĩ nĩ ñù tsu a ñki murè. A le si murə tsi'ĩ ñgǎɲyogənnù ji murə nĩ bə a ñki.) ³ Ajàn mə Yesu à le yu'u bi ká ñswonə maa ajàn aa, a mà'àtə àla'a Yudea ñghɛɛ fu a Galilea. ⁴ A le ntswe nĩ ñtsyà aa nĩ àla'a Samaria a ñghɛɛ ghu.

⁵ A ghèè mə ñka ntsya a ala'a Samaria, ñkuu a ñikurə Sychar, nii mə ni le ñkòontə a mbèɛ nsòò wa yĩi mə Yakob à le mmà'àtə a mbo mú yĩ Joseph aa. ⁶ Nkĩ yĩ ntòɲ Yakob wa i le ntswe maa adigə. A ti mə ti bə a nsi'i nòò, Yesu a kaa a ni nìtəə nya, ñsigitə ntswe maa mbèè ñkĩ yĩ tòn ñka miintə.

⁷ Màɲgyè Samaria yĩ mò'ò à le nzĩ a ntu'u ñkĩ. Yesu a swonə ghu mbo mə, “Fa ñki a mbo mə tá mə no.” ⁸ A le ti bə aa bonə ñgǎɲyogənnù ji i kùù mə ñghɛɛ a múm ñikurə a nyuu màji ghu.

⁹ Màɲgyè wa a kwi'i ghu mbo mə, “O ni ñù baYuda, mə bə ñù baSamaria, ò tigè ñlɔɔ ñki a mbo mə aa mə akə aa ɛ?” A le nswonə laa ñlon mə baYuda bo bi baSamaria kaa bo le si wa'à jinə aa.

¹⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “O ghìrə baa zi ayoo yĩi mə Nwĩ a fa aa, i kii zi ñù yĩi mə a betə ñki a mbo wò aa, bonə ò laa mbetə yi mə tá à fa ñkĩ ntswèntii mbo wò.”

¹¹ Màɲgyè wa a kwi'i ghu mbo mə, “Taà, kaa ò sè nĩ àbòkə tswé, ñkĩ yĩ tòn ghú i kì ñtso si'i, ò ka lògə ñkĩ ntswèntii aa fə aa ɛ? ¹² I ñki yĩ tòn ghú aa a le mfa Ta bi taà yĩ'i, Yakob a mbo bi'i, yumbonə ni bɔɔ bi, a bɔ'ò bi nàà ji, bo le nno ñki ghú. O lòò ñswòɲ mə ò kò'ònə ntsyà a taà yĩ'i Yakob aa ɛ?”

¹³ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Nù yĩi mə à no ñki ghúlà aa, ñji ñkĩ i ka yĩ bú yaɲə yi. ¹⁴ Lá, ñù yĩi mə à no ñki yĩi mə mə ka fa ghu mbo aa, kaa ñji ñkĩ i ka yĩ wa'à yi bú ñyaɲə. Nkĩ wa yĩi mə mə ka fa ghu

mbo aa, i ka bəŋ i tigə nanəbərə ghu nu, i tigə jwe nî ñkî yîi mə i fa nî ntswənti yîi mə i lwi'i nîkon aa ghu mbô.”

15 Màngyè wa a kwi'i ghu mbo mə, “Taà fa ñkî ma wa a mbo mə; tá tá ñji ñkî i yi ŋwa'à gha bù ñyanə, tá mə wa'à faà bù ñka nzi a nt'u ñkî.”

16 Yesu a swon ghu mbo mə, “Ghèe ntwonə ndoò ghò tá bu yu zi.”

17 A kwi'i a mbo Yesu mə, “Kaa mə sî nî ndoo tswè.”

Yesu a swon ghu mbo mə, “O swon aa tsi'i ànnu nîŋkon mə kaa ò sî nî ndoo tswè. 18 O yò'ò mē aa mbāŋnə ji ntaà, lá ñumbāŋnə yîi mə bù yu tswe tsitsɔŋ aa, kaa à sî ndoò ghò bə. O swon aa tsi'i ànnu nîkon a mbo mə.”

19 A swon a mbo Yesu mə, “Taà, mə yə. O ni ŋgəntoò Nwî. 20 Bità bi bîtaà bi'i a Samaria, bi le si gha'asə Nwî aa fāa atu nta'a laà, lá bù baYuda, nî swon mə bi ka ŋgha'asə Nwî aa tsi'i a Yerusalem.”

21 Yesu a swon ghu mbo mə, “Bii ànnu yîi mə mə swon aa mba mągyè. Nòò à ka yî kù'ù mə kaa ni ka yî wa'ă Taà aa fāa a atu nta'a bù ñka ŋgha'asə, kaa wa'ă aa a Yerusalem kii mbu ŋgha'asə. 22 Bù baSamaria, kaa nî sî ŋu yîi mə ni gha'asə aa nanşə ñzi. Lá bî'i baYuda, bî'i zi ŋu yîi mə bî'i gha'asə aà ñlon mə ànnu nyweensə mbi a tsyà aa a nŋm baYuda ñzi. 23 Lá nòò a kù'ù ñzi, kə à kù'ù mē, mə, bə bii mə bi nanşə ŋghà'asə Nwî aa, bi ka yî tigə gha'asə Ta aa a múm Azwî, i ki gha'asə nii aa tsi'i ànnu nîŋkonə. Ma yú a bə m̄buu bə bii mə Nwî a kɔŋə mə tá bi ka ŋgha'asə nii laà. 24 Nwîŋgɔŋ à laa mbə Azwî, mbə bə kî ñka ŋgha'asə yi aa tsi'i a múm Azwî bo bi ànnu nîŋkonə.”

25 Màngyè wa a swon ghu mbo mə, “Mə zi mə Ayo'ò Nwî wa (mə bi twonə ni Kristo aa) à ka yî zi, bɛɛ a zi aa bon à ka swon ŋgɔŋ ñnnu tsim a mbo bî'i.”

26 Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “A ni mə, mə ghuà yîi mə ghàà a mbo wò aà.”

27 A ti mə ti bə maa nòò aa, ŋgənyəgənnu ji jya i bi. Ànnu nanşə ŋgha'a waa ajən mə bo le nyə Yesu a ghaànə bo mągyè aà. Lá, kaa ñu n̄bò wàà a le ŋwa'ă ntsu yi ŋŋa'a a mbetə mə, “O lòò aa àkè aa ɛ?” Kè ñki mbetə yi mə, “O ghàà bu yu aa a ya aa ɛ?”

28 Maà noò, mągyè wa à le mmà'atə antòò ñkî yî wa, m̄bu ŋkuu ŋghɛɛ fu a múm n̄kurə, ñswon a mbo bə bii mə bi le tswe ghu aa mə, 29 “Nî zi nyə ŋu yî m̄'ò mə à swon ŋgɔŋ ñnnu tsim jii mə mə leè ŋghirə fāa atu nsyè aà! A laà mbə Ayo'ò Nwî wa aa ɛ?” 30 Bo le mmà'atə n̄kurə nya ntigə ŋghɛɛ nyə Yesu.

31 Maa noò ŋgənyəgənnu Yesu i le si lətə nî Yesu, ñswonə ni mə, “Rabbi, bɔɔ nji mú ayòò!”

32 A kwi'i a mbo bo mə, “Mə tswe nî m̄ji a nji m̄i mə kaa nî sî ànnu tsu zi ñlon m̄ji mà myá.”

33 ŋgənyəgənnu ji i loginè ntigə mbetə nî waa bo ni bo mə, “N̄u tsu à ghirə m̄baà ñzi mfa m̄ji ghu mbo aa ɛ?”

34 Yesu a swon a mbo bo mə, “M̄ji ma à nî ñka yu'unə ànnu yîi mə ñu yîi à tóo gha aa a lòò aà; ñki mbə mmāŋsə ifà'à yîi mə à fa a mbo mə mə mə fa'a aà. 35 Nî swonə ñghàà nî m̄'ò mə, ‘Bisən bi burə bi n̄kwà tá bi fu'u m̄ji.’ Lá, mə swon a mbo bù mə nî ŋentə mi'i muu, n̄lii m̄nsòò ghu. M̄ji mi bə mē, nòò m̄fù'u a ku'ù. 36 N̄u yîi mə a fù'ù

miji aa, bi twu nii, a ghotè nì miji mya nlon aà ntswènti yii mæ ì lwí'i nñkɔŋ aà. Ma yú a bə mə nù yii mæ a bə miji aa, bo nù yii mæ a fù'ù aa, bo doritə bitsimə. ³⁷ Nìghàà nulà ni swon aa tsi'i ànnù nñkɔŋ mæ, 'Nù yí mò'ɔ a bé, nù yí mò'ɔ a bāŋnə mfu'u.' ³⁸ Mə tòo ghuu mæ tá nì ghɛɛ mfu'ù miji nì minsòò mii mæ kaa nì le ŋwa'à ghu fa'à. A le mfà'à badàn ghu. Nì ka tigə ji abii afà'à yaa."

³⁹ BaSamaria bɪ ghà'àtə maa múm nìkurə le nniŋ mânti myaa a nu Yesu, nlon mæ mànɔyè wa à le nswon mæ, "A ghìrə nswon ŋɔŋ innù tsim jii mæ mè leè ñghìrə fàa a atu nsyɛ aà." ⁴⁰ BaSamaria bya bi zì mē ñyè yi aa, mbu'u mbo mæ tá Yesu à tswe bo bo. Yesu a tswé bo bo njwi ji baà.

⁴¹ Bə bɪ ghà'àtə ku'usə niŋ mânti myaa ghu nu nlon ntoo yii mæ à le si swon aà. ⁴² Ntigə nswon a mbo mànɔyè wa mæ, "Bì'i bii tsitsɔŋ aa kaa wa'à bù ñyon aa bə nì ànnù ya mæ ò ghìrə nswon aà, bì'i bii aa nlon mæ itu bhinú yi'i, bì'i yù'ù mē nìghàà ni, ñnanşə nzi mæ à laa mbə ŋgànyweensə mbí."

⁴³ Njwi jya ji baa i tsyà mē, Yesu a bú mma'atə ŋghè a Galilea. ⁴⁴ Nlon mæ yumbɔŋ à leè nswon mæ, "Kaa bi sɪ ŋgàntoò Nwí a múm àla'a bo ghu'usə." ⁴⁵ A zì mē ñkuu a Galilea, bə kwɛrə yi tsi'i siginè nlon mæ noò yii mæ bo le ŋghè a adigə Passa a Yerusalem aa, bo le nyə ŋɔŋ innù tsim jii mæ à le ŋghìrə maa noò Passa aà nlon mæ bobimbɔŋ, bo le ŋki ŋghɛɛ ghu.

⁴⁶ Maa noò Yesu bú mbii fu a Cana, a mbù'u Galilea, fya adigə mæ à le mbəŋ ŋki ghu i tigə mùlù'ù aà. Ngàŋàfà'a gúmnàà yí mò'ɔ à le ntswe a Kapernaum, mú yí a ghɔɔ. ⁴⁷ A yù'ù mē mæ Yesu à lò mē a Yudea ñzi a Galilea aa, ñghɛɛ ghu mbèè ntwonə yi mæ tá bo yu ghɛɛ a Kapernaum, tá à ghurə mú yí wa mæ à le si ghòò ntigə tsi'i a ŋkwo aà. ⁴⁸ Yesu a swon ghu mbo mæ, "Kaa mbə nù nìbɔ ghuu a wa'à bii tì ghé mæ à yé ìlènsə bo bì innútsyâmbô."

⁴⁹ Ngàŋàfà'a yí ñwè wa a bú ñku'usə nswon ghu mbo mæ, "Taà, zì sɪ ghɛɛ mbɔŋ tá mú ghà ghú à kwo."

⁵⁰ Yesu a swon ghu mbo mæ, "Ghèè, wa mú ghò wa à ka tswe ntii."

A bii nìghàà ni Yesu nya, ŋghèè. ⁵¹ Noò yii mæ à le ntswe a mánjì ñghɛɛ ni a ndùgə yu aa, ñgàŋàfà'a yí a zì nìboo yi nì ñkì mæ, "Wa mú ghò wa à tii mē."

⁵² A betə ngàŋàfà'à yí wa mæ, "A kì lòginə ŋka mfwetə aa a noò àkè aa ɛ?"

A kwi'i ghu mbo mæ, "A kì bə aa a yɔɔ, a noò yii mæ noò à kì bòò yəŋtə aà." ⁵³ Ta bì mu wa a wa'atə mæ à kì bə aa maa àbàŋtə noò mæ Yesu à kì swonə a mbo yu mæ, "Wa mú ghò wa à ka tswe ntii." Yu bô ñgwè'è yí, bo tigə niŋ minti myaa a nu Yesu.

⁵⁴ Ma yú à le mbə àlènsə innù yii mæ i ywe'e ji baa, jii mæ Yesu à le ŋghìrə a noò yii mæ à le mbù nlo a Yudea, ñzi a Galilea aà.

5

Ajàŋ yii mæ Yesu à le ŋghùrə ñú yí mò'ɔ a atsumə nta'a aà

¹ Ma yú a tsyà mē, njwí ñjì ikòò baYuda i ku'ù, Yesu a kò'ɔ ŋghèè a Yerusalem. ² Atsumə nta'a yí mò'ɔ à tswe a Yerusalem, a kə'è Ntsúbù'ù Mbinjərə, ntswe ni idigə ŋkuu ghu jii mæ bi le ŋghùrə nì ntə'ə aa, ji

ntaà. Bi twonè nî ñkî ma wa ni ñighàà ni baHeber aa ni Bethzatha. ³ Ñgàñmighòò jî ghà'atè i le mburè lùù ghu, ñnɔŋkè nnɔŋkè wa nî mintsù mi àbù'ù myá, bífè'ònè, bíbwènkè, bo bìi mæ ìdigè nú jyaa i le ñkwokè aà. [Bi le ntswetè ghu nyu'utè ni mæ tá ñkî wa i ka njwu'u, ⁴ ñlon mæ angel Mmà'ambi à le si sigè nzi ni a ngaa ngaa ñkuu ntsigè nî ñkî wa i tigè njwu'u. Nù yî ñtsyàmbiï yîi mæ à le nsigè ñkuu wa a múm ñkî wa noò mæ i lòginè mé ñka jwu'u ñghèè aa, ñighòò nîi ni le ntswe ghu nu aa, kè tɛ'e mbè aa mbuu ghuu, ni le mfwetè.]* ⁵ Nùmbàñnè yî mò'ò à le ntswe ghu mæ à le ti bè aa bon à ghòò mé a atú ìlòò mighum mi ntarè ntsò ñifwaa. ⁶ Yesu à yê yi ajàn mæ à le nnɔŋ ghu aa, nzi mæ ñùmbàñnè wa à ghòò mé àgha'a a burè ñsa'a. A yè mé laà, ñbetè ghu mbo mæ, “O lòò mæ tá bì ghurè gho aa ε?”

⁷ Nù ñighòò wa a kwi'i mæ, “Taà, kaa mæ sî ni nù faà tswé mæ mbè a ñiñè gha fàa múm àtsùm a noò yîi mæ ñkî wa i lòginè ñka njwu'u aà. Mè yî ñghèè mæ mæ kwè'ètè ki kuu ghu aa bon nù yî dàñ à bàñnè mé ñfoo ntsyàmbiï ñkuu ghu ti mæ.”

⁸ Yesu a swon ghu mbo mæ, “Bìñè ntèè mbwèè matà gho wa ñka ntèè ñghèè nòò.” ⁹ Nùmbàñnè wa a burè ñghensè ntèè tsi'i maà noò, ñbwèè matà yî wa ntigè ntèè nîi.

Ma yuà ànnù a le mfé'è aa a njwíngonè. ¹⁰ Ma mùu ajàn, bità bi ala'a bi baYuda bi tigè nswonè ni a mbo ñu wa mæ bi le ñghùrè aa mæ, “Sii à laa mbè njwíngonè, kaa nòñsè yí'inè à si bìi mæ tá ò be'e matà gho.”

¹¹ A kwi'i mæ, “Nù wa mæ à ghìrè ñghùrè gha aa, a ghìrè nswon a mbo mæ mæ, ‘Bwèè matà ghò wa ñka ñghèè nòò.’ ”

¹² Bo betè ghu mbo mæ, “Mbà ma ghú yîi mæ à ghìrè nswon a mbo wò mæ tá ò bwèè a matà gho ñka ntèè ñghèè noo laa, à ghìrè mbè aa wò aa ε?”

¹³ Lá kaa nù wa mæ bi ghìrè ñghurè yi aa, kaa wa'à yi nù yîi mæ à le mbè ghu aa zî, ñlon mæ nnòò bè le ntswe maa adigè, Yesu a tigè ñtsuritè yi a titi bo mfé'è ñghèè yi.

¹⁴ A ti bè ni a ñjìm, Yesu a yê yi a ndàmà'anwì ñswon ghu mbo mæ, “Yè ajàn mæ ò tii mé tsitsòn laa aá! Tsuu innù jî bi bú ki ghìrè tá tá ñgí'i yîi mæ i bú ntsyàtè aa tá i tsuu gho bú tsi'i.”

¹⁵ Nù wa a tigè ñlo ñghèè ñswon a mbo bità bi ala'a bi baYuda bya mæ a yi aa a ghìrè ñghùrè Yesu.

¹⁶ Ma yuà ànnù a ghìrè mæ tá bì tigè ñlòginè ñka ntsò'ò nî àkòrè Yesu, ñlon mæ à le ñghùrè ñú a njwíngonè aà. ¹⁷ Yesu a kwi'i ambo bo mæ, “Taà ghà a fà'à tsi'i ñgòn binòò bìtsim, nyi nywe'e sii, mèmbon, mæ kii mfa'a yaa ngaa.”

¹⁸ Ma nuà ñighàà ni ghìrè mæ tá bità bi ala'a bi baYuda bya tá bo bu ñkù'ùsè ñlìgìtè nú yàà a nìòò a nzwitè yu, mbi'i mæ kaa à le ñkí'i aa tsi'i nòñsè ñjwíngonè wó, à le ñki ntwonè Nwì ni Taà yî, ñdi'i ni mæ yu bè aa ñgíñ ñgíñ bo Nwì.

Adà' à yîi Yesu à tswè ni yu tsò Mu Nwì aà

¹⁹ Yesu a swon a mbo bo mæ, “Mè swon a mbo bú tsi'i ànnù ñiñkɔŋ mæ, kaa annù yî tsu a sî ghu tswé mæ mbè Mu Nù a ghìrè tsi'i ni atú

* 5:4 Kaa àdigè ma yú a sî a múm ñjwà'ànè jî mò'ò tswé.

yi yumbonjè, mbə a kii n̄ghirə aa tsi'i ànnù yii mə à yə Taà yì a ghirè aà. Ànnù yii mə Tà a ghirè aa, à ki mbə tsi'i ma ya mə Mú yì a ghirè. ²⁰ Nlonj mə Tà à kònjə a Mú yì, n̄di'i n̄i innù tsim̄ jii mə yumbonj yu ghirè aa ghu mbò. A ka ghèè n̄i m̄b̄i a n̄di'i innù jii mə i bu mburə mbə jì wè jì wè n̄tsyatə a yulà aa, tá à ka n̄ghirə, tá n̄i yə, tá ànnù a tsya ghuu. ²¹ Tsó ajàn mə Tà a yweensə biku bi bə, m̄fa n̄i n̄tswént̄i a mbo bo aa, à ki mbə n̄ḡj̄ n̄ḡj̄ a ajàn mə Mu Nw̄i a fa n̄i n̄tswént̄i a mbo bè a ajàn mə yu lòò aà. ²² Tà yumbonj kaa s̄i n̄j̄ tsù sa'a, lá à bàn̄nə m̄fa ada'a a mbo Mú yì mə tá à tigə nsa'a bə b̄itsim̄ ²³ tá tá bè b̄itsim̄ tá b̄i tigə mbo'ò n̄i Mu a n̄ḡj̄ n̄ḡj̄ a ajàn mə bi kii mbo'ò n̄i Ta aà. N̄ù n̄tsim̄ yii mə à si a Mu bo'ò aa, kaa si Ta wa yi mə à le ntoo yii aa kii mbo'ò.

²⁴ “Mè swōj a mbo bù tsi'i ànnù n̄n̄koj mə, n̄ù n̄tsim̄ yii mə à yù'u n̄ighàà na n̄n̄j̄ nt̄i yi a nu yu wa yii mə à le ntoo gha aa, à tswe n̄i n̄tswént̄i yii mə i lw̄i'i n̄n̄koj aà, kaa bi wa'á isa'a ghu nu n̄n̄j̄, la à bàn̄nə m̄ m̄fe'a n̄ts̄i n̄iwo n̄kuu a m̄m̄ n̄tswént̄i. ²⁵ Mè swōj a mbo bù tsi'i ànnù n̄n̄koj mə, nòò à tswe ghu mə a z̄i, wa à tè'è mə nzi, mə biku bi b̄è ka yì yu'u n̄j̄ Mu Nw̄i, tá bè b̄ii mə bi yu'u aa, tá b̄i tswe nt̄i. ²⁶ Tsó ajàn mə Tà yumbonj à tswe n̄i n̄tswént̄i m̄fa n̄i a mbo bè aa, à ki n̄ghirə mə tá Mu, yumbonj à tswe n̄i n̄tswént̄i n̄kii m̄fa n̄i a mbo bè. ²⁷ A k̄i m̄ m̄fa ada'a ghu mbo mə tá à ka nsa'a n̄i bè n̄lonj mə à ni Mu N̄ù aà. ²⁸ Ni tsuu ki yerə nlonj yuà ànnù, n̄lonj mə nòò a tswe ghu mə a z̄i, mə bè b̄itsim̄ b̄ii mə bi tswekə a misyè aa, bi ka yi yu'u n̄j̄ yì, ²⁹ b̄eə mə bi yu'u aa, bi fe'èkè a misyè. Bya b̄ii mə bi le n̄ghirə innù jì siginè aa, tá b̄i b̄iinə n̄tswe bit̄i, tá bya b̄ii mə bi le n̄ghirə ibi aa, tá b̄i b̄iinə tá b̄i n̄j̄ isa'a a nu bo.

Bayəfə bi Yesu

³⁰ “Kaa m̄mbonj, kaa mbə mə wa'á annù tsu ghirè tsi'i a atu mə, mə sa'a n̄i misa'a n̄yon aa tsi'i ajàn mə Nw̄i a swonjə n̄i a mbo mə aà, ma yú a ghirə n̄i mə tá mə ka n̄tsərə misa'a n̄i m̄n̄j̄ yii mə à kù'ùnə aà, n̄lonj mə kaa mə si ghìrè aa bə annù yii mə mə lòò aà, mə ghìrə aa tsi'i annù yii mə yu yii mə à le ntoo gha aa, a lòò aà.

³¹ “Mbə mə ka n̄swonjə n̄i innù n̄lonj n̄gaa yà m̄mbonj, a m̄figitə n̄ù yii mə mə n̄i ghu aa, bonj mbə bi tse swonj mə kaa annù ya yii mə mə swonjə aa kaa a s̄i annù n̄n̄koj b̄è. ³² Lá n̄ù yì mò'ò à tswe ghu mə à n̄i àyəfə nlonj n̄gaa yà, mə z̄i n̄i mə annù yii mə a swonjə nlonj n̄gaa yà aa, a n̄i ànnù n̄n̄kojə. ³³ B̄mbonj, tigə n̄i le m̄baa ntoo b̄è a nu Jon, a swonjə ànnù a mbo bù n̄lonj annù n̄n̄kojə? ³⁴ Kaa a si bə aa bə mə n̄m̄is̄onj à tswe n̄i m̄b̄ə ayəfə nlonj n̄gaa yà; mə swonjə laà aa tá tá n̄i yu'u nyweenə. ³⁵ Jon ma ghú a le mbə aa n̄kà'á, n̄khi, n̄ta, n̄i le n̄ka n̄kənjə n̄i n̄tswe n̄ka ndoritə wa a m̄m̄ n̄kà'a yu a n̄i m̄ àt̄i noò. ³⁶ Lá mə tswe n̄i àyəfə yii mə a t̄insə n̄tsyatə annù yii mə Jon à le si swonjə nlonj n̄gaa yà aà. M̄f̄a'á m̄ii mə mə f̄a'á aà, m̄f̄a'á m̄ii mə Taà ghà à f̄a'á adà'á mə mə ka m̄fa'a ghu aa, ma m̄ m̄i figitə n̄i n̄ù yii mə mə n̄i ghu aà, mə á too Tà n̄too ghá. ³⁷ Tà yii mə à le ntoo gha aà, yumbonj à k̄i m̄ n̄swonjə annù n̄lonj n̄gaa yà. Kaa n̄i le'è n̄wa'á n̄j̄ yì yu'u, kaa wa'á n̄s̄i yi ki nyə. ³⁸ Kaa n̄ighàà na n̄i si a m̄m̄ bù lw̄i'i aa nlonj mə kaa n̄i s̄i nt̄i ghuu a nu yu wa yii mə à le ntoo aa n̄n̄j̄ aà. ³⁹ Ni nanjə nyəgə n̄i ànjwà'ànə Nw̄i aa nlonj mə n̄i mònt̄è n̄i mə à n̄i nu mə n̄i

fa nî ñtswénttì yîi mæ ì tswè nîḡkoḡ aa a mbo bù. Lâ a bə nu mæ nî ghàà ñloḡ ḡḡaa yà aà, ⁴⁰ nî bāḡḡnə ntuu a nzi a mbo mæ mæ tâ mæ fa ñtswénttì a mbo bù.

⁴¹ “Kaa mæ si nigha'à na aa a mbo bə kwerə. ⁴² Lâ mæ zi ghuu, mæ zi mæ kaa nî si Nwî nanḡsə ḡkoḡə. ⁴³ Mæ zî aa nî ìkùm Taà ghà la kaa nî wa'à gha kwerè; ḡḡ dàḡ à bə bāḡḡḡ zî nî ìkùm yi yumbəḡ boḡ nî ka bāḡḡḡ kwerə yi. ⁴⁴ Bù bii mæ nî koḡə nî ḡkwerə nigha'a bə a mbo bù nî bù aa, kaa wa'à bāḡḡḡ laḡtə nî nigha'a nîi mæ nî lò nî aa a mbo Nwî yîi mæ à ki mbə tsi'i yù mæ mæ aa, mbə nî tigè ñtsya aa la nniḡ ntiḡ ghuu a nu mæ aa ε? ⁴⁵ Nî tsuu lõ ki mmòḡntè nî mæ mæ ka niḡ ghuu a isa'a a nsi mi'i Tà; à nî Moses mæ à ka niḡ ghuu a sa'à, là'à Moses wa yîi mæ nî bii yi, ḡḡwa'atə nî mæ à ka kwetə ghuu aà. ⁴⁶ A le mbaa mbə mæ nî nanḡsə mbii a Moses boḡ nî ki mbii ghà, ñloḡ mæ àḡwà'ànə yîi mæ à le ḡḡwà'ànə aa, a ghàa annù ñloḡ ḡḡaa yà. ⁴⁷ Lâ, mbə nî tsuu annù yîi mæ à le ḡḡwà'ànə aa i bii, boḡ mbə nî tigè ñtsya aa la mbii annù yîi mæ mæ swonḡ aa ε?”

6

Ajàḡ mæ Yesu à le ḡḡe'ε bə ñtsù'ù ji ntaà aà

(Mt. 14.13-21; Mk. 6.30-44; Lk. 9.10-17)

¹ Ma yû a ghè mæ ki tsyã, Yesu a toò àtsumə nta'a Galilea, ḡḡḡe fii njii. Bi le si kii ntwoḡə aa nî atsumə nta'a Tiberias. ² Nnòḡ bə yî ghà'àtə i le si yòḡə nîi, ñloḡ mæ bi le nyə ilənsə jii mæ à le si ghìrə ḡḡḡurə nî mighòḡ a nu bə aà. ³ Yesu a ko'c ḡḡḡè à atu nta'a nsigìtə ñtswe ghu bo bi ḡḡāḡyḡḡənnù ji. ⁴ Nòḡ ḡḡi Passa, àdina baYuda ya, à le ḡkoḡntə. ⁵ Yesu a karikə yi, nyə nnòḡ bə wa mæ i le si yòḡə nîi aa, mbetə Philip mæ, “Mbə bi'inə yuu miji aà fə, ḡḡe'ε bə buà ghu bitsim aa ε?” ⁶ A le mbetə maa ajàḡ aa tsi'i a ḡkwà'ànə Philip ñloḡ mæ à le nzi annù yîi mæ yu tswè nî ḡḡḡìrə aà.

⁷ Philip a kwi'i mæ, “A mbo bi'inə a nyuu abaa tâ à ku'unə ajàḡ mæ mbə ḡḡ a bə nywe'etə tsi'i mú ḡkùḡə, bi'inə ka ki lòc ibà'atə ḡkabə silva ḡḡḡi ji baa* mbəḡ tâ à ku'u.” ⁸ ḡḡāḡyḡḡənnù yî yî mò'c, yîi ìkùm yi i le mbə Andrew, a bə muma bi Simon Peta aa, ⁹ a swonḡ mæ, “Múmbāḡḡə yî mò'c à tswè falà nî ḡḡkya abaa misàḡ ji ntaà, nî mbwè mi mbaà. Lâ kaa mbə ma yû wa'à bə bú bitsim ḡe'è.” ¹⁰ Yesu a swonḡ mæ, “Ghìrə tâ bo tswè a nsyè.” (ḡḡèè yî ḡḡḡà'àtə i le ñtswe maa adigə.) Bə bitsim bii mæ bi le ñtswe a nsyè aa, bi le mbə mbāḡḡḡ ñtsù'ù ji ntaà. ¹¹ Yesu a tigè ñlòḡ abaa ya, ñtsà'àtə Nwî, ḡyatə a mbo bə bya mæ bi le ñtswe a nsyè aa, ḡḡi ghìrə a ḡḡiḡ ḡḡiḡ nî mbwè mya, ḡḡ ñtsim a ji nywurə. ¹² Nòḡ yîi mæ bi māḡsə mæ a ḡḡi aa, a swonḡ a mbò ḡḡāḡyḡḡənnù ji mæ, “Nî ghotə ñnwùḡə jii i tigə mburə aà, ñloḡ mæ kaa a si bōḡ tâ bi'inə mme'e yî tsu.” ¹³ Bo le ḡḡhotə ñnwùḡə abaa misàḡ jya ḡḡkya ji ntaà mæ bə bya le ḡḡi aa, i luu ḡḡkyè nighùm ñtsò baà. ¹⁴ Bi yè mæ alənsə ma yû mæ Yesu à le ḡḡḡìrə aa, ñtigə nswonḡə nî mæ, “Tsi'i ànnù nîḡkoḡə, à nî ḡḡāḡḡtoò Nwî wa mæ à le ñtswe nî ñzî fāa mbi aa à ghulà mæ.” ¹⁵ Yesu à le nzi mæ bo le ñtswe nî ñzî ñtswā yi, i gaansə yi i yo'c nî ñfò, ñtigə mbu ḡko'c yi fu wa atu nta'a tsi'i yuyu.

* 6:7 200 denarii, ḡkabə baGrikia

Ajàn mə Yesu à le ŋka ntəə a atu ŋkì aà
(Mt. 14.22-33; Mk. 6.45-52)

¹⁶ Nòò ñkwêfò à le ŋkù'ù ñgǎnyəgənnù Yesu jya i bú ñsigə ŋghɛɛ waa fu wa atsumə nta'à. ¹⁷ Ŋkuu a múm àkànu'u mbu ntoo mbii fu a mbèè Kapernaum. Itugə i le mfii ti ghě mə Yesu à bù mē ñzi ntsi'i waa. ¹⁸ A bə maa nòò, àfìsə yí wè a ká ñtsya ntsigə ñí ñkì wá. ¹⁹ A ti bə aa le boŋ ñgǎnyəgənnù ji jya i kùù mə wa múm ñkì ñghɛɛ nywe'e ni bìkìlo metres bi ntaà kè bi nto'o, ñyə Yesu a ká ñtəə a atu ŋkì ñzi, à zì mē ka ŋkoontə wa mbèè àkànu'u, ñìbò'ò ñí wè ni tswá waa. ²⁰ “Ñí tsuu ki bò'ò bə, wá à ni mē,” Yesu a swon a mbo bo. ²¹ Bo yè mē mə à laa mbə Yesu aa, ntigə ñlogə yí wa a múm àkànu'u, bo bo tigə ñghəə ki wí'íkə ñywe'e wa adigə yíi mə bo le si ghèè ghu aà.

Ajànə mə bə bya le si tigə nloɔ ñí Yesu aà

²² Abèè a fù'ù mē, ñnòò bə wa mə i le mburə wa njii ñkì yí mò'ò aa i yə mə àkànu'u a le ntigə ntswe wa adigə aa tsi'i yí fuürə, ñkì nyə mə kaa Yesu à le ŋwa'a wa a múm àkànu'u bo bì ñgǎnyəgənnù ji kuù; ñyə mə ñgǎnyəgənnù ji jya i le mbəŋnə ntoo ŋghɛɛ waa tsi'i bə bo. ²³ Ìkànu'u jì mò'ò i le mbù ñlo a Tiberias ñzi a aghəŋə ñkì, wa mbèè àdigə mə Mmà'àmbi à le mfa mbi'ikə a mbo Nwí, ñjɛ'ɛ nnòò bə ñí àbaa ya ghu aà. ²⁴ Ajàn mə ñnòò bə wa i le wa'á Yesu yə, kaa wa'á ñgǎnyəgənnù ji jya ki nyə aa, bo le ntigə ŋkuu ikànu'u ma jya nyonə a Kapernaum a nloɔ yu.

Yesu, àbaa, yíi a fa ntswəntì aà

²⁵ Bi tòò mē ñghɛɛ ñghèè ñyə Yesu wa njii yí mò'ò aa, ñswon ghu mbo mə, “Rabbi, ò tsyà aa mə akə ntigə bə faà aa ɛ?”

²⁶ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Mə swǒŋ a mbo bù tsi'í annù ñŋkonj mə ni lòò nàa laa nlonj aa abaa ya mə ni kì kùrə nywurə aà, kaa ni si nàa lòò aa nlonj mə ni kì yə àlènsə ya mə mē kì ghìrə aà. ²⁷ Ñí tsuu ki fà'à ñlonj aa bə miji mii mə mbə mi bi'i aa bə, ni ka mfa'a nlonj bə miji mii mə mi lwí'i ñŋkonj aà. Mamú a bə miji mii Mu Nù à ka fa a mbo bù aà, ñlonj mə Nwíŋgòŋ Tà à ñŋ mə awenə yi ghu nu, mbeentə yi.”

²⁸ Bo tigə mbetə yi mə, “Mbə bí'í ghìrə aa mə akə tá ki fà'a afà'à Nwíŋgòŋ aa ɛ?”

²⁹ Yesu a kwi'i mə, “Afà'à Nwíŋgòŋ à ni mə tá ni ñŋ ntìi ghuu a nu yu wa yíi mə yu too aà.”

³⁰ Bo betə yi mə, “Alènsə yíi mə ò ka ghìrə aa, à ni yuu, mə mbə bí'í yə mbii gho aa ɛ? O ka ghìrə aa àkə aa ɛ? ³¹ Bìtə bi bìtaà bi'i bi le ñji mana a nta'a miwèè miwèè a ajàn mə àŋwà'ànə Nwí a swonj ni mə, 'A le mfa abaa yíi mə a le lò a aburə nsigə aa a mbo bo.’”

³² Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Mə swǒŋ a mbo bù tsi'í annù ñŋkonj mə kaa a si bə aa mə a le mfa Moses mfa abaa ya mə a le ñlò aburə nsigə aà. A baŋnə mbə aa mə a abaa yíi mə à ñí àbaa tsi'í annù ñŋkonj, ñlo a aburə aa, a fa Taà gha a mbo bù. ³³ Nlonj mə abaa yíi mə Nwí a fa aa, à ni yu wa yíi mə à lo a aburə nsigə mfa ñí ntswəntì a mbó mbi aà.”

³⁴ Bo swonj ghu mbo mæ, “Taà, tigə mfa nî àbaa mà ya a mbo bi’i a nğòŋ bìnòò bitsimè.”

³⁵ Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Mè laa mbə abaa ntswénttì, nù yii mæ à zi a mbo mæ aa, kaa nji ì ka yi wa’ à yi bú nyanjə. Nù yii mæ à nijn ntii yi a nu mè aa, kaa nji nji ì ka yi wa’ à yi bú nyanjə. ³⁶ Mè kî baa nswónj a mbo bú mæ, nì yè mē ghá, la kaa nki’i ghuu bi. ³⁷ Nù ntsim yii mæ Taà a fa a mbo mæ aa, à ka zì a mbo mæ. Kaa mbə mē wa’ à nù tsù yii mæ a zì a mbèx mē aa furè bē. ³⁸ Nlonj mæ kaa mē sɿ aburə lô ñsigə aa a nğhìrə à yaà ànnù yii mæ mæ lòò aà. Mè bàŋnə nsigə aa a nğhìrə ànnù yii mæ yu wa yii mæ à tòò gha aa a lòò aà. ³⁹ Ànnù yii mæ nù yii mæ à tòò gha a lòò aa, à nì mæ, tá mē tsuu lõ mmà’ àtə tá nù wa yì tsù mæ à fa a mbo mæ aa tá à bwɛ. Mè bàŋnə ntswe nì nywèensə waa nì niwo a njwí ñlwi’i njiimè. ⁴⁰ Nlonj mæ ànnù yii mæ Taà ghà a lòò aa, a bə aa mæ nğòŋ nù ntsim yii mæ à yə Mu yì nniŋ ntii yi ghu nu aa, a ka tswe nì ntswénttì yii mæ ì lwi’i nñkonjə aà, tá mē yi nyweensə yi nì nìwo a njwí ñlwi’i njiimè.”

⁴¹ Bè bya bi le nlogìnè ntiğə nnurəkə nlonj mæ à le nswonj mæ, “Mè nì àbaa yii mæ a lo a aburə nsigə aà.” ⁴² Bo logìnè ntiğə mbetə nì mæ, “Nù ghù à si Yesu mu Joseph wa bə aa ε? Bi’inè zi a Taà yì nki nzi ndè yì, a tigə ntsya aa mæ akə nswonj mæ yu lo aa a aburə nsigə aa ε?”

⁴³ Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Kəntə nì a annurəkə ya mæ nì nurəkə a titii bù aà. ⁴⁴ Wa mbə nù a wa’ à a mbo mæ zì ti ghè mæ Tà yii mæ à too gha aa à swùntə yi, tá mē yi ntiğə nyweensə yi nì niwo a njwí ñlwi’i njiimè. ⁴⁵ Ngǎntoo Nwí ì le nɲwà’ ànə mæ, ‘Nwɿŋòŋ à ka yi tigə kî dɿ’i waa bitsimè.’ Nù ntsim yii mæ à yù’u annu yii mæ Taà a swonj, nyəgə aa, à nì yu yii mæ à ka zì a mbo mæ aà. ⁴⁶ Kaa a sɿ bə aa mæ nù tsù à lèè nyə Ta bē. Yu wa yii mæ à lo a mbo Nwí aa, a kî mbə tsi’i yù yii mæ à lèè nyə Ta. ⁴⁷ Mə swonj a mbo bù tsi’i ànnù nñkonj mæ nù yii mæ à bii aa, à ka yi tswe nì ntswénttì yii mæ ì lwi’i nñkonjə. ⁴⁸ Mè nì àbaa ntswénttì. ⁴⁹ Bità bi bítàà buu bi le nji mana wa a nta’ a miwèè miwèè, lá nki nkwokə. ⁵⁰ Abaa ya mæ a lõ a aburə nsigə aa, à nì nìbuu yì m’ò yii mæ nù à bə kurə bonj kaa à ka yì wa’ à kwò. ⁵¹ Mè nì àbaa ntswénttì ya yii mæ a lo a aburə nsigə aà. Nù yii mæ à kùrə abaa mà yú aa, a ka tigə tswe ntii ì lwi’i nñkonjə. Abaa yii mæ mē ka fa aa, à nì njiyánú yà yii mæ mē ka fa mæ tá mbi tswe ntii.”

⁵² Ma yú a ghirè mæ tá àswùŋnə ñlwíntòŋ tá à logìnə a titii bo. “Mbə nù ghù a naŋsə mfa njiyá nú yì mæ tá bi’inè kurə aa mæ akə aa ε?”

⁵³ Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Mè swónj a mbo bù tsi’i ànnù nñkonj mæ, mbə nì tsuu njiyánú Mu Nù ì kurə ì kii nno a aləə yi, bonj kaa mbə nì wa’ à nì ntswénttì a múm nu bù tswé. ⁵⁴ Nù ntsim yii mæ à kurə njiyánú yà, nki nno aləə nú ya aa, à tswe nì ntswénttì yii mæ ì tswe nñkonjə aà; mē ka yì kii yweensə yi a njwí ñlwi’i njiimè. ⁵⁵ Nlonj mæ njiyánú yà ì laa mbə ngòtè mijì, àləə nú ya a kî mbə ngòtè ayòò yì nò. ⁵⁶ Nù yii mæ à jì njiyánú yà nki nno àləə ya aa, à lwi’i a múm nu mē, mē kî ñlwi’i ghu múm nú. ⁵⁷ Tà yii mæ à tswe ntii aa, à tòò ghá, mē kî ntswénttì nlonj nɲaa yì. A kî mbə ngiŋ ngiŋ mæ nù yii mæ à kùrə gha aa, à kî ntswe ntswénttì mbi’i nɲaa yà. ⁵⁸ Abaa ya yii mæ a lo a aburə nsigə aa kaa a sɿ bə aa tsi’i tsó àbaa ya yii mæ bità bi bítàà buu bi le

ɲkurə ɲki mbu ɲkwo aà. Nù yïi mə à kùrə abaa mà yû aa, a ka tswe ntìi ì lwĩ'ĩ n̄ɲkoŋə.”

⁵⁹ Yesu à le nswoŋə ma yû aa a noò yïi à le si d̄i'ì annù a ndânghòtə a Kapernaum aà.

Nìghàà ni ntswéntìi yïi mə ì lwĩ'ĩ n̄ɲkoŋ aà

⁶⁰ N̄gǎnyəgənnù ji jĩ ghà'atè j̄ii mə ì le nyu'u ma yû ànnù aa, bi le n̄lògìnə ɲka nswoŋə ni mə, “Ajàn annù yulà mə a d̄i'ì aa, a t̄ii si'ì; n̄bè wò tse yu'utə aa ε?”

⁶¹ Yesu à zi mə bo le si nurəkə nlonə annù ma yû. Mbetə waa mə, “Mâ yû a ka ghìrə mə tâ n̄ lwisə ntəŋ mma'atə gha aa ε? ⁶² Mbə n̄ ghìrə ntigə nyə Mu Nù a bu ɲkɔ'ɔ ɲghɛε fu a adigə yïi mə à le nte'ε ntswe ghu a mb̄ii aa, n̄ bu mə akə aa ε? ⁶³ Ayoo yïi mə a fa ntswéntìi aa, à n̄ Azwĩ Nwĩ. Kaa m̄idà'a mi n̄jyānu kaa mi si annù tsu burə ɲkwetə n̄ kwètə. Mìghàà mù mə mè ghàa a mbo bù aa, mi n̄ Azwĩ ɲki mbə ntswéntìi. ⁶⁴ Lâ kaa bù b̄i m̄ɔ'ɔ, n̄ wa'à b̄ii.” Yesu le nswoŋ ma laa nlonə mə, n̄lògìnə a n̄lògìnə, à le nzi b̄è b̄ii mə kaa bi ka yi wa'à ȳi b̄ii aà, ɲki nzi ɲù yïi mə à le ntswe n̄ n̄fèe yi aà. ⁶⁵ A ku'ùsə n̄swoŋ mə, “A n̄ ɲji'ì ànnù yïi mə mə ghìrə nswoŋ a mbo bù mə kaa mbə ɲù a wa'à a mbo m̄è z̄i t̄i gh̄ə mə Tà à fa àbwarə ghu mbò aà.”

⁶⁶ Nlonə ma yû ànnù, n̄gǎnyəgənnù Yesu j̄i ghà'atè ì le mb̄ii waa, kaa ɲk̄i'ì bo bo bù ɲkarə. ⁶⁷ Yesu a bù ɲkarəkə yi mbetə n̄gǎnyəgənnù ji jya n̄ìghùm n̄tsò baa mə, “N̄gàà yùù ì bə la aa ε? N̄i ka k̄ii m̄mà'atè gha aa ε?”

⁶⁸ Simon Peta a kwi'ì ghu mbo mə, “M̄mà'àmb̄i, b̄i'ì ka tigə m̄mà'atə gho, ì ghèè a mbo wò aa ε? O tswe n̄ n̄ìghàà nya mə ni fa ntwéntìi yïi mə ì lwĩ'ĩ n̄ɲkoŋ aà. ⁶⁹ Ts̄its̄ɔŋ b̄i'ì b̄ii m̄è, ɲki nzi mə, ò laa mbə Yu wa yïi mə à Laa m̄ansə, n̄lò a mbo Nwĩ aà.”

⁷⁰ Yesu a kwi'ì a mbo bo mə, “A le ɲk̄i'ì m̄è tsɔ'ɔ ntsɔ'ɔ ghuu n̄ìghùm n̄tsò baa aa ε? Lâ ɲù ȳi n̄fùùrè a t̄it̄ii bù à n̄ Devil.” ⁷¹ A le si ghàa annù ma yû nlonə aa Judas m̄u Simon Iscariot, nlonə mə, ka mə Judas à le mbə ɲù ȳi m̄ɔ'ɔ a t̄it̄ii n̄gǎnyəgənnù ji jya n̄ìghùm n̄tsò baa, à le ntswe n̄ n̄fèe yi.

7

Yesu bo bɔɔ bi maà bi

¹ Ma yû a kà m̄è aa ntsya, Yesu a lô, ɲghɛè a Galilea ntigə ɲkarə ghu. Kaa wa'à k̄ɔŋə ki karə a Yudea, nlonə mə bità bi ala'a bi baYuda bi le si lòɔ nzwit̄ə yi aà. ² Ma mùu noò N̄jwĩ ɲj̄i ɲkòò m̄intàn baYuda ì le ntigə a abo, ³ bɔɔ bi ma bi Yesu bi swoŋ ghu mbo mə, “Lò faà, ɲghɛε a Yudea, tâ tâ n̄gǎnyəgənnù jo ì ka nyə innù j̄u mə o ghìrè aà. ⁴ Nlonə mə ɲù yïi mə a lòɔ mə tâ b̄i zi yi aa, kaa à si aa a adigə ȳi l̄ènt̄ə fa'a. Tsò mə o ghìrə innù j̄u aa, ghìrə tâ m̄bi yə ghò.” ⁵ Bo le nswoŋ laa nlonə mə tsi'ì bo bɔɔ bi maà bi bya kaa bo le ɲwa'à n̄t̄ii waa ghu nu n̄ɲə. ⁶ Yesu a swoŋ a mbo bo mə, “Kaa ghàa nòò à burə t̄i kù'ù, lâ nòò tsim à kù'ùnə a mbo bù a m̄fà'a annù. ⁷ Kaa mbə m̄bi wa'à ghuu ka mbaa, lâ ì baà nàà, nlonə mə m̄è swoŋ ni mə bi ghìrè n̄ innù j̄i b̄i aà. ⁸ N̄i kɔ'ɔ ɲghɛε wa adigə dinà; Kaa mə ka wa'à ghu ghèè nlonə mə ghàa nòò à burə t̄i kù'ù.” ⁹ A swòŋ m̄è laa, ntigə ntswe yi tsi'ì a Galilea.

Ajànjə Yesu à le nḡhèè a adigə Ikòò nḡhurə mìtàn aà

¹⁰ Bɔɔ bi maà bi bi kò'ò mē nḡhɛɛ wa adigə ikòò aa, Yesu a tigè m̀bu nḡe'esə nḡon, kaa wa'à ḡhìrə̀ bə̀ yə̀ yi. ¹¹ Bità bi ala'a bi baYuda bi le si lɔ̀ò n̄i wa adigə̀ ikòò. Bo le si betə̀ ni mə̀, “Yesu à fə̀ aa ɛ?”

¹² Nnò̀ò bə̀ wa i le si tsùtə̀ nḡghaa nlon nḡaa yì. Bə̀ b̄i mɔ̀'ɔ̀ bi le si swonə̀ ni mə̀, “A ni n̄ù yì̀ n̄sigìnə̀.” B̄i mɔ̀'ɔ̀ swonə̀ ni mə̀, “Nḡan, a bwe'esə̀ aa bə̀.” ¹³ Lā kaa n̄ù tsù à le nḡwa'à kà nḡghaa n̄i n̄si n̄i n̄sì, nlon mə̀ bo le si bɔ̀'ɔ̀ n̄i bità bi ala'a bi baYuda bya aà.

¹⁴ Njw̄i ikòò jya i lɔ̀ònə̀ mē a t̄it̄i, Yesu a kɔ̀'ɔ̀ nḡhèè a ndāmà'anw̄i, n̄loginə̀ n̄ka n̄d̄i'ì annù Nw̄i. ¹⁵ BaYuda bya bi le yɛrə̀ si'ì si'ì, n̄swon mə̀, “N̄ù ḡh̄ú à tsyà aa la nan̄sə̀ nzi an̄wà'ànə̀ laà, t̄i ḡh̄ə̀ mə̀ à le nḡhɛɛ a ndān̄wà'ànə̀ aa ɛ?”

¹⁶ Yesu a kwi'ì mə̀, “Annù ȳù mə̀ mə̀ d̄i'ì aa, a lo aa a mbo Nw̄i ȳi à tòo gha aa, kaa à s̄i annù ya bə̀; ¹⁷ N̄ù ȳi mə̀ a kɔ̀n a n̄ka nḡhìrə̀ annù ȳi mə̀ Nw̄i a lɔ̀ò aa, à ka zi mə̀ annù ȳi mə̀ mə̀ d̄i'ì aa, a lo aa a mbo Nw̄i, kaa mə̀ wa'ǎ aa n̄i àdà'á ya ḡhàà. ¹⁸ N̄ù ȳi mə̀ a ḡhàà n̄i àdà'á yì aa, a lɔ̀ò aà n̄kwerə̀ n̄iḡha'a a mbo yu yumbon̄. Lā n̄ù ȳi mə̀ a lɔ̀ò bə̀ nḡghà'àsə̀ yu wa ȳi mə̀ à tòo yì aa, a swon̄ annù n̄n̄kon̄, kaa wa'à nḡan̄abān̄nə̀nnù bə̀. ¹⁹ Tigə̀ Moses à le mbaa, mfa n̄n̄sə̀ a mbo bù aa ɛ? Lā kaa n̄ù n̄ibù yì tsù a wa'à n̄i n̄n̄sə̀ ma wa lə̀ə̀. Lā bù tigə̀ n̄lɔ̀ n̄i n̄zwitə̀ mə̀ aa a ya aa ɛ?”

²⁰ Bə̀ bya kwi'ì mə̀, “Ázw̄i yì bi a tswe a ato'o wò! A lɔ̀ wo a nzwitə̀ wò aa ɛ?”

²¹ Yesu a kwi'ì mə̀, “Mə̀ k̄i ḡhìrə̀ annù yì fùurə̀ bù bitsim tigə̀ n̄yerə̀. ²² Moses à le mfa n̄n̄sə̀ (ka mə̀ à le n̄lò aa a mbo bità bi bitaa buu aa), n̄i n̄jètə̀ n̄i bɔ̀ɔ a n̄jw̄n̄ḡon̄ t̄a lə̀ə̀ n̄n̄sə̀ ma ḡh̄ú. ²³ Mbə̀ b̄i ka n̄jètə̀ n̄i bɔ̀ɔ a n̄jw̄n̄ḡon̄, t̄a wa'ǎ n̄n̄sə̀ Moses wa wò, n̄i tigə̀ n̄lwisə̀ n̄i n̄t̄on̄ a nu mə̀ mə̀ ḡh̄urə̀ n̄ù n̄ù yì n̄tsim i tswə̀nt̄i a n̄jw̄n̄ḡon̄ aa a ya aa ɛ? ²⁴ N̄i kentə̀ a n̄ka n̄tsərə̀ m̄isa'a nyon̄ə̀ naa innù j̄i mə̀ n̄i yə̀ abɛɛ abɛɛ aà, n̄i ka n̄tsərə̀ m̄isa'a nyon̄ə̀ n̄i bə̀ annù n̄n̄kon̄ə̀.”

Yesu à laà mbə̀ Ayo'ò Nw̄i wa aa ɛ?

²⁵ BaYerusalem bya b̄i mɔ̀'ɔ̀ bi swon̄ mə̀, “A s̄i n̄ù wa mə̀ bità bi ala'a bi baYuda bi lɔ̀ a nzwitə̀ aa à ḡhulà bə̀ aa ɛ? ²⁶ Yə̀ n̄i! A ḡh̄ú mə̀ a ḡhàà t̄si'ì n̄i n̄si n̄i n̄sì, kaa bi wa'à n̄i annù tsù ḡhu atu bù n̄swonə̀! A laà mbə̀ aà mə̀ bità bi ala'a bù bi zi mē mə̀ aà t̄si'ì Ayo'ò Nw̄i wa le? ²⁷ Ayo'ò Nw̄i wa, à bə̀ z̄i bon̄ kaa n̄ù tsù à s̄i adigə̀ ȳi mə̀ à lo ḡhu aa z̄i, lā b̄i'inə̀ bitsim z̄i àd̄igə̀ ȳi mə̀ m̄bā ḡh̄ú à lo ḡhu aà.”

²⁸ Yesu a tigə̀ n̄nan̄sə̀ n̄swon̄ wá nòò mə̀ à le si d̄i'ì annù wa m̄um̄ n̄dāmà'anw̄i aa mə̀, “N̄i n̄nan̄sə̀ nzi ḡha, n̄k̄i nzi adigə̀ ȳi mə̀ mə̀ lo ḡhu aa ɛ? Kaa mə̀ s̄i f̄aa atu n̄syɛ aa n̄i át̄u ya z̄i, yu wa ȳi mə̀ à tòo ḡha aa, à n̄i annù n̄n̄kon̄ə̀. La kaa n̄i wa'à yì z̄i. ²⁹ Mə̀ zi yì, nlon̄ mə̀ mə̀ lə̀ aa ḡhu mbò, a ḡha aa á k̄i n̄too yu aà.”

³⁰ A swon̄ mē laa, bi tigə̀ n̄lɔ̀ mə̀ bi ban̄nə̀ yi, lā kaa n̄ù tsù à le wa'ǎ abò yì ḡh̄ə̀nsə̀ n̄tswa yi ḡhu nlon̄ mə̀ kaa nòò yì kaa à le mburə̀ t̄i kù'ù aà. ³¹ La bə̀ b̄i ḡhà'atə̀ bi le mbān̄nə̀ m̄bii yì; n̄swon̄ mə̀, “Nòò ȳi mə̀ Ayo'ò Nw̄i wa à ka yì z̄i aa, a ka yì ḡh̄irə̀ ilə̀nsə̀ t̄a i tsyàtə̀ n̄ù ḡh̄ú aa ɛ?”

Ajàn̄ ȳi mə̀ bi le n̄too nḡān̄b̄é n̄dāmà'anw̄i mə̀ t̄a b̄i zi n̄tswa Yesu aà

³² BaFarisai bi le nyu'u ajàn mē nnòò wa i le si tsùmnè nî ìnnù jya nlonŋ ngaa Yesu aa, bo a bò'ò ni bìlìi bi ngǎmà'a Nwĩ tigè òtoo ngǎmbè òdámà'a Nwĩ mē tá bo ghèe ntswa Yesu. ³³ Yesu a tigè òswonjə a mbo bo mē, “Wa mē ka tigè tswe bi'ìnè aa, tsi'í a atu mú àtìi noò, i bǒŋ lǒ ghèe a mbèe yu wa yìi mē à le ntoo gha aà. ³⁴ Nì ka yì tigè ki lòò gha kaa wa'à gha bù nyə; kaa mbè nì wa'á wa adigè mē mē ka ghèe tswe ghu aa kì nyonjə.” ³⁵ BaYuda bya bi tigè òswonjə bo ni bo mē, “Mbá ghú a lòò ngghèè aa fə mē mbə bí'ìnè wa'à yi bú nyə aa ε? A ka ghèè aà a nî ìla'a baGrikia jya mē bē bí'ìnè le njà'ànè ngghèe ghu aa, i tigè dì'ì nî baGrikia bya ghu aa ε? ³⁶ A swonjə ni mē bí'ìnè ka yi kì lòò nî yi kaa wa'à yi yē, ñkii nswonjə ni mē kaa mbə bí'ìnè wa'á wa adigè yìi mē yu ka yì ghèe tswe ghu aa ghèè. Ma yù ànnù a dì'ì aa mē akə aa ε?”

Annù nanjəbirə yìi mē a fa ñkí ntswèntìi aà.

³⁷ A bē mē nî ñjwì ñlwi'ìnjìm, mē le ñki mbə ñjwi yì ñwè wa noò ñkòò Mántàn aa, Yesu a bìnnè ñtəə a ndəŋ ntəŋnə nswonjə mē, “Nù yìi mē ñjì ñkì i yanjə nî yi aa, tá à zi a mbo mē ñno ñki. ³⁸ Nlonjə mē a ka bə ajanjə mē ànjwà'ànə Nwĩ a swonjə aa mē, ‘Nù yìi mē à ññj ntìi yi a nu mē aa, mìnki mi tswèntìi mí ghà'à ñgha'a, mi ka tigè fè'è ghu ntìi.’ ”

³⁹ Yesu à le nswonjə ma yù ànnù aa nlonjə Azwì Nwĩ yìi mē bē bìi mē bi le ññj mántìi myaa ghu nu aa, bi le ntswe nî ñkwèrə aà. A le tì bə maà noò aa, kaa Nwĩ a burè tì Azwì yi fá, ñlonjə mē kaa Yesu à le mburə tì ko'ò ñkwèrə annù nifò yi a mbo Nwĩ aà.

Ajànjə nòò bē bya i le ntigè nyatə waa aà

⁴⁰ Bē bì mō'ò wa atitìi ñnòò bē bya yù'ù mē laa, nswonjə mē, “Nù ghúlà a nì tsi'í ñgàŋntoò Nwĩ wa!”

⁴¹ Bo bì mō'ò swonjə mē, “A nì tsi'í Ayo'ò Nwĩ wá.” La bí mō'ò bāŋnè òswonjə mē, “Kaa Ayo'ò Nwĩ wa kaa à ka yì wa'á aa a Galilea ló! ⁴² A tswe a múm ànjwà'ànə Nwĩ mē Ayo'ò Nwĩ à ka yì lò aa a ngwè'ε Mfò David, tá bì jwe yi aa a Bethlehem, wa ala'a David.” ⁴³ Maa ajàn, ñnòò wa i le ntigè nyatə waa nlonjə Yesu. ⁴⁴ Bo bì mō'ò bi le si lòò ntswá yi, la kaa ñù tsù wa'à yi nî àbo mòòntə.

Ajànjə mē bità bi ala'a bi baYuda bi le wa'á Yesu bìi aà

⁴⁵ Nòò yìi mē ñgǎmbè òdámà'anwì jya i le mbù ñbìi aa, bìlìi bi ñgǎmà'a Nwĩ bo bì baFarisai bo betə mē, “Nì ghìrə wa'à yi tswa nzi nì ghu aa a ya aa ε?”

⁴⁶ Ngǎmbè òdámà'anwì jya i kwi'ì mē, “kaa bí'í leè wa'à ñù tsù yē mē ghàà tsi'í tsǒ ñù ma ghú!”

⁴⁷ BaFarisai bya swonjə a mbo bo mē, “A bə mē à kì mē ñbwe'esə a ghuu aa ε? ⁴⁸ Kè nì yə mē ñù tsù a titìi bìtìsàsə kè baFarisai à ññj ntìi yi ghu nu aa ε? ⁴⁹ Nnòò bē ghú mē kaa sì nòŋsə Moses zi aa bi tigè mē ñbwe'esə ndòò Nwĩ!”

⁵⁰ Nù baFarisai wa yì mò'ò a titìi bo à le mbə Nicodemus, wa mē à le ngghèè nyə Yesu nítugə aà. A tigè òswonjə a mbo bo bì mō'ò bya mē, ⁵¹ “Nòŋsə yì'ìnè à laa ndì'ì mē mbə bì tsəř isa'a ñù tì yu'u ànnù yìi mē à swǒŋ, kè ñlòò nyə annù yìi mē à ghìrə aa ε?”

⁵² Bo kwi'i mæ, “fii! O ki nlò aa a ala'a Galilea aa ε? Nanjsə nyөгə nighàà ni Nwi bəə boŋ ò ka yə mæ kaa ñgəŋntoò Nwi kaa à ləè wa'à a Galilea ló.” ⁵³ Bi mənjsə mə, bə bətsim tigə ñlo ñghèèŋkə a ndugə bo.

8

¹ Yesu a bəŋnə ñlo ñkə'ə ñghəə a atu nta'a Olive.

Məŋgyè wa mə bi lə ntswa adigə māghàbə àà

² Abèè a fù'ù mə, a bə tsi'i a tətugə, Yesu a bú ñghəə fu a ndámà'anwi. Bə bətsim zì ñtswe ñkarisə yi, a tswé a nsyə ñlòginə ñka ndi'i waa. ³ Ñgəŋdi'i nònjsə bo bi baFarisai zì ni məngyè yì mò'ə yii mə bi lə ntswa a adigə māghàbə, ñzi nte'e a nsi Yesu. ⁴ Nswon ghu mbo mə, “Ñdi'innu, bi'i ghirə ntswa məngyè ghuà a ghirə ñ ànnu māghàbə. ⁵ Nònjsə Moses à lə nswon mə tá bi tumtə ajən məngyè ma yú ñzwitə. O swon ñgaa yə mə bi ghirə ghu mə akə aa ε?” ⁶ Bo lə nswon laà aa a ñkwà'anə Yesu tá tswe nì ànnu yii mə mbə bi tsyá ghu mfa afirə yi. Bi swon mə laà aa, Yesu a bəŋnə ñtuŋnə ñka ñwa'anə ni muswəbó yì a nsyé. ⁷ Bi ghèè mə nì nbi ñka betə nii nì ñbetə aa, a biñə ñtəə nswon a mbo bo mə, “Ñu nìbù yii mə à ləè ñwa'á annu tsu fənsə aa, tá foo ntumə yi nì ñgò'ò.” ⁸ A swon mə laa, mbu ntunə mbu ñka ñwa'anə ni muswəbó yì fu. ⁹ Bo yù'ù mə annu ya mə à ghirə nswonə aa, ñtigə mfe'ekə yì mò'ə yì mò'ò, ñlòginə ni bilii bii mə bi lə ntswe a titii bo aà. Ñtigə mma'atə Yesu tsi'i yüyü, məngyè wa a burə ñtəə ghu nsi. ¹⁰ Yesu a ñentə àtù yi ñswon ghu mbo mə, “Məngyè, bə by bi fə aa ε? Ñu tsu à si ghu bú ñtswe a nniñ isa'a anu wə aa ε?”

¹¹ Məngyè wa a kwi'i mə, “Kaa ñu tsu à si ghu tswé, Mmə'àmbi.”

Yesu a tigə ñswon mə, “Kaa mə ka wa'á isa'a a nu wə ki nniñə. Lā, ghèè ghó, ñtsuu innu jì bi bi ki ghirə.”

Yesu à laa mbə ñkà'a mbì

¹² Yesu a bú ñswon a mbo bə ma bya mə, “Mə laa mbə ñkà'a fàa mbì. Ñu ñtsim yii mə a yòŋə nì gha aa, kaa à ka wa'á a mùm mifi idigə ka ntəə, à ka bəŋnə i tswe nì ñkà'a ntswənti.”

¹³ BaFarisai swon ghu mbo mə, “O bə ki swonə annu ñlon ñgaa yə wə mboŋ boŋ annu yii mə o swon aa, kaa a si annu nñkon bə.”

¹⁴ Yesu a kwi'i mə, “Ka mə mə swon annu ñlon ñgaa yə aa, ànnu yii mə mə swonə aa, à nì ànnu nñkonə, ñlon mə mə zì adigə yii mə mə lo ghu aa, ñki nzi adigə yii mə mə ghèè ghu aà. Lā kaa bù si adigə yii mə mə lo ghu aa, kə adigə yii mə mə ghèè ghu aa zì.

¹⁵ “Nì tsərə misa'a aa tsə bə; lā, kaa mə si isa'a ñu tsərə. ¹⁶ Lā mə bə tē'ε ki tsərə isa'à tsərə boŋ mə ka tsərə aa tsi'i annu nñkonə, ñlon mə kaa mə si aa tsi'i mə mə tsərə, mə tsərə aa bi'i yu wa yii mə à lə ntoo gha aà. ¹⁷ Bi ñwa'anə a mùm nònjsə bù mə, ànnu yii mə biyəfə bi baa bi bii aa, à nì ànnu nñkonə. ¹⁸ Mə swonə nì ànnu ñlon ñgaa yə aa, Taà ghà yii mə à lə ntoo gha aa, a ki ñswonə nì ànnu ñlon ñgaa yà.”

¹⁹ Bi betə yi mə, “Taà ghò à tswe aa fə aa ε?” Yesu a kwi'i mə, “Kaa nì si gha zì, kaa nì si Taà ghà ki nzi; nì laa bə zi gha boŋ nì ki nzi Taà.”

20 Yesu à le nswonj ma jû innù aa wa noò mè à le si dì'i annù Nwĩ a mùm ndámà'a Nwĩ, ntswe aa a mbèè nja'a nda yii mè ñkòm ñkabè ñmà'anwĩ ì le ntswe ghu aà.

Kaa mbè bu bii ni si mintii muu a nu mè niñe aa wa'á wa adigè mè mè ghèè ghu aa ghèè

21 Yesu a bú ñswonj a mbo bè bya mè, “Mè ka ló ghèè ghá, tá nì tigè nlooj nĩ gha kikanj, i yi kwo a mùm ibi bù; àdigè yii mè mè ghèè ghu aa, kaa mbè nì wa'à ghu ghèè.”

22 Bità bi ala'a bi baYuda bya swonj mè, “A ka baa zwitè aà ibii nú yĩ, ñlonj mè a swonjè nì mè àdigè yii mè yu ka ghèè ghu aa, kaa mbè bi'inè wa'à ghu ghèè aa ε?”

23 A swonj a mbo bo mè, “Nì lò aa fàa atu nsyê, lâ mè bânjè ñlo aa a aburè, nì lò aa fàa mbĩ, kaa mè wa'á aa fàa mbi lò. 24 Mè swonj mè, nì ka kwo a mùm ibi bù aa nlonj mè nì bè tsuu bii mè ‘mè nì ghu wa mè mè nì ghu aa, bèè bonj nì ka kwo a mùm ibi bù.”

25 Bo betè Yesu mè, “O bè aa wò aa ε?”

A kwi'i mè, “Yu wa mè, mè tè'è mè ñswonj ñloginè a mbii aà. 26 Mè tswe nì innù jĩ ghà'àtè a nswonjè nlonjè ghuu, innù jĩ ghà'àtè ñlonjè annù nniñ isa'a a nu bù. La, yu wa yii mè à le ntoo gha aa, a swonj aa tsi'i annù ññkonjè, mè kii ñswonj aa annù yii mè mè yu'u ghu mbo aa, a mbò mbĩ.”

27 Yesu à le nswonj ma laa kaa bo wa'à zi mè à le si ghàa a mbo bo nlonj aa ñгаа Nwĩngòj Tà. 28 A tigè ñswonj a mbo bo mè, “Nòò yii mè nì ka yi ñεε Mu Nù a ndonj aa, nì ka yĩ zi mè ‘mè nì ghu wa mè mè nì ghu aà.’ Nì ka yĩ zi mè kaa mè si annù tsu nì adà'á ya ghìrè, i kii zi mè mè swonj aa tsi'i annù yii mè Taà ghà à dì'i mè tá mè swonj aà. 29 Nù wa yii mè à le ntoo gha aa, à tswe bi'i yu, kaa à si gha mà'àtè mè tá mè tswe tsi'i mè mè, ñlonj mè mè ghìrè aa, tsi'i annù yii mè a bònjè nì yi aà.”

30 Bè bĩ ghà'àtè bii mè bi le nyu'u innù jya jii mè Yesu à le nswonj aa, bo le nniñ mintii myaa ghu nú.

Bè bii mè kaa bi s'ì ibù'ù bè aa bo bi ibù'ù

31 Yesu a tigè ñswonj a mbo baYuda bya bii mè bi le nniñ mintii mya ghu nu aa mè, “Nì bè ki yu'u ñghàá na i lwĩ'i ghu mum, bèè bonj nì ka tigè bè ñgãnyogènnù jya tsi'i annù ññkonjè; 32 i nanjè zi annù ññkonj, tá annù ññkonj ya à ghìrè tá nì tsuu ibù'ù bú bè.” 33 Bo kwi'i mè, “Bi'i lo aa a ñgwè'è Abraham, kaa bi'i leè ñwa'á ibù'ù nù tsù ki mbè. O tsya aa la ntigè nswonj mè, ‘Kaa nì ka wa'á ibù'ù bú mbè aa ε?’ ”

34 Yesu a swonj a mbo bo mè, “Mè swonj tsi'i annù ññkonj a mbo bù mè, ‘Nù yii a ghìrè innù jĩ bi aa, à nì àbù'ù a mbò innù jĩ bĩ. 35 Kaa àbù'ù a s'ì a mùm ñgwè'è ññkonj tswe, a ñgwè'è aa a lwĩ'i jwe jwe ñgwè'è wá. 36 Ma mùu ajàn wa Mu à laa bè fi'i gho a ndá àbù'ù bèè bonj kaa ò ka wa'á abù'ù bù mbè bè. 37 Mè zi mè nì fè'è aa a ñgwè'è Abraham. Lâ nì lóo nzwitè mè aa lonj mè kaa nì si annù yii mè mè dì'i aa kwèrè aà. 38 Mè swonj aa annù yii mè mè yè a mbo Taà aà. La nì bânjè ñghìrè aa annù yii mè taà ghùu a swonjè nì a mbo bù aà.’ ”

39 Bo kwi'i ghu mbo mè, “Taà yĩ'i à nì aa, Abraham.”

Yesu a kwi'i mæ, "A laa mbæ mæ ni bə aa bɔɔ bi Abraham, boŋ ni ghɪrə mbuu innu jii mæ à le si ghɪrə aà. ⁴⁰ Lâ ni bâŋnè ñlɔɔ ni ñzwitə mæ, nù yii mæ mæ ni ghu wa yii mæ mæ swɔŋ annu nɪŋkoŋ ya mæ mæ le nyu'u a mbo Nwĩ a mbo bù aà! Ma yú kaa à sí annu mæ Abraham à le ŋghirə bə! ⁴¹ Ni ghɪrə aa annu yii mæ taà ghùu à le ŋki ŋghirə aà."

Bo kwi'i mæ, "Kaa bi'i sí bɔɔ bi àkwàrə bə, bi'i tswə aa tsí'i ni Tà yí mò'otə, a bə Nwĩ."

⁴² Yesu a swon mæ, "A laa bə mæ Nwĩ à nàŋsə mbə aa tsí'i Taà ghùu, bə boŋ ni kòŋə ní ghá, ñlon mæ mæ lò aa a mbè Nwĩ ñzi ntswe faà tsítsonə. Kaa mæ le ŋwa'á aa ni átú ya zĩ, a gha aa a le ntoo Nwĩ. ⁴³ Ni sí annu yii mæ mæ swonə zi aa a ya aa ε? Tigə a ghɪrə aa mæ kaa ni sí lòò a nyu'u nìghàà na aa ε? ⁴⁴ Ni bə aa bɔɔ bi taà ghùu, Satan, ni kii nɔɔ ŋghirə aa annu yii mæ taà ghùu a ghɪrə aà. Nloginə tsí'i a mbii mbii, taà ghùu à le mbə aa ŋgàŋzwtə bə. Kaa bo ànnu nɪŋkoŋ sí ní ànnu tsu tswé, ñlon mæ kaa annu nɪŋkoŋ kaa a sí ghu nu tswé. A yi ti swonə abàŋnənnu aa, a ghɪrə aa tsí'i annu yii mæ a tswə ghu nú aa, ñlon mæ à bə aa ŋgàŋabàŋnənnu, ŋki mbə aa tá bi ìbàŋnənnu. ⁴⁵ La tsó mæ mæ swon aa annu nɪŋkoŋ aa, kaa ni wa'à bii. ⁴⁶ Nù nìbù yii mæ à tse swon mæ mæ ghɪrə annu yí bi aa, à ni wò aa ε? Mbə mæ ka nswonə aa ànnu nɪŋkoŋ ni tigə wa'à bii aa a ya aa ε? ⁴⁷ Nù yii mæ à tswə bo Nwĩ aa, a yu'u nìghàà ni Nwĩ, lâ, kaa ni sí aa bú bi Nwĩ tswé, à ni annu yii a ghɪrə kaa ni wa'à ni Nìghàà ni Nwĩ yu'u aà."

Yesu bo Abraham

⁴⁸ BaYuda betə Yesu mæ, "Bi'i ghɪrə ñtɛ'ε mbaa wa'à swon mæ, ò ni nù Samaria, àzwĩ yí bi a kí ntswe a ato'o wò aa ε?"

⁴⁹ Yesu a kwi'i mæ, "Kaa àzwĩ yí bi kaa a sí a ato'o mæ tswé. Mə gha'asə aa bə Taà, lâ ni bâŋnè ñtsa'a ní ghá. ⁵⁰ Kaa mæ si aa nìgha'à na lòò. La nù yí mò'ɔ à tswə ghu mæ a lòò nìgha'à na ŋkii nsa'a ní ìsa'á ghá. ⁵¹ Mə swon tsí'i ànnu nɪŋkoŋ a mbo bù mæ, nù yii mæ a lèò nìghàà na aa, kaa à ka yí wa'à niwo burə nyə yə."

⁵² BaYuda bya bi swon ghu mbo mæ, "Bi'i nàŋsə mē nzi tsítsonə mæ demon à tswə a to'o wò. Abraham à le ŋkwo, ŋgàŋntoo Nwĩ i ki ŋkwokə, lâ ò bâŋnè ñswonə ni mæ, nù yii mæ a lèò nìghàà no aa, kaa à ka yí wa'á niwo ywe'etə! ⁵³ Taà yí'i Abraham à lèè ŋkwo, o lòò aà ñswon mæ ò tsyàtə Abraham aa ε? Ŋgàŋntoo Nwĩ tsim i lèè ŋki ŋkwokə. O mòontə mæ ò bə aa wò aa ε?"

⁵⁴ Yesu a kwi'i mæ, "Mə laa ki lòò aà nìgha'à na mèmboŋ boŋ nìgha'à na nya ni ka tsyà tsí'i àdàŋə àdàŋə. Nù yii mæ a gha'asə ní gha aa, à laa mbə aa Taà, wa yii mæ ni twonə ni Nwĩŋdɔŋ ghùu aà. ⁵⁵ Kaa ni tɛ'ε wa'à yi zĩ, la mæ zi yi. Mbə mæ swon mæ, mæ si yi zi, boŋ mæ bə aa ŋgàŋabàŋnənnu tsó bù. Lâ mæ zi yi, ŋkii nɔɔ ni nìghàà ni. ⁵⁶ Taà ghùu Abraham à le ndoritə a nyə nòò yii mæ mæ le ntswe ní zi ghu aà; à le ŋki nyə, ŋki ndoritə." ⁵⁷ Bo swon ghu mbo mæ, "Kaa ò burə ti ilòò mighum mi ntaà bə, nìbàŋnə nswonə mæ, ò lèè nyə Abraham aa ε?"

⁵⁸ Yesu a kwi'i mæ, "Mə swɔŋ tsí'i annu nɪkoŋ a mbo bù mæ, 'mboŋ tá bi jwe Abraham boŋ mæ ni yu wa mæ ni ghu aà.' "

⁵⁹ A swon mæ laà, bi bwèè ñgò'ò ñlɔɔ mæ bi tumtə yi ghu, a bəèrə m̀bwə yi, ǹtigə mfe'ε yi wa múm ñdámà'anwĩ.

9

Yesu à ghurə nŭ yŭi mə bi le njwe a fə'ə àà

¹ Yesu à kà mə aa ntsya, nyə nŭ yŭi mə bi le njwe a fə'ə àà.
² Ngányəgənnù ji i betə yi mə, “Rabbi, àa ìbi wo mə i le nghirè bi jwè nŭ ghú a fə'ə aa ε? Ibi i le mbaa àà mbə àà ì yi kè yŭ taà yŭ bó òndè yŭ aa ε?”
³ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Kaa àfə'ə yi a sì nŭ ànnŭ tsu tswé òlɔŋ ìbŭ yi kè yŭ taà yŭ bó òndè yŭ bə. A fə'ə aa mə tá bì tsya a njŭm àfə'ə yi, nyə mida'a mi Nwŭi.”
⁴ Tsə mə nòò à burə a si'inə aa, a ku'unə mə tá bì'inə ka mfa'a ifà'à yu wa yŭi mə à too gha àà; ìtugə i fii nzi ajàn yŭi mə kaa nŭ à kaa wa'á ifà'à bú ŋka mfa'a.
⁵ Mbə yŭi mə tswe fàa múm mbi aa, mə nŭ òkà'a mbi.”
⁶ Yesu à swòŋ mə ma mùu ajàn aa, òtwu mítwye a nsye, nta'anə atsitsa'a ghu; òlɔgə atsitsa'a ya, nyo'ɔ mi'i mi nŭ wa ghu,
⁷ òswòŋ ghu mbo mə, “Ghɛɛ nsŭi'ŭi nsŭi gho a múm àtsòòlə Siloam.” (Njŭi'ŭi òkum ma ghú ì bə aa mə “òtoò.”) Maa ajàn, nŭ wa a ghɛɛ, òsi'ŭi nsŭi yi, mbu ŋka mbi òtigə nyə nŭ òdigə.

⁸ Bám̀b̀èè òdùgə bi bo bì bə bìi mə bi le si yə nŭi, a lòò nŭ òjoo a mbi aa, bi betə mə, “A sì nŭ wa mə à kŭ si tswe nŭ a mbèè mánjŭ òlɔɔ nŭ òjoo aa à ghuà bə aa ε?”
⁹ Bŭ mɔ'ɔ bi kwi'i mə, “A nŭ ghu,” la bì mɔ'ɔ bi swòŋ mə, “Njan kaa à sì ghu bə; à bə aa bə finə.” La nŭ wa yumbɔŋ a bāŋnə òswòŋ mə, “Mə bə aa nŭ ma wá.”
¹⁰ Bo betə yi mə, “O tsya aa mə akə mbɔŋ mi'ŭi mo ŋa'anə tsŭtsòŋə aa ε?”
¹¹ A kwi'i a mbo bo mə, “Nŭ wa mə bi twòŋə nŭ Yesu aa, à ghŭrə nghŭrə atsitsa'a, nyo'ɔ mi'ŭi ma ghu, òswòŋ mə tá mə ghɛɛ nsŭi'ŭi nsŭi gha a àtsòòlə Siloam. Mə ghèè mə, òghɛsə òsi'ŭi nsŭi gha aa, òlògŭnə òtigə nyə òdigə.”
¹² Bi betə yi mə, “Yesu ghuu, à fə'ə aa ε?” A kwi'i mə, “Kaa mə sì zŭi.”

A ajànə BaFarisai le ntigə òlɔɔ annŭ òlɔŋ ànnŭ òghurə m̀fə'ə̀nə wa aa

¹³ Bi lògə nŭ wa mə à le m̀fə'ə̀nə òlògŭnə a mbɔrə aa, òghèè nŭ ghu a mbo BaFarisai.
¹⁴ Njwi ya mə Yesu à le nta'anə atsitsa'a òghurə m̀fə'ə̀nə wa ghu, a lògŭnə òtigə nyə òdigə aa, ì le mbə aa òjwŭŋgòŋə.
¹⁵ BaFarisai, yaa ŋgaa, bi ghɛɛ nŭ m̀b̀b̀i ŋkŭ mbetə nŭ wa mə à tsyà aa mə akə mbɔŋ kŭ yə òdigə le. A kwi'i a mbo bo mə, “A ghŭrə nyo'ɔtə mi'ŭi ma nŭ àtsitsa'a; à yò'òtə mə aa, mə si'ŭi nsŭi gha, òtigə nyə nŭ òdigə tsŭtsòŋə.”

¹⁶ BaFarisai bì mɔ'ɔ bi swòŋ mə, “Kaa nŭ yŭi mə à ghŭrə annŭ ma yŭ aa kaa mbə wa'à aa mbo Nwŭi lò, òlɔŋ mə kaa à si òŋsə òjwŭŋgòŋ lə àà.” La bo bì mɔ'ɔ bi betə mə, “Mbə nŭ yŭi mə à nŭ ògàŋghŭrə ònnŭ jŭ bì a ká òghŭrə òlènsə tsŭi'ŭi tsò juà aa mə akə aa ε?” Ma mùu ajàn, àyàtə a le òtigə m̀fə'ə̀nə a titŭi bo.

¹⁷ BaFarisai bú òghɛɛ nŭ m̀b̀b̀i mbetə nŭ wa mə, “Tsə mə à ghŭrə ŋŋa'a mi'ŭi mo aa, ò swòŋ mə akə òlɔŋ ŋgaa yŭi aa ε?” Nŭ wa a kwi'i a mbo bo mə, “A nŭ ògàŋntòò Nwŭi.”

¹⁸ Kaa Bŭsa'a bì ala'a bì BaYuda bì le wa'à kòŋ mə mbə bì bìi mə nŭ wa à le m̀fòò m̀fə'ə̀nə mbɔŋ bú kŭ yə òdigə ì ywe'e a noò yŭi mə bi le òtwòŋə taà yŭ bó òndè yŭi,
¹⁹ mbetə waa mə, “Nŭ ghú àa tsŭi'ŭi mú ghùu aa ε? Nŭ swòŋ mə bì le njwe yi aa a fə'ə̀nə, à tigə òtsya aa la tsŭtsòŋ mbɔŋ kŭ yə òdigə aa ε?”

20 Taà yì bô ndè yì kwi'i mæ, “Bĩ'i zi mæ à ni mú yĩ'i, ñki nzi mæ bĩ'i le njwe yi aa a fə'ə, ²¹ lá kaa bĩ'i sɛ ajàn yii mæ à tsya mboŋ ki yə idigə tsitsɔŋ aa zì. Kaa wa'á nù yii mæ à nà'a mi'i mi aa ki nzi. Nì betə yi; à tigə ñdĩ, mbə à tse kwi'i yumbɔŋə!” ²² Taà yì bô ndè yì le nswon ma mùu ajàn aa nlon mæ bi le si bo'ɔ bisa'a bi ala'a bi baYuda, ñlon mæ à le ti bə aa, boŋ bô tantə mē mæ, nù tsù yii mæ à bii, nswon mæ Yesu à nĩ Ayo'ò Nwĩ wa aa, boŋ bi ka fi'i yi a múm ndāŋghòtə bo. ²³ A bē ñji'i ànnù yii mæ taà yì bô ndè yì le nswon mæ, “A tigə ñdĩ; nì betə yi aa.”

²⁴ Bo bú ñkwatə ntwonə nù wa mæ bi le njwe a fə'ə aa ŋgaa yii mæ ì ywe'e ji baa aa, nswon ghu mbo mæ, “Gha'asə Nwĩ, ñswonə ànnù ññkonə yó! Bĩ'i zi mæ nù ghù mæ à ghìrə ŋghùrə gho aa, à nĩ ñgāŋghìrə ìnnù jì bĩ.”

²⁵ Nù wa a kwi'i mæ “Kaa mē sɛ gha zi mæ nù ghù à ni ñgāŋghìrə ìnnù jì bi kə à sɛ ghu bē. Ànnù yì fùùrə yii mæ mē zi aa a nì mæ; mē le mfə'ə, lá, tsitsɔŋ, mæ yə idigə.”

²⁶ Bo betə mæ, “A ghìrə ŋghìrə aa mæ akə a nu wò aa ε? A ghìrə ŋŋa'a mi'i mo aa mæ akə aa ε?”

²⁷ A kwi'i a mbo bo mæ, “Tigə mē bà mæ aa nswon a mbo bù, kaa nì wa'à nì ghuu kɔŋə nì a nyu'utə! Nji'i ànnù yii mæ nì bù ñlɔɔ mæ mē kwatə aa, à nĩ àkə aa ε? A bə tsò nì kii nɔɔ nĩ mbə ñgāŋyegənnù jì aa ε?”

²⁸ A kwi'i mē laà aa, bi bəgìtə yi, ñswon mæ, “O nì ñgāŋyegənnù mbá ma wa yì mò'ò; la a mbo bĩ'i, bĩ'i bə aa ñgāŋyegənnù Moses. ²⁹ Bĩ'i zi mæ Nwĩ à le ŋghàà a mbo Moses; lá ñghɛɛ nĩ mbá ghù, kaa bĩ'i tɛ'ɛ wa'á adigə yii mæ à lo ghu aa zì.”

³⁰ Nù wa a kwi'i a mbo bo mæ, “Ànnù muu à nĩ ànnu mæ a tsya ghà. Kaa nì si adigə yii mæ à lo ghu aa zi, la a bāŋnə ñghurə gha nì àfə'ə ya!

³¹ “La bĩ'inə zi tsi'i sigìnə mæ kaa Nwĩ à si ànnù a mbo ñgāŋghìrə ìnnù jì bi yu'utə; La nù yii mæ a bo'ɔ nii ñkii ŋghìrə nĩ ìnnù jii mæ a lòò aà, Nwĩ a yu'utə ànnu ghu mbô.

³² “Nlɔginə a mbè'enə mbi, kaa nù tsù à leè ñwa'à yu'u mæ nù tsù à leè ñŋa'a mi'i mi nù yii mæ bi le njwe a fə'ə aa a ká ñyə idigə! ³³ Mbə nù ghù a tsuu aa a mbo Nwĩ ló, boŋ kaa mbə a wa'à zì ajàn yii mæ mbə yu ghìrə ànnù tsi'i tsó yuà.”

³⁴ Bo kwi'i ghu mbo mæ, “Bì le njwe gho aa a múm ìbi yii i swerə, ò tigə ñlɔɔ aà ñka ndi'i yi'i aa ε?” Bì swon mē laa aa, mfurə yi a múm ndāŋghòtə bo.

Afə'ə Azwĩ

³⁵ Yesu à yù'ù mæ ànnù yii mæ a le mfè'è aa, ñlɔɔ nù wa, mbetə yi mæ, “O ññ ñtií gho a nu Mu Nù aa ε?”

³⁶ Nù wa a kwi'i ghu mbo mæ, “Swonə nù yii mæ Mu Nù à ni ghu aa, a mbo mē, Taà ghà, tá tá mē bii yi.”

³⁷ Yesu a swon ghu mbo mæ, “O yè mē yi, wa à ni yu yii mæ a ghàà a mbo wò tsitsɔŋ aà.”

³⁸ Nù wa a swètə mìkù'ùtə mi a nsi Yesu ñswon ghumbo mæ, “Mmà'ambì, mē bii!”

³⁹ Yesu a swon mæ, “Mè le nzi fàa mbi aa mæ bi ka nsa'a bē, mæ tá bífə'ənə ka nyə idigə, tá bē bii mæ bi bāŋnə ñyə idigə aa, tá bì fə'ə.”

⁴⁰ BaFarisai bí mɔ'ɔ bii mə bi le ntswe ghu nyu'u ajàn yii mə à swon ma mùu ajànə aa, mbetə ghu mbo mə, “Bii mɔ̀ontə mə kaa ɔ̀ si lɔ̀ ɔ̀ à nswòŋə mə bí'i ki mfə'ə aa ɛ?”

⁴¹ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “A laa bə mə ni fə'ə bon kaa isa'a i si a nu bu kuu; la mbə yii mə ni bəŋnə mɔ̀ontə ni mə ni yə idigə aa, à nji'i ànnu yii mə isa'a iburə a nu bù aà.”

10

Nìghàà nì nānaa nlonjə ntsèembì

¹ Yesu a swonj mə, “Mə swonj aa tsi'i ànnu nɛŋkoŋ a mbo bù; nù yii mə à si bə a ntsù ŋkya tsyà ŋkuu ni a ŋkya mbínjərə, mbaŋnə ŋkɔ'ɔ ni bə a atu ŋkya ŋkuu aa, à nì nyèrə, ŋki mbə aŋgámighee. ² Nù yii mə a tsyá a ntsù ŋkya, ŋkuu ni a ŋkya mbi aa, à nì ntsèembì. ³ Nù yii mə a bɛ ntsù ŋkya aa, a ŋa'á nì ntsù ŋkya ghu mbó; mbi jya i yu'ù nì nji yí, a twonj nì waa a kumə; ntiɡə ntsyasə nì waa i fe'è. ⁴ Nòò yii mə à fi'sə mə waa laa, a ká ŋghɛɛ nì a mbii, mbi jya i tigə nyonə, nlonj mə i zì nji yí aà. ⁵ Njgì à bə zì bon kaa i si yi yonə, mbaŋnə ŋkhə nì yi khə, nlonj mə kaa i sɪ nji ŋgì zì aà.”

⁶ Yesu à le nswonj nìghàà nì nānaa ma nú a mbo bo, la kaa bo wa'á ànnu yii mə à le si swonj a mbo bo aa zì.

⁷ Yesu a bú ŋkwatɛ nswonj mə, “Mə swonjə aa tsi'i ànnu nɛŋkoŋ a mbo bù: Mə nì ntsùbù'u mbínjərə. ⁸ Bə bɪtsim bii mə bi le ntsyá mbii yà aa, à ni bɪyèrə ŋki mbə bāŋgámighee. La kaa mbi jya i le wa'á nji yàà yu'utə. ⁹ Mə nì ntsùbù'ù. Nù yii mə à tsyà ni mə ŋkuu aà, à ka yweenə; àa ki kuu i kii fe'ɛ, i kii yə nì ŋgèè yí nsiɡinə a ŋkurə. ¹⁰ Nyərə a kii nzi aa tsi'i a nyərə, i zwitə, i kii ta ŋgi' i ghu. Lá mə zì aa mə tá bɪ tswe nì ntswəntɪ, ntswəntɪ yii mə i luu aà.

¹¹ “Mə nì ntsèembì yí nsiɡinə. Ntsèembì yí nsiɡinə a kòŋə nì mfá ntswəntɪ yí mbi' i ŋkwitu mbinjərə ji. ¹² Nɡāŋáfá' a yii mə bi twu nii twu, kaa a wa'á ntsèembì bə, kaa wa'á mbɔŋ mbi ki mbə aa, à bə yə naŋgwɪyɛ tá i ka nzi, bon à m'atə mbi jya ŋkhə yi; naŋgwɪyɛ ya i kò mbi jya, àbùgə a kɪ ŋja'anə.

¹³ “Nù wa mə bi twu nii twu aa, a khə nii aa nlonj mə kaa mbi jya sɪ ji bə, kaa a wa'á kii nlanjə nì ànnu nlonj ŋɡaa yàà aà.

¹⁴ “Mə nì ntsèembì yí nsiɡinə, mə zì mbi já, i kɪ nzi ghá, ¹⁵ a kɪ mbə ajàn yii mə Taà ghà à zì gha mə kɪ nzi Taà ghà aà. Mə kòŋə mfá ntswəntɪ yà i kwo mbi' i ŋkwitú waa. ¹⁶ Mbi ja jɪ mɔ'ɔ i tswe ghu jii mə kaa i sɪ múm àkərə mbi yulá tswé. Mə tswe nì ŋki nlògə waa i kii zì ni ju; i ka tigə yu' u nì nji yà, i tigə bə akərə mbi yí fùurə, i kii tswe nì ntsèembì yí m'fùurə.

¹⁷ “Nji'i ànnu yii Taà ghà à kòŋə gha aa à ni mə mə kòŋə mfá ntswəntɪ yà tá bɔŋ bú kwɛrə fu. ¹⁸ Kaa nù tsù mbə wa'á ntswəntɪ yà a mbo mə kwɛrə. Mə aa fa ntswəntɪ yà aa tsi'i a ŋkòŋə mə. Mə tswe nì mɪdà' a mə mbə mə fá, ŋki ntswe nì mɪdà' a mə mbə mə bú ŋkwɛrə fu. Aà ànnu yii mə Taà ghà à swónj mə ta mə aa ŋghirə aà.”

¹⁹ Ma nuà nìghàà nì bú nzi nì nyàtə a titi baYuda byá. ²⁰ Bo bí ghà'atə le si swonjə ni mə, “A tswe nì àzwí yí bí! A baanə aà bāànə! Nì yu'utə nì ànnu yii mə a swonj aa a ya aa ɛ?”

21 La bî mɔ'ɔ bi swonjè ni mɛ, “Nù yîi mɛ à tswe nî àzwî yî bi aa kaa mbɛ wa' à lalà ka nghan! Mbɛ àzwî yî bi a ghîrè bîf'è'nè ka nyè idigè aa ε?”

Ajànjɛ mɛ bi lɛ ntuu Yesu aà

22 A lɛ mbɛ maà noò laa, a bɛ noò mîf'è, ñkî bɛ noò yîi mɛ bi lɛ si jî ikòò Nsî'itè ndàmà'anwî a Yerusalem aà. 23 Yesu à lɛ si ghanthè ntɛwè ñkɔ'ɔ mbu nsigè wa adigè mɛ bi lɛ si twonjè nî Ntsûbu'u Solomon aà.

24 BaYuda bi ghotè ñkarisè yi mbetè yi mɛ, “O ka lèè yî'i a njim i ywe'e aa a noò àkè aa ε? Swonj tá à laa atu bî'i: O bɛ aa Ayo'ò Nwî wa aa ε?”

25 Yesu a kwi'i a mbo bo mɛ, “Mè fòò mè ñswonj a mbo bù la kaa nî wa'á annù yîi mɛ mè swonj aa bîi. Mîfà'á mîi mɛ mè fá'a nî ikùm Taà ghà aa, mî dî'i nî ñjù yîi mɛ mè nî ghu aà; 26 la kaa nî wa'á bîi ñlonj mɛ kaa nî sî mbînjèrè ja bɛ aà. 27 Mbînjèrè ja i yu'u nî ñjî yà; mè zî waa, i kî ñyonjè nàà. 28 Mè fa nî ñtswèntîi yîi mɛ i lwî'i ññkonj aa a mbo bo, kaa tá bo yi wa'á kwò bê. Kaa ñjù tsu kaa a yî wa'á waa a mbo mè twɛɛ ñkwɛrè. 29 Taà ghà yîi mɛ à fa waa a mbo mè aa, à tswe nî adà'á ñtsyatè njòò ñtsimè, kaa ñjù tsu sî ghu tswé yîi mɛ mbɛ a twɛɛ waa a mbo Taà ghà ñkwɛrè. 30 Mè nî Taà ghà, bî'i yu bɛ aa ayoo yî fùùrè.”

31 BaYuda bya bi yù'ù mɛ ma la aa, mbwɛɛ ñgò'ò mɛ bi bú tumtè yi ghu. 32 Yesu a swonj a mbo bo mɛ, “Mè ghîrè mɛ ñnnù jî ghà'atè jî sigîné a nsi mî'i bù, jîi mɛ Taà ghà à fa mɛ tá mè ghîrè; àa yuu annù a titî ñnnù ma jù yîi mɛ a ghîrè ñtònè ghuu i lwî nî tigè ñlɔɔ a tumtè gha aa ε?”

33 Bo kwi'i ghu mbo mɛ, “Kaa bî'i si lòò a ntumtè gho aa ñlonjè annù yî sigîné ma yù yî tsu mɛ ò ghîrè aà. Lâ bî'i lòò ntumtè gho aa ñlonj mɛ ò bègîtè Nwî! O bɛ aa tsi'î ñmîsònj lâ mbanjè ntigè ñlɔɔ nî ñlògè ñbînnù gho mɛ ò bɛ aa Nwî!”

34 Yesu a kwi'i a mbo bo mɛ, “Tigè bi ñwa'anè a múm ànjwà'anè nòñsè buu mɛ Nwî à lɛ nswonj mɛ, ‘Nî nî bînwî?’ 35 Bî'inè zi mɛ kaa mbɛ bi wa'á annù yîi mɛ a tswe a múm ànjwà'anè Nwî aa kwensè; mbɛ Nwî a twonj bè bya mɛ à lɛ mfa ntoò yî a mbo bo aa nî bînwî, 36 a tsyá aa mɛ akè nî swonj a mbo yu wa yîi mɛ Tà a tso'ɔ nî àyoo afà'á yi, ntoo fàa múm ñbî aa, mɛ a bègîtè Nwî, ñlonj mɛ à swonjè mɛ, ‘Mè nî Mu Nwî' aa ε? 37 Mbɛ a bɛ yîi mɛ kaa mɛ si ñnnù jîi mɛ Taà ghà à swonj mɛ tá mè ka ñghîrè aa ghîrè, nî tsuu mîntîi muu a nu mè ññnjè. 38 Lâ ñbɛ mè ka ñghîrè aa ma juù ñnnù, ka mɛ nî sî gha bîi aa, a ku'unè mɛ boñ nî laa mbîi ñnnù jîi mɛ mɛ ghîrè aà, tá zi ñgaa yî mò'ɔ mɛ Taà ghà à tswe a múm mè, mè kî ntswe a mum Taà.”

39 Bî bú ñlɔɔ mɛ bi banjè yi, a wî'íkè ñbwɛ yi a titî bo.

40 Yesu a bú ñlò ndànjsè ñtoo a njîi ñkî Jordan, wa adigè mɛ Jon à lɛ si murè bè ghu a ñkî aà, ñtigè ntswe ghu. 41 Bè bî ghà'atè lɛ nzî ghu mbô. Bo lɛ si swonjè nî mɛ, “Jon, kaa à lɛ wa'á ñlènsè ghîrè, lâ ñnnù tsim jîi mɛ à lɛ nswonj ñlonj ñgaa ñjù ghuà aa, i fè'è mè ñlaa.” 42 Bè bî ghà'atè bîi mɛ bi lɛ nzî ghu aa bî ññ mîntîi myaa ghu nú.

11

Ñiwo nî Lazarus

¹ Nù yî mò'ɔ à le ntswe ghu, ìkùm yi i bə Lazarus, ntswe ni a ala'a Bethany, ñghirə ɲwò ñighòò. Bethany ghù à le mbə ala'a yîi mə Mary bo mumaà yî Martha le si tswə ghu aà. ² (Mary ma ghù, à ni wa mə à le ɲkùrə mighurə mi àtindùù mya a mikòrə Yesu n̄tigə nye'ε n̄ ñn̄ɔntù ji aà. Lazarus ghù mə à le si ghòò aa, a le mbə mumaà yî yî mbân̄nè.) ³ Bijàantè bi bya bi le ntoo ɲk̄i a mbo Yesu n̄swon̄ ghu mbo mə, “Mmà'àmbi, n̄sùkà'à ghò wa mə ò kòɲə aa a ghòò.”

⁴ Nòò yîi mə Yesu à le nyu'u ɲk̄i ghu aa, nswon̄ mə, “Kaa ñighòò ni Lazarus nù kaa ni ka wa'à aa ni n̄wo lw̄'isè; ñighòò nù ni zi aa mə ni zi ni ñigha'a a mbo Nw̄i, i k̄i bə m̄anj̄i yîi mə Mu Nù a ka k̄i kwere n̄i ñigha'a ghu.”

⁵ Yesu à le ɲkòɲə Martha ni mumaà yî Mary ni Lazarus. ⁶ Ka mə à le ɲkòɲə waa tsi'í annu aa, à kwèrə mə ɲk̄i ñighòò Lazarus wa aa, n̄bu ntswe maa adigə ɲjwi ji baà. ⁷ ɲjwi jya ji baa i tsysà mə aa, a swon̄ a mbo ɲḡanj̄yoḡənnù ji jya mə, “N̄i ghirə bi'inè bu mb̄i ñghεε fu a ala'a Yudea.”

⁸ ɲḡanj̄yoḡənnù ji jya i kwi'i ghu mbo mə, “Rabbi, ò wà'àtə mə kaa agha'a a burə ti sà'àtə mə, bə bi adigə ma bya ki lòɔ ntùmtə wò n̄i ɲḡò'ò, ò bú ñlɔɔ n̄i mb̄i ghèε ghu aa ε?”

⁹ Yesu a swon̄ a mbo bo mə, “Tigə ìb̄anj̄tə noò i tswə n̄i ɲjwi aa ñighùm n̄tsò baa aa ε? Maa ajàn, ɲù n̄tsim̄ yîi mə a karə a si'inə aa, kaa à si mikòrə mi tumtə ɲwo, ñlon̄ mə a yə n̄i ɲkà'a mbi ghù aà.

¹⁰ Lá ɲù yîi mə a z̄i n̄i ìtugə aa, a f̄iɲkè ɲwo, ñlon̄ mə kaa à si n̄i ɲkà'a tswè.” ¹¹ Yesu à swon̄ mə ma la aa, n̄bù ɲku'usə mə, “N̄sùkà'a y'i'inè Lazarus a bwii aa bwii, lá mə ka ghèε i tsiḡitə yi tâ à biinə filò.”

¹² ɲḡanj̄yoḡənnù ji i kwi'i ghu mbo mə, “Mmà'àmbi, n̄bə a ka mbwii aa bwii bon̄ à ka bú biinə i tswə fu nt̄i.”

¹³ Yesu à le si lòò aà n̄swon̄ mə Lazarus à kwò aa kwò, lá ɲḡanj̄yoḡənnù ji i b̄anj̄nè m̄m̄ɔontə mə Yesu a swon̄ aa tsi'í filo fi bwii.

¹⁴ Yesu a tigè ɲghεε n̄i mb̄i ñlaansə a mbo bo mə, “Lazarus à kwò mə, ¹⁵ lá ñlon̄ ɲkwitù ghuu, mə dòritə mə kaa mə ghirə ɲwa'à bi'i yu tswè aa, tâ tâ n̄i tsysa ghu mbii. Ts̄its̄on̄ n̄i ghirə bi'inè ghεε ghu mbèè.”

¹⁶ Thomas, wa mə bi le si twon̄ə ni mu b̄inw̄i aa, a swon̄ a mbo ɲḡanj̄yoḡənnù Yesu jya j̄i mò'ɔ mə, “N̄i ghirə tâ bi'inè yon̄ə nd̄i'innù y'i'inè tâ bi'inè n̄ibo ghεε tà a bə niwo, bi'inè n̄ibò kwò!”

Yesu à n̄i ɲywèenə ni niwo ɲki mbə ntswènt̄i

¹⁷ Nòò yîi mə Yesu à le nz̄i ɲku'u a Bethany aa, nyə mə à le ti bə aa bon̄ Lazarus à kwò mə, bi twin̄ə yi, ɲjwi i tsysà ji ñikwà. ¹⁸ A nlò a Bethany ɲghεε nywe'e a Yerusalem à le mbə tsò b̄imalè bi baà, ¹⁹ maa ajàn baYuda b̄i ghà'àtə bi le nz̄i a mbèε Martha bo Mary a nlə'ətə m̄ant̄i myaa nlon̄ annu niwo mumaà wàà wà.

²⁰ Nòò yîi mə Martha à le nyu'u mə Yesu a z̄i aa, mf̄'è ɲghεε a mbòò yi, la Mary a b̄anj̄nè n̄tswe a ndá. ²¹ Martha à ghèε mə m̄boo Yesu aa nswon̄ ghu mbo mə, “Mmà'àmbi, ò k̄i baa tswə faà bon̄ kaa mumaà gha ghù kaa à si kwò! ²² Lá mə zi tsi'í annu n̄ɲkon̄ mə, tsi'í ts̄its̄on̄ ò bə betə annu yîi mə ò lòò aa, bon̄ Nw̄i à ka fa a mbo wò.”

²³ Yesu a swon̄ ghu mbo mə, “Mumaà ghò ghù à ka bú biinè fu.”

²⁴ Martha a kwi'i ghu mbo mə, “Mè zi mə à ka yî biinè fu a noò yîi mə biku bi bə ka yî yweenə niwo a njw̄i ñlw̄i'ɲj̄imè aà.”

25 Yesu a swonj ghu mbo mæ, “Mè ni nywèènə nì nìwo, ñki mbə ntswéntì. Nù ntsim yìi mæ à nñj ntiì yì a nu mè aa, à ka tswe ntiì, ka mæ mbə a tɛ'ɛ ñkwo kwo. 26 Nù ntsim yìi mæ à ntswe ntiì ñki nñj ntiì yì a nu mè aa, kaa à ka yì wa'à kwó. O bii ma yù ànnù aa ɛ?”

27 Martha a kwi'i mæ, “Ʋñjə, Mmà'ambì, mè bii! Mè bii mæ ò laa mbə Ayɔ'ò Nwì, m̀bə Mu Nwì, wa yìi mæ à le ntswe nì mfɛ'ɛ fàa mbi aà.”

Ajàn mæ Yesu à le nyè'è aa

28 Martha à swonj mæ ma mùu ajàn aa, ñjɛ'esə mbii ñghɛɛ a ntwonj mumaà yì Mary. A ghèè mæ aa nswonj ghu mbo mæ, “Ndi'innù à zì mæ, à laa ñkii mbetə nì ghó.” 29 Mary à yù'ù mæ aa mburə mbiinə mfɛ'ɛ ñghɛɛ a mbòò yi. 30 (A le si bə maa noò aa bonj kaa Yesu kaa à burə tì wa ñjò'ò àla'a ñghèè ñkuu, lá mburə aa tsi'í wa adigə mæ Martha à ghìrə mmà'àtə yi ghu aà.) 31 BaYuda bii mæ bi le ntswe a mùm nda bo Mary wa adigə nìwo aa, bi yè mæ a jàn yìi mæ à bìnə ñka mfɛ'ɛ ñghèè aa, m̀m̀ɔontə mæ a ghèè aa wa atu nisyè a nyè'ə ghu, ñtigə nyonə nì.

32 Mary à ghèè mæ ñku'u wa adigə yìi mæ Yesu à le ntswe ghu aa, nyə yi, ñwò ghu mikòrə, ñswonj mæ, “Mmà'ambì, ò kì baa bə tswe faà bonj kaa mumaà ghà ghú kaa à sì kwó!”

33 Yesu à yè mæ ajàn yìi mæ Mary bo bi bə bya mæ bo bo zi aa, bi yè'ənə aa ñjəñnə ñki ñko m̀l̀ñnə wàà tsi'í annù nñjkonjə. 34 Yesu a betə waa mæ, “Nì twìnjə yi aa fə aa ɛ?”

Bo kwi'i ghu mbo mæ, “Mmà'ambì, zì nyâ.”

35 Yesu a yə'ə. 36 Bè bii mæ bi le ntswe ghu aa bi swonj mæ, “Nì yə ajàn yìi à le ñkònjə yi aà!”

37 La bo bí m̀'ò bi swonj mæ, “A le mbaa wa'à ghìrə tá b̀f̀'ənə ka nyè ñdìgə aa ɛ? A kì wa'à kì ñzi a ajàn yìi mæ mbə yu ghìrə Lazarus a tswe tì kwo aa ɛ?”

Ajàn mæ Yesu à le nyweensə Lazarus aà

38 Ajəñnə a bú ñtswa Yesu tsi'í mbə ànnù, a ghèè wa atu nisyè mæ bi le ntwìnjə Lazarus ghu aà (nisyè ma nù le mbə aa àbù'ù mæ bi to a mùm ñgò'ò, ñki ñkusə ntsù yi nì ñgò'ò). 39 Yesu à zì mæ ghu aa, nswonj a mbo bo mæ, “Nì l̀'òsə ñgò'ò ya wa ntsù nisyè!” Martha, ñjàantə ñkú ñjə wa, a kwi'i ghu mbo mæ, “Mmà'ambì, àyà'à a ka lùm si'í si'í ñlonj mæ à ni njwi ji ñikwà tsàtsònj a jàn yìi mæ bi kì twìnjə aà!”

40 Yesu, a swonj ghu mbo mæ, “Mè ghìrə mbaa wa'ă a mbo wò swonj mæ, ò ka yə ñigha'a ni Nwì, mæ mbə wò bii aa ɛ?” 41 Bo l̀'òsə ñgò'ò ya mæ bi le ñkusə ntsù nisyè nya ghu aà. Yesu a ñentə mi'í mi a ndəñ nswonj mæ, “Taà ghà, mè fa mbi'ikə a mbo wò, ñlonj mæ o yu'utə nì ànnù yìi mæ mæ swonj aà. 42 Mè zi mæ o yu'utə nì ànnù yìi mæ mæ swonj aa ñgònj bìnòò b̀tsimə, lá mæ l̀ò a nswonjə yulà ànnù tsàtsònj aa nlonj ñkwitu nnòò bə b̀l̀à faà, tá tá bo bii mæ a gha aa a tòò wò.” 43 A m̀nsə mæ a nswonj ma mùu ajàn aa, ñtwonjə Lazarus tsi'í nì ñjì yì ñti, mæ, “Lazarus, fɛ'ɛ nzi!” 44 Lazarus, a fɛ'è, mburə nì itsə'è jya jii mæ bi le limtə mbó mi, ni mikòrə mi, a b̀'ò nsí yi ghu mbonj ntwìnj aà. Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Nì fɛɛ itsə'è jya ghu nu, m̀m̀à'àtə yi tá à ghɛɛ.”

Ajàn yìi mæ bi le ntañə annù atu Yesu aà
(Mt. 26.1-5; Mk. 14.1-2; Lk. 22.1-2)

⁴⁵ BaYuda bya bi ghà'atè mē bi le nzì a mbèe Mary wa adigē niwo aa, bi le nyē annū ya yī mē Yesu à le nghìrè aa, nniṅ mīntiī myaa ghu nū. ⁴⁶ La bo bi mō'ɔ biī ṅghēe a mbo baFarisai ṅswonṅ annū yī mē Yesu à le nghìrè aà. ⁴⁷ Maa ajāṅ, baFarisai bo bi bilī bi ṅgāṅmà'a Nwī, bi ghēē mboonsō bo bi ṅgāṅndasa'a, ṅswonṅ mē, “Bi'inè ka ghìrè aa mē akē aa e? Ni yē ìlēsè jī ghà'à ṅgha'a mē nū ghú a ghìrè aà! ⁴⁸ Bi'inè bē mà'atè yi tā à ka ṅghēe nī mbīī ma mùu ajāṅ bonṅ bē bītsim ka bii annū yi, tā bītā bi ala'a bi baRoma bi zi nta ṅgi'i nī ṅdāmà'anwī yī'inè bo bi àla'a yi'inè!”

⁴⁹ Nū nìbò yī mō'ɔ yī mē ìkūm yi i le mbē Kaifas, mbē ṅgāṅmà'a Nwī yī ṅwē maa alòò aa, a swonṅ mē, “Itirè ndē jī tsu! ⁵⁰ Ni sī zi mē a bonṅtē mē tā nī zwitē a ṅū yī m̄fùùrè a atu àbùgè bē, ṅtsyatē ajāṅ yī mē mbē nī zwitē àla'a tsim aa e?” ⁵¹ Tsi'ī annū nīṅkonṅ, kaa à le wa'ā annū ma yū swonṅ aa nī itu ìbīnū yi bē; mbē yī mē à le mbē ṅgāṅmà'anwī yī ṅwē maa alòò aa, Azwī Nwī a le nghìrè mē tā à fi'isē ma yū annū ṅswonṅ ṅlonṅ mē Yesu à le ntswe nī ṅkwo a atu baYuda aà, ⁵² kaa tā à wa'ā aa tsi'ī baYuda bobo bē, à le ṅki ntswe nī ṅghòtē bē bi Nwī bii mē bi ja'anē a mūm mbi yū ntsimē aa, ta tā bo bē ìbīnu yī fùùrè.

⁵³ Nlōginē maa njwi, bīsa'a bi ala'a bi baYuda bi tigè ṅtanṅ ajāṅ mē bi ka zwitē yi. ⁵⁴ Maa ajāṅ, Yesu kaa à le sī wa'à bù ṅkarē a tītī baYuda nyèntē, à le mbāṅnē mma'atē ṅghēe a mbèè àdìgè yī mō'ɔ, a mbèè ṅta'a mīwèè mīwèè, bi twonṅ nī ìkūmē ala'a wa ni Ephraim, bo bi ṅgāṅyogēnnū jī bi tigè ntswe ghu.

⁵⁵ Nòò ìkòò Passa à le ntigē ṅkoontē, bē bi ghà'atè lō a ala'a ṅkō'ɔ ṅghēe a Yerusalem a nlēò nū jyaa ì laa ajāṅ mē nōṅsè à le ndī'ī aa, mbonṅ tā nòò ìkòò wa ku'u. ⁵⁶ Ajāṅ yī mē bo le sī lòò nī Yesu aa, bo bōontē mē a ndāmà'anwī aa, ṅtigē mbetē nī waa bo ni bo mē, “Ni mōontē mē akē aa e? Ni laà mōontē mē à ka zī faa adigē ìkòò aa e?” ⁵⁷ A le ti bē aa bonṅ bilī bi ṅgāṅmà'a Nwī bo bi baFarisai, bi tsèrē mē mē mbē nū tsū a zi adigē yī mē Yesu à tswe ghu aa, a zī ṅke'enē, ta tā bi banṅe yi.

12

*A àjāṅ yī mē Mary à le nyō'ɔ Yesu nī mīwūrē a Bethany aà
(Mt. 26.6-13; Mk. 14.3-8)*

¹ Njwi i le ntigē mburē aa jī nto'o mbonṅ tā ṅjwī Passa ì zi. Yesu à le nzì a Bethany, wa adigē mē Lazarus wa yī mē à le nyweensē a niwo à le sī tswe ghu aa. ² Bi le nnaṅsē miji ghu mbō. Lazarus bo Yesu tswē a atu atetē, Martha a tigē mfa ni miji a mbo bo. ³ Mary à le nlōgē atīi ntsiṅ mighurē mī lūmtē mi atīndūū mīi mē mi le nnaṅsē mbē tsi'ī mī narda aa, ntswentē a mīkōrē Yesu, ṅlōgē inōṅtū jī ntigē nye'e ghu. Ayà'à mighurē ya a le mfè'è ṅluu wa mūm ṅdā. ⁴ Judas Iscariot, ṅgāṅyogēnnū yī yī mō'ɔ mē à le ntswe nī mfèè yi aa, a swonṅ mē, ⁵ “Bi ghìrē wa'à mighurē mù lōgē mfee ni àba'atē ṅkabē silva ṅkhi jī tarē,* ṅlōgē ṅkabē ya ṅkwetē ṅgāṅēfūmē ghu aa a ya aa e?” ⁶ Kaa à le wa'à ma mùu ajāṅ swonṅ aa ṅlonṅ mē à le sī ko mīlēṅnē ṅgāṅēmfūmē, à le

* 12:5 300 denarii, ṅkabē baGrikia, denarius yī m̄fùùrè a le mbē ṅkabē ṅgāṅàfà'à a atū ṅjwī.

swonj aa nlonj mæ à le mbø nyèrø aà. Tsõ mæ abàa njkabø aa à le si lèò yu aa, à le si nj'esø mfi'itø ni yï mò'ô.

⁷ Yesu a tigè ñswonj mæ, “Mà'atè yi! Mà'atè yi tâ à løø mighurø mù a nyo'c mæ ghu a njwi yï mæ bi ka yi twinjø gha ghu aà. ⁸ Bu bì njgånjmfumø tswe aa tsi'i binòò bitsimè, lâ kaa mæ ka yi wa'a a titii bù aa a ngònj binòò bitsim tswè.”

⁹ Nnòò bê yï mæ i le mburø njgha'a njgha'a aa, i le nyu'u mæ Yesu à le ntswe a Bethany, ñtigø njghæe ghu. Kaa bi le njwa'à ghu kâ njghæe laà aa nlonj tsi'i Yesu, bi le njkii njghæe aa a nyø Lazarus, wa yï mæ Yesu à le nyweensø niwo aà. ¹⁰ Bii bi njgånjma'a Nwi bi le ntigø ntanjtø nî àjànj yï mæ bi ka kii zwitø Lazarus, ¹¹ ñlonj mæ á le njghirè yu mæ tâ baYuda bi ghà'atè tá bì ka ma'atè nî waa mbånjè njghæe ni a mbo Yesu.

A àjànj yï mæ Yesu à le njkuu a Yerusalem tsõ mfi'c aà

(Mt. 21.1-11; Mk. 11.1-11; Lk. 19.28-40)

¹² Abèè a fù'ù mæ, ñnòòò bê yï ghà'atè yï mæ i le nzï a njï ìkòò Passa aa, i le nyu'u mæ Yesu a kuu a Yerusalem. ¹³ Bi le ntigø njghæe nlòò ijanj mighø njghæe ni ju a njkwerø yu ghu. Bo le si tigø ntønjnø nswonjè ni mæ,

“Hosiana! Bì'inè gha'asø yu wa yï mæ a zï nî Ìkùm Mmà'àmbi aà! Bì'inè gha'asø a Mfò baIsrael ma ghù!”

¹⁴ Yesu à le lögø jakasï njko'c ghu atú, a fe'è tsi'i wa ajàn yï mæ bi njwa'anø a mum ànjwà'ànè Nwi aa mæ,

¹⁵ “Tsuu ki bo'c mbá, wò, njò'ò àla'à Sion!

Mfò ghò à wii mæ a zï, njko'c a atu mu jakasï aà.”

¹⁶ Maà noò, kaa njgånjyøgònnù ji kaa i le wa'á nj'i ànnù ma yu zï. Lá nòò wa yï mæ Yesu à le è nyweenø niwo njkuu a mum njgha'à ni aa, bo le njwa'atè mæ ànjwà'ànè Nwi a le nswonj annù ma yú ñlonj njgàà yï, njki tigø njwa'atè ajàn yï mæ bi le njghirè ma yú ànnù ghu nú aà.

¹⁷ Bè bya bii mæ bi le ntswe bo bì Yesu wa noò mæ à le nzï twonj Lazarus mæ tâ à fe'è wa mum nìsyè, nyweensø yi niwo aa, bi le njghèè ñswonj annù yï mæ bo le nyø aà. ¹⁸ A ni ànnù yï mæ a le njghirè ñnòòò bê wa i zï a mbòò Yesu aà. Bo le nzï aa nlonj àlènsè ma ya mæ à le njghirè aà. ¹⁹ BaFarisai bii mæ bi le ntswe ghu aa, bi le si tigø nswonjè bo ni bo mæ, “Kaa ànnù yï mæ bì'inè ghirè aa kaa a si ni mbii gheè! Yò nî àjànj yï mæ mbì ñtsim i yònjè ghu njim lii aà!”

BaGrikia bi lóc a nyø Yesu

²⁰ BaGrikia hí m'c'c bi le ntswe a titii bè bii bi le njko'c njghæe a Yerusalem a mmii Nwi wá noò ìkòò. ²¹ Bo gheè ñswonj a mbo Philip (wa mæ à le nlò a Bethsaida a Galilea aà), mæ, “Taà, bí'i lóc a nyø Yesu.”

²² Philip a gheè ñswonj a mbo Andrew bo bya bi baa kî njghæe nswonj a mbo Yesu. ²³ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Nòò à kù'ù mæ mæ Mu Nù à ka kwerø njgha'à. ²⁴ Mè swøj tsi'i annù nñkonj a mbo bù mæ, mbø bi tuu mbùmæ ànsanj a nsye bwe'e tá ì kwo mføerø bonj ì ka tswe tsi'i yùyù, kaa wa'à senè. Bæe mæ ì kwo bonj ì ka tigø tøj mbùmæ ànsanj jì ghà'atè. ²⁵ Nù yï mæ a køj ntswëntii yi aa à ka bånjè bwesø, lâ nù yï mæ a bàà ntswëntii yi fàa nsye aa, a bånjè løø aa lèò ì yï tswe nî ñtswëntii yï ì lwi'i nìkonj aà. ²⁶ Nù yï mæ a køj a njka mfà'a a mbo

mè aa, à tswe nì ñka nyòñè nî ghâ, tá ngàñàfà'á ghà a ki ntswe a adigè yïi mè mè tswe ghu aà. Taà ghà à ka yï kii ñentə a ñù ntsim yïi mè a fà'a a mbo mè aà.

Ajàñ mə Yesu à le ñghàa annù ñlon annù niwô yi aà

²⁷ “Ntîi gha i luu nì àjəññè, mè ka swon aa mə akə aa ε? Mè ka swon aa mə ‘Taà, tsee bii tá ghuà nòò ñgi'i à yə gha aa ε?’ Njan mè le nzi ñlon aa nòò ñgi'i mà ghú. ²⁸ Taà, gha'asə Hkúm ghó!”

A swon mē laa, ñji i ghaa a aburə nswon mə, “Mè tè'è mē ñgha'asə, mè ka kù'ùsə bú gha'asə.”

²⁹ Nnòò bē wa mə i le ntəə maa adigə aa, i le nyu'u nji yá, bí mɔ'ɔ swon mə, a kúm mbəñè, bi mɔ'ɔ bi swon mə, “Angel à ghàa ghu mbó!”

³⁰ Yesu a swon a mbo bo mə, “Nji yú kaa ì sî ghaa ñlon aa ñgaa yá, ì ghaa ñlon aa ñgaa yù. ³¹ Nòò yïi mə bi ka sa'a isa'a mbi ghu aa, à kù'ù mē. Bi ka sigisə ñù yïi mə a sa'a mbi yù aa a aləñə nifó, i furə yi tá à fε'ε. ³² Nòò yïi mə bi ka ñentə ghà a ndəñə, i lò'òsə aa fàa atu nsyə aa, mè ka swon bē bitsim tá bi zi a mbo mè.” ³³ A le nswon laa ñfigitə aa ajəñè niwo yïi mə à le ntswe nî ñkwo aà.

³⁴ Nnòò bē wa i kwi'i mə, “Nəñsə yï'i à swon mə Ayɔ'ɔ Nwî wa à ka yï tswe aa ññkoñè. O bú ntsya aa la nswon mə bi ka ñentə Mu Nù a ndəñ aa ε? Mu Nù ma ghú à bu mbə aa wə aa ε?”

³⁵ Yesu a kwi'i mə, “Ñkà'á i ka bú tswe bu bo aa tsi'í a atu mú àtîi noò. Nì ka ntəə a múm ñkà'á fàa noò mə nì tswe nì ghu aa, mə tá itugə tsuu ghuu fii; ñlon mə ñù yïi mə a təə nítugə aa kaa à sî adigə yïi mə yu ghèè ghu aa zî. ³⁶ Nì ññ mîntîi muu a nù ñkà'á ghú fàa noò mə nì tswe nì ghu aa, tá bə bɔɔ bi ñkà'á.”

Yesu à swon mē laa aa, nlo yi a titîi bo ñghεε nləəntə.

Annù ajàñ mə bə le wa'à nî àbîintîi tswè aà

³⁷ Ka mə à le ñghirə ñlensə ji ghà'á ñgha'a a titîi bo aa, kaa bo le wa'á mîntîi myaa ghu nu ññè; ³⁸ mə tá ànnù yïi mə ñgàñntoò Nwî Yesaiah à le nswon aa, tá à fε'ε mbòontə mə,

“Taà, wə à le mbii ntoo ya mə bí'í le nswonə aa ε?

Nwî à le ndi'í mîda'á mí aa a mbo wə aa ε?”

³⁹ Maa ajàñ kaa bo le ñwa'á mîntîi myaa ghu nu ññè ñlon mə Yesaiah à le ñki nswon mə,

⁴⁰ “Nwî à mà'á mə afə'è a mi'i bo, ñki mfii mitsyè myaa, mə tá mi'í myaa tsuu idigə ki yə, tá itú jyaa ì tsuu innù ki zi, tá wa'á waa lò mbəñkè nzi ntsi'i gha tá mè ghurə waa.”

⁴¹ Yesaiah à le nswon laa ñlon mə à le nyə ñgha'a ni ñtigə mbon swonə ma yuè ànnù ñlonə yi aà. ⁴² Ka mə à le mbə ma mùu ajàñ aa, bità bi ala'a bí ghà'atə bi le ñññ mîntîi myaa a nu Yesu, la kaa wa'á bəññè ñswonə ni a mbo bə ñlon mə bo le sî bɔ'ɔ nì mə baFarisai ka furə waa a ndəñghotə. ⁴³ Bo le kəñ mə tá bə ka mbeentə waa, ntsyatə nlɔɔ mə tá Nwî à beentə waa.

Ñghàa nì Yesu nì ka yï sa'a bə

⁴⁴ Yesu a təññè ñswon mə, “Nù yïi mə à ññ ntîi yi a nu mè aa, kaa à sî aa tsi'í a nu mè ññè, à ki ñññə aa a nu yu wa yïi mə à le ntoo gha aà. ⁴⁵ Nù yïi mə à yə gha aa, à yə aa yu wa yïi mə à le ntoo gha

aà. ⁴⁶ Mè zi fàa mbi aa tsi'i tsǒ ḡkà'à, mə nù ntsim yii mə à nḡj ntiḡ yī a nu mə aa tâ à tsuu a mûm itugə lwī'i. ⁴⁷ Nù yii mə a yu'u ntoò ya kaa wa'à lèè aa, kaa mə si isa'a ghu nu niḡə, nlon mə kaa mə le ḡwa'à fàa mbi zī aa a ntsɔ'ɔtə mīsa'à, mə le nzi aa a nyweensə nbi. ⁴⁸ Nù yii mə à tūu gha kaa wa'a nighàà na kwērə aa, à tswé nī ànnù yii a ka sa'a yi, nighàà nīi mə mə swòḡə aa, nī ka yī sa'a yi a njwī n̄lwī'injīmè. ⁴⁹ A bə laà aa nlon mə ànnù yii mə mə swòḡə aa, kaa mə si aa nī à yaà àdà'à swonḡə, a fa Taà ghà yii mə à le ntoo gha aa mfa nī ànnu yii mə mə tswé nī ḡghàa ḡki swonḡə aa.

⁵⁰ “Mè zi mə ànnù yii mə Taà a swonḡə aa, a fa ntswèntiḡ yii mə ì lwī'i nḡḡkonḡ aà. Maa ajāḡ mə swonḡə aa ànnù yii mə Taà à swòḡə mə tâ mə swonḡə aà.”

13

Ajāḡ yii mə Yesu à le nsi'i mikòrè mi ḡḡāḡyogənnù ji aà

¹ A le mbə a njwi yii mə àbèè a ka tigə fu'u tâ bì ji mīji mi Passa, le boḡ Yesu à zī mē mə nòò yī fàa mbi à kòontè mē a ajāḡ mə yu ka bú mmà'àtə mbi yù i ghèè yi fu a mbèè Taà yī aà. Ajāḡ mə à le si kòḡ bē bi bīi mə à le mbē bi fàa mbi aa, à le nanḡsə ḡkonḡ waa ḡkɔ'ɔ n̄lwī'isə.

² Yesu bo bì ḡḡāḡyogənnù ji le si ji mīji mi ḡkwèèfɔ a atu atətè, le boḡ Satan à nḡḡ mə adī'itə yī bì a ntiḡ Yuda mu Simon Iscariot mə tâ à fee yi. ³ Yesu à le nzi mə Taà yī à fà mə ḡḡòḡ joð tsiḡ fàa mbi a mbo yu, ḡki nzi mə ajāḡ mə yu le n̄lò a mbo Nwī n̄zi aa, yu ka bú lǒ ghèè yi fu ghu mbèè. ⁴ A le ntigə mbiinə wa atu atətè, n̄tsɔ'ɔ akutè yi n̄lə, n̄logə tawòlè n̄limtə a atii yu. ⁵ N̄logə ḡki n̄niḡ nī àkaḡ n̄lòḡinè ḡka nsi'i mikòrè mi ḡḡāḡyogənnù ji ghu ḡkii nye'ε nī tawòlè wa mə à le limtə a atii yu aà. ⁶ Á kà mē aa nsi'i laa, n̄zi n̄ywe'e a nu Simon Peta, a betè mə, “Mmà'àmbi o lòò aà n̄si'i mikòrè ma aa ε?”

⁷ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Kaa ò sī ànnù yii mə mə ḡhìrə aa tsìtsòḡ zī, la ò ka yī bōḡ zi aa a noð ḡjīmè.”

⁸ Peta a swonḡə ghu mbo mə, “Tā à tsuu bə mə nòò tsù à tswé ghu mə ò ka yī sī'i mikòrè m̄a.”

Yesu a swonḡə ghu mbo mə, “Mbə mə tsuu mikòrè mo sī'i bəə boḡ kaa sī ka wa'à nī ànnù bú n̄tswe.”

⁹ Simon Peta a swonḡə mə, “Mmà'àmbi tsuu tsi'i mikòrè ma mumu sī'i, ki n̄si'i mbò ma bo bì atù yá.”

¹⁰ Yesu a swonḡə ghu mbo mə, “Nù n̄tsim yii mə à sī'i nù yī aa, à laà n̄siginè kaa ḡki'ì nī m̄bu ḡkwatə nsi'i bú n̄tswe; à tigə n̄tswe aa tsi'i nī n̄si'itə mikòrè mi. Wa bù bitsim nī laà, a kī n̄tigə mme tsi'i ḡjū yī n̄fùùrè.” ¹¹ A le ti bə aa Yesu à zī ḡjū yii à ka fèè yi aà, a bē ḡji'i ànnù yii mə à le nswonḡə mə kaa bo le ḡwa'à bitsim laa aà.

¹² Yesu à m̄ansə mē a n̄si'i mikòrè myaa mya aa, mbù ḡwe'ε akutè yi ya fu mbiinə mbīi n̄tswe yi fu wa atu atətè. Mbətə waa mə, “Nī zī ḡji'i ànnù yū yii mə mə ḡhìrə a nu bù aa ε?” ¹³ Nswonḡə a mbo bo mə, “Nī twonḡə nàa nī n̄dī'innù, ḡkii n̄twonḡə nàa nī Mmà'àmbi ḡhùù, a ku'ùnə maa ajāḡ nlon mə aa ḡjū yii mə mə nī ghu aà. ¹⁴ Mbè mə, Mmà'àmbi ḡhùù ḡki mbə n̄dī'innù ḡhùù, lá n̄si'i mikòrè muu, ma mùu ajāḡ, a ku'ùnə mə tâ nī ka n̄si'i mikòrè muu bu nī bù. ¹⁵ Wa mə d̄i'ì aa ànnù a mbo bù mə tâ nī ka m̄figinə ajāḡ ànnù ma yū mə mə ḡhìrə sīi aà.

16 Mè swon tsi'í annù níkon a mbo bù mē kaa abù'ù a sǐ Masa yǐ tsyá. Kaa ngǎntoo a wa'à nǔ yǐ mē à tòo yi a kǐ ntsya. 17 Tsó mē nǐ zǐ mē ìnnù mà jǔ tsítsònjə aa, m̀bɔɔnə a mbo bù mē mbə nǐ ká m̀fa'a nǐ ju.

18 Kaa mē si innù mà jǔ swonə aa nlon ngaa yùu bitsimə, mē zǐ bə bii mē mē tè'ɛ ntsɔ'ɔ aà. Lá nǐghàà nǐ Nwǐ nya mē nǐ swon nǐ mē, 'Nǔ yǐ mē bǐ'iyu jinə aa, à ka bənj tigə bàà nàá' aa nǐ tswe nǐ m̀fè'ɛ mbòòntè. 19 Mə swon a mbo bù tsítsònjə aa mē tá bɛɛ mē a ghìrə m̀fè'ɛ ma la, nǐ bii mē mē laa mbə yu wa yǐ mē à nǐ ghu aà. 20 Mè swònjə a mbo bù tsi'í annù níkon mē, nǔ yǐ mē à kwèrə nǔ yǐ mē mē tòo yi aa, à kǐ nkwerə aà ghá, nǔ yǐ mē à kwèrə gha aa, à kǐ nkwerə aa yu wa yǐ mē à lɛ ntoo gha aà."

Ajànj mə Yesu à lɛ nswonə ànnù ajànj mə bi lɛ m̀fèè yi aà

(Mt. 26.20-25; Mk. 14.17-21; Lk. 22.21-23)

21 Yesu à mànsè mē a nswonə ma juu ìnnù aa, ǹtɪɪ yi i nǎnsè ñluu nǐ àjənjə, a swon nǐ ǹsi nǐ ǹsi mē, "Mè swònjə a mbo bù tsi'í annù nǐnkon mē, nǔ yǐ m̀'ɔ a tɪtɪɪ bù à ka ghìrə fèè ghá."

22 Annù a lɛ ngħa'a ngǎnyəgənnù ji jya, bi tigə ñlenə waa bo nǐ bo. 23 Ngǎnyəgənnù yi wa yǐ m̀'ɔ, yǐ mē à lɛ nnaɲsə nkɔnjə aa, à lɛ ntswe nnaɲsə nyon nkòòntè ghu mbèè. 24 Simon Peta a tɛ'ɛ mi'í mi ghu nu nswon ghu mbo mē, "Betə yi mē a ghàà aa nlon ngaa wò aa ɛ?"

25 Ma waà ngǎnyəgənnù yǐ, a ló nyonɲə nyəkətə ghu nu, m̀betə yi mē, "M̀mà'ambǐ, nǔ ma ghú, a nǐ wò aa ɛ?"

26 Yesu a kwǐ'í mē, "Nǔ yǐ mē mē ka tsùtə abaa a nǐ nǐjya i fa ghu mbo aa, à nǐ ghu." A kwǐ'í mē laa aa, ntigə nlogə abà'a abaa ntsùtə ǹfa a mbo Judas mu Simon Iscariot. 27 Ajànjə Judas à lɛ ngħèsè nkwerə abaa ya aa, Satan a kuu ghu ǹtɪɪ. Yesu a swon ghu mbo mē, "Wǎɲsə, ghìrə annù yǐ mē o lòò ngħìrə aà!" 28 Kaa abùgə bə yǐ a lɛ ntswe wa atu tətə aa, kaa bo lɛ wa'á nǐ'í ànnù ma yú yǐ mē Yesu à lɛ nswon ghu mbo aa zǐ. 29 Tsó mē Judas à lɛ si ləə abaa nkabə aa, ngǎnyəgənnù Yesu jya jǐ m̀'ɔ i wa'atə mē, Yesu à lɛ ntswe aà ǹtoo yi aa mē tá à ghɛɛ nyuu njoo jǐ mē bo ka jǐ ikòò wa aa ghu; kə mē tá à ghɛɛ mfa ayoo a mbo ngǎnəfumə. 30 Judas à kwèrə mē abaa ya aa, mburə mma'atə tsi'í maa noò m̀fè'ɛ. Itugə i fǐi.

31 Judas à mà'atə mē aa, Yesu a swon mē, "Tsítsònjə, bi ghà'àsè mē Mu Nǔ. Tsítsònjə bi tsyà mē ghu nu, ngħa'asə Nwǐ. 32 Mbə bi għa'asə Nwǐ ǹtsya ghu nu, bəə bon Nwǐ à ka kǐi għa'asə yi i tsyà a nu yu Nwǐngònjə, i kǐi burə ghèsə għa'asə yi ngaa yǐ m̀fùurə. 33 Bɔɔ bá, kaa mē ka wa'á bi'inə bù ǹtswe tá àgha'a sa'atə; mē bə ló bon nǐ ka tigə lòò nàá, lá mē swon a mbo bù tsi'í ajànjə mē lɛ nswonə a mbo baYuda aa, mē swònjə a mbo bù tsítsònjə mē, 'Kaa mbə nǐ wa'á adigə yǐ mē mē ghèè ghu aa ghèè.' 34 Mè fà ǹdǐ'í yǐ m̀fǐi a mbo bù. Nǐ ka nkɔnjə ghu bo nǐ bù. A ngǐnjə ngǐnjə a ajànjə mē mē kǐi nkɔnjə ghuu aa, nǐ ka nkɔnjə ghuu bu nǐ bù. 35 Nǐ bə kǐ kònjə ghuu bu nǐ bù bon bə bitsim ka zi mē nǐ laa mbə ngǎnyəgənnù jyá."

Yesu a swonə ànnù ajànjə mē Peta à ka ghìrə tuu yi aà

(Mt. 26.31-35; Mk. 14.21-37; Lk. 22.31-34)

36 Simon Peta a betə yi mē, "M̀mà'ambǐ, o ghèè aa a fə aa ɛ?"

Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, “Kaa mbæ ò wa'á a adigə yïi mæ ghèè ghu aa tsìtsòn yonə, lá à ka yï ki bə a n̄j̄m tá ò yonə ghá.”

³⁷ Peta a swon ghu mbo mæ, “Mmà'ambî, mbæ mæ wa'à gho tsìtsòn yonə aa a ya aa ε? Wá à tɛ'ε bə bə ànnù n̄iwo, bon mæ ka fa ntswənt̄i yà mbi'i n̄kwítú yò.”

³⁸ Yesu a betə yi mæ, “O ka nan̄sə fa ntswənt̄i yò mbi'i n̄kwítú ghá aa ε? Mə swonə a mbo wò tsi'í annù n̄n̄kon mæ mbon tá àn̄kəgə à tɔn n̄itugə sii bon ò tùu mē gha n̄gàà ji tarə.”

14

Yesu à ni m̄an̄ji yïi mæ a ghèè a mbèè Tà aà

¹ Yesu a swon a mbó n̄ḡan̄yoḡənnù ji mæ, “Tá m̄ant̄i muu tsuu ki tsìḡinè, tá n̄i tsuu ki jənnə, n̄i n̄i m̄ant̄i muu a nu Nw̄i, n̄ki n̄i a nu mæ. ² Wa n̄ja'a nda i burə nluu a nda Taà tsi'í mbə ànnù. Wa mæ ka ghèè i nan̄sə adigə yïi n̄i ka yï yon̄ tswə ghu aà. A si laà aa bə bon kaa mæ si swon mæ mæ ghèè aa a n̄nan̄sə àdigə a mbo bù. ³ Mə bə ghèè n̄nan̄sə adigə, bon mæ ka bú b̄i lògè ghuu tá bù zi ntswe bi'inə maa adigə mæ mæ tswə ghu aà. ⁴ N̄i zi m̄an̄ji yïi mæ a ghèè maa adigə aà.”

⁵ Thomas a swon mæ, “Mmà'ambî, kaa b̄i'í s̄i adigə yïi mæ o ghèè ghu aa z̄i; n̄bè b̄i'í tigə n̄zi m̄an̄ji yïi mæ a ghèè ghu aa mæ akə aa ε?”

⁶ Yesu a kwi'i mæ, “Mə n̄i m̄an̄ji, mbə annù n̄n̄kon, n̄ki mbə ntswənt̄i. Kaa mbə n̄u wa'á a mbèè Taà ghèè tsi'í t̄i ghé à tsya a nu mæ. ⁷ A lɛ mbaa bə mæ n̄i zi gha, bon n̄i ki nzi Taà. Lá i lòginè tsìtsòn n̄i zi yi, n̄i k̄i mē n̄yə yi.”

⁸ Philip a swon a mbo Yesu mæ, “Mmà'ambî, àyoo yïi mæ bi'i tigə n̄lɔɔ tsìtsònə aa à n̄i tsi'í mæ tá ò di'i Ta a mbo bi'í tá nú yi bon̄jə.”

⁹ Yesu a kwi'i mæ, “Bi'inə nan̄sə mæ n̄tswe aa a n̄i nòò yï n̄syà, kaa ò wa'à gha zi aa ε, Philip? N̄u yïi à yə gha aa, à yè mē Taà. O tigə m̄bu n̄tsyà aa la nswon mæ tá mē di'í Taà a mbo bù aa ε? ¹⁰ Philip, ò si bii mæ mæ tswə aa mum Taà, Taà a k̄i n̄tswe a mum mæ aa ε? Innù j̄u mæ mæ swon ni a mbo bù aa, kaa mæ si aa n̄i àtu ya swonə, à n̄i ifà'à Taà ghà yïi mæ à tswə a mum mæ aà. ¹¹ Bii n̄i mæ mæ tswə aa mum Taà, Taà a k̄i n̄tswe a mum mæ; a tuu laa bə, n̄i tigə m̄bii nlon bē m̄ifà'à mú mæ n̄i yə mē fa'à aà.”

¹² Yesu a bú n̄swon mæ, “Mə swon a mbo bù tsi'í annù n̄n̄kon mæ, n̄u yïi mæ à n̄i n̄t̄i yï a nu mæ aa, a ka k̄i ki fà'à m̄ifà'a muà mæ mæ fà'à aà; i tɛ'ε b̄an̄nè i ki fà'a innù j̄i mæ i t̄insə n̄tsyà aà, n̄lon mæ mæ ghèè a mbèè Taà laa aà. ¹³ Mə bə ghèè bon mæ ka ki gh̄irè n̄i innù tsim j̄i mæ n̄i bətə n̄i ìk̄um gha aà, mæ tá bi yə n̄igha'a n̄i Taà n̄tsyà a n̄j̄m M̄u yï. ¹⁴ N̄i bə betə annù tsu n̄i ìk̄um ghá bəə bon mæ ka gh̄irè.”

Ajàn̄ə mæ Yesu à lɛ n̄kà'à mæ yu ka too Azw̄i Nw̄i aà

¹⁵ “N̄i bə k̄on̄ə gha, bon n̄i ka ki lèə n̄di'í j̄á. ¹⁶ Tá mæ betə a Taà mæ tá à too n̄ḡan̄kwetə ghùu yï dàn̄ə, yïi à ka tigə lw̄i'í bu bo. ¹⁷ A n̄i Azw̄i annù n̄n̄konə. Kaa m̄bè m̄bi yù wa'à yi kw̄erə; n̄lon mæ kaa m̄bi yù kaa si n̄i yə, kaa wa'à yi ki nzi. Lá, n̄i zi yi, nlon mæ a tswə a t̄it̄i bù, n̄tswe n̄i a mum bù.”

¹⁸ Yesu a bú n̄swon mæ, “Mə bə ghèè bon kaa mæ ka wa'à ghuu tsi'í bù bu ma'àtè; mæ ka bú b̄i fu a mbo bù. ¹⁹ A n̄i mú àt̄i noò kaa m̄bi

kaa i ka wa'ă gha bù ñka nyə, lâ tâ bù ka nyə nî ghâ; tsó mə mə tswe ntîi aà, nî ka kii tswe bitîi. ²⁰ A ka yî bə maa ñjwi, tâ nî zi mə mə tswe aa a mûm Taà, nî kî ñtswe a mum mə, mə kî ñtswe a mum bù.

²¹ “Nù ñtsim yîi mə a yu'u ndi'i ja ñkii nləə aa, à nî ñù yîi mə a kònjə gha aà. Taà à ka kii kî kònjə ñù ñtsim yîi mə a kònjə gha aa; tâ mə kii ñkəj yi, ñki ndi'i ibiinú gha ghu mbô.”

²² Judas, (kaa sî Judas Iscariot bə) a swon mə, “Taà, mbə ò di'i ibiinú gho aa mə akə a mbo bi'i kaa wa'ă a mbô mbi bənjə ñdi'i aa ɛ?”

²³ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Nù ñtsim yîi mə à kònjə gha aa, a yu'unə ndi'i já. Taà a kii ñtigə ñkəjə ñii, Taà nî mə, bi'i zî ñghurə ndùgə bi'ibo tigə ñtswe ghu.

²⁴ “Nù yîi mə à sî gha kòj aa, kaa à si ndi'i ja ləə; kaa ñnnú jû mə nî yu'u aa kaa i sî ndi'i já bə, i lo aa a mbo Taà wa yîi mə à lə ntoo gha aà.

²⁵ “Mə swon ñnnú ma jû tsim a mbo bù tsitsəj mə mə bürə ntswe bi'inə aà. ²⁶ Lâ Ñkwetə wa, Azwî Nwî ya yîi mə a laa mən̄sə aa, yîi mə Taà à ka yî too nî ñkum gha aa, a ka yî tigə di'i ñnnú tsim a mbo bù, i ghìrə nî tigə ñwa'atə nî ñnnú jii mə mə lə nswon a mbo bù aà.

²⁷ “Mə ləə mbəonə a mbo bù, mə fa aa tsi'i mbəonə yà a mbo bù. Kaa mə si fa aa ajəj yîi mə mbi i fa aà. Tâ m̄ntii mùu tsee ló kî tsiginə, nî tsuu kii kî bə'ə. ²⁸ Tigə nî ghìrə mbaa nyu'u ajəj mə mə ghìrə nswon mə, Mə ka ghèe i bəj bú bi i zî fu a mbo bù aà. A bə bə yîi mə nî kònjə gha, boj nî ka kî doritə nlon mə mə ghèe a mbèe Taà aà; i kî doritə aa nlon mə Taà à tsyətə gha aà. ²⁹ Mə swonə ñnnú jû a mbo bù n̄bəj tâ i fə'ɛ aa mə, bɛɛ i yi mfɛ'è, nî yə mbii. ³⁰ Kaa mə ka wa'ă a mbo bù nî nòò yî ñsyà bú ñghaa, nlon mə ñù yîi mə a sa'a mbi yù aa, a zî. La kaa à sî nî adà'ă a atu mə tswé. ³¹ Mə ghìrə aa ànnú yîi mə Taà a swon aà, mə tâ mbi zi mə mə kònjə Taà.

“Nî zi bi'inə ma'atə adigə yuà ñlo yi'inə.

15

Yesu à nî àti milù'ù yi annù ññkəjə

¹ “Mə nî àti milù'ù yi annù ññkəjə, Taà ghà a bə ñù wa yîi mə a fà'ă a ñkya milù'ù aà. ² A kwàrə ntaa tsim jii mə i tswe a nu mə kaa wa'ă nî m̄ntà koonə aa, m̄futə nî ñtaa tsim jii mə i koonə m̄ntà aa mə tâ i koonə m̄ntà m̄i gha'atə. ³ Nìghàà nî Nwî ñii mə mə di'i mē a mbo bù aa, nî ghìrə mē mə tâ nî laa. ⁴ Nì lwi'i a mum mə tâ mə kî nlwi'i a mum bù. Tsó mə kaa mbə ñtaa àti milù'ù wa'ă m̄ntà koonə ti ghə i tsuginə nî m̄ti aa, a kî mbə ñḡj̄j̄ ñḡj̄j̄ mə kaa mbə nî wa'ă m̄ntà koonə tighə mə nî lwi'i a mûm nu mə.

⁵ “Mə nî àti milù'ù, nî bə ñtaa ji. Nù ñtsim yîi mə à lwi'i a mum mə mə kî ñlwi'i ghu mum aa, à ka koonə m̄ntà m̄i ghà'atə; ñlon mə kaa mbə nî wa'ă annù tsu ghìrə ti mə. ⁶ Mbə ñù tsuu a mum mə lwi'i, bi bəgə ñlò'òsə kaa wa'ă ntaa yà bú mbə; i tigə ñyoo, bi ghotə ñghɛɛ mma'a a mum mə'ə a khî. ⁷ Nì bə lwi'i a mum mə tâ ñìghàà na kî nlwi'i a mum bù, boj nî ka bətə ñgòj̄ ñjòj̄ tsim jii mə nî lòò aa, i tswe nî ju. ⁸ Bə yə ñìgha'a nî Taà ñyonə aa ajəj yîi mə nî koonə m̄ntà m̄i ghà'atə aà; ñtsya ma mùu ajəj, nî tigə mbə ñḡj̄j̄yəḡənnú jyà. ⁹ Mə kònjə ghuu a ñḡj̄j̄ ñḡj̄j̄ a ajan yîi mə Taà ghà à kònjə gha aà; nî lwi'i a

múm àkòḡnè yá. ¹⁰ Nì bə ki yu'u ndi'ì ja, boḡ nì lwĩ'i a múm àkòḡnè yá, a ḡḡḡ ḡḡḡ a ajàḡ yìi mè yù'unə ndi'ì Taà ḡki nlwi'i a múm àkòḡnè yì aà.

¹¹ “Mè swoḡ innù juà a mbo bù aa mè tá nìdorè na tá nì tswə a mbo bù tá tá nìdorè nuu ki nluu. ¹² Ndi'ì yà a mbo bù ì ni mə: Nì ka kòḡḡ ghuu bu ni bù a ajàḡ yìi mè mè kòḡḡ ghuu aà. ¹³ Akòḡḡnè yìi mè mbə ḡù a tswé ni yu a nú ìkà'á ji yìi mè a tsyatə akòḡḡnə tsim aa, à nì mífá ntswénti yì nloḡ ḡkwitú waa. ¹⁴ Nì nì ìkà'á ja aa a ajàḡ yìi mè mbə nì ka ḡḡḡè innù jii mè mè swòḡ mè tá nì ka ḡḡḡè aà. ¹⁵ Kaa mè si ghuu aa nì ḡḡḡəfá'á bu ntwoḡè nloḡ mè kaa ḡḡḡəfá'á kaa à sǐ annù yìi mè táfá'á yì a ḡḡḡè aa zì. Mè bàḡḡnə ntwoḡè ghuu aa nì ìkà'á já, nloḡ mè mè swòḡ mè innù jii mè mè le nyu'u a mbo Taà ḡhà a mbo bù. ¹⁶ Kaa a ḡha aa a le ḡwa'á bu tso'ò; a ghuu aa a le mbàḡḡnè ntsò'ò mè, ntoo ghuu mè tá nì ḡḡḡ ḡka ḡkoonə mǐntà mǐ ḡhà'átə; tá mǐ bə mǐntà mǐi mè mǐ lwĩ'ì nḡḡkoḡ aà. Ma mùu ajàḡ, tá Taà ḡhà à tigə fa nì ḡjoò tsim jii mè ni betə nì ìkúm ḡha aa a mbo bù. ¹⁷ Ndi'ì yìi mè mè fa a mbu bù aa à ni mə, ni ka ḡkòḡḡnə ghuu bu ni bù.

Ajàḡ yìi mè mǐi ì ka ki bàa ḡḡḡḡḡḡənnù Yesu aà.

¹⁸ “Mbə mǐi ì ka mbaa ghuu, nì zi mə ì leè mǐfoo mbàà ḡhà. ¹⁹ Nì le mbaa bə aa bə bi mǐi bù boḡ mǐi yù ì kòḡḡ yìi mbuu bə. Lá nloḡ mè kaa nì si aa bə bi mǐi bu bə, mè tso'ò ḡhu aa a múm mǐi aa, a bə ḡḡ'ì ànnù yìi mè mǐi ì bàà nì ghuu aà. ²⁰ Nì wa'atə annù yìi mè mè le nswoḡ a mbo bù aà; ‘Kaa mbə ḡḡḡəfá'á a wa'á táfá'á yì tsyátə.’ Mbə a bə mè bi le si ntsò'ò akòḡə ya, boḡ bi ka yǐ kii ki tso'ò a yuu; mbə a bə mè bi le si yu'unə nì ànnù yìi mè mè le si di'ì aa, boḡ bi ka yǐ kii ki yu'unə nì ànnù yìi mè ni kii ndi'ì aà. ²¹ Lá bi ka yǐ ḡḡḡè innù ma jù ì tsim a nu bù nloḡ ḡḡaà yà nloḡ mè kaa bi sǐ ḡù yìi mè à tòo ḡhaa aa zì. ²² Mè le mbaa tuu zì ì swoḡè innù jì bǐ jyaa boḡ bo le ḡkwo waa mbu'ù; lá, mbə yìi mè mè leè nzi ḡḡḡè bo zì ìbǐ waa aa, kaa mbə bi wa'á bù nswoḡ mè bo sǐ ìbǐ ḡḡḡè. ²³ Nù ntsim yìi mè a bàà nàa laa, a kii mbaa nì Taà ḡhà. ²⁴ Innù jì yǐyerə jii mè mè le ḡḡḡè a titi bo jii mè ḡù dàḡ a mbii mè kaa à leè ḡwa'á ḡḡḡè aa, ì le mbaa tuu bə, boḡ kaa bi le ḡwa'á ìbǐ ḡḡḡè. Lá tsitsòḡ, bi yè mè innù jì yǐyerə jya mè mè le ḡḡḡè aa, mbaa ḡha ḡki mbaa Taà ḡhà. ²⁵ Ma yuà ànnù a le ntswe nì mǐfə'ə tá lwensə annù yìi mè bi le ḡḡwà'ànə a múm àḡwà'ànə nòḡsə yaa aà, mè, ‘Bi le mbàà ḡha tì ḡḡ'ì.’

²⁶ “Lá ḡḡḡḡkwetə wa mè mè ka too yì tá à lo a mbo Taà ḡhà nzi a mbo bù aa, yu wa yìi mè à ni Azwǐ annù nḡḡkoḡ aa, à bə zǐ boḡ à ka ki swoḡè nì ànnù nloḡ ḡḡaà yà. ²⁷ Tá bù búmbəḡ nì kii ntigə nswoḡè nì innù nloḡ ḡḡaà yà nloḡ mè nì tswə bi'inə nloḡḡnə tsi'ì nloḡḡnə aà.

16

¹ “Mè swòḡ juà innù a mbo bù aa mè tá nì tswa abiiintii yuu ntsuu mǐ'átə tá à wo. ² Baa tigə furə nì ghuu a nda ḡḡotə bù, nòò a kii nzi, yìi mè ḡù à bə zwitə ghuu boḡ a bàḡḡnə mǐmòontə bə mè yu fà'á aa áfá'á yǐ siginə a mbo Nwǐ. ³ Bə ka yǐ ki ḡḡḡè ma juu innù a nu bù aa nloḡ mè kaa bi sǐ Taà ḡhà zi, kaa wa'á ḡha ki nzi. ⁴ La mè swoḡ ma juu innù a mbo bù aa mè tà bəɛ nòò wa a yǐ ḡkù'ù mè bi ka yǐ ki ḡḡḡè

ma juù ìnnù a nu bù aa, boŋ nì ka kɪ wa'atə mə mə lɛɛ m̄baa ɲkɛ'ɛnə a mbo bù.

Afà'à yìi mə Azwì Nwì a fà'à aà

“Kaa mə lɛ ɲwa'à juà ìnnù a mbo bù swon a nlogìnə aa nlon mə mə lɛ ntswe bɪ'inə. ⁵ La tsítsɔŋ mə ghèè fu a mbo ɲù yìi mə à lɛ ntoo gha aà. Lâ kaa ɲù nì bù yì tsù à sɪ ghu tswé a mbetə mə mə ghèè aa fə aa ɛ? ⁶ La tsítsɔŋ mə mə swòn mə a mbo bù aa, m̄ntɪ̄ muu mi luu nì àjɛŋnə. ⁷ Mə swon aa tsi'í ànnù n̄ɲkon a mbo bù mə, a bɔŋtə a mbo bù mə tá mə ghɛɛ, nlon mə mə bə tsuu ghèè boŋ ɲgàŋkwètə ghùù wa kaa à ka wa'à zì. Lâ mə bə ghèè boŋ mə ka too yi tá à zi a mbo bù. ⁸ Nòò yìi mə Azwì Nwì ka zì aa, a ka ghìrə tá a laa a mbo bə bɪ mbi bù mə ìnnù jii mə bo wa'atə nlon ìnnù jì bɪ bo bɪ ànnù ɲghìrə ìnnù jii i tsinə aa, a bò'ɔ nì àjàŋ yìi mə Nwì à ka yì sa'a mbi aa, kaa i sɪ ku'unə. ⁹ Ìnnù jii bo wa'atə nlon ibi kaa i sɪ ku'unə aa nlon mə ka bo sɪ m̄ntɪ̄ myaa a nu m̄ə n̄ɲ aà; ¹⁰ ìnnù jii mə bo kii ɲwa'atə nlon ɲghìrə ìnnù jii i tsinə aa kaa i wa'à kɪ ɲku'unə aa nlon mə mə bù ɲghɛɛ nàa fu a mbɛɛ Taà ghà kaa tá nì wa'à gha bù ɲyə; ¹¹ ìnnù jii mə bo kii ɲwa'atə nlon ajàn yìi mə Nwì à ka yì kɪ tso'ɔtə misa'a aa kaa wa'à kɪ ɲku'unə aa, nlon mə Nwì à fòò m̄ə n̄tsɛrə isa'a mfò mbi ghù.

¹² “Mə tswe nì ìnnù jì ghà'atə a nswon a mbo bù, jii mə mə bə swon boŋ a ka tsyànə a nyu'u tá à kuu a atu bù. ¹³ Lâ nòò yìi mə Azwì annù n̄ɲkon ya a zi aa, a ka ghìrə tá nì zi annù n̄ɲkon tsi'í tsimə. Kaa a ka yì wa'à kà ɲghaa aa n̄í atú yì, a ka yì kɪ swon aa tsi'í ànnù yìi mə a yù'u aà; i kɛ'ɛnə n̄í ìnnù jii mə i ka yì fɛ'ɛ aa a mbo bù. ¹⁴ A ka yì kɪ gha'asə n̄í ghà nlon mə a ka yì kɪ lɔgə ìnnù jii mə à n̄í ja aa i tigə kɛ'ɛnə nì a mbo bù. ¹⁵ Njòò tsim jii mə Taà ghà à tswe nì ju aa, à nì aa mbə já; à n̄í n̄ji'í ànnù yìi mə mə swòn mə a ka yì tigə lɔgə n̄í ìnnù jii mə à n̄í já aa i tigə kɛ'ɛnə nì a mbo bù aà.

Ajəŋnə bo bɪ nì n̄idorə

¹⁶ “A nì mú àbàŋtə, kaa nì ka wa'à gha bù ɲyə lá àbàŋtə a bu ti tsyà nì yə ghà.”

¹⁷ Nḡaŋyɛḡənnù Yesu jì mɔ'ɔ i logìnə n̄tigə mbetə n̄í waa bo ni bo mə, “N̄ji'í ànnù muu mə à swònə aa i bə aa mə akə aa ɛ? A swòn a mbo bɪ'inə mə a nì mú àbàŋtə kaa tá bɪ'inə wa'à yi yə, la àbàŋtə yì mɔ'ɔ a bu ti tsyà bɪ'inə b̄ɪ nyə yi; ɲkii nswon nì mə ‘A bə ma mùu ajàn aa nlon mə mə ghèè aa a mbo Taà ghà.’ ¹⁸ Bo swon mə ɲji'í ‘mú àbàŋtə ghù’ i bə aà àkə aa ɛ? Kaa b̄ɪ'í s̄í atú yì'i n̄í ànnù yìi mə a swon aa zì!”

¹⁹ Yesu à lɛ nzi annù yìi mə bo lɛ sɪ lɔò mbetə yi ghu aà, n̄tigə nswon a mbo bo mə, “Mə ghìrə nswon mə, ‘a nì mú àbàŋtə kaa tá nì wa'à gha yə, bɛɛ m̄ə àbàŋtə yì mɔ'ɔ a bu ti tsyà, nì bù ɲyə gha fu.’ A n̄í ànnù yìi mə b̄ɪ betə n̄í ghuu bu nì bù ghu aa ɛ? ²⁰ Mə swon aa tsi'í ànnù n̄ɲkon a mbo bù: Nì ka yì kɪ yə'ə i l̄i nì m̄l̄àà, tá m̄bɪ i ka m̄baŋnə ndoritə; nì ka yì kɪ jəŋnə, lá tá àjəŋnə yuu tá à baŋnə mbəŋkə n̄tigə n̄idorə. ²¹ Nòò yìi mə m̄aŋgyɛ à tsigə mu aa, a jəŋnə nlon mə nòò ɲgi'í yì à kù'ù m̄ə; la nòò yìi mə à jwè mə mu wa aa, a li'inə ɲyànə n̄tsim, n̄tigə ndoritə mə yu jwè mə a mu yì m̄fi i a m̄m̄ m̄b̄l̄. ²² Aa tsi'í ɲḡiŋ ɲḡiŋ a ajàn yìi mə a tswe a mbo bù aà; tsítsɔŋ nì jəŋnə, lá mə ka b̄ɪ

kwatè i zì a mbo bù, ta mìntiì muu luu ni nìdorè, àjàn nìdorè yìi mē kaa mbè nù tsù a wa'a a mbo bù kwèrè aà.

23 “Nòò yìi mē n̄jwi mà ya i ka yì zì aa kaa ni ka yì wa'á ayoo yì tsù a mbo mē bù n̄ka mbetè. Mē swon̄ aa tsi'í ànnù n̄n̄kon̄ a mbo bù: Taà ghà à ka fa n̄gòn̄ n̄jòò tsim̄ jii mē ni betè n̄i ikùm ghà aà. 24 Nzi nywe'e tsitsòn̄, kaa ni burè tí ayoo tsu betè n̄i ikùm ghà; ni bē betè bon̄ ni ka kwèrè, tá tá nìdorè nuu tá ni luu.

Ajàn mē n̄gǎnyəgənnù Yesu mà'a ntsò n̄tsya n̄i m̄bi aà

25 “Mè lògè aa n̄ighàà mí n̄anaa n̄kè'enè innù juà ghu a mbo bù. La nòò à tswe ghu mē kaa mē ka wa'á a mbo bù aa ni m̄ighàà mí n̄anaa bù n̄ka n̄ghaa, i tigè ghàà a mbo bù aa n̄i n̄si ni n̄si nlon̄ Taà. 26 N̄jwi mà ya i ka yì kù'u aa, tá ni tigè mbetè n̄ii n̄i ikùm ghà; kaa mē si swon̄ aa mē mē ka yì ki betè n̄ii a n̄kwitu bù, 27 nlon̄ mē Taà ghà yumbon̄ à kòn̄è ghuu. A kòn̄è ghuu aa nlon̄ mē ni ki n̄kòn̄è ghà, n̄ki mbii mē mē le nlò aa ghu mbo nzi. 28 Mē le nlò aa a mbo Taà ghà n̄fè'ε fàa mbi; tsitsòn̄, mē mà'atè mbi yù m̄bu mbii n̄i gha fu a mbo Taà ghà.”

29 N̄gǎnyəgənnù ji i tigè n̄swon̄ ghu mbo mē, “Tsitsòn̄ o ghàà a mbo b̄i'í n̄i n̄si ni n̄si, kaa wa'a ni n̄ighàà bù n̄naa. 30 Tsitsòn̄ b̄i'í zi mē ò zì innù tsi'í tsim̄; kaa bē s̄i n̄i n̄ka mbetè gho ni ànnù tswé. Ma yù a ghìrè mē tá b̄i'í bii mē ò le nlò aa mbo Nw̄i n̄zi.”

31 Yesu a kw̄i'í a mbo bo mē, “N̄i b̄i'í mē tsitsòn̄è aa ε? 32 Nòò à tigè a abò, nòò wa à tè'è mē n̄ku'u, mē baa jà'à ghuu tá nù à ghèè n̄i yìi mbèè, tá nù à ghèè n̄i yìi mbèè, i tigè mmà'atè gha, mē mē. Lá kaa mē s̄i aa tsi'í mē mē n̄ansè n̄tswe, nlon̄ mē Taà à tswe b̄i'í yu. 33 Mē swon̄ ma juu innù a mbo bù aa mē tá ni tswe n̄i m̄bɔɔn̄, a ajàn yìi mē mbè b̄i'inè tswé n̄i ànnù yì m̄'òtè aà. Tsò mē ni tswé a m̄m̄ m̄bi aa, ni ka yè n̄gi'ì. Lá ni tan̄ n̄ti! Wa mē tsyà mē m̄bi!”

17

Ajàn yìi mē Yesu à le ntsà'atè Nw̄i a atù n̄gǎnyəgənnù ji aà

1 Yesu à m̄ansè mē a nswon̄ ma jù innù, n̄h̄e mi'í mi, n̄lii aburè, n̄swon̄ mē, “Taà ghà, nòò à kù'u mē. Gha'asè Mú ghò tá tá Mú ghò à ki n̄gha'asè ghò. 2 O le mfa m̄ida'a ghu mbo mē tá à ka mbu'utè n̄gòn̄ mu n̄ n̄tsim̄, tá i fa n̄swèntiì yìi mē i tswe n̄n̄kon̄ aa a mbo bo bii mē ò le mfa ghu mbo aà. 3 N̄swèntiì yìi mē i lw̄i'í n̄n̄kon̄ aa, i laa mbè a nzi wò, wò Nw̄ingòn̄ yì m̄'òtè yìi ò ni Nw̄ingòn̄ tsi'í ànnù n̄n̄kon̄ aà, n̄ki mbè a nzi Yesu Kristo, yìi mē ò le ntoo aà. 4 Mē ghà'asè mē gho fàa atu n̄syè; mē m̄ansè mē afà'à yìi mē ò le mfa mē tá mē fa'a aà. 5 Taà ghà! Gha'asè a gha tsitsòn̄ a mbèè wò, tsi'í n̄i n̄igha'a nya mē mē le n̄tswe ni nu b̄i'ìò m̄bɔɔn̄ ta ò n̄ansè mbi aà.

6 “Mè ghìrè mē tá bē bya bii mē ò le n̄tsò'ò fàa m̄m̄ m̄bi mfa a mbo mē aa, mē tá b̄i'í zi ghò. Bo le mbè aa bē bō, la ò fà waa a mbo mē. Bo yu'unè n̄ighàà nò, 7 Tsitsòn̄ bo zi mē n̄gòn̄ n̄jòò tsim̄ jii mē ò le mfa a mbo mē aa i lo aa a mbo wò. 8 Mē fà mē ntoo yìi mē ò le ntoo gha ni yù aa a mbo bo, bo k̄i n̄kwèrè; bo zi tsi'í s̄iginè mē mē le nlò aa a mbo wò n̄zi, n̄ki mbii mē a gha aa a tòò wò.

9 “Mē tsà'atè nòò n̄wa'atè n̄i waa, kaa mē si nòò tsà'atè aa nlon̄ mb̄i n̄tsim̄; mē tsà'atè nòò nlon̄ aa bo bya mē ò fa a mbo mē aà, nlon̄ mē

bo laa mbə bə bə. ¹⁰ Bə bətsim bo bi njoò tsim jii mə mə tswe ni ju aa, à nī jō, jii mə ò ki ntswe ni ju aa, i bə jà; bi kii ntsya aa a njim bo nyə nī nigha'à nā. ¹¹ Tsitsōn mə bù mbii nzi fu a mbo wò; kaa mə ka wa'à fàa mùm mbi bù ntswe, lá bo ka ghèè nī mbii a ntswe fàa mùm mbi. Taà ghà yii mə à láa mǎnsə aa, be waa nī mǐdà'à mya mii mə mi tswe a nī ikùm gho aà, ikùm wa yii mə ò le mfa a mbo mə aà, mə tá bo tswe nī ànnù yí fùùrè, tsǒ mə sǐ ki ntswe nī ànnù yí fùùrè aà. ¹² Nòò yii mə mə kǐ tswe bi'i bo aa, mə kǐ si be waa nī àdà'à yii mə a tswe nī ikùm gho aà, ikùm wa yii mə ò le mfa a mbo mə aà. Mə kǐ le mbe waa kaa tsi'i nù nìbò wàà yí mǐfùùrè kaa a wa'à bwé, a kǐ mme yu wa yí mǐfùùrè mə à le ntswe nī mbwé aà, mə tá ànnù yii mə a le ntswe a mùm ànjwà'ànə Nwǐ aa, tá à fe'è mbòontə. ¹³ Tsitsōn mə bù mbii fu a mbo wò. Mə swon nī ìnnù juà aa a ajàn yii mə bürə a mùm mbi aa mə tá nìdorə na tswe a mùm nti bo nluu. ¹⁴ Mə le mfa ntoò yò a mbo bo, lá mbi i bàà waa, nlon mə kaa bo sǐ bə bi mbi bù bə aà, tsi'i ajàn yii mə kaa mə si nù mbi ghù kǐ mbə aà. ¹⁵ Kaa mə si lòo aa mə ta ò fi'i waa fàa mùm mbi nl'òsə, mə bǎjnə nìlòo aa mə tá ò be a waa a mbo ngǎnmbù'ù ìnnù jǐ bi wá. ¹⁶ Tsi'i a ngǎn ngǎn a ajàn yii mə kaa mə si nù mbi bù bə aa, kaa bo sǐ bə bi mbi bù kǐ mbə. ¹⁷ Tso'c waa nləə tá bo tigə bə bo a njim àjàn yii mə bo ka zi annù nǎnkon ə aà; nìghàà no nī laa mbə annù nǎnkonə. ¹⁸ Mə tòo waa a mùm mbi, tsi'i àjàn yii mə ò le nki ntoo gha a mùm mbi aà. ¹⁹ Mə tigə ntsò'c ibìinú gha nləə aa tsi'i tsò àyoo mmà'anwǐ a mbo wò, nlon njkwǐ atú waa, mə tá bo kǐ mbə njoo mmà'anwǐ jǐ annù nǎnkon ə a mbo wò.

²⁰ “Kaa mə si nī gho tsà'àtə njwa'atə aa tsi'i waa, mə kii njwa'atə nī bya bii mə bi kǐ nnǎn mǎntii myaa a nu mə, ntsya a njim ntoo yii mə bo yu'u nī a ntsǔ ngǎnyəgənnù ja aa. ²¹ Mə lòo nī mə tá bo tswe nī ànnù yí fùùrè. Taà ghà! Mə kǒnə nī mə tá bo tswe a mùm bǐ'íò, tsi'i a ajàn yii mə ò tswe a mùm mə, mə kǐ ntswe a mùm wò aà. Mə lòo nī mə tá bo tswe nī ànnù yí fùùrè, tá tá mbi bii mə a gha aa a too wò. ²² Mə fa nigha'a nya nii mə ò le mfa a mbo mə aa a mbo bo, mə tá bo tswe nī ànnù yí fùùrè, tsi'i a ajàn yii mə wò nī mə sǐ nī ayoo yí fùùrè aà; ²³ Mə tswe a mùm bo, ò kǐ ntswe a mùm mə, tá bo nǎnsə mboonsə mbə ayoo yí fùùrè, tá mbi i tsya ghu nzi mə a gha aa a le ntoo wò, nki njkəwə waa a ajàn yii mə ò kǒnə gha aà.

²⁴ “Taà ghà! O fa waa a mbo mə, mə kǒnə nī mə tá bo tswe a adigə yii mə mə tswe ghu aa, tá yə nigha'à nā, nigha'a nya nii mə ò fa a mbo mə aà; nlon mə ò le njkǒnə gha mbə nǎnsə mbi yù. ²⁵ Taà ghà yii mə ìnnù jo tsinə aa, kaa mbi i si gho zǐ, la mə zi ghò, buà bú kǐ nzi mə a gha aa a tòo wò. ²⁶ Mə ghìrə bo zǐ ghò, màa kii ghèè nī mbii a ngghìrə mə tá bo zi ghò, tá tá àkǒnə yii mə ò tswe nī yu a nu mə aa, tá à tswe a nu bo, tá tá mə kǐ ntswe a mùm bo.”

18

Ajàn yii mə bi le ntswa Yesu aà

(Mt. 26.47-56; Mk. 14.43-52; Lk. 22.47-53)

¹ Ajàn mə Yesu à le mmǎnsə a ntsà'àtə Nwǐ ma mùu ajàn aa, nìlò bo bi ngǎnyəgənnù jǐ ntoò mutswàgə njkǐ wa yii mə bi twonə nī Kidron aà; njkya ati mǎntà yí mò'c i le ntswe ghu, Yesu bo bi ngǎnyəgənnù jǐ

jya bi kuu nghèè wa a múm ñkyá. ² Judas mə à le mfèè yi aa, à le nzi adigə ma yú ñlon mə a ni bìnòò bî ghà'atə, Yesu bo bi ñgǎnyəgənnu ji le si bòontə ghu. ³ Tsó mə à le nzi aa, à le ñlògə akùrə bîsogyè bo bi ñgǎnmbé ndámà'anwí jii mə ñgǎnmà'a Nwí yí ñwè bo bi baFarisai le ntoo aa, bo bo gheè ghu, bo kà mé aa nghèe aa, ntugitə njoo mítə'ə ni bîlám ni mìnká'à. ⁴ Tsó mə Yesu à le nzi ngòñ innu tsim jii mə bo le si lòò a nghìrə aà, nìma'atə ñgǎnyəgənnu ji jya, nìfè'è yòntə a mbèe bo, mbetə waa mə, “Ni lòò aà wò ɛ?”

⁵ Bo kwi'i ghu mbo mə, “Bî'i lòò aa Yesu, mu Nazareth wá.” Yesu a swon a mbo bo mə, “Mə ghulà.” Judas, mə à le mfèè yi aa, à le ñki ntəə bo bo. ⁶ Ajàn mə Yesu à le nswon mə, “Mə ghulà aa,” bo khètə mbi ni ñim, ñwokə a nsyè. ⁷ Yesu a ku'üsə mbetə waa mə, “Baa ni swon mə ni lòò aà wò le?” Bo kwi'i mə, “A Yesu, mu Nazareth wá.”

⁸ Yesu a bú nswon a mbo bo mə, “Tigə mə bà mé aa nswon a mbo bù mə 'mè ghulà.' Lá mbə a bə yii mə ni lòò aà gha, ni ma'atə bulà bə bi gheè.” ⁹ A le nswon ma la aa, tá ghìrə tá ànnu yii mə à leè nte'è nswon aa, tá à boontə, mə “Taà ghà, kaa ñu wa yí tsu mə 0 le mfa a mbo mə aa, kaa yi tsu à si bwé.”

¹⁰ Simon Peta à le ñwe'è munwí ntsò; à le ntso'ò munwi wa a mba'a, ñkwyə atòñné àbù'u ngǎnmà'a Nwí yí ñwè yí mà'à ñlò'osə. Ìkúm àbù'ù ma yú i le mbə Malkus. ¹¹ Yesu a swon a mbo Peta mə, “So'ò munwi ghò wa fu a mba'à! O wà'atə mə mə ka wa'à ndòñ ñgi'i yii mə Taà ghà à fa a mbo mə aa no aa ɛ?”

A àjàn yii mə bi le nghèè ni Yesu a nsi Annas aà

¹² Bîsogyè bya bo bi ndi wàà, ni ngǎnmbé ndáma'anwí bi le ntswa Yesu ñkwerə yi. ¹³ Nlògə yi nghèe ni ghu a mbo Annas. Annas à le mbə ntsi Kaifas yii à le mbə ñgǎnmà'a Nwí yí ñwè maa alòò aà. ¹⁴ Kaifas ma ghú à le mbə yu yii mə à le ndi'itə bítà bi ala'a bi baYuda mə a bon mə tá ñu yí mfuùrə à kwo ñlon atu nnòò aà.

A àjàn yii mə Peta à le ntuu Yesu aà

(Mt. 26.69-70; Mk. 14.66-68; Lk. 22.66-71)

¹⁵ Simo Peta bo ñgǎnyəgənnu Yesu wa yí mò'ò bo le nyonə Yesu. Ngǎnmà'a Nwí yí ñwè wa à le nanşə nzi ñgǎnyəgənnu ma ghú tsi'í siginè. Nyonə Yesu bo yu kuu nghèè a múm nsəndá ñgǎnmà'a Nwí yí ñwè wá. ¹⁶ Peta à le mbəñné ntəə a mbèe a tsübù'ù. Ñgǎnyəgənnu Yesu ma ghú mə ngǎnmà'a Nwí yí ñwè à le nzi aa à le mfè'è ñghaa a mbo muməngyè yii mə à le ntəə wa tsübù'ù aa, ñlògə Peta bo yu kuù. ¹⁷ Muməngyè wa a ntsübù'ù a betə Peta mə, “O si ñgǎnyəgənnu mbá yí ki mbə aa ɛ?” Peta a kwi'i ghu mbo mə, “Ñgan, kaa mə si ghu bə.”

¹⁸ Ajàn mə mifə'ə i le si ko aa, ñgǎnfà'á ngǎnma'a Nwí wa ni ñgǎnmbé idigè, bi le ñnètə mò'ò ni ñkye, ntəə ghu, ñtigə nyo'otə. Peta à le nghèè ntəə bo bo ñkii nyo'otə mò'ò wá yii ngaa.

Ajàn yii mə ñgǎnmà'anwí yí ñwè à le mbetə Yesu ni innu aà

(Mt. 26.59-66; Mk. 14.55-64; Lk. 22.66-71)

¹⁹ Ngámà'anwí yí ñwè wa à le mbetə Yesu ni ibetə ñlon ñgǎnyəgənnu ji bo bi ñlonə ànnu yii mə à le si di'í aà. ²⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Mə ghàà aa a nsi bə bîtsimə. Ngòñ innu tsim jii mə mə di'í aa, mə le si di'í a ndámà'anwí bo bi a ndənghotə, a bə idigè tsim jii mə bə

bìtsim bòontè ghu aà, kaa mē lɛɛ ñkì'í annù tsu a lò'òsə burə swoswoŋ bə. ²¹ O tigè m̄bu mbetə n̄i gha n̄i ìbetə aa a ya ε? Betə bə bə bulà b̄i mē b̄i le nyu'u annù ȳi mē le si swoŋ aà. Wa bo z̄i ànnù ȳi mē mē le si swoŋ a mbo bo aà.”

²² Ajàn m̄bu Yesu à le nswoŋ ma mùu ajàn aa, ñgànmbɛ idigè wa ȳi mò'ɔ a zw̄i àbo ghu atu, m̄betə ȳi mē, “A swõŋ wò a mbo wò mē tá ò ka ngħaa a mbo ñgànjà'a Nw̄i ȳi ñwè ma mùu ajàn ε?”

²³ Yesu a swoŋ ghu mbo mē, “Mbə a bə ȳi mē mē swòŋə ànnù ȳi b̄i ȳi tsu, ò kɛ'ènə a mbo bə bù mē b̄i təə faà aà, m̄bə a bə mē ìnnù j̄i mē mē swòŋə aa i ku'unə, ò tigè m̄bu mfɛɛ gha aa a ya ε?”

²⁴ Ma mùu noò Annas à le nlògè ȳi tsi'í wa ajàn ȳi mē b̄i le ñkwɛrə ȳi aa, n̄tsyasə a mbo Kaifas ȳi mē à le mbə ñgànjà'a Nw̄i ȳi ñwè aà.

Ajàŋ m̄bu Peta à le ñkù'ùsə ñtuu Yesu aà.

²⁵ Peta à le mburə ntəə wa adigə nyo'otə n̄i mò'ɔ wa; bə b̄i mò'ɔ b̄i betə ȳi mē, “O laa ñkì'í ñgànjàgònnù n̄bá w̄i ȳi mò'ɔ bə aa ε?” Peta a tuù ȳi nswoŋ mē, “Kaa mē si ghu bə.”

²⁶ Abù'u ñgànjà'a Nw̄i ya ȳi mò'ɔ, mbə ndim ñu wa mē Peta à le ñkwɛɛ atòŋnə ȳi aa, a betə mē, “Mə ghìrə mbaa k̄i'í gho yə ò tswé bú bo wa a múm ñkya aa ε?”

²⁷ Peta a ku'ùsə ñtuu ȳi nswoŋ mē, “Ñganj!” Tsi'í maa noò àkègè a tɔŋə.

Ajàŋ ȳi mē b̄i le ngħèè n̄i Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Mk. 15.1-5; Lk. 23.1-5)

²⁸ B̄i le nlògè Yesu ñghɛɛ n̄i ghu a ntò'ɔ Gúmnàà, maa noò a burə aa tsi'í mbà'a mbà'à. BaYuda kaa bo le ñwa'a waa wa múm ntò'ɔ kuù, ñloŋ mē b̄i le nlòò mē b̄i ba'atə n̄i ìb̄iinú waa ləə tá ì laa a nyòŋə n̄i nòŋsə wàà tá j̄i m̄ji mi Passa. ²⁹ Pilato à le ntigə mbanŋə mfɛ'è a abɛɛ mbetə waa mē, “N̄i swõŋ mē ñu ghú à ghìrə aa akè aa ε?”

³⁰ Bo kwi'í ghu mbo mē, “A ghìrə mbaa tsuu annù fànsə boŋ kaa b̄i'í s̄i n̄i ghu a mbɛɛ wò z̄i.”

³¹ Pilato a swoŋ ghu mbo mē, “Mbə a bə la, n̄i logə ȳi ngħɛɛ ntso'otə isa'a ȳi nyoŋ a n̄i nòŋsə ghùù.” Bo kwi'í ghu mbo mē, “Kaa b̄i'í s̄i n̄i àdà'à mē mbə b̄i'í zwitè ñu tswé.” ³² A le mfɛ'è lá là aa mē tá à boontə n̄i n̄ghàà n̄i mē Yesu à le si swoŋə nloŋ ajànə ñwo ȳi mē yu le ntswe n̄i ñkwə aà.

³³ Pilato à le mbù ñkuu ngħɛɛ fu wa múm ntò'ɔ, ñtwoŋə Yesu m̄betə ȳi mē, “O bə aa m̄fò baYuda aa ε?”

³⁴ Yesu a betə ȳi mē, “N̄ighàà nú mē o betə gha ghu aà, à n̄i no kè a swoŋ bə ñswoŋ a mbo wò aa ε?”

³⁵ Pilato a bəŋ mbetə ȳi mē, “Mə laa mbə ñu baYuda aa ε? A fa bə bo mfa gho a mbo mē bo b̄i b̄il̄i b̄i ngànjà'a Nw̄i. O n̄ansə mfànsə aà akè ε?”

³⁶ Yesu a swoŋ mē, “Kaa ànnù n̄ifò ya kaa a s̄i aa fàa a n̄i yula mbi tswé. A ghìrə mbaa mbə mē ànnù n̄ifò ya a tswé aa fàa n̄i yulà mbi, boŋ ngànjàkòrə j̄a ì to fikòrə kaa b̄i k̄i'í gha a mbo bità b̄i baYuda fà. N̄ganj, kaa ànnù n̄ifò ya kaa a s̄i aa fàa n̄i yulà mbi tswé.”

³⁷ Pilato a betə ȳi mē, “La a bə mē ò n̄i m̄fò aa ε?” Yesu a kwi'í mē, “ò swòŋ mē mē mē n̄i m̄fò. B̄i le njwe gha mē fe'è fàa mbi aa nloŋ ñkwitu

ànnù yî fùùrè, a ñka ñghàà ànnù ñlonjè ànnù ñfikonjè. Nù ñtsim yîi mē à tswe a múm ànnù ñfikonjè aa a yu'utè annù yîi mē mē swonjè aà.”

³⁸ Pilato a betè mē, “Ànnù ñfikonjè à ñfì àkè aa ε?”

Pilato a bú ñfè'ε ñghèè ñyè bē bya, nswonjè a mbo bo mē, “Kaa mē sî annù tsu yè mē mbè a ghìrè mē tâ mē ñij ñgi'ì ghu nú. ³⁹ Lâ ñyonjè a ñi ñòñsè yîi mē ñi tswe ñi ghu aa, mē fì'isè ñi ñgàñàtsañ yî ñfùùrè a mbo bù, a ñjwî Passa. ñi kónjè mē tâ mē fì'isè Mfò baYuda ghú aa ε?” ⁴⁰ Bo tónjè ñswonjè mē, “Ñgàñ, kaa mbè a kî'ì yu bē! Bì'ì lòò mē tâ ò fì'isè aa Barabas!” (Barabas à le mbè aṅgámighee).

19

Ajànjè mē bi le ntsèrè isa'a Yesu mē à ka wo aà

¹ Pilato à logè Yesu ñfa yi bi ghòò yi. ² Bìsogyè bya bi lòò mîndigè mî ñjónjè ñjónjè mba'a tsò àtsè'ètu ñifò ñsòsè ghu atú. Ntigè ñlogè atsé'è yî bagitè yi atìndùù ñwè'ε ghu nú. ³ Bo tigè ñtsya mmii ñi nswonjè ñi mē, “O lele leè! Mfò baYuda à kî kwèè! A kwèè!” Lâ mbanjè mfé ñi ñìghà'a mî.

⁴ Pilato à le bù ñfè'ε ñghèè a mbo ñnòò bē wa nswonjè a mbo bo mē, “Yè ñi, mē ka fè'ε zî ñi ghu a ñsi bù tâ ñi zi mē kaa mē sî annù yîi mē à ghìrè mē mbè ñi ñij ñgi'ì ghu nu aa yè.” ⁵ Yesu a tigè ñfè'ε ñi àtsè'è yî bagitè ya bo bi ñi àtsè'ètu ñjónjè ya a tu yu. Pilato a swonjè a mbo bē bya mē, “Nù wa à ghulà.”

⁶ Bìlì bi ñgàñmà'a Nwî bo bi ñgàñmbè ñdâmà'anwi bi yè mē yi aa, ñtonjè nswonjè mē, “Kwèèntè yi a atì bāñjè bāñjè.”

Pilato a swonjè a mbo bo mē, “Ñi logè yi la ñkwèèntè tsi'ì bù, kaa mē sî ñji'ì ànnù yîi mē mbè mē ñij ñgi'ì ghu nu aa yè.”

⁷ Ñnòò wa ñ kwi'ì mē, “Bì'ì tswe ñi ñòñsè yî'ì mē a dî'ì ñi mē a ku'unè mē tâ à kwo, ñlonjè mē a swonjè ñi mē yu ñi Mu Nwî aà.”

⁸ Pilato à yù'ù mē ma mùu ajàñ, ñbò'ò ñi ku'ùsè ñtswâ yi. ⁹ A bú ñkuu ñghèε fu wa a múm ñtò'ò, m̀betè Yesu mē, “Baa ò lò aa fè aa ε?”

Kaa Yesu a wa'ă akwi'ì ghu mbo fâ. ¹⁰ Pilato à swonjè ghu mbo mē, “O nà'à nàa ε? O sî zi mē mē tswe ñi m̀dà'à m̀i mē mbè mē swonjè mē tâ bì ma'atè gho, kè a nswonjè mē tâ bì kweèntè gho a atì bāñjè bāñjè aa ε?”

¹¹ Yesu a kwi'ì mē, “A bē aa mē, ò tswe ñi m̀dà'à a tu mē aa ñlonjè mē Nwî à fa a mbo wò aà. Lâ ñù wa mē à ghìrè mbanjè ñi ñi mfa gha a mbo wò aa, à yîi annù a bi'ì ntsyâ yò.”

¹² Pilato à yù'ù mē ma mùu ajàñ aa, nywe'etè a ñlòò m̀anjì a m̀à'atè Yesu ghu. Lâ ñnòò bē wa ñ ku'ùsè ñtonjè nswonjè mē, “O bē m̀à'atè yi bē boñjè kaa ò sî ñsùkà'a Kaisa bē. Nù ñtsim yîi mē a swonjè ñi mē yu ñi ñfò aa, à ñfì ñù àtìi tu a mbo Kaisa.”

¹³ Pilato à yù'ù mē ma mùu ñìghàà aa, ñlogè Yesu ñfè'ε ntswe ñi àlènjè nsa'a m̀isa'a a s̀aanè yîi mē bi le ñlìgè ñfìgò'ò, (a ñi ñìghàà ñi baHeber, bi twonjè ñi Gabbatha). ¹⁴ A le sî bē maa noò aa a tigè ñku'u a ñfì'ì ñè m̀bòñjè tâ àbèè fu'u a ñjwî Passa. Pilato a swonjè a mbo bē bya mē, “Mfò ghùù wa à ghulà.”

¹⁵ Bo ku'ùsè ñtonjè swonjè mē, “Zwitè yi, zwitè yi ñlò'òsè, kwèèntè yi a atì bāñjè bāñjè!” Pilato a betè waa mē, “Ñi lòò mē tâ mē kweèntè

mfò ghùu a ati bàṅṅè bàṅṅè aa ε?” Bìlìi bi ṅgǎṅmà'a Nwĩ bya bi kwi'i ghu mbo mē, “Mfò yĩ mē bĩ'i zi aa, à kī mbə aa tsi'i Kaisa.”

¹⁶ Pilato a tigè ñlogè Yesu ñfa a mbo bo mē tá bĩ kweentə yi a ati bàṅṅè bàṅṅè.

A àjàṅ yĩ mē bi le ṅkweentə Yesu a ati bàṅṅè bàṅṅè aà
(Mt. 27.32-44; Mk. 15.21-32; Lk. 23.26-43)

Maa ajàṅ bi tigè ñlogè Yesu ṅghεε ni ghu. ¹⁷ A le mfè'è mēbe'e ati bàṅṅè bàṅṅè yi ya yumbəṅ ṅghεε ṅkù'ù a adigə yĩ mē bi le si twəṅə nĩ àkwεε atu ṅù aa (a ni ñìghàà ni baHeber, bi twəṅə ni Golgotha). ¹⁸ Bi tigè ṅkweentə yi a ati bàṅṅè bàṅṅè maa adigə bo bi bə bĩ mō'ɔ bi baà, ṅù yĩ mō'ɔ a tswé fāa mbèè laà, yĩ mō'ɔ a kī ñtswe fāa mbèè laà, Yesu a tigè ñtswe a titii bo. ¹⁹ Pilato à le ṅṅwà'ànə wa atu ati bàṅṅè bàṅṅè mē, “Yesu mu Nazareth, Mfò baYuda.” ²⁰ Bə bĩ ghà'àtə bi le ntəwəṅə ma yuù àṅwà'ànə ñlɔṅ mē adigə yĩ mē bi le ṅkwèentə Yesu ghu aa, kaa a le ṅwa'à sà'à si'i a nłó a nǰ'ɔ àla'à. Bi le ṅṅwà'ànə ma yuù aa ni ñìghàà ni baHeber, ni nĩ baRoma a bò'ɔ ni nĩ ba Grikia. ²¹ Bìlìi bi ṅgǎṅmà'a Nwĩ bya bi swəṅ a mbo Pilato mē, “Tsuu ṅwà'ànə mē, 'Mfò baYuda' Bàṅṅə ṅṅwà'ànə bə mē 'A swəṅ mē yu ni ñfò baYuda.' ”

²² Pilato a kwi'i mē, “Ànnù yĩ mē mē ṅwà'ànə aa, mē ṅwà'ànə mē!”

²³ Nòò yĩ mē bĩsogye bya bi le ṅkwèentə Yesu a ati bàṅṅè bàṅṅè aa, bi le nłogè itsə'ə ji nyatə mbèè ji ñikwà, sogye yĩ m̄fùurə a logè mbèè yĩ m̄fùurə yĩ mō'ɔ a kī ñlogè mbèè yĩ mō'ɔ. Bo le ṅki nłogè m̄andanə atsə'ə yĩ mà'à ya mē bi le mba'a kaa adigə yĩ mē bi yàtə ghu kaa a wa'à ghu tswé aa. ²⁴ Bĩsogye bya bi swəṅ ni bə ni bo mē, “Kaa a s̄i ku'ùnə mē tá bĩ'inə satə, bĩ'inə tum ibirə ghu, nyə ṅù yĩ mē à ka ji aà. A le mfè'è l̄l̄l̄ aa mē tá annù yii bĩ le ṅṅwà'ànə a ni ñìghàà ni Nwĩ aa tá à boontə ajàṅ yii mē bi le nswəṅ aa mē:

'Bo le nyatə itsə'ə ja a titii bo,
n̄ma'a ibirə ni tògə ghà.* ”

²⁵ Bə bĩ mō'ɔ bi le ntəə nyontə a mbèè àti bàṅṅè bàṅṅə Yesu; à le mbə aa ñdè yi, bo bi muma bi ñdè yĩ yĩ m̄angye, ni Mary, ṅgwε Cleopas, a bò'ɔ bi Mary Magdalene. ²⁶ Yesu a yə ndè yĩ a bò'ɔ bi ṅḡanyəḡənnù yĩ wa mē à le ṅk̄ɔṅ k̄ɔṅ aa a ajàṅ mē bo le ntəə ghu aà. Ntigə nswəṅ a mbo ndè yĩ mē, “Ndè, mú ghò yĩ n̄b̄āṅṅè à walà.”

²⁷ ṅki ntigə nswəṅ a mbo ṅḡanyəḡənnù yĩ wa mē, “Ndè ghò à walà.” Nłoginə maa nòò, ṅḡanyəḡənnù yĩ wa a tigè ñlogə yi, bo yu tigè ñtswe a ndugə yu.

A àjàṅ mē Yesu à le ntsii aà
(Mt. 27.45-56; Mk. 15.33-41)

²⁸ Ma juù innu i tsyà mē, tsò mē Yesu à le nzi mē ṅḡɔṅ innu tsim i mē mē aa, a ṅghirə mē tá ñìghàà ni Nwĩ ni boontə, a swəṅ mē, “N̄j̄i ṅk̄i yanə n̄ā.”

²⁹ Ba'a yĩ mō'ɔ à le ntəə ghu nĩ ñtsə'ə m̄l̄l̄'ù, bi l̄ɔṅ k̄ũntsa n̄niṅ ghu, ñsosə a atú ṅk̄iṅk̄à'à ṅk̄ɔ'ɔsə ghu aghonə ntsù. ³⁰ Yesu a no m̄l̄l̄'ù mya, nswəṅ mē, “A mē mē.” Nswye atú yi, n̄niṅə azwĩ yi a mbo Nwĩ, ñtsii.

* 19:24 Ps. 22.18 A bē ànnù yii mē bĩsogye bya bi le ṅghirə aà.

A àjàn yïi mæ bi le nsò mbèè ñgeè Yesu aà

³¹ BaYuda bi le nlontə a mbo Pilato mæ tã à beentə tã bo gheε mbəgitə mika'a mi bə bya bii mæ bi le ñkwèentə waa aa tã lögə iku jya jya wa ati bəñnə bəñnə i sigisə. Bo le mbetə maa ajàn aa nlonj mæ ñjwi ya i le mbə Friday, kaa bo wa'à kəñə ni mæ tã iku jya tã i lo ntswe wa ati bəñnə bəñnə a njwĩngəñə. Nlonj mæ ma yaà ñjwĩngəñə mæ i le si zi aa, i le nanjə mbə yĩ laànlaa a mbo bo aà. ³² Bìsogyè bya bi le ntigə ñghεε mbəgitə mika'a mi ñu ñtsyambii, ñki mbu mbəgitə mí ñu yĩ mò'c wa yii mæ bi le ñkwèentə waa bo bi Yesu aà. ³³ Lá àjàn mæ bi le nzi a nu Yesu aa, bo le nyə mæ à t'è'è mē ñkwo yi, kaa ñji'ĩ mbəgitə mika'á mi kaa i wa'à bù mbə. ³⁴ Ñu sogyè wa yĩ mò'c à le nlögə ñikəñ ni nso mbèè ñgeè Yesu ghu, ñki bo bi àləə i burə ñkhəñə nsigə mfe'ε ghu. ³⁵ (Ñu wa yii mæ à le nyə ma yuú ànnu a fe'ε aa, à ní àyəfə, ànnu yii mæ à le nswonj aa à ni ànnu ññkonjə. A kí ñzi mæ yu swonj aà ànnu ññkonjə. A swonjə ma yuú ànnu aa mæ mbə ni kí mbii.) ³⁶ Bi le ghìrə ma la aa mæ tã ñghàà ni Nwí tã ni boontə mæ, “Kaa bi ka yĩ wa'á akwèè yi yĩ tsu burə mbəbəgə.” ³⁷ Ñìghàà ni Nwí ní mò'c ni kí ñswonj mæ, “Bə ka yĩ ki te'ε mi'ĩ myaa a nu yu wa yii mæ bi le nsò aà.”

Ajàn yïi mæ bi le ntwinjə Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Mk. 15.42-47; Lk. 23.50-56)

A àjàn mæ bi le twinjə Yesu aà

³⁸ Ma yú a tsyà mē, Joseph yii mæ à le nlò a ala'a Arimathea, a betē Pilato mæ mbə yu lögə àku Yesu le. (Joseph à le mbə ñgəñnyəgəñnu Yesu yĩ mò'c yii mæ à le si yonə ñii bə alò'òsə ñlonj mæ à le si bo'c bítà bi ala'a bi baYuda aà.) Pilato à le mbeentə mæ tã à lögə aku Yesu. Joseph à tigə ñlögə ñghèè ni yu. ³⁹ Nicodemus wa yii mæ à le nte'ε ñghεε ñghèè ñyə Yesu ñtugə aa, à le nyonə Joseph bo yu gheè wa nlögə àku yi. Bo yu kà mē aa ñghεε aa, ñtugitə bĩkilo bi mighurə mí lùmtə mighum mi ntarə, mii mæ bi le nanjə ñi ñjoo jĩ lùmtə jĩ mò'c jii mæ bi twonjə ni mæə ni aloε aà. ⁴⁰ Mbəñnə ma jú ji baa, bo le ñghèè ñlögə aku Yesu ñlimtə ní àtsə'ə yĩ fù'ù yĩ siginə ñki ññ ni miwurə mí lùmtə, nyonjə a ajàn mæ, a ni ññsə baYuda, bi le si nanjə ñi àku ñu mbəñ twinjə aà. ⁴¹ Ñkya mĩntà mi ati yĩ mò'c i le ntswe wa adigə mæ bi le nzwitə Yesu ghu aà. Ñisyè ní fii ní mò'c ni le ntswe wa múm ñkya ñii mæ kaa bi le mburə ti ñu ghu twinjə. ⁴² Tsò mæ àbèè à le ntigə ntswe ní mfu'u aa a njwĩngəñə aa, ñki nlonj mæ ñisyè nya ni le ntswe ñkoontə maa adigə aa, bi tigə ñtwinjə Yesu ghu.

20

Ñisyè ni ñε'ε

(Mt. 28.1-8; Mk. 16.1-8; Lk. 24.1-12)

¹ A lò mē mbə tsi'ĩ a títugə a mbà'a mbà'a a njwi yĩ ñtsyambii a múm ñgyà, kaa idigə i burə ti nanjə ñlaa, Mary Magdalene a gheè wa a ntsu ñisyè, ñyə mæ bi tii mæ aləñsəñgò'c ya yii mæ bi le ñkusə ntsu ñisyè wa ghu aa, nlò'òsə. ² A khə ñghεε nyə Simon Peta bo bi ñgəñnyəgəñnu Yesu wa yii mæ à le nanjə ñkonj aa, ñswonj a mbo bo mæ, “Bi lögə mē Mmà'àmbi wa múm ñisyè ñlò'òsə, kaa bi'ĩ wa'á adigə yii mæ bi ləə ghu aa zĩ.”

³ Peta ni ñgànyəgənnu Yesu yi mò'ɔ wa bo yu ghèè wa ntsu nisyè. ⁴ Bo le si khə bitsimə, lá ñgànyəgənnu yi mò'ɔ wa à khə ntsya Peta ñwanşə ñghèè ñywe'e wa ntsu nisyè. ⁵ Nyəntə atú yi nlii múm nisyè ya ghu, ñyə atsə'ə yi fù'ù ya yii mə bi le nlimtə Yesu ghu aa, lá kaa ñki'i yi wa múm nisyè kuù. ⁶ Peta a yonə a ñjìm mburə ntsya ñkuu wa múm nisyè, ñyə atsə'ə yi fù'ù ya yii mə bi le nlimtə nú yi ghu aà, ⁷ bo bi atsə'ə ya yii mə bi le nlimtə atu Yesu ghu aà. Kaa a le ñwa'á a bò'ɔ ya yii mə bi le nlimtə mbii nú yi ghu aa nònə, bi le ñkərə nnonşə tsi'i atu yu. ⁸ Ngànyəgənnu Yesu wa yii à le mfòò ñghèè nywe'e wa ntsu nisyè aa, a kfi ñkuu ghu nyə, mbii. ⁹ (Kaa atú yaa a le mburə ti nanşə ñlaa wa ni ñghàà ni Nwí nya mə ni nswonə ni mə à ka yi binnè ni ñwó aà.) ¹⁰ Ngànyəgənnu ji jya i le mbu ñtigə mbii ñghèè waa a ndügə.

*A àjàn yii mə Yesu à le nzi a mbo Mary Magdalene aà
(Mt. 28.9-10; Mk. 16.9-11)*

¹¹ Mary à le ntəə wa ntsu nisyè a a bæ nyə'ə, à kà mə aa nyə'ə aa, ñyəntə atú yi ñka nlii ní múm nisyè ya ghu ¹² ñyə baangel bi baa bi wə'e'è itsə'ə jì fù'ù ñtswe wa adigə mə bi le nònşə aku Yesu ghu aà, yi mò'ɔ a tswə ghu atu, yi mò'ɔ a kfi ñtswe ghu mikòrə. ¹³ A betə ghu mbo mə, “O yə'ə aà à kə le mánşyè?”

A kwí'i ghu mbo mə, “Bi lógə mə Ngàñmə'á ghà ñghèè ni ghu, kaa mə wa'á adigə yii mə bi ləə ghu aa zì.”

¹⁴ A ghə mə mə yu kfi karətə yi, ñyə Yesu a təə maa mbèè kaa a wa'á bəñnə ñzi mə à ni Yesu. ¹⁵ Yesu a betə ghu mbo mə, “O yə'ə aà à kə é mánşyè? O lòò aà wó é?”

A le si wa'atə ni mə à laa mbə mbòñ ñkya wá, ñtigə ñkwí'i ghu mbo mə, “Taà mbə a bə yii mə ò lò'òsə mə yi, ò dí'i àdigə yii mə ò ləə yi ghu aa a mbo mə tá mə ghèè nlògə yi.” ¹⁶ Yesu a twonşə yi mə, “Mary!”

A karətə yi ñka nlii Yesu, ñswonə ni ñghàà ni baHeber mə, “Rabboni” (ñji'i ñghàà ma nú i bə mə “ñdì'innu”).

¹⁷ Yesu a swonə ghu mbo mə, “Tsùù gha ló mòòntə bə, ñlonə mə kaa mə burə ti bù mbii ñghèè fu a mbèè Taà. Lá ghèè a mbo bilim ba, ñswonə a mbo bo mə, mə bù ñkə'ɔ ñghèè fu a mbo yu wa yii mə à ni Taà ghà ñki mbə Taà ghùù aà, mbə Nwíñgòñ ghà ñki mbə Nwíngòñ ghùù aà.”

¹⁸ Mary Magdalene à le mbu ñghèè a mbo ñgànyəgənnu ji jya ñswonə a mbo bo mə yu yə mə Mmə'ámbi ñki ñke'enə ñnu jya mə à le nswonə ghu mbo aa a mbo bo.

*A àjàn yii mə Yesu à le nzi a mbo ñgànyəgənnu ji aà
(Mt. 28.16-20; Mk. 16.14-18; Lk. 24.36-49)*

¹⁹ A bə a ñitugə maa ñjwí ntsyambii, ñgànyəgənnu ji jya i ghotə a nda yi mò'ɔ, mfi abá'á ñlonə mə bo le si bo'ɔ bitá bi ala'a bi baYuda aà. Yesu a wi'ikə ñtəə a titii bo nswonə a mbo bo mə, “Mbəonə a nu bù.”

²⁰ A swonə mə ma mùu ajàñ aa, ndi'i mbó mi mya ni mbèè ñgee yi ya a mbo bo. Ngànyəgənnu ji jya i le mburə nluu ni ñdorə a ajàñ mə bo le nyə Yesu aà. ²¹ Yesu a ku'üsə ñswonə a mbo bo mə, “Mbəonə a nu bù. Ajàñ mə Taà ghà à le ntoo gha aa, mə ki ntoo ghuu.” ²² A swonə mə ma mùu ajàñ aa, ñfə'ə waa ñ azwí ñswonə mə, “Ni kwərə Azwí Nwí!

23 Mbə nì yi nli'inə ifansənnù n̄u boŋ baa kii li'inə, bæ nì tsuu li'inə boŋ kaa baa wa'a kì nli'inə."

Yesu bo Thomas

24 Thomas yii mə à le mbə ngənyəgənnù Yesu wa yì mɔ'ɔ a titii bya nighum ntsò baa, bi kii ntwonə n̄i ni mu b̄inw̄i aa, kaa à le n̄wa'ă atitii bo tswê wâ noð mə Yesu à le nzi aà. 25 Ngənyəgənnù Yesu jya j̄i mɔ'ɔ i le nswon̄ gho mbo mə, "B̄i'ï yè mə Mmà'amb̄i."

Thomas a kwi'i a mbo bo mə, "Mbə mə gh̄irə tsuu ib̄u'u mb̄eε jya ghu mbo yə, i tsuu bisw̄eb̄imb̄o ba wa n̄i ib̄u'u mb̄eε mà jya kii niŋ, i tsuu ab̄o ya wa ni ab̄u'u ya a mb̄eε n̄gee yu niŋ, kaa mə wa'a b̄ii."

26 N̄gyà à tsyà m̄ə ȳi n̄f̄ūr̄ə n̄ḡənyəgənnù ji jya i b̄u n̄tswe a m̄um n̄da ntsetə ab̄à'ă, Thomas a k̄i n̄tswe a titii bo. Bi le m̄fi ab̄à'ă. L̄a Yesu a wi'ik̄ə n̄təə a titii bo nswon̄ mə, "Mb̄oɔn̄ə a nu b̄u." 27 N̄tiḡə nswon̄ a mbo Thomas mə, "Niŋə musw̄ēb̄o gh̄o falà, n̄ki nan̄sə n̄lentə mb̄o m̄a! K̄i n̄asə ab̄o yo n̄niŋ f̄aa mb̄eε n̄gee mə. Kent̄ə n̄liḡit̄ə ànnù yo ȳa, m̄b̄ii."

28 Thomas a swon̄ ghu mbo mə, "Mmà'amb̄i ni Nw̄iŋḡon̄ gh̄a." 29 Yesu a bet̄ə ghu mbo mə, "Tiḡə ò b̄ii aa nlon̄ mə ò yə gha aà? Mb̄oɔn̄ə a mbo bè b̄ii mə bi b̄ii ti yə gha aa."

N̄ji'ï ànnù yii mə bi le n̄gwà'ànə yulà àn̄wà'ànə ghu aà

30 Yesu à le n̄gh̄ir̄ə il̄ens̄ə j̄i mɔ'ɔ j̄i gh̄a'at̄ə a n̄si ngənyəgənnù ji, j̄ii mə kaa bi s̄i f̄aa m̄um yulà àn̄wà'ànə n̄wa'ànə. 31 L̄a bi n̄wa'an̄ə julà ìnnù aa mə t̄a n̄i b̄ii mə Yesu à ni Ayo'ò Nw̄i, m̄b̄ə Mu Nw̄i t̄a tsyà a n̄j̄im̄ aj̄an̄ yii mə n̄i b̄ii yi aa i tswe ni n̄tsw̄ent̄i n̄i ìk̄um yi.

21

Aj̄an̄ mə Yesu à le n̄ts'i ngənyəgənnù ji ji s̄amba aà

1 Ma ȳu ànnù a k̄a m̄ə aa n̄tsya, a b̄u n̄di'i ib̄iinn̄u yi a mbo n̄ḡənyəgənnù ji j̄i mɔ'ɔ a mb̄eε n̄k̄i miyaa Tiberias. A le n̄di'i yi aa lalà.

2 Simon Peta, Thomas yii mə à le mbə n̄imfa'a aa, bo bi Nathanael, yii mə à le nlo a Cana a mb̄u'u Galilea aa, b̄oɔ bi Zebedee, ni ngənyəgənnù ji ji baa, bi le mb̄oònt̄ə n̄tswe a adiḡə ȳi f̄ūr̄ə. 3 Simon Peta a swon̄ a mbo bo mə, "M̄ə ka gh̄èè gha a n̄k̄o m̄bw̄è." Bo b̄itsim̄ k̄i n̄swon̄ mə, "B̄i'ï ka ȳon̄ə gho t̄a b̄i'in̄ə gh̄eε." Bo le n̄tiḡə n̄kuu ab̄an̄ n̄gh̄èè. Bo gh̄èè m̄ə aa, n̄le n̄l̄ə n̄l̄ə n̄ituḡə wa t̄si'ï t̄sim̄ kaa wa'ă fibw̄è k̄o.

4 Ab̄èè a k̄a m̄ə aa m̄fu'u, Yesu a z̄i n̄təə a gh̄on̄ə n̄ki; la kaa ngənyəgənnù ji jya kaa i wa'ă zi mə à b̄ə aa Yesu mə à t̄əə wa agh̄on̄ə n̄ki. 5 Yesu a swon̄ a mbo bo mə, "B̄oð b̄a, n̄i k̄o mə mbw̄è m̄i tsu aa ε?" Bo kwi'i mə, "N̄gan̄."

6 Yesu a swon̄ a mbo bo mə, "N̄i ma'a ambun̄jȳa yuu ya a mb̄eε ab̄ômà'ă, b̄əə boŋ n̄i ka ko mbw̄è." Bo le mmà'ă, m̄bw̄è kuu n̄luu ghu, bo tiḡə n̄swun̄ə k̄ikan̄.

7 Ngənyəgənnù Yesu wa mə à le n̄k̄on̄ yi n̄k̄on̄ə aa, a swon̄ a mbo Peta mə, "A n̄i Mmà'amb̄i!" Simon Peta à ȳu'ù mə mə à n̄i Mmà'ambi aa, n̄w̄e'ε at̄s̄ə'ə ȳi ȳi m̄à'ă (n̄lon̄ mə à le si b̄ə aa a t̄s̄o'ɔ, wa noð mə à le si f̄à'ă aà), n̄nan̄ ya m̄um n̄ki. 8 Ngənyəgənnù Yesu j̄i mɔ'ɔ jya i le n̄tiḡə n̄tii àk̄anu'u ya, n̄ki nswun̄ə ambun̄jya ya yii mə mbw̄è mya le n̄luu ghu aa, nzi a mb̄eε àgh̄on̄ə n̄ki. A ti b̄ə aa kaa àgha'a agh̄on̄ə n̄ki

a le ηwa'á bù nsa'a, a le mbə aa tsi'í tsǒ bímètre ηkhì yí fùùrè. ⁹ Bó fè'è mè wa aghəŋə ηkì, ñyə mǒ'ǒ, i ghə'ə, mǐbwè bo bì ábaa nŋtə wa nì mǒ'ǒ. ¹⁰ Yesu a swon a mbo bo mə, “Nì zi nì mǐbwè mya mǐ mǒ'ǒ mə nì ko tsǐtsəŋə aà.” ¹¹ Simon Peta a gheè ηkkuu wa a múm àkànu'u, ñswonə ambunja ya ηkǒ'ǒsə a nta'a, mǐbwè mí fàŋkè luu ghu, mǐbə ηkhì yí mǒ'ǒ nì mǐghum mi ntaà ñtsò tarè. Ka mə mǐbwè mya le nluu wa múm àmbunja aa kaa a le ηwa'á sà'ákè. ¹² Yesu a swon a mbo bo mə, “Nì zi mfà'atə ntsú ghuu.” Kaa nù nì bə a le wa'á yi betə mə, “O bə aà wò aa ε?” Nlon mə bo bitsim le nzi mə à nì Mmà'àmbi aà.

¹³ Yesu à le ntigə nlogə abaa ya bó mǐbwè mya mfa a mbo bo.

¹⁴ Ma mùu noð, à le mbə aa ηgàà yí i ywè'e ji tarə aa, nloginə ajàn mə Yesu à le nyweenə nìwo aa, mə à le ndì'i ibinù yi a mbó ηgǎnyəgənnù ji.

Yesu bo Peta

¹⁵ Nòò yí mə bo le mməŋsə a mfà'atə ñtsú waa aa Yesu a swon a mbo Simon Peta mə, “Simon, mu Jon, ò kəŋə gha ntsyàtə bə buà bitsim faà aa ε?”

A kwi'i mə, “ŋŋə, Mmà'àmbi, ò zi mə mə kəŋə ghó.”

Yesu a swon ghu mbo mə, “Ka nje'e bə bi mbinjèrə já.” ¹⁶ Yesu a bú ñswon ghu mbo a nì ηgàà yí i ywè'e ji baa aa, mə, “Simon, mu Jon, ò kəŋə gha aa ε?”

A kwi'i mə, “ŋŋə, Mmà'àmbi, ò zi mə mə kəŋə ghó.”

Yesu a swon ghu mbo mə, “Ka mbe bə bi mbinjèrə já.” ¹⁷ Yesu a bú ñswon ghu mbo ηgaa yí mə i ywè'e ji tarə aa, mə, “Simon, mu Jon, ò kəŋə gha aa ε?”

Peta à le nŋəŋə nlon mə à le mbetə yi nywe'e ηgaa ji tarə mə, “O kəŋə gha aa ε?” Ntigə nswon ghu mbo mə, “Mmà'àmbi, ò zì innù tsi'í tsimè; ò zi mə mə kəŋə ghó.”

Yesu a swon ghu mbo mə, “Ka nje'e mbinjèrə já. ¹⁸ Mè swəŋə a mbo wò tsi'í annù nìkoŋ mə nòò yí mə ò le mburə múŋgwà'á aa, ò le si wə'e nì ìtsə'è jo, ñtantə nì nú yò, mbiinə ηghèè nì adigə yí mə ò kəŋə aa; la nòò yí mə ò ka yí lwènə aa, ò ka yí kì nàsə mbó mo tá nù dən à tigə ηwə'e nì ìtsə'è a nu wò, nlogə nì gho ηghèè nì ghu a adigə yí mə kaa ò si kəŋə aà.” ¹⁹ (Yesu à le swon ma yú ànnù mfigitə aa mbiu nìwo yí mə Peta à ka yí kwo ghu a ηghirə mə tá Nwì à kwèrə nigha'a ghu.) Yesu a tigə mbiu nswon ghu mbo mə, “Ka nyòŋə nì ghá!”

²⁰ Peta a karəkə yi, nyə ηgǎnyəgənnù Yesu yí mǒ'ǒ wa, wa yí mə à le ηkəŋə yí aa, tsi'í wa yí mə à le nyəgítə a ntsúnti Yesu, wa noð mə bo le si ji miji mi Pasa mi nlwì'í nŋim mya mbetə mə, “Mmà'àmbi, nù yí mə à ka fèè gho aa, à nì wò aà?” ²¹ Peta à yè mē yi aa, mbetə Yesu mə, “Mmà'àmbi, ànnù ghuà nù a ka yí bə aa mə akə aa ε?”

²² Yesu a kwi'i ghu mbo mə, “Mbə mə kəŋə mə tá à tswe ntì, ñywe'e a noð yí mə mə ka yí bú bi aa, boŋ ma ya a yə gho aa nì àkə aa ε? Ka nyòŋə nì ghá!”

²³ Ma mùu ajàn, ηgǎnyəgənnù Yesu jya i le ntigə nlaansə nì a titi bə bi Kristo nì mə kaa ηgǎnyəgənnù Yesu ma ghú kaa à ka yí wa'á bù ηkwo. La kaa Yesu kaa à le ηwa'á swon aa mə kaa à ka yí wa'á kwó; à le mbəŋnə ñswon aa mə, “Mbə mə kəŋə mə tá à tswe ntì ñywe'e a noð yí mə mə ka yí bú bi aa, ma ya a yé gho aa nì àkə aa ε?”

24 Nḡànyègḡnnù Yesu ma ghù à ni yu yï mḡ à le nswonj innù ma jû tsó àyḡfḡ, ḡkḡ ḡḡwa'anḡ aà; b'í kḡ mbii mḡ innù ma jû mḡ à le nswonḡ aa, à nḡ ànnù nḡkonḡ.

Nlwi'isḡ

25 Yesu à le mbù ḡghireḡ innù jḡ ghà'àtḡ jḡi mḡ bḡ le mbaa kḡ lòḡ a ḡḡwà'ànḡ tsi'í tsim, bonj kaa mḡ sḡ mḡontḡ mḡ mbḡ nḡbi yḡ ntsim ḡ gha'a ḡkù'ùnḡ a ḡkuu ḡḡwà'ànḡ ma jya ghu.

IFA'A Ngǎntoo Kristo

NJI'INNŪ ANWA'ANƏ YU

A anwà'anə yu aa a le ηjwà'anə Lukas, nù yii mə à le ηki ηjwà'anə Ntooo yì Nsiginə Lukas aà. Ifà'a Ngǎntoo Kristo à nî ηgàn ηghòtə bɔɔ bi Kristo n̄loginə wa noð mə Yesu à le ηkɔ'ɔ ηghɛɛ a aburə aa (1.12) ηghɛɛ nywe'e a noð yii mə Paul à le ηghɛɛ n̄swonη ntooo yì n̄siginə ya a Roma aà (28.30). Lukas à l̄oginə n̄swonη innù jii mə Yesu à le ηghìrə wa ni m̄itugə mi njwi mya mighum mi n̄kwà mə à le mbù n̄tswe f̄aa atu n̄syɛ mbɔη kɔ'ɔ ghɛɛ a aburə aà. A le nan̄sə m̄igitə a mbo bo mə yu tswé n̄t̄i, ηki ku'usə nan̄sə ndi'i waa n̄lonη ànnù n̄ifɔ Nwí, ηki mbu ηkwatə mfa ndi'i yì ηwè ya a mbo bo, n̄swonη mə tá bo yu'utə ηkwərə Azwí yì Làà ya mə Nwí à le kà'à aà (1.5,8).

BaYuda le ηjwa'atə mə Nwí à le n̄lɔɔ mə yu yweensə aa tsi'í waa, la Nwí a a di'i a mbò ηgǎntoo Kristo jya mə n̄tooo yì n̄siginə ya i le n̄tswe aa a mbo itoð tsimə (8.4-38; 10.1-48). Ka mə bi le si tso'ɔ n̄i àkòrə bɔɔ bi Kristo a ηjaa jì ghà'atə aa, Lukas a di'i mə kaa biKrisèn si bē bii mə to n̄i b̄isa'a bi ala'a kə baRoma bii mə bi le si bu'utə n̄i baYuda maa noð aa bē.

Lukas a tigə ηjwa'anə n̄swonη aa ajàn mə ηgǎntoo Kristo le ηkwərə Azwí Nwí, n̄tigə n̄seensə ntooo yì n̄siginə ya, n̄loginə a Yerusalem, ηghɛɛ nywe'e a n̄lwí'í m̄bi aà. Ka mə bi twonə anwà'anə ma yu n̄i Ifà'a Ngǎntoo Kristo aa, mbə bi tse b̄an̄nə swonη bə mə à n̄i ifà'a Azwí Nwí, n̄lonη mə Lukas à nan̄sə di'i bi yə tsi'í siginə ajàn mə Azwí Nwí a le si fà'à a ni bo n̄loginə a Njwí Pentecost aà.

Lukas à di'i innù jì t̄i jii mə i tswə a n̄i anwà'anə yu aa i fè'è n̄laa. N̄loginə a ajàn mə Azwí Nwí à le n̄sigə ηkuu a nu ηgǎntoo Kristo aa, bi yə mə Azwí yì Làà a fa mida'a a mbo bo, n̄tsyasə n̄i waa a n̄i innù tsim. N̄ghòtə Kristo i le n̄l̄oginə aa wa Njwí Pentecost. N̄ghòtə yì m̄b̄ii ma yu i le n̄tswa annù atsà'atə Nwí a t̄insə tsi'í mb̄ənnù (1.14). Bo le ηki mboonsə waa n̄tswé n̄i ànnù yì fùl̄urə, n̄nan̄sə mfa ib̄inú waa a nyəgə n̄ighàà ni Nwí, a ajàn mə ηgǎntoo i le si di'i n̄i waa aa, ηkii ηkɔηnə n̄i waa bo ni bo, ηji n̄i tarə ηkii n̄tigə n̄seensə n̄i n̄tooo yì n̄siginə yá (2.42; 4.32-33). Anwà'anə yu a nan̄sə ghìrə a laa mə ηghòtə bɔɔ bi Kristo i tswə aa a ηka n̄s̄ɛ̄nsò n̄tooo yì n̄siginə ya a mbo bē b̄itsim, a n̄i id̄igə tsim. Ndi'i ni mə bo tswə n̄i ηkwèrə Azwí yì Làà tá à ka mfa ni m̄idà'à a mbo bo, ηkii n̄tsyasə n̄i waa a n̄i afà'à ma yu (1.4,8; 13.4; 16.6-10). Bi'inə yə ajàn mə ηghòtə i le si s̄ɛ̄nsə n̄i n̄tooo ya ηkii ntooo n̄i bē a abɛɛ (13.2,3,47). A le ηghìrə ajàn mə biKrisèn le si s̄ɛ̄nsə ntooo ya aa mə bi le mb̄é ηghotə a mb̄i n̄tsim, ηghìrə bē b̄itsim yu'u n̄ighàà ni Nwí.

Nt̄i annù yii mə ηgǎntoo jya le si swonη aa i le mbə aa Yesu, mə à yweenə ni ni wo, n̄tswe n̄t̄i, m̄fa'a n̄i a tit̄i bo. Ma yu a di'i mə Yesu à n̄i Ayo'ò Nwí wa mə Nwí à le ηkà'à aà, m̄bə yu wa yii mə bē b̄itsim tswé n̄i n̄tsya a ghu n̄j̄im i yweenə aà (4.10-12,33).

Bi yatə anwà'anə yu aa làà:

1. Ajàṅ mē ṅgǎṅntoo lē ṅka ntǎṅtə a nsèènsə ntoo yĩ ṅsiginè aa 1.1-26
  - a. Ndi'i Yesu yĩ ñlwi'ñjìṁ ni ànnù yii à lē ṅkà'à aà 1.1-14
  - b. Njìndá Judas 1.15-26
2. Ajàṅ mē bi lē nswonṅ ntoo ya a Yerusalem aà 2.1—8.3
3. Ajàṅ mē bi lē nswonṅ ntoo ya a Yudea ni a Samaria aà 8.4—12.25
4. Ifà'à Paul 13.1—28.31
  - a. Akòrè nìtəə Paul yĩ ntsyàmbü 13.1—14.28
  - b. Nḡhòtê ndânwi a Yerusalem 15-35
  - c. Akòrè nìtəə Paul yii a ywe'e ji baa aà 15.36—18.22
  - d. Akòrè nìtəə Paul yii a ywe'e ji ntarə aà 18.23—21.16
  - e. Ajàṅ mē Paul à lē mbə ṅgàṅàtsaṅ a Yerusalem, a Kaisaria ni a Roma aà 21.17-28.31

¹ Taà Theophilus, a ni àṅwà'ànè yĩ ntsyàmbü ya mē mē kì lē ṅḡwà'ànè a mbo wò aa, mē lē nswonṅ innù tsim jii mē Yesu à lē ṅghìrè ṅki ndi'i, ñlòginə a noò yii mē à lē mbè'ènè àfà'à yì ghu aa, ² ṅkò'ò ywe'e a noò yii mē Nwi à lē lògè yì ṅkò'ò ghèe ni ghu a aburə aà. Mbəṅ tã Yesu tã à kò'ò ṅghèe a aburə, à lē ndi'itə ṅgǎṅntoo ji jya mē à lē ntsò'ò aa nĩ Azwi Nwi. ³ Nòò wa mē bi lē ndi'ngi'i ghu nu, a kwo mbù ñyweenə ni ñwo aa, à lē mbù ntswe fàa atu nsye njwi mighum mi ñikwà, ndi'i ibìñù yì a mbo bo ṅgaa jì ghà'àtè ni mánjì yii mē kaa mbə bi wa'à manə mē yu lē ntswe ntii. Bo lē nyə yì a nĩ ṅgàà jì ghà'àtè ma jù aa, a swonṅ nĩ innù a mbo bo nlonṅ annù nifò Nwi. ⁴ Ma mùu noò yii mē bo bo lē ntswe aa, a swonṅ a mbo bo ṅkwantə mē, “Tã nĩ tsuu Yerusalem lo mà'àtè bē. Nĩ tswè ghu ṅka nyu'utə nĩ àyoo ya yii mē mē lē nswonṅ a mbo bu mē Taà à lē ṅkà'à mē yu ka fa a mbo bu aà. ⁵ Jòn à lē si murə nĩ bē aa a mùm ṅkì, lá a njim njwi jì tsu, Nwi à ka bàṅnə murə ghu aa bə a mùm Azwi Nwi.”

A jàṅ yii mē Yesu à lē ṅkò'ò ghèe a aburə aà.

⁶ Yesu bo bi ṅgǎṅntoo ji jya lē mbòontè ntswe a adigə yì fùurè. Bo bo tswè mē aa, bo betə ghu mbo mē, “Mmà'àmbi à ka yì bə aa ma mùu noò mbəṅ tã ò bu mbènsə annù nifò baIsrael a mbo bo tã tã bo ka nsa'a nĩ mbi yù aa è?” ⁷ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Kaa à si adigə yuu bē a nzi noò kě njwi yii mē a lèə bə Taà ghà nĩ àdà'à yì aà. ⁸ Lá nĩ ka kwèrə mida'a a noo yii mē Azwi Nwi a sigə ṅkuu a nu bù aà. Tã nĩ tigə bə bīyəfə ba a Yerusalem, ni a abù'u Yudea tsim bo bi a Samaria, nlo ghu ṅghèe a mbi ntsimə.” ⁹ Yesu à swonṅ mē ma mùu ajàṅ, Nwi a ghìrə a tigè ṅkò'ò ghèe nii a aburə, ṅgǎṅntoo ji jya təə ntigə nlii, mbà'à à i tigè ñlogè yì a ghèè mbwè a mi'i bo. ¹⁰ Bo tigè nìtəə wa adigə nìtigə nlii ni aburə, a ajaṅ yii mē a kò'ò ghèe aà. Bo kà mē aa nlii aa, bə bi mò'ò bi baa bi zì nìtəə a mbèe bo ṅwè'e its'ə'è jì fù'ù, ¹¹ mbètə waa mē “Bə bi Galilea, nì təə faà nlii nĩ àburə aa a ya aa è? Yesu ma ghú mē bi ləgə ṅkò'ò ṅghèe ni ghu a aburə aa, à ka yì bu bhì tsi'i ma mùu ajaṅ mē nì yə a kò'ò ghèè a aburə aà.”

A ajaṅ yii mē bi lē ntsò'ò Matias mē tã ləgə adigə Judas aa

¹² Bo lē ntigə nlo wa nta'a Olives mbu mbii fu a Yerusalem, a nlo ghu ṅghèe nywe'e a Yerusalem a bə tsò kilo metre yì m̀fùurè. ¹³ Bo bhì mē ṅkuu a Yerusalem, ṅkò'ò ghèe wa nja'à ndà ñikàn a ndəṅ wa adigə

yii mə bo le si tswe ghu aà. Bo ma bú le mbə aa Peta ni Jon ni Jems ni Andrea, Philip ni Thomas, Bartolomeo ni Mateo, Jems mu Alfeus ni Simon yii mə bi le si kii ntwojə ni Zealot aa, ni Judas mu Jems. ¹⁴ Bo ma bú bi tsim bo le mbòonsə waa mbii bitsim mə bo ka ki tsà'atə ní Nwí kaa wa'à Kaà, bo bo ni bəngyè bya mə bi le si yòhè ni njim Yesu aa, a bò'c Mary, ndè bi Yesu, ni bɔɔ bi ma bi Yesu bí mbànjə.

¹⁵ Ma mùu noò ngǎmbii Kristo tsó ñkhi ni mighum mimbaa, bo le ngshotə waa ntswe a adigə yí fùùrè, bo ghòtə mē waa ntswe aa, Peta a təə a ndəjə nswonj mə, ¹⁶ “Bɔɔ bi maà, ànnù yii mə ànjwà'ànə Nwí a swonj aa, a le ntswe ní mfè'ε mbòonté tsi'í a ajanj yii mə Azwí Nwí a le nswonj, mbɔj tá à fε'ε, a mbo David mə tá à swonj ñlonj Judas Iskariot yii mə à le ngghèè ndi'í Yesu a mbo bè bya mə bi le ntswa yi aà. ¹⁷ Judas yumbonj à le mbə ñú yí mò'c a titii bí'inè, ñlonj mə bi le ntso'c yi mə tá bí'inè ni bo ka mfa'a aà. ¹⁸ (Judas à le nlògə ñkabə ya yii mə à le ñkwere nlonjə annù yí bi yii mə à le ngghìrè aa, ngghèè nyuu adigə nsye ghu. A le wò ni mìtumfu'u ma mùu adigə, àtò'ó yi a bwinə a titii, mìtò mi mĩtsim mi zwu mfè'èkə. ¹⁹ Bè bitsim bii mə bi le ntswe a Yerusalem aà bi le nyu'u annù ma yú, ntigə mfa ikum adigə ma ya ni ñghàà ni alá'à nyaa ni Akeldama, ma la bə mə, Adìgənsy' Aləə). ²⁰ A fε'è ma mùu ajanj aa nlonj mə bi le ñjwà'ànə a múm ànjwà'ànə bí Psalms mə, 'Tá ndùgə yí tá ì təə ñε'ε,

tá ñù tsù tá tsuu ghu yí lǒ ki tswe bə.'

Bi kí mbu ñjwà'ànə ghu mə,

'Tá ñù dānjə à lɔgə adigə afà'á yi.'

²¹ Ma mùu ajanj, a ku'unə mə tá bí'inè tso'c ñù yí mò'c yii mə à kì tswe bí'inè ni bə a ngòj bìnòò bitsim mə Mmà'àmbi Yesu à kì si fε'è ñkarə ngghε mbù mbii ní titii bí'inè fàa atu nsye aa, ²² ñloginə ni noò wa mə Jon à le si murə ní bə a ñki aa, ngghε nywe'e ni noò wa yii mə bi le nlògə Yesu ñkɔ'c ngghε ni ghu a aburə aà. Nù ma ghú à ka kii bə àyəfə, tsó bí'inè, ki swonj ni a mbo bə ajanj yii mə Yesu à le nyweenə ni nìwo aà.” ²³ Bo le ndi'í bə bi baa, Joseph yii mə bi le si twonjə ni Barsabas, ñkum yi yí mò'c i kí mbə Justus aa, bo Matias. ²⁴ Bo le ntigə ntsa'atə Nwí nswonj mə, “Mmà'àmbí, wò yii mə ò zi mântii mi bə bitsim aa, tigə mfigitè ñù yii mə ò tso'c aa, fàa titii bè bua bi baa ²⁵ mə tá à lɔgə adigə afà'a ngǎntoo Kristo, yii mə Judas à le mma'atə a ngghε a adigə yii mə yu kɔjə aa.” ²⁶ Bo tsà'atə mē Nwí laa, ntigə mma'a ibìrè a ntso'c ñù yii mə à ni ghu aa, wa titii bè bya bi baà. Nù yii mə bi le ntso'c aa à le mbə Matias. Bi tigə nlògə yi nninj mə tá à tigə mbə ñù yí mò'c wa titii ngǎntoo jya ñghúm ntsò baà.

2

Ajanjə yii mə Nwí à le ntoo Azwí Nwí a sigə ñkuu a nu Bɔɔ bi Kristo aà

¹ Njwí Pentekost ì kù'ù mē, ngǎmbii Kristo jya i ghotə waa ntswe tsi'í adigə yí fùùrè. ² Bó tswè mē, ngghə ki yə, àyod tsu a ju'ù a nikanj ñkoo tsó àfisè yí wè yii mə a tsyà aa, ñzi ñkuu nlnwensə nda ya mə bo le ntswe ghu aa tsi'í ntsim. ³ Bo yé ñjoo jì mò'c i zì mbə tsó ñlwà mò'c, ñkìrə tsó ñləə; i yátə waa ngghε ntəəntə a nu bo yí mò'c yí mò'c. ⁴ Azwí Nwí a le ñkuu nluu a nu bo bitsim; bo tigə ñloginə ñka ghaa

mìghàà mi itoo jĩ dàn, òyonye ni ajan yĩi mē Azwi Nwĩ a le ndì'ì a mbo bo aà.

⁵ BaYuda bii mē bi le si bɔ'ɔ nĩ Nwi aa, bo le nlò a itòò tsim fàa mbi òzi òntigē ntswe a Yerusalem. ⁶ Bo yù'ù mē òjĩ ayoo ya a ajan yĩi mē a le si jù'ù aà, ònòò bē bĩ ghà'à gha'a zĩ òghotē, ànnu a tsyá waa òlon mē òù òntsim yĩi mē à le ntswe ghu aa à le nyu'u ògǎmbii Kristo jya ì ghaà ni òghàà ni ala'à nyaa. ⁷ Annù a le ntsyá waa, a kĩ m̄burē mbē tsi'ĩ ànnù yĩ yēyerē a mbo bo, bo tigē m̄betē ni mē, “bē buà bi tsim mē bi ghàà laà aa bi s̄i aa baGalilea bē aa ε? ⁸ A tigē òntsyá aa la òù òntsim a titii bĩ'inē a yu'ù n̄i waa bo ghàà ni òghàà ni ala'à nyaa aa ε? ⁹ Bĩ'inē lo aa a itoo itòò, a Partia, Media, òk̄i lo a Elam; òlo a Mesopotamia, a Yudea, bo bi a Kapadosia; òlo a Pontus ni Asia; ¹⁰ a Frigia ni Pamfilia, a Egipto, òlo a idigē jĩ mɔ'ɔ a Libya, a mbēe Cyrene, bĩ'inē bĩ mɔ'ɔ bi lô a Roma, ¹¹ baYuda bo bi bii mē bo kwensē annunwi yaa òntigē bē baYuda; bĩ'inē bĩ mɔ'ɔ bi lô a Kreta bo bi a Arabia, lá bĩ'inē yu'ù bo ghaà ni mìghàà mi ila'a mi'inē, òswonjē n̄i ònnù jĩ wē jii mē Nwĩ a fà'à aà.” ¹² Annù le ntsyá waa b̄itsim, òtù jyaa ì buurē, bo tigē m̄betē n̄i waa bo ni bo mē, “Ma yuù ànnù a bē àa mē akē?” ¹³ Lá bē bĩ mɔ'ɔ a titii bo bi b̄an̄nē òka òjywe n̄i waa, òswonjē ni mē, “Bo no aa m̄lù'ù m̄i fii si'ì si'ì, m̄i tigē òkɔ'ɔ ni atu bo.”

Annù yii mē Peta à le nswonjē a mbo àkùrē bē bya aa

¹⁴ Bē byá kà mē aa òghaa laà, Peta a tē a òdēj bo bi ògǎntoo jĩ mɔ'ɔ jya òghūm òntò mɔ'ɔ, òjētē òjĩ yĩ a ndēj òghaa a mbo bo nswonjē mē, “Bù baYuda bo bi bù bē b̄itsim bii mē ni tswe a Yerusalem, nanjē nyu'utē n̄i tá mà tɔ'ɔtē annu yii mē a tswe ghu aa a mbo bù. ¹⁵ Kaa bē buà kaa bo si aa m̄lù'ù baanē, a ajān yĩi mē ni wa'atē aà, òlonjē mē à ni aa tsi'ĩ b̄inòò bi òbù'u tsitsōjē. ¹⁶ Tá n̄i yu'ù ànnù yii mē ògǎntò Nwĩ Yoel à le nswonjē òlonjē annù ma yù aà,

¹⁷ Nwĩ à swonjē mē, à ka yĩ bē a noò òj̄im

tá mē swi'ì Azwi ya a nu bē b̄itsim.

Bɔɔ buu bi mb̄an̄nē bo bi b̄i b̄an̄gyē tá bo ka nswonjē n̄i ònnù jii mē mē ka yĩ k̄i ònjē ni a ntii bo aà,

tá òj̄èè tē tē tá ì ka nle n̄i bɔɔ ògwa'a buu,

tá òj̄èè tá ì ka nle n̄i b̄il̄i buu

¹⁸ ònjē, wa mē ka yĩ swi'ì Azwi ya a nu òbù'ù ja j̄i mb̄an̄nē bo bi j̄i b̄an̄gyē a n̄i òj̄wi ma jyá, tá bo ka nswonjē n̄i ònnù jii mē mē ònjē a ntii bo aà.

¹⁹ Mē ka yĩ gh̄irē ònnù tsyámbô a aburē a ndējē,

ì gh̄irē òl̄ensē fàa atu nsyē, a j̄i'ĩ ònk̄an̄;

n̄i ka yĩ yē alē bo bi mɔ'ɔ n̄i mbà'à fil̄i.

²⁰ Òn̄inòò à ka yĩ bēj̄ ì tigē fii tsō òtugē tá s̄an̄è tá à bēj̄ ntigē mban̄jē tsō àlēè,

m̄bōj̄ tá òj̄w̄i Mmà'àmbi, là'a òj̄w̄i yĩ òwē ya mē ka yĩ tsyá òj̄w̄i tsim aa, m̄bōj̄ tá ì zi.

²¹ Maa noò, òù òntsim yii mē ka yĩ twonjē òkum Mmà'ambi aa, à ka yĩ yweenē.'

²² “BaIsrael, yu'utē n̄i ànnù yii mē mē ka swonjē aa. N̄i zi mē Nwĩ à le ndì'ì mē Yesu mu Nazareth à ni òù yii mē yu tɔ'ɔ aa n̄i ònnù j̄i wē bo bi ònnù tsyámbô bo bi a b̄'ɔ òl̄ensē jii mē Nwĩ yumbōj̄ à le ògh̄irē mē

tâ yu Yesu tâ à ghîrə a titîi bù aà. ²³ Nwî à le nanşə nləə ñki nzi mə bi ka yî fa Yesu ma ghû a mbo bù. Bi fà m̄, ni ghîrə mə tâ bə bî bi tâ bî kweentə yi a ati bāñnə bāñnə, ñzwitə yi ghu. ²⁴ Lâ Nwî a yweensə yi a nîwo, ñketə mîñkirə mi ñgi'î nîwo yîi mə à le yə aa, ñlon mə kaa nîwo ni le ñwa' à nî adà' à a ntswa yu nləə a nisyè tswé bə. ²⁵ Nlon mə David à le nswon nlon ñgaà yi mə,

'Mè le si yə nî Mmà'ambi a tswə a mbîi mə a ñgòn bìnòò bîtsim; tsò mə à tswə a mbèè àbo mə yî mà' à aa, kaa mbə ntîi gha i wa' à ka ntsiginə bə.

²⁶ Ma mùu ajāñ, ntîi gha i tswə nî nîdorə, mə tigə ñghaa ni nîdorə; tâ ñjyānú yà tâ i tswə ntigə nyu'utə nî ñkà' a yîi mə Nwî à le ñkà' à aà,

²⁷ Nlon mə kaa ò ka yî wa' ǎ ntîi gha mà' àtə tâ i tswə a ala' a bîku bi bə àa bə

kaa mbə ò wa' à kî m̄ma'atə ñgāñàfà' à ghò yîi mə à fā ìbînú yi a mbo wò aa, tâ à bwe bə.

²⁸ O dî' i m̄ m̄n̄jî yîi mə mbə m̄ tsyá ghu ntswe ntîi aa a mbo m̄; ò kà ghîrə tâ ntîi gha tâ i luu ni nîdorə a noò yîi mə m̄ tswə a nsi mi' i wò aà.'

²⁹ "Bò bi maà, mbə m̄ tse ghàà a mbo bù tsi' i nî nsi nî nsi nlonə tâtsə yi' inə, David. A le ñkwo bi kî ñtwinə yi, nisyè ni ni kî ntswe faà ñzi nywe' e sîi. ³⁰ David à le mbə ñgāñtoò Nwî ñki nzi mə Nwî à le ñkà' a a mbo yu mə yu Nwî yu ka yî tswesə mu David yî mò' o ghu aləñə nifò. ³¹ David à le nyə annù yîi mə Nwî à le ntswe nî ñghîrə aa, m̄bɔñ tâ à fə' e mbòontə, ntigə ñghaa nlon a ajāñ yîi mə Kristo, Ayo' o Nwi wa, à ka yî yweenə ni nîwo, tâ Nwî tâ à wa' à yi ma' àtə tâ à tswə a ala' a bîku bi bə, kaa wa' à kî mbîi mə tâ ñjyānú yî i bwe aa bə. ³² Nwî a ywèensə m̄ Yesu ma ghû ni nîwo. Bî' i bî tsim bî' i yə yi ni mi' i mi' i a ajāñ yîi mə à le nyweenə ni nîwo aà. ³³ Tsîtsɔñ, Nwî à kò' ɔsə yi a ñdɔñ, a adigə nifò, ntswesə yi a mbèè ñikwɛɛ yu Taà yî nî mà' à, m̄fa Azwî Nwî yîi mə à le ñkà' à mə yu ka yî fa aa ghu mbò. Ayoo ya mə nî yə ñki yu' u a koò aa, à bə aa Azwî Nwî ma yā mə Kristo à swî' i a nu bî' i. ³⁴ Nlon mə David yumbɔñ kaa à le ñwa' à a aburə kò' o ñghèè, yumbɔñ à le mbāñnə ñswon mə,

'Mmà'ambi à swònə a mbo Mmà'ambî ghà:

Tswə a mbèè ñikwɛɛ m̄ nî mà' à,

³⁵ ñywe' e a noò yîi mə m̄ kà ghîrə tâ ñgāñkîbàá jo tâ i bəñ ntigə mbə tsò àkə' ə ntete m̄kòrə m̄.

³⁶ "Ma mùu ajāñ, a bɔñ mə tâ baIsrael bîtsim tâ bi nanşə nzi mə Nwî à lèə m̄ Yesu ma ghû mə nî le ñkweèntə a ati bāñnə bāñnə aa nî Mmà'ambi bo bî Ayo' o Nwî."

³⁷ Bə bya bo yù' u m̄ laà, ànnù ya a sò ntîi waa, i luu nî àjəñnə, bo tigə m̄betə Peta bo bî ñgāñntoo jî m̄' o jya mə, "Bò bi maà bi' i, mbə bî' i tigə ñghîrə aa mə akə ə?"

³⁸ Peta a kwi' i a mbo bo mə, "Nî bəñkə m̄ntîi muu, ñkwerə ñki bu bîtsim nî ñkūm Yesu Kristo, tâ Nwî à li' inə ìbî ghuu, ñki ntəñə ghuu nî Azwî Nwî. ³⁹ Ma yu ànnù à nî ànnù yîi mə Nwî à le ñkà' à a mbo bù bo bî a mbo bɔɔ buu, a mbo bə bîtsim bîi mə bi tswə a sà' a agha' à, bo bî a mbo ñù ntsim yîi mə Taà yî' i Nwîngòn a twɔñ mə à zi a mbèɛ yu aà."

40 Peta à le ntigə mbu nswonj innù jì ghà'atə a mbo bo a ajàn yii mə bo le nyu'u ñki nyə aa, n̄di'itə n̄i waa nswonə ni mə, “Tsu'u n̄i atù yuu a mbo n̄iwàa ni b̄e buà b̄ii mə à ni b̄e b̄i bi aà.” 41 B̄e b̄i ghà'atə bi le nyu'u ànnù yii mə Peta à le swonj aa, mb̄ii, ñkwere ñki. B̄e b̄ii mə bi le ñkwere ñki maa njwi aa bi le mb̄e ntsù'ù jì tarə, ndùu waa ma bú i tigə ñku'usə ñghotə b̄e bi Kristo byá. 42 Nloginə maa njwi bo le nn̄ij atù yaa n̄i innù jii mə ñgãntoo jya i le si d̄i'ì aa, n̄nan̄sə nyegə, m̄boonsə wa bo ntswé ñghirə n̄i innù jyaa n̄i àbo yì m̄o'ɔ a m̄úm ñghòtə, mbatə n̄i abaa ñkurə bo bitsim, ñki n̄i ntsa'atə n̄i Nw̄i bo bitsimə.

Ajàn yii mə b̄oɔ b̄i Kristo le si tswə aà

43 Ngãntoo Kristo jya bo le si ghirə innũtsyãmbô bo bi innù jì ȳeyerə, ma yù a ghirə mə tá n̄ib̄o'ɔ n̄i tswa b̄e bitsimə. 44 B̄e bitsim b̄ii mə bi le nn̄ij nt̄i waa a nu Yesu aa, bi le mb̄ònsə waa, ñghotə n̄i waa ntswe n̄i àdigə yì fùurə, m̄boonsə n̄i njoo jyaa, àyoo yaa a b̄e yì m̄o'ɔtə. 45 Bo le si fentə n̄i idigə nsyē jyaa bo bi njoo jii mə bo le ntswe ni ju aa, n̄zi mfakə n̄i ñkabə yii mə bo fentə njoo jyaa jya ghu aa, a mbo b̄e b̄ii mə bi le si boj n̄i njoo aà. 46 Bo bitsim le si ghèè ni ndàmà'anw̄i tsi'ì ñjw̄i tsim, mbatə n̄i abaa a m̄ila'a bo, nyatə n̄i m̄ij̄i myaa ñji ndoritə n̄i nt̄i waa tsim; 47 ñgha'asə n̄i Nw̄i, b̄e bi tsim bi k̄on̄ə n̄i waa. Mmà'àmbi a le si yweensə n̄i b̄e, ñku'usə n̄i ndùu waa ghu tsi'ì ñjw̄i tsim.

3

A ajàn yii mə Peta bo Jon le ghurə mbwenkə aà

1 Peta bo Jon le si k̄o'ɔ ñghɛɛ a ndàmà'anw̄i a noò n̄tsà'atə Nw̄i, a ni b̄in̄òò bi tarə a si'inə a njwi yì m̄o'ɔ; 2 B̄e le mb̄e'è ñú yì m̄o'ɔ yii mə à le mbwenkə nloginə a ato'o aa n̄zi ni ghu. Bi le si z̄i ma'atə ni mbwenkə ma ghú tsi'ì ñjw̄i tsim a tsùbù'u ndàmà'anw̄i wa yii mə bi le si twonjə ni Ntsùbù'u yì n̄b̄on̄j mbon̄j aà mə tá à tswə ghu ntigə n̄lontə n̄i ñkabə a mbo b̄e b̄ii mə bi le si zi a ñkuu a ndàmà'anw̄i aà. 3 Mbwenkə wa à yè m̄e Peta bo Jon bo z̄i ñghəə ki kuu a ndàmà'anw̄i n̄lontə ñkabə a mbo bo. 4 Peta bo Jon bo t̄e'ɛ mi'ì myaa ghu nu nswonj mə, “Ka n̄l̄i n̄i yi'ì.” 5 A tigə n̄t̄e'ɛ mi'ì mi a nu bo ntigə ñwa'atə ni mə bo ka fa ñkabə a bo yu. 6 La Peta a swonj ghu mbo mə, “Kaa mə si ni silva k̄e ni gold tswé, l̄a m̄e ka b̄an̄nə fa ayoo yii mə m̄e tswə ni yu aà: M̄e swonj a mbo wò n̄i ñkùm Yesu mu Nazareth mə tá ò b̄in̄ə ñka ntə.” 7 A swonj m̄e ma mùu ajàn, n̄tswa n̄ikwɛɛ ni mbwenkə wa n̄i m̄à'à a b̄in̄ə n̄tə. M̄ikà'à mi bo bi mi'ì mi m̄ikòr̄é mi mi burə n̄t̄i mb̄e ajàn yii mə mb̄e a tigə n̄tə tsi'ì siginè. 8 A li m̄b̄in̄è n̄tə, n̄lo ntigə n̄tə n̄yonjə waa bo bo tigə ñkuu ñghɛɛ a ndàmà'anw̄i. A tigə n̄litə n̄tə ñgha'asə n̄i Nw̄i. 9 B̄e bi tsim bi yè yi a ajàn yii mə à le si t̄e'ɛ ñghɛɛ ñgha'asə n̄i Nw̄i aà. 10 B̄i yè yi, n̄zi mə à ni ñu wa mə à le si tswə wa Ntsùbù'u ndàmà'anw̄i yì b̄on̄j mbon̄j n̄l̄o n̄i ñgabə aà; ànnù a burə ntigə n̄tsya waa tsi'ì t̄syà a nyè ànnù yii mə a le mfè'è ghu nu aà.

Annù yii mə Peta à le nswonj a ndàmà'anw̄i aà

11 Tsó mə ñu wa a le nyonj ntigə mbanə ni njim Peta bo Jon aa, b̄e bitsim bi le ntigə nywunə n̄zi mb̄òntə a mb̄èè bo wa ni potico yii mə bi le si twonjə ni yì Solomon aà, m̄itsyē myaa mi burə m̄burə tsi'ì

bùrè. ¹² Peta à yè mē ma mùu ajàṅ, ṅghaa a mbo bē bya ṅswon mē, “BàIsrael, ni yerə ṅlon annù yuà laa a ya? Nì lǐi yí'i laà laa a ya? Nì mǎǎntə mē bí'í ghírə annù ma yú aa ní àdà'á yí'i, kə ní laà ṅkí mǎǎntə mē bí'í ghírə mē tá ṅu ghú bíinə ṅka ntə aa ṅlon mē mǎnnú mi'i mē tsinə aa é? ¹³ Nwǐṅgòn bì Abraham ní Isaac ní Yakob, Nwǐṅgòn bì taà yí'inə, à ghà'əsə Ngàṅàfà'á yí Yesu yíi mē ní le ṅlògè yí mfa mē bì zwitə, ntuu yí a nsi Pilato, ka mē Pilato à le ṅlòò mē yu mà'àtè yí tá gheɛ yí aà. ¹⁴ Nì tuu Mu Nwǐ yíi mē à laa mǎnsə, mǎnnú mi mi tsinə aà, ṅswon mē tá bì baṅnə mfa ṅú yíi mē à zwitə ṅú aa a mbo bù. ¹⁵ Nì zwitə Nù yíi mē a fa ntswētí a mbo bē, Yesu yíi mē Nwǐ à le nyweensə níwo aà. Bí'í ní bìyəfə ní ànnù ma yú. ¹⁶ Nù ghulà mē ní yə, ṅkí nzi yí aa, a ghírə Ḳúm Yesu, a ghírə àjàṅ yíi mē à nǐṅ ntíi yí a ní Ḳúm Yesu aa, mē tá à tswe ní mǎtí. A ghírə àbǐntíi yíi mē ṅu ghú à tswe ní yu ṅlon Yesu aa mē tá à tíi, mburə naṅsə ntíi a ajàṅ yíi mē ní yə a tswé a nsi mi'i bu bítím laà aà.

¹⁷ “Bɔɔ bí maà, lá tsǐtsɔṅ mē zì mē ní le ṅghírə annù yíi mē ní le ṅghírə aa tí zǐ, a ajàṅ yíi mē bǐs'a bí àla'á buu bí le ṅghírə aà. ¹⁸ Lá ànnù yíi mē Nwǐ à le ṅghírə ṅgǎṅntoò jí tsím í foò ṅswon tsí'í tètè aa, mē Ayo'ò Nwǐ wa à tswe ní nyè ṅgǐ'í aa, à ní yu mē a kǐ mē mǎf'e mbòòntə aà. ¹⁹ Tsó mē a bə ma mùu ajàṅ aa, a bɔṅ mē mē tá ní bəṅkə mǎntí muu, ṅbu mbì fu a mbèɛ Nwǐ, tá à ye'e íbǐ ghú ṅlò'osə ²⁰ tá tá Mmà'àmbi à ghírə tá mǎntí muu mǐ fwetə, tá à kǐ ntoo Ayo'ò Nwǐ wa yíi mē à leé ntsò'ɔ aa, a mbo bu, là'a Yesu ²¹ yíi mē à tswe ní ntswe a aburə í ywe'e a nòò yíi mē Nwǐ à ka yí naṅsə ìnnù, í ghírə tá mǐ bí í bu mbɔṅ fu tsí'í a ajàṅ yíi mē í le mbə a mbǐ aà, í ghírə tá ìnnù tsím í kǐ mǎf'e mbòòntə a ajàṅ yíi mē ṅgǎṅntoo Nwǐ jí í le mfa mǐbì mǐ nú myaa a mbo Nwǐ í le ṅswonə a ngu'u aà. ²² Moses à le ṅswon mē, ‘Mmà'àmbi Nwǐṅgòn à ka yí ghírə tá ṅgǎṅntoò Nwǐ tá à fe'e a títtí bɔɔ bí maà buu tsó mē. Nì ka yí kǐ yu'unə níi, í kǐ ghírə ní ìnnù tsím jíi mē a swonə aà. ²³ Nù yíi mē à sí annù yíi mē ṅgǎṅntoò Nwǐ ma ghú a swon aa yu'u aa, a ku'unə mē tá bì zwitə, mǎf'isə yí a títtí bē bí Nwǐ.’ ²⁴ ṅgǎṅntoo Nwǐ tsím, ṅlògínə a nu Samuel ṅghɛɛ nywe'e ní bíi mē bí le nyòn ghú nǐm aa, bí le ṅghàà ṅswon ìnnù nǐwǐ mà jú. ²⁵ Nì ní bɔɔ bí ṅgǎṅntoo Nwǐ, Nwǐ à le ṅkǐ ṅwarə akàà ya bə bí bitaà buu aa ṅlon atú yuu. Nwǐ à le ṅswon à mbo Abraham mē, ‘Mè ka yí nǐṅ mbɔɔnə a atu ṅgwè'è mu ṅu ntsím fàa nsyə í yònè aa a nǐm bɔɔ buu.’ ²⁶ Nwǐ à tsò'ò mē Ngàṅàfà'á yí, a ajàṅ yíi mē à le ṅswon aa, mfoò ntoo yí a mbo bù, a nǐṅ mbɔɔnə a nu bù, a ṅghírə mē tá ṅu ntsím a títtí bù tá à bəṅ ntíi yí, mǎma'atə ìnnù jí bí jíi mē a ghírə aà.”

4

¹ Bo kà mē aa ṅghaa laa a mbo bē bya, ṅgǎṅmà'a Nwǐ bə bí tamándoo ṅgǎṅmbé òdámà'anwǐ ní baSadukai zǐ ntsitə waa ² Ntónə waa í le sí lwǐ a nu Peta bə ṅon ṅlon mē bə le sí dí'í ní ànnù Nwǐ a mbo bē bya, ṅswonə ní a mbo bə mē Yesu à le nyweenə níwó, ma lá a bə mē bə ka yí kǐi yweenə níwó. ³ Bo le ntswa Peta bə ṅon; tsó mē à le mbə nòò ṅkwé'ə aa, bí tigè ṅghɛɛ nǐṅə waa a ndátsan, ṅlòə mē tá àbèè fu'u. ⁴ Lá bē bí ghà'atè bíi bí le nyu'u nǐghàà ní Nwǐ nya aa, bí le bíi annu ma yá. Ndúu mbǎṅnə tsǐtsɔṅ í tigè ṅghɛɛ tsó ntsù'ù jí ntaà.

⁵ Abèè fù'ù mē, b̄isa'a bi ala'a byaa ni bìl̄i bi ala'a abò'ò ngǎnd̄i n̄on̄sè bi ghotè n̄tswe a Yerusalem ⁶ bo bi Annas, Nḡan̄mà'anw̄i ȳi ñwè, ni Kaifas, ni Jon ni Alexander ni b̄è bitsim b̄i m̄e bi le mfè'è a ngwè'è nḡan̄mà'anw̄i ȳi ñwè aà. ⁷ Bo ghòtè mē n̄tswe, ñl̄oḡe Peta abò'ò Jon n̄tè'è a tit̄i bo, m̄betè waa m̄e, “N̄i k̄i gh̄irè ànn̄u ya aà ni m̄idà'à mi wo, k̄è, ni k̄i gh̄irè aà ni ìk̄ùm wo aà è?”

⁸ Azw̄i Nw̄i a kuu n̄luu a nt̄ii Peta, a swon̄ a mbo bo m̄e, “B̄isa'a bi alà'à ni bìl̄i bi ala'à, ⁹ B̄e m̄e ni ti bet̄e yi'i ni ìnn̄u sii aà n̄lon̄ ànn̄u ȳi siḡinè ȳi m̄e bi'ì gh̄irè a nu m̄bwèn̄kè wa aà, b̄e ni ti lòò aà ñzi a ajàn̄ ȳi bi'ì tsya mb̄on̄ ñgh̄irè t̄a ñu gh̄u t̄ii aà, ¹⁰ a b̄on̄ m̄e t̄a ñu n̄tsim, ni b̄è bitsim b̄i m̄e bi tswe a Israel, a ku'un̄e m̄e t̄a ñi zi m̄e bi'ì ghurè ñu gh̄u m̄e ni ȳe a t̄e a tit̄i bù laa, ni ìk̄ùm Yesu Kristo M̄u Nazareth ȳi m̄e ni le ñkwèent̄e a ati b̄an̄n̄è b̄an̄n̄è, yu wa ȳi m̄e Nw̄i à le nyweens̄e ñiwo aà.

¹¹ ‘A ni ñḡò'ò ya m̄e b̄i b̄ib̄o bi nda ni le ntuu aà, m̄e ì b̄en̄ m̄e ñtiḡe nḡò'ò ñibuu ȳi ñwè.’

¹² Kaa ñu tsu kaa s̄i ghu tswe m̄e mb̄e bi tsȳa ghu ñjim ñyween̄e, n̄tsyast̄e Yesu Kristo, ñlon̄ m̄e kaa ìk̄ùm ȳi tsu kaa ì s̄i f̄aa atu n̄syè tsw̄e a tit̄i b̄e m̄e Nw̄i à fa m̄e mb̄e ì t̄se yweens̄e yi'in̄e.”

¹³ Ànn̄u le n̄tsya waa a ajàn̄ ȳi m̄e bo le nȳe atan̄e nt̄ii ȳi m̄e Peta ni Jon le s̄i gh̄àà ghu aà, a le mbur̄e gha'a waa t̄si'ì gh̄à'à ñlon̄ m̄e bo le n̄zi m̄e bo le mb̄e aà t̄si'ì b̄è bi ad̄an̄è ad̄an̄è b̄i m̄e kaa bi leè ñwa'á a nd̄an̄wà'àn̄è gh̄e aà. Lá b̄o ȳe m̄e laa aà, ñwa'at̄e m̄e Peta bo Jon le mbaa mb̄e aà nḡan̄kòr̄e Yesu. ¹⁴ Lá a ajàn̄ ȳi m̄e bi le nȳe ñu wa ȳi m̄e bo le ñgh̄ur̄e a t̄e a mb̄e bo aà, kaa b̄è bya kaa bi wa'á ni ànn̄u ȳi ad̄an̄ a ñgh̄aa bù n̄tswe. ¹⁵ Bo le nt̄iḡe n̄swon̄ a mbo Peta ni Jon m̄e t̄a bo f̄e'è wa nd̄a ñsa'a m̄isa'a, bo f̄e'è m̄e, bi tiḡe ñgh̄aan̄e bo ni bo ¹⁶ ñswon̄ m̄e, “B̄i'in̄e ka gh̄irè m̄e ak̄e ni b̄è bua aà è? B̄è bitsim f̄aa Yerusalem bi zi m̄e bo gh̄irè al̄ens̄e ȳi wè, kaa m̄b̄e bi'in̄e wa'á ànn̄u ma ȳu tuu. ¹⁷ Lá a ñgh̄irè m̄e t̄a ànn̄u ma ȳu t̄a wa'á lò bu n̄s̄en̄e ñgh̄e a tit̄i b̄è, a b̄on̄ m̄e t̄a bi'in̄e ghaant̄e waa, ñwa'as̄e n̄swon̄ m̄e t̄a bo tsuu ànn̄u a mbo ñu tsu bur̄e b̄i ki swoswon̄ ni ìk̄ùm Yesu.”

¹⁸ Bo gh̄àan̄e m̄e laa, n̄twon̄e waa, ñgh̄aa a mbo bo ñwa'as̄e n̄swon̄ m̄e t̄a bo tsuu ànn̄u ȳi tsu bur̄e b̄i ki gh̄agh̄àà, k̄è ki d̄i'ì ni ìk̄ùm Yesu. ¹⁹ Lá Peta ni Jon kw̄i'ì a mbo bo m̄e, “A ka zi t̄si'ì bù m̄e, a n̄si mi'ì Nw̄i, a ku'un̄e aà a nyu'un̄e bù k̄è Nw̄i le; ²⁰ Lá a ñgh̄e ni ñḡàà ȳi'ì, bi'ì tswe ni ñka'at̄e swon̄ aà t̄si'ì ànn̄u ȳi m̄e bi'ì ȳe ñki yu'ù aà.” ²¹ Bo bù m̄e ñka'at̄e waa, ñma'at̄e waa m̄e t̄a bo gh̄e waa; kaa ñwa'á ajàn̄ ȳi m̄e mb̄e bo ññ isa'a a nu bo aà z̄i, ñlon̄ m̄e b̄è bi tsim le s̄i gha'as̄e n̄i Nw̄i ñlon̄ ànn̄u ya ȳi m̄e a le mfè'è aà. ²² H̄lòò ñu waa ȳi m̄e bo le ñgh̄ur̄e ni ànn̄u ȳi àȳeyer̄e aà ì le n̄tsȳat̄e m̄ighum mi ñikw̄a.

²³ Bi mà'at̄e m̄e waa, bo lò ñgh̄e a mb̄e bìl̄m̄ byaa n̄swon̄ ànn̄u ȳi m̄e bìl̄i bi nḡan̄mà'a Nw̄i bo bi bìl̄i bi ala'a bi le n̄swon̄ a mbo bo aà. ²⁴ Bo ȳu'ù m̄e, ñgent̄e ñj̄i jyaa a nd̄on̄ bo bitsim, n̄tsa'at̄e Nw̄i ñswon̄ m̄e, “M̄m̄a'ambi ȳi m̄e à kò'ont̄sir̄e aà, ñn̄an̄s̄è àbur̄è b̄o ñsyè ni m̄iȳàà n̄i ñḡon̄ ñjoò tsim j̄i m̄e ì tswe ghu aà, ²⁵ W̄o ȳi m̄e ò le ñgh̄irè taà ȳi'ì David, ñḡan̄af̄a'á gh̄ò a gh̄aa ñswon̄ ànn̄u ȳi m̄e Azw̄i Nw̄i a le lens̄e gho mbo aà m̄e,

'Mìntoŋ muu mi lwĩ, nì kwèè nì mìntiì muu aa a ya aa ε, bìtizi Nwĩ? Ngwè'è bê, ni kwà'atè nì innũ dāŋè àdāŋè a atu bù aa a ya?

²⁶ Bìfò bi mbi bù bi taŋtə nũ yàà bo bi

bìsa'a bi ìla'a, ànnu yaa bo a bæ yĩ mɔ'ɔ,

nzi a nto Mmà'àmbi bo bi Ayo'ònwĩ wâ.'

²⁷ Tsi'ĩ annu nĩŋkoŋ Herod ni Pilato a bo'ɔ ni bìtizi Nwĩ bo bi bàIsrael bi le ŋghotə fàa a mùm àla'a, ntaŋ minàŋ a atu Yesu ŋgàŋfà'á á gho yĩ mə à laa mǎŋsə aa, mbə yu wa yĩ mə ò le nyo'ɔ aa, ²⁸ a ŋghirə ànnu yĩ mə ò le ŋkà'à nì àdà'à yo, nìlèè mə a ka yi fè'è aà. ²⁹ Mmà'àmbi, yə la tsítsòŋ a àjàŋ yĩ mə bi kà'atè nì yì'i aà, fa atàŋəntiì a mbo bi'ĩ, ŋghirə tá ŋgǎŋfà'á jo ì ghaa nì mǐdà'à, ³⁰ tá ò ghensə abo yo ŋghirə tá àdà'à yo tá ghurə bê, ŋghirə ìlensə innu a bo'ɔ ni innũ tsyámbo nì ìkùm Mu gho Yesu yĩ mə à laa mǎŋsə aà."

³¹ Bo mǎŋsə mə a ntsà'atə Nwĩ laà, àdìgə ya yĩ mə bo le ŋghotə ghu aa a tsìgìŋè, Azwĩ Nwĩ a kuu nluu a ntiì bo, bo ghaà nswonə ànnu Nwĩ tsi'ĩ nì àtəŋəntiì.

Ayoo boɔ bi Kristo a bæ yi mɔ'ɔ

³² Annu bæ bya bii mə bi le nniŋ ntiì waa a nu Yesu Kristo aa, a le mbə tsi'ĩ yĩ mɔ'ɔ, ntiì wa i bæ yĩ mɔ'ɔ, kaa nù nìbò yì tsù kaa a wa'à lò nswonə mə àyoo yi à nì tsi'ĩ yi bê. Bo le mbòònsə njoð jyaa, ayoo yaa a tigè mbə tsi'ĩ ayoo mɔ'ò. ³³ Ngǎŋtoò Yesu jya i le ŋghèè nì mbii a ghàa tsi'ĩ nì àdà'à yì wè nswonə nì àjàŋ yĩ mə bo zi tsi'ĩ ànnu nĩŋkoŋ mə Mmà'àmbi Yesu à ywèenə nì nìwo aà. Ìbòŋ Nwĩ i le tswe a mbo bo bìtsim, nìfa nì àdà'à a mbo bo. ³⁴ Kaa nù tsù kaa à le ŋwa'à a titi bo tswe mə à le si boŋ ayoo, nìloŋ mə bo bìtsim bii mə bi le ntswe nì idìgə nsyè kì nì mǐla'a aa, bo le mfèèŋkè, nìlogə ŋkabə yĩ mə bi fee ghu aa, ³⁵ nzi nnoŋsə a mìkòrə ŋgǎŋtoò Kristo jya, bo tigè nìlogə nyàtə a mbo bæ bìtsim bii bi le si boŋə ayoo aà.

³⁶ Ma mùu noð, Joseph, mə bi lə njwe yi a Cyprus, a bæ nù ŋgwè'è Levi, ŋgǎŋtoò Kristo jya i tswè ìkùm yi nì Barnabas aa (nji'ĩ ìkùm ma ghú i bæ mə, Mu yĩ mə a lə'ətə ntiì bê aà) ³⁷ a kì mfee adìgə nsoo yi, nìlogə ŋkabə ya yĩ mə à le mfee ghu aa, nzi nnoŋsə a mìkòrə ŋgǎŋtoò Kristo jyá.

5

Annũ Anania bo Safira

¹ Lá nù yì mɔ'ɔ, ìkùm yi i bæ Anania, bó ŋgwé yì, Safira le mfèè adìgə nsyè yaa. ² Bo fèè mē, Anania a fi'itè ŋkabə àdìgə ya nìlèè, ŋgwé yì wa a kì nzi, à fi'itè mē nìlèè aa, nìtigə nìlogə àbùgə ŋkabə ya ŋghèè nnoŋsə a mìkòrə ŋgǎŋtoò Kristo jyá. ³ Lá Peta a betə yi mə, "Anania, a ghirə àkə ò ma'atə Satan a kuu a ntiì wò ŋghirə ò swonə àbǎŋnənnu a mbo Azwĩ Nwĩ, a àjàŋ yĩ mə ò fi'itə àbùgə ŋkabə adìgə ya nìlèè aa ε? ⁴ Mbəŋ tá ò fee adìgə ya, tigə a le mbə aa à yò aa ε? Nòð wa mə ò fèè mē aa, ŋkabə ya mə ò fèè ghu aa, i wa'à kì mbə aa tsi'ĩ yò aa ε? A tigè nìlo ŋghirə akə mə tá ò wa'atə ma yú àjàŋ ànnu a ntiì wò aa ε? Kaa ò sǐ àbǎŋnənnu aa a mbo bæ swonə, ò tswèè ìbǎŋnənnu aa a mbo Nwĩ." ⁵ Anania à yù'ù mə ànnu ma yú, ñwo a nsyè ŋkwo. Bè bìtsim

bii mə bi le nyu'u aa, nú jyaa i swerè si'i si'i. ⁶ Bɔɔjɔn bi zì òlìim akú yi ya òtigè nlogè mfè'è nghèe ntwinə.

⁷ Bìnòò ghəə kɪ tsyà bi tarə, ògwê yí a zì, kaa wa'à annù yíi mə a fe'è aa zì. ⁸ Peta a swon ghu mbo mə, “Məmbà, nanşə nswonə ghà, nì kì fèè àdìgə nsyè yùu ya aa nì ndùu òkabə kíkayè aa ɛ?” A swon mə, “Fìjə, àa tsi'ì ndùu yíi mə b'ì'ì kì fèè ghu aa.”

⁹ Peta a tigè òswon ghu mbo mə, “A ghìrè àkè mə tá bú ndòò ghò tanjə a kwà'ànə Azwì Mmà'àmbi aa ɛ? Yə mìkòrè mi bə bii bi twìj mə òdoo ghò aà, bo bii a ntsùndà, bo ka kii bè'è gho fè'è ni wò.” ¹⁰ A kì mburə wo tsi'ì maa noò a nsi mìkorə Peta òkwò. Bɔɔjɔn bya bí kùu mə, òyə mə à kwò mə aa, òtigè òki mbe'e yi mfè'è nghèè òtwìj a mbèe ndòò yí. ¹¹ Nìbò'ò nì wè nì le mburə tswa òghotə bɔɔ bi Kristo bítšim bo bi bə bítšim bii mə bi le nyu'u annù ma yú aà.

Ìnnù jì yěyerə bo bi ònnùtsyámbo

¹² Ngəntoo Kristo jya i le si ghìrè nì ònnù jì yěyerə bo bi ònnùtsyámbo a titi bə. Ngəmbii Kristo jyá i tsim i le si bòontə wa a ntsùmbù'ù yíi mə bi le nsi twon nì Ntsùbù'ù Solomon aa. ¹³ Kaa tsi'ì mə tá nù tsù yíi mə à le wa'à nù nìbò wàà bə aa tá à tswè nì àtəjə ntii a nzi òkuu wa mùm òghotə yàà, ka mə bo le si swon nì ònnù jì sigìnè òlon òghotə bɔɔ bi Kristo ma yú aa. ¹⁴ Lá ndùu bə bii mə bi le si nìj nì ntii waa a nu Mma'ambì Yesu aa i le si kù'ùsè gha'atə nì ghà'atə òghèe nì mbii; òndò mbàjə nò bo bi yí bāngyè i zì òkuu òku'usə nì ndùu waa. ¹⁵ Ìnnù jya jii mə ngəntoo Kristo jya i le si ghìrè aa, i ghìrè bə tigè be'e nì ògənmìghòò mfè'è nnòjşə nì a bìndómānjì a nì mìkuu bo bi a nì bimatà, ta bəe mə Peta a te'è ti tsyá tsyá, àlìləjə yi a wò a nu bí mɔ'ò. ¹⁶ Bə le si kii nlo nì mum ila'a jii mə i le ntswe a mbèè Yerusalem aa mfè'è nzi nì ògənmìghòò bo bi bə bii mə bi le ntswe nì izwì jì bí aa, nzi bi ghurè nì waa bi tsimè.

A ajəj yíi mə bi le tswa ngəntoo Kristo ònìj a atsəj aa.

¹⁷ Ngənmà'a Nwì yí òwè bo bi ògənjəkòrə jì, jii mə i le òki bə ngəj ghotə baSadukai bii mə bi le tswè maa nìkurə aa, le nluu nì àghè'è nò òlon ngəntoo jyá; òtigè nlogə òghìrè ànnù a nu bo. ¹⁸ Bo le òtigè ntswa ngəntoo jya òghèè ònìjə waa a ndátşəj. ¹⁹ Lá a ghìrè mbə nítugə angel Mmà'àmbi a zì òja'a ibà'a ndátşəj ya mfi'isə waa, nswon mə, ²⁰ “Nì ghèe òghèè òtəə a mùm òdámà'anwì jke'enə annù tsim nlon ntswènti yí mfii yuà mə. ²¹ Bo yù'ù mə laà, àbèè a fu'u, bo tigè òghèe wa a ndámà'anwì tsi'ì a titugə titugə, òka ndi'ì nì ànnù Nwì a mbo bə ghu.”

Ngənmà'a Nwì yí òwè a zì bo bi ògənjəkòrə jì tsim twonə òghòtə bìlì bi àla'a baYuda bítšim, ta tá ògəjSenendrio tsim tá bi bòontə. Bi bòontə mə, ntoo bə mə tá bo ghèe mfi'ì ngəntoo jya wa ndátşəj zi nì ju. ²² Ngənfà'a jya mə bi le ntoo aa i ghèè mə, òghèe kaa wa'a ngəntoo jya wa a ndátşəj yə, òtigə mbu mbii òswon mə: ²³ “B'ì'ì ghèe nyə bi nanşə mfi'ìjkə ibà'a ndátşəj jyá tsim, ògəjmbè èdìgè i kì òtəntə ghu mbe nì mìntşu mi ibù'ù myá. B'ì'ì ghèe òja'a ndátşəj ya kaa wa'à nù ghu bājə yə.” ²⁴ Tamàndò ògəjmbè òdámà'a Nwì bo bi bìlì bi ògənmà'anwì bo yù'ù mə laà, ànnù a tsyá waa, bo tigè òjwa'a mə kè ma yú ànnù ka yí bə aa mə akə le. ²⁵ Nù yí mɔ'ò a zì òswon a

mbo mæ, “Bè bya mæ nì kì n̄n̄ a atsaŋ aa bo tæ a mûm ñdámà'anwĩ ñdĩ'i n̄ ãnnù a mbo bè.” ²⁶ Tamándoo wa bo bì ñgǎñbê ñdámà'anwĩ jya bo ghèè ñlògè waa tsi'i à bɔɔ bɔɔ, kaa wa'à bə n̄ m̄dà'à lɔgè bə, ñlɔŋ mæ bo le si bɔ'ɔ n̄ mæ mbə bə bi tumtə waa n̄ ñgò'ò. ²⁷ Bo tswà mæ waa nzi n̄ bu, ñtɛ'ɛ wa a nsi Senendrio. Ngǎñmà'a Nwĩ yĩ ñjwè a betə waa mæ ²⁸ “Tigə bì'i k̄i baa nswon a mbo bù, ñkwantə mæ tâ n̄ tsuu annù n̄ ìkũm ñú ghú k̄i d̄i'ì aa ɛ? Yə n̄ a ajàn yĩ mæ ãnnù ya mæ n̄ d̄i'ì aa, a bàŋnè mæ nseɛnə a Yerusalem tsim! Tigə n̄ lòò aà ñn̄ñè àlèè ñú ghú a atu bì'i?” ²⁹ Lâ Peta bo ngǎñntoo j̄i mɔ'ɔ jya bo kwi'i mæ, “A bɔŋ a nyu'unə Nwĩ ñtsyatə bə.” ³⁰ Nwĩngɔŋ Ta bì bitaà bi'i à le nyweensə Yesu wa yĩ mæ n̄ le ñkwèentə yi a atibàŋnèbàŋnè ñzwitə yi aà. ³¹ Nwĩ a le ñŋentə yi a ndəŋ ntswesə yi a mbèè ñkwɛɛ yu n̄ m̄'à, a tigə bə Ngǎñntsyasə bə ñki mbə Ngǎñnyweensə bə, i ghirə mæ tâ bàIsrael tâ bo bəŋkə m̄int̄i myaa tâ Nwĩ à li'inə ifansənnù jya. ³² Bì'i n̄ biyəfə n̄ ñnnù ma j̄u, Azwĩ yĩ Làà yĩ mæ Nwĩ à fa a mbo bè bii mæ bi yu'unə nii aa a k̄i mbə ayəfə.

³³ Bo yù'ù mæ laà m̄int̄ɔŋ myaa mi lwĩ, bi lòò mæ bi zwitə ngǎñntoo jyá. ³⁴ Lâ ñú baFarisai yĩ mɔ'ɔ a tit̄i bo ngǎñSenendrio, ìkũm yi i bə Gamaliel, ñd̄i'ì ñòŋsə Moses yĩ mæ bè bit̄sim bi le si yu'unə aa, a tæ a ndəŋ ñswon bi ghirə ñgǎñntoo jya fɛ'è a abɛɛ a n̄ m̄ àt̄i noò. ³⁵ Bo fè'è mæ, a swon a mbo ngǎñSenendrio bya mæ, “BaIsrael, n̄ tsyɛsə ghuu n̄ ãnnù yĩ mæ n̄ lòò a ñghirə a nu bè buà aà. ³⁶ A k̄i le mbə a noò mɔ'ɔ Tadeous a biñnè ñswon mæ yu n̄ ñú yĩ ñwè yĩ tsù, m̄bàŋnè j̄i mɔ'ɔ tsò ñkh̄i ji n̄ kwà, i ghèè ñtsitə yi. Lâ bi yĩ ñzwitə yi, bə bya mæ bi le si yòŋè ghu ñj̄im aa bi sèènə waa, kaa ñghòtə yĩ ya kaa i wa'à n̄ ãnnù yĩ tsu fɛ'è. ³⁷ A ghè mæ ti bə a noò ñj̄im, Judas, mu baGalilea, a k̄i mfɛ'ɛ yĩ ngaa, wa noò ñsəŋ bə, ñghirə ñn̄òò bə i k̄i ñyɔŋə ghu ñj̄im. Judas ma ghú à le ñkwo, ñn̄òò bə bya mæ i le si yòŋè n̄ii laa i le ñki nseɛnə waa. ³⁸ A ñghèɛ a n̄ yuà ãnnù, mæ swon a mbo bù mæ tâ n̄ tsuu ànnu yĩ tsu a nu bè bú lɔ ghirə bə, tâ n̄ fi'isə abô yuu a nu bo. Mbə ãnnù yĩ mæ bo lòò ñghirə aa, a bə aa ãnnù yĩ mæ a k̄a'a ñm̄isɔŋ bəŋ a ka wò. ³⁹ Lâ bɛɛ a bə yĩ mæ ãnnù yĩ mæ bo lòò ñghirə aa, a lo aa a mbo Nwĩ bəŋ kaa mbə n̄ wa'à m̄an̄j̄i a mbo bo k̄i bə. Mbə n̄ gha'a ghuu a nu bo bəŋ mbə a tigə m̄bàŋnə mfè'è mæ n̄ to aa bú bì Nwĩ.”

⁴⁰ Gamaliel à ghàà mæ laà, baSenendrio bya bi yu'ù àd̄i'itè yi yá, ñtɔwəŋ ngǎñntoo jya i kuu nzi, bo ghòò waa, ñswon a mbo bo ñkwantə mæ tâ bo tsuu ãnnù n̄ ìkũm Yesu bu k̄i d̄i'ì bə; ñtigə m̄ma'atə waa mæ tâ bo ghɛɛ waa. ⁴¹ Ngǎñntoo jya bo fɛ'è wa a tit̄i baSenendrio jya, ñtigə ndorə ñghɛɛ nlon mæ Nwĩ à le ñlèntə waa nyə mæ bo ku'unə a ñkwɛrə ñd̄irətu ñlon ìkũm Yesu aà. ⁴² Bo fè'è ñghɛɛ n̄ m̄b̄i ñtigə ñd̄i'ì n̄ bə, ñseɛnsə n̄ ñtɔɔ yĩ ñsiḡinè ñswonə n̄ a mbo bo mæ Yesu à n̄ yu wa yĩ mæ Nwĩ à yò'ò aà, tsi'i ñjwĩ tsim, a mûm ñdámà'anwĩ bo bì a milà'a bə.

6

A ajàn yĩ mæ bi le ntsɔ'ɔ bə bi sàmbaa mæ tâ bì ka ñlèntə n̄ ñgǎñḡi'ì aà

¹ Ma mùu noò, òdùu ngǎnyөгѳnnù Yesu i le si gha'atѳ ngheε nѳ mbѳi. Ayōᅇ à le mfε'ε a titi bo, baYuda bii mѳ bi le si ghàà nighàà ni Grikiia aa bo le si ghàantѳ nѳ baYuda bii mѳ bi le ntswe a ndùgѳ òlon mѳ kaa bi le si wa'a nѳ bikw'i bi bāngyε byaa lēntѳ a mfa myaa mijѳ bo bi njoò tsim jii mѳ bi le si yātѳ a njw'i tsim aà. ² Ngǎnyөгѳnnù jya nighùm òtsò baa i le nghotѳ ngǎnyөгѳnnù jya ji mѳ'ѳ i tsim, òswonѳ a mbo bo mѳ, “Kaa a si bōᅇ mѳ tâ bѳ'inѳ ma'atѳ a nswonѳ ànnù Nwī n̄banᅇ ngheε òka nyatѳ mijѳ. ³ Bōᅇ bi maà, a ku'unѳ mѳ tâ ni lentѳ a titi bù, òtsѳ'otѳ mbāᅇnѳ ji sām̄baa jii mѳ bi beentѳ nѳ waa, tâ à bѳ bѳ bii mѳ bi luu nѳ Azwī bo bi ni m̄tsyε, tâ bѳ'inѳ fa ifà' à ma ghū a mbo bo. ⁴ Bѳ'inѳ ka bāᅇnѳ fa ib̄inù yī'inѳ tsim a ntsa'atѳ Nwī bo bi a nswonѳ ànnù Nwī.”

⁵ Annù ma yū a le mbōᅇ a nu bѳ bya bi tsim, bo tigѳ tsѳ'ѳ Stephen, ᅇ yii mѳ à le nluu nѳ àb̄iint̄i bo bi Azwī Nwī, ni Philip, ni Prochorus, ni Nicanor, ni Timon, ni Parmenas, ni Nicolaus, mu baAntiokia yii mѳ a le ntigѳ bōᅇ ᅇ ᅇ baYuda aà. ⁶ Bi le twonᅇ bѳ ma bù, òtε'ε waa a nsi ngǎᅇtoò Kristo jya, òn̄ᅇsѳ mbo a atu bo, ntsa'atѳ Nwī a atu bo. ⁷ Annù Nwī a le ntigѳ nseεnѳ ngheε nѳ mbѳi, òdùu ngǎnyөгѳnnù Yesu a Yerusalem i ku'ùsѳ ògha'atѳ tsi'i ànnù, ngǎᅇm̄'a Nwī jī ghà'atѳ i n̄ᅇ m̄int̄i myaa a nu Kristo ntigѳ yu'unѳ nѳ ànnù yi.

⁸ Stephen yii mѳ à le nluu nѳ ibōᅇ bo bi m̄idà' à mi Nwī aa, à le si gh̄irѳ nѳ ònn̄s̄yāmbo bo bi òlensѳ jī wѳ a titi bѳ. ⁹ Lá bѳ bi mѳ'ѳ bi le òlōᅇnѳ òka òligitѳ nѳ ànnù yii mѳ Stephen à le si swonᅇ ᅇkii nḡirѳ aà; bi le mbѳ bāᅇdāᅇghōtѳ baYuda (yii mѳ bi le si twonᅇ ni yī bѳ bii mѳ bi fε'ε a ndābū'ù aa), òlo a Cyrene bo bi Alexandria. Ma buu bѳ ni bi mѳ'ѳ bii mѳ bi le òlō a Cilicia bo bi a Asia aa, bi le òlōᅇnѳ òtigѳ nyōᅇ bo bi Stephen. ¹⁰ Lá Azwī Nwī a le mfa m̄tsyε a mbo Stephen ni m̄an̄jī yii mѳ à le ghàà mburѳ ᅇkutѳ m̄intsū myaa. ¹¹ Bo tigѳ òᅇ'esѳ ngheε ntotѳ bѳ mѳ tâ bi swonᅇ mѳ, “Bѳ'i le nyu'u a ghàà ni òghàà ni atsa'a mbēᅇᅇtѳ nѳ Moses bo Nwī ghu.” ¹² Bo gh̄irѳ bѳ bo bi b̄il̄i bi ala'a, ni ngǎᅇd̄i' i òᅇsѳ òw̄isѳ òtōᅇ ngheε tswa Stephen òlōᅇ ngheε ni ghu a nsi baSenendrio ¹³ òlōᅇ bѳ mѳ tâ bo zi mbѳ b̄iyōfѳ, ògh̄irѳ bo fε'ε òtѳ òtsweε ibāᅇn̄n̄nù òswonᅇ mѳ, “ᅇᅇ ghuà a ghàà m̄ighàà m̄i bi, mbēᅇᅇtѳ nѳ àᅇᅇᅇ Nwī yū bo bi òᅇsѳ ghu. ¹⁴ Nlonᅇ mѳ bѳ'i le nyu'u a swonᅇ ni mѳ Yesu mu baNazareth wa a ka yi sà'a aᅇᅇᅇ yū, i kii kwensѳ b̄in̄ᅇsѳ bya mѳ Moses à le mfa a mbo bѳ'inѳ aà.” ¹⁵ Bѳ bya b̄itsim mѳ bi le ntswe wa ndā Senendrio aà, bi le ngheε ki lēntѳ, òᅇ òsi Stephen i bōᅇ ntigѳ mbѳ tsō nsi angel.

7

A aᅇᅇ yii mѳ Stephen à le nswonᅇ ànnù Nwī a mbo baSenendrio aà

¹ Ngǎᅇm̄'a Nwī yī ᅇwѳ a betѳ Stephen mѳ, “Aa tsi'i ànnùn̄i ᅇkonᅇ mѳ bi swonᅇ laà le?” ² Stephen a swonᅇ mѳ, “Yu'utѳ ò b̄itaà ni bōᅇ bi maà, Nwī yii mѳ a ᅇwēēnѳ aà, à le mfε'ε òtsi'i taà yi'inѳ Abraham, wa a noò wa mѳ à le ntswe a Mesopotamia aa, maà noò kaa a burѳ t̄i a Haran ka òtswe, ³ òswonᅇ ghu mbo mѳ, ‘Mà'atѳ ala' à yuu bo bi ᅇᅇw̄'endā ghō, m̄fε'ε ngheε a aᅇᅇᅇ yii mѳ mѳ ka figitѳ a mbo wō aà.’ ⁴ A tigѳ ma'atѳ ala' a baKaldea, ngheε ntigѳ ntswe a Haran. Taà yī à lēē ᅇkwo, Nwī a gh̄irѳ yi a fε'ε òzi fàa ala' a yuà mѳ ò tswε ghu ts̄itsōᅇ aà. ⁵ Kaa Nwī

kaa à le ñwa'a adigə nsye ghu mbo fa mə tá à bê yi bê; kaa tsi'i mú àdìgə yìi mə à ghà'atə mbə nte'è àkòrə yi ghu aa bê. Lâ Nwĩ à le ñkà'à mə yu ka yì fa ala'a mà yù ghu mbo tá tigə mbə à yi bo bì à yi bɔɔ bi bìi bì ka yì yòn ghu ñjìm aà, ka mə a le si bə maà noò kaa a wa'à ni nu tse aà. ⁶ Nwĩ à le nswon ghu mbo aa mə, 'm̄fòrə yì ì ka yì gھے bə bígìi a ala'a badàñ tá bì ghìrə waa nì ìbù'ù jyaa, ì di ñgì'i a mbo bo ìlòò ñkhi jì ni kwà.' ⁷ Nwĩ a swon mə, 'Lâ mə ka yì ñjì isa'a a nu bə bìi mə bo ka yì ghìrə waa nì ìbù'ù aà, a yi ti bə a ñjìm bon bo ka yi fè'è zì mmii gha fàa adigə laà.' ⁸ Nwĩ a le ñwàrə akàà bo Abraham ñləə annù ñjètə bɔɔ mbàñnè tsɔ alənsə. Abraham a jwe Isaac ñtigə ñjètə yi a nì ñjwi jì nifwaa. Isaac a jwĩ Jakob, Jakob yìi ñgaa a tigə ñjwe bítà bi ñgwè'è bi'inə bya ñìghúm ñtsò baà.

⁹ 'Bítàbè bi'inə bi le ntswe nì àghè'ənə a nu Joseph, m̄fee yi a ala'a Egipto, lâ Nwĩ a tswə bo yu, ¹⁰ m̄fi'i yi a múm ñgì'i, m̄fa m̄tsye ghu mbo ñghìrə Pharoah Mfò baEgipto a kɔñə yi ñtigə ghìrə a bə Gúmnaà, ñtigə nsa'a nì àla'a baEgipto bo bì ndà Pharoah ntsim. ¹¹ Njì ì le ñkuu a ala'a baEgipto tsim bo bì a ala'a Cana, ñnìj ñgì'i yì ñwè a nu bə, ñghìrə bítàa bi'inə bi tigə ñlɔɔ nì m̄jì kikan. ¹² Jakob a yu'u mə m̄jì m̄i le tse a ala'a baEgipto, ñtoo bítàa bi'inə ghu a ñgaa yì ñtsyambìi. ¹³ Bo bù m̄ ñgھے ghu a ñgaa yìi ì yòñtə aa, Joseph a ghìrə bɔɔ bi maà bi bì zì yi, ñkì ñghìrə Pharoah a zì ñgwè'è yì. ¹⁴ Joseph a swon mə tá bì gھے ntwon taà yì Jakob bo bì ñgwè'è yì ntsim, ìtu bə m̄ighum m̄i sàmbaa ntsò ntaà. ¹⁵ Jakob a sigə ñghèè a ala'a baEgipto, ñyi ñkwo ghu, yubon bo bì bítàa bi'inə, ¹⁶ bo kwò m̄ ghu, bi bè'è ìkú jyaa ñkɔ'ɔ nì ju a Shechem, ñtwinə waa wa nisyè nya mə Abraham a le nyuu ni ñkabə a mbo bɔɔ bi Hamor a Shechem aà.

¹⁷ 'Lâ noò à kà m̄ ñku'u mə tá Nwĩ tá ghìrə ànnù yìi mə à le ñkà'à a mbo Abraham aa, ñdùù bə bi'inə a ala'a Egipto ì burə ñgha'atə tsi'i ghà'atə ñgھے nì m̄bìi ¹⁸ ñywe'e a noò yìi mə mfò yì m̄'ɔ yìi mə kaa à le ñwa'à Joseph zi aa, à le ñkɔ'ɔ ntigə nsa'a nì àla'a baEgipto. ¹⁹ A le ntañ m̄nàn a atu bə bi'inə, ñdi ñgì'i a nu bítàa bi'inə ñtswa nì waa nì àdà'à mə tá bo me'e bɔɔ byaa a abeə mə tá bì kwokə. ²⁰ A le mbə aa ma mùu noò mə bi le ñjwe Moses, a burə m̄bə tsi'i mu yìi mə à le mbon a yə ñkì bon a nsi m̄i' Nwĩ aà. Bi le ñkɔ'o yì a ndùgə bo a nì bìsàn bi tarə. ²¹ Nòò wa yìi mə bi le ñlògè yì a ndùgə bo m̄fè'è ñghèè ñləə a abeə a adigə dàñ aa, mu Pharoah yì m̄angyè a logè yi ni mú yì ñtigə ñkɔ'o yi. ²² Bi le ndì'i yi ni m̄tsyè m̄i baEgipto m̄i tsim, a nanşə ñzi ñìghàa tsi'i sigìnə ñkìi ñghìrə nì ñnnù jì wè jì wè.

²³ 'Nòò yìi mə Moses à yì mə mbə ìlòò m̄ighum m̄i ñkwà aa, ñwa'atə mə yu gھے ghantə bɔɔ bi maà bi, bɔɔ bi baIsrael. ²⁴ A ghèè m̄, ñyè ñù baEgipto a ká ñku ni mu maà yì yì m̄'ɔ. A yə m̄ laa, ñgھے a ñkwi'inə, ñtswa ñù baEgipto wa ñkù ñzwitə nlon ñgì'i ya yìi mə à le si ñjì a nu mu maà yì ñù baIsrael wa aà. ²⁵ A le si ghìrə laa ñwa'atə ni mə bɔɔ bi maà bi bì ka zi mə Nwĩ ka kwetə tá yù fi'i waa wa a múm ñgì'i, lâ kaa bo wa'à zì. ²⁶ Abèè fù'ù mə a zì ñyè bɔɔ baIsrael bì m̄'ɔ bi ká ñyɔñə, a lɔò mə yu fàatə waa tá tá bo tsuu ki yòñə, ñswon mə, 'Bisú bá, nì tsuu ki to, tigə nì laa mbə bɔɔ bi ma aa ε?' ²⁷ Lâ ñù wa yìi mə à le ñlògìnə fìkòrə fya aa, a tñ Moses lò'òsə m̄betə ghu mbo mə, 'A

gho aà a lèè wò mē ta ò tigē mbu'utē yi'i ṅkii ntsò'otē nī mīsa'a mī'i aa ε? ²⁸ O bù ñlòo aa nzwītē mē tsó mē ò kī zwītē ṅū baEgipto wa a yoo aa ε? ²⁹ A kwī'i mē laà, Moses a fe'è wa ala'a baEgipto ṅkhē ṅghèè a ala'a Midia ñtigē ntswe ghu nī ṅgi, ṅjwe bōo mbāṅnè ghu bi baà.

³⁰ “Hlòò mīghum mi nīkwà ì tsyà mē, angel Nwīṅḡḡḡḡ a zī ntsi'i Moses, ntswe a mum àtsùgē iti yīi mē mō'ò i le si bērē ghu aa, a nta'a mīwèè wa a mbèè ñta'a Sinai. ³¹ Moses à yè mē, ànnù a burè ntsya yi, a ghēntē a ntē ghu mbèè ta nanṣē lèntē yē. A kà mē aa ṅghē ghu nyu'u ṅjī Mmà'àmbi a swōṅ mē, ³² ‘Mē nī Nwīṅḡḡḡḡ bì taà buu, Nwīṅḡḡḡḡ Abraham, yī Isaac, nī yī Yakob.’ Moses yū'ù mē, nū yī i swerē, a tigē mbenē ba'à bà'à; kaa a wa'à nī ñtīi bu ntswe a lèntē àdīgē yā. ³³ Mmà'àmbi a swōṅ ghu mbo mē, ‘Tso'otē ntam jo jyā, ñlōṅ mē àdīgē yuà mē ò tē ghu aa, à nī àdīgē nsye yī làà manṣē. ³⁴ Wa mē līi mē ṅyē mbuu ṅgi'i yīi mē bē ba a ala'a baEgipto bi yē aà. Mē yū'ù àjàṅ yīi mē bo yē'ē ṅgi'i yāà aa, ṅsigē nzi a fi'i bo wa mūm ṅgi'ì. Zī faà la tsītsōṅhē. Mē ka too gho a ala'a baEgipto.’

³⁵ “À leè ṅkī mbē aa tsi'i Moses ma ghū mē bōo bi maà yī le ntuu, mēbetē ghu mbo mē, ‘A gho aà a lèè wò mē tā ò tigē mbu'utē yi'i ṅkii ntsò'otē nī mīsa'a mī'i aa ε?’ mē Nwī à leè ñtoo mē tā ghē ṅka nsa'a nī bōo baIsrael, i kīi fi'isē waa a mūm ṅgi'ì. Angel wa mē à le nzi ntsi'i yi wa mūm àtsùgē ṅgèè mē a le si khi aa, a tswē ghu mbo, ṅkwetē nī yi. ³⁶ A nī Moses ma ghū mē à le ghīrē ilensē innù bo bì innūtsyāmbō a ala'a baEgipto bo bì wa Mīyaa yī mbagītē bo nī a anta'a mīwèè mīwèè a atū ìlòò mīghum mi nīkwà. ³⁷ A nī Moses ma ghū mē à le nswōṅ a mbo bōo baIsrael mē, ‘Nwī à ka yī ghīrē tā ṅgāṅtoò yī yī mō'ò tsó mē tā bu mfē'è a tīīi bōo bi maà buu aà.’ ³⁸ A nī yu mē à le ntswe bo bì ṅghòtē bōo baIsrael bya wa anta'a mīwèè mīwèè ṅkī tswe bo bì bitāà bi'inè, a bō'ò angel wa mē à le ṅghàà ghu mbo a nta'a Sinai aà. A le ṅkwērē ntoò Nwī yīi mē i fa ntswētīi a mbo bē aa, a mfa a mbo bi'inè.

³⁹ “Lā bitāà bi'inè bi le ntuu a yu'unē yi, ntuu yi, ṅkwensē ntīi waa, mēbēṅ mēbu tigē nlii nī mēbīi waa fu a ala'a baEgipto; ⁴⁰ ṅtigē nswōṅ a mbo Aaron mē, ‘Ghīrē bīnwī nīfa a mbo bī'i tā bì ka ṅghē nī a mbīi bī'i, ntsyasē nī yi'i. Kaa bī'i sī annù yīi mē a ghīrē Moses ghū yīi mē à le ntsyāsē yi'i bī'i fe'è a ala'a baEgipto aa zī.’ ⁴¹ Bo tigē mēbōo fīṅkobē fi bē tsó mū mēbōṅ ma mūu noò, ṅtigē nzwītē nī naà mma'a nī fīṅkobē mē fū ghu, ṅtigē ndorītē nloṅ fīṅkobē mē fū mē bo le nanṣē nī mēbō myaa aà. ⁴² Laà, Nwī a tuū waa, mma'atē waa mē tā bo fa ibīi nū waa, ṅtigē ṅgha'asē nī ntsū ntsò yīi mē i tswe a aburē aà, ma yū a yōṅ aa àjàṅ yīi mē bi ṅwa'anē a mūm àṅwà'anē ṅgāṅtoò Nwī aà:

‘Nī le mbaa nzwītē nī naà a mma'a mē ghu

wa atū ñdūu ìlòò jya mīghum mi nīkwà mē nī le ntswe ghu wa anta'a mīwèè mīwèè aa ε, baIsrael?

⁴³ Tigē nī le si bè'è aa ñtāṅ nwī Molok bo bì fīṅḡḡḡḡ fi nwī Refēn,

māṅkobē mīi mē nī le nnanṣē mē nī ki mīi aà;

ma mūu àjàṅ, mē ka fi'i ghū i ghīrē tā nī fe'ē ṅghèè a mbīi ala'a baBabilon.’

44 “Ntàn wa mē i le si figitè ni mē Nwĩ a tswe bo bì bē bi aa, i le ntswe a mbo bitaà bi'inè wa anta'a miwèè miwèè. Bi le ghurè nyon aa tsi'ĩ àjàn yii mē Nwĩ a le mfigitè a mbo Moses mē tâ à ghurè aa. 45 A yĩ mē ti bē a n̄im bitaà bi'inè bo bì Joshua bi tigè ñlogè ntàn ma ghũ ñkkuu ni ghu fàa ala'a, wa noò mē bi le ntigè nzi kwèrè idigè ila'a itoo jya jii mē Nwĩ à le mfuwè waa, bi fe'èkè aa. Ntàn wa i le ntigè tswe fàa ala'a ñlogè aa maa noò ñzi nywe'e a noò yii mē David a le mbē mfō aa. 46 Nsi David i le mbònj bo Nwĩ a lontè mē tâ Nwĩ tâ à ma'atè tâ yù bɔɔ nda a mbo yu Nwĩ Yakob. 47 Lã à leè m̄ban̄nè ntigè mbē aa bē Solomon mē Nwĩ à le mbeentè mē tâ à tigè mbɔɔ nda ma yũ ghu mbô.

48 “Lã Nwĩ yii mē n̄i Ako'òntsirè aa, kaa si aa m̄m̄ m̄la'a m̄i mē á b̀ɔ̀ b̀é n̄i m̀b̀o myaa aa tswe b̀é; ma yuú ànnù a ỳon aa tsi'ĩ ni ñighàà n̄i mē ñgàn̄toò Nwĩ à le nswon̄ aa, mē,

49 ‘Mmà'àmbĩ Nwĩng̀on̄ à swon̄ mē, àb̀urè a n̄i àb̀èrè yá, ñsyé i b̄an̄nè m̀b̀é akè'è ntetè ñtsa' à jã.

Mbē ò tigè ñbu nan̄sè mbɔɔ aa àjànè nda yuu a mbo mē aa ε?

Adigè yii mē mbē mē tswé ghu m̄m̄intè aa, a fè aa ε?

50 Tigè njoo mà jũ tsi'ĩ tsim aa a le nnan̄sè mē aa ε?

51 “N̄i burè nan̄sè ntii atu bē laà aa a ya aa ε? M̄int̄i muu mi burè mbē bē m̄i b̄it̄i Nwĩ aa a ya aa ε? N̄i k̄ut̄è ñt̄on̄nè juu kaa wa'à k̄on̄ a nyu'ù ñtoò Nwĩ aa a ya aa ε? Ni k̄ii ntii n̄i àtu a mbo Azwĩ Nwĩ tsits̄on̄ aa tsi'ĩ àjàn̄ yii mē bitaà buu bi le si gh̄irè aa. 52 Nḡan̄toò Nwĩ yĩ tsù à tswe ghu mē bitaà buu le ñwa'à àk̄orè yi ka ntso'ɔ aa ε? Bo le nzwitè nḡan̄toò Nwĩ jya jii mē i le nswon̄, àgha'a á burè mē nsa'a ñsà'à aa, mē yu wa yii mē annù yi a tsinè aa à ka yĩ zĩ aa. Tsits̄on̄ ni k̄i mē ñfee yi, ñtswa yi nzwitè. 53 Tigè a le ñkwèrè bu ñkwèrè ñon̄sè Nwĩ wa mē baangel bi le mfa a mbo bu aa ε? Lã a gh̄irè àkè kaa ni wa'à yu'unè aa ε?”

Ajàn̄ yii mē bi le ntumtè Stephen n̄i ñg̀ò'ò àà

54 Nḡan̄senadrio bya bi yù'ù mē annù yii mē Stephen à le nswon̄ aa, m̄it̄on̄ myaa nan̄sè ñlwinè, bi tigè ñkurè ni m̄is̄on̄è myaa ghu nú. 55 Lã Azwĩ Nwĩ yii mē a laa m̄an̄sè aa, a le ñkkuu lwensè Stephen, a t̄e'è mi'ĩ mi ntigè n̄lii n̄i àb̀urè ghu, à kà mē aa n̄lii, nyè ñigha'a ni Nwĩ n̄i mē ni ñwèèndè aa, ñk̄i nyè Yesu a t̄è a mbèè ñikwèè Nwĩ n̄i mà'à. 56 A yè mē laà, ñswon̄ mē, “Yè ñi, mē yè àb̀urè a ña'anè, mē yè Mu N̄u a t̄è a mbèè ñikwèè Nwĩ n̄i mà'à!”

57 Bo yù'ù mē laà, ñt̄on̄nè mbo'o, ñlogè mbô myaa ñkutè ñt̄on̄nè jyaa ghu, ñywunè ñkhonè tsi'ĩ bì tsim ñghèe a mbèè Stephen, 58 ñtswa yi nswon̄ mfè'èsè wa a m̄m̄ àla'a ñghèe mmà'à a abèè, ñtigè ntumtè yi n̄i ñg̀ò'ò. B̄iyèfè b̄ii mē bi le ntswe ghu aa, bi le ntso'otè itsè'è jyaa nn̄on̄sè a mik̄orè m̄j̄on̄ yĩ mò'ò, ñk̄umè yi i bē Saul. 59 Bi kà mē aa tumtè n̄i Stephen aa, a tsa'atè Nwĩ ñswon̄ mē, “Mmà'àmbĩ Yesu, lògè nt̄i ghã!” 60 Nswetè miku'utè mi a nsyè, ñt̄on̄nè ñghaa tsi'ĩ ni m̄it̄i ñswon̄ mē, “Mmà'àmbĩ, tsuú annù yĩ bi yuà a nu bo l̄o ñiñ b̄é.” A ghàà mē nswon̄ laà, m̄burè ntsii.

8

Ajàn yïi mē bi le si tso'ɔ nī àkòrə bɔɔ bi Kristo a Yerusalem aà

¹ Saul à le beentə mē tā bì zwiətə Stephen.

Tsi'í maa njwi, bi lɔgìnè òtigè ntsɔ'ɔ nī àkòrə ɲghotə bɔɔ bi Kristo a Yerusalem tsi'í nī mītì. Bo bitsim bi tigè mfe'ekə ɲkhəkè òsɛɛnə ɲghèè a mbù'ù àla'a baYudea bo bì yí baSamaria. Òtigè mma'atə tsi'í ɲgǎɲntoo Kristo a Yerusalem. ² Bè bì mɔ'ɔ bìi mē bi le si yu'unə nī Nwí aa bi le ntigè nlogə Stephen ɲghɛɛ ntwiɲ, ɲkí nyə'ə yi tsi'í a mbê ànnù.

³ Lã Saul à le mburə nɔɔ mē yu burə ta ɲgí'i a nu ɲghòtə tsi'í tà. A le mfe'è òghɛɛ ntigə ɲkuu nī mīla'a mīla'a, mfi'i nī bɔɔ bi Kristo ghu, bǎɲgyè bo bì m̀bǎɲnè, m̀ma'a nī waa a ndátsanè.

Ajàn yïi mē Philip à le nswon ɲtoo yí sigìnə a Samaria aà

⁴ Ngǎɲmbii Kristo jii mē bi le mbù'ù waa nseensə aa, bi le ɲghèè òtigə nswonə nī òtoo yí òsigìnə ya tsi'í idigə tsim. ⁵ Philip à le nsigə ɲghɛɛ a múm àla'a baSamaria òtigə nswonə nī ànnù a mbo bè ghu nlonə Ayɔ'ò Nwí wá. ⁶ Nnòò bē yïi mē i le ntswe ghu aa, i naɲsə òtigə yu'utə nī ànnù ya yïi mē Philip à le si swon aà nī òtì waa tsim. Bo bitsim le si yu'u ànnù ya mē à le si swon aa ɲkii nyə nī òlensə jii mē à le si ghìrè aà; ⁷ Izwí jì bi i le si tigə fe'ekə nī nu bè bì ghà'atə bìi mē bi le ntswe nī izwí jì bi aa, ɲyə'ə tsi'í nītì. Bè bì ghà'atə bìi mē òdigə nú jyaa i le ǹtì ɲko'onə aa, bo bì b̀b̀wènkè bi kí ǹtì. ⁸ Maa ajàn ɲidore nī wè ni le ntswe maa múm àla'a.

Ajàn yïi mē Simon ɲùbisòrè à le mbəɲkə nti yí aà.

⁹ Nù yí mò'ɔ à le ntswe a ala'a Samaria, òkùm yi i bə Simon, a ghìrè nī majìkè m̀burə m̀fumsə bē bi tsim ghu, òswonə nī mē yu nī ɲù yí ɲwè, ¹⁰ Bè bitsim wa ala'a, bì kègə bo bì bì wè, bi bìi ànnù yi òswonə nī mē “Wa ɲù ghúlà, wá à nī m̀dà'à mī Nwí mya mē bi swonə nī mē mī tii aà.” ¹¹ Bi le si bìi nī ànnù yïi mē à le si swon aa nlonə mē à le m̀fumsə waa nī majìgè yí wa nī nòò yí òsyá aà. ¹² Nòò wa mē bi le nyu'u ɲkí mbii ɲtoo yí òsigìnə ya mē Philip à le nzi nī yu nlonə ànnù nifò Nwí bo bì Yesu Kristo aà, bo le ɲkwèrə ɲkí, m̀bǎɲnè bo bì bǎɲgyè. ¹³ Simon, nī àtu ìb̀hì nú yi, à le ɲkí mbii yïi ɲgaa bi murè yi ɲkí, bì murè mē yi ɲkí aa, a tigè òzinə bo Philip, ɲyə nī òlensə ònnù bo bì ònnù jì yeyerə jii mē Philip à le si ghìrè aa, ànnù a tsyá yi.

¹⁴ Ngǎɲntoo Kristo jya mē i le ntswe a Yerusalem aa, i yu'u mē bè bìi mē bi le ntswe a Samaria bi bìi mē nighàà nī Nwí aa, ntigə ɲtoo Peta bo Jon a mbo bo. ¹⁵ Peta bo Jon bo ghèè mē ghu, òtsa'atə Nwí a atu bè bya bìi mē bi le mbii Yesu aa mē tā bo kwèrə Azwí Nwí. ¹⁶ A le tì bə ma mùu noò aa bon kaa Azwí Nwí a burə tì a nu ɲù nìbò sigè bē. Bi le mmurə waa aa tsi'í ɲkí nī òkùm Mmà'ambì Yesu. ¹⁷ Peta bo Jon ǹɲsə m̀bò myaa a atu bo,bo kwèrə Azwí Nwí.

¹⁸ Simon à yè mē mē bə kwèrə Azwí Nwí a ajàn mē ɲgǎɲntoo Kristo jya i ǹɲsə nī m̀bò myaa a atu bo aa, m̀fà ɲkabə a mbo Peta bo Jon, ¹⁹ òswonə mē, “Nì kí mfa m̀dà'a ma mú a mbo mē, mē ɲù yí tsù yïi mē mē òǹsə maà mbo ghu atu aa, tá à kí ɲkwèrə Azwí Nwí.”

²⁰ Peta a kwi'i ghu mbo mē, “Tá ò kwo nī ɲkabè yò ya mbwɛ mē mbə ò m̀ɔntə mē mbə ò yuu m̀təɲnè mī Nwí nī ɲkabè! ²¹ Kaa ò s̀i nī

ànnũ tsu a mùm àfà'a yi'i tswê ñlonj mæ kaa ntii ghô sî a nsi mi'i Nwĩ laa aà. ²² Bənjə ntii gho lâ, n̄ma'atə annu yĩ bi mà yũ mæ ò tãntə aà, n̄bu'u mbo a mbo Mmà'àmbi mæ, n̄ò tsu, m̄bə a li'inè ifansənnu jo nlonj annu ma yũ mæ ò wà'atə a ntii wò aà. ²³ Nlonj mæ m̄ə yə mæ ò tswə n̄i fĩbuu fii fi lwĩ si'i, ò bə ngànjatsanj a mbo innu jĩ bĩ.”

²⁴ Simon a swonj a mbo Peta bo Jon mæ, “Mè bu'u tsi'i m̄bo, tsà'atə Nwĩngònj ñlonj njkwitũ gha mæ ànnu ma yũ yĩ tsu mæ n̄i swonj aa, mæ tâ à tsuu a nu m̄ə l̄õ f̄è'è.”

²⁵ Peta bo Jon b̄ii m̄ə ànnu Yesu n̄i n̄si n̄i nsi njki man̄sə a nsèənsə ntoò ya nlonjə Mmà'àmbi, mbu m̄bii fu a Yerusalem. Bo kà m̄ə aa b̄ii aa, ntigə nswonjə n̄i n̄toò yĩ nsiginè ya a itoo jĩ ghà'atə a mùm àla'a Samaria.

Ajanj yii mæ ngànjafà'à yĩ njwè a ntɔ'ɔ mfɔ baEthiopia à le mbənjə ntii yĩ àa

²⁶ Angel Mmà'àmbi a swonj a mbo Philip mæ, “Tan̄tə nũ yò, n̄sigə njghèè n̄i m̄anjĩ yii mæ à lo a Yerusalem njghèè n̄i a Gaza aa,” (m̄anjĩ ma ghũ kaa bi si ghu burə aa ki tsyà). ²⁷ Philip a tan̄tə nũ yĩ njghèè. Sònj n̄u b̄aEthiopia yĩ m̄ɔ'ɔ, m̄bə ngànjafà'à yĩ njwè a mbo Kandese, Mfɔ m̄angyè baEthiopia, yii mæ à le si l̄èè n̄i njkabə yĩ aa, à le njghèè a Yerusalem aa a mmii Nwĩ. A lò mæ wa Yerusalem ²⁸ mbu ntigə njkwè n̄ii fu a ala'a Ethiopia aa njkuu kaligə. A kà m̄ə aa ghèè wa mum kaligə yĩ wa aa, ntigə ntwonjə n̄i àdigə anwà'ànè yĩ m̄ɔ'ɔ a mùm anwà'ànè ntoò Nwĩ Yesaiah. ²⁹ Azwĩ Nwĩ a swonj a mbo Philip mæ, “Khètə nyònjtə fii mbèè kaligə.” ³⁰ Philip a khètə m̄ə nyonj aa, nyu'u a twonjə n̄i àdigə anwà'ànè yĩ m̄ɔ'ɔ a mùm anwà'ànè ngàntoò Nwĩ Yesaiah, m̄betə yĩ mæ, “O yu'u n̄i ànnu yii mæ o twonj aa è?” ³¹ A kwi'i mæ, “M̄bə m̄ə yu'u aa mæ akè ti ghè mæ n̄u à t̄ò'òtə a mbo m̄ə aa è?” Nswonj a mbo Philip mæ tâ à k̄ɔ'ɔ ntswe bo yu wa mum kaligə. ³² Adigə anwà'ànè Nwĩ yii mæ à le si twonj aa a le mbə yulà,

“A le mbə tsò m̄b̄injərè yii mæ bi logə njghèè a njwà aà, kè tsi'i tsò mú m̄b̄injərè yii mæ bi k̄ɔɔ inònjè jĩ kaa a wa'à yè'è aà. A njḡinj njḡinj, kaa à le njwà'à ànnu tsu ghaà b̄ə.

³³ Bi le nd̄irisə atu yĩ kaa wa'à isa'à yĩ n̄i ànnu n̄njkonj sa'à.

M̄bə wò a swonjə ànnu ñlonjə njgwè'è yĩ aa è?

Nlonj mæ n̄tswènt̄i yĩ fàa atu n̄syè ì lwĩ'i m̄ə aà.”

³⁴ Ngànjafà'a Mfɔ Ethiopia wa a betə Philip mæ, “Ngàntoò Nwĩ ghũ a ghàa laa ñlonj aa wò aa è? A ghàa aa nlonj njgaa yĩ kè nlonj njgaa njùd̄anj aa è?” ³⁵ Philip a tigə n̄loginè njka njghaa, n̄loginè n̄i àdigə anwà'ànè ma yũ a nswonj ntoò Yesu yĩ n̄siginè ya ghu mbò. ³⁶ Ajanj mæ bo yu le si tigə n̄zinè n̄sigə njghèè wa a m̄anjĩ aa, bo le njghèè nywe'e a adigə yii mæ njk̄i le ntswe ghu, ngànjafà'a Mfɔ Ethiopia wa a swonj a mbo Philip mæ, “N̄k̄i ghũl̄à, àyoo yii mæ m̄bə a k̄ii mæ tâ bi tsuu a gha a njk̄i murə aa, à n̄i à kè aa è?” [³⁷ Philip a swonj ghu mbo mæ, “M̄bə bi ti murə gho a njk̄i mæ m̄bə ò b̄ii n̄i ntii ghô tsimè.”

A kwi'i mæ, “Mè b̄ii mæ Yesu Kristo à n̄i Mu Nwĩ.”] ³⁸ A le ntigə nswonj kaligə wa a t̄èè, bo Philip f̄è'è n̄sigə njkuu wa mùm njk̄i, Philip a tigə n̄imurə yĩ wa a njk̄i. ³⁹ Nòò wa mæ bi le mf̄è'è wa a mùm njk̄i aa, Azwĩ Mmà'àmbi a logə Philip njghèè n̄i ghu. Ngànjafà'a Mfɔ Ethiopia wa a

ghə mə yu ki lèntə, kaa wa'à yi bú ñyə, lá ñlo ntigə ɲghɛɛ ñii, ñluu ni ñidorə. ⁴⁰ Philip à ghə mē mə yu ki yə, ñtigə ntswe yi bə a ala'a Azotus. A tsyà mē ghu ɲka ɲghɛɛ aa, ñtigə nseensə ñi ñtoo yí ñsiginə ya a ñi ñtoò tsim jii mə i le ntswe a mánji aa, m̀bɔɲ ɲghɛɛ kù'u a ala'a Kaisaria.

9

Ajàn yii mə Yesu à le tsi'i Paul a bəŋkə ñtiì yi aà

¹ Saul à le mbù ɲghɛɛ ñi mb̄ii m̄mi'i tsi'i atú yi, ɲka'atə ñi ɲgǎɲyègənnù Mmà'àmbi jyá, ñswonə ñi mə yu ka zwitə waa. A le ɲghɛɛ a mb̄ɛɛ ɲgǎɲmà'a Nwí yí ɲwè ² ñswonə ghu mbo mə tá à ɲwa'anə àɲwà'ànə yii mə a figitè ɲú yii mə yu ni ghu aa, m̀fa mə tá yù ghɛɛ m̀fa a mbo ndaɲghotə baYuda a Damascus; tá bɛɛ mə yu ghɛɛ nyə bē bí tsu, m̀bāɲnə kə bāɲgyè, b̄ii mə bi yonə Mánji wa aa, yu tswatə waa, ɲkwɛrə mb̄ii ni bu a Yerusalem tsó ɲgǎɲətsanə.

³ Saul à f̄ɛ'ɛ mē ɲka ɲghɛɛ a mánji, ɲghɛɛ ntigə ɲkuu a Damascus, ɲghəə ki yə, ɲká'à yí m̀ɔ'ɔ i wi'íkə nlo a aburə, ɲɲwa'akə nsigə ɲke'e adigə ya mə à le ntəə ghu aa, ɲkarisə. ⁴ A wó a nsyɛ nyu'u ɲji ɲù i ghaa ghu mbo nswonə mə, “Saul, Saul! O tso'ɔ akòrə ya aa nlonə akə aa ɛ?” ⁵ A betə mə, “Aá wò wò le, Mmà'àmbi?”

“A ñi mə Yesu wa yii o tso'ɔ akòrə ya aà,” ɲji ɲù wa i kwi'i ghu mbó. ⁶ ‘Lá, b̄inə ɲkuu ɲghɛɛ wa ɲjò'ò àla'a. Wa bi ka swonə ànnù yii mə ò ka ghìrə aa a mbo wò.’

⁷ Bè bya b̄ii mə bo bi Saul le si zìnə aa le ntəəntə tsi'i a tsitsi. Bo le nyu'u ɲji ɲù wa kaa ki'i ɲú bāɲnə nyə. ⁸ Saul a b̄inə wa a nsyɛ, ɲɲa'a mi'i mi, lá kaa ɲki'i ñi idigə bāɲnə nyə. Maa ajān bi tigə ñtswa ñikwɛɛ ni ɲghɛɛ ni ghu a ala'a Damascus. ⁹ A le ntswe ɲjwi ji tarə kaa wa'à ñi idigə yə. A ñi àtiì noò ma yú kaa à le ɲki'í ayoo tsú ji, kaa ɲki'í ayoo tsú ki nno.

¹⁰ ɲgǎɲyègənnù Yesu yí m̀ɔ'ɔ à le ntswe a Damascus, ìkùm yi i bə Ananias. Njèè təə təə i le nle yi, a yə Mmà'àmbi a twonjə yi mə, “Ananias,” a bii mə, “Mè ghuà, a Mmà'àmbi ” ¹¹ Mmà'àmbi a swonə gho mbo mə, “B̄inə ntaɲtə nù yò ɲghɛɛ a Mfāɲnə yí Tsìnə, a nda Judas, m̀betə mə, ‘Nù wa mə à lo a ala'a Tarsus, ìkùm yi i bə Saul aa, à fè le?’ Wa à tswe ghu, ñtsa'atə ñi Nwí. ¹² Njèè təə təə i k̄i mē ñle yi a yə ɲú yí m̀ɔ'ɔ, ìkùm yi i bə Ananias, a kuu nnòɲsə mbo mi ghu nu mə tá à bu ɲka nyə idigə.” ¹³ Ananias a kwi'i mə, “Taà, b̄è bí ghà'atə bi ghàa mə a mbo mə nlonə ɲú ma ghú, ñswonə ñi m̀buu ɲgi'í yii mə ɲù ma ghú à di a nu b̄è bo a Yerusalem. ¹⁴ Tsítsɔɲ à zi a ala'a Damascus aa ñi adà'à yii mə à kwèrə a mbo b̄ilii bi ɲgǎɲmà'a Nwí mə yu z̄i banjə b̄è bitsim b̄ii mə bi twonə ñi ìkùm gho aà.” ¹⁵ Mmà'àmbi a swonə ghu mbo mə, “Ghèè! Nlonə mə m̀ tsò'ò mē yi mə tá à ka m̀fa'a a mbo mə, a ɲghìrə mə tá b̄itizi Nwí bo b̄if̄ɔ byaa, bo bi baIsrael, tá bi zi ìkùm ghà. ¹⁶ Tsi'i mə, ñi ñtu ìb̄ii nù gha, mə ka di'í ɲgòɲ ɲgi'í tsim yii mə à ka tigə yə m̀bi'í ɲkwitú gha aà.”

¹⁷ “Maa ajān, Ananias a ghèè ɲkuu wa a múm nda mə Saul à le ntswe ghu aa, ñnɔɲsə mbó mi ghu nu, ñtwonjə yi mə, ‘Nd̄im ghà, Saul,’ Mmà'àmbi à too ghà, m̀bə Yesu wa yumbɔɲ mə à k̄i zi a mbo wò, wa a noò mə ò k̄i si z̄i faà aà. A too gha mə m̀bə ò bú ñyə idigə, tá

Azwĩ Nwĩ kɪ nɪwensə ghô." ¹⁸ Tsi'ĩ maa noo, ñjoo ji mɔ'ɔ, tsi'ĩ tsò ìbàrè mbwè, i lô a mi'i Saul ñwokè, a bú ñka nyè idigè. Ntigè mbìinè ntèè bi murè yi a ñki; ¹⁹ àjàn yìi mæ à le ñji miji aa, mètíí mi mi bú ñkuu fu.

Ajàn mæ Saul à le swon annù Nwĩ a Damascus aa.

Saul à le ntswe mītugè mi njwi mĩ mɔ'ɔ bo bì ñgǎnyègènnù Yesu jya a ala'a Damascus. ²⁰ Mbìinè ntsinè ñghèe a ndaṅghòtè baYuda, ñlòginè ñka nswon ni mæ Yesu à nàṅsè mbè aa tsi'ĩ Mu Nwĩ wá. ²¹ Nù ñtsim yìi mæ à le nyu'u aa, ànnù kóntsu a kò ñtsù yi, bo tigè ñlòginè ñka mbetè ni mæ, "A si yu wa yìi mæ à kɪ si zwitè ní bè bìi mæ bi twonè ní ìkùm Yesu a Yerusalem aa bè aa ε? Tigè à kɪ nzi faà aa ñlon aa tsi'ĩ ànnù ma ya, mæ yu zĩ banjè bè ma bya i bìi fa a mbo bìlii bi ñgǎnma'a Nwĩ aa ε?" ²² Lâ Saul a ku'ùsè nniṅtè mètíí mi nswon ní ànnù Nwĩ tsi'ĩ ni mɪdà'à, ìlensè innù jii mæ à le si fa, a ndi'i mæ Yesu à le nnaṅsè mbè Ayo'ò Nwĩ wa aa, i le ntii si'i si'i a mbo baYuda bìi mæ bi le ntswe a Damascus aa a ñlìgìtè.

²³ Mītugè mi njwi mĩ ghà'àtè mĩ mɔ'ɔ mi tsyà mæ, baYuda bi boontè ñtanjè a ajànè bi ka zwitè Saul, ²⁴ lâ bi le ñkè'èné annù yìi mæ bi tanjè aa ghu mbò. Bo tigè m̀bè ni ntsũṅkya njò'ò àla'a wa ní tugè bo bí si'inè mæ bi zwitè yi. ²⁵ A yì m̀bè a ñtugè yì mɔ'ɔ, ñgǎṅàkòrè Saul, bi lógè yi m̀bwi mborè a ní ñkya wa mæ bi le mbòo ñkarisè a ala'a ya ghu aa, ñniṅè yi a múm ñkyè ñtigè mfe'esè nsigisè a ñjim ñkyà.

Saul a Yerusalem

²⁶ Saul a ghèè a ala'a Yerusalem, ñywiṅtè mæ yu kuu a titii ñgǎnyègènnù Yesu, lâ kaa bo le wa'à waa bìi mæ à ní ñgànyègènnù Yesu, bo bi tsim le si bɔ'ɔ nii. ²⁷ Barnabas à le nzi ñkwetè yi, ñlògè yi ñkuu ni ghu a titii ñgǎṅtoo Kristo jyá. A kùu mæ aa, ñtò'otè a mbo bo a ajàn yìi mæ Saul à le nyè Mmà'àmbi a mánji aa, ñki nswon ajànè mæ Mmà'àmbi à le ñghàà ghu mbo aa. A le ñki ñkè'èné a mbo bo a ajàn yìi mæ Saul à le nswon ànnù Nwĩ ní ìkùm Yesu a mbo bo a Damascus kaa kɪ'ì bɔ'ɔ aa. ²⁸ Maa ajàn, Saul a tigè ñtswe bo bo, ñtigè ñghaa ñkarè ní idigè jí ghà'àtè a Yerusalem, ñswonè ní ànnù Nwĩ ni ìkùm Mmà'àmbi kaa kɪ'ì bɔ'ò. ²⁹ A le si ghàà ñkii nswuṅnè bo bì baYuda bìi mæ bi le si ghàà ñghàà ni baGrikia aa, bo le ywiṅtè mæ bi zwitè yi. ³⁰ Ajàn mæ bɔɔ bi Kristo bi le nzi ma yú aa, bo lógè Saul, ñsigè ñghèe ni ghu a ala'a Kaisaria, ñtigè ntsyasè yi a ghèè a Tarsus.

³¹ A bè ajàn yìi mæ a le ñtigè mbè aa, ñghotè a ala'a Yudea, bo bi a Galilea, ni Samaria, i tswe ni mbòonè ní àtìi noò. Nyon a ñjim a ajàn yìi mæ Azwĩ Nwĩ a le ntswe ghu aà, mètíí mi le ñkuu ghu, i kii ñkwe a ní ñdùù bè ñgha'atè ñghèe a ajàn yìi mæ bo le si nzi ní àkòrè nit tèè yaa mɔ'ɔ ní Mmà'àbi aa.

Peta a ala'a Lydda bo a Joppa

³² Peta à le si ghaa ñkarè ni idigè tsim, a bè a noò mò'ɔ a ghèè mæ yu ghèe ghantè bè bi Nwĩ bìi mæ bi le ntswe a Lydda. ³³ A ghèè mó ghu aa, ntsi'i ñjù yì mɔ'ɔ yìi mæ ìkùm yi le mbè Aeneas, a bè m̀bwènkè, le won à tsyà mæ ilòò jii nifwaa kaa a kɪ'i a mbìinè a kuu zì. ³⁴ Peta a swon ghu mbo mæ, "Aeneas! Yesu Kristo à ghìrè mæ ò tii. Bìinè a ndəṅ nnaṅsè ìkuu ghô." Tsi'ĩ maa noò, Aeneas a li mbìinè. ³⁵ Ngòṅ bè

bìtsim bìi mē bì le ntswe a ala'a Lydda aa, bo bì a ala'a Sharon aa, bì yê yi, m̀b̀ə̀nkə̀ m̀nt̀ì myaa mbii Mmà'ambí.

³⁶ M̀ə̀ngyè̀ yí̀ mò'ò̀ à̀ le ntswe a ala'a Joppa, m̀b̀ə̀ ngànyè̀gə̀nnù̀ Yesu, ìkùm yi i bə̀ Tabita, (ìkùm yi ni nìghàà ni bakGrikia i le mbə̀ Dorcas, nji'í ìkùm yi wa i bə̀ mə̀ ñgyá). A le si nanse ñghire ní innù jì siginè, mfa ñgòñ nòò yi ntsim a ñkwetè ñgàñgi'í. ³⁷ A bə̀ maà noò a wò nìghòò, ñkwo. Bi le nsi'í yi nnoñsə̀ ní ndànikàn yi mò'ò. ³⁸ Kaa agha'a Joppa kaa a le wa'à sà'à si'i a nló a Lydda ñghèe ghu. Ajànè mə̀ ngànyè̀gə̀nnù̀ Yesu jya a Joppa i le nyu'u mə̀ Peta à tswè a Lydda aa, bo le ntoo mbàñnè jì baa mə̀ bì ghèe nlensə̀ ñkìì ghulà ghu mbô, "Bì'í bu'ú m̀b̀ò, wàñsə̀ nzi ntsi'í yi'í." ³⁹ Maa ajàn, Peta a burè m̀b̀iñə̀ ñghèe bo bo. Bo bo ghèè mē ku'u ghu, bì logè yi ñkò'ò ñghèe ni ghu wa a ndanikàn. Bìkwí'í bì b̀ə̀ngyè̀ bì tsim bì le nzi ñkarisə̀ yi, ntigə̀ nyə'ə̀, ndi'í ní ìtsə'ə̀ jì mà'à, bo bì ìkutè jii mə̀ Dorcas à le si ta a mbo bo a noò yii mə̀ à le ntswe ntii aà. ⁴⁰ Peta a furè waa mə̀ tá bì fè'ekə̀ wa múm ñja'anda ya yii mə̀ bo le ntswe ghu aa tsi'í bì tsim. Nswetə̀ miku'utè mi a nsye, ntsà'atè Nwí, m̀b̀ə̀nkə̀ nlii aku ñú ya nswon mə̀, "Tabitha, b̀iñə̀ a ndəñə!" A ña'atè mi'í mi nyə̀ Peta ghu, m̀b̀iñə̀ ntswe. ⁴¹ Peta a nansə̀ abó yi ntswa yi ghu, a b̀iñə̀ ntəə. A tigè ñtwoñ bə̀ bi Nwí bya bo bì b̀ikwí'í bya, mbu ndi'í yi a mbo bo a ajàn yii mə̀ à tswè ntii aà. ⁴² Ngàn ma yú ì le nseèñə̀ ñkarisə̀ ala'a Joppa tsi'í tsim. Bə̀ bì ghà'atè bì bìi Mmà'ambí. ⁴³ Peta à le ntigə̀ ntswe mitugə̀ mi njwi m̀ ghà'atè a Joppa bo bì ñgàn nùgè ñgùù yii ìkùm yi i le mbə̀ Simon aà.

10

Peta bo Cornelius

¹ Nù yí mò'ò̀ à̀ le ntswe a ala'a Kaisaria ìkùm yi i bə̀ Cornelius, m̀b̀ə̀ atu ndámánjòǹ bìsogyè̀ (tsó 100) bìi mə̀ bì le nlo ala'a Itali aà. ² A le si gha'asə̀ ní Nwí ñkìì mbò'ò̀ nù bo bì ñgwè'è̀ yí, ñkìì ntsa'atə̀ ní Nwí ñgòñ bìnòò bitsim; mfa ní ñjoo jì ghà'atə̀ ñkwetə̀ ní baYuda bìi mə̀ bə̀ le mbə̀ ñgàñə̀fumə̀ aà.

³ A leè m̀b̀ə̀ ni bìnòò bi tarə̀ a njwi yí mò'ò̀, ñjèè təə təə i lē yi a yê angel Nwí a zì ñtwoñtə̀ yi mə̀, "Cornelius!" ⁴ A tē'ε mi'í mi a nu angel wa, mbò'ò̀, nswon mə̀, "Taà, à ní à kè?"

Angel wa a kwi'í mə̀, "Wa Nwí à bèentə̀ mə̀ atsà'atə̀ yo yá bo bì ñjoo jii mə̀ o fa ni a mbo ñgàñə̀fumə̀ aà, ntigə̀ ñwa'atə̀ a gho nlóò ní m̀fá àkwí'í. ⁵ Tsítsòñ, too bə̀ a ala'a Joppa a nu ñù yí mò'ò̀ yii mə̀ ìkùm yi ni Simon Peta aà. ⁶ A ní ñgì a nda Simon, ñù nùgə̀ ñgùù yii mə̀ ndùgə̀ yí ì tswè a aghəñə̀ miyaa aà." ⁷ Angel wa mə̀ à le ñghàà ghu mbo aa à lò mē, Cornelius a twoñ ñgàñə̀fà'á jì jì baa bo ñù sogyè̀ yii mə̀ à le si bə̀ nù ñkì mbə̀ ñú yii à le si bò'ò̀ Nwí yii ñgaa aa, ⁸ nswon innù tsim a mbo bo, ntigə̀ ntoo wa a Joppa.

⁹ Abèè a fù'ù mē aa, bo ghèè, ñghèe ñka nywe'e a Joppa, Peta a ñkò'ò̀ ñghèe a atunda a noò nsi'í noò a ntsà'atə̀ Nwí. ¹⁰ A kò'ò̀ mē ñghèe ñka ntsa'atə̀ Nwí aa, ñji ka nyanə̀ nù, a ka nlóò ayoo a ñjì. Lá nòò yii mə̀ bì kà mē aa laa miji mya aa, ñjèè təə təə i ká ñle nù. ¹¹ A yê àburə̀ a ña'anə̀, a yê àyoo yii mə̀ a le si kire tsi'í tsó àbà'a atsə'ə̀, bì ntswa mibuu mi mi ñikwà aa, a sigè ni atu nsye ghu nsi. ¹² Mbuu naà ñgèè tsim bo bì ñjooò tsim jii mə̀ i ñàñnə̀ a nsye aa, ni b̀isìñ bitsim bìi mə̀ bì

darə nìkàn aa, i le ntswe wa ni àbà'a atsè'è. ¹³ Njì nù yí mò'ò i ghaà òswon mə, “Peta, bìnə nzwitə ɲkurè.”

¹⁴ Peta a swon mə, “Njyá gha Mmà'àmbí! Kaa mə lèè wa'á ayoo adànjè yí tsu kè òjoo jì fwè ma jù jì tsu mi sè laa aa kurè.” ¹⁵ Njì ya i ku'úsè òswon ghu mbo mə, “Kaa a sè bòn mə tá ò ka ntwon njoo jì mə Nwí à nànsə ɲghìrè i laa aa nì òjoo jì fwè bè.” ¹⁶ Ajàn annù ma yú a le ɲkwatə ɲghìrə ɲgaa jì tarə, bi tigè òlògə abà'a atsè'è ya ɲkò'ò ɲghèè ni yu a aburə nì ɲkonjè.

¹⁷ Peta à kà mē aa ɲkwa'atə nì àtu yi nlon ɲjì'í òjèè ma yú aa, bon bə bya mə Cornelius à le ntoo aa, bì lòò mə ndá Simon ya òzì òtigè ntə a ntsù ɲkyá. ¹⁸ Ntwon nì tì, m̀betə mə, “Ngè yí tsù à tswe fàa ndùgè yì mə ìkùm yi à ni Simon Peta aa ε?” ¹⁹ A le mbə ma mùu noò aa, Peta a burè kì kwà'atə atú yi nlon ɲjì'í òjèè tə tə yá. Azwí Nwí a swon ghu mbo mə, “Yá, bə bi tarə bi tə a ntsùbù'ù òlòò nì ghò. ²⁰ Bìnə la, òtsuu noò i ghènsə, ɲyonə waa tá bú bo ghèè, òlon mə a waa aa tòò mē.” ²¹ Peta a bìnə m̀fè'ε ghèè ɲkwetə bə bya nswon a mbo mə, “A nì mə nù wa mə nì lòò aà. Nì zì aa a ya ε?” ²² Bi kwí'í ghu mbo mə, “A too tamánjòn b̀sogyè wa yì ìkùm yi i ni Cornelius aa ntoo yì'í a mbo wò. Tamánjòn ma ghú a nì nù yì mə innú jì i tsinə a k̀ì mbo'ò nì Nwí. BaYuda b̀tsim k̀ì m̀beentə nì tsi'í a annù ǹkonjè. Angel Nwí yì à laa m̀nsə aa à swon ghu mbo mə tá à twonə gho tá ò zì a nda yu, tá à yu'u ànnù yì mə ò tswe nì òswonə aà.” ²³ Peta a lògè bə bya bo bo kuu a nda yu ntigè nle ghu.

Abèè a fù'ù mē, a tanjè nù yì bo bo tigè ɲghèè. Bə bi Kristo b̀ì m̀'ò a Joppa bi le nyonə waa bo bo ghèè. ²⁴ Bi lògè ɲjwi yì m̀fùrè ɲghèè ɲkù'ù a Kaisaria, a adigə yì mə Cornelius bo b̀ì ɲgwè'è yì nì ìkà'á jì jì mə à le twon aa, bi le ntswe ghu nyu'utə aà. ²⁵ Ajàn yì mə Peta à le nzi ghə mə yu kuu aa, Cornelius a fè'è mbo yì, ɲwo ghu m̀kòrə a kuu kuu mmii yì. ²⁶ Lá Peta a ɲèè yì m̀b̀nsə swon ghu mbo mə, “Tə a òdənə, m̀mbon mə laa ɲkì mbə tsi'í ɲum̀sònjè.” ²⁷ Peta a lòginè òtigè ɲghaa a mbo Cornelius a ajàn yì mə bo yu tigè ɲkuu ɲghèè wa a nda aà. A kuu mē ɲyè mə bə b̀ì ghà'atə le ɲghotə ghu, ²⁸ òswon a mbo bo mə, “Bù b̀tsim nì zì sigìnə mə, ɲyonə nì ànnù Nwí baYuda, kaa mbə nù BaYuda a wa'á b̀tìzì Nwí ka ɲghantə kə ka mboonsə ntswe a adigə yì fùrè bo bo. Lá Nwìngòn à d̀ì'ì mə a mbo mə mə tá mə tsuu nù tsù i lògè nì nù àdànə àdànə, kə nì nù yì à sè laa aa bè. ²⁹ A nì ɲjì'í ànnù yì mə ò ghìrə ntoo mə b̀ì twonə gha mə ẁnsə òzì kaa wa'á j̀ɲkə bə aà. Mə tigè òlòò aà m̀betə wò mə ò tɛ'ε ntwon gha aa a ya ε?”

³⁰ Cornelius a swon ghu mbo mə, “Ts̀tsòn à nì ɲjwi jì tarə a nì àjàn noò yulà mə mə le sè tsà'atə nì Nwí a mùm òda mə, nì b̀nòò bi tarə a si'inə. Mə ẁ'ìkə mē ghə kì yə, nù a tə a nsi mə ɲwè'ε itsè'è jì ɲwèènə ³¹ òswon a mbo mə mə, ‘Cornelius! Nwìngòn à yù'ù mə atsà'atə yò, ɲk̀ì nyə nì àfà'á yò a ajànə mə o fa nì òjoo ɲkwetə bə b̀ì mə bi lòò njoo aà. ³² Too nù tá à ghèè a Joppa òlòò Simon yì bi twonə nì Peta aà. Simon Peta ma ghú à nì ɲghì òtswe a nda Simon yì mə a nwugə ɲgù, òdà yì i tswe a aghənə ɲkì aà.’ ³³ A nì ɲjì'í ànnù yì mə mə le mburə ntoo bè òswon mə tá ò zì aà, ò yu'u ɲkì ẁnsə nzi nì àb̀nèntì. Ts̀tsòn b̀ì'inè tswe faà bi tsim aa a nsi mi'í Nwí ɲyù'utə nì

a nyu'u ànnù tsim yii mē Mmà'àmbi à figàtè a mbo wò mē ta ò swon aà.”

Nìghàà ni Peta

³⁴ Peta a lɔgìnè ñka ñghaa nswonè ni mē, “Mè zi tsi'í sigìnè mē Nwĩngòŋ a lèntè bē bi tsim aa tsi'í ñgĩ ñgĩ. ³⁵ A ní itòò tsim a kwèrè ní nù ñtsim yii mē a bɔ'ɔ nù ñkii ñghirè ní ànnù yii a tsinè aà. ³⁶ Nì zì ñtoo yii mē à le ntoo a mbo baIsrael aà, ñsèensè ní ñtoo yì ñsigìnè ya yii mē i fa mbɔɔnè aa, ntsya a ñjĩm Yesu Kristo yii mē à ní Mma'àmbi mbì ñtsim aà. ³⁷ Nì zì ànnù yì wè yii mē a le mfè'è a mbù'u Yudea ntsim aà, ñlɔgìnè a Galilea wá nòò mē Jon à le si sèènsè ní ñtoo ya nswonè ni mē tá bē bəŋkə mĩntiĩ myaa ñkwèrè ñki aà. ³⁸ Nì zì ànnù ñlonè Yesu mu Nazareth, a ajàn yii mē Nwĩ à le yɔ'ɔ yi ní Azwĩ yì Làà ñkì mfa mĩda aà a ghu mbo aà. A le si tigè ñghèe a idigè tsim ñghirè ní ñnnù jì sigìnè ñkii ñghurè ní mìghòò a nu bē bii mē Devil a le kwèrè waa aà, ñlonè mē Nwĩ à le ntswe bo yu aà. ³⁹ Bi'inè ni biyèfè ni ñnnù tsim jii mē à le ñghirè a ala'a baYuda bo bi a Yerusalem aà. Bi le ntigè nzwitè yi, ñkweentè yi a ati bəŋnè bəŋnè. ⁴⁰ Là Nwĩngòŋ a bú mbĩnse yi a ni nìwo a ñjĩm ñjwi jì tarè, ñghirè kaa bē bitsim kaa wa'à yi yè, ⁴¹ a kì nyè tsi'í biyèfè bii mē Nwĩ à le è nìfoo ntsɔ'ɔ waa aa, mbè bi'inè bii mē bi'inè le si jì ñkii nno bi'inè bi yù wa noò mē à le mbĩnè ni nìwo aà. ⁴² A le mfa ndi'ì a mbo bi'inè mē tá bi'inè tigè nseensè ní ñtoo yì ñsigìnè ya a mbo bē bitsim, ñkii mbii ní ñsi nì ñsi mē à ni yu yii mē Nwĩ à tsò'ɔ mē tá yù à bē ñgĩntso'òtè mĩsa'a mi bē bitii bo bi bìku bi bē. ⁴³ Ngǎntoo Nwĩ i tsim i le si ghàa ñnnù ñlonè ngaà yì, ñswonè ni mē, nù ñtsim yii mē à ññ ntii yi ghu nu aa, Nwĩ à ka lí'ine ibi yi, a ñjĩm ikũm yi.”

Ajàŋè bitizi Nwĩ le ñkwèrè Azwĩ Nwĩ aà

⁴⁴ Tsi'í wa a nòò mē Peta à le mburè kì ghàa aa, Azwĩ Nwĩ a sigè a nu bi bi tsim bii mē bi le ntèè maa adigè nyu'utè ní ànnù yii mē à le si si swonè aà. ⁴⁵ A le mbè annù yì yèyerè a mbo baYuda bii mē bi le nniŋ ntii waa a nu Yesu, ñlo a ala'a Joppa ñyonè Peta aa, a nyè mē Nwĩ à le ñki nswi'ì mĩtəŋnè mi mii mē à ni Azwĩ yì Làà aa, a nu bitizi Nwĩ. ⁴⁶ Nlonè mē bo le nyu'u bo tigè ñghaa ni mìghàa mí fii, ñkii ñgha'asè ní Nwĩ. Peta a ghàa nĩtì ñswonè mē: ⁴⁷ “Bè bulà bo kwèrè aà Azwĩ Nwĩ, tsi'í wa ajàn mē bi'inè le ñki ñkwèrè aà. Nù tsù à tswe ghu mē mbè a tsu'unè waa mē tá bo tsuu ñkì kwèrè aa è?” ⁴⁸ Maa ajàn a tigè ñswonè a mbo bo mē tá bo kwèrè ñkì ní ikũm Yesu Kristo. A mǎnsè mē aa bi tigè ñswonè ghu mbo mē tá à bu ntswe bo bo mĩtugè mi jwi mi mɔ'ɔ mboŋ mà'atè.

11

Ajàŋ yii mē Peta à le nts'otè annù Cornelius a mbò ñghòtè a Yerusalem aà.

¹ Ngǎntoo Kristo jya a bɔ'ɔ bĩlĩm byaa a mbù'ù Yudea aa bi le nyu'u mē bitizi Nwĩ bi kì mē mbii nìghàa ni Nwĩ. ² Peta à bù mē ñkɔ'ɔ ghèe fu a Yerusalem, bē bya bii mē bi le si lòò ni mē tá bi ka ñjetè ní bitizi Nwĩ aa, bi le ntigè ntswa yi ní isa'a, ñghaantè ³ nswonè ni mē, “A gho aà a kì ghìrè àkè ò ghèe a nda bitizi Nwĩ bii mē bi sè waa ñjetè aa è? O

ghèè mē ghu, m̀bii nji miji bu bo!" ⁴ Lá Peta a logìnè ǹto'otè innù tsim a mbo bo tsi'í àjàn yii mē i le mfè'è aà:

⁵ "Mè kà si tsà'atè Nwí a njò'ò ala'a Joppa, mè kà mē aa ntsa'atè aa, njèè tē tē i lē gha, mè yē àyoò tsu a ló a aburè ñka nsigè, m̀bè tso àbà'a atsè'è yii mē a burè ñgha'atè aa, bi tswa ni m̀buu mi mi ñikwà, a sigè nzí ntèè a mbèè mē. ⁶ Mè ləntè nyè m̀buu naà tsim ghu, nàà jì mà'atè, nàa ñgèè jii mē ni naà m̀tsə'ə aa, bo bi ñjoo jii mē i ñəñnè a nsyè aa, bo bi b̀isɪñ bitsim b̀ii mē bi dàrè ñikàn aà. ⁷ Mè yè mē aa, nyu'u nji nù i ghaà ñswon a mbo mē mē, 'Peta, b̀inè nzwitè nkurè!' ⁸ Lá mē swon mē, 'Ñnyá ghá, mè tùu ghá, Taà. Nlon mē kaa mē lèè ñwa'á ayoo adàñè àdàñè yí tsu kě njoo jì fwè ma jú jì tsu jì.' ⁹ Lá ñjì ya i bú ñghaa, a aburè, ñgaa yii i ywe'e jì baa aa, nswon mē, 'Kaa a s̀i b̀on mē tá ò ka ntwon njoo jii mē Nwí à nàñsə, ñghìrè i laa aa nì ñjoo jì fwè.' ¹⁰ Ajàn annù ma yú a le ñkwatè ñghìrè ñgaa jì tarè, bi tigè ñlogè njoo jya tsim m̀bu ñko'ò ñghèè ni ju fu a aburè. ¹¹ Mè ghèè kì yè tsi'í maa noò, m̀bàñnè jì m̀o'ò jì tarè i zì ñkuu wa a nda yii mē b̀i'í le ntswe ghu aà, ñlo aa a ala'a Kaisaria, a ajàn mē bi too waa a nu mē. ¹² Bo zì mē, Azwí Nwí a swon a mbo mē mē tá mē lo ñghèè, ñtsuu ló kì j̀ñkè b̀è. Bìlím ba buà bi ǹto'ò mē bi lo a Kaisaria aa, bi le nyòñè gha b̀i'ibo ghèè ñkuu wa nda nù wá. ¹³ Bì'í ghèè mē ñkuu ghu nda, a swon ajàn yii mē yu le nyè angel wa a zì ntèè a nda yu, ñswon mē, 'Too b̀è a Joppa tá bo ghèè ntwon Simon Peta mē tá à zì; ¹⁴ à b̀è zì bon à ka swon ntoo yii mē wò nì ñgwè'è ndá yò, bù bi tsim ka tsyà ghu i yweenè aà.' ¹⁵ A swon mē laà, mè logìnè ñka ñghaa a mbo bo, mè kà mē aa ghaa, Azwí Nwí a sigè ñkuu a nu bo, tsi'í wa ajàn yii mē a le ñkì nsigè ñkuu a nu b̀i'inè a mbii aà. ¹⁶ Ma mùu àjàn, mè tigè ñwa'atè a ajàn yii mē Mmà'àmbi Yesu a le nswon aa, mē, 'Bè le si kwèrè aà ñkì a mbo j̀on, lá nì ka yí b̀àñnè tigè kwèrè aa b̀è Azwí Nwí.' ¹⁷ A nàñsə nlaa tsi'í sigìnè mē à nì aa tsi'í m̀itəñnè mya mii mē Nwí à le mfa a mbo b̀i'inè a noò yii mē b̀i'inè le nniñ m̀inti m̀i'inè a nu Mmà'àmbi Yesu Kristo aa mē Nwí à kì kì ntəñè b̀itizi Nwí bú ghu. Mbè a b̀è aa mùu ajàn, mè tigè m̀bu mbè wò yí d̀àñè mē mbè mè tsyá ñkii annù yii mē Nwí à kì ghìrè a nu bo aa, mē tá à tsuu ló ghìrè aa è?"

¹⁸ Ajàn yii mē bi le nyu'u Peta a swon lálà aa, bo le ntigè ñkentè waa, kaa wa'à isa'a ghu nu bù ǹoo. Nlogìnè ntigè ñgha'asè nì Nwí, ñswonè ni mē, "Nwí à kì mē m̀bii mfa abwarè a mbo b̀itizi Nwí mē tá bo b̀əñkè m̀inti myaa ntswe nì ǹtswènti."

Ñghòtə a Antiokia

¹⁹ Bè bya b̀ii mē bi le nsèèñè nlon mē bi le ntigè ntsə'ò nì àkòrè yaa wa noò mē bi le nzwitè Stephen aa, bi le mfè'èkè ñghèèñkè a idigè idigè. Bì m̀o'ò bi le ñghèèñkè a Fonikia, bo bi a Cyprus, bi m̀o'ò bi kì ñghèèñkè a Antiokia. A ajàn yii mē bi le ntigè nseèñè ñghèè laà aa, bi le ntigè nswonè nì ànnù Nwí nì itoo mà jú, lá ñswonè nì ǹtoo ma yú tsi'í a mbo baYuda. ²⁰ Lá b̀i m̀o'ò a titi bo b̀ii mē bi le ǹo a Cyprus bo bi a Cyrene aa, bi le ñghèè a Antiokia, ñlogìnè ntigè ñkii nswonè nì ànnù Nwí a mbo baGrikia, ñswonè nì ǹtoo yì ñsigènè ya nlon Mmà'àmbi Yesu a mbo bo. ²¹ Mmà'àmbi à le nniñ abó yi nì ànnù

ma yû mē bo le si swon aa, ñghirē bē bī ñghà'à gha'a bi bəŋkə mîntî myaa nniŋ a nu Mmà'àmbī.

²² Ñghòtə a Yerusalem i le nyu'u annū ma yû yī mē a le mfɛ'è a Antiokia. Bi yù'ù mē, ñtoo Barnabas a Antiokia. ²³ A ghèè mō ghu, ñyē ajāŋ yī mē Nwī à le nniŋ mbəonə a nu bē ghu aa, ñtigē ndoritə; ñdī'itə waa bitsim ñswon mē tā bo t'e'atū yaa nī ànnū Nwī, ñka yonə nī Mmà'àmbi nī ñtī waa tsimə. ²⁴ Barnabas à le mbə ñū yī ñsiginə, ñluu nī Azwī yī Lāà, bo bī nī àbiintī. Bē bī ghà'à ñgha'a bi le ñtigē mbəŋkə mîntî myaa, ñzi a mbèe Mmà'àmbī.

²⁵ Barnabas à le ñtigē mbu nlò ñghɛe a Tarsus a nlò Saul ghu. ²⁶ A ghèè mē nlò nyə, ñtigē nlogə nzi nī ghu a Antiokia. A atū ilòò yī fùurè bo ma bī bi baa bo le ñtigē mboontə bo bī ñghòtə ya a Antiokia, ñdī'i nī ñnòò bē yī ghà'atə ghu. A le mbə aa a Antiokia mē bi le mfòò ñloginə ñtigē twonə nī ñgānyəgənnū Yesu jya nī biKrisenə.

²⁷ Ma mùu noò ñgāntoo Nwī jī m'ò'ò i le nlò a Yerusalem ñsigē nzi a Antiokia. ²⁸ Yī m'ò'ò yī mē ikūm yi i le mbə Agabus aa, a biñnə ñtəə a ndəŋ ñghaa nī àdà'a Azwī, ñswon annū yī mē Azwī a le mītə ghu mbo aa, ñswon mē mīkwenə yī ñwè à ka kuu a mbī ñtsim. (Ma yuù ànnū a le mfɛ'è aa a noò yī mē Klaudius à le mbə Kaisa aa.) ²⁹ Ñgānyəgənnū Yesu jya i le nləə mē tā ñū ñbò waa yī m'ò'ò yī m'ò'ò tā à gaansə mītī mi ntoo ayoo yī mē mbə a fa aa, tā bī kwetə bilim byaa bī mē bi le ntswe a Yudea aa ghu. ³⁰ Bi le ghìrə ma yuù ànnū, ñtigē ntoo Saul bo Barnabas bo ghèè ñfa ñkabə yī mē bi le ntswa'atə aa a mbo bilī bi ndānwī.

12

Ajāŋ yī mē bi le mbū ñka nts'ò'ò nī àkòrə ndānwī àà

¹ A le mbə ma mùu noò aa Mfò Herod a loginə ñka nts'ò'ò nī àkòrə bē bī m'ò'ò a ñghotə. ² A le ñghìrə bi tswā Jems muma bi Jon ñzwitə nī munwī ñtsò. ³ A yə mē mayū ànnū a le mbəŋ baYuda, mbū ñghìrə bi tswā Peta. (Mayū ànnū a le mfɛ'è aa a noò ñjwī Abaa Tik'ò.) ⁴ Bi tswā mē Peta aa, ñghèè ñniŋ yi a ndātsanə, ñfa yi a mbò ikhìrə bīsogyè bi nīkwā jī nīkwā mē bi ka mbe. Herod à le nləə mē yu ka fi'isə yi tā bi sa'a yi a nsi bē aa a noò yī mē bī jī mē Passa aa. ⁵ Ma mùu ajāŋ, bi le ñtigē nləə Peta wa ndātsanə. Lā ñghòtə i le si tsà'atə nī Nwī tsi'ī ñtī ghu atu, kaa wa'à kaà.

Ajāŋ yī mē angel à le mfi'i Peta a tsanə àà

⁶ A bē mē ñtugə a njwi yī mē àbèè ka fu'u tā Herod swon tā bī fi'isə yi aa, Peta a nōŋ mbwii a titī bīsogyè bi baa, bi tīŋnə yi nī bitsēn bi baà. Ñgāmbé àtsanə i le ñki təontə a tssübù'ù, mbe nī idigè. ⁷ Angel Mmà'àmbi à le ñwī'ikè ñzi ntəə wa ndātsanə, ñkà'à i ta ghu, ñghìrə idigè i fu'ù. Angel wa a tswā àbè'è Peta ñtsigitə a biñnə, a swon ghu mbo mē, “Wāŋsə mbīñnə!” Bitsēn bya bi fēŋkə ghu mbo ñwòkə. ⁸ Angel wa a swon ghu mbo mē, “W'e'è itsə'ə jo bo bī ñtām jō.” Peta a ghìrə tsi'ī maa ajāŋ mē à swon aa. Angel wa a bī ñswon ghu mbo mē, “Lim akutə yo ya a nu wò ñka nyonə nāà.” ⁹ Peta a yonə yi bo yu fè'è wa ndātsanə. Kaa Peta à le wa'à zi mē ànnū yī mē a le si fè'è aa a le mbə aa tsi'ī ànnū ññkonə. A le mbāŋnə ñka məontə bē nī mē à

le si le nî ñjèè təə təə nle nîi. ¹⁰ Bo yu ghexè ñtsya akhìrè bísogyè bi mbé ìdìgè yì mbíí, ñkì mbu ntsyà yí àyòntè, m̀bɔŋ nghɛɛ fɛ'è wa nî ñtsúbù'u atí wa yíi m̀ə i le si líí nì múm ala'a aà. Bo zì m̀ə ñywe'e ghu, abà'à ya a ghesè ñŋa'anə tsi'í yumbɔŋ a mbo bo, bo tigè ñtsya mfɛ'è ñkkuu a m̀fàŋnè yí m̀ò'ɔ ntigè nsigè ñghɛɛ ghu. Bo yu kà m̀ə aa ntəə wa m̀fàŋnè ñsigè ñghɛɛ aa, angel wa a wi'íkè m̀ma'atə yì.

¹¹ Atu Peta a wi'íkè ñlaa, a zì ànnù yíi m̀ə a ghìrə yì aa, ñswon m̀ə, “Tsítsòŋ m̀ə zì m̀ə à nî tsi'í ànnù ñŋkɔŋə! A too Mmà'àmbi ntoo angel yì m̀ə tá à zì ñkwɛrə gha a mbo Herod, i ghìrə tá m̀ə tsuu ànnù yíi m̀ə baYuda bi kà'à nì m̀ə bi ka ghìrə a nu m̀ə aa lo yə.”

¹² A yè m̀ə laà, ñtigè ñghɛɛ a nda Mary, ñdè bì Jɔn wa yíi ikúm yì yí m̀ò'ɔ le mbə Mark aà. Bè le ñghotə ghu tsi'í bì ghà'àtè ñtswe ghu ñtsa'atə nî Nwí. ¹³ A ghèè m̀ə ghu, ñkwentə ntsú abà'à yì abɛɛ, mumàŋgyè yíi m̀ə à le si fà'à wa nda, ikúm yì i bə Rhoda aà, a bii, nzí a ñŋa'a abà'à yá. ¹⁴ A zì m̀ə ñyu'u nŋi Peta ñzi, ñtíi yì i burè ñnanşə nluu nì ñidorə a bāŋnè m̀ma'atə Peta, kaa wa'á abà'à ya ŋa'a m̀ə tá à kuu, mbu ñkhè m̀bii fu a nswonə a mbo bè bya m̀ə Peta à təə a ntsúnda. ¹⁵ Bè bya bi yù'ù m̀ə laà, ñswon ghu mbo m̀ə, “O baanə aà bāànə?” La a ku'usè ñghaa tsi'í nì tìi ñswon m̀ə à nì tsi'í ànnù ñŋkɔŋə. A bù m̀ə ñswon laà, bo tigè ñswon m̀ə, “A nì angel yí.” ¹⁶ Bo le si ghàà laà aa, Peta a bāŋnè ñtəə wa ntsúnda ñkwèntə. Bo ghìrə m̀ə, ñghɛɛ ñŋa'a abà'à yá. Bo ŋà'à m̀ə ñyə yì, ànnù a burè ñtsya waa! ¹⁷ Peta a kò'ɔsè àbò yì ndi'ì m̀ə tá bo tsuu kì ghàà, ñtigè ntò'ɔtə a mbo bo a ajàn yíi m̀ə Mmà'àmbi à le ñghìrə angel yí a zì m̀fi'ì yì wa ndátsanə aà. A tò'òtə m̀ə m̀manşə, ñswon a mbo bo m̀ə, “Nì tigè nswon a mbo Jems bo bì a mbo bìlím bì'inè.” Ntigè nlo ñghèè yì a adigè dàŋ.

¹⁸ Abèè fù'ù m̀ə, ìdìgè i tigè ñtsa'a tsi'í tsà'à a titii bísogyè bya, bo tigè ñwa'a nì m̀ə a Peta aa a ghìrə àkè le! ¹⁹ Herod a swon bi lò Peta, ñlɔɔ kaa wa'à yə. A tigè ñghìrə bi twon bísogyè bya, a betə waa yí m̀ò'ɔ yí m̀ò'ɔ ànnù yíi m̀ə a ghìrə m̀ə tá bì wa'á Peta bú ñyə aà; ñghìrə bi zwitə waa bi tsim.

Ma yuà ànnù à fè'è m̀ə, Herod a lô a Yudea ñsigè ñghɛɛ a Kaisaria ñtswe ghu.

Ajàŋ yíi m̀ə Herod à le ñkwo aà

²⁰ Ntɔŋ Herod i le si nanşə nlwi nì a nu baTai bo bì baSidon, bo tigè ñghotə waa ñghɛɛ a nyə yu. Bì ghèè m̀ə, m̀foo yə m̀ə bo lətə Blastus yíi m̀ə à le mbə ñgàŋafà'à yí ñwè a mbo Herod, ñlentə nî ñtò'ɔ aa, ñghìrə m̀ə tá à kwetə waa. Bo ghìrə m̀ə laà, ñtigè ñghɛɛ a mbèɛ Herod m̀ə tá à ghìrə tá bo tswe nî m̀bɔɔnə, ñlon m̀ə m̀jì myaa mi le si lò aa a ala'a mfɔ Herod aà.

²¹ Bì le ñkà'a nŋwi yí m̀ò'ɔ Herod a wɛ'ɛ ñtsè'è ñifɔ jì, ñkò'ɔ ñŋaŋnè a abèrə yu, ñghaa a mbo bè byá. ²² A ghàà m̀ə aa, bì tigè m̀bwitə nì yì, ñtɔŋnə nswon nì m̀ə, “Kaa à sŋ nŋi ñù yulà bə, à nì ñjì nwí!” ²³ Angel Nwĩŋgɔŋ à le mburə ñghensə nzwitə Herod ŋaa yí m̀fùurè nlon m̀ə kaa à le wa'à Nwí gha'asè aà. ñŋòŋnè i kuu ghu nu, ñkurə yì, a tigè ñkwo.

²⁴ Ànnù Nwí a le ñghèè nì m̀bii ñsɛɛnə, bè bì ghà'àtə bì bii Nwí.

²⁵ Barnabas bo Saul bi le mmànsə ifà'á waa yíi mə bi le ntoo waa mə bi zi mfa'a aa, ñtigə nlo Yerusalem ñghεε waa. Bo kà mē aa ñghεε aa, nlògə Jɔn Mark bo bo gheε.

13

Ajàn yíi mə bi le ntsɔ'ɔ Barnabas bo Saul ñtooo waa tsɔ̀ bìmmissionari aà

¹ Maa noò a nī ñghotə a Antiokia, ñgǎñntoo Nwí bo bi ñgǎñndi'ì ànnù Nwí jì mɔ'ɔ i le ntswe ghu: Barnabas, Simeon yíi mə bi le si twon̄ n̄i n̄i ñngà aa, Lucius yíi mə à le mbə ñú Cyrene aa, Manaen mə le ñkwe bo Herod yíi mə à le mbə Gúmnàà aa, n̄i Saul. ² Maa noò bo le si gha'asə nī Nwí ñkii ntswe ti jì, Azwí Nwí a swon̄ a mbo bo mə, “N̄i tso'ɔ Barnabas bo Saul mfa a mbo mə a mfà'á àfà'á yíi mə mə twon̄ə waa mə tá bo gheε mfà'á aà.” ³ Maa ajān bo tigə ñtswe ti jì, ñtsà'atə Nwí, ñnɔŋsə mbó myaa a atu bo, ñtigə ntoo waa.

Afà'á yaa a Cyprus

⁴ Azwí Nwí a toò mē waa laa, Barnabas bo Saul sigə ñghèè a Seleucia ñtigə ñkuu aban̄ ghu ñghεε a k̄iñ ñk̄i a Cyprus. ⁵ Bo ghèè mē ñku'u a Salamis aa, ñswon̄ ñighàà n̄i Nwí ghu a múm ñdāñghotə baIsrael. Bo le nlògə Jɔn Mark mə tá à ka ñkwetə waa.

⁶ Bi dānsə mē k̄iñki wa ñghèè ñywe'e a Paphos, ñtsi'ì ñú majikè yí mɔ'ɔ mə ìkũm yí i le mbə BarJesus, BarJesus ma ghú à le mbə ñú baYuda yíi mə à le mbə ñgan̄ntoo Nwí ñbwe'esè aà. ⁷ A le mbə nsúkà'a Gúmnàà yíi mə ìkũm yí i le mbə Sergius Paulus aà, Gúmnàà ma ghú à le mburə mbə tsi'ì ñú m̄itsyè. A le ntwon̄ Barnabas bo Saul mə tá bo zi nyə yí, ñlon̄ mə à le si lòo nyu'u ñighàà n̄i Nwí aà. ⁸ Lá Elymas, ñú ñghirə majikè wa (ñlon̄ mə à n̄i ñji'ì ìkũm yí n̄i ñighàà n̄i Grikia aà) a tuu, ñlòò n̄i mə tá Gúmnàà wa tá tsuu ànnù yíi mə Saul bo Barnabas le nzi n̄i yuu aa bii. ⁹ Lá Saul yíi mə bi k̄i ntwon̄ n̄i n̄i Paul aa, a luu n̄i Azwí Nwí, ñte'ε ñili'ì n̄i a nu ñú majikè wa ¹⁰ ñswon̄ mə, “Mu Devil ghulà! O n̄i ñùk̄ibàa ñnnù tsim̄ jii mə i tsinə aà. O luu n̄i ìbəñ mbwe'esè tsim̄ n̄i àb̄i'intiì, ñlɔɔ n̄i ñka mbəñkə ànnù ññkon̄ Mmà'àmbi a n̄i àb̄āñnennù! Kaa mbə ò wa'à kentə aa ε? ¹¹ Tsitsòñ, ñdɔɔ Nwí ì ka kuu a atu wò; ò ka fè'ə, kaa wa'à ñn̄dò bú ñka nyə n̄i nòò yí m̄ò'ò.” A ghèsə mē ñswon̄ laa ñghəə yu k̄i m̄ānsə, àfè'ə a kuu ghu mi'ì, a tigə ñm̄ɔɔrə n̄i ìdìgè ñlɔɔ n̄i ñú mə tá à tswa abo yí ñtigə ntsyasə. ¹² Gúmnàà wa à yè mə annù yíi mə a le mfè'è aa, ñn̄iñt̄i yí a nu Kristo ñlon̄ mə à le nyerə si'ì si'ì a n̄i ànnù yíi mə Paul à le ndi'ì ñlon̄ə Mmà'àmbi aà.

Antiokia a mbù'u Pisidia

¹³ Paul bo bi ñgǎñkòrè jì bo bú ñkuu aban̄ ñghεε a Perga, yíi mə à le mbə múm àla'a yí ñwè a Pamphilia aà. Bo kùù mē ghu aa, Jɔn Mark a ma'atə waa ghu mbu mb̄i fu a Yerusalem. ¹⁴ Bo ló a Perga ñtigə ñghεε n̄i ñb̄i ñghεε ñkuu a Perga, a ala'a Pisidia. A bə mə a ñjw̄iñgòñ àla'a aa, bo ghèè ñkuu a ndāñghotə baIsrael, ñtswe a nsyè. ¹⁵ Bi twon̄ mə n̄òñsə Moses bo bi ññwà'anə ñgǎñntoo Nwí, itu ndāñghotə ya i toò ñk̄i a mbo bo mə: “Bil̄m bi'ì, bi'ì lòo mə tá n̄i ghaa a mbo bə bú, mə mbə n̄i tswe n̄i ñdi'itè yíi mə mbə i kwetə waa.” ¹⁶ Paul a b̄iñnè ñtəə

a ndəŋ, ɲɲentə mbô mi, ntsimsə nda, ɲlògɪnè ɲka ɲghaa, ɲswoŋ mə: “Bilim ba baIsrael ni bù bii mə ni bɔ'ɔ nî Nwî aa, ni yu'utə. ¹⁷ Nwɪŋgɔŋ baIsrael à le ntsɔ'ɔ bîtà bi bîtaà bi'inè, ɲghirə bo bə ɲgwè'è àla'a yî wè wa noò mə bo le ntswe a ala'a Egipto tsi'ɪ tsò bigɪi aa. Nwɪŋgɔŋ à le mfi'isə waa a ala'a Egipto ni mîdà'à mi mya mi wè. ¹⁸ Ntswa ntɪi yi a nu bo a ɲjim ɲlòò mighum mi ɲikwà a nta'a miwèè mi wèè. ¹⁹ A le mbwesə itoo ji sàmbaa a ala'a Kanaan, ɲtigə mfa nsyê itoo mà jya a mbo baIsrael. ²⁰ Bo tswê ghu tsò ɲlòò ɲkhi ji ɲikwà ni mighum mi ntaà. A tì mə ti bə a ɲjim a fa bîsa'a bi ala'a a mbo bo ɲkɔ'ɔ nywe'e a noò ɲgəŋtoò Nwî Samuel. ²¹ Ma mùu noò bo le mbetə Nwî mə tâ à fa mfɔ a mbo bo, a tigè ɲifa Saul yii mə à le mbə mu Kish, ɲlo a ɲgwè'è Benjamin aa, mə tâ à bə mfɔ wàà nî ɲlòò mighum mi ɲikwà. ²² Nwî à lèè mfi'i yi aa, ɲtigə ɲghirə David nî ɲfɔ. Yuà ànnù à ni ànnù yii mə Nwî yumbɔŋ à le nswoŋ nloŋ ɲгаа yî aà: ‘Mè lii nyə mə David mu Jesse à ni ɲù yii mə ɲtɪi gha i doritə ghu nu aà, mbə ɲù yii mə à ka ghìrə innù tsim jii mə mə lòò aà.’ ²³ A le ɲtigə mbə Yesu yii mə à le mfè'è a ɲgwè'è David aa, mə Nwî à le ɲghirə a tigè mbə ɲgəŋywèensə baIsrael, a ajàŋ yii mə a lèè ɲifoo ɲkà'à aà. ²⁴ Mbɔŋ tâ Yesu à ka ɲlɔgɪnə ifà'á yi, le bɔŋ Jɔn à kà mé aa nswoŋ ni a mbo baIsrael bitsim mə, tâ bo bəŋkə mɪntɪi myaa, ɲma'atə innù jii bî jyaa ɲkwɛrə ɲkɪ. ²⁵ Nòò yii mə Jɔn à le ɲka mɲsə ifà'á yi aa, ɲswoŋ a mbo bo mə, ‘Nî mɔ̀ntə mə mə ni aa wò ε? Kaa mə sɪ yu wa mə ni yu'utə aa bə. Lá, yə nì! Yu wa mə a yòŋə a ɲjim mə aa, kaa mə sɪ ku'unə a ajàŋ yii mə mbə mə fɛè mɪkɪrə mi nta jii i tswe ghu mɪkòrə aà.’

²⁶ “Bilim ba baIsrael, bɔɔ bi ɲgwè'è Abraham ni bù bə bii mə ni bɔ'ɔ nî Nwî aa, ɲtoo mà yú yii mə i ni yî ɲywèensə bə aa, i zɪ mə a mbo bî'inè tsɪtsɔŋ. ²⁷ Nloŋ mə bə bii mə bi le ntswe a Yerusalem aa, ni bɪtsyàsə byaa kaa bi le wa'à zi mə à ni ɲù ɲywèensə bə; kaa wa'à kɪi nî ànnù yii mə nighàà ni ɲgəŋntoo Nwî nɪi mə bi le si twoŋ a ɲwɪŋgɔŋ tsim ni swoŋè ɲloŋ ɲгаа yî aa yu'ù. Bi le ɲghirə nighàà ni ɲgəŋntoo Nwî ni fe'è boontə nyoŋə ajàŋ yii mə bi le nzwitə yi aà. ²⁸ Ka mə bi le wa'á annù tsu yə yii mə Yesu à le fànsə mə mbə bi zwitə yi aa, bi le nswoŋ a mbo Pilato mə tâ à ghìrə tâ bi zwitə yi. ²⁹ Bi mɲsə mə a ghìrə innù tsim jii mə àŋwà'ànə Nwî a le nswoŋ nloŋ ɲгаа yî aa, bi sigisə yi wa ati bəŋnə bəŋnə ɲghɛɛ ɲlèè yi nisyè. ³⁰ Lá Nwî a yweensə yi ni ɲiwô; ³¹ ɲjwi jii ghà'àtə jii mə i le si tigə nyoŋə aa, a di'ì ɲbɪi nú yi a mbo bə bii mə bo bo le ɲlɔ a Galilea ɲkɔ'ɔ a Yerusalem aa, bii mə bo tigə mbə bɪyɛfə bi a mbo bə bi tsim aà. ³² Bì'i zi aa ni ɲtoo yî ɲsigɪnə ma yú a mbo bù: Ànnù ya mə Nwî à le ɲkà'à mə yu ka ghìrə a mbo bîtà bi bîtaà bî'inè aa, ³³ à ghìrə mə a mbo bî'inè bii mə bî'inè ni bɔɔ byaa a ɲjimə ajàŋ yii mə à ywèensə Yesu, a bù ɲtswe ntɪi aà. A ajàŋ yii mə bi ɲwa'anə nî àŋwà'ànə bɪPsalm bi baa, mə,

‘O ni mú ghà,
sɪi mə tigə taà ghò’

³⁴ Yuà a kɪ mbə annù yii mə Nwî à le nswoŋ nloŋ ajàŋ mə yu ka yî yweensə yi ni ɲiwô, tâ à wa'à a mum ɲisyè bwè aà:
‘Ma ka fa mbɔɔnə ya yii mə i nî yà mbə yí ànnù ɲɲkoŋ yii mə mə le ɲkà'à a mbo David aa, a mbo wò.’

³⁵ Tsi'i ànnù nîḥkoḥ a ajàḥ yîi mē à kî nswon a nî àdìgē aḥwà'ànè yî mō'c aa mē,
'kaa ò ka wa'à mà'àtè tã ḡḡàḥàfà'á ghò, yu wa yîi mē à làa màḥsè aa, tá à bwe nisyè.'

³⁶ Nlon mē David à le ḡḡhìrē annù yîi mē Nwî a lòò aa, a nî yîi ḡḡù'ù aa, ntigē ḡkwo, bî twinḡè yi bo bî bitaà bî, ìbìinú yi i bwê a nisyè. ³⁷ Lá yu wa yîi mē Nwî à le nyweensē nî nîwo aa kaa à le wa'á a nisyè bwê.

³⁸ "Bî'i lòò mē tá nî zi mbá bilîm ba baIsrael, mē bî'i tsa ya aa a nîm Yesu ma ḡhú nzi a nswon annù a mbo bù ñlon annù lî'inè ifansè innù.

³⁹ Nlōc nî mē nî zi mē ḡḡ ñù ntsim yîi mē à nîḡ ntiḡ yi ḡhu nu aa, innù tsim jîi mē à fànsē a ḡyòḡḡ nî nḡḡsè Moses aa, kaa i ka wa'à yi bú ntswa. ⁴⁰ Nî tseyesē lá mbî'i innù jîi mē ḡḡḡntoo Nwî i le nswon aa, i tswá ḡhuu;

⁴¹ 'Yè ñì, là'à bu bii mē nî tsa'a nî nìghàà nî Nwî ḡwye aa, nî ka tsin tsin hēc kwo!

Nlon mē annù yîi mē mē ḡhìrē a nsi bù sii aa,

à nî annù yîi mē kaa nî ka yî wa'à bîi, ka mē ḡḡ tē'ē ntō'otē tō'otē a mbo bù!'"

⁴² Nòò yîi mē Paul bo Barnabas le màḥsè ḡka mfe'ē wa ndāḡḡhòtē aa, bē bya bî swon a mbo bo mē tá bo bu mbîi a nḡwḡḡḡḡ yîi mē i bù nzi aa, ta bú swon innù ma jú jî ḡhà'atè a mbo bo. ⁴³ Bî ká mē aa nseēnē wa ndāḡḡhòtē, baYuda bî ḡhà'atè bo bî bē bî itoo dāḡ bii mē bî le mbii annù Nwî baYuda aa, bî yonḡ Paul bo Barnabas. Bo tigē ḡḡhaa a mbo bo ndi'itē waa mē tá bo ḡhēc nî mbîi a múm ìbòḡ Nwî.

⁴⁴ Bē bî tsim bii mē bî le ntswe wa a múm àla'a aa, bî le nzi a nyu'u nìghàà nî Nwî a nî ḡḡwḡḡḡḡ yîi mē i le nyòḡḡtē aà. ⁴⁵ Nòò yîi mē baYuda le nyē nnòò bē wa aa, bî le nluu nî àḡhè'èḡnè; ñloginē ntigē nligitē nî annù yîi mē Paul à le si swon aa, ḡkii mbēḡitē nî yi. ⁴⁶ Lá Paul nî Barnabas bāḡḡnè mbu ḡḡhaa bē nî mītiḡ nî àtāḡḡntiḡ nswon mē "A le ḡkù'ùnè mē tá nìghàà nî Nwî nî foo nzi a mbo bù. Lá àjàḡ yîi mē nî tuu ḡkî lentē mē kaa nî si ku'ùnè a nji ìlòḡ yîi mē i tswē nḡḡkoḥ aa, bî'i ka mà'àtè ḡhuu tigē ḡhèè tsìtsòḡ a mbò bītiḡ Nwî. ⁴⁷ Nlon mē à nî ñdi'i yîi mē Mmà'àmbi à le mfa a mbo bî'i aà, mē:

'Mē ḡhìrē ḡhuu mē tá nî bē ḡkà'à a mbo bītiḡ Nwî,

i tigē ḡhìrē nî mē tá bē bītsim bî yweenē ḡḡhēc nywe'e a nlwî'i mbî.'" "

⁴⁸ Nòò yîi mē bītiḡ Nwî bî le nyu'u ma mùu ajàḡ aa, ñdorē tsi'i mbē ànnù, ḡḡha'asē Mmà'àmbi nlon nìghàà nî ma nú. Bē bii mē Nwî à lēè ñfoo ntso'c waa mē tá bî yi nji ìlòḡ yîi mē i lwi'i nḡḡkoḥ aa, bî nḡḡ mīntiḡ myaa a nu Kristo. ⁴⁹ Nìghàà nî Mmà'àmbi nî seēnē ḡḡhēc ìdìḡḡ tsim maa mbù'ù.

⁵⁰ Lá baYuda ḡhèè ñswugitē bità bî ala'a bî baYuda bo bî bāḡḡyē bî wē bii mē bî le si bo'c nî Nwî aà. Bo loginē ñtigē ntso'c nî àkòrē Paul bo Barnabas, ñfurē waa a múm àla'a bo. ⁵¹ Bo tigē ñyetē nsyē a mīkòrē bo, a ndi'i mē a fūrē bo furē waa, ñtigē ḡḡhēc waa a Ikonium. ⁵² Lá ḡḡḡyēḡḡnnù Yesu jîi mē bî le ntswe a Antiokia aa, i le nluu nî ñdorē bo Ázwî Nwî.

14

A ala'a Iconium

¹ Bo le nghèè nî mbïi tsi'i maa ajàn a ala'a Ikonium. Paul bo Barnabas bo ghèè ñkuu a ndánghotè baIsrael ñghaa ni mânji yii mæ bè bï ghà'àtè, baYuda bo bi baGrikia, bi le mbii annù Nwí. ² Lá baYuda bii mæ bi le wa'à waa bii aa, bi le ntotè bítizí Nwí bya, mbisè mântii myaa a nu bɔɔ bi Kristo. ³ Ngǎñntoo Kristo jya le ntswe ghu a ni nòò yí ñsyà, ñswonè ni ñìghàà ni Mmà'àmbi nî àtànè ntiì. Mmà'àmbi a di'ì nî ñsi mæ ñtoò yí yí ñsigìnè ya mæ bi le si swon nlon ìbòn yì aa, à nî ànnù ññkonè. Mfa mida'a a mbo bo mæ tá bo ka ñghirè ilensè innù bo bi innútsyámbó. ⁴ Bè bii mæ bi le ntswe maa njò'ò àla'a aa, bi le nyàtè mbèè baa, bi mɔ'ɔ bii ànnù yii mæ baYuda le si swon aa, bi mɔ'ɔ bi kîñ mbii ànnù yii mæ ñgǎñntoo Kristo jya i le si swon aa.

⁵ Bítizí Nwí bi mɔ'ɔ ni baYuda bo bi bilii byaa bi tan minañ mæ bi dī ñgi'i a nu bo, i tumtə waa nî ñgò'ò. ⁶ Bo yu'u ntigə mfe'e ñkhè ñghèe waa a ila'a Lystra bo Derbe, jii mæ i le ntswe a Lycaonian aa, bo bi nî itoo jii mæ i le ntswe maa mbî àdìgè aa, ⁷ ñtigə nswonè nî ñtoò yí ñsigìnè ya ghu.

A ila'a Lystra bo Derbe

⁸ Nùmbáñnè yí mɔ'ɔ à le ntswe a ala'a Lystra yii mæ à le mbwenkè ñlògìnè a noò yii mæ bi le njwe yì ghu aa, kaa a lèè wa'à bùrè ñtə tə. ⁹ A le ntswe ghu nnañsə nyu'utə ni ñìghàà nù mæ Paul à le si swon aa. Paul à le nyə mæ à ññ ntiì yì ghu, ñkì ntswe nî àbiintiì mæ mbè bi tsu'ù yì. Paul à yè mē laa, ñtigə nte'e mi'i mi ghu nù. ¹⁰ Ntɔñnə nswon ghu mbo mæ, “Bìñnə ñtsinè ntəè ni mìkòrè mó.” Nùmbáñnè wa a li mbùnnè, ñtigə ñghantə. ¹¹ Ajànè mæ nnòò bə wa i le nyə annù ya mæ Paul à le ñghirè aa, bo le ñlògìnè ñtigə ntɔñnə ni ñìghàà ni Lycaonian nyaa nya nswonè ni mæ, “Bìñwí bəñkè mē waa ntigə mbə tsó bə, ñsigə ntigə ntswe a titii bí'inè.” ¹² Bo fá ìkùm Barnabas mæ à ni Zeus, ñkì ntigə ntwon Paul ni Hermes, ñlon mæ à le mbə yu yii mæ à le mbə ndii wàà, ñghaa ni tsùsè átú wàà laa. ¹³ Ngǎñmà'anwí Zeus wa yii mæ ñdámà'a yí i le ñghèsè ñtswe tsi'i wa mbèè àla'a aa, à le nzí nî ñbòn bo bi ñàkya ni bíflawa, ñlon mæ bo bi nnòò bə wa bi le lòò mæ bo ma'a ñgǎñntoo Kristo jya tsi'i tsó Nwí.

¹⁴ Lá ñgǎñntoo Kristo jya, Barnabas bo Paul, bi yù'ù mæ annù ya mæ bi le si lòò a ñghirè aa, ñsatè itsè'è jyaa, ñkhè ñkuu ntəè wa titii nnòò bə wa, ññentə ñjì yàà mbetə waa mæ, ¹⁵ “Ní ghirè yulà ànnù aa a ya è? Bì'i kì mbə aa tsi'i bàmìsònè tsó bù. Bì'i zì faà aa a ñkè'èñè ñtoò yí ñsigìnè a mbo bù, mæ tá ni bəñkə ghuu, mma'atə njoo adànè àdànè ñzi a mbo Mmà'àmbi yii mæ à tswe ntiì aa. A ni yu yii mæ à le nnañsə aburə nî ñsyè, nî ñkì miyaa, bo bi ñgòn ñjòò tsim jii mæ i tswe ghu aa. ¹⁶ A le mbə mbii aa, a ma'àtè bə bi itoo bi tsim mæ tá ñu à ka ñghèe nî yii mânji, ñu à ka ñghèe nî yí. ¹⁷ Lá, a di'ì nî àlèsè mæ yu tswe ghu ñgòn bìnòò bìtsim, ñyonè a ñjìm innù jì sigìnè jii mæ a ghirè aa. A too nî ñbèñ a mbo bù, i ló a aburə ñsigə ntsu nî miji muu ni nòò yii mæ à kù'unè aa. A fa ni miji a mbo bù ñkii ñlwensè ni mintiì muu ni ñìdorè.” ¹⁸ Ka mæ bo le nswon laa, a le ntsyànè a mbó ñgǎñntoo Kristo jya a ñkìñ mæ tá bi tsuu waa mà'à tsó Nwí.

19 BaYuda bí mɔ'ɔ bi le nlò a Antiokia yíi mɛ à le ntswe a Pisidia aa, bo bì a Ikonium, nzi mbəŋkə atu bə bya bi bíi ñjím yaà, ñtigə ntumtə Paul ní ñgò'ò, ñswuŋə yí mfe'ɛ ní ghu a múm ala'a ŋwa'atə mɛ à kwò mɛ. 20 Nòò yíi mɛ bɔɔ bi Kristo bi le nzi ntswe ghu mbɛɛ ñkarisə aa, a bíiñè mbu ŋkuu ŋghɛ fu a múm ala'à. Abɛɛ a fù'ù mɛ yu ní Barnabas bo ghɛɛ a ala'a Derbe.

Ajàŋ yíi mɛ bo le mbù mbii a Antiokia yíi mɛ à tswe a Syria àà

21 Paul ní Barnabas bo le nswon ntoo yí ñsiginè ya a ala'a Derbe, ñghirə ŋgəŋyogənnù Yesu jì ghà'atə ghu. Ñtigə nlo ghu mbu bíi a Lystra bo bi Ikonium ní Antiokia yíi mɛ à le ntswe a Pisidia aa. 22 Bo le nnìŋ mitì a nu bɔɔ bi Kristo bíi mɛ bi le ntswe ghu aa, ñdiintə waa mɛ tá bo tswa abiintì yaa tsi'í ànnù ñŋkonjə. Nswonə ní mɛ, “A ku'unə mɛ tá bí'í tsya a múm ñgí'í yí ŋghà'atə mbɔŋ ŋkuuu a múm ànnù nífò Nwí.” 23 Bo yí ŋghɛɛ ní yulà ñghòtə bi tso'otə bíi bi ndánwí ghu, ñsi'isə ibiinù waa tí jì, ñtsa'atə Nwí, ñniŋə waa a mbó Mmà'àmbi yíi mɛ bo le ntswe ní ñniŋ miantì myaa ghu nu aà.

24 Bo tsyà mɛ a ala'a Pisidia mmanjə, ñtigə ŋkuu a Pamphilia. 25 Ma mùu ala'a, bo swon ntoo yí ñsiginè ya a ala'a Perga, ñtigə nlo ŋghɛɛ a ala'a Attalia. 26 Bo lò mɛ ghu ñtigə ŋkuu a abanə ŋkì, mbu mbii ñghɛɛ fu a Antiokia, wa adigə mɛ bi le nte'ɛ ntsɔ'ɔ waa ghu, ntsa'atə Nwí a atu bo mɛ tá à kwetə waa a ní ifà'à yíi bi le ŋghɛɛ mfa'a aà.

27 Bo zì mɛ ñywe'e a Antiokia aa, ñghotə bandánwí bitsim, ñke'ɛnə ŋgòŋ ñnnù tsim jii mɛ Nwíngòŋ à le ñghirə a nu bo aa, bo bí àjàŋ mɛ à le ŋŋa'a mánjì mɛ tá bitizí Nwí tá bí bii yíi aà. 28 Bo le ñtigə ntswe ma mùu ala'a bo bí ñgəŋyogənnù Yesu ñtigətə.

15

Ñghotə ndánwí Yerusalem

1 Bè bí mɔ'ɔ bi le nlò a Yudea ñsigə a Antiokia, ñloginə ŋka ndi'í ní ñnnù a mbo bɔɔ bi Kristo bya mɛ, “Kaa ní ka yí wa'à yweenə mɛ mbə bi tsuu ghuu ñètə a nyòŋə ní nòŋsə Moses.” 2 Paul bo Barnabas bo ligitə, ñswuŋnə bo bo tsi'í ànnù ñŋkonjə. Tsó mɛ a le mbə laa, bi swon mɛ tá Paul bo Barnabas bo bə bí mɔ'ɔ a Antiokia tá bo kɔ'ɔ ŋghɛɛ a Yerusalem ŋghɛɛ nyə ŋgəŋtoo jya ghu ní bíi bi ndánwí tá bo bo ghaanə nloŋ ma yaà ànnù. 3 Ñghòtə ì le ñtigə tsyasə waa mɛ tá bo ghɛɛ. Bo kà mɛ aa ŋghɛɛ, ñtsya a ala'a Phonisia bo Samaria, ñke'ɛnə a mbo bə a ajàŋ mɛ bitizí Nwí bi bəŋkə mɛ miantì mya ñzi a mbo Nwí. Ma yu ànnù a ghìrə ñti bɔɔ bi Kristo ì luu ní ñidorə. 4 Bo ghɛɛ mɛ ŋkuu a Yerusalem, ñghòtə ì kwərə waa tsi'í ní ñidorə. Ñgəŋtoo Kristo ní bíi bi ndánwí bi kí ñkwərə waa ní ñidorə, bo tigə ñswon ŋkòŋ ñnnù tsim jii Nwí à ghìrə ntsyà a nu bo aa, a mbo bo. 5 Lá ñgəŋmbii Kristo jì mɔ'ɔ jii mɛ ì le mbə baFarisai aa, bo le mbíiñè ñtə a ndəŋ nswon mɛ, “A ku'unə mɛ tá bí liginə ñjètə bitizí Nwí ŋkì ñghirə mɛ tá bo ka nyu'unə nòŋsə Moses.”

6 Ñgəŋtoo Kristo jya bo bíi bi ndánwí bi tigə mboontə ntswe a nləntə ma yu ànnù. 7 Bo swuŋnə mɛ ghu àgha'a a sa'atə, Peta a tə a ndəŋ nswon mɛ, “Bilim bá, ní zi mɛ àgha'a a sa'à mɛ a ajàŋ mɛ Nwí à le ntsɔ'ɔ gha a titì bù ñtoo mɛ tá mɛ ghɛɛ nswon ntoo yí ñsiginè

a mbo bitizì Nwí mē mbē bo yu'u mbii. ⁸ Nwìngòṅ yumbōṅ yìi mē à zi mmòòntè ṅú òtsim aa, a dī'ì mē yu beentē ànnù bitizì yì Làà, mfa Azwí Nwí a mbo bo, tsi'i ajàṅ mē à le ṅki mfa a mbo bī'inè aà. ⁹ Kaa à le ṅwa'á ndenè a titi bo ni bī'inè tē'è. A le nsi'i ntì waa a njim àbiintì yaa. ¹⁰ Tsìtsòṅ, a tigè ṅghirè akè mē tá nì ka ṅkwa'anè Nwí, mbe'esè nì ṅgāṅyègènnù Yesu nì àbè'è yìi mē kaa bita bi bitaà bī'inè bimbōṅ le ṅwa'á a mbè'e zi, mē kaa bī'inè, nì yì'inè ṅgaa kaa bī'inè sī a mbè'e ki nzi aa ε? ¹¹ ṅgàṅè ghá, bī'inè bīi mē bī'inè ka yì yweenè aa a njim ibōṅ Mmà'àmbi yì'inè Yesu tsi'ì a ajàṅ yìi bo ka yì kii yweenè ghu aà.”

¹² ṅghòtè ya tsi'ì òtsim i le si'i mē swee nyu'u ànnù yìi mē Barnabas bo Paul le ṅkè'ènè aa, nì ìlènsè a bò'ò nì innùtsyámbo jii mē Nwí à le ṅghirè a titi bitizì Nwí òtsya a njim bo aà. ¹³ Bo mǎṅsè mē ṅghaa aa, Jems a ṅentè ṅjì yì ṅghaa, nswōṅ mē, “Yu'utè nì ànnù yìi mē mē swōṅ aa mba bilim bá. ¹⁴ Simon à nǎṅsè mē a ntó'otè ajàṅ yìi mē Nwí à le ndi'ì ajàṅ yìi mē ànnù bi tizì Nwí le nnaṅsè ntswe a nu yu, nzi mfi'ì bē bí mǎ'ò a titi bo mē tá bi bē bi. ¹⁵ Ma yuà ànnù a boòntè nì ànnù yìi mē ntoonwí i le nswōṅ a múm àṅwà'ànè Nwí aa mē,

¹⁶ ‘Mmà'àmbi à swōṅ mē, ma yú ka yì tsi'ì tá mē bu mbii, mbàṅsè ntǎṅ Mfò David yìi mē i wò mē aa,

i bu ghurè mitsyè mi

i ghìrè tá mē bu nnaṅsè ntsinè ntè

¹⁷ Ma múu ajàṅ tá àbùgè ṅgwè'è mu ṅù òtsim i tigè nloṅ nì Mmà'mbì bo bi itòò tsim jii mē bi twōṅ waa nì ìkùmè ghá aà.

¹⁸ A nì ajàṅ yìi mē Mmà'àmbi yìi mē à le è nte'è ṅghirè bi zì ma yuà ànnù a ṅgu'u aa, à swòṅ.’ ”

¹⁹ Jems a ghe'è nì mbii nswōṅ mē, “A nì àmòòntè ya mē tá bī'inè tsuu ṅgi'ì a mbo bitizì Nwí bya mē bi bǎṅkè waa mbii a mbo Nwí aa ki fa.

²⁰ A ku'unè bē mē bī'inè ṅwa'anè aṅwà'ànè ntoo a mbo bo nswōṅ mē tá bo tsuu miji mii mē bi ma'a mīṅkobè ghu aa ki jì. ṅki nswōṅ mē tá bo ma'atè ànnù jirè, ṅki tsuu naà yìi mē bi twèè bē nton'è yi aa ki kure, òtsuu alèè kii ki jì. ²¹ Nloṅ mē àgha'a a sà'à mē a ajàṅ yìi mē bi twōṅ nì nòṅsè Moses a múm ṅghòtè a njwìngòṅ baIsrael tsimè, ṅkii swōṅ nì ànnù yi a múm àla'à tsimè.”

Aṅwà'ànè yìi mē bi le ntoo a mbo bitizì Nwí aà

²² ṅgāṅtoo Kristo jya nì bilii bi ndánwí nì ṅghotè ya òtsim bi le ntigè mbii mē bo tso'ò bē bí mǎ'ò a titi bo i too waa bo bi Barnabas nì Paul a Antiokia. Bo le ntso'ò bē bi baa bii bi le mbè bitsyàsè a titi bo aà, a bē Judas yìi mē bi le si twōṅ nii nì Barsabas aa, ṅki mbè Silas; ²³ ntiṅè ntoo waa nì aṅwà'ànè yulà: “Bì'ì, ṅgāṅtoo Kristo nì bilii bi ndánwí nì bilim buu bitsà'àtè ghuu bilim bi'ì bi tsim bii mē bi nì bitizì Nwí aa, bii mē bi tswe a Antiokia nì Syria bo nì a Cilicia aà. ²⁴ Bì'ì yu'u mē bē bí mǎ'ò bi le mfè'è a titi bī'ì nzi mfa nì ṅgi'ì a mbo bù, ṅghirè mǎntì muu mi tsè'è nloṅ ànnù yìi mē bi le nswōṅ aà. Là kaa bī'ì le ṅwa'à waa too bē, kaa kī'ì ndi'ì yì tsu a mbo bo ki mfa. ²⁵ Nloṅ ma yú ànnù, bī'ì boòntè mē mbiinè tsi'ì bitsim mē bī'ì ka tso'ò bē i too a mbo bù, tá bo ghe'è bo bi bilim bi'ì Barnabas bo Paul bii mē bī'inè kōṅ. ²⁶ Bo fà mē ntswèntì yà ntsim nloṅ Mmà'àmbi yì'inè Yesu Kristo aà. ²⁷ Bì'ì too Judas bo Silas a mbo bù mē bo zi nswōṅ a mbo bù nì ntsù waa ànnù yìi mē bī'ì ṅwa'anè aà. ²⁸ Bì'ì bi Azwí Nwí biinè mē tá bī'ì tsuu

ghuu nî àbè'è yi dàn bè'èsə, n̄tsyatə julà itu ndi'ì: ²⁹ N̄i tsuu m̄iji m̄ii m̄ə b̄i mà'à m̄iŋkobə ghuu aa l̄ō j̄i; n̄tsuu alə l̄ō j̄i, n̄tsuu naà ȳii m̄ə b̄i twɛɛ nt̄ōŋ yi nzwitə aa l̄ō kurə. N̄i k̄ii mba'atə n̄i ìb̄ii ghuu nlon ajirə. Mbə n̄i ka n̄tsyəsə ghuu n̄tsuu ànnu ma ȳi ȳi tsu k̄i gh̄irə, bəə boŋ ni gh̄irə siginə. B̄i'ì tsà'atə ghuu.” ³⁰ B̄i l̄e ntoo ŋḡantoo mà j̄u a ala'a Antiokia b̄i gh̄èè ghu ŋghotə b̄o b̄i Kristo n̄fa anwà'ànə ya a mbo bo.

³¹ Bè bya b̄i twōŋ m̄ə àŋwa'anə ya, n̄tii waa i luu n̄i n̄dorə nlon m̄ə ànnu ȳii m̄ə a l̄e mfè'è ghu aa a l̄e nd̄intə waa. ³² Judas bo b̄i Silas b̄ii b̄i l̄e ŋk̄i mbə ŋḡantoo Nw̄i aa, bo l̄e ŋghàà bo bo n̄i àdaŋə noò nd̄iintə waa n̄fa n̄i m̄it̄i a mbo bo. ³³ Bo tswè m̄ə bo bo n̄i àt̄ii noò, b̄o b̄i Kristo bya bú n̄tooo waa n̄i m̄b̄oŋə m̄ə t̄a bo bu mb̄ii ŋghɛɛ a mbo b̄ə bya b̄ii m̄ə b̄i l̄e ntoo waa aà. [³⁴ L̄a Silas à l̄e nl̄ò m̄ə yu bú tswe yi ghu.]* ³⁵ Paul ni Barnabas l̄e mb̄u n̄tswe n̄i àt̄ii noò àla'a Antiokia bo b̄i b̄ə b̄i ghà'atə b̄i m̄o'ɔ, n̄swonə n̄i ànnu Nw̄i, ŋk̄ii ndi'ì n̄i ànnu Nw̄i.

Paul bo Barnabas yatə.

³⁶ At̄ii noò ȳi m̄o'ɔ à tsyà m̄ə, Paul a swon a mbo Barnabas m̄ə, “S̄i bu mb̄ii ŋghantə bil̄m̄ b̄i'ì a n̄i itoo j̄ii m̄ə s̄i t̄è'è m̄ə n̄tsya ghu nswon ànnu Nw̄i a mbo bo aà, t̄a lèntə m̄ə bo gh̄irə m̄ə ak̄ə l̄e.” ³⁷ Barnabas à l̄e nl̄ò m̄ə yu l̄oḡə J̄on Mark t̄a bo bo gh̄ɛɛ, ³⁸ L̄a Paul à l̄e nswon m̄ə kaa a s̄i ku'unə, nlon m̄ə à l̄e mfòò m̄ma'atə waa w̄a noò mb̄ii t̄i gh̄ə m̄ə b̄i man̄sə àk̄orə nitəə yaa, a ma'atə waa a Pamphilia, ŋkhə mb̄ii n̄i n̄jimə. ³⁹ Bo l̄e nswūŋnə ghu si'ì, n̄tigə nyatə. Barnabas a l̄oḡə Mark bo yu kuù àban a ŋghɛɛ a Cyprus. ⁴⁰ Paul a b̄an̄nə n̄l̄oḡə Silas, b̄o b̄i Kristo bo tsa'atə Nw̄i a atu bo m̄ə t̄a Mmà'àmbi à ka gh̄irə ìb̄ōŋ a nu bo. ⁴¹ A tigə n̄tsya a Syria ni Cilicia, nd̄iintə n̄i ŋghotə j̄ii m̄ə i l̄e ntswe ghu aa m̄fa n̄i m̄it̄i a mbo bo.

16

Ajàŋə Timoti a b̄o'ɔ Paul ni Silas l̄e ŋghɛɛ a f̄a'à

¹ Paul a ŋghɛɛ a ala'a Derbe bo Lystra, n̄tsi'ì ŋḡanyèḡannu Yesu ȳi m̄o'ɔ ȳii m̄ə ìk̄um yi i l̄e mbə Timoti aà. Ndè ȳi à l̄e mbə ŋḡamb̄ii Kristo, n̄bə ŋu baYuda, la taà ȳi a b̄an̄nə n̄bə ŋu baGrikia. ² B̄o b̄i Kristo b̄itsim̄ b̄ii m̄ə b̄i l̄e ntswe a ala'a Lystra bo a Ikonium aa, bo l̄e s̄i beentə n̄i Timoti. ³ Paul à l̄e ŋwa'atə m̄ə yu l̄oḡə Timoti t̄a bo yu gh̄ɛɛ. A wà'atə m̄ə laà aa, n̄tigə ŋjetə yi. A l̄e ŋgh̄irə maa ajàn aa mb̄i'ì ŋgaa baYuda b̄ii m̄ə b̄i l̄e ntswe maa adigə aà, nlon m̄ə b̄ə b̄itsim̄ b̄i l̄e nzi m̄ə t̄a b̄i Timoti à l̄e mbə ŋu baGrikia. ⁴ Ajàn m̄ə bo l̄e s̄i karə ŋkuu n̄i ìb̄u'ù itoo jya aa, bo l̄e s̄i k̄è'ènə n̄i ìnnu jya m̄ə ŋghotə ŋḡantoo Kristo bo b̄i bil̄i b̄i nd̄anw̄i bya a Yerusalem b̄i l̄e n̄ts̄ərə a a mb̄o ŋḡan̄mb̄ii Kristo. N̄di'itə n̄i waa m̄ə t̄a bo tigə nl̄ə b̄in̄d̄ŋs̄ə ma byà. ⁵ Maa ajàn ŋghotə ì l̄e s̄i kwe, n̄tii ŋghèè a m̄um̄ àzw̄i, nd̄uù waa i k̄ii ŋgha'atə n̄i n̄jw̄i tsim̄ə.

Ajàŋ ȳii m̄ə n̄jəə t̄ə t̄ə ì l̄e n̄l̄e Paul a Troas aà

⁶ Bo l̄e gh̄èè ŋkuu ntsya a mb̄u'à àla'a Phrygia bo Galatia nlon m̄ə kaa Azw̄i Nw̄i kaa a l̄e ŋwa'à b̄ii m̄ə t̄a bo swon ntoo ya a mb̄u'ù àla'a Asia. ⁷ Bo gh̄èè m̄ə ŋghɛɛ ŋk̄u'ù a ala'a Mysia aa, n̄ywe'etə m̄ə bo kuu

* **15:34** Kaa at̄ii ma ȳi a s̄i a m̄um̄ ŋnwà'ànə j̄i m̄o'ɔ tswè

a mbù'ù àla'a Bithynia, kaa Azwĩ Yesu kaa a wa'à beentè mē tā bo kuu ghu. ⁸ Bo tigē ŋkuu ghē ntsyà Mysia ŋghē a Troas. ⁹ A ghìrè mbē nītugē, ñjèè tē tē i lē Paul, a yē ŋū Macedonia a tē mbu'u nī nbo ntwonē nī, nswonē nī mē, “Too nzi faa njii a Mecedonia, ñkwetē yi'!” ¹⁰ Ajàn mē ñjèè ya i lē nle Paul aa, bī'ī lē tigē ñtanjē nū yi'ī a nló ŋghē a Macedonia nlonj mē bī'ī lē nzi a laa mūm ñtīi bī'ī mē Nwī a twonē nī yi'ī mē tā bī'ī zi nswonj ntoo yi ñsigènè ya a mbo bē bi maa adigē.

Ajàn yīi mē Lydia à lē mbəŋkə ñtīi yi aà

¹¹ Bī'ī lē ŋghēè ñkuu aban a Troas ntoo ñkì ñtsinē ŋghē a Samothrace. Bī'ī ghèè mē ñlè àbèè fu'u, bī'ī ghèè a Neapolis. ¹² Ntigē mbu nlo ghu ŋkuu ŋghē a mūm àla'a Filippi, a ala'a yī tsyambūi yīi mē a tswē a mbù'ù àla'a Macedonia, mbē atoo yīi mē baRoma lē si bu'utē aà. Bī'ī lē mbō ntswetē ndū ñjwi jī mō'ō ghu. ¹³ A bē mē a njwīngōŋ bī'ī fē'è wa a mūm àla'a ŋghē a mbèè àghōŋē ñkì mē bī'ī lē ŋwa'atē mē à nī àdīgē yīi mē mbē baYuda ghotē ghu a ntsà'atē Nwī. Bī'ī lē ntswe a nsyē ŋghàa a mbo bāngyē bīi mē bi lē ŋghotē ghu aà. ¹⁴ Yī mō'ō yīi mē à lē nyu'u annū yīi mē bī'ī lē si swonj aa, à lē mbē Lydia yīi mē à lē mbē mu Thyatira aà. A lē si fēè nī ñtsə'ə jī bagitē jī tīndū. A lē mbē māngyē yīi mē à lē si bō'ō nī Nwī. Mmà'ambi à lē ŋja'a mītsyē mī mē tā nanjē nyu'utē annū yīi mē Paul à lē si swonj aà. ¹⁵ Lydia a bō'ō nī bē bīi mē bi lē ntswe a nda yu aa, bi tigē ñkwērē ñkì. Bi kwērē mē ñkì aa, a tigē ñtwonj yi'ī mbu'u mbo a mbo bī'ī ñswonj mē, “Nī zi tā bī'īnè ghē ntswe a nda mē mē mbē nī zi tsi'ī annū ñkōŋ mē mē tigē ñgāmbīi Kristo wa yī mō'ō.” A swonj laà, ñtigē ŋgaansē yi'ī bī'ībo ghē.

A ndātsan a ala'a Filippi

¹⁶ A bē a njwi yī mō'ō bī'ī ká ŋghē a adigē yīi mē bi lē si tsà'atē Nwī ghu aa, mboo mumāngyē yīi mē à lē mbē àbù'ù, Azwī yī bi a tswē ghu nu mbē yīi mē a lē si ghìrē a swonj nī ñnnū jīi mē i ka fē'è aà. Mumāngyē ghū à lē si fā'a ñkabē yī ñwē a mbo bē bīi mē bi lē nyuu yi aa, nī ajàn mē a lē si swonj nī ñnnū jīi mē i ka fē'è aà. ¹⁷ A lē si tigē ŋyonj nī yi'ī bī Paul, ñtōŋnē nswonj nī mē, “Bē bulà à nī ñgāŋfā'a Nwīngōŋ Akō'ōntsirē. Bo kē'ēnē aa mánjī yīi mē mbē bē tsiá ghu nyweenē aa a mbo bē.” ¹⁸ A lē si ghìrē ma mùu ajàn nī mītugē mī njwi mī ghà'atē; ñywe'e a noō yīi mē ñtōŋ Paul i lē nnanjē nlwi ghu nū. Paul a karikē yi ñswonj a mbo àzwī yī bi ya mē, “Nī ikūm Yesu Kristo, mē swōŋ a mbo wō mē tā ò fē'ē ghu nū.” Azwī yī bi ya a kī ŋghesē fē'ē yi tsi'ī maa noō.

¹⁹ Nòò yīi mē bībōŋ bi lē yē ajàn mē mánjī ñkabē waa wa à bī'ī mē aa, bo banjē Paul bo Silas, ñswonj waa ŋghē nī bo a nsaanē, ñtē'e waa a tītīi bità bi ala'à. ²⁰ Bo logē waa ŋghē nī bu a nsi ŋgāŋsa'a ala'a baRoma ñswonj mē, “Bulà bē à nī baYuda, mfa nī ñgī'ī a mūm àla'a bī'ī. ²¹ Bo dī'ī nī bīnōŋgōŋ bīi mē kaa bi sī bī ala'à bi'ī bē. Bī'ī laa mbē baRoma, kaa mbē bī'ī wa'à bīnōŋgōŋ ma bū bīi kē ñka nlə.” ²² Nnōò bē wa i yōŋ ŋkuu a atu bo, ñtigē ñinjē nī ànnū ya a nu Paul nī Silas. Ŋgāŋsa'a ala'a jya i sātē ñtsə'ə a nu Paul nī Silas, ñswonj mē tā bī nanjē ŋghō waa. ²³ Bi nanjē mē ŋghō waa nī itī jī ghà'atē, ñninjē waa a ndātsan, ñswonj a mbo ŋgāmbē ñdātsan wa mē tā à nanjē ñka

mbe waa. ²⁴ Ajànj mə ñgànjmbê ñdàtsanj wa à le nyu'u aa, a le nniñə waa a múm ñja'à ñdàtsanj yíi mə i le ntswe a mum aa, ñghirə bi tswa m̀kòrə myaa ñkoo a ni m̀ka'à.

²⁵ Itugè i tii mə, Paul bo Silas bo ká ñtsa'atə ní Nwí ñyəə ni m̀kòò ñgha'asə ní Nwí, ñgǎñətsanj jya jii mə'c jii mə i le ntswe wa andàtsanj aa, bo le si yu'utə ní ajànj mə Paul ni Silas le si gha'asə ní Nwí aa. ²⁶ Nsyə i wi'ikè ñtsiginə tsi'i nì m̀tìtì, ñtsigə ndàtsanj ya nsigə nywe'e ní àtsənda, m̀ntsù mi nda m̀tsim mi wi'ikè ñja'akə waa, ñtsanj jya jii mə bi le ñkòòñkè waa ghu aa, i teenkè ñwokə a nsyē. ²⁷ Nòò yíi mə ñgànjmbê ñdàtsanj wa à le ñwi'ìnə ñyə mə ìbà'a ndàtsanj jya i jwaanj̀kè ñtəə aa, ñwa'atə mə ñgǎñətsanj jya i khèkè mə tsi'mə. Ntsə'c munwí ñtsó yí a mba'a mə yu sò yi ghu kwo. ²⁸ Paul a tɔñnə tsi'i ǹtìtì ñswonj ghu mbo mə, “Tsèe ibi yí tsu ghìrə bə, wa bĩ'í tswə faà tsi'i b̀ tsi'mə.”

²⁹ Ñgànjmbê àtsanj wa a swonj bi zì ni lám a khə ñkoo ni ghu, ñtsiginə, ñwo a nsi Paul bo Silas. ³⁰ Nlogə waa bo bo fe'è ñghentə a bæ, a betə mə, “Bitaà, m̀bə mə ghìrə mə a kə nyweenə ɛ?” ³¹ Bo kwi'i ghu mbo mə, “Nin ntiì gho a nu Mmà'àmbi Yesu, bonj ò ka yweenə bu b̀ ñgwè'è yò.”

³² Bo tigè ñswonjə annù Mmà'àmbi a mbo bo bo b̀ a mbo bə b̀ tsi'm bii bi le ntswe wa múm ñda aa. ³³ Tsi'i maa abàntə noò nitugə, ñgànjmbê àtsanj wa a logè waa, ñsi'i ila'à jyaa; yu bo b̀ ñgwè'è yí bo burə ñkwèrə ñkì. ³⁴ A logè Paul bo Silas bo bo kə'c ñghèè a nda yu, a fa m̀ji a mbo bo tá bo jì. Yu ni ñgwè'è yí le nluu ni ñdorə nlonj mə bo le nin ntiì waa a nu Nwí aa.

³⁵ Abèè a fù'ù mə bità bi ala'a bi baRoma bi too b̀burəsi mə tá b̀ zi nswonj mə tá b̀ ma'atə bə bya tá b̀ gheɛ. ³⁶ Ñgànjmbê àtsanj wa a swonj a mbo Paul mə, “Wa bità bi ala'a bi tòò mə ñkì mə tá b̀ ma'atə ghoo Silas. Nì tse mà'atə la tsitɔñ i ghèè ghoo ní m̀bɔɔnə.”

³⁷ Paul a swonj a mbo ñtsyàsə b̀burəsi wa mə, “Kaa bi k̀ wa'à yə mə bĩ'í fansə annù tsu, lá m̀banjə ñghòò yí'i a nsi bə, bĩ'í k̀ m̀bə baRoma. Bi m̀ansə mə a ñghòò yí'i, m̀ma'a yí'i a ndàtsanjə. Tsitsɔñ bi tigə nɔɔ mə bi ñjə'esə fi'i yí'i bə ní àlò'òsə! Kaa m̀bə a k̀'í maa ajànj gheè! Tá bità bi ala'a bi baRoma bya bo b̀mbɔñ tá b̀ zi mfi'i yí'i.”

³⁸ B̀burəsi bya bi le ñghèè ñke'ənə a mbo bità bi baRoma byá. Ajànj mə bi le nyu'u mə Paul bo Silas le m̀bə baRoma aa, ñbɔ'c ni le ntswa waa, ³⁹ bi tigè ñghɛɛ ñghèè m̀bu'u mbo a mbo bo mə b̀ li'inə ifansənnù jyaa. Ntigə mfi'isə waa wa ndàtsanj, nswonj a mbo bo mə tá b̀ ma'atə ala'a ya mfè'è ñghɛɛ waa. ⁴⁰ Paul bo Silas bo mà'atə ñdàtsanj ya ñghèè a nda Lydia, ñtsi'i bɔɔ bi Kristo ghu, ñghaa a mbo bo, ñdi'itə waa mə bo ka ñgaansə m̀tìtì myaa. Ntigə nlo waa.

17

A ala'a Tesalonika

¹ Paul bo b̀ Silas bo le ntsya a ala'a Amfipolis ni Apollonia ñghɛɛ nywe'e a ala'a Tesalonika, a adigə yíi mə ñdàghotə i le ntswe ghu aa. ² Ajànj yíi mə Paul à le si gha'asə ñghirə aa, à le ñghèè ñkoo wa ndàñghotə. A le si ghèè ghu a njwɔñgɔñ bo b̀ bə ghàà ligitə nlonj ñghàà ní Nwí, a ní ñgyà jì tarə. ³ A tɔ'ɔtə ní ñji'í annù Nwí, ñdi'í ni a mbo bə bya mə Ayɔ'ò Nwí wa à le ntswe ní ñyè ñgi'í i kii yweenə

ni nìwó, òswonj mæ, “Yesu ghú mæ mæ kè'ènè a mbo bu aa, à ni Ayo'ò Nwí wá.”

⁴ Bo bí mɔ'ɔ bi le yu'u a kuu a atu bo, bo bí ànnù ya mæ Paul ni Silas le si swonj aà. BaGrikia bí ghà'atè bii bi le si bo'ɔ Nwí aa bo bì bànjyè bí ghà'atè bii mæ bi le mbè bí òrìsè aa, le ñki mbii.

⁵ Lá baYuda le ntswe ní àghè'ènè a nu bo, ñghɛɛ a atu mîmfânjè ñghotè nnɔɔ bɛ, bìbwèrè bo bi bè bí bi, ñghìrè bo niñjè àbùùrè wa mûm ñjò'ò àla'a, ñghɛɛ mbù'ù fìkòrè a ndugè jù yíi mæ bi le si twonjè ni Jason, ñwa'atè ni mæ bo ka yè Paul ni Barnabas ghu, i tswa waa i swunjè ghɛɛ fa a mbo bè byá. ⁶ La kaa wa'à waa yè, ñtigè mbanjè a Jason bo bi boɔ bi Kristo bí mɔ'ɔ, òswunjè waa nzi nte'e a nsi bità bi ala'a, ñtonjè nswonjè ni mæ, “Bè bulà mæ bi bènjkè mæ mbí ñtsim ni mâtumfu'u aa bi kè mæ ñzi ñkù'ù a njò'ò àla'a bí'inè, ⁷ Jason a kî ñlogè waa nlè a mûm ñda yu. Bo bitsim wó ni bìnɔnsè bi Kaisa òswonjè ni mæ mîfò yí mɔ'ɔ à bú ntswe ghu, ñkûm yi i bè Yesu.” ⁸ Bè bya a bo'ɔ ni bità bi ala'a bi yù'ù mæ ma nùu ñghàà, ñìbo'ɔ ni tswá waa, àtú yaa a buurè. ⁹ Bità bi ala'a bya bi le ñghìrè Jason bo bi àbùgè bɛ bo twú ñjò a ni ñduu ñkabè yíi mæ bi le ntsèrè aa, bi tigè mma'atè waa bi ghɛɛ.

¹⁰ Itugè i ghèsè mæ mîfi, boɔ bi Kristo bya bi too Paul bo Silas bo ghɛɛ a Berea. Bo ghèè mæ ñku'u ghu, ñghɛɛ a ndánghotè. ¹¹ BaYuda bii mæ bi le ntswe a Berea aa bi le ntswe ní ñti yí sîgínè ñkɔjè ní ñyù'ùtè ànnù, ñtsya bɛ bii mæ bi le ntswe a Tesalonika aà. Bo le nyu'utè ntoo ya tsi'í ni ñadorè, ñtwonjè ní ñghàà ni Nwí tsi'í ñjwí tsim a mfinjè nyè mæ ànnù ya mæ Paul à le si swonj aa à ní ànnù ññkɔjè kè àbanjènnù le. ¹² Bo bí ghà'atè bo le niñ mînti myaa a nu Kristo, bànjyè bi Grikia bí ghà'atè bii mæ bi le mbè bí kò'ònè aa, bo bì mbanjè baGrikia bi le ñki mbii. ¹³ Lá baYuda bii bi le ntswe a Tesalonika aa bi le nyu'u mæ Paul à kè mæ òswonj ñghàà ni Nwí a Berea, ñtigè nzi ghu, ntotè bɛ ñloginè ñgi'i ghu. ¹⁴ Boɔ bi Kristo bya le ñghèsè ñlogè Paul ñtsyasè mæ à ghɛɛ a aghèjè ñki, lá Silas bo Timoti bú ñtswe fu a Berea. ¹⁵ Bè bii mæ bi le ñghèè ntsyasè Paul aa bo le ñghèè ñghɛɛ ñkù'ù a ala'a Athens a bú mbenjè waa ní ñjim a ala'a Berea; ñtoo waa a nu Silas ni Timoti mæ tá bì wanjè ñzi ñzi ntsi'í yi.

A ala'a Athens

¹⁶ Paul à kà mæ aa nyu'utè mæ tá Silas bo Timoti bo zi Athens aa, ñti yí i luu ní àjèjè ñlonj mæ à le nyè mæ ñjò'ò àla'a mà ya i le nluu ni mîkobè aà. ¹⁷ Ma mùu àjanj a tigè ñghɛɛ a ndánghotè ñtigè swunjè bo bi bè ghu, baYuda bo bi tizínwí bii mæ bi le si bo'ɔ ní Nwí aa. ñkii ñghɛɛ ni ñdigè mîtaa a ñgòjè mâtugè mî njwi mè tsim, a mbo bè bii mæ bi le ntswe ghu aà. ¹⁸ Ngánjndi'innù jì mɔ'ɔ jii mæ bi le si twonjè ní waa ni bìEpicurean bo ni bìstoics aa, le nzi ntsi'í yi bo bo tigè òswunjè. Bo bí mɔ'ɔ bo betè ni mæ, “Ajàn jù yí tighè mæ à zì ànnù a lòɔ aa ñdì'ì àkè ε?” Bí mɔ'ɔ bi kwi'í mæ, “A bè tsi'í tsó a swonjè ànnù bínwí bi itoo dànjè.” Bi le nswonjè ma mùu àjanj aa nlonj mæ Paul à le si swonjè ní ànnu Yesu a ajàn jù mæ à le nyweenè ni nìwo aà.

¹⁹ Nyonj maa ajàn bi le ñlogè Paul ñzi ni ghu a nsi ñgánjndasa'a jii mæ i le ntswe maa njò'ò àla'a aà bi twonjè ní Arios Pagos aa, nswonjè mæ, “Bì'í lòɔ a nzi ànnù yí fii yù mæ o ghàà òswonjè aà. ²⁰ Innù ma jù jì ghà'atè jii mæ o swonjè aa, i funè yi'í aà fùnè kaa bí'í wa'à nanjè ñzi

nî ànnù yîi mē o swon̄ aà. Bî'i lòo a nyu'u ànnù yîi mē o nan̄sə swon̄ aà. ²¹ Nlon̄ mē bē bî ghà'atē a njò'ò ala'a Athens bo bì bìgìi bìi mē bì le ntswe ghu aa, bo le ñkōñ a mbwesə nòò wàà a nswon̄ a ñki yu'u innù jî fii jîi mē i le si ghèsè mfe'ε aà.”

²² Paul à le ntəə a ndəñ wa atit̄i Arios Pagos, ñswon̄ mē, “Bù bē baAthens, mē yē mē tsi'î ni innù jî ghà'atē mē ni kòñê ànnù Nwî. ²³ Nlon̄ mē àjàñ mē mē kî si tsyà a múm ñjò'ò àla'a bu nlii nî ñjoo jîi mē ni mii aa, mē kî yē mē àdìgè ñikentə ni mō'c ni mà'a Nwî ní mō'c ni ñwa'anə ghu mē ni tswe aa a mbo nwî yîi mē bì sî zî. Nwî wa yîi mē ni le si mmii nîi ka mē ni le ñwa'à ghuu zi aa, à ni Nwî ma wa mē mē zi ni ghu tsitsòñə aà.

²⁴ “Nwî wa yîi mē à le nnan̄sə mbi yù bo bì ñjoo tsim̄ jîi mē i tswe ghu aa, à ni yu mbə Mmà'àmbi àbùrè bō ñsyé. Kaa mbə a wa'à yi a múm ñdámà'anwî yîi mē a ghùrə bāmìsòñ aa tswé bē. ²⁵ Kaa à si ayoo tsu yîi mē mbə bì'inè fà'à ghu mbo ni mbó mi'inè aa lòò bē, ñlon̄ mē à ni yu yîi mē a fa ntswènt̄i bo bì àzwî a mbo ñgòñ ñjoo tsim̄ bo bì a mbo bē bitsim̄. ²⁶ A le ntsyà aa tsi'î a ñjîm ñù mìsòñ yî ñfùùrè ñnan̄sə ñgòñ bē bì tsim̄ bìi bi tswe fàa nsyé aa a mbuu mbuù a idigè idigè tsi'î ajàñ mē à le nlèə aà. A kî mbə yu yîi mē à lèə a noò yîi mē mbə ànnù tsu a fe'ε ghu aà. ²⁷ A le ñghirè maa ajàñ aa mē mbə bì ká ñlòo nîi, kè nòò mò'c ñghirè ñsweritə nyə yi. Ka mē kaa à sî nan̄sə ñtswe tá àgha'à yi tá à sa'a aà. ²⁸ Tsi'î tsò mē ñù yî mō'c à le nswon̄ mē, ‘Bì'inè tswe ntswènt̄i yî'inè aa ghu múm nú, ñkîi ñkarə aa tsi'î ghu mum nú.’ A kî ñfinə aa ajàñ yîi ñgǎñwà'anə ññwà'anə juu jî mō'c i swon̄ mē, ‘Bì'inè laa ñki mbə bōò bi.’ ²⁹ Tsò mē bì'inè ni bōò bi Nwî aa, tá bì'inè tsuu kî wa'atə ni mē màrè yî à ni yî fñkobə fi tsu mē bì ghirə ni gold, kè ni silva kè nî ñgò'ò yîi mē a lòbìtə ñù nnan̄sə aà. ³⁰ A le mbə mbîi Nwî a le si foon̄sə nî ànnù jîi mē bē le si ghèrè nî mbu'u aà, kaa bì le ñkî'i zi aà, la tsítòñ, a swon̄ə ni a mbo bē bitsim̄ a ñgòñ idigè tsim̄ mē tá bo bəñkə m̄nt̄i myaa, mmà'atə ibî waa. ³¹ Nlon̄ mē à kà'à mē njwi yîi mē yu ka yi tso'otə misa'a mi bē bitsim̄ fàa mbi ghu a ni mánjî yîi mē à tsinə i tsyà aa a ñjîm ñù yî ñfùùrè yîi mē à tsò'c aà. A dì'i ma yú a laa ni ñsi ni ñsi ñyon̄ə a ajàñ yîi mē à le nyweensə yi ni ñwo aà.”

³² Bo yù'ù mē Paul a ghaà nî ànnù ñlon̄ ajàñ mē bē yweenə ni ñwo aa, bo bî ghà'atè le si wyè nîi, lá bí mō'c bì swon̄ mē, “Bì'i kōñ mē tá ò ku'usə nswon̄ə ànnù ma yú a mbo bí'î.” ³³ Paul à ghàà mē laa ntigè ñghèε yi. ³⁴ Bē bí mō'c bì le nyòn̄ ñtsi'î yi ññiñ nt̄i waa a nu Kristo. A tit̄i bē ma bú, Dionysius yîi mē à le mbə ñù Arios Pagos wa yî mò'c aa, bo bì màngyè yî mò'c yîi mē ñkūm yi i le mbə Damaris aa, ni bē bí mō'c bì le ntswe ghu.

18

Ajàñ yîi mē Paul à le ntswe a ala'a baKorinto aà

¹ Ma jù innù tì mē tì tsyá Paul a ló a ala'a Athens ñghèε a Korinto. ² A le ñghèε aa nyə ñù baYuda yî mò'c, ñkūm yi i bə Aquila, a kî mbə ñù Pontus, yîi à le tì bə aa bō ñgwé yî Priscilla ghèsè mē ñlo aa a ala'a Itali ñzi ñlon̄ mē Gúmnàà Claudius à le ntsèrè mē tá baYuda bitsim̄ bì fe'ε a ala'a Roma. Paul à le ntigè ñghèε ntsi'î waa. ³ A le ñghèε ñtigè

ntswe bo bo fà'à òlòṅ mē bo bo lē si fà'à aa àbēṅə àfà'à yī fùùrè, a bē ifà'a nnaṅsə ìtsè'è jī mē bi lē si ghùrè mīntāṅ ghu aa. ⁴ A lē si tigē nghēe nī a ndāghòtə a njwīṅḡḡḡḡ tsīm, òswōṅə nī ànnù Nwī a mbo baYuda bo bì baGrikia, bo bo swūṅṅə a tigē ònnaṅsə nto'otə nī a mbo bo.

⁵ Nòò yī mē Silas bo Timoti lē nlò a Macedonia nzi ntsi'i yi aa, Paul à lē ntigē mfa noò yī òstsīm a nswōṅə ànnù Nwī, ònnaṅsə nto'otə ndi'i nī òsi nī nsi mē a mbo baYuda mē Yesu à bē aa Ayò'ò Nwī wā. ⁶ Nòò yī bo lē ntsu'u ṅka ntuu ntoo yī òsiginè ya ṅkii mbəgitə nī Paul aa, a bu'utə ìtsè'è jī òswōṅə a mbo bo mē, “Aləw nū yuu a ka kuu tsi'i a atu bù! Nī bē kwo a mūm ibi bù boṅ kaa mbə bi wa'à gha firè. Nlōginə tsītsòṅ, mē ka ghèè gha a mbo bì tì zī Nwī.” ⁷ A lē ntigē nlo nghēe a nda Titus, Justus, ṅù àtoo dàṅ yī mē à lē si bo'ò nī Nwī, òdùgè yī ì tswē wa mbèè òdāṅghòtə baYuda aa. ⁸ Krispus, yī mē à lē mbə ṅù yī mò'ò yī à lē si lèntè nī òdāṅghòtə ya aa, à lē mbii Nwī bo bì ṅgwè'è ònda yi tsīmè; baKorinto bì ghà'atè bii mē bi lē si yu'u nī ànnù ya mē Paul à lē si swōṅə aa lē si kii mbii bi murè nī waa a ṅkì.

⁹ A bē mē nītugə a njwi yī mò'ò, Mmà'àmbi a swōṅ a mbo Paul nī ṅjèè təè təè mē, “Tsee kī bo'ò, bāṅṅə ka nswōṅə ntoo ya ntsuu ntsù gho kī kutè; ¹⁰ òlòṅ mē mē tswe bi'ò, kaa mbə ṅù wa'à gho lò mōontə, nləənsə nī a nniṅ ṅḡ'i yī tsu a nu wò òlòṅ mē mē tswe nī bē bì ghà'atè fāa njò'ò àla'a.” ¹¹ Paul à lē ntigē ntswe a ala'a baKoronto alòò yī fùùrè nī bisāṅ bi nto'ò, òdi'i nī òghāà nī Nwī a mbo bo.

¹² La nòò yī mē Gallio à lē mbə atu bìGúmnāà a mbù'u Achaia aa, baYuda bì lē ntaṅṅə ṅkì mbiinə bitsīm, òzi bāṅṅə Paul, ṅghēe nī ghu a ndāsa'a ¹³ òswōṅə nī mē, “Mbā ghù a totə nī bē mē tā bì ka ṅgha'asè Nwī nī mánjī yī kaa à sī nī òṅsə ku'ùnè.” ¹⁴ Paul à ṅà'à mē ntsū yi ṅka nlò a ṅkwi'i, Gallio a swōṅə a mbo bàYudà bya mē, “A ghìrə mbaa mbə mē ṅù ghù à wo aa òṅsə kè mē à bù'ù aa ànnù tsu a mūm àla'a boṅ mē tswe nī nòò a nyu'utə isa'á ghuu ghù mbā baYuda; ¹⁵ lá, tsò mē à bē aa ònnù òlòṅ mighāà bo bì mīkùm nī òṅsə ghùù aa, nī ghēe nlèntè ma yaa ànnù búmbōṅè; mē tuu mē kaa mē ka wa'à ṅù ònsa'a òjāṅ ònnù ma jù bē.” ¹⁶ A lē ntigē furə waa mē bo fē'e wa ndāsa'á. ¹⁷ Bo bitsīm lē mbaṅṅə Sosthen, ṅù lèntè òdāghòtə wa, ṅghòò yi tsi'ī wa nsī òdāsà'à. Kaa Gallio à lē ṅwa'à yi ma yú ànnù kwè'è.

¹⁸ Ma yā ànnù a tsyà mē, Paul a bú òtswe njwi jī ghà'atè, mfa filo fi bōò bì Kristo bya, ntigē ntoo ṅkì ṅghēe a Syria, à kà maa ṅghēe aa, òlōgə Priscili nī Aquilla bo bo ghèè. A lē ṅghèè òywe'e a Cencriya aa, ṅkōò atú yi òlòṅ mē à lē ṅwārə akàà yī mò'ò. ¹⁹ Bo lē ntigē ṅghēe ṅkuu a Ephesus a ma'atè waa mbaṅṅə ghèè a ndāṅghòtə ṅka nswōṅə nī ànnù Nwī ṅkii nto'otə nī a mbo baYuda. ²⁰ Nòò yī mē bi lē mbetə yi mē mbə a tswē bo bo àgha'a a sà'atè lē aa, à lē ntuu; ²¹ la nòò yī mē à lē si fa filò fyaa laa a swōṅ mē, “Nwī à bē bii boṅ mē ka ghèe bú bìi,” òtigē mbu nlò wa ala'a Efeso ntoo ghēe yi fu.

²² Nòò yī à lē ntoo mfē'e a Kaisaria aa, à lē ṅkò'ò ṅghēe ntsà'atè ṅghòtə bōò bì Kristo a Yerusalem òtigē mbu nsigə ṅghēe a Antiokia. ²³ A tswè mē ghu a nī nòò yī mò'ò, mmà'atè òlò ntigē ṅkarə ṅghēe nī idigə idigə a mbù'ù òla'a Galatia nī Frygia, òdiintə nī ṅgānyəḡənnù Yesu tsīm jī i lē ntswe ghu aa.

24 Ma m̀u noò ǹu bàYuda ỳi mò'ò ỳi m̀e bi le si twoṅe ni Appolo, bi jẁi ỳi aa a ala'a Alexandria aa, à le nzi a ala'a Efeso. A le mb̀e ǹu ỳi m̀e à le nnaṅs̀e nzi ṅghàà sigìnè, ṅki naṅs̀e nzi aṅwà'ànè Nwí. 25 Bi le ṅki naṅs̀e mmírísè ỳi a ǹi m̀anji Mmà'àmbi; ànnu Nwí a khí ghu nti, a k̀i ṅghaa ndi'ì ǹi ànnu Yesu a ǹi m̀anji ỳi à k̀u'ùnə aà, ka m̀e à le nzi aa tsi'ì ànnu ṅkwerè ṅki J̀on aa. 26 A le nlògìnè òtigè ṅghaa tsi'ì ǹi àdà'à a ndànghòtè; là nòò ỳi m̀e Priscillia bo Aquilla le nyu'u ànnu ỳi à le si swoṅe aa, bo le ntwoṅe ỳi nnaṅs̀e ntigè ndi'ì m̀anji Nwí wa ghu mbo tá à naṅs̀e mbu zi sigìnè. 27 Nòò ỳi m̀e à le nyè'ètè m̀e yu too ghèè a njii Achaia aa, b̀o bi Kristo le ndi'ntè ỳi, ṅki ṅṅwa'anə aṅwà'ànè ǹtoò a mbo ṅg̀nyeg̀nnu Yesu jya j̀i m̀e i le ntswe ghu aa m̀e tá bi kwèrè ỳi sigìnè. Nòò ỳi m̀e à le ṅghèè ṅkuu ghu aa, à le ntigè nnaṅs̀e ṅkwetè ṅg̀mbii Kristo jya, a waa ỳi m̀e à le si b̀e aa boṅ ìb̀oṅ Kristo i ghìrè bi b̀i ǹtoò ỳi sigìnè ỳa aà. 28 A le si tuu ǹi ànnu ỳi m̀e baYuda le si swoṅe ǹi ǹsi ǹi ǹsi tsi'ì ǹi àdà'à m̀banṅe ǹto'òtè ǹi ǹghàà ǹi Nwí ǹfigitè ǹi m̀e, Yesu à b̀e aa tsi'ì Ayo'ò Nwí wá.

19

Ajàn m̀e Paul à le ntswe a ala'a Efeso aà

1 Nòò wa ỳi m̀e Apollos à le ntswe a ala'a baKorinto aa, Paul à le ntsyá a ala'a mb̀u'u atu nzi ṅk̀u'ù a ala'a Efeso, ǹtsi'ì ṅg̀nyeg̀nnu Yesu j̀i mò'ò ghu. 2 Mbetè waa m̀e, “Ǹi le ṅkwèrè Azwí Nwí wa nòò m̀e ǹi le mbii Yesu Kristo aa e?” Bo kwi'ì ghu mbo m̀e, “Kaa b̀i'ì leè ǹtè'e wa'à yu'u m̀e Azwí Nwí a tswè ghu.”

3 A bú mbetè waa m̀e, “Bi le ntigè mmurè ghu a ṅki aa ǹi ìk̀um wo aa e?” Bo kwi'ì m̀e, “Bi'ì le ṅkwèrè aa ṅkí J̀on.”

4 Paul a tigè ǹswoṅe a mbo bo m̀e, “J̀on à le si mmurè b̀e a ṅki aa m̀e tá bi ka mb̀eṅkè m̀inti myaa, ǹswoṅe ǹi a mbo bo m̀e tá bo bii ṅu wa ỳi m̀e a ỳoṅe a njim yu aà, a b̀e Yesu.”

5 Ajàn m̀e bo le nyu'u ma ỳu aa, bi murè waa a ṅki ǹi ìk̀um Mmà'àmbi Yesu. 6 Nòò ỳi m̀e Paul à le nnòṅs̀e mb̀o mi a atu bo aa, Azwí Nwí a sigè ṅkuu a nu bo. Bo tigè ṅghaa ǹi m̀ghàà m̀i fii ṅkii ṅkè'enè ǹi ǹtoò Nwí. 7 Bo b̀itsim le mb̀e tsò ǹghum ǹtsò baà.

8 Paul à le si tigè ṅkuu ǹi a ndànghòtè a ǹi b̀isàn bi tarè ṅghaa ghu ti b̀o'òtè, ǹswuṅe bo bi b̀e tá bo zi m̀e ànnu ỳi m̀e bi swoṅe nlon ànnu nifò Nwí aa à ǹi tsi'ì ànnu. 9 Bo b̀i mò'ò le ǹti'ì atu kaa wa'à waa b̀i; ntigè ṅghaa ǹi ànnu j̀i bi nlonṅe ṅgaa M̀anji Mmà'àmbi wa a ǹsi ṅghòtè. Paul à le nlògè ṅg̀nyeg̀nnu Yesu jya bo bo swuṅtè waa bo, ntigè ṅghaa bo bi b̀e nlon ǹghàà ǹi Nwí a njwí tsim a ndànwà'ànə Tyrannus. 10 Ma ỳu a le ṅghèè ǹi mb̀i a njim ilòò j̀i baà. Bè b̀itsim b̀i bi le ntswe a mb̀u'ù Asia, baYuda bo bi baGrikia, bi le nyu'u ǹghàà ǹi Mmà'àmbi.

B̀o bi Sceva

11 Nwìṅgòṅ à le ṅghìrè innu j̀i ỳeyèrè j̀i wè ǹtsya a njim Paul. 12 Bè le si tigè nlògè tsi'ì ìtsè'ə nyè'e ǹsi j̀i bo bi àtsè'ə nnòṅs̀e a ǹtoṅ yu ṅghèe ǹi ju a mb̀o ṅg̀an mighòò, mighòò myaa mi fwetè, ìzwí j̀i bi i k̀i m̀fè'ekè ǹi a nu bo. 13 BaYuda b̀i mò'ò b̀i m̀e bi le si ghaa ṅkarè m̀fì'ì ǹi ìzwí j̀i bi a nu b̀e aa, bo le nlògìnè ntigè ntwoṅe ikum Mmà'àmbi Yesu a atu b̀e b̀i m̀e bi le ntswe ǹi ìzwí j̀i bi aa, ǹswoṅe ǹi m̀e, “M̀e

swonɔ a mbo wò nî ìkùm Yesu wa mɛ Paul a swonɔ annù òlon ɔgaa yîi aa mɛ tâ ò fɛ'ɛ.”¹⁴ Bɔɔ bi n̄u baYuda yî mò'ɔ yîi ìkùmê yi le mbɛ Seceva, mbɛ ɔgãnmà'a Nwî aa, bo le si ghìrè maa ajànɛ.

¹⁵ Lâ àzwî ya a betè waa mɛ, “Mè zi Yesu, ñki nzi Paul. Lâ nî bɛ aa bìwò aa ɛ?”

¹⁶ N̄u wa mɛ àzwî ya le ntswe ghu nu aa, a wô a nu bo, ntii ɔgha'a waa, ɔghɔɔ waa bitsim, bo khêkê m̄fɛ'ekɛ wa nda ni ilà'à a nu bo ti itsè'è. ¹⁷ BaYuda ni baGrikia bitsim bii bi le ntswe a ala'a Efeso aa, bo le nyu'u ma yû annù n̄bɔ'ɔ tswá waa, bo ku'usè ɔghu'usè ikum Mmà'àmbi Yesu Kristo. ¹⁸ Bè bî ghà'àtè bii bi le mbii Kristo aa, bo le nzi nî ñsi nî ñsi mbii innù jii mɛ bo leè m̄fansɛ aa. ¹⁹ Bo bî ghà'àtè bii mɛ bi le si ghìrè majèkè aa, bo le ɔghotè ɔɔwà'ànê jyaa nzi ntòɔ a nzi bè. Ndùu ɔɔwà'ànê jii bi le ntòɔ aa, à le mbè ibatè ɔkabè silva ntsù'ù mighum mi ntaà. ²⁰ A bɛ ajàn yîi mɛ ñghàà ni Mmà'àmbi ni le nsèènè ni midà'à ɔkwe ɔghɛɛ nî m̄bii.

Fìkòrè fii mɛ fì le m̄fè'è a ala'a baEfeso àà

²¹ Ma jû innù i tsyà mɛ, Paul a ka'à a ntii yu mɛ yu ka tsyà a ala'a Macedonia bo bì Achaia i ghèɛ a Yerusalem nswonɔ ni mɛ, “Mè ka lò ghu, i ligìnè ɔghɛɛ ywe'e ala'a baRoma.” ²² A le ntigè ntoo Timoti bo Erastus, bè bi baa bii bi le si kwetè n̄i aà, a ala'a Macedonia. Yumbɔɔ, à le mbàɔnè m̄bu ntswe ni m̄t̄ii noò a mbù'u Asia.

²³ Ma mùu noò, ɔgì'i yî ɔwè i le m̄fè'ɛ a ala'a Efeso òlonɔ Mânji Mmà'àmbi wâ. ²⁴ N̄u yî mò'ɔ yîi mɛ ìkùmê yi à le mbɛ Demitrios, mbɛ ntwî àlàà silva aa, à le si twi nî ñda n̄wî yîi mɛ bi le si twonɔ ni Artemis aa, mfii ni a mbo bè, yu bo bì ɔgãnfà'à jii tswé nî àbii yî wè ghu. ²⁵ A le ntigè ɔghotè ɔgãnfà'à jii bo bì bè bii mɛ bi le si fà'a itu mifà'à jii m̄ɔ'ɔ tsò ma jû aa, nswonɔ mɛ, “N̄i zi mɛ b̄inè k̄i si kwere ɔkabè yî'inè aa fàa atu afà'à. ²⁶ N̄i yè mɛ ñki nyu'u mɛ kaa à si aa tsi'ì faa a ala'a Efeso tɛ. Paul ghú à kàrè mɛ a mbù'u Asia tsi'ì ñtsim, m̄bwe'esè nî ñnòò b̄è b̄i ghà'àtè mɛ bi bii annù yîi mɛ yu swonɔ aa, ñswonɔ ni mɛ b̄inw̄i bii bi nan̄sɛ ni aa n̄i mbo aa kaa à si b̄inw̄i b̄è. ²⁷ ɔgì'i yîi i tswe ghu aa à ni mɛ kaa à ka wa'à tsi'ì afà'à yî'inè yû b̄i'ì, bi ka tigè lògè ndàmà'anw̄i, n̄w̄ingòɔ m̄angyè Artemis yî ɔwè yû n̄i àdànɛ d̄ànɛ. Ajàn mɛ bè bitsim a Asia bo bi a m̄bi ñtsim k̄i si gha'asè n̄i aa, tâ à m̄ɛ, tâ n̄ifò ni ìkùm yi tâ n̄i m̄ɛ.”

²⁸ Nnòò b̄è wa yù'ù m̄è ma yû annù aa, m̄intɔɔ myaa lw̄inè, bi loɔinè ntigè nswonɔ ni mɛ, “N̄igha'a n̄i wè a mbo Artemis, n̄w̄i baEfeso.” ²⁹ Abùurè a le ɔkuu wa n̄jò'ò àla'a tsi'ì tsim. Nnòò b̄è wa baɔnè Gaous bo Aristarchus, mɛ le mbè b̄è bi Macedonia bi baa bii bo bì Paul le si z̄inè aa, ñswonɔ waa nzwu ɔkuu ɔghɛɛ ni bu a m̄m̄ ñda yî ɔwè yîi mɛ bi le si ghìrè midorè ghu aa. ³⁰ Paul à le ɔghè mɛ yu yon ɔkuu ghu, bɔɔ bi Kristo bii mɛ bi le ntswe ghu aa bi tswá yi. ³¹ Bè b̄i d̄irisè bii mɛ bi le ntswe maa mbù'ù àla'a mbè ika'à jii, bi le ntoo ɔk̄i ghu mbo, mbu'u n̄i m̄bo ghu mbo mɛ tâ à tsuu ló yw̄intè mɛ yu kuu wa m̄m̄ ñda yî ɔwè ya mɛ bi le si ghìrè midorè ghu aa. ³² Bulà le si tɔɔnè nswonɔ n̄i yulà annù, bilí tɔɔnè ñswonɔ n̄i yilí. Nlon mɛ bo b̄i ghà'àtè le ɔwà'à n̄ji'ì annù yîi mɛ bi le twonɔ waa ghu aa z̄i aa. ³³ Bo b̄i ghà'àtè le mbii mɛ Alexander à z̄i ñji'ì òlon mɛ baYuda le ɔghìrè mɛ tâ Alexander à tsya ɔghèɛ a m̄bii aà. Alexander, à le ntsitè b̄è n̄i

àbo mē tā bì yu'utē tā yù ghaa a mbo bo nto'otē a mbo bo. ³⁴ Ajàṅ mē bo le nyē yi nzi mē à ni nù baYuda aa bo le nlògē ibàṅtē noò ji baa, boonse nteṅṅē ntiṅ tsò nù yí mò'otē nswonē ni mē, “Nìgha'a nì wē a mbo Artemis, nwí baEfeso.”

³⁵ Nòò yíi mē tanikurē yí ñwè à le ṅghìrè ñnòò wa i bònè aa, a ghaa a mbo bo nswonē mē, “Bilím bá, baEfeso, nù tsù yíi mē à sì zi mē Efeso, mē à ni nǝ'ò àla'a aa, à tswe nì ñdámà'anwí mǎṅgyè Artemis nì fṅkobē fi ṅǝ'ò fi fya mē fi le nlò a aburē ṅwo aa à ni wò aa ε? ³⁶ Ajàṅ mē kaa mbē nù a wa'à ma jù ñnù ligitè aa, tā nì bōrisē ntiṅ ghuu, ntsuu atirē annù ló ṅhìrè. ³⁷ Nlonē mē bē bú mē nì zi nì bu faa kaa bō sì bē bii mē bi yērē njoo a ndámà'anwí bē, kaa wa'à kì ṅghaa ñnù mbēgitē nwí mǎṅgyè yí'inè Artemis ghu bē. ³⁸ Mbē a bē yíi mē Demitrios bo bì ṅgǎṅfà'á ji bì tswe nì annù ñlonē ṅù, bo mǎntsu mikòrè, mì tǎē ṅṅe'ε, ṅgǎṅsa'a mǎsa'a tswé ghu, tā bì ṅhēε nsomsē waa. ³⁹ Mbē annù yí mò'ò a bu ntswe ghu yíi nì kǝṅ nnaṅsē nzi, bonē bì ka tsisē a noò yíi mē bē bi njò'ò ala'a yù t'e'ε mboontē a ntsisē ñnù aà. ⁴⁰ Nlonē mē bì ka firè yí'inè mē bí'inè biṅ fikòrè a nì annù yíi mē a f'e'ε sii aà. Kaa ṅji'í fikòrè sii ì ṅhìrē wa'à bē. Mbē bì kì mbetē yí'inè bonē kaa bí'inè ka wa'á annù yí swònē zí.” ⁴¹ A swònē mē ma la aa ntigē nseensē bē byá.

20

Ajàṅ mē Paul à le ṅghèε a ìla'a Mecedonia bo bì a Achaia aà

¹ Nòò yíi mē fikòrè fya le mmè aa, Paul à le ntwonē ṅgǎṅyǝgǝnnù Yesu jya, ñdiintē waa nì ñìghàà ntigē mfa filò fyaa. Ntigē mma'atē ṅghèε a ala'a Mecedonia. ² À le ṅkarē mbù'ù ma ya ñdiintē nì bē bya ghu nì ñnù jì ṅhà'atè ntigē ṅghèε ṅkù'u a ala'a Grikia ³ ñtswe ghu bísǎṅ bitarè. Nòò yíi mē à le ntaṅtē mē yu ka ṅhèε a ala'a Syria aa, à le nyē mē baYuda le ntaṅē minàṅṅè àtú yí, ntigē mbu mbii fu, ntsya nì Mecedonia. ⁴ Sopata, MuPyrrhus, yíi mē à le nló a ala'a Berea aa, à le ṅghèε bo yu. Aristarchus nì Secundus yíi mē à le nló a ala'a Tesalonika aa, Gaius yíi mē à le nlò a ala'a Derbe aa, Tychicus bo Trophomus, nlo a mbù'u Asia, nì Timoti le ṅkì ṅghèε bo bo. ⁵ Bo le ntsyá a mbii ṅghèε a nyu'utē bí'í a ala'a Troas. ⁶ Bí'í le ntigē ṅkuu a abanē ṅkì a Filipi, a noò yíi mē ìkòò Abaa ti kò'ò wa ì le ntsyá aà. Njwi ì ṅhèε kì tsyá ji ntaà, bí'í tsi'í waa a Troas, bí'í bo tswé ghu ṅgyà yí ñfùurè.

Ajàṅ mē Paul à le nzi a ala'a Troas nì ṅgàà yí ñlwi'í ñjìmè aà

⁷ A bē a njwí ntsyá mbii a múm ṅgyà, bí'í boontē mē bí'í ji miji mí àkòṅṅè, àjàṅ mē Paul à le ntswe nì ñmà'atē a titugē aa, à le ṅghàà a mbo bē bya ñìghàà nya sa'à si'í ṅghèε ṅkù'ù nì ntiṅ itugè, ⁸ bìlám bí ṅhà'atè le ntswe a nì ñja'à ñda yí ñdēṅ ya mē bí'í le ntswe ghu aà. ⁹ Mújòn yíi mē à ìkúm yi ì le mbē Euticus, à le ntswe a ntsù window. Ajàṅ mē Paul à le si ṅhàà nì àdanē ñìghàà aa, à logìnè ṅka ntsiṅ filò, ntigē mbwii ndəənə, ñlò nì ñja'à ñda ya yíi mē ì le mbē ñja'à ñda ji tarē a ṅkò'ò a ndēṅ aa, ṅwo a nsyè. Bì ṅhèε ti ṅṅēε yi bonē à kwò mē. ¹⁰ Paul à le nsiṅ, ṅkwutē yi a nìgò yu, nswonē mē, “Nì tsuu bo'ò bē, wá ñtswèntiṅ yí ì bürē ghu nú.” ¹¹ A le mbù ṅkò'ò ṅhèε fu wa ñja'à ñda mbatē abaa ṅkurè, ṅghèε nì mbii ṅka ṅghaa a mbo bo nywe'e ajàṅ

mə àbèè à le mfu'u, a ma'atè ñghɛɛ aà. ¹² Bi lɔgə mùjòn wa ñghɛɛ ni ghu ntii, nìdorə luu a múm ntii bo.

Ajàn mə Paul à le mmà'atə Troas, ñghɛɛ a Miletus aà

¹³ Bì'í le ñghɛɛ mbii ñkuu abanə ñki ñghɛɛ a Assos, a adigə yii mə bí'í le ntswe ní ñlɔgə Paul ghu aà. A le swonə mə tá bí'í ghɛɛ nyu'utə yi ghu, tá yù banə nzi ní mìkòrə. ¹⁴ Nòò yii mə à le nzi ñtsi'í yí'í a Assos aa, bí'í le ñlɔgə yí a múm abanə ñki, bí'í bo tigə ñghɛɛ a Mitylene. ¹⁵ Bí'í le ntigə ñkuu wa múm abanə ñghɛɛ, àbèè tí mə tí fu'u bí'í ghɛɛ ñywe'e a mbii Kios. Njwi yí mò'ɔ ì ghèè mə kí tsyá bí'í ghɛɛ ñku'u a Sasmos, yii ì bu nyonətə, bí'í ywe'e Miletus. ¹⁶ Paul à le ñwa'atə mə bonə yu kuu a ní abanə ñki a ghɛɛ Efeso ta wa'à noò ma mùu mbù'u Asia ghènsə. A le si khènə mə yu ghɛɛ kù'u a Yerusalem mbonə tá Njwí Pentecost tá ì ku'u.

Ajàn mə Paul à le mfa filo fi bilii bi ndânwi a Efeso aà

¹⁷ Paul à le ntswe a ala'a Miletus ñtoo ñkii a ala'a Efeso ñtwoj ni bilii bi ndânwi mə bì zi ntsi'í yí ghu. ¹⁸ Bi zí mə ñtsi'í yí ghu aa a swonə a mbo bo mə, “Ní zí àjànə mə mə le ntswe a noò ghá ntsim bi'inə aà, ñloginə ní ñjwí ñtsyá mbii mə mə le nzi ñkuu fàa mbù'u Asia aà. ¹⁹ Mə le mborise ibhinú gha, nfa'a ní a mbo Mmà'àmbi tsi'í tsó ñgàñafá'á yí ní mlàà a mi'í mə. Ñki nzi ñgi'í ya yii mə mə le nyə a ajànə mə baYuda le ntañə minəñ a atu mə aà. ²⁰ Ní zi mə kaa mə le ñki'í annù yí tsu yii mə a le ntswe ní ñkwètə ghuu aa ləè tí ghìrə, ñdi'í ní ghuu ñkii nswonə ní annù Nwí a mbo bù a nsí ñnòò bo bi a ndùgə bù aà. ²¹ Mə le si swonə ní a mbo baYuda, ñkii nswonə ní a mbo baGrikia, ñwa'asə ní waa mə bo bəñkə waa, mma'atə innù jì bí jyaa mbii fu a mbo Nwí, mbii Mmà'àmbi yí'inə Yesu Kristo.

²² “Tsítsòn, a gha aa a tii Azwí Nwí mə ghɛɛ ní a Yerusalem, kaa ñki'í annù yii mə a ka fè'e a nu mə ghu aa zí. ²³ Annù yii mə mə zì aa à ní mə, Azwí Nwí a wà'asə mə gha ñkè'ènə a mbo mə mə, a ní ñjò'ò ìla'a tsim àtsanə bo bì ñgi'í i yu'utə nàá. ²⁴ Lá mə lɔgə ñtswéntii ya ní àdànə dāñə a mbo mə. Annù yii mə mə lɔɔ a ñghìrə aa, à ní nìmānsə ìfà'à wa yii mə Mmà'àmbi Yesu à fa a mbo mə mə mə fa'a aà, a bə ñka nsèensə ñtoo yí ñsiginə ya nlonə ibonə Nwí. ²⁵ Mə kàrə mə a titii bù bitsim, ñswonə ní annù, ñlonə annù nifó Nwí. Tsítsòn, mə zì mə kaa ñù nìbù à ka yí wa'à gha bù nyə. ²⁶ Mə tigə ñnanşə nswonə ní a mbo bù sii mə, mbə ñù nìbù yí tsù a yí mbwɛ, bonə kaa à sɪ isa'à gha bə. ²⁷ Nlonə mə kaa mə le ñki'í annù yí tsu yii mə Nwí à tantə aa a mbo bù l'òsə; mə le ñkè'ènə tsi'í tsimə. ²⁸ A ku'unə mə ní ka nlentə ghuu bu ní bù, ñkii nlentə ní àkàrə mbi ya yii mə Azwí Nwí a niñə a múm ñtərinəbo bù aà. Tá ní ka nlentə ñghotə Nwíñgòn yii mə à ghìrə ní yí, ñtsyá a njim nìwo ní Mú yí aà. ²⁹ Mə zì mə noò yii mə mə ka mà'atə aa, nāngwyɛ mitsyɛ'e i ka zì a titii bù, kaa ñki'í akàrə mbi ya liñə. ³⁰ Nòò à ka yí kù'u tá bə bí mò'ɔ a titii bù ka ntswɛɛ ní ìbāñnənnù a mbwe'esə ñgāñyɛgānnù Yesu jì mò'ɔ i swūntə mə bì ka nyonə waa. ³¹ Ní tsyəsə ghuu maà noò, ñwa'atə ní mə, kaa mə le ñwa'à kentə a ndi'itə ghuu yí mò'ɔ yí mò'ɔ ní mlàà a mi'í mə, nìtugə ní àsɪ'inə, a atú ìlòò jì tarə.

³² “Tsítsòṅ, mē nìṅḡ ghuu a múm òtèrìṅḡbo Nwí, nì nìghàà nì ìbòṅḡ yí wa, mē mbē nì ko'ò ghuu nì kwe, òtigē mfa njoo jya jii mē Nwíṅḡḡḡ à lèḡ a mbo bē bítìsìṁ bii mē à ghìrē bì laa aà. ³³ Kaa mē le ṅkí'i nì silva, kē gold ṅú tsù kē ìtsè'è jì yè'èṡ. ³⁴ Bù bítìsìṁ, nì zì mē, mē le sì fà'á nì mbo aa mù, a ntswe nì àyoo yii mē mē nì ṅḡṅḡkòrē jya le sì boṅḡ aà. ³⁵ Mē dā'ì mē a mbo bù, òtsya a nì ṅḡḡḡ ìnnù ma jù tsìṁ mē, nì ka mfa'a nì mītìì boṅ nì ka tswe nì mánjì a ṅkwetē bē bii mē bì bōrē aà. Nwa'atē nì nìghàà nii mē Mmà'ambì Yesu yumbōṅ à le nswōṅ aa mē, ‘A mfa, a zì nì m̀b̀oṅṅ ntsyàtē a ṅkwērē aà.’ ” ³⁶ Nòò yii mē Paul à le mmànṡè aà, à le nswètē miku'utē mi a nsyē bo bo bítìsìṁ tsa'atē Nwí. ³⁷ Bo bítìsìṁ le sì tìḡḡ nyè'è ṅkotē nii a nìḡḡ bo, nṅḡḡ nì mìghèḡḡ mi n̄fa nì filò fi. ³⁸ Bo le nnaṅṡè nṅḡḡḡ sì'i sì'i aa nlonṅ mē à le nswōṅ mē kaa bo ka yí wa'à yì bù òyē aà. Bo le ntigē ṅghē bo bo wa ntsù abanṅ ṅkì.

21

Ajàṅ yii mē Paul à le ṅkò'ò ṅghē a Yerusalem aà

¹ Bì'ì le mfa filò fyaa ntigē mma'atē waa, ṅkuu abanṅ, ntigē ntsinē ntoo ṅghē ṅkuu a Cos; abèè fu'u bì'ì ghèè òywe'e a Rhodes, òtigē nlo ghu ṅghē a Patara. ² Maa ala'a bì'ì le nyē abanṅ yii a le sì too ṅghē nì a Fonisia aa, bì'ì le ntigē ṅkuu wa a múm àbanṅ ya ntoo ṅghē.

³ Bì'ì zì mē ntigē nyē nì Cyprus laa, mbàṅṅè m̀b̀ḡḡ nsigē nì m̀b̀ì òtìi, nsigē ṅkuu a ala'a Syria. Bì'ì le ntigē ṅghē mfè'è a aghēṅḡ ṅkì a Tai, a adigē yii mē bì le ntswe nì m̀fì'i ṅjoo jii i le ntswe wa múm àbanṅ ya ghu aà. ⁴ Bì'ì le ntigē nloḡ ṅḡṅḡmbii Kristo jii i le ntswe maa adigē aa ntigē ntswe bì'i bo a atú ṅyà yì ǹf̀ùùrē. Azwì Nwí à le ndì'ì a mbo bo bo tìḡè òswōṅ a mbo Paul mē t̄ à tsee a Yerusalem kò'ò ṅghèè.

⁵ Njwì jii mē bì'ì le ntswe nì òtswe bì'ibo ì kà mē aa tsya bì'ì tìḡè m̀ma'atē waa ṅghē. Bo bítìsìṁ nì b̀ḡḡyè byaa bo bì b̀ḡḡ byaa le yòṅḡ yì'ì bì'ibo fè'è wa ǹḡ'ò àla'a bo ṅghèè a ntsyaasē yì'i. Bì'ibo ghèè mē wa aghēṅḡ ṅkì òtigē nswetē miku'utē m̀'ibo ntsa'atē Nwí ghu. Bì'ibo tsà'atē mē Nwí aa ntigē ntsà'ànè, bo f̄a filò fi'i. ⁶ Bì'ì le ntigē ṅghē ṅkuu wa a múm àbanṅ bo tìḡè mbu ṅkwēṅḡ waa a m̀la'a bo.

⁷ Bì'ì le nlo a Tai ntigē ṅghē nì m̀b̀ii ṅghē nywe'e a Ptolemais, a adigē yii mē bì'ì le nyē b̀ḡḡ bì Kristo bì m̀ḡ'ò ghu, ṅghē ntsà'atē waa, ṅkì ntswe bì'ibo nḡwì yì ǹf̀ùùrē aà. ⁸ Abèè a le mf̄u'u bì'ì lō ṅghē ṅkuu a ala'a Kaisaria, ntigē ṅghē ntswe a nda Philip mē à le mbē Evangelis, mbē ṅú yì m̀ḡ'ò a t̄t̄i ṅḡṅḡkwetē jya jì s̄mbaa laa. ⁹ A le ntswe nì b̀ḡḡ b̀ḡḡyè bì t̄yò'ò bì s̄mbaa, bii mē bì le sì yu'u nì òtò Nwí òswōṅ.

¹⁰ Bì'ì tswe mē ghu nì nḡwì j̄i m̀ḡ'ò, ṅḡṅḡntòò Nwí yì m̀ḡ'ò mē bì le sì twōṅ nì Agabus aa, a lō a Yudea òsigē ntsi'ì yì'i. ¹¹ A le nloḡ èkò Paul, ṅkwērē m̀kòrē mi bo bì mbō mi ghu, òswōṅ mē, “Azwì Nwí a swōṅ mē, ‘Aà àjàṅ yii mē baYuda bii mē bì tswe a Yerusalem aa ka kwērē m̀b̀ḡḡ èkò ḡhù, i tìḡḡ fa yì a mbò ṅḡṅḡt̄b̄i Nwí.’ ” ¹² Bì'ì yù'ù mē laa, bì'ì bì bē bii bì'ibo le ntswe aa tìḡè m̀bu'u mbo a mbo Paul mē t̄ tsee a Yerusalem kò'ò ṅghèè. ¹³ Paul a tìḡḡ ṅkwi'ì mē, “Nì ghìrē aà àkè laa, òyè'è mbèḡìtē n̄ n̄ yà aa ε? Wa kaa mē sì n̄ yà t̄ṅḡḡ aa t̄s̄i'ì a ṅkuu a nd̄atsanḡ, mē kì n̄ṅḡḡ n̄ yà aa a ṅkwo a Yerusalem nlonṅ

annũ ikum Mmà'àmbĩ Yesu." ¹⁴ Tsò mē à le nligìnè òtuu annũ yĩ mē bĩ'ĩ le si swonə aa, bĩ'ĩ kentè òtigə nswonə mē, "Tā Nwĩ à ghìrə annũ yĩ mē a lòò aà."

¹⁵ Mayũ a tsyà mē, bĩ'ĩ tigè òntantə njoò jì'ĩ òkò'ò nghèe a Yerusalem. ¹⁶ Ngǎnyəgənnũ Yesu jì mò'ò i le nlò a Kaiseria òkò'ò nghèe bi'ibo, òlògə yì'ĩ bi'ibo ghèe òkũu a nda Mnason òũ Cyprus yìi mē à le mē òũ yì mò'ò a titi ngǎnyəgənnũ Yesu jì mbĩi aa, òtigə ntswe bi'ibo.

Paul a ghèè òghantə Jems

¹⁷ Bĩ'ĩ kò'ò mē òkũu a Yerusalem aa, bɔɔ bi Kristo bya bii bi le ntswe ghu aa, bi kwèrə yì'ĩ tsi'ĩ nì nìdorə. ¹⁸ Abèè a fù'ù mē, bĩ'ibì Paul ghèè òyè Jems; bìlìi bi ndānwĩ bitsim bi kī òzi ntsi'ĩ yì'ĩ ghu.

¹⁹ Bĩ'ibo tsà'ànè mē, Paul a tigè òkè'enə innũ tsim, nìlì'ĩ nìlì'ĩ, jii mē Nwĩ à le òghìrə a titi bitizi Nwĩ òtsya a òjim ifà'à yì aà. ²⁰ Bo yù'ù mē aa, bo bitsim tigè ògha'asə Nwĩ. Bo bú òswonə ghu mbo mē, "Mumaa yì'ĩ, Paul, ò yè àjàn yii mē baYuda a tsù'u ntsù'ù bi bii mē Kristo aà; òkì yə àjàn yii mē bo nanjə nte'è atũ yaa a nləə ònɔsə aà. ²¹ Bi swonə mē a mbo bo mē ò kì si dī'ĩ nì a mbo bàYuda bii mē bi tswe a titi bitizi Nwĩ bitsim aa mē tã bo ma'atə bìnɔsə bi Moses ntsuu kì lèè. Nswonə nì a mbo bo mē tã bo tsee bɔɔ byaa kì nètè, òkii tsuu bìnɔngɔn bi baYuda i kì yònjə. ²² Mbə bĩ'inè ghìrə mē akè tsìtsɔn aa è? Tsìtsɔn bo ka yu'u mē ò zì mē. ²³ Mamùu àjàn, ghìrə annũ yii mē bĩ'ĩ ka swonə a mbo wò aà. Bè bĩ mò'ò tswe faà bi nìkwà mē bi kàà mē annũ a mbo Nwĩ, ²⁴ ghèe òlògə waa tã búbo ghèe nsi'itə annũ yá tã búbo laa a nsi mĩ'ĩ Nwĩ, tã ò kì ntwu ayoo yii bo tswe nì òtwu aà, tã bo tigè òkòò itũ jyaa. Ò bə ghìrə mùu àjàn bɔn bə bitsim ka zì mē innũ jya mē bi swonə atu wò aa à nì àbǎnɔnnũ. Lã ò bǎnɔnè òləə nì ònɔsə a nì àkòrè nizi yò. ²⁵ A òghèe nì annũ bitizi Nwĩ bya mē bi bii mē Kristo aa, bĩ'ĩ tòò mē aɔwà'ànə a mbo bo òswonə nì mē bĩ'ĩ biinə mē tã bo tsuu mijì mii mē bi ma'a mǎnkobə ghu aa kì jì, òtsuu aləə kì jì, òtsee naà yii mē bi twèe nɔn yì nzwitə aa kì kurə; òkì tsee kì tsùurə."

²⁶ Paul à le òtigə nghèe òlògə bə bya, àbèè a fù'ù mē, bo bo ghèè òsi'itə àkàà yá. Bo le òtigə nghèe òkũu a ndāmà'anwĩ òkè'enə mē òjwi jya mē bo le ntswe nì òlèè ibii nú waa tã i laa aa, bo lèè mē òkì mfa òjoo mmà'anwĩ jii mē bo le ntswe nì mfa atu bo yì mò'ò yì mò'ò aà.

Ajàn yii mē bi le ntswe Paul a múm òdāmà'anwĩ aà.

²⁷ Njwi jya jì sàmbaa i ghèè mē òka mme, bàYuda bĩ mò'ò bii bi le nlò a ala'a Asia aa, bii bi le nyə Paul a múm òdāmà'anwĩ aa, bi le òtəò nnòò bi tigè mbanjə yì, ²⁸ òtɔnə nswonə nì mē, "BaIsrael, nì zì òkwetə yì'ĩ! Mbà ghùlā a dī'ĩ nì a mbo bə a idigə tsim mē bə ka ntsa'a nì yì'inè, ntəsə nì ònɔsə, òkii ntsa'a nì òdāmà'anwĩ. A kì mē òzi òka ntsuure ònɔnè nì àdigə yù mē laa aà!" ²⁹ Bo le si swonə ma mùu àjàn aa òlɔn mē à le tì bə aa bo yè Paul bo Trophimus, òũ baEfeso, bo yu zinè wa múm àlā'à, bo tigè m̀m̀ɔntə nì mē à le òlògə aa yì bo yu zì òkũu wa múm òdāmà'anwĩ.

³⁰ Òdigə i le òtigə mbuure wa múm àlā'a, bə tigè òkhenə nzi òghotə, mbanjə Paul, òswunə yì mfe'esə wa ndāmà'anwĩ, òtsetə ibà'à. ³¹ Annũ àjàn mē bi le si tigè òlòò nzwitə yì aa, a le òghèè òywe'e a mbo atu

bîsogyè ntsù'ù baRoma mē àla'a Yerusalem a tsìgìnè. ³² A le mburè nlogè bîsogyè bo bì Ìtu bîsogyè ntsù'ù bobo khênè òsigè òghèè ntsi'i bē byá; bē bya yè mē atu bisogyè ntsu'u ya bo bì bîsogyè bya aa, òkentè a òghò Paul. ³³ Atu bîsogyè ntsù'ù ya a ghèè òntswa Paul, òswonj mē bì kwèrè yì nì ìtsanj jì baà. Mbetè mē à bē aa wò, kē òkì mfansè aa akè le? ³⁴ Bē bì mō'ò wa tìtì nnòò wa ká òtòjnè, bì mō'ò swonjè ànnu yì mō'ò, bì mō'ò swonjè nì yì dàn; kaa a wa'à zì àjàn yìi mē mbē a nanjè yu'u ànnu yì tìnsè yìi mē bo le si nanjè swonj nlonj ayòrè yá; òtigè nswonj mē tá bì lógè Paul òghèè nì ghu a ndùgè bîsogyè. ³⁵ Bì zì mē òka òkò'ò bîsteps bya aa bîsogyè bì mō'ò bì tìgè mēbe'e Paul aa bē'è òlonj mē òdìgè le si tìgè ntii tsi'ì tì àjàn yìi mē nnòò wa i le tìgè mbē tsò nàà mìtsè'è aà. ³⁶ Nnòò wa i le si zwu yonjè nswonjè nì mē, “Zwitè nì yì!”

Ajàn mē Paul à le òka nlogè a òkwèrè àtù yì aà

³⁷ Bîsogyè bya ká mē aa nlogè òkúu òghèè nì Paul a mùm ndùgè bo, a ghaà a mbò òntsyàsè wàà mē, “Mbè mē tse swonjè ànnu yì mō'ò a mbo wò aa è?” Ntsyàsè wa a betè mē, “Ò zì òghàà nì baGrikia aa è? ³⁸ Ò sì òjù baEgipto wa mē, à gha'à a bòò mē ònsa'atè, mē à kè zì mbùurè ala'a yù òghotè nnòò 'bìyòjè nifò' ntsù'ù jì òikwà òlógè waa bo bo fè'è òghèè atu nta'a mìwèè mìwèè aa bē aa è?”

³⁹ Paul a kwi'i mē, “Mè nì òjù baYuda, òlò aa a ala'a Tarsus a mbù'u Cilicia, mē tsi'i mùla'a yìi à lo a òjò'ò àla'a mà yù yìi ò tìnsè aà. Tsà'à tsà'a ò, bìi tá mē ghaa a mbo bē bù.”

⁴⁰ Ntsyàsè bîsonjyè wa a bìi, Paul a tìgè ntèè wa atu bîsteps, òntsitè bē bya nì àbò yì bo kentè òghàà, a ghaà a mbo bo nì òghàà nì baHeber òswonj mē:

22

¹ “Bìlìm bá nì bítàà bá, nanjè yu'utè nì ànnu yìi mē mē aa swonj a mfi'isè òlèè gha ghu a nsi bù tsìtsòj aà.” ² Ajànjè mē bo le yu'u ajànj yìi mē à le si ghaàà nì a mbo bo nì òghàà nì baHeber aa bo le òkú'usè òntaa òtonjè jyaa nyu'utè. A swonj a mbo bo mē, ³ “Mè laa mbè òjù baYuda, bì jwè gha aa a Tarsus yìi à tswe a ala'a Cilicia, lá bì bânjè òkò'ò gha aa fàa òjò'ò àla'a, mē yègè àjwà'ànè a jì'i mìkòrè Gamaliel, nyonjè nì ònòsè bítàà bì'inè a nìlì'i nìlì'i, òkii ntii nì ànnu Nwì tsi'ì ajànj mē bù bitsim kii ntii ghu tsìtsòj aà. ⁴ Mè le si tso'ò akòrè bē bìi mē bì yònjè Mánjì ghùla aa nzwitè nì waa. Mbanjè nì mēbânjè bo bì bânjyè, òkwèrè nì waa, nnìnjè nì a ndàtsanjè. ⁵ A nì ma yù, ògànjmà'a Nwì yì òwè bo bì ògànjndasa'a tsim, bo nì bìyèfè bá mē mē le si ghìrè maa ajànj. Mè le òkwèrè àjwà'ànè a mbo bo mē mē ghèè fa a mbo bìlìm ba bàYuda a ala'a Damascus tá tìgè banjè bē ma bù bì mō'ò, i kwèrè waa i zì nì bu a Yerusalem tá bì nìnj ògì'i a nu bo.

Paul à swonjè ajànj yìi mē bì le mbènjè yì aà

⁶ “Ajànj mē mē ká mē aa òghèè aa, a bē a ntii àsì'inè, le bonj mē zì mē òkoontè a ala'a Damascus, òkà'à yì jèènkè i lò a aburè òwì'ikè òwà'àkè òta òkarisè ghá. ⁷ Mè wò a nsyè a ndòmànjì, nyu'u nìj òjù i betè gha mē, ‘Saul, Saul, ò tso'ò akòrè yì aa a ya è?’ ⁸ Mè kwi'i, mbetè mē, ‘A nì wò wò aa è Mmà'àmbì?’ A swonj a mbo mē mē, ‘A nì mē Yesu

mu Nazareth, wa yïi mæ o tso'c akòrê yi aa.' ⁹ Bè bya bïi mæ bï'ibo le ntswe aa, bi le nyø ñkà'à wá, lá kaa ñki'i ñjï ñu wa mæ à le si ghàa a mbo mæ aa bàñnè ñyu'u. ¹⁰ Mè tigè ñbetè mæ, 'Mè aa ghìrè aa mæ akè aa ε, Mmà'àmbi?' Mmà'àmbi a swon a mbo mæ mæ, 'Bìnnè, ñkuu ñghèε a ala'a Damascus bon baa tigè swon innu tsim jii bi tanjè nlø a mbo wò mæ tá ò ghìrè aa.' ¹¹ Ajàn mæ kaa mæ le si wa'à ñ ìdìgè bú nyø nlon ñkà'à wa mæ i le nta si'i aa, bè bya mæ bï'ibo le ntswe aa, bi le ntigè ntswa ñkwèè na, bï'ibo kuu ñghèè a Damascus.

¹² "Ñu yï mò'c à le ntswe ghu, ìkùm yi i bə Ananias, mbə ñu yï mæ à le nanjə nte'ε atú yi ní ànnu Nwí, ñyonə ní nòñsè, mbə ñu yï baYuda bii mæ bi le ntswe ghu aa, bi le si ghàa innu jï sigìnè ñlon ñgaà yï. ¹³ A le nzi ñtəə a mbèε mè, ñtwonjə gha nswon mæ, 'Ndim ghà, Saul, bú ñka nyø ìdìgè fu.' Mè lògìnè maa noò mbu ñka nyø ìdìgè, nyø yi. ¹⁴ A swon a mbo mæ mæ, 'Nwìngòn bítàa bi'inè à tso'c mè gho mæ tá ò zi annu yï mæ a lòd aa. Mæ tá ò yə a yu wa yï mæ ànnu a tsinə aa, ñki nyu'u ñghàa ghu ntsu. ¹⁵ Nlon mæ ò ka tigè bə ayəfə yï a mbó ñgòn bə bitsim, i tigè swonə ní ñgòn innu tsim jii ò yə ñki nyu'u aa a mbo bo. ¹⁶ Tsítsòn, o bú ñyu'utə aa akè aa ε? Bìnnè ñkwèrə ñki tá bi si'i innu jï bï jo a ajàn mæ ò ka twonj ikùm yi aa.'

Ajàn mæ bi le ntwonj Paul mæ tá à tigè nswon annu Nwí a mbo bi tì zì Nwí aa

¹⁷ "Nòò yïi mæ le mbù mbii a Yerusalem aa, mè le ñghèε a ndàmà'anwí ñka ntsa'atə Nwí ghu, ñjèè təə təə i lê gha, ¹⁸ mè yə Mmà'àmbi a swon a mbo mæ mæ, 'Wànjsə ntswa'atə, mfε'ε a Yerusalem, nlon mæ kaa baa ki'i annu yï mæ òo ki swonə mbi'i ñgaà yà aa bii.' ¹⁹ Mè kwi'i mæ, 'Mmà'àmbi, bo tsi'i bitsim bo zi mæ mè le si karə ñghèε ní a ndánghòtə baYuda tsi'i tsim, ñghoó ní bè bya bii bi bii gho aa, ñkii ñkwèrə ní waa ñnjə ní a ndátsanjə. ²⁰ Nòò wa yïi mæ bə le saansə aləə ayəfə yo, Stephen aa, mè le ntəə ghu ñki mbeentə, ñki tugitə itsə'è bə bii bi le nzwitə yi aa.' ²¹ A swon a mbo mæ mæ, 'Mà'atə adigə yuà ñghèè, ñlon mæ mè aa too gho a ndisyà, a mbo bitizi Nwí.' " ²² Bè bya le nyu'utə ànnu yï mæ à le nswon aa ñko'c nywe'e ma mùu adigə ntigè ñjəntə ñjï jyaa ntəñnə nswon mæ, "Lògè ní ajànə ñu yú ñlo ní yu fàa atu nsyé, ñlon mæ kaa à si ku'unə a ntswénti." ²³ Ajàn mæ bo le si tigè ntəñnə ñghusə ní itsə'ə jyaa, ñtsorə ní àbwèrə mma'a ní a ndəñə aa, ²⁴ àtu bisogyè ñtsu'ù ya, a tigè ñswon mæ bi logə yi ñghèε ní ghu a baligə. Nswon mæ bi ghèε, bi ghò yï, mbetə annu yï mæ à tē'ε ghìrè mbon baa ntəñnə ghu atú aa. ²⁵ Nòò yïi bi le nsènə yi ñkwèrə ní mánkìrə múi bi kərə aa, Paul a betə atu bisogyè ñkhi ya mæ à le ntəə ghu aa mæ, "A ku'unə a ñghòò ñu baRoma tì ghè mæ bi lèntè mæ isa'à yi nyø mæ à wò ànnu aa ε?" ²⁶ Atú bisogyè ñkhi ya à yu'ù mè ma la aa, ñghèε a mbo atu bisogyè ntsu'ù ya mbetə yi mæ, "O ghìrè aa àkè laà aa ε? Wa ñu ghú à ní ñu baRoma." ²⁷ Atú bisogyè ñtsu'ù ya a tigè ñghèε a mbèε Paul, ñswon ghu mbo mæ "Swonə ghá, ò bə aa ñu baRoma aa ε?" A bii mæ "Ñjə." ²⁸ Atú bisogyè ntsu'ù ya, a tigè ñswon mæ, "Mè le nyuu annu mbə ñu baRoma yú aa ní ñgha'à ñkabè." Paul a swon mæ, "Bi le mbànñè ñjwe gha ní yú aa jwè." ²⁹ Bè bya bii bi le ntswe ní mbètə yi ní ñghàa aa, bi le ghèsè mma'atə yi nlokə. Atú bisogyè

ntsù'ù ya a le ki ntigè mbo'ò, òlòṅ mē mboṅ tã à zi mē Paul à le mbē aa ṅù baRoma aa, boṅ à kwèrè mē yi aà.

Ajàṅ mē Paul à le ntəə a nsi ṅgàṅndasa'a aà

³⁰ Abèè a fù'ù mē a kã òlòò a nanṣə nzi ṅji'í ànnù yíi mē Paul à le ṅghìrè baYuda baà òniṅə ànnù ghu nu aa, ṅghìrè bi fèè yi, ntwoṅ ṅgàṅmà'anwí jì wè bo bi basinedrio bi boòntè, a sigə nzi ni Paul, nte'è yi a nsi bo.

23

¹ Paul à zì mē ntəə aa nnanṣə nte'è mi'í mi nlii basinedrio bya ghu nswonṅ mē, “Bilím bá, òntswé ya ntsim a nsi mi'í Nwí, òtíi gha i laa ghu ṅkò'ò nywe'e sīi” ² ṅgàṅmà'a Nwí yí ṅwè yíi òkúm yi i le mbə Ananias aa, à le nswonṅ a mbo bē bii bi le ntəə ghu mbèè aa mē bi tã àfenè ghu ntsù. ³ Paul a swonṅ ghu mbo mē, “Nwíṅgòṅ à ka yi kii ta gho ni àfenè mbá awuginda yíi mē bi yo'ò ní òbèè yí mífù'ù aà. O tswé ní àlèṅə nsa'a mǐsa'a, òswonṅ mē o sa'a nàa nyòṅə ní òṅṣə ṅkii mbù ṅwò ní òṅṣə wa nswonṅ mē bi fèè gha aa è?” ⁴ Bè bii mē bi le ntəə ghu nyu'u aa, bi betè Paul mē, “O bègìtə aa ṅgàṅmà'a Nwí yí ṅwè Nwí lálà aa è?” ⁵ Paul a kwi'í a mbo bo mē, “Bilím bá, kaa mē ghìrə wa'á zi mē à laa mbə ṅgàṅmà'a Nwí yí ṅwè òlòṅ mē a tswé a múm àṅwà'ànè Nwí mē, ‘Tsuu ànnù yí bi òlòṅ bisa'a bi ala'á buu ki ghàá.’”

⁶ Nòò yíi Paul à le nyə mē mbèè yí mò'ò i le mbə baSadukai, yí mò'ò ki mbə baFarisai aa, a tɔṅṅè ní tii wa mum Sinendrio òswonṅ mē, “Bilím bá, wa mē laa mbə ṅù baFarisai, ṅki mbə mu ṅù baFarisai. Bi sa'a nàa laa òlòṅ mē mē bii ṅkii mbe mē bìku ka yí yweenə ni òwo aà.” ⁷ Ajàṅ mē à le nswonṅ ma la aa, àyàtə a fè'è a titii baFarisai bo bi baSadukai, ṅghotə ya ntsim i tigè òyatə. ⁸ Nlonṅ mē baSadukai le si tuu ni mē kaa mbə ṅù a wa'a a niwo yweenə, kaa baangel wa'á ghu tswé, kaa òzwí wa'á ghu ki ntswe. Lá baFarisai bāṅṅè mbii mē ònnù majú i tswé ghu. ⁹ Bè le si tigè ntɔṅṅə tsi'í òtíi ṅghaa, ṅgàṅdì'í òṅṣə jì mò'ò a titii baFarisai bi biinnè ntəə nswonṅ mē, “Kaa bi'í si ànnù yí tsu yíi mē ṅù ghú à ghìrə a bi'í aa yè. Mbə a bə yíi mē a ghàá àzwí kè angel ghu mbo ni ghìrè mē akə?” ¹⁰ Nòò yíi mē àyàtə ya a le ntigè ṅghèè ní àyòṅə mburə idigə aa, àtu bìsogyè ntsù'ù ya a bò'ò mē bi ka sàtə Paul, òswonṅ a mbo bìsogyè mē bi sigə nsa'a yi ní tii wa atitii bè bya ṅghèè ni ghu a baligə.

¹¹ A bè mē a nítugə Mmà'àmbi a zì ntəə ghu mbèè, òswonṅ mē, “Tsuu ki bò'ò bē, tsó mē ò swòṅ mē ànnù ya a Yerusalem ní òsi ni òsi aa, ò ka kii bú ghèè bə ayəfə ya a ala'a baRoma.”

¹² Nòò yíi àbèè a le mfu'u aa, baYuda bí mò'ò bi tanṅə minànṅ ṅkaa mē kaa bo ka ghìrə wa'á ayoo jì kè no tì ghé mē bo zwitə Paul. ¹³ Bè bii mē bi le ṅwàrə akàà ma yú aa bi le ntsyàtə miṅhum mi níkwà. ¹⁴ Bo le ntigè ghèè a mbo ṅgàṅmà'a Nwí yí ṅwè bo bi bità bi níkurə, nswonṅ mē, “Wa bi'í nanṣə kwèrə ibiinnú yi'í ní àkàà mē kaa bi'í ka wa'á ayoo níjì sii ywe'etè tì ghè mē bi'í zwitə mē Paul. ¹⁵ Ma múu ajàṅ tã wò ni ṅgàṅndasa'a tã ní too ṅkii a mbo àtu bìsogyè ntsù'ù ya mē tã à lògə yi nsigə ni ghu. Nì bagilə nswonṅ mē ni lèntə isa'á yi ni mánjì yíi à kù'ùnə aà. Bì'í ka zwitə yi mboṅ tã à zi ṅkòòntə a mbèè wò.”

¹⁶ Mu ñjààntə Paul à le nyu'u minàŋ wa mə bi ka lèəntə a ɲgèè i zwiṭə yi aa, ɲghɛɛ ɲkuu wa baligə ɲkɛ'ɛnə a mbo Paul. ¹⁷ Paul à le ntwoŋ atu bîsogyɛ ɲkhì ya yĩ mò'ɔ nswon ghu mbo mə, “Lògə mú ghù ɲghɛɛ ni ghu a mbo àtu bîsogyɛ ntsù'ù wa ñlon ɲə à tswe nĩ ànnù a nswon ghu mbo.” ¹⁸ A tigə ñlɔgə ɲghèè ni ghu a nsi atu bîsogyɛ ntsù'ù ya nswon ghu mbo mə, “Paul, ɲgàŋàtsaŋ wa, à twòŋə gha nswon mə mə zi ni mú ghùlà a mbo wò ñlon ɲə à tswe nĩ ànnù a nswon a mbo wò.” ¹⁹ Atu bîsogyɛ ntsù'ù ya a tswa ñikwɛè ni ñswuŋtə yi bo yu ghɛè a adigə yĩ lò'òsè mbetə yi mə, “O lòò aà ñswon mə akə a mbo mə aa ɛ.” ²⁰ A kwi'i mə, “BaYuda taŋtə mə bi ka swon a mbo wò tã ò sigə nzi ni Paul a mum Senendrio a yoo tã bo ghìrə tsi'ĩ tsò bo lòò aà ɲkù'ùsə naŋsə mbetə innù ghu mbó. ²¹ Tsùù gho ló bii, ñlon ɲə mbàŋŋə a titii bo ntsyatə mighum mi ñikwà bii mə bi kwɛrə ibìnnù waa a nĩ àkàà mə bo warə mə kaa bo ka wa'a ayoo ji kə no ti ghə mə bi zwiṭə yi aa, bi nɔŋ a ɲgèè mbɛ nii. Bo taŋtə mə nú yàà a nzwitə yi ɲtigə nyu'utə aa mə tã ò swonə bi ghɛɛ ni ghu.” ²² Atu bîsogyɛ ntsù'ù ya a tigə nswon a mbo mu wa mə tã à ghɛɛ yi nswon ghu mbo mə, “Tsuu a mbo ɲù ló swon mə ò kè'ènə mə annù yù a mbo mə.”

²³ A le ntigə ntwoŋ bə bi baa bii mə à ni itu bîsogyɛ ɲkhì ñswon a mbo bo mə, “A ghìrə mbə ni bìnòò bi ñibù'u nìtugə nì taŋtə bîsogyɛ ɲkhì ji baa, ni ɲgǎŋkò'ɔ bìlənə mighum mi sàmbaa, ni ɲgǎŋmbè'è mǎkòŋ ɲkhì ji baa mə tã bì ghɛɛ nywe'e a ala'a Kaisaria. ²⁴ Nĩ ki nɔɔ aləŋə tã Paul à kò'ɔ ghu, tã nĩ be yi ɲghɛɛ mfa a mbo Felix mə à ni Gúmnaà aa.” ²⁵ A le ntigə ɲŋwa'anə letter ñswon mə,

²⁶ “Aŋwà'ànə mə a lo a mbo Claudius Lysias ɲghɛɛ ni a mbo Nù yĩ ɲwè Gúmnaà Felix: Mə tsá'àtə noò. ²⁷ BaYuda kì bǎŋnə ɲù ghù ɲghəə bi zwiṭə, tsó mə mə le nyu'u mə à ni ɲù baRoma aa bí'i bîsogyɛ bi tigə ɲkwɛrə yi a mbo bo. ²⁸ Ajàŋ mə mə le si lòò a nzi ɲji'ĩ ànnù yii mə bi tswa yi ghu aa, mə le nɔgè yi nzi ni ghu a nsi sanendrio. ²⁹ Mè lóò ɲyə mə bi niŋ innù ghu nu nlonə aa bə innù nòŋsə wàà. Kaa ɲki'ĩ yə mə à wò ànnù yĩ tsu mə mbə bi zwiṭə yi kə niŋə yi a tsanə. ³⁰ Lá àjàŋ mə bi kii ɲkɛ'ɛnə a mbo mə mə minàŋ à tswe nlon ɲgaa yĩ aa, mə burə ñtsyasə yi a mbo wò, ɲki ntsyasə bə bii mə bi tɛ'ɛ ntswa yi aa a mbo wò mə tã bo zi nswon annù yii mə bo tswa yi ghu aa a mbo wò.”

³¹ Bîsogyɛ bya bi le ɲghìrə tsi'ĩ wa àjàŋ mə bi le nswon a mbo bo aa, ñlɔgə Paul nìtugə ɲghɛɛ ni ghu a ala'a Antipatris. ³² Abèè a fù'ù mə, bə bii mə bi le si təə ni mǎkòrə aa bi bú mbii waa fu a baligə, ntigə mma'atə bə bii bi le ɲkò'ɔ bìlənə aa bi ghɛè. ³³ Nòò yii mə bi le ɲghèè ɲywe'e a Kaisaria aa bi fà letter wa a mbo Gúmnaà ɲki mfa Paul ghu mbó. ³⁴ A twòŋ mə letter wa aa mbetə Paul mə à lò aa ni mbù'ù yu aa ɛ? Ajàŋ mə à le nyu'u mə à lò aa Cilicia aa ³⁵ ntigə nswon ghu mbo mə, “Maa yu'u niŋhàà a ntsù wò a noò yii mə bə bii bi niŋ annù a nu wò aa bi zĩ mə. Nswon mə bì lɔgə yi ɲghɛɛ nɔə a ntò'ɔ Herod ɲka mbɛ nii ghu.”

24

Ajàŋ yii mə baYuda le niŋ innù a nu Paul àà

1 Njwí tsyà mē ji ntaà, ñgànma'a Nwí yí ñwè, Ananias, bo bì bità bì ñikurè ni ñgànñintè isa'a yí mò'ò mē bi le si twonjè ni Tertullus aa bì sigè ñghèè a Kaisaria. Bo sigè mē ñghèè aa ntigè ñnintè ànnù isa'a Paul a mbo Gúmnàà. 2 A twonjè Tertullus, a tigè ñlòginè ñka ñnintè isa'a Paul, ñswonjè ghu mbo mē, “Taà yí'í, Gúmnàà Felix, tsò ajànjè mē o tsyàsè yí'í ni mìtsyè aa, ò ghìrè mē bí'í tswè ní m̀b̀ẁonè nòò sa'à, ñzi ni bìkwensè bìi bighìrè bí'í tswè sigìnè fàa ala'a aà. 3 Bí'í kii ñkwèrè ní ìnnù majù tsim tsi'í idigè tsim, m̀fa ní m̀b̀i'ikè a mbo wò. 4 A ñwa'à bù ñka ñghensè noò ghò, mē bu'ù m̀bo mē ò yu'u annù yíi mē mē ka swonjè a mbo wò ni ñìghàà ní ghù'ùtè aà. 5 Bí'í ki yè mbá ghù a bē ñù m̀b̀uùrè idigè yíi mē à ghìrè ñgi'í i kuù ni àla'a, à kì l̀òginè ñka mbuurè idigè a titii baYuda a mbí ñtsim, ñki mbè ntsyàsè ñghòtè bē bí mò'ò mē bì twonjè ní bìNazarenes. 6 A kì ki nzí ñkuu ñka ntsuurè a múm ñdámà'anwí, bí'í tigè ñtswa yi [ǹl̀ẁ mē bí'í sa'a isa'à yi yònjè ni ǹònjè yí'í. 7 Lá ñtsyàsè bìsogyè, Lisas, à le nzi mfè'è yi ñkwèrè a mbo bí'í ní àdà'à, 8 ñtigè nswonjè mē bē bìi mē bì ñij isa'a ghu nu aa tá bì zi ntsi'í ghò.]” Ajàn yíi ò ka ki betè ibetè ghu mbo aa, ò ka tigè yè ñji'í ànnù yíi bí'í ñij isa'a ghu nú aà.”

9 BaYuda bya le ntigè mbeentè ìnnù jyá tsim mē à le nswonjè a atu Paul aà.

Ajàn yíi mē Paul à le nto ntsu'u atù yi a nsi Felix aà

10 Nòò yíi mē Gúmnàà wa à le ndì'í ní àbo mē tá Paul à ghaa aa, a swonjè mē,

“Tsò mē mē zi mē ò ni ñù yíi mē o sa'a m̀isa'a fàa ala'a aa, mē d̀òr̀itè a m̀fi'isè ìlèè gha a mbo wò. 11 O bē ki t̀ò'ònè bonjè ò ka yè mē a tsyà mē tsi'í ñjwi ñìghùm ñtsò baa mē mē kì kò'ò ñghèè a mmii Nwí a Yerusalem laa. 12 Kaa baYuda bú le ñwa'à yè tá bí'í ñù tsù ka nswunjè a múm ñdámà'anwí, kè tá mē ma'a ní àb̀uùrè a titii bē bí tsu kè a ndánghòtè bo, kè a múm àla'à. 13 Kaa bì s̀i k̀i ntswe ní àlènsè yí tsu a ndì'í nlonjè ìnnù jú mē bì swonjè ni atu mē tsìts̀onjè aà. 14 La mē bìi a mbo wò mē mē mii ní Nwí bitàà yí'í ñyonjè aa Mánjì wa mē bo swonjè mē à ní ñghòtè yíi kaa i s̀i ku'unè aà, ñkii mbii ìnnù tsim jii mē bì ñwa'anè ni ñjwà'anè b̀iǹònjè bì Moses bo bì ñgànntoo Nwí laa. 15 Annù yíi mē mē bē a mbo Nwí laa, à ní à yíi mē bo ki mbii aà, mē bē bitsim ka yí b̀iǹè ni ǹẁò, bìi ànnù yaa a tsinè aa bo bì bìi à yaa a s̀i tsinè aà. 16 Maa ajànjè mē gaansè ní mìtii ma a nyè mē, a ní ìnnù tsim, ñtì gha a laa a nsi mi'í Nwí bo bì bē.

17 “Mē le mbù m̀b̀ii fu a ala'a bí'í, a Yerusalem, a ñjím ilòò jì ghà'àtè a mfa ñkabè yí mò'ò a mbo ñgànèfum bo bì ñjoo mmà'a Nwí. 18 Bo le nyè gha mē ghìrè aa ma yú ànnù, ajàn yíi, a ti bē aa bonjè mē lèè mē ibii nú gha tá ì laa a ndámà'anwí aa, kaa mē wa'á aa bí'í bì nòò yí tsu ghu kì ntswe, kaa wa'à ní idigè ghu kii mbuurè. 19 BaYuda bí mò'ò bìi mē bì le nló a mbù'ù Asia, ntswe a ndámà'anwí, bìi mē a ghìrè mbaa mbònjè mē bo tswè faà tsìts̀onjè, a nswonjè ànnù isa'à ya a mbo wò aà. 20 A tuu la bē, bē buà bì nanjè ñswonjè afansènnù yíi mē bo le nyè mē ghìrè aa a nsi sinedrio; 21 ñtsyatè ajàn yíi mē mē le ntèè a ñghaa a titii

* 24:8 idigè jú jii mē i tswè a múm [] aa kaa i si a múm ñwà'anè jì mò'ò tswè.

bo ntɔŋnɔ n̄t̄t̄i n̄swoŋ mɛ, 'Bi niŋ isa'a a nu mɛ sii a nsi bù aa nlon mɛ mɛ swoŋ a mbo bù mɛ bɛ ka ȳi b̄iɛnɛ ni n̄wo aa.' "

²² Felix ȳi mɛ à le nzi annù nlon annù Mánj̄i wa tsi'i siginɛ aa, à le ntigɛ ntsu'unɛ waa nswon mɛ, "Wa mɛ ka tigɛ tsɛrɛ isa'a ghu a noò ȳi mɛ Lisias, n̄tsyàsɛ bisogyɛ, à lo a Yerusalem n̄sigɛ nzi aa." ²³ A tigɛ n̄swoŋ a mbo atu bisogyɛ nkhi wa mɛ, tã à logɛ yi nghɛɛ nlɛ̀h̄ nk̄a mbe, lâ m̄baŋnɛ mfa abwarɛ ghu mbo mɛ tã à ka nghirɛ n̄i innù ji nk̄i ma'atɛ tã ikà'à ji ka nzi mfa n̄i njoo j̄i mɛ a boŋ aa ghu mbô.

Ajàŋ ȳi mɛ Paul à le nghɛɛ a nsi Felix ni Drusilla à

²⁴ Njwi ji mɔ'ɔ i kà m̄ aa ntsya, Felix bo ñgwê ȳi, Drusilla, ȳi à le mbɛ mu baYuda aa, a z̄i. A le ntoo nk̄i n̄twoŋɛ Paul, ntigɛ yu'u ajàn ȳi mɛ Paul à le si ghàa annù nlon aa annù àbiint̄i a nu Kristo Yesu.

²⁵ Ajàn ȳi mɛ Paul à le nghɛɛ n̄i m̄b̄i nk̄a nghaa nto'ɔtɛ n̄i innù a nk̄a nghirɛ innù j̄i i tsinɛ n̄i annù a nk̄a n̄swaib̄iɛnu, n̄i annù nlon Njw̄i n̄tsò'ɔtɛ m̄isa'a ȳi i ka ȳi z̄i aa, Felix à le mbo'ɔ nswon mɛ, "Tigɛ m̄mà'atɛ laa tsitsɔŋɛ. Wa mɛ ka bú lòò noò i twoŋ gho ghu." ²⁶ A le si tsu'unɛ laa nk̄i mbe ni mɛ tã Paul à zi mfa nk̄abɛ a mbo yu. Maa ajàn, à le si twoŋɛ n̄i a ngaa ngaa a z̄i bo yu tanɛ̀ n̄i ngàn.

²⁷ Hlòò i kà m̄ aa ntsya ji baa, Porcius Festus a z̄i n̄logɛ abwarɛ Felix tsò Gúmnaà. Felix à le nk̄a n̄lɔɔ ni mɛ tã baYuda kɔŋɛ yi, ntigɛ nghɛɛ n̄i m̄b̄i n̄lɔɔ Paul a ndãsarɛ̀.

25

Ajàŋ mɛ Paul à le nlòò mɛ tã Kaisa à yu'u isa'à yi à

¹ Festus à z̄i m̄ n̄tswe wa mbù'u ala'a tsò Gúmnaa njwi ji tarɛ̀, n̄lo a Kaisaria nk̄o'ɔ nghɛɛ a Yerusalem. ² B̄iɛ̀i ngãŋmà'a Nw̄i j̄i bo b̄itsyàsɛ̀ bi baYuda bi le nzi ghu mbo, nswon innù a atu Paul, ³ m̄betɛ̀ yi mɛ tã à ghirɛ annù a nd̄i' i mɛ yu kɔŋɛ waa, ntsyasɛ Paul tã à kɔ'ɔ nghɛɛ a Yerusalem, nlon mɛ bi le si tanɛ̀ mɛ bi ka lè̀ntɛ̀ a ngè̀ɛ̀ i zwitɛ̀ yi a m̄an̄j̄i. ⁴ Festus à le nk̄wi'i a mbo bo mɛ wa bi lɛ̀ Paul a Kaisaria, n̄be n̄i, nk̄i nswon mɛ yumbɔŋ yu ka k̄i ghè̀ɛ̀ ghu a ni mù àt̄i noò. ⁵ Nghɛɛ n̄i m̄b̄i n̄swoŋ mɛ, "Tsò mɛ a bɛ̀ la laa, tã n̄i too bità b̄imɔ'ɔ a tit̄i bù tã b̄i'ibo ghɛɛ. Belɛ̀ mɛ annù tsu a tswe a niŋ ghu nu, bo ghirɛ maa ajàn."

⁶ Festus à le n̄tswe bo bo a tigɛ̀ nk̄u'u njwi ji n̄ifwaa kɛ̀ ji n̄ighum, a bú n̄sigɛ̀ nghɛɛ fu a ala'a Kaisaria, àbè̀ɛ̀ a fù'ù m̄, a tswè a ngò'ò Kɔrɛ̀, n̄swoŋ mɛ tã b̄i z̄i ni Paul. ⁷ B̄i z̄i m̄ n̄i ghu, baYuda bya mɛ bi le nlò a ala'a Yerusalem n̄sigɛ̀ aa, bi le m̄b̄i n̄tɛ̀ nk̄arisè yi nswon innù ghu atu, nan̄sɛ̀ n̄niŋ innù j̄i t̄ansɛ̀ ghu nu, lâ kaa k̄i' i ni m̄an̄j̄i ȳi mɛ mbɛ̀ bi d̄i' i mɛ innù jya i n̄i innù n̄iŋkɔŋ tswè. ⁸ Paul à le m̄b̄i n̄tɛ̀ mɛ yu fi' i ilè̀ɛ̀ yi, n̄swoŋ mɛ, "Kaa mɛ si gha annù tsu a ni n̄n̄sɛ̀ baYuda wò. Kaa mɛ si a mù annù tsu burɛ̀ ñwo wò, kɛ̀ n̄lonɛ̀ b̄è̀ annù ndàmà'anw̄i, kɛ̀ a nu Kaisa." ⁹ Lã ajàn mɛ Festus à le si ghirɛ mɛ tã baYuda doritɛ̀ aa, a betɛ̀ Paul mɛ, "O kɔŋ mɛ o kɔ'ɔ ghè̀ɛ̀ a Yerusalem tã b̄i sa'a gho ghu a n̄i innù j̄i mɛ bi niŋ a nu wò aa ɛ?" ¹⁰ Paul a kwi' i mɛ, "Mè tɛ̀ɛ̀ aa a ngò'ò kɔrɛ̀ Kaisa, a adigɛ̀ ȳi bi tɛ̀'ɛ̀ n̄tswe n̄i n̄sà'á isà'á gha ghu aa. A nghɛɛ a ni baYuda, tsi' i wòmbɔŋ, ò zi a laa mɛ kaa mɛ si annù tsu a mbo bo wò. ¹¹ Mbɛ̀ a bɛ̀ ȳi mɛ mè wo a n̄n̄sɛ̀, kɛ̀ mɛ mè ghirɛ̀ annù

yí tsu yíi mē mbē mē kwo ghu, boŋ kaa mē si aa nìwo khè. Lâ mbē a bē mē kaa ànnù tsu yíi mē bi niŋ a nu mē aa, à sǐ annù nīŋkon bē, boŋ kaa mbē nù a wa'à gha a mbo bo fâ. Mē lòc mē tâ Kaisa à yu'u isa'à ghâ.”¹² Festus à le ntigē ŋghaanē bo bi ŋgàn bɔɔ/ bi mbèè bi ji, ntigē ŋkwi'i ghu mbo mē, “Ajànē mē ò bētē mē tâ Kaisa à yu'u isa'à gho aa, ò ka ghèè a mbo Kaisa.”

Ajàŋ mē Paul à le ntəə a nsi Agripa bo Bernice àà

¹³ Atii noò yí mɔ'c a ghè mē a ki tsyǎ mfɔ Agripa bo Bernice bo zǐ a Kaisaria a ŋkwērē Festus. ¹⁴ Bo bo tswé ndùu njwi jǐ mɔ'c i tsyá, Festus a swonǎ annù sa'a Paul a mbo bo mē, “Ŋgànǎtsan yǐ mɔ'c à tswē faà mē Felix à le mà'àtè. ¹⁵ Nòò yíi mē kǐ ghèè a Yerusalem aa, bìlǐ bi ŋgǎŋmà'a Nwǐ bo bi bità bi ala'a bi baYuda bi swonè ànnù mbi'i ŋgaà yǐ a mbo mē, mbetē nàa mē tâ mē tsērē isa'à yǐ tâ bi zwitē yi. ¹⁶ Mē swon a mbo bo mē kaa à si nōŋsè baRoma bē mē, mbē bi fá nù yíi bi niŋè ànnù ghu nu a mbo bē bya mē bi niŋè ànnù ya ghu nu aa ti ghè mē bi sa'à isà'à yǐ a kǐ ntswe nǐ àbwarē ni a ŋghaa ànnù nlon innù jya mē bi niŋ a nu yu aà. ¹⁷ A bē ŋji'ǐ ànnù yíi mē ajàn mē bo le nzi faà aa kaa mē le ŋki'i noò ghesè. Tsi'ǐ ajàn mē àbèè a le mfu'u aa mē le mburē ntswe a aləŋē nsa'a mǐsa'a, ŋghirē bi zǐ ni ghu. ¹⁸ Bē bya mē bi le nniŋē annù ghu nu aa, bi le mbhñè ntəə la kaa ŋki'i annù yǐ bi yǐ tsu, tsi'ǐ tsó ajàn mē mǐ kǐ sǐ wa'atē aa, swonè. ¹⁹ Bo le mbəŋnè nswonē bē innnù jǐ bo bo kǐ si swùŋnè ghu, nyonē a njimè ànnù Nwǐ yaa, bo bi ànnù nù yǐ mɔ'c mē bi twonē ni Yesu, yíi mē à leè ŋkwo, lá Paul a bəŋnè nswonē ni mē à tswèntii. ²⁰ Tsó mē mē kǐ wa'à gha ajàn mē mbē mē lentè majú ijànē innù zi aa, mē betē Paul mē mbē a ghèè a Yerusalem tâ bi lentè ghu aa ε? ²¹ Lá Paul a bəŋnè mbetē mē yu lòc mē tâ Kaisa tâ à sà'a isà'à yǐ. Nswon mē tâ bi ləə yi nywe'e noò yíi mē Kaisa à ka fa akwi'i aà; mē tigè ŋghirē mē tâ bi tswa yi nləə faà nywe'e noò yíi mē mē ka yǐ too yi a mbo Kaisa.” ²² Agripa a swon a mbo Festus mē, “Mē nǐ àtu ibii nú gha, mē ka kòn mē mē yu'u niŋhàà ghu ntsù.” Festus a swon mē, “Oo ló yu'u niŋhàà ghu ntsù a yoo.”

²³ Abèè a fù'ù mē, Agripa bo Bernice, bo zǐ tsi'ǐ nǐ nifɔ, nzi ŋkuu wa a ndá nsa'a mǐsa'a, bo itu bísogyé ntsù'ù, ni bità bi njɔ'ɔ àla'a bya. Festus à le ntigē nla'a bi logè Paul nzi ni ghu. ²⁴ Festus a tigè ŋghaa a mbo bo nswon mē, “Mfɔ Agripa bo bi bē bitsim bii bi tswē faà aa, ni yə a ghulà nù mē à təə a nsi bù aà, àa nù wa mē baYuda le nniŋ innù ghu nu, nswon a mbo mē a noò wa yíi mē le ŋghèè a Yerusalem, ŋki mbu zǐ nswon faà, ntəŋnē ni mē kaa à si ku'unè mē tâ à bu ntswe ntii aà. ²⁵ Lá kaa mē le ŋki'i nýə mē à ghèè ànnù tsu mē mbē a kwo ghu bē. Tsó mē yumbon à bētē mē yu ghèè a mbo Kaisa aa, mē kà'à mē mē mē ka too yi ghu. ²⁶ Lá kaa mē sǐ nǐ ànnù yíi mē mbē mē nanjsè ŋŋwa'anē a mbo táfà'à ghà aa tswé. A bē ŋji'ǐ ànnù yíi mē mē zi ni ghu a nsi bù aà, mē mbē wò mfɔ Agripa, ò nanjsè mbetē yi a fá àkwi'i tá tâ mē zi annù yíi mē mbē mē ŋwa'anē. ²⁷ Nlon mē à ka bə ajǎntē annù a mbo mē a ntoò ŋgànǎtsan ti ghè mē mē nanjsè ŋŋwà'anē innù jǐ bi niŋ ghu nu aà.”

26

Paul a ghaà ànnù a mfi'i ìlèé yi a nsi Agripa

¹ Agripa a swon a mbo Paul mē, “Ghàà ànnù yìi ò tswe nì ñghàa nlon ñgaà yò aà.”

Paul a tigē ññentə a abô yi a ndəñ ñghaa ànnù a mfi'i ìlèé yi ghu nswon mē, ² “Mè wà'atə mē mē nì ñù àbòñə atu nlon mē mē tēə a nsi wò sii aà, a mfi'ə Agripa, a ñghàà ànnù ñlon ñgòñ ñnnù tsim jii mē baYudà ññə a nu mē aà. ³ Nlon mē ò zì bìnòñgòñ bi baYuda bitsim ñki nzi ñnnù jii bo swùññə ghu aà. Mē tigə mbu'u nì mbo a mbo wò mē tã ò tswa ntii gho nañsə nyu'utə.

⁴ “BaYuda bitsim bi zì àkòrə nizi ya ñloginə a noò múñkhə ajàn yìi mē mē le si tswe bi'i bǎla'à bi'i a Yerusalem aà. ⁵ Mbə a bə mē bo swon ànnù nì ñkon boñ bo zi mē mē laa mbə ñù yì mɔ'ɔ a titii bə bii mē bi yòñə ànnù Nwí yi'i ñli'i ñli'i, ñlon mē mē nì ñù baFarisai aà. ⁶ Bi tigə nsa'a nàa faà tsítsòñə aa nlon mē mē bii ñkà'a yìi mē Nwìñgòñ à le ñkà'a a mbo bítàa bi'i ⁷ itsə jì'i jya ñghúm ñtsò baa i kii mbe nì mē bo ka yì kwerə ajàn mē bo mii Nwí nì ñti waa tsim nitùgə nì s'ì'ìnə aà. Nlonə ànnù ma yù mē bi be aa, baYuda tigə ñññ ñnnù a nu mē mfi'. ⁸ A ghìrə àkə mē tã à bə ànnù yìi mē a tsyanə a mbo bù a mbii mē mbə Nwí a nyweensə bə a niwo aa ε?

⁹ “Mə, a nì àtu ibii nú gha mē le nañsə mbii mē a ku'unə mē mē ghìrə ñnnù jì ghà'atə a ñligitə ikùm Yesu mu Nazareth ghú. ¹⁰ Mē le ñghìrə maa ajàn a Yerusalem. Mē le si kwerə nì mǐdà'à a mbo bìlii bi ñgǎñmà'a Nwí, ñtswatə nì bə bi Nwí bí ghà'atə mfəə nì a ndátsañə. Bi yi ti zwitə waa mē kì mbeentə. ¹¹ A nì ñgàa jì ghà'atə, mē le si ññə nì ñgì'i a nu bo a nì ñdanphotə, ñgaansə nì waa mē bi tuu ànnù yìi mē bo le mbii aà. Ntòñə gha i le nnañsə nwi a nu bo, mē tigə ñtsɔ'ɔ nì àkòrə yaa nyonə nì waa a nì ñjò'ɔ ìla'a jì dāñə.

Paul a tân ñgàn ñlonə ajàn mē Kristo à le mbəñkə yi aà

¹² “Mē le ñkwerə ada'a a mbo bìlii bi ñgǎñmà'a Nwí, bo toò gha mē mē ghèe a Damascus mē mē gheε fà'a ma ghú ifà'a ghu. ¹³ A bə mē a ntii ìs'ì'ìnə mfi', mē yə ñkà'a wa mánjì yìi i le nta ntsya nñnò, i ló a aburə nsigə, nta ñkarisə gha bo bi bə bii mē bi'ibo le si zìnə aà. ¹⁴ Bi'i bitsim le ñwòkə a nsyé, mē yu'ù ñjì i ghaa a mbo mē nì ñghàa nì baHeber ñswonə nì mē, ‘Saul, Saul, o tso'ɔ akòrə yaa aa a ya? O ləənsə aa ibiñú ghó mē mbə ò ka nta ati yì tsə'ə.’ ¹⁵ Mē betə mē, ‘A nì wò wò aa ε Mmà'àmbi?’ Mmà'àmbi a kwi'i mē, ‘A nì mē Yesu wa yìi o tso'ɔ akòrə yi aà. ¹⁶ Lá bìnə ntəə nì mìkòrə mó. Mē zi a mbo wò aa mē mē tso'ɔ gho nì ñgàñafà'á ghà. Oo tigə ki swon ñnnù jii mē ò yə nlon ñgaà yà sii aa bo jii mē mē aa bú d'i a mbo wò a ñjì mē aa a mbo bə.’ ¹⁷ Mē aa tigə kwerə nò a mbo baIsrael bo bitizi Nwí bii mē mē aa too gho a mbo bo aà. ¹⁸ Mē too nò a mbo bo aa mē tã ò ña'a mi'i myaa, mbəñkə waa bi fè'ε a múm itugə nzi ñkuu a múm ñlaa idigə, i fi'i waa a múm mǐdà'à mi Satan i zì nì bu a mbo Nwí tã tã Nwí à li'ìnə ifánsənnú jyaa, tã bo yi ñkwerə abwarə yaa a titii bə bii Nwí à ghìrə waa bi laa ntsyá a ñjì mē àbìintii yaa a nu mē aà.

Paul a ghaà ànnù ñlon ifà'à yi

19 “Tsɔ mɛ a bɛ la aa, Mfɔ Agripa, kaa mɛ lɛ ŋki'i atu tɛi a ŋghirɛ ànnu yɛi mɛ nɔ̀ɔ̀ tɔ̀ tɔ̀ ma yu yɛi mɛ i lɛ nlo a aburɛ aa i lɛ nswonɔ̀ aà. 20 Mɛ lɛ lɔ̀gɛnɛ a Damascus, ŋghɛɛ a Yerusalem, ŋkarɛ a ala'a Yudea tsi'i tsɛm, ŋki ŋghɛɛ a mbo bitizi Nwɛ, nswonɔ̀ ni a mbo bo mɛ tã bo bɛŋkɛ mɛntɛi myaa, mɛm'e innu ji bi jyaa, mbɛŋ mbii a mbo Nwɛ, ŋka ŋghirɛ innu jii mɛ i di'i mɛ bo bɛŋkɛ mɛ mɛntɛi myaa aà. 21 Aã ñji'i ànnu yɛi mɛ baYuda lɛ mbanɛ gha a ndãmà'anwɛ ñlòò mɛ bi zwitɛ gha ghu aà. 22 I zi kù'ù sii, Nwɛŋgɔ̀ŋ a kwetɛ nàa, àjàŋɛ mɛ tɛɔ̀ faà aa, mɛ kɛ'ɛnɛ a mbo bɛ bi kɛgɛ bo bi bi wɛ, nswonɔ̀ aa tsi'i ànnu ya mɛ ŋgãŋntoo Nwɛ bo bi Moses lɛ nswonɔ̀ mɛ i ka yɛ fɛ'ɛ aà. 23 Mɛ Kristo wa à lɛ ntswe nɛ ñyɛ ŋgi'i, ŋki nswonɔ̀ mɛ àjàŋɛ mɛ à ka yɛ bɛ ntsyãmbɛi a nyweenɛ ni ñwo aa, aà tigɛ kɛ'ɛnɛ ŋkà'a ntswɛntɛi a mbo baYuda bo bi bitizi Nwɛ.”

24 Ajãŋɛ mɛ à kã mɛ aa ŋghaa ma mùu ajãŋ ñfi'i ñi ñlɛɛ yi aa, Festus a tɔ̀ŋnɛ nswonɔ̀ mɛ, “Paul, ò baànɛ. Wa àŋwà'ànɛ ya mɛ ò yɛgɛ si'i aa, a ghirɛ ò baanɛ.” 25 Paul a swonɔ̀ mɛ, “Taà ghà ñu yɛ ŋwɛ Festus, wa kaa mɛ si baanɛ. Mɛ swonɔ̀ aa tsi'i ànnu ñŋkonɔ̀ yɛi mɛ a tswe ghu aà. Mɛ ki ñghaa tsi'i tso ñu yɛi mɛ kaa mɛtsyɛ ma si burɛ. 26 Nlonɔ̀ mɛ mfɔ ghù à zi innu jũ tsɛmɛ, mɛ tigɛ ñghaa ghu mbo tɛ bo'ò. Nlonɔ̀ mɛ mɛ zi mɛ kaa annu yu yɛi tsu a si ghu tswɛ tighɛ à zi, ñbi'i mɛ kaa bi lɛ ŋki'i yɛi tsu a alò'òsɛ ghirɛ.

27 “Mfɔ Agripa, ò bii annu ŋgãŋntoo Nwɛ jya aa ɛ? Wa mɛ zi mɛ ò bii.” 28 Agripa a betɛ Paul mɛ, “O wà'atɛ mɛ mbɛ ò logɛ tsi'i mùti ñoò ghulà, ŋghirɛ gha ni Krisɛn aa ɛ!” 29 Paul a kwi'i mɛ, “Kɛ a logɛ àti ñoò kɛ andanɔ̀ ñoò, bon ñyɛ'ɛ na a mbo Nwɛ à ni mɛ wò ni bɛ bitsɛm bii mɛ bi yu'ù ànnu yɛi mɛ swonɔ̀ sii aa tã bo bɛ tsi'i tsɔ̀ mɛ, lâ kaa wa'à ñi àtsanɔ̀ yu tswɛ.”

30 Mfɔ wa ni Gúmnaà wa, ni Bernice bo bi bɛ bya mɛ bo lɛ ntswe aa, bi lɛ mbɛnɛ. 31 Bo ghɛntɛ mɛ, ñtigɛ nswonɔ̀ a titɛi bo mɛ, “Kaa ñu ghù à si annu yɛi tsu ghirɛ mɛ mbɛ bi zwitɛ yi kɛ ñŋɛ yi a ndãsanɛ.” 32 Agripa a swonɔ̀ a mbo Festus mɛ, “A ghirɛ mbaa tuu betɛ mɛ yu ghɛɛ a mbo Kaisa bon bi'inɛ mà'atɛ yi.”

27

Ajàŋ yɛi mɛ Paul à lɛ ŋkuu abanɔ̀ ŋki ŋghɛɛ a Roma aà

1 Nòò yɛi mɛ Festus à lɛ mbii mɛ tã bi'i kuu abanɔ̀ ŋki ŋghɛɛ a Itali laa, bi tigɛ ñfa Paul bo bi ŋgãŋatsanɔ̀ ji mɔ'ɔ a mbo Julius, atu bisogyɛ baRoma yɛi à lɛ si tsyàsɛ ntsu ntsò Kaisa yɛi wɛ laa. 2 Bi'i lɛ ñtigɛ ŋkuu abanɔ̀ a Adramyttium, yɛi a lɛ si ghɛɛ ni a idigɛ aghɛŋɛ ŋki a mbù'u Asia aa, ñtigɛ ntoo ŋghɛɛ. Aristacus, ñu Macedonia yɛi mɛ à lɛ nlò a Tesalonika aa à lɛ ŋghɛɛ bi'ibo. 3 A bɛ mɛ a ñwi yɛi i lɛ nyòntɛ aa bi'i ghɛɛ ŋkuu a Sidon. Julius à lɛ nlentɛ Paul siginɛ ñtigɛ mma'atɛ yi mɛ tã à ghɛɛ ŋghantɛ ika'á ji tã bo tigɛ nlentɛ yi siginɛ ñfa njoo jii mɛ i lɛ si wɛ'ɛ ghu mbo aà.

4 Bi'i lɛ mbù ñghɛɛ ŋkuu abanɔ̀ ŋki ya, lâ tsɔ̀ mɛ àfisɛ a lɛ si tsyà ñzi nàa a nu bi'i aa, bi'i lɛ ñtigɛ mbɛŋ ŋghɛntɛ ŋghɛɛ ntsyà a ñi mbɛɛ kɛŋki a Cypres yɛi a lɛ ñkɛntɛ afisɛ aà. 5 Bi'i lɛ ñtigɛ ŋka ntoo ŋki miyaa wa ŋghɛntɛ ni a mbɛɛ àla'a Cilicia, bo Pamphylia, ñtigɛ ŋghɛɛ ŋkuu a

Myra a mbù'u Lysia. ⁶ Maa adigè atu bísogyè ya a le nyè aban yí m'ò'ò m'è a le nlo a ala'a Alexandria, ntoo nghèe ni Itali, ònìnyè yí'i ghu.

⁷ Bì'í le si tigè nghèe tsi'í àbòò b'òò a ní òjwí jì ghà'atè, nanse nyè ngi'i mbon tigè zì ghon'tè tsa a mbèè òj'ò'ò ala'a Nidus, kaa fífèrè wa kaa à le wa'à bìi m'è bì'í ghèe maa mbèè, bì'í tigè òj'ghon'tè nsigè a mbèè kìnkì Crete, mbon ngh'òò ghèe tsa a mbèè Cape Salmone. ⁸ Bì'í le nghèè ní m'ò'ò a nyè ngi'i, òj'ghon'tè nghèe wa mbèè òkì, òj'ghèe nywe'e a adigè yí m'ò'ò m'è bì le si twon'è ni Safe Harbors aa, àdigè yíi m'è kaa àgha'a a le òwà'à sà'à a nlo ghu nghèe a ala'a Lasea aa.

⁹ Àkòrè nitèè ya a le ntigè ntsyanè si'í tsò m'è à le ti b'è maa noò aa le noò òj'ghèe a nighaa a múm òkì à tsa m'è òlon m'è bì'í le ntigè mánjì si'í, le bon njwí Nsi'ítè ìbì* ì kì m'è ntsya aa, Paul a tigè òndi'itè waa, ¹⁰ nswon m'è, “Bìtaà, m'è y'è m'è àkòrè nitèè yù, òloginè faà, a ka zì ní ngi'i si'í si'í; bi ka bwe njoo bo bì àban yù t'á b'è kì òkwokè.” ¹¹ Lá atú bisogyè ya kaa à le òwà'á annù ya m'è Paul à le swon aa yu'utè m'ban'è nanse nyu'utè aa b'è annù yíi m'è ntsyasè aban ya bo bì m'ò'ò aban ya bo le nswon aa. ¹² Kaa adigè ntèè aban ma ya a le wa'à kì m'ò'ò a ntswe ghu a noò m'f'è. B'è bì ghà'atè tigè òswon m'è t'á bo ghèe ní m'ò'ò, òka ògaansè ada'à yaa m'è mb'è bi ghèe nywe'e a Fonix, yíi m'è à le mb'è adigè ntèè aban a Crete, òlii ní mb'è nsa'a noò a b'ò òkwàbè, nyu'utè ghu t'á noò m'f'è wa t'á à m'è.

Afisè yí t'è a òkì m'iyaa

¹³ Afisè yí b'ò'ò a le òka ntsya nlo ni mbèè mb'è ntii òka ntsya, bo m'ò'òntè m'è mb'è bo ghèe ní m'ò'ò, ntigè mbwèe atii ntwá aban ya, òloginè òka òj'ghon'tè nghèe ni a mbèè ala'a Crete. ¹⁴ Tsi'í maa ní atii noò, àfisè yí w'è yíi m'è bì le si twon'è ni “northeaster” a l'ò wa kìnkì nzwu nsigè; ¹⁵ ntii aban ya bì'í tigè m'ma'atè a tigè ntii òlon m'è kaa bì'í le wa'à zi a mbu òka òj'ghèè ní m'ò'ò aa. ¹⁶ Bì'í zì nywe'e a kìnkì Cauda ntigè òj'ghon'tè ntsya a mbèè yíi m'è àfisè a le m'ò'ò ghu aa, nyè ngi'i m'ò'ò swon'è akànu'u aban ya k'ò'òsè ghu mumè kwèrè. ¹⁷ Bo k'ò'òsè m'è aa òkì tigè kwèrè ìbii aban wa ní m'ò'òk'èrè. Ajàn yíi m'è bo le si b'ò'ò m'è mb'è aban ya a zì òkuu a múm àwàn a ghon'è òkì Lybia aa, bì le sigisè ayoo yíi m'è a ghìrè m'è t'á aban ya a tigè nlèrè nghèe tsi'í àbòò àbòò, ajàn yíi m'è àfisè ya a le si tii aa. ¹⁸ Abèè a fù'ù m'è, bo tsu'u òka fi'í ní àbè'è m'ma'a wa múm òkì òlon m'è àfisè ya a le si tsigè aban ya si'í si'í aa. ¹⁹ A b'è m'è a njwí yíi ì yon'tè aa, bo k'í ntsu'u òka m'ma'a ní njoo aban jya ji m'ò'ò a múm òkì. ²⁰ Afisè ya a le òj'ghèè ní m'ò'ò a ní njwí jì ghà'atè kaa ò'ò wa'a noò k'è f'ìnj'ò'ò ni n'li'i y'è. Bì'í le nyè m'è kaa mánjì òk'è n'wo kaa à le òwà'à b'è.

²¹ Tsò ajàn m'è à le si baa bon b'è bya tswe m'è a njwí jì ghà'atè ti jì aa, Paul à le ntèè a titii bo nswon a mbo bo m'è, “Bìl'm bá, a le mbaa m'ò'ò m'è bon ni le nyu'u annù ya m'è m'è le nswon aa, kaa wa'á a Crete m'atè, b'è bon kaa àfisè ya a sí ngi'i ní aban yù t'á, kaa bì'inè wa'á ndùu njoo ghù m'è bì'inè m'atè m'è a òkì aa bwè. ²² La tsits'ò'ò, m'è bù'u mbo m'è t'á ni tswa m'ntii muu, òlon m'è kaa ò'ò yí m'f'ùu kaa à ka wa'á ntswèntii yí bwè. A ka kii bwe tsi'í aban yù. ²³ Nlon m'è a ghìrè m'è n'atugè tsi'í sii aa, angel Nwí, wa m'è m'è gha'asè aa, a zì a mbo

* 27:9 Njwí Nsi'ítè ìbì k'è òj'wí òsi'ísè nu ti jì (Lev. 16.29-34)

mè, ²⁴ òswonj mæ, "Tsee ki bo'c mbâ Paul, wa ò tswe nì òghɛɛ ntəə a nsi Kaisa; yê, Nwî, a njîm àbòŋəntii yi, à kî mē mfa ntswéntii bē bū bitsim bii mæ bũbo tswe aa a mbo wò." ²⁵ Nì tigə ntswa mîntii muu mbâ bîlîm bā òlɔŋ mæ mē nîŋ ntiî ghâ a nu Nwî, m̄bii mæ ànnù yîi mæ à swonj a mbo mē aa a ka fè'è tsi'î maa ajàŋə. ²⁶ La bi ka tigə tii yî'inè i ghɛɛ fi'isə a mbèɛ kîŋkî yî mò'ò."

²⁷ A bē mē nî ntiî itugə nî njwî yîi i le ntigə nywe'e nighûm ntsò ji nì kwà aa, afisə ya a le mburə kî tii yî'i wa mûm òkî Miditerînea, ògãntii àbanj ya yə mæ bî'î ghèè mē òka nywe'e a mbèè àghəŋə òkî. ²⁸ Bo le ntigə mfigə ntsotə òkî ya, nyə mæ à le mbə tsò bîmeta mighum mi nikwà. Abàŋtə atsyâ a bù mfigə nyə mæ à le mbə bîmeta mighum mi ntarə. ²⁹ Bo kâ mbo'c nì mæ à banj ya a ka yî fùu alaŋsə ŋgò'ò ntiŋə mma'a itii ntswâ àbanj ji nikwà wa njîm àbanj, ntswe ntigə ntsa'atə Nwî mē àbèè à fu'u. ³⁰ Ògãntii àbanj jya i le ntigə nlobitə mæ bi khè waa, le boŋ bi sîgîsə mē mûntsîrə àkànu'u wa mûm òkî, m̄bagîlè nì mæ bo tsyâ òghɛɛ a mmà'a àyoo ntswâ àbanj ya yî mō'c wa nsi abanə. ³¹ Paul a tigə òswonj a mbo òndîi bîsogyè wa bo bî a mbo bîsogyè bya mæ, "Wâ ògãntii àbanj jù bə tuu fàa mûm abanj tswe, boŋ kaa mbə nì wa'à yweenə." ³² Bîsogyè bya tigə òkwyè òkîrə àkànu'u wa a tigə òlərə òghɛɛ.

³³ Abèè a kâ mæ aa ŋwanə, Paul a bu'ù m̄bo a mbo bē bya bitsim mæ bo jî ayoo, òswonj nì mæ, "Sii àá òjwî nighûm ntsò ji nikwà mæ nì tswe nìbo'c nyu'utə, ntswe tsi'î tî jî. ³⁴ Mæ gaansə ghuu mæ nì jî ayoo nì jî tã bōc tswe ntiî. Wa kaa tsi'î nòŋə átú jù yî m̄fùurə a titii bù kaa ì ka wa'à bwê." ³⁵ Nòò yîi mæ Paul à le nswonj laa a aa, nlogə abaa, mfa mbi'ikə a mbo Nwî a nsi mi'î bo bitsim, m̄batə nkurə. ³⁶ Bo bitsim le ntigə ntswa mîntii myaa, òkî nloɔ mijî njî. ³⁷ Bè le ntswe wa mûm abanj òkhi jî baa nì mighum mi sambaa ntsò nto'o. ³⁸ Bo bitsim jî mē nyurə, ntigə mfi'î misàŋ m̄tsim m̄ii mi le mburə aa mma'a a òkî mæ tã àbanj ya yaŋsə.

Ajàŋə afisə ya a le nsàtə abanj ya aà

³⁹ Abèè a fù'ù mē, kaa bo wa'ă adigə ya mæ bo le ntswe ghu aa naŋsə nzi. Nyə adigə yî mō'c a bə tsò àghəŋə òkî yîi mæ àwàŋ a le ntswe ghu aa, ntigə òlɔɔ mæ bo ywe'etə swonj abanj ya i ghèè nì yu maa adigə, ⁴⁰ Bo le ntigə òkwyè itii ntswâ àbanj jya m̄'anə a òkî, òkî ntentə m̄ŋkîrə m̄ii mæ bi le òkwerə mbii àbanj ya ghu aà; ntigə òkō'osə atsə'ə ntiî àbanj ya yîi a le ntswe a nsi aa mma'atə, àbanj ya a tigə òghɛɛ wa aghəŋə òkî. ⁴¹ Abanj ya a le mbàŋnə ghɛɛ mfuu yi wa nì àwàŋ ntsò nsigə òghɛɛ a nsyê. Nsi abanj wa le òkkuu wa mûm àwàŋ kaa wa'à bù ntsiginə. Ìkàŋnə òkî i bāŋnə ntiŋə m̄batə njîm à banj ya a bā'a bā'à.

⁴² Bîsogyè bi le nlobò mæ bi zwitə ògãŋətsan jya tã bî tsuu yō'c òkî wa i khəkə. ⁴³ Tsò mæ atu bîsogyè ya a le si lōɔ nyweensə Paul aa, à le òkii mæ bi tsuu ma ya ànnù lō ghîrə. Mbanjə nswonj mæ bē bii mæ bi zî nyò'ò òkî aa, tã bî fuu nyō'c òghɛɛ mfè'e a aghəŋə, ⁴⁴ tã àbùgə bē tigə ntswa plank bo bi ìbà'à plank abanj jya ntigə nyō'c òghɛɛ mfè'e a nta'à. Ma mùu nì m̄ánjî bē bitsim le ntigə nyō'c òghɛɛ mfè'è wa aghəŋə òkî siginə.

28

A ala'a Malta

¹ Ajàṅ yii mē bī'ī le ṅkhè niwo ntigē nzi ṅkuu a aghəṅə ṅki siginè aa, bi le nswon a mbo bī'ī mē kùm kīṅki wa, à ni Malta. ² Bala'a bya le nanşə ntswe nī àbòṅəntii a nu bī'ī ntigē ṅghirə nī innū jī siginè a nu bī'ī. Ajàṅ mē mbèṅ i le si loo, idigè i fwe aa, bo le ṅhètə mō'c ṅkwere yī'ī ghu. ³ Paul, à le ṅghotə itii ṅkwee jī mō'c a ntōc wa ni mō'c. A kà mē aa ntōc aa, tsō mē mō'c wa i le i lòò aa, no i fe'è wa nī ṅkwee nloo abō yī nṅəṅə ghu. ⁴ Ajàṅ mē bala'a bya bi le nyə no ya i jəṅṅə ghu abo aa, bo tigè nswonə ni a titii bo ni mē, “Kaa àjīṅkə a sī ghu tswé wa ṅù ghùlà à ni nzwitè ṅù. Ka mē à khə niwo ni ṅki aa kaa bīnwī bi wa'à bii mē tā à tswé ntii.” ⁵ La Paul a mi'ī no ya i wò wa ni mō'c, kaa ṅki'ī nī ṅgi'ī yī tsù tswé. ⁶ Bo le si tigē nyu'utə nī mē idigè nú jī i ka kō'okə, kə mē à ka wī'ikə wō i kwo. Lā, àjàṅ mē bo le ntigē nyu'utə nyu'utə kaa annū yī bi yī tsu ka ki'ī fe'è aa, bo tigè ṅkwensə mīntī myaa ntigē nswonə ni mē à ni nwī yī mò'ò.

⁷ Nyonṅə maa adigē kīṅki, àdigē nşyē yī mō'c a le ntswe ghu, mbə yī mfō yī à le ntswe maa kīṅki, ikùm yī i bə Publius, à le nlògə yī'ī, nìlentə yī'ī tsi'ī siginè a nṅm njwi jī tarə. ⁸ Ta bi Pablius à le nnòṅ ṅghōc ni fibà bo bi àtoonsə. Paul à le ṅghèè ṅghantə yī, ntsa'atə Nwī, nṅnşə mbō mī ghu atu a tii. ⁹ Ajàṅ mē a le mfè'è laa, àbùgə bə bii bi le ntswe wa kīṅki ntswe ni mighòc a nu bo aa, bo le ṅki nzi bi ghurə waa. ¹⁰ Bo le ntigē ntəṅə yī'ī nī njoo jī ghà'atə a ṅghu'usə yī'ī ghu. Nòò yī bī'ī le mbù ṅkuu abanə ṅki mē bi ki ghèè aa, bi nīṅ njoo tsim jii mē i le mbon a mbo bī'ī aa wa mùm àbanə. ¹¹ Bisāṅ tsyà mē bi tarə, bī'ī tigè ṅkuu a mùm àban yī mē a le nlò a ala'a Alexandria, bi twonə nī ikùmə aban ya ni “Mīmfa'a mi Nwī” mē a le ṅkhə mfə'ə yī tii wa, ntəə wā kīṅki. ¹² Bī'ī le ṅghèè nywe'e a Syracuse mfe'è ntswe ghu njwi jī tarə. ¹³ Bī'ī lò mē ghu ṅkarə ṅghē nywe'e a ala'a Rhegium mfe'è ntswe ghu, njwī i tsyà mē yī mfuürə àfisə a lō a mbù'untii ṅkō'c, à tì mē tì bə nī njwi jī baa, bī'ī ṅghèè ṅku'u a Puteoli. ¹⁴ Bī'ī le nyə bōc bi Kristo ghu. Bi tigè nlògə yī'ī bī'ibo tswé ghu njwi jī sāmbaà. Ma mùu ajàṅ bī'ī lò ghu mbu ntigē ṅghē a ala'a baRoma. ¹⁵ Ajàṅ mē bōc bi Kristo bii bi le ntswe ghu bi le nyu'u mē bī'ī zī mē aa, bo le nlò nī idigè tsi'ī tsō mītaa Appius bo bi àdigè yī mō'c mē bi le si twonə nī Nda bīgī jī Tarə, nzi mbòò yī'ī. Nòò yī mē Paul à le nyə waa laa, à le mfa mbi'ikə a mbo Nwī, nti yī i kuù.

Ajàṅ mē Paul à le ntswe a ala'a baRoma aà

¹⁶ Nòò yī mē bī'ī le ṅkuu a ala'a baRoma aa, bi le mmà'atə Paul mē tā à ghēṅ ṅka ntswe tsi'ī yù, mīfa sogyè yī mfuürə a bē nīi.

¹⁷ Njwī i tsyà mē jī tarə, a twonə bitsyàsə bi baYuda bii bi le ntswe wa adigə aa tā bi zi. Bo zī mē, a swon a mbo bo mē, “Bīlīm bā, ka mē kaa mē le ṅki'ī annū tsu ghirə a nu bē bi'inè, kə nī nòṅşə bītaà bī'inè, bi le ntswa gha tsi'ī tsō ṅgāṅatsan, nlògə gha a Yerusalem nzi mfa a mbo baRoma. ¹⁸ Ajàṅ mē bi le nìlentə gha ghə mē bi mà'atə ghà nlon mē kaa bo le ṅki'ī annū tsu a mùm isa'a mē yə mē mbə a ghirə bi zwitè gha aà. ¹⁹ Lā àjàṅ mē baYuda le ntuu aa, kaa annū yī ghirə yī dāṅ a le wa'ā a mbo mē bē, ma mùu ajàṅ, mē tigə mbetə mē bi tsyasə gha a

mbo Kaisa, ka mē kaa mē sī nī ànnù dàṅ a niṅ a atu bǎla'à ba tswé aà.
 20 A bē nji'i ànnù yī mē mē twòṅṅ ghuu mē mē yē ghuu i kii ghàà a mbo bù aà. Nloṅ mē àtsaṅ yù a tswē a mbo mē aa nloṅ ṅkwitu ànnù yī mē baIsrael bē aà.”

21 Bo lē ṅkwi'i ghu mbo mē, “Kaa bī'i sǐ aṅwà'ànè yi dàṅ mbi'i ṅgaà yò a Yudea kwērè. Kaa ndīm yī'i yī tsù yīi à lo a ndùgè nzi aa, kaa ki'i ànnù yī bi yī tsu nloṅ ṅgaà yò ki nswonè. 22 La bī'i ka kòṅtè nyu'u jòò m̀m̀d̀ò̀nt̀è. Ṅghēē ni ndāmānjòṅ ma yū mē o swonè nī ànnù yi aa, bī'i zi mē idìgè tsīm jii mē bo ghèè ghu aa, bē ghàà ntuu nī ànnù yī fii yīi bi dī'i aà.”

23 Bo lē nlèè ṅjwi bo bī ghà'à ṅgha'a zī ntsi'i yi a nda yīi mē à lē si tswē ghu aa, a tigè ṅnaṅsè ṅghaa a mbo bo, nloginè tsi'i a tītugè a mbà'a mbà'à ṅywe'e a ṅkwéḗfò. Nto'otè nī ànnù nloṅṅ ànnù nifò Nwī. Nywe'etè ni a ṅghirè mē tā bo bii Yesu Kristo, ṅyonè ni ajaṅ mē bi lē ṅṅwà'ànè ni nòṅsè Moses ṅghēē nywe'e a ni ṅgǎṅntoo Nwī. 24 Bo bī m̀'̀'̀ lē nyu'u ànnù ya mē à lē nswonè aa mbii, bī m̀'̀'̀ bi tuu. 25 Bo lē ntigè nlo ntigè ṅghēē nī waa kaa wa'à biinè, àswùṅṅè a fè'e a titi bo, a noò yīi mē Paul à lē nswonè ànnù yúlà mē, “Azwī Nwī a lē nswonè tsi'i ànnù nākoṅ a mbo bità bi bītaà buu ntsya a ṅjīm ṅgǎṅntoo yī Yesaiah mē,

26 ‘Ghèē a mbo bē buà nswonè a mbo bo mē,
 Nī ka yī ki nnaṅsè yu'u lá kaa atú yuu wa'à ghu ka nlaa.
 Nī ka yī ki naṅsè yē kaa mi'i muu wa'à ghu laà.

27 Nloṅ mē m̀nt̀ìì mì bḕ bù̀ luù nī̀ à̀j̀ìṅ̀t̀è̀.
 Bi jesè itòṅṅè jyaa kaa bo wa'à nī ànnù bú ṅyu'u,
 ṅkusè mi'i myaa,
 mbi'i bo lô ṅyè ni mi'i myaa,
 ṅki nyu'u nī itòṅṅè jyaa,
 ṅki yu'u m̀nt̀ìì myaa laa ghu,
 m̀b̀ə̀ṅ̀k̀ə̀ waa, nzi a mbo mē, mē ghurè waa.

28 “Tā à naṅsè nlaa atu bù mē wa bi tòò mē ànnù ajaṅ mē Nwī yweensè bē aa a mbo bitizi Nwī; bo ka yu'utè.” [29 A swòṅ mē ànnù ma jù aa, baYuda bya bi tigè nlo ṅghèè waa, ntigè ṅghaa tsi'i m̀b̀ə̀ ànnù a nī ànnù ma jù jii mē à lē nswonè aà.]*

30 Paul à lē ntigè ntswe ghu ilòò ji baa i kò'ò nluu, ntswe ni a nda yīi mē a lē nlòò tsi'i yù ntigè ntu, ṅkwērè ni bē bitsim bii bi zī a nyè yu aa, 31 nswonè nī ànnù nloṅ ànnù nifò Nwī, ṅkii ndi'i nī ànnù nloṅ Mmà'àmbi Yesu Kristo ni nsi nī nsi, kaa wa'à bo'ò, kaa ṅù tsù a ki'i nī ṅgi'i ghu mbo fā.

28:27 Yes. 6.9-10 * 28:29 idìgè jù jii mē i tswē a m̀m̀m̀ [] aa kaa i si a m̀m̀m̀ ṅwà'ànè jii m̀'̀'̀ tswé.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaROMA

NJ'I'INNŪ AṅWÀ'ANÈ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ñghwà'ànè Paul a mbo ñghòtè a Roma. A le ñghwà'ànè aa a nswon mə yu lòo nzi nyè waa, tã bo bo fa'atè, lá n̄bɔŋ tã à zi nyè waa, à le ñghwà'ànè annù ñlon ɲtoo yí ñsigìnè ya mə Mmà'àmbì à le ntwonə yi mə yu ka nseensə aà. A ñghotê BaRoma aa a le ntswe BaYuda bo bitizi Nwĩ bìi bì le nlò maa ala'a bo bì a itoo dàn. Ma la a bə mə Paul à le si ghàa aa a mbo bàYuda (2.17-4.25) bo bì a mbo bitizi Nwĩ (1.13-15; 11.13).

Paul à fã àtu annù yii mə yu lòo ñghàa ghu aa tsi'ĩ a nlògìnè (1.16-17). Ntoo yí ñsigìnè ya ì tswé nì midà'à a nyweensə bə bitsim bìi mə bì bìi Kristo aà, baYuda bo bì bitizi Nwĩ. Ntigə nanşə nlogə noo ma mùu nĩ aṅwà'ànè ñto'otè annù yii mə a tswé a nĩ ntoo yí ñsigìnè aà. 'Mfoo nswonə a ajāŋ mə bə bitsim bì ghìrè mə ibi, ntigə tswé a sà'a agha'a bo bì Nwĩ aà. Kaa mbə nòŋsə a wa'à bə yweensə. Nwĩ a ghìrè annù bə a tsinè ñtsya aa a ñjĩm àbiintii a nu Kristo. Paul a tigè ñghèe nì mbii ghàa nlon ɲtswéntii yii mə ñu à tswé nì yu a múm Kristo aà. Ñgāŋmbii Kristo à tswé nì mbɔɔnə bo Nwĩ. Azwĩ a ghìrè kaa wa'à àbù'ù a mbo nòŋsə bo nìwo mə nì bu'utè nĩ bə aa bù mbə (7.24-8.3). Paul à ghàa nto'otè nji'ĩ ànnù yii mə nòŋsə à tswé ghu aà (5-7), ntigə nanşə ñghàa sigìnè nlon ɲtswéntii a múm Azwĩ, ñdi'ĩ ifà'a Azwĩ a múm ɲtswéntii Krisèn. A ghìrə Azwĩ Nwĩ ñu tigè ñtswe nĩ ɲtswéntii yí m̄fi (11). Bə bìi mə bì tswé nĩ Azwĩ yí Làa aa a tsyàsè nĩ waa a nĩ ñnnù tsimè. Nù yii mə à si nĩ Azwĩ Kristo tswé aa, kaa à si Krisèn bə (8.9).

Ñghèe a nĩ ànnù baYuda bo bì à yi bitizi Nwĩ, nswon mə a le ntaŋtə Nwĩ ñghìrə mə tã baYuda tuu Kristo tã fa abwarə a mbo ñghwè'è mu ñu ñtsim tã ì zi Nwĩ a ñjĩm ibɔŋ yi a mum Kristo. Là à ka yí ti bə nì a ñjĩm tã baYuda bəŋkə waa mbii Kristo ñyweenə. Paul a tigè mbu ñghèè nĩ mbii nswonə ajāŋ mə bə bìi mə bì tswé nĩ ɲtswéntii yí m̄fi a múm Azwĩ bì tswé nì ñka nzi nĩ àkòrè nizi yaa laa. Bì tswé nì m̄fa mib̄iminù myaa a mbo Nwĩ ì k̄i fà'à ghu mbô. Bì tswé nĩ àkòŋnè, mbɔ'otè nĩ b̄isa'a bì ala'a, nlogə nĩ ñnnù j̄i sigìnè ñtsya nĩ ibi ghu, ñlòo nì b̄imāŋj̄i bitsim a ntswe nì mbɔɔnə bo bì bə bitsimè.

Bì yatè aṅwà'ànè yū aa laa:

1. Nji'ĩ ànnù aṅwà'ànè yū bo bì àtu annù 1.1-17
2. Ajāŋ mə ñu a lòo mə Nwĩ à yweensə yi aà 1.18—3.20
3. Ajāŋ mə Nwĩ a yweensə bə aà 3.21—4.25
4. ɲtswéntii yí m̄fi a mum Kristo 5.1—8.39
5. Israel a múm àtaŋtə Nwĩ 9.1—11.36
6. Akòrè nizi b̄ɔɔ bì Kristo 12.1—15.13
7. ñnnù ntsirè ñjĩm bo bì àtsà'atè Paul 15.14—16.27

¹ Aa mə Paul àbù'ù Yesu Kristo yii mə à le ntwon gha a nĩ ñgāŋntoò yí, ñtsɔ'ɔ nləə mə mə ka nseensə ntoo Nwĩ yí ñsigìnè ² yii mə à le ñkà'à a mbo ba mbii ñn̄ŋ a ntii ñgāŋntoò j̄i bo ñwà'ànè a múm aṅwà'ànè Nwĩ aà. ³ Ntoò Nwĩ yí ñsigìnè ma yú ì tswé aa nlonə Mú yí Yesu Krsito

Mmà'ambî yi'inè yîi mæ, a mûm ñjyãnu, à le mbæ ñû àtsæ David aà. ⁴ Lâ a mûm Azwî Nwî, Nwî à le ndî'i ni midà'à mî wè mæ à ni Mû yî a ajàn yîi à le nyweensæ yi ni nîwo aà. ⁵ Ntsya ghu ñjim Nwîngõn a tigè mfa abwaræ a mbo bi'i mæ tâ bi'i kwere ìbõn Nwî ñki ntigè mbæ ñgãntoo Kristo, nlon aa ñgaa Kristo, mæ mbæ a tigè ñlogè bê a ní ìtòò tsìm ñzi ni bu mæ bi bii yi ñka nyu'unè nii. ⁶ Bù bii mæ ni tswe a Roma aa, bii mæ Yesu Kristo à ki ntwonõ ghuu mæ tâ ni bæ bê bi aa, ni ki ntswe ghu abò'ò. ⁷ Mè tigè ñtoo ní àñwà'ànè yû a mbo bù bitsim bii ni tswe a ala'a baRoma bii mæ Nwîngõn à kònõ ghuu, ntwonõ ghuu mæ tâ ni bæ bi aà. Tâ ìbõn Nwî bo bi mboonè yîi ì lo a mbo Nwîngõn Taà yî'inè bo bi Yesu Kristo Mmà'ambi aa, tâ ì tswe a mbo bù.

Paul à fâ mbi'ikø a mbo Nwî

⁸ A ntsyãmbii, mæ fa mbi'ikø a mbo Nwîngõn ghà ñtsya a ñjim Yesu Kristo nlonõ ghuu bitsimè, ñlon mæ bi yû'ù mæ ànnù abiintii yuu a mbi ñtsimè aà. ⁹ Nwîngõn wa yîi mæ mæ fà'à ghu mbo ni ñtî ghâ tsim, a ajàn yîi mæ mæ sèensæ ntoo yî ñsiginè ya mbi'i Mû yî aa, à ni àyefè ghâ mæ mæ swon aa annù ññkon mæ, mæ wa'atè ní ghuu a mûm àtsà'atè Nwî a ñgõn bìnòò bitsim kaa ki'i kaa. ¹⁰ Ñgõn bìnòò bitsim mæ yi ti tsà'atè Nwî aa, mè betè ní Nwî mæ a ní ñkõnè yî, tâ à ghîrè tâ mè zi ajàn yîi mæ mbæ mè zî ñghantè ghuu tsitsõnè. ¹¹ Nlon mæ mæ nanse nyè'etè ni a nyè bù, mæ mbæ mè zî ñghîrè ni tãnsè ñtsya ni mìtèñnè mii mæ Azwî a tønõ gha ghu aà. ¹² Mæ swon aa mæ, mbæ bi'inè diantè a yi'inè bi'inè ni bi'inè a ñjimè abiintii, mæ mbæ abiintii yuu a diantè gha, àya akî ñdiintè ghuu.

¹³ Bilim bâ mæ lòo mæ ni nanse nzi mæ a ní ñgàà jî ghà'atè, mè kà'à mè mæ mè zî yè ghuu, (lâ ñzi ywe'e tsitsõn bi kii ñkinõ naa tsi'i kinè). Mæ lòo nzi mæ mbæ mè logè bè a titii bù bo bi atitii bi tizi Nwî bi mo'ò mfa a mbo Kristo le. ¹⁴ Mè tswe ni àbè'è ñlon ñgaa baGrikia, bo bi bitizi ànnù, ñtswe ní àbè'è ñlon ñgàn mitsyè bo bi ijñtè bê. ¹⁵ Tsõ mæ a bæ laa, mè tigè ñnanse nyè'etè ni a ñki nswon ntoo yî ñsiginè ya a mbo bù a ala'a baRoma.

Mida'à mi ntoo yî ñsiginè yâ

¹⁶ Kaa mè si atu dirè nlon ntoo yî ñsiginè yâ, ñlon mæ ì laa mbæ mida'a mi Nwî mii mæ mi yweensæ bê bi tsim bii bi tswe ní àbiintii aà; baYuda a ntsyãmbii, ñki ntigè mbon yonntè a nu baGrikia. ¹⁷ Nlon mæ ñtoo yî ñsiginè ya ì ghîrè a laa a ni a mbo bæ a ajàn yîi mæ Nwîngõn a ghîrè ànnù yaa bi bæ a tsinè aa a ñjim àbiintii, a ñloginè ì ghèe lwî'isè. Àñwà'ànè Nwî a swonè ñlonõ abiintii mæ, “Ñû yîi bi ghîrè ànnù yî tsinè bo Nwî a ñjim àbiintii aa, àa yî tswe ntii.”

Ajàn mæ ñû mìsõn à wo annù aà

¹⁸ Nwîngõn a aburæ a di'ì àfiintii yi a nu bè mbi'i ñgõn ìbî waa tsimè. Kaa bo si Nwî bo'ò, ìbî waa yîi mæ bo ghîrè aa ì kinè ni mæ tâ bæ tsuu annù ññkon ì zi. ¹⁹ Nlon mæ annù yîi mæ bæ tswe ní ñzi mbi'i ñgaa Nwî aa a laa a mbo bo, nlon mæ Nwîngõn à di'ì mæ a mbo bo. ²⁰ Nloginè ajan mæ bi le nanse mbi aa, màrè Nwî yîi mæ kaa bi si yè aa, bo bi mìtîi mi mya mæ mi tswe ññkon aa, bo bi tsi'ì ajàn yîi mæ à ni Nwî aa, a nanse mfe'è ñlaa a mbo bæ, a ajànõ bo yè njoo jii Nwîngõn yumbon à nanse aà. Kaa bo si ní ànnù dãnõ a nswon ì fi'ì ilèè waa ghu tswe.

²¹ Ka mə bo le nzi Nwī aa, kaa bo le ŋki'ì nii tsó Nwī ghu'usè, kaa ŋki'ì nì m̀bi'ikè ghu mbo kii mfa. Bo bāñnè ñlogè nì m̀tsyè myaa ŋwa'atè nì bē ìnnù dàñè dàñè ghu. I finsè m̀ntiì myaa. ²² Ajàn mə bo swonjè nì mə bo ni ñgànmitsyè aa a bāñnè ñghirè bo tigè mbè ijñtè. ²³ A mbo bo a ŋka mmii Nwĩngòñ wa yì à lwì'i nìkonj aa, bo bāñnè ñka mmii nì ñjoo jii bo nanjè i finè ñù m̀sòñ yì a kwo aa, m̀finè b̀sij, m̀finè nnaà, ñki m̀finè b̀majùgè.

²⁴ Maa ajàn, Nwĩngòñ a tigè m̀me'e waa mə bo bwe a nì ñjoo nsij jii mə m̀ntiì myaa yè'ètè aa ñtigè ñghirè nì ìnnù adirètu bo ni bo. ²⁵ Bo logè ànnù nìkonj nlonj ŋgaa Nwĩ m̀bèñkè a tigè àbāñnènnù. Bo kì ñtigè mmii ñkii mfa'a nì a mbò ñjoo jii Nwĩ à nanjè mbañnè m̀m̀'atè a yi Ñgànñansè ñjoo wa yì bi tswè nì ñka ŋgha'asè a ñgòñ b̀nòò bitsimè aà. Amen.

²⁶ Nlonj ma jù ìnnù mə bo ghìrè aa, Nwĩngòñ a me'è waa a mbo ìnnù adirètu jii mə bo yè'ètè aà. Bāñgyè byaa bi ma'atè m̀bāñnè ñtigè ñlogè nì bāñgyè. ²⁷ Mbāñnè i kì ñtigè m̀m̀'atè bāñgyè ñtigè ñlogè nì m̀bāñnè. Mbāñnè i bu'u nì ìnnù adirètu jii swèrè ñswerè bo bi m̀bāñnè jii m̀'ò, ñtigè nniñjè nì ñjo Nwĩ yì ntiì a nu bo nlonj ìnnù jyaa jya mə bo bu'ù aà. ²⁸ Ajàn yì mə bo le ntuu mə kaa mbè bo kì'ì ànnù nìñkonj m̀bi'ì ŋgaa Nwĩ a m̀m̀ ntiì bo lèè aa, Nwĩngòñ a m̀me'e waa a m̀m̀ ìnnù nsij, m̀m̀dònté jyaa bo bi a nì àkòrè nizi yì b̀. ²⁹ Bo le ñtigè nluu nì m̀buu ìnnù ibi'intiì, nluu nì ibi, nì ntiì yì i yè'ètè ñjoo aa, nì ìnnù jii b̀. Nluu nì àghè'è'nè, nì annù nzwitè bè, nì fikòrè, nì m̀bwe'esè, nì m̀nàn, nì fiswonj, ³⁰ ñtswe nì ñghàa a ǹjìm, m̀baa nì Nwĩ, m̀bègite nì bè, ntèrè, ñjèe nì nu, m̀forè nì ìnnù jii bi, ntiì nì àtu a mbo b̀taà byaa bo b̀maà byaa, ³¹ m̀bè ijñtè, m̀bè b̀ bii kaa bi si ñkà'á yàà lèè, m̀bè bitikò m̀lìñnè, m̀bè b̀wà tighègè. ³² Ka mə bo zi mə nòñsè Nwĩ à swòñ mə, ñù yì mə a tswè mbuu ntswèntiì ma ghù à ka kwo aa, bo ghèè nì m̀bii a ñghirè ma jyaa ìnnù ñkii m̀beentè mə tá bè b̀ m̀'ò ka ñghirè.

2

Ajàn yì mə Nwĩ a nìñ isa'a a nu bè ñlonj ibi' waa aà

¹ Tsó mə a bè laà aa, kaa mbè ò wa'a ilèè gho fi'isè mə mbè ò ka ntwitè m̀lò'ò mi bè bi m̀'ò, kè ò tɛ'è m̀bè bè wò, ñlonj mə, ò yi ti ghìrè laa, ò kii ñghirè ìnnù jii bo ghìrè aà. ² La b̀'ìnè zi mə ñjo Nwĩ yì mə i kù'ùnè aa, i kuu a nu bè bitsim bii bi ghìrè ìnnù tsi'ì tsó ma jù aà. ³ Ndim ghà, ò m̀dòntè mə ò bè ki t'ò'otè m̀lò'ò mi bè b̀ m̀'ò, lá i kii ghìrè nì ìnnù jyaa mə bo ghìrè aa, bèè bonj njo Nwĩ yì i kuu a nu bè b̀ m̀'ò aa i ka wa'á a nu wò kuu aa ε? ⁴ Kè kaa ò si lanjè nì ajàn yì mə Nwĩ a nanjè ñghirè nì ìbòñ a nu wò, m̀foonse nì ìnnù jii o ghìrè kaa wa'a kù'ùnè, ñkii ntswa nì ntiì yi aa ε? O si zi mə Nwĩ a ghìrè ìbòñ ma ghù a nu wò ñyu'utè aa mə ò bèñkè ntiì gho aa ε? ⁵ Lá ajàn yì mə o ghèè nì m̀bii tsi'ì a ntiì àtu aa, o lòò aa mə tá àlwintòñ Nwĩ yì tti ya tá à yi ñkuu a nu wò a noò yì mə Nwĩ à tsò'ò aa, wa njwi yì à ka yì kì tsò'otè m̀sisa'a nì m̀nñjì yì à tsinè aa ε?

⁶ Maa njwi à ka yi nìñ njo a nu ñù ñtsim i yòñjè aa nì m̀ghirè nì m̀ ìnnù mi. ⁷ A mbo bè bii mə bi tswa m̀ntiì myaa ñghirè nì ìnnù jii

i tsinè aa, nloɔ ni mɛ tâ Nwĩ à njetɛ waa mfa nigha'a a mbo bo nki nghirè tâ bò yi ntswe nĩ ntswèntii yĩ i lwĩ'i nĩnkonj aa, Nwĩ à ka yĩ fa ntswèntii yĩ i lwĩ'i nĩnkonj aa a mbo bo. ⁸ Lá ñghɛɛ a ni bè bii mɛ bi lòò tsi'ĩ àyaa annù kaa wa'a ni ànnù nĩnkonj yu'unè, ñghirè tsi'ĩ innù jĩ bi aa, Nwĩ à ka yĩ swĩ'i alwintonjè yi a nu bo. ⁹ Nwĩ à ka yi nĩn ngi'i yĩ ñwè a nu bè i ghirè tâ bè bitsim bii bi ghirè innù jĩ bi aa bi nanjse nyu'u nyanj, i lòginè a nu bàYuda i ghɛɛ a ni bè bii kaa à si baYuda bè aà, ¹⁰ lá i njetɛ ñu ntsim yĩ a ghirè annù yĩ a tsinè aa, i fa nigha'a bo mbɔɔnè ghu mbo, i lòginè a nu baYuda i ghɛɛ a nu bitizi Nwĩ. ¹¹ Nlonj mɛ Nwĩ a tso'otɛ misa'a mi bè bitsim aa tsi'ĩ ñgĩj ɱgĩjè.

¹² Bè bitsim bii mɛ bi ghirè innù jĩ bi kaa wa'a bè bii mɛ bi lɛɛ ñkwèrè nɔnsè Nwĩ bè aa, bi ka yĩ kwo bwe kaa tâ Nwĩ à wa'a isa'à waa tso'otɛ ñyonj aa nɔnsè; lá bè bitsim bii mɛ bi ghirè ibi, ñzi a nɔnsè Nwĩ aa, Nwĩ à ka yĩ tso'otɛ isa'à waa i yonjè aa nɔnsè. ¹³ Nlonj mɛ kaa si aa bè bii mɛ bi yu'u nɔnsè aa bè mɛ annù yaa a tsinè a nsi mi'i Nwĩ. Lá à banyè mbè aa bè bii mɛ bi lèè nɔnsè wa aa mɛ Nwĩ à bii mɛ ànnù yaa a tsinè. ¹⁴ Bitizi Nwĩ bii mɛ bi lɛ ɱwa'à nɔnsè Nwĩ kwèrè ntsyà a njim Moses aa, bo bè ki ghirè annù yĩ mɛ nɔnsè a lòò aa, a ajanj mɛ mĩti myaa di'i aa, bonj a di'i aa mɛ bo tswe ni nɔnsè, ka mɛ kaa bo lɛɛ wa'a nɔnsè Nwĩ kwèrè aà. ¹⁵ Bo tigè ndi'i mɛ bi ɱwà'ànè mè innù jya jii mɛ nɔnsè a lòò aa a múm mĩntii bo. Mighirènè mi innù myaa tigè mbè ayəfə, mĩntii myaa sa'à nĩ waa mɛ kè bo ghirè aa annù yĩ a ku'unè aa kè mɛ a si ku'unè lɛ. ¹⁶ Ma yũ ànnù a ka yĩ fè'è aa wa njwi mɛ, nyonj nĩ ntoo yĩ siginè ya mɛ mɛ swonj aa, Nwĩ à ka yĩ sa'a innù tsim jii mɛ bè ghirè a adigè alò'òsə aa i tsyà aa a njim Yesu Kristo.

Annù baYuda bo bi nɔnsè

¹⁷ Nghɛɛ ni wò, mbè ò ka ntwonj ni gho ni ñu baYuda; mbè ò tɛ'ɛ atù yo ni nɔnsè, ñkii ntèrè ni mɛ ò nanjse nzi Nwĩ; ¹⁸ mbè ò zi annù yĩ mɛ Nwĩ a lòò aa, ñkii mbeentè nĩ ànnù yĩ mɛ a bonj mɔnsè nlonj mɛ nɔnsè à di'i mè a mbo wò aa; ¹⁹ mbè ò nanjse mbii mɛ ò ni ntsyàsə bifə'ənè, mbè ñkà'a a mbo bè bii bi tswe a múm mĩfi idigè aa, ²⁰ mbè ndi'innù a mbo ñjĩntè bè, mbè ndi'innù a mbo bɔnkhə, ñlonj mɛ ò bii mɛ nɔnsè wa à tswe ni mĩtsyè mĩtsim bo bi ànnù nĩnkonj, ²¹ tsi'ĩ wò yĩ mɛ o di'i nĩ bè bi mɔ'ɔ aa, ò di'i mɛ ibiinú gho aa ɛ? Wò yĩ mɛ o swonj ni mɛ bè tsuu ki yèrè aa, ò si yèrè aa ɛ? ²² O swonj ni mi bè tsuu mǎghàbè ki jì, ò si mǎghàbè jì aa ɛ? Wò yĩ mɛ ò nanjse mbàà annù mĩnkobə aa, o yèrè njoo idigè mmà'a bĩnwĩ aa ɛ? ²³ Wò yĩ mɛ o tère ñlonj nɔnsè aa, o tsa'a Nwĩ ajanj yĩ o wò nɔnsè aa ɛ? ²⁴ Anwà'ànè Nwĩ a laa nswonj mɛ “Bitizi Nwĩ bègĩtè nĩ Nwĩ ñlonj ɱgaa yùù.”

²⁵ Tsĩtsòj ànnù ñjètə ñu à nĩ ànnù yĩ tĩnsè aa mɛ mbè ò ká ñyu'unè nĩ nɔnsè, ànnù ajanj mɛ bi jètə gho aa a tigè mbè tsi'ĩ tsó kaa bi si gho jètə. ²⁶ Maa ajanj mbè ñu yĩ ka bi si yi jètə a ka nləè nɔnsè, bèə bonj bi ka wa'à tigè nyə yi aa tsó ñu yĩ bi jètə yi aa ɛ? ²⁷ La a bè mɛ bè bya mɛ kaa bi si waa a nyanu jètə bi banyè nləè nĩ nɔnsè aa, bi ka banyè sa'a ghuu i nĩn ɱgi'i a nu bù bii mɛ ni tswe ni nɔnsè wa yĩ mɛ bi lɛ ɱwà'ànè ñləè, bi kí ñjètə ghuu, la ni banyè wò nĩ nɔnsè aà. ²⁸ Nlonj mɛ ñu yĩ mɛ a di'i ni aa a abɛɛ abɛɛ mɛ yu ni ñu baYuda

aa, kaa à sî nî baYuda nanşə m̄bə, kaa ànnũ n̄jètə n̄u yi annũ n̄n̄kəŋ kaa wa'á aa annũ abeε abeε bô ànnũ n̄jǎnu k̄i m̄bə. ²⁹ Annũ a m̄bə n̄u baYuda ȳi bi n̄jètə yi aa, à bə aa annũ a múm n̄t̄i bo ànnũ ȳi a gh̄irə Azw̄i, kaa wa'á aa annũ n̄n̄j̄sə wa mə bi n̄jwa'anə b̄ə. Kaa a n̄u ma gh̄u laa a wa'à n̄i b̄ə beentə, a b̄an̄n̄ə m̄beentə bə Nw̄i.

3

¹ Tsǒ mə a bə laa, baYuda tswe aa n̄i àkə mə a kwetə waa n̄tsyatə b̄it̄iz̄i Nw̄i aa ε? Kə ànnũ ȳi siḡin̄ə ȳi tsu a tswe ghu n̄lɔŋ aj̄an̄ mə bi n̄jètə n̄i n̄u ghu aa ε? ² ð̄n̄jə, ð̄nnũ j̄i gh̄à'at̄ə i tswe ghu a n̄i b̄im̄an̄j̄i b̄i gh̄à'at̄ə. Annũ yi n̄tsyamb̄i a bə mə Nw̄i à l̄ε mfòð n̄fa n̄igh̄àà n̄i aa a m̄bo baYuda. ³ Mbə a bə ȳi mə bo b̄i m̄o'ɔ bi l̄ε n̄jwa'à n̄n̄j̄sə wa nanşə mb̄ii n̄ka yon̄jə, àkə a gh̄irə aa ε? A tiḡə m̄bə aa mə Nw̄i à ka tuu ȳi ngaa a n̄gh̄ir̄ə ànnũ ȳi mə à l̄ε n̄swon̄jə aa l̄ε? ⁴ Kaa m̄bə a wa'à la b̄ə! B̄i'in̄ə zi mə Nw̄i a swon̄jə aa t̄si'í ànnũ n̄n̄kəŋə yi ka mə n̄u m̄is̄on̄jə n̄tsim̄ à n̄i n̄ḡan̄j̄swon̄jə ab̄an̄n̄ənnũ aà. Aà aj̄an̄ ȳi mə bi n̄jwa'anə a múm àn̄wà'ànə Nw̄i aà, mə:

“Mə tá b̄i d̄i'í mə ð̄nnũ j̄i mə o swon̄jə aa i tsin̄ə, B̄ε b̄i k̄i n̄tsɔ'ɔt̄ə isa'à gho, ò j̄i.”

⁵ Lá m̄bə ð̄nnũ j̄i bi j̄i mə b̄i'in̄ə gh̄ir̄ə aa i b̄an̄n̄ə n̄ka n̄di'í aj̄an̄ mə ð̄nnũ Nw̄i i tsin̄ə aa, b̄i'in̄ə tiḡə m̄bu n̄swon̄jə aa mə akə l̄ε? Mə m̄bə Nw̄i a lw̄isə n̄tɔŋ a nu b̄i'in̄ə n̄lɔŋ ð̄nnũ j̄i b̄i j̄i'in̄ə, a gh̄ir̄ə aa annũ ȳi a s̄i tsin̄ə a n̄gh̄ir̄ə aa ε? (Wa mə gh̄àà laà aa tsǒ mə b̄ə gh̄àà aà.) ⁶ Kaa m̄bə a wa'à ma la b̄ə! A laa bə aa maa aj̄an̄ bon̄j m̄bə Nw̄i à ȳi n̄tiḡə m̄bu tsɔ'ɔt̄ə m̄isa'a m̄i b̄ə b̄i faa m̄bi aa mə akə aa ε?

⁷ Mbə a bə ȳi mə aj̄an̄ mə m̄ə s̄i n̄n̄j̄sə Nw̄i wa nanşə mb̄ii n̄k̄i gh̄ir̄ə aa, a b̄an̄n̄ə n̄di'í aa aj̄an̄ mə Nw̄i a l̄əð n̄k̄à'á ȳi n̄ku'usə n̄z̄i n̄i n̄igh̄a'a ghu m̄bo, bi tiḡə m̄bu n̄n̄j̄ə n̄i isa'a a nu m̄ə tsǒ n̄u ȳi m̄bi aa a ya aa ε? ⁸ B̄i'in̄ə t̄se swon̄jə mə tá b̄i'in̄ə aa n̄gh̄ir̄ə ð̄nnũ j̄i bi ta tá ð̄nnũ j̄i siḡin̄ə i ka n̄zi aa ε? Tsǒ aj̄an̄jə mə b̄ə b̄i m̄o'ɔ t̄ε'ε n̄n̄j̄ə n̄i ð̄nnũ a nu b̄i'í m̄b̄əḡit̄ə n̄i ȳi'in̄ə n̄swon̄jə aà. Nw̄i à ka ȳi n̄in̄j̄ isa'a a nu bo a aj̄an̄jə mə a ku'unə aà.

Kaa n̄u tsù à s̄i ghu t̄swé mə ànnũ yi a tsin̄ə

⁹ Ma mùu aj̄an̄jə a tiḡə m̄bə aa mə akə aa ε? B̄i'í baYuda b̄on̄j̄tə n̄tsyà b̄ə bi m̄o'ɔ aa ε? N̄gan̄j, kaa t̄si'í m̄uts̄ir̄ə. B̄i'í t̄ε'ε m̄ə n̄swon̄jə mə b̄ə b̄itsim̄ tswe aa a múm ð̄b̄i, kə bə baYuda kə baGrikia, ¹⁰ Bi n̄jwa'anə a múm àn̄wà'ànə Nw̄i mə:

“Kaa ànnũ n̄u tsù kaa a s̄i tsin̄ə, ð̄n̄jə, kaa t̄si'í ȳi m̄f̄uùr̄ə!

¹¹ Kaa n̄u tsù à s̄i a Nw̄i z̄i, ð̄n̄jə, kaa n̄u tsù à si Nw̄i l̄oɔ.

¹² B̄ə b̄itsim̄ f̄ur̄ə mə n̄j̄im̄ yàà a nu Nw̄i, bo b̄itsim̄ f̄ans̄ə mə annũ n̄tiḡə m̄bi'í;

kaa n̄u ȳi m̄f̄uùr̄ə kaa à s̄i annũ ȳi siḡin̄ə gh̄ir̄ə, kaa t̄si'í ȳi m̄f̄uùr̄ə.”

¹³ “M̄int̄on̄j̄ə myaa m̄i bə aa tsǒ n̄is̄ȳə n̄i n̄i n̄jwa'anə n̄t̄ə m̄f̄i'isə n̄i àyà'a ȳi bi aa,

ð̄l̄əð j̄yaa i luu n̄i ð̄ban̄n̄ənnũ.”

“M̄igh̄àà m̄i mə m̄i f̄ε'ε a n̄tsu bo aa m̄i bə tsǒ n̄li'í ȳi mə i f̄ε'ε a n̄tsũ ḡi aà.”

14 “A ntsũ bo aa a fê'è tsi'í m̀b̀èg̀it̀è j̄i bi ñlon̄ m̀ə bo luu n̄i à̀lwint̄on̄ ə̀.”

15 “Bo tswa'at̀è ni a ñgh̄eɛ nzwit̀ə b̀ə,

16 bo yi ntsyã a adig̀ə aa adig̀ə ya a tig̀è ñluu n̄i ñg̀i'í bo bi à̀jəǹè.

17 Kaa bo wa'ă ajàn̄ ȳi mb̀ə bo gh̄ir̀è ñtswe n̄i m̀b̀əon̄ə aa z̄i.”

18 “Kaa bo wa'ă annũ m̀b̀ə'ot̀ə Nw̄i t̄e'ɛ nzi.”

19 Ts̄its̀on̄ bi'iǹè zi m̀ə annũ ȳi m̀ə ǹon̄s̀ə a swon̄ aa, a gh̄aa aa a m̀b̀ə b̀è b̄ii ǹon̄s̀ə a sa'a waa aà, m̀ə t̄a ñu tsu à tsee n̄i ànnũ a nswon̄ ñkw̄er̀è atũ yi ghu bú ñtswe t̄a t̄a ñu ñtsim̄ f̄aa mbi à zi m̀ə yu ka ȳi fa akwi'í ñgh̄àà a m̀b̀ə Nw̄i. 20 Nlon̄ m̀ə kaa ñu tsu à s̄i ghu tswe m̀ə ñnnũ ji i tsiǹə a nsi mi'í Nw̄i aa m̀ə a ỳon̄è ǹon̄s̀ə; l̄a ǹon̄s̀ə a b̄an̄ǹè ñgh̄ir̀ə aa b̀ə m̀ə t̄a b̀è zi ib̄i.

Ajàn̄ m̀ə Nw̄i a gh̄ir̀ə ànnũ ȳi'iǹè a tsiǹè ni a nsi mi'í yu aà

21 Ts̄its̀on̄ Nw̄i à d̄i'í m̀ə a m̄an̄ji ȳi m̀ə a gh̄ir̀ə annũ b̀è a tsiǹè ni a nsi mi'í yu aà; kaa à si t̄syà aa a ñj̄im̄ ǹon̄s̀ə, tsó ajàn̄ə m̀ə aṅw̄à'ànə ǹon̄s̀ə bo bi ñḡañ̄ntoo Nw̄i swon̄ə aà. 22 Nw̄i a gh̄ir̀ə ànnũ b̀è b̄itsim̄ a tsiǹè ni a nsi mi'í yu ntsya aa a ñj̄im̄ə àb̄iint̄i yaa a nu Yesu Kristo, k̀ə bo b̀ə baYuda k̀ə b̄it̄iz̄i Nw̄i, 23 ñlon̄ m̀ə b̀è b̄itsim̄ gh̄ir̀ə m̀ə ibi kaa wa'ă ni ñgh̄a'a ni Nw̄i n̄ya bur̀ə mbu ntswe tswe aà. 24 Annũ yaa a tig̀ə ntsiǹə ntsya aa b̀ə a ñj̄im̄ə ìb̀on̄ Nw̄i ȳi m̀ə a t̄on̄ə waa ghu aà, ñyon̄ə n̄i àjàn̄ m̀ə Kristo Yesu à le ntsu'u atũ ȳi'iǹè aà, 25 tsi'í Yesu wa ȳi m̀ə Nw̄i à le l̀og̀ə aləə nũ yi nsi'it̀ə ib̄i ghu m̀ə b̀è ka ñkw̄er̀ə ntsya a ñj̄im̄ə ab̄iint̄i. Nw̄i à le ñgh̄ir̀ə ma la aa a nd̄i'í m̀ə annũ yi a tsiǹè, ñlon̄ m̀ə ànnũ ajàn̄ m̀ə a tswa nt̄i yi tsó Nw̄i aa, a l̄e ñgh̄ir̀ə a li'iǹè ìbi ȳi m̀b̄i, 26 a le nd̄i'í aa m̀ə ts̄its̀on̄, yu yumbon̄, annũ yi a ntsiǹə, a k̄i ñgh̄ir̀ə ni m̀ə t̄a ànnũ ñu ȳi à ñ̄on̄ nt̄i yi a nu Yesu aa t̄a a ki ntsiǹə.

27 L̄a ànnũ ajàn̄ m̀ə bi'iǹə kw̄eɛ nt̄i ȳi'iǹè aa a tig̀ə m̀b̀ə aa m̀ə ak̀ə aa ɛ? Kaa mb̀ə bi'iǹə wa'ă nt̄i ȳi'iǹè bú ñka ñkw̄eɛ. Nji'í ànnũ i tig̀ə m̀b̀ə aa àk̀ə aa ɛ? I b̀ə aa m̀ə bi'iǹə l̀èə ǹon̄s̀ə aa ɛ? N̄gan̄, mb̀ə a b̀ə aa tsi'í m̀ə bi'iǹə tswe n̄i àb̄iint̄i. 28 Nlon̄ m̀ə bi'iǹè b̄ii aa m̀ə annũ ñu a tsiǹə n̄yon̄ə aa a j̄im̄ə ab̄iint̄i, kaa a s̄i aa ni m̄if̄à'á m̄i n̄l̀əə ǹon̄s̀ə yon̄ə. 29 K̀ə Nw̄i à b̀ə aa tsi'í Nw̄i baYuda aa ɛ? A s̄i Nw̄i b̄it̄iz̄i Nw̄i ki mb̀ə aa ɛ? ñ̄on̄, à ki mb̀ə Nw̄i b̄it̄iz̄i Nw̄i, 30 tsó m̀ə Nw̄i à naa tsi'í ȳi m̄f̄ùur̀ə aà; à ka gh̄ir̀ə m̀ə t̄a ñnnũ b̀è b̄ii m̀ə bi ñet̀ə waa, t̄a i tsiǹə n̄yon̄ə aa n̄i àb̄iint̄i yaa, t̄a à ȳi b̀è b̄ii bi s̄i waa ñet̀ə aa ki ntsiǹə ntsya aa tsi'í a ñj̄im̄ə ab̄iint̄i yaa. 31 Ma mùu ajàn̄ bi'iǹə aa tig̀ə m̀è'e a ǹon̄s̀ə ñlon̄ ab̄iint̄i m̀ə yũ aa ɛ? N̄gan̄! Bi'iǹə ka b̄an̄ǹə ki d̄iint̀ə ǹon̄s̀ə.

4

Ab̄iint̄i Abraham ȳi m̀ə a ni al̀ens̀ə aà

1 Bi'iǹə aa swon̄ m̀ə ak̀ə nlon̄ə Abraham t̄a àts̄ə ȳi'iǹə aa ɛ? 2 Mb̀ə a b̀ə ȳi m̀ə Nw̄i à le mb̄ii m̀ə ànnũ Abraham a le ntsiǹə a nsi mi'í yu Nw̄i ñlon̄ aa ìf̄à'á yi ȳi à le m̄f̄à'á aa bon̄ mb̀ə a tswé n̄i ànnũ ȳi mb̀ə a k̄a ñkw̄eɛ nt̄i yi ghu; l̄a kaa a wa'ă aa a nsi Nw̄i b̀ə. 3 Aṅw̄à'ànə Nw̄i a swon̄ aa m̀ə ak̀ə aa ɛ? A swon̄ə aa m̀ə, “Abraham à le mb̄ii Nw̄i, Nw̄i a tig̀ə ñl̀og̀ə ab̄iint̄i yi ya n̄i ànnũ ȳi m̀ə a gh̄ir̀ə ñnnũ ji i tsiǹə aà.”

⁴ Nù yï a fà'à aa, a kwērø ñkabè àfà'á yï, la kaa bi wa'á ñkabè àfà'á yï ya lògè aa tsi'i tsó mìtøñnè. ⁵ Lá nù yï mæ kaa à si fà'à aa, m̀banñnè nïñ ntii yï a nu nù yï mæ a ghìrè ni mæ tá innù bê bi bi tá i tsinè a nsi mi'i Nwĩ aa, Nwĩ a lògè àbiintii yi ya aa a nĩ innù ji jĩ tsinè. ⁶ Aá ànnù yï mæ David à le ki nswonø aà, ñniñø nĩ m̀bɔɔnø a nu nù yï mæ Nwĩngòñ a lògè àbiintii yi a nĩ innù ji jĩ tsinè kaa wa'a bē ifà'à bē aà: ⁷ “M̀bɔɔnø a mbo bē bii Nwĩ à li'inø ifansennù jyaa ñki ñkusè ibi waa laa;

⁸ M̀bɔɔnø a nu nù yï mæ kaa Nwĩngòñ à si innù jĩ bĩ ji sɔñø nløø ghu atà aà.”

⁹ Bi le swonø aa mæ m̀bɔɔnø mà yù i tswe aa tsi'i a mbo bē bii bi ñetø aa ε, kè i ki ntswe a mbo bitñetø aa ε? Bĩ'inø swonø aa mæ bi le nløgè àbiintii Abraham nĩ ànnù yï a ghìrè innù ji jĩ tsinè aà. ¹⁰ Bi le nløgè aa a noò àkè aa ε? A noò yï mæ bi ñetø mè yi, kè m̀bɔñ tá bi ñetø yi aa ε? Kaa à le ñwa'a aa a noò yï bi le ñetø yi aa bē. Kaa à le ti bē aa bi burè ti yi ñetø. ¹¹ Bi le ññetø yi aa tsi'i tsó àlensè kè àwen a di'i mæ innù ji i tsinè mè a ñjímè àbiintii yï à le ntswe ni yu m̀bɔñ bi ñetø yi aà. Nji'i ànnù ma yù i bē mæ bi le si lòc ñghìrè yi tá à bē ta bi bē bii mæ bi bii ti ghè bi ñetø waa, bi tigè nløgè àbiintii yaa tsi'i tsó innù jyaa jĩ tsinè aà. ¹² Tá à ki mbø ta bi bē bii bi le ñetø waa aa, kaa wa'a bu'usè ññetø aa tsi'i ñetø bē, m̀banñnè m̀bø bē bii bi le si yònè figè àbiintii ya yï mæ taà yĩ'inè Abraham à le ntswe ni yu m̀bɔñ bi ñetø yi aà.

Bĩ'inø kwērø innù jii mæ Nwĩ à kà'a nyonø aa a ñjímè àbiintii

¹³ Nkà'a ya yï mæ Nwĩ à le ñkà'a a mbo Abraham bo bi ñgwè'è yï mæ bo ka yï ji mbi yù ntsim aa, i le nyòñø aa a ñjím nyù'unè nòñsè aa ε? Nyan, kaa i le ñki'i aa a ñjím nyù'unè nòñsè yonø. I le m̀banñnè nyonø aa a ñjím ajànø mæ à le nniñ ntii yi a nu Nwĩ innù ji i tigè ñtsinè aà. ¹⁴ Mbø a bē mæ biijibindá bi ka bē aa bē bii bi lèè nòñsè aa, bøe bon àbiintii a tsyá àdànø dånø, ñkà'a Nwĩ ya i kĩ ñtsya adànø dånø. ¹⁵ Nlon mæ, nòñsè a zĩ aa ni àlwintonø Nwĩ, lá nòñsè à bē tuu bē, bon kaa bē si nòñsè kii ñwo.

¹⁶ Nkà'a ya i le ntswe nlonø aà àbiintii, tá tá à nanşø nlaa mæ ñkà'a mà yù à ni mìtøñnè mæ Nwĩ, nyonø a ñjím ibõñ yi, à fa a mbo Abraham, bo bi àtsè yi, kaa wa'á aa tsi'i a mbo bē bii mæ bi lèè nòñsè aa fá, ñki fa aa a mbo bē bii mæ bi ki ntswe nĩ àbiintii tsi'i tsó Abraham aà. Nlon mæ Abraham à laa mbø taà yĩ'inè bitsimè, ¹⁷ a ajàn yï mæ bi ñwa'anø a múm àñwà'ànè Nwĩ mæ, “Mè ghìrè mè gho ò tigè m̀bø ta bi itoo jĩ ghà'à ñgha'a aà.” La a bē mæ ñkà'a mà yù i le m̀bɔñ a nsi mi'i Nwĩngòñ wa yï mæ Abraham à le mbii aa, m̀bø Nwĩngòñ wa mæ a yweensè biku bi bē aa, ñki m̀bø Nwĩngòñ wa mæ a swonø ñjoo i fe'è a nĩ àbwènè adànø dånø aà. ¹⁸ Abraham à le mbii ñkii mbe ni mæ yu ka yï bē ta bi itoo jĩ ghà'à ñgha'a ka mæ kaa à le ñwa'a nĩ ñji'i ànnù a ñka mbe tswé aà. Mbii tsi'i ajàn mæ àñwà'ànè Nwĩ a le nswonø aa mæ, “Ñgwè'è yò i ka yï gha'a i bē tsi'i tsó m̀anjòn aburø.” ¹⁹ A le ti bē maà noò aa bon à bē mè tsi'i tsó ilòo ñkhì yĩ fuurè, lá kaa àbiintii yi kaa ki'i bɔrø ka mæ à le nlèntè m̀binnù yĩ nyø mæ yu tigè ñku, kè nyø mæ kaa mbø ñgwè yĩ Sarah a wa'á mu bù njwe aà. ²⁰ Kaa à le wa'á àbiintii yi ma'àtè, kaa

ηκι'ì nì ηκà'á Nwĩ ya kii njĩkə. Abiintii yi a le mbàñnè ñlwensə yi ni màdà'á, a gha'asə nì Nwĩ. ²¹ A le nan̄sə nzi a laa mə mbə Nwĩngòñ a ghìrə ànnù ya mə à le ηκà'á aà. ²² A bə ñj'ĩ ànnù yii mə Nwĩngòñ à le lògə abiintii Abraham ya nì ànnù yii a ghìrə innù ji i tsinə a nsi mi'i yu aà. ²³ Kaa bi le ηwa'á ηwà'anə nighàà nùlā mə, “Nwĩngòñ à le mbeentə yi tsi'ĩ tsó nù yii mə innù ji i tsinə aa,” ñlon̄ aa tsi'ĩ ηgàá yĩ. ²⁴ Bi le ηki ηwa'anə aa ñlon̄ aà ηgàá yĩ'inə, bii mə Nwĩ à ka yi kii beentə mə innù jĩ'inə i tsinə ñlon̄ə aa ajàn̄ mə bĩ'inə bii yu wa yii mə à le nyweensə Mmà'àmbi yĩ'inə Yesu ni nìwo aà. ²⁵ Yii mə bi le nzwitə yi ñlon̄ innù jĩ bĩ jĩ'inə, mbũ nyweensə ni nìwo mə bi ghìrə tá innù jĩ'inə tsinə a nsi mi'i Nwĩ.

5

Ajàñ mə ànnù bə a tsinə a nsi mi'i Nwĩ aà

¹ Tsĩtsòñ a ajàn̄ə mə bi ghìrə mə ànnù yĩ'inə a tsinə a nsi mi'i Nwĩ ñtsya a njĩm abiintii aa, bĩ'inə tswə nì mbəɔɔnə bĩ'inə bii Nwĩ ñtsya a njĩm Yesu Kristo. ² Ntsya a njĩm Kristo bo bi abiintii yĩ'inə, bĩ'inə kùù mə a múm ìbòñ Nwĩ yii mə bĩ'inə tswə ghu tsĩtsòñə aà. Bĩ'inə doritə, m̄be ni mə bĩ'inə ka yĩ tswə nì àbwarə a múm nigha'a ni Nwĩ. ³ Kaa bĩ'inə si doritə ñlon̄ aa tsi'ĩ ma yú bə, bĩ'inə kii ndoritə a múm ηgĩ'i yii bĩ'inə yə aà, ñlon̄ mə bĩ'inə zi mə ηgĩ'i i zĩ nì àtàn̄əntii, ⁴ àtàn̄əntii a zĩ nì mighìrìnə mi innù mĩ sigìnə, mighìrìnə mi innù mĩ sigìnə ma m̄u mi tigə ηghìrə ni mə tá bĩ'inə ka m̄be nì ηκà'a Nwĩ. ⁵ Ajàn̄ yii mə bĩ'inə be aa kaa mbə a wa'á yĩ'inə bwe'esə ñlon̄ mə Nwĩ à nan̄sə mə ñswi'i akòñnə yi a múm ñt̄ii bĩ'inə ñtstsya a njĩmə Azwĩ Nwĩ yii mə à fa a mbo bĩ'inə aà.

⁶ Nòò yii bĩ'inə le mburə nì ìbòrikə njoo aa, nòò à le ηkù'ù Kristo a kwo a atu ηgǎñabi'inti. ⁷ A tsyanə a mbo nù a ηkwə a atu nù yii innù ji tsinə aà, ka mə, nòò tsù, m̄bə nù à tse ywentə kwo a atu nù yĩ ñsigìnə aà. ⁸ Lá Nwĩngòñ a dì'i ajàn̄ yii mə yu nan̄sə kòñə yĩ'inə aa laà: Nòò wa yii mə bĩ'inə le mburə a nì ηgǎñghìrə innù jĩ bi aa, Kristo a kwo a atu bĩ'inə. ⁹ Tsó mə, ñtsya a njĩmə àləə nu yi, à ghìrə ànnù yĩ'inə a tsinə a nsi mi'i Nwĩ aa, à ka kù'ùsə bũ ghèè nì mb̄ii i nyweensə yĩ'inə a nì àlwintəñə Nwĩ. ¹⁰ Nòò yii bĩ'inə le mburə a nì ηgǎñkibàà Nwĩ aa bi boònsə yĩ'inə bĩ'inə bii Nwĩ ñtsya a njĩm nìwo ni M̄u yĩ. Tsĩtsòñ ghulà mə bi boònsə mə yĩ'inə bii Nwĩ aa, à ka kù'ùsə ghèè nì mb̄ii i yweensə yĩ'inə a múm ñtswèntii Kristo. ¹¹ Lá kaa à burə ti annù tsim̄ yii a tswə ghu aa bə, bĩ'inə doritə ñlon̄ annù yii mə Nwĩ à ghìrə mə ñtsya a njĩm Mmà'àmbi yĩ'inə Yesu Kristo yii mə à ghìrə mə bĩ'inə bii Nwĩ boònsə aà.

Adam bo Kristo

¹² Tsó mə ìbi i le nzĩ faa mbi ntsyà aa a njĩm nù yĩ nìfùùrə, nìwo ni k̄i ñtsya a njĩm innù jĩ bi aa, nìwo tigə ñsɛɛnə ηghèè a mbo bə b̄itsim̄ ñlon̄ mə bə b̄itsim̄ le ηghìrə ìbi aà. ¹³ A nì ànnù n̄ñkon̄ mə innù jĩ bi i le ntswe fāa mbi mbəñ tá bi fa n̄òñsə. Lá kaa bi si innù jĩ bi səñə ñləə a adigə yii kaa n̄òñsə si ghu tswé. ¹⁴ Lá nìwo le ntigə mbu'utə nì bə ñlòginə nì Adam ηghɛɛ nywe'e ni Moses, ηki ηghɛɛ nywe'e ni bə b̄i m̄'ɔ bii mə kaa ìbi waa i le ηwa'á gha'a ηk̄'ɔ nywe'e a ajàn̄ mə Adam à le ηwò n̄òñsə aà.

Adàm à le mbaa mbə figè nù wa yïi à le ntswe nî ñzî aà. ¹⁵ Lá kaa innù ma jû ji baa kaa i sî ku'unè ñloŋ mə mîtəŋnè mi Nwî mii à fa tî ñdùu aa kaa mi sî tsi'î tsó ibi Adam wa bə. A nî ànnù nîŋkoŋ mə bə bî ghà'atè le ŋkwo nloŋ ibi nù ma ghú yî m̄fùurè. Lá ìbòŋ Nwî i bāŋnè ŋgha'a ntsya, mîtəŋnè mi tî ñdùu mi mya mi kii ŋghèe ni a mbo bə bii bi gha'a ntsya, mîtəŋnè mi tî ñdùu mi mya mi kii ŋghèe ni a mbo bə bii bi gha'a ntsya, mîtəŋnè mi tî ñdùu mû kaa mi sî bə aa tsi'î tsó ànnù yïi mə ibi nù yî m̄fùurè wa i ghìrè aà. Nloŋ mə, ìsa'a Nwî yïi mə i le nyòŋə a nŋimə afānsənnù ya yî fùurè aa i le nniŋ ŋgi'i a nu bə. Lá mîtəŋnè mi Nwî mya mi bāŋnè ñtsisə ifānsənnù jî ghà' à gha'a. ¹⁷ A nî ànnù nîŋkoŋ mə, ntsya a nŋimə afānsənnù nù yî m̄fùurè nìwo le nlogìnè ñtigə mbu'utə mbi ntsya a nŋim nù wa yî m̄fùurè. Lá ànnù yïi mə nù yî m̄fùurè, Yesu Kristo, à le ŋghìrè aa, a bāŋnè ñzi nî ànnù yî wè yî wè a mbo nù ñtsim yïi mə à kwèrə ìbòŋ Nwî yî wè wa bi tigə ŋghìrè ànnù yî a tsinè a mbo Nwî, mə à ka yî tigə mà'a tsyá a múm ñtswèntì yî a nŋim Yesu Kristo.

¹⁸ Ajàŋə mə afānsənnù nù yî m̄fùurè a le nniŋ isa'a a nu bə bitsim aa, à ki mbə ajàŋə mə ànnù yî tsinè nù yî m̄fùurè a ghìrə bə bitsim tsyá ìsa'a ntswe nî ñtswèntì. ¹⁹ Tsi'î tsó ajàŋə mə àtìi atu nù yî m̄fùurè a le ŋghìrè bə bî ghà'atè tigə mbə ŋgāŋghìrə ibi aa, aà àjàŋə mə àyu'unè nù yî m̄fùurè a ki ŋghìrə mə tá m̄innù mi bə bî ghà'atè mi tsinè. ²⁰ Nòŋsə à le nzi aa a ŋkú'ùsə innù jî bî. Lá àdìgè yïi innù jî bi i gha'a ghu aa, ìbòŋ Nwî i ku'ùsə ŋgha'a ntsyatə. ²¹ Tsi'î tsó ajàŋə mə innù jî bi i le si bu'utə bə ntsya a nŋim nìwo aa, ìbòŋ Nwî i ka kii bu'utə i tsyá a nŋim innù jî tsinè, i fa ntswèntì yïi i lwî'i nîŋkoŋ aa a nŋim Mmà'àmbi yî'inè Yesu Kisto.

6

Ajàŋə mə bî'inè kwo a nî innù jî bi mbaŋnə ntswe nî ànnù yî m̄o'ə bî'inè bi Kristo aà

¹ Lá mbə bî'inè tigè ñswoŋə aa mə akə aa ε? Mə tá bî'inè ghèe nî m̄bii a ŋghìrè innù jî bi tá tã ìbòŋ Nwî i ka ŋgha'atə ŋghèe aa ε? ² Kaa mbə a wa'á maa ajàŋə bə! Mbə bî'inè bii mə bî'inè lèè ŋkwo a nî innù jî bi, mbə bî'inè bú ŋka ntswe a ni múm innù jî bi aa mə akə aa ε? ³ Nî sî zi mə bî'inè bitsim bii mə bi le mmurə yî'inè a ŋkì nî ìkùm Kristo Yesu aa bî'inèñibò le mbòònsə, bi kî mmurə yî'inè aa a múm nìwo yu aa ε? ⁴ Bi le ntwiŋə yî'inè aa twiŋ bi'inèñibo, a ajàŋə mə bi le mmurə yî'inè a ŋkì a múm nìwo yu aà, tá ajàŋə mə midà'à mi nìgha'a ni Nwîŋgòŋ Tà ni le nyweensə Kristo ni nìwo aa, tá à ghìrə bî'inè tigè ntə nî àkòrè ni zî yî'inè a múm ñtswèntì yî m̄fii.

⁵ Nloŋ mə mbə bî'inè bə ayoo yî fùurè bi'inèñibò a mum nìwo yu, boŋ a laa mə bî'inè ka yî kii bə ayoo yî fùurè bi'inèñibo tá bi ki nyweensə yî'inè tsó yu. ⁶ Bî'inè zi mə mārè yî'inè yî ñlwèn wa bi le ŋkwèentə a ati bāŋnè bāŋnə bo bi Kristo mə bi ta ŋgi'i a ni m̄binnù ìbî ya mə tá bî'inè tsuu ghèè nî m̄bii a mbə ìbù'u innù jî bî. ⁷ Nloŋ mə yu wa yïi mə à kwò mə aa bi kètə mə m̄ŋkòrè mi innù jî bi ghu nù. ⁸ Mbə a bə yïi mə bî'inè kwò mə bî'inè bi Kristo, boŋ bî'inè bii mə bî'inè ka yî kii tse nti bî'inèñibò. ⁹ Nloŋ mə bî'inè zi mə Kristo yïi bi lèè nyweensə ni nìwo aa, kaa à ka yî wa'à bù ŋkwo. Kaa nìwo sî nî àdà'à yî tsu ghu nu bù ntswe. ¹⁰ Nìwo nya mə à le ŋkwo aa, à le

ɲkwo aa a nî ìnnù jî bi ɲgàà yî m̄fùùrè. Lâ n̄tswènt̄t̄t̄ yîi a tigè n̄tswe ts̄ts̄s̄ɔ̄ɲè aa a tswe aa a mbo Nwĩ. ¹¹ Ma mùu ajàɲ tá n̄i k̄i n̄logè ib̄īn̄ú gh̄uu m̄è n̄i lèè ɲkwo a n̄i ìnnù jî b̄i n̄tigè ɲk̄i n̄tswe nt̄t̄ aa a mbo Nwĩ a mum Kristo Yesu.

¹² Ma mùu ajàɲ n̄i tsuu mà'atè tá ìnnù jî bi ì ka mbu'utè n̄jyànú yùù yîi ì kwo aa ta k̄i gh̄irè m̄è n̄i ka yu'unè b̄è ìnnù j̄i m̄è n̄jyànú i yè'ètè aà. ¹³ N̄i tsuu idigè n̄u jùu j̄i ts̄u a mbò ìnnù j̄i bi l̄ò mà'atè tá ì tigè n̄logè tsi'í ts̄ò ɲjoo ifà'a ab̄i'nt̄t̄. N̄i baɲɲè m̄fa ib̄īn̄ú gh̄uu a mbo Nwĩ tsi'í ts̄ò b̄è b̄i m̄è bi fi'isè m̄è a m̄úm n̄iwo bi kuu a m̄úm n̄tswènt̄t̄, ɲk̄i m̄fa idigè n̄u juu a mbo Nwĩ tá à logè tsi'í ts̄ò ɲjoo ifà'a ìnnù j̄i ts̄inè. ¹⁴ N̄loɲ m̄è kaa mbè ìnnù j̄i bi wa'á n̄i midà'à a mbu'utè bù tswé ts̄ò m̄è kaa n̄i s̄i aa a n̄j̄i'ì m̄ikòrè n̄ɔ̄ɲsè tswe aà, n̄i baɲɲè n̄tswe aa a m̄úm ib̄ɔ̄ɲ ȳi Nwĩ a gh̄irè a nu bù aà.

¹⁵ B̄i'ìnè aa tigè swoɲ m̄è akè aa è? B̄i'ìnè aa k̄i gh̄irè ìnnù j̄i bi n̄loɲ m̄è b̄i'ìnè s̄i aa a n̄j̄i'ì m̄ikòrè n̄ɔ̄ɲsè tswé m̄baɲɲè n̄tswe aa a m̄úm ib̄ɔ̄ɲ ȳi Nwĩ a gh̄irè a nu b̄i'ìnè aa è? Kaa mbè a wa'á maa ajàɲ b̄è. ¹⁶ N̄i s̄i zi m̄è n̄i b̄è fa ib̄īn̄ú gh̄uu a mbo ɲù tsi'í ts̄ò ib̄u'ù j̄i i yu'unè aa boɲ n̄i tigè mbè aa ib̄u'ù ɲù wa m̄è n̄i yu'unè aa è? Kè n̄i fá ib̄īn̄ú gh̄uu a mbo ìnnù j̄i bi ì gh̄irè n̄i kwokè, kè n̄i k̄i m̄fa a mbo àyu'unè a gh̄irè ìnnù juu ts̄inè. ¹⁷ Lâ m̄bi'ikè a mbo Nwĩ n̄loɲ m̄è bù b̄i m̄è à lè mbè noò mò'ò n̄i b̄è ib̄u'ù ìnnù j̄i bi aa, n̄i tigè ɲyu'unè n̄i ìnnù j̄ȳa j̄i m̄è bi lè nd̄i'ì a mbo bù aa n̄i n̄t̄t̄ gh̄uu ts̄imè aà. ¹⁸ Maa ajàɲ, bi k̄ètè m̄è m̄ɲk̄irè m̄i ìnnù j̄i bi a nu bù, n̄i tigè m̄bè ib̄u'ù ìnnù j̄i ts̄inè. ¹⁹ M̄è gh̄àa a mbo bù aa n̄i m̄igh̄àa m̄i m̄è b̄è gh̄àa aa, n̄loɲ aa ajàɲ ȳi m̄è ɲjyànú yùù ì b̄òrè aà. A lè mbè a noò mò'ò aa, n̄i fá ib̄īn̄ú gh̄uu ts̄ò ib̄u'ù ìnnù n̄siɲ, ɲgh̄irè n̄i ìnnù j̄i bi ɲgh̄h̄èè naa n̄i m̄b̄i. Ts̄ts̄s̄ɔ̄ɲ tá n̄i fa ib̄īn̄ú gh̄uu tsi'í ts̄ò ib̄u'ù ìnnù j̄i ts̄inè a tá naɲsè b̄è b̄è bi Nwĩ b̄i bi gh̄irè ìnnù j̄i i ts̄inè aà.

²⁰ Nòò wa m̄è n̄i lè mbè ib̄u'ù ìnnù j̄i bi aa, kaa n̄i lè ɲwa'á n̄i ànnù tsu bu bi ìnnù j̄i ts̄inè tswé. ²¹ Lâ àb̄i'ì ȳi n̄i lè n̄tswe n̄i yu à n̄i àkè, m̄è n̄i lè s̄i gh̄irè ìnnù j̄i m̄è at̄u yuu a tigè nd̄irè ghu ts̄ts̄s̄ɔ̄ɲè aa è? Ìnnù ma j̄ȳa ì lw̄i'ì aa a n̄i n̄iwò. ²² Lâ ts̄ts̄s̄ɔ̄ɲ m̄è bi k̄ètè m̄è m̄ɲk̄irè m̄i ìnnù j̄i bi a nu bù n̄i tigè m̄bè ib̄u'ù Nwĩ aa, àb̄i'ì yuu a b̄è m̄è n̄i gh̄irè ìnnù j̄i i ts̄inè aa a n̄si mi'ì Nwĩ, n̄tigè n̄tswe n̄i n̄tswènt̄t̄t̄ ȳi ì lw̄i'ì n̄ɲkoɲ aà. ²³ N̄loɲ m̄è ìnnù j̄i bi ì tso'ò ifa'á ȳi aa n̄i n̄iwò, lâ m̄it̄ɔ̄ɲnè m̄i t̄i nd̄uù m̄i Nwĩ m̄i b̄è n̄tswènt̄t̄t̄ ȳi ì lw̄i'ì n̄ɲkoɲ a mum Kristo Yesu Mmà'àmb̄i ȳi'ìnè aà.

7

Ajàɲ ȳi m̄è Paul à lè m̄f̄iḡn̄è ann̄u mbè mu Kristo a n̄i n̄ɔ̄ɲsè ɲiyò'ò aà

¹ B̄il̄m̄ b̄a m̄è wà'atè m̄è n̄i ka yu'u annù ȳi m̄è m̄è swoɲ aa tá at̄u yuu laa ghu n̄loɲ m̄è n̄i n̄i b̄è b̄i n̄i zi n̄ɔ̄ɲsè aà. N̄ɔ̄ɲsè a tswa ɲù aa w̄a noò m̄è à bùrè a at̄u n̄t̄t̄ aà. ² B̄i'ìnè logè a n̄i àlènsè m̄è n̄ɔ̄ɲsè a tswa m̄aɲgyè m̄bi'ì ɲgàà ñdoò ȳi aa a noò ȳi m̄è ñdoò ȳi à tswè nt̄t̄ aà. Lâ b̄è m̄è ñdoò ȳi à kwo ȳi, boɲ kaa m̄bè n̄ɔ̄ɲsè wa'á ȳi bù n̄tswa m̄bi'ì ɲgaa ñdoò ȳi. ³ Nòò wa m̄è ñdoò ȳi à tswè nt̄t̄ aà, à b̄è gh̄èè k̄i tswè bo ɲùm̄b̄aɲnè ȳi dàɲ boɲ à b̄è aa m̄aɲgyè àj̄irè. Lâ b̄è ñdoò ȳi

a kwo yi boŋ kaa nòŋsè à si nii bu ntswa. Bεε mə a gھے nyɔ'ɔ a ŋú dāŋ boŋ kaa à si mǎŋgyɛ ajirè bē.

⁴ Aa àjàŋə a ki mbə a mbo bù aa mbǎ bilim bā, nì leè ñkwo a mum nòŋsè ntsya a nɔ̄m ibiinu Kristo ta tigə tswe a mbo yu wa mə Nwī à le nyweensə ni nìwo aa ta ki fà'a ifà'à yì sigìnə a múm àfà'à Nwī. ⁵ Nloŋ mə nòd wa yii mə bī'inè le si tswe ntswé yì'inè ñyoŋ ni nɔ̄yǎnú yì'inè aa, ìnnù jì bi jii mə ñɔ̄yǎnú yì'inè i yè'ətə, jya jii mə nòŋsè à le mbiiisè aa, i fa'à ni a nu bī'inè, bī'inè tigə ñghirə nī ìnnù jii mə i zì aa bə nì nìwó. ⁶ La tsítsòŋ, bi kètè mə nòŋsè wa a nu bī'inè, ñloŋ mə bī'inè kwò mə a ni ìnnù jya jii mə bī'inè le mbə ibù'ù ghu aà. Kaa ki'ì bù nfa'a nī ìnnù ñyoŋə aa nī àlwènə nòŋsè ya yii mə bi le ñŋwà'ànə aa, bī'inè bàŋnè nfa'a nyòŋə aa ni ntwèntì yì mfi ya a múm Azwī.

Nòŋsè bo ìnnù jì bī

⁷ Mbə bī'inè swoŋ aa mə akə aa ε? Mə nòŋsè à nī ìnnù jì bi aa ε? Kaa a si la bē. Lā nòŋsè à le mbaa tsuu bə, boŋ kaa mə sǐ annù yì bi zì. Bī'inè logə yuà tsi'ì tsó àlènsə: Nòŋsè à le mbaa tsuu swoŋ mə, “Tsùu ayoo ndim ghò i ghə'ə̀nə” boŋ kaa mə si aghə'ə̀nə zì. ⁸ Nòŋsè à le ntsya ntswe nī àbwarə nyòŋə aa a nɔ̄m ndi'ì Nwī jya ntigə mbiisə mbuu njoo jì yè'ətə a mbuu mbuu a nu mə. Nòŋsè a yì ntsuu bə aa ìnnù jì bi i nòŋ tsó i kwó. ⁹ A le mbə a noò mò'ɔ aa mə nī àtu ibiinu gha mə tswèntì ti nòŋsè. Lā nòd wa mə ndi'ì Nwī i le nzì aa, ibi i biinè, mə tigə ñkwo, ¹⁰ ndi'ì jya jii i le ntswe aa nì nfa' ntswèntì aa i bàŋnè ntiŋə nzi bə nì nìwo a nī yaa ŋгаа yú. ¹¹ Nloŋ mə ibi i le nyə abwarə yi ntsya aa a nɔ̄m ndi'ì jya mbwe'esə gha nzwitə.

¹² La a bə mə nònsə yumbəŋ à laa mǎŋsə, ndi'ì Nwī jya i kī ñlaa mǎŋsə, ntsinə ŋki mbəŋə. ¹³ La a bə mə annù yii mə a le mbə yì sigìnə aa, a le ntigə nzi bə nì nìwo a mbo mə aa ε? Kaa mbə a ki'ì maa ajāŋ bē. A le ñghirə ibi, ñlogə annù yì sigìnə nfa'a ni yu. Ibi wa i tigə nzi ni nìwo a mbo mə mə tá bi nǎŋsə nyə ajāŋ yii mə mǎrə yì yì annù nīŋkoŋ à bə aà. Tsó mə a bə laa, ntsyá a nɔ̄m ndi'ì jya bi di'ì àjàŋ mə ibi i nǎŋsə nswèrə mbə aà.

Ajàŋ mə ibi bo ibòŋ i tonə ni a nu bə aà

¹⁴ Bī'inè zi mə nòŋsè à tswe aa a mbo izwī jii'inè. Lā mə bàŋnè mbə ŋú ñɔ̄yǎnú, yii mə bi fee a gha a mbo ìnnù jì bi tsó àbù'ù. ¹⁵ Kaa mə sǐ annù yii mə mə ghìrə aa nǎŋsè nzi tá àtú ya laa ghu nloŋ mə kaa mə si annù yii mə mə kòŋə a ñghirə aa ghìrə, la mbàŋnè ñghirə aa bē ànnù yii mə bàà aà. ¹⁶ Mbə a bə yii mə mə bàŋnè ñghirə bə annù yii mə mə si kòŋ aa boŋ mə bii aa mə nòŋsè à bòŋə. ¹⁷ La a bə mə kaa annù ya aa à si mə bu ñghirə, a bàŋnè ñghirə ibi wa mə i tswe a nu mə aà. ¹⁸ Nloŋ mə mə zi mə kaa ànnù yì sigìnə yì tsu kaa a si a nu mə tswé, là'à tsi'ì a múm ñɔ̄yǎnu mə. Mə tse ki yè'ətə a ñghirə ànnù yii mə a ku'unə aa, la kaa wa'à nì midà'à a ñghirə tswé. ¹⁹ Nloŋ mə kaa mə si ìnnù jì sigìnə jii mə mə yè'ətə a ñghirə aa ghìrə. Mə bàŋnè ñghirə aa jì bi jya mə kaa mə si kòŋə a ñghirə aà. ²⁰ Mbə a bə yii mə mə ghìrə aa annù yii mə mə si kòŋ a ñghirə aa bə boŋ kaa si mə bu ñghirə, a bàŋnè ñghirə ibi wa mə i tswe a múm nu mə aà.

21 Mò tigè ñyè a bə nòŋsè mə mə yi ghəə ghìrə annù yì sigìnè aa, ìbi i bāŋnè ñkhə nzi a abó. 22 Nlon mə mə doritə a nyòŋ nòŋsè Nwĩ a múm ñtĩi mə, 23 lá a nĩ idigə nu ja tsim, nòŋsè yì dāŋ a bāŋnè ma'a nĩ nòŋsè wa mə à tse a múm ñtĩi mə aa nĩ ñtsò, ñghìrə naa a nĩ àbù'u nòŋsè ìbi wa yìi mə i tse a nĩ idigə nu mə aà. 24 WEE ŋgi'ì yà aa ε! A gha a mbo ñjyǎnú nǎwô yù aa a ka kwèrə wo aa ε? 25 Mò fá mbĩ'ikə a mbo Nwĩ ñlon ŋgaa Mmà'àmbĩ yì'inè Yesu Kristo! Aà àjàŋə mə mə tigə ntswe aa á yúlà: A nĩ ñkòŋə yà, mə fá'a nĩ a mbo nòŋsè Nwĩ wa a múm àtu mə, lá ñjyǎnú yà i bāŋnè mfa'a nĩ a mbo nòŋsè ìbì.

8

Ajan mə ñu a tsewè ntii a múm Azwĩ Nwĩ aà

1 Kaa mbə bi wa'á isa'a tsitsòŋ bú ññŋ a nu bə bii mə bi tsewə a mum Kristo Yesu aà. 2 Nlon mə nòŋsè Azwĩ wa mə a fa ntswèntii a mum Yesu aa, à ghìrè mə mə tâ mə fe'ε a mum nòŋsè yìi mə a zĩ aa nĩ ìbì bo nìwô aà. 3 Nwĩ à le ŋghìrə annù yìi mə kaa nòŋsè à le ŋwa'á ŋghìrə zi ñlon mə ñjyǎnú ñumàsòŋ i bòrə aà. A le ntoo Mú yì, a sigè ñlògè marè ñumàsòŋ yìi mə a ghìrə ìbi aa mə tâ à tigè ayoo mmà'anwĩ a nsĩ'itə ìbì bə. Ma mùu ajàn à le ntigè nsa'a ìbi ñjyǎnú. 4 Nwĩ à le ŋghìrə ma mùu ajàn aa mə yu lwensə annù yì tsinè yìi mə nòŋsè a lòò a mbo bĩ'inè bii mə bi tsewè ntswèntii yì'inè a múm Azwĩ kaa wa'à tswé ñyonə aa bə ñjyǎnú aà. 5 Bə bii mə bi tsewè ntswèntii yàà a múm ñjyǎnu aa, bi te'ε atú yaa laa nĩ ñnnù jii mə ñjyǎnú yàà i yè'ətə aà. Lá bə bii mə bo tsewè ntswèntii yàà a múm Azwĩ aa bi te'ε atú yaa laa nĩ ñnnù jii mə Azwĩ a yè'ətə aà. 6 A nte'ε atú yo a nĩ ànnù yìi mə ñjyǎnu i yè'ətə aa, à nĩ nìwô. Ntè'É atú nĩ ànnù yìi mə Azwĩ lòò aa, à nĩ ntswèntii bo m̀b̀c̀c̀nə. 7 Nù yìi mə à tè'ε atú yi a nĩ ñnnù jii mə ñjyǎnú yì i yè'ətə aa, à nĩ ŋgàŋkibaa Nwĩ, ñlon mə kaa à si nòŋsə Nwĩ yu'unə; a nswonə annù nāŋkəŋ, kaa mbə a wa'à tè'ε ñləə. 8 Bə bii mə bi yu'unə ñjyǎnú yàà aa, kaa mbə bi wa'á annù yìi mə a bònə Nwĩ aa ghìrə.

9 Lá kaa nĩ sɪ aa a múm ñjyǎnu tswé, nĩ tsewə aa a múm Azwĩ, mə mbə a bə tsí'ì annù nāŋkəŋ mə Azwĩ Nwĩ a tsewə a nu bú. Nù yìi mə à sɪ nĩ Azwĩ Kristo tswé aa kaa à sɪ ñu yì bə. 10 Lá, mbə Kristo a tsewə a mum bú, ka mə ñjyǎnú juu i kwokə nlon i ìbi aa, bon ɪzwĩ juu i tswèntii ñlon mə Nwĩ à ghìrə mə ñnnù juu i tsinè aà. 11 Mbə Azwĩ Nwĩ wa yìi mə à le nyweensə Kristo Yesu nĩ nìwo aa a tsewə a múm ñtĩi bú bon yu wa mə à le nyweensə Kristo Yesu aa, à ka fa ntswèntii a mbò ñjyǎnú yùu yìi mə mbə i kwo aa, i tsyá aa a ñjìmə Azwĩ yi ya mə a tsewə a mum ntii bú aà.

12 Maa ajàn bilim bá, kaa bĩ'inè sɪ aa ìbù'ù a mbò ñjyǎnu bə, a ŋka ntswe ntswèntii yì'inè ñyonə aa ajàn yìi mə ñjyǎnú yì'inè i figitə aà. 13 Nlon mə mbə bĩ'inè ka ntswe ntswèntii yì'inè ñyonə aa ajàn yìi mə ñjyǎnú yì'inè i figitə aa, bəə bon bĩ'inè ka kwo, lá a ñjìmə Azwĩ, mbə bĩ'inè zwitə ñnnù jii mə ñjyǎnu i yè'ətə aa, bəə bon bĩ'inè aa bāŋnə tsewè bitii. 14 Bə bĩtsim bii mə Azwĩ Nwĩ a tsyàsə aa, à nĩ bɔɔ bi Nwĩ. 15 Nlon mə kaa nĩ le wa'á aa ázwĩ yìi mə a ghìrə mə nĩ bə ìbù'ù tá nìbɔ'ɔ bu ŋka ntswa ghu aa, kwèrə. Nĩ le mbāŋnə ñkwèrə aa ázwĩ yìi mə a ghìrə mə tâ nĩ bə bɔɔ bi Nwĩ aà. Bĩ'inè yi ntɔŋə mə, "Abba! Taà ghà!" aa, bĩ'inè tigè ntɔŋə aa nĩ m̀d̀d̀à'á mi Azwĩ, 16 a bə Azwĩ

Nwí yumbonj mə bô azwí yi'inè swonjə ni mə bî'inè bə aa bɔɔ bi Nwí. ¹⁷ Mbə a bə yîi mə bî'inè bə aa bɔɔ bi Nwí, bəə bonj bî'inè bə aa bîji bi nda bi Nwí, mbə bîji bi nda aa bî'inè bi Kristo, mə mbə bî'inè ki ŋka mbii ŋgi'i bî'inè bi Kristo, tã tã bî'inè nîbò yi ŋki ŋkwerə nigha'a.

Nigha'a nîi mə bî'inə be aà

¹⁸ Mə wà'atə mə kaa ŋgi'i yîi mə bî'inè yə tsîtsɔŋə aa kaa i sî kɔ'ɔ ŋkù'ùnə a ni nigha'a nîi mə Nwí à ka yî fi'isə dî'i a mbo bî'inə aà. ¹⁹ Nji nòò wa mə Nwí ka yî dî'i bɔɔ bi nî nsi nî nsi aa, i yanjə nî njoò tsîm jîi mə à le nnaŋsə aa si'i si'i, bo tigə mbə. ²⁰ Nlonj mə a le ŋkɔŋ Nwí mə yu niŋ isa'a a nú njoò tsîm jîi mə à le ŋnaŋsə aa tã i tigə mbə njoo adàŋə àdàŋə, kaa a le wa'ă njoo jya kòŋə. Ka mə Nwí à le ŋghìrè laa, bi le si be annù yî sigìnə, ²¹ nlonj mə tsi'î njoo mà jya mə Nwí à le naŋsə aa, i ka yî fè'è a mum nìwo nîi mə ni ghìrè i kwò mbwə aa, i tigə fè'è təə atu bo ni nigha'a nî wè ni bɔɔ bi Nwí.

²² Nlonj mə bî'inè zi mə, nzi nywe'e tsîtsɔŋ, njoò tsîm jîi Nwí à le naŋsə aa, i dùmè, nyu'u nî nyànə tsò maburə yîi mə à tsigə aà.

²³ Lã kaa sî tsi'î njoò tsîm jîi mə Nwí à le naŋsə aa bə mə i yu'u nyanjə; tsi'î bî'inè bii mə bî'inè kwèrə mə Azwí Nwí tsi'î tsò mîtəŋnè mi ntsyambîi aa, bî'inè kii ndumə a múm mbîinú yî'inè a ajàn yîi mə bî'inə yu'utə ni mə tã Nwí à yi nlògè yi'inə a ni bɔɔ bi, ntigə ŋghìrə mə tã m̀b̀b̀i mi nú mi'inè mitsîm m̀ fè'è a atsanə. ²⁴ Nlonj mə àjàŋə mə Nwí à le nyweensə yi'inè aa bî'inè ka tigə ki be. Kaa bî'inə si ayoo yîi mə bî'inə be aa yə. Nù yîi mə mbə a bú ŋka mbə ayoo yîi mə a yə aa, à nî wò aa ε? ²⁵ Lã mbə bî'inè ka mbə ayoo yîi mə kaa bî'inə si yə aa bonj bî'inè ka tswa ntii yî'inè i ki yu'utə.

Ajàŋə mə Nwí a naŋsə ndi'i ibɔŋ yi aà

²⁶ Aà àjàŋ yîi mə Azwí Nwí a kii nzi ŋkwetə nî yi'inè bii bî'inè bɔrə aà; nlonj mə kaa bî'inè sî innù jîi mə mbə bî'inè ká ntsa'atə Nwí mbetə aa zî, la Azwí yumbonj a tsa'atə nî Nwí a atu bî'inə nyə'ə, ntsaa nî tswegə, a ni mánjî yîi mə kaa mbə bi wa'à ni nighàà ni ntsù swonjə. ²⁷ Yu wa mə a naŋsə nloɔ nî innù jîi i tswə a múm ntii bə aa, à zî àmɔ̀ɔ̀ntə yîi a tswə a atú Azwí aa, nlonj mə Azwí a kii ntsa'atə nî Nwí a atu bə bi Nwí, nyonjə aa a nî innù jîi mə Nwí a lòò aà.

²⁸ Bî'inè zi mə a nî innù tsîm jîi mə Nwí a ghìrè aa, a fà'à aa mə tã i zi nî ibɔŋ a mbo bə bii mə bi kɔŋə yi aà, là'à bə bya bii mə à twòŋə waa nyonj aa a n̄j̄m ŋkà'à yî aà. ²⁹ Bə bya mə Nwí à leè m̄foo nzi ntsɔ'ɔ aa, à le ŋki ntaŋtə nləə mə tã bi tigə mbə tsi'î tsò Mú yî, tã Mú yî wa a tigə mbə ntsyambîi a titii bɔɔ bi ma bî ghà'atə. ³⁰ Bo ma bya mə à le m̄fòò ntaŋtə nləə aà, à le ntigə ntwonjə; bo ma bú mə à le ntwonjə aa, a ghìrè ànnù yaa a tsinè, bo ma bya mə à le ŋghìrè ànnù yaa a tsinè aa a tigə mbii mə bo bi Mú yî yi ŋkuu wa múm nigha'a yu.

Akòŋnə Nwí ntsya a n̄j̄m Kristo Yesu

³¹ A nî innù ma jù tsîm mbə bî'inè tigə nswonjə aa mə akə aa ε? Mbə Nwí a tswə bî'inè nî bo a yi'inè aa a tigə m̄m̄ɔ̀ɔ̀ntə wo aa ε? ³² Tsi'î Nwí wa mə à le nwa'ă a njonj mú yî wa lîŋ, mbaŋnə mfa yi mə à yi ŋkwo a atu bî'inè bitsimè aa, àa wa'à kî ŋka mfa njoò tsîm a mbo bî'inè bo bi Mu yî wa aa ε? ³³ Aa wò mə mbə a niŋ isa'a a nu bə bii Nwí tsò'ɔ

a ni bi bê aa ε? Aa tsi'i Nwĩ mē a ghìrē mē tā ìnnù jyaa i tsinē. ³⁴ Aá wò mē mbē a nīn̄ ñjò a nu bo aa ε? Aa Yesu Kristo, wa mē à le ñkwo aa, ìñjē, yu wa mē bi le mbìnsē a niwo, a tigē ñtswe a mbèè ñìkwēē Nwĩ nĩ m̄mà'à, ntsa'atē nĩ Nwĩ atu bĩ'inē aa ε? ³⁵ Aa wò mē mbē a yàtē yĩ'inē bì àkòñjē Kristo aa ε? Mbē a bē aà ñgi'i yĩ ñdìrē ñdìrē, kē ìnnù jii i yanjē yĩ'inē aa, kē àjànjē bi tso'c akòrē yĩ'inē aa, kē ñjii yii i kùu a ala'a aa, kē àjànjē yii bĩ'inē bonj itsē'è jì wē'è aa, kē àjànjē yii bĩ'inē tswe a ntsũ ñèwo aa, kē àjànjē mē bi lōo ñkwyē atú yĩ'inē ni munwi aa ε? ³⁶ Aá àjànjē yii mē bi ñwa'anē a múm àñwà'ànē mē,

“Nlonj ñkwitú gho, bi zwi-tē nĩ yĩ'i ñjwĩ tsim;

ñlentē nĩ yĩ'i tsó m̄binjērē jii mē bi lōo ñwà aa.”

³⁷ Ñganj, a múm ìnnù ma jũ tsim, bĩ'i nāñsē mē ñtsya ntsò, nyonj aa a ñjīm yu wa mē à le ñkòñjē yĩ'i aà. ³⁸ Nlonj mē mē nāñsē nzi mē, kē niwo, kē ñtswēntii, kē baangel, kē ìdà'à jii i sa'a mbi yù aa, kē ìnnù jii mē i tswe tsĩtsònj aa, kē ìnnù jii i ka yĩ zì aa, kē ìdà'a tsim, ³⁹ kē ñjoo jii i tswe a ndōnj a aburē aa, kē ñjoo jii i tswe a nsyē aa, kē àyoò tsu yii mē a tswe fàa mbi aa, kaa mbē a wa'à yĩ'inē bì àkòñjē Nwĩ yii a tswe a múm Kristo Yesu Mmà'àmbi aa yàtē.

9

Nwĩngònj bo bì bê bi

¹ Annù yii mē mē swonj aa, à nĩ ànnù ññkonjē, mē laa mbē ñjũ Kristo, kaa wa'à nàà ìnnù tsweē. Ntìi gha yii i sa'a nĩ gha a múm Azwĩ Nwĩ i nĩ àyōfē yá. ² Ajōñjē yĩ wē a tswe a múm ñtìi mē, mē kii ñnyu'u nĩ ñyanjē tì mē a ntìi mē. ³ Mbi'i ñgaa bìlīm ba, ñgwē'è yà, bonj mē le mbaa nyē'ētē mē bì ñin̄ ndòò a atu mē, kē mē bì kii nyatē gha bĩ'i Kristo ñlonj ñkwitú waa. ⁴ Bo laa mbē baIsrael, à le mbē bo mē Nwĩngònj à le ñlògē waa a ni bōò bi ñkii ndi'i ñigha'à ni a mbo bo, ñwarē akàà bo bo, m̄fa nōñsē a mbo bo, bo tswē ni m̄anji m̄mii Nwĩ yii à kù'unē aà, ñkii ntswe nĩ ìnnù jii mē Nwĩngònj à le ñkà'à aà. ⁵ Bo le m̄fē'è aa a nu b̄itā bi b̄itāa bĩ'inē bya, Kristo tsó ñm̄isònj à le ñkii m̄fē'è a ñgwē'è bo, bĩ'inē ka ñgha'asē Kristo yii mē à ni Nwĩngònj yii a bu'utē bē b̄itsimē aa ññkonjē.

⁶ Lá kaa mē si swonjē aa mē kaa Nwĩ à s̄i ñighàà ni lèè ñlonj mē kaa à s̄i bē b̄itsim bii mē bi fē'è a ñgwē'è baIsrael aa bē mē à ni baIsrael bi annù ññkonjē. ⁷ Kaa wa'à bōò bi Abraham b̄itsim bē mē à ni bōò bi, lá Nwĩngònj a swonj a mbo Abraham mē, “Ñtsya a ñjīm Isaac, bi ka yĩ tigē twonjē ñgwē'è yò a nĩ ñkùmē ghō.” ⁸ Ma yù a d̄i'i aa mē kaa à si bōò b̄itsim bii mē bi jwe a múm ñjyānu aa bē mē Nwĩngònj à lōgē a ni bōò bi; à bāñnē ñlògē bya bii mē à le ñkà'à ñlonj ñgaa yàa aà. ⁹ Nlonj mē Nwĩngònj à le ñghìrē ñkà'à yĩ ya aa lalà, “Nòò à ka tsyā b̄i kii kù'ù lálà, tá mē zì tá Sarah à jwe a m̄umbāñjē.” ¹⁰ Kaa a burē tì mē, a mb̄ũ ñghèē ghu, nòò wa mē Rebecca à le ntswe ni bōò bya bi baa a ato'o yu, mē à le ñjwe ñjũ yĩ m̄c'otē, taà yĩ'inē Isaac aa, ¹¹ a ñghìrē mē àjànjē yii mē Nwĩngònj à le ntsò'c bē bi aa tá à bē a atanjē Nwĩ, kaa wa'à yōnjē aa bē nĩ àfà'à yii ñjũ fà'à aa, tá à bē bē ñtsò'c Nwĩ, ¹² Nwĩngònj a swonj a mbo ñdē wàa mē, “Yĩ ñtsyāmb̄i à ka yĩ kii fà'à a mbo yĩ àyōñtē.” A le

nswoŋə ma yû aa mbəŋ tâ bì yi njwe waa, kaa bo burè tî annù yî tsu ghirè, kè yî siginè kè yî bì. ¹³ A ajàn mə bì ki mbù ñŋwa'anə a múm aŋwà'ànə Nwî aa mə, “Mè le ñkòŋə Yacob, mbaa Isac.”

¹⁴ Mbê bî'inè swəŋ aa mə akə aa ε? Mə Nwĩŋgòŋ a ghirè annù yî a sî tsinè aa ε? Kaa mbə bî'inè wa'à maa ajàn swəŋə. ¹⁵ Nlɔŋ mə à le nswoŋ a mbo Moses mə,

“Mə ka ko mĩlĩŋnè ñù yî mə mə kòŋə a ñko mĩlĩŋnè yî aa, i kii jəŋnə a nu ñù yî mə mə kòŋə a nɔŋnə ghu nu aà.”

¹⁶ La a bə mə, kaa ñko mĩlĩŋnè Nwî i si aa a nɔŋm ñkòŋə ñù kè ìfà'à ñù yonə, i yònə aa tsi'í a nɔŋm ñko mĩlĩŋnè yî. ¹⁷ Nlɔŋ mə aŋwà'ànə Nwî a le nswoŋ a mbo Pharoah mə, “Mè le ñghirè gho a ni mfɔ aa mə mə dî'í mida'a ma a nu wò, i ghirè tâ bì zi ikúm gha a mbî ñtsimè.” ¹⁸ A dî'í mə Nwĩŋgòŋ a ko mĩlĩŋnè ñù yî a kòŋ ñko aa, ñkii ñghirè ñtíi ñù yî mò'ɔ i tii ñi ñkòŋə yî.

Alwĩntɔŋə Nwî ni ñko mĩlĩŋnè yî

¹⁹ Lá ñi ka betə gha mə, “Mbê Nwĩŋgòŋ a bú ñtigə mfiřə ñù aa mə akə aa ε? Mbê wò a tuu ànnù yî mə à kòŋə aa ε?” ²⁰ Lá wò ñúmàsòŋ, ò bə aa wò, a ñka mbetə mĩghàa a mbo Nwî aa ε? Mbê àntòò nsyə a betə a mbòò yî mə, “O bòò gha bə lálà aa a ya aa ε?” ²¹ Mbòò bántòò wa, à sî ñi àdà'à a atú àbòò ya tswé, mə mbə a logè àtàa yî fùùrè m̀bòò bántòò ghu bi baa, ñləə yî mò'ɔ ni àyàřə àntòò, ñki ñləə yî mò'ɔ tsi'í ñi àntòò àdàŋə àdàŋə aa ε?

²² Aà àjàŋə mə Nwĩŋgòŋ a fà'à aà, à le ñlòò mə yu dî'í alwĩntɔŋə yî i kii ghirè tâ bì zi mida'á mi, lá à le ntswa ntii yi a nu bə bii mə à le si lwisə ntɔŋ a nu bo aa, bo kî ñtswe ñi ñkwò aà. ²³ A le ñki ñlòò mə yu dî'í ñigha'à ni ñi wè, ñii à le nswí'í a nu bo bya bii mə bo ni njoo jii mə a ko mĩlĩŋnè waa aa, là'à bo bya mə à tàŋtə mé mə bo yi ñkwərə ñigha'a ni aà. ²⁴ Nlɔŋ mə bî'inè laa ñki ntswe a titii bə bii mə à le ntwoŋə aà, kaa bi wa'à aa tsi'í a titii baYuda fe'è, bi kî mfè'è a titii bîřzi Nwî. Mbə a bə aa ajànə mə Nwî a fà'à aa boŋ mbə a wa'a ajàn mə yu kòŋə ñghirè aa ghirè aa ε? ²⁵ A ñi àjàŋə mə à swòŋə a múm aŋwà'ànə Hosea mə,

“Bè bii kaa à le ñki'í bə bə aa, mə ka twoŋə ni ‘bə bā.’

Yu yî mə bi le si twoŋə ni ‘kaa mə sî kòŋə aa,’ mə ka twoŋə ni “Mbèè ñtíi yà.’

²⁶ Tsi'í maa adigə mə Nwî à swòŋə a mbo bo mə, ‘Kaa ñi sî bə ba bə aa’

maa adigə bi ka yî tigə twoŋə waa a ni bòò bi Nwĩŋgòŋ yî à tswə ñtíi aà.”

²⁷ Yesaiah à le ñki nyə'ə nlon ɱgaa Israel ñswəŋ mə, “Ka mə bòò bi baIsrael ka yî gha'a i kù'ù tsi'í tsò àwàŋə ñki aa, bi ka yî yweensə aa tsi'í m̀b̀m̀tè.” ²⁸ Nlɔŋ mə Mmà'àmbi à ka yî ghèsə tsəřə isa'a mbi yù aa tsi'í ñilí'í ñi lí'í a ni lunə. ²⁹ Ajànə mə Yesaiah à lèè ñki nswəŋ a mbii mə,

“Mmà'àmbi ntsũ ntsò à le mbaa tsuu yî'inè ñi ñgwè'è yî mò'ɔ mà'atə, boŋ à le ñghirè bî'inè tigə tsò Sodom

ɲki mbə tsõ Gomorrah.”

Israel bo bi n̄too yi n̄sigìnè yâ

³⁰ Bi'inè l̄ò àà n̄swoŋ mə akə aa ε? Mə bit̄i z̄i Nwĩ b̄ii mə kaa bi le nte'ε wa'à mit̄ii myaa ka ŋgaansə a ŋghir̄è ànnú ȳii a tsinə aa, bi baŋnə n̄tsisə innú jyaa i tsinə a nsi mi'i Nwĩ, n̄tsya a n̄jim̄è àbiint̄ii;

³¹ Lá baIsrael b̄ii mə bo le si b̄aŋnè n̄l̄oo ni a n̄l̄è n̄òŋsè tá gh̄ir̄è tá ànnú yaa tsinə a nsi mi'i Nwĩ aa, kaa bo le ŋwa'à n̄òŋsè wa b̄aŋnè n̄l̄è ta tá innú jyaa tsinə. ³² Mbə bi betə mə a tigè ŋghir̄è akə mə bo wa'ă n̄òŋsè wa l̄èè tá innú jyaa i tsinə aa ε? Nloŋ mə kaa bo le ŋki'i aa a n̄jim̄ àbiint̄ii ka nyoŋə. Bo le mb̄aŋnè ŋka nyoŋə aa bə a n̄jim̄ innú j̄ii mə bo le si gh̄ir̄è aà. Maa aj̄aŋ bo le ŋkw̄ant̄è wa n̄i ŋgò'ò n̄t̄um̄è àkòr̄è yâ. ³³ A aj̄aŋ ȳii mə bi ŋwa'anə a m̄úm àŋwà'anə Nwĩ mə, “Yê n̄i, mə n̄òŋs̄è ŋgò'ò a Sion, mə b̄è aa ki kw̄ant̄è ghu, a b̄è àl̄aŋsə ŋgò'ò mə a ka gh̄ir̄è bo wo. Lá ŋu n̄tsim̄ ȳii à n̄ŋ nt̄ii yi ghu nu aa, kaa bi ka yĩ wa'ă at̄u yi dir̄isè.”

10

¹ B̄oo bi maà, mə yè'è tsi'i n̄i n̄t̄ii gh̄á tsim̄, ŋkii ntsa'at̄è n̄i Nwĩ a atu b̄è ba baIsrael mə tá bo yĩ nyweenə. ² Nloŋ mə mbə mə b̄ii àyəfə nloŋ ŋgaa yàà mə bo naŋsə nt̄ii n̄i ànnú Nwĩ kaa wa'à m̄an̄j̄i ȳii à kù'unə aa b̄aŋnè n̄zi. ³ Tsõ mə kaa bo s̄i aj̄aŋ ȳii mə Nwĩ a gh̄ir̄è annú b̄è a tsinè naŋsè n̄zi aa, bo b̄aŋnè n̄l̄oo ni ŋghir̄è tá ànnú yaa tsinə n̄i at̄u yaa. Kaa bo le ŋwa'à mīb̄ii mi n̄u myaa sigisè m̄ifa a mbo Nwĩ mə tá à gh̄ir̄è ànnú yaa tsinə. ⁴ Nloŋ mə n̄òŋsè à le n̄lw̄i'i aa a nu Kristo, mə tá ŋu n̄tsim̄ ȳii mə à n̄ŋ nt̄ii yĩ ghu nu aa, Nwĩ a gh̄ir̄è innú ji i tsinè.

Mbə ŋu n̄tsim̄ à tse nyweenə

⁵ Moses à le nswon̄ə nloŋə annú aj̄aŋ ȳii mə mbə innú ŋu tsinè n̄yoŋə aj̄aŋə mə a l̄èè n̄òŋsè aa mə, “Bè b̄ii mə bi l̄èè n̄òŋsè aa bi ka yĩ tsewe bit̄ii i yòŋè aa aj̄aŋə mə bi l̄èè n̄òŋsè wa aà.”

⁶ Lá ànnú aj̄aŋ ȳii mə ànnú b̄è a tsinə nyoŋə aa n̄i àbiint̄ii yaa aa a swon̄è ni mə: “Tsuu a m̄úm n̄t̄ii wò swon̄ mə, ‘Wò à ka kò'ò gh̄èè a abur̄ə aa ε?’” (Ma la a bə mə wò à ka kò'ò lògè Kristo sigè ni ghu a n̄syε le?) ⁷ “Kè ‘Wò à ka sigè ala'a b̄iku bi b̄è aa ε?’” (tá sigè lògè Kristo i kò'ò ni ghu). ⁸ Lá a b̄aŋnè n̄swoŋə aa mə akə aa ε? A swon̄ aa mə, “Wa n̄ighàà n̄ya ni tsewe ŋkòònt̄è a mb̄èε wò; ni tsewe a n̄tsú wò ŋki n̄tswe a nt̄ii wò,”

là' à tsi'i n̄ighàà ni Nwĩ n̄ya mə bi'i swon̄ə, n̄swoŋə ni mə tá b̄è niŋ nt̄ii waa a nu Nwĩ aà. ⁹ Nloŋ mə ò b̄è ki swon̄ə n̄i n̄tsú gho mə, “Yesu à n̄i Mmà'àmbi,” i kii bii a m̄úm n̄t̄ii wò mə Nwĩ à le nyweense ȳi ni n̄iwo, boŋ ò ka yweenə. ¹⁰ Nloŋ mə ŋu a bii aa a m̄úm n̄t̄ii yu Nwĩ a gh̄ir̄è ànnú yi a tsinè, a k̄ii n̄swon̄ə aa ni n̄tsú yi nyweenə. ¹¹ Aŋwà'anə Nwĩ a swon̄ mə, “Kaa ŋu tsú ȳii à n̄ŋ nt̄ii yi ghu nu aa, kaa mbə bi wa'ă at̄u yi dir̄isè.” ¹² Kaa bi si a ŋu tswerə, kè ò b̄è ŋu baYuda, kè ŋu baGrikia; Mmà'àmbi à b̄è Mmà'àmbi aa a mbo b̄è bitsim̄è, ŋkii n̄swi'i n̄i àfù'ú

9:29 Yes. 1.9   9:32 Yes. 8.14   9:33 Yes. 28.16   10:5 Lev. 18.5   10:6 Deut. 30.12
 10:7 Deut. 30.13   10:8 Deut. 30.14   10:11 Yes. 28.16

yi a nu bè b̄ts̄im̄ b̄iī m̄ə b̄ī twon̄ niī aà. ¹³ Nlon̄ m̄ə à̄n̄wà'àn̄ə Nw̄ī a swon̄ m̄ə, “N̄ù n̄ts̄im̄ ȳiī m̄ə a twon̄ ikum̄ Mm̄à'ambī aa à ka yween̄ə.”

¹⁴ Lâ mb̄ə bè kâ n̄twon̄ ikum̄ yī aa m̄ə ak̄ə, m̄ə mb̄ə bo tuu n̄tī waa ghu nu nin̄ə aa ɛ? K̄ə mb̄ə bo tiḡə ñ̄nīn̄ n̄tī waa ghu nu aa m̄ə ak̄ə m̄ə mb̄ə a b̄ə m̄ə bo l̄ɛ̄ wà'á ann̄ī yī yu'u aa ɛ? K̄ə mb̄ə bo yu'u aa m̄ə ak̄ə tī gh̄ə m̄ə bo tswē n̄ī n̄ī ȳiī à ka swon̄ə aa ɛ? ¹⁵ K̄ə mb̄ə bè kâ ñ̄swon̄ə aa m̄ə ak̄ə m̄ə mb̄ə bī tuu waa too aa ɛ? Tsó aj̄an̄ə m̄ə bī n̄wà'an̄ə m̄ə, “Ȳə n̄ī aj̄an̄ m̄ə m̄ik̄òr̄ə m̄ə b̄ə b̄iī m̄ə bī z̄ī n̄ī ñ̄too ȳī ñ̄siḡin̄ə aa mī bon̄ mb̄ə!”

¹⁶ Lâ kaa bè b̄ts̄im̄ bur̄ə t̄ī n̄too ȳī ñ̄siḡin̄ə ya kw̄er̄ə. Nlon̄ m̄ə Yesaiah à sw̄on̄ m̄ə, “Mm̄à'ambī, n̄ù ȳiī m̄ə à b̄iī m̄ə n̄too ȳiī m̄ə b̄ī'í swon̄ə aa à n̄ī wò aa ɛ?” ¹⁷ Ma mùu aj̄an̄, àb̄īintī a ȳon̄ə aa a n̄jim̄ə ann̄ī ȳiī bī yu'u aà, ñ̄too ya m̄ə bī yu'u aa ī b̄ə aa ann̄ī ȳiī bī swon̄ə nlon̄ə Kristo aà.

¹⁸ Lâ, m̄ə tiḡə mb̄et̄ə m̄ə, bo l̄ɛ̄ ñ̄wà'á yu'u aa ɛ? Tsi'í ann̄ī n̄īn̄kon̄, bo l̄ɛ̄ ñ̄yu'u, ñ̄lon̄ m̄ə à̄n̄wà'àn̄ə Nw̄ī a swon̄ m̄ə,

“N̄j̄ī ȳàà ī l̄ɛ̄ m̄f̄ɛ'è ñ̄gh̄ɛɛ bī yu'u a idiḡə ts̄im̄ə, ñ̄too ȳàà ī gh̄ɛ̄ ñ̄ywe'e a n̄lw̄i'í m̄b̄ī.”

¹⁹ M̄ə bú mb̄et̄ə m̄ə, baIsrael̄ l̄ɛ̄ ñ̄wà'á nan̄s̄ə ñ̄yu'u aa ɛ? Moses à l̄ɛ̄ ñ̄foo n̄swon̄ m̄ə,

“M̄ə ka gh̄ir̄ə t̄á n̄ī tiḡə ñ̄gh̄ə'ən̄ə b̄ə b̄iī kaa bī s̄ī t̄ɛ'ɛ ñ̄ku'un̄ə m̄ə mb̄ə bī n̄twon̄ə n̄ī àtoo aà;

m̄ə ka gh̄ir̄ə t̄á n̄ī tiḡə n̄lw̄is̄ə n̄ī ñ̄t̄on̄ a n̄ú àtoo ȳiī m̄ə á tswé ñ̄j̄n̄t̄ə b̄ə ghu aà.”

²⁰ Yesaiah a bú ñ̄swon̄ tsi'í ñ̄tī m̄ə,

“B̄ə b̄iī m̄ə bī l̄ɛ̄ ñ̄kaa wà'á gha ka n̄l̄oo aa, bī l̄ɛ̄ nȳə gh̄á;

m̄ə l̄ɛ̄ n̄d̄i'í ib̄iin̄ú gha a mbo bè b̄iī kaa bī l̄ɛ̄ sī wà'á ñ̄ī gha bet̄ə aà.”

²¹ Lâ a ñ̄gh̄ɛ̄ a ñ̄ī baIsrael̄, a swon̄ m̄ə, “A ñ̄ḡon̄ b̄in̄òò b̄its̄im̄, m̄ə l̄ɛ̄ ns̄an̄t̄ə mbo ma, n̄twon̄ə n̄ī bè b̄iī m̄ə bī l̄ɛ̄ mb̄ə ñ̄ḡan̄at̄ī atu, ñ̄k̄iī n̄liḡit̄ə n̄ī ann̄ī ȳiī m̄ə m̄ə l̄ɛ̄ sī swon̄ə aà.”

11

Ñ̄ko m̄il̄īn̄ə Nw̄ī a nu baIsrael̄

¹ M̄ə tiḡə mb̄et̄ə aà m̄ə a b̄ə m̄ə Nw̄īn̄ḡon̄ à tùu m̄ə b̄iī b̄ə aa ɛ? Kaa a s̄ī maa aj̄an̄ b̄ə! M̄ə a ñ̄ī itu ib̄iin̄ú gha, m̄ə laa mb̄ə ñ̄ī baIsrael̄, m̄b̄ə mu Abraham̄, m̄f̄ɛ'ɛ aa a ats̄ə Benjamin̄. ² Kaa Nw̄īn̄ḡon̄ à bur̄ə tī b̄ə b̄iī m̄ə à l̄ɛ̄ n̄ts̄o'ɔ a mb̄ī mb̄ī aa tuu. Ñ̄ī s̄ī ann̄ī ȳiī m̄ə à̄n̄wà'àn̄ə Nw̄ī a swon̄ nlon̄ ñ̄gaa Elijah̄ zī aa ɛ? Wa adiḡə à̄n̄wà'àn̄ə m̄ə a gh̄àà ñ̄lon̄ aj̄an̄ m̄ə à l̄ɛ̄ nȳə'è a mbo Nw̄ī ñ̄lon̄ ann̄ī ȳiī baIsrael̄ gh̄ir̄ə aa ɛ? ³ A l̄ɛ̄ nȳə'è ñ̄swon̄ m̄ə, “Mm̄à'ambī, wa bī zw̄it̄ə m̄ə ñ̄ḡan̄toò jo ts̄im̄ə. Bo k̄ī m̄ə ñ̄sa'a m̄ik̄ent̄ə mī m̄o'ɔ mī mà'á wò, a tiḡə mbur̄ə tsi'í m̄ə m̄ə. Bo k̄iī m̄bu n̄l̄òò ñ̄ī ñ̄zw̄it̄ə m̄ə.” ⁴ Lâ Nw̄īn̄ḡon̄ à l̄ɛ̄ nkwi'í ghu mbo aa m̄ə ak̄ə aa ɛ? A l̄ɛ̄ n̄swon̄ ghu mbo m̄ə, “Wa m̄ə l̄èè m̄ə b̄ə ñ̄ts̄u'ù jī s̄ambaa b̄iī m̄ə kaa bī bur̄ə tī aku'ut̄ə yaa a n̄sī Baal̄ sw̄êt̄ə aa a ñ̄ī b̄á.”

⁵ A k̄ī mb̄ə a ñ̄ḡīn̄ ñ̄ḡīn̄ ts̄īts̄on̄ m̄ə mb̄um̄t̄ə b̄ə ī bur̄ə n̄tswē ghu j̄iī m̄ə Nw̄ī à ts̄o'ɔ a ñ̄jim̄ ib̄on̄ə yī. ⁶ Nlon̄ m̄ə à l̄ɛ̄ n̄ts̄o'ɔ waa aa a ñ̄jim̄ ib̄on̄ə

yi, kaa à le ηwa'a aa a n̄j̄mê ifà'à yī tsu mə bo fa'a yònè, à bə yònè aa a n̄j̄m ifà'à yī mə bo fa'a aa boŋ kaa à s̄ ìbòŋ Nwī bú m̄bə.

⁷ A tigè ñd̄i' i aa mə kaa baIsrael le wa'a ayoo yī bo le si lòò aa yə aa ε? Tsi' i annù n̄ŋkoŋè, à le ηki mbə tsi' i m̄bùmtè j̄i mə Nwī à le ntso' o aa mə bi le ηkwērə. A mbo àbùgè b̄è, bi ghirè m̄ntīi myaa t̄i, ⁸ a ajàn yī mə àŋwà' ànè Nwī a swonə aa mə,

“Nw̄ngòŋ à le mfa azwī yī mə a le mfīi atu yaa aa a mbo bo,
 mə t̄a mi' i myaa ka nyə idigè kaa wa' à k̄ī ñyè,
 ìtoŋnè jyaa k̄ī nyu' u n̄ ìnnù kaa wa' à k̄ī ñyu' u,
 i yī k̄o' o ywe' e s̄ī.”

⁹ David à le ηki nswonə mə,

“T̄a b̄i ka bentè ni b̄im̄átaa á bo aa ηkwokə ghu,
 ηk̄ī ntswetè n̄i waa á bo aa nanə a ataa
 a noò yī bo j̄i mikòò myaa aà,

t̄a bo aa ηkwantə ηwòkè, t̄a ñjò aa ηkuu a bàa bo.

¹⁰ T̄a b̄i ma' a afè' è a mi' i bo t̄a bo tsuu idigè bú ki yə,
 t̄a ñj̄m jyaa tigè nto' o n̄i ηḡi' a ηgòŋ b̄inòò b̄itsimè.”

¹¹ Mè tigè m̄betə ni mə bo kwantè mé aa kwantè ñwo n̄ŋkoŋ aa ε? N̄gaŋ, kaa a si maa ajàn b̄è! L̄a àjànə mə bo fansə annù aa, a baŋnə ηghirè Nwī a yweensè b̄it̄iz̄i Nwī, t̄a t̄a baYuda tigè ntswe n̄i àghè' ènè.

¹² Mbə a bə mə àf̄ansennù yaa a baŋnə nz̄i n̄i àf̄u' u a mb̄ò m̄bi ñtsim, àdìgè yī mə bo wo ghu aa a b̄aŋnè mbə af̄u' u b̄it̄iz̄i Nwī, boŋ à s̄i annù yī wè bə mə mbə b̄i bu nlògè waa fu b̄itsimè aa ε?

Annù ajàn Nwī à le nyweensə b̄it̄iz̄i Nwī aà

¹³ Mè tigè ηghaa ts̄itsòŋ aa a mbo bù b̄it̄iz̄i Nwī. Tsi' i ts̄ò ajàn mə mè ni ηḡaŋntoò Kristo a mbo b̄it̄iz̄i Nwī aa, mè ka ηentè ifà' à gha i ghirè t̄a i t̄insə, ¹⁴ t̄a t̄a b̄il̄im ba baYuda t̄a b̄i ka ηghè' ènə mé m̄bə mè yweensə waa b̄i m̄o' o aa ε? ¹⁵ Mbə a bə mə ajànə mə bi le ntuu waa, a le ηghirè mə t̄a Nwī bo b̄i m̄bi bu mb̄ònsè fu, b̄èə boŋ ajàn yī mə Nwī aa bú kwērə waa fu aa a ka wa' à tigè m̄bə aa ts̄ò bo yweenə aa a niwo aa ε? ¹⁶ Mbə a bə mə ηkùgè àbaa yī ñtsyamb̄īi ya yī mə bi fa a mmà' a Nwī ghu aa i laa m̄aŋsə boŋ ηkyá àbaa ya ntsim i ki nlaa m̄aŋsə; m̄bə a ki mbə mə m̄iŋḡaŋ mi ati mi laa, boŋ n̄taa iti jya i ka k̄īi laa. ¹⁷ Mbə a bə yī mə bi fa' a n̄taa iti j̄i m̄o' o a n̄i àt̄i olive yī mə a tswe a m̄úm ñsòò, m̄fa' a nlò' òsè, ηgh̄eε nlògè ghuu, b̄īi mə n̄i ni n̄taa ati olive yī a tswe a m̄úm àkò aa, ñzi ntsugisə wa abwarə bo ηkwērə, mə mbə n̄i tswe n̄i àbwarə wa n̄i àf̄u' u olive ya mə a tswe a m̄úm ñsòò aa, ¹⁸ n̄i tsuu n̄u yùù i ki ηeε a nu n̄taa jyá. N̄i ti ηeε n̄u yùù, n̄i zi mə a ghuu aa a bè' è m̄iŋḡaŋ mya mbè' è n̄i ghuu, kaa à si bu be' e mbè' è n̄i m̄iŋḡaŋ myá.

¹⁹ N̄i ka k̄i swonə ni mə, “Bi le mfà' a n̄taa iti jya nlò' òsè aa mə bi lògè yī' i i z̄i bansə ghu kwērə.” ²⁰ A n̄i ànnù n̄ŋkoŋè, bi le mfaàtè waa nlò' òsə aa nlonə mə kaa bo le ηwa' à n̄i àb̄īint̄īi tswe aà, l̄a m̄bə n̄i k̄i ñtəə n̄t̄insə n̄tsya aa tsi' i a n̄j̄mê àb̄īint̄īi. A ku' unè mə t̄a n̄i tsuu k̄i t̄èrè, n̄i ka ntəə ni n̄b̄o' ò. ²¹ Nlonə mə mbə a bə yī Nwī à le k̄i' i n̄taa iti mi nsoò mi l̄iŋ, b̄èə boŋ, kaa mbə a wa' à ghuu k̄i n̄liŋə.

22 Tâ nî nanşə nyə tâ à laa falà ajàŋ mə àbòŋəntii Nwî bo nîtsə'ə nî Nwî bə aa, nîtsə'ə nî Nwî nî ghèè a nî mbo bə bya mə bi wò mē aa, lâ àbòŋəntii Nwî a bāŋnè nzi nî a mbo bù, mə mbə nî ghèè nî mbîi a múm àbòŋəntii yî. A tsuu la bə boŋ baa kii fààtə ghuu lò'òsə. 23 A nî baYuda, mbə bo ma'atə ànnù ajàŋ mə bo si Nwî bii aa boŋ baa bú lògè waa i zî bansə fu, i bāŋnə bú kwèrè ghuu lò'òsə, nlon mə mbə Nwīŋgòŋ à tse bú bansə waa fu kwèrə, mə mbə a kəŋə. 24 Mbə a bə yîi bi le mbāŋnè ñghèè mfààtə ghuu a nî ìti olive ti ligə a múm àkò, nzi mbansə ñkwèrə a nî ìti jîi bi ligə a múm n̄sòò, ma yû a bē ànnù yîi mə a tsyanə aa, bəə boŋ a ka fwààtə mə mbə bi bú mbansə ntaa ìti jya jîi mə i lo a múm n̄sòò aa fu.

Nwî a ko mīlīŋnə bə bitsimə

25 Ànnù nīŋkoŋ yî àlèàntè yî mɔ'ɔ a tswe ghu yîi mə mə kɔŋ mə nî zî mbā bilīm bá. Mbə ma yû a kwetə ghuu mə tá nî tsuu ki wa'atə nî a atu bu mə nî wî'i n̄tsyèsə. A bə mə kaa à sî baIsrael bitsim bə mə bi tii atú bē, Nwīŋgòŋ à le ŋghirə mə tá bo bí mɔ'ɔ tuu a mbii yu nywe'e aa a noò yîi mə ndùù bitizí Nwî bii bi tswe nî nzi a mbo Nwî aa i kù'ù mē. 26 Maà noò, tá Nwî à tigə nyweensə baIsrael bitsimə, a ajàŋ mə bi ŋwa'anə a múm àŋwà'ànə Nwî aa mə,

“Ŋgàŋywèensə bə à ka ló a nta'a Zion i zî,
à ka yî fi'isə ànnù ti bo'ò Nwî a titii boɔ bi Yakob,

27 tá ma yû à bə akàà mə mē ka wàrè bi'ibo a noò yîi mə mē lò'òsə innù jî bí jyaa aà.”

28 A ŋghèè a nî ànnù n̄toò yî n̄siginè, bo nî ŋgàŋkibàà Nwî mbî'i ñkwitú ghuu. Ŋghèè nî ànnù ajàŋ mə Nwīŋgòŋ à le n̄tsɔ'ɔ waa, Nwīŋgòŋ à kòŋə waa tsí'i a nî mbə ànnù ñyonə a nî bità bi bitaa byaa.

29 Nlon mə kaa Nwīŋgòŋ à bə fa m̄təŋnə a mbo bə i kii twonə waa mə bi bə boɔ bi boŋ kaa mbə a wa'á n̄t̄i yî bú ñkwensə. 30 A ŋghèè a nî bú bitizí Nwî, n̄ le si t̄i atu a mbo Nwî a mbîi, ts̄it̄on, Nwî à kò mē mīlīŋnə ghùù nlon at̄i atu baYuda. 31 A ki mbə ŋgīŋ ŋgīŋ mə ajàŋ mə Nwīŋgòŋ à d̄i'í mē ŋko mīlīŋnə yî a mbo bù aa, baYuda aa tigə ki t̄i atu ghu mbo ts̄it̄on mə mbə Nwî a k̄i n̄tigə ŋko mīlīŋnə wàà le. 32 Nlon mə Nwīŋgòŋ à gh̄irə mə tá bə bitsim bə ibù'ù a mbò àt̄i atu tá tá yù tigə ŋko mīlīŋnə bə bitsimə. 33 Wè beí! Wa àfù'ù Nwî bo bi m̄tsyè mi Nwî nanşə ŋgha'a aà ghà'a! A zî innù n̄tsya mbò! Mbə wò a tɔ'otè ñj̄i'í innù j̄i mə Nwīŋgòŋ à gh̄irə aa é? Mbə a b̄imāŋj̄i bi aa a nanşə n̄zi wo aa é?

34 “Imòòntə Mmà'àmbi aa a zi wò aa é?
Kè mbə a yî aà á d̄i'itè wò aa é?”

35 “Nù yîi à leè m̄fa ayoo n̄təŋə yî ghu,
mə mbə a k̄a n̄lii mə à ka bu b̄ensə fu aa, à nî wò aa é?”

36 Nlon mə a n̄joò tsim aa á nanşə yu, i tsyá aa ghu mbo mfè'è n̄tswe, ŋki n̄tigə n̄tswe aa ghu mbò. Tá n̄gha'a n̄ tswe ghu mbo n̄lw̄i'í n̄ŋkoŋə! Amen.

12

N̄tswènt̄i yî'inə a múm àfà'a Nwî

¹ Bìlím bá, àjàn yíi mē Nwīngòṅ a nanṣe ṅko mìlìṅnê yí'inè aa, mē bu'u mbo a mbo bù mē tá nì fa mibìi mi nú muu tsi'í tso njoo mma'a Nwí jii i tsewè ntii, òlāa, Nwīngòṅ a kī mbeentē aà; a nì mánjī yíi mē à kù'unè mē boṅ nì gha'asè Nwí ghu aà. ² Nì tsuu innù juu kī ghìrè yòṅè bē nì figè mbi ghu bē, nì ma'atē tá Nwīngòṅ à bēṅkè ghūu a ajàṅè mē a kwensè mîntii muu aa, tá ìmòòntè innù juu i bē jī fii, tá nì nanṣe nzi annù yíi mē Nwīngòṅ a lòò aa, mē à nì annù yíi a boṅ aa, a beentē, a kī ṅko'ò ntēè aà.

³ Nyonṅè a njim ibòṅ yíi mē Nwīngòṅ ghìrè a nu mē aa, mē swon a mbo bù yí mò'ò yí mò'ò mē, tá ṅù tsù à tsuu ló lògè ibii nú yí i kò'òṅè ntsya ajàṅ yíi yu bē aà. Lá tá à baṅṅè ṅka ntsyēsè yí a nzi ṅù yíi yu bōò mbè ghu aa, á ṅù yí mò'ò yí mò'ò, à ka nyonṅè afigè àbiiintii yíi mē Nwīngòṅ à fa ghu mbo aà.

⁴ Tsi'í tsò àjàṅ yíi mē mbìinu yí mfuùrè i tsewè nì idigè nu nnòò aa, kaa idigè nu jya i wa'à nì ifà'à yí fùùrè kii mfa'a aa, ⁵ à kī mbè ṅgīṅ ṅgīṅ mē ka mē bī'inè nì nnòò aa, bī'inè nì mbìinu yí mfuùrè a mum Kristo ṅkì ntsuginè a nu bī'inè nì bī'inè tsi'í tsò idigè nu mbìinu yí mfuùrè.

⁶ Ajàṅ mē Nwīngòṅ à fa mètèṅnè a atu atu a mbo bī'inè, a njim ibòṅè yí aa, tá bī'inè aa mfa'a nì mu. Mbè a bē a ṅka nyu'ù ntòò Nwí ṅkè'enè, bī'inè aà ṅghìrè nyòṅè nì àbiiintii yíi bī'inè tsewè nì yu aà. ⁷ Bē a bē a ṅka mfa'a, bī'inè fa'à, a bē a ṅka ndi'innù, bī'inè di'ì. ⁸ Bē mē a bē a ndiintè bē nì àdì'itè, bī'inè diintè. Nù yíi mē a fa njoo a mbo bē aa, tá à ka ṅa'atè abò. Nù yíi mē à nì ntsyàsè bē aa, tá à ka mfa'a nì ntii yí tsimè, ṅù yíi mē a ghìrè innù jī siginè a nu bē aa, tá à ka ṅghìrè nì nìdorè.

⁹ Tá àkòṅnè yuu tá à bē yí annù nìṅkoṅè. Nì ka ṅkhè innù jī bī, mbaṅṅè ntswa innu jī siginè ṅkwo ghu. ¹⁰ Nì ka ṅkoṅṅè ghūu bu nì bù nì àkòṅnè bōò bī Kristo yí tìnsè. Nì ka ṅgha'asè bìlím buu ntsya ajàṅ yíi mē bo gha'asè ghūu aà. ¹¹ Nì tsuu kī bōrikè bē, tá Azwí aa ṅkhi a ntii bù á nì aa mfa'a nîttì. ṅka mfa'a nì ifà'a Mmà'àmbi nì ntii ghūu tsimè. ¹² Tá nì aa ndoritè nloṅ annù yíi nì bē aa, ṅka ntswa mîntii muu a noò ṅgí'ì, ṅka ntsa'atè Nwīngòṅ a ṅgòṅ bìnòò bîtsimè. ¹³ Tá nì ka mfa njoo a mbo bē bī Nwí bii àyaa a boṅè aa, ṅkii ṅkwèrè nì bìgìi a mla'a bù.

¹⁴ Tá nì ka nnij mboonè a nu bē bii bī tso'ò akòrè yuu aa, ntsè bē ndòò a atu bo kī niṅè. ¹⁵ Nì ka ndoritè bu bī bē bii bī doritè aa, ṅkii nyè'è bu bī bē bii bī yè'è aà. ¹⁶ Nì tsewè nì àmòòntè yí fùùrè bù nì bù. Nì tsuu nu kī ṅee, mbaṅṅè ṅka nsigisè nì nú yùu a nsyè ntswe bu bī bē bī kègè, ntsuu kī tètè.

¹⁷ Nì tsuu annù yí bī a atú ànnù yí bī kwi'inè. Nì ka ṅgaansè mîttì muu ṅka ṅghìrè annù yíi mē bē bîtsim beentè aà. ¹⁸ Nì ka ṅghìrè ṅgòṅ innù tsim a nì yùu mbèè a nyè mē nì tsewè nì mboonè bu bī bē bîtsimè. ¹⁹ Bisù bá bii mē kòṅè aà, nì tsuu annù yí bī a atú ànnù yí bī kwi'inè, nì baṅṅè mmà'atè isa'a bē a mbo àlwintòṅè Nwí, nloṅ mē àṅwà'ànè Nwí a swon mē, “Mmà'àmbi à swon mē, ‘àwí'ì nìkòṅ à nì ànnù yá, mē aa kwi'inè.’” ²⁰ “Mbè ṅjī ka nyanṅè ṅgàṅkìbàà ghò, ò fa miji ghu mbò, bē mē ntii yí i yoo, ò fa ṅkì ghu mbo tá à no. Ma mùu

ajàŋ boŋ ìbòŋê gho wa i ka tsyà yì,*²¹ Nì tsuu mà'atè mē tá ìnnù jì bì ka ŋgha'a ghuu bē, nì baŋŋə ŋka ŋgha'a ìnnù jì bì nì ìbòŋə.

13

Annù yìi b'ì'inè tswe nì ghìrə a mbo b'isa'a b'ì ala'a aà

¹ Tá nù ìntsim à yə mē yu yu'unə b'isa'a b'ì ala'a b'ì mē b'ì tswe n'ì àdà'a à atu bù aà, ìlɔŋ mē kaa n'isa'a à ala'a yì tsù à s'ì ghu tswē tì ghē mē a lèə Nw'ì. B'ì b'ì tswe ghu ts'itsɔŋ aa, a waa a aləŋə aa a tswēsə Nw'ì. ² Ma mùu ajàŋ, nù yìi mē a swùŋŋə bo b'ì b'isa'a b'ì ala'a aa, a swùŋŋə aa bo b'ì ànnù yìi mē Nw'ì à tɔŋtə n'ìlèə. Bè b'ì mē b'ì swùŋŋə bo bo aa, baa n'ìŋ n'jɔ Nw'ì a abaa bo. ³ N'lon mē kaa b'isa'a b'ì ala'a b'ì s'ì aa n'ì n'ìb'ɔ'ɔ a nu nù yìi mē a ghìrə annu y'ì sig'ìnè aa z'ì, b'ì b'ìŋŋə n'ìzi n'ì n'ìb'ɔ'ɔ aa a nu nù yìi a ghìrə ìb'ì aà. N'ì k'ɔŋ mē kaa n'ì aa wa'a n'isa'a à ala'a ka m'bo'ɔ aa ɛ? N'ì k'á ŋghìrə ìnnù jì sig'ìnè boŋ à ka beentə ghuu. ⁴ N'lon mē à laa mbə ŋgàŋfà'a Nw'ì mē a fà'à aa n'lon aà ìbòŋê ghuu. Lá mbə n'ì ka ŋghìrə ìb'ì, n'ì k'á m'bo'ɔ. N'lon mē, àdà'a yìi à tswe n'ì yu aa, kaa s'ì yì adàŋə àdàŋə b'è. A laa mbə ŋgàŋfà'a Nw'ì a n'ìŋ n'jɔ Nw'ì a múm àbàà b'è b'ì b'ì ghìrə ìnnù jì b'ì aà. ⁵ A ku'ùnə mē tá nù à ka nyu'unə waa tá khě alwintɔŋə Nw'ì. Tá tá n'ìt'ì yì tsuu n'ìi k'ì sa'a.

⁶ A k'ì mbə n'j'ì ànnù yìi mē a ku'unə mē tá n'ì ka ntwu b'ìtax ghu aà. N'lon mē b'è b'ì b'ì lèntə annù ma yú aà, à naa mbə ŋgàŋfà'a Nw'ì mē à lèə mē tá b'ì ka n'ìlèntə. ⁷ N'ì ka ntwu n'joo j'ìi mē n'ì tswa waa ghu aà. Mma'a n'ì t'ax ghùù n'k'ìi ntwu n'ì tax n'lon n'joo j'ìi n'ì tswe n'ì ju aà. N'ka m'bo'ɔ n'ì b'è b'ì mē a b'ɔŋ a m'bo'ɔ aa, ŋgha'asə n'ì b'ì mē a ku'unə a ŋgha'asə aà.

Annù yìi mē nì tswe nì ŋka ŋghìrə a nu bù nì bù aà

⁸ N'ì tsuu nù tsù n'ì àyòò tsu k'ì tswa b'è, á k'ì mme ak'ɔŋŋə, ìlɔŋ mē nù yìi mē a k'ɔŋŋə n'd'ìm y'ì aa, a lwensə aa n'òŋsə. ⁹ N'd'ì'i j'ya mē, “Tsee m'aghàbə ghìrə! Tsee zwitə! Tsee y'èrə! Tsee n'd'ìm gh'ò gh'è'è'n'è!” bo b'ì n'd'ì'i j'ì m'ɔ'ɔ, b'ì boonse n'niŋ n'ì n'ìghàà n'ì ghù'ùt'è mē, “Ka k'ɔŋŋə n'd'ìm gh'ò tsi'ì ts'ò ajàŋ mē o k'ɔŋ ìb'ìinù gho aà.” ¹⁰ Nù yìi a k'ɔŋŋə n'd'ìm y'ì aa kaa à s'ì ìb'ì ghu nu ghìrə. N'ka ŋk'ɔŋŋə b'è à n'ì n'lwensə n'òŋsə Nw'ì n'tsimə.

¹¹ La a mbù ŋgh'èè ghu, n'ì zi noò yìi à n'ì ghu aa ts'itsɔŋə. N'òò à n'òŋsə m'è ŋku'u a mbo bù a mb'ìinə a fil'ò. N'lon mē n'òò yìi mē b'ì'inè ka y'ì yweenə aa à k'òònt'è m'è a nu b'ì'inè ts'itsɔŋ n'tsyatə ajàŋ yìi mē b'ì'inè le m'fòò m'biì aà. ¹² Itugə à tsyà m'è, àb'èè a t'ig'è m'f'u'u. A b'ì'inè m'e'e ifà'a itugə tsi'ì t'ìm'è. N'tig'è ŋw'e'ɛ n'joo n'ts'ò n'laà ìd'ìg'è. ¹³ A b'ì'inè ka n'zi ak'òrə n'ìzi y'ì'inè á ku'unə n'ì y'ì s'ì'inə. Mma'atə annù n'j'ì s'ì'i n'ì ànnù n'no m'baanə, mma'atə annù aj'ìrə, mma'atə annù n's'ìŋ, mma'atə annù n'to f'ik'òrə n'ì ànnù agh'è'è'n'è.

¹⁴ N'ì baŋŋə ŋw'e'ɛ Mmà'amb'ì Yesu Kristo a nu bù, n'tsuu abwarə fa a mbo n'j'ya nù yùù tá i ka ŋghìrə naa ìnnù j'ìi mē i y'è'è't'è aà.

14

Tá ò tsuu n'd'ìm gh'ò k'ì sa'a, i f'ìr'è n'ìi

* **12:20** Prov. 25.21-22 Tsi'ì ajàŋ y'ìimə àŋwà'ànə Nw'ì a swon aà. **13:9** Exod. 20.13-15,17; Deut. 5.17-19,21 **13:9** Lev. 19.18

¹ A n̄ghèe a ni n̄u ȳi m̄e ab̄iint̄i yi a b̄or̄e aa, n̄i ka n̄kw̄er̄e nii siḡin̄e, l̄a n̄tsuu bu bo ki sw̄uj̄n̄e a ni ann̄u ȳi m̄e à b̄ii aà. ² N̄u ȳi mò'ò à tse b̄ii m̄e mb̄e yu j̄i n̄joo ts̄im̄e. T̄a n̄u wa m̄e ab̄iint̄i yi a b̄or̄e aa t̄a à bañ̄e n̄swon̄ m̄e yu kur̄e aa tsi'í àmb̄òr̄e. ³ N̄u wa m̄e a j̄i n̄joo ts̄im̄e aa t̄a à tsuu wa m̄e a tsw̄er̄e n̄joo aa ki tsa'a b̄ê. T̄a wa m̄e a tsw̄er̄e n̄joo t̄a à tsuu isa'a waà n̄u m̄e a j̄i ts̄im̄e aa ki ts̄er̄e, n̄lon̄ m̄e Nw̄inḡòñ̄ à kw̄er̄e m̄e yi. ⁴ O b̄e aa w̄ò a n̄ka nsa'a n̄ḡàñf̄à'a n̄u d̄an̄e aa e? Āa tsi'í t̄áf̄a'a n̄u wa m̄e mb̄e a swon̄ m̄e a f̄a'a siḡin̄e k̄e a k̄ii mfa'a k̄ikan̄j̄e. Mb̄e t̄áf̄a'a wa a k̄i n̄kw̄et̄e yi m̄e t̄a à t̄e, n̄lon̄ m̄e Mm̄à'àmb̄i à tswe n̄i m̄id̄a'a a n̄kw̄et̄e yu.

⁵ N̄u ȳi mò'ò a l̄oḡe n̄jwi ȳi mò'ò m̄e ì b̄on̄t̄e n̄tsȳa ȳi mò'ò, n̄u ȳi mò'ò a b̄añ̄e n̄loḡe m̄e n̄jw̄i ts̄im̄e ì ku'un̄ê. T̄a n̄u n̄tsim̄e à nan̄s̄e n̄gh̄ir̄e t̄a àt̄u yi laa siḡin̄e n̄i ànn̄u ȳi a gh̄ir̄e aà. ⁶ N̄u wa ȳi m̄e a l̄e n̄jw̄inḡòñ̄ aa, a l̄e aa a n̄gha'as̄e Mm̄à'àmb̄i ghu. N̄u ȳi m̄e a j̄i n̄joo ts̄im̄e aa, a j̄i aa a n̄gha'as̄e Mm̄à'àmb̄i ghu, n̄lon̄ m̄e a fa mbi'ik̄e a mbo Nw̄i. Wa ȳi m̄e a tsw̄er̄e n̄joo aa, a tsw̄er̄e aa a n̄gha'as̄e Mm̄à'àmb̄i ghu, n̄lon̄ m̄e a k̄ii mfa mbi'ik̄e a mbo Nw̄i. ⁷ Kaa n̄u n̄b̄i'in̄e à si nt̄i tswe aa n̄lon̄ n̄ḡaa ȳi, kaa n̄u n̄b̄i'in̄e wa'à k̄ii n̄kw̄o aa, n̄lon̄ n̄ḡaa ȳi. ⁸ B̄i'in̄e b̄e tswe nt̄i b̄on̄ b̄i'in̄e tsw̄e nt̄i aa n̄lon̄ n̄ḡaa Mm̄à'àmb̄i. B̄e b̄i'in̄e kwo b̄i'in̄e k̄i n̄kw̄o aa n̄lon̄ n̄ḡaa Mm̄à'àmb̄i. Ts̄o m̄e a b̄e laa, k̄e b̄i'in̄e tw̄ent̄i òo, k̄e b̄i'in̄e kwo òo, b̄on̄ b̄i'in̄e laa mb̄e b̄e b̄i Mm̄à'àmb̄i. ⁹ Aa n̄j̄i'í ànn̄u ȳi m̄e Kristo à l̄e n̄kw̄o m̄bu nyween̄e n̄i n̄w̄o fu aa, m̄e yu b̄e Mm̄à'àmb̄i b̄iku b̄i b̄e bo b̄i ȳi b̄i b̄i tswe bit̄i.

¹⁰ O t̄e'è n̄ts̄ò'ot̄e n̄i isa'a n̄d̄im̄ gh̄ò aa a ya aa e? K̄e o tsa'a n̄d̄im̄ gh̄ò laa a ya aa e? N̄lon̄ m̄e, b̄i'in̄e b̄itsim̄ ka ȳi t̄e a n̄si ab̄er̄e n̄ts̄ò'ot̄e m̄isa'a Nw̄inḡòñ̄e. ¹¹ N̄lon̄ m̄e b̄i n̄wa'an̄e a m̄úm̄ àñw̄a'an̄e Nw̄i m̄e, “Mm̄à'àmb̄i à swon̄ m̄e, àñ̄an̄ m̄e m̄e tswe nt̄i aa, m̄ik̄u'ùt̄e m̄itsim̄ ka ȳi siḡit̄e a n̄si m̄e, t̄a b̄e b̄itsim̄ swon̄ n̄i n̄si n̄i n̄si m̄e m̄e laa mb̄e Nw̄inḡòñ̄.”

¹² T̄a à laa m̄e n̄u n̄b̄i'in̄e ȳi mò'ò ȳi mò'ò à ka ȳi swon̄e ann̄u n̄lon̄ n̄ḡaa ȳi a mbo Nw̄inḡòñ̄e.

Ts̄uu l̄ò gh̄ir̄e m̄e t̄a n̄d̄im̄ gh̄ò à wo

¹³ Ts̄o m̄e a b̄e laa aa t̄a b̄i'in̄e kent̄e a nsa'a b̄i'in̄e ni b̄i'in̄e. Mban̄e n̄ts̄er̄e m̄e kaa mb̄e b̄i'in̄e wa'a ati a m̄an̄j̄i taans̄e m̄e n̄d̄im̄ ȳi'in̄e à wo ghu, k̄e n̄ki mb̄e ayoo n̄kin̄ m̄an̄j̄i a mbo n̄d̄im̄ ȳi'in̄e. ¹⁴ Ts̄o n̄ḡàñf̄à'a Mm̄à'n̄b̄i Yesu, m̄e nan̄s̄e n̄zi m̄e kaa mb̄e b̄i wa'a a m̄iji m̄i tsu ka ntwon̄e m̄e m̄i ni m̄iji m̄i ns̄in̄ nyon̄e a n̄jim̄ n̄on̄s̄e. L̄a m̄iji m̄i mò'ò tse b̄e m̄iji m̄i ns̄in̄ a mbo n̄u ȳi m̄e à w̄a'at̄e m̄e à ni m̄iji m̄i ns̄in̄ aà. ¹⁵ Mb̄e ò zi m̄e ayoo ȳi m̄e o j̄i aa, a fa n̄ḡi'í a mb̄ò n̄d̄im̄ gh̄ò b̄e b̄on̄ kaa ò si akòr̄e n̄iz̄i yo aa a m̄úm̄ àk̄òñ̄e bur̄e ki z̄i. Tsuu l̄ò m̄a'at̄e m̄e ayoo ȳi m̄e o j̄i aa t̄a à ts̄e n̄ḡi'í a nu n̄u ȳi m̄e Kristo à l̄e n̄kw̄o ghu at̄u aà. ¹⁶ Tsuu l̄ò mm̄a'at̄e m̄e ann̄u ȳi m̄e o gh̄ir̄e a b̄e ȳi siḡin̄e aa, t̄a b̄i ban̄e n̄ka n̄ghaa n̄i gh̄o m̄e a ni ȳi b̄i. ¹⁷ N̄lon̄ m̄e kaa ann̄u n̄if̄o Nw̄i kaa a laa n̄wa'á ann̄u m̄iji k̄e ann̄u m̄ilù'ù b̄e. A ban̄e mb̄e aa b̄e ann̄u n̄gh̄ir̄e inn̄u j̄i ì ts̄in̄e aa, n̄i ànn̄u mb̄oñ̄e, n̄i ànn̄u n̄idor̄e a m̄úm̄ Azw̄i Nw̄i. ¹⁸ N̄u ȳi m̄e a f̄a'a a mbo Kristo ma mùu àñ̄an̄ aa, à kù'ùn̄e a mbo Nw̄i, b̄e k̄ii n̄beent̄e n̄i.

19 Tã bĩ'inè ka n̄gaansè mitĩ mĩ'inè a n̄ghirè innù j̄i mē i zĩ nĩ n̄bɔɔnə, n̄kii n̄kwetə n̄i yĩ'inè bitsim mē bĩ'inè ka n̄kwe. 20 Tã annù miji à tsuu ló ghìrè tá ò ta n̄gi' i a n̄i ìfà' à Nwĩ. Wá n̄gɔn̄ n̄jod̄ tsim i laa, lá à ka bə annù yĩ bi a mbo n̄u a n̄ghirè mē tá bə bĩ mɔ'ɔ wo nlon̄ əyoo yĩ a j̄i aà. 21 A laa n̄kù'ùnə mē bon̄ mbə n̄u tuú n̄kùr̄ə mbà, kə a n̄ki nno milù'ù kə a n̄ki n̄ghir̄ə annù yĩ mɔ'ɔ yĩ mbə ndim̄ yĩ a kwántè ghu aà. 22 Lèè annù yĩ ò bii nlon̄ ma yú annù aa a tit̄i bu Nwĩ. N̄idorə n̄i wè ni tswe a mbo n̄u yĩ mē kaa nt̄i yĩ i si n̄i sa'a mē a ghìrè annù yĩ mē à wà'atə mē a ku'unə aà. 23 Lá n̄u yĩ mē a j̄n̄kè nlon̄ ayoo yĩ yu tswe n̄i n̄ji aa, Nw̄ingɔn̄ à ka n̄i n̄j n̄j o ghu abàà mē mbə a j̄i, nlon̄ mē ma yaà annù mē a ghìrè aa kaa a si aa m̄m̄ àbiint̄i yu fè'ɛ. Annù yĩ mē a si a m̄m̄ àbiint̄i fè'è aa, à n̄i ìb̄i.

15

N̄i ka n̄ghirè tá b̄ad̄an̄ ka ndoritə, tsuu bə bù bə

1 Bĩ'inè bii mē àbiint̄i yĩ'inè a tinsə aa, bĩ'inè ka mmi innù bə bii mē àyaa a b̄orə aa. Ntsuu b̄an̄nə ki ghìrè bə mē tá nú yĩ'inè ka ndoritə. 2 Bĩ'inè b̄an̄nə n̄ka n̄ghirè bə mē tá b̄ilim̄ bĩ'inè ka ndoritə nlon̄ ib̄ɔn̄ waa tá ki ghìrè tá àbiint̄i yaa ka n̄kwe. 3 Nlon̄ mē tsi'ĩ Kristo kaa à le n̄ki' i ka n̄ghirè aa mē tá nú yĩ ka ndoritə. A le mb̄an̄nə n̄ghirè a aj̄an̄ mē àn̄wà' ànè Nwĩ a swon̄ aà, mē, “Mbègìtè j̄i mē bə le si bègìtè noo ghu aa, i wo a nu mē. 4 Nlon̄ mē innù j̄i mē bi le n̄wà' ànə a mb̄i aa, bi le n̄wà' ànə mē tá i ka ndi' itə yĩ'inè mē mbə bĩ'inè, n̄yon̄ə a n̄jim̄ àt̄an̄ənt̄i n̄i àd̄iint̄è yĩ mē n̄ighàà ni Nwĩ ni fa a mbo bĩ'inè aa tá bĩ'inè nan̄sə yègìtə a nu Nwĩ.

5 Ts̄its̄ɔn̄, tá Nw̄ingɔn̄ yĩ mē àt̄an̄ənt̄i b̄o àd̄iint̄è a ló ghu mbo aa, tá à ghìrè tá n̄i ka n̄ghaanə m̄biinə n̄yon̄ə a nu Kristo Yesu, 6 mē mbə bù bi tsim̄ n̄i tigə n̄gha'asə Nw̄ingɔn̄ bo bi Mmà' àmbi yĩ'inè Yesu Kristo n̄i n̄tsù yĩ mɔ'ò.

Ntooȳ ìnsìgìnè a mbo bit̄iz̄i Nwĩ.

7 Tã n̄i ka n̄kwere ghuu bu ni bù tsi'ĩ aj̄an̄ mē Kristo à le n̄kwere ghuu aà, tá tá bàa n̄gha'asə Nwĩ. 8 Nlon̄ mē mē swon̄ a mbo bù mē Kristo à le mbə n̄gà'afà' à a mbo baYuda, a ndi' i mē Nw̄ingɔn̄ à lèè n̄kà' a yĩ mē à le n̄kà' a a mbo bit̄a bi bit̄aà byaa aà 9 tá ma yú a ghìrè mē bit̄iz̄i Nwĩ tá bi gha'asə Nw̄ingɔn̄ nlon̄ n̄ko m̄lin̄nə yĩ. A bə aa aj̄an̄ mē bi n̄wà' anə a m̄m̄ àn̄wà' ànè Nwĩ mē, “Tsó mē a bə laa, màa tigə gha'asə n̄o a tit̄i bit̄iz̄i Nwĩ i kii ki yèè ikòd̄ gha'asə n̄i ìk̄m̄è gho ghu.”

10 Bi ki mbù n̄swon̄ mē,

“Bù bit̄iz̄i Nwĩ, n̄i ka ndoritə bu bi b̄ə bi.”

11 N̄ki m̄bu n̄swon̄ mē,

“Ka n̄gha'asə ni Mmà' àmbi mb̄a bu bit̄iz̄i Nwĩ,

n̄ki n̄ghirè tá ìtoò ìtsim̄ ka n̄gha'asə n̄i.”

12 Yesaiah a gheè n̄i m̄b̄i n̄swon̄ mē,

“N̄tigə n̄gìgə Jesse i ka yĩ fè'ɛ,

i bə yu wa mē à ka yĩ b̄inə sa'a bit̄iz̄i Nwĩ,

tá bit̄iz̄inwĩ tigə n̄n̄i n̄ti waa ghu nú.”

13 Tâ Nwìngòŋ yìi mæ a ghìræ mæ tâ nì ka mbe njoo abùræ aa, tâ à ghìræ ntiī ghuu luu nì nìdoræ ñkì nanşæ tswe nî m̀bɔɔnə, a ajàŋə mæ nì n̄ŋ ntiī ghuu ghu nu aà, tâ m̀idà'a mi Azwì Nwì m̀i ghìræ nì nanşæ ñka mbe njoo aburæ n̄i ntiī ghu tsimè.

Njì'i ànnù yìi mæ Paul à le ñjwà'ànè ma yuù àŋwà'ànè ti ǹbɔ'ɔ àà

14 Mè, a n̄i ìtu ìb̄inù gha, mæ bii n̄i ntiī ghâ tsim m̀ba bil̄m bâ, mæ bù, a n̄i ìb̄inù ghuu, nì luu nì àbòŋəntiī, ñkì nnanşæ nzi annũ ajàŋ mæ mbə nì tigè ñd̄i'itə ghuu bu nì bù. 15 A n̄i ìd̄igè j̄i m̀ɔ'ɔ a n̄i yulà àŋwà'ànè, mæ ñwà'ànè ti ǹbɔ'ɔ mæ tâ nì wa'atə innù ma jya j̄i mæ mè leè n̄tə'ɛ mfoo ñjwà'ànə a mbo bù aa, ñlon̄ aa ìbòŋ Nwì yìi mæ à fa a mbo mè 16 mæ tâ mæ bə ñgàŋàfà'a Kristo Yesu a mbo b̄it̄iz̄i Nwì. Mæ fà'à aa tsi'ì tsò ñgàŋmà'anwì a múm n̄toó yì ñsiginè Nwì ya tã ghìræ mæ tâ Nwì a bii b̄it̄iz̄i Nwì tsi'ì tsò njoo mmà'anwì j̄i mæ Azwì Nwì a si'ì mæ.

17 Ajàŋ mæ mæ tswe n̄i ànnù yì m̀ɔ'ɔ b̄i'ì b̄i Kristo aa, mæ kwèe ntiī gha a múm àfà'a Nwì. 18 Nlon̄ mæ mæ tswe n̄i ànnũ tsu a nswon̄ aa nlon̄ mæ Kristo à le ntsyà a n̄jim mæ ñghìræ mæ ghìræ mæ tâ b̄it̄iz̄i Nwì tâ b̄i tigə nyu'unə nì Nwì, a n̄jim n̄ighàà nì ntsú na, nì m̄igh̄r̄inè m̄i innù ma, 19 nì m̀idà'à m̄i ilensə innù bo b̄i innũtsyám̄bò, a b̀ɔ'ɔ nì m̀idà'à m̄i Azwì Nwì. Ma mùu ajàŋ, a n̄i ìd̄igè tsi'ì tsim, ñlo a Yerusalem ñghɛ nywe'e a Illyricum, mæ swòŋ mæ n̄toó yì ñsiginè Kristo yá n̄tsimè. 20 A n̄i àyè'ətə yá ñgòŋ b̄inòò bitsim mæ tâ mæ swon̄ n̄toó yì ñsiginè ya a n̄i àd̄igə yìi kaa b̄i leè ñk̄i'ì ikum Kristo ghu yu'u aà, tã wa'à kà m̀bɔɔ a n̄i àtsənda yìi mæ ñu d̄an̄ à tùmə aà. 21 Tsi'ì tsò ajàŋ mæ àŋwà'ànè Nwì a swon̄ aa mæ,

“Bè b̄ii mæ b̄i leè n̄tə'ɛ wa'ă annũ yi a mbo bo swon̄ə aa, b̄i ka yì yə yi. Tã bè b̄ii mæ b̄i leè ñjwà'a yu'u aa, tâ b̄i yu'u àtú yaa a laa ghu.”

Ajàŋ mæ Paul à le ntantə mæ yu ghɛ ghantə baRoma aà

22 Aa innù j̄i mæ i k̄i k̄iŋ mæ tâ mæ wa'a a mbo bù z̄i aà. 23 La ts̄itsòŋ ajàŋ yìi mæ mæ s̄i n̄i ìfà'à ma mùu mbù'ù bú n̄tswe aa, bo b̄i ajàŋ mæ mæ le ntsu'u nyə'ətə a nyə ghuu a n̄i ìlòò j̄i ghà'àtə aa, 24 mæ lòò ñghèe a ala'a Spain, mæ wà'àtə mæ ajàŋ mæ mæ aa k̄i tsyá ghèe ghu aa, i yə ghuu, i nanşə doritə a n̄tswe b̄i'inè a n̄i mú àt̄ii noò. Bɛe b̄i'inè tswetə, n̄i tigè ñkwetə gha mæ ghɛe ghu. 25 Ts̄itsòŋ mæ ghèe a Yerusalem n̄i njoo a mbo b̄ɔɔ b̄i Kristo. 26 Ñghòtə j̄i mæ i tswə a ala'a Macedonia bo b̄i a ala'a Achai, b̄i fà njoo n̄i àbòŋəntiī yaa a ñkwetə ñgàŋəf̄um j̄i i tswə a tit̄ii bè b̄i Nwì a Yerusalem aà. 27 Bo le ndoritə a ñghìrə maa ajàŋ, l̄a a nswon̄ə ànnù ñikòŋ, bo tswe n̄i ñghìrə maa ajàŋə, ñlon̄ mæ ajàŋ yìi mæ baYuda le nyatə m̀bɔɔnə Azwì Nwì bo bo aa, b̄it̄iz̄i Nwì k̄i n̄tswe n̄i ñlògə njoo j̄i mæ Nwìngòŋ à tən̄ə waa ghu aa i kwetə baYuda ghu. 28 Nòò yìi mæ mæ ka m̄anşə i fa njoo mà jú mæ b̄i k̄i ghòtə a mbo bo aa, bo kwerə tsi'ì tsim boŋ mæ ka tsyá a mbèe bù tigə ghèe a Spain. 29 Mè z̄i mæ nòò yìi mæ mæ ka yì z̄i a mbèe bù aa, mæ aa yì z̄i aa n̄i m̀bɔɔnə Kristo tsi'ì n̄tsimè.

30 Mæ bu'u mbo a mbo bù mbâ bil̄m bâ, n̄i ìk̄um Mmà'àmbi yi'inè Yeu Kristo, n̄i àkòŋnè yìi mæ Azwì Nwì a fa aa, mæ tâ n̄i boonşə gha tâ b̄i'inè aa nto a ajàŋ mæ n̄i tsà'àtə n̄i Nwì n̄i t̄i a atu mæ aà. 31 N̄i

lɔɔ a mbo Nwĩ mə tá à tsu'u atú ya a mbo bitì bii Nwĩ bii bi tswe a Yudea aà, ñki ñghirə mə tá bə bi Nwĩ bi beentə ifà'á gha a Yerusalem. ³² Maa ajàn, mə mbə Nwĩ à bii, tá mə tigə nzi a mbo bù ñluu ni ñidorə tá ni ghirə ntii gha fwetə. ³³ Tá Nwĩngòŋ ñbɔɔnə tá à tswe a mbo bù bitsimə. Amen.

16

Paul à tsà'atə bə bĩ ghà'atə a Roma

¹ Mə bèentə àfà'a njaantə yĩ'inə Febe, yii mə à nĩ ñkwetə a múm ñghotə a ala'a Cencreae, ² á nĩ kwərə yi siginə ajàn mə bɔɔ bi Kristo kwərə ñu aa, ñki ñkwetə yi mfa ayoò tsim yii mə a lòò aa ghu mbó, ñloŋ mə à kwetə bə bĩ ghà'atə, mə bə ñu yĩ mò'ɔ a titii bə bii à kwetə aà.

³ Nĩ tsa'atə Prisca bo Aquilla, bə bii mə bĩ'i bo fà'a a abo mɔ'ɔ a mum Kristo Yesu aà. ⁴ Bo le mfa ñgwí yàà ñloŋ ntwéntii yà. Mə nanşə mfa mbĩ'ikə a mbo Nwĩ mbĩ'i ñgaà yàà. Kaa à si tsi'ĩ mə bə mə fa miyà wàà, bo bi ñghotə jii i tswe a titiibì tizi Nwĩ aa tsimə. ⁵ Ki ntsà'atə nĩ ñghotə ya yii mə i bòontə a nda bo aà.

Tsà'atə nĩ ntii nsú ghà Epenetus, yii à le mbə ntsyambii ñu yii mə à le mbii Kristo a mbù'u Asia aà. ⁶ Tsà'atə nĩ a Mary yii mə a fà'a nĩ tii a titii bù aà. ⁷ Tsà'atə nĩ Andronicus bo bi Junias, ñgǎngwè'è jii mə bĩ'ibo le ñkuu a atsaŋə aà. Bo ni bə bĩ tinsə a titii ñgǎntoo Kristo. Bo le mfòò ntswe a mum Kristo ti mə.

⁸ Tsà'atə nĩ Ampliatu, ntii nsú ghà a mum Mmà'àmbi. ⁹ Tsà'atə nĩ Urbanus, ñu yii mə bĩ'inə nĩ bǔ fà'a a abo mɔ'ɔ a mum Kristo aà, nĩ ntii nsú ghà Stachys. ¹⁰ Tsà'atə nĩ Apelles, yii mə bi beentə annú yi a mum Kristo aà. Tsà'atə nĩ bə bitsim a ñgwè'è Aristobulus. ¹¹ Tsà'atə nĩ a ñu ñgwè'è ghà Herodion. Ñki ntsa'atə bɔɔ bi Kristo bii bi tswe a ñgwè'è Narcissus.

¹² Tsà'atə nĩ ñgǎnfà'à jula mə fà'a a mbó Mmà'àmbi aà: Tryphaena bo Tryphosa. Tsà'atə nĩ a ntii nsú ghà Persis, yii mə à nanşə mə mfa'a ntii a mbo Mmà'àmbi aà. ¹³ Tsà'atə nĩ Rufus, ñgǎnfà'a Mmà'àmbi yĩ ntii, nĩ ndè yĩ mə à ki mbə ndèghà aà. ¹⁴ Tsà'atə nĩ Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas, Hermas, bo bi bilim bĩ'inə bii bi tswe bo bo aà. ¹⁵ Tsà'atə nĩ Philologus, Julia, Nereus bo bi ñjaantə yĩ, ni Olympas, bo bi bə bi Nwĩ bii bo bo tswe aa tsi'ĩ bitsimə.

¹⁶ Nĩ tsa'atə ghuu bu ni bù ñnoŋə nĩ migha'a à muu nĩ àkòŋŋ bɔɔ bi Kristo. Ñghotə Kristo tsi'ĩ tsim i tsà'atə ghuu.

Ƴdi'itə nlw'i'ĩ ñjìmə

¹⁷ Mə bu'u mbo a mbo bù bilim bâ mə nĩ ka nlensə bə bya mə bi zĩ nĩ àyàtə, mfa nĩ ñgi'i a nĩ àbiintii bə, ñligitə nĩ innu jii mə bi le ndi'i a mbo bù aà. Nĩ ka ñkhə ijàn bə ma jyá. ¹⁸ Nloŋ mə mbuu bə ma bya kaa bi si aa a mbo Mmà'àmbi yĩ'inə fa'a, bo bǎŋnə mfa'a aa nloŋ bə àtò'ó yaa. Bo tsi'ĩ nĩ a ñjim àlètə, bo bi mighàà mĩ lĩ ñbwe'esə nĩ bə bii mə kaa bo burə ti ibi zi aà. ¹⁹ Nloŋ mə, ñu ñtsim à yù'ù mə a ajàn mə ni yu'unə ntoò yĩ ñsiginə ya mə kii ñdoritə nloŋ ñgaà yùù aa, lá maa kŋ mə tá nĩ bə ñgǎn mitsyè a nĩ annu yii mə a bɔŋə aa, mbaŋnə mbə bĩtzi a nĩ annu yii mə à nĩ yĩ bi aà. ²⁰ Nwĩngòŋ ñbɔɔnə à ka ghèsə ghò'ò a Satan a ji'i mikòrə bù.

Tâ ìbòŋ Mmà'àmbî Yesu Kristo, ì tswe a mbo bù.

²¹ Timoti, nù yîi mæ bî'iyu fà'à a abo mo'ò aa, a tsà'àtè ghuu. Lucius bo Jason ni Sosipater, ngǎngwè'ê já, kii ntsa'atè ghuu.

²² Mè Tertius, nù yîi à ñwà'ànè añwà'ànè yulà aa, mæ tsà'àtè ghuu a ñjîm Mmà'àmbî.

²³ Gaius, nù yîi mæ mæ tswe ghu nda aa, bo bi ñghòtê ñtsim bo tsà'àtè ghuu. Erastus, ñlèè ñkabè ñjò'ò àla'a yù, nî ñdîm yî'inè Kwartus, kii ñtoo nî àtsà'àtè a mbo bù. [²⁴ Tâ ìbòŋ Kristo ì tswe a mbo bù bitsimè. Amen.]*

Agha'asè Nwî yi nlwî'i ñjîmè

²⁵ Bî'inè ka ñgha'asè Nwîngòŋ yîi mæ mbæ a ñiŋ mîti a nu bù ñyoŋ a nî ñtoo yî ñsiginè ya mæ mæ swonè mbi'i ñгаа Kristo aà, ma yù à nî ànnù yî àlèèntè ya mæ ì le ntswe alò'òsè a ñgu'u ñgu'u aa, ²⁶ mæ tsitsòŋ bî fi'isè mæ a fe'è ñlaa, ñtsya a ñjîmè ñwà'ànè ñgǎntoo Nwî, bi tigè ñghirè itòè ñtsim ì zî, ñyoŋè aa a nî ñdî'î Nwî yîi mæ à lwî'i ññkonè aa, ñka nyu'unè a múm àbiintî.

²⁷ A mbo Nwîngòŋ ma ghû yûyigè yîi mæ à nî àzî tsimè aa, tâ ñgha'a nî ti mè tâ ñi tswe ghu mbo ñtsya a ñjîm Yesu Kristo! Amen.

* **16:24** Kaa àti ma yù a si a nî ñwà'ànè jî no'ò tswè.

Aṅwà'ànè Paul yi ntsyàmbi a mbô ñghotê BaKORINTO

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅwà'ànə Paul mbo ñghotê baKorinto. Korinto à le mbə ñjò'ò àla'à BaGrikia yī ṅwè, ṅki mbə kapital mbù'u Achai yīi mə BaRoma le si bu'utə aà. Bi le si naṅsə ntaṅ nī mītaa ma mùu ala'a, bə ló ni a idigə idigə jī mɔ'ɔ jīi mə BaRoma le si bu'utə aa nzi mbòontə ghu nlonə afù'ù yī wè yīi mə à le ntswe ghu aà. BaKorinto le si gha'asə bīnwīṅḡḡḡ bī ghà'atə. Bi le si naṅsə mbu'u nī ìnnù jī bi jī swèrè ñswerə a Korinto. Annù ajirè bo bi ìbuurənnù i le mburə ntswe ma mùu ala'a tsi'ī n̄bènnù. A titi bīnwī bya, Aphrodite à le ntswe nī ṅgāṅmà'a jī ntsù'ù yī fùurè jīi mə i le mbə aa ìkwàrə bāṅgyè, n̄di' i nī bə mə bàa nji nī àkwarə ṅgha'asə nī nwī wa ghu. Bə le mburə nzinə mbuu annù ajirè yīi mə a le ntswe a Korinto aa a ajàn yīi mə bεε bi yi nyə ṅù ti jī akwàrə, kə a ka njirə si' i, bi tigə ñswonə ni mə a ghìrə aà ndə baKorinto wà.

Nī n̄too yī ñsiginə a Korinto aa a le nzi Paul (fà'à 18.1-17). A le ntswe ghu a atù àlòò yī fùurè ni bīsàṅ bi nto'o mfa'a ghu, Aquila bo Pricilla ni Timoti bi kwetə n̄i yi ghu. Nòò yīi mə Paul à le mà'atə ñlò aa, à le nyu'u mə ñghotə ya i tswe ni ìnnù jī ghà'atə mə i le si fa ṅgi' i ghu: Annù ajirè, ànnù ayàtə bo bi ìbuurənnù jī mɔ'ɔ nlonə mītəṅnə mi Azwī. Paul à yù'ù mə ñtigə ṅwà'anə aṅwà'ànè yū mə yu tsisə ìnnù ma jū ghu i kii fa akwī' i nī ìbetə jī mɔ'ɔ jīi bi le mbetə yi ghu aà.

Nwī a fa àdà'à bo mītsyè a mbo Paul mə tá à ṅwà'anə ndi' itə ñghotə ya ghu. ṅghaa ìnnù i mburə ṅgha'atə tsi' i siginə, à le ṅghàà ñlonə annù nyweenə bə a n̄iwô (15). Annù yīi mə à ṅwà'anə nlonə akòṅnə aa (13) a nī àfù'ù yī mɔ'ɔ yīi mə Nwī à fa a mbô ñghotê bə bi. Ìnnù jīi mə i le mfɛ' e a mùm ñghotə a Korinto aa i kwetə a ṅghìrə mə bī' inè yə ìbòṅ Nwī a titi bə bi.

Bi yatə aṅwà'ànè yū aa laà:

1. Nji' i ànnù aṅwà'ànè yū 1.1-9
2. Ayàtə a mùm ñghotê 1.10—4.21
3. Annù ajirè bo bi ìnnù a mùm ṅgwè' è 5.1—7.40
4. Bīkrisèn ni bī' i bīi Nwī 8.1—11.1
5. Ntswènti a mùm ñghotə bo bi a ajàn yīi mə bi gha'asə Nwī ghu aà 11.2—14.40
6. Annù nyweenə ni n̄iwô Kristo bo bi à yi ṅgāṅmbii Kristo 15.1-58
7. Njoo jīi mə bi le ñghotə a mfa a mbo bīkrisèn a Yudea aà 16.1-4
8. Ìnnù jī mɔ'ɔ jīi mə Paul à le ntigə ṅghaa a n̄lwī' isə aà 16.5-24

Atsà'atə

¹ Aṅwà'ànə mə a lo a mbo Paul yīi mə Nwīṅḡḡḡ à le ntwon nī ñkòṅ yī mə tá à bə ṅgàṅtoò Kristo Yesu bo bi a mbo n̄dām yī' inè Sosthenes, ² ṅghɛ nī a mbo ñghotə bə bi Nwī bīi mə bi tswe a ala'a baKorinto aa, bo a mbo bə bīsīm bīi mə Nwīṅḡḡḡ à twon mə tá bo bə bi a n̄jīm Kristo Yesu, n̄laa laa. Mbə bə bīi mə bi twon ìkum Mmà'àmbi yī' inè Yesu Kristo mə ni Mmà'àmbi wàà ṅki mbə yī' inè aà. ³ Tá ìbòṅ Nwī

ni n̄bɔɔnə ȳi mə ì lo a mbo Nw̄iŋgòŋ Taà ȳi'inè ni Mmà'àmbi Yesu Kristo aa tá ì tswe a mbo bù.

⁴ Mə fa mbi'ikə a mbo Nw̄i a ŋgòŋ binòò bitsim mbi'i ŋgaa yùù, òlɔŋ ibòŋ Nw̄i ȳi mə à le ŋghìrè a nu bù, òtsya a n̄j̄m Krostu Yesu. ⁵ Nlɔŋ mə àjàŋ mə ò tswe n̄ ònnù ȳi m̀ò'ɔ bu bì Yesu Kristo aa, kaa n̄ si afù'ù ȳi tsu saà, òtswe n̄ òfù'ù ni m̄ghàà mi tsim, bo bì a ni m̄tsyè mi tsim. ⁶ Ntoò ya mə b̄i'ì le si swonɔŋ nlon Yesu, ni n̄ansè mə mbii i kuu a nu bù ⁷ ma mùu ajàŋ kaa n̄ wa'à n̄ m̄təŋnə mi Azw̄i m̄i tsu bonè, a ajàŋ ni be noò ȳi mə Mmà'àmbi ȳi'inè Yesu kristo à ka ȳi fè'è yentə aà. ⁸ A ka ȳi be ghuu mə tá n̄ təə ntinsə ŋghɛ nywe'e a n̄lw̄i'sə, òtswe ajàŋ ȳi mə kaa mbə bì wa'à ghuu firè wa n̄jw̄i Mmà'àmbi Yesu Kristo. ⁹ Nw̄iŋgòŋ à ni n̄ ȳi mə mbə b̄i'inè n̄iŋ n̄t̄i ȳi'inè ghu nu, mbə Nw̄iŋgòŋ wa ȳi mə à le ntwon ghuu mə tá n̄ tswe n̄ ònnù ȳi m̀ò'ɔ bu bì M̄u ȳi Yesu Kristo Mmà'àmbi ȳi'inə aà.

Àyàtè ȳi mə a tswe a m̄m̄ ŋghòtə aà

¹⁰ Mə bu'u mbo a mbo bù mb̄a bil̄m̄ mb̄a, n̄ ìk̄m̄ Mmà'àmbi ȳi'inè Yesu Kristo mə tá n̄ ka ŋghaa mbiinə, tá àyàtè tsuu a t̄it̄i b̄i tswe, ta tá n̄ n̄ansə ŋkwerə ghuu a n̄ibəŋ, n̄ ìm̀òntə juu, bo bì àjàŋ mə ni lèntə ònnù aà. ¹¹ Mə swonɔŋ laa, bil̄m̄ mb̄a, òlɔŋ mə, bə b̄i m̀ò'ɔ a ŋgwè'è Chloes bì swonɔŋ a mbo mə mə àyòŋə a tswe a t̄it̄i bù. ¹² Mə swonɔŋ aa mə n̄ ȳi m̀ò'ɔ ȳi m̀ò'ɔ a t̄it̄i bù a swonɔŋ ni mə, “Mə laa mbə n̄ Paul.” Kè, “Mə laa mbə n̄ Apollos.” Kè “Mə ni n̄ Cephass.” Kè “mə ni n̄ Kristo.” ¹³ Bi laa nyàtə Kristo aa ɛ? Bi le ŋkwèntə aa Paul a ati b̄an̄nè b̄an̄nè mbi'i ŋkwitu ghuu aa ɛ? Kè bi le mmurə ghuu a ŋk̄i aa n̄ ìk̄m̄ Paul aa ɛ?

¹⁴ Mə fa mbi'ikə a mbo Nw̄i mə kaa mə le ŋwa'ǎ n̄ n̄b̄u a ŋk̄i murə n̄tsyatè Krispus bo Gaius; ¹⁵ ma mùu ajàŋ kaa mbə n̄ n̄b̄u ghùu a wa'à swonɔŋ mə bì le mmurə yi a ŋk̄i aa n̄ ìk̄m̄ gh̄a. ¹⁶ (Mə wà'atè mə mə le mbaa ŋk̄i mmurə ŋgwè'è Stephanas a ŋk̄i. Kaa mə s̄i n̄d̄an̄ wa'atè ȳi mə mə le mmurə a ŋk̄i.) ¹⁷ Nlɔŋ mə kaa Kristo à le wa'ǎ gha too aa mə tá mə zi ŋka mmurə bə a ŋk̄i. A le mb̄an̄nè n̄toò gha aa mə tá mə zi ŋka n̄swonɔŋ n̄toò ȳi n̄siḡinə ya. Kaa mə le ŋk̄i'ì kà n̄swonɔŋ aa bə n̄ n̄ghàà ni m̄tsyè mi mbi mù ta n̄iwo ni Kristo a ati b̄an̄nè b̄an̄nè wa'a ad̄an̄è d̄an̄è tsyā.

Kristo à ni m̄t̄i mi Nw̄i bo bì m̄tsyè mi

¹⁸ Nlɔŋ mə n̄toò ya nlon n̄iwo ni Kristo a ati b̄an̄nè b̄an̄nè à n̄ àj̄ntə annù a mbo bə b̄i mə bì bwe aà, lá a mbo b̄i'inè b̄i mə bì yweenə aa, i bə m̄idà'à mi Nw̄i. ¹⁹ Bi ŋwa'anə ma yú a m̄m̄ àŋwà'anə Nw̄i mə, “Mə ka ta ŋḡi'ì a ni m̄tsyè mi ŋḡan̄m̄tsyè i siḡisə bə b̄i mə bì m̀òntə mə bì z̄i ònnù aa a n̄syé.”

²⁰ Tsó mə a bə laa, ŋḡan̄m̄tsyè t̄igè òtswe aa fə aa ɛ? N̄ḡan̄nd̄i'ì n̄òŋsè t̄igè òtswe aa fə aa ɛ? Bə b̄i mə bì z̄i n̄l̄iḡitə ònnù faa mbi aa bì k̄i n̄t̄igè n̄tswe yàa ŋgaa aa fə aa ɛ?

²¹ Nw̄iŋgòŋ, a ni m̄tsyè yu, à le ŋghìrə mə tá bə tsuu yi a ni myaa m̄tsyè z̄i. A le mb̄an̄nè m̄bɔŋ a Nw̄i a tsyā a n̄j̄m̄ n̄toò ya ȳi mə b̄i'ì swonɔŋ, bə twonè ni àj̄ntə annù aa, n̄yweensə bə b̄i bì b̄i yi aà. ²² BaYuda bì lòo mə bì yə ònnù j̄i ȳyerə i b̄ɔŋ b̄i, baGrikia bì lòo ni

màtsyè. ²³ Là a mbo bi'i, bi'i kii ñke'enə aa tsi'i n̄toò Kristo wa yii mə bi le ñkwèentə yi a ati b̄aṅṅə b̄aṅṅə aà. BaYuda bi kwàntə ghu ṅwo, bi'tizi Nwí bi logè a n̄ àj̄ntə annù. ²⁴ Là a mbo bə bii mə Nwí à twòṅ m̄ə waa aa, kə a bə baYuda kə baGrikia aa oo, boṅ n̄toò m̄ə yú i laa mbə Kristo yii mə à ni mida'a mi Nwí ñki mbə m̄ətsyè mi Nwí aà. ²⁵ Nloṅ m̄ə àyoo yii mə a finə aj̄ntə ànnù Nwí aa, à ni m̄ətsyè, n̄tsyatə m̄ətsyè mi ñm̄is̄oṅə. Ayoo yii mə a mfinə aborəkə Nwí aa, a bə m̄idà'à n̄tsyatə mida'a mi ñm̄is̄oṅə.

²⁶ Wa'atə n̄ àjàṅ m̄ə n̄ le mbə aa bilim mbá m̄bɔṅ tá Nw̄iṅḡoṅ à twoṅə ghuu. Nyoṅə a ni m̄ətsyè mi mbi mù, kaa n̄ le ñki'i ṅḡaṅ m̄ətsyè b̄ə; kaa ñki'i n̄ àdà'à yí tsu ki n̄tswe, kaa ñki'i b̄ə bi wè ki mbə. ²⁷ Nw̄iṅḡoṅ à le mb̄aṅṅə n̄tsɔ'ɔ ayoo yii mbi i logè n̄ àj̄ntə ayoo aa, mə yu d̄ir̄isə atu ṅḡaṅm̄ətsyè ghu. Ñki n̄tsɔ'ɔ ayoo yii mə mbi i logè n̄ àj̄ntə n̄tsɔ'ɔ ayoo aa mə yu d̄ir̄isə atu ṅḡaṅada'a ghu. ²⁸ A le n̄tsɔ'ɔ ayoo yii mə mbi i le si l̄i n̄tsa'a mə a ni tikùm aa, tsi'i ṅjoo j̄ii mə i si ghu tswé aa, mə yu ta ṅgi'i n̄ ṅjoo j̄ii mə i tswé ghu, mbi i logè n̄ ṅjoo àt̄indùu aà. ²⁹ La a bə mə kaa mbə ṅu a ki'i n̄t̄i yi a nsi mi'i Nwí ka ṅkwɛɛ. ³⁰ Nw̄iṅḡoṅ à logè m̄ə ghuu ṅghirə n̄ tswé n̄ ànnù yí m̄ɔ'ɔ bu bi Kristo Yesu. Nwí a tigè ṅghirə Kristo à bə m̄ətsyè mi'inə, n̄tsya a ṅj̄im Kristo, ànnù yi'inə a tsinə a nsi mi'i Nwí, a logè yi'inə bi'inə tigè b̄ə bi. A ketə m̄iṅk̄irə mi innù j̄i bi a nu bi'inə. ³¹ Tsó mə a bə laa aa, aj̄aṅ m̄ə àṅwà'ànə Nwí a swoṅ aa mə, “Mb̄ə ṅu tsu a tɛ'è ti kwèe n̄t̄i yi, a ká ṅkwɛɛ aa mbi'i b̄ə ṅgaa Mmà'àmbi.”

2

Ntoò mbi'i Yesu Kristo yii mə bi le ñkwèentə yi a ati b̄aṅṅə b̄aṅṅə aà

¹ Bilim mbá nòò wa mə m̄ə le nzi a mbo bù a ñkè'enə n̄toò Nwí ya mə i le n̄lèəntə aa, kaa m̄ə le ñki'i m̄ighàà m̄i wè, kə m̄ətsyè mi mbi mù logè ñke'enə ghu b̄ə. ² Nloṅ m̄ə m̄ə le ṅkòṅ m̄ə m̄ə l̄i'inə ṅḡoṅ innù tsim tigè ki swoṅə tsi'i ànnù Yesu Kristo yii mə bi le ñkwèentə yi a ati b̄aṅṅə b̄aṅṅə aà. ³ M̄ə le n̄tswe a tit̄i bù aa tsi'i tsó aborikə ayoo, m̄bɔ'ɔ, n̄tsiginə. ⁴ N̄ighàà na a mbo bù kaa à le ñki'i n̄ighàà ni m̄ətsyè m̄ii mə b̄ə beentə aa b̄ə. A le mb̄aṅṅə m̄bə bə n̄ighàà n̄ii mə ni le si d̄i'i mida'a mi Azwí Nwí aà. ⁵ Ma mùu aj̄aṅ tá àb̄iint̄i yuu tá à tsuu bə ni m̄ətsyè mi b̄ə i yəgitə m̄baṅṅə yəgitə bə ni m̄idà'à mi Nwí.

M̄ityè mi Nwí

⁶ Là, bi'i d̄i'i innù ni m̄ətsyè a mbo bə bii mə bi kwe a múm Azwí Nwí aà ka mə kaa à si m̄ətsyè mi mbi mù bə, kə m̄ətsyè mi b̄ə bii bi bu'utə mbi yu aà; bii mə bi tswé n̄ n̄tsya aà. ⁷ Bi'i d̄i'i aa m̄ətsyè mi Nwí m̄ii mə mi ləəntə aa, mə Nw̄iṅḡoṅ à le nan̄sə n̄ləə t̄ét̄è n̄loṅ n̄igha'a ni'inə aà. ⁸ Kaa ṅḡaṅmbu'utə mbi j̄u le wa'à zi tá à laa atu bo. Bo le mbaa nzi, boṅ kaa bo le ṅwa'à a Mmà'àmbi yii mə à tswé ni n̄igha'a aa a ati b̄aṅṅə b̄aṅṅə kweəntə. ⁹ A bə aa tsó mə bi ṅwa'anə a múm àṅwà'ànə Nwí m̄ə, “Ànnù yii mə kaa ṅu à lèè wa'à yə kə ṅyu'u aa, ànnù yii mə kaa ṅu à lèè ṅwà'à m̄òòntə mə mbə a fe'è aa,

àa yu yïi mæ Nwĩngòŋ à tàŋtə nləə a mbo bè bii mæ bi kɔŋə yi aà.”

¹⁰ Nwĩngòŋ à dǐ'i mæ a mbo bǐ'inè ñtsya a nǐm Azwĩ Nwĩ. Nlɔŋ mæ Azwĩ Nwĩ a lɔɔ ŋgòŋ ìnnù tsɪm, ñlɔɔ, ñlɔɔ nǐ ìnnù Nwĩ jii i naŋsə ntsotə aà. ¹¹ Kaa nù dǎŋ yii mæ mbə a zi ìnnù jii mæ nù wa'atə kaa à si ghu bə ñtsyatə a azwĩ yi yii mæ a tswe ghu múm nú aà. A kǐ mbə ŋgĩŋ ŋgĩŋ mæ kaa mbə nù tsù kaa mbə wa'á ìmòòntə Nwĩ zi ntsyatə Azwĩ Nwĩ. ¹² Kaa bǐ'inè sǐ aa àzwĩ yǐ fàa mbi kwɛrə, bǐ'inè baŋnə ŋkwɛrə aa bə Azwĩ yii mæ Nwĩ à too a mbo bǐ'inè aa, tǎ zi ŋgòŋ ìnnù tsɪm jii mæ Nwĩngòŋ à fa ntəŋə yi'inè ghu aà. ¹³ Tsó mæ a bə laa aa, kaa bǐ'i si annù ma yu aa nǐ mǐghàà mǐi mæ mǐtsyè mi bə dǐ'i a mbo bǐ'i aa dǐ'i. Bǐ'i dǐ'i aa nǐ mǐghàà mǐi mæ Azwĩ a dǐ'i a mbo bǐ'i. Ntɔ'otə nǐ ìnnù Azwĩ a mbo bè bii mæ bi tswe nǐ Azwĩ aà. ¹⁴ Nù yii mæ kaa à sǐ nǐ Azwĩ tswé aa, kaa mbə kǐ'i ìnnù jii mæ Azwĩ Nwĩ a fa aa kwɛrə. Ghu mbo, à nǐ àjĩŋtə annù, kaa mbə a tɛ'ɛ kǐ'i naŋsə nzi. Ghu mbo, à nǐ àjĩŋtə annù. Nlɔŋ mæ mbə bi kǐ ñzi ndùú yi, ntsya aa tsi'i a nǐm Azwĩ. ¹⁵ Nù yii mæ à tswe nǐ Azwĩ aa, à zi ajàn yii mæ mbə yu ká ñlɛntə ìnnù tsɪm, lá kaa mbə nù tsù wa'á ñlɛntə annù yi bǎŋnə ñzi ¹⁶ Aà ajàn mæ àŋwà'ànə Nwĩ a swɔŋ aa mæ,

“Mbə ìmòòntə Mmà'àmbi aa a zǐ wò aa ɛ?
Mbə, a yǐ aa a dǐ'itə wò aa ɛ?”

Lá a mbo bǐ'inè, bǐ'inè tswe nǐ ìmòòntə Kristo.

3

Ŋgǎnfà'à Nwĩ

¹ A nswɔŋ annù nǐkɔŋ a bilim bǎ, kaa mè kǐ wa'á a mbo bù ló ŋghàà aa tsi'i tsó mæ ghàà a mbo bè bi Azwĩ. Mè kǐ ghàà a mbo bù aa tsi'i tsó bè bǐ fàa mbǐ, kè tsi'i tsó a mbo bɔŋkhə a múm àbiiintǐ. ² Mè kǐ si nɔŋsə ghuu aa nǐ nǐbəə, kaa à kǐ wa'á mǐji mǐ tǐi bə, ñlɔŋ mæ kaa nǐ kǐ burə tǐ kwe ŋkù'ù a nǐ. I zǐ ywe'e tsítsɔŋ, kaa nǐ burə tǐ kù'ù. ³ Nlɔŋ mæ nǐ burə ka kǐ tswe ntswɛntǐ yùú tsi'i tsó bè bǐ fàa mbǐ. Ajàn yii mæ àghə'əŋə bo bi àyɔŋ a tswe a tǐtǐ bù aa, nǐ burə kǐ bə aa tsi'i bè bǐ fàa mbǐ, àkòrə nǐzǐ yuu a kǐ mbə aa à yǐ bǎ fàa mbǐ. ⁴ Nǐ yi tǐ swɔŋnə i swɔŋə nǐ mæ, “Mè laa mbə nù Paul.” Nù yǐ mɔ'ɔ a kǐ ñswɔŋə nǐ mæ, “Mè nǐ nù Apollos,” nǐ si ghìrə aa tsi'i tsó ñumìsɔŋ aa ɛ?

⁵ Apollos à laa mbə wo aa ɛ? Paul a kǐ mbə wo aa ɛ? Bǐ'i ghensə mbə aa tsi'i ŋgǎnfà'à mæ bi le ŋkwetə a ŋghìrə mæ tǎ nǐ nǐŋ mǐntǐ muu a nu Yesu Kristo. Nù nǐ bǐ'i a fà'à aà àfà'à yii mæ Mmà'àmbi à fa ghu mbo aà. ⁶ Mè le mbwe'e, Apollos a tsútə, Nwĩngòŋ a ghìrə mǐji mya mæ kwé. ⁷ Nù yii mæ a bwe'e aa nǐ wa yii mæ a tsútə aa, kaa bo sǐ àyòò tsu bə. Nù yii mæ à nǐ nù aa, à laa mbə Nwĩ, ñlɔŋ mæ a ghìrə mǐji mya mǐ kwé aà. ⁸ Nù yii mæ a bwe'e aa, bo bǐ nù yii mæ a tsútə aa, bo yu ku'unə. Nwĩngòŋ à ka yǐ kǐi twu ŋkabə àfà'à nù i yòŋə a ñjìmə àfà'à yii mæ à fà'à ghu mbo aà. ⁹ Nlɔŋ mæ bǐ'i laa mbə bə bii mæ bǐ'i fà'a a abo mɔ'ɔ bǐ'i bǐ Nwĩ; nǐ bə ñsòò Nwĩ, mbə ndǎnwĩ yii mæ bi bɔɔ aà.

¹⁰ Nyonə a nǐ ìbòŋ Nwĩ yii mæ à fa a mbo mæ aa, mè kǐ fà'à aa tsi'i tsó nù yii mæ à zi afà'à yǐ, ntumə atsəndá, nù dǎŋ a tigè mbɔɔ nda ghu. Tǎ nù ñtsɪm yii mæ a bɔɔ nda ghu aa tǎ à ka ntsyəsə nǐ yi. ¹¹ Nlɔŋ mæ

kaa mbə bi wa'à atsənda yī dān bū ntum, n̄tsyatə ya yīi mə bī tē'è më ntumə aa, a bə Yesu Kristo aà. ¹² A nghèe a n̄i n̄joo j̄ii baa bɔɔ ghu aa, bə bī mɔ'ɔ ka yi ki bɔɔ n̄i àt̄i gold, kə ni yī silva, kə n̄i n̄gò'ɔ at̄indù. Tā bī mɔ'ɔ ka mbɔɔ n̄i it̄i, kə n̄k̄n̄kà'à, kə n̄gèè. ¹³ Bī ka yi yə a ajàn mə àfà'à n̄jū a tinsə mbə aà, wa njwi mə Kristo à ka yi fūrè i d̄i'ì aà. Nlɔn mə maa njwi, bī ka yi ywe'etə afà'à n̄jū tsim ni mɔ'ɔ, tā mɔ'ɔ tɔɔ nd̄i'ì ajàn mə a t̄ii mbə aà. ¹⁴ Belə mə mɔ'ɔ i bə tsuu nda yīi mə bi le mbɔɔ wa atsənda aa i t̄òò tā i wo, bɔn n̄jū wa mə à bɔɔ aa, à ka kwere m̄itsɔ'ɔnə mi ifà'à mi. ¹⁵ Belə mə mɔ'ɔ i tɔɔ nda ya, bɔn n̄jū wa mə à b̄òò aa à ka bwe. Yumbɔn à ka ban̄nə nyweenə, lā i yweenə aa tsi'ì t̄s̄ò à kh̄ə mf̄è'è aa wa mum mɔ'ɔ.

¹⁶ N̄i s̄i zi mə n̄i laa mbə ndāmà'anw̄i, Azw̄i Nw̄i a tswé ni a m̄um nu bù aa ε? ¹⁷ Mb̄ə n̄jū tsu a ta n̄gi'ì n̄i ndāmà'anw̄i bɔn Nw̄i à ka k̄ii ta n̄gi'ì ghu n̄jū. Nlɔn mə ndāmà'anw̄i i laa aà, bù n̄i it̄u mb̄īn̄jū gh̄uu, n̄i n̄i ndāmà'anw̄i. ¹⁸ Tā n̄jū n̄ib̄u gh̄uù tā tsuu ib̄īn̄jū yi ki bwe'esə. Mb̄ə n̄jū n̄ib̄u gh̄uù a wa'atə mə yu ni n̄jū m̄itsyè n̄yon̄ə bə ni figè yī fàa mbi, a ku'ùnə mə tā à bə n̄ ntigə aj̄nt̄ə t̄a nan̄sə tswe ni m̄itsyè. ¹⁹ Nlɔn mə àyoo yīi mə mbi yū i l̄ogè ni m̄itsyè aa, à ni aj̄nt̄ə ayoo a n̄si mi'ì Nw̄i. An̄wà'anə Nw̄i a swon mə, "Nw̄i n̄gɔn̄ a ko n̄gàn m̄itsyè n̄yon̄ə aa a n̄j̄m n̄lwee yàà." ²⁰ Adigə an̄wà'anə Nw̄i yī mɔ'ɔ a ki mb̄u n̄swon mə, "Mmà'à mbi à zī inn̄u j̄ii mə n̄gàn m̄itsyè bi wa'atə aà, mə inn̄u j̄ii bi wa'atə aa à n̄i àdàn̄ə d̄an̄ə." ²¹ Ma mùu ajàn, tā n̄jū tsu à tsuu nt̄ii yi ki kwèè m̄bi'ì n̄gaa bə, n̄lɔn mə n̄joo tsim i tswe aa a mbo bù. ²² Paul ni Apollos ni Peta, n̄i mbi yū, n̄tswènt̄ii bo n̄iwò, n̄òò ts̄its̄on̄ kə n̄òò yīi a zī aa, ma juu inn̄u tsim à n̄i juu. ²³ Bù, n̄i tswe aa mbo Kristo, Kristo a tswe a mbo Nw̄i.

4

N̄gǎntoo Kristo

¹ A bɔn mə tā n̄i logè yī'ì tsi'ì t̄s̄ò n̄gǎnfà'à Kristo j̄ii mə Nw̄i à lèə mə tā b̄i'ì ka n̄lentə inn̄u Nw̄i j̄ii mə i le n̄tswe a alò'òsə aà. ² Ann̄u yīi mə a ku'unə a mb̄ò n̄gǎnfà'à t̄s̄ò ma wa a n̄gh̄irə aa à n̄i mə tā à ka mfa'a a mbo tā àfà'à yī tsi'ì n̄i n̄t̄ii yī tsimè. ³ A mbo mə à n̄i tsi'ì m̄únts̄ir̄ə ànn̄u mə mbə n̄i k̄a n̄sa'a n̄àà, kə më m̄b̄ə m̄bi yū i k̄a n̄sa'a n̄àà a korè. Kaa m̄əmb̄on̄ kaa mə si atu ib̄ii n̄jū gha sa'a. ⁴ N̄t̄ii gha i laà, la, kaa i ki'ì d̄i'ì aa mə mbə bi wa'á isa'a a nu m̄ə n̄in̄ə. N̄jū yīi mə a sa'a n̄àa laa à bə aa Mmà'àmb̄i. ⁵ T̄s̄ò mə a bə laa aa, tā n̄i tsuu isa'a n̄jū tsu l̄ò ts̄ərə ti gh̄ə mə n̄òò à kù'ú. Ann̄u n̄ts̄ərə isa'a n̄jū n̄lwi'isə a tswe n̄i n̄yū'utə n̄òò wa mə Mmà'àmb̄i à ka yī zī aà, n̄lɔn mə à ka yī fi'isə inn̄u alò'òsə j̄ii mə bə le si gh̄irə a m̄úm m̄f̄ii idigè aa, k̄ii k̄è'è min̄an̄ yīi mə bə le n̄tan̄t̄ə n̄ləə a m̄úm nt̄ii bo aà. A ka yi bə aa tsi'ì maà n̄òò mə n̄jū n̄tsim à ka yī kwere miyà a mbo Nw̄i ajàn mə à kù'ùnə ghu mbo aà.

⁶ Mə fa ib̄īn̄jū yī'ì Apollos t̄s̄ò figè ma gh̄u aa, n̄lɔn n̄gaa yūù, mə tā n̄i yөгə ann̄u yīi mə n̄igh̄àà n̄úlà n̄i nan̄sə n̄swon̄ə aà, "N̄i tsuu ki gh̄irə i tsyà n̄i ànn̄u yīi mə bi n̄wa'anə aà;" m̄b̄i'ì n̄jū n̄ib̄u gh̄uù a k̄a n̄kwèe nt̄ii yi mbi'ì n̄gaa n̄jū m̄ò'ɔ, m̄b̄an̄n̄ə n̄ka n̄tsa'a n̄i yī m̄ò'ò. ⁷ N̄jū yīi mə à gh̄irə gho mə tā ò kò'ɔnə n̄tsya b̄ə b̄i mɔ'ɔ aa, à n̄i wò aa ε? Njoo

tsim jii mæ ò tswè ni ju aa a si Nwî fa aa ε? Mbə ò tigè m̀bu aa ηkwεε ntii gho aa mæ akə tsi'i tsó kaa bi si aa fà fà aa ε?

⁸ Ni lòò aà ñswòŋə mæ ni tswè mē nî ñjoo tsim jii mæ ni lòò aa ε? Ni tswè mē nî àfù'u tsim aa ε? Ni tigè mē mbə bifò, ka mæ b'i si bifò tsitsòŋ bə aa ε? Mə yè'ətə mə boŋ ni laa tɛ'ε mbə bifò tá tá b'i inè ka nsa'a nifò nya bitsimè. ⁹ A fi tsi'i tsò Nwîŋgòŋ à fa aà àdigə nlwî'i ñjim a mbo b'i'ì ηgǎŋntoo ji, tsi'i tsó bə bii mæ bi tswè ni ηkwə a nsaam, tá mbí ñtsim i yə waa, ni baangel, ni bàmisòŋə. ¹⁰ Mbi'i ηkwî Kristo b'i'ì ni ìbèrè, ni bàŋnè mbə ηgǎŋmitsyè a mum Kristo. B'i'ì bɔrè, ni bàŋnè ñtii. Bi tsa'à nì y'i'ì mbaŋnə ηŋenə ni bù. ¹¹ Yi nywe'e tsitsòŋ, b'i'ì tswè nî ñjî, ñjî ñkî i yanə nî y'i'ì, b'i'ì wɛ'è nî bikürè bitsè'è. Bi ghoo nî y'i'ì, b'i'ì tsiŋə ηkarə ni idigə idigə, ¹² b'i'ì nwugè nî ìbii nú y'i'ì mfa'a ni mitii nî mbó mi'i. Bi yi nnij ndòò a atu b'i'ì, b'i'ì bàŋnè ñnij mbɔɔnə. Bi yi ntì tso'c akòrə y'i'ì, b'i'ì tswá ñtii y'i'ì; ¹³ bi yi mbəgitè y'i'ì, b'i'ì kwî'i nî mighàà mi bònə. Nyi nywe'e tsitsòŋə, a mbó m̀bi, b'i'ì bə aa ñtsà'à, ñjoo jii mæ bi mè'è aà.

¹⁴ Kaa mè si ma yú a mbo bù ηwà'ànə aa mæ mæ ghèrè tá àtú yuu dirə bə. Mə bàŋnə ηwà'ànə aa a ndi'itə bù tsó bɔò ba bii mæ mè kòŋə aà. ¹⁵ Ka mæ ni tswè ni bə b'i ghà'à ηgha'a mæ bi di'itə nî ghuu tsi'i tsó bə bi Kristo aa, Taà ghùù à naa tsi'i yî mò'ò, ñloŋ mæ mè tigə mbə aa Taà ghùù yî ñdanwî ñtsya a ñjim ntoo yî ñsiginè ya yii mæ mè zi ni yu a mbo bù aà. ¹⁶ Mə tigè ñdi'itə nî ghuu mæ tá nî ka ηŋe'esə akòrə ñizi yá. ¹⁷ A bə ñji'ì ànnú yii mæ mè too Timoti, mú ghà a ñjim Kristo, yii mæ mè kòŋə aa, yii mæ a fà'à a mbo Mmà'àmbi ni ñtii yî tsimè aà. A ka zî i wa'atə a mbo bù, binòŋsè bii mæ mæ yòŋə a múm ñtswéntii yá yî mfi a mum Kristo, bii mæ mæ kii ndi'ì a mbó ñdanwî ñtsim, a idigə tsim jii mæ mæ ghèè ghu aà.

¹⁸ Bù b'i mo'c ηŋee nú juu, a bə tsi'i tsó ni wa'atə ni mæ kaa mè ka wa'á ghuu bú ñzi ηghantə. ¹⁹ Lá Mmà'àmbi, à bə bii boŋ mè ka zî ghantə ghuu a ni mú àtii noò. Mə zi boŋ mè ka wa'a aa tsi'ì innú jii mæ ηgǎŋŋee nu mà jû i swon aa i yu'ù, mè ka kii yə mitii myaa. ²⁰ Nloŋ mæ kaa ànnú nifò Nwî kaa a si aa annú nighàà ni ntsù bə, a bə aa annú mida'a. ²¹ Ni kòŋ mæ akə aa ε? Ni kòŋ mæ mè zi aa bə ni ηgwàn a mbo bù, kè ni lòò aa mæ mè zi nî àkòŋnə nî àbònə aa ε?

5

Annú Ajirè a múm ñdânwî

¹ Bi nanşə ηkè'ènə a mbo mè mæ ajirè a tswè a titii bù, mbə abuu ajirè yii kaa a si a titii bii'izi Nwî tɛ'ε ntswe aà. Nloŋ mæ, ñu a lògè ni a ηkwε taà yî. ² Ni tərè aa ε? A ku'unə aa mæ boŋ ni bàŋnè ñyè'ə aa yè'è. Tá nî fi'isə a ηú yii mæ a ghèrə ajànə annú ma yú aa a titii bù.

³ Ka mæ mè si a titii bù a nî ìbii nú gha tswé aa, mè bàŋnə ntswe a titii bù a múm Azwî. Mə tsərè mæ isa'a ηú yii mæ à ghèrə ajanə annú ma yú aa tsi'ì tsó mè tswè a titii bù. ⁴ Nòò yii mæ ni boontə nî ìkúm Mmà'àmbi Yesu y'i'inə aa, àzwî ya a tswé bu bo, ni màdà'à mi Mmà'àmbi y'i'inə Yesu Kristo, ⁵ nî fà ηú ma ghú a mbo Satan mæ tá à ta ηgi'ì a nî ñjyánú yî. Mə mbə àzwî yí a yí mbaŋnə nyweenə wa njwî Mmà'àmbi lè.

⁶ Ajàn yii mæ ni ŋee nú juu aa kaa a si ku'unə. Ni si zi mæ, mulii mbè'è àbaa i ghèrè mamù'ù ηkyá àbaa a ko'ò aa ε? ⁷ Ni koo alwènə

mbè'è àbaa yí lwèn ya mæ à ni innù jì bî a titii bù mfi'isè, mæ mbè nì laa le. Boŋ nì ka tigè bè tsi'í tsò ñkyá àbaa yí fii yii mæ kaa mbè'è àbaa kaa ì sî ghu tswé. Nòò ìkòò Passa yii bî lógè mé Kristo yii mæ à ni mú mbînjèrè ìkòò Passa yí'inè wa mmà'à Nwí ghu aa, à kù'u mē. ⁸ A boŋ mæ tá bî'inè tigè nji ikòò ma ghú, kaa wa'à jî aa bè nì àbaa yii mæ tswè nî mbè'è àbaa yí ñlwèn ya aa, mæ a nî àbî'intii bo bî innù jì bî aa, bî'inè banjè ka nji bè nî àbaa yii mæ kaa mbè'è àbaa ì sî ghu tswé, mæ nì ntii yí làà bo bî ànnù nîŋkoŋ aà.

⁹ Mè le ñŋwà'ànè wa múm àŋwà'ànè ya mæ mè le ntsyàsè a mbo bù aa mæ tá nì tsuu aa bu bî ñgàŋajirè kî karè. ¹⁰ Kaa mè le si wa'à aa ñgàŋajirè jii mæ à ni bē bî mbi aa, kē bē bii bî ghotè njoo aa, kè banŋámighee, kè ñgāŋmii bînwīŋgòŋ bî adāŋdāŋè swonè bē, ñloŋ mæ ma mùu ajāŋ a ka dī'í mæ nì ma'atè mbi yù ñghèe a adigè yí dāŋ. ¹¹ Mè le mbāŋnè ñwa'anè a mbo bù aa mæ tá nì tsuu kî karè aa bŭ bî ñù tsù yii mæ a twon ibii nú yí mæ yu ni ñdīm yí'inè, lá ànnù ajirè bo bî annù ñghotè njoo, nî ànnù mbii bînwīŋgòŋ bidāŋdāŋè, ànnù nswon ànnù yí bî a atu ñù, ni ànnù nno mīlù'ù mbaanè bo bî ànnù iyèrè a tswé ghu nu aà. Tá àjīnè yuu bî ajāŋ ñù ma ya tá à tsuu burè bè bē!

¹² Nloŋ mæ àya a nsa'a bē bî abeè à nî àkè aa è? Nì tswè aa nì nsa'a bē bii mæ bî tswè a múm ñdānwī. ¹³ Nwīŋgòŋ a sa'a bē bii mæ bî tswè a abeè aà. “Furè nì ñgāŋabî'intii a titii bù.”

6

Annū nsomsæ Mu Kristo nsomsæ yí mò'ò

¹ Mbè ñù nìbù a tswè nî àbèè bo mu Kristo yí mò'ò, à ghìrè àkè mæ tá à lógè isa'a wa ñghèè nì ghu a mbo bē bii annù yaa sî tsinè, mbāŋnè mmà'atè a ñghèè nì ghù a mbo bē bî Nwí tá bî lentè aa è? ² Nì sî zi mæ bē bî Nwí ka yí sa'a mbi yù aa è? Mbè a bē mæ nì ka yí kî sa'a mbi, boŋ mbè a tigè ñtsya ghuu a nlentè bōō bî innù tsò ma bú aa mæ akè aa è? ³ Nì sî zi mæ bî'inè ka yí sa'a bangel aa è? Mbè a bē ma mùu ajāŋ boŋ nì bāŋnè nanjè nzi nsà'à innù jì fāa mbī. ⁴ Mbè ñjan innù tsi'í tsò ma jya ì yí mfè'è, nì bāŋnè ñlógè ñghèè nì ju bē a mbo bē bii mæ ñdānwī tsa'à, mæ tá bî lentè aa a ya aa è? ⁵ A boŋ mæ tá àdīrètu tswa ghuu. A bē mæ kaa ñù yí mò'ò à sî a titii bù tswè mæ à tsyèsè nzi nlentè innù abèè a titii bōō bî Kristo aa è? ⁶ Lá Mu Kristo a bāŋnè lógè nì Mu Kristo yí mò'ò ñghèè nì ghu a kōrè a mbo bītī bii Nwí mæ bî ka nsa'a isa'à yí.

⁷ Tsi'í ajāŋ mæ innù ìbèè kōrè ì tswè a titii bù aa, a dī'í mæ nì wò mē. Nì sî zi mæ a bōŋtè mæ mbè ñù a bāŋnè ñghìrè ibi a nu bù aa è? Nì sî kî nzi mæ a bōŋtè mæ mbè bî bāŋnè ñtwèe bē ñjoo juu ñkwèrè aa è? ⁸ Lá bu bīmbōŋ, nì bāŋnè ñghìrè nì ibi, mbāŋnè nì njoo bē ñkwèrè, bo bii mæ à nì bōō bî maà buu aà.

⁹ Nì sî zi mæ kaa bē bii annù yaa a sî tsinè aa kaa bî ka yí wa'á annù nifò Nwí jî aa è? Nì tsuu ibii nú ghuu kî bwe'esè, ñgāŋatsùurè, ñgāŋmii bīnwī bidāŋè dāŋè, kē ñgāŋajirè, kè mbāŋnè ñlógè mbāŋnè, kē bāŋgyè bî ñlógè bāŋgyè, ¹⁰ kē bāŋgāmighee, kē bē bii bî ghotè nì njoo tsi'í ghòtè ñlèè, kē banómbaanè, kē ñgāŋmbègè bē, bo bāŋgāmighee, wa kaa bo ka yí wa'á a mum annù nifò Nwí kuù. ¹¹ Bù bî mò'ò le mbè aa maa ajāŋè, lá bî sī'í mē ghuu, ñghìrè nì tigè bē bî Nwí bii bî làà aa,

ngahirè annù yuu a tsinè, ní ìkúmm Mmà'àmbí Yesu Kristo bo bì a múm Azwí Nwí yí'inè.

¹² “Mbè mè tse ghìrè ìnnù tsímè mè mè kòṅ aà.” Lá kaa ìnnù tsím i si kwetè. “Mbè mè tse ghìrè ìnnù tsímè jii mè mè kòṅ aà.” Lá kaa mè ka kí'i abù'u a mbó ànnù tsu bē. ¹³ Nù tsù à tse swonj mè, “Miji tse aa a mbó àtò'ò, àtò'ò a kí ntswe aa nlonj miji.” Ìṅṅ, à ní ànnù nṅkonè, lá Nwṅṅ à ka yí bwesè ma jyaà njoò tsímè. A nghèe a ní ìbìnnù gho, kaa i sè tse aa a nji mǎghàbè ghu. Ìbii nú gho i tse aa a mbo Mmà'àmbi yii mè a sa'a aà.

¹⁴ Nwṅṅ à lè mbènnè Mmà'àmbi yí'inè a niwò, à ka yí kii bènnè yí'inè ni màdà'á mi.

¹⁵ Nì sè zi mè mibii mi nú muu mi laa mbè mbèe nu Kristo aa ε? Mè ka lògè mbèe nú Kristo i tigè ghìrè tá i bē mbèe nú àkwàrè aa ε? Kaa ma ya mbè a wa'à fè'è. ¹⁶ Kè nì sè zi mè nù yii mè à bòònsè mbii nú yí bo àkwàrè aa bo yu tigè mbè aa àyoo m'ò aa ε? A ajàn mè àṅwà'ànè Nwí a swonj aa mè, “Bo bya bi baa, nù bàṅnè wa bo màṅgyè wa, tigè mboonsè mbè nja nu yí m'fùurè.” ¹⁷ Lá nù yii mè à bòònsè mbii nú yí bo Mmà'àmbi Kristo aa, bo yu tigè aa Azwí yí fùurè.

¹⁸ Nì ka ṅkhè ìnnù ajirè. Ìfànsènnù jii m'ò jii mè nù a ghìrè aa, kaa i si aa ìbìnnù yí m'òntè. Lá nù yii mè a jii mǎghàbè aa, a fànsè aa annù a nu mbii nú yí. ¹⁹ O sè zì mè mbii nú yò i laa mbè ndá Azwí Nwí yii a tsew múm nu wò, ya yii mè a lo mbo Nwí aa ε? Wa kaa ìbii nú gho i sè aa mbo wò tswè i tsew aa a mbo Nwí. ²⁰ Wa à lè nyuu gho aa nì àtìndùu, ma mùu ajàn a kù'unè mè tá ò ka gha'asè bē Nwí nì mbii nú yò.

7

Ìbetè nlonj annù niyò'ò

¹ Tsitsòṅ, a nghèe a ní ìnnù jya mè nì lè ṅwà'ànè mibetè gha ghu nlonj annù niyò'ò aa, àkwí'i a ní mè, nù à bē tuu màṅgyè kí m'òntè boṅ a boṅè. ² La a ku'unè mè tá nùmbàṅnè ntsim à tsew ní ṅgwé yí, tá màṅgye ntsim à kí ntswe ní ndoò yí tá kí khè ìkwà'ànè jii tsew nlonj annù ajirè aà. ³ A boṅ mè tá nùmbàṅnè à ka ngahirè ìnnù tsím jii mè i ku'unè aa a mbó ṅgwé yí, tá ṅgwé yí à kii ngahirè ní ìnnù tsím jii i ku'unè a ngahirè a mbo ndoò yí aà. ⁴ Nlonj mè kaa màṅgyè à sè ní àdà'à a atú ìbii nú yí tswé, a bàṅnè ntswe ndoò yí ntswe nì yu. Kaa nùmbàṅnè à sè ní àdà'a a atú ìbii nú yí tswé, a bàṅnè ntswe ṅgwé yí ntswe ní àdà'à ghu nú. ⁵ Tá nùnnbù tá tsuu nù yí m'ò nì ìbii nú yí kí yumè ti ghè mè bo yu biinè mè bo yu ghìrè maa ajàn nlonj aa mè bo lòc nlògè nò ma wa tsà'atè Nwí ghu aà. Maa ajàn, bē nò ma wa a tsya, bo bú ṅghèe ní m'ò jii nka ntswe fu tsó màṅgyè bo ndoò, ta wa'a abwarè a mbo Satan lô mfa mè tá à kwa'anè waa tá bo wo nlonj mè ka bō s' ntswá ìbii nú waa zì aà.

⁶ Mè swonj ma laa a mbii mè nì ghìrè, kaa mè si aa ndi'i a mbo bù fa. ⁷ Nlonj mè a mbo mè, mè yè'ètè mè boṅ bù bitsim bē aa tsó mè; lá nù yí m'ò yí m'ò'ò à tsew aa nì mii m'òṅnè mii mè Nwí à fà aà; nù yí m'ò'ò a tsew ní àbèṅ yuà nù yí m'ò'ò a bàṅnè tsew ní àbèṅ yí.

⁸ Tsitsòṅ mè swonj yuà ànnù aa a mbo bē bii mè bì sè yò'ò aà, bo bì a mbo b'kwí'í, mè a boṅ mè tá bo tsew tsi'í bobo, tsi'í tsó mè. ⁹ Lá m'ò

nyùn nì bù tuu ntswâ ìbiiñú yi zi, a yò'ò, a boŋ mæ tá à yò'ò, òntsyatə a ajàŋ mæ à ka tswe ti yò'ò, i bàŋnə ki lòò. ¹⁰ A mbo bə bii mæ bi yò'ò aa, mè fâ ndi'i yii kaa i si aa yà bə, òlo aa bə a mbo Mmà'àmbi aa mæ, tá mǎngyè tsuu ndoò yi ló mà'atə, ¹¹ lá mbə a ma'atə yi, a tigè òntse tsi'i yù, kə a bú mbii nzi bo yu mǎnsə isa'á waa yu. Tá nǔmbàŋnə à tsee ngwé yì kii ló tuu.

¹² A bô àbùgè bə, mè swõŋ ànnù yii mæ kaa a si bə Mmà'àmbi swonə aa mæ: Mbə mu Kristo yì mbàŋnə a tswe ni mǎngyè yii mæ kaa à sɿ Mmà'àmbi bii, la ŋkòŋə nî n̄bu ŋka ntswe bo yu, a tsee yi ló tuu. ¹³ Mbə mǎngyè a ki ntswe nî ndoò yii mæ kaa à si Nwí bii, la ŋkòŋə ni mæ yu ka bu tswe bo yu, a tsee yi ki tuu. ¹⁴ Nlon mæ ndoo wa mæ à si Kristo bii aa Nwí à tigə mbii yi tsi'i tsó nù yì, nyon aa a njim ngwé yì wá. Mǎngyè wa mæ à si Kristo bii, Nwí a kɿ mbii yi tsi'i tsó nù yì, òntsyaa aa njim ndoò yì wa mæ à ni mu Kristo aa. Nlon mæ a laa tuu ma mùu ajàŋ bə, boŋ kaa bɔɔ buu ka wa'á bɔɔ bii mæ bə laa bə. Lá Nwí à bii waa a tsó bɔɔ bii bi laa aa.

¹⁵ Lá ndoo wa, kè mǎngyè wa mæ à si Nwí bii aa, a ka nlɔɔ ntuu ngwé yi kè ndoò yì, tá mu Kristo wa a bii. Maa ajàŋ kaa ayoo a wa'á mu Kristo yì mbàŋnə kə yì mǎngyè kwerə, à tse ghírə ànnù yii mæ a ku'unə ghu mbo aa, òlon mæ Nwí à twonə yi'inə aa mæ tá bi'inə tswe nî mbɔɔnə. ¹⁶ Wò mu Kristo yì mǎngyè, ò zì aa fə mæ mbə Nwí a wa'á njim wò tsyá nyweensə a ndoò ghò aa ε? Wò, ndoò, ò zì aa fə mæ mbə Nwí a wa'á njim wò tsyá nyweensə ngwé ghò aa ε?

Ni ka nstwe ntswénti yùu nyon aa ajàŋ yii mæ Nwí à twonə ghu aa

¹⁷ Tá nù yì mɔ'ò yì mɔ'ò ka ntswe ntswénti yì nyon nî ànnù yii mæ Mmà'àmbi à fa ghu mbo ŋki twon yi ghu aa. Ma yú à ni ndi'i yii mæ mæ fa a mbo ndanwí tsi'i tsimə aa. ¹⁸ Mbə a bə mæ Nwí à le si twonə gho aa le boŋ bi nètə mē gho, ò tsee ki lòò nlò'òsə àlensə ma yá. Kè mbə a bə mæ Nwí à le si twonə nî gho aa, kaa bi wa'á gho nètə, ò tsee ki lòò mæ bi nètə ghó. ¹⁹ Nlon mæ, kə bi nètə nù, kə bi wa'á yi nètə, bəə boŋ ma ya à ni tsi'i ànnù dǎŋə dǎŋə. Ànnù yii mæ a tswe ghu aa a nî ŋka yu'unə ndi'i Nwí. ²⁰ Tá nù òntsim à tswe tsi'i ajàŋ yii mæ à le mbə a noò yii mæ Nwí à le ntwon yi aa.

²¹ Nwí à le si twonə nî gho ò bə aa àbù'ù aa ε? Tsèè gho ki kwé'ε. Lá mbə ò zi àjàŋ yii mæ mbə ò fɛ'è wa ndábù'ù, ò fɛ'è. ²² Nlon mæ àbù'ù yii mæ Mmà'àmbi à twon mē yi aa, à bə aa nù yii mæ kaa à si a ndábù'ù tswé a mbo Mmà'àmbi. A ngɿŋ ngɿŋ, nù yii mæ kaa à sɿ abù'ù bə, Mmà'àmbi a twonə yi aa, à bə aa àbù'ù Kristo. ²³ Wa Nwí à lèè n̄baa nyuu ghuu nî àtindùu. Maa ajàŋ tá ni tsuu abù'ù n̄màsɔŋ bú bə. ²⁴ Bɔɔ bi maà, tá nù òntsim à tswe bo Nwí a nî àdigə yii mæ à le ntswe ghu a noò yii mæ à le ntwon yi ghu aa.

Ibetə nlon bə bii mæ bi si yò'ò aa bo bi bikwí'i bi bǎngyè

²⁵ Tsítsɔŋ, a ngɿɿ a ni ànnù bə bii mæ bi si yò'ò aa, kaa mæ si nî ndi'i yii mæ i lo a mbo Mmà'àmbi aa tswé a mfa a mbo bo, lá mæ fa amòntə ya a mbo bo, tsi'i tsó nù yii mæ, a njim ŋko mǎlɿnə Nwí, bi tse bii ànnù yii mæ a swon aa. ²⁶ Nlon ngi'i yii mæ i tswe tsítsɔŋ aa, mæ mòntə mæ a boŋ aa mæ tá nù à tswe ti yò'ò.

27 O tswé nì mǎngyè aa ε? Tsee kí lóo mǎ o tuu yi. O sì nì mǎngyè tswé aa ε? O tsee kí lóo mǎngyè a nyò'ò. 28 Lá m̀bè ò yò'ò bon̄ kaa ò si aa annù yí bi ghìrè. Kè m̀bè m̀mǎngyè a kí nyò'ò bon̄ kaa à si aa annù yí bi ghìrè. Lá bè bii mǎ bi yò'ò a aa bi tswé nì ñgí'ì ñlòñ ìnnù mbi jù. Mè lóò nì mǎ tá nì tsuu a nì ma yaà ñgi'ì kuu.

29 Bóo bi maà, ànnù yíi mǎ swon̄ aa a bǎ aa mǎ, nòò wa à ghù'ùtè mǎ ñtigè tsi'í abó. A ku'unè mǎ, nloginè tsítsòñ, tá bè bii mǎ bi yò'ò aa, tá bi tigè ntswe tsi'í tsó kaa bo sì nì bǎngyè tswé, 30 Tá bè bii mǎ bo yè'è aa, tá bo tswé tsi'í tsó bè bii mǎ kaa bo sì yè'è aà. Tá bè bii mǎ bi doritè aa, tá bo tswé tsi'í tsó bè bii ka bo si doritè. Tá bè bii mǎ bi yuu njoo aa, tá bo tswé tsi'í tsó bè bii mǎ kaa bo sì nì njoo tswé. 31 Tá bè bii mǎ bi tswé nì njoo mbi jù n̄fa'a nì ju aa tá bo tigè ñghìrè tsi'í tsó kaa bo sì nì ànnù ghu tswé. Nlòñ mǎ mbi yù, a ajàn̄ yíi mǎ i tswé tsítsòñ aa, i tsyà nii aà tsyà.

32 Mǎ lóo mǎ tá nì tsee ìnnù kí wa'a. Nù yíi mǎ à sì yò'ò aa, tá à ka wa'atè bǎ àjàñ mǎ mbè yu ká n̄fa'a afà'a Mmà'àmbi ñka nlóo nì mǎñjì yíi mǎ yu ka kí ghìrè Mmà'àmbi à ka ndoritè ghu aà.

33 Nù yíi mǎ à yò'ò aa, a wa'a aà ìnnù jì fàa mbi. Nlòñ mǎ a lóò aà ñka ñghìrè ìnnù jìi mǎ i ka ghìrè tá ñgwé yí doritè aà. 34 Maa ajàn̄, a tigè ñtǎa a titì. Mǎngyè yíi mǎ à sì yò'ò aa, kè m̀m̀nggòò mǎngyè, a wa'atè aa bǎ ajàn̄ yíi mbè yu ghìrè ìnnu Mmà'àmbi, ñlóo nì àjàñ yíi mǎ mbè yu lèè ìb̄innù yi bo bi àzwí yi a laà. Lá mǎngyè yíi à yò'ò aa, a wa'atè aa bǎ ìnnù jì fàa mbi, ñlóo nì àjàñ yíi mǎ mbè yu ghìrè ñdoò yí a ka ñdoritè aà.

35 Ma swon̄ ìnnù jù tsim̄ aa a ñkwetè bù ghu. Kaa mǎ si lóò aa ñjì'ì ñkya nn̄n̄ḡ ghuu ghu. Mǎ lóò aa bǎ mǎ tá nì ka ñghìrè annù yíi mǎ a ku'unè aa tá tigè zi a ajàn̄ m̀bè nì fa m̀b̄b̄ m̄i nú mùu mitsim̄ a mfà'á ìfà'a Nwí nì m̀nt̄t̄ muu mitsim̄.

36 Ñghèe nì nù yíi mǎ à kòsè mǎ ñgwé yí aa, mbè a yè mǎ kaa yu sì annù yíi mǎ a ku'unè a mbo m̀m̀m̀ngyè wa bù ñghìrè, kè ñyè mǎ yu lòò si'ì, a b̄on̄ mǎ tá bo yò'ò tsó mǎ à lè nte'e wa'atè aà. A bǎ ghìrè ma mùu ajàn̄ bon̄ kaa à sì aa annù yi bi ghìrè. 37 Lá m̀bè nù a ka'a mǎ kaa yu ka wa'á yò'ò, ti ghè mǎ bi gaansè yi aa gǎansè, lè à kí mǎ ñka'a mǎ yu ka kí tswa ìb̄innù yi, a ghèe nì m̀b̄ii tsee m̀m̀m̀ngyè m̀òòntè, ñzi mǎ yu ghìrè aa annù yí siginè. 38 Maa ajàn̄, nù yíi mǎ à yò'ò aa, à ghìrè ànnù yí siginè, lá nù yíi kaa à sì yò'ò a aa ghìrè aa ànnù yíi mǎ a bon̄ ntsyàtè aà.

39 Mǎngyè n̄yò'ò à lwí'ì tsó mǎngyè n̄yò'ò aa a nì nòò yíi mǎ ñdoò yí à tswé nt̄t̄ aà. Lá m̀bè ñdoò yí wa a kwo, bon̄ mbè a yò'ò ñù yí dàn̄ yíi mǎ à kòñ aa, mǎ mbè a bǎ mu Kristo. 40 Lá a nì à yaà àm̀òòntè, à bǎ tsuu bú yò'ò bon̄ à ka kí doritè tsyàtè. Mè kí m̀b̄ii mǎ Azwi Nwí a tswé a m̀m̀m̀ ñt̄t̄ mǎ.

8

Abetè ñlòñ miji müi mǎ bi mà'á b̄inwí ghu aà

1 T̄tsòñ, ñghèe nì m̄jì müi mǎ bi mà'á b̄inwí ghu aa, b̄i'ìnè zi tsi'í siginè mǎ, “B̄i'ìnè bitsim̄ zì ìnnù,” tsi'í a ajàn̄ mǎ nì swòñḡ aà, “Nzi ànnù a ghìrè nù a ñeè nì nú,” lá a b̄añnè m̀bè akòñnè mǎ a ghìrè a kwé. 2 Mbè nù tsu a m̀òòntè mǎ yu zi ànnù tsu, bon̄ kaa à burè t̄i zi

ɲkù'unè a ajàŋ yïi mæ boŋ à zi aà. ³ Lá m̀bæ ɲù a kɔŋə Nwĩ, boŋ Nwĩ à zi ɲù ma wá.

⁴ ɲgħɛɛ nĩ ànnũ ɲji m̀ji m̀i mæ bi ma'a b̀nwĩ ghu aa, “b̀i'inè zi mæ b̀nwĩ ma bú laa mbæ m̀kobæ kaa wa'à nĩ ǹtswèntĩ tswé,” ɲki nzi mæ, “Nwĩŋgɔŋ à bæ aa tsi'ĩ yu yigè.” ⁵ ɲjoo jĩ mɔ'ɔ i tswè ghu bi twɔŋè ni b̀nwĩ a aburè kè a nsyê, “b̀nwĩ” ma bú bo bi “b̀immà'àmbi” bi tswè ghu a nɔɔ nɔɔ, ⁶ lá a mbo b̀i'inè, b̀i'inè zi mæ Nwĩŋgɔŋ à tswè ghu aa tsi'ĩ yĩ m̀fùùrè, m̀bæ Taà yĩ'inè, yïi mæ à ǹŋsə ɲjoo t̀sim, ɲki m̀bæ yu yïi mæ b̀i'inè tswè ǹtswèntĩ yĩ'inè ɲlɔŋ ɲgaà yĩ aà. M̀mà'àmbi à kĩŋ m̀bæ aa yĩ m̀fùùrè, m̀bæ Yesu Kristo, yïi mæ Nwĩ à lɛ ǹŋsə ɲjoo t̀sim ǹtsya ghu nu, b̀i'inè k̀i ǹtswe nĩ ǹtswèntĩ yĩ'inè ǹtsya aa ghu nú aà.

⁷ Lá kaa si b̀ê bitsim b̀ê mæ bi zi ma yaà ànnu. Bè bĩ mɔ'ɔ bi tswè ghu b̀i mæ bi m̀i'inè m̀ê ni b̀nwĩŋgɔŋ bi dàŋè dàŋè, ɲji ni m̀ji m̀ ma mú tsi'ĩ tsò m̀i mæ bi ǹŋsə mà'à aa b̀nwĩŋgɔŋ bi dàŋè dàŋè ma bú ghu. Ajàŋ mæ bo m̀ɔntə mæ bi ghìrè aa annu yïi mæ kaa a si ku'unè, ɲji aa, m̀ntĩ myaa m̀i m̀i bɔrə aa, mi tigè ɲsa'a nĩ waa. ⁸ Kaa m̀ji si ghìrè mæ tâ Nwĩ à beentə yĩ'inè. M̀bæ b̀i'inè tsuu ji, kaa b̀i'inè wa'á ayoo tsu bwê. Bɛɛ b̀i'inè ji ji, kaa a wa'á yĩ'inè nĩ ànnu tsu kwetè.

⁹ M̀andoò ànnu yïi mæ à tswè ghu aa, à b̀ŋŋə m̀bæ aa mæ tâ ajàŋ yïi mæ ɔ zi mæ kè ɔ ji kè ɔ tswè tĩ ji kaa à si annu tsu kwetə aa, tâ à tsuu ɲgɔ'ɔ ǹtumé àkòrè a mbo b̀lĩm bo b̀i mæ m̀ntĩ myaa bɔrə aa bə. ¹⁰ Nlɔŋ mæ m̀bæ ɲù à yê gho, wò yïi mæ ɔ zi annu aa, ɔ jĩ ni a adigè yïi mæ bi mà'à b̀nwĩ ghu aa, boŋ à ka wa'à m̀ɔntə mæ o ghìrə aa annu yĩ sigìnè, ɲki ntigè ɲji nĩ yĩ ɲgaà yumbɔŋ, mæ m̀bæ àb̀iintĩ yi a bɔrə aa ɛ? ¹¹ ɲyɔŋə nĩ ànnu yïi mæ ɔ zi, ɲghìrè, mumaà ghò yïi mæ àb̀iintĩ yi a bɔrə a yə, m̀figìnè aa, yu wa yïi mæ Kristo à lɛ ɲkwo nlɔŋ ɲkwitù yi aa, ɔ b̀ŋŋə nzwitə yi aa b̀ê zwitè. ¹² Ma la a bə mæ, m̀bæ ɔ ghìrè ǹdĩm ghò a wò, ɔ zwitè ǹtĩ yi, nlɔŋ mæ à bɔrə aa, boŋ ɔ f̀nsə annu aa a mbo Kristo. ¹³ Ma mùu ajàŋ, m̀bæ annu m̀ji a bə ayoo yïi mæ mumaà à ka tsya ghu wò, boŋ kaa mè ka yĩ wa'á mbà bú ɲkurə, m̀b̀i m̀ ghìrè mumaà ghà a wò.

9

ɲjoo jũ mæ i ku'unə a mbo ɲgàŋntoo Kristo aà

¹ Mè si ɲù yïi mæ m̀ təə nĩ àtù ya bə aa ɛ? Mè si ɲgàŋntoo Yesu bə aa ɛ? Mè k̀i laa ɲk̀i'ĩ Yesu Krito M̀mà'àmbi yĩ'inè yə aa ɛ? Nĩ si abo afà'à ya a múm M̀mà'àmbi bə aa ɛ? ² M̀bæ b̀ê bĩ mɔ'ɔ ka nswɔŋə ni mæ m̀ sɪ ɲgàŋntoo Kristo bə, boŋ a mbo bù, m̀ nĩ ɲgàŋntoo Kristo. Nlɔŋ mæ ni laa m̀bæ àlènsə ya a nd̀i'ĩ mæ m̀ nĩ ɲgàŋntoo Kristo ³ A ni ǹghàà nũ mæ mæ swɔŋ a m̀f'i'ĩ ilèè gha a mbo b̀ b̀i mæ bi betə nĩ gha nĩ m̀ghàà aa nuà: ⁴ A si a bwarè yĩ'ĩ a ɲkwèrə m̀jĩ mi'ĩ bo bi m̀lù'ù mi'ĩ a mbo bù bə aa ɛ? ⁵ A si abwarè yĩ'ĩ a ǹlògə b̀ŋgyè bi'ĩ mæ bi'ibo ka nzinè tsi'ĩ tso ɲgàŋntoo Kristo jĩ mɔ'ɔ bo bi bɔɔ bi ma bi M̀mà'àmbi ni Peta bə aa ɛ? ⁶ Kè nĩ wà'àtə mæ à ni tsi'ĩ Barnabas ni mæ m̀ b̀i'iyu tswè nĩ ɲka m̀fà'a m̀i'ĩ yu m̀ji aa ɛ? ⁷ A ni ghuu sɔgyè mæ m̀bæ a kà m̀fà'a mbù ǹtwu nĩ yi yu m̀bɔŋ aa ɛ? A nĩ wò mæ m̀bæ a b̀ê àkò m̀lù'ù kaa wa'à nĩ m̀ntà m̀i iti m̀lù'ù mya ka ɲkya ɲji aa ɛ? A nĩ wò mæ m̀bæ a ka ntsee naà kaa wa'à nĩ m̀likè nàà wa ka nno aa ɛ?

8 Mə swonə ma m̀u ajàn aa nì àdà'à ǹm̀s̀on aa ε? Ǹǹs̀ə à laa wa'ă maa ajàn k̀ nswon aa ε? 9 Nlon mə bi nwa'anə a ni ǹǹs̀ə Moses mə, “Ǹi tsuu ntsu mb̀on kwere a noò ỳi mə i ǹǹ ansaɲ mfarə aà.” Kaa Nwì à s̀i ma nuu nìghàà ghaà aa nlon tsi'ì mb̀onə. 10 A s̀i ma nuu nìghàà ghaà aa nlon aa ǹgaa ỳ'ì aa ε? Bi le ǹwà'anə ma nuu nìghàà nlon aa ǹgaa ỳ'ì. Nlon mə ǹu ỳi a ligə m̀ji aa, bo b̀i ǹu ỳi a f̀u'ù m̀ji aa, a fà'à aa nwa'atə ni mə yu tswə ǹ ntswe ǹ m̀i m̀ji myá. 11 B̀'ì b̀ə m̀ə m̀ji m̀i Azwì a titì b̀u, m̀bə b̀'ì ka mbetə njoo mbi a mbo b̀u a di'ì mə b̀'ì betə si'ì aa ε? 12 Mbə b̀ə b̀i m̀'ɔ tswə ǹ àbwarə a mbetə a mbo b̀u bon b̀'ì s̀i ǹ àbwarə tswé ntsya waa aa ε? Lá, kaa b̀'ì k̀ wa'á ma yu àbwarə l̀gə. B̀'ì k̀ s̀i b̀aǹnə m̀bi innu tsim a nyə mə kaa mbə b̀'ì wa'ă ati taansə a m̀ǹj̀i ǹtoò Kristo. 13 Ǹi s̀i zi mə b̀ə b̀i mə bi fà'à a ndámà'anwì aa bi tswə ni m̀j̀i myaa aa ghu aa ε? B̀ə b̀i mə bi k̀i mfa'a ni a ǹkentə ni m̀'ɔ ni m̀'anwì bi k̀i ǹji aa njoo mmà'anwì. 14 A k̀i mbə a ǹg̀i ǹg̀i a ajàn mə M̀m̀'ambi à swon mə, b̀ə b̀i bi s̀ènsə ǹtoò ỳi ǹs̀ig̀nə ya aa, m̀j̀i myaa m̀i tswə ǹ ǹka mfè'ε aa ghu.

15 Lá kaa mə le ǹk̀'ì abwarə mà ỳu ỳi tsu l̀gə. Kaa mə si aɲwà'anə ỳu k̀i nwa'anə aa mə mə lontə njoo ghu, nlon mə, m̀b̀on mə kwo, ntsyatə ajàn mə mbə ǹu a kwere ànnu ỳi mə mə tərə ghu aà. 16 Kaa mə s̀i ǹ àdà'à a ka ǹkwèè ǹt̀i gha nlon mə mə swon ǹtoò ỳi ǹs̀ig̀nə ya aa tswé. A ǹ ànnu ỳi mə mə tswə ǹ ǹka ǹghìrə. Ǹg̀'ì ỳi ǹswèrè i ka kuu a nu mə mə mbə mə tsuu ǹtoò ỳi ǹs̀ig̀nə ya k̀i swonə. 17 aMbə mə ka mfa'a ma m̀u ajàn aa ǹ ǹk̀onə yà bon mə tswə ǹ m̀tsɔ'ɔnə m̀i ifà'à. B̀ə mə tuu aa ǹ ǹk̀onə yà k̀i fà'à bon à ni ifà'à mə Nwì à fa a mbo mə. 18 M̀tsɔ'ɔnə m̀i ifà'à ma m̀i tigə m̀bə aa akə aa ε? Tsi'ì mə mə ka nswonə ǹ ànnu Nwì ǹghìrə ni mə tá ǹtoò ỳi ǹs̀ig̀nə ya tá i bə ayoo t̀i ǹduu. Kaa ǹk̀'ì k̀ à ǹl̀ginə kwere ǹ àbwarə yá.

19 Mə laa mbə ǹu mə mə təə ǹ àtú yá, kaa mə s̀i abu'ù ǹu b̀. La mə b̀aǹnə ǹghìrə ib̀inú gha ǹ abu'ù ǹu ǹtsim, mə mbə mə ǹǹs̀ə swonə b̀ə b̀i ghà'atə bi z̀i a mbo Kristo le. 20 Mə ỳi t̀i fà'à bi'ì bi b̀Yuda aa, mə tswé tsi'ì tsɔ ǹu b̀Yudà, mə mbə mə swonə waa bi z̀i Kristo le? Ka mə m̀b̀on mə s̀i ǹ ǹka yon ǹǹs̀ə Moses tswə aa, mə tswé tsi'ì tsɔ mə ỳonə, a noò ỳi mə mə tswə bi'ì bi b̀ə b̀i mə bi ỳonə ma waa ǹǹs̀ə aa ta swonə waa. 21 A k̀i m̀bə ǹg̀i ǹg̀i mə noò ỳi mə mə tswə bi'ì b̀ə b̀i bi s̀i ǹǹs̀ə yonə aa, mə k̀i ǹtswe tsi'ì tsɔ bo, kaa ǹk̀'ì ǹ ǹǹs̀ə yonə mə mbə mə k̀i ǹswonə waa mfa a mbo Kristo le. Kaa mə si swon aa mə mə s̀i ǹǹs̀ə Nwì yu'unə. Mə ǹǹs̀ə tswə aa a j̀i'ì m̀k̀orə ǹǹs̀ə Kristo. 22 A mbo b̀ə b̀i mə bi b̀orə aa, mə k̀i m̀b̀orə mə mə swonə waa. Mə tigə m̀bi ǹ innu tsim nlon ǹkwítú b̀ə b̀tsim, mə mbə mə ghìrə innu tsim a nyweensə waa b̀i m̀'ɔ le. 23 Innu tsim j̀i kə mə ghìrə aa, mə ghìrə aa nlon ǹkwitu ǹtoò ỳi ǹs̀ig̀nə ya mə mbə mə tswə ǹ m̀b̀onə ỳi mə i tswə ghu aa le.

24 Ǹi s̀i zi mə bi ỳi ghèε a adigə ǹkhə ǹka ǹkhə aa a ghìrə ǹji aa tsi'ì ǹu ỳi m̀fuurə aa ε? A ku'unə mə tá ǹ ka ǹkhə ni m̀ǹj̀i ỳi mə ǹ ka j̀i. 25 Ǹu ǹtsim ỳi mə a ghèè ǹkhə aa, a tswa ib̀inú ỳi ni ǹg̀on innu tsimə, m̀m̀risə ǹ ib̀inú ỳi ni m̀ǹj̀i ma ghú aa mə yu kwere aa m̀yarìnə m̀i ǹg̀u'ù m̀i mə m̀i tsyà ǹi aà tsyà. Lá a mbo bi'inə, bi'inə tswə ǹ ǹghìrə maa ajàn a ǹkwere m̀i mə m̀i tswə ǹǹkonə aà. 26 Aá

ànnù yïi mē kaa mē si aa adàŋ dāŋə bu'usə ŋkhə, kaa ŋk'i i kii n̄fuu àa n̄fə'ə. ²⁷ Mə fūu ib̄inū gha, n̄tswa nyigə, mə mbə mē wa'à ka n̄swonə n̄i ànnù Nwī a mbo bādāŋ, nyi bāŋnə n̄saa miyār̄inə mi ŋgu'u myá.

10

Awà'asə n̄lon ŋgha'asə m̄ŋkobə

¹ B̄il̄m b̄a, mə l̄o mə t̄a n̄i zi mē, b̄it̄a bi b̄it̄aa bi'inə bi le si ȳonə mb̄a'à ya i kusə waa bo k̄i n̄too Ŋki miyaa ȳi Bagitə w̄a. ² Mbə ȳi mē bo le si yu'unə n̄i Moses, n̄yonə n̄i mb̄a'à ya ŋki too ŋki miyaa wa aa, a tigə mbə aa ŋk̄i ȳi mē bi le mb̄ònsə ŋkw̄erə t̄a tigə tswe a n̄ji'i m̄ik̄orə Moses. ³ Bo bi ts̄im bi le n̄ji m̄iji mi Azw̄i; ⁴ ŋki n̄no ŋk̄i Azw̄i, n̄lon mē ŋki wa ȳi mē bi le n̄no aa, i le mf̄'è aa n̄i Ŋḡ'ò Azw̄i ȳi mē i le si ȳonə waa laa, mbə Kristo aà. ⁵ Ka mē a le mbə ma laa aa, bo bi gh̄a'atə le ŋgh̄irə innū j̄ii mē kaa Nw̄ŋḡon̄ a le wa'à ghu doritə; a bē n̄ji'i ànnù ȳi mē bo bi gh̄a'atə le ŋkwokə n̄ja'anə a n̄ta'a miw̄èè miw̄èè aà.

⁶ Innū majū i w̄a'asə n̄i ȳi'inə aa mē t̄a b̄i'inə tsuu ki ȳè'ətə a ŋgh̄irə ìbi ts̄o mē bo le ŋgh̄irə aà. ⁷ N̄i tsuu m̄ŋkobə ki m̄ii ts̄o mē bo bi m̄o'c le si m̄ii aà; n̄lon mē bi laa ŋw̄a'ànə a m̄um̄ aŋw̄a'ànə Nw̄i mē, “Bè byà le n̄tswe n̄syə a n̄ji ŋki no, m̄b̄inə n̄tigə mbenə.” ⁸ B̄i'inə tsuu m̄ib̄i m̄i nū m̄i'inə n̄i àtsūurə fa, ts̄o mē bo bi m̄o'c le ŋgh̄irə, n̄dūu waa, n̄tsu'ù m̄ighum̄ mi mbaa n̄tsò tarə bi w̄o a n̄jwi ȳi m̄f̄ūurə ŋkwokə aà. ⁹ B̄i'inə tsuu a Mm̄a'ambi i kw̄a'ànə, ts̄o mē bo bi m̄o'c le ŋkw̄a'ànə ȳi, a too no i zwitə waa aà. ¹⁰ N̄i tsuu ki nurikə k̄è ki gh̄aantə tsi'i ts̄o ajāŋə mē bo bi m̄o'c le ŋgh̄irə, Nw̄i a too Angel N̄iwo wa, a z̄i n̄zwitə waa aà. ¹¹ Innū ma jū i le mf̄'è a nu bo aa a ŋw̄a'asə àbùgə bē, bi k̄i ŋw̄a'ànə aa a n̄di'itə ȳi'inə. N̄lon mē b̄i'inə tswe aa a noò ȳi mē n̄ò n̄l̄w̄i' i m̄bi à k̄a mē aa ŋkoontə aà.

¹² Mbə ȳi mē a bē ma mùu ajāŋ aa, a ku'unə mē t̄a n̄u ȳi mē a m̄òntə mē yu t̄ə aa, t̄a ka n̄tsyəsə m̄bi' i a l̄o ŋwo. ¹³ Kaa àkw̄a'ànə ȳi tsu a burə t̄i a mbo bù ti z̄i ȳi mē kaa a le'è wa'á a mbo bē bi m̄o'c gh̄èè, Nw̄ŋḡon̄ a l̄èè n̄i ŋk̄a'á ȳi, kaa mbə a wa'à m̄a'atə mē t̄a àkw̄a'ànə à kuu a nu bù ȳi mē a tsyatə m̄it̄i muu. L̄a a n̄i akw̄a'ànə ȳi mē i z̄i a nu bù aa, a k̄ii m̄fa n̄i m̄an̄j̄i ȳi mē n̄i ka khè ghu aà, t̄a t̄a n̄i zi m̄an̄j̄i ȳi mē mbə n̄i tsw̄a n̄t̄i ghuu ghu.

¹⁴ Ma mùu ajāŋ mb̄a b̄il̄m b̄a b̄ii mē mē k̄onə aa, n̄i ka ŋkhə a ŋka mm̄ii m̄ikobə. ¹⁵ Mə gh̄aà a mbo bù aa tsi'i ts̄o bē b̄ii mē bi tswe n̄i m̄itsyè; mbə n̄i tse kyəsə at̄u yuu n̄i ànnù ȳi mē mē swon̄ aa siḡinə.

¹⁶ N̄d̄on̄ n̄b̄oonə ya ȳi mē b̄i'inə no m̄fa n̄i m̄bi'ikə a mbo Nw̄i aa, i si aa ȳi'inə a m̄um̄ àl̄əə Kristo boonsə aa ε? Abaa ya ȳi mē b̄i'inə k̄ii mbatə aa, a si aa ȳi'inə k̄ii mboonsə a n̄i m̄b̄inū Kristo aa ε? ¹⁷ Ts̄o mē abaa ya a n̄i tsi'i ȳi f̄ūurə, b̄i'inə b̄ii mē bi gh̄a'atə ŋkurə n̄i abaa ya ȳi f̄ūurə aa, bi tigə aa m̄b̄inū ȳi m̄f̄ūurə.

¹⁸ N̄i wa'atə baIsrael, ts̄o mē bo le si fa n̄i n̄joo mm̄a' à n̄i Nw̄i ghu ŋk̄ii n̄ji n̄i n̄joo ma jya ji m̄o'c aa, n̄joo m̄a jū i le wa'à n̄i waa aa boonsə boonsə a m̄um̄ ànnù Nw̄i aa ε?

¹⁹ Mə swon̄ə ma ȳu ànnù, n̄swon̄ aa mē akə aa ε? Mə m̄iji m̄ii mē bi m̄a' à m̄ŋkobə ghu aa à n̄i àyoò tsu aa ε? Kè f̄ŋkobə f̄ii mē bi m̄ii aa,

à ki mbə ayoō tsu aa ε? ²⁰ N̄gan! Annù ȳi mə mə swon̄ aa, à ni mə, bī yi mfa njoō jù a mbo m̄n̄kobə, bī fa aa a mbo b̄idemon, kaa bī si aa a mbo Nw̄i fa. Kaa mə̄ si l̄ò̄ mə̄ tá bu b̄idemon boonsə̄ ànnù. ²¹ Kaa mbə̄ ni wa' à kà no n̄i nd̄on̄j Mmà' àmbī n̄kiī nno n̄i nd̄on̄j b̄idemon. Kaa mbə̄ ni wa' à ka n̄ji ni a atet̄ Mmà' àmbī n̄kiī n̄ji n̄i a atet̄ b̄idemon. ²² Bi' inè̄ ka twebə̄ a aghè' ènə̄ nt̄on̄j Mmà' àmbī aa ε? Bi' inè̄ m̄oontə̄ mə̄ bi' inè̄ t̄iī n̄tsyà̄ yi aa ε?

²³ “Mbə̄ ò tse gh̄irə̄ innù ts̄imə̄,” l̄a kaa à si innù ts̄im̄ j̄iī mə̄ o gh̄irə̄ aa, mə̄ mbə̄ i kwetə̄ n̄j b̄ə. “Mbə̄ ò tse gh̄irə̄ innù ts̄im̄,” la kaa si innù ts̄im̄ j̄iī mə̄ o gh̄irə̄ aa mə̄ mbə̄ gh̄irə̄ ò kwe nt̄insə̄ a mum Mmà' àmbī b̄ə. ²⁴ Tá n̄j ȳi m̄'ò̄ ȳi m̄'ò̄ tsuu tsi' ī ànnù ȳi mə̄ a b̄on̄jə̄ n̄iī aa ki l̄ò̄, m̄ban̄nə̄ n̄ka n̄l̄oō bə̄ innù j̄iī mə̄ i ka kwetə̄ nd̄im̄ ȳi aà. ²⁵ Jī n̄ī m̄ijī bo bī m̄bà̄ ȳi mə̄ bī fèè̄ a m̄itaa, n̄tsuū ibetə̄ j̄iī mə̄ i ka ki gh̄irə̄ tá m̄int̄iī muu ka ns sa' a n̄ī gh̄uu aa ki betə̄. ²⁶ N̄lon̄j mə̄, “Mb̄ī yu n̄ts̄im̄ bo bī n̄joò̄ ts̄im̄ j̄iī i t̄swe gh̄u aa, à nī j̄ī Mmà' àmbī.” ²⁷ Mbə̄ n̄j ȳi mə̄ à si mu Kristo bə̄, mbə̄ a twon̄jə̄ gh̄uu a nda yu mə̄ tá n̄ī zi n̄ji, nī b̄iī n̄gh̄eε, n̄ī jī ayoō ȳi mə̄ à fa a mbo bù aa, n̄tsuū ibetə̄ j̄iī mə̄ mbə̄ i gh̄irə̄ m̄int̄iī muu ká n̄sa' a gh̄uu aa ki betə̄. ²⁸ La mbə̄ n̄j a swon̄j a mbo bù mə̄, “M̄ijī muà, à nī m̄ijī m̄iī mə̄ bī ma' a aa b̄inw̄ī gh̄u,” n̄ī tsuū jī, n̄lon̄j n̄kw̄itu n̄j wa ȳi mə̄ à swon̄j a mbo bù aà; n̄lon̄j mə̄ mbə̄ a gh̄irə̄ n̄t̄iī n̄j i sa' à ȳi. ²⁹ Kaa mə̄ si aa a m̄int̄iī muu swon̄jə̄, mə̄ b̄an̄nə̄ n̄swon̄j aa n̄t̄iī n̄j wa mə̄ à swon̄j annù ya a mbo bù aà. Mbə̄ ànnù ȳi mə̄ n̄j ȳi m̄'ò̄ a m̄ò̄nt̄è̄, m̄bə̄ a k̄īn̄ mə̄ ta m̄è̄ tsuu annù ȳi mə̄ mə̄ k̄on̄j n̄gh̄irə̄, gh̄irə̄ aa a ya aa ε? ³⁰ Mbə̄ mə̄ jī ayoō ȳi mə̄ jī aa, mfa m̄bi' ikə̄ a mbo Nw̄i, bī fá̄ īfir̄è̄ gha n̄lon̄j m̄ijī m̄iī mə̄ m̄è̄ jī mfa m̄bi' ikə̄ aa ε?

³¹ M̄è̄ swon̄j a mbo bù mə̄, k̄è̄ n̄ī ká̄ n̄jī jī, k̄è̄ n̄ī ká̄ n̄no no, k̄è̄ ànnù̄ tsu ȳi mə̄ nī gh̄irə̄ aa, n̄ī ka n̄gh̄irə̄ innù ts̄im̄ a n̄gha' asə̄ ĩk̄um̄ Nw̄i gh̄u. ³² N̄ī ka n̄tsyəsə̄ m̄bi' ī n̄ī l̄ó̄ n̄gh̄irə̄ n̄j tsu a w̄o, k̄è̄ n̄gan̄j a bə̄ n̄j baYuda, k̄è̄ n̄j à̄tōō d̄an̄j, k̄è̄ a b̄ə̄ bə̄ n̄gh̄ot̄é̄ bə̄ bī Nw̄i. ³³ N̄ī ka nywe' etə̄ n̄gh̄irə̄ ts̄ō m̄è̄, a aj̄an̄j ȳi mə̄ mə̄ k̄iī n̄gaansə̄ n̄ī m̄it̄iī ma mə̄ mbə̄ b̄è̄ b̄its̄im̄ ká̄ n̄dorit̄è̄ n̄ī innù ts̄im̄ j̄iī mə̄ mə̄ gh̄irə̄ aà. N̄lon̄j mə̄ kaa mə̄ si aa tsi' ī innù j̄iī mə̄ i b̄on̄j gha aa gh̄irə̄, m̄ban̄nə̄ n̄gh̄irə̄ aa b̄ə̄ innù j̄iī mə̄ i ka b̄on̄j b̄ə̄ b̄ī gh̄à' àt̄è̄, tá tá bo nyweenə̄.

11

N̄ywè' é̄ ayoō a atu a noò̄ n̄tsà' àtə̄ Nw̄i

¹ N̄ī ka n̄j' esə̄ n̄ī gh̄á̄ ts̄ō mə̄ mə̄ n̄j' èsə̄ n̄ī Kristo aà.

² M̄ə̄ beentə̄ gh̄u n̄lon̄j mə̄ nī wa' atə̄ n̄ī gha n̄kiī n̄j' esə̄ n̄ī gha n̄ī innù ts̄im̄ n̄kiī n̄l̄ə̄ n̄ī innù ts̄im̄ tsi' ī aj̄an̄j mə̄ mə̄ l̄ē nd̄i' ī a mbo bù aà.

³ La mə̄ l̄ò̄ mə̄ tá n̄ī n̄an̄sə̄ n̄zi siḡinè̄ mə̄, Kristo à laa mbə̄ atu a mbo n̄j̄umb̄an̄nə̄ n̄ts̄im̄, n̄j̄umb̄an̄nə̄ wa a k̄ī m̄bə̄ atu a mb̄ō n̄j̄gw̄é̄ ȳi. Nw̄i a k̄ī m̄bə̄ atu a mbo Kristo. ⁴ Maa aj̄an̄j, n̄j̄umb̄an̄nə̄ n̄ts̄im̄ ȳi a tsà' àtə̄ Nw̄i, k̄è̄ n̄swon̄jə̄ n̄ī n̄toò̄ Nw̄i n̄sō atsə̄' ətu aa, a d̄ir̄isə̄ aa atu Kristo ȳi à nī at̄ū ȳi aà. ⁵ L̄á̄ m̄an̄j̄yè̄ ȳi mə̄ a tsà' àtə̄ Nw̄i k̄è̄ n̄swon̄jə̄ n̄ī n̄toò̄ Nw̄i t̄ī kw̄erə̄ at̄ū ȳi aa a d̄ir̄isə̄ aà at̄ū ndoò̄ ȳi ȳi à nī atu gh̄u mbo aà, n̄lon̄j mə̄ a t̄igə̄ mbə̄ aa tsi' ī ts̄ō à k̄ōò̄ at̄ū ȳi. ⁶ Mbə̄ m̄an̄j̄yè̄ a tuu at̄ū ȳi kī kw̄erə̄, a b̄on̄j mə̄ tá à k̄ōò̄. Mbə̄ a k̄ī mbə̄ mə̄ à n̄ī ànnù n̄d̄ir̄ətu a mbo m̄an̄j̄yè̄ a n̄k̄ōò̄ at̄ū ȳi, a b̄on̄j mə̄ tá à ka n̄kw̄erə̄. ⁷ A laa n̄k̄u' ùnə̄ mə̄ tá n̄j̄umb̄an̄nə̄ tá à t̄see atsə̄' ətu kī s̄ō, n̄lon̄j mə̄ à t̄swe aa n̄ī m̄arè̄ Nw̄i

ηki mbə nigha'a ni Nwī aà; lá mànγγè à bə aa nigha'a ni ηumbāηnə. ⁸ (Nlōη mə kaa à le ηwa'a ηumbāηnə a nu mànγγè fε'ε. Lá mànγγè à le mbāηnə ñlo aa a nu ηumbāηnə. ⁹ Kaa Nwī à le ηwa'á ηumbāηnə ηki nnaηsə aa a mbo mànγγè. Lá à le mbāηnə ñnaηsə mánγγè ñlōη aa ηgaa ηumbāηnə.) ¹⁰ A nī ñji'í ànnu yīi mə a bōη mə tá mànγγè à tswe nī àlensə* a atu yu aà, ñlōη aa ηgaa baangel. ¹¹ (Ka mə a bə laa, a múm ñtswéntíí yí'inə a mum Kristo, kaa mànγγè à sí aa atu yu təə kaa ηumbāηnə a wa'á aa atu yu ki ntəə. ¹² Tsó mə mànγγè à le ñlò aa a nu ηumbāηnə aa, a ηumbāηnə aa a bāηnə ñtigə njwe nī mànγγè. Maa ajāη, ànnu jú tsim i lò aa mbo Nwī.)

¹³ Nī lentə tsi'í bù bímbōηə mə a ku'unə a mbo mànγγè a ntsá'atə Nwī ti kwere àtú yi aa ε? ¹⁴ Nī bə yə ajāηə mə Nwī à le naηsə mbi aa bōη a sì dí'í aa mə à nī ànnu ñdirətu a mbo ηumbāηnə a ñlèə ñnōηtú ji tá i sa'akə aa ε? ¹⁵ Lá mbə ñnōηtu mánγγè i sa'akə, i wa'á bāηnə ñzi aa bə nigha'a ghu mbo aa ε? Nlōη mə ñnōηtu mánγγè i tswe aa mə tá à ka ηwε'ε tsó àtsə'ə. ¹⁶ Mbə ηù tsù à lɔɔ a ηka ñligitə ma yú ànnu, a zi mə kaa bí'í kə ñghòtə sì nī nōηsə yí dan tswé ñlōη ànnu ntsá'atə Nwī.

Ntarə Mmàmbi

¹⁷ A nī juà ñdí'í mə i yòηə aa, kaa mə sì ghuu bù mbeentə ñlōη mə a yi mbə a noò yīi mə nī zi a ntsá'atə Nwī aa, nī ghìrə aa bə ànnu jīi i zī nī ñgi'í, kaa wa'á nī aa nī bōη zī aà. ¹⁸ A nī ànnu yi ntsyàmbī, bi swōη a mbo mə mə, nī yi mbòontə aa, nī yatə ghuu ntswe a ñjīm a ñjīmə, mə mɔ̀ontə mə ma yú ànnu mə mə yù'u aa à tse bə ànnu ññkōηə. ¹⁹ (Lá ànnu ayatə a tswe nī ñfè'ε a titi bù ta tá bə bīi mə bi ghìrə ànnu yīi a tsinə aa tá bi naηsə mfe'ε ntəə tá bí yə.) ²⁰ Nī yi mbòontə ti jī aa kaa nī wa'á aa ntarə Mmà'ambi wa jī. ²¹ Nlōη mə nī yi ti jī aa, ηù jī aa bə mīi mīji, ηù yī mɔ̀'ɔ a bāηnə ñtswe nī ñji, ηù mɔ̀'ɔ a nó mbaanə. ²² Ma yú a tsya aa la aa ε? Nī sì nī ñdùgə juu tswé a ηka ñji ghu kīi nno aa ε? Kə a bāηnə mbòηə aa mə tá nī ka ntsa'a nī ñghòtə, ñdirisə nī àtu bə bīi bi bōη ηjoo aa ε? Nī lòò mə tá mə swōη mə akə a mbo bù ñlōη ma yú ànnu aa ε? Mə beentə ghuu aa ε? Ngarη kaa mə ka wa'á beentə!

²³ Nlōη mə ànnu yīi mə mə swōη a mbo bù aa, mə le ηkwere aa a mbò Mmà'ambī, mə Mmà'ambī Yesu, ñtugə wa mə bi le mfèè yi aa, à le ñlògə abaa, ²⁴ ñfa mbi'ikə, mbatə, ñswōη mə, “A nī ñbīi nú ghá i ghuà, yīi mə mə ka fa a atu bù aà. Nī tigə ηghìrə ma mùu ajāη ηwa'atə nī ghá.” ²⁵ A ηgīη ηgīη, à le ηki ñlògə ñdōη a noò yīi bo le mmāηsə ñji aa, ñswōη mə, “Ñdōη yuà, à nī àkàà yī fii yīi mə Nwī à wàrə bú bo nī àlèə nú ya aà. Nī ka ηghìrə ma mùu ajāη a ηgōη bìnòò bitsim bīi nī no aa, a ηwa'atə ghá.” ²⁶ Ma la dí'í mə ηgōη bìnòò bitsim bīi nī kurə nī àbaa ma yú, ηkīi nno nī ñdōη mà yú aa, nī làansə aa ànnu ñlōη ñiwo nī Mmà'ambi nywe'e noò yīi mə à ka yi bú bīi aà.

²⁷ Maa ajāη, ηù yīi mə a kurə abaa yù ñkīi nno nī ñdōη Mmà'ambi ya a nī mánjī yīi mə à sì ku'unə aa, a wò aa ànnu nī ñbīinu Mmà'ambi nī àlèə nú yi. ²⁸ Tá ηù yī mɔ̀'ɔ yī mɔ̀'ɔ tá à ka ñlentə nī ñbīinú yi mbōη ki kurə nī àbaa ya kə kīi nno nī ñdōη yá. ²⁹ Nlōη mə ηù à bə jī kīi nno,

* **11:10** Atsə'ə ya yīi mə a tswé ghu atu aa a bə aa àlensə àdà'á yīi à tswe ni yu aà, kə àdà'á yīi mə bi tswe ni yu ghu atu aa.

tí zi mē à bē aa ìb̀hinu Mmà'àmbi bēə bon̄ à jì ñkì nno mbe'e aà ñd̀d̀. ³⁰ A n̄ ñjì'í ànnù ȳi mē bē bí ghà'àtè a tít̄i bu b̄i tigē ìborəkē bē, b̄i mō'ò ghòònkè, l̄e b̄i ghà'àtè k̄i mē ñkwokē aà. ³¹ A laa bē mē b̄i'ìnè lèntē mib̄i m̄i n̄u m̄i'ìnè ya'a, bēə bon̄ kaa ñj̄ Nw̄i ì s̄i a nu b̄i'ìnè kuu. ³² La Nw̄i a ñ̄n̄ ñgi'ì a nu b̄i'ìnè ñtsisē n̄i ȳi'ìnè ts̄its̄on̄ aa mē t̄á b̄i'ìnè ȳi tsuu b̄i'ìnè b̄i mbi a ñ̄m̄ bwe.

³³ Maa aj̄an̄ mb̄á b̄oò b̄i maà, n̄i ȳi mb̀òontè a ñ̄jì m̄j̄i m̄i Mmà'àmbi, n̄i yu'utè bē bí mō'ò. ³⁴ B̄e mē ñ̄j̄i ì t̄i yan̄ə ñ̄u, a foò ñ̄jì a nda yu, mē t̄á n̄i tsuu b̄an̄n̄ə b̀òontè aa a mb̀è'è ñd̀d̀ Nw̄i. A ñgh̄ēe n̄i ìnnù j̄i mō'ò jya, mē ka ȳi d̄i'it̄ə gh̄uu gh̄u a noò ȳi mē mē ka ȳi z̄i aà.

12

M̄it̄əñn̄è m̄i mē Azw̄i a fa aà

¹ L̄á ñgh̄ēe n̄i m̄it̄əñn̄è m̄i mē Azw̄i a faa aa, bil̄m̄ m̀b̄á, kaa mē s̄i l̀oò mē t̄á n̄i tswe t̄i z̄i. ² N̄i zi mē noò wa mē n̄i l̄e mbur̄ə t̄i a Kristo t̄i zi aa, b̄i l̄e mbwe'es̄ə gh̄uu n̄i b̄i m̄án̄j̄i bí ghà'àtè, ñl̄oḡə n̄i gh̄uu ñgh̄ir̄ə n̄i k̄á m̄m̄i n̄i ñku m̄iñkob̄ə. ³ Mb̀ēe mē a bē maa aj̄an̄ə aa, mē l̀oò mē t̄á n̄i zi mē, ñ̄u ȳi mē à tswe n̄i Azw̄i Nw̄i aa, kaa mb̄ə a wa'à swon̄ mē, “Ñd̀d̀ a atu Yesu.” Kaa mb̄ə ñ̄u wa'à k̄i ñswon̄ mē Yesu à n̄i Mmà'àmb̄i t̄i gh̄ə à tswe n̄i Azw̄i Nw̄i.

⁴ M̄it̄əñn̄è m̄i mē Azw̄i a fa aa, m̄i tswe aa a b̄əñ b̄əñə, l̄á m̄i l̀o aa t̄si'í a mb̄o Azw̄i ȳi f̀uùr̄ə. ⁵ M̄if̄a'à m̄i mē b̄i'ìnè f̄a'à n̄i a mbo Nw̄i aa m̄i tswe aa atu at̄u, l̄á b̄i'ìnè f̄a'à aa t̄si'í a mbo Mmà'àmbi ȳi m̄f̀uùr̄ə. ⁶ B̄im̄án̄j̄i b̄i mē b̄ə f̄a'a a mbo Nw̄i aa, b̄i tswe aa a atu t̄u. L̄á b̄im̄án̄j̄i b̄i af̄a'à ma bú bits̄im̄ aa a f̄á n̄i Nw̄i ȳi m̄f̀uùr̄ə, a b̄ə yu ȳi mē a gh̄ir̄ə if̄a'à b̄ə bits̄im̄ i gh̄ēe aà. ⁷ Azw̄i a fa n̄i ìnnù ma j̄u a atu tu a mbo ñ̄u ȳi mō'ò ȳi m̀o'ò mē t̄á kwet̄ə b̄ə bits̄im̄ə. ⁸ B̄i fa a mbo ñ̄u ȳi m̀o'ò, ñtsya a ñ̄m̄ə Azw̄i mē t̄á à ka ñgh̄aa n̄i ñ̄gh̄àà m̄i m̄itsȳē, m̄ban̄n̄ə mfa n̄i a mbo ȳi m̀o'ò mē t̄á à ka nt̄o'ot̄ə ñ̄gh̄àà n̄i Nw̄i. ⁹ T̄si'í Azw̄i ma ȳu a f̄á n̄i àb̄iint̄i a mbo ñ̄u ȳi m̀o'ò, m̄ban̄n̄ə mfa a ñka ñgh̄ur̄ə b̄ə a mbo ñ̄u ȳi m̀o'ò. ¹⁰ A gh̄ir̄ə n̄i mē t̄á ñ̄u ȳi m̀o'ò ka ñgh̄ir̄ə n̄i ìnnù j̄i ȳeyer̄ə. Ȳi m̀o'ò a ka nyu'u n̄i ñtoò Nw̄i ñswon̄ə, a mbo ȳi m̀o'ò, a gh̄ir̄ə mē t̄á à zi kwens̄ə a t̄it̄i izw̄i bo b̄i Azw̄i Nw̄i, a mbo ȳi m̀o'ò, a gh̄ir̄ə mē t̄á à zi ñgh̄àà m̄i gh̄àà m̄i f̄i, ñk̄i mfa a mbo ñ̄u ȳi m̀o'ò m̄it̄əñn̄è m̄i nt̄o'ot̄ə ñ̄j̄i'í m̄i gh̄àà m̄i f̄i mà m̄ú. ¹¹ M̄it̄əñn̄è ma m̄ú m̄its̄im̄, m̄i l̀o aa t̄si'í a mbo Azw̄i ma ȳá, a f̄á n̄i a mbo ñ̄u ȳi m̀o'ò m̀o'ò, a aj̄an̄ ȳi mē à k̄on̄ə aà.

Ȳdiḡə nu j̄i ghà'àtè a m̄um m̀b̄in̄u ȳi m̄f̀uùr̄ə

¹² Aj̄an̄ ȳi mē mb̄in̄u ì n̄i ȳi m̄f̀uùr̄ə m̄ban̄n̄ə ntswe n̄i ìdiḡə inu j̄i ghà'àtè aa, ñk̄i mbur̄ə ka k̄i b̄ə t̄si'í ìdiḡə nu mb̄in̄u ya aa, a n̄i ñ̄ḡiñ ñ̄ḡiñ aj̄an̄ mē b̄i'ìnè n̄i a nn̄ò l̄á m̀b̄ə ìb̄in̄u ȳi m̄f̀uùr̄ə a m̄um Kristo aà. ¹³ Nl̄on̄ mē b̄i'ìnè l̄e ñkw̄er̄ə aa ñk̄i Azw̄i ȳi f̀uùr̄ə a ñkuu a m̄um m̀b̄i nu ȳi m̄f̀uùr̄ə. (K̄ə ò b̄ə ñ̄u baYuda, k̄ə ò b̄ə ñ̄u baGrikia, àb̄u'ù k̄ə ñ̄u ȳi à s̄i àb̄u'ù b̄ə.) Nw̄i à l̄e ñk̄i ñgh̄ir̄ə b̄i'ìnè bits̄im̄ no aa Azw̄i ȳi f̀uùr̄ə.

¹⁴ Kaa mb̄in̄u ì s̄i aa n̄i àdiḡənu ȳi f̀uùr̄ə tswé, ì tswe aa n̄i ìdiḡənu nn̄ò nn̄ò. ¹⁵ Mb̄ə a b̄ə mē àk̄or̄ə a swon̄ mē, “Mb̄ə ȳi mē kaa mē s̄i abo b̄ə aa, kaa mē s̄i àdiḡənu b̄ə,” Kaa ma ya mb̄ə a wa'à gh̄ir̄ə mē t̄á à tsuu àdiḡənu b̄ə. ¹⁶ Mb̄ə a k̄i mb̄ə mē àt̄on̄n̄ə a swon̄ mē, “Mb̄ə ȳi

kaa m̀è s̀i ǹilì'i b̀è aa, kaa m̀è s̀i adìg̀enu b̀è," Kaa ma ya mb̀è a wa'à ghìr̀è m̀è t̀á à tsuu adìg̀enu b̀è. ¹⁷ A laa b̀è m̀è m̀b̀ìnǹù ǹtsim à ǹi ǹilì'i, b̀on̄ j̀i ka tìg̀è yu'u ǹi ìnǹù aa m̀è ak̀è aa ε? A laa b̀è m̀è m̀b̀ìnǹù ǹtsim à ǹi àt̀ònǹè, b̀on̄ j̀i ka tìg̀è l̀ùms̀è aa m̀è ak̀è aa ε? ¹⁸ Lá àjàn̄ ỳi m̀è b̀è aa, Nwìng̀òṅ à l̀è nnaṅs̀è idìg̀enu nnaṅ a m̀b̀ìnǹù aa ỳi m̀ò'ò ỳi m̀ò'ò a ajàn̄ ỳi m̀è à k̀òṅè aa. ¹⁹ Idìg̀enu m̀ájú t̀sim i l̀è mbaa b̀è aa t̀s̀i'ì ỳi f̀ùùr̀è, b̀on̄ m̀b̀ìnǹù i lo f̀è aa ε? ²⁰ Lá àjàn̄ ỳi a b̀è aa, idìg̀enu i gha'à, lá m̀b̀è m̀b̀ìnǹù ỳi m̀f̀ùùr̀è.

²¹ Kaa m̀b̀è ǹilì'i wa'á a mbo àbo swon̄ m̀è, "Kaa m̀è si ǹòò l̀òò." K̀è àtu a swon̄ a mbo m̀ìk̀à'à m̀è, "kaa m̀è si ǹòò l̀òò." ²² N̄gan̄ kaa a s̀i maa ajàn̄ b̀è, ǹlon̄ m̀è idìg̀enu j̀i m̀è i b̀àṅǹè ñkìr̀è t̀s̀i'ì t̀s̀ò i b̀òr̀è aa, à b̀àṅǹè m̀b̀è j̀i m̀è kaa m̀b̀è m̀b̀ìnǹù i wa'à f̀à'à t̀i ju. ²³ Idìg̀enu jya j̀i m̀è b̀i'ìnè l̀ènt̀è ǹi m̀è kaa i s̀i naṅs̀è ñk̀ò'ònè aa, à b̀àṅǹè m̀b̀è j̀i m̀è b̀i'ìnè l̀ènt̀è sigìnè. Jya j̀i m̀è b̀i'ìnè si l̀òò m̀è t̀á b̀i ka nyè aa b̀i'ìnè l̀èò sigìnè. ²⁴ Lá idìg̀enu jya j̀i m̀è i b̀on̄ a nyè aa, kaa b̀i'ìnè si k̀ìnt̀è. Lá Nwì à b̀àṅǹè nnaṅs̀è idìg̀enu aa a ǹi m̀ánj̀i ỳi m̀è àghu'usè ỳi ẁè a b̀àṅǹè ñghèε ǹi idìg̀enu jya j̀i m̀è bi m̀òònt̀è ǹi m̀è kaa i s̀i k̀ò'ònè aa. ²⁵ A ghìr̀è ma laa m̀è t̀á àfa'anè tsee a t̀it̀i idìg̀enu tswè, t̀á idìg̀enu jya b̀àṅǹè ka ǹlènt̀è ǹi waa bo ǹi bo. ²⁶ Adìg̀enu ya ỳi m̀ò'ò a laa b̀è ki yu'u nyan̄ b̀on̄ m̀b̀ìnǹù ỳá ǹtsim i yu'u ǹi ñyàṅh̀è; m̀b̀è a b̀è m̀è adìg̀enu ya ỳi m̀ò'ò a kwèr̀è ñghu'usè b̀on̄ ìb̀ìnǹù wa t̀sim i tswè ǹi ǹìdor̀è.

²⁷ Ts̀ìts̀òṅ, a mbo bù, ǹi laa m̀b̀è m̀b̀ìnǹù Kristo. Ǹù ỳi m̀ò'ò ỳi m̀ò'ò a b̀è adìg̀enu ỳi m̀ò'ò maa mum m̀b̀ìnǹù. ²⁸ Nwìng̀òṅ à t̀s̀ò'ò b̀è a m̀úm ǹd̀ánẁi m̀fa itu m̀f̀à'à a mbo bo. A l̀òg̀ìnè ntsò'ò ñg̀áṅntoo Kristo, ñyont̀è ǹi ñg̀áṅtoò j̀i, ñka nyont̀è, ntsò'ò ñg̀áṅnd̀i'ì ǹìghàà ǹi Nwì, ñka nyont̀è, ntsò'ò b̀è b̀ii bi ghìr̀è ìnǹù j̀i ỳèyèr̀è, nyont̀è ǹi b̀è b̀ii m̀è bi ka ki ghùr̀è m̀ìgh̀òò, ñki ntsò'ò b̀ikwet̀è, b̀ìtsyàsè a nd̀ánẁi, bo b̀i b̀è b̀ii m̀è bi ghàà m̀ìghàà m̀i f̀i aa. ²⁹ A ǹi b̀è b̀ìtsim m̀è bi b̀è ñg̀áṅntoo Kristo aa ε? A ǹi b̀è b̀ìtsim m̀è bi yu'u ǹi ǹtoò Nwì nswon̄ aa ε? A ǹi b̀è b̀ìtsim m̀è bi d̀i'ì ǹi ǹìghàà ǹi Nwì aa ε? A ǹi b̀è b̀ìtsim m̀è bi ghìr̀è ǹi ìnǹù j̀i ỳèyèr̀è aa ε? ³⁰ A ǹi b̀è b̀ìtsim m̀è bi tswè ǹi m̀ìt̀èṅǹè m̀i Azwì a ñghùr̀è m̀ìgh̀òò aa ε? A ǹi b̀è b̀ìtsim b̀ii m̀è m̀b̀è bi ghàà m̀ìghàà m̀i f̀i aa ε? A ǹi b̀è b̀ìtsim b̀ii m̀è m̀b̀è bi t̀ò'òt̀è m̀ìghàà m̀i f̀i mà mù aa ε? ³¹ A ku'unè m̀è m̀b̀è ǹi k̀á ñyè'ət̀è a ntswe ǹi m̀ìt̀èṅǹè m̀i Azwì m̀i k̀ò'ònè. Lá m̀è ka ghèè ǹi m̀b̀ii a nd̀i'ì m̀ánj̀i ỳi m̀ò'ò ỳi m̀è à b̀on̄ ntsyàt̀è a mbo bù.

13

Ak̀òṅǹè

¹ M̀b̀è m̀è z̀i ñghaa m̀ìghàà m̀i b̀è f̀aa m̀bi bo b̀i m̀ìghàà m̀i baangel, ǹtsuu ǹi àk̀òṅǹè tswè b̀èè b̀on̄ m̀è b̀è aa t̀s̀ò ñj̀on̄ ỳi m̀è bi bu'u, k̀è ñjoo j̀i k̀òò j̀i m̀è b̀è bi kwagè aa. ² M̀b̀è m̀è tswè ǹi adà'à a ka nswon̄ ìnǹù t̀s̀i'ì t̀s̀ò ñg̀áṅntoo Nwì, k̀è ǹtswe ǹi m̀ìtsyè a ǹz̀i ìnǹù j̀i l̀ènt̀è t̀sim; k̀è tswè ǹi àb̀iint̀i ỳi m̀è m̀b̀è a mwugè m̀ìnta'a ñghèè ǹt̀è'ε a adìg̀è d̀an̄, kaa wa'à ǹi àk̀òṅǹè b̀àṅǹè tswè, b̀on̄ m̀è b̀èè aa t̀s̀i'ì àyoo d̀an̄è ad̀an̄è. ³ M̀b̀è m̀è t̀è'è ñyatè n̄joo j̀á t̀sim, k̀è m̀fa ìb̀ìnǹù gha m̀è t̀á b̀i t̀òò nzwit̀è, ǹtsee ǹi àk̀òṅǹè i tswè, b̀èè b̀on̄ kaa ma juù ìnǹù m̀b̀è i wa'à gha ǹi ànǹù tsu kwet̀è.

⁴ Akòḡnḡ à nî ànnù ntswántii, ḡki ḡka ḡkakè ànnù bḡ bi m'ò; kaa àkòḡnḡ a si nî àghè'èḡnḡ, kè ànnù ḡḡee nu tswé; ⁵ kaa àkòḡnḡ a si tḡrḡ, kè ḡghaa ni mighàà mi atsa'á. Kaa àkòḡnḡ a si lòò mḡ tá bi ka nyu'u aa tsi'í à yii ànnù; Kaa a si wàḡsḡ òlwisḡ nî òtòḡ, kè òlḡ nî ìbi a ntii yu a nu ḡ; ⁶ kaa a si doritḡ a nî ònnù ḡi bí, mbaḡḡ òdoritḡ aa a nî ònnù ḡi mḡ à nî ànnù nìkonḡ aa. ⁷ Kaa àkòḡnḡ a si kaa a ḡkwere ònnù tsim ḡi mḡ i tsi'í nii laà, kaa wa'á kaa a mbii nî ònnù tsim ḡi mḡ a yu'u aa, kè a mbe àjàḡ mḡ mbḡ ònnù ma ḡú i fe'è mboḡ aa, kè a ntswa nî òtḡ yi nî ònnù tsim ḡi mḡ tsi'í nii aa.

⁸ Akòḡnḡ kaa a si nî òlwi'í tswé. Ònnù tsi'í tsḡ òyù'ú òtoò Nwi òswonḡ, i ka yí tsiyá; tá ònnù ḡghaa mighàà mí fii tá à lwi'í; tá ànnù nzi ònnù ḡi ghà'àtḡ tá à tsiyá. ⁹ Nlonḡ mḡ mitsyè mii bḡ tswé ni muu aa kaa mi si luú. Kaa ntoo yii mḡ ntoo Nwi kwere ḡke'enḡ aa kaa i wa'á kii òtsinḡ mme; ¹⁰ Lá òòò wa mḡ ònnù ḡi mḡ i kò'ò nluu aa i ka yí zi aa, tá ònnù tsim ḡi i si kò'ò nluu aa tá i mē. ¹¹ Nlonḡ mḡ òòò yii mḡ le mburḡ múnkhḡ aa, mḡ le si ghàà aa mighàà mi bóḡkhḡ, átú ya a le si fà'á aa tsi'í tsḡ yí múnkhḡ òmòòntḡ ja i ká mbḡ aa tsi'í tsḡ ḡi múnkhḡ; òòò yii mḡ le ḡkwe ntigḡ ndii aa, mḡ le ḡkentḡ a ḡghirḡ ònnù tsḡ bóḡkhḡ. ¹² Tsítsòḡ, bí'inḡ yḡ nî ònnù aa tsi'í a awurìsḡ, tsḡ ajàḡ mḡ ḡú a yḡ nsi yi a múm ḡke'è aa, a yi ti bḡ a ḡjìm, bí'inḡ yḡ ni òsi ni òsi. Tsítsòḡ, mḡ zi ànnù aa tsi'í a tii tii; lá mḡ ka yí naḡsḡ zi tá à luu tsi'í tsḡ ajàḡ yii mḡ Nwi à zi ònnù tsim òlonḡ gha aa. ¹³ Maa ajàḡ, ònnù juà ḡi tarḡ i tigḡ òlwi'í: Mbḡ ànnù àbiintii, ànnù òlonḡ ònnù ḡi bí'inḡ be aa bo ànnù akòḡnḡ; a ni ònnù ma ḡú ḡi tarḡ, ànnù yii a tii ḡkò'ò ḡkò'onḡ aa, à nî àkòḡnḡ.

14

Mitḡḡnḡ mii mḡ mi kò'òḡ à tii ḡghòtḡ aa

¹ Akòḡnḡ à nî ànnù yii mḡ mbḡ ni ká ḡgaansḡ nî mḡtḡ muu a ntswe ni yu aa. Ni ka naḡsḡ nyḡ'ḡtḡ a ntswe ni mḡtḡḡnḡ mi Azwi, ḡka naḡsḡ nyḡ'ḡtḡ ni tsi'í ntswe ni mḡtḡḡnḡ a yu'ú òtoò Nwi nswonḡ ni a mbo bḡ. ² Nù yii mḡ a ghàà mighàà mí fii aa, kaa à si aa a mbo bḡ ghaa, a ghàà aa a mbo Nwi. Nlonḡ mḡ kaa ḡú tsù à si ànnù ya mḡ a swonḡ aa yu'u. A bàḡḡnḡ swonḡ aa ònnù ḡi mḡ i lḡntḡ nî àdà'a Azwi Nwi aa. ³ Nù yii mḡ a bàḡḡnḡ ḡkwere nî òtoò Nwi ḡke'enḡ ni a mbo bḡ aa, a kwetḡ nî waa mḡ bo ka ḡkwe, ndiintḡ nî waa, ḡkii nlḡ'ḡtḡ nî mḡntii myaa. ⁴ Nù yii mḡ a ghàà mighàà mí fii aa, a kwetḡ ìbiinú yi. Lá ḡú yii mḡ a kwere nî òtoò Nwi ḡke'enḡ aa a kwetḡ aa ḡghòtḡ tá i ka ḡkwe.

⁵ Mḡ kòḡtḡ mḡ mbḡ bù bitsim zi ḡghaa mighàà mí fii; lá mbaḡḡ nnaḡsḡ kòḡtḡ mḡ tá ni zi a ḡka nyu'u òtoò Nwi ḡke'enḡ a mbo bḡ. Nlonḡ mḡ ḡú yii mḡ a yu'u nî òtoò Nwi ḡke'enḡ aa, a ghirḡ aa ànnù yii mḡ a tinsḡ aa, ntsyatḡ ḡú wa yii mḡ a ghàà mighàà mí fii aa; lá mbḡ ḡú a tswé ghu yii mḡ mbḡ a yu'u mighàà mya ntḡ'ḡtḡ a mbo ḡghòtḡ boḡ a boḡḡ òlonḡ mḡ a ka ghirḡ bo ka ḡkwe.

⁶ Bòò bi maà, òòò wa mḡ mḡ le nzi a mbo bù ni mu boḡ mbḡ mi kwetḡ ghuu aa é? Mbḡ mḡ kwetḡ ghuu aa mḡ akḡ mḡ mbḡ mḡ tsuu ki tḡ'ḡtḡ nî ònnù ḡi lḡntḡ bo bi nighàà ni Nwi a mbo bù, ḡkii nkwere aa òtoò Nwi òswonḡ kè ḡkii ndi'í nî ànnù a mbo bù aa é? ⁷ Bí'inḡ lòḡḡ njoo mbu'u mḡkòò

tsi'i tsõ nìbànj kè nìlònj nì bù'ù mæ à nì ñjoo jii mæ kaa i sǐ ntìi tswé aà; nìbæ ñù zì ñjì ìkòò ya aa mæ akæ mæ nìbæ i tsee kǐ nanşø fè'ε laa aa ε? ⁸ Mbæ tsi'i nìtàn nìtsò, nìbæ bi tuu tòn tá ì fè'ε nlaa, bonj mbæ bè zì aa mæ akæ ntaņtø nù jyaa nlonj ntsò wa aa ε? ⁹ A kǐ mbæ aa tsi'i ma mùu ajàn a mbo bù mæ mbæ nì ka ñghaa mighàà mǐ fii mii kaa bè sǐ yu'u aà, ñlonj mæ mbæ bi zì ànnù yii mæ nì swonjæ aa mæ akæ aa ε? O bæ kǐ ghàà maa ajàn bonj o ghàà tsi'i a mbó nìfè'è. ¹⁰ A laa mæ mighàà a mbuu mbuu mǐ tswé fàa mbí. Kaa nǐ tsu nì wa'à ghu tswé mæ bi ghàà ñù tswé ti yu'ù. ¹¹ Lá nìbæ mè tsuu nighàà nii ñù a ghàà aa kǐ yu'u bonj mè ka bæ aa tso ñù atoo ghu mbo tá à kǐ mbæ tsõ ñù atoo a mbo mè. ¹² Maa ajàn tsõ mæ nì to nì ntswe nì mǐtèñnè mǐ Azwǐ aa, nì ka nanşø nyø'etø aa bæ mǐtèñnè mya mæ mǐ ka kǐ kwetø ñghòtø tá ì ka ñkwe.

¹³ Maa ajàn ñù yii mæ a ghàà mighàà mǐ fii aa, tá à kǐ nanşø ñka ntsa'atø Nwǐ mæ mbæ Azwǐ Nwǐ a ghirè yu zì ajàn yii mæ mbæ yu kǐ ñka ntø'otø.

¹⁴ Lá nìbæ mè ka ntsa'atø Nwǐ nì nighàà nì fii bonj a tsà'atø tsi'i àzwǐ yâ, kaa mǐtsyé ma kaa mǐ wa'à nì ànnù yii mæ mæ swonjæ aa bàñnè ñzi. ¹⁵ Maa ajàn mbæ mè tigè ñghirè mæ akæ aa ε? A bonj mæ mè yǐ ti tsà'atø Nwǐ a múm Azwǐ, mè kǐ ñka ñghaa nì nighàà nii mæ nì laa a mǐtsyé mè aa. A bonj mæ mè kǐ yøè ìkòò a múm Azwǐ mè kǐ ñka nyøè nì nighàà nii nì laa aa. ¹⁶ Mbæ ò ka mfa mbi'ikø a mbo Nwǐ tsi'i a múm Azwǐ bonj mbæ ñù yii à sǐ annù zì aa a tigè mbeentø mæ "Amen" aa mæ akæ nlonj mæ kaa sǐ annù ya mæ o swonj aa yu'u aa ε?

¹⁷ Atsà'atø Nwǐ yo ya mæ o fa mbi'ikø a mbo Nwǐ ghu aa, a bæ te'ε bònjè bæ mæ akæ bonj kaa mbæ a wa'a ñù yǐ mǔ'ɔ wa kwetø mæ tá à ka ñkwe.

¹⁸ Mè fâ mbi'ikø a mbo Nwǐ ñlonj mæ mè zì ñghàa mighàà mǐ fii ntsyatø ghuu bitsǐmè. ¹⁹ Ka mæ a bæ ma mùu ajàn aa, mè bæ tswé a múm ñghòtø bonj mè ka kònj mæ mæ ghàà mighàà mǐ ntaà mii mæ laa a mǐtsyé mè aa, ta kwetø a ndi'itø bæ bí mǔ'ɔ ghu, ntsyatø a ñghaa mighàà mii bè sǐ yu'u aa ntsù'ù yǐ fùùrè.

²⁰ Bɔɔ bí maà, nì tsee kǐ mǔɔntø innù tsõ bônkhê. Tá nì bæ bɔɔ bí bɔrè aa tsi'i a nì ànnù a ka ñghirè innù jǐ bí. Lá nìbàñnè ñka mǔɔntø innù tsõ bílǐ. ²¹ Nì zì mæ bi ñwa'anø a mum nònşø Nwǐ mæ, "Mmà'àmbí à swonj mæ, mè ka lògø mighàà mǐ fii i nìñj a ntsù bè bíi mæ bi ghàà mighàà mǐ itoo aa, tá bí ghaa a mbo bè bú.

Mè te'ε ti ghàà bæ maa ajàn aa, kaa bo wa'à kǐ ñyu'utø!"

²² Maa ajàn, ànnù ñghàa mighàà mǐ fii a tswé aa tsõ àlènsè a mbo bè bíi kaa bi sǐ Kristo bíi aa, kaa wa'à tswé aa a mbo bè bíi bi bíi mæ aa. Ànnù ka nyu'u ntøð Nwǐ ñkè'enø kaa a sǐ aa a mbo bè bíi kaa bo burè tǐ Nwǐ bíi aa tswé, a tswé a bæ a mbo bè bíi mæ bi bíi mæ Nwǐ aà. ²³ Tsõ mæ a bæ laà aa, a múm ñghòtø, mbæ bè bitsǐm ka ghaa mighàà mǐ fii, bè bíi mæ bi sǐ annù zì bí kuu yu'u bonj bi ka wa'à swonj mæ nì baanø aà bàànè aa ε? ²⁴ Lá nìbæ bo bāñnè ñka ñkè'enø nǐ ñtoð Nwǐ ya mæ bo kwèrø aa bonj mbæ ñù yii à sǐ Nwǐ bíi aa, kè ñù yii mæ à sǐ ñù nìbò wàà yǐ mǔ'ɔ bæ aa, a zì ñkuu, bonj innù jya mæ bi swonj aa i ka tswa yǐ, tá à yø mæ yu wó ànnù. ²⁵ Tá innù lǔ'òsè jii i tswé ghu múm ntiì aa,

tâ ì fe'ε nyentə tâ à wo a nsye àkùu kuu, ntigə mmii nî Nwî, nnaņsə nswonj tâ à laa mə Nwî à tswe a titîi bù.

²⁶ Bɔɔ bi maà, ma mùu ajànj mə swonj aa mə akə aa ε? Nì yi mbòontə a adigə yi mɔ'ɔ, nù yî mɔ'ɔ a tswe nì ìkòd a nyəə, nù yî mɔ'ɔ a tswe nî ànnù a ndi'i, nù yî mɔ'ɔ a tswe nì ñkii yîi Nwî à kè'ənə aà, nù yî mɔ'ɔ a ká ñghaa nighàà nî fii, kə a ká ñtɔ'ɔtə nighàà ma nyá, tâ ìnnù ma jù tsim mə nì ghìrə aa, ì kwetə mə tâ nì ka ñkwε. ²⁷ Mbə bè tswe nî ñghaa mìghàà mí mfi, a ghaà tsi'í bè bi baa, kə bi tarə, bi ti ghàà a ghaà tsi'í nù yî mífùurə a atu nòd; a yi ñghàà nù yî mɔ'ɔ a kî ñtɔ'ɔtə. ²⁸ Bεε mə nù yîi à ka tɔ'ɔtə aa a tsuu ghu tswe, a bônj mə tâ à tswe atsitsi wa a múm ñghòtə, ñtigə ñka ñghaa tsi'í a mbò ìbìnnù yi bo bì a mbo Nwî. ²⁹ Tá bè bi baa kə bi tarə bìi mə à nì ñgǎntoo Nwî aa tá bì ghaa, tá bè bì mɔ'ɔ kii ntigə nsantə a atú yaa nî ànnù ya mə ñgǎntoo Nwî jya ì swonjə aà. ³⁰ Bεε Azwî Nwî a fi'isə annù yî mɔ'ɔ ndi'i a mbo nù yî mɔ'ɔ, nù yîi mə à tswe ghu mbèè aa, tâ yî ñtsyàmbìi wa a tigə ñtswe atsitsi.

³¹ Nlonj mə mbə nì ka nyu'u nî ñtoò Nwî, ñkε'ənə yî mɔ'ɔ yî mɔ'ɔ, bonj bè bìtsim ka nyəgə annù ghu tâ à kii ndiintə nî waa bitsimə. ³² Bè bìi mə bə tswe nì mìtənjnə a ñka nyu'u ñtoò Nwî ñkε'ənə aa, bi zì ñtsù'ùnə àzwi ya mə bo tswe nì yu aà. ³³ Nlonj mə kaa Nwî à sî ìnnù aa bùurə bùurə ghìrə. Lá mbañnə ñtantə ì zì aa nì mbɔɔnə.

Aà àjànj yîi mə a tswe a noò yîi mə bè bi Nwî a ñghotə ñtsim boontə aà. ³⁴ A bonj mə tá bəngyè tsee kî ghàà a noò ñghòtə ñlonj mə nòņsə kaa bi sî bìi mə tá bo ka nghaa a múm ñghòtə. Tá bo ka yu'u nî ànnù yîi mə bè bì mɔ'ɔ swonjə aa, a ajànj yîi mə nòņsə baYuda a kii nswonjə aà. ³⁵ Bεε ànnù tsu yi ntswe yîi mə bo lòd a nzi, bo bìi mbetə bìlòd byaa a ndùgə. Nlonj mə à nî ànnù ndirətu a mbo mǎngyè a ñka ñghàa a múm ñdánwî. ³⁶ A bə aa mə akə lε! Nì mɔ̀ontə mə ànnù Nwî a lε ñlògìnə aa a mbo bù kə nì bə aa tsi'í bè bìi mə nì lεè ñzi ñkkuu a mbo bù aa ε?

³⁷ Mbə nù tsù a mɔ̀ontə mə yu nî ñgǎntoo Nwî kə yu tswe nì mìtənjnə mì Azwî Nwî, a zì siginə mə yuà ànnù mə mə ñwà'ànə a mbo bù aa ì bə aa ñdi'i Mmà'àmbí. ³⁸ Bεε nù tsuu ndi'i màyú kii bìi, nì tsee annù yîi mə a swonjə aa kii bìi.

³⁹ Ndoò ànnù à nì aa mə, a bɔɔ bi maà bà, nì ka ñgansə mìtîi muu ñka ñlɔɔ nì a ñka nyu'u ntoò Nwî ñkε'ənə. Lá ñtsuu kii tuu mə tá bè tsuu mìghàà mí fii kî ghàà; ⁴⁰ lá tá bì ka ghìrə ìnnù tsim a nì mǎnjì yîi à kù'ùnə bi kî ñnaņsə ñtantə aà.

15

Ajànj mə Kristo à lε nyweenə nì nìwo aà

¹ Bìlím bà mə lòd a mbù ñwa'atə a mbo bù ntoo yî ñsiginə ya mə mə lε nswonj a mbo bù, nì kwεrə ntəə ghu aà. ² Ntoò mà yú mə mə swonjə aa, ì bə ñtoò ya mə nì ka yî yweenə ì yònj ghu ñjim aa mə mbə nì tswa ntinsə, mə mbə a bə yîi mə nì lε ñkí'í aa adànjə dānjə bìi.

³ Mə lε mfa a ndoò ànnù yîi mə lε ñkí ñkwεrə aa a mbo bù. Mə Kristo à lε ñkwo mbi'í ñkwitu ìnnù jì bì jì'inə, ñyonjə ajànj yîi mə àñwà'ànə Nwî a swonjə aà. ⁴ Bì lε ntwinjə yi, mbu nyweensə nì nìwo a nì ñjwi jì

tarə a ajən yï mə aŋwà'ànə Nwî a swon aa. ⁵ A tigè ndi'i ibiinu yï a mbo Peta, à tì mē tì bə a njim a kî ndi'i ibiinu yï a mbo bo nighúm ñtsò baà. ⁶ A le mbù ndi'i ibiinu yi a mbo bilim bi'inə bí mɔ'ɔ a noò mɔ'ɔ bi gha'a ntsya ŋkhi ji ntaà. Bo ma bya bi ghà'atə bi burə atúnti ka mē bí mɔ'ɔ bi lèè mbwiŋkə aà. ⁷ A le ŋki ndi'i ibiinu yi a mbo Jems bo bi ŋgəntoo ji jyá tsimə.

⁸ A nlwí'isə, a di'i ibiinu yi a mbo mē tsi'í tsó nù yï mə bi le njwe yi a noò danə aà. ⁹ Mē laa mbə ŋgəntoò Kristo yï mə à kə'ə nsigə nlwí'isə kaa nte'ə ŋwa' à ki ŋku'unə mə mbə bi ká ntwoŋə nî ŋgəntoò Kristo. Nlon mə mē le si tso'ɔ akòrə ŋghotə Nwî aà. ¹⁰ Lâ nyon a njim ibon Nwî, mē ni nù yï mə mē ni ghu aà. Ibon yi ma wa a nu mē kaa a le ki'i aa adənə danə tsyá. Mē le mbəŋnə ntigə mfa'a ni mɪtɪ ñtsyatə waa bitsimə. Ka mə kaa à le si wa'a ni mē fa'à aà, a le ŋghirə ibon Nwî yï mə i le ntswe bi'iyu aà. ¹¹ Maa ajən kə à le mbaa nswon bo a mbo bù, kə a swon mē oò, bon bí'í bitsim swon aa ntoo yï mfuurə, a bē ntoo mà yú ya mə ni le mbii aà.

Annù yï mə a tswe ghu nlon annù nyweenə ni nìwo aà

¹² Tsítsón, mbə ntoo ya i ka swonə ni mə bi le nyweensə Kristo ni nìwo, bù bí mɔ'ɔ bi tigè ñswonə ni mə kaa biku bi bē ka yï wa'à bù nyweenə aa mə akə aa ε? ¹³ Mbə a bə yï mə biku ka yï wa'à ni nìwo yweenə bon kaa bi le wa'a Kristo ni nìwo ki nyweensə; ¹⁴ n̄bə a bə yï bi le ŋwa'a Kristo ni nìwo yweensə, bon annù Nwî yï bí'i swon aa, a tsya nî adənə danə, àbiintɪ yuu a kî ntsya nî adənə danə. ¹⁵ Mbə a bə mə kaa biku bi bē bi si niwo yweenə bəə bon bí'inə tswε innù a atu Nwî nlon mə bí'inə swonə ni mē à le nyweensə Kristo ni nìwo lá kaa a wa'à bəŋnə yweensə aà. ¹⁶ Nlon mə mbə a bə yï mə kaa bi si biku yweensə, bon kaa bi le ŋki'i Kristo ki nyweensə. ¹⁷ Mbə a bə yï mə bi burə tì Kristo yweensə, bε bon àbiintɪ yuu a tsyá adənə danə, ni kî mburə tsi'í a múm ibi bù. ¹⁸ La a bə mə bə bíi bi kii mbwi a múm Mmà'ambi aa, bo bwe waa bwè. ¹⁹ Mbə bí'inə niŋ ntɪi yi'inə a nu Krito nlon aa tsi'í yulà ñtswéntɪ bε bon bí'inə ni bə bíi mə mbə bə ŋko mliŋnə yi'inə ntsya mbó.

²⁰ Lâ a nswon annù n̄ŋkon, bi le nyweensə Kristo ni nìwo, a bē ñtsyambii m̄ntà mi ati a titi bē bíi mə bi wo a filo aà. ²¹ Nlon mə nìwo ni le ntsyá aa a njim n̄mbəŋnə ŋkuu fāa mbi, annù nyweenə ni nìwo a kî mbu ntsyá aa tsi'í a njim n̄mbəŋnə. ²² Tsó ajən mə bə bitsim le ŋkwo ntsya aa a jim Adam aa, à ki mbə ajən yï mə bi ka ghirə bə tswe bitɪ nyonə a njim Kristo. ²³ Lâ innù i fe'ε aa tsi'í ajən mə bi tanə aà; Kristo a bē ñtsyambii m̄ntà mi ati, bε mə a zi, bə bíi mə à ni bi Krito aa bi tigè nyonə. ²⁴ Tá noò ñlwí'injim wa a tigə nzi, tá Kristo à ta ŋgi'i ni m̄dà' à mi izwí mii mə mi to nii mbu'utə nî m̄bi yù aa tsi'í m̄tsimə. I bú tigə fa annù nifó fu a mbo Nwīŋgón Tà. ²⁵ Nlon mə Kristo à tswe ni ka nsa'a mbi i ywe'e a noò yï Nwî à ka yï n̄ŋsə ŋgəŋkibaa ji a nji'i mikòrə yu aà. ²⁶ N̄ukibaa ñlwí'í njim yï à tswe nî ntà ŋgi'i ghu nu aa, a bə n̄wó. ²⁷ Nlon mə aŋwà'ànə Nwî a swon mə, Nwīŋgón à niŋ mə njòò tsim sigisə a nji'i mikòrə Yesu tã à tigə mbu'utə. A laa mə bi bə swon mə njòò tsim bəə bon kaa

Nwĩngɔŋ kaa à si ghu tswé, ñlonj mæ a ñiñè nĩ Nwĩngɔŋ ñiñè nĩ ñjoo jya nsigisè a ñji'i mikòrè Yesu aà. ²⁸ Lâ nòò yĩi mæ Nwĩ à ñiñj mæ ñjoo tsim mæ Yesu à tigè mbu'utè aa, bonj yumbɔŋ Mu, à ka tigè fa ibiinu a ji'i mikòrè Nwĩngɔŋ yĩi mæ à lèè njoò tsim a ji'i mikòrè yu aà. Tá à bè tsi'i Nwĩngɔŋ yuyu mæ a bu'utè ñgɔŋ ñjoo tsimè.

²⁹ Tsitsɔŋ, ànnù bè bii mæ bi murè waa a ñki a ni tsusè atu biku aa a tigè mbè mæ akè aa ε? Ma bya aà bè bi tigè ñwa'atè ni mæ bi tswe aa ni àkè ghu aa ε? Mæ mbè a bè ànnù ñiñkonj tsi'i tsò mæ bù bĩ mɔ'ɔ swonjè aa, mæ kaa mbè bi wa'a biku ni ñwo yweensè aà. Bi tigè mmurè ni bè bya a ñki ni ñkùm biku aa a ya aa ε? ³⁰ A ñghèè ni bĩ'i, bĩ'i tigè ñiñè nĩ m̀b̀h̀i nũ yĩ'i a ntsu ñwo ñgɔŋ binòò bitsim aa a ya aa ε? ³¹ Bĩlĩm bá, wa mæ yè ñwo a nsi mæ, a ñgɔŋ mĩtugè mĩtsimè. Bĩlĩm bá, kántèrè yĩi mæ mæ tswe ni ghu ñlonj ñgaà yùù nĩ ñtswé yà a mum Mmà'àmbi y'i'ìnè Yesu Kristo aa, à ghìrè mæ tá mæ kaa ànnù ma yú. ³² Tsò ajàn yĩi mæ mæ kè si to bi'i nnàà mĩtsè'è faà, a ala'a Efeso aa, bonj àbĩi ya ghu à nĩ àkè aa ε, mæ mbè a bè yĩi mæ ka bi si biku ni ñwo yweensè. Mbè a bè yĩi mæ bi si biku ni ñwo yweensè, “bĩ'ìnè ka ñji ñkii no,

ñlonj mæ à ka lǒ bè a yɔɔ bĩ'ìnè kwokè.”

³³ Nĩ tsu ibiinu ghuu kè bwe'esè bè, ni bè kè zìnè bu bi bè bĩ bi bonj bi ka bisè mighìrìnè mi innù mĩ sigìnè. ³⁴ Nĩ ña'a atú yuu tá à laa, ñka ñghìrè innù jii i tsinè, ntsuu innù jii bi bu kè ghìrè, ñlonj mæ bè bi mɔ'ɔ kaa bi tɛ'è wa'à Nwĩ zĩ. Nĩ bè zi ànnù yĩi mæ mæ swonjè aa bonj a ka ghìrè tá atú yuu à dirè.

Mbuu m̀b̀h̀iinu ñú yĩi mæ à ywèènè ñwo aà

³⁵ Lâ bè bĩ mɔ'ɔ ka kè betè ni mæ, “Bi yweensè bè ni ñwo aa mæ akè aa ε? Bo tswe aa ni mbuu ñjyánu ghuu aa ε?” ³⁶ Itirè bè kaa àyoo yĩi mæ ni bwe'e a nsye aa, kaa a si too ti ghè mæ à foo ñkwo. ³⁷ Lâ yaà àyoo mæ ò bwè'e aa, a bè aa tsi'i m̀b̀m̀ ansan kè m̀b̀m̀ê àyoo yi mɔ'ɔ, kaa kè yĩ m̀b̀h̀iinu àtĩ ya mæ a ka ghìrè kwe i kɔ'ɔ aa bè. ³⁸ Nwĩngɔŋ a fá ni ibiinu a mbò m̀b̀m̀ ayoo ya a janj mæ à kòñè aà. Ñki mfa ni m̀b̀h̀i mi nu mĩi mi ku'unè aa a ni mbum njoo jya ni atu ni atú.

³⁹ Kaa ñjyanú ñjoo jii mæ i tswe ntii aa, kaa i sè aa yĩ m̀f̀ùurè bè. Ñjyanú bè i tswe a atu yu. Ñjyanú nnàà i kè ñtswe a atu yu. Ñjyanú bisin i kè ñtswe a atu yu, yĩ mbwè i kè ñtswe a atu yu.

⁴⁰ M̀b̀h̀i mi nu mi aburè mi tswe ghu, m̀b̀h̀i mi nu mæ nsye mæ kè ñtswe ghu. Nibòŋ nii mæ à ni ni m̀b̀h̀i mi nu mi aburè aa, ni tswe a atu yu, nibòŋ nii mæ à kè mbè ni m̀b̀h̀i mi nu mĩ fàa nsye aa ni kè ñtswe ghu. ⁴¹ Nĩnòò à tswe ni nii nibòŋè, sàñè a kè ñtswe ni nii nibòŋè. M̀ǹj̀òŋ mi kè ñtswe ni nyaa nibòŋè. Tsi'i atitii m̀ǹj̀òŋ, fulà f̀ǹj̀òŋ fi tswé ni nii nibòŋ a atu yu, filii f̀ǹj̀òŋ fi kè ñtswe ni fii nibòŋ a atu yu.

⁴² Bi ka yĩ b̀ìnsè biku aa lalà, bi twinj aa ibiinu yĩi mæ i kwo, bɛɛ bi yi yweensè ni ñwo aa, a tigè mbè ibiinu yĩi i si kwo. ⁴³ Bi yi ti twinjè aa, i borèkè ñki mbi'i a nyá. Nòò yĩi bi yweensè aa, i bõŋ ñki ntii. ⁴⁴ Bi yi ti twinjè aa, a bè ibiinu ñjyanú, bi yi nyweensè aa, a bè ibiinu azwi. ⁴⁵ Tsi'i tsò ajàn mæ bi ñwa'anè a múm àñwà'ànè Nwĩ mæ, “Adam yĩ ñtsyàm̀b̀i à lɛ ntigè mbè ñú yĩi à tswe ntii.” Lâ Adàm yĩi mæ

à lwĩ'isè aa, a bə àzwĩ yĩ mə a fa ntswəntì. ⁴⁶ Lâ kaa a mbĩ aa a si ìbĩnu àzwĩ wa tsyà, a tsyà ìbĩnu nɔyà wa mbəɔŋ tã yĩ azwĩ wa i yonə. ⁴⁷ Nù ntsyàmbĩ à lɛ nlò aa a nsyɛ, mbə nù àbwerə. Nù àyòntə a lô aa a aburə. ⁴⁸ Nù wa mə à lɛ nlo a nsyɛ aa à bə aa figə a mbo bə bii mə à ni bi nsyɛ aà. Nù wa mə à lɛ nlò a aburə aa a bə figə a mbo bə bii mə bi ki mbə bi aburə aà. ⁴⁹ Ajàn mə bĩ'inè lɛ ntswe ni marə nu nù wa yii mə à lɛ nlò faa nsyɛ aa, bĩ'inè ka yi kii tswe ni yĩ nù wa mə à lo a aburə aà.

⁵⁰ Annù yii mə mə swon a mbo bù aa mbá bilĩm mbá, a bə aa mə, wá nɔyánu yulà bo àləə yulà kaa mbə a wa'á annù nifò Nwĩ jĩ. Kaa àyoo yii mə a bwe aa, kaa mbə a ki'i abwarə ayoo yii mə a si bwe aa jĩ.

⁵¹⁻⁵² Nanşə yu'utə nì annù nĩnkoŋ yii mə tswe a l'òsə aà, kaa bĩ'inè ka yi wa'à bitsim kwokə. La nòò wa yii mə ntàn yĩ n̄lwĩ'ĩnjim ya i ka yĩ kòò aa, bi kwe'etə ki ghòò ɔkòrə n̄li'i bon bĩ'inè bitsim bi kwensə mə. Nlon mə nòò wa mə ntàn ya i ka yĩ kòò aa, tã biku bi bə ìbĩnə ni n̄wo, kaa mbə bi wa'à bù ɔkwò. Aa nòò yii mə bĩ'inè bi tsim ka yi kii kwensə ghu aà. ⁵³ Nlon mə bi tswe ni ɔkwensə àyoo yii mə mbə a kwo aa, a ni ayoo yii mə kaa mbə a wa'à kwo aà. Nlon mə bi tswe ni ɔkwensə mərə ghú mə mbə a kwo aa, ni yii mə kaa mbə a wa'à kwo aà. I kii kwensə nɔyánu yii mə mbə bi'i aa, ni yii mə mbə kaa mbə i wa'à bi'i aà. ⁵⁴ Nòò yii mə mərə yii mə mbə a bi'i aa, à we'ɛ yii mə mbə a wa'à bi'i aa, nɔyánu yii mə mbə i kwo aa, i k̄i ɔwe'ɛ yii mə mbə i wa'à kwo aa, bon n̄ghàà ni Nwĩ ni ka bòòntə a ajàn mə bi lɛ ɔŋwà'ànə mə:

“Bi mà'à mə, ntsya niwo ɔgàà yĩ n̄fùùrə.”

⁵⁵ “N̄wó, m̄t̄i mo mi fə aa ɛ?

N̄wó, m̄fɛɛ yò i fə aa ɛ?”

⁵⁶ Mfɛɛ n̄wó i laa mbə innù jĩ bi, m̄dà'à mi innù ji bi mi bə n̄ɔŋsə.

⁵⁷ Mbi'ikə a mbo Nwĩngòŋ mə à mà'à mə ntsya mfa ni bi'inè ntsya aa n̄jim Mmà'àmbi Yesu Kristo aà.

⁵⁸ Tsò mə a bə laa aa bilĩm bā, n̄ təə ntinsə tsuu ki tsìginè, ɔka mfa'a ifa'a Mma'ambi a ɔgòŋ b̄nòò bitsim nlon mə n̄ zi mə kaa annù tsu yii mə ni fà'à a mbo Mmà'àmbi aa, kaa à si aa adànə d̄ànə tsya aà.

16

Ajàŋ mə bi lɛ tswa'atə ɔkabə a ɔkwetə ɔgãmbii Kristo jii i lɛ ntswe à Yerusalem

¹ A ɔghɛɛ a ni annù ntswa'atə ɔkabə ya a mfa a mbo bə bi Nwĩ bya, ni ki ɔghirə tsi'ĩ wa ajàn mə mə lɛ nswon a mbo ɔghòtə jii mə i tswe a Galatia aà. ² A yi mbə n̄i n̄jwi yĩ ntsyàmbii a m̄m ɔgyá tsim, nù fi'itə ɔkabə yii mə i kù'unə nyonə n̄i àyoo yii mə à fù'u maa ɔgyá aa, n̄tigə n̄ləə a m̄m n̄da yu mə tã nòò yii mə mə zĩ aa, kaa bi wa'à bù ka ntswa'atə n̄i ɔkabə maa noò. ³ Nòò yii mə ka yĩ zĩ aa, mə ka tigə ɔŋwà'ànə aŋwà'ànə i fa a mbo bə bii mə n̄i tso'ɔ aa tã bo tigə ɔghɛɛ n̄i ɔkabə ya ɔghɛɛ ntəŋə ɔghotə baYerusalem ghu. ⁴ Mbə a yi ɔki ɔku'unə mə tã mə ghɛɛ ghu yaa ɔgaa, bon bə bya ka tigə yòŋə gha b̄i'ibo tigə ɔghɛɛ.

Ajan̄ yïi mæ Paul à le ntaŋtə a ŋghèe a mbèe baKorinto aà

⁵ Mè ka yi zì a mbèe bù aa tsi'í a noò yïi mæ mè kàrè mō a ala'a Macedonia tsi'í tsim aà. Mè kii nte'ε ntaŋtə a ntsyá a ala'a Macedonia.

⁶ Mè ka zì aa i nan̄sə tswə bi'inè a ni nòò yí ñsà'atə. Nòò tsà i tswə bi'inè ni nòò àlòò wa tsi'í ñtsim, mæ tà mæ tì ghèe, ni tigè ñkwetə ntsyasə gha mè ghèe a adigə yïi mæ mbə mè bú ñtswe nî ñghèe ghu aà. ⁷ Kaa mè sì kōŋ mæ mè bə zì mè ghesè ñstya aa tsi'í tsa; mæ lòò nzì ntswe bi'inè ni àtìi noò yí sà'atə mè mbə Mmà'àmbi a bii.

⁸ Lá mè ka tswə faà a ala'a Efeso i ghèe ywe'e a njwí Pentecost. ⁹ Nlon̄ mæ àbwarə yí ghà'atə a nan̄sə mfè'è faà mè mbə mè fa'à àfà'à yí wè yïi mæ a ki ntswe nî àbll̄ aa, ka mè bə bí mō'ò bi tswə faà mè bí tso'ò akòrə ya aa.

¹⁰ Bεε mæ Timoti a zi a mbèe bù ni kwerè yi siginè ta tá ñtìi yi tswə nî mbòonè nlon̄ mæ a kii mfa'a ni a mbo Mmà'àmbi aa tsi'í ajan̄ yïi mæ mè kii mfa'a aà. ¹¹ Maa ajan̄, tá ñù ñibù tsee yi ló ki tsa'a, bù ban̄nə ñkwetə yi tá à ghèe nî mbii nî àkòrè nitəò yi nî mbòonə, tá zi ajan̄ yïi mbə a yi mbu bìi fu a mbèe mè. Nlon̄ mæ mæ yu'utə nii bi'ibì bìl̄m ba a nj̄m Kristo aà.

¹² A ŋghèe a ni mumaà yí'inè Apollos, mæ le ŋgaansə yïi mæ tá bo bì bìl̄m bi'inè bí mō'ò zi ŋghantə ghuu. Lá a kírə tsi'í tsó kaa à le ŋwa'a nan̄sə mbii a ŋghèe maà noò. Lá nòò yïi à ka tswə nî àbwarə aa bon̄ à ka zì.

Mìghàà mi nlwí'í ñj̄m

¹³ Nì ka ntswe ñkírè, nì təə ntii a mûm àbiiintii yuu. Nì tswə nî àtàn̄əntii, ñki tswə ni mîtii. ¹⁴ Nì ka mfa'a innù tsim ñtsya ni a nj̄m akòŋnè.

¹⁵ Bìl̄m bá nì zi mæ ŋgwè'è Stefanas i le mbə aa ñgwè'è yí ntsyambii yïi i le mbii Yesu Krito a mbù'u Achaia aà, ñki ntigə mfa mibii mi nú myaa a mfà'a ifà'à a ñkwetə bə bi Nwí ghu. Mè bù'ú mbo a mbo bù bìl̄mb bá, ¹⁶ mæ tá nì ka nyu'unə ajan̄ bə majú bo bì bə bitsim bii mæ bo boon̄sə mfà'à bo bo aà.

¹⁷ Mè nan̄sə ndoritə nlon̄ə ajan̄ yïi mæ Stefanas, Fortunatus bo Achaicus bo zi a mbèe mè aa; ñlon̄ mæ bo tigə mborisə ntii gha tsi'í tsó bo bə aa bù; ¹⁸ Bo tigə ñki ghírə ntii gha i fwetə tsó ajan̄ mæ bo le ñki ŋghírə ghuu i fwetə aà. Nì ka nan̄sə lentə nî àjan̄ bə ma jù.

¹⁹ Ŋghòtə bōò bi Kristo bii mæ bi tswə a mbù'u Asia aa bo tsà'atə ghuu; Aquila bo Piscilla bo bì ñghòtə bōò Kristo bii bòòntə a ndá bo aa kii ñnan̄sə ntsa'atə nî ghuu. ²⁰ Bìl̄m bi'inè bitsim bii mæ tswə faà aa kii ñtsa'atə ghu.

Nì ki ñka ntsa'atə nî ghuu bu ni bù ñwo ni a nu bù ni bù, ñn̄on̄ə nî mìghà'à muu.

²¹ Mè Paul mè mbōŋ mè tigè ñwa'anə tsi'í nì àbō ya mæ mè tsà'atə ghuu.

²² Ndòò a atu ñù yïi mæ kaa s̄ Mmà'àmbi Kristo Kōŋè aà!

Maranatha, Oò Mmà'àmbi, zì a mbo bí'í!

²³ Tá ìbōŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tá i tswə a mbo bù.

²⁴ Tá àkòŋnè yá tá lwi'i a mbo bù ñtsya a nj̄m Kristo Yesu. Amen.

Aṅwà'ànè Paul yî àyòntè a mbô ñghòtê BaKORINTO

NJI'INNŪ ANWA'ANƏ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ñḡwà'ànə Paul noò yîi mə à le mburə ntswe tsi'î nî ñḡi'i nlon ntswé yàà bo bì ñghòtê baKorinto. Aṅwà'ànè yi ntsyambii ya mə à le ñḡwà'ànè aa kaa a le ḡwa'á innù jya mə à le ñḡwà'ànə a ntsisə aa tsisè. BaKorinto le mbàṅnè ñlwisə ñtəṅ a nu Paul, ñtigə ḡghaa nii. 'Mbu ḡghèè ḡhu, baYuda bì mo'c bi le nzî ḡhu ndi'i nî innù a mbo bè bya nswəṅ ni mə bo ni ḡḡṅntoo Kristo jîi i tsyatə Paul aà. Ma yú a ku'ùsè ñḡetə mo'c nî ànnù yîi mə a le ntswe a titii bo ni Paul aà, ñḡhìrè bo bì mo'c tigè ñtuu nii. Paul à le ḡghèè ñtsi'i ḡghotə ya a ni mù àtîi noò (2.1; 12.14; 13.1-2) la kaa ma ya kaa a wa'à kwetè. A bìi ḡḡhɛɛ a Efeso mbu ḡwà'ànə aṅwà'ànè a mbo bo, ñtoo Titus mə tá à ḡḡhɛɛ yə ajàṅ mə innù ḡḡhèè wa ḡghotə aà. Titus a ḡhèè ñyə mə aṅwà'ànə ya a ḡhìrə bè wa ḡghotə bì kwensə mîntii myaa mbu bìi fu a mbo Paul ntigə yə'ətə ni a nyə yi. Titus a lô ḡḡhɛɛ ntsi'i Paul a Macedonia ḡḡe'enə ḡhu mbo, ñtîi yi i tigè ñluu ni ñidorè (7.6-8). A bə noò yîi mə à le ñḡwà'ànə a yulà aṅwà'ànə ḡhu aà. A le ñlòc aa ñswəṅə a mbo bo a ajàṅ mə yu kəṅə waa aa i kii swəṅ ḡḡi'i yîi mə yu le mburə ntswe ni yu nlon ḡḡaà yàà aà. Lâ ñswəṅ mə tsîtsəṅ yu burə ndoritə a nyə mə aṅwà'ànə ya a le ḡḡhìrə bo jəṅnè bəṅkə mîntii myaa mma'atə ibi waa aà (7.9).

Aṅwà'ànə Paul ma yú a naṅsə ndi'i innù jî ḡhà'atə ñlonə ḡḡàṅafà'á Kristo bo bì àṅjàṅə mə bi tswe nî ḡka mfà'a ifà'à Nwî aà. Paul à le naṅsə nluu nî àkòṅnə a nu baKorinto ka mə bì le mbàṅnè mfa nî ḡḡi'i ḡhu mbo si'i si'i aà. Nwî à le ndi'i ḡkà'à bo bì ñḡha'a ni ḡhu mbo wa noò mə à le nyə Kristo aà (4.6). A le mbə akòṅnə Kristo mə a le si tintə nîi a nî ifà'á yi bo bì a nî ñtswé yî bo bì bè bì mo'c, kaa wa'a aa annù yîi mə ḡḡ a ḡhìrə bē (5.14-15). Ma yu a tigè ḡḡhìrə mə, tsə ḡḡàṅafà'a Nwî, tá à fa ibiñú yi tsim a mbo Kristo yîi mə a bəṅkə nî bè a ni bì fii aa (5.17) ḡlon nsèensə ntoo yî ñsìḡinè ya mə i yweensə bè aà (12.14-15). Ma mùu ajàṅ Paul, tsə tsúsətu Kristo, a tigè m̄bu'u nî m̄bo a mbo bè mə tá bì bìi fu a mbo Nwî tá bo bo boonsə (5.20). Laà Paul a ñtîi mə yu ni ḡḡṅntoo yî ànnù ñḡḡəṅ, nyəṅ aa ñḡim afà'á yi bo bì ḡḡi'i yîi mə yə nlon Kristo bo bì àdà'à ya yîi mə Kristo à le mfa ḡhu mbo aà.

Bì yatə aṅwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'î ànnù aṅwà'ànè yú 1.1-11
2. Paul nî ñghòtê baKorinto 1.12—7.16
3. Njoo jîi mə bi le ntswa'a a mbô bìKrisèn a Yudea aà 8.1—9.15
4. Ajàṅ mə Paul a le ndi'i mə yu nî ḡḡṅntoo nî àdà'à aà 10.1—13.10
5. Innù jîi mə Paul à le nswəṅə a ñlwî'isə aà 13.11-14

¹ Aṅwà'ànè yú a lo aa a mbo Paul yîi mə a nî ḡkòṅḡ Nwî à nî ḡḡṅntoo Kristo aà; bo bì a mbo Timoti, ñḡim yî'inè, ḡḡhɛɛ nî a mbo ñghòtê bè bì Nwî yîi mə i tswe a ala'a Korinto, bo bì a mbo bè bì Nwî

bi tsim bëi mæ bi tswæ a mbù'u Achaia tsi'i ntsimè aà. ² Tá ìbòŋ Nwĩ ni mboonè yĩ mæ ì lo a mbo Nwĩngòŋ Taà yĩ'inè ni a mbo Mmà'àmbĩ Yesu Kristo aa tá ì tswæ a mbo bù.

Paul a fa mbi'ikè a mbo Nwĩ

³ Tá bĩ'inè fa miyà a mbo Nwĩngòŋ Ta bi Mmà'àmbĩ Yesu Kristo, mæ à ni tá ŋko mìlìŋnè, mbæ Nwĩngòŋ yĩ mæ a lè'etè mìntiì mi bè a ŋgòŋ bìnòò bi tsim aà. ⁴ A lè'etè mìntiì mi'inè a ni ŋgòŋ ŋgĩ'i jì'inè tsim, mæ mbæ bi'inè kí nzi ajàn mæ mbæ bi'inè lè'etè mìntiì mi abùgè bè bëi mæ bo ki ntswe ní mbuu ŋgĩ'i jì'inè aa, a ni mbuu alè'etè yĩ mæ Nwĩngòŋ a lè'etè mìntiì mi'inè ghu aà. ⁵ Tsi'i tsò mæ bi'inè kii nyè ní ŋgĩ'i yĩ Kristo à lè nyè aa, Nwĩ à ka kii nanşè lè'etè mìntiì mi'inè a nŋim Kristo. ⁶ Mbæ bĩ'i ka nyè ŋgĩ'i bonj bĩ'i yè aa a ŋkwetè bù ghu, tá ni yweenè. Mbæ Nwĩ a lè'etè mìntiì mi'i bonj à ghìrè aa mæ tá bĩ'i ki nlè'etè mìntiì muu, tá ni ki ntswe ní àtànèntiì a ntsyà a mum mbuu ŋgĩ'i jii bĩ'i kii nyè aà. ⁷ Tsò mæ a bè laa, àmòòntè yii bĩ'i tswæ ni yu nlon ŋgaà yù aa, kaa a si kwensè, nlon mæ bi'i zi mæ, ajàn mæ ni kii nyè ní ŋgĩ'i yii mæ bĩ'i yè aa, ni ka kii tswæ ni alè'etè yii mæ Nwĩ a lè'etè mìntiì mi'i ghu aà. ⁸ Bìlìm bá kaa bĩ'i si kòŋ mæ tá ni tswæ ti zi mbuu ŋgĩ'i yii mæ bĩ'i yè a mbù'u Asia aà. Nìkòò nii bĩ'i lè mbè'è aa ni lè ndàrè si'i bĩ'i wa'atè mæ kaa bĩ'i ka wa'à ntii bú ntswe. ⁹ Bĩ'i lè ŋwa'atè mæ bi lè ntsèrè isa'a yĩ mæ bi'i kwo, lá a lè mfè'è ma mùu ajàn mæ tá bĩ'i tsuu bè a nu bi'i bimbòŋ yèginè, tá bĩ'i yèginè bè a nu Nwĩ yii mæ a yweensè bè ni nìwo aà. ¹⁰ A lè ŋkwerè yì'i a ntsù nìwo, à ka ghèè ní mbii a ntsu'ù àtù yì'i, bĩ'i yègèsè mæ ŋgòŋ mmòòntè jì'i ghu nu mæ à ka kù'u yweensè yì'i. ¹¹ Mbæ ni ká ŋkwetè ní yì'i ntsa'atè ní Nwĩ ŋwa'atè ní yì'i ghu, a bè mæ Nwĩ à ka kwì'i itsà'atènwĩ jì ghà'à jii mæ bi tsà'atè ŋwa'atè ní yì'i ghu aa, ì nìŋ mboonè a nu bĩ'i, tá bè bĩ ghà'atè tigè ŋentè ní ñjì jya ntigè mfa mbi'ikè ghu mbo nlon ŋgaà yì'i.

Ajàŋ mæ Paul a lè ŋkwensè atantè yì aà

¹² Bĩ'i kwèè mìntiì mi'i mæ bĩ'i zi a laa mæ ntswèntiì yì'i fàa mbi bo bi ntswè yì'inè a titiì bù a kii si tsisè Nwĩ a ni mánjì yii mæ à làà aa ŋki mbæ yì ànnu nìŋkonj, a ni mìdà'à mi ìbòŋ Nwĩ, kaa ŋki'ì bè mìtsyè mi mbi bè. ¹³ Nlon mæ bi'i ŋwà'ànè aa tsi'i ìnnu jii mæ mbæ ni twonj nyu'u; mæ mòòntè mæ ¹⁴ Ka mæ ni zi yì'i tsi'i àtiì tsitsòŋ aa, ni ka yì nanşè zi tsi'i siginè mæ mbæ ni tse ŋkwèè mìntiì muu nlon ŋgaà yì'i ajàn mæ bĩ'i ka yì kii kwèè mìntiì mi'i nlon ŋgaà yùu wa nŋwì Mmà'àmbĩ Yesu. ¹⁵ Tsò mæ mæ lè nzi mæ ni ka yu'u ì zi aa, mæ lè ntigè nlòò mæ mæ ka fòò tsyà mbii ì zi ghanthè ghuu, ta ni tswè ní mboonè ŋgàà jì baà. ¹⁶ Nlon mæ mæ lè nte'è tantè aa mæ mæ ka ghanthè ghuu ajàn yii mæ mæ ka kii tsyà a ŋghèè a ala'a Macedonia aà; ì kii bú ghanthè ghuu a noò yii mæ mæ bìi aa, tá ni tigè ntsyasè gha ta mæ ŋghèè a Yudea aà. ¹⁷ Mæ kii si tantè ma mùu ajàn nŋŋkè aa jìŋkè aa è? Kè a ntantè ìnnu ja ma mùu ajàn mæ ghìrè aa tsò ñu yì fàa mbi, a ajàn yii mæ mbæ a swonj mæ, ìŋjè tsitsòŋ, àbàntè a ti bè a bú nswonj mæ ŋganj aa è? ¹⁸ Ajàn mæ a laa mæ Nwĩngòŋ a swonj aa annu nìkonj aa, ñkà'à yì'i a mbo bù kaa ì si aa ìŋjè bó ŋganj bè. ¹⁹ Nlon mæ Yesu Kristo Mu Nwĩngòŋ wa yii mæ Silas ni Timoti ni mæ lè nswonj a mbo bù aa, kaa laa ŋkì'i yì ìŋjè bó ŋganj bè,

à bə̀nə mə̀ ìnə Nwĩngò̀nè. ²⁰ Nlɔ̀n mə̀ ìnə yĩ mə̀ à tswe nĩ ñkà'a Nwĩngò̀n tsi'ĩ tsim aa, à tswe aa ghu nũ. A bē ñji'ĩ ànnũ yĩ mə̀ bĩ'inə swonə "Amen" ntsya ghu nu mfa ni ñgha'a a mbo Nwĩ aà. ²¹ Lā a bē Nwĩngò̀n mə̀ à bṑnsə yĩ'ni ni mánjĩ yĩ à tii bĩ'inə ni Kristo ñki nyarə yĩ'ni nłə̀ nĩ àyoo afá'á yĩ, ²² à ñin əwenə yĩ a nu bĩ'inə ñki nnĩ Azwĩ yĩ a nu bĩ'inə a ndĩ'ĩ à laa mə̀ njoð tsim jji mə̀ i tswe a atà aa ni jĩ'inə. ²³ Mə̀ twonə Nwĩ mə̀ tá à bē əyəfə̀ ghà, à zĩ ñtĩ ghá, kaa mə̀ le kĩ'ĩ a ala'a bakorinto zi aa mə̀ mə̀ wa'ă ñgi'ĩ a nu bù ñinə, ²⁴ Kaa bĩ'ĩ si lò aa ñgànsə bù ni ànnũ yĩ mə̀ bon ñi liginə mbii, bĩ'ĩ zi mə̀ ni tē ntə̀nsə a ni əbiintii yuu. Bĩ'ĩ bə̀nə ñlɔ̀ mfa'a bĩ'inə a ni mánjĩ yĩ mə̀ ni ka ki doritə.

2

¹ Tsə̀ mə̀ a bē maa ajàn aa, mə̀ kà'a a nti mə̀ mə̀ kaa mə̀ ka wa'ă bù zi ñghantə ghuu a ñkũ'usə ñghirə mə̀ tá ni ka ñjə̀nə ² ñlɔ̀n mə̀ mbə̀ mə̀ ghirə ni ka ñjə̀nə bon wə̀ à ka tigə̀ ghirə tá mə̀ ka ndoritə aa ɛ? Bon à ka kii bú bē tsi'ĩ bē bya mə̀ mə̀ ghirə mə̀ bo yu'u nyanə aà. ³ A bē ñji'ĩ ànnũ ya yĩ mə̀ mə̀ le ñwà'ànə letter wa a mbo bù aa, kaa mə̀ le kĩ'ĩ kò̀nə mə̀ mə̀ zĩ a mbo bù, i zĩ tá bē bii mə̀ bi tswe ni ñghirə tá mə̀ ka ndoritə aa, tá bo bə̀nə ghirə tá mə̀ ka ñjə̀nə. Nlɔ̀n mə̀ mə̀ zĩ a laa mə̀, nòò yĩ mə̀ doritə aa, bù bitsim kii ndoritə. ⁴ Mə̀ le ñwa'anə aŋwa'anə ya a mbo bù aa ni ñgi'ĩ yĩ ñwè a nti mə̀ bo bi ni mlàà a mi'ĩ mə̀. Kaa mə̀ le ñki'ĩ ñwà'ànə aa a ñghirə mə̀ tá ni ka ñjə̀nə. Mə̀ le mbə̀nə ñwa'anə aa a ñghirə mə̀ tá ni zĩ ajàn mə̀ mə̀ kò̀nə ghuu bitsimə̀.

Nlĩ'inə ifansə innũ ñu yĩ mə̀ à ghirə bə̀ jə̀nə aà

⁵ Mbə̀ a bē yĩ mə̀ ñu tsu à ghirə mə̀ tá ñu mò'ɔ̀ ka ñjə̀nə bon kaa à si aa a nu mə̀ ghirə, à bə̀nə ñghirə aa a nu bù bitsimə̀, ka mə̀ mbə̀ a mɔ̀ntə ghuu tsi'ĩ muntsirə aà. (Mə̀ swonə ma muu ajàn aa ñlɔ̀n mə̀ kaa mə̀ si kò̀nə mə̀ mə̀ tsə̀ə ghu nu si'ĩ). ⁶ Njò ya yĩ mə̀ bù bi ghà'atə ni ñin mə̀ ghu nu ma muu mánjĩ aa, i kũ'ùnə mə̀. ⁷ Lā tsitsò̀n tá ni li'inə ifansə innũ ji mbu ndiintə yĩ, tá ghirə tá wa'à lò ñtigə̀ jə̀nə si'ĩ, ñme'e ibiñũ yĩ. ⁸ Mə̀ tigə̀ ñbu'u nĩ mbo a mbo bù mə̀ tá ni ghirə mə̀ tá à zi mə̀ ni ñansə ñkò̀nə yĩ. ⁹ A bē ñji'ĩ ànnũ yĩ mə̀ mə̀ le ñwà'ànə letter wa a mbo bù aà. Mə̀ le ñwà'ànə aa a nywe'etə̀ bù, a nzi mə̀ kè ni laà ñyu'unə innũ jji mə̀ mə̀ di'itə ghuu ghu aa ñgò̀n bìnòò bitsim le. ¹⁰ Ni bē li'inə annũ yĩ mə̀ ñu à fə̀nsə a nu bù aa, bon mə̀ ka kii li'inə. Nlɔ̀n mə̀ mə̀ yĩ li'inə aa, mə̀ mbə̀ a bē mə̀ mə̀ tɛ'ɛ ntswe nĩ ànnũ yĩ tsu a li'inə, mə̀ ghirə maa ajàn a nsi Kristo ñlɔ̀n ñgàà yuù. ¹¹ Ta ghirə mə̀ tá Satan a tsuu mitsyɛ mi'inə ló tsya ñlɔ̀n mə̀ bĩ'inə zi mìnàn yĩ.

Ñbò'ɔ̀ ni Paul a nòò yĩ mə̀ à le ntswe a Troas aà

¹² Nòò yĩ mə̀ mə̀ le ñkuu a ala'a Troas a ñka nswonə ñtoo yĩ ñsiginə ya mbi'ĩ Kristo ghu aa, mə̀ le nyə̀ mə̀ Mmà'ambi à ña'a mánjĩ nĩ ifá'á yĩ mə̀ i le ntswe ghu aa. ¹³ Lā nũ yà i le ñansə mbi'ĩ ñlɔ̀n mə̀ kaa mə̀ le ñwa'ă ndim ghà Titus yə̀ aà. Mə̀ tigə̀ mfa filo fi bē bii mə̀ bi le tswe ghu aa, nlo ghèe a ala'a Macedonia.

Ajàn mə̀ bĩ'inə mà'a ntsya a ñim Kristo aà

¹⁴ Lá m̀b̀i'ikə a mbo Nwĩng̀òŋ yĩ mə, n̄tsya a n̄jim Kristo a gh̄irə mə tá b̄i'inə tswe n̄i àbwarə a ajàŋ mə Kristo à tsyá n̄tsò aà, ntigə n̄tsya a n̄jim b̄i'inə, n̄seensə n̄i n̄too ya mb̄i'ì Kristo, a idigə tsim tsi'ì tsò a yoo yĩ lùmtə yĩ siginè. ¹⁵ Nlon mə b̄i'inə bə aa àlùmtə yĩ siginè yĩ mə Kristo a fa a mbo Nwĩ, a tigè n̄seensə n̄ghèè a titii bə b̄ii mə bi yweenə aa bo b̄i b̄ii bi bwe aà. ¹⁶ A mbo bə b̄ii mə bi bwe aa, a bə n̄t̄i àyà'à yĩ mə a zwitə, lá a mbo bə b̄ii mə bi yweenə aa, a bə àlùmtə yĩ siginè yĩ mə a z̄i n̄i n̄tswènt̄i. Tsó mə a bə laà aa, mbê wò a ku'ùnə a n̄i m̄buu ifà'à ma gh̄u aa ε? ¹⁷ Kaa b̄i'ì s̄i bə aa tsi'ì tsó bə b̄i ghà'àtè b̄ii bi lògè n̄ghàà ni Nwĩ a n̄i àyoo m̄itaa yĩ bi fèè aà, lá ajàŋ mə Nwĩng̀òŋ à l̄e n̄too y'i aa, b̄i'ì swon mə tsi'ì ànnù n̄n̄kɔŋ a n̄si m̄i'ì yu tsi'ì tsó ngàŋəfà'à Kristo.

3

Annù nlon àkàà yĩ fii bo bi àkàà yĩ lwèn yá

¹ A laà m̀b̀ə aa mə b̄i'ì b̄u mbeentə n̄i y'i bimbɔŋ aa ε? B̄i'ì laà n̄k̄i n̄lɔɔ n̄i àŋwà'ànè tsó bə bi m̄ɔ'ɔ, jii mə i lo a mbo bu k̄i mə bi n̄wa'anə a mbo bù m̄beentə n̄i ifà'à y'i aa ε? ² Bù bumbɔŋ n̄i bə aa ijaŋ n̄wà'ànè ma jya a mbo b̄i'ì. Bi n̄wà'ànè a mum m̄int̄i b̄i'ì mə tá bə b̄itsim zi n̄k̄i ntigə n̄twoŋə. ³ N̄i d̄i'ì ni mə á l̄e n̄wà'ànə Krito yumbɔŋ n̄wà'ànə aŋwà'ànè ma yú ntigə n̄too y'i ni yu. Kaa bi s̄i aa n̄i n̄k̄ɔŋəŋwà'ànə n̄wà'ànə, bi n̄wa'anə aa n̄i Azwĩ Nwĩng̀òŋ yĩ mə à tswe n̄t̄i aà; kaa wa'a aa a atu ngò'ò k̄i n̄wa'anə, mban̄nə n̄wà'ànə aa bə a mum m̄int̄i bə.

⁴ B̄i'ì swon mə mùu ajàŋ aa nlonə ab̄iint̄i yĩ mə b̄i'ì tswe ni yu a nu Nwĩ n̄tsya a n̄jim Kristo aà. ⁵ Kaa b̄i'ì si swon mə mə b̄i'ì bimbɔŋ tswe n̄i m̄idà'à a n̄gh̄irə annù tsu. M̄idà'à m̄itsim m̄ii mə b̄i'ì tswe ni mu m̄i lò aa a mbo Nwĩ; ⁶ aa tsi'ì Nwĩ mə à gh̄irə mə tá b̄i'ì tswe ni m̄idà'à a mbə ngàŋəfà'à fàa a mum àkàà yĩ fii, yĩ mə kaa a si aa b̄in̄ɔŋsè b̄ii mə bi n̄wa'anə aa bə. A bə aa bə ànnù Azwĩ Nwĩ. B̄in̄ɔŋsè bi z̄i aa n̄i n̄wò, lá Azwĩ Nwĩ a b̄an̄nè m̄fa aa n̄tswènt̄i.

⁷ Mbə a bə mə àkàà ya yĩ mə bi l̄e n̄wà'ànə a atú ngò'ò, a z̄i ni n̄wò aa, a l̄e si n̄ansə n̄weenə tsi'ì n̄wèenə, kaa baIsrael wa'à n̄lèntə n̄si Moses bù n̄zi nlon mə i l̄e si ta si'ì si'ì, ka mə i l̄e si bù n̄kentə n̄i n̄ta aa, ⁸ bəə bɔŋ mbə n̄gha'a ni àkàà ya yĩ mə à ni afà'a Azwĩ Nwĩ aa, ni ka wa'à b̄an̄nə n̄weenə n̄tsyá mbo aa ε?

⁹ Mbə a bə mə ifà'a akàà ya yĩ mə a n̄in isa'a a nu bə aa, i l̄e n̄tswe ni n̄gha'a bəə bɔŋ ifà'a akàà ya yĩ mə a gh̄irə m̄innù m̄i bə m̄i tsinə aa, bɔŋ i s̄i b̄an̄nə n̄tswe ni n̄gha'a n̄i ni tsyatə aa ε? ¹⁰ Mbə b̄i'inə tigè n̄swon mə n̄gha'a n̄i wè n̄u mə b̄i'inə tswe ni nu ts̄itsòŋ aa ni gh̄irə m̄ə mə tá n̄gha'a n̄i m̄b̄i n̄ya tigə ayoo adàŋə àdàŋə. ¹¹ Mbə a bə mə ayoo ya yĩ mə a l̄e si kwĩ'inə aa a l̄e n̄tswe ni n̄gha'a bəə bɔŋ àyoo ya yĩ mə a tswe n̄n̄kɔŋ aa a b̄an̄nə n̄tswe ni n̄gha'a n̄i ghà'àtè. ¹² Tsi'ì tsó mə a n̄i ànnù yĩ mə b̄i'inə n̄in n̄t̄i y'i'inə ghu aa, b̄i'inə z̄i ajàŋ mə b̄i'inə ka k̄i swon mə yú ànnù ni m̄idà'à. ¹³ Kaa b̄i'inə s̄i aa tsi'ì tsó Moses bə, a ajàŋ yĩ mə à l̄e si lògè n̄i àtsə'ə m̄b̄oontə n̄i n̄s̄i yĩ ghu mə tá baIsrael tsuu m̄m̄é n̄gha'a n̄ya n̄i mə ni l̄e n̄tswe ghu n̄kwi'inə n̄i aa l̄ó yə aà. ¹⁴ Maa ajàŋ bi l̄e m̄fi itú jyaa, i z̄i ywe'e s̄i, bi yì t̄i twoŋə àkàà yĩ lwèn ya aa, ma yaa at̄sə'ə a burə ka k̄i b̄òontə ni

màtsyê myaa, ñlonj mə bi kii mfurə atsə'ə ma ya a mitsyê ñu ñtsya aa tsi'í a njim Kristo. ¹⁵ Ìñjə, ñzi nywe'e sii, bi yi ti twonjə nòñsə Moses wa aa, àtsə'ə a bəontə mitsyê myaa. ¹⁶ Lá nòò yíi mə ñu à bəñkə yi nzi a mbé Mmà'ambi aa, bi furə àtsə'ə ya nlò'òsə. ¹⁷ Tsítsòñ, Mmà'ambi yíi mə bi'inə swonjə aa, à bə aa Azwí. Adìgè yíi mə Azwí Mmà'ambi a tswe ghu aa kaa ànnú abù'ù a wa'à ghu bú ñtswé.

¹⁸ Bi'inè bitsim bii mə bi fùrè mə atsə'ə ya nlò'òsə a mi'i bi'inè aa, ñìgha'a ni Mmà'ambi ni tigə nta ni a mánzi bí'inè, bí'inè líi ni ñìgha'a ni Mmà'ambi nya, ni bəñkə ñi yi'inè, bí'inè tigè ñkwensə, ñkwi ñko'ò ni a mum ñìgha'a mà nya, ñtigè mbə tsó yu. Ma yú ànnú a lò aa tsi'í a mbó Mmà'abi yíi mə à ni Azwí aa.

4

Annú àfù'ù Nwí a mum bantòò bi nsyê

¹ Ma mùu ajàn tsó mə Nwí a njim àbənətì yi à fà mə ífà'à ma ghú a mbo bí'í aa, kaa bí'í si bù mbò'ò. ² Bí'í tuu ìnnú adirə atú tsim jii mə bi ghìrə a idìgè alò'òsə aa kaa bí'í si ìnnú mbwe'esè ghìrə; kaa bí'í si ñìghàà ni Nwí kwensə. Bí'í bəñnè swonjə aa tsi'í ànnú ñìñkonj ya ñi ñsi ñi ñsi a məontə ni mántì bə, bi tigè mbii ñi ànnú yi'í a nsi mi'í Nwí. ³ Mbé ñtoo yíi mə bí'í swonjə aa i bu ntswe a alò'òsə a mbo ñu, bonj i tswe aa a mbo bə bya mə bi bwe ñghè ñi waa aa. ⁴ Nlonj mə a mbo bo, nwí mbi ghú à mà'à mə afə'ə a mi'í bo bíi bi si ntoo ya bii aa. Kaa bo wa'à ñi ñkà'à wa mə i ta a nu bo aa yə. Ñkà'à ma ghú i bə aa yí ntoo yí ñsigìnə ya nlonj ñìgha'a ni Kristo, yíi mə à tswe ñi màrə Nwí yumbonj aa. ⁵ A ñi ñtoo yíi bí'í swonjə aa, kaa bí'í si ànnú aa nlonj mibii ñi nú mi'í swonjə, bí'í swonjə aa mə Yesu Kristo à ñi Mmà'ambi, bí'í bə ñgəñfà'á juu nlonjə ñkwitu Yesu. ⁶ Nlonj mə à ñi Nwí wa mə à le nswonj mə, “Tá ñkà'à i ta a múm mfi ìdìgè aa!” mə à ghìrè mə ñkà'à yi i ta a múm ñtíi bí'í, a mfá ñkà'à yíi mə i ghìrə mə tá bí'í zi ñìgha'a ni Nwí nya mə ni ta a nsi Krito aa.

⁷ Lá bí'í bii mə bí'í tswe ñi àfù'ù ma yú aa, bí'í bə aa tsó bantòò bi nsyê, tá dì'í mə àdà'à yí wè ya mə tswe a ñi ñtoo yí ñsigìnə ya aa, kaa si aa à yi'í bə, a lo aa a mbo Nwí. ⁸ Bi di mbuu ñgi'í tsi'í tsim a nu bí'í, kaa ma yú a wa'à ghìrè mə bí'í kentə, bi ghìrə atú yi'í a buurè la kaa ma yú a wa'à yi'í kinjə; ⁹ bi tso'ò ñi àkòrə yi'í la kaa Nwí a wa'à yi'í mi'í; mfuu ñi yi'í mma'a ñi a nsyè la kaa wa'à bəñnə nzwitə. ¹⁰ Nğonj bìnòò bitsim, bí'í bè'è ñi ñwo ni Kristo a nu bí'í. Bi tigè mbarjə nyə ñi ñtswéntì Kristo a nu bí'í. ¹¹ Maa ajàn, ajàn yíi mə bí'í tswe bitì aa, bí'í kii ntswe aa tsi'í a ntsu ñiwo ñğonj bìnòò bitsim ñlonj ñgaa Krito, ma mùu ajàn bi bəñnə ñtigə nyə ñi ñtswéntì Yesu fàa múm nú yí'í yíi mə kwò aa.

¹² Tsó mə a bə laa, bí'í tigè ñtswe ñi a ntsu ñiwo ñi bəñnə ñtswe ñi ñtswéntì.

¹³ Bi ñwa'anə a múm àñwà'ànə Nwí mə, “Mə le mbii Nwí, maa ajàn mə kii ñtigə nswonjə.” A ñgìñ ñgìñ, bí'í ki ntswe aa ñi àjànjə abìintì mà ya, ñkii ñtigə swonjə ñi ñntoo yí ñsigìnə yá. ¹⁴ Bí'í zi mə, Nwí wa mə à le nyweensə Mmà'ambi Yesu ñiwo aa, à ka yí kii yweensə yi'inè tsó mə à le ñki nyweensə Yesu aa, i lògè yi'inè tá bí'inè zi ntswe a nsi

mi'i yu. ¹⁵ Ma jú innù tsim i fe'è aa nlon ɲgaà yùù, mē tā ìbòɲ Nwī i ka nseɛnē ɲghɛɛ ni a mbo bè bī ghà'atè, tā ànnù mfà m̀b̀i'ikè a mbo Nwī tā à ka ɲgha'atè, ɲkii nzi ni ɲgha'a a mbo Nwī.

Ŋka ntswéntii

¹⁶ Tsó mē a bē laà aa, kaa mbē bī'i wa'ǎ akòrē yi'i bú ñswuɲtē mb̀i ni ñjìmè. Ka mē ɲjǎ nú yì'inè i bōrē ɲkwo ɲghɛɛ aa, Nwī bàɲnè m̀fa ni m̀t̀i m̀i fii a ɲgòɲ bìnòò bitsim a ni àzwī yi'inè. ¹⁷ Múntsírè ɲgi'i yù yii mē bī'inè yē aa, kaa i ka wa'à si'i tigè, i ka yì zì ni ɲgha'a nii mē ni luu ɲki ntswe ɲɲkòɲ aa a noò yii mē bī'inè tswe a nsi mi'i Nwī aà. ¹⁸ Ma múu ajàn, kaa bī'inè si aa ìnnù jii mē bī'inè yē ni mi'i aa lī, lá m̀baɲnè nte'è ni àtù yi'inè aa bē a ni ìnnù jya jii mē kaa bī'inè si yē aà. Ìnnù jii mē bī'inè yē ni mi'i aa i tswe aa tsi'i ni mú àtìi noò. Lá ìnnù jii bī'inè si yē aa i lwi'i ɲɲkòɲè.

5

¹ Nlon mē bī'inè zi mē, ñtàn yì fàa nsyē ghu mē bī'inè tswe ghu aa, bī bē yì sà'a bōɲ bī'inè tswe ni ñda a aburē yii mē Nwɲgòɲ à ka fa, a bē ñda yii mē bi si aa ni m̀b̀ò ghurè, i tswe a aburè nlwī'i ɲɲkòɲè. ² Tsítsòɲ, bī'inè tsaa ni tswegè, ñlòo ni mē bōɲ bi we'è ñdùgè yi'inè yì àbùrè ya, a nu bī'inè, ³ ta bi we'è bī'inè tsuu nswèrè ñswèrè tswe. ⁴ Ajàn mē bī'inè burè fàa a múm ñtàn ghuà, bī'inè tsaa tswegè kaa a wa'ǎ bē aa mē bī'inè lòo aa mē tā bī tso'ò ma juù ìts'è'è a nu bī'inè, bī'inè bàɲnè lòo mē tā bī we'è ji aburè jya ghu atu, tā ñtswéntii i baɲnè ntigè ji ayoo ya yii mē a kwo aà. ⁵ A tãɲtè Nwī ñtãɲtè yi'inè a ni kwensè ma ghú, ɲki mfa Azwi yi a mbo bī'inè a ni àwenè mē kwensè wa a zì.

⁶ Tsó mē a bē laa, bī'inè tigè ntswe ni àtãɲtè ɲgòɲ bìnòò bi tsimè. Bī'inè zi mē bī'inè bē naɲsè tswe a ndùgè fàa ni yulà ɲjǎnu bōɲ bī'inè tswe a ndisyà bī'inè bi Mmà'àmbi, ⁷ ñlon mē bī'inè zì akòrè nizì yi'inè aa a múm àbiintii, kaa à sǐ ànnù nyè bē. ⁸ Bī'inè taɲ ntii, nyè'ètè mē bōɲ bī'inè laa mmà'atè m̀b̀iinu yù m̀baɲnè ɲghɛɛ ntswe a ndùgè bī'inè bi Mmà'àmbi. ⁹ Lá kè bī'inè tswe a ndùgè, kè bī'inè tswe a adigè dàn, atu ànnù yi'inè tá à bē a ɲka ɲghirè tá Nwī à ka ndoritè. ¹⁰ Nlon mē bī'inè bitsim ka yì tē a nsi ɲgò'ò korè Kristo, tá tá bī tso'ò ifà'à ɲù ñtsim tá à kwerè ìbòɲ kè ibi, ɲyonè a ɲjìmè ànnù yii mē à le mfà'à fàa múm ɲjǎnú aà.

Afà'a mboonsè bè bo bi Nwī

¹¹ Tsó mē bī'inè zì ànnù yii mē a tswe ghu a ɲka mbo'ò Mmà'àmbi aa, bī'inè ghirè tá bè bī mo'ò bi zi. Nwɲgòɲ à naɲsè nzi yi'i, mē kí ɲwa'atè mē a múm ñtìi bù ni ki naɲsè nzi yi'i. ¹² Kaa bī'i si bù ɲkòɲè a ɲghù'ùsè yi'i b̀im̀b̀oɲ a mbo bù, bī'i bàɲnè ñlòo a ndi'i tá ni zi mē mbē ni ká ɲkwè m̀nt̀i muu nlon ɲgaà yì'i; ta zi ni ajàn yii mē ni kwi'i ɲghàa a mbo bè bya bii mē bi kwè m̀nt̀i myaa ɲyonè bē ɲkèrè ɲù, m̀baɲnè mmà'atè akòrè nizì yaa laà. ¹³ Bī'i baanè aa bàànè aa e? Bōɲ bī'i baanè aa mb̀i'ì ɲgaà Nwī. Lá, mbē a bē mē kaa bī'i si aa bàànè baanè, bōɲ ma múu ajàn a bē aa nlon ɲgaà yùù. ¹⁴ Nlon mē a yi'i laa a tsisè akòɲnè Kristo; bī'inè zi a laa mē ɲù yì fùùrè à le ɲkwo mb̀i'ì ɲkwitu bē bitsimè, a tigè mbē mē bè bitsim bi kwò. ¹⁵ A le ɲkwo a atu

bè b̄it̄imè aa m̄e b̄e b̄ii m̄e b̄i tswe nt̄ii aa t̄a b̄i tsuu aa b̄e mb̄i'ì ñgàá yàà ì tswe, t̄a bo baɲn̄e tswe nlon̄ aa yu wa ȳii à le ñkwo a atu bo b̄i bú ñyweens̄e yi ni ñwò aa.

¹⁶ Nl̄ogin̄e ts̄its̄on̄ kaa b̄i'in̄e si ñ̄u bu n̄lent̄e aa t̄si'ì ts̄o aj̄an̄ m̄e mb̄i ȳu ì l̄ent̄e aà. Ka m̄e à le mb̄e noò ȳi m̄ò'c b̄i'in̄e l̄ent̄e n̄i Kristo t̄si'ì ts̄o ñ̄um̄is̄on̄ aa, kaa b̄i'in̄e si nii maa aj̄an̄ bu nȳe. ¹⁷ Ts̄o m̄e a b̄e laa à aa, ñ̄u ñ̄tsim̄ ȳii m̄e à tswe a mum Kristo aa, à tiḡe mb̄e aa ñ̄u ȳi n̄fi. Le boɲ n̄tsw̄ent̄i ȳi ȳi ñ̄lw̄en ì gh̄èè m̄e, ȳi mf̄ii ì tiḡe ñ̄zi. ¹⁸ Ma juù ñ̄nn̄u ì lo aa a mbo Nw̄iɲḡon̄, ȳii m̄e, ñ̄tsya a ñ̄jim̄ Yesu Kristo, a le mb̄u ñ̄l̄oḡe yi'in̄e m̄boons̄e a nu yu, ntiḡe mfa if̄a'á a mbo b̄i'in̄e m̄e b̄i'in̄e ka m̄boons̄e b̄e. ¹⁹ Ma la a b̄e m̄e ñ̄tsya a ñ̄jim̄ Kristo, Nw̄iɲḡon̄ à le l̄oḡe mb̄i mb̄u m̄boons̄e fu a nu yu, kaa ñ̄ki'ì ñ̄i ñ̄nn̄u ñ̄i b̄i j̄yaa bú ñ̄lii, m̄baɲn̄e ntiḡe mfa if̄a'á a m̄bòons̄e b̄e a mbo b̄i'in̄e.

²⁰ A b̄e m̄e b̄i'ì tiḡe mb̄e aa b̄its̄us̄e b̄i atu b̄i Kristo, Nw̄iɲḡon̄ a tiḡe ñ̄tsya ni nu b̄i'ì ñ̄ghaa ni a mbo b̄e. B̄i'ì tiḡe m̄bu'u n̄i m̄bo a mbo b̄e n̄i ñ̄kum̄ Kristo, m̄e t̄a bo bu m̄bòons̄e waa bo b̄i Nw̄i. ²¹ Nlon̄ ñ̄kwit̄u yi'in̄e Nw̄iɲḡon̄ à le ñ̄gh̄ir̄e yi a tiḡe mb̄e ñ̄nn̄u ñ̄i b̄i, a yu wa ȳii kaa à le ñ̄ki'ì ñ̄nn̄u ñ̄i b̄i zi aa, t̄a t̄a b̄i'in̄e tiḡe ñ̄tsya ghu nu, mb̄e its̄in̄enn̄u Nw̄i.

6

¹ B̄i'ì f̄a'á aa b̄i'ì b̄i Nw̄i, m̄bu'u n̄i m̄bo a mbo bù m̄e t̄a ñ̄i tsuu gh̄ir̄e m̄e ìb̄on̄ Nw̄i wa a mbo bù ì tsya a ad̄an̄è ad̄an̄è. ² Nlon̄ m̄e Nw̄i à swon̄ m̄e, “M̄e le nyu'u ànn̄u ȳii m̄e ñ̄i le si twon̄e n̄aa nswon̄ aa a noò m̄e à le ñ̄kù'ù m̄e m̄e kwet̄e gh̄uu aà, ñ̄kwet̄e gh̄uu a noò ñ̄yweens̄e bù.” Yu'ut̄e ñ̄i! Aa noò ȳii m̄e à kù'ùn̄e a mbo Nw̄i a ñ̄kwet̄e bù ghu aa à ghul̄a! Aà ñ̄jwi ȳii m̄e Nw̄i à ka yweens̄e gh̄uu ghu aa ì yul̄a!

³ Kaa b̄i'ì si yi'ì ann̄u ȳii m̄e mb̄e ñ̄u kw̄ant̄e ghu ñ̄wo aa gh̄ir̄e, m̄e t̄a ñ̄u t̄see àf̄ir̄e yi'ì l̄o ki fa n̄i if̄a'á ȳii m̄e b̄i'ì f̄a'á aà. ⁴ B̄i'ì d̄i'ì a n̄i if̄a'á tsim̄ ȳii m̄e b̄i'ì f̄a'á aa m̄e b̄i'ì b̄e aà ñ̄ḡan̄f̄a'á Nw̄i, a aj̄an̄e m̄e b̄i'ì t̄swa n̄i m̄ant̄i mi'ì a n̄i ñ̄ḡon̄ b̄in̄o bitsim̄, ñ̄ȳe n̄i ñ̄gi'ì, ñ̄nn̄u ì tsȳá n̄i yi'ì a n̄sȳe, ñ̄nn̄u ñ̄i b̄i ñ̄i w̄e ñ̄i w̄e ì ȳe n̄i yi'ì, ⁵ b̄i le ñ̄gh̄òò n̄i yi'ì, n̄niɲ̄e n̄i a nd̄ats̄an̄, b̄e ju'ù m̄bur̄e n̄i ìd̄iḡe ñ̄lon̄ ñ̄gaa ȳi'ì; b̄i'ì n̄wuḡe n̄i ìb̄i n̄u yi'ì n̄i if̄a'á, ñ̄le ti bw̄ii ñ̄k̄ii ñ̄le n̄i ñ̄ji. ⁶ ñ̄nn̄u j̄ul̄a ì k̄ii m̄bu nd̄i'ì ñ̄i a mbo b̄e m̄e b̄i'ì b̄e aa ñ̄ḡan̄f̄a'á Nw̄i: A aj̄an̄e m̄e n̄on̄s̄e ȳi'ì à le n̄laa man̄s̄e aa, b̄i'ì k̄i ñ̄zi ann̄u ñ̄niɲ̄kon̄ ya m̄e a tswe n̄i ñ̄too ȳi siḡin̄e ya, ñ̄tswa n̄i m̄ant̄i mi'ì, ñ̄k̄ii ñ̄gh̄ir̄e n̄i ñ̄nn̄u ñ̄i siḡin̄e a nu b̄e aa, Azw̄i Nw̄i bo b̄i àk̄on̄n̄e ȳii m̄e a le mb̄e yi ann̄u ñ̄niɲ̄kon̄ aa, ⁷ aj̄an̄e m̄e b̄i'ì swon̄e n̄i ann̄u ñ̄niɲ̄kon̄ aa, n̄i m̄id̄a'á mi Nw̄iɲḡon̄, ñ̄tugit̄e n̄i ñ̄joo n̄tsò j̄ya ñ̄ii m̄e à ñ̄i ann̄u ȳi ts̄in̄e aa a ab̄o m̄a'á n̄i a ab̄o ñ̄kwab̄e ñ̄to ñ̄i j̄u. ⁸ B̄e gha'as̄e n̄i yi'ì, b̄i m̄ò'c t̄sa'á n̄i yi'ì, ñ̄swon̄e n̄i ñ̄nn̄u ñ̄i b̄i a atu b̄i'ì, ñ̄k̄ii n̄swon̄e ñ̄i ñ̄i siḡin̄e. Bi lent̄e n̄i yi'ì t̄so ñ̄ḡan̄aban̄enn̄u, lá b̄i'ì b̄an̄n̄e n̄swon̄e n̄i ann̄u ñ̄niɲ̄kon̄e. ⁹ Nlent̄e n̄i yi'ì ts̄o b̄e b̄ii m̄e b̄i s̄i waa zi aa, la b̄e b̄itsim̄ z̄i yi'ì; b̄i'ì b̄e ts̄o b̄iku b̄i b̄e, lá ñ̄i ȳe n̄i yi'ì b̄i'ì k̄i ñ̄tswe b̄it̄i; ka m̄e b̄i ñ̄niɲ̄e n̄i ñ̄gi'ì a nu b̄i'ì aa kaa b̄i s̄i yi'ì zwit̄e.

¹⁰ B̄i le si gh̄ir̄e b̄i'ì j̄eɲ̄n̄e b̄in̄oò b̄i m̄ò'c, lá b̄i'ì dorit̄e t̄si'ì b̄in̄oò b̄itsim̄e; b̄i'ì b̄e ts̄o ñ̄ḡan̄èf̄um, lá ñ̄gh̄ir̄e b̄e b̄i gh̄a'at̄e t̄sw̄e n̄i àf̄u'ù; b̄i'ì b̄e ts̄o b̄e b̄ii m̄e b̄i s̄i ñ̄i àyoo t̄sw̄e, lá m̄baɲn̄e n̄tswe n̄i ñ̄joo tsim̄e.

11 Ìkà'á jì'ì baKorinto, wa bí'í nàṅsè mé ṅghaa a mbo bù nì òsì nì òsì, ṅkì ṅa'á mîntî mî'ì mfa a mbo bù. 12 Kaa bí'í sî mîntî mî'ì a mbo bù kîi, a bânṅə ṅkîi bə bù ṅkîi nî mîntî muu. 13 Mə tîgə ṅghaa a mbo bù tsîtsòṅ aa tsó ṅù a ghàà a mbo bɔ̀ɔ̀ bí, nì kî ṅṅa'a mîntî muu mfa a mbo bí'í.

Awà'ásè òlòṅ annù mbòònsə bo bì bìtìbî Nwî

14 Nì tsuu kî bòònsè fà'á bo bì bìtìbî Nwî. Mbə ànnù yî sîgînə bó ànnù yî bí bòònsè aa mə akə aa ε? Mbə òlaa ídìgè bó mîfî ídìgè tswé àdìgè yî fùùrè aa mə akə aa ε? 15 Mbə Kristo bo Devil biinè aa mə akə le? ṅù yîi mə à bîi Kristo à tswə aa nì yuu annù mə mbə a ká ṅghîrə bo ṅù yîi kaa à sî Kristo bîi aa ε? 16 Mbə òdámà'anwî tswé nî ànnù yî mɔ'ɔ̀ bo bì mîṅkòbə aa ε? Bí'inè laa mbə òdámà'anwî yîi mə à tswə ntîi aà! A ajàn yîi mə Nwî yumbɔṅ à swon mə, “Mə ka ghurə ndùgə yà bí'ì bì bə bá, i kî tswə a tîtî bo; mə ka bə Nwîṅgòṅ wàà, tá bo bə bə bá.”

17 Maa ajàn Mmà'àmbi a swon mə, “Nì fe'ε a tîtî bo, mîfî'isə mîbîi mî nù muu a tîtî bo. Ntsee nî ànnù tsu a ṅghîrə bu bì àyoo yîi mə kaa a sî laa aa tswə, bə boṅ mə ka kwɛrə ghuu.

18 Mə ka tîgə bə Taà ghùù, tá bù tîgə ṅkî mbə bɔ̀ɔ̀ ba bí mbânṅə bo bí bânṅyè, a swòṅ Mmà'àmbî Mbu'utəmbî.”

7

1 Tsi'í tsó mə ònnù ma jù tsîm mə Nwî à kà'a i tswə aa a mbo bí'inè aa bílîm ba bîi mə mə kòṅə aa, tá bí'inè sî'ì mîbîi mî nù mî'inè tá mî laa a nî òsîṅ tsîm jîi i sîṅ íbîi nù yî'inè nî àzwî yî'inè aa, òyə mə bí'inè laa mánṅə a ajàn mə bí'inè bɔ'ɔ̀ Nwî aà.

Ajàn mə Paul à le sî doritə nlon baKorinto aà

2 Nì ṅa'a mîntî muu mfa a mbo bí'í, kaa bí'í sî annù a mbo ṅù tsù wò; kaa bí'í sî ṅù tsù ləənsə; kaa bí'í sî ṅù tsù nî'í. 3 Kaa mə sî annù ma yú swon aa a mfá ífîrè ghuu òlòṅ mə mə tè'è m̀bàa nswon a mbo bù mə nì tswə a ntîi bí'ì a ajàn mə kaa mbə ayoo tsu a wa'á yî'inè faatè, kə bə bə ntswèntîi kə òwó. 4 Mə nàṅsə nzi ghuu, mə nì tswə nì ntîi yî sîgînə, mə kî ntswe nî kîntèrè yî ṅwè òlòṅ ṅgaà yùu. Ntîi gha i luu nì m̀bɔ̀ɔ̀nə. A mùm ṅgî'í yî'ì ntsîm, mə burə ka tswə nî nìdorə nî wè.

5 Tsi'í a ajàn mə bí'í le nzi ṅkuu a ala'a Macedonia aa, kaa íbîi nù yî'ì i leè ṅwa'á m̀m̀ntè, ṅgî'í i zî nî a nu bí'ì a mbèε mbèε. Bí'í tó bí'ì bì bə a abεε, ṅkîi nto bí'ì bì nìbɔ'ɔ̀ a mùm ntîi bí'í. 6 Lá, Nwîṅgòṅ yîi mə a lə'ətə mîntîi mî bə bîi bí jəṅnə aa, à le lə'ətə mîntîi mî'ì a ajàn mə à le ṅghîrè Titus a zî aà; 7 kaa wa'á bə aa tsi'í ajàn mə à le nzî aa bə, bo bí ajàn mə nì le m̀bɔ̀ɔ̀rîsə ntîi yî aà. A le nswon a mbo bí'í ajàn mə nì yè'ətə, nṅəṅnə, ntîi nî ànnù ya laà. Ma yú a le ṅghîrə mə mə ku'usə ndoritə.

8 Ka mə mə le ṅghîrè nì jəṅnə a nî àṅwà'ànə ya mə mə le ntoo a mbo bù aa, kaa nù yà i sî ghu bânṅə m̀bî'ì (ka mə i le m̀bî'itə ghu aà). Mə yə mə àṅwà'ànə ma ya a le ṅghîrè nì jəṅnə, ka mə nì le nṅəṅnə tsi'í a nî m̀tîi noo aà. 9 Lá tsîtsòṅ, mə doritə, kaa ṅkî'ì doritə aa bə mə nù yùu i le m̀bî'ì aa bə, òlòṅ mə, ajàn mə nù yùu i bí'ì aa, a ghîrə mə tá

nì kwensə bîmânjî buu, Nwîngòŋ à le mmòòntè ghuu a nî àjəŋnə mə yá. La a bə mə kaa bí'í le ŋwa'á annù yí bí a nu bù ghírè. ¹⁰ Nlon mə àjəŋnə yíi mə Nwîngòŋ a fà'à nì yu aa, a kwensə mîntii, ŋkii ŋghírè bə yweenə. Kaa mə bí'inə wa'à ma yaà àjəŋnə baà. Lá àjəŋnə yíi mə à nì yí ŋúmìsòŋ aa, a zì nì nìwó. ¹¹ Tá nì yə ajàn mə a kì ghírè nì tigè ñyè'ətə nì mə nì ghírè tá bí zì mə kaa nì sì nî àbo ghu tswé, ñyè a ajàn mə a kì ghírè mîntòŋê muu mi lwînə, yə nî nì bə'ò nii nì kə tswe nì nu, nyè a ajàn mə a kì ghírè nì fa mîbîi mi nú muu ŋkì nanşə ntaŋtə nì a nnin njò a nu bə bíi mə bí ghírè ìnnù jì bí aà. Nì nanşə mə ñdi'i mə kaa àbó yùu kaa á sì nì ma yú ànnù tswé.

¹² Ka mə mə le ŋwà'ànə ghuu aa, kaa mə le ŋkí'ì ŋwà'ànə mbi'i aa ŋgaa ñu wa mə à le ŋghírè ibi aa, kaa ŋkí'ì kì ŋwa'anə aa mbi'i ŋgaa ñu wa mə bí le ŋghírè ibi wa ghu nú aà. Mə le mbànŋə ŋwa'anə aa mə mə ghírè tá à laa a atu bù a nsi mi'i Nwî ajàn mə nì fa ibii nú ghuu a mbo bí'í aà.

¹³ Maa ajàn, bí'í le ntigə ndoritə, kaa à le ŋkí'ì aa tsi'í nì'ì nidorə bə, bí'í le mbù nanşə ndorə a nyè ajàn mə Titus à le sì ndoritə aà. Bù bitsim le ŋghírè ntii yi i nòŋ nî mboonə ajàn mə nì le nanşə ŋkwere yi aà. ¹⁴ Mbə a bə yíi mə mə le nte'ε ŋka ŋkwεε ntii gha ghu mbo mbi'i ŋgaa yùu, bəə bon kaa nì kì wa'á atú ya d̄risə. Ajàn mə ŋgòŋ ìnnù tsim jii mə bí'í le sì swon a mbo bù à le mbə annù n̄konə aa, ajàn mə bí'í le sì kii ntərə a nsi Titus nlon ŋgaa yùu aa, a kì mbə annù n̄konə. ¹⁵ Maa ajàn, àkòŋnə yíi mə à tse nì yu a nu bù aa, a ku'ùsə ŋkwe ntinsə, ajàn mə a wa'atə nî ajàn yíi mə nì kì si yu'unə nî ìnnù jii à kì si d̄i'a a mbo bù aà; a ajàn mə nì le ŋkwere yi, ntsigine nì n̄bò'ò aà. ¹⁶ Mə nanşə nluu nì nidore mə mbə mə nanşə ñyègite a nu bù a nî ìnnù tsimə.

8

Ajàn mə bə bi Kristo fa njò aà

¹ Bîlîm bá bí'í lóo mə tá nì zì ìbòŋ Nwî yíi mə à ghírè a nî ŋghòtə jii mə i tse a Macedonia aà. ² Bo kì tse nì ìkwà'ànə jì ghà'atə ñyonə a nì ŋgí'ì yíi mə i kì kuu a nu bo aa, lá nidore kì b̄anŋə nluu a ntii bo ŋghírè mə bo tigə mfa ti gitə àbo ka mə bo fum fum aà. ³ Mə tse bə ayəfə a nswon mə bo kì sì nanşə mfa nyonə a n̄jim ayoo yíi bo kì tse nì yu aà. Bo kì si te'ε mfa nî ŋkòŋə yàà n̄tsyatə ajàn mə bo tse nì yu aà. ⁴ Bo kì si bu'u mbo a mbo bí'í mə bo tse nî àbwarə a nd̄intə bə bí Nwî bíi mə bí tse a Yudea aà. ⁵ A kì burə n̄tsyatə ajàn mə bí'í kì sì te'ε wa'atə aà. Lá bo le n̄syá mbii m̄foo mfa mib̄i mi nú myaa a mbo Mmà'àmbi mboŋ kii tigə fa m̄b̄i mi nú myaa a mbo bí'í, a ajàn mə Nwî à le sì lóo aà.

⁶ Bí'í tigə mbu'u nî m̄bo a mbo Titus mə, ajàn mə à le'ε n̄logine afà'à yu aa, tá à manşə ifà'a abòŋentii mà yú a titii bù. ⁷ Ts̄tsòŋ tsó mə nì tsa mbii a nî ìnnù tsim aa, a nî àb̄iintii, a ajàn mə nì swonə annù Nwî aa, a nì ajànə mə nì zì annù n̄konə aa, a nî ñyè'ətə a ŋkwetə, bo bí nî ajàn mə nì konə a yi'í aa, mə tigə ñlòo mə tá nì kì n̄tsyambii a nî àfà'a àkòŋnə ma yú nyonə ajànə mə nì nanşə mfa a ŋkwetə bə bí Nwî aà.

⁸ Kaa mē si lòò aa mfá òndi'í yí tsù a mbo bù bē, mē bāṅnè òlòo aa nswōṅ mē mbē nì tsyá nḡm ajāṅ mē nì yē bē bí mò'ò bí yē'ètē a ṅkwetē aa, ntigē ṅkí dì'í ajāṅ mē àkòṅnè yuu a naṅsē mbē yí ànnù nḡṅkoṅ aà. ⁹ Nì zì ìbòṅ Mmà'àmbí yí'inē Yesu Kristo, ka mē à lē mbē ṅgàṅàfù'ù aa, à lē ṅghirē ìbii nú yí a nì ṅgàṅàfum mbí'í ṅkwitù ghuu mē nì tsyá a nḡm afumē yí ya mbāṅnè mbē ṅgàṅàfù'ù.

¹⁰ Amòòntē ya a nì mē, a bōṅ mē nì maṅsē ànnù ya mē nì kì lòḡinē fii alòò aa tsìtsòṅ. Nì lē mbē bitsyà bí mbīi, kaa ṅkí'í aa tsi'á a mfà'a bē, à lē ṅkí mbē aa a nlòo a mfà'á. ¹¹ Nì gheē nì mbīi la mmāṅsē afà'à wá. Tá àjāṅ mē nì yē'ètē ṅkii ṅkòṅ nì mfà'á aa, tá à fē'ε mbòòntē nì àjāṅ yí mē nì fà'a màṅsē aà, ḡyoṅ aa a nì àyoo yí mē nì tswe nì yu aà. ¹² Nì bē kì doritē a mfa bōṅ Nwīṅgòṅ à ka beentē ayoo yí mē nì fa aa, i yoṅ aa a nḡm ayoo yí nì tswe nì yu aà, kaa ṅkí'í betē mē nì fa aa ayoo yí mē nì sì yu tswe aà. ¹³ Kaa mē si lòò aa mē akwetē yí mē nì fa a mbo bē bí dàn aa tá à bē abē'è mē bí bē'èsē ghuu ghu bē. ¹⁴ Lá àjāṅ yí nì tswe nì yu tsìtsòṅ a gha'atē aa, a bōṅ ṅkí ṅku'unē mē tá nì kwetē bē bii mē bí sì nì àyaa tswé aà. Tá a yí mbē a noò yí nì bōṅ, bo bāṅnē ntswe nì yu a gha'atē aa, bo kí ṅkwetē ghuu. Ma mùu ajāṅ a bē mē nì lèntē ghuu bu nì bù aa ṅgigìṅ. ¹⁵ A ajāṅ mē àṅwà'ànē Nwí a swōṅ aa mē,

“Nù yí mē à lē ṅghotē mì gha'atē aa,

kaa à lē ṅwa'à nì mu tswé mì tsyatē.

Nù yí mē à ghòtē mì kə'ətē aa,

kaa a wa' à kì mboṅ.

Titus bo bì ṅgáṅakòrē jí

¹⁶ Bì'í fa miya a mbo Nwí mē à ghìrē mē tá Titus à ka ndoritē nì a ṅkwetē bù tsi'í ajāṅ mē bí'í kii ndoritē aà. ¹⁷ Kaa à lē ṅkí'í bii aa tsi'í ajāṅ mē bí'í swōṅ mē tá à fa'a aà, à lē sì doritē tsi'í ànnù a a ṅkwetē, àjāṅ mē a zì a mbo bù aa, wa a zì aa nì ṅkòṅ yí. ¹⁸ Bì'í too nii, nì òndimō yí'inē yí mē ṅghòtē jí ghà'atē naṅsē ṅkòṅtē ifà'á yí ajāṅ mē a swōṅ ntoo yí ònsìḡinē aà. ¹⁹ Kaa sì tsi'í ma yú bē, ṅghòtē ì kì mē ntsò'ò yí ntoo yí mē tá bí'ibo gheē akòrē nitē mē yú a mfà'a ifà'a àkòṅnè ma ghú a ṅgha'asē Mmà'àmbi tá kii dì'í mē bí'í kōṅ ṅkwetē. ²⁰ Bì'í tseyèsē nì yí'í mē bí'í wa'à lè ghìrē tá bē ka nnurikē a nì mánjì yí mē bí'í fà'à nì ḡjoo jii mē bē naṅsē mfa nì àbòṅntii aà. ²¹ Bì'í lòò aà ṅghìrē ànnù yí mē a tsinē a nsi Mmà'àmbi bo bì a nsi mi'í bē.

²² Bì'í too mumaà yí'í bo bo. Bì'í ywè'ètē mē yí a ṅgaa jí ghà'atē ḡyē mē a doritē a ṅkwetē. Tsìtsòṅ a ajāṅ mē à naṅsē nniṅ ntiḡ yí a nu bù aa, a kù'ùsē naṅsē ndoritē a ṅkwetē. ²³ A ṅghēē nì Titus, à laa mbē ḡù àkòrē ghá mē a fà'à bí'í yu a ṅkwetē bù. ṅghēē nì bílím bí'inē bí mò'ò bya mē bí ghèè bo bo aa, bo tswe aa nì tsùsē átù ṅghòtē, òzi nì nìgha'a a mbo Kristo. ²⁴ Nì dì'í akòṅnè a mbo bo, ta tá ṅghòtē jyá tsim tá ì yē tá à laa, tá bo bii mē bí'í kì sì kwèè mántii mi'í nloṅ ṅgaa yùu aa tsi'í ànnù nḡṅkoṅ.

9

Mfá àkwetē a mbo bílím bí'inē bōo bí Kristo

¹ Kaa ñji'i ànnù a mbo mè a mbũ ñka ñwà'ànè a mbo bù ñlonj akwetə yï mə bi fa a mbo bè bi Nwĩ a Yudea aa kaa à sî bē. ² Nlonj mə mè zi mə nĩ doritə a ñkwetə. Mè kî si kii ntərə nlonj ñgaà yùu a mbo bè bi Macedonia, ñswonjə ni mə bĩlĩm bi'inè a ala'a Achaia bi ki tanjə nłgĩnè aa yï lòò. Ajàn yï mə nĩ nanjə ndoritə a ñkwetə aa, a kî tĩntə waa bĩ ghà'àtə. ³ Lá mə too bĩlĩm bi'inè bú aa mə tá àjàn mə bĩ'i kî si tərə ñlonj ñgaà yùu aa tá à tsuu bə mə bĩ'i kî si ghàà aa bē ñtsu bē. Tsó ajàn mə mè kî swonj aa tá nĩ tanjə ghùu kwetə wā. ⁴ Lá mbə a bə yï mə bè bya a Macedonia zi bĩ'ibo, nĩ banjə mburə ti tanjə, bonj à ka bə adirətu a mbo bĩ'i i kii bə adirətu yï wə a mbo bù. Nlonj mə bĩ'i kî nanjə nzi mə nĩ ka kwetə. ⁵ A bē ànnù yï mə mè wà'àtə mə a ku'unə a ntoo bĩlĩm bi'inè bú mə bĩ tsya mbĩ yà aà; ta tanjə juu njoo jya mə nĩ kî kà'a aà. Maa ajàn bonj i ka tigə tswe mbonj tá mə zi nĩ ñkònjə yùu, kaa ñki'i a ñgaansə bē. ⁶ Annù yï mə swonj aa a nĩ aa mə, ñù yï a bē miji nlinjə aa, à ka yï kii fù'ù miji mĩ kə'ətə. Nù yï a bē ti linjə aa tá fu'u mə gha'a. ⁷ Tá ñù ñtsimè à fa nyonjə ajàn yï mə à kà'a a ntii yu aa, ntsuu kî nurikə, kè tá tsuu bə mə bi gaa nii gaa. Nlonj mə Nwĩngonj a kònjə aa ñù yï mə a fa nĩ ñidorə aà. ⁸ Nwĩngonj à zĩ àjànjə mə mbə a fá àfù'ù yï wə a mbo bù mə tá nĩ tswe nĩ njoo jii i nanjə ñgha'a aa a ñgònjə bìnòò bĩtsim a mfà'a ñgònjə mbuu mifà'à mĩ siginè mitsim ghu. ⁹ A ajànə mə àñwà'ànè Nwĩ a swonj aa mə, "A fa ti linjə a mbo ñgànjəfumə, ànnù yï a tsinè* ñlwi'i nĩñkonjə."

¹⁰ Yu wa yï mə a fa njoo ñgwè'è a mbo ñù yï mə a bē aa à ka ñkii mfa nĩ miji mii mə bi ji aa, à ka fa a mbo bù ni jĩ wè, i kii ghirə nĩ fu'u nĩ mĩ wè ta ku'usə mĩnta mii nĩ koonə a nĩ ñnnù juu jii i tsinè aà. ¹¹ A ka kii ghirə mə tá nĩ ka mbə ñgànjəfù'ù a nĩ a nĩ ñnnù tsim mə mbə nĩ kà mfa ñgònjə bìnòò bĩtsim, ta tá bē bĩ ghà'àtə ka mfa mbi'ikə a mbo Nwĩ ñlonj njoo jya mə nĩ fa bo kwere nĩ a mbo bĩ'i aà.

¹² Nlonj mə ifà'à ma ghù mə nĩ fà'à aa, kaa i si aa tsi'i bē bi Nwĩ bya kwetə, i kii ñghirə bē bĩ ghà'àtə ka nanjə mfa nĩ mbi'ikə a mbo Nwĩ. ¹³ Nyonjə a njimə ajàn mə bi yə nĩ fá ìbĩnù ghu a nĩ ifà'à ghuu aa, bē bĩ ghà'àtə bi ka kî gha'asə nĩ Nwĩ, a ajàn mə ni fà'à nĩ ñtoò Kristo ya mə nĩ bii aà, bo bi ajàn mə ni yàtə njoo ti linjə a mbo bo bi a mbo bē bĩ m'ò bĩtsim aà. ¹⁴ Tsó mə a bə la aa, nĩ ka tswe a ntii bo, tá bo ka tigə tsà'àtə Nwĩ nĩtì ñlonj ñgaà yùu, ñlonjə ìbònj Nwĩ yï wè yï mə a d'i a mbo bù aà. ¹⁵ Tá bĩ'inè fa mbi'ikə a mbo Nwĩ ñlonjə mĩtənjə nĩ ti swonj mii mə à fa a mbo bĩ'inè.

10

Paul à làansə àtu bē ñlonj ifà'a yi

¹ Mè Paul, wa yï mə mə sigisə ìbĩnù gha a nsye a noò yï mə mè tswe bi'inè aa, lá mbanjə ntə'ə a nu bù a noò yï mə mè sî bi'inè tswé aa, mè lògə mbonjə àjàn yï mə Kristo a bonjə aa, bo bi ìbònjə yi, ² mbu'u nĩ mbò a bù mə tá nĩ ghirə mə, nòò yï mə mè zi aa, tá mə tsuu a nu bù kî tsə'ə tsó àjànjə mə a laa mə mè ka nanjə tsə'ə a nu bē bya mə bi swonjə nĩ mə bĩ'i fà'à ñyonjə aa mánjì bē bĩ fàa mbi aà.

* 9:9 Kè àbònjəntii yi 9:9 Ps. 112.9

³ Nlon̄ m̄a ka m̄a bī'i tswē fāa m̄um̄ n̄bi aa, kaa bī'i si n̄tsò ma'a nyòṅṅè aa b̄im̄ānj̄i b̄i m̄bi yù. ⁴ Kaa m̄ik̄ōṅ̄ mi n̄tsò mi'i kaa mi s̄i aa mi m̄bi mù b̄ē. Mi baṅṅə n̄tswe ni m̄idà'à mi Nwī a t̄a ṅḡi'i n̄i id̄iḡè j̄i t̄i. ⁵ Bī'i ta ṅḡi'i a n̄i ìm̄òṅṅt̄e aswūṅṅṅè b̄ē bo b̄i ṅjòṅ t̄sim̄ j̄i b̄ē b̄i ṅṅee nu bi l̄òḡè ṅk̄iṅṅè n̄i id̄iḡè ghu m̄a t̄a b̄ē wa'à Nwī zi aa, ṅkw̄er̄e n̄i ìm̄òṅṅt̄e t̄sim̄, ṅgh̄ir̄e i tiḡè ṅyu'un̄e n̄i Kristo. ⁶ Nòṅ ȳi m̄e n̄i d̄i'i m̄e n̄i ìnt̄i ghuu t̄sim̄ m̄e n̄i ka ki nyu'un̄e aa, b̄ē boṅ b̄i'i ka k̄i taṅṅt̄e a niṅ n̄jò a nu b̄ē b̄i't̄sim̄ b̄i m̄e b̄i t̄i atu aà.

⁷ Nan̄s̄ə l̄ent̄e nȳē n̄i, m̄b̄ē ṅj̄ n̄i b̄u ghuù à zi m̄e yu tswē aa bo Kristo, a ku'ùs̄è n̄bu nan̄s̄ə n̄lent̄e ìb̄i n̄u ȳi, boṅ à ka ȳe m̄e wa b̄i'i ki n̄tswe aa a m̄bo Kristo t̄s̄o yu. ⁸ Kaa m̄e ka wa'a atu d̄ir̄è m̄e m̄b̄e a t̄e'ē m̄b̄e m̄e m̄e b̄o ṅkw̄e n̄t̄i gha nlon̄ ada'a ya ȳi m̄e Nw̄iṅṅòṅ a fa a m̄bo b̄i'i, a b̄ē àdà'a ṅko'o bù ghu kaa k̄i'i ada'a n̄z̄wit̄e bù b̄ē aà. ⁹ T̄a à tsuu b̄e m̄e m̄e l̄òṅ aà m̄b̄os̄e bù n̄i ṅṅgw̄à'àn̄è aa j̄u. ¹⁰ Nlon̄ m̄e b̄ē b̄i m̄o'c̄ bi swon̄e ni m̄e, “ṅṅw̄à'àn̄è Paul, i t̄i ṅki n̄ts̄è'è, l̄a n̄òṅ ȳi m̄e à tswē b̄i'in̄è aa, yumbon̄è à b̄or̄e, m̄igh̄àà mi b̄e ayoo d̄an̄è d̄an̄è.” ¹¹ A boṅ m̄e t̄a b̄ē ma bya zi m̄e ìnn̄u j̄i m̄e b̄i'i swon̄ a m̄um̄ àṅw̄à'àn̄è a noṅ ȳi m̄e b̄i'i s̄i b̄i'in̄è tswē aa, àa j̄i b̄i'i gh̄ir̄e a noṅ ȳi b̄i'in̄è tswē aà.

¹² L̄a kaa m̄b̄e b̄i'i t̄e'ē wa'à l̄òḡè ìb̄i'n̄u ȳi'a a niṅ a t̄i't̄i k̄e a ṅka m̄f̄iḡin̄e aa b̄i'i b̄i b̄ē b̄i m̄o'c̄ bya b̄i b̄i beent̄e n̄i waa bombon̄è aà. Bo ni aa t̄si'i ìj̄iṅṅt̄e b̄ē nlon̄ m̄e bo gh̄ir̄e fiḡè wàà t̄si'i b̄o ìnt̄iḡe m̄f̄iḡin̄e n̄i ìb̄i n̄u waa bo ni bo. ¹³ A ṅgh̄èe a nu b̄i'i, kaa m̄b̄e b̄i'i k̄i'i k̄a n̄t̄er̄e ṅgh̄èè n̄tsya n̄d̄en̄è ȳi m̄ò'ò. K̄i'n̄t̄er̄e ȳi' à ka t̄e'ē aa a n̄i ìf̄à'à ȳi m̄e Nwī à fa a m̄bo b̄i'i aà. ìf̄à'à ȳi' ma gh̄u i k̄i n̄zi nywe'e a t̄i't̄i bù. ¹⁴ Aj̄an̄ṅ m̄e b̄i'i le n̄z̄i n̄i n̄toṅ Kristo ya n̄z̄i nywe'e ni yu a m̄bo bù aa, b̄i'i le mbur̄e aa t̄si'i a m̄um̄ àd̄iḡè af̄à'à ȳi m̄e Nwī à le m̄fa a m̄bo b̄i'i aà. ¹⁵ Kaa b̄i'i si n̄t̄i ȳi' kw̄e n̄tsya ṅkuu n̄i ìf̄à'à b̄ē b̄i m̄o'c̄. Aȳè'èt̄è ȳi' a b̄e m̄e t̄a àb̄iint̄i yuu t̄a à kwe, t̄a àf̄à'à ȳi' a t̄i't̄i bù t̄a ì ka ṅgh̄a'at̄e ṅgh̄e, ¹⁶ boṅ, ma mùu aj̄an̄, b̄i'i ka tiḡe swon̄e n̄i n̄toṅ ȳi n̄siḡin̄è ya a n̄i itoo j̄i d̄an̄è, kaa ṅk̄i' à ka ṅṅee n̄u ȳi' nlon̄ ìf̄à'à ȳi b̄i f̄à'à m̄e aa b̄e a abwen ad̄iḡè bad̄an̄è. ¹⁷ “M̄b̄ē ṅj̄ à t̄e'ē t̄i n̄ee n̄u ȳi a k̄a ṅṅee aa nlon̄ b̄ē M̄m̄à'àmb̄i,” a aj̄an̄ m̄e àṅw̄à'àn̄è Nwī a swon̄ aà. ¹⁸ Nlon̄ m̄e kaa s̄i ṅj̄ wa ȳi m̄e a beent̄e ìb̄i n̄u ȳi yumbon̄ aa b̄e m̄e b̄ē b̄i n̄i, b̄i b̄an̄ṅè b̄i aa b̄e ṅj̄ wa ȳi m̄e M̄m̄à'àmb̄i a beent̄e aà.

11

Paul bo b̄i ṅḡan̄ntoo Kristo j̄i mbwe'es̄e

¹ M̄e l̄òṅ m̄e t̄a n̄i tsw̄a n̄t̄i ghuu nlon̄ ṅgaà yà a aj̄an̄ m̄e m̄e ka tiḡe b̄e t̄s̄o at̄ir̄è i tiḡe b̄o gh̄àa ìj̄iṅṅt̄e ìnn̄u. T̄a n̄i n̄tswa m̄i'n̄t̄i muu! ² M̄e ȳè'èt̄è ghuu n̄i àgh̄è'àn̄è t̄si'i aj̄an̄ m̄e Nw̄iṅṅòṅ a ȳè'èt̄è aa. M̄e le mb̄i m̄e m̄e ka fa ghuu a m̄b̄o n̄doṅ t̄a à ȳo'c̄, a b̄e Kristo. A b̄ē àȳè'èt̄è ya m̄e m̄e ȳi fa ghuu a m̄bo ṅumb̄āṅṅè ȳi m̄ò'ot̄e a ṅj̄w̄i n̄ȳo'c̄ t̄s̄o m̄ūṅṅòṅ m̄āṅgȳè ȳi m̄e à l̄aa, mbur̄it̄e a ṅumb̄āṅṅè z̄i. ³ L̄a m̄e b̄o'c̄ ni m̄e m̄b̄e b̄i ȳi m̄bwe'es̄e ghuu t̄si'i t̄s̄o aj̄an̄ m̄e no ya ì le n̄lwee, m̄bwe'es̄e Eva aa, n̄ta ṅḡi' a ni ìm̄òṅṅt̄e juu, ṅgh̄ir̄e n̄i m̄à'at̄e Kristo, aj̄an̄ m̄e n̄i f̄a ìb̄i'n̄u ghuu ghu m̄bo ṅk̄ōṅṅè n̄i, m̄fa'a ghu m̄bo n̄i n̄t̄i ghuu t̄sim̄è aà. ⁴ M̄e swon̄ laa aa nlon̄ m̄e ṅj̄ àd̄an̄ a b̄e zi i tiḡe swon̄e n̄i ànn̄u nlon̄ Yesu ȳi d̄an̄ kaa a wa'à wa m̄e b̄i'i le n̄swon̄ aa b̄e, k̄e m̄b̄e n̄i k̄i n̄tiḡe ṅkw̄er̄e azw̄i ȳi d̄an̄ a tuu ya m̄e n̄i le m̄f̄òṅ ṅkw̄er̄e aa

bə, kə ŋki ntigə nswonə ni mə tã nì kwērə ntoo yĩ dàn, a tuu ya mə nì le ŋkwērə aa bə, bon nì ka burə wǒ yòn ghu.

⁵ Mə wà'atə mə kaa mə sɪ kə'ətə a ni mánjĩ yĩ tsù n̄tsya bə ma bú mə ni twonə ni ngǎntoo Kristo jĩ wè aà. ⁶ Mə tɛ'ɛ tsuu bə n̄n̄sə ŋghàa i zi, bəə bon kaa a si m̄itsyɛ ma kə'ətə. Bĩ'ĩ ghìrè mə innù tsim a ng̀hìrè mə tã innù ma jũ tsim i laa a atu bù.

⁷ Mə le ŋwò aà ànnù a sigisə ibii nú gha a n̄syɛ a mbàn̄nə ŋ̄n̄tə bù, n̄lon mə m̄è le nswonə ntoo yĩ n̄siginè Nwĩ ya a mbo bù tighə nì tu aa ɛ? ⁸ Mə le si kwērə njoo aa a mbo ŋghòtə jĩ m̄ɔ'ɔ i twú n̄i ifà'à yii m̄è le si fà'à a tit̄i bù aà. Mə kwērè n̄i njoo jii i le mbê jyaa aa a ŋkwetə bù ghu! ⁹ Lâ nòò wa mə m̄è le n̄tswe bi'inè aa, mə yi ti bonə ayoo aa kaa mə ki'i ŋgi'i a mbo n̄u n̄bù ghùù fâ. Nlon mə njoo jya i le si lò aa a mbo bil̄m ba a ala'a Macedonia. A bə ànnù yii mə m̄è le si tuu ni a mfá ŋgi'i a mbo bù, ŋki mburə ki tuu ni a mfá ŋgi'i a mbo bù a ni mánjĩ yĩ tsù. ¹⁰ Tsi'ĩ tsó mə annù n̄ikonə Kristo ya a tswe a nu mə aa, kaa mbə bi wa'à tswe ti zi annù ma yũ mə mə t̄èrè n̄swonə aa fàa mbu'u Achaia. ¹¹ Mə swonə laa aa nlon mə kaa mə sɪ ghuu ŋkòŋə aa ɛ? Nw̄iŋgòŋ à zi mə mə n̄n̄sə ŋkòŋə ghuu!

¹² Annù yii mə mə ghìrè aa, mə ka ghèè n̄i m̄bii i ki ghìrè, tã ghìrè tã à laa mə kaa àfà'à yii' b̄i b̄è ma bya mə bi swonə nì mə bi'ibo fà'a aa a nḡiḡiŋ aa kaa a si ku'unè tsi'ĩ tsó ajàn mə bo t̄èrè n̄swonə aà. ¹³ Nlon mə m̄buu bə ma bya à laa mbə ngǎntoo mbwe'esè, m̄bə nḡan̄fà'a mbwe'esè, mə bi bagilə ni mə bo ni ngǎntoo Kristo. ¹⁴ Kaa ma ya à si annù yĩ fii bə, n̄lon mə tsi'ĩ Satan yumbon a bagilə ni mə yu ni angel ŋkà'à. ¹⁵ Maa ajàn kaa a wa'ǎ annù yĩ fii a mbò ŋḡan̄fà'à ji a ŋki mbagilə mə bo n̄i nḡan̄fà'a Nwĩ yii tsinè aà. Bo ka yi kwērə m̄itunè mi fà'à myaa tã mi ku'unè a nu bo, a n̄i ibi waa.

N̄gi'i yii mə Paul à le nyə tsi'ĩ tsó nḡan̄ntoo Kristo aà

¹⁶ Mə ku'usə ŋkwatə nswonə mə tã n̄u tsù à tsuu gha lǒ lògè tsi'ĩ tsó àt̄irè. Lâ m̄bə n̄i lògə gha tsó àt̄irè, n̄i b̄ii gha maa ajànə, tã mə tswe n̄i ànnù yii mə mbə mə b̄òò ŋka nt̄erə ghu. ¹⁷ (Ma yũ ànnù mə mə swonə ts̄its̄onə aa kaa à s̄i annù yii mə mbə Mmà'àmbi a beentə mə mə swonə bə. Nlon mə a ni ànnù ŋkw̄ent̄i mà yũ, mə ghàa aa tsó àt̄irè. ¹⁸ Ajàn mə b̄è bi ghà'atə bi tswe ghu mə bi t̄èrè tsó b̄è bi fàa mbi aa, mbə mə k̄i ŋka nt̄erə yaa ŋgaa.) ¹⁹ Bù b̄ii mə n̄i ni nḡan̄m̄itsyɛ aa, n̄i doritə a n̄tswa m̄int̄i muu nlon it̄irè. ²⁰ Ni tswa m̄int̄i muu nlon bə b̄ii mə bi ghìrè ghuu n̄i ìbù'ù, n̄ji n̄i ghuu, kə m̄bentə ni bi mâtaa mə n̄i kwo ghu, n̄tsa'a n̄i ghuu, ŋki n̄zwi n̄i àbo a itu bù. ²¹ A n̄n̄sə mbə nd̄ir̄etu a mbo mə a mbii mə b̄i'ĩ b̄orikə si'i a ng̀hìrè ma juù innù.

Lâ m̄bə n̄u tsù a tɛ'ɛ ŋka ŋkw̄ɛ n̄ti yi (mə ghàa aa tsó àt̄irè) bon m̄bə mə tse k̄ii kwèè i ghâ. ²² Bo ni bàYuda aa ɛ? Bon wa mə ki mbə yĩ mò'ó. Bo ni bàIsrael aa ɛ? Mə ki mbə yĩ mò'ó. Bo laa m̄bə aà b̄ã nḡwè'è Abraham aa ɛ? Mə ki mbə yĩ mò'ó. ²³ Bo swonə aa mə bo n̄i nḡan̄fà'à Kristo aa ɛ? Bon mə n̄i nḡan̄fà'à n̄tsya waa (mə ghàa aa tsó ab̄arə). Ifà'à yii mə mə fà'à à m̄ò, i gha'a n̄tsya i waa. Nduu ŋgaa yii mə bi ghoo gha ghu mə tigè a n̄tsú n̄iwo, kaa mbə mə wa'à s̄onə. ²⁴ BaYuda bi ghòò mə gha nḡàa ji n̄taà ni iĩ jya mighum mi n̄ikwa mə bi tigə mma'atə tsi'ĩ yĩ fùùrè aà.

25 Bi ghòò mē gha ngàà ji tarə nì akaantə atii, ñtwumtə gha nì ngò'ò ñgaa yī fùùrə, àbanə ñkì a sà'anə mē nì mē ghu mum a ñkì ngaa ji tarə. A nītugə nì asī'inə, ñkì i tii nī gha ngħèè ñtii mbii. 26 A nì ikòrə nītəə jī ghà'atə mē le ntigə tsi'ī a ñkonə a ñkì. Ntigə tsi'ī a ntsu nìwo a mbò bāgāmigħee. Ntswe a ntsū nìwo a mbo baà bə. Ntswe a ntsū nìwo a nta'a miwèè miwèè. Ntswe a ntsū nìwo a ñkì miyaa, ñkì ntswe a ntsū nìwo a mbo bìlīm ba bī mbwe'esə. 27 A bə tsi'ī ifà'à bo bì ñgi'ī; a nī ñgàà jī ghà'atə mē le tsi'ī tì bwii, ñjī mǝjī bo ñjī ñkì i yanə nàà. A nī ñgàà jī ghà'atə kaa mē wa'à nī mǝjī mǝ ghà'atə tswé; kaa ñkì'ī nī àdīgè yī le tswé, kaa wa'à nī àtsə'ə kī ntswe, mǝfə'ə i kò naa. 28 A ñkù'usə innù jī mǝ'c, abe'e yī a sigə nī a nu mē a njwī tsīm a njīm nìwa'à ñlon ngħotə jū tsīm. 29 Nù yī mē mē yu'u mē à bǝrə kaa nù yà i wa'à kī mǝbǝrə aa à nī ghuu aa ε? Nù yī mē bi kī ngħirə a wó kaa mē wa'à nī àjəñnə luu aa, à nī wò aa ε?

30 Mē bə kī kwèe ntī gha, bon mē kwèe aa a nī ñjoo jya mē i dī'ī nī mē mē bǝrə aa. 31 Nwīngǝñ mē à nī Ta bì Mmà'ambi yī'inə Yesu yī mē mǝbǝnə tì mē i tswé nī ħkūm yi aa, à zi mē kaa mē si innù tswé. 32 Nòò wa mē mē le ntswe a Damascus aa, Gūmnàà ñjò'ò àla'a wa, nyonə nī ntsū Mfǝ Aretas, a too bīsogyè mē tā bì be mǝntsū mīñkya, mbanə ghā. 33 Bi tigə ñnīñ gha a mǝm ñkyè ntsyasə a nī àbù'u awugə nda nsigisə, mē tigə ñkhə ghu mbò.

12

Annù ñlon njəè təə təə bo bì innù jii mē Nwī à le ndi'ī a mbo Paul aà

1 Ka mē kaa à sī annù yī siginə a ñka ntərə bə aa, mē ka ghèè nī mǝbī kī tərə. Tsitsǝñ mē ka kī swon innù ñlon njəè təə təə bo bì innù jī wè jī wè jii mē Mmà'ambi Yesu Kristo à le mǝfī'sə ndi'ī a mbo mē aa. 2 Mē zi mu Kristo yī mò'c mē Nwī à le lǝgè ñkǝ'c ngħee nī ghu a aburə yī a kǝ'c ntsirə aa, wa adigə yī mē Nwī a tswé ghu aa, à bə mē tsi'ī tsǝ ñlòò nighūm ntsò jī nīkwà. Mē swonə ñlon aà ghā. Lā kaa mē si nanşə ñzi mē à le nnanşə ñkǝ'c ngħee a aburə. Kə à le mbaà mǝ bə ñjəè təə təə ǝ, bəə bon a zi tsi'ī Nwīngǝñ. 3 Mē kwatə ñswonə nī mē mē zi ñjū yī mò'c yī mē bi le nǝgè ñkǝ'c ngħee nī ghua paradiso, ñku'usə nswonə nī mē kə à le mbaà ñnanşə ñkǝ'c a mǝm ibīnū yī, kə à le mǝ aa ñjəè təə təə bon a zi tsi'ī Nwī. 4 A le ñkǝ'c ngħee aa nyu'u innù jii mē kaa ñjū mǝ mǝsǝñ à wa'à swonə, jii mē kaa mǝ bi wa'à kī mǝbii mē mǝ bi swonə a mbo ñjū. 5 Mē ka kī tərə lonə aa ngaa ñjū ma ghū, kaa mē aa wa'à kà ntərə ñlon ngàà yà. Tsǝ mē a bə laà, mē ka kī tərə aa lonə bə innù jya jii mē i dī'ī mē mē bə aa àbǝrikə ayoo aa. 6 Mē bə tɛ'ɛ kī lǝò mē mē kī tərə, bəə bon kaa mē ka wa'ǎ atirə bə, ñlon mē mē ka kī swonə aa tsi'ī annù nīñkonə aa. Lā kaa mē ka wa'à kà ntərə ñlon innù jū mē mē yə aa. Kaa mē si kǝñə mē tā ñjū tsǝ à tigə nyə gha tsǝ ñjū yī ñwè ñlon aa bə innù jii mē mē yə a nī ñjəè təə təə aa ntsyatə innù jii à yə mē ghirə bo bì jii à yù'u mē swonə aa.

7 A ngħirə mē tā mē tsuu si'ī kī tərə ñlon innù jī wè jī we jya mē bi le mǝfī'sə ndi'ī a mbo mē aa bi le nsǝ ñjon yī mò'c a njyà nu mē, i tigə mǝ tsǝ ngànǝfà'a Satan mǝ nī ñgi'ī a mbo mē, ñkwetə a ngħirə mē

tâ mē tsee si'i ki tērē. ⁸ Mē le ntsà'atē Nwī ñgaa ji tarē, ñlōo a mbō Mmà'ambi mē tâ à tso'c njoŋ ya a nu mē lo'osē. ⁹ A kwi'i mē, “Ībòŋē gha yī mē ò tsewe ni ghu aa, àa àyoo yī mē a ku'unō a mbo wō aà. Nloŋ mē bi nanse nyē mida'à ma mitsim a nu wō aa a noō yī mē ò bōrē aà.” Ma mùu ajàn mē ka kù'ùsē bù ki nanse tērē a noō yī mē mē bōrē aa, nloŋ mē à ni nòò yī mē midà'à mi Kristo mi kusē ghā aà. ¹⁰ Ma mùu ajàn mē doritē a nyē ñgi'i ñloŋ ñkwitu Kristo. Mē aa ki tigē doritē a ñkwērē innù jī mē dī'i mē mē bōrē aa, kē mbègītē yī mē bi bēgītē nī gha ghu aa, kē ñgi'i jī i kuu a nu mē aa, kē bē innù jī mē bi tso'c akōrē ya ghu ñkii mfi'rē nī gha ghu aa, kē innù jī mē i tseyà nī gha laà. Nloŋ mē a yi mbē a noō yī mē mē bōrē aa, mē bāŋnē ñtīi.

Ajàn mē Paul à le si wa'a innù ñloŋ baKorinto aà

¹¹ Mē tigē mē ñghaa tsō ajàn tē ñloŋ mē a ghā aà à gāansē bù mē mē ghīrē ma mùu ajàn aà. Aa bù bīi mē boŋ ni tsewe nī mbāŋnē mbeentē gha aà. Nloŋ mē mē laa tē'ε bē ayoo adànē adànē boŋ kaa ñgāŋtoo Kristo jī wē juu jya kaa i sī kō'onē ñtsyatē gha a ni māŋjī yī tsū.

¹² Innù jī yēyerē bo bi ñnnūtsyambo bo bi ñnnù jī wē jī mē Nwī à le le ñlōgē noō ñghīrē mē ghīrē a titīi bù aa, i dī'i ni mē mē ni ñgāŋntoō Kristo yī ànnù ñŋkoŋē. ¹³ Annù yī mē le ñghīrē a nu bù a bi'i ntsyatē ajàn mē mē le ñghīrē a nu ñdānwī jī mō'c aa à bē aà àkē le? A bē aà àjàŋē mē kaa mē le ñwa'à kà ñdī'i ghuu mē tâ ni ka mfa ñkabē ñkwetē nī gha ghu aa ε? Mbē a bē aa ma yū ànnù, ni li'inē ìbī ghā.

¹⁴ Yē nī à nī ñgāà yī i ywe'e ji tarē aa tsitsōŋ mē mē tājntē ìbīnū gha a nzi a mbēε bù. Kaa mē ka zī aa kaa wa'à ghuu ka ndī'i nī ànnù tsu nloŋ mē mē lōò aà àkōŋnē yuu bo bi àjàŋē mē mbē bī'inē kà ñfa'a abo mō'c aà, kaa mē si aà ñkabē yūò lōo. A laa mē a tsewe ni ñka ñlèò bità bo bi ma, ñlèò nī ñkabē a mbo bōò byaa, kaa à sī bāŋnē ñtswe nī ñka ñlèò bōò byā. ¹⁵ Mà ka bāŋnē ki doritē a mfā ñkabē yā ntsim a mbo bù, i fa fa ìbīi nū gha, a ñkwetē bù. Nī ka wa'à gha ki ñka ñkoŋē mē mbē mē nanse ñkoŋē ghuu ma mùu ajàn aa ε?

¹⁶ Maa ajàn ni ka bīi mē kaa mē le ñwa'à ghuu nī àbē'è yī tsu be'esē a ñka ñkwērē ñkabē a mbo bù, lá bù bī mō'c bi swōŋē ni mē mē le si jītē nī ñkōbē, ñkīi mbwe'esē nī ghuu nī àbāŋnēnnù. ¹⁷ Èh èh! Mē le mbaa ñjītē ñkōbē a nu bù, ntsya a ñjīm bē bya mē mē le si too a nu bù aa ε? ¹⁸ Mē le mbu'u aà mbo a mbo Titus ntoo yī bo mu Kristo yī mō'c wa a nu bù. Ma la a bē mē Titus à le nzi aa ñjītē ñkōbē a nu bù aa ε? Tigē bī'iyu tsewe aa tsi'i nī ñtīi mō'ò? A le si wa'à kīi ñyoŋē aa tsi'i ni ìbū'ù mikōrē ja aa ε?

¹⁹ Nòò tsū ni laà ñtigē ñwa'atē ni mē mē lōò aà ñkwērē àtū yī'i a mbo bù. Ñgāŋē ghā! Nwī à nī àyēfē yī'i, mē mē swōŋē aa tsi'i ànnù ñŋkoŋē tsi'i tsō ñgāŋfā'a Kristo ñloŋ mē ñnnù tsim jī mē ghīrē aa mbā ìka'à jyā, mē ghīrē aa a ñkwetē bù ghu tâ ni ka ñkwe.

²⁰ Mē bō'c ni mē nòò yī mē mē ka zī aa, kaa mē ka wa'à yē ghuu tâ ni bē aa tsi'i tsō bē bīi mē boŋ ni ni bu aa, tâ ni ki nyē gha tâ mē wa'à ñū yī mē ni lōò mē mē bē aa ki mbē. Mē bō'c mē mē ka yī zī yē ayōŋ bo bi àghè'ōnē, àlwintōŋ bo bi ni yum, ànnù a ñka mbègītē bē bī mō'c bi fiswōŋ, kāntērē bo bi àbuurē innù tâ i tsewe a titīi bù. ²¹ Mē bō'c mē nòò yī mē mē ka bŷ zī aa, Nwī à ka dīrēsē atū ya a titīi bù.

Mə bo'ɔ mə mə ka yĩ ki yè'è nlon bə bya bitsim a titi bù bii mə bi ghèè nĩ mbii a ŋka ŋghirə innu jĩ bi jya jii mə bo le si ghirə a mbii, kaa mburəti mma'atə annu atsuurə, annu ajirə bo bi innu tsim jii mə à ni innu nsin aà.

13

Ƴwà'àsə nłwĩ'ınjĩm bo bi àtsà'atə Paul

¹ A nĩ ñgàà ji tarə i júlà mə mə ka zĩ a mbo bù aà. Tà annu tsim yii ni swonə nlon ñgàà ñu aa, tã nĩ yə mə biyəfə bi tswe ghu bi baa kə bi tarə a ndiintə. ² Mə wà'àsə bə bii mə bi le mfansə annu a mbii aa bo bi bə bĩ mɔ'ɔ bitsim, mə nanjə wa'asə waa tsitsɔŋ mə mə sɪ bi'ibo tswé aà, tsi'ĩ tsó ajəŋə mə mə le ŋghirə wa nòð mə mə le nzi a ŋghantə bù a nĩ nòð yii mə à le nywe'e ŋgaa ji baa, tã mə bu nzi bon kaa mə ka wa'à ñu tsu bú mma'atə. ³ Tsó mə ni lòð mə ni yə alənsə mə Kristo a ghàa a nu mə aa, nĩ ka yə. Kaa à sɪ annu yii mə a bɔrə aa a nu bù ghirə, a bəŋnə mfa'a nĩ a titi bù aa nĩ midà'à. ⁴ Nlon mə bi le ŋkwèntə yi a ati bəŋnə bəŋnə aa a noð yii mə à le mbɔrə aà. Lã tsitsɔŋ à bəŋnə ntswe ntii a nĩ midà'à mi Nwĩ. Ajəŋə mə bĩ'ĩ tswe nĩ annu yĩ mɔ'ɔ bi'ibo aa, bĩ'ĩ ki mbɔrə. Lã, nòð yii mə bĩ'ĩ ka zĩ a mbɛɛ bu baKorinto a ləntə annu yuu aa, bĩ'ĩ ka tswe nĩ annu yĩ mɔ'ɔ bĩ'ĩ bi Kristo yii a tswe ntii aa, i tigə tswe ni midà'à mi Nwĩ.

⁵ Nĩ ləŋtə mibii mi nũ muu, ñyə mə nĩ tswá àbiintiĩ yuu le. Nĩ kwa'anə ibiinú ghuu. Nĩ sɪ yə mə Kristo Yesu à tswe a nu bù aa ɛ? Mə mbə nĩ tsuu akwà'anə ya wò. ⁶ Mə wà'atə mə nĩ ka yə mə kaa bĩ'ĩ bimbon kaa bĩ'ĩ sɪ ki ŋwo. ⁷ Bĩ'ĩ bu'u mbo a mbo Nwĩ mə tã nĩ tsuu innu jĩ bi ki ghirə. Kaa a wa'à bə aa bə mə bĩ'ĩ lòð ndi'ĩ mə tã à bə tsi'ĩ tsó bĩ'ĩ tsyá àkwà'anə yá. A bəŋnə mbə aa mə bĩ'ĩ lòð mə tã nĩ ka ŋghirə annu yii a ku'unə, ka mə mbə a finə tsi'ĩ tsó bĩ'ĩ wo aà. ⁸ Nlon mə kaa mbə bĩ'ĩ wa'a annu tsu ghirə yii kaa a sɪ nĩ annu nĩŋkon bòontə. Bĩ'ĩ ghirə innu tsim aa tsi'ĩ nĩ annu nĩŋkonə. ⁹ Nlon mə bĩ'ĩ doritə a noð yii mə bĩ'ĩ bɔrə nĩ bəŋnə ntiĩ aà. Annu yii mə bĩ'ĩ lòð a mbo Nwĩ aa à ni mə tã nĩ ka ŋkwi ŋkwensə ŋghɛɛ nĩ mbii. ¹⁰ Mə ŋwà'anə lalà mə mə tswe a adigə dənə aa mə mbə mə yĩ nzi, mə tsuu ki tsə'ə nĩ àdà'à yii mə Mmà'ambi à fa a mbo mə aa, a bə àdà'à mə mə ka ŋko'o ghuu ghu tã nĩ kwe, kaa ŋki'ĩ aa midà'à mi nsigisə bù a nsyɛ bə.

¹¹ A nłwĩ'isə bilĩm bá, filó fuu. Kwensə nĩ bĩmānjĩ buu, yu'ù nĩ annu yii mə mə swonə aà. Nĩ ka mbiinə bu ni bù. Ŋka ntswe nĩ mbɔɔnə, bon Nwĩŋgɔŋ yii mə à ni Nwĩ àkòŋnə ŋki mbə yĩ mbɔɔnə aa, à ka tswe bu bo. ¹² Tã nĩ tsa'atə ghuu bu ni bù ñnɔŋ mighègə muu nĩ àlàa ntii. ¹³ Bə bi Nwĩ bitsim bi tsà'atə ghuu. ¹⁴ Tã ibon Mmà'ambi Yesu Kristo nĩ àkòŋnə Nwĩŋgɔŋ, nĩ Azwĩ Nwĩ yii mə a boonsə yĩ'inə aa, tã i tswe a mbo bù bitsimə.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaGALATIA

NJI'INNŪ ANWA'ANƏ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ñḡwà'ànə Paul a mbo ñghòtê bɔɔ bi Kristo jii mə i le ntswe a nî ñjɔ'ɔ ila'a jii mə'ɔ a mbu'u Galatia yii mə baRoma le si bu'utə aà. Nî n̄toɔ yî ñsigìnə ya a mbô ñghotə ma jú aa a le nzi Paul n̄zi ni yu, bə ma bú bi kî n̄nanşə nzi yi (4.13-15). BaYuda bí mə'ɔ bi le nzi ñswonə ni a mbo bə a múm ñghòtə ma jú mə bo b̄tizi Nwĩ bíi mə bi mbii Kristo aa, bi tswe ni ñka yònə nî n̄n̄şə Moses, ñkii ñghirə nî ñnnù jii mə'ɔ jii mə n̄n̄şə à le si lòò aà (4.9,10,21). Bo le ntswe nî mbii tá bi ñetə waa, tá bo kii n̄lə nî ñjwi jii mə'ɔ bo bi b̄isàn, ntsuu njoo jii mə'ɔ mə i le ñwa'a laa nyonə a ni n̄n̄şə aa ki ji. N̄ḡan̄ndi'inù ma jú le si swonə ni mə mbə bo tsuu a n̄n̄şə ki yònə, ñghirə nî ñnnù jii mə bo le si d̄i'í aa boŋ kaa mbə Nwĩ a wa'à waa yweensə. BaYuda ma bú le ñkii nswonə ni mə kaa Paul à le ñwa'à ñḡan̄ntoo yî ànnù n̄ikon b̄ə; kaa n̄toɔ yî ñsigìnə ya mə à le si swonə aa, kaa i wa'à k̄i ñku'unə. Aà ànnù yii mə a le ñghirə Paul a ñwa'ànə aṅwà'ànè yú aà.

Paul à nanşə ntsyà aa a nî aṅwà'ànè yulà ñswonə a ajàn yii mə Kristo, a ñj̄m n̄toɔ yî ñsigìnə ya, a fi'í b̄ə bíi bi n̄iñ n̄t̄i waa ghu nu aa, a ndábù'ù, ñketə m̄n̄k̄irə mii mə n̄n̄şə à kwèrə waa ghu aà (5.1). N̄tigə n̄nanşə n̄to'ɔtə atu ànnù yii mə a tswe ghu nlon ilon aà. Nwĩ, nlon ibon t̄i n̄d̄uù yi wa, a yweensə b̄ə ñghirə ànnù yaa a tsinə a nsi mi'í yu nyonə aa tsi'í a ñj̄m àb̄iint̄i, kaa wa'á aa ñj̄m ifà'a nyonə n̄n̄şə b̄ə. Yesu à le kwo a atu ati, mbii ndòò n̄n̄şə ya aa nlon ñkwitú b̄ə bíi mə à le z̄i a nyweensə aà (3.13-14).

Paul à le à tigə lògə ibiinnù yi yumbon n̄i àlensə, figitə ajàn mə Kristo à le k̄etə m̄n̄k̄irə m̄i n̄n̄şə yii mə yu le si yònə a mbii aà. Nòò yii mə yu le mbii a Kristo aa yu le kwo bo yu Kristo yumbon, Kristo a tigə ñkwetə n̄i a múm n̄tswént̄i yu, àkòrè niz̄i yi a tigə mbə yii mə Nwĩ a lòò aà (2.20-21). Nswonə mə Nwĩ à le n̄toɔ Mú yi Kristo aa mə tá à zi ntsu'u atú b̄ə bíi mə bi le si yònə n̄n̄şə, i tigə fa abwarə a mbo bo tá bo b̄ə b̄oɔ bi (4.4-5). A mbo b̄ə bíi mə à ni b̄oɔ bi Nwĩ aa, a fa n̄i Azwĩ yi yii mə ghirə bi koonə ni f̄intà fi Azwĩ, n̄tigə ñghirə n̄i ñnnù jii mə Nwĩ a lòò aà (4.6; 5.22-3). Paul yii mə a zi ñḡi'í yii mə n̄n̄şə à le n̄iñə a nu yu, Kristo z̄i mfi'í yi ghu aa, a m̄n̄şə ñswonə mə kaa mbə yu wa'à nù yi n̄i àyoo d̄an̄ bú ñka ntswonə ntsyatə ànnù Kristo yii mə à le ñkwo mfi'isə yi a múm ibi mbi, ñghirə mə tá n̄n̄şə wa mə a t̄i ni mə tá b̄aa ñetə n̄i b̄ə aa tá à tsuu ànnù tsu bú b̄ə. Ànnù yí wè yii mə a tswe ghu aa à ni mə yu tigə àyoo yí fii yii mə Nwĩ à bú n̄nanşə (6.14-16).

Bi yatə aṅwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'í ànnù aṅwà'ànè yú 1.1-10
2. Adà'à yii mə Paul à le ñkwèrə a mbə ñḡan̄toò Kristo aà 1.11—2.21
3. N̄toɔ yî ñsigìnə nlon ibon Nwĩ 3.1—4.31
4. Ajàn mə Kristo a k̄etə m̄n̄k̄irə a nu b̄ə bíi mə bi bíi yii aa bo bi àkòrè niz̄i yaa a múm n̄tswént̄i ma yú 5.1-6.10

5. Innù jii mə Paul à le nswonə a nlwĩ'se aà 6.11-18

Paul a tsà'atə nḡhotà baGalatia

¹ Aḡwà'ànə yú a lo aa a mbo mə Paul, nḡḡḡntoò Kristo. Kaa a gha aa a le nḡwà'à bē tso'c ntoo bē, kaa bi wa'a gha ki ntso'c ntsya aa a múm mbo nù tsù bē. Lá a gha aa a le ntso'c tsi'í Yesu Kristo, bo Taà Nwĩḡḡḡn yii mə à le nyweensə yi ni n̄wə aà. ² Bĩ'í bĩ bĩlĩm bĩlĩm bĩtsĩm bii bĩ'ibo tswə aa bi too atsa'atə a mbò nḡḡhòtə tsĩm jii i tswə a ala'a baGalatia aà. ³ Tà Nwĩḡḡḡn Taà yĩ'inə ni Mmà'ambi yĩ'inə Yesu Kristo fa ibòḡn nĩ mbòḡnə a mbo bù. ⁴ Yesu Kristo ma ḡhú à le mfa ibiĩnú yĩ mbi'í innù jĩ bĩ jĩ'inə mə yu kwərə yĩ'inə a mbò nḡḡ'ù yĩ mbi yúla nĩ nḡkòḡnə Nwĩḡḡḡn Taà yĩ'inə. ⁵ Tà nĩḡha'a tá nĩ tswə ghu mbo nlwĩ'í n̄nḡkonə. Amen.

Ntoo yĩ n̄siginè yĩ n̄fiurè yii bĩ'inə swonə aà

⁶ A tsya gha mə, kaà àḡha'a a burə tì sà'atə, n̄ burə nḡka mma'atə n̄ n̄ú yii à le ntwonə ḡhuu, n̄tsya a n̄jĩm ibòḡn Kristo aa, n̄tigə mbii n̄ n̄too yĩ n̄siginè yĩ dāḡə. ⁷ Kaa mə si swonə aa mə n̄too yĩ n̄siginè yĩ dāḡ i tswə ghu. Lá bē tswə ghu bii bi fa nḡ'í a mbo bù, m̄buurə n̄ itú juu, n̄lòḡ n̄ nḡkwənsə n̄toò Kristo yĩ n̄siginè yā. ⁸ Lá, m̄bē bĩ'í tē'ε, kə angel a lo a aburə nsigə nḡka nswonə ntoo yĩ dāḡ n̄tsyatə ya yii bĩ'í lē'ε n̄tē'ε mfoo nswonə a mbo bù aa, boḡ n̄dòḡ i tswə ghu atú. ⁹ Aḡḡn mə bĩ'í tē'ε n̄swonə a mbo bù aa, mə bù nḡkwatə nswonə a mbo bù mə, m̄bē n̄ú tsù ka nswonə ntoo yĩ dāḡ n̄tsyatə ya mə n̄ lē'ε n̄tē'ε mfoo n̄kwərə aa, boḡ n̄dòḡ i tswə ghu atú.

¹⁰ Ma yú a finə aa tsi'í tsò mə tigə n̄lòḡ mə tá bē beentə gha, kə a ni aa mə mə lòḡ mə Nwĩ beentə gha aa ε? Kə mə lòḡ aà nḡḡh̄rə mə bē ka ndoritə aa ε? Mə bē ki lòḡ bē mə mə ki ḡh̄rə tá n̄ú bē ka mbòḡn boḡ kaa mə s̄ nḡḡḡfà'a Kristo bē. ¹¹ Bĩlĩm bá, mə lòḡ mə tá n̄ú zi mə n̄too yĩ n̄siginè ya mə mə le nswòḡnə a mbo bù aa, kaa i le nḡwà'á aa yĩ n̄ú m̄sòḡn bē. ¹² Kaa mə le n̄ki'í aa a mbo n̄ú kwərə. Kaa a le wa'á n̄ú a mbo mə ki ndi'í. Lá i le mb̄ḡḡnə n̄zi n̄tsyà aa a n̄jĩmə aḡḡn mə Yesu Kristo yu mbòḡn à le ndi'í a mbo mə.

¹³ Nlon mə n̄ lē'ε n̄yú'u a aḡḡn mə n̄tswé yà yĩ m̄bii a múm ànnù Nwĩ baYuda i le mbə aà. A aḡḡn mə mə le si nan̄sə ntso'c n̄ú àkòrə nḡḡhòtə Nwĩ tsi'í ni m̄t̄t̄, n̄lòḡ ni mə mə burə bwesə tsi'í bwèsə. ¹⁴ Mə le n̄tsyatə n̄kèè yà a múm ànnù Nwĩ baYuda tsi'í n̄tsimè, n̄nan̄sə mfa ibiĩnú gha a nyon n̄ḡnsə bità bi bitaà bi'í. ¹⁵ Lá nòḡ yii mə yu wa yii mə à le n̄tē'ε mfoo ntso'c gha mbòḡn tá b̄i jwə gha à le ntwonə gha n̄tsya a n̄jĩm ibòḡn yi, ¹⁶ n̄ndoritə mə yu di'í Mú yĩ a mbo mə, mə mə tigə nḡka nswonə ntoo yĩ siginè ya mbi'í nḡgaa yĩ a mbo bit̄zi Nwĩ aa, kaa mə le n̄ki'í adi'itə a mbo n̄ú m̄sòḡn maa noò kwərə; ¹⁷ kaa n̄ki'í kò'c nḡḡḡe a Yerusalem a mbo bē bii mə bi le mfòḡ m̄bē nḡḡḡntoo Kristo ti mə aà. Mə le mb̄ḡḡnə n̄lo nḡḡh̄è gha a ala'a Arabia, nḡḡh̄rə mbù n̄tigə mbii a Damascus.

¹⁸ Flòḡ i kà mē aa n̄tsya ji tarə mə kò'c nḡḡh̄è a Yerusalem a nḡḡḡntə Cephas, n̄tswə bi'iyu n̄jwi n̄ḡḡh̄m n̄tsò n̄taà. ¹⁹ Lá kaa mə le n̄ki'í gha nḡḡḡntoò Kristo wa yĩ tsù yə n̄tsyatə Jems yii mə à ni muma bi Mmà'ambi aà. ²⁰ (A múm innù jú mə mə nḡwà'ànə a mbo bù aa, a n̄si mi'í Mmà'ambi, kaa mə si innù tswə.) ²¹ Mə le n̄tigə mbu n̄lo ghu

ngheε a mbù'u Syria ni Cilicia. ²² Kaa ñghòtə Kristo jya j̄i i le ntswe a Yudea aa kaa i burè ti nsí gha z̄i. ²³ Bo le si yu'u aa tsi'i yù'u bi swonjè ni mə, “Nù wa ȳi à le si tso'c akòrê yi'inè aa a tigè nseense annù abiintià mà ya mə à le si lòò a bwesè aà.” ²⁴ Bo le si tigè ngħa'asè n̄i Nw̄i m̄bi'i ngħaà yà.

2

Annù Paul bo bi ñgǎñntoo Kristo j̄i mɔ'c

¹ Hlòò i tsyà mē ñghùm ñtsò ji n̄kwà, mē bú ñkɔ'c ñgħε fu a Yerusalem bi'i Barnabas. B̄i'ñ kà mə aa ñgħεε aa, ñlɔgə Titus b̄i'ibo għε. ² Mē le ñkɔ'c ñgħεε aa ajàn mə Nw̄iñgɔɔñ à le nd̄i'a a mbo mē aà. Mē kò'c mē ñgħεε, ntsi'i b̄itsyàsè, a tswé tsi'ñ b̄i'ibo, mē n̄ɔñsè ñtoo ȳi ñsigìnè ya mə mē le si swonj a mbo bi t̄iz̄i Nw̄i aa a nsi bo t̄á gh̄irə mē ìfà'á gha ȳi mə mē le si fà'á aa, n̄i ȳi mē bùrə ki fà'á aa, t̄á i tsuu a d̄añə d̄añə tsyà. ³ Kaa n̄u tsù à le ñk̄i'i Titus ȳi mē b̄i'iyu le ntswe aa gaansè mē t̄á bi ñetə yi ka mə à n̄i n̄u b̄aGrikia laa aà. ⁴ Ka mē bē b̄i mɔ'c le ñka n̄lɔc mē bi gh̄irè yi'ñ n̄i ìbù'u aa, bē b̄i mɔ'c b̄ii mē bi le ñe'esə ñkuu a t̄it̄i b̄i'ñ, m̄bagilə n̄i mə bo ni b̄il̄m bi'i a ñjim Kristo, ñkuu aa mə bo bē tsi'ñ tsò b̄itswèrè, mə bi yə ajàn mə bi'i tswé ntswé ȳi'ñ kaa ànnù ȳi tsù a wa'á n̄i yi'ñ kwèrè, ñlɔñ ajàn mə b̄i'ñ tswé n̄i ànnù ȳi mɔ'c b̄i'ib̄i Kristo Yesu aa, ⁵ lá kaa b̄i'ñ le wa'á ñgoo a mbo bo b̄ii a n̄i m̄ú àt̄ii noò b̄é, ta lèə annù n̄iñkɔñ ȳi mə a tswé a m̄úm ñtoo ȳi ñsigìnè ya a mbo bù.

⁶ Bē bya mē bi lèntè n̄i waa tsò b̄itsyàsè aa, (mē swonj laa n̄lɔñ mē kə m̄bə bo bē b̄itsyàsè kə ñganj, kaa ma ya a s̄i annù tsu a mbo mē b̄é. Kaa Nw̄iñgɔɔñ à s̄i b̄é lèntə nyòñə aa a n̄i ñk̄irê yàà). Kaa bo le ñwa'a annù ȳi f̄ii ȳi tsu a mbo mē d̄i'ì. ⁷ Bo le mb̄aññə nyə bə mə, bi fà mə n̄too ȳi ñsigìnè ya mə mē għεε n̄i yu a mbo b̄it̄iñètə, tsò ajàn mə bi le ñk̄i m̄fa a mbo Peta mē à għεε n̄i yu a mbo b̄iñètə aà; ⁸ (ñlɔñ mē n̄u ȳi mē à le m̄fa m̄ida'a a mbo Peta mē t̄á à għεε ñka m̄fa'a a mbo b̄aYuda aa, à ki m̄bə yu mē à fa m̄ida'a mē t̄á mē għεε ñka m̄fa'a a mbo b̄it̄iz̄i Nw̄i aà.) ⁹ Ajàn mə Jems ni Cephas ni Jon, b̄ii bi le m̄bə ntə'ə nd̄anw̄i maa noò aa, le nyə ìbòñ ȳi mē Nw̄i à le ñgh̄irə a nu b̄i'ñ aa, bo le ntigə m̄fa abo n̄i mē ni Barnabas ñtsa'atə yi'ñ ghu a nd̄i'ñ mē b̄i'ibo fà'a aa àbo mɔ'c, ñtigə m̄beentə mē t̄á b̄i'ñ għεε a mbo b̄it̄iz̄i Nw̄i t̄á bo b̄aññə ñgh̄èè a mbo baYuda. ¹⁰ Annù ȳi mē bo le mbù ñnanjsə wa'atə a mbo b̄i'ñ aa a bə mə b̄i'ñ ka n̄lèntə ñgànəf̄umə j̄ii i le tswé a t̄it̄i ñghòtə aà. A t̄e'è m̄bə annù ȳi mē mē le si nanjsə ñwa'atə a ñgh̄irè.

Paul a le wenə Peta a ala'a Antiokia

¹¹ Nòò ȳi mē Peta à le n̄z̄i a ala'a Antiokia aa, mē le ñgh̄ààntə yi a t̄it̄i b̄é ñlɔñ mē a le m̄f̄e'è ñlaa mē à le ñgh̄irə annù a wa'á kù'ùnə. ¹² Nlɔñ mē mb̄ɔñ t̄á bē b̄i mɔ'c b̄ii mə Jems à le n̄too aa b̄i z̄i, à le si j̄inə bo bi b̄it̄iz̄i Nw̄i. La nòò ȳi mē bē bya le n̄z̄i aa, a tigè ñtsu'utə n̄i waa n̄lɔñ mē à le si bɔ'c bē bya mē bi t̄i n̄i ànnù ññètə bē aà. ¹³ B̄il̄m bi'i b̄i mɔ'c b̄ii bi le m̄bə baYuda aa bi le n̄lɔgìnè ñtigə m̄bagilə tsi'ñ tsò Peta. Tsi'ñ Barnabas à le ñk̄iñ ntigə n̄lɔc mə yu ki bagilə yòñə n̄i waa.

¹⁴ Nòò ȳi mē mē le nyə mə kaa ñgh̄àà nyaa n̄i le ñwa'á tsinə n̄lɔñ annù n̄iñkɔñə n̄too ȳi ñsigìnè ya aa, mē le ñgh̄àà a mbo Peta a nsi bo,

m̄betə yi m̄ə, “Wò ȳii m̄ə ò ni n̄u baYuda m̄baŋn̄ə n̄tswe n̄i n̄tsw̄ent̄ī yò tsi'í tsó t̄iz̄i Nw̄i, kaa ŋki'ì tswe aa tsi'í tsó n̄u baYuda, mb̄ə ò tiḡè ŋgaans̄ə b̄it̄iz̄i Nw̄i m̄ə b̄i ka n̄tswe n̄tsw̄ent̄ī yàà tsi'í tsó baYuda aa m̄ə ak̄ə aa ε?”

BaYuda bo b̄it̄iz̄i Nw̄i ka ȳi yween̄ə aa a n̄j̄im̄ə àb̄iint̄ī”

¹⁵ B̄i'in̄ə b̄ii m̄ə b̄i'in̄ə ni baYuda b̄i jwe jwe, kaa ŋki'ì b̄ə “ŋḡāŋgh̄ir̄ənn̄u j̄i bi, b̄it̄iz̄i Nw̄i” b̄ə, ¹⁶ b̄i'in̄ə zi m̄ə Nw̄i a gh̄ir̄ə ann̄u n̄u a tsin̄ə a n̄si mi'ì yu n̄tsya aa tsi'í a n̄j̄im̄ə àb̄iint̄ī a nu Yesu Kristo. Kaa b̄i si aa n̄j̄im̄ə ŋgh̄ir̄ə inn̄u j̄ii m̄ə n̄ŋs̄ə a l̄ò aa tsyà. B̄i'in̄ə k̄i m̄ə m̄b̄ii Kristo Yesu m̄ə t̄a Nw̄i a gh̄ir̄ə inn̄u j̄i'in̄ə tsin̄ə n̄tsya aa a n̄j̄im̄ə àb̄iint̄ī a nu Kristo, kaa ŋki'ì b̄ə aa a n̄j̄im̄ə ŋgh̄ir̄ə inn̄u j̄ii m̄ə n̄ŋs̄ə a l̄ò aa tsyà. Nl̄oŋ m̄ə b̄i'in̄ə zi m̄ə kaa mb̄ə b̄i wa'a gh̄ir̄ə m̄ə t̄a inn̄u n̄u tsin̄ə a n̄si mi'ì Nw̄i n̄tsya aa a n̄j̄im̄ə inn̄u j̄ii m̄ə n̄ŋs̄ə a l̄ò aa.

¹⁷ Aj̄āŋ ȳii m̄ə b̄i'in̄ə l̄ò m̄ə t̄a inn̄u j̄i'in̄ə ì tsin̄ə n̄tsya a n̄j̄im̄ə àb̄iint̄ī a nu Kristo aa, mb̄ə b̄i ȳə m̄ə b̄i'in̄ə k̄i mb̄ə aa ŋḡāŋgh̄ir̄ə inn̄u j̄i bi tsi'í tsó b̄it̄iz̄i Nw̄i, a tiḡè n̄di'ì aa m̄ə Kristo àà ŋḡāŋgh̄ir̄ə inn̄u j̄i bi aa ε? Kaa mb̄ə a wa'a m̄ə aa aj̄āŋ b̄ə. ¹⁸ Mb̄ə m̄ə bu nl̄òḡin̄ə ŋka mb̄ə n̄i n̄ŋs̄ə wa m̄ə à le mf̄òò n̄sa'a tsi'í m̄ə aa, boŋ m̄ə aa d̄i'ì ib̄inn̄u gha aa tsi'í tsó n̄u ȳii m̄ə a wò n̄ŋs̄ə. ¹⁹ Nl̄oŋ m̄ə, n̄tsya a n̄j̄im̄ə n̄ŋs̄ə, m̄ə l̄è è ŋkwo a mbo n̄ŋs̄ə m̄ə mb̄ə m̄ə tsw̄ent̄ī a mbo Nw̄i. ²⁰ Bi l̄è è ŋkweent̄ə gha a ati b̄āŋn̄ə b̄āŋn̄ə bi'ì Kristo, kaa s̄i m̄ə b̄ə m̄ə m̄ə bù n̄tswe n̄i n̄tsw̄ent̄ī yà, à ni Kristo m̄ə a tswe n̄tsw̄ent̄ī a m̄um nu m̄ə. N̄tsw̄ent̄ī ȳii m̄ə m̄ə k̄i ntiḡə n̄tswe ni yu a m̄um n̄jyānu aa, m̄ə tswe aa a m̄um àb̄iint̄ī a nu Mu Nw̄i ȳii à le ŋk̄òŋè gha, mfa ib̄inn̄u yi n̄l̄oŋ ŋkwit̄u gh̄ā aa. ²¹ Kaa m̄ə si aa ib̄òŋ Nw̄i wa bwes̄ə, n̄l̄oŋ m̄ə b̄i b̄ə k̄i gh̄ir̄ə t̄a inn̄u n̄u aa n̄tsin̄ə a n̄si mi'ì Nw̄i n̄tsya aa a n̄j̄im̄ə n̄ŋs̄ə boŋ Kristo à le ŋkwo aa a at̄u àd̄āŋè d̄āŋè.

3

Ann̄u nyu'un̄ə n̄ŋs̄ə bo ann̄u ab̄iint̄ī

¹ Woe, ìtir̄ə baGalitia! A gh̄uu aà a f̄ums̄ə wò aa ε? Tiḡə bi l̄è è n̄n̄āŋs̄ə ŋke'en̄ə a mbo bù n̄i n̄si n̄i n̄si a laa, aj̄āŋ m̄ə b̄i le ŋkw̄ènt̄ə Yesu a ati b̄āŋn̄ə b̄āŋn̄ə aa ε? ² N̄i l̄əə m̄ə bet̄ə gh̄uu tsi'í n̄i àbet̄ə ȳil̄a. N̄i le ŋkw̄er̄ə Azw̄i Nw̄i n̄yoŋə aa a n̄j̄im̄ə aj̄āŋ m̄ə n̄i le si gh̄ir̄ə inn̄u j̄ii m̄ə n̄ŋs̄ə a l̄ò aa k̄è n̄i le ŋkw̄er̄ə n̄yoŋə a aj̄āŋ ȳii m̄ə n̄i le nyu'u n̄too ȳi n̄siḡin̄ə ya mb̄ii aa le? ³ N̄i laa n̄j̄iŋt̄ə b̄ə laà aa ε? N̄i le nl̄òḡin̄ə ann̄u a m̄um Azw̄i n̄tiḡə nl̄ò m̄āŋs̄ə a m̄um n̄jyānu aa m̄ə ak̄ə aa ε? ⁴ Inn̄u j̄i gh̄ā'at̄è j̄ii ni le nȳə aa, i tsya aa àd̄āŋè àd̄āŋè aa ε? Mb̄ə a b̄ə ȳii m̄ə i tsya aa ad̄āŋè d̄āŋè boŋ, ⁵ N̄u wa ȳii m̄ə a fa Azw̄i yi a mbo bù, ŋk̄ii mfa'a n̄i inn̄u j̄i ȳēȳer̄ə a t̄it̄i bù aa, a fa'ā aa n̄l̄oŋ m̄ə ni yu'un̄ə n̄ŋs̄ə k̄è n̄l̄oŋ m̄ə ni yu'u n̄too ȳi n̄siḡin̄ə ya mb̄ii aa ε?

⁶ N̄i wa'at̄ə ann̄u Abraham. “A le n̄niŋ n̄t̄ī yi a nu Nw̄i, Nw̄i a tiḡè n̄l̄oḡə yi tsi'í tsó n̄u ȳii inn̄u j̄i ì tsin̄ə a n̄si mi'ì yu.” ⁷ Ma mùu aj̄āŋ n̄i ȳə m̄ə àa b̄è b̄ii m̄ə b̄i tswe n̄i àb̄iint̄ī aa m̄ə à ni b̄ò b̄i Abraham. ⁸ A mb̄ii mb̄ii n̄igh̄àà ni Nw̄i ni le ŋgh̄ir̄ə a n̄āŋs̄ə n̄l̄aa m̄ə Nw̄iŋḡòŋ à ka ȳi gh̄ir̄ə t̄a inn̄u b̄it̄iz̄i Nw̄i t̄a ì tsin̄ə n̄tsya aa a n̄j̄im̄ə àb̄iint̄ī. Nw̄i à le ŋk̄ā'à a mbo Abraham a mb̄ii mb̄ii n̄swon̄ə m̄ə, “M̄ə ka ȳi tsyà a n̄j̄im̄ə wò i niŋ mb̄òon̄ə a nu b̄è bi it̄ò ì t̄sim̄ə.” ⁹ Aj̄āŋ m̄ə Abraham à

le ntswe nî àbiiintii Nwĩngòŋ a niŋ mbòonə ghu nu aa, nù ntsin yii à tswe nî àbiiintii aa, Nwĩngòŋ àa kii niŋ mbòonə ghu nu tsi'í maa ajàŋə.

¹⁰ Bè bii mə bi tɛ'ɛ atú yaa a ŋka mfà'a bə annú yii mə nòŋsə a lòò aa, bo tswe aa a múm ñdòò, ñlonŋ mə bi ŋwa'anə a mum aŋwà'anə Nwĩ mə, “Ñdòò a atu nù yii mə kaa à si a múm innú jii mə bi ŋwa'anə a múm aŋwà'anə nòŋsə aa tsi'í tsim lwi'í, kaa wa'à kii ŋghirə aà.”

¹¹ Tsitsòŋ a laa mə kaa mbə innú nù i ki'í tsinè a mbo Nwĩ nyonə aa a nŋimə ajàŋ mə a yu'unə nòŋsə. Nlonŋ mə bi ŋwa'anə a múm aŋwà'anə Nwĩ mə, “Nù yii mə innú ji i tsinè ntsyá a nŋimə àbiiintii aa, à ka yí tswe ntii.” ¹² Lá kaa nòŋsə kaa à si a nî ànnú tsu a ŋghirə nî àbiiintii tswé. Bi baŋnə ŋwà'anə aa bə mə, “Nù yii mə a ghirə innú tsim a ajàŋ mə nòŋsə a lòò aa, à ka yí tswe ntii i tsyà aa a nŋim nòŋsə.” ¹³ Kristo à lèè ntsu'u atú yí'inè a ni ñdòò nòŋsə ya a atu bí'inè, a ajàŋə mə yumbonŋ à le mbəŋ ntigə ñdòò ñlonŋ ŋgaà yí'inè aà. Nlonŋ mə bi ŋwa'anə mə, “Ñdòò a atu nù ntsim yii à jəŋnə a atu ati aà.” ¹⁴ Kristo à le ŋghirə ma yú aa mə mbòonə ya yii mə Nwĩngòŋ à le ŋkà'à a mbo Abraham aa, tá bi fa a mbo bitizi Nwĩ ntsya a nŋim Kristo Yesu. Tá tá bí'inè tigə ntsya a nŋimə abiintii ŋkwərə Azwi Nwĩ ya mə Nwĩngòŋ à le ŋkà'à aà.

Nòŋsə bo bi innú jii mə Nwĩ à le ŋkà'à aà

¹⁵ Bilim bá ləə mə logə a figə a nî ànnú nù misòŋə, kaa mbə bə biinə annú, ŋwarə akàà ghu, bəə bonŋ kaa mbə yí mò'ɔ a wa'á annú ya kwensə kə ŋku'usə. ¹⁶ Nwĩngòŋ à le ŋkà'a innú jya aa a mbo Abraham bo bi a mbo mú yii à le mfè'è ghu ŋgwè'è aà. Kaa aŋwà'anə Nwĩ a si swonə aa mə, “bo bi a mbo boò bi” a ndi'í mə à ni bə bi nnòò. Bi baŋnə ŋghaa annú aa nlonŋ nù yí nífúurə, “Bo bi a mbo mú ghò”, nù ma ghú a bə aa Kristo.

¹⁷ Annú yii mə mə swonə aa a bə aa mə, Nwĩngòŋ à le ŋwà'rə akàà bo Abraham, ŋka'a mə yu ka ləə akàà yá. Nòŋsə wa mə bi le ŋka ŋghirə aa, le bonŋ ilòò i tsyà mə ŋkhi ji nìkwà ni mighum mi ntarə aa, kaa mbə a ki'í ŋgi'í wa ni àkàà ya ta, mbwəsə ŋkà'à Nwĩ. ¹⁸ Nlonŋ mə mbə a bə yii mə Nwĩ a fa njoo a mbo bə nyonə aa nòŋsə, bonŋ kaa à si aa ŋkà'á yí ya bú nyonə. Lá bí'inè zi mə Nwĩ a fa njoo nyòŋə aa a nŋim ŋkà'a ya mə à le ŋkà'à a mbo Abraham aà.

¹⁹ Ifà'à nòŋsə i tigə mbə aà àkə aa ɛ? Bi le ŋkù'usə nòŋsə aa mə tá à ka ŋghirə tá bə aa nzi innú ji bí, a kí ntswe nî ntswe ŋghɛ nywe'e wa noò mə mu Abraham wa yii mə ŋkà'a ya i le ntswe nlonŋ ŋgaà yí aa à ka zí aà. Bi le si fa nòŋsə waa a mbo bangel nù misòŋ a tigə ntəə a titii bangel bo bi bə. ²⁰ Lá kaa bi si nù titii bu nlòò ñlonŋ mə annú ŋkà'a ya aa a ghirə nù yí nífúurə, Nwĩ yii mə a ghirə aa a bə aa tsi'í yu yu yí nífúurə.

Nji'í ànnú yii nòŋsə à tswe ghu aà

²¹ A tigə ndi'í aa mə nòŋsə a ligitə aa ŋkà'á Nwĩ aa ɛ? Nŋan, kaa a si ma aa ajàŋ bə. Nlonŋ mə à laa bə mə nòŋsə mbə a ghirə bə tswé bitii bəə bonŋ mbə bi ghirə ànnú bə a tsinə ntsya a nŋim nòŋsə. ²² Lá aŋwà'anə Nwĩ a swonŋ mə mbí ntsim i tswe aa mum midà'à mi innú ji bí. Maa ajàŋ mitəŋnə mya mi mə Nwĩ à le ŋkà'à, ntsya a nŋim abiintii a nu Kristo Yesu aa, bi fa aa a mbo bə bii bi bii aà. ²³ Mbəŋ tá nòò

àbiintiï wa zi, nòŋsè à le mfiï yi'inè tsi'i tso ŋgãntsãŋ, nyu'utè nî noò wa yïi mæ bi le ŋghirè annũ abiintiï a fe'è ñlaa aà. ²⁴ La a bæ mæ nòŋsè à le si bu'utè nî yi'inè nìboŋ tá Kristo à yi nzi. Mæ tá bi tigè ŋghirè tá annũ yi'inè tsinè a nsi mi'i Nwí ñtsya a nŋim àbiintiï. ²⁵ Tsítsòŋ, àjàŋø annũ abiintiï a zï mæ aa, kaa bi'inè si bú ñtswe aa a nŋi'i mikòrø nòŋsè.

²⁶ Nloŋ mæ a mum Krito Yesu, bù bitsim tigè mbæ aa bɔɔ bi Nwí ñtsya a nŋim àbiintiï. ²⁷ Nloŋ mæ bù bitsim bii mæ bi le mmurø ghuu a ŋkì a mum Krito aa, nì mà'à mæ Krito a nu bù. ²⁸ Kaa kwensè à si a titii ñu baYuda bo bitizi Nwí bú ñtswe. Kaa kwensè à si a titii abù'ù bo ñu yïi à si bù'u bæ aa bú ñtswe. Kaa kwensè à si a titii ñumbãŋnè bo màŋgyè bú ñtswe. Nloŋ mæ bù bi tsim nì tigè mbæø ñu yï mfiùrø a mum Krito Yesu. ²⁹ Mbæ a bæ yïi mæ nì nì bæ bi Kristo, bæ boŋ nì bæ aa bɔɔ bi Abraham, mbæ bijibindá bi, àjàŋ mæ Nwí à le ŋkà'à aà.

4

¹ Lá, ñjînda yïi mæ à bùrø nì múnkhø aa kaa si bônŋtè ñtsya abù'u ka mæ njoò taà yi tsim i nì ji aa, ² ñloŋ mæ à tswe nì ñtugitè yïi a lentè nii bo bi ñu yïi mæ a lentè njoò ji jya i ywe'e noò wa yïi mæ taà yï à le ñlèè mæ bi kaa fa joo jyá tsim ghu mbo aà. ³ Aá àjàŋ yïi a ki mbæ nì bi'inè aà; noò yïi mæ bi'inè le mburè bônkhø aa, bi'inè le ŋkì mbæ ibù'ù a mbo ñzwí jii mæ i le si sa'a mbi aà.

⁴ Lá noò à leè ñnaŋsø ŋku'u, Nwí a too Mú yï, màŋgyè a jwé yi, nŋwe yi aa múm nòŋsè, ⁵ mæ tá à zi ntsu'u atu bæ bii mæ nòŋsè à le si bu'utè waa, mæ tá Nwí à tigè ñlogè yi'inè nì bɔɔ bi. ⁶ Tsítsòŋ, a ndi'i mæ nì nì bɔɔ bi, Nwí à tòò mæ Azwí Mú yï a kuu a mum mîntii bù ñtigè nyø'ø nì mæ, “Taà! Taà ghà!” ⁷ Ma mùu àjàŋ, ò tsyà mæ a nŋim Nwí kaa wa'á abù'ù bú mbæ, ñtigè mu, mbæ yïi ò nì mu aa, ŋkì ñtigè mbæ aa ñjînda.

Ajàŋ mæ Paul à le si wa'a innù ñloŋ ŋгаа ba Galatia aà

⁸ Wa noò yïi mæ kaa nì le ŋwa'à Nwí zi aa, nì le mbæ aa ibù'ù a mbò ñzwí mbi jù jii kaa si bînwi bæ aà; ⁹ la tsítsòŋ mæ nì zï mæ Nwí aa, kè mæ Nwí à zï mæ ghuu aa, mbæ nì tigè ñbu ŋka ñlɔɔ mbũ mbii ŋghèe a mbo ñzwí tí àdà'à jya mæ i ka nsa'a ghuu aa mæ akø aa ε? Nì bù ñlɔɔ a mbè ibù'ù jya aa ε? ¹⁰ Nì ba'atè ñlèè nî ñjwi, bisãŋ, bìnòò, bo bi ñlòò! ¹¹ Mæ bɔ'ɔ mæ mæ le ŋghènsè noò ghà ñfa'a a atu bù aa tsi'i àdànø dãnø.

¹² Bilîm bá, mæ bu'ù ñbo a mbo bù, nì bæ tsó mæ, maa ŋghè mæ tigè mæ ŋkì mbæ tsi'i tsó bù? I yï ywe'e tsítsòŋ, kaa nì si annũ a mbo mæ fânsè. ¹³ Nì zi mæ a le ŋghirè ñghòò mæ mæ swoŋ ntoo yï ñsiginè ya a mbo bù wa noò ñtsyambii. ¹⁴ Ka mæ ànnũ ñghòò ya ya a le mbøŋ ñtigè akwà'ànè a mbo bù aa, kaa nì le ŋwa'à gha ka nfoonsø kè ñtsa'a, nì le mbãŋnè ñkwere gha tso angel Nwí, kè tsi'i tsó Kristo Yesu yumbøŋè. ¹⁵ Maa noò nì le si naŋsø ndoritè a nu mæ, ñdorø mà nya nì ghèè mæ aa fè aa ε? Mè nî àyøfè mæ nì le mbaa nzi ñtwè'e mi'i muu boŋ nì le ñtwè'e ñfi'i mfa a mbo mæ. ¹⁶ Mæ tigè mæ mbæ aa ŋgãŋkibáá ghùù ñloŋ mæ mæ swòŋø ànnũ ñŋkoŋ a mbo bù aa ε?

¹⁷ Bè bya bi tii nî annũ yuu mbwe'esø aa ghuu mæ nì bii nŋim yàà, kaa wa'a lòò àà ñghirè ibòŋ a nu bù, bi lòò aà ñfaatè yi'inè, ta nì tinø mbeentè waa. ¹⁸ A bøŋø a ŋka ñtii a nî ànnũ ñu mæ mbæ bi ti lòò aa ŋghirè ibòŋ ghu nú, a ku'unø a ŋghirè ma la aa a ŋgòŋ bìnòò bitsim,

kaa ki'i aa tsi'i noò yïi mē mē tswe bi'inè aa bē. ¹⁹ Bòò ba bïi mē kònjè aa, mē tigə mbə aa tsó mánjyè yïi mē à tsigə mu aà, nyu'u ní nyanjə nywe'e noò yïi mē bù ka yi tigə tswe ni mārè Kristo aà! ²⁰ Mə yè'ètə mə boŋ mē laa ntswe bi'inè tsítsònjə, tá zi ajàn yïi mē mbə mē kwensè nji yà, nlonj mē átú ya a buurə nlonj ngaà yuù!

Alènsə Hagar bo Sarah

²¹ Swonj nì ghá, bù bya bïi mē ni lòò mē nòŋsə ka mbu'utə ghuu aà, ni yu'u annù yïi mē nòŋsə a swonjə aa ε? ²² Bi njwa'anə mē Abraham à le ntswe ni bɔɔ mbânjè bi baà, yï mò'c a bə mú àbù'ù, yï mò'c kaa a wa'à mú àbù'ù bē. ²³ Bi le njwe mú àbù'ù wa aa tsi'i ajàn yïi bi jwe bɔɔ b̄tsimə. Lâ mu mánjyè wa mē à le wa'ă abù'ù bə aa, bi le njwe nyonjə aa ajàn mē Nwí à leè m̄foo njkà'à aà. ²⁴ Bi figinè aa annù ní annù bânjyè ma bú. Bânjyè ma bú bi baa bə aa ikàà ji baà. Yï m̄fùurè à lò aa a nta'a Sinai, njwe ní bɔɔ bïi mē à ni ibù'ù aà. Mánjyè ma ghú a bə aa Hagar. ²⁵ Hagar à təə aa a ní nta'a Sinai wa a ala'a baArabia, ntsusə aa Yerusalem tsítsònjə yïi à tswe a ndábù'ù bo bì bɔɔ bi aà. ²⁶ La Yerusalem wa yïi a tswe a aburə aa, kaa à si a ndábù'ù tswé, àa yu mbə ndè yi'inè. ²⁷ Nlonj mē bi njwa'anə mē, “Ka ndoritə mbă afirè mánjyè yïi kaa à leè wa'à jwe aà. Lògìnə njka ntòŋnə mba wó yïi mē ò leè njwa'ă mu tsigə nyu'u nyanjə aà;

nlonj mē bɔɔ bi mánjyè wa mē bi le si mmè'ènè ni ghu aa, bi ghà'à m̄
n̄tsyatə bɔɔ bi mánjyè wa yïi mē à yò'c ntswe a ndândoo aà.”

²⁸ Tsítsònjə, bɔɔ bi maà, bí'inè, tsi'i tsó Isaac, bə aa bɔɔ bïi mē Nwí à le njkà'à aà. ²⁹ A ki mbə tsítsònjə aa tsi'i a ajàn mē a le mbə maà noò aà. Mu wa mē bi le njwe tsi'i a ajàn mē bi jwe bɔɔ aa, à le si tso'c akòrə mu wa mē bi le njwe n̄tsya a njim m̄dà'à mi Azwí aà. ³⁰ La nighàà ni Nwí ni swonj aa mē akə aa ε? “Furə abù'ù mánjyè ya bo mú yï wá. Wa mú àbù'ù wa mbə bo mu mánjyè wa mē à si abù'ù bə aa wa'ă nda j̄i.”

³¹ Ma mùu ajàn bɔɔ bi maà kaa bí'inè si aa bɔɔ bi abù'ù mánjyè bē, bí'inè bə bɔɔ bi mánjyè yïi kaa à si abù'ù bə aà.

5

Kaa mu Kristo à si abù'ù bú mbə

¹ A nghèe a ní annù mbə abù'ù, Kristo à kètə mē m̄njkirè mi abù'ù a nu bí'inè, mē tá bí'inè tsuu ibù'u bú bə. Bí'inè təə n̄t̄i n̄tsuu bú lògə ikò'c abù'ù à niŋ a tɔŋ bí'inè. ² Yê nì, mē Paul, mē swonjə a mbo bù mē nì bə mà'àtə mē tá bì njətə ghuu, bəə boŋ kaa Kristo à si ghuu ní annù tsu burə njkwetə kwetə bē. ³ Mē ku'usə mbù nswonj a mbo bù mē n̄ n̄tsim yïi à ghèe bi njètə yi aa, à tswe nì n̄ləə nòŋsə wa tsi'i n̄tsimə. ⁴ Bù bya mē ni lòò mē tá annù yuu a tsinə bu bì Nwí nyonjə bə a njim nòŋsə aa, nì kwyènə mē ghuu bu bì Kristo, m̄fə'e ghuu a m̄m̄m̄ ibòŋ Nwí. ⁵ I ghèe ni bí'inè, bí'inè bə mē Nw̄ngòŋ à ka ngh̄irə innù j̄i'inè tsinə à t̄sya a njim m̄dà'à mi Azwí yi, nyonj a njimə àb̄iint̄i yï'inè. ⁶ Nlonj mē a mum Kristo Yesu, kə bi njètə nj̄, kə bi wa'à yi njètə boŋ kaa ma yà à si ní annù tsu tswé. Annù yï t̄insə à laa mbə àb̄iint̄i yïi mē a fà'à n̄tsya ni a njimə àkòŋnè.

7 Nì kî si ghîrê tsi'i sigînê a tigê mbù kinê wo ñkinê ghuu mæ nî tsuu annù nîkon kî yu'unê aa lè? 8 Kaa ajàn mæ bi tweê ìmòòntê juu aa, kaa sî Nwîngòñ mæ à lè ntwonê ghuu aa tweê. 9 Bî'inê zi mæ mbê'ê àbaa i bê tsi'i mu lîi mbañnê mbê'ê ñkyâ àbaa ñtsimê. 10 Mê nanjsê bii mæ, a ni ikûm Mmà'àmbi kaa nî ka wa'á annù ñû dân bii ntsyâtê yâ. Tá ìsa'a Nwî i kuu a nu ñû wa mæ a fa ñgi'i a mbo bù aà, kè ñgàn à laà ñtê'ê mbê aa wo.

11 A ñghêe a nî ñgââ yà bilîm bâ, mbê mæ ghêe nî mbîi bu ñka nswonê ni mæ annù ñètê bê à ni annù yîi mæ bi tswê nî ñghîrê, bon baa bú tigê kî tso'ò akòrê ya aa a ya? Mbê a bê maa ajàn bêe bon annù yîi mæ mæ swonê annù ñlonê abañnê àbànñê Kristo aa, kaa à ka wa'á ñgi'i bù mbê. 12 Mê kòñtê mæ bê bya mæ bi fa ñgi'i a mbo bù aa, tâ bì nanjsê tsetê idigê nú jyaa.

13 Nlon mæ Kristo à lè ntwonê ghuu mæ nî fê'e a ndâbù'ù mbâ bilîm bâ. Lá nî tsuu tigê lògê abwarê mà ya a ñka ñghîrê innù ñjyânu gh. Tá nî bañnê ntsyâ a ñjîm akòñnê ñka mfa'a ni a mbo bù ni bù. 14 Nlon mæ mbê bi lwensê nòñsê wa ñtsim ni ñighââ nî fùurê mæ, "Ka ñkòñê ndîm ghò tsi'i tsò ajàn mæ o kòñ ibii nú gho aà." 15 Mbê nî bañnê ñka nloontê nî ghuu, ñkîi nlænsê ghuu bu ni bù, nââ ntsyesê ghuu bon nâa bwêesê ghuu bu ni bù.

Annù Azwî bo annù ñjyânú

16 Annù yîi mæ mæ swon a mbo bù à ni mæ, nî ka ntê akòrê nizî yuu a múm Azwî tá nî wa'á kà ñghîrê aa bê innù jya mæ ñjyânú yùu i yè'ètê aà. 17 Nlon mæ innù jîi mæ ñjyânu i yè'ètê aa, i tonê bo bì innù jîi mæ Azwî a yè'ètê aà. Innù jîi mæ Azwî yè'ètê aa, i kîi ñtonê bo jîi mæ ñjyâ nu yè'ètê aà. Nlon mæ, ñjyânu bó Azwî tswê aa tsò ñgàn kibââ, ñkinê nòo mæ ò wa'á annù tsu ka ñghîrê yîi o lòo ñghîrê aà. 18 Lá mbê Azwî Nwî a ka ntsyasê nòo, bon kaa ò sî aa a ñji'i mikòrê nòñsê bú ñtswe. 19 Innù jîi ñjyânu i ghîrê aa i laà: Mbê annù ajirê, mbê annù nsîñ, ìbuurènnù, 20 innù mmii mîñkobê, ìnnù bîsòrê, kîbââ, àyòñ, àghè'èñê, àlwîntòñ, annù nlòo tsi'i àyoo annù, annù nyàtê bê, annù a ntswe a ñjîm ñjîm, 21 ñghè'èñê ñjoo bê, annù nno mbaanê, annù ntîi a ñjîi bó ñmbuu innù ma jú. Mæ bù ñwa'asê nî ghuu tsò ajàn mæ mæ leê ñfòo ñwà'asê a mbîi aa mæ, bê bii bi ghîrê ijàn innù ma jú aa, kaa baa yî wa'á a múm annù ñifò Nwî kuú. 22 Lá fîntà fi Azwî Nwî bânñê mbê, àkòñnê, mbê ñidore, mbê mbòonê, àtànñentîi, àbòñentîi, ñghîrê innù jî sigînê, ñka mfa'a nî ñtîi gho tsim, 23 ñka mbòonê, nî ñtswá ìbîinu. Kaa nòñsê yî dân yîi a tuu ma jú innù aa kaa à sî bê. 24 Bê bii à ni bí Kristo aa, bi kwèentê mê ñjyânú yàa a ati bânñê bânñê bo bì ñgòñ innù tsim jîi i lòo ñkîi nyè'ètê aà. 25 Tsò mæ bî'inê tswê ntswèntîi yî'inê a múm Azwî aa, tâ akòrê nizî yî'inê á kî ntswe a múm Azwî. 26 Tá bî'inê tsuu nî annù ñjêe nu tswê, ntsuu nî mîntòñ mî'inê bi'inê bi'inê kî twebê, ñtsuu ñjoo jî'inê bi'inê bi'inê kî ghè'èñê.

6

Nî kaa ñkwetê nî ghuu bu ni bù nî àbê'è

1 Bilîm bâ, mbê ñû yî mò'ò a titîi bù a ka ñghîrê annù yî bi, bù bii mæ nî nanjsê ntswe nî Azwî Nwî aa, nî tsisê yî a ni mânjî yîi mæ à bònê.

Nî ti ghîrê nî kî ñka ntsyəsə nî ghuu mbi'î bi kî ñkwa'anə ghuu. ² Nî ka ñkwetə ghuu bu ni bù nî àbè'è tá lwensə nŋŋsə Kristo. ³ Nlŋj mə mbə ñu tsu a titiì bù a wa'atə mə yu nî àyoò tsu la mbanŋə mbə ayoo adàŋə dāŋə boŋ a bwe'esə aa tsi'î ibiì nū yi. ⁴ A ku'unə mə tá ñu yî mǎ'ɔ yî mǎ'ɔ tá à lentə ifà'á yi, belə mə i boŋ boŋ mbə a ká ñtərə nlŋj ifà'á yi wá, lá kaa ñki'î ká mfiŋinə bə bo ñu yî mǎ'ó. ⁵ Nlŋj mə ñu ñtsim à tswe nî mbè'e yi yii a bè'è aà.

⁶ Tá ñu yii mə bi di'î nighàà ni Nwí ghu mbo aa, tá à kii nyatə nî ñjoo jî siginè jii mə à tswe ni ju aa, mfa nî jî ñu wa mə a di'î nii aà.

⁷ Nî tsuu ibiinnú ghuu ki bwe'esə bē. Wa mbə nî wa'á Nwí bwe'esə. Ñu ñtsim à ka yî fù'u aa àyoò yii mə à bè aà. ⁸ Nlŋj mə ñu yii mə a bē ñlŋj aa nŋyǎnú yî aa, àa yî kii fù'u niwo a múm ñjyá nū yi. Tá ñu yii a bē ñlŋj aa Azwí aa, tá à fu'u ntswéntiì yii mə i lwí'î nŋŋkoŋ aa a mbó Azwí. ⁹ Tá bî'inè tsuu ki kaa a ñghîrê ibòŋ bē, ñlŋj mə nòò à ka yî kù'u tá bî'inè fu'u mə mbē bî'inè tsuu bərə. ¹⁰ A ku'unə mə ajàŋ mə bî'inè tswe nî àbwarə aa, tá bî'inè ka ñghîrê ibòŋ a mbo bē bi tsim, lá ñnanŋsə ñka ñghîrê a nu ñgǎŋgwè'ê jî'inè a múm àbiiintii.

Ñighàà ni Paul nî tinsə nii à lwí'isə ghu aà

¹¹ Nî yə ajàŋə mə mē nāŋsə ñŋwà'ànə yuà àdìgê àŋwà'ànə tsi'î nî àbó ya nî mi'î mi àŋwà'ànə mí fāŋkè aà. ¹² Bè bya mə bi lɔɔ ndi'î nu, ñgaansə nî ghuu mə bi ñetə ghuu, tá ki kwèe ntii waa a ni mǎnnú mi ñjyǎnu aa, bi ghîrê maa ajàŋ aa mə tá bi tsuu akòrê yaa ki tso'ɔ nlŋj annú ati abàŋnè abàŋnè Kristo. ¹³ Nlŋj mə, tsi'î bē bya mə bi lèè ñjetə waa laa, kaa bi si a nŋŋsə yu'unə. Bo bāŋnè ñlɔɔ mə tá bi ñetə ghuu aa tá bo ka ñee nū yàà mə ni yòŋə nŋŋsə ñjyǎnu mà ghú. ¹⁴ A ñghèe a ni mē, kaa mbə mē te'è wa'á nū yà ka ñee, mə mbə tsuu bə aa nlŋj aa ñgaa ati abàŋnè abàŋnə Mmà'àmbi Yesu Kristo, yii mə bi lèè ñkweentə mbi ghu a mbo mē, ñki ñkweentə gha ghu a mbó mbí aà. ¹⁵ Nlŋj mə kaa ànnú ñetə ñu à sǎ ayoo tsu bē, ànnú ti ñetə ñu kaa ki'í ayoo tsu ki mbə, a bāŋnə mbə ajàŋ yii mə Nwíŋgòŋ à bu nanŋsə ñjoo i tigə mbə jii fii aà. ¹⁶ Tá mbɔɔnə Nwí nî ñko mǎliŋnè Nwí, tá i tswe a mbo ñu ñtsim yii mə à zǐ akòrè ni zǐ yi nyonŋə ni ma ghuu nŋŋsə aa, ñki ntswe a mbo baIsrael bē bi Nwí. ¹⁷ Tsítsòŋ tá ñu tsuu ñgi'í a mbo mē bú ki fa, nlŋj mə mē tswe nî àwenə Yesu a nu mē. ¹⁸ Tá ibòŋ Ñgàŋmà'á yî'inè Yesu Kristo tá i tswe a mbó àzwí yuu mbá bilim bá. Amen.

Anwà'ànè Paul a mbô ñghòtô BaEFESO

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YU

A anwà'ànè yú aa a le ñhwà'ànə Paul wa noò yíi mə à le ntswe a Roma tsó ñgànàtsan̄ aa, ntoo a mbo baEfeso. A ntoo yíi ñsiginə a mbo baEfeso aa a le mfdò ñswon̄ Paul yumbon̄ə (ffà'à 18.19-21). Paul à le ñki ntoo anwà'ànè ma yú aa a mbo ñghòtə ji mɔ'ɔ a mbù'u Asia a idigə jii mə Paul à le ñki mfa'a ghu a nî ìloo ji tarə a ni nòò yíi mə à le ñghèc akòrè nitəə yíi a ywe'e ji tarə aà (ffà'à 19.1-20.1,20).

Atan̄tə yíi mə Nwí à le ntswe ni yu nlon̄ mbí yú aa a bə aa mə akə aa ε? A múm anwà'ànè yulà, Paul à fi'isə atan̄tə yíi mə Nwí à le ntan̄tə nləə a ñgu'u nlon̄ mbi yú bo bə bii à ni bi aà.

A nî anwà'ànè ma yú Paul a ghirə bi yə àkòñnə Nwí nî ibon̄ yí; ñswon̄ mə Nwí a yweensə bə aa nlon̄ ibon̄ə yí a n̄jím àbiintiī yaa (2.6-10). Tsó mə Nwí à kòñə wa a mum Kristo, ñyweensə waa aa, a ku'unə mə tá bo ka ñgha'asə Nwí (1.6,12), mma'atə ntswəntiī yàà yí ñlwən ya ñka nzi nî àkòrè nizi yaa tá ku'unə a nî n̄tswəntiī yí mfii ya mə bo tswə ni yu aà (4.1-6.20). Paul à nan̄sə lógə noò ñghaa nlon̄ə Kristo nî ñghòtə, ñdânwí yíi mə Kristo à ni ñgò'ò ñibuu (2.19-22) ñki bə atu aà (4.15,16). Ñghòtə ì nî mbèī nū Krito, ñgāñmbiī Kristo tsim i bə idigə nu jii mə i tsuginə ghu, mbə ndâmà'anwí, Nwí a tswé ghu (1.23; 4.25; 5.23,30). Nwí a tsyà aa a n̄jím ñghòtə ndi'i ni midà'á mi bo m̄tsyē mi m̄tsimə (3.10). Kristo à tswə a mbô ñghòtə aa tsi'i tsó ñdoò à tswə a mbô ñgwé yí aà, mbə aa ñgha'a ni (5.22-32).

Paul à ki ñghàà ñlon̄ annū mbòonsə. Atan̄tə Nwí yíi mə à le ntan̄tə mbon̄ nan̄sə mbi aa a bə mə yu ka boon̄sə njoð tsim a aburə bo a nsyē. A le ntan̄tə mə yu tsu'u atu bə bii mə bi bii Kristo aa i ghirə waa ni boò bi, i tsyà n̄jím Kristo i boon̄sə bə b̄istim, baYuda bo bi b̄itizi Nwí i ghirə bi tin̄ə ñú yí m̄fii yí mfurə. Kristo, a n̄jím ñwo yu a boon̄sə bə bo bi Nwí, ñghirə bi tswé ni mbòon̄ə (1.10-18). Ìnnù tsim jii mə ñghòtə ì ni ghu aa i di'i aa mə i nî mbòonsə, ibiinu yíi Kristo à nî àtu aà, ñda yíi mə Kristo à ni ñgò'ò ñibuu aà, ibiinu yí fùurə, ànnū mmurə bə ñki yí fùurə, ànnū ab̄iintiī yí fùurə, 'Mmà'àmbī yí mfùurə, Nwí ni Tà yí mfùurə (4.3-6).

A nî ñnnù ma jú tsim, Paul a ghirə mə tá bə bi Nwí bi yə midà'a mii à nî myaa a múm mbi yíi bo to bo bi àdà'a izwí jì bi aà (1.19; 3.20). A mmà'a ntsyà, bo tswə ni mbòonsə waa, i zi midà'a mi Nwí mii mi fà'a a nu bo aa, i zi mə bo tswə bo bi Kristo a aburə, n̄tswe nî ñnan̄sə nzi ñwe'é ñjoo ntsò Nwí jya i tsimə i ki tsà'àtə nî Nwí binòò b̄itsimə (6.10-18).

Bi yatə anwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'i annù anwà'ànè yú 1.1-2
2. Kristo bo ñghòtə 1.3—3.21
3. N̄tswəntiī yí m̄fii a múm Kristo 4.1—6.20
4. Ìnnù jii mə Paul à le nswon̄ə a nlwí'isə aà 6.21-24

Atsà'atè Paul a mbô ñghòtè

¹ Anwà'ànè yú a lo aa a mbo mè Paul yíi mæ mè ni ñgàntoò Kristo Yesu ñyonè ní ñkõñ Nwĩngõñ aà.

Ñghèè ni a mbo bè bi Nwĩ bii mæ bi ki nniñ mântii myaa a nu* Kristo Yesu aà.

² Tá ìbòñ Nwĩ ní mbòcõnè yíi mæ ì lo a mbo Nwĩngõñ Taà yí'inè ni Mmà'àmbí Yesu Kristo aa, tá ì tswe a mbo bù.

Ñjoo Azwì jii mæ bii'inè tswe ni ju a mum Kristo aà

³ Tá bii'inè ka ñgha'asè Nwĩngõñ mæ à ni Ta bi Mmà'àmbí yí'inè Yesu Kristo aa yíi mæ, a mum Kristo, à ñiñ mbòcõnè a nu bii'inè a ajàñè mæ à fa njoo Azwì i tsim jii mæ i tswe a aburè aa a mbo bii'inè aà. ⁴ Mbõñ tá bì nanşè mbi boñ Nwĩngõñ à tsò'ò mæ yí'inè a mum Kristo mæ tá bii'inè bè bii bê, ñlaa mañşè ntswe tí àlò'ò a nsi mi'i yu.

⁵ A múm àkòñnè Nwĩngõñ à le tañtè yí'inè ñlæ mæ yu ghìrè yí'inè ni bòò bi a ñjim Yesu Kristo nyon a ajàñè mæ à le si lòò ñki ñkõñè aa ⁶ mæ tá bii'inè ka ñgha'asè nii ñlon ìbòñè yí yí wè yíi mæ à swí'i a nu bii'inè tí ñduù ñtsya a mum Mú yí yíi à kòñè aà.

⁷ A le ntsu'u atú yí'inè ní àlæ nú yí, ñghìrè Nwĩ a li'inè ìfansennú jii'inè, ñyonè ní ìbòñè yí yí wè wá, ⁸ yíi mæ à le nswí'i a nu bii'inè aà.

⁹ Nlon mæ à lòò mæ bimánji bitsim bo bi mĩtsyè ñghìrè bii'inè zì ànnú alò'òsè yíi a le ntswe ní ànnú yíi a lòò aa, ñyonè ní àtañtè yí yíi à le ntañtè a mum Kristo aà. ¹⁰ Atañtè yí a le mbæ aa mæ nõò à bè yí kò'ò kù'u boñ à ka bòònsè njòò tsim a mum Kristo tsò atú, ñjoo jii i tswe a aburè bo bi jii i tswe a nsyè aà.

¹¹ Nwĩngõñ a ghìrè innú tsim ñyonè aa àtañtè yí bô ñkà'á yí. Nwĩngõñ à le ntsò'ò yí'i mæ tá bii'i bè bê bi a mum Kristo ní ñkòñè yí, ñloginè a ñlòginè. ¹² Atañtè yí a bè aa mæ bii'i bii mæ bi le mfòò ñka mbe a mum Kristo aa, tá bii'i tswe ñka ñghu'usè ñgha'á ni.

¹³ A ñghèè a ni bù, ni ki ntswe a mum kristo, nõò wa mæ ni le yu'u ñghàà ni ànnú ñiñkonj nya mæ à ni ntoo yí ñsiginè ya mæ i yweense ghuu, ñniñ ntiñ ghuu ghu nu aa, Nwĩngõñ à le ñiñ awenè yí a nu bù tsò mæ à le mfa Azwì yí Làà yíi mæ à le ñkà'á aa a mbo bù aà. ¹⁴ Azwì yí Làà ya a tigè mbè alènsè a ndi'i mæ bii'inè ka yí kwerè ànnú yíi mæ Nwĩngõñ à le ñkà'á a mbo bè bi aa, ma yú a ghìrè a laa mæ Nwĩngõñ à ka yí tsu'u atu bè bii mæ à ni bi aà, tá bii'inè tigè ñghu'usè ñgha'á ni.

Atsà'atè Nwĩ Paul

¹⁵ Tsò mæ a bè laa aa, a ajàñ yíi mæ yù'ù mæ àbiiintii yuu a nú Mmà'àmbí Yesu bo bi àkòñnè yíi mæ ni kòñ bê bi Nwĩ bitsim ghu aa, ¹⁶ kaa mè si kentè ní ñka mfa mbi'ikè a mbo Nwĩ ñlon ñgaà yùù, ñtsa'atè ní Nwĩ ñwa'atè ní ghuu. ¹⁷ Mæ tsà'atè Nwĩ mæ tá Nwĩngõñ Ta bi Mmà'àmbí yí'inè Yesu Kristo, Ta ñgha'a, tá à fa ghuu ní Azwì yí, tá à tigè ñghìrè ghuu tá ni tswe ni mĩtsyè, ndi'i Nwĩngõñ a mbo bù tá ni ku'usè mbù ñzi yí. ¹⁸ Mæ betè ni mæ tá bi ña'a mântii muu tá ni yè ñkà'á yí tá zi njoo jii mæ ni be a ajàñ mæ à twòñè ghuu ghu aa, i zi afù'ù yíi mæ a tswe a múm mĩtèñnè mí wè mii mæ à kà'a a mbo bè bi aà, ¹⁹ i kii zi mæ kaa mbè bi wa'á mida'á mí wè mí wè mii mæ

* **1:1** A múm ñwà'ànè jii mo'ò bi swon aa mæ, "bii mæ bi tswe a Efeso ñfa'a ní ntiñ waa tsim aà."

mí tswe a mbo bí'inè bii mə bí'inè bii yi aa figè. ²⁰ Mìdà'a mí wè ma mú mí bə aa mya mii mə à le nyweensə Kristo ghu a niwo, nghirè a tswe a mbèè ñikwɛɛ yu ní mà'a à aburə aà, ²¹ ñnanşə ntsya ngəŋnsa'a mbi, ni ngəŋnada'a, ní ngəŋmìtì bo bí ngəŋmbu'utə mbi, ntsya mikum mitsim mii bi twonə a nu bə, kaa ŋkí'ì aa tsi'ì a ní yulà mbi bə, bo bí a ní mbi yì mə ì ka yì zì aà. ²² A kì mə ñniŋ ngòŋ ñjoò tsim a nji'i mikòrə yu, ñghirə mə à tigə nsa'a ngòŋ ñjoò tsim, mbə atu a mbó ñghòtə, ²³ ñghòtə i bə mbìñú yì, a luu ghu, ŋkii ntigə nlwensə ñgòŋ ñjoò tsim a ní ìdìgè tsi'ì tsimè.

2

Nlo a ni niwo ŋkuu a múm ntswèntì

¹ A ní bù à ghìrè nì tswèn nti, mə à le mbii aa nì kwo a múm Azwì ñlon ifánsənnú juu bo bí ñnnú jì bí juu. ² Maà noò nì le si yòŋə aa ñnnú jì fàa mbi, ñyu'unə ní mfo yìi mə a sa'a izwì jì bi jii mə i tswe a múm mfo'ə aa, mə i tigə mfa'a ní a nu bə bii mə bi tì atu a mbo Nwì tsìtsòŋ aà. ³ Bí'inè le ŋkí mbə aa tsi'ì tsó bo ntswe ní ntswèntì yì'inè ñyonə aa ñnnú jii mə ñjyánu jì'inè i lòò, ñjyánu yì'inè bo bí mòmònté jì'inè i kii ñyè'ətə aà. Maa ajàŋ àlwintəŋə Nwì a le ntswe a nu bí'inə tsi'ì tsó ajàŋ mə a kì ntswe a nu ñù mìsòŋə ntsimè aà.

⁴ Lá àjàŋə mə ŋko mliŋnə Nwì i si ní nìdènə tswe aa, àkòŋnə yi yì wè yìi mə à kòŋə yì'inè ghu aa, a ghìrə mə ⁵ ka mə bí'inə le ŋkwo ñlon ifánsənnú jì'inè aa, a bú ñghìrə bí'inə tswé nti bí'inə bí Kristo ⁶ ntigə ŋŋɛ yì'inè nì bə a ndəŋ, ñghìrə bí'inè nì bə tswé ní ìlən a aburə a mum Kristo Yesu ⁷ mə yu ghìrə tá à laa mə, a ní mbi yì mfi yìi mə i ka yì zì aa, a ka yì fa afù'ù ti nìdènə a múm ìbòŋ yu a nji'm àbòŋəntì yi a nu bí'inə a mum Kristo Yesu aà. ⁸ Nlon mə Nwì a yweensə ghuu ñlon aa ìbòŋ yi, ntsya a nji'm àbiintì, kaa à sɪ ñghìrə yù bə, aa mètəŋnə mí Nwì. ⁹ Kaa à si bə aa ñlon ifà'a yì tsu bə, mbì'ì ñù tsu à lô ŋka ŋkwɛɛ nti yi. ¹⁰ Bí'inè bə aa àbofà'a Nwì. A le ñnanşə yì'inə a mum Kristo Yesu aa mə tá bí'inə tswe tswe nti a ŋka ñghìrə ñnnú jì sigìnə jii mə à leè nte'ɛ mfoo ntaŋtə nləə mə bí'inə ka ñghìrə aà.

Ñù yì ñfùurə a mum Kristo

¹¹ Tá nì wa'atə mə à le mbə a noò yì mɔ'ɔ aa, bi twonə ní ghuu, bítizì Nwì aa a ní bitinètə, ñyonə aa a ní annú ñetə bə yìi mə à le mbə annú ñjyánu bí ghìrə aa nì mbo aà. ¹² Tá nì wa'atə mə, à le mbə maà noò aa, bi yatə ghuu bu bí Kristo, bí fi'isə ghuu kaa ní wa'á bə bí ala'a baIsrael bə, mbə bígì a ní ìkàà jii mə Nwiŋgòŋ à le ŋkà'a annú ghu aà. Kaa nì le si wa'á ní annú tsu bə. Kaa ŋkí'ì ghuu ní Nwiŋgòŋ fàa mbi tswé. ¹³ Lá tsìtsòŋ a mum Kristo, bù bya mə à le mbə a noò mò'ɔ nì tswé a ndisya aa, bí zì mə ní bù ñkoontə ní bù a nji'mə àləə nu Kristo. ¹⁴ Nlon mə Kristo yumbəŋ, à zì mə ní mbəonə a mbo bí'inə. A ghìrə mə baYuda bo bitizì Nwì bo tigə mbə bə bí fùurə. A tà mə ŋgí'ì ní annú kíbàà ya mə a le mbə tsi'ì tsó àwugəndá aà. ¹⁵ A le mbwesə nòŋsə baYuda wa yìi à le ntswe ní ndi'ì ní bìnòŋsə aa, mə, a nji'm yu yumbəŋ, yu logə baYuda bo bitizì Nwì i bù tigə nanşə űgwè'è bə bí fii ghu tá bí tswe ní annú yì mɔ'ɔ bo bo, i tigə ghìrə tá mbəonə i tswe a tìtì bo. ¹⁶ A le mbù mboonsə yì'inə bí Nwì ntsya a nji'm ìbiinu wa yì

fùurè mæ à lè mfa mbii nìwo a ati bàṅnè bàṅnè ṅghìrè mæ tá ànnù kíbàà à mæ. ¹⁷ A le nzì òswonè nì ànnù mboonè a mbo bù bii nì le ntswe a ndìsyà aa, bo bì a mbo bè bii mæ bi le ṅkòontè aà. ¹⁸ Ntsya ghu njìm, bí'inè bitsìm, baYuda nì bitìzì Nwí, tswé nì mánjì a ṅghèe a mbo Tà a múm Azwí yí fùurè.

¹⁹ Ma mùu ajàṅ kaa nì sè bigì bè, kaa ṅkí'ì batoo dàṅ kì mbu mbè. Nì tigè mbè bè bi ala' à yí fùurè bu bì bè bi Nwí, ṅkì mbè ṅgwè'endá Nwí. ²⁰ Bi tigè mbooo ghuu tsò nda wa nì àtse ṅgáṅntoo Kristo, bo bì ṅgáṅntoo Nwí, tá Kristo yumbon a bè ṅgò'ò nìbuu nì ndá; ²¹ tá nda yá òtsìm ì yègìnè a nu yu Mmà'àmbi, ntigè mboonsè ṅkwe, ṅghèe nì ndámà'anwí yí ṅwè yí ì laa aà. ²² A ṅghèe a nì bù, a mum yu, bi kii mbooo nì ghuu mboonsè bu bì àbùgè bè tá nì bè adìgè yí mæ Nwíṅgòn à ka kì tswè ghu ì tsysá a njìmè Azwí.

3

Afà'á Paul a titì bitìzì Nwí

¹ A bè ṅjì'ì ànnù yí mæ, Paul ṅgàṅàtsàṅ Kristo Yesu mbi'ì ṅkwítú ghuu bitìzì Nwí, mæ tsà'atè Nwí a atu bù aà. ² Mè mòontè mæ nì tè'è mæ ònyu'u ifà'á yí mæ Nwíṅgòn à fa a mbo mæ nì ìbònè yí nlon ṅgaa yùu aà. ³ Nwíṅgòn à le ṅkè'è atantè alò'òsè yí ndí'ì a mbo mæ, a ajàṅ mæ mæ kii òtè'è mbooo ṅṅwa'anè a mbo bù aà. ⁴ Nì bè twon bon nàa zi innù alò'òsè jii mæ mæ zi mbi'ì Kristo aà. ⁵ Kaa Nwíṅgòn a kí'ì innù jì alò'òsè ma jú a mbo mawàa mi bè a mbii swonè. Lá tsítsòn à ghìrè mæ ì laa ntsya a njìmè Azwí yí, a mbo ṅgáṅntoo Kristo bo bì ṅgáṅntoo Nwí, jii mæ a tsò'ò yu aà. ⁶ Ànnù yí alò'òsè ma yú a bè mæ tá bitìzì Nwí kì ntigè mbè bijìbinda bo bì baIsrael. Bo tigè mbè aa ìdìgè nu mbèè nu yí òfùurè, bo bitsìm tigè ntswe a nì innù jii mæ Nwí à le ṅkà'á ntsya a njìm Kristo aà.

⁷ Nwí à le ṅghìrè gha a nì ṅgàṅàfà'á ma mùu mún ntoo yí òsigìnè yú aa, a bè mètèṅnè mii mæ à fa a mbo mæ nì ìbònè yí a njìm mada'á mi mii mæ mi le si fà'a a nu mæ aà. ⁸ Ka mæ mæ nì ṅú yí mò'ò a titì bè bi Nwí yí mæ kè'è òsigè nlwí'isè aa, Nwíṅgòn à fa ìbònè ma ghú a mbo mæ mæ tá mæ logè ntoo yí òsigìnè ya nlonè afù'ù Kristo ti figè ṅghèe nì yu a mbo bitìzì Nwí. ⁹ I kii ghìrè tá bè bitsìm yè a ajàṅ mæ atantè ànnù yí lò'òsè yí mæ Nwí yí à le nanse njoo tsim, à le nlò'òsè nlèe a ṅgu'u ṅgu'u aa a fà'á aà. ¹⁰ Atantè yí yú a bè aa mæ tsítsòn tá à tsysa a njìm ṅghòtè ṅghìrè tá bàsa'a bi mbi bo bì idà'á jii mæ ì tswè a aburè aa, bi yègè nzi mìtsyè mi Nwí mii mæ mi nì tsi'ì a mbuu mbuu aà. ¹¹ Nwíṅgòn à le ṅghìrè ma mùu ajàṅ ònyonè aa atantè yí yí a lwi'ì nṅkonè mæ à ghìrè mæ a fè'è ntsya a njìm Kristo Yesu ṅgàṅmà'a yí'inè. ¹² A njìm Kristo, ntsya a njìmè àbiintì yí'inè ghu nu, mbè bí'inè tse tswè nì àtànèntì a ṅghèe a nsi mi'ì Nwí. ¹³ Maa ajàṅ mæ tigè òswonè nì a mbo bù mæ miantì muu tsuu ló bórè mbi'ì ṅgí'ì yí mæ ì kuu a nu mæ òlon ṅgaa yùu, mæ à nì nìgha'á nuu aà.

Akòṅnè Kristo

¹⁴ A nì ṅjì'ì ànnù yí mæ mæ swètè miku'utè ma a nsysè a nsi Tà, ¹⁵ yu wa yí mæ ṅgwè'è ntsim jii ì tswè a aburè kè mæ ì tswè a nsysè aa, ì kwèrè ikúm waa ghu mbo aà. ¹⁶ Mè bu'u mbo a mbo Nwí mæ, a nì

àfù'ù yi ya yïi a gha'a aa, tâ à tsya a nĵim Azwĩ Nwĩ ñniñ mida'a a mûm ñtiï bù tâ ñi tswe ñi mîdà'à. ¹⁷ Mò kii ñbu mbu'u ñi ñbo mò tâ Kristo à kuu ntswe a mum mîntii bù ñtsya a nĵim àbiintii yuu. Nkii mbu mbu'u ñi ñbo a mbo Nwĩ mò tâ à ghîrè ñi twinj mînggãñ muu, ñki ntum itsə mila'a juu a mûm àkòñnè. ¹⁸ Mò mbə bù, a bò'ò ñi bə bi Nwĩ tsi'ï bitsim, ñi tswe ñi mîdà'à a ñzi àjàñə mò àkòñnè Nwĩ a gha'atə mbə, ñki sa'atə, ñki ñenə mbə, kə ñki ntso mbə aa, ¹⁹ a ñki ñzi àkòñnè Kristo ya yïi mò a tsya mîtsyè mi ñu mîsòñ aa, mò mbə bi tigə ñnanşə nlwensə ghuu, ñi kò'ò ñluu ñi mārə Nwĩ ntsimə.

²⁰ A mbo yu wa yïi mò, ñtsya a nĵim mîdà'à mii mò mi fà'a a nu bî'inè aa, mbə a ghîrè ñnnù i nanşə ñburə gha'a ntsyatə ajàñə mò bî'inè betə kə ñkii mòontə aa, ²¹ tâ ñgha'a a tâ ñi tswe ghu mbo a mûm ñghòtə bo bi a nĵim Kristo Yesu, ñghenə a miwàñə miwàñ, ñlwi'i ññkòñə. Amen.

4

Bə bi Kristo bə tsò mbìinu yì mfùùrè

¹ Tsò mò a bə laa, mò ñgàñàtsãñ Mmà'àmbi, mò bu'u mbo a mbo bù mò tâ ñi ka ntə akòrè ñizì yùù tâ à ku'unə ajàñ yïi mò Nwĩ à twonə ghuu mò ñi ka ntə aa, ² ñka ñsigisə mibii mi nú muu a nsye, ñbòñə, ntswa ñi mîntii muu, ñmi ñi ñnnù juu bu ñi bù a mûm àkòñnè, ³ ñka ñgaansə ñi mîtiï muu a ñlwi'i a mûm ñbòðnsə ya mò Azwĩ Nwĩ a fa ñghîrə tâ ñbòñə i boonsə ghuu ñkwerə tsò ñkîrə aà. ⁴ Mbìinù i bə aa yì mfùùrè, Azwĩ Nwĩ a kî mbə aa yì fùùrè, tsò ajàñ yïi mò ànnù yïi mò bi le ntwonə yì'inè mò bî'inè ka mbə aa a kî mbə yì fùùrè aà. ⁵ Mmà'àmbi à bə aa yì mfùùrè, àbiiintii a bə aa yì fùùrè, ànnù ñmure bə ñki a kî mbə aa yì fùùrè, ⁶ Nwîngòñ a kî mbə aa yì mfùùrè, yïi mò à ñi Taà yì'inè bitsim, yïi mò a bu'utə bə bitsim, mfa'a ñi a nu bə bitsim, ñki ntswe a nu bə bitsim.

⁷ Lá bi le mfa ñbòñ Nwĩ wa a mbo bî'inè yì mò'ò yì mò'ò nyonə aa ñi ñbuu mîtəñnə mii mò Kristo à le mfa ghu mbo aà. ⁸ Tsò mò a tswe a adigə yì mò'ò a mûm àñwà'anə Nwĩ mò, “Nòò wa mò à le si kò'ò ñghèe a ndəñ aa, à le ñlògə ñbù'u ntsò jì ghà'atə, mfa mîtəñnə a mbo bə.”

⁹ (Mbə bi ñwa'anə mò, “A le ñkò'ò ñghèe a ndəñ,” bonj à si bə aa mò à le mfòò ñsigə ñkuu a ñji'ï ñsyə aa e? ¹⁰ Yu wa mò à le ñsigə aa àa yu wa mò à le ñki ñkò'ò ñghèe a ndəñ ntsirə aburə ntsimə aà, mò yu tigə lwensə mbì ñtsimə aà.) ¹¹ Aa yu mò a le mfa mîtəñnə mò tâ bə bî mò'ò tâ bi bə ñgàñntoò jì, bî mò'ò bi bə bii mò bi yu'u ñi ñghàà ñi Nwĩ ñkè'enə, bî mò'ò bə bîfàngilisi, bî mò'ò bə bîpastor bo bi bîdì'i bi ñnnù. ¹² A le ñghîrè ma mùu ajàñ aa mò yu tanşə bə bi Nwĩ bitsim a ñi ñfà'à Nwĩ, a ñka ñkò'ò ñghòtə yïi mò i ñi mbìinù Kristo aà, ¹³ i ywe'e noò yïi mò bî'inè bitsim ka yì bòðnsə bə ayoo yì fùùrè a mûm àbiintii, i kii nanşə zi a Mu Nwĩ, i kwe i kù'u, i tigə bə tso Kristo, i luu ñi mārə yì, ¹⁴ tã wa'a bù mbə tsò bônkhə, bii mò ñnnù jii mò ñgàñmbwe'esə i dî'i aa, i ka kî tii ñi yì'inè tsò fîfèrə a tii akàñə ñki aa, ñi mîtsyè mii bo bwe'esə ñi yì'inè ghu aà. ¹⁵ Lá bî'inè banşə ntigə swonə nàá ànnù ññkòñ a mûm àkòñnè, ñka ñkwe a ñi bîmànji bitsim i bə tsò yu wa

mə à ni atu aa, a mum Kristo. ¹⁶ Aa yu yii mə à bòònsə ibiinu tsim, idigə nū tsim i tigə ñyoŋ tsugitə ni mɛŋgəŋ a ni mikirinə aà. Bεε idigə nu jya ji mɔ'ɔ ji mɔ'ɔ i ka mfa'a ajəŋ yii mə i tswe ni mfa'a aa, ibiinu wa tsim i tigə ŋkwe, ntigə ŋko'o nii a mùm àkòŋnə.

Ntswèntii yí mfi a mum Kristo

¹⁷ Mə swonə ma yú ànnu a ní Ĥkũm Mmà'àmbi mə, nì tsuu bú ki tswe ntswèntii yùu tsi'í tsò bitizí Nwí bii mə ìmòòntə innú jyaa à ni tsi'í innú dāŋə dāŋə, ¹⁸ ìmòòntə innú jyaa i tswe aa a mùm mfi idigə. Kaa bo sɪ ní ànnu a mùm ntswèntii ya mə Nwí a fa aa tswé, nloŋ mə àtɪ atú yaa a ghirə kaa bo wa'á annu zi aà. ¹⁹ Míntii myaa mi tì mē, bo tigə mfa mibiminú myaa a ŋghirə innu atsuurə, a nlòo tsi'í ijyaa innu, bo bi mbuu innu jì fwě tsimə.

²⁰ Kaa à si ijəŋ innu jii mə nì le nyəgə nloŋ ŋgaa Kristo aa bə! ²¹ A ní ànnu nɛŋkoŋ mə nì le nyu'u annu nloŋ yi, bi kí ñdɪ'í ànnu yi a mbo bú, tsò mə annu nɛŋkoŋ a tswe a mum Yesu aà. ²² Nì sɔrə a marə nu yí ñlwenə wa mə à tswe aa a ní ntswèntii yùu yí mbii ya yii mə innu mbwe'esə jii mə mɪntii muu le si yə'ətə le si tsə ŋgi'í ghu aà.

²³ Nì ghirə tá Nwí à bəŋkə mɪntii muu bo bi ìmòòntə juu, tá i tigə tsi'í jì fii, ²⁴ tá nì tigə ŋwe'ε marə yí mfi wa yii mə bi nanşə a finə yí Nwí, a ní ntswèntii yii mə i tsinə ŋki nlaa manşə tsi'í annu nɛŋkoŋ aà.

²⁵ Ma mùu ajəŋ nì me'e annu abəŋnə annu, tá nù yí mɔ'ɔ yí mò'ɔ tá à ka nswonə tsi'í ànnu nɛŋkoŋ a mbò ñdɪm yí, nloŋ mə bi'inə bitsim bə aa idigə nu mbiinu yí mfiurə. ²⁶ O yi nlwisə nton, ò tsee bii tá àlwintəŋə yə ya à ghirə tá ò ghirə ibi; tsée bii tá nòo à tso ní àlwintəŋə yò, ²⁷ ntsuu abwarə a mbo Devil ló fa. ²⁸ Nù yii à ni nyərə tá à kentə, ŋka mfa'a, ŋka mfa'a ní mbò mi ní ñtɪ yí siginə, tá zi ŋkwetə bə bii mə bi lòo akwetə aà. ²⁹ Nì tsee ki bii nighàà ní bi ka mfe'ε a ntsú bú, mbəŋnə ŋka ŋghaa tsi'í innu jì siginə jii mə i kwetə mə tá bə ka ŋkwe a ní innu tsimə, tá nì ka ŋghirə ibòŋ a nu bə bii mə bi yu'u aà.

³⁰ Nì tsee ki ghirə tá Azwí Nwí yii mə a laa à ka njoŋnə. Aa yu yii mə à ni awenə Nwí a nu bú ñdɪ'í ni mə Nwí à ka yí tsu'u atú yuu aà. ³¹ Nì me'e annu ntsə'əntii, ní àfimi'í, a bò'ɔ àlwintəŋə tsim, ntsee ki tɔŋnə ŋghàà, kə ki bəgətə ní bə, ntsuu ni mbuu kɪbàà yí tsu tswe. ³² Nì bəŋnə ŋka ŋghirə ní innu jì siginə a nu bú ni bú, ŋka ŋghirə mɪntii muu ka mbɔnə, ŋka nli'inə ifənsənnu juu bu ni bú tsi'í tso ajəŋə mə Nwí à le ntsyà a nɔm Kristo ñli'inə ifənsənnu juu aà.

5

Bì'inə ka ntswe a mùm ŋkà'à

¹ Tsò bɔo bi Nwí bii mə à kòŋə aa, nì ka ŋe'esə Nwí. ² Tá nì ka tswe ní àkòŋnə tsò mə Kristo à le ŋkòŋə yí'inə mfa ibi nù yi tsò ayoo mmà'à Nwí yii mə bi tɔo a lúmtə ŋghirə Nwí a doritə aà.

³ Lá, tá bi tε'ε ntsuu ki ghúmtə annu ajirə, kə innu jì fwě, kə ànnu nyə'ətə njoo, a titi bu bə, nloŋ mə nì bə aa bə bi Nwí aà. ⁴ Kaa a sɪ ku'unə mə tá ni ka ŋghaa mighàà mi atsuurə, kə mighàà mi ajɛŋtə, kə mighàà mí fwě, nì bəŋnə ŋka mfa ní mbi'ikə ní innu tsim a mbo Nwí. ⁵ Nì zi tá à laa mə, kaa nù àjirə, kə nù yii a ghirə innu nsɪŋ, kə nù yii

mə a yè'ətə njoo aa, (nù nyè'ətə njoo mà ghù à bə aa tsó yí mə a mii mĩnkobə aà) kaa à ka yí wa'ǎ annú nifó Kristo bo bì à yí Nwí jĩ.

⁶ Tá nù à tsuu ghuu ni mighàà mi ajĩntǎ ló bwe'esə ñlon mə àlwintǎ Nwí a tsə ngi'i a nu bə bitsim bii bi tii atu ghu mbo aà.

⁷ Tsó mə a bə laa, nì tsuu nì annú tsu a nghìrə bu bi ijàn bə ma bya tswe. ⁸ Nlon mə maa noò, nì lè ñki ntswe aa a múm mfií idigè, lá tsítsǎn mə nì tswe a múm ñkà'a Mmà'àmbi aa, nì ka ntəə akòrə nizi

yuu tsi'í tsó boò bi ñkà'à, ⁹ Nlon mə mĩntà mii mə ñkà'à i koonə aa, mi bə aa ñgǎn innú jĩ siginè tsim jii i bon, ñtsinə ñki mbə annú nĩnkonə

aà. ¹⁰ Nì ka ñgaansə mĩtĩ muu a nzi innú jii i ghìrə Mmà'àmbi a doritə aà. ¹¹ Nì tsuu abó yuu nì innú mfií idigè jii kaa i si ñú kwetə

aa ki nĩnə, ni banə ñka mfi'isə ndi'i tá bə bitsim ka nyə. ¹² Nlon mə tsi'í ñka ñghaa nswonə ni innú ma jya mə bo ghìrə a adigə aló'òsə aa

àa annú ndirətú. ¹³ Lá innú tsim jii mə bi fə'esə a múm ñkà'à aa, bə bitsim yə, ¹⁴ nlon mə ayoo yii mə a tswe a múm ñlaa idigə a tigə mbə

aa ñkà'à. A nì ñji'í annú yii mə bi swonə ni mə,

“Wí'inə mbà ñú filó,

m̀biinə a niwó,

Tá ñkà'a Kristo i ta a nu wò.”

¹⁵ Nì ka nanşə ntsyesə ajàn yii ni təə aà, ñtsuu ki təə bə tsó ijĩntə bə, nì ka ntəə tsó ngànmitsyè. ¹⁶ Nì tsuu ki bii tá mú àbwarə yii nì tswe

ni yu aa à ka ntsya a dǎnə dǎnə, m̀banə ñka nghìrə innú jĩ siginè a ngǎn bìnòò bitsim ñlon mə ñgù'ú m̀bi yuà i ni yí m̀bĩ. ¹⁷ Nì tsee ijĩntə

bə bə, nì ka ñgaansə mĩtĩ muu a nzi annú yii mə Mmà'àmbi a lòò mə nì ka nghìrə aà.

¹⁸ Nì tsee milù'ù ki no baanə, ñlon mə mi ka ghìrə nì ka ghìrə innú atsùrə. Lá nì banə nghìrə tá Azwí Nwí à ka ñlwensə nì ghuu. ¹⁹ Nì

ka ghaa a mbo bù ni bù ni mighàà mi bĩpsalm, ni m̀kòò, kə m̀kòò mii Azwí Nwí a di'i aa, nyəə ñgha'asə nì Mmà'àmbi ghu ni m̀ntiĩ muu mi

tsimə. ²⁰ Nì ka mfa m̀bĩ'ikə a ngǎn bìnòò bitsim, ni a nì ñgǎn innu tsim a mbo Nwĩngǎn Tá nì ñkũm Ngànjà'a yí'inə Yesu Kristo.

Bàngyè bo bì bìloò

²¹ Nì ka nyu'unə ghuu bu ni bù tsó bə bii bi bo'c Kristo.

²² Bàngyè, nì ka nyu'unə bìloò buu tsó ajàn yii ni yu'unə Mmà'àmbi aà. ²³ Nlon mə ñumbànə à bə aa atu a mbó ñgwé yí tsi'í tsó mə Kristo

à ki mbə atu a mbó ñghòtə yii à ni m̀bĩnù yí aà, Kristo yumbon a kí mbə Ngànşweensə yí aà. ²⁴ Tsó ajàn yii mə ñghòtə yu'unə Kristo aa, tá bàngyè kii ñka nyu'unə bìloò byaa a nì innú tsimə.

²⁵ Bìloò, nì ka ñkǎn bàngyè buu tsi'í tsó ajàn yii mə Kristo à lè ñkǎn nghotə aà. A lè mfa ibiĩnù yi a atu bo aa ²⁶ a nsi'i i laa ni ñighàà ni

mə yu ghìrə waa tá bo laa manşə. ²⁷ A lè nghìrə laa aa mə yu tigə t'e'è ngòtə a nsi yu, tá i laa, m̀bon m̀anşə, kaa wa'à ni mú àbà, kə adigə yí

tǎnkə, kə m̀buu aló'c yí tsu tswé, mə tá ñghòtə tigə ñlaa manşə ntsee nì aló'c tswe. ²⁸ A nì ajàn yii mə mbànə tswe nì ñki ñkǎn bàngyè

byaa tsi'í ajàn mə bi kǎn m̀bĩmĩnù myaa aà. Ñumbànə yii mə a kǎn a ngwé yí aa, a kǎnə aa ibiĩnù yí. ²⁹ Kaa ñú tsó à lè wa'à ñjǎnù yí ka

mbaa. A bǎnə ñj'e'è aà jè'è ñkii nlentə tsi'í ajàn yii Kristo a kii nghìrə nì ñghòtə aà; ³⁰ Nlon mə bĩ'inə bə aa idigə nu Kristo.

³¹ Tsõ mæ àŋwà'ànè Nwĩ a swonɔ aa, “A nĩ ñji'ĩ ànnù yĩ mæ ñumbânɔnè a mà'àtè nĩ taà yĩ bô ñdè yĩ ñghɛɛ mbòònsè bô ñgwê yĩ, bo bya bi baa tigè ñjyãnu yĩ ñfùùrè aà.” ³² Annù ma yú à nĩ ànnù yĩ àlèèntè yĩ mæ tso, mæ naɲsè ñswonɔ aa nlon ɲga a Kristo bo bì ñghòtè; ³³ lã a ku'unè mæ tá ñù nĩ bù yĩ mò'ò yĩ mò'ò tá à ka ñkɔɲè a ɲgwê yĩ tsõ ajàn yĩ mæ a kòɲè ibii nú yĩ aà. Tá màɲgyè à ki nyè mæ yu bo'ò ndoò yĩ.

6

Ajàn mæ bɔɔ bo bità bo bì ma tswè nĩ ñtswè aà

¹ Bɔɔ, ka nyu'unè nĩ bità buu bo bì bimaà buu a mum Mmà'àmbi nlon mæ à nĩ ànnù yĩ mæ a tsinè a ɲghirè aà. ² “Tigè mbo'òtè nĩ taà ghò bo maà ghò.” A nĩ ñdi'ĩ yĩ ñtsyambii yĩ mæ Nwĩ à kù'ùsè ɲkà'a ghu aà. ³ “Mæ mbè innù i kã ñghɛɛ a mbo wo siginè, mètugè mi ɲjwĩ mo mi kĩ ñgha'atè fàa atu nsyè.”

⁴ Bù bità, nĩ tsuu bɔɔ buu ki swugitè tá mĩntòɲè myaa ka nlwi, nĩ baɲnè ɲka ɲko'ò waa mmirisè nĩ waa ɲkii ñdi'ĩ nĩ innù Mmà'àmbi a mbo bo.

Ìbù'ù bo bì bità bi ibù'ù

⁵ Ìbù'ù nĩ ka nyu'unè bità bi afà'á buu bii bi tswè fàa atu nsyè aa, nĩ ñtii yĩ mò'ò, ɲka mbo'ò waa, ñtsiginè nĩ a nsì bo, tsi'ĩ tsõ nĩ fà'á aa a mbo Kristo. ⁶ Nĩ tsuu ki fà'á bè mæ bì yè ghuu bè, tsõ bè mæ nĩ lòɔ aà ñghirè mæ bè aa mbeentè ghuu. Nĩ baɲnè ɲka mfa'a tsi'ĩ tsõ ɲgàɲafà'a Kristo, ñghirè nĩ ànnù yĩ Nwĩgɔɲ a lòò aa nĩ ñtii ghuu tsimè. ⁷ ɲka mfa'a nĩ a mbo bè nĩ àbòɲèntii yuu, tsõ nĩ fà'á aa a mbo Mmà'àmbi kaa ɲki'ĩ aa a mbo bè fa'á. ⁸ Nĩ zi tá à laa mæ annù yĩ siginè tsim yii mæ ɲù a ghirè aa, kè ɲù wa a bè àbù'ù kè ɲù yii à si abù'ù bè, boɲ àa bù kwèrè fu a mbò Mmà'àmbi.

⁹ Bù bità bi ibù'ù tà nĩ kii ñghirè maa ajàn a nú ibù'ù juu, ñtsuu waa ki bosè nĩ bòsè. A boɲ mæ tá nĩ zi mæ bubo tsswe aa nĩ tâfà'á yĩ ñfùùrè yii à tswè a aburè aà; ɲwa'atè nĩ mæ a mbo yu ma wa, ànnù nte'è adinè á si ghu tswè.

Ñjoo ntsò Nwĩ tsimè

¹⁰ A nlwĩ'isè, tá nĩ tæ nti a mum Mmà'àmbi bo bì a mum mitii mi midà'á mi. ¹¹ Tá nĩ wè'è ɲjoo ntsò Nwĩ jya tsi'ĩ tsimè tá zi ajàn mæ mbè nĩ kã ñto nĩ minàn Devil ghu. ¹² Nlon mæ kaa nĩ si too aa bu bì ñjyãnu bo bì àlèè. Nĩ to aa bu bì bĩsa'a bí ala'a, nĩ ɲgàɲada'a, bo bì midà'á mi izwĩ jĩ bi jii i sa'a mbĩ itugè yulà aa, bo midà'á mi izwĩ jĩ bi jii mæ i tswè a aburè aà. ¹³ A ku'unè mæ tá nĩ wè'è ɲjoo ntsò Nwĩ tsimè mæ mbè nĩ tæ nto itugè mbi yĩ bi wa. Belè mæ nĩ ghirè mæ innù tsim, nĩ tigè ñnaɲsè ntæ.

¹⁴ Nĩ tigè ntaɲtè la ntæ ɲwè'è annù ñiɲkon tsõ ikò a atii bù, ɲwè'è innù jii tsinè tsi'ĩ tsõ ɲgùù ñstso a nigò bù, ¹⁵ ɲwè'è annù ɲkhètè ɲghèɛ nswon ntoo yĩ ñsiginè ñbòɔnè ya tsi'ĩ tsõ ntám juu. ¹⁶ A nĩ ɲgòɲ binnòò bitsim tá nĩ ka lògè nĩ àbiinti tsi'ĩ tsõ abà'á mikòɲ mi ɲkerè mi ɲgàɲmbu'ù innù jii bi wa mæ mi khi aà. ¹⁷ Nĩ tigè nlogè annù ajàn mæ Nwĩ à ywèènsè ghuu aa tsõ àtsè'ètú yuu, nlogè nighàà nĩ Nwĩ tsi'ĩ

tsõ munwĩ ñtsò Azwĩ Nwĩ. ¹⁸ Nĩ ka ntsa'atə Nwĩ a ɲgòɲ bìnòò bitsim a múm Azwĩ, ñtsa'atə nloɔ nĩ ìnnù tsim a mbo Nwĩɲòɲ, ñbetə nĩ mə tá à kwetə ghuu nĩ ɲgòɲ ìnnù tsim jĩ i tsi'i ghuu aà. Tsõ mə a bə laà aa, nĩ ka ntswe ñikərə ñtsuu ki kaa, ɲka ntsa'atə Nwĩ ɲwa'atə nĩ bə bĩ Nwĩ bitsimə. ¹⁹ Nĩ ki ɲka ntsa'atə Nwĩ ɲwa'atə nĩ gha ghu mə tá Nwĩɲgòɲ à ka mfa ntoò yĩ ya a mbo mə a noò yii mə tswe nĩ ɲghàà aa tá tá mə ka ɲghaa nĩ àtəɲəntii, ntɔ'ɔtə nĩ ìnnù ntoo yĩ ñsigìnə ya mə ì tswe a aləəntə aà. ²⁰ Mə laa mbə tsúsətú ñtoo yĩ ñsigìnə ma yú, bĩ koò gha nĩ àtsəɲə. Tá nĩ ka ntsa'atə Nwĩ tá mə zi ajəɲ mə mbə mə ká ɲghaa nĩ àtəɲəntii a ajəɲ yii mə tswe nĩ ɲghàà aà.

Paul a tigə ñtsa'atə ɲghòtə nlwi'isə

²¹ Mə mðòntə mə nĩ ləɔ a nzi àjàɲə mə ntswé yà bo bĩ ànnù yii mə mə fà'à tsĩtsòɲə aa, Tychicus, mumaà yii mə kòɲə yi, mə à ki mbə ɲú àkòrə ghà yĩ ànnù nĩɲkɔɲ a múm àfà'á Mmə'àmbi aa, à ka swɔɲ ìnnù tsim a mbo bù. ²² A nĩ ɲji'ĩ ànnù yii mə tòo yi a mbo bù aa mə, tá nĩ zi ajəɲə mə bĩ'ĩ tswe aà, tá à ki nzi ndìntə mĩntii muu. ²³ Tá m̀bɔɔnə Nwĩɲgòɲ Tà nĩ Nğàɲmə'á yĩ'ìnə Yesu Kristo, nĩ àkòɲnə, nĩ àbiiintii, tá ì tswe a mbo bĩlĩm bĩ'ìnə byá. ²⁴ Tá ìbòɲ ì tswe a mbo ɲú ñtsim yii mə à kòɲə Mmə'àmbi yĩ'ìnə Yesu Kristo nĩ àkòɲnə ti mə aà.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaFILIPi

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yú aa a le ñghwà'ànə Paul a noò yíi mə à le ntswe a atsaṅ a Roma aà. A njò'ò àla'a Filipi aa le ñghùrè baRoma, a bə àla'a yí wè a títii ila'a jii mə baRoma le si bu'utə a mbù'u Macedonia aà. Bi le si tonjə nî àtìi gold ghu, bə bî wè bî wè bi le nlo a Roma bo bi a njò'ò ila'a Itali jii mɔ'ɔ nzi ñghùrè ghu. Bi tigè ñghirə bə bii mə bi tswe ghu aa ni baRoma. BaFilipi bi le si tswòṅə ni nú jyaa nlonj mə bi le nlogè waa ni baRoma aà. Ikum ala'a Filipi aa a le mfa 'Mfò Filip ta bi Alexanda yí Nwè.

Ntoo yí ñsigìnə a Filipi aa a le nzi Paul ni yu, a ntwonj Nwí, a ajàn mə à le nyə ñu a njèè təə təə a twonjə ni waa mə bi zi ñkwetə waa aà (ffà' à 16.8-10). Ñghòtə baFilipi i le mbə mbèè ntii Paul, i le si kwetə nii nî ifa'a ntoo yí ñsigìnə (4.15-16). Ñghotə mà yú i le ntoo Epafroditus mə à ghɛɛ mfa njoo a mbo Paul a Roma (4.8). A ghèè mə, ñwo ñighòò ghu, baFilipi bi tswe ni nìbɔ'ɔ, a tigè ñlɔɔ mə yu wənsə bú bii tá mɪntii mî bə bya mî fwetə (2.25-30). Ma mùu ajàn, Paul à le ntigə ñwa'anə aṅwà'ànè yuà a mbo bɪsubika'á bi, baFilipi, a mfá mbi'ikə nlonj akòṅnə yaa nî àkwetə yu mə bo le ntoo aà.

A nî aṅwà'ànè baFilipi yú, bi yé àkòṅnə, ànnù mfá mbi'ikə, nî ànnù nidorè. Nidorè ni tswe fàa múm aṅwà'ànə aa a nî ìdigə tsi'í tsimè. Mbə bi tse swonj mə aṅwà'ànə ma yú à nî ikòò mə Paul à ñwà'ànə nlonjə nidorè. Ka mə Paul à le ntswe a atsaṅ aa, àbiintii yi a nu Nwí à le ñghirə a zî ñkwere'è innù tsimè (4.11-13). Paul a kî ñswonj má ànnù ñlonj ajàn mə Kristo à le mmà'atə abwarə yi tsó Nwí a aburə, ñsigisə ibiinnú yi, ñlogə marə ñumisɔṅ aà. Paul a tigè ñdi'itə nî bə mə bi ka ñe'esə Kristo, ñka nsigisə mibimminú myaa a nsye tsó yu (2.5-110). Mə tá bo ka ntaṅntii a noò ñgi'i, ñtsuu innù ki wa'à, ñtsa'atə nî Nwí a nî innù tsimè (4.6-7).

Ñgǎṅndi'innú mbwe'esə i le nzi mfa nî ñgi'i a mbô ñghòtê lá Paul a di'itə bɔɔ Kristo mə bi ka ntsyəsə waa (3.2), ñswonj mə ànnù ñu a tsinə a nsi mi'i Nwí ñtsya aa tsi'í a njim àbiintii. Paul a swonj ànnù yíi mə a tsyàsə nii a múm ñtswéntii yu aà: Yu me'è innù tsim, nloɔ aa tsi'í a nzi Kristo mə a tsyàsə nii aa, ni mɪdà'á mi, i kî gha'asə nii (1.20-21; 3.4-10).

Bi yatə aṅwà'ànə yú aa laà:

1. Nji'í ànnù aṅwà'ànə yú 1.1-11
2. Ntswé Paul yumbonjə 1.12-26
3. Ntswéntii a mum Kristo 1.27—2.18
4. Atanjə ñlonjə Timoti ni Epafroditus 2.19-30
5. Awà'àsə ñlonj ñgǎṅkibaa ntoo yí ñsigìnə 3.1—4.9
6. Paul ni bɪsubika'á bi baFilipi 4.10-20
7. Innù jii mə Paul à le nswonjə a nlwí'isə 4.21-23

¹ Mə, Paul ni Timoti, ñgǎṅfá'a Kristo Yesu, bi'í toò aṅwà'ànə yu aa a mbo bə bɪsim bii mə bo ni bə bi Nwí a njim Kristo Yesu, ñtswe a

Filipi aà, bo bi a mbo bìlîi bi ndânwî ni bikwetê bii mæ bi kwetê nî àfà'a n̄ghotê aà.

² Tâ Taà yî'inê Nwîngòŋ nî Mmà'àmbî Yesu Kristo, tâ bo ghîrê ìbòŋ a nu bù, ñkî mbòrisê ghuu.

Paul a fa miya a mbo Nwî ñlonjê n̄ghotê bàFilipia

³ Mæ fa mbi'ikê a mbo Nwîngòŋ ghà a ngòŋ bìnòò bìtsim bii mæ mæ wa'atê nî ghuu aà. ⁴ A nî Ngòŋ bìnòò bitsim a ajànê mæ yi ti tsà'àtê Nwî a atu bù bitsim aa, ñtîi gha i luu ni ñidorê nlonj n̄ghaa yùu. ⁵ Mæ fá nî mbi'ikê a mbo Nwî nlonj a jàn yîi mæ ni kwetê naa a nsèènsê ntoo yî ñsigìnê yû ñloginê a njwi yîi mæ ì lè nzî a mbo bù a Filipi aa, nzi nywe'e sii aà. ⁶ Mæ zi tsi'î annù n̄ŋkorj mæ Nwî yîi mæ à lè ñlògìnê ifà'à yî sigìnê ma ghû a mântîi bù aa à ka yê mæ yu manşê a njwi yîi mæ Yesu Kristo à ka yi bú bìi aà. ⁷ Mæ wa'atê ma mùu ajàn aa nlonj mæ ànnù yuu bìtsim a nanşê ntswe a nu mæ tsi'î sigìnê aà. Nî ki ntswe a múm ìbòŋ yîi mæ Nwî à ghîrê a nu mæ aà, a jàn yîi mæ mæ tswe a ndátsan tsítsoŋ aa bo bi a noò yîi mæ mæ sa'a abèe ntoo yî ñsigìnê yû, ñswonjê nî a mbo bè mæ ànnù yîi mæ mæ swonjê aa à nî tsi'î n̄too yî ñsigìnê aà. ⁸ Nwî à zi mæ mæ swonjê aa tsi'î annù mæ ànnù yuu a tswe a ntîi mæ tsi'î sigìnê, mæ kòŋê nî ghuu aa tsi'î nî àkòŋnê yîi a tswe a ntîi Kristo Yesu a kòŋê ghuu ghu aà. ⁹ Mæ tsà'àtê Nwî a atu bù mæ tâ àkòŋnê yuu tâ gha'atê n̄ghêe nî mbîi, tâ mîtsyê muu tâ mî ki n̄gha'atê a ajàn yîi mæ mbê nî zî ñtètê ñnnù, ¹⁰ tá zi a ntso'ò ànnù yîi mæ a bòŋ n̄ghèe manşê aà, tá bê bê bii mæ ànnù yaa a laà, kaa wa'à nî àlò'ò a noò yîi mæ Kristo à ka yî bú bìi ghu aa tswê. ¹¹ Tâ Yesu tâ à ghîrê mæ tâ nî ka nanşê n̄ghîrê nî ñnnù jîi mæ i tsiinê aà; ma mùu ajàn, tâ nî ka n̄ghu'usê nî Nwî, n̄gha'asê nî yî.

¹² Bîlîm bá, mæ lóo mæ tâ nî zi mæ ñnnù jîi mæ i fè'ε a nu mæ aa, i bânjê n̄kwetê a n̄ghîrê mæ tâ n̄too yî ñsigìnê ya tâ ì ku'usê n̄ghèe bê nî mbîi. ¹³ Ma mùu ajàn, bìsogyê bitsim bii mæ bi be nî n̄to'ò m̄fo faà a Roma aa bo bè bìtsim faà, bi zi mæ mæ tswe a atsanj fàa ntò'ò aa nlonj annù Kristo. ¹⁴ Mbu n̄ghèe ghu, a ajanj yîi mæ mæ tswe fàa atsanj aa, bìlîm bi'inê bî ghà'àtê bo lèè ñtîi waa a nu Mmà'àmbî, ñku'usê ntigê nswonjê nî ànnù Nwî nî àdà'à kaa wa'à nî ñù tsù bú mbò'ò.

¹⁵ Lá bè bî mo'ò a titîi bo bi tswe ghu mæ bi ghè'èñè naa, ñswonjê nî ànnù Yesu n̄ghîrê nî bê mæ tâ bî'ibo ka warèñê ghu wàrèñè, lá bè bî mo'ò bi ki ntswe ghu nswonjê nî ànnù Yesu tsi'î nî àbòŋê ntîi. ¹⁶ Ma buu bè bo swonjê ma mùu ajàn aa nlonj mæ bo kòŋê gha aà, ñzi mæ mæ kuu fàa atsanj aa mbi'i mæ mæ sa'a abèe ntoo yî ñsigìnê yû mæ mæ swonjê aà. ¹⁷ Bè bî mo'ò bya mæ bi ghè'èñè naa aa, bo swonjê nî ànnù Kristo aà kaa wa'a ntîi waa ghu lèè bê, ñlòo bê mæ tâ à yaa annù tâ à ka n̄ghêe nî mbîi, tá bè ka n̄yonjê nî n̄jim bo, n̄ghîrê ma mùu ajàn aa, ñwa'atê nî mæ bo ka kù'ùsê ñiŋ n̄gi'i a nu mæ fàa a atsanjê. ¹⁸ Ma yuu ànnù kaa a sî annù yîi mæ mbê a ghîrê mæ kâ ñlwisê nî n̄tòŋ bê! Mæ doritê a nyê mæ bi swonjê nî ànnù Kristo nî bîmânjî bitsimê; kè bi swonjê aa nî mbwe'esê oò, kè nî ñtîi waa tsimê oò, boŋ mæ aa ki doritê tsi'î dòritê.

Paul à tswe fàa mbi aa a n̄gha'asê Yesu

¹⁹ Tsi'i ànnù nîhkonè mè ka ki doritè nlonj mè mè zi mè Nwĩ à ka yu'u niyè'è nuu tá Azwĩ Yesu Kristo tá à kwetè gha nghìrè tá mè fè'e fàa atsanè. ²⁰ Mè nanjse nyè'ətè ní n̄t̄i ghá tsim, ñkii mbe ni mè kaa mè ka wa'à annù ndirè àtu yĩ tsu ló ñghìrè bē, i bāñnə yə mə, a ñgòñ b̄nòò b̄tsim, ts̄its̄òñ bo b̄i tsi'ĩ a ajāñ yii mə mè k̄i si ghìrè a mb̄ii aa, mè mè ka ki nanjse gaansè ni m̄it̄i ma a ñgha'asè Kristo a nu mè, kè mè tswè n̄t̄i fàa atu nsye, kè mè kwó kwó oò. ²¹ Nlonj mè a mbo mè, n̄tswènt̄i yà faa mbi, i ni aa bə Kristo, mè bə t̄e'e ki kwo kwo boñ a ka bāñnə b̄ñ tsyat̄è a n̄tswè fàa mb̄i. ²² Lā mbə a bə yii mə mè ka b̄i tswè faa àtu nsye boñ a bə mə mè ka b̄i fà'a innù j̄i mə i ka kwetè bē aa. Lā kaa mè si annù yii mə mè ka tso'ò aa zi bē. ²³ Ma muu ajāñ mè t̄ə a t̄it̄i ñk̄i. Annù yii mə mə yè'ət̄è aa à ní ñlo ñghèe n̄tswè b̄i'ĩ Kristo nlonj mè ma yú ànnù a bōñə a nu mè n̄tswat̄è mb̄i n̄tswè fàa mb̄i. ²⁴ Lā nlonj ñgaa yùù, a ku'unə mə tá mè bu n̄tswè fàa mb̄i, tá kwetè ghūu. ²⁵ Tsi'i ànnù n̄ikonè, a ni ànnù yii mə mè ka ghìrè aa. Mè zi mè mè ka b̄i ghèè ní mb̄ii a n̄tswè bi'inè fàa mbi tá kwetè ghūu tá ni ka ñkwi ñghèe ni mb̄ii tá n̄dorè nuu ni k̄i ñgha'at̄ə a mum àb̄iint̄i yuu. ²⁶ Mè bə fè'e i z̄i tsi'ĩ ghūu boñ a ka ghìrè mə tá n̄t̄i ghūu i luu ni n̄dorè nlonj annù yii mə Kristo Yesu à ghìrè a nu mè aa.

Akòrè nitəə ni bē bi Yesu

²⁷ Lā ànnù yĩ wè a ni mə tá ñghìrè n̄m̄innù muu tá ni ku'unə a ajāñ yii mə n̄toò Kristo yĩ ñsiginè i l̄òò aa. Tà b̄e mə a fè'e mə mbə mè z̄i nyè ghūu kè ñgan, mè yu'u mə ni t̄ə n̄ñt̄ə akòrè yuu a nsye, n̄bòònsè ghūu ñkwərə, ànnù yuu a bə yi m̄o'ò, ni t̄o b̄tsim mə tá ànnù n̄toò yĩ siginè yii mə ni b̄ii aa, tá à ka ñghèe ní mb̄ii, ²⁸ kaa wa'à ni ñgāñk̄ib̄aa juu bo'ò bē. A bə bə ma muu ajāñ boñ à ní àlènsè mə a nanjse ndi'ĩ ni mə Nwĩ à ka d̄i ñgi'ĩ a nu bo, i bāñnə yweensè ghūu. ²⁹ A bōñ mə tá ni zi mə, Nwĩ yii mə à ghìrè ib̄òñ a nu bù mə ni ññ n̄t̄i ghūu a nu yu, nlonj ñgaa Kristo aa, a k̄i ñghìrè aa ib̄òñ a nu bù mə tá ni k̄i nyè ní ñgi'ĩ nlonj ñgaa yĩ. ³⁰ Ma muu ajāñ, ni yə mə n̄sò ma ghú mə ni to aa, i ki mbə aa n̄sò yii mə ni k̄i nyu'ũ mə mə to, ñk̄i mburə aa ki to n̄zi ywe'e sii aa.

2

¹ Tsó mə bu b̄i Kristo boonsə a gaansè ni m̄it̄i muu aa, tsó mə a k̄òñè ní ghūu n̄l̄'ət̄è ní n̄t̄i ghūu aa, tsó mə ni b̄òònsə bu b̄i Azwĩ Nwĩ aa, tsó mə ni z̄i ñk̄òñnə ghūu bu ni bù, ñk̄i zi ñko m̄l̄ññə ghùù bu ni bù aa, ² a ku'unə mə tá ni boonsə ghūu n̄tswè ni ànnù yĩ fùùrè, ñka ñk̄òñnə ghūu bu ni bù, ñghìrè ni mə tá n̄tsũ ghūu i bə yĩ m̄o'ò tá tá n̄t̄i gha i luu ni n̄dorè. ³ N̄i tsuu ki yu'u tsi'ĩ à yuu annù bē, n̄tsuu n̄u yùù ki ñeè bē, m̄bāñnə ñka sigisè ní ìb̄iñù ghūu bə a nsyè, ñka ñwa'at̄ə ni mə bē b̄i m̄o'ò b̄i tsyat̄è ghūu. ⁴ Tá ni tsuu tsi'ĩ ìnnù j̄i mə i kwetè ghūu aa ki ghìrè bē, ni k̄i ñghìrè ní ìnnù j̄i mə i kwetè ní bē b̄i m̄o'ò aa ⁵ Tá ìnnù j̄i mə ni m̄òònt̄è ni a atu bù aa tá i bə j̄i mə Kristo à l̄e si k̄i m̄m̄òònt̄è aa, n̄lii ní ìnnù tsó yu:

⁶ Ka mə bə Nwĩ l̄e n̄tswè ni m̄arè yĩ m̄fùùrè aa, kaa à l̄e ñwa'à kà n̄t̄i ni mə yu d̄i'ĩ mə bo Nwĩ ku'unə.

⁷ Lā, à l̄e m̄bāñnè ñl̄ə ma juu ìnnù fu, ñsigisè ìb̄iñù yĩ a nsyè,

m̄baŋnə ntigə nlogə marə ñgãŋãfã'à, bi jwĩ yi tsõ ñu m̄sõŋ.

⁸ A bəŋ mē ñtigə ñu m̄sõŋ aa, ñsigisə ìb̄inũ yi a nsye, ñyu'unə Nwĩ, m̄bii ñiwô, bi zwiṭə yi,

Bĩ ghèè mē mə bi ki zwiṭə yi zwiṭə aa,

ñtigə mburə ñkweentə yi bə a ati b̄ãŋnəb̄ãŋnə!

⁹ Ma mùu ajãŋ, Nwĩ a tigə ñnaŋsə ñŋentə yi a ñdəŋ, m̄fa ikum yĩ mə i kɔ'onə ntsyà m̄ikum m̄itsim aà,

¹⁰ tã bæe mə bə b̄itsim bi yi ñyu'u ikum Yesu,

a aburə, kə a nsye, kə bə a b̄ãŋnsye,

bi swētə m̄ikũ'ütə myaa a nsye ñgha'asə yi,

¹¹ tã bə b̄itsim bi bii ñi ñsi ñi ñsi mə Yesu Kristo à ñi Mmà'àmbi, ñtigə ñgha'asə ñi Taà yĩ Nwĩŋgòŋ ma mùu ajaŋə.

A bəŋ mə tã bɔɔ bi Kristo bi bə tsõ m̄iŋkà'à fàa mbi

¹² Tsõ mə a bə ma mùu ajãŋ aa, ika'á já jii mə m̄ə kòŋə aa, tsi'ĩ a ajãŋ yii mə ñi te'ε yu'unə nàa a ñgòŋ b̄inòò b̄itsim a noò yii mə m̄ə tswe bi'inə aa, a bəŋ mə tã ñi ku'usə ñghèè ñi m̄b̄ii a yu'unə m̄ə ts̄itsõŋ mə kaa m̄ə s̄i a tit̄ii bù tswé aà. Ñi ka m̄bɔ'ɔ Nwĩ tã ñti ghuu ka ntsiginə, ñka ñgaansə ñi m̄it̄ii muu a ñghirə ñnnũ jii mə i ku'unə aà ta yĩ j̄i ìlòŋə. ¹³ Nlɔŋ mə Nwĩ a fã'à a m̄int̄ii bù, ñghirə ñi mə tã ñi ka ñkɔŋə a ñghirə ñnnũ jya jii mə a lòò ñi mə tã ñi ka ñghirə aà, ñk̄ii m̄fa ñi m̄ida'a mə tã ñi ka m̄fa'a ñi ñnnũ ma jũ mə i b̄òŋə ñii aà.

¹⁴ Ñi ka ñghirə ñnnũ tsim ñtsuu ki nnurikə, kə ki ligitə bə; ¹⁵ tã bə bɔɔ bi Nwĩ bii mə mbə bi wa'á ifirə waa fã, m̄int̄ii myaa mi laa, kaa àlò'ò a wa'à a nu bo tswé bə, ñtswe a tit̄ii ñwàà ñi bə bii mə bi ghirə ñnnũ j̄i bi kaa ñnnũ jyaa i wa'à tsinə aa, lá ñi b̄ãŋnə ñta ñi tit̄ii bo tsõ m̄iŋkà'à fàa mbi aà. ¹⁶ Ñi tswa ñighàà ñi Nwĩ nú mə ñi fa ntswēt̄ii a m̄bo bə aa ntugitə, tã a yi mbə wa ñjwi yii mə Yesu à bu mb̄ii aa, ñti gha i luu ñi ñidorə a nyə mə kaa m̄ə le ñwa'à nú yà laa a d̄ãŋə d̄ãŋə zwĩ, kə mə kaa àfã'à yii mə m̄ə le mfã'à aa, kaa a le ñwa'à aa atu d̄ãŋə d̄ãŋə tsyá. ¹⁷ Ajãŋ yii mə ñi ññ ñti ghuu a nu Nwĩ aa, a bə aa tsõ àyoo mmà'anwĩ, m̄bə a te'ε mbə mə bi ka zwiṭə gha zwiṭə, i lògə aləə nú ya i kùrə ma mùu atu ayoo mmà'a Nwĩ, bəŋ nú yà i ka b̄òŋə tã mə ka ñdoritə bi'inə ñi bù bitsimə. ¹⁸ A bəŋ mə ta nú yùu i k̄ii m̄bɔŋə tã ñi k̄ii ñdoritə tsõ mə.

Timoti bo Epafrodito

¹⁹ Mə wa'atə a w̄ãŋsə ntoo Timoti a mb̄e bù, a ajaŋ yii mə m̄bə Mmà'àmbi Yesu a bii, tã à zi nyə ghuu m̄bu mb̄ii nswonə a ajãŋ yii mə ñi bə aà tã ñti ghá i ñdoritə. ²⁰ Kaa ñu tssu kaa s̄i ghu tswé tsõ Timoti mə a k̄ii wa'a ñi ñnnũ tsi'ĩ a annu ññkɔŋ nlon ñgaa yùu ñlɔɔ ñi mə tã ñi tswe i siginə. ²¹ A tit̄ii bo b̄itsim, ñu tsim a yu'u aa tsi'ĩ yii annu, ñghirə tsi'ĩ annu yii mə a ka kwetə atu mb̄ii nú yĩ, kaa wa'à ñi annu Yesu ghirə bə. ²² Lá a ñghèè ñi Timoti, ñi zi ñu yii mə à ñi ghu aà, ñi zi a ajãŋ yii mə a fã'à bi'i yu tsõ mu bo taà yĩ, a nsèensə ntoo yĩ ñsiginə yu aà. ²³ Aa annu yii mə mə wa'atə a ntoo yu, a mb̄e bù, a noò yii mə m̄ə ghènsə ñzi a ajãŋ yii m̄ə ñnnũ i ka ghèè ñi m̄ə faà aà. ²⁴ A ñghèè ñi m̄ə, m̄ə ñãŋsə mb̄ii a ñj̄m Mmà'àmbi mə, mu f̄ib̄ãŋtə lá, tã m̄ə ki ñzi yàa ñgaa.

²⁵ Mə m̀òntə mə a ku'unə mə tá mə too mumaà yi'inə Epafroditus tá à bu mb̀i fu a mbo bù. A ni yu ỳi mə b̀i'i yu fà'a mə ñki nto ntsò faà bitsimè; a k̀i mbə yu ỳi mə ǹi k̀i too mə tá à zi ñkwetə gha mfa njoo j̀i mə mə k̀i si bonə aà. ²⁶ Nti ỳi i yè'ətè ni a nyə bù bitsim, a k̀i ñjəñə si'i nlon mə ǹi k̀i ỳu'u mə yu k̀i si ghòò aà. ²⁷ Tsi'i a annù ǹiñkonè, à k̀i ghòò ntigə tsi'i a ñkwò. Lâ Nwì a ko m̀l̀iñnè ỳi; kaa wa'à aa tsi'i ỳi ko b̀è, à k̀i k̀i ñko aa m̀l̀iñnè ghà tá tá ñgi'i ỳi dàn tá i wa'a bù ǹzi ñkù'ùsè ỳi mə mə tswe ghu mum aà. ²⁸ Mə nanşə nlo a ntoo yu a mbo bù ta tá ǹi doritə a mbu nyə yu, tá tá ǹti gha i boo mfwetə. ²⁹ Bε a zi, ǹi kwerə a ñj̀m Mmà'àmbi ni ǹidorə; a boñ mə tá ǹi ka mbo'otə b̀è b̀i mə bi bə tsò yu aà. ³⁰ Nlon mə à k̀i ghəə kwo nlon ifà'a Kristo, ǹiñə atu ỳi a ntsu ǹwo a mfà'a ta m̀anşə àkwetè ỳi mə ǹi k̀i tswe ǹi ǹfa a mbo mə aà.

3

Ǹỳ ỳi mə m̀innù mi mi tsinə aa, à ni ñỳ ỳi mə a ǹñ nt̀i ỳi a nu Kristo aà

¹ B̀l̀m b̀a, mbəñ mə m̀anşə, mə swəñ a mbo bu mə tá ǹi ka ndoritə a mum Mmà'àmbi. Kaa mə ka wa'à kaa a ñkwatə ñwà'ànə innù j̀i mə mə tè'è mə ǹfoo ñwà'ànə a mbo bù aà, nlon mə i ka bε ghuu tá ǹi tsuu l̀ò wò.

² Ǹi ka ntsyəsə ghuu nlon mbu j̀i bi jyà, b̀è bya mə bi bù'u innù j̀i bi aà, b̀è bya mə bi tsəñ ǹu jyaa laà; tá ǹi ka ntsyəsə ghuu nlon ñgaa yàa. ³ A bə b̀i'inə mbə b̀è b̀i mə Nwì a ñètə waa tsi'i annù ǹiñkon, b̀i'inə gha'asə Nwì aa ni Azwì ỳi, ǹidoritə aa nlon mə b̀i'inə ni b̀è bi Kristo aà, kaa wa'a m̀inti m̀i'inə aa bə ni innù njyà nu l̀èè b̀è. ⁴ Ka mə mbə mə tswe ǹi à jàn ỳi mə mbə mə k̀i nləə nti gha a ni njoo njyà nu aà. Mbə b̀è bi tsu bi tswe faa mbi mə bo tswe ǹi ǹlèè nti waa ni ànnù njyà nu, bon mə tsyàtə waa b̀itsimè. ⁵ A yòñ ǹnşə ỳi, bi lε ñètə gha aa a noò ỳi mə mə lε mbə njwi j̀i nifwaa aà; mə bə ñỳ b̀aIsrael, m̀fε'ε a ñgwè'ε nda Benjamin, mbə mu baHeber ỳi mə à jwe b̀aHeba aà. A ñghèε ǹi ànnù nləə ǹdi'i b̀aYuda, mə bə ñỳ bafarisai. ⁶ A ñghèε ni àjàñ ỳi mə mə lε si t̀i ni ànnù Nwì aa, mə lε si tso'c ni àkòrə ñghotə boo bi Kristo; mbu ñghèè bə ǹi annù ñghirə itsinənnù, a nyonə ǹi ànnù nləə ǹdi'i Moses, kaa àlò'ò ỳi tsu kaa a lε ñwa'à a nu mə tswe b̀è. ⁷ Ma juù innù mə i lε mbə afù'u a mbo mə aa, mə lógè mə à ni bwyε nlonə Kristo. ⁸ Tsi'i annù ǹiñkon, mə lógə njoo tsim j̀i mə mə tswe ni ju aa tsò bwyε, nlon mə a nzi Kristo Yesu Ǹgənmà'a ghà, a boñ ntsyàtə njoo tsi'i tsim fàa mb̀i. Mə mə'ə njoo tsim nlon ñgaa ỳi, nti gə nlii ǹi njoo tsim tsò ǹtsà'à ta tswe ni Kristo; ⁹ i boonşə ntswe bi'i yu tá tá itsinənnù j̀i mə mə ghirə aa, tá tsee bə a mbo mə l̀ò l̀ò b̀è, ñyon ǹa a j̀m àjàñ ỳi mə mə lèè ǹdi'i Moses aà. Tá à bəñmə mbə b̀è a àjàñ ỳi mə mə ǹñ nti gha a nu Kristo aà; mbə itsinənnù j̀i mə Nwì a fa a ñj̀m àb̀iinti aà. ¹⁰ Annù ỳi mə mə loo aa, à ǹi ǹzi Kristo, i tswe ni m̀adà'a mya mə à tswe ni mu nlon mə à lε nyweenə ni ǹwo aà. Mə k̀i nlo ǹi nyə ñgi'i ya ỳi mə à lε nyə aa, i k̀i bəñ tigə bə tsò yu i bii ǹwo ǹi mə à lε ñkwo aà, ¹¹ tá bε mə m̀anj̀i a tswe ghu mə k̀i nyi nyweenə ni ǹwò yàa ñgaa.

Paul a Gaansə Mit̀i mi

¹² Kaa mɛ si lɔɔ aà nswonɔ mɛ mɛ tswɛ mɛ nɛ n̄joo mà jũ mɛ mɛ wa'atɛ a ntswe nɛ jũ aà; kaa mɛ wa'à kɛ n̄lɔɔ aà nswonɔ mɛ Nwĩ à fà'à mɛ ifà'à yɛ a nu mɛ man̄sɛ; lã mɛ gaansɛ mit̄i m̄a a ntswe nɛ jũ n̄lon mɛ Kristo Yesu à ghìrɛ mɛ mɛ tã mɛ bɛ yĩ aà. ¹³ Bil̄m bã, kaa mɛ si mɔ̀ntɛ mɛ mɛ ywè'è mɛ a adigɛ yĩ mɛ mɛ tswɛ nɛ n̄kwe n̄kɔ'ɔ ntɛɔ ghu aà; lã ànnũ yĩ fùurɛ a tswɛ ghu yĩ mɛ mɛ ghìrɛ, mɛ mà'atɛ innũ jĩ mɛ mɛ tɔyà mɛ m̄ma'atɛ a n̄jĩm aa, n̄gaansɛ nɛ m̄it̄i ma m̄furitɛ nɛ n̄joo jĩ mɛ i tswɛ a mbii aà. ¹⁴ Mɛ khè tsi'ĩ nɛ m̄it̄i n̄ghɛɛ ni a adigɛ yĩ mɛ mɛ tɛ'ɛ mi'ĩ ma ghu aà, ta ghèɛ kwɛrɛ miyàrinɛ mi n̄gu'u mi afà'à m̄ii mɛ Nwĩ a twonɔ nàa mɛ tã mɛ kɔ'ɔ n̄kwɛrɛ, n̄tsya aa a j̄im Kristo Yesu aà. ¹⁵ A bon̄ mɛ bi'inɛ bii mɛ bi kwè mɛ, n̄twiɛntɛ m̄iɛgã n̄ mi'inɛ a nu Kristo aa, tã bi'inɛ tswɛ ni àm̄d̄ontɛ ma yu. Kè bɛɛ mɛ n̄jũ tɔyà a tɛ'ɛ ntswe ghu mɛ a m̄d̄ontɛ annũ yɛ adã n̄ bon̄ Nwĩ à ka kii ghìrɛ ta nɛ zi. ¹⁶ Lã ànnũ yĩ wè a bɛ aa mɛ tã bi'inɛ tswa annũ yĩ mɛ bi'inɛ tswɛ mɛ ni yu aa ntugitɛ tã à tinsɛ.

¹⁷ Bil̄m bã, tã nɛ yon̄ n̄ka n̄ɛ'esɛ nàa tɔɔ bɛ bi mɔ'ò, n̄ghìrɛ nɛ innũ jĩ mɛ bi'ĩ ghìrɛ aà; n̄kii n̄lii nɛ bɛ bii mɛ bi yon̄ɛ nɛ ibũ'ũ m̄ikòrɛ jĩ'ĩ aà. ¹⁸ Mɛ swonɔ laà aa, n̄lon mɛ bɛ bi mɔ'ɔ bi tswɛ ghu mɛ bi ghìrɛ innũ tɔɔ bɛ bii mɛ bi bàa atibãr̄nɛ bàr̄nɛ ya yĩ mɛ Kristo à lɛ n̄kwo ghu aà. Mɛ tɛ'è mɛ m̄foo nswonɔ annũ ma yũ a mbo bù, à nɛ tsi'ĩ yũ mɛ mɛ kii mbu n̄kwatɛ nswonɔ ni m̄lãa a mi'ĩ mɛ aà. ¹⁹ A ka yɛ kɛ bɛ a n̄jĩm tã Nwĩ à n̄iɛ isa'a a nu bo, n̄lon mɛ bo lògɛ ato'ò yaa laa tɔɔ n̄wĩ wàa, n̄tswonɔ nɛ nũ yàa n̄lon n̄joo jĩ mɛ bon̄ i bàr̄nɛ n̄ghìrɛ nɛ mɛ tã átũ yaa ka ndirɛ, n̄tɛ'ɛ atu yaa nɛ n̄joo mbi jũ. ²⁰ Lã n̄ghɛɛ ni bi'inɛ, àla'à yɛ'inɛ a tswɛ aa a aburɛ, bi'inɛ yu'utɛ ni N̄gãnywènsɛ yɛ'inɛ, Mmà'àmbi Yesu Kristo mɛ tã à lo ghu nzi. ²¹ A bɛ zĩ, bon̄ à ka lògɛ m̄ida'a mya mɛ mi ghìrɛ ni mɛ tã n̄joo t̄s̄im tã i ka yu'unɛ n̄i aa, i kwensɛ aborikɛ nũ jĩ'inɛ jũ tã i tigɛ mbɛ tsi'ĩ tɔɔ yĩ ya yĩ mɛ i n̄wèè nɛ ni n̄ifò aa.

4

Adi'itɛ Paul a mbo boɔ bi Kristo

¹ Bil̄m bã, wa mɛ nan̄sɛ kɔ̀n̄ɛ ghuu, n̄t̄i gha i yɛ'ètɛ ni a nyɛ bù. Ni ghìrɛ mɛ tã n̄t̄i gha tã i luu ni n̄dorɛ, nɛ ki mbɛ miyàrinɛ mi n̄gũ'ũ m̄a. B̄isũ ba b̄ii mɛ mɛ kɔ̀n̄ɛ aa, nɛ nan̄sɛ ntɛɔ n̄t̄i, n̄swɛtɛ m̄iɛgã n̄ muu tã m̄i tso a nũ Mmà'àmbi. ² Mɛ bu'u mbo a mbo Evodia bo Sentikɛ mɛ tã bo boonsɛ tã ànnũ yaa tã à bɛ yɛ mɔ'ɔ a n̄jĩm Mmà'àmbi. ³ Mɛ bù'ũ m̄bo a mbo wò, n̄jũ àkòrɛ ghà mɛ si fà'a aa, mɛ ta ò kwɛtɛ b̄ãngyè ma bù n̄lon mɛ bo fa'a bi'ibo a nswonɔ n̄too yĩ n̄siginɛ bi'ibo ni Clement nɛ bɛ bi mɔ'ɔ bii mɛ bi'ibo kii mfa'a, m̄ikũm myaa mɛ tswè a m̄um àr̄wà'ànɛ n̄tswènt̄i aà.

⁴ Nɛ ka ndoritɛ a m̄um Mmà'àmbi a n̄gɔ̀n̄ b̄in̄òò b̄itsimɛ; mɛ bu n̄kwatɛ nswonɔ mɛ ta nɛ ka ndoritɛ. ⁵ Nɛ ghìrɛ tã bɛ b̄itsim yɛ mɛ ni tswa m̄int̄i muu, n̄lon mɛ n̄òò nzi Mmà'àmbi à tigɛ a bo aà. ⁶ Nɛ t̄suu nũ yũ kɛ wa'a n̄lon annũ t̄su bɛ. Nɛ ka n̄tsa'atɛ Nwĩ n̄lon n̄gɔ̀n̄ n̄joo t̄s̄im jĩ mɛ ni lòò aà, mbu'u nɛ m̄bo ghu mbo, m̄fa nɛ m̄bi'ikɛ ghu mbo, n̄ghìrɛ tã à zi n̄joo t̄s̄im jĩ ni lòò ghu mbo aà. ⁷ Ma mùu ajã n̄ bon̄ m̄b̄oanɛ Nwĩ yĩ mɛ i t̄syatɛ m̄itsyè m̄i bɛ aa, i ka ghìrɛ tã m̄int̄i muu bo bi m̄òont̄ennũ juu tswɛ a m̄um Kristo Yesu.

⁸ Bìlím mbá, ànnù yi nlwí'ínjím yíi mē mē ka nswoŋ a mbo bù aa, a ni mē tá nì tē'ε atú yuu nî innù jii mē i nî ànnù nínkoŋ aà, bo bì a nì innù jii mē i ku'unə a mbə'otə aà, nì jii mē i tsinə aà, nì jii mē i laa aà, nì jii mē bə kəŋ aa, bo bì nì jii mē i bəŋ aa; bεε mē ànnù yí tsu a tē'ε nì tswε ghu mē a bəŋ ŋghèè nmanjə, kə yí tsu yíi mē a ku'unə a gha'asə aa, a bəŋ mē tá nì ka ŋwa'atə ma yuu ànnù. ⁹ Nì ka ŋghirə innu tsim jii mē ni yəgə a mbo mē aa, kə jii mē nì Kwèrə a mbo mē, kə jii mē nì yu'u a ntsú mē aà, kə bə jii mē nì yə mē ghìrə aà. Nì bə kì ghìrə ma juu innù bəŋ Nwí yíi mē a borisə nì bə aa bəŋ à ka tswε bu bo.

Paul a fa miya a mbo baFilipia ni njoo jii mē bo le mfa ghu mbo aà.

¹⁰ Mə nanjə ndoritə tsi'í siginè a mùm Mmà'àmbi nlonj mē, ka mē àgha'à a sà'à mē a ajàn yíi mē nì le si lòò a ŋkwetə mē aa, nì tswé mē nì mánjì a ŋkwetə mē tsítsonj. Tsi'í ànnù níkoŋə, nì le si wa'atə nàá, lá kaa wa'à a ajàn yíi mē mbə nì tsyá ŋkwetə gha ghu aa bəŋnè nzi. ¹¹ Kaa mē si laa swonj aa nlonj mē àyoo tsu a wε'ε a mbo mē bə. Mē yəgə mē nzi a ŋkwεrə ŋgəŋ innù tsim jii mē i fè'è a nu mē aa nì nìdorə, ¹² Mē zì nnsigisə ìbìnnú gha a nsyε, ŋkì nzi a tswε a noò yíi mē njoo i gha'a a mbo mē aà. A tē'ε i bə bə mē akə bəŋ mē yəgə mē nzi a tswε nì njoo jì ghà'à ŋgha'a, ŋkì nzi a ntswe nì njì. Mē zì ntswe a noò yíi mē ndá i lùu nì njoo bo bì a noò yíi mē ndá i yòo aà. ¹³ Mbə mē tse ghìrə innù tsim a njim yu wa yíi mē a fa nì mada'a a mbo mē aà.

¹⁴ Lá a kì bəŋ mē nì kì ŋkwetə gha a noò yíi mē mē kì tswε nì ŋg'i'í aà. ¹⁵ Bù baFilipi, itu ìbìnnú ghuu, nì zì mē a ajàn yíi mē mē le nloginè ŋka nswoŋə nì ntoo yí n̄siginè yú aà, a noò wa mē mē le ŋka nlo Macedonia aa, kaa ŋghotə ndánwí yí dən kaa i le ŋwa'à ghu tswε mē i le mbii mē bo ka kì fa nì njoo a mbo mē, kə kii kwεrə nì njoo a mbo mē, ntsyatə ghuu. ¹⁶ Nlonj mē, ŋghεε bə a nì noò wa yíi mē mē le ntswe a Tesalonika aa, nì le ntoo njoo a mbo mē a ŋgaa jì ghà'àtə, ŋkwetə gha ghu. ¹⁷ Kaa si bə aa bə mē mē wí'í n̄lɔɔ nì njoo jya jii mē nì fa nì a mbo mē aa bə, àyoo yíi mē mē bəŋnè n̄lɔɔ aa, à nì mbɔɔnə yíi mē nì ŋkwεrə ghu ŋku'usə nì ìbəŋ yíi mē i kuu nì abàa bù nlonj akwetə yíi mē nì fa nì a mbo mē aà. ¹⁸ Wá njoo jya jii mē nì kì too a mbo mē aa, i kì bürə ŋgha'a ntsyatə a jàn yíi mē mē kì si lòò aà. Wa mē si ayoo dən bu mboŋə nlonj mē mē kwεrə njoo jya jii mē nì kì tòo Epafroditus mē tá à zì mfa a mbo mē aà. I bə aa njoo mmà'anwí jì lùmtə, mbə njoo n̄tɔɔ mmà'a Nwí jii mē i ku'unə, mbəŋ a nu Nwí aà. ¹⁹ Nwīŋgəŋ ghà à tswε nì àfù'ù a burə ŋgha'a kaa wa'à a nswoŋə bə, a ka fa njoo tsim jii mē nì bəŋə aa a mbo bù a njim Kristo Yesu. ²⁰ Tá bī'inə ka gha'asə nì Nwīŋgəŋ Taà yī'inə a ŋgəŋ b̄n̄dò bī tsim, n̄lwi'í níkoŋə. Amen.

Atsà'atə yi nlwí'í njim

²¹ Tsà'atə nì bə bì Nwí bitsim a mum Kristo Yesu. Bìlím bī'inə bii mē bī'ibo tswε faa aa, bo kì ntsà'atə ghuu. ²² Bə bì Nwí bì tsim bì tsà'atə ghuu, bya bii mē bì tswε a ndügə Kaisa aa bo nanjə ntsà'atə ghuu. ²³ Tá ìbəŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tá i tswε a mbo bù.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaKOLOSI

NJ'I'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ñṅwà'ànə Paul a mbô ñghòtê baKolosi. Ala'a Kolosi a le ntswe a mbu'u Asia. Kaa ñghotê baKolosi aa a le ñwa'à Paul lòginè. Paul à le nyu'u mə ṅgãṅndi'innū mbwe'esè jī mɔ'ɔ le nzi ka ndi'i innū jīi ka le ñwa'a nī n̄too yī ñsiginè ya bòontè. A le ntigè ñwa'ànə aṅwà'ànè yū aa ntsisè ñghotè ghu.

ṅgãṅndi'innū jya i le si swonɔ ni mə kaa mĩtsyè mii mi kɔ'ɔ nluu aa kaa mi sɪ a nī n̄too yī ñsiginè ya tswè, kaa Kristo a wa'à nī àbwarè yīi mə à tswè ni yu tsɔ Mu Nwĩ, m̀bè ṅgãṅweense mbi aa tswè. Bi le si di'i ni mə bè tswè ni ñka yòn bìnɔṅsè, n̄lè bi n̄ɔṅsè n̄lon miji bo m̄lù'ù, ñswonɔ ni mə tá bè ka n̄lè nī ñjwi jī wè jī mɔ'ɔ, ñghirè tá bi ñetè waa (2.16,17, 21-23). Ndi'i ni mə tá bi ka mmii nī baangel (2.18), ñswonɔ ni mə bo le nzi innū azwĩ jī mɔ'ɔ n̄tsyatè ajàn mə n̄too yī ñsiginè ya i swonɔ aà (2.4).

Nòò yīi mə Epafras à le ghèè ñswonɔ ajàn mə ñnnù le ntswe a ghotè aa, Paul a ñwa'ànə aṅwà'ànè yū a nswonɔ mə yu tsà'àtè Nwĩ atu bo, mə tá Nwĩ à ghirè tá bo nanɔ nzi annū n̄ṅkon bo bi ànnù yīi mə Nwĩ a lòò aà (1.9,10). Kristo à ni finè Nwĩ (1.15), n̄tswe ni màrè Nwĩ a kɔ'ɔ nluu (1.19; 2.9), Nwĩ a tsyá aa ghu nu nanɔ n̄joo tsim (1.16), a bè n̄tsyamb̄i a nī ñjoo tsim, m̀boonse i tsim tswa tugitè (1.17). Mĩtsyè mĩtsim mi lò aa a mbo Kristo (2.3). Kristo a bə yu yīi mə a fa n̄tswènt̄i yīi mə i luu aa a mbo bè, bo baKolosi k̄i m̄è n̄tswe ni yu a mum Kristo (2.10), bi ñetè waa aa a m̄m Azwĩ nī ññetè ya mə bi le ññetè Yesu ghu aa, bo bo t̄igè aa ayoo mɔ'ɔ, n̄lòginè aa wá noò yīi mə bi le mmurè waa ñk̄i aà (2.11-14). Paul a swonɔ mə yu nwugè nī n̄ yī aa nyè mə tá bo lwi'i a mum Krito, i kwe kɔ'ɔ t̄è (1.27-29; 2.6). Ntigè di'itè nī waa mə bi ka zi akòrè n̄z̄i yaa tá à ku'unè nī n̄twènt̄i yī m̄fii yīi bo tswè ni yu a mum Kristo aà (3.1-17).

Bi yatè aṅwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'i ànnù aṅwà'ànè yū 1.1-8
2. Màrè Kristo nī àfà'á yī 1.9—2.19
3. N̄tswènt̄i yī m̄fii a mum Krito 2.20—4.6
4. ñnnù jīi mə Paul à le nswonɔ a n̄lwĩ'isè 4.7-18

Atsà'àtè Paul a mbô ñghòtê

¹ Aṅwà'ànè yū a lo aa a mbo Paul yīi mə à ni ṅgãṅntoò Kristo Yesu à nī ñgɔṅè Nwĩ aà, bo bi a mbo n̄d̄im yī'inè Timoti ² ñghèè ni a mbo b̄l̄im bi'inè bè bi Nwĩ b̄i mə bi fà'à nī a mbo Nwĩ nī n̄t̄i waa tsim a mum Kristo, n̄tswe a ala'a Kolosi aà. Tá Nwĩ Taà yī'inè à ghirè ìbɔṅ a nu bù ñk̄i ñghirè tá ni tswè ni mbɔɔnè.

Annu mfâ m̄bi'ikè a mbo Nwĩ

³ Bi'i fa m̄bi'ikè a mbo Nwĩṅṅɔṅ Ta bi Mmà'àmbi yī'inè Yesu Kristo a ṅṅɔṅ b̄n̄d̄ò b̄tsim b̄i bi' i tsà'àtè Nwĩ m̄bi' i ṅgaa yùu aà; ⁴ Bi'i yù'ù mə ajàn mə àb̄iint̄i yuu a nu Kristo Yesu a bə aa, bo bi àkɔṅnè yīi mə ni

tswe ni yu a nu bè bi Nwí bitsimè aà, ⁵ A bè laà aa nlonj mə nì zì ñka'a jii mə i tswe a aburə, b'ì inè bē, jii mə n̄too yì ñsiginè ya i le ñka'a a mbo bù ñloginè a noò yii mə nì le nyu'u nighàà ni annù n̄ñkonj aà.

⁶ N̄too yì ñsiginè ya mə i le nzi a mbo bù aa, i kwe a n̄ ìdigə tsim fàa mbi, ñkoonə n̄ m̄ntà, tsi'ì tsò àjànj yì mə a ki n̄tswe a titii bù ñlonjginè wa njwi mə nì le nyu'u ñki nzi annù n̄ñkonj nlonj ibònj Nwí wa àtú yuu a laa ghu ⁷ a ajànj yii mə nì le nyəgə a mbo Epaphras ñsùkà'à yì'ì bo b̄i ñgànjàkòrè yì'ì a mùm àfà'a Mmà'àmbi aà. Aa n̄jò yii mə a fà'à mbo Kristo n̄ ñt̄i yì tsim n̄ àtú yì'i. ⁸ A ghìrè mē b̄i'ì zi akònjnè yuu a mùm Azwì.

⁹ Tsò mə a bè laà, ñloginè a njwi yii mə b̄i'ì le nyu'u aa, kaa b̄i'ì lèè ñki'ì kentə ni a n̄tsà'àtə Nwí ñwa'atə n̄ ghuu ghu, m̄bu'u n̄ mbo mə tá à lwensə ghuu ni m̄tsyè tá n̄ zi annù yii mə yu lòò aa, n̄tswe n̄ m̄tsyè mi Azwì Nwí tá zi innù tsim àtú yuu a laa ghu ¹⁰ tá n̄ ka n̄tswe n̄tswènt̄i yùù tá i ku'unə a mbò Mmà'àmbi tá à nan̄sə ñka ndoritə ghu, tá n̄tswènt̄i yùù i ka ñkoonə m̄t̄a a n̄ m̄buu mifà'à m̄i siginè m̄tsim m̄ii mə nì fà'à aa, tá innù jii mə nì zi mbi'i ñgaa Nwí aa tá i ka ñgha'atə ñghɛɛ n̄ m̄b̄i'ì tá n̄ ka ñkwe ghu m̄m̄. ¹¹ Tá Nw̄ingònj à nan̄sə m̄fa m̄ida'a a mbo bù tá n̄ ti, ñyonj a njim m̄t̄i mi mya m̄ii mi tsya mbo aa, tá n̄ tswe n̄ àt̄anj̄ent̄i, ñka ñkwèrə n̄ innù jii mə i zi ni a mbo bù aa n̄ n̄dorè. ¹² Ñka m̄fa n̄ m̄b̄i'ikə a mbo Tà yii mə à ghìrè b̄i'ìnè ku'unè mə mbə b̄i'ìnè tswé n̄ àbwarə a n̄ njoo jii mə à lèə a mbo bè bi Nwí b̄i'ì bi tswe a mùm ñka'à aà. ¹³ A fi'isè mē yì'inè a mum àdigə yii mə m̄fi àdigə i bu'utə aa, ñn̄nj a mùm annù nif̄ō njonj Mú yì yii à kònj aa, ¹⁴ tsi'ì Mú wa yii mə à le n̄tsu'u atú yì'inè ñghìrè Nwí à li'ìnè ifansennù jì'inè aà.

¹⁵ Kristo à ni finə Nw̄ingònj yii mə kaa bi si yə aa, m̄bə m̄fòò àjèè a mbò ñgònj njoo tsim jii mə Nw̄ingònj à nan̄sə aà. ¹⁶ Nlonj mə b̄i'ì le nan̄sə njoo tsim jii mə i tswe a aburə bo b̄i'ì jii mə i tswe a nsyè aa, bo b̄i'ì jii mə bi yə, n̄ jii mə kaa bi si k̄i nyə aa, n̄tsya aa ghu nú, kə bē bē ñḡanj̄mbu'utə bē, kə b̄is̄a'a bi ala'a, kə ñḡanj̄əda'a, bonj bē le nan̄sə ñgònj njoo tsim, n̄tsya aa ghu nu, ñki nan̄sə aa ghu mbò. ¹⁷ A ni yu yii mə a tsȳ mb̄i'ì ñgònj njoo tsim, ñk̄i m̄boonsə n̄ ñgònj njoo tsim. ¹⁸ A n̄ àtu a mbò ñghòtè yii i ni ib̄i'nu yì aà, m̄bə n̄loginè, ñki m̄bə m̄fòò àjèè, n̄tsȳamb̄i'ì a nyweenə n̄ n̄wo aa tá tswe n̄ àbwarə n̄tsȳamb̄i'ì a n̄ ñgònj innu tsim. ¹⁹ Nlonj mə Nwí à le ndoritə a ghìrə mə tá m̄arè Nwí n̄tsim à tswe ghu nú; ²⁰ n̄tigè n̄tsya ghu njim ñghìrə mə tá ñgònj njoo tsim i bu n̄tswe n̄ annù yì m̄'ò bo b̄i'ì yù Nwí, kə bē jii i tswe a nsyè, kə jii i tswe a aburə, a ajànj mə à zi n̄ m̄boonə n̄tsya a njim alə nu Kristo yii à le n̄saan̄sə a ati b̄anj̄nè b̄anj̄nè aà. ²¹ A le mbə a noò m̄'ò n̄ tswé asà'agha'a bù b̄i'ì Nwí, m̄bə ñḡanj̄k̄ib̄aa ji nlonj innù j̄i b̄i'ì jii n̄ le si m̄òntè ñk̄i ñghìrə aà. ²² L̄a ts̄its̄ònj à bù mē ñghìrə b̄i'ì bo tswé n̄ annù yì m̄'ò n̄tsya a njim n̄wo ni Kristo a mùm ñjȳanu mə tá lògè ghuu i zì t̄'ɛ a n̄si yu tsò bē b̄i'ì bi laa m̄anj̄sə, kaa ñki'ì n̄ àlò'ò tswé, kə k̄aà annù yì tsu mə mbə bi firè ghuu ghu, ²³ tsi'ì mə mbə n̄ ghɛɛ n̄ m̄b̄i'ì n̄ àb̄i'nt̄i yuu, kaa wa'à tsiginè, n̄tə n̄t̄insə, kaa ñki'ì n̄ ghuu sw̄unt̄ə a n̄ annù yii mə n̄ b̄e, ajanj mə n̄ le nyu'u a n̄ n̄too yì ñsiginè ya yii mə b̄i'ì swònj mē a bo bē b̄i'ì tsim fàa atu nsyè aa, mē Paul mə bē ñḡanj̄àfà'a a n̄ n̄too mà yù aà.

Afà'à Paul tsi'i tsõ ñgàñfà'à ñghòtê

²⁴ Tsítsònṅ mē doritē a nī ñgì'i yà yīi mē mē yē a atu bù aà. Nlōṅ mē a nī ñgì'i yīi mē mē yē a mùm ñjyànù yà aa, mē mǎṅsē aa annù yīi mē a bonē a nī ñgì'i yīi mē Kristo à le nyē mbi'i mbìì nù yī ya yīi mē à nī ñghotē aa. ²⁵ Mē kì mē ñtigē mbē ñgàñfà'à a mbò ñghòtē, ñyonē ñjīm àbwarē yīi mē Nwīṅṅōṅ à fa a mbo mē mbi'i ñkwitù ghuu, mē tá mē ghìrē tá bē nǎṅsē nzi ñighàà nī Nwī. ²⁶ Ñighàà ma nù nī le mbē aa annù yīi mē a le ntswe àlèèntē a ṅgu'u ṅgu'u bo bì a miwàn miwàn, mē bì ghìrē mē a fe'è tsítsònṅ ñlaa a mbo bē bì Nwī aà. ²⁷ A mbo bo Nwīṅṅōṅ à le ṅkōṅ mē yu ghìrē tá bì zi, a titiì bītizi Nwī, àfù'u annù àtsyámbo yi yīi a tswe nī ànnù yī àlèèntē ma yu aà. Annù yī àlèèntē ma yú a bē mē, Kristo à tswe a mùm nu bù, m̀bē annù yīi mē a ghìrē mē nī ka mbē ñigha'a nī Nwī aà. ²⁸ Bì'i swōṅ aà ànnù ñlōṅ Kristo ma ghú, ṅwa'asē nī ṅù ñtsim, ñdi'i nī ṅù ñtsim nī m̀buu mitsyē mi tsim, mē mbē bī'i yī m̀fa a ṅù ñtsim a ajànṅ mē à kwē mē mum Kristo ṅko'ò ntē aà. ²⁹ A ṅghìrē ma yú, mē nwugè nī nù yà, ṅgaansē nī m̀dà'à ma, m̀fi'i nī m̀tìì mya m̀tsim m̀i a nǎṅsē ñiṅ nī a nu mē aà.

2

¹ Mē l̀o nswōṅ a mbo bù a ajànṅ yīi mē mē fà'a nī m̀tìì a ṅгаа bù bo bì bē bīi mē bì tswe a ala'a Laodicea bo bì bē bì mo'ò bīi mē kaa bì le'è ñte'è ṅwa'à ǹsì gha yē aà. ² Mē fà'à ma mùu ajànṅ aa mē tá bo luu nī àtànṅtìi, tá tswe nī àkòṅnè yīi mē a ka b̀ònsē waa, tá bo luu nī àfù'ù a nǎṅsē nzi ànnù yī àlèèntē Nwī ya, yīi à nī Kristo yumbōṅ aà. ³ Kristo à laa mbē key yīi mē akwà'a ṅṅōṅ ità mitsyē Nwī tsim, ṅghìrē bī'inè zī nī ñnnù Nwī tsimè.

⁴ Mē swōṅ ma yú aa ta tá ṅù tsù à tsuu ghuu l̀ bwe'esē nī m̀ghàà mi mbwe'esē. ⁵ Nlōṅ mē ka mē kaa mē sī bī'inè tswé a mbìì nu aa, mē b̀ṅṅnē ntswe bi'inè a mùm Azwī, ṅkìi ndoritē a nyē ajànṅ yīi mē nī nǎṅsē ntswe, ntē a ǹtìì a mùm àbiintìi yuu a nu Kristo aà.

Ntswèntìi yīi ì l̀ùu a mum Kristo aà

⁶ Mbē yīi mē nī bīi mē Kristo Yesu a nī Mmà'àmbi aa, tá nī ka ntswe ntswèntìi yùu a mum Kristo. ⁷ Nī twiṅ m̀ṅṅṅṅ muu ghu nu tá m̀ tso, ṅghurē ntswèntìi yùu ghu nu, ṅkìi ntinsē a nī àbiintìi yuu a ajànṅ yīi bì le ndì'i a mbo bù aà. Tá ntswèntìi yùu ì l̀ùu nī ṅka m̀fa mbi'ikē.

⁸ Nī yē mē tá ṅù tsù à tsuu ghuu l̀ ghìrē nī ìbù'ù ñtsya nī m̀ghàà mi mbwe'esē mi adànṅ d̀ṅṅ, kē m̀tsyē mi ṅùm̀sōṅ m̀i mē mi lo aa bē nī ǹṅsē bē, kē a ñnnù mbii izwī jii sa'a mbi yù, a bē ñnnù jii mē kaa ì sī aa a mbo Kristo lo aà.

⁹ Nlōṅ mē m̀rē Nwī yīi mē à luu aa à tswe a mùm m̀bìì nù Yesu, ¹⁰ nī kī ntswe nī ntswèntìi yīi mē ì l̀ùu aa, ntsya aa a ṅjīm b̀ònsē yuu bì Kristo. A nī àtu a mbo b̀sa'a bì mbi bitsim a bo bì izwī tsim jii mē isa'a nī m̀bi yù aà.

¹¹ Bì le ṅṅètē yī'inè ñtsya aa ghu nu, kaa a wa'ǎ aa ṅṅètē yīi mē bì ghìrē aa nī m̀bo bē, à le mbē ṅṅètē yīi mē a le ṅghìrē Kristo, ñtsya a ṅjīm ajànṅ yīi mē à f̀'isē m̀dà'à mi ñnnù jī bì jii ì tswe a ṅjyànù aa ǹò'òsē aà. ¹² Nòò yīi mē bì le mmurē ghuu a ṅkì aa, bì le ntwiṅ ghuu bì Kristo; ñtsya ṅjīm m̀m̀rē ṅkì ma yú bì le ṅkì nyweensē ghuu bu bì Kristo, a ṅjīm àbiintìi yuu a nī m̀dà'à mi Nwī yīi, mē à le nyweensē

Kristo ni nìwo aà. ¹³ Bù bii mē nì lē ñkwo nlon ɪbɪ ghuu bo bì ajàn yii kaa bi lē ñwa'à ghuu ñhētē aa, Nwī à ghìrē mē nì tigē ñtswe bitii bu bì Kristo, ñli'inē ifansənnū juu tsim, ¹⁴ mme'e ndi'i jya jii mē bi lē ññwà'ànē i kwerē yì'inē aa ñlògē ñghēē mbēentē a ati bāñnē bāñnē. ¹⁵ A Kwerē mīdà'a mī bisa'a bì mbi bo bì mī izwī jii mē bu'utē mbi yù aa, ñghìrē mbi ñtsim i yē ajàn yii à ghà'a waa aa ntsya a ñjīm ati bāñnē Kristo aà.

¹⁶ Tsō mē a bē ma mùu ajàn aa, tã ñu tsuu a ghuu sa'a nlon annū miji kē milù'ù, kē nlon annū ikòò yì jì, kē ànnū san yì mfi, kē ànnū ñjwīngōñ. ¹⁷ Ma juu ñnnū bē aa bē àliləñ ñnnū jii i ka yì zì aà; lã ànnū ññkəñ yii a ñaṅsə ntswe ghu aa, a bē aa mbo Kristo. ¹⁸ Nì tsuu bii ñu tsù à fi'isē ghuu a ñkàñ ñlon mē a tii ni mē nì ka nsigisē ɪbiiñnu ghuu a nsyē, ñki mmii ni baangel, nswonə ni mē bo yē ñ ñjēè tē tē, ñjēē ñi nū jyaa adàñē dāñē ñyonə ñi bē àmòòntē ñnnū, jyaa jii à ñi jì bāmīnsōñ aa, ¹⁹ kaa wa'à bāñnē ñññnē nàa a nu Kristo yii mē à ñi atu a mbō mbiñnū ñtsim, ñjē'e ñi ñdigē nū tsim jii mē i tsugisē mīñgāñē myaa ghu nu, ñkwe ni a ajàn yii mē Nwīngōñ a lòò aà.

²⁰ Mbē a bē mē nì lē ñkwo bu bì Kristo, ntsya izwī jii mē i bu'utē mbi yù aa, a tigē ñghìrē akē mē tã nì ka ntswe ntswētii yùu tsi'ì tsō yì bā fāa mbi aa ε? A ghìrē akē mē nì ka nyu'unə bē bīñsə bì mbi bù aa ε? ²¹ “Nì tsuu tswa, Nì tsuu ywe'etē, Nì tsuu mòòntē” ²² (Ñghaa laa nlon aa ñjoo jii mē i wānsē ñbi'i a ajàn mē bi fā'à ñi ju), yonə nàa ññsē bāmīnsōñ bo bì ñnnū jii mē bo dī'ì bo aa ε? ²³ Ma jū ñnnū mē bē dī'ì aa i kīrē tsi'ì tsō mītsyē tswē ghu, i kwetē ñi bē tã bì ka ñgha'asē Nwī ni mánjì yì ññnsē, ñkii ñkwetē ñi waa mē bì ka nsigisē ni mibbi mi nū myaa a nsyē, ñkii mīrisē ni mibbi mi nū myaa; lã kaa annū ma yù yì tsu kaa a wa'à kwetē a ñghìrē mē tã bē me'e ñnnū jii mē ñjyāñu jyaa i yē'è aà.

3

¹ Tsō mē nì ywēènē mē nì nìwo bu bì Krito aa nì tē'e mīntii muu bē ñi ñjoo jii mē i tswē a aburē, wa adigē mē Kristo à tswē ghu, a mbēē ñkwēē Nwī ñi ñmà'a aà. ² Nì tē'e atū yuu bē a ñi ñjoo jii i tswē aburē, ntsee bē ñi jì fāa nsyē i tē'e. ³ Nlon mē nì kwò mē, ñtswētii yùu i tigē ñlāntē bo Kristo a mum Nwī aà. ⁴ Nòò yii mē Kristo yii à ñi ntswētii yùu laa à ka yì kī zì aa, tã bũ bo tigē ñzi a mūm ñgha'à ñi.

Ñtswētii yì ñlwen bo ñtswētii yì mfi

⁵ Tsō mē a bē ma mùu ajàn aa, ñi zwitē ñnnū jii mē ñjyāñu i yē'ètē ñghìrē aà: Mbē ànnū ajirē, ànnū nsin, ànnū ñlòò, ànnū ñka nyē'ètē ñnnū jì bi, ànnū ñka nyē'ètē ñjoo si'i, yii mbē tigē mbē tsō ànnū mmii mākobē aà. ⁶ Nwī a ñaṅsə ñlwisē nton a nu bē ñlon aa ma juu ñnnū. ⁷ Nì lē si kii ñghìrē ñi ñnnū ma jū wā noò mē i lē ntswe a nu bù nsa'a ñi ghuu aà.

⁸ Lã tsātsōñ ñi fi'isē ñnnū ma jya i tsim mme'e: Alwinton, àfimi'i, àbi'intii, ñbēgītē bē, bo bì mīghāà mī fwē. ⁹ Nì tsuu ɪbāñnənnū atu bù ñi bù kī swonə, ñlon mē ñi sōrē mē marē ghùu yì ñlwen wa bo bì ñnnū jii ñi lē si ghìrē mbi'ì aa mmē'è ¹⁰ mbañnē ñtigē mma'a a marē yì mfi wa, yii mē Nwī a kwensē mē ñi ka ñzi yì ñtigē mfinē ñi yì, yii mē à ñi ñgāñnānsē ghùu aà. ¹¹ Tsō mē a bē laa, kaa kwensē kaa à ka

wa'à ghu bú ntswe a titii bitizi Nwi bo bi baYuda, bè bii mē bi nētē aa, bo bi bii kaa bi sī nētē aa, bè bii bi kurē bē aa, bo bi bē bii bi tswē a ngēē aā, ibù'ù bo bē bii kaa bo sī ibù'ù bē aā, Kristo à tigē mbē innū tsim ŋki ntswe a mum bo bitsimē.

¹² Tsō bōō bi Nwi bii mē à tsò'ò bi laa, a kī ŋkōŋ aa, nī tīgē ŋw'e'ε ŋko mīlīŋnē, bo bi ŋghirē innū jī siginē, nī n̄sigisē ibii nu a n̄syē, a bō'ò ŋka mbōnē, nī àtāŋentii, a nu bū, ¹³ ŋka ntswa mīntii muu bu ni bū, mē mbē annū a ka nyanjē ŋū n̄lōŋ ŋū yī mō'ò, nli'inē nī ifānsēnnū juu bu ni bū; ajāŋ mē Mmà'ambi à lī'inē ifānsēnnū juu aa, nī tswē nī ŋki ŋka nli'inē ifānsēnnū bē bī mō'ò. ¹⁴ A nī innū ma jū tsim, tā àŋkōŋnē à bē ma ànnū yīi mē a nanjē mboonsē nī innū tsim ŋkwerē aā. ¹⁵ Tā m̄bōōnē Kristo ya i ka n̄syasē nī ghūu, n̄lōŋ mē Nwi à lē twōŋē ghūu aa mē tā nī boonsē ntswe nī m̄bōōnē a nī m̄bii nu yī m̄fūrē. Nī kii mfa nī m̄bi'ikē ghu mbō. ¹⁶ Tā n̄ghāà nī Kristo luu a mum mīntii bū n̄lwi'i, nī ka ndi'i ŋkii ndi'itē nī ghūu ghu bu ni bū nī m̄tsyē, ŋka nyē nī b̄ipsalm, m̄kōō mī ŋgha'asē Nwi, bo bi m̄kōō mī Azwi, mfa nī m̄bi'ikē a mbo Nwi a mum mīntii bū. ¹⁷ A nī innū tsim jii mē nī ghirē aa, a nī n̄ghāà nī n̄tsū, kē ànnū tsu yīi nī ghirē aa, nī ka ŋghirē ŋgōŋ innū tsim a nī ikūm Mmà'ambi Yesu, mfa nī m̄bi'ikē a mbo Nwīŋgōŋ Tā, n̄tsya ghu n̄jimē.

Ntswē yī'inē a mūm n̄tswētii yī m̄fii yā

¹⁸ Bāŋgyē nī ka nyu'unē bilōō buu a ajāŋ yīi mē a ku'unē a nsi mī'i Mmà'ambi aā. ¹⁹ Bilōō nī ka ŋkōŋ bāŋgyē buu, ntsee a nu bo ki tsē'ē.

²⁰ Bōō, nī ka nyu'unē bītaā buu bo bi maā buu a nī ŋgōŋ innū tsimē, n̄lōŋ mē aā annū yīi mē ghirē Mmà'ambi a doritē aā. ²¹ Bītā, nī tsuu ki ghirē tā m̄ntōŋ mī bōō buu ka n̄lwi, ta wa'à kē ŋghirē m̄tīi myaa ka m̄bi'i.

²² Ibù'ù nī ka nyu'unē bītaā buu nī innū tsim, kaa wa'a ka nyu'unē aa tsī'i a noō yīi mē bi līi ghūu aa, bū kii n̄lōō bē mē bē ka mbeentē nī ghūu aa bē, nī ka mfa'a nī n̄tīi ghūu tsim, mbō'ò aa bē Mmà'ambi. ²³ A nī innū tsim jii mē nī fā'à aa, nī ka mfa'a nī n̄tīi ghūu tsim, ŋka mfa'a tsō nī fā'à aa a mbō Mmà'ambi, kaa wa'a aa bē a mbo bē fa'à, ²⁴ n̄zi nī mē, Mmà'ambi à ka yī tsō'ò afā'ā yuu nī n̄joo jii mē à lēō a aburē a mbo bū aā. Wa nī fā'à aa a mbo Mmà'ambi Kristo.

²⁵ A mbo bē bii bi ghirē ibi aa, Nwi à ka yī ki kwi'inē ibi waa wa a mbo bo n̄lōŋ mē Nwi a lēntē bē aa nī m̄n̄jī yīi à ku'unē aā.

4

¹ Bītā bi abù'ù, nī ka n̄lentē ibù'ù juu nī m̄n̄jī yīi à tsīnē ŋki kù'ùnē aa, n̄zi nī mē nī ki ntswe nī tā a aburē.

Paul à fā àdī'itē

² Nī ghē nī m̄bii n̄tēō n̄tin̄sē a mūm àtsà'atē Nwi, ŋka ntswe n̄ikērē, mfa nī m̄bi'ikē. ³ Nī kii n̄tsa'atē nī Nwi ŋwa'atē nī yī'i ghu, mē tā Nwīŋgōŋ à ŋa'a m̄n̄jī m̄fa tā bī'i ka ŋkē'ēnē ntoō ya yīi i tswē alō'ōsē m̄bi'i Kristo yīi mē mē tswē atsaŋ n̄lōŋ ŋgāā yī aā. ⁴ Nī tsa'atē Nwi mē tā mē zi ajāŋ yīi mē mbē mē ghirē i nanjē n̄lāa nī m̄n̄jī yīi mē tswē nī ghāa ghu aā.

⁵ Nī ka n̄zi akōrē n̄izi yuu nī m̄n̄jī m̄tsyē bu bi bē bi abē, nyē nī mē nī fā'à nī n̄òō ghūu siginē. ⁶ Tā n̄ghāà nī n̄tsū nuu tā nī ka n̄lii

tsõ bi nu'u nì fɪŋgwanɛ, tá ghìrɛ tá nì zi ajàn yìi mɛ mbɛ nì fà àkwi'i nìghàa a mbo nù ntsim yìi à bètɛ ghuu nì ànnù aà.

Paul à fà àtsà'atɛ nlwì'injìm a mbô ñghòtɛ

⁷ Tychicus yìi mɛ à nì ndim ghà yìi mɛ mɛ kòŋɛ aa, ñki mbɛ nù àkòrɛ ghà a múm àfà'à, yìi mɛ a fà'à a mbô Mmà'àmbi nì nti yì tsim aa, à ka tigɛ swon ɱgòŋ ñnu tsim nbi'i ɱgaà yà. ⁸ A nì ñji'ì ànnù yìi mɛ mɛ tòo yì a mbo bù aa, mɛ tá nì zi ajàn yìi mɛ ntswé yì'i i bɛ aa, tá à kì ndiintɛ mînti muu. ⁹ Mɛ kì ntoo Onesimus bo yu, mɛ a fà'à nì nti yì tsim, mbɛ ndim ghà yìi mɛ mɛ kòŋɛ, mɛ à kì mbɛ nù nì bù ghùù aà. Bo ka tigɛ swon ɱgòŋ ñnu tsim jii i fɛ'e fàa aa a mbo bù.

¹⁰ Aristarchus, nù àkòrɛ ghà a ndátsan, a tsà'atɛ ghuu bo Mark (yìi mɛ bo Barnaba nì bɔɔ nì bɔɔ aa, yìi mɛ nì kii nte'e ñkwɛrɛ adì'itɛ nbi'i ɱgaà yì aa, bɛɛ a zi nì kwɛrɛ yì siginɛ.) ¹¹ Yesu wa yìi mɛ bi twonɛ nii nì Justus a tsà'atɛ ghuu. Ma bù aa tsi'ì bè bii mɛ bi tswe a titi bi'i ɱgàŋɛfà'à ñlon ànnù nifɔ Nwì bii mɛ bi ɱɛtɛ waa aà. Bo nanɛ ndiintɛ nàa tsi'ì nì mbê ànnù. ¹² Epaphras, yìi à nì nù nìbù ghùù yì mò'ɔ aa, mbɛ ɱgàŋɛfà'a Kristo aa, a tsà'atɛ ghuu. A nanɛ nto nì a múm àtsà'atɛ Nwì ɱgòŋ bìnòò bitsim, ñlon ɱgaà yùù, mɛ mbɛ nì nanɛ ñkwe ñkò'ɔ nanɛ ntɛ, ñki nanɛ nzi ànnù yìi mɛ Nwì a lòò aa tsimɛ. ¹³ Mɛ nì àyɛfɛ mbi'i ɱgaà yì mɛ à nanɛ mfà'à a mbo bù nì mti, bo bi bè bii bi tswe a Laodicea, nì Hieapolis. ¹⁴ Lukas, docta yìi mɛ bi'ì kɔŋɛ aa, nì Demas, bi tsà'atɛ ghuu. ¹⁵ Nì fa atsa'atɛ ya a mbo bilim bi'inɛ bii bi tswe a Laodicea, ñki ntsa'atɛ Nympha bo ɱghotɛ ya mɛ i bòontɛ ghu nda aà. ¹⁶ Nòò yìi mɛ nì twòŋ mɛ àŋwà'ànɛ yù a titi bù aa, nì tsyàsɛ bi kì ntwonɛ a nì ñghòtɛ ya mɛ i tswe a Laodicea aà. Nì kì nyɛ mɛ nì twonɛ àŋwà'ànɛ ya mɛ a lo a Laodicea aà. ¹⁷ Tá nì swonɛ a mbo Archippus mɛ, “Yɛ mɛ ò fà'á ifà'à wa mɛ ò lɛ ñkwɛrɛ a mbô Mmà'àmbi aa ɱghɛɛ nmanɛ.”

¹⁸ Mɛ Paul mɛ tigɛ ɱgwa'anɛ yulà àtsà'atɛ aa tsi'ì nì à yaà abò, ka ɱwa'atɛ nì àtsanɛ yá. Tá ìbòŋ Nwì i tswe a mbo bù.

Aṅwà'ànè Paul yi ntsyàmɓii a mbô ñghòtê BaTESALONIKA

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANÈ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅṅwà'ànè Paul. Tesalonika à le mbə njò'ò àla'a yí ntsyàmɓii a mbù'ù Macedonia, ṅki gha'a tsyatə njo'ɔ ala'à tsim ghu. Bè le ntswe ghu tsó 200,000. Bè hí ghà'atè bi zí ntarə ní mitaa ghu. Bo tswé nì byaa b́sa'a bi ala'à.

A ní n̄too yí n̄sigìnè a Tesalonika aa a le nzi Paul ni Silas a ajàn mə bo le mà'atè Filipi aà. Bô zì mē n̄swonə annū Kristo ghu aa, baYuda bii mə bi le ntswe ghu aa bi tuu ànnū yaa, ntotə bē, bi furə waa, bo tigè ñlo waa ṅghɛɛ a Berea (ɛfà'à 17.1-10). Bo le ntswe a Tesalonika aa tsi'í a ni mú àtii noò, tsó ṅgyà ji tarə (ɛfà'à 17.2). Lá, m̄bonj tá bi furə waa aa bonj bē bí m̄'ɔ, ni baGrikia bí ghà'atè, bi bii mē n̄too yí n̄sigìnè yá (ɛfà'à 17.4). Bɔɔ bi Kristo ma bú bi le tswe a múm ṅgi'í nlonj mə bi le si nanşə ntsɔ'ɔ ní àkòrê yaa aà. Ka mə bi le si tso'ɔ ní àkòrê yaa aa, àbiintii yaa a le ṅkwe ṅghɛɛ ní m̄bii, bo bii ní ṅgi'í ya ní àtəñəntii, ṅkɔñə ní waa bo ni bo, n̄seensə ní n̄too yí n̄sigìnè yá.

Timoti à le ṅghèè n̄swonə annū yii mə a le tswe a ṅghotê baTesalonika aa a mbo Paul. A yù'ù mē n̄tigə ṅṅgwa'anə aṅwà'ànè yū a mfá m̄bi'ikə a mbo bo, i diintè waa wa múm ṅgi'í, i di'itə waa, i kii kwi'í innū ji m̄'ɔ jii mə bo le si betə nii ghu aà. A le ṅghàà a mbo bo nlonj bē bii mə bi kwokə a múm Kristo aa, nswonə ní ajàn yii mə a ka yí bə wa noò mə Kristo à ka yí bú bii aà (4.3-5.11). Ndi'itə waa nswonj annū yii mə Nwí a lòò ñlonj ṅgaà yàà aa (4.3; 5.16-18). Paul à le si nanşə lɔɔ mə tá bo ka ṅe'esə ní waa, nyonə ní àkorè nizi yaa. Ntsa'atə ní Nwí a atu bo mə tá bo nanşə mfa mib̄iminú mya a mbo Nwí tá à nanşə nləə waa bi laa, mbə njoo ifá'à ji (4.9-12; 5.12-25).

Ñghòtê baTesalonika i ní àlènsə n̄ghotê, m̄bə figi a mbo bē bitsim a ní àbiintii yaa, bo bi a ajàn mə bo le m̄bii ṅgi'í ní àtəñəntii, n̄seensə ní n̄too yí n̄sigìnè ya ghu, m̄bì n̄tsim i tigè ñyu'u ní ànnū yaa aà (1.7-10). Paul à le nanşə ndoritə nlonj ṅgaà ñghòtə mà yú, n̄t̄ii yi i luu ní àkòñnè ñlonj ṅgaà yàà.

Bi yatê aṅwà'ànè yū aa laa:

1. Nji'innū aṅwà'ànè yuà 1.1
2. Ajàn mə Paul mfa m̄bi'ikə ṅgha'asə ní Nwí aà 1.2—3.13
3. Adi'itè mə bi ka nzi akòrè nizi yaa a mum Kristo 4.1-2
4. Adi'itè ñlonj annū a ajàn mə Kristo à ka yí bú bii aà 4.13—5.11
5. I'di'itè ji nlwí'inj̄m 5.12-22
6. Innū jii mə Paul à le nswonə a nlwí'isə aà 5.23-28

¹ Aṅwà'ànè yii mə a lo a mbo Paul, Silvanus, ni Timoti, ṅghɛɛ ní a mbo bē bi Nwíṅḡɔñ Tà, ni Mmà'àmbi Yesu Kristo, bii mə bi tswe a ndánwí a Tesalonika aà. Tá ìbòñ Nwí ní m̄bɔɔnè yí i tswe a mbo bú.

² Bi'í fa ní m̄bi'ikə a mbo Nwí a ṅḡḡñ b̄inòò bitsim ñlonj ṅgaà yuù, kaa wa'à kaà a n̄niñjə ghuu a mum àtsà'atè Nwí yi'í, ntsa'atə ní Nwíṅḡɔñ Taa yi' inè ³ Njwa'atə ní àfà'a àbiintii yuu, bo bi ànwùgìnə akòñnè yuu,

bo bi àjàn yii mə nì t'ε atú yuu nyu'utə nî Mmà'àmbi Yesu Kristo ghu nî àtànəntii aà. ⁴ Bii'í zi tsi'í siginè, bilím bi'i bii mə Nwĩngòŋ à kònŋ aa, mə nì nì bòò bi bii mə bi tso'ò; ⁵ ñlonŋ mə kaa Ntoò yí ñsiginè ya mə bii'í le nzi nì yu a mbo bù aa, kaa ì le ŋwa'à aa tsi'í nì ñghàà nì tsù zì bē, ì le ŋki nzi aa nì mǐdà'à bo bi a múm Azwĩ Nwĩ, kaa ànnù ajǎnkè kaa a wa'à ghu tswé. Nì zì ìjàn bē bii mə bii'í le mbə ghu a titii bù, ñlonŋ aà ñgaa yùù. ⁶ Nì le si tigə ŋŋe'esə nì yì'ì ŋkii ŋŋe'esə nì Mmà'àmbi, ñlonŋ mə nì le ŋkwərə ntoo yí ñsiginè ma yú aa a múm ŋgi'ì yí ñwè, lá Azwĩ Nwĩ a bǎŋnè ñghirə nì kwərə nì nìdorè; ⁷ ma mùu ajǎn nì tigè mbə figè a mbo bē bii mə bi le mbii Kristo a Macedonia bo ì Achaia aà. ⁸ Nlonŋ mə kaa à si tsi'í ntoò Mmà'àmbi ya bē a ajǎn yii mə nì sɛɛnsə ì ghɛə a Macedonia bo bi a Achaia aà, àjànə mə nì ñŋ ntii ghuu a nu Nwĩ aa, a kì mē sɛɛnə ŋghèə a adigə tsimə, maa ajǎn, a tigè mbə ayəfə yuu, kaa bii'í wa'à nì ànnù tsu bú ñtswe a nswonə nlonŋ ŋgaa yùù. ⁹ Nlonŋ mə bo bimbɔŋ bi swonə nì ànnù ajǎn yii mə nì le ŋkwərə yì'ì aa, bo bi àjàn yii mə nì le mbəŋkə ghuu mma'atə a mmii mǎnkobə, ntigə mfa'a nì a mbo Nwĩngòŋ yii mə à tswe ntii ñki mbə yì ànnù ñŋkonŋ aà. ¹⁰ Ŋkii ntigə nyu'utə nì Mú yí Yesu, mə tá à lo a aburə mbu mbii, lá'à yu wa yii mə Nwĩ à le mbiiñsə a niwo aà, mbə Yesu yii mə a fi'isə nì yì'inə a múm àlwintɔŋə Nwĩ yii mə a ka yí zì aà.

2

¹ Nì zi tsi'í siginè, bilím bi'i, mə ntswe yii mə bii'í le ntswe a titii bù aa, kaa ì le ŋwa'à aa adàn dǎnə tsyá. ² Nì zi mə mbɔŋ tá bii'í ka nzi a mbo bù aa, boŋ bi dì mə ŋgi'ì a mbo bii'í ŋki mbəgite yì'ì a Filipi. La nì zi mə ka mə a le mbə ma mùu ajǎn aa, Nwĩ yì'í à le mfa atànəntii a mbo bii'í mə bii'í ke'ɛnə ntoò Nwĩ yí ñsiginè ya a mbo bù, ka mə bē bii'í ghà'àtə le si to nì mə tá bii'í tsuu swonə aà. ³ Ànnù yii mə bii'í gaansə mǐtii mi'ì a ŋghirə mə tá nì zi aa, kaa a si aa a nì àfansənnù kə a nì ànnù yii mə kaa a si laa, kə bə nì ànnù mbwe'esə tswé. ⁴ Ntoò yí siginè ma yú, Nwĩ à beentə mfa a mbo bii'ì mə tá bii'ì ka nseensə, kaa wa'a ka nseensə aa bə a ŋghirə mə tá nù bē ì ka mbɔŋə, ntsyatə a ŋghirə mə tá Nwĩ à ka ndoritə, à nì tsi'í yù Nwĩ yii mə à zi mǎntii mi'ì aà. ⁵ Nwĩ à nì àyəfə yì'ì mə, nì zi mə kaa bii'í le si wa'à aa ñghàà nì mbwe'esə nii mə nì ka kì ghirè tá bē ka ndoritə aa, lògè mfa'a nì nu. Kaa wa'à kii mfa'a aa mbərisə nyonə nì aa bē àbii yí tsu yii mə a tswe ghu aà. ⁶ Kaa bii'í le si wa'à nì ñgha'a a mbo bē lòò, a mbo bù kə a mbo bē bi m'ò, ka mə bii'í le ntswe nì ŋka mbetə nì àkwetə a mbo bù tsi'í tso ŋgǎntoo Kristo aà. ⁷ Lá bii'í le si bǎŋnè bonə nì nu bù tsi'í a ŋgĩŋ ŋgĩŋ ajǎn yii mə ndè mu a lèntə nì bɔɔ bii mə a ko'o aà. ⁸ Tsò mə, ntii yì'ì ì le si yə'ətə nì a nyə bù aa, kaa bii'í le ŋwa'a aa tsi'í nì ntoo yí ñsiginè ya a mbo zì, bii'í le ŋki mfa mibii mi nù mi'ì a mbo bù ñlonŋ mə bii'í le ŋkòŋə ghuu si'ì si'ì aà.

⁹ Nì bə wa'atə siginè, a bilím bi'i, boŋ nì zì àjàn yii mə bii'í le si nanse mfa'a ŋkii nnwuginə aà, bii'í le si fà'à a si'inə bo bi nìtugə a nyə mə tá nì wa'à ŋgi'ì ka nyə a j'e'ε bii'í wa noò mə bii'í le si sèènsə ñtoò Nwĩ ya a titii bù aà. ¹⁰ Bù a bò'ò Nwĩ, nì nì biiyəfə bi'ì mə àkòrè nizi yì'ì a le nlaa, ntsinə kaa àlò'ò yí tsu kaa a wa'a a nì mǎghirìnə mi innù mi'ì a

nsi bù bii mē nì le mbii Kristo aa tswê; ¹¹ nlonj mē nì zi mē bii'ì le nlogè ghuu aa tsò mē tà à tswē nì bòò bi aa, bii'ì le si di'itə nì ghuu yì mò'ò yì mò'ò, ñkii ndiintə nì ghuu, ¹² ñkwantə nì ghuu mē tà àkòrə nìzi yuu tà à ku'unə tsò yi bə bii mē Nwì à twònjə a mún ànnu nifò yi bo bì a mum nìgha'à nì aà.

¹³ Ànnu yì mò'ò yii bii'ì fa nì mbi'ikə a mbo Nwì ngònj bìnòò bitsim aa a nì mē nòò yii mē nì le nyu'u nìghàà nì Nwì nya a mbo bii'ì aa, nì le ñkwērə ñki mbii, kaa nì le ñwa'à bii aa tsi'ì tsò nìghàà nii mē nì lo aa mbo bàmìsɔnj, nì le mbii aa tsi'ì tsò nìghàà nì Nwì yumbɔnjə, àa tsi'ì ayoo yii nì nì ghu aà, nìghàà ma nú nii mē nì fà'à a titii bù bə bii mē bi bii Kristo, ñkwensə nì ghuu aà. ¹⁴ Nlonj mē mbà bilim bá, nì le si tigə ñjə'esə nì ñghòtə Nwì a ñjim Kristo Yesu jii mē i tswē a Yudea aà; ñkii yə nì ñgi'ì yii mē bə bi ala'à buu bi le si ninjə nì a nu bù aa, tsi'ì a ngɔnj ngɔnj a ajənj mē ndanwi jii mē i tswē a Yudea aa i le si kii nyə nì ñgi'ì a mbo baYuda aà; ¹⁵ bo bii mē bi le zwitə Mmà'ambi Yesu nì ngəntoo Nwì, ñki mfurə yi'ì bii'ì fə'ekə, ñghirə ntɔnj Nwì i nansə ñlwi aà. Bo nì ñgənj kɔbàà bə bitsim. ¹⁶ Bo le si, kɔnjə nì mē tà bii'ì tsuu nì ntoo yì ñsiginə ya a mbo batoo danj ghèè tà bo yu'u nyweenə. Bi le ñghirə ma mùu ajənj aa tà ìbì waa yii mē bo le si ghirə nì a nsi mi'ì Nwì aa, tà ì luu. Lá tsitsɔnj wá àlwintɔnjə Nwìngɔnj a zì mē ñkwetə waa!

Ayè'ətə Paul a mbü nzi ñghantə waa

¹⁷ Lá a ñghèe a mbo bii'ì bilim bi'ì, bii'inə tswè mē a njii njii kaa wa'à bù ñyənə a nì mu àtii noò, ka mē a bə ma mùu ajənj aa, mɔntii mi'ì mi tswē bii'inə ngònj bìnòò bitsim, bii'ì kii nyə'ətə ñgansə nì mitii mi'ì mē mbə bii'inə bú ñyənə. ¹⁸ Bii'ì le si nìòò a zì a mbèè bù, tsi'ì mɔbɔnj, Paul, a ñgaa jì ghà'àtə, lá Satan a kɔnjə nì yi'ì. ¹⁹ Ayoo yii mē mbə bii'ì ka mbe, kə nidorə nì'ì, kə mɔyàrinə mi ngù'ù, mü mē bii'ì ka yì ki tswònjə nì nú yì'ì ghu a nsi mi'ì Kristo a noò yii à ka yì nzi aa, à nì àkə aa ε? A laa wa'à bu bə aa ε? ²⁰ Nlonj mē nì laa mbə nì gha'à nì'ì ñki mbə nidorə nì'ì.

3

¹ Ma mùu ajənj, tsò mē kaa bii'ì le ñwa'à bù nzi ajənj yii mē mbə bii'ì tswa mɔntii mi'ì aa, bii'ì le ntigə mbii mē bii'ì ka tigə tswē a ala'a Athens, ² i bənjənjə tigə too Timoti yii mē à le mbə mumaà yi'ì, ñki mbə ngənjafà'a Nwì nlonj ntòò Kristo yì ñsiginə aa mē tà à zi ñkwetə ghuu a ñghirə mē tà àbiintii yuu tà à ka ñkwe ³ ta tà nù nì bù tà tsee ló ki tsiginə nlonj ngi'ì yii mē nì yə aà. Nì laa nte'ε nzi mē bii'inə tswē nì ñka nyə ngi'ì.

⁴ Nì ki ñwa'atə mē nòò wa mē bii'ì le ntswe bi'inə laa, bii'ì le mbaa nswonj a mbo bù mē, bii'inə tswē nì yì ñka nyə ngi'ì; tsi'ì fàa ajənj mē a fè'è mē nì kɔ nyə aà. ⁵ Ma mùu ajənj, tsò mē kaa mē le ñwa'à zi ajənj yii mē mbə mē bú ntswa ntii gha aa, mē le ntigə ntoo ñkii a mbetə tà zi a ajənj yii àbiintii yuu a bə aà, nlonj mē mē le si bə'ò mē mbə akwà'ànə a ló ñkwà'ànə ghuu nì wó, tà àfà'à yi'ì à tsya adənjə danjə.

⁶ Tsitsɔnj mē Timoti à bù mē ñlo a mbèe bù mbi nì ñkii yì siginə nlonj àbiintii yuu bo bə àkònjə yii mē nì tswē nì yu aa, ñki ñkə'enə mē nì wa'atə nì yi'ì nì ntii yì siginə, a ngònj bìnòò bitsim, ñkii nyə'ətə nì mē bɔnj nì yə yi'ì aa, tsi'ì ajənj yii mē bii'ì kii nyə'ətə nì a nyə bù aà, ⁷ ma

mùu ajàŋ, bilîm mbâ, ka mē bi niŋ nî m̀buu ñgi'i tsim a nu bî'i, bî'i kii ñyu'u nî ñyanə aa, ànnù abiiintii yîi mē nî tswe nî yuu aa, a bōrisə nî m̀ntii mi'i. ⁸ Tsîtsòŋ bî'i ka nanşə tswe bitii, mē mbə nî ki ntəə ntii a m̀m Mmà'ambî.

⁹ Nloŋ mē mbə bî'i nanşə mfa mbi'ikə a mbo Nwî aa mē akə nloŋ ghuu, nloŋ nidorə nii mē bî'i tswe nî nu a nsi mi'i Nwî nloŋ ŋgaa yùu aa e? ¹⁰ Bî'i tsà'atè nî Nwî nî ntii yi'i tsim a asî'inè bo bi nîfugə, mē mbə bi'inè yî mbu nyənə, nî m̀nsi, i fa ayoo yîi mē mbə tē'è m̀burə ka ki bonə a nî àbiiintii yuu aà.

¹¹ Tsîtsòŋ tá Nwîŋgòŋ Taà yi'inè yumbəŋ, nî Mma'ambî yi'inè, Yesu, tá à tsyasə yi'i tá bî'i zi a mbo bù; ¹² tá Ŋgàŋmà'a yi'inè tá à ki ŋku'usə akòŋnè yîi mē nî tswe nî yu, ŋkəŋnə nî ghuu bù bu nî bù, ñkii ŋkəŋə nî bē bitsim aà, tsi'i ajàŋ yîi mē bî'i kii ŋkəŋə nî ghuu aà. ¹³ Ma mùu ajàŋ, tá à ghìrə tá m̀ntii muu m̀ laa, ntsuu nî àlò'ò ló tswe a nsi mi'i Nwîŋgòŋ Taà yi'inè, fyâ noò yîi mē Ŋgàŋmà'a yi'inè Yesu à ka yî zi bo bi bē bi Nwî bitsimè aà.

4

Ntswèntii yîi mē a ghìrə Nwîŋgòŋ a doritè aà

¹ A nlwî'isə mbă bəo bi maà, bî'i di'itə nî ghuu ŋkii mbu'u nî m̀bo a mbo bù nî ñkũm Mmà'ambî Yesu mē, ajàŋ mē nî le nyəgə a mbo bî'i aà, a ku'unə ŋka ntswe ntswèntii yùu nî m̀anji yîi mē a ghìrə Nwî a doritè, yîi mē nî ki mē nloginè ŋka ntswe aa, nî ghèe nî mbii tsi'i maa ajàŋ. ² Nloŋ mē nî ki nzi ndi'i jya jii mē bî'i le mfa a mbo bù, a ajàŋ yîi mē Mmà'ambî Yesu à le nswoŋ aà. ³ Annù yîi mē Nwî a lòò aa, a nî aa mē tá nî laa mmanşə, mē tá nî tsuu ki tsuùrè. ⁴ Tá ñu yî m̀'ò, yî m̀'ò à ka nyo'ò ŋgwé yî a nî m̀anji yîi mē à laa ŋki ŋghìrə mē mbə bi gha'aə yi. ⁵ Kaa wa'à ka nyo'ò aa bə nî m̀anji àghè'ənhə bāŋgyè, ŋka nloo bē, tsó bē bi itoo jii mē i si Nwî zi aà. ⁶ Tá ñu tsù à tsuu ŋkòbə annù a nu mu maà yî ló jítə a nî ànnù ma yú, nloŋ mē Mmà'ambî a niŋ isa'a a nu bē bitsim bii mē bi ghìrə ijàŋ ifānsənnù ma jú aà, tsi'i ajàŋ mē bî'i le'è nte'ε foo ŋwà'àsə ghuu ghuu aà.

⁷ Nloŋ mē kaa Nwî à le ŋwa'à yi'inè twonə aa mē tá bî'inè ka ghìrə aa ànnù nsinə, à le mbàŋnè ntwonə yi'inè aa mē tá bî'inè ka ŋghìrə aa ànnù jii mē i laa aà. ⁸ Ma mùu ajàŋ, ñu yîi mē a tsa'a ma yú ànnù aa, kaa si aa ñum̀sòŋ tsa'a, a tsa'a aa Nwî yîi mē a fa nî Azwî yi yî làa ya a mbo bù aà.

⁹ A ŋghèe nî ànnù a ŋka ŋkòŋnè ghuu bu nî bù tsó bəo bi ma, kaa mbə bî'i wa'à bù ka ŋwa'anə nloŋ ma yaà ànnù, nloŋ mē Nwî yumbəŋ à dî'i mē, a mbo bù mē tá nî ka ŋkəŋnə ghuu bu nî bù.

¹⁰ A kí m̀bə annù nîŋkoŋ mē nî kòŋ bilîm buu bitsim bii bi tswe a mbù'u Macedonia bù laà. Lá bî'i bu'ù nî m̀bo a mbo bù, bilîm bi'i, mē tá nî bu nnanşə ŋkəŋə waa ŋghèe nî m̀bii.

¹¹ Ŋka ŋgaansə ada'á yuu a ntswe nî m̀boonə, tá ñu yî m̀'ò, yî m̀'ò ka nte'ε atú yi tsi'i nî à yii annù, ŋkii ŋka mfa'a nî m̀bò muu, a ajàŋ mē bî'i le ndi'itə ghuu aa; ¹² mē tá bē bii mē bi burə tì Nwî bii aa, tá bi ka mbo'ò ghuu, tá ñu nìbù tsee bē a ñu dàn ki yu'utə nî ñjoo jii mē a lòò aà.

Nòò ñzî Mmà'ambî

¹³ Kaa bǐ'í si lòò mē tá nì tswe a múm ìtugə, a bǐlǐm bi'i, nloŋ annù bə bǐi bi kwòkə mē aà, mē tá nì tsuu i ki jəŋnə, tsi'í tsó bə bǐi mē kaa bi si annù tsu bu mbə aà. ¹⁴ Nloŋ mē, tsó mē bi'inè bii mē Yesu à le ŋkwo mbu mbǐnè nì wo aa, bi'inè ki nzi mē tsi'í maa ajàn yǐ mē, ntsya a njim Yesu, Nwǐ à ka yǐ ghìrə tá bə bǐi mē bi kwòkə mē aa tá bo bu mbǐi fu bo bi Yesu. ¹⁵ Bi'í kè'ènè nì ma yú ànnù òyonə aa nì nìghàà nì Mmà'àmbi, mē bi'inè bǐi mē bi'inè tswe bi tǐi aa, i yǐ burə i ywe'e wa noò mē Mmà'àmbi à ka yǐ zǐ aa, kaa bi'inè ka yǐ wa'à a mbii bə bǐi mē bi lèè ñkwokə aa tsya, ñkànŋ kaa a ka yǐ wa'ǎ maa ajan bə.

¹⁶ Nloŋ mē Mmà'àmbi yumbəŋ à ka yǐ lo a aburə i sigə, i ghàà nǐ ñjǐ yǐ ntǐi, a ajàn mē ñdǐi baangel wa à ka yǐ təŋnə ntwoŋ aa, tá ntàn Nwǐ tá i ki ŋghaa. Tá bə bǐi mē bi lèè ñkwokə a mum Kristo aa tá bo foo mbǐnè; ¹⁷ tá bi'inè bǐi mē bi burə bitǐi aa, là'à bi'inè bya mē bi'inè burə a njim aa, tá bi tìgə nlogə yi'inè nǐbò bitsim ŋkə'ɔ nǐ bu a múm mbà'à a mbòo Mmà'àmbi a ndəŋ; maa ajan tá bi'inè tìgə ntswe bi'inè bi Mmà'àmbi a ŋgəŋ bìnòò bitsimə. ¹⁸ Ma mùu ajàn nì tìgə ŋka nlə'ətə mǐntǐi muu bu nǐ bù nǐ nìghàà ma nú.

5

Nǐ tanŋtə a ŋkwərə Mmà'àmbi a noò yǐi mē à ka yǐ bǐ bǐi aà

¹ Lá bǐlǐm bá, a ŋghèe nǐ ñjwi kə noò yǐi mē ma jú ìnnù ka yǐ fè'è ghu aa, kaa bǐ'í ka wa'à bù ñka ŋghensə noò a ŋŋwà'ànə a mbo bù. ² Bù bǐmbəŋ nǐ zi sigìnə mē njwǐ Mmà'àmbi ya i ka yǐ zǐ aa tsi'í tsó ñyərə a wǐ'íkə ñzi nǐtugə aà. ³ Wá noò mē bə swonə nǐ mē “Bi'í tswe nǐ mbəonə kaa wa'à nǐ ànnù tsu bə'ò” aa, a naa tsi'í maa noò mē ŋgǐ'i i ka bəŋnə wǐ'íkə fè'ε i kuu a nu bo, a ŋgǐŋ ŋgǐŋ a ajàn yǐi mē mǎngyè yǐi mē à tsigə mu a wǐ'íkə ñyu'u nǐ ñyànə aà. Maa noò, àdìgə a ŋkhə ŋghèè ghu kaa a wa'à bə. ⁴ Lá bǐlǐm bá, kaa bù bǐmbəŋ nǐ sǐ aa múm ìtugə tswé mē tá ñjwi má ya i zi ŋwǐ'íkə mfunə ghuu tsó ñyərə. ⁵ Nloŋ mē nǐ laa mē mbə bəo ŋkà'à, mbə bəo bi mfu'u àbèè; kaa bi'inè laa wa'à bəo bi itugə bo bǐ mfi ìdìgə bə. ⁶ Maa ajan bi'inè tsuu nəŋ i ki bwiiŋkə, ajàn yǐi mē àbùgə bə a ghìrə aa, a bəŋnə ŋkù'ùnə mē tá bi'inè tswe nǐkərə, ntswe nǐ àlāa atú. ⁷ Nloŋ mē bə bǐi mē bi bwii fǐlo aa, bi bwii aa nǐtugə, bə bǐi mē bi mbaanə mǐlù'ù aa bi kǐi mbaanə aa nǐtugə. ⁸ Lá mbə yǐi mē bi'inè nǐ bə bi mfu'u àbèè aa, a ku'unə tá bi'inə yə mē bi'inə tswe nǐ àlāa atú. Bi'inə wε'ε atsə'ə ntsò yǐ nigò yǐi mē à nǐ biintǐi bó àkəŋnə aà, ŋki nso atsə'ə atu ntsò yǐi mē à nǐ ajàn yǐi mē bi'inə bε nǐ ìloŋ aà. ⁹ Nloŋ mē kaa Nwǐŋgəŋ kaa à le ŋwa'à yi'inə ka'a aa mē tá bi'inə yǐ nyə ŋgǐ'i nyon aa a njim alwintəŋə yi, à le mbəŋnə nǐtanŋtə aa mē tá bi'inə tswe nǐ ìlòŋ yǐi mē i lwi'i nǐkoŋ, yǐi mē bi'inə kwərə ntsya aa a njim Mmà'àmbi yi'inə Yesu Kristo aà. ¹⁰ Mmà'àmbi Yesu Kristo wa yǐi mē à le ŋkwo nloŋ ŋkwitú yi'inə aa, mē kə bi'inə tswé bitǐi kə bi'inə kwo kwo, bəŋ bi'inə tswe bi'inə nǐ yú. ¹¹ Ma mùu ajan a ku'unə mē tá bi'inə ka ndiintə yi'inə bi'inə nǐ bi'inə ta ki kwetə a yi'inə a ŋkwé, tsi'í àjàŋ yǐi mē nǐ tē'è mē ñloginə a ŋghìrə aà.

Adi'itə bo bi àtsà'atə yi nlwǐ'injim

¹² Bilîm bi'i, bi'i di'itə nî ghuu mə, nî ka mbo'otə bə bii mə bi nwùgìnə a titii bù aa, bii mə Mmà'ambi à lèə mə tá bì ka nlentə nkii ndi'itə nî ghuu aà. ¹³ Nî ka nanşə nkəŋə nkii nŋentə nî waa a ndəŋ nloŋ ifà'à yii mə bo fà'à aa. Nî tigə ntswe nî mbəonə a titii bù ni bù.

¹⁴ Bi'i gheε nî mbii ntsa'asə nî ghuu bilîm bi'i, mə tá nî ka ndi'itə bîbwèrə, ŋka ndiintə bə bii mə mintii myaa mi bərə aà, ŋka ŋkwetə nî bə bii mə bi bərə a múm Azwi aa, ŋki nzi ajəŋ yii mə nî ka tswa bə bitsim nî àtəŋentii aà. ¹⁵ Nî yə mə kaa nî si annù yî bi a atú ànnù yî bi kwi'inə, mbaŋnə yə mə ni ghìrə ibəŋ a ŋgòŋ bìnòò bitsim a nu bù yî m'ò'ò yî m'ò'ò, bo bì a nu bə bitsimə. ¹⁶ Nî ka ndoritə a ŋgòŋ bìnòò bitsim. ¹⁷ Nî ka ntsa'atə nî Nwî a ŋgòŋ bìnòò bitsim ntsuu ki kaa. ¹⁸ Nî ka mfa mbi'ikə a mbo Nwî nî ŋgòŋ innù tsim jii mə i tsi'i nî ghuu aà; nloŋ mə à ni ànnù yii mə Nwî a lòò, yii mə à fà'à mə a mbo bu ntsya a nŋim Yesu Kristo aà. ¹⁹ Nî tsuu m'ò'ò Azwî Nwî ki bwetə bə. ²⁰ Nî tsuu niŋhàà nii mə ntoò Azwî Nwî a ŋkè'ènə a mbo bù aa kitsa'a. ²¹ Nî ka ŋkwa'anə innù tsim; ŋka ntswa nî innù jii mə i ku'unə aa ntugitə. ²² Nî ka ntsu'ue nî ibəŋ innù jî bî tsimə. ²³ Nwîŋgòŋ yii mə a fa mbəonə aa à ka si'i ghuu tá nî laa mmanşə; i lèə àzwî yuu, ni miantii muu, ni mibii mi nú muu, tá mi bəŋ, kaa wa'à nî àl'ò'ò tswé wá noò mə Mmà'ambî yi'inə Yesu Krito à ka yî bú bii aà. ²⁴ Yu wa mə à twòŋə ghuu aa, a lèə ŋkà'à yî, à ka kii yə mə yu ghìrə nî laa mənşə ma lá.

²⁵ Bilîm bi'i, nî ka ntsa'atə nî Nwî a atu bi'i.

²⁶ Nî tsa'atə bilîm bi'inə, nncəŋə nî miŋhəgə myaa nî àkòŋnə Nwî.

²⁷ Mə di'itə ghuu nî ikúm Mmà'ambi mə tá nî twoŋə aŋwà'ànə yú a mbo bilîm bi'inə bitsimə.

²⁸ Tá ibəŋ Mmà'ambi yi'inə, Kristo Yesu, i lwi'i a mbo bù.

Aṅwà'ànè Paul yí àyòntè a mbó òghòtè BaTESALONIKA

NJI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅwà'ànè Paul. Kaa àgha'a a le ṅwa'à sà'àtè a ajàṅ mē à le ṅwà'ànè a yi ntsyambīi ya a mbo baTesalonika aà. A le ṅwà'ànè aa a ntsisè ìfòrìnè innū jīi mē i le mbù òzi ṅkuu mbuurè nī innū jīi mē à le ndì'ì a mbo baTesalonika a nī ṅwà'ànè yī ntsyambīi ya aa.

BaTesalonika le si foonṣè nī ànnū ya yīi mē Paul yumbòṅ à le ndì'ì òlòṅ ànnū ajàṅ mē Kristo à ka yī bú bìi aa, bo bì innū jī mō'ò (2.5,15; 3.6-10). A bē tsó bo le ṅkwèrè aṅwà'ànè yī mō'ò, ṅwa'atè nī mē a le nlò aa a mbo Paul, la a bē m̀bwe'esè (2.2). Aṅwà'ànè ma yū a ghìrè bo wa'atè nī mē nòò òzi Kristo wa mē Paul à le si swonṣè aa, à kù'ù mē. Ma mùu ajàṅ, bo bì mō'ò bì ma'atè mifà'á myaa ntigè nlègìlè ṅkarè tsó mē bo le ntigè ṅwa'atè nī mē nòò òl̀wí'í ǹbì à kù'ù mē aà (3.6,11)! Ma yū a burè ntsanè! Paul a ṅwa'anè ònansè wa'asè waa (3.6,14,15), ndì'itè waa mē tá bo lwi'i a múm innū jya jīi mē yu le ndì'ì a mbo bo aà, ṅka ṅe'esè nī waa (2.15; 3.7-10). Nwa'atè nī a mbo bo ànnū ya yīi mē à le nte'è mfoo nswonṅ nlonṅ ajàṅ yīi mē a ku'unè a ṅka mfà'á ǹt̀t̀t̀i aà, bēè ṅù a tuu mfà'a a tsuu ki jī (3.10)!

Paul à le ntigè ntwò'tè a mbo bo a ajàṅ mē mbè bì zī noò òl̀wí'í ǹj̀j̀m wa aà. Ǹghìrè mē tá bo zi innū jīi i ka yī ki d̀ì'ì mē Njwí Mmà'àmbi yá i ka mē aa koontè aà (2.1-12). Ǹù m̀bu'u innū jī bì wa à ka yī fòò zī ya'a, i ki bwe'esè nī ǹbì nī innū jī ỳỳỳrè bo bì innũtsyámbo jī bì (2.9-2).

Ka mē bì le mbwe'esè baTesalonika aa, òghòtè ya i le mburè ka ki yòṅè nī Kristo nī ǹt̀t̀t̀i waa tsìmè. Paul a burè ka ki doritè nlonṅ ṅgaa yàa. Abiintii yaa a le si nanṣè ṅkwe, bo burè ka ki kòṅè nī waa bo nī bo (1.3,4). Paul a swonṣè nī a mbo bo mē tá bo ka ntsa'atè nī Nwí ṅwa'atè nīi ṅkii nlòò nī mē tá Nwí à ghìrè tá ǹghàà nī nī kii ṅwanṣè nsèèṅè òghèè tsó ajàṅ yīi mē nī le ṅghèè a titii bo aà (3.1-2). Paul à le si tigè ṅkii ntsa'atè nī Nwí a atú òghotè ya mē tá Nwí yīi mē a lèè ṅkà'á yī aaa, tá à ka m̀bè nī waa, m̀fa nī òjòò tsìm jīi mē i ka ghìrè bo ka ṅkwe ṅghèè nī m̀b̀i a múm àbiintii bo bì a nī àfà'á Nwí aà (1.11-12; 2.16-17; 3.3,16).

Bi yatè aṅwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'innū aṅwà'ànè yuà 1.1-2.
2. Ajàṅ mē Paul à le mbeentè waa ntigè ṅgha'asè nī Nwí aà 1.3-12
3. Adì'itè òlòṅ ànnū ajàṅ mē Mmà'àmbi à ka yī bú zī aà 2.1-17
4. Adì'itè mē bì ka nzi akòrè nizi yaa a mum Kristo 3.1-16
5. Innū jīi mē Paul à le nswonṣè a nlwí'isè 3.17-18

¹ Aṅwà'ànè yīi mē a lo a mbo Paul nī Silas nī Timoti òghèè nī mbo bē bì Nwí Taà yīinè nī Mmà'àmbi Yesu Kristo mē bì tswe a ndánwí a Tesalonika aà.

² Tá ìbòṅ nī m̀b̀wòṅè yīi mē i lo mbo Taà yī'inè Nwí bo bì Mmà'àmbi kristo aa, tá i tswe a mbo bù.

Annũ ntso'otə m̄isa'a a noò ȳi mə Yesu Kristo à ka ȳi bũ z̄i àà

³ B̄il̄m̄ b̄a, a ku'unə boŋ bi'i fa mbi'ikə a mbo Nwĩ a ŋgɔŋ b̄inòò bits̄im̄ ñloŋ ŋkwit̄u ghuu, ñloŋ mə àb̄iint̄i yuu a naŋsə ŋkwe tsi'ĩ siḡinè, àkòŋnè ȳi mə n̄i kòŋnè ghuu bu ni bù ghu aa, a k̄i ñghɛɛ n̄i m̄b̄i. ⁴ Ma mùu ajàn, bi'i tigè ntərè n̄i yi'i nloŋ ŋgaa yuu a mbô ñghòtə Nwĩ j̄i m̄o'c nloŋ mə n̄i tswâ àb̄iint̄i yuu a t̄i, ñtswe a m̄m̄ ñgi'i ȳi mə n̄i yə, bo bi ajàn ȳi mə bi tso'c n̄i àkòrè yuu aa.

⁵ Ma yu a di'i ni mə ajàn ȳi mə Nwĩ a tso'otə m̄isa'a aa, a tsinê, ma mùu ajàn, ni ka ȳi k̄i kù'unə a ŋkuu a m̄m̄ ànnù nifò Nwĩ ȳi mə n̄i yə n̄i ñgi'i ghu aa. ⁶ A ni aa tsi'ĩ ànnù ȳi mə a ku'unə a ñghirè aa, ajàn mə Nwĩ à kà'a mə yu ka ȳi niŋ ñgi'i a nu bè b̄i mə bi gh̄irè n̄i yè n̄i ñgi'i aa, ⁷ i b̄aŋnə gh̄irè tá bù b̄i ni yə ñgi'i aa, ni b̄i'ĩ, tá b̄i'inè fwetə wâ noò mə Mmà'àmbè Yesu à ka ȳi ló aburə i sigè bo bi baangel bi b̄i wè a m̄m̄ ñlwà m̄o'c tá bi yə aa. ⁸ A ka ȳi sigè aa, aŋkwi'inè ànnu, a ñniŋ ñgi'i a nu bè bya mə kaa bi s̄i Nwĩ zi, bo bi a nu bya b̄i kaa bi si ntoò Mmà'àmbi Yesu ya yu'unə aa. ⁹ Ñgi'i ȳi mə Nwĩ à ka ȳi niŋ a nu bo aa, i ka ȳi bə aa ajàn mə à ka ȳi bwesə waa ŋgaa ȳi m̄o'c, i k̄inè waa mə tá bi yi ŋwa'a a mbɛɛ Mmà'àmbi bo bi a m̄m̄ ñigha'à ni n̄i wè koòntè, ¹⁰ wa njwi mə à ka ȳi z̄i a ŋkwɛrè ñigha'à ni bo bi àghu'usè a mbo bè bi, a mbo bè bits̄im̄ b̄i mə bi b̄i yi aa. N̄i ka ȳi k̄i bə b̄i m̄o'c a t̄i bo maa njwĩ nloŋ mə n̄i lɛ mb̄i ntoò ya mə b̄i'ĩ lɛ nzi ni yu a mbo bù aa. ¹¹ A b̄è ñji'ĩ ànnù ȳi mə b̄i'ĩ tsà'àtè n̄i Nwĩ a ŋgɔŋ b̄inòò bits̄im̄ ŋwa'atè n̄i ghuu ghu aa, mə tá Nwĩŋgɔŋ yi'inè à gh̄irè ghuu tá ni ku'unə ni b̄è b̄i mə à twòŋ aa, ŋki ñghirè mə ñnnù j̄i siḡinè j̄i mə n̄i kà'a mə ni ka ki gh̄irè a m̄m̄ àb̄iint̄i aa, tá à fa a mbo bù a njim̄ m̄idà'a mi. ¹² Ma mùu ajàn tá gh̄irè mə tá ĩkum Yesu Kristo tá i tswè ni ñigha'a a mbo bù, tá ni ki ŋkwɛrè ñigha'a ghu mbo, a njim̄ àb̄òŋənt̄i Nwĩŋgɔŋ ȳi'inè abò'c Mmà'àmbi Yesu Kristo.

2

Ñgàŋkibàa wà

¹ Ñghɛɛ n̄i ajàn ȳi mə Mmà'àmbi Yesu à ka ȳi bũ mb̄i tá b̄i'inè ghotè a mboo yi aa, b̄i'ĩ bu'u mbo a mbo bù mb̄a b̄il̄m̄ bi'i, ² n̄i tsuu mmà'àtə mə tá izwi ji m̄o'c kè ñighàa n̄i tsu mə n̄i kwɛrə, kè àŋwà'ànè ȳi mə bi swoŋ mə a lo a mbo b̄i'ĩ ñswoŋ ni mə Njwĩ Mmà'àmbi ya i z̄i m̄è aa, tá à waŋsə mb̄urè m̄itsyè muu, kè ŋk̄i n̄tsigè m̄int̄i muu b̄è. ³ N̄i tsuu m̄à'àtə mə tá ñu a bwe'esè ghuu a ni m̄ánj̄i ȳi tsù; ñloŋ mə kaa Njwĩ Mmà'àmbi ya kaa mbè i wa'à z̄i t̄i gh̄è noò at̄i atu wa mə bè ka ki tuu Nwĩ aa, à fòò m̄è ñzi. Tá ŋu wa ȳi a si n̄òŋsè Nwĩ ləə, yu wa ȳi a tigè ñghɛɛ a mbwɛ aa, tá à ki mfe'ɛ n̄i ñsi n̄i ñs̄i. Yu wa ȳi mə Nwĩ à kà'a m̄è mə yu ka ȳi tsə ñgi'i ghu nu aa.

⁴ A ni yu wa ȳi mə à ka ȳi ki to n̄i Nwĩ i tigè ñghɛɛ n̄i ìb̄iinù ȳi mə yu tsyatə ñjòò ts̄im̄ j̄i mə bi twoŋə ni b̄inw̄i, kə mə bi m̄i aa. A gh̄irè maa ajàn aa a b̄aŋnè ñtigè ñligè aləŋə yi a ndàmà'a Nwĩ ñtigè nswoŋə ni mə yu mbè aa Nwĩ. ⁵ N̄i si wa'atè mə à ni ànnù ȳi mə m̄è lɛ nswoŋ a mbo bù wa noò mə b̄i'inè lɛ n̄tswe aa ɛ? ⁶ Ts̄its̄ɔŋ n̄i z̄i ànnù ȳi mə a tswa n̄i ñgàŋkibàa Nwĩ gh̄u mə tá à tsuu z̄i aa. A yu'utə aa noò ȳi mə Nwĩ à kà'a m̄è ñləə mə tá à fe'ɛ n̄i ñsi n̄i ñs̄i aa. ⁷ Wa ìfà'a ñu at̄iitu maghù, i t̄è'è m̄è ñloginè n̄i àlò'òsè. A ki mbè tsi'ĩ yu wa mə a k̄inè

yi aa mæ a għiræ mæ tâ à tsuu fè'è nî ñsi nî ñsî i ywe'e a noð yî mæ yumbonj à ka yî lò yi aà.

⁸ Maa noð mæ à ka yî tigæ fe'ε nî ñsi nî ñsi aa, tâ Mmà'àmbi Yesu Kristo à zwiwæ yi nî àzwî ntsu yi, ñtsew ngi'i ghu nu ni nigha'à ni wa noð mæ à ka yi fe'ε aà, ⁹ Nòò ñzi nganàtùtu maghù à ka yî kù'u aa, tâ mifa'à mæ Satan tâ mî ka nghæe nî mbii tsi'i nî miti mî wè, tâ ìlensè mbwe'esè bo bì ìnnù jî yëyeræ mbwe'esè i ka mfe'ε. ¹⁰ Ìnnù jî bi i ka yî ki fè'ε bwe'esè aa bè bii mæ bi tswe nî mbwe aà, ñlonj mæ bo le ntuu a ñkònjê ànnù ñikonj ta yweene aà. ¹¹ Ma mùu ajàn, Nwìngòn a toð nî àfèsè yî tii mæ tâ bo ka mbii nî ìnnù jii mæ à ni àbàñnønnù. ¹² A għiræ maa ajàn aa mæ tâ bè bii mæ bi si ànnù ññkonj bii, mbanjne ñkònjê nî ñghirè ìnnù jii mæ kaa i si tsinè aa, tâ bì yî ñkuu isa'à.

¹³ La bii'ï tswe nî ñka mfa miyà a ngòn bìnòò bîtsim ñlonj ghuu, bilim bi'i bii mæ Mmà'àmbi à kònj aà, ñlonj mæ Nwìngòn à le ntso'w ghuu ñloginè aa tsi'ï a ñlòginè, mæ tâ nî yi nyweene, ntsya ni ajàn yii mæ Azwî Nwî a si'ï ghuu mæ nî laa, bo bì ajàn yii mæ nî bii nî ànnù ññkonj aà. ¹⁴ A nî ñji'ï ànnù yî mæ à le ntwonj ghu ñtsya aa a ñjim ñtoð yî'ï yî ñsiginè ya, mæ tâ nî yî ñkweræ nigha'a ni Mmà'àmbi yî'inè Yesu Kristo. ¹⁵ Mbèe mæ a bè ma mùu ajàn aa mba bilim mbá, nî tæ nti nî ìnnù jii mæ bii'ï le ndi'ï a mbo bù ñlonj Kristo yii mæ bii'ï le nswonj bè nî ñtsù, kè ñwa'anè bè ñwà'anè aà.

¹⁶ Tâ Mmà'àmbi yî'inè Yesu Kristo, ni Taà yî'inè Nwìngòn yii mæ à le ñkònjê yî'inè ñtsya a ñjim àbònjenti yî ndiintè nî ghuu a ngòn bìnòò bîtsim, ñkii ñghirè ni mæ tâ nî ñka mbe nî ìlonj yii mæ i ka yî zî aa, ¹⁷ tâ à tigæ nlè'ètè nî manti muu, ñka ñghirè ni mæ tâ manti muu ka mfi'isè ni mighàà mî siginè ñkii mfa'a nî ìnnù jî siginè.

3

Nî ka ntsatè nî Nwî ñwa'atè nî yî'i

¹ A lwî'isè a bilim bi'i, nî ka ntsà'atè nî Nwî ñwa'atè nî yî'i, mæ mbè ñtoð Mmà'àmbi ya i ká ñghæe nî mbii ñka nseene niti, ñka ñkweræ nî nigha'a a ajàn yii mæ i le ñki ñkweræ a titi bù aà. ² Nî kii ntsa'atè nî Nwî mæ tâ à kweræ yî'i a mbò ñgãñ ab'inti bo bi ngãñghirè ìnnù jî bî, ñlonj mæ kaa ñu ñtsim kaa à burè ti ntoo ya bii aà. ³ Lá Mmà'àmbi a lèe ñkà'á yî, à ka ññ miti a nu bù i kii be ghuu a mbo ñu mbù'u ìnnù jî bi wá. ⁴ Mmà'àmbi a għirè bii'ï nanjè ñzi a laa mæ ni għirè ñkii ghæe nî mbii a għirè ìnnù jii mæ bii'ï swonj a mbo bù aà. ⁵ Tâ Mmà'àmbi tâ à tsyasè ghuu tâ nî ku'usè nzi àkònjè Nwî bo bì àtanjenti Kristo.

Ajàn yii mæ bii'inè tswe nî ñka mfa'a aà

⁶ Bilim bi'i, bii'ï swonj a mbo bù nî Ikum Mmà'àmbi Yesu Kristo mæ nî ka ntsu'utè bilim bi'inè bii mæ à ni bîbwèrè kaa ñki'ï nî ìnnù jya mæ bii'ï le ndi'ï mbo bo aa yònè aà. ⁷ Bù bimbøn nî zi tsi'ï siginè mæ nî tswe nî ñka ñghirè ìnnù juu aà tsi'ï ajàn yii bii'ï le si għirè aà. Nòò wa mæ bii'inè le ntswe aa, kaa bii'ï le ñki'ï bîbwèrè bè. ⁸ Kaa bii'ï le ñki'ï ayòð tsu a mbo ñu kweræ ti twú. Bii'ï le si bãnjè mfa'a ñkii nwuginè, mfa'a ni asi'inè bo bi a nitugè, mæ mbè bii'ï tsuu ló bè abè'è a nu ñu ñibù ghù. ⁹ Bii'ï le si għirè ma mùu ajàn kaa ki'è bè aa mæ ka bii'ï le ñwa'á nî àdà'à tswè a mbetè mæ tâ nî diintè yî'i. Bii'ï le si għirè ma

mùu ajàṅ aa tá à bə alənsə a mbo bù mə tá nì ka nyoṅ. ¹⁰ Nòò wa mə bí'inè ɛ ntswe aa, bí'í ɛ si swoṅ a mbo bù mə, “Nù yíi mə à tùú nìfà'a aa, tá à tsuu kíi kí ji.” ¹¹ Bí'í swoṅ laà aa nloṅ mə bí'í yu'u mə bíbwèrə bí tswe a titii bù kaa kí'ì nì ànnù tsu fa'à ntsyatə ḡka ḡghaa nnìṅ nì mintsú myaa a nì ìnnù bə. ¹² Nì Íkúm Mmà'àmbí Yesu Kristo, bí'í swoṅ a mbo bə ma bú, ḡwa'asə nì waa mə tá bo ka mfa'a ifà'á waa nì n̄bɔɔnə, ḡka mfa'a tá kí kwèrə ayoo yíi mə bo ka kí ji aà. ¹³ Lá, a mbo bù, bílím bí'í, nì tsuu ló kaa a ḡghìrə ànnù yíi mə a ku'unə aa bə. ¹⁴ Mbə ḡu yí mɔ'ɔ a tswe ḡhu a titii bù mə kaa à si ntoo yú mə bí'í too fàa a múm àḡwà'ànə yulà aa yu'unə. Mbə a bə maa ajàṅ, nì lənsə yí, n̄tsuu nì ànnù a ḡghìrə bu bo ló tswe, ta tá àtú yí á dirə. ¹⁵ Lá tá nì tsuu yí lógə tsó ḡḡàṅkibàá ḡhùù bə. Tá nì baṅnə ḡwà'àsə yí tsó n̄dím ḡhùù.

Mìghàà mí n̄l̄wí'isə

¹⁶ Tá Mmà'àmbi m̄bɔɔnə yumbɔṅ à fa m̄bɔɔnə a mbo bù a ḡḡòṅ bìnòò bítsim, a nì bím̄ánjì bítsimə. Tá Mmà'àmbi tá à tswe a mbo bù bítsimə. ¹⁷ Tsi'í nì àbó ya məmbɔṅ, a ḡwà'ànə mə ḡḡwa'anə ma mulà mìghàà ntsà'àtə nì ḡhuu. Á nì àjàṅ mə mə san ḡḡwà'ànə tsim aà, ḡkí mbə ajàṅ mə mə ḡwà'ànə aà. ¹⁸ Tá ìbɔṅ Mmà'àmbí Yesu Kristo tá ì tswe a mbo bù bítsimə.

Aṅwà'ànè Paul yi ntsyàmbii a mbo TIMOTI

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ḡwà'ànə Paul a mbo Timoti. Timoti à le mbə múnḡwà'à yī mə à le mbə Krisən nlo a Lystra. Ndè yī à le mbə ḡu baYuda lá taà yī a bāḡnè nḡbə ḡu baGrikia (fà'à 16.1-3). Timoti à le mbii Nwī, ḡnanḡə ntswe nī àbīintīi nłḡinè aa a múnḡkhə nlonḡ mə maà yī bō ḡdè yī bo le mbə bāḡḡyè bī abīintīi aà (2 Tim. 1.5). Paul à le ntsyà nłḡḡ yī a Lystra wa noò mə à le ḡḡhèc akòrè nḡtəə nī afà'á yī yī ntsyàmbīi, ḡḡetə yī bo yu tigè mfa'a ḡkarə (1.3) à lḡḡè yī nī mú yī “yī ànnū nḡḡkonḡ a mùm àbīintīi” (1.2).

Paul à le mà'atè Timoti a Efeso ḡka ḡḡhèc a Macedonia aa nłèè Timoti mə tá à tswe ḡhu ḡka nlentə ḡḡhotè baEfeso yá. Paul a tigè ḡḡwà'anə ḡḡwà'anə jī baa ḡhu mbo ndi'itə nī yī ḡhu a nī ifà'á yī a ḡḡhotè. Bī twonḡ ḡḡwà'anə ma jū jī baa mə à le ḡḡwà'anə a mbo Timoti bo bī yī mə à le ḡḡi ḡwà'anə a mbo Titus aa nī “ḡḡwà'anə bīpastro” nlonḡ mə i ḡhàà nlonḡ aa atufà'à bīpastro, ḡnansə swonḡ nī mbuu bə bīi mbə bī lèè waa nī bīpastro aà.

A ḡwà'anə a ntsyàmbīi aa a ḡwà'asə yī nlonḡ ḡḡḡḡndi'innū mbwe'esə, mə tá à swonḡ bī kentə (1.3). Bè ma bú le sī dī'ī nī mə nḡoo jīi mə bī yə fàa a atu nḡyè aa i tswe nī ìbī. Mbè ḡu a yweenə aa tsi'ī ajāḡ yīi mə mbə a tswé nī mḡtsyè mīi mə mi le nḡtswe alò'əsə, bo bī ajāḡ mə mbə a ka nḡonḡ bīnḡḡsə bī mɔ'ɔ, kaa wa'a nī mbuu mīi mi mɔ'ɔ jī, kaa ḡḡi'ī kī ḡyɔ'ɔ (4.1-5).

Paul à le ḡḡwà'anə ḡhu mbo a ajāḡ mə à ka kī tɔ'ɔ bītsyàsə aà (3.1-13) bo ajāḡ mə bī tantə innū ḡḡhotə múm ḡḡhòtə aà. Ndi'itə Timoti ḡḡkī ndiintə nīi mə tá à bə ḡḡḡḡfà'a yī ḡsḡḡinè, ḡndi'ī nī ànnū yīi a ku'unə aa, tá àkòrè nizī yī tá à laa, tá à bə figə a mbo bə a nī innū tsim (4.11-16).

Bī yatè aṅwà'ànè yū aa laa:

1. Nji'innū aṅwà'ànə yuà 1.1-2.
2. Adi'itə nlonḡ ḡḡhotə bo bī bītsyàsə 1.3—3.16
3. Adi'itə a mbo Timoti nlonḡ àfà'á yī 4.1-6.21

Atsà'atə Paul a mbo Timoti

¹ Aṅwà'ànè yū a lo aa a mbo mə Paul yīi mə mē nī ḡḡḡḡntoò Kristo Yesu nḡonḡ nī ḡndi'ī Nwī ḡḡḡḡwèensə yī'inè nī yī Kisto Yesu yīi mə bī'inè bə aà. ² ḡḡhèc nī a mbo Timoti, mú ḡhà yī ànnū nḡḡkonḡ a múm àbīintīi. Tá Nwḡḡḡḡnḡ Tà nī Kristo Yesu Mmà'àmbi yī'inè fa ìbḡḡ Nwī, nī ḡḡko mḡḡḡḡ Nwī, nī nḡbḡḡḡ Nwī a mbo wò.

Paul a wa'asə Timoti nlonḡ bə bīi mə bī dī'ī innū mbwe'esə aà

³ Ajāḡ mə mē le sī ḡhèc a Macedonia aa mə le mbu'utə mbo a mbo wò mə tá ò tswe a Efeso tá swonḡ a mbo bə bī mɔ'ɔ mə tá bī tsuu ànnū Nwī yī dāḡ i kī dī'ī. ⁴ Swonḡ a mbo bo mə tá bo tsuu lḡḡè noò wàà i ḡhènsə a nī nḡyàlà'à bo bī a ḡka nḡonḡtə mīwàà mī ḡḡwè'è bə mīi kaa ndùu waa sī lwī'ī aa, nlonḡ mə ma jyaà innū i ḡḡhèc aa mə tá bə ka

ɲwa'atə bə ɪnnu ʒii i zi a atu bo bo swuɲnə ghu, mbaɲnə mmà'atə annu ʒii mə Nwɪŋgɔŋ a mɪrɪsə yɪ'inə ghu, mə tã bɪ'inə aa nzi a mɪm ɔ̀biintɪi aà. ⁵ Nʒi'ɪ annu ʒii mə mə swoŋ annu ma yu aa à ni mə tã bɪ'inə ka ɲkɔŋnə bɪ'inə ni bɪ'inə nɪ àkɔŋnə ʒii mə a lɔ aa a mɪm ntiɪ yɪ lãà bɔ̀ ntiɪ ʒii mə i sa'a nɪ bə aa, ʒii i laa, nɪ ɔ̀biintɪi annu nɪŋkoŋə. ⁶ Bə bɪ mo'ɔ bɪ mǎ'atə mə ma juu ɪnnu, ntiɪgə ɲjɪŋə, ɲgɬe ɲkuu ni mɪghàà mɪ swuɲnə mɪ adàŋə dàŋə, ⁷ nɔ̀ɔ ni mə bo bə ɲgǎŋndɪ'i nɔ̀ŋsə tɪ ghə mə bo zɪ ɔ̀nnu ʒii mə bo swoŋ aa atú yaa a laa ghu, tɪ ghə mə atú yaa a ki nlaa nɪ ɔ̀nnu ya ʒii mə bo dɪ'i nɪ tɪi aà.

⁸ Bɪ'inə zi mə nɔ̀ŋsə à bɔ̀ŋ aa, mə mbə ɲu à ka mfa'a ni ghu a ni mǎnʒi ʒii à tswe nɪ mǎf'a ni ghù aà. ⁹ Nloŋ mə bɪ'inə zi ma yu à laa, mə kaa bɪ le ɲki'ɪ nɔ̀ŋsə ghɪrə aa a mbo bə bii mə ɔ̀nnu yaa a tsinə, bɪ le mbaɲnə ɲghɪrə aa a mbo ɲgǎŋwo nɔ̀ŋsə bo bɪ ɲgǎŋatɪi atu, bo bɪ a mbo bɪtɪ bo'ɔ Nwɪ, ni ɲgǎŋghɪrə ɪnnu ʒi bɪ, ni a mbo bə bii mə kaa bɪ sɪ laa, bə bii mə bɪ bəgɪtə Nwɪ aa, ni a mbo bə bii bɪ zwitə bɪtaà byaa aa, bo bɪ bə bii mə bɪ zwitə bɪmaà byaa, ni bə bii mə bɪ kee bə, ¹⁰ bo bɪ a mbo ɲgǎŋatsùurə, bo bɪ a mbo mǎbǎŋnə nɔ̀gə mǎbǎŋnə, ni ɲgǎŋyərə bə, nɪ ɲgǎŋtsweɛ ɪbǎŋnənnu, ni ɲgǎŋkàá ɔ̀bǎŋnənnu, bo bɪ a mbo bə bii mə bɪ ghɪrə ɪnnu ʒi mo'ɔ ʒii mə kaa i sɪ ku'unə nɪ ɔ̀nnu Nwɪ yɪ annu nɪŋkoŋ aà, ¹¹ kaa ɲki'ɪ yɔ̀ŋə nɪ nɪgha'a ni ntoo yɪ nɪsɪɲnə ya nloŋ Nwɪ ʒii mə bɪ'inə gha'asə aa, ntoo ya mə à nɪŋə a nɔ̀rɪnəbo mə aà.

Paul à fã mǎbɪ'ikə nloŋ ɲko mǎlɪŋnə Nwɪ

¹² Mə fa mǎbɪ'ikə a mbo Kristo Yesu Mmà'àmbɪ yɪ'inə ʒii a fa mida'a a mbo mə nloŋ mə à le nyə gha mə ku'unə mə mbə mə fa'à a mbo yu nɪ ntiɪ ghá tsɪm, a tso'ɔ gha a mum ɔ̀fà'a yu aà. ¹³ Ka mə à le mbə a mǎbɪ mə bəgɪtə nɪ Nwɪ, ntsɔ'ɔ nɪ àkɔrə Kristo ɲkɪi mbəgɪtə niɪ aa, lá à le ɲko mǎlɪŋnə ghà, nloŋ mə mə le sɪ ghɪrə aa ni bù'ù, kaa mburə tɪ a Nwɪ bii. ¹⁴ ɪbɔ̀ŋ Mmà'àmbɪ yɪ'inə i le naŋsə nswi'inə nloŋ ɲgaa yà, nɪ ɔ̀biintɪi, nɪ àkɔŋnə ʒii mə a tswe a nu Kristo Yesu aà.

¹⁵ Nɪghàà nɪlã ni təə, ɲku'unə a mbii tsi'ɪ nɪtsɪmə: Mə Kristo Yesu à le mǎf'è fàa mbi aa a nyweensə ɲgǎŋghɪrə ɪnnu ʒi bɪ, mə bə ntsyambɪi a titɪi bo. ¹⁶ Lá ɲjɪ'ɪ ɔ̀nnu ʒii mə Kristo à le ɲko mǎlɪŋnə ghà ghu aa i bə mə, tsi'ɪ tso ntsyambɪi ɲgǎŋghɪrə ɪnnu ʒi bɪ, tã Yesu Kristo tã à dɪ'i annu ntswântɪi yɪ ya mə a kɔ'ɔ ntsirə aa a nu mə tã à bə alənsə, a mbo bə bya bii mə bɪ ka nɪŋ mɪntɪi myaa ghu nu ta tswe nɪ ntswəntɪi ʒii i lwɪ'i nɪŋkoŋ aà. ¹⁷ Tã nɪgha'a nɪ àghu'usə, tã tswe a mbo Mfɔ̀ ɲgù'u ɲgu'u, tɪ kwó, ʒii bɪ sɪ yə aa, mə à ni Nwɪŋgɔŋ yu yɪgə aa, nɔ̀lwɪ'ɪ nɪŋkoŋə. Amen.

¹⁸ Timoti, mú ghà, mə nɪŋ nɔ̀dɪ'i yulà a mɪm nɔ̀rɪnəbo wò, ʒii mə i yòŋə nɪ nɪghàà niɪ ɲgǎŋntoò Nwɪ à le nswoŋ a mǎbɪi aà, nya mə ni le ntsɔ'ɔ gho aà, tã nɪ ghɪrə mə tã ɔ̀ ka naŋsə nto ntsò yɪ sɪɲnə wa ni nu. ¹⁹ Naŋsə ntswa ɔ̀biintɪi, nɪ àlãa ntiɪ; bə bɪ mo'ɔ, ntsya a nɪm ajàŋ mə bo tuu mə àlãa ntiɪ aa, bə bɪ mo'ɔ bɪ mǎ'è mə ɔ̀biintɪi yaa a ghɛɛ ɲkoŋə a ɲki. ²⁰ A titɪi bə ma bù Hymenaeus ni Alexander bo tswe ghu, bo bii mə mə fà mə a mbo Satan mə tã bo yəgə nzi mə kaa a sɪ ku'unə a mbəgɪtə Nwɪ.

2

Ajànə boŋ nğhòtə tsà'atə Nwĩ aà

¹ Annù yí wè yíi mə a tswe ghu aa a bə mə mə di'itə ghuu mə nàa mbu'u mbo a mbo Nwĩ ntsa'atə nĩ Nwĩ, nwa'atə nĩ bə bí mɔ'ɔ, nki mfa nĩ mbi'ikə a atu bə bitsimə, ² a atu bifɔ, bo bi bə bí wè bitsim, mə mbə bi'inə ka mboɔ nɛ'esə ntswe, nki ntswe nĩ mboɔnə a múm ntswénti bi'inə, a nka mbo'ɔ Nwĩ nki mbo'ɔtə nĩ bə a nĩ nğɔŋ bĩmànji bi'inə bí tsimə ³ Ma yú ànnù a boŋ nku'unə a nsi mi'i Nwĩ, Nğanywèenə yí'inə ⁴ yíi mə a kɔŋ mə tá nğɔŋ bə bitsim yweenə, nzi annù nĩnkoŋ nloŋə Nwĩ, ⁵ nloŋ mə Nwĩngɔŋ à naa tsi'i yí mɔ'ɔ, nù ma wa a bə aa Kristo Yesu, ⁶ yíi mə à le mfa ibi nù yi a nĩ mitsu'unə mi atu mi bə bitsimə. Nòò Nwĩ à lèè nku'u a ghìrə a fè'è nlaa nĩ nsi nĩ nsi. ⁷ Aà nji'i ànnù yíi mə Kristo à le ntsɔ'ɔ gha ghu mə mə ka nswonə annù yí, nki mbə nğanytoò Kristo, mbə ndi'innù a mbo bitizi Nwĩ, a múm àbiinti nĩ ànnù nĩnkoŋə. (Wa mə swonə aa tsi'i ànnù, kaa mə si aa innù tswɛɛ.)

Annù yíi mə a ku'unə a mbó mbàŋnə bo bəngyè mə bàa nğhirə a múm nğhòtə aà

⁸ Ma mùu ajàn, mə lɔɔ mə, a nĩ nğɔŋ idigə tsim, tá mbàŋnə ka ntsa'atə Nwĩ, nɛɛ nĩ mbó myaa mii mi laa, a ndəŋ, ntsuu ntoŋ ki lwisə, nki ntsuu ki yɔŋə.

⁹ A nki nğhɛɛ ghu, tá bəngyè ka nwe'ɛ nù jyaa tá i ku'utə, a nĩ mánji mɔtsyè, kaa nki'i itú jyaa ka mba'à, nki ntsuu njoo jii bi nanɔ nĩ àti gold aa ki wɛ'ɛ, kə bə mbum njoo atindùu jii bi twonə nĩ pearl aa, ntsuu itsə'ə atindùu ki wɛ'ɛ, a ndi'i ajàn mə bo boŋ a nyə aà, ¹⁰ mbəŋnə nka nğhirə nàa innù jì siginè, jii i ku'unə a mbo bəngyè bii bi bii mə bo bo'ɔ Nwĩ aà. ¹¹ A ku'unə mə tá məngyè à ka nyəgə innù tsi'i àtsi tsi, nka yu'unə a nĩ bĩmànji bitsimə. ¹² Kaa mə si gha bii mə tá məngyè à ka ndi'i annù, kə nki ntswe nĩ àdà'à a atú mbàŋnə, tá à ka tswe tsi'i àtsi tsi. ¹³ Nloŋ mə bi le mfòò nnanɔ aa Adam ti Eva. ¹⁴ Kaa bi le nki'i aa Adam bwe'esə. Bi le mbàŋnə mbwe'esə aa məngyè wa a tigə nwo nɔŋsə Nwĩ. ¹⁵ Lā məngyè à ka yí yweenə tsya aa a njim nɔwe bɔɔ, mə mbə a ghɛɛ nĩ mbii nĩ àbiinti, bo bi àkɔŋnə, nki nlaa, nğhirə nĩ innù aa a nĩ mánji yíi à kù'unə aà.

3

Ifà'à bilii bi ndánwĩ a múm nğhòtə

¹ Nighàà nùlà nĩ təə, nku'unə a mbii: Mbə nù a ka nyə'ətə a mbə ndi' ndánwĩ, boŋ a yə'ətə aa nka mfà'à ifà'à yí siginè. ² Lā tá ndi' ndánwĩ à bə nù yíi mə mbə bi wa'á ifirə yi ka mfa, tá à ki mbə nù məngyɛ mɔ'ɔ, mbə atsikə nù, mbə nù yíi a tsyèsè nii, mbə nù yíi mə kaa à si nduu nù yi swi'i, mbə nù yíi mə a kwɛrə bigi, nki mbə nù yíi mə mbə a di'i ànnù, ³ kaa ki'i nĩ mɔlù'ù nò mbaanə, kaa ki'i nĩ fikɔrə tó mbəŋnə mbɔnə, kaa ki'i nĩ àyɔŋ kɔ'ɔ, kaa ki'i nka bə si'i ki nkoŋə. ⁴ Tá à bə nù yíi mə a sa'a ndá yí i siginè, nğhirə nĩ mə tá bɔɔ bi ka nyu'unə nki mbo'ɔtə nĩ bə a idigə tsimə, ⁵ nloŋ mə mbə nù a tsuu nsa'a à ndá yí zi boŋ mbə a tigə nlentə nğhotə Nwĩ aa mə akə aa ɛ? ⁶ Tá à tsuu nù yíi mə à ghèsə mbii Kristo tsi'i bii aa bə, boŋ à ka ki nɛɛ

ibè'ê ji ni kàntèrè, i tigə wó a njo tsó Devil. ⁷ A nghèe nì mbii, tâ à bə n̄u ȳi mə bābɛɛ beentə nii tsi'í sigìnə, tá tá bì wa'à lò ñka ngahaantə nii tá à wo a ñkirè Devil.

Bikwetə a múm ñghòtə

⁸ A ki mbə ajəñə mə bikwetə bi ñghotə bi tswe nì mbə bè bii bə bo'c waa, kaa ñki'í nì mighàà mi mbaa ghàà, ntsee b̄inono kii bə, kaa ñki'í nì ñjoo ñkòbè ghotə. ⁹ Tá bo nañsə ntswa annù n̄ñkon̄ ya ȳi mə bi di'í mē a fe'è ñlaa aa, nlon̄ə abiintīi aa n̄i àlaa nt̄ī. ¹⁰ Bi tswe nì m̄foo nywe'etə waa, bɛɛ mə bo di'í mə kaa bo si n̄i àlò'ò tswé, bi ma'atə bo tigə m̄fa'a a múm ñghòtə tsi'í tsó bikwetə. ¹¹ A ku'unə mə tá bāngyē byaa ki mbə bē bii mə bə bo'c, kaa ñki'í n̄i ñgi'í n̄i ñkum bē tá, lá m̄bañnə mbə itsikə bē, m̄fa'a n̄i ñgòñ innù tsim n̄i nt̄ī waa tsimə.

¹² A ku'unə mə tá ñkwetə ñghòtə a bə n̄u m̄angyē mò'ò, ñka ntswa ndá ȳi bo bì bo'c bi sigìnə, ¹³ Nlon̄ə mə bikwetə bii bi fà'a ifà'á waa sigìnə aa, bo təə n̄i àbwarə ȳi sigìnə, ñki ntswe ni àtəñənt̄ī a múm àbiintīi yaa a nu Kristo Yesu.

Annù ȳi ləəntə ȳi wè yá

¹⁴ Mə ka z̄i a mbɛɛ wò a ni mú àt̄ī noò, lá mə ñwà'ànə añwà'ànə yú a mbo wò aa a ndi'itə wò, ¹⁵ tà mbɛɛ mə te'ɛ ntigə a nz̄i, ò z̄i àjàñə mə a ku'unə mə tá ò ka ñghirə innù a múm ñgwè'ɛ Nw̄i aà; ma yú à ni ñghotə Nw̄i wa ȳi mə à tswe nt̄ī aa, mbə ntə'è nda, ñki mbə ñgò'ò àtsənda ȳi nt̄insə, mə ì tswa annù n̄ñkon̄ə aà. ¹⁶ Kaa à si annnù mə mbə bi ligitə bē, mə, ànnù ajəñə mə b̄i'inə ñgha'asə Nw̄i, ȳi mə à ləəntə a mi'í bə aa, à n̄i ànnù ȳi wè, ànnù ma ya a bə mə le, A le nz̄i a ni m̄arè ñu m̄isòñ

Azw̄i Nw̄i a di'í mə ànnù ȳi le ntsinə

baangel bi yə ȳi,

bi swon̄ə ànnù ȳi a itoo itoo,

bə fāa mbi bi ññ nt̄ī waa ghu nu,

Nw̄iñgòñ a logè ȳi ñko'c ñghɛɛ ni ghu a aburə ni ñgha'á.

4

Bìdi'í binnù bi mbwe'esə

¹ Lá Azw̄i Nw̄i a swon̄ə a laa mə à ka ȳi ki bə a noò ñjim tá bè bí mo'c ma'atə àbiintīi ya ntigə nyu'u nàa innù izw̄i j̄i i bwe'esə bē bo bì innù j̄i mə b̄idemon di'í aà. ² Nḡañabagilè j̄i mə m̄int̄ī myaa mi kwò mə tsi'í tsó bì to'c n̄i mo'c aa, baa ȳi tigə ki sèènsə n̄i innù ma j̄u. ³ Bè mə bú bì di'í ni mə kaa a si ku'unə a nyo'ò, kaa wa'à ki ñku'unə a ñji n̄bbuu miji mi mo'ò. Lá a mbuu miji ma j̄u aa a le nañsə Nw̄i mə tá bè bii mə bi bii Nw̄i aa, ñki bə bē bii mə bi z̄i mə annù n̄ñkon̄ə aa, tá bì ka ñji m̄fa n̄i m̄bi'ikə a mbo Nw̄i. ⁴ Wa ñgòñ ñjòd tsim j̄i mə Nw̄i à le nañsə aa i boñə, tá bì tsuu ayòd tsu ki tuu mə mbə bi kwɛrə m̄fa m̄bi'ikə, ⁵ ñlon̄ə mə maa ajəñ, bi ghìrè mē miji mya mi laa ntsya a ñjim n̄ghàà ni Nw̄i bo àtsà'atə Nw̄i.

Ñḡañafà'a Kristo Yesu ȳi ñsigìnə

⁶ O bə fa ndi'í mà j̄u a mbo bilim b̄i'inə bya, boñ ò ka bə ñḡañafà'a Kristo Yesu ȳi ñsigìnə ñlon̄ə mə bi ko'c noò n̄i m̄ighàà mi ntoò Kristo

yii bi'inè bii aa, bo bi innù jì sigìnè jya jii bi'inè dè'i, ò kii òyonyè aa. ⁷ Lá tsuu ni annù tsu a nghìrè bu bi itàrè nyalà'à jii mē Nwī à sī ghu tswé aa ló tswé. Mìrisè ibii nù gho a ñka mbo'ò Nwī. ⁸ Ñka mìrèsè ñjãnu, a bòntè a ni mánjì yí mò'ò, lá ñka mìrisè gho a ni ànnù mbo'ò Nwī a bón a ni bímánjì bitsim ñlon mē a tswé ní ñkà'a nlon ntswéntii yii ì lwí'i ññkonj aa, tsítsònj bo bi a ni nòò ñlwí'i ñjímè. ⁹ Nìghàà ma nù ni tēè ñku'unè a mbii tsi'i nìtsimè. ¹⁰ Bì'inè nanjè ñgaansè ni mètí mī'inè, ñnwugè ní nù yì'inè aa a ntswe ní ntswéntii ma yú mē Nwī à kà'à aà ñlon mē bi'inè be, nte'è itú jì'inè a nu Nwī yii mē à tswé ntii aa, mbè yu wa yii mē à ni ngàñnywèensè bè bi tsim aà, ñnanjè bè aa ñgànywèensè bè bii mē bi ññ mīntii myaa a nu yu aà.

¹¹ Yè mē o swonjè innù ma jù ñkii ndi'i ní waa ghu.

¹² Tsuu ló mà'atè mē bè ka ntsa'a nòò nlon mē ò ni múñkhè aa bē. Bàñnè mbè figè à mbo bè bii mē bi bii Nwī aa, a ni nìghàà ni ntsú no, ni àkòrè nìzì yo, ní àkòñnè, ní àbiintii, ni àjànjè mē innù jo i laa aà. ¹³ Mbònj tâ mē zi, lògè noò ñka ntwonj ànwà'ànè Nwī a mbo bè, ñdi'itè ñkii ndi'i ní waa ghu. ¹⁴ Ka mfa'à ni mètèñnè mya mii mē Azwī Nwī a le mfa a mbo wò a ajàn mē ngàñntoo Nwī le ñkè'èné, wa noò mē ng hòtè bìlii bi ndánwí ya bi le nswonj innù a mbo wò ñki nònjè mbò myaa a atu wò aà. ¹⁵ Ka nghìrè ma jù innù nanjè mfa ibii nù gho ghu, tâ bè bitsim yè a ajàn mē o ghèè ní mbii aà. ¹⁶ Ka ntsyèsè ní ibii nù gho, bo bi ní innù jii o dè'i aà. Nanjè ntswa ñkwo ghu, ñlon mē ò bē ki ghìrè maa ajàn bonj ò ka yweensè ibii nù gho i kii yweensè bē bii mē bi yu'u annù yii o swonjè aà.

5

Ajànjè yii mē Timoti à tswé ní ñka ndi'itè bìlii aà

¹ Tsùu a nù ñdii ki tsè'è bē, bàñnè ñka ndi'itè nii tsi'i tsò ajànjè mē o ghàà a mbo taà ghò; ka nlonjè bòojòn tsi'i tsò bìlím bò, ² ñlogè bìlii bi bàngyè tsi'i tsò bìndé bò; lògè bòò ngòò tsi'i tso bijàantè bò, ñsi'i nlaa bu bo.

³ Ka mbo'otè bikwi'i bi bàngyè bii à nànjè mbè bikwi'i aà. ⁴ Mbè ñkwi'i màngyè a tswé ni bòò bi kè bòò bi bòò bi, a ku'unè mē tâ bòò bya foo ndi'i annù ya mē bo yègè a ñka nghìrè a múm ànnù Nwī aa a ngwè'è bo, tá kwi'inè ibònj a mbo bitaà byaa bo bimaà byaa nlon mē Nwīngònj a beentè ajànjè annù ma yú. ⁵ Màngyè yii mē à nànjè mbè ñkwi'i bi mà'atè yi a tswé yu yu aa, à nànjè nte'è amòòntè yi a nu Nwī, ñghèè ní mbii ñyè'è ni a mbo Nwī, ntsa'atè ní Nwī nítugè ní às'i'inè ⁶ Nghèè ní ñkwí'i yii mē a jì mbi aa, à tè'è mē ñkwo, ka mē à burè ntswe ntii aà. ⁷ Fa ndi'i mà yú a mbo bo, tá tâ bo wa'à ní ànnù yí ghàantè yí tsu a nu bo tswé. ⁸ Mbè ñù à tsuu ngàngwè'è jyaa ki lèntè, ñnanjè ntsuu yii ngwè'è ki lèntè, bèè bonj à mè'è mē aa àbiintii ya, ntingè mbu mbi'i ntsya ñù yii kaa à sī Nwī bii.

⁹ Ñwà'ànè tsi'i ñkūm ñkwi'i yii mē kaa à burè ti ilòò mighum mi nto'o tsyátè, yii mē à le ñki yò'ò aa tsi'i a ñumbàñnè yí mfuúrè. ¹⁰ Tá à ki mbè ñù yii mē bè nanjè nzi yi nlon innù jì sigìnè jii mē a ghìrè aa, tsi'i tsò ànnù ñko'o bòò sigìnè, ànnù ñkwerè bìgì, a ajàn mē à lèè ñsi'i mikòrè mi bē bi Nwī, ñkwetè bē bii mē bi tswé a ngi'i, ñki nanjè mfa ibiinù yi a ñka nghìrè innù jì sigìnè a ni bímánjì bitsimè.

¹¹ Tsùù ghò ìkùm ñkwi'i yïi mæ à bùrè a ni múnḡḡò aa ló ñwà'ànè, ñlòḡ mæ ìnnù jii mæ nḡyànù yï i yè'ètè aa, i ka ḡhìrè mæ tâ à lóḡ mæ yu bú yó'ò, mmà'atè a ñka mfà'à a mbo Kristo. ¹² Maa ajàn tâ bo tigè ñkkuu a njo, a mbo Kristo, ñlòḡ mæ bó wò mæ akàà yi mbii yïi mæ bo le ñwàrè bo bo aa. ¹³ A tɛ'e ntsuu bə la bə, boḡ bo yèḡè mæ a ñka ḡhènsè nòò, ñkkuu ni mīla'a mfɛ'è, kaa wa'a aa tsi'i ñḡhènsè nòò bə, bo kī mē ñyèḡè fiswoḡ, ñniḡè nī àbò yaa nī àfà'à badāḡ, ñḡhaa nī ìnnù jii mæ kaa bo sī nī ñḡhaa tswé, ¹⁴ Tsó mæ a bə laa aa, maa swoḡ mæ tâ bīkwī'i bii mæ bi burè ni bɔḡḡḡò aa, tâ bo bu nyó'ò, ñjwe bɔɔ, ñka ñlentè ndá jyaa siginè, ñtsuu ló fa abwarè mæ tâ ñḡāḡkibàà wa à ka mbèḡitè y'i'ìnè. ¹⁵ Nlòḡ mæ bī mɔ'ò bi tɛ'è mē mīfa'a nyòḡè Satan. ¹⁶ Tsítsòḡ, ñbè mǎḡgyè yïi mæ à bii Kristo mbə a tswe ni bə a ḡḡwè'ɛ yu mæ bi ni bīkwī'i, a ku'ùnè mæ tâ à ka ñkwetə waa; tâ bi tsuu ḡḡhotə ni àbè'è si'i si'i ló bə'èsə. Tā tā ḡḡhòtə zi ajāḡ mæ mbə i kwetə bīkwī'i bya mæ à nāḡsə mbə bīkwī'i aa.

Annù yïi mæ a bɔḡ mæ baa ḡḡhìrè a nu bīlī bi ndānwī aa

¹⁷ A bɔḡ mæ tâ bi nāḡsə ñka mbo'otə bīlī bi ndānwī bii bi fà'a siginè a ntsyàsə bə aa, ñki nnaḡsə ntsó'ò nī ifà'à waa, nāḡsə mbə bya bii bi nwùḡè nū yàà a nswòḡè annù Nwī bo bi a ndi'ì aa. ¹⁸ Nlòḡ mæ àḡwà'ànè Nwī a swoḡ mæ, “Tsùù ntsù mbòḡ kwèrə a noò yïi mæ i nwùḡè misaḡè aa.” Ñki mbu nswòḡ mæ, “Wa ḡḡāḡfà'á à tswe ni ñkwèrə ñkabè àfà'á yī.” ¹⁹ Tsùù ḡho ló bii annù yïi mæ bi niḡè a nū ñdīi ndānwī ti ḡhə mæ biyèfə bi baa kè bi tarə bi diintə. ²⁰ I ḡḡɛ ni bə bya mæ bi tīḡḡè a ḡḡhìrè ìnnù jī bi aa, ka ḡḡhàantə waa a nsi bə bitsimè tā tā àbùḡè bə yə ñka mbo'otə.

²¹ A nsi mi'i Nwī ni Kristo Yesu, ni baangel bii mæ bi tso'ò waa laa, mæ swòḡè a mbo wò ñkwantə mæ tâ ò ka ñlèə ma juù ñdī'ì, ñlentə nī ìnnù a ni mǎḡjī yïi à tsinè aa. Tsuu ló ḡhìrè annù tsu a ndi'ì mæ o sa'a isa'a ñjīmè. ²² Tsùù wāḡsə i kī nòḡsə mbò mo a atu bə, ñtsuu kīi ló niḡ àbò yo a nī àfānsənnù ḡhì dāḡè. Lèə mbīnnù yò tâ i laa. ²³ Tsuu tsi'ì ñkī bú kī nno, ka mbɔɔ no mīlu'u a múnstīrè ñlòḡ ñibùm no nya mæ ni ḡha'a mfa ḡḡi'ì aa ñki ñlòḡ ajāḡ mæ o ḡhòòntə ñḡḡòontə aa. ²⁴ Ifānsənnù bə bī mɔ'ò i nāḡsə mfɛ'è ñtəə bi yə, ñdī'ì ni mæ ñjò i tswe a abāa bo, lá ìbi bə bī mɔ'ò bi tigè ñyè aa bə a ñjīmè. ²⁵ A kī mbə ajāḡ mæ ìnnù jī siginè jī mɔ'ò i kīi mfɛ'è ñtəə bi yə. I laa bə tɛ'e tsuu fɛ'è təə bəə boḡ kaa mbə i wa'à tsi'ì a adīḡè ló'òsə tswé.

6

Annù ñlòḡ ìbù'ù

¹ A bɔḡ mæ tâ ìbù'ù tsīm i zi mæ a ku'unə a ñka mbo'otə bītaà byaa a nī ìnnù tsīm, tâ tâ ñù tsù à tsuu ló bèḡitè ikum Nwī kō annù Nwī ya mæ bī'ìnè di'ì aa. ² Ìbù'ù jii mæ bītaà byaa bi nī ñḡāḡmbii Kristo aa tsee waa kī tsa'a ñlòḡ mæ bo bo tigè aa bɔɔ bi ma aa; mbaḡḡè ñka mfa'a ifà'á waa ni mǎḡjī yïi à kù'ùsə mbòḡ aa, ñlòḡ mæ bo fà'á aa a mbo bə bii mæ bi bii Kristo bo kī ñkoḡè waa aa.

Annù ndi'ì ìbaḡḡənnù bo bi àfù'ù

Ka ndi'i nkii nswonɔ aa tsi'i innu jua. ³ Mbɛ nu a ka ndi'i annnu yii kaa a si ku'unɛ ni nighaa ni annu nɛnkon nya mɛ a ni ni Mma'ambɛ Yesu Kristo aa, kɛ innu jya jii mɛ i si boontɛ a ni ndi'i nlonɔ annu mbo'ɔ Nwi, ⁴ nu ma wa a nɛe nu yi nki nluu ni annu kintɛrɛ, kaa wa'a aa annu tsu zi. Annu nɛe nu a tswe ghu nu aa tsɔ nighɔɔ, a kɔnɛ annu nswunɔ bo bi a nka yɔnɔ bo bi bɛ ni nji'i mighaa. Ajɛn ma yu a zi ni aghɛ'ɛnɛ bo bi ayatɛ, nɛghirɛ bɛ bɛgɛtɛ ni bɛ bi Nwi nkii nwa'atɛ ni imɔɔntɛ ji bi, ⁵ nki ntswe aa tsi'i a nka nyɔnɔ nkii nswunɔ bo bi bɛ bii mintii myaa bi'i si'i, kaa annu nikon kaa a wa'a a ntii bo tswɛ, bo wa'atɛ ni mɛ annu mbo'ɔ Nwi a bɛ aa manji mf'u'u nkabɛ. ⁶ Lɛ nka mbo'ɔ Nwi a zi ni abɛɛ yi wɛ, mɛ mbɛ bi'inɛ bii mɛ ayoo yi bi'inɛ tswe ni yu aa a ku'unɛ. ⁷ Nlonɔ mɛ kaa bi'inɛ lɛ wa'a ni ayoo tsu faa mbi fɛ'ɛ, kaa mbɛ bi'inɛ wa'a ayoo tsu faa mbi ki nlogɛ a noo yi bi'inɛ kwo aa. ⁸ Maa ajɛn mbɛ bi'inɛ tswe ni miji bo bi itsɛ'ɛ ji wɛ'ɛ bi'inɛ ka ndoritɛ. ⁹ Bɛ bii mɛ bi yɛ'ɛtɛ a mbɛ nɛnɛnkabɛ aa, ikwa'anɛ i yɛ waa, bo wɔ ni a mum itaa ji gha'atɛ, yɛ'ɛtɛ jii mɛ a ni ji ajintɛ aa i swunɛ ni waa mma'a, nlaɛnsɛ ni waa, nta ni nɛgi'a a nu bo. ¹⁰ Annu nkon nkabɛ a ni nɛnɛn yi ibi tsim i too ghu aa. Aa annu nyɛ'ɛtɛ nkabɛ si'i mɛ a ghirɛ mɛ mɛ ta bɛ bi mbo'ɔ mme'e abiintii yaa, nniɛ ila'a ji gha'atɛ a mum ntii bo.

Adi'itɛ mbo Timoti

¹¹ Lɛ a nɛhɛɛ ni wɔ, nu yi mɛ o bo'ɔ ni Nwi aa, ka nkɛ innu ma ju tsimɛ, nnaɛnsɛ nte'ɛ atɛ yo a ni annu nka nɛghirɛ innu jii i tsinɛ aa, annu a nka mbo'ɔ Nwi, abiintii, ni akɔnɛ, annu nka ntswa ntii, bo bi annu nka mɔnɛ. ¹² Ka nto ntsɔ abiintii yi siginɛ wɛ, ntswa ntswɛntii ti mɛ yi mɛ Nwi a lɛ fa a mbo wɔ fyɛ noo mɛ o lɛ ntɛ mbii a nsi mi'i biyɛfɛ bi gha'atɛ aa. ¹³ A nsi mi'i Nwi yi a fa ntswɛntii a mbɔ njoo tsim, ni a nsi mi'i Kristo Yesu yi a lɛ nnaɛnsɛ swonɔ annu nɛnkon a nsi Pontius Pilate, wa noo mɛ a lɛ si tso'ɔtɛ isa'a yi aa, ¹⁴ mɛ swonɔ a mbo wɔ nkwantɛ mɛ ta o lɛ ndi'i Nwi jya ta i laa, ni manji yi mɛ mbɛ nu a wa'a firɛ, nywe'e a njwi yi Mma'ambi Yesu Kristo a ka yi zi aa. ¹⁵ A ka yi fɛ'ɛ tsi'i a noo yi a ku'u aa, a ajɛn mɛ a lɛ Nwiɛnɛn, yi mɛ bi'inɛ gha'asɛ aa, a bɛ tsi'i yu mbɛ Mbu'utɛmbi, mbɛ mfɔ bifɔ, ni Mma'ambi bi mma'ambi. ¹⁶ A ni tsi'i yu yi a tswe nɛnkon, ntwe a mum nkɛ'a yi mɛ kaa mbɛ nu a wa'a ghu koontɛ, mbɛ yu yi mɛ kaa nu a lɛ nwa'a yɛ, kaa mbɛ wa'a ki nyɛ. Ta a tswe ni aghu'usɛ ni mida'a a mbu'utɛ bɛ nɛnkonɛ. Amen.

¹⁷ A nɛhɛɛ a mbo bɛ bii bi tswe ni nkabɛ faa mbi aa, nnaɛnsɛ kwantɛ waa mɛ bi tsuu nu jya ki nɛe, ntsee atɛ yaa a ni afu'u yi mɛ a tsyɛ tsyɛ aa ki te'ɛ, mbaɛnɛ nte'ɛ atɛ yaa a nu Nwi yi mɛ a fa njoo tsim ti linɛ a mbo bɛ mɛ baɛ nji ni nidorɛ aa. ¹⁸ Mɛ ta bo ka nɛghirɛ ibɔn ta afu'u yaa bɛ nɛghirɛ innu ji siginɛ, nka nnaɛnsɛ mfa kaa wa'a gitɛ ni abo, ¹⁹ maa ajɛn ta bo ka nlaɛ afu'u yi a ni atsɛnda yaa yi siginɛ yi bo boɔ a ni noo yi a zi aa, ta zi ajɛn yi mɛ mbɛ bo tswa ntswɛntii ya yi a ni yi annu nikon aa.

²⁰ Wɔ, Timoti, nnaɛnsɛ nlaɛ annu ya yi bi lɛ mfa a mbo wɔ aa. Ka nkɛ mighaa mya mii mɛ bɛ bii mɛ bi si Nwi bo'ɔ bi ghaa, nligitɛ ni nighaa ni Nwi ghu, mbwe'esɛ ntwonɔ ni mitsyɛ aa. ²¹ Nlonɔ mɛ bɛ bi

mɔ'ɔ lɛɛ n̄mɔɔntɛ mɛ bo tswe n̄i mu, àjàn ma ya a ghírè bo fânè m̄anjĩ
àb̄iint̄i wa aà.

T̄a ìb̄òŋ Nw̄i tswe a mbo bù.

Aṅwà'ànè Paul yí àyòntè a mbo TIMOTI

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ḡwà'ànə Paul mbo Timoti a noò yíi mə à le ntswe a atsaṅ a Roma aà (1.8,16; 2.9) ñzi ni mə kaa yu aa wa'a wa atsaṅ fè'è, ḡki nzi ni mə nòò yíi mə bi ka zwiṭə yi ghu aa à kù'ù mē (4.6). A tigè ḡwà'a'anə nswon ni a mbo Timoti mú yi (2.1-2) innú ntii yi, tsó mə ḡú di'i niwô ni a mbo mú yi aà. Nswonə ghu mbo mə bə bitsim bi ma'atə yi (1.15; 4.10,14,15). Ka mə yu yə ḡgi'i nlon ntoo yí ñsiginè ya aa (2.9) yu zi yu wa yíi yu ññ ñtiì yi ghu nu aà, à ka yí tso'c ifà'á yi (1.12,; 4.17 2.11-13; 4.6-8).

Ma mùu ajàn Paul ḡwà'ànè ñdi'itə ní Timoti nswon ni mə bə bitsim bii mə bi swonə ní ñtoo yí ñsiginè ya, ḡghirə ní ànnú yíi mə a tsinè aa bi ka ki tso'c akòrə yaa. Nswon mə tá à ka ntaṅntii mum àfa'a yu (2.3; 4.5), ndi'i ní ànnú ya yíi mə à le yəgə a mbo yu aa a mbo bə bí mo'c (2.2), ḡka nstsyəsə nii nlon ḡgǎṅndi'inú mbwe'esə (4.3) bo bə bii bi ka yí ki tigə tuu ní Nwí (3.1-9). La tá Timoti a yə mə yu ni ḡgàṅàfà'á yíi mə à kù'ùnə, bi beentə, a naṅsə ntswa ni ñghàà ni Nwí nya mə ni yweensə bə aa, ñsi'i yi nlaa ní àkòrə nizí yi bo bi bə (2.15,22), ñnaṅsə nii a ajàn mē ñtswəntii yí Paul i bə aa, ḡka ḡḡe'esə (3.9-11,14-17).

Bi yatə aṅwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'innú aṅwà'ànè yuà 1.1-2.
2. Ajàn mə Paul gha'asə Nwí, ḡkii mfa'a ní àdi'itə aa 1.3—2.13
3. Adi'itə bo bi àwà'àsə 2.14-4.5
4. Paul a ghaa annú ñlon ḡgaà yí 4.6-18
5. Innú jii mə Paul à le nswonə a nlwí'isə aà 4.19-22

Atsà'atə Paul a mbo Timoti

¹ Aṅwà'ànè yú a lo aa a mbo mə Paul, ḡgàṅntoò Kristo Yesu ní ḡkòṅə Nwí yíi mə à le ntwonə gha mə mə ka nswon annú a ajànə mə à le ḡkà'á mə yu ka fa ñtswəntii a mbo bə a mum Kristo Yesu aa, ² ḡghəɛ ni a mbo Timoti mú ghà yíi mə mə kòṅə aa. Tá Taà Nwí bo bi Kristo Yesu, Mmà'àmbi yí'inə, tá à fa ibɔṅ yi ní ḡko miiḡnə bo bi ñbɔɔnə a mbo wò.

Ajàn mə Paul à le mfa mbi'ikə a mbo Nwí ḡki ndiintə abiintii Timoti aà

³ Mə fa mbi'ikə a mbo Nwíṅḡḡ yíi mə mə fà'á ghu mbo ní àlaa ntii aa, tsi'í tsó mə bitaa le si ḡkii mfa'a aa, a noò yíi mə mə wa'atə noo a ḡga a ḡga a nitugə ni a asinə a múm àtsà'atə Nwí aà. ⁴ Ajàn yíi mə mə yi ḡwà'atə miiàà mo aa, mə yə'ətə mə mə yə ghò tá tá ñtiì gha i luu ni ñidorə. ⁵ Abiintii yi annú ñḡkonə ya a zí ni atu mə, mbə abiintii ya mə a le mfòò ntswe a nu maà ghò Lois, mə a ki ntswe a nú ñdè ghò Eunice tsitsɔṅə aa, mə zi a laa mə a ki ntswe a nu wò.

⁶ Mə tigə mbu ḡwà'atə ni a mbo wò mə ò ku'usə mbiiñsə miṭəṅnə mi Nwí mya mə mi tswə a nu wò ñyon a ajàn mə mə le nnɔṅsə mbó ma a atu wò aà. ⁷ Nlon mə kaa Nwí à le ḡki'i aa Azwí atsiginə mi bə

a mbo bi'inè fâ, à le mbànjnè mfa aa Azwī mīda'a ni yī akòhñè, ni yī ntswâ ìbīnū. ⁸ Tsuu ki bo'c a ŋka nswon annū ñlon Mmà'àmbi yī'inè, kè ñlon ŋgaà yà, ñgànjatsan yī bè. Bànjnè nyè mæ ò tswè nī àbwarè a ŋkii nyè ñgi'i nlon ntoo yī ñsiginè ya ni midà'à mi Nwī, ⁹ yu wa yīi mæ à le nyweensè yī'inè ñtwonè yī'inè mæ tá àkòrè nizi yī'inè ghu nsi tá à tsinè ŋki laa aa, kaa ŋki'i twon nlonè aa bè ifà'à yī'inè yī tso bə, mbanjnè nlon aa bə àtantè yi yumbon, bo bi ìbòh Nwī wa yīi mæ à le mfa a mbo bi'inè a mum Kristo Yesu a ŋgu'u ŋgu'u aa. ¹⁰ Tsítsòh à fè'èsè mæ ìbòhè yi wa i yentè nyon a ajànè mæ Ngàhnyèensè yī'inè Kristo Yesu à zī mē aa, yu wa yīi mæ à bwèsè mē niwo, ñtigè nzi nī ñtswèntii, nī ànnū ti kwo a múm ñkà'à, ñtsya a ñjīm ntoo yī ñsiginè ya aa. ¹¹ Nwī à le ntsò'c gha mæ mæ bə ñgàjntoo ŋka nswonè ŋkii ndi'i nī ntoo yī ñsiginè ma yū. ¹² A bè ñji'i ànnū yīi mæ mæ yè űgi'i fàa ajàn laa, lâ kaa mæ si atu dirè ñlon mæ mæ zi űy yīi mæ ñjñ ntii gha ghu nu aa. Mè ki nzi a laa mæ à zī ajàn yīi mæ mbə yu bə annū ya mæ à le nñj a múm ñtèrínəbo mæ aa, i gheè ywe'e wa Njwī.

¹³ Ka nyòhè mánji mighàà mī tsinè mya mæ ò le nyu'u a mbo mæ a múm àbīintii nī àkòhñè ya yīi mæ a tswè a mum Kristo Yesu aa. ¹⁴ Ka mbe annū ññkòh yī siginè ya yīi mæ Azwi Nwī yīi a tswè a múm nu bi'inè aa, a ñjñ a múm ñtèrínəbo wò aa.

¹⁵ O zi mæ bè bitsim bii mæ bi tswè a mbù'u Asia aa, bi mà'àtè mē ghá tsi'i bitsimè, Phygelus ni Hermogenes bi ki mé mma'atè. ¹⁶ Tá Nwíngòh à ko mīlñnè ñgwè'è Onesiphorus ñlon mæ a gha'asè ñghirè ntii gha i fwetè aa. Kaa à le űki'i atu űka ndirè nlon atsan yīi bi koo gha ghu aa. ¹⁷ Lâ nòò yīi mæ à le nzi űku'u a ala'a baRoma aa à le nnañsè nloo gha tsi'i niti ñyè ghá. ¹⁸ Tá Mmà'àmbi á ghirè tá à yi nyè ñkomilínè Mmà'àmbi wa njwī ñtsò'òtè mīsa'à. O ki nnañsè nzi mbuu mīfà'à mīi à le si fà'à a ala'a Ephesus aa.

2

Sogyè Yesu Kristo yī nyù'unè

¹ Wò, mú ghà, tìnsè a nī ìbòh wa yīi bi'inè tswè ghu a mum Kristo Yesu aa. ² Innū jya tsim mæ ò le yu'u mæ swonè a nsi biyèfè bi ghà'àtè aa, ñjñ a múm ñtèrínəbo bè bii mæ ò zi, mbi mæ mbə bi kī űka ndi'i a mbo bi mo'c aa. ³ Yè mæ ò ki ntswe nī àbwarè a mbii ñgi'i tsi'i tsó ñusogyè Kristo Yesu yī ñsiginè. ⁴ Kaa mbə ñusogyè a wa'á adigè ifà'à tswè mbu űka ñjñè nī àbò yi a ni ànnu badànè dāñ, ñlon mæ à zi mæ àtu annū yīi yu tswè ghu aa, à nī űka ghirè ànnū ya yīi mæ ñy yīi mæ à lògè yi a fà'à a lòò aa. ⁵ A ki mbə űgiñ űgñ mæ kaa mbə bi kī'i űgù'u ñy ñikhè yarè ti ghè mæ à māñsè ñikhè nya nyon a ñjīm nòñsè ⁶ A ki mbə ñy ñligè mānsòò wa yīi mæ a fà'à nīti aa mæ mbə a jī mīji mīi mæ bi foo mīmù'ù a nsoo aa. ⁷ Ka nañsè űwa'atè atu ni innū juà mæ mæ swonè aa. Nlon mæ Mmà'àmbi à ka ghirè tá ò nañsè nzi innū tsim tá àtu yo laa ghu.

⁸ Ka űwa'atè Yesu Kristo mæ à le nyweenè ni niwo aa, mbə ñy àtsè David, a ajàn yīi mæ mæ le si swonè a múm ntoo yī ñsiginè yà ya aa, ⁹ ntoo yī ñsiginè ya mæ mæ yè űgi'i ghu bi koò ghà nī mīka'a tsi'i tso ñgànjafànè aa. Lâ kaa bi si ñighàà ni Nwī bāñnè ñkoo. ¹⁰ Tsó mæ a bə laa, mæ kwèrè ñgòh innū tsim nī àtāñentii nlon űkwi atu bə bii mæ

Nwĩ à tso'c aa mæ mbæ bo yĩ ñki nyweenə, ñkwærə nigha'à ni n̄i ni lwi'i n̄iñkoŋə aà.

¹¹ Nìghàà nulà ni təə ñkù'ùnə a mbii:

Mbæ bĩ'inə kwo bi'inə n̄ibo,

boŋ bĩ'inə àa yĩ ki tswe bit̄i bi'inə n̄ibò.

¹² Mbæ bĩ'inə taŋ ntii,

boŋ bĩ'inə àa yĩ k̄i ki bu'utə mbi bĩ'inə n̄ibò.

Mbæ bĩ'inə tuu yi,

boŋ àa yĩ k̄i tuu yi'inə.

¹³ Mbæ bĩ'inə tsuu ñkà'á yi'inə bũ ki lèə a ajàn mæ bĩ'i nè le mbii yi aa,

bəə boŋ àa ghèè n̄i m̄bii i ki lèə ñkà'á yi, ñloŋ mæ kaa mbæ a ki'i ibii nú yi tuu aà.

Tâ à bə ñgàŋàfà'à yii bi beentə aà

¹⁴ Ka ñwa'atə innu ma jù a mbo bo, ñswon a mbo bo a nsĩ Mmà'àmbi mæ tâ bo ka ñkhə a annũ ñka nswunə ñloŋ mighàà mæ kaa à si n̄i ìbòŋ yĩ tsu zi, mbaŋnə nta n̄i bə ñgi'i a nu bə bii mæ bi yu'u aà. ¹⁵ Ka ñgaansə mit̄i mo a n̄i n̄i ìbiinú gho a nsĩ Nwĩ tsi'ĩ tsó ñu yii mæ a beentə, tsi'ĩ tsó ñgàŋàfà'à yii kaa à si n̄i annũ ndirə àtu tswé. Ntswa n̄i ñghàà ni annũ ñiñkoŋ nya a ni m̄anji yii à kù'ùnə aà. ¹⁶ Ka ñkhə mighàà mi aj̄ntə mii mæ kaa mi si annũ mbo'c Nwĩ swon aa ñloŋ mæ mbuu mighàà ma jya i b̄an̄nə ñfurə n̄i bə mæ bi ka ñkhə Nwĩ ñghentə n̄i ghentə. ¹⁷ Mbuu mighàà ma jya mi bə aa tsi'ĩ tsó àbwè yii mæ a kure n̄yānū aà. Bə bii mæ bi kùu mé a n̄i aj̄anə annũ ma yū àa Hymenaeus bo Philetus, ¹⁸ mæ bō mà'atə mē a m̄anji annũ ñiñkoŋ wa, n̄ta n̄i ñgi'i a n̄i àbiinti b̄o bi Kristo bi mo'c a j̄an mæ bo b̄an̄nə ñtigə nswonə n̄aa mæ annũ aj̄an mæ bĩ'inə àa yĩ yweenə ni n̄iwo aa á tsyà m̄. ¹⁹ Lá àtsənda Nwĩ yĩ t̄i ya a təə, ñtswe n̄i àwen yúlà mæ, “Mmà'àmbi à zi bə bii mæ à ni bi aà.” ñki mbæ mæ, “Ñu ñtsim yii mæ a twon ikum Mmà'àmbi aa tâ à ma'atə a ñka ñghirə ìb̄i.”

²⁰ A n̄i nda yĩ ñwè, kaa njoo jii bi niñ njoo ghu aa kaa bi s̄i aa tsi'ĩ n̄i àt̄i gold kè àt̄i silver ghirə. Bi baŋnə ñkoo jii mo'c n̄i àt̄i ñki mb̄o jii mo'c n̄i àb̄ò. J̄i mo'c bi fa'à ni ju n̄i àba'atə, j̄i mo'c kaa bi wa'à ni ju ba'atə. ²¹ Mbə ñu tsu a si'i n̄u yĩ i laa a n̄i innu ti aba'atə boŋ à ka tigə bə ayoo yii mæ mbæ bi k̄a m̄fa'a ni yu n̄i àba'atə, tâ bi yarə nlèə mæ mbə m̄b̄on̄ nda wa a f̄a'à ni yu, ñtantə tâ à tswe a m̄fa'á f̄fa'à yĩ siginè.

²² Tâ bu bi bə bii mæ bi twon ikum Mmà'àmbi a n̄i ñt̄i yii i laa, tâ bũ bo ka ñkhə innu jii mæ n̄yānū b̄oŋgwa'a i yə'ətə aà, ñte'ε at̄u yuu bə n̄i innu jii i tsinə aà, n̄i àbiinti, n̄i àk̄on̄nə bō m̄b̄oon̄. ²³ Tsu n̄i annũ tsu tswe ni aj̄ntə aswun̄nə ti m̄tsyè ñloŋ mæ ò zi mæ a z̄i aa n̄i àȳon̄ aà. ²⁴ Kaa mbə ñgàŋàfà'á Mmà'àmbi a wa'à ñu àȳon̄ bə. A b̄an̄nə ntswe aa n̄i ñka ñghirə innu jii siginè a mbo ñu ñtsim, mbə nd̄i'innu yĩ ñsiginè, ñtswa n̄i ñt̄i yi, ²⁵ ñtsisə n̄i bə bii mæ bi ligitə n̄i annũ yi aa n̄i àb̄on̄. Nòò tsu Nwĩ à ka yĩ ghirə tâ bo b̄en̄kə waa mbu n̄z̄i n̄z̄i annũ ñiñkoŋə. ²⁶ Maa aj̄an tâ bo tigə ñkhə ñk̄irə Devil, yii mæ a ti bə aa l̄e à t̄e'ê ñko waa mæ tâ bo ka ñghirə annu yii mæ à k̄on̄ aà.

3

Njwi ji nlwĩ'i ñjìm

¹ A bɔŋ mə tã ò zi mə nòò ñlwĩ'ĩ m̀bi à ka yĩ ki kù'u aa, tã à bə ɲgù'ú m̀bi yĩi mə ì d̀rə si'ì.

² Bə ka yĩ tigə kòŋə aa bə m̀b̀b̀ mi nú myaa, i kòŋə nĩ ñkabə, i tərè nĩ àdàŋə d̀àŋə, i ɲee nĩ nú, i bəgítè nĩ bə, i t̀i nĩ atu a mbo b̀itaà byaa bo b̀imaà byaa, kaa wa'à nĩ miyà fã, ka wa'à nĩ innù j̄i mə Nwĩ à lòò aa ghìrè; ³ kaa wa'à nĩ bə lèntè tsó bə a ɲkòŋə waa. Kaa wa'à b̄i nĩ m̀aŋsə isa'à bo b̀i bə b̄i m̀o'c, nta nĩ ɲgĩ'ì a ikum bə, mbə ɲgãŋj̄i m̀b̀i, ñtsə'ə, mbaa nĩ innù j̄i sigìnə, ⁴ m̀fee nĩ itú bə, mbu'unə ɲghìrə nĩ innù, m̀fo'o nĩ kántərə, ɲkòŋə nĩ innù j̄i n̄jyã nú jyaa i yə'ətə aa ntsyà Nwĩ, ⁵ ɲkìrə tsó bo b̄i annù Nwĩ la mbàŋnə ñtuu nĩ àdà'à ya mə a tse ghu aà. Ka ɲkhə ñj̄aŋ bə ma jyà.

⁶ ñj̄aŋ bə ma jya j̄i m̀o'c i b̀aŋkə ɲkuu nĩ a ndùgə bə, ntswa nĩ b̀aŋgyè b̄i bi b̀orə aa nswùŋə ñyontə nĩ bu a mbèe bo, tsi'ĩ b̀aŋgyè b̄i mə m̀buu ibi ibəŋ ibəŋ i luu a nu bo, bo yə'ətə nĩ ibi tsi'ĩ ibəŋ ibəŋ aà. ⁷ B̀aŋgyè ma bù bi yəgè nĩ innù tsim j̄i mə bi d̀i'ì a mbo bo aa, la kaa wa'à b̀aŋnə ñzi nĩ annù Nwĩ yĩi mə à nĩ annù n̄ŋkòŋ aa. ⁸ Tsó àj̄aŋ mə Jannes bo Jambres le ñtuu annù Moses aa, aà àj̄aŋ yĩi mə ñj̄aŋ bə ma bú kii ñtuu nĩ annù n̄ŋkòŋ ya, nloŋ mə bo nĩ bə b̄i mə àtú ya a b̀urə m̄, àb̄iint̄i yaa a k̄i m̀bə yĩ mbwe'esə aà. ⁹ Lá kaa bo ka wa'à ghèè nĩ m̀b̄i nĩ annù ma yú tã àgha'a a sa'atə, nloŋ mə àj̄aŋtə yaa ya a ka fè'è bə b̀itsim yə a ajàŋ mə bi le ɲki yə a yĩ bə bú bi baa aà.

Ɔd̄i'itə ji nlwĩ'i ñjìm

¹⁰ Lá wò Timoti, ò n̄aŋsə m̄ ñyogə innù jya j̄i mə k̄i si d̀i'ì aa, àkòrə n̄təə ya, ɲj̄i'ĩ ñtswènt̄i yà, àb̄iint̄i ya, àt̄aŋent̄i ya, àkòŋnə ya, ajaŋ mə mə le si tswa nt̄i gha a nĩ nòò ɲgĩ'ì aa, ¹¹ àj̄aŋ mə bi le si tso'c nĩ àkòrə ya aa, ɲgĩ'ì j̄a i tsim, annù yĩi mə a le m̀fè'è a nu mə a ala'a Antioch aa, a ala'a Iconium, bo bi a ala'a Lystra, àj̄aŋə mə mə le mbii mbuu b̄im̄aŋj̄i b̄i mə bi le si tso'c akòrə ya ghu aà; lá Mmà'àmbi à le fi'isə gha a nĩ innù ma j̄u tsi'ĩ tsimə. ¹² A nĩ annù n̄kòŋ mə bə b̀itsim b̄i mə bi lòò a ɲka b̀o'c Nwĩ a m̀m̄ ñtswènt̄i yà bo bi Kristo Yesu aa, bi tse nĩ ɲka ntso'c akòrə yaa; ¹³ tã ɲgãŋghìrə innù j̄i bi, bo b̀i ɲgãŋmbwe'esə, tã ìb̄i waa i ka ghèe tsi'ĩ nĩ m̀b̄i tã bo bwe'esə nĩ bə b̄i m̀o'c ɲkii mbwe'esə nĩ m̀b̀b̀ mi nú myaa. ¹⁴ Lá a nĩ yòo ɲgaa, ghèè nĩ m̀b̄i a nĩ innù jya mə ò le nyogə ɲki n̄aŋsə mbii aà, ñzi nĩ bə b̄i mə ò le nyogə a mbo bo aa, ¹⁵ bo b̀i àj̄aŋ yĩi mə, ñlogìnə a m̀ŋkhə, ò le nzi ñghàà nĩ Nwĩ nya n̄i bi ɲwa'anə a m̀m̄ aŋwà'anə Nwĩ yĩ làà aà, n̄i mə nĩ d̀i'itə n̄i gho, tã ò tseyesə a ajaŋ yĩi mə mbə ò yweenə ñtsya a ɲj̄imə àb̄iint̄i a nu Kristo Yesu aà. ¹⁶ N̄ighàà nĩ Nwĩ nĩ tsim nĩ lo aa a mbo Nwĩ, a fə'ə n̄i Azwĩ yì, bi logè ñd̄i'ì nĩ annù n̄ŋkòŋ ghu a mbo bə, nsa'a nĩ bə ñloŋ innù j̄i kaa i s̄i ku'unə, ñtsisə n̄i ñfansənnù, ɲki m̀mirisə n̄i bə a ɲka ɲghìrə innù j̄i i tsinə aa, ¹⁷ mə tã ɲu yĩi mə a fà'a a mbo Nwĩ aa, tã à zi innù m̀aŋsə, ɲki ntswe n̄i ñjòò tsim j̄i mə mbə a k̄a ɲghìrə innù tsim j̄i i bɔŋ aà.

4

Paul à swòŋə a mbo Timoti mə à ka mfa'a ñfà'à yì n̄i ñt̄i yì tsimə

¹ Timoti, mē swònjə a mbo wò ñkwantə nì a nsi mi'i Nwí nì Kristo Yesu yíi mē à ka yí sa'a bē bitìi bo bì biku bi bē, nì àjàn yíi mē à le mfè'è fàa mbi bo bì ànnù nifó yi aa, mē ² tá ò ka nswon ntoo ya ñka ntswa'atə, a noò yíi mē à kù'unə, bo a noò yíi kaa à sè ku'unə, ñka ñghirə tá bə yə mbii, ñghaantə nì waa, ñkii ndi'itə nì waa, ñtsuu ló kì bərikə a ntswá ñtiì ajàn mē o dì'ì nì ñtoo yá. ³ Wa nòò a zì mē kaa bə ka wa'à bù ñka ñkwerə innù yí siginè ya mē b'i'inè dì'ì aa, lá itònjè jyaa i ka bənjə kì tsugitə tá bo ka ñkonjə ñghòtə b'idì'ì binnù bii mē baa kì swonjə bē ànnù yíi bo kònjə aà; ⁴ i bənjə mmà'atə a ñka nyu'utə annù ññkonj i bənjə i gheε kuu a múm ñjyàlà'à. ⁵ Lá ñghεε nì wò, tswe nì àlaa atu a ñgònj bìnòò bì tsim, mbiì nì ñgi'ì, mfa'a nì ifà'à evangelio wa, ta tá àtu afà'à yo tá à luu.

⁶ Nlonj mē a ñghεε a nì mē, nòò à kù'ù mē mē bì fa gha mmà'à Nwí ghu, nòò ñlò ghà fàa atu nsye à zì mē. ⁷ Wa mē tò mē fikòrè fi siginè fyà, mē mən̄sə mē ñikhè nyá, mē lèè àbiintii yá. ⁸ Tsitsònj, wa bì tantè mē atsè'ətu nifó bē bii ànnù yaa a tsinə aa, yíi mē Mmà'àmbi, yu wa yíi mē a tso'otə misa'a a nì mánjì yíi à tsinə aa, à ka yí tso'c ifà'à gha ghu wa Njwí. Kaa wa'á aa tsi'ì i gha mē mē bē, à ka yí kii tso'c yí bē bii mē bì kònjə, ñkii mbe nì noò wa yíi à ka yí fè'ε zì ghu aà.

Nìghàà nii mē Paul à le nan̄sə mfa tsi'ì a mbo Timoti

⁹ Gaansə mitii mo ñwàn̄sə nzi nyə ghà ¹⁰ ñlonj mē Demas yíi mē à tìgə ñkònj bə yulà mbi aa, à mē'è mē gha ñghèè yi a ala'a Thessalonika; Crescens à ghèè mē a Galatia, Titus a ghèè a ala'a Dalmatia. ¹¹ A tìgə ntswe tsi'ì bì'ì Lukas. O ti zì ò logè a Mark bú yu zì, ñlonj mē à zì àjàn mē mbə yu nan̄sə mfa'a mbo mē. ¹² Wa mē tòò Tychicus a ala'a Ephesus. ¹³ O ti zì, ò logè akutə ya mē mē le mmà'atə a mbo Carpus a ala'a Troas, bo bì ñjwà'ànə jyá; ñtsuu ñjwà'ànə jya mē bì ñwa'anə nì ngùù aa ló l'i'inə. ¹⁴ Alexander ñù ñtwí àlàà wa à kì nan̄sə n̄ənsə ghà, wá Mmà'àmbi à ka yí tu yi nì mighirìnè mi innù mi. ¹⁵ Kì ñka ntsyèsə bu yu, ñlonj mē a burə nto ntoò yí'inə yu tsi'ì nì mitii.

¹⁶ Ajàn yíi mē mē kì kò'c a ñgò'ò korè ñghaa ghu a ñgaa yí ñtsyàmbii aa, kaa ñù tsù à kì wa'à gha diintè; bə bitsim kì mē'e a ghà. Tá Nwí à tsuu ma yaa annù tsó ànnù yí bì yaa yí m'c i lògè. ¹⁷ Lá Mmà'àmbi à kì təè bì'iyu, mfa mida'a a mbo mē mē mē nan̄sə nswon ntoo ya ghu i luu, mē mbə bitizì Nwí bitsim bì yu'ù. Maa ajàn à kì fi'isə a gha a ntsú nnààngwyè. ¹⁸ Mmà'àmbi àa fi'isə gha a nì ñgònj ibi tsim, i yweensə gha mē tá mē kuu a múm ànnù nifó yi yi aburə. Tá nìghà'à nì wè tswe ghu mbo, ñlwí'ì ññkonjə. Amen.

Atsà'atə ñlwí'isə

¹⁹ Tsà'atə Prisca bo Aquila, bo bì ñgwè'è Onesiphorus. ²⁰ Erastus à kì bu ntswe yi fu a ala'a Korinto; mē le mmà'atə Trophimus a Miletus nì ñghòò. ²¹ Nan̄sə ñgaansə mitii mo nzi mbonj tá nòò m̄fə'ə à ku'u. Wa Eubulus a tsà'atə nòò. Pudens nì Linus, nì Claudia bo bì bilim bì'inə bitsim kii ntsa'atə nòò. ²² Tá Mmà'àmbi a tswe bo bì àzwí yo, tá ibonj Nwí i tswe bu yu.

Aṅwà'ànè Paul a mbo TITUS

NJI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅwà'ànè Paul a mbo Titus, múṅgwà'à yīi mē à le si kwetē nīi nī ifà'a nswonḡe ntoo yī ñsigìnè wā. Titus à le mbē ṅū baGrikia mē Pual à le ṅghirè a bīi Kristo, a logè yi tsō mu yī (1.4) bo yu tigè ṅkarē mfa'a (Gal. 2.3). Paul à le mà'atè Titus a kīṅki Crete mē tā à ka nlentē ṅghotē jīi mē i le ntswe ghu aà.

İnnū jī ghà'atè i le tswe a nī ṅghotē jīi i le ntswe a Crete aa mē Paul à le nlòo mē tā Titus à ghirè. A le tswe nī ñtsò'òtē bītsyàsè, ñtantē innū ṅghotē, ṅkīi ntsisè nī bōo bi Krito ghu. Annū ajirè bo bi ibuurè innū jī ghà'atè i le ntswe a Crete. Paul a tigē naṅsē swonḡ mē tā à lentē tsi'ī bē bīi mē àkòrè nīzī yaa a ku'unè aa nlèè nī bītsyàsè bi ṅghotē. Nzi a ajāṅ mē yu tswa bē bītsim, bīlīi bo bi bōṅkhē. Yu tsō figè (2.7), à le ntswe nī ṅka mbe nī à yīi àkòrè nītē, ñdī'ī nī ànnū Nwī tsi'ī sigìnè, ṅwa'asē nī ṅgāṅndī'innū mbwe'esē bo bi ṅgāṅtītū, bē bīi mē bi swūṅnè nī ñnnū jīi i yātè bē aà.

Ka mē bē le si bù'ù nī ñnnū a Crete aa, a wa'atè nī a mbo Titus mē ìbōṅ Nwī nī ṅko mīlīnè yī lēè ṅghirè a yweensē waa bīi bi lēè ṅki mbē tsō bē ma bú aa, ñtsya a nīm Yesu Kristo ñsi'ī waa nī Azwī yī Làà yīi mē à le swī'ī a nu bo aà (3.3-8). Ma mùu ajāṅ tā Titus aa ṅgaansē mītīf mī a swonḡ ṅtoo yī ñsigìnè ya nlonḡ mē ìbōṅ Nwī i zi aa a nyweensē bē bītsimè (2.11).

Bi yātè aṅwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'innū aṅwà'ànè yuà 1.1-4
2. Bītsyàsè a ṅghotē 1.5-16
3. Ajāṅ yīi mē a ku'unè mē bē ka ntswe tsō ṅgwè'è a ṅghotē aa 2.1-15
4. Adī'itè bo bi àwà'àsè 3.1-11
5. İnnū jīi mē Paul à le nswonḡ a nlwī'isè aà 3.12-15

¹ Aṅwà'ànè yuà a lo aa a mbo Paul yīi mē à nī ṅgāṅfà'a Nwī, ṅki mbē ṅgāṅtōò Yesu Kristo aà. Yesu à le ntoo gha mē tā mē gheè ṅka ṅkwetē bē bīi mē Nwī à tsò'ò nī bi aa, mē tā bo bīi yi tā àbīintīi yaa a ka ṅkwe, ṅki ṅka ṅghirè nī mē tā bo zi ànnū nīṅkonḡ yīi mē a tswe a mūm ànnū Nwī aà. ² Mīṅgāṅ mī ànnū nīṅkonḡ mē mú mī tswe aa nī ñtswēntīi yīi mē i tswe nīṅkonḡ yī yīi mē bī'inè bē aà. Nwīṅgōṅ yīi mē kaa à si abāṅṅōnnū tswēe aa, à lēè ṅka'a ntswēntīi ma yū a mbo bī'inè nībōṅ tā mībi logīnè. ³ Nòò à lēè ṅku'u aa, a ghīrè ṅtoo mē yū i fē'è nī ñsi nlaa. A le mfa ntoo mē yū a mbo mē, ṅswonḡ mē mē tigè ñlaansē, yu wa yīi Nwīṅgōṅ ṅgāṅyweensē yī'inè aà.

⁴ Mē ṅwà'ànè aṅwà'ànè yuà aa a mbo Titus yīi mē à nī mú ghà yī ànnū nīṅkonḡ a mūm àbīintīi yīi mē bī'iyu tswe nī yū aà.

Tā Nwīṅgōṅ Tā bo bi Kristo Yesu ṅgāṅyweensē yī'inè ghīrè ìbōṅ a nu wò ṅki nīṅ mībōōnè a nu wò.

Afà'à yīi mē Titus à le mfà'à a Crete aà

⁵ Mè le mmà'atə gho a ala'a Crete aa mə tá ò manşə ntaŋtə ibùgə innù jii mə i le mburə aa ŋki ntso'ɔ bìlii bi ndânwĩ ni mĩkurə mĩtsim. Wa'atə innù jii mə mè le nswon mə tá ò ghirə aà. ⁶ A ku'unə mə tá ndĩndânwĩ à bə ŋú yii mə kaa à sɪ nĩ àlò'ò tswé; à tswe nì ntswe nì mǎŋgyé tsi'ĩ yĩ mǎfùurè tá bɔɔ bi ki mbə bə bii mə bi niŋ mĩntii myaa a nu Kristo, ntsuu ki tsə'ə kè ki tii nĩ àtú. ⁷ Nlon mə ifà'a Nwĩ i tswe aa a mbo ndii ndânwĩ aa, a bɔŋ mə bɔŋ à laa ntswe tí àlò'ò. Tá ndii ndânwĩ à tsuu nu ki ŋee, ntsuu ntɔŋ i ki wǎŋsə lwisè, ntsuu milù'ù ki no baanə, ntsuu fikòrè i ki to, ntsuu ŋkabə si'i i ki furə. ⁸ Ndiĩ ndânwĩ à tswe nì ŋka ŋkwərə bigii a nda yu, i kii kòŋè nĩ ànnù yii mə a ku'unə. A kòŋè nĩnnù jì siginə, i yə nì mə àkòrè nì zĩ yi a ku'unə. Tá innù jii i laa a nsi mi'i Nwĩ, ŋki ŋka nsa'a nĩ ibii nú yĩ. ⁹ A tswe nì nǎŋsə ntswá ntoo yĩ n̄siginə ya mə i kù'unə mbii aa, ntswa tá i tinsə, mbə tsi'ĩ wa ajǎŋ mə bi le ndi'ĩ ghu mbo aà. Ma mùu ajǎŋ bɔŋ à ka zĩ ndi'ĩ ànnù Nwĩ yii mə a bɔŋ a mbo bə ta kii ki kweentə nì a mbo bə bii mə bi ligitə aa, i wa'asə nĩ waa ghu.

¹⁰ Bə bĩ ghà'atə bi nǎŋsə tswe ghu, i bu ki swon aa bə baYuda bii bi bii krĩsto ntii nì mə bi ka ŋjetə bə aa, bii mə bi Ligə tsi'ĩ ligə mə mbə bi wa'à tsisə aa, m̄bwe'esə nĩ bə bĩ mɔ'ɔ, ŋghaa nì mighàà mi dǎŋə dǎŋə. ¹¹ A ku'unə mə tá bi tsu'unə waa, nlon mə bo niŋə nĩ àbùurə a múm ŋgwè'è jì ghà'atə, ndi'ĩ nĩ innù jii mə kaa bo sɪ nĩ ŋka ndi'ĩ tswé, ŋghirə mǎ mùu ajǎŋ nlon aa mə bi furitə ŋkabə nyòŋə. ¹² Nù àla'à waa yĩ mɔ'ɔ yii mə à nì ŋgǎntoò nwĩ waa, à le nswonə mə, “BaCreta bĩtsim à nĩ ŋgǎŋswonəbaŋnənnù, m̄bə nnaà mĩtsə'ə jii mĩntii myaa mi fii aa, bo jì tsi'ĩ jì kaa wa'à fà'à.” ¹³ Ma yuú ànnù mə à swon nlon ŋgaa yaa aa, à nì tsi'ĩ ànnù nĩkonə. A nĩ ŋji'ĩ ànnù yii mə ò tswe nì ŋwenə waa tsi'ĩ mbə ànnù tá tá bo tswe nĩ àbĩintii yii mə a ku'unə aà; ¹⁴ tá wa'à ka nniŋə mĩntii myaa nĩ ŋjyalà'à jii mə baYuda sa'a aa, kè nì ndi'ĩ bi bə bii mə bi tuu nĩ ànnù nĩŋkonə aà. ¹⁵ Innù tsim i laa ŋkù'unə a mbo bə bii mə innù jyaa i ki nlaà; lá a mbo bə bii mə innù jyaa i sɪ laa, kaa bo wa'à n̄t̄t̄ waa a nu Kristo ki nniŋ aa, kaa ànnù yĩ tsu a sɪ a mbo bo laà nlon mə ibi tá mə ŋgi'ĩ nĩ mĩntii myaa bo n̄mɔ̀ontə jyaa. ¹⁶ Bo swonə nì mə bo zĩ Nwĩ, la mighirinə mi innù myaa mi bǎŋŋə n̄tuu nì mə kaa bɔ sɪ Nwĩ zĩ. Bo fumsə nĩ àzwĩ bə, n̄t̄t̄ nĩ àtu a mbo Nwĩ, kaa wa'à kù'unə mə mbə bo ghirə ànnù yĩ siginə yĩ tsu.

2

Annù Nwĩ yi annù nĩkonə

¹ Lá a ŋghèe nì wò, ka ndi'ĩ naa ànnù Nwĩ yii mə a ku'unə nyon a ndi'ĩ aà. ² Nì ka ndi'itə bìlii bii mə bi tswe a titi bù aa tá bo tsuu milù'ù i ki no i baanə, ŋghirə nì mə tá bə ka bɔ'otə nĩ waa, ŋka ntsyesə nĩ waa, ŋki ŋkaa ntswa nĩ ibiinnù waa; tá àbĩintii yaa nĩ àkòŋŋə yaa bo bi à àtǎŋentii yaa tá àtinsə. ³ Nì ki ntswe nĩ ndi'itə bìlii bi bǎŋgyé buu mə tá àkòrè nì zĩ yaa tá bə tsi'ĩ tsò yĩ bǎŋgyé bii mə innù jyaa i tsinə bo kii n̄ba'atə n̄waa aà. Tá bo tsuu bə a n̄jim i ki ghàà, i tsuu ibù'ù a mbo milù'ù i kii bə. Tá bo ka ndi'ĩ nĩ ànnù yii mə a ku'unə aà. ⁴ Bo bə ki di'ĩ nĩ ànnù yii mə a ku'unə aa bɔŋ bo aa ki m̄risè nì bǎŋgyé bii mə bo burə ka ki yuu nì a múm n̄iyɔ'ò kùu aa mə tá bi ka kɔŋ bilòò byaa nì bɔò byaa, ⁵ ŋka ntsyesə nĩ waa, kaa wa'à tsùurè, ŋghirə nĩ innù jii

mə mǎŋgye n̄yɔ'ɔ à tswe n̄i ɲka ɲghìrə a nda aà, ɲghìrə n̄i ìnnnù j̄i sigìnè, ɲy'u'unə n̄i bìlòò byaa, tá tá bə tsuu afìrə ɲìghàà n̄i Nwī lǒ k̄i fa.

⁶ A ɲḡɲ ɲḡɲ, n̄i k̄i ntswe n̄i ɲka ndi'ìè n̄i boò ɲgwa'a buu mə tá bì ka n̄isyəsə n̄i waa. ⁷ A n̄i ìnnù ts̄im, ò tswe n̄i mbə àlènsè ȳi sigìnè a n̄i m̄ìghìrìnè mi ìnnù mò. ɲka naɲsə ndi'ì n̄i ànnù Nwī ȳi mə a ku'unə aa a aj̄aɲ mə mbə bə bo'ɔtə aà. ⁸ Ta ɲìghàà n̄i mə n̄i fè'ɛ a tsú wò aa tá n̄i bə n̄i sigìnè, n̄i mə mbə ɲù wa'à ɲkà ñlìgìtə, tá tá ìtu ɲḡaɲk̄ibàá j̄i'ìnè ì dirə aj̄aɲ ȳi mə kaa mbə bì wa'à n̄i ànnù ȳi bì a nswon̄ a ɲgaa bì'ìnè tswé.

⁹ A ku'unə mə tá ìbù'ù ì ka nyu'unə bìtaà byaa, ɲka mfa'a n̄i a mbo bo n̄i m̄an̄j̄i ȳi mə bo ka k̄i doritə n̄i ìnnnù ts̄im aà. Tá bo tsuu m̄ìghàà a mbo k̄i kwi'itə, ì tsa'a n̄i waa. ¹⁰ Ntsuu n̄i waa k̄i yèrè. Tá bo ka mbaɲnə ndi'ì n̄i mə bo n̄i ìbù'ù j̄i sigìnè, ɲghìrə n̄i ìnnù ts̄im n̄i ñt̄i waa ts̄im, ma mùu aj̄aɲ, ɲghìrə n̄i mə tá bə yə mə ànnù Nwī ɲḡaɲyweensə ȳi'ìnè, ya mə bì'ìnè di'ì aa a naɲsə mbòɲə.

¹¹ Nlon̄ mə Nwī à fi'isə m̄ə ìbòɲ ȳi f̄aa mbi aa mə yu yweensə bə bì ts̄im ghu. ¹² Ìbòɲ ma ghú ì m̄irisə n̄i ȳi'ìnə mə tá bì'ìnè ka ntuu ìnnù j̄i kaa s̄i j̄i Nwī bə aa, bo bì ìnnù j̄i bì j̄i mə mbi yè'ətə aa, ɲka n̄isyəsə mə tá àkòrè n̄i ȳi'ìnə a múm mbi yù tá à tsinə, mbə ȳi Nwī. ¹³ Mbe n̄i m̄bɔɔnə ya ȳi mə bì'ìnə yu'utə, a aj̄aɲ ȳi mə Nwī ȳi'ìnè ȳi ɲwè n̄i ɲḡaɲyweensə ȳi'ìnə Yesu Kristo à ka ȳi z̄i a mum n̄ìgha'à n̄i aà. ¹⁴ Kristo à le mfa ibīnù ȳi a atu bì'ìnə mə yu tsu'u atú ȳi'ìnə a mum ɲḡɔɲ ìnnù j̄i bì ts̄im, ta ghìrə tá bì'ìnè laa ɲku'unə n̄i bə bì, b̄i mə bì yè'ətə a ɲka ɲghìrə ìnnù j̄i sigìnè.

¹⁵ Ka ndi'ì n̄i ìnnù majú a mbo bə ɲka ndi'itə ɲk̄i ɲwenə n̄i waa n̄i àdà'a ts̄im ȳi mə Kristo à fa a mbo wò aa. Tsuu bii tá ɲù n̄ibò ȳi tsu tá à ka ntsa'a nòò.

3

Akòrə n̄i z̄i b̄ɔɔ bì Kristo

¹ Wa'atə a mbo bo bìis̄im mə tá bo ka nyu'unə bisa'a bì ala'a bo bì bità bì ala'à. Bɛɛ bo ka nyu'unə n̄i waa bì k̄a ñdoritə a ɲka ɲghìrə ìnnù j̄i mə ì ku'unə aa b̄inòò b̄its̄imè. ² Tá bì tsuu ìnnù j̄i bì a ɲgaa ɲù tsu ì k̄i swon̄ə. ɲka ɲkhə n̄i àyòɲə, mbaɲnə ɲka mbɔnə, ɲk̄i nsaɲnə a mbo bə b̄its̄im. ³ Nlon̄ mə tsi'ì bì'ìnè, à le mbə a mb̄i aa, bì'ìnè bə ìj̄ɲtə bə, ñt̄i n̄i àtú, m̄fanə m̄an̄j̄i, mbə ìbù'ù a mbò m̄buu ìnnù j̄i ghà'atə j̄i mə ɲj̄aɲnù ȳi'ìnè ì yè'ətə ɲk̄i ɲkɔɲə aà. Bì'ìnè le tswe n̄i àb̄i'intī, bo bì àghè'ənə; bə bàà n̄i ȳi'ìnè, bì'ìnè k̄i m̄baa n̄i waa. ⁴ La nòò wa mə ìbòɲ bo bì àkòɲnə Nw̄iɲḡɔɲ ɲḡaɲyweensə ȳi'ìnè ì leè m̄fè'ɛ aa, ⁵ à le nyweensə ȳi'ìnè. Kaa à le ɲwa'à ȳi'ìnè yweensə aa nlon̄ ìnnù j̄i ts̄inè j̄i tsu j̄i mə bì'ìnè le ghìrə aa bə. A le nyweensə ȳi'ìnè ñlon̄ aa bə ɲko m̄l̄ɲnə ȳi, ñsi'ì ȳi'ìnè, ɲkwatə ɲjwe ȳi'ìnè, m̄fa n̄tswènt̄i ȳi m̄fi a mbo bì'ìnè n̄tsya aa a ɲj̄im Azwī ȳi Làà ⁶ ȳi à le nswī'ì a nu bì'ìnə a naɲsə ɲgha'a n̄tsya a ɲj̄im Yesu Kristo, ɲḡaɲyweensə ȳi'ìnè aà. ⁷ A le ɲghìrə ma mùu j̄aɲ aa tá tsyá a ɲj̄im ìbòɲ ȳi ɲghìrə tá ìnnù j̄i'ìnè tsinə ghu nsi mi'ì, tá bì'ìnè t̄igə b̄ij̄ibindá bì ì ȳi t̄igə tswe n̄i ñtwènt̄i ȳi mə ì lw̄i'ì n̄iɲkɔɲ, ya ȳi mə bì'ìnè bə aà. ⁸ ɲìghàà ma nú ì swon̄ə aa tsi'ì ànnù n̄iɲkɔɲə.

Mə lɔ̀ò mə tá nì kwee fɪmfaa a nì ìnnù ma jù tá tá bə̀ b̃ii mə bi ñiŋ m̃iŋt̃ĩ myaa a nu Nwĩ aa tá b̃i fa mib̃ĩ m̃i nù myaa a ŋka ŋgh̃ĩrə ìnnù j̃i sig̃ĩnə. Ìnnù ma jù i ku'unə ŋki mbɔŋ a mbo bə̀ b̃ĩtsim. ⁹ Lá ka ntsyəsə gh̃ò ñtsuu i ki kuu a nì ìnnù nswùŋnə j̃ii mə mbə̀ wa'a ghuu kwetə̀ bə̀ aà, bo b̃i ñi annù a ŋka nsəŋ miwaa mi ŋgwè'è bə̀, ñtsuu ki tonə̀, ñtsuu kii yòŋə̀ ñlon ìnnù ñòŋsə̀, ñlon mə kaa ma yú a ñi annu danjə̀ danjə̀ kaa a si ŋú tsù kwetə̀. ¹⁰ Mbə̀ ŋú a tswe a tit̃ĩ bù mə a z̃i ñi ñyàtə̀, ñi wa'asə̀ yi a ŋgaa ỹi m̃fùùrə̀ kə̀ ji baa, a tuu yu'utə̀, ñi tsùù ñi ànnù bu bo b̃i tswe. ¹¹ Ñi zi mə àj̃ànə̀ ŋú ma yú à f̃ànə̀ m̃ê, ŋki mbə̀ ŋú ỹi ñb̃ĩ; à ñiŋ mə isa'a a nu yu yumbɔŋə̀.

Ydi'itə̀ Paul ji nlwĩ'ĩñj̃im

¹² B̃ẽe mə too Artemas kə̀ Tychicus a mbo wò ò w̃aŋsə̀ ñzi ntsi'i gha a Nicopolis, nlon mə kə̀ a mə mə ka tswe ghu a noò m̃fə̀'ə̀. ¹³ Yə̀ mə mə ò kwetə̀ Zenas ỹii mə à ñi ŋgaŋñĩtə̀ m̃isa'a aa bo Apollos tá bo gh̃ẽ wa ñighaà; ñyə̀ mə bo tswe ñi ñjoo tsim j̃ii mə bo lɔ̀ò aà. ¹⁴ Yə̀ mə b̃ě b̃i'ìnə̀ yə̀gə̀ a ŋka mfa ìbiinù waa a ŋgh̃ĩrə̀ ìnnù j̃i sig̃ĩnə̀ tá ki kwetə̀ bə̀ ñi ñjoo j̃ii mə bo lɔ̀ò aa, a ka kù'unə̀ mə tá bo tsuu noò wàà ki bwesə̀ a danjə̀ danjə̀.

¹⁵ Bə̀ b̃ĩtsim b̃ii mə bi tswe b̃i'ibo aa, bi too àtsà'atə̀ a mbo wò. Tsà'atə̀ bə̀ b̃ii bi kòŋə̀ ỹi' i aa nlon mə b̃i' i ki mbii Kristo aà. Tá ìb̃òŋ Nwĩ ì lwi' i a mbo bù b̃ĩtsimə̀.

Aḡwà'ànè Paul a mbo FILEMON Aḡwà'ànè yï Paul a le ntoo a mbo Filemon aà

NJI'INNŪ AḡWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànè yŪ aa a le ḡwà'ànə Paul a mbo Filemon, yï mə à le mbə Krisèn yï n̄t̄insə, ḡghòtə i boòntə ghu nda aà. ḡghotə ya ghu nda, Affia ni Arkipus, bo le ḡki n̄tswe n̄i n̄t̄woḡə ḡwà'ànə ma yŪ. Paul à le ḡwà'ànə ḡwà'ànə ma yŪ aa a atsaḡə. Bì twoḡə Filemon, a bò'ò ni BaKolosi, BaEfeso, ni BaFilipi aa n̄i “ḡwà'ànə Atsaḡə” n̄loḡ mə Paul à le ḡwà'ànə aa wa noò mə à le n̄tswe a atsaḡ aà.

Onesimus, àbù'u Filemon, à le mfè'è ḡkhə ḡghèè yi a Roma, n̄ts'i'i Paul ghu a atsaḡ, a swòḡ n̄too yï n̄siginè ya ghu mbo, a bəḡkə n̄t̄i yi mbii Kristo, n̄tigə n̄tswe bo Paul, ḡkwetə nii. Nòḡsə baRoma à le ndi'i mə mbə Filemon à le tse zwitə abù'ù yi Onesimus n̄loḡ mə à le mfè'è ḡkhə, ḡki nyərə ḡkabè yï aà (18). Paul à le n̄tigə n̄lɔɔ a mbù mb̄nsə Onesimus fu a mbo taà yï, Filemon, n̄tigə ḡwà'ànə ḡwà'ànə yŪ ghu mbo, n̄lètə nii mə tā à kwere n̄i n̄t̄i yi tsim tsò n̄d̄im yï, ts̄its̄on̄ mə à t̄igə mu Kristo aà.

Aḡwà'ànə ma yŪ a di'i n̄t̄i Paul tsò ḡḡàḡàfà'á Mmà'ambi atsaḡə, ḡkii ndi'i n̄i àdà'a n̄too yï n̄siginè a ḡkwensə ḡù. Onesimus à le mbəḡkə n̄tigə ḡù yï mfii, n̄tigə mfa'a siginè (11).

Bì yatə ḡwà'ànə yŪ aa laa:

1. Nji'innū aḡwà'ànə yuà 1-3
2. Aḡḡ mə Paul à le mbeentə Filimon aà 4-7
3. Aḡḡ mə Paul à le si tsà'asə Filemon n̄loḡ Onesimus aà 8-22
4. Innū j̄i mə Paul à le nswoḡə a n̄lw̄i'isə aà 23-25

Atsà'atə

¹ Aḡwà'ànə yŪ a lo aa a mbo mə Paul, ḡḡàḡàts̄an̄ Kristo Yesu bo bì a mbo Timoti, n̄d̄im yï'inè, ḡghèe ni a mbo Filemon, n̄sùkà'á yï'inè yï n̄siginè, ḡù àkòrə yï'inè a adigə afà'á, ² bo bì a mbo Affia, n̄jàantə yï'inè, ni a mbo Arkipus, ḡù àkòrə yï'inè fàa mum fikòrə, bo bì a mbo ḡghòtə ya mə i bòòntə a nda wò aà.

³ Tā ìb̄ɔḡ Nw̄i ni m̄b̄ɔɔnə yï mə i ló a mbo Nw̄iḡoḡ Taà yï'inè ni a mbo Mmà'amb̄i Yesu Kristo aa tā tswe a mbo bù.

Aḡḡ mə Paul a tsà'atə Nw̄i ḡwà'atə n̄i Filemon ghu aà

⁴ Mə fa mb̄i'ikə a mbo Nw̄iḡoḡ a ḡḡoḡ b̄inòò bì tsim a aḡḡ yï mə mə tsà'atə n̄i Nw̄i ḡwà'atə n̄i ghuu ghu aa, ⁵ n̄loḡ mə mə yu'u akòḡnə bo bì àb̄iint̄i yï ò tswe ni yu a nu Mmà'amb̄i Yesu bo bì bə bì Nw̄i bì tsimè. ⁶ Mə kii n̄tsa'atə Nw̄i mə àḡḡ yï mə o swoḡ annū n̄loḡ àb̄iint̄i yo a mbo bə aa, tā à gh̄irə bə nan̄sə n̄zi innū j̄i siginè tsim j̄i à ni j̄i'inè a mum Kristo aà. ⁷ Wa n̄t̄i gha i n̄oḡ n̄i m̄b̄ɔɔnə ḡki n̄luu ni n̄d̄orə, nyoḡə a n̄j̄imə àkòḡnə yo mba n̄d̄im ghà, n̄loḡ mə m̄nt̄i mi bə bì Nw̄i bì tsim mi tsya a n̄j̄im wò n̄fwetə.

Paul à bu'ù mbo a mbo Filemon ñloŋ ŋɔaa abù'ù yi Onesimus

⁸ Nloŋ ma yâ ànnù mbə mə tse táŋ ntii tsi'í tsó ndîm ghò a mum Kristo a nswon a mbo wò mə tá ò ghìrə annù yii mə a ku'unə a ŋghìrə aà. ⁹ Lá, ñloŋ ajàn yii mə mə kòŋə gho aa, mə bàŋnə mbu'u aa mbô. Mə ghìrə ma mùu ajàn ka mə à ni mə Paul aa, nù yii mə a ghàa ni tsusə atú Kristo Yesu, mə à tigə ŋki mbə ŋgàŋatsan tsitsòŋ mbi'i ŋkwitú yi aà. ¹⁰ Mə bu'u mbo a mbo wò a atu Onesimus, yii mə à ki ntigə mú ghà a mum Kristo a ndâ àtsanə aà. ¹¹ A le mbə ní noò yí mɔ'ɔ aa kaa a wa'à ní àfà'à a mbo wò tswé, la tsitsòŋ, à nàŋsə tswe ní ifà'à a mbo wò ŋki ntswe ni ghu a mbo mə. ¹² Mə tsyàsə ní fu a mbo wò, nnaŋsə ntsyasə aa ntii ghá. ¹³ Bɔŋ mə laa ndoritə a nləə yu a mbo mə mə mbə a ká nfa'a a mbo mə ní ŋkwitu gho fàa noò mə mə tswe a ndátsan nloŋ ntoo yi ñsiginə yú aa, ¹⁴ lá mə bàŋnə ŋkòŋtə mə kaa mbə mə ki'i annú tsu ghìrə tì betə gho ñloŋ mə kaa mə si ní gho laa gàansə gaansə, a bɔŋ mə tá ò ghìrə bə ní kòŋə yò.

¹⁵ Nòò tsù áá ànnù yii mə à le mmà'atə gho ŋkhə yi a ni mú àtii noò aa, mə mbə a bú mbii fu a mbo wò, bú yu tswé ñlwi'i nŋŋkòŋə. ¹⁶ La tsitsòŋ, kaa à si aa tsi'í abù'ù bə, à tsyátə abù'ù, àa ndîm gho yii mə ò kòŋə yi a mum Kristo. Wa mə nàŋsə ŋkòŋə yi, lá mə wà'atə mə ò bàŋnə ŋkòŋə yi ntsyatə ghá, tsó mə à ni ndîm ghò ñumìsòŋ ŋki mbu mbə ndîm ghò a mum Kristo aà. ¹⁷ Mbə a bə yii mə ò lògə a gha tsi'í tsó nù yii sí fà'à abo mɔ'ɔ, ò kwèrə yi tsi'í tsó ajànə mbə ò ki ŋkwèrə gha aa. ¹⁸ Mbə a bə yii mə à le mfànsə annú tsu a mbo wò, kə ŋki ntswa gho ní àyoò tsu, ò niŋə a nsi ikum mə. ¹⁹ Wa mə Paul mə nàŋsə ŋŋwa'anə yulà aa tsi'í ní àbó yá, wa mə ka twu. Lá wa'atə siginə mə ibiinú gho wòmbɔŋ i tswé ntii a mum Kristo aa nloŋ ŋgàa yà. ²⁰ Tsó mə a bə laa, ndîm ghà, ghìrə annù yulà a nu mə ní ikúm Mmà'àmbi yí'inə. Tsi'í tsó ndîm ghà a mum Kristo, ghìrə ntii gha fwetə.

²¹ Mə ŋwà'anə laa nloŋ mə mə nàŋsə nzi ajanə mə o yu'unə aà. La mə zi mə ò ka ghìrə tsyátə ajànə mə mə swòŋə aà.

²² Ki ŋghèè ní mbii ñtanjə ntja'andá biğii a mbo mə, ñloŋ mə mə bii mə Nwĩŋgòŋ i ka yu'u niyè'ə nuu i fa gha fu a mbo bù.

Atsà'atə ñlwi'isə

²³ Wa Epaphras, yii bi'iyu tswe a atsan mbi'i ŋkwitu Kristo Yesu aa, a tsà'atə ghó, ²⁴ Mark, ni Aristarcus, ni Demas, ni Lukas, ŋgãŋkòrə jya a múm àfà'à, kii ntsa'atə ní ghó. ²⁵ Tá ìbɔŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tswe bo bi àzwí yuu. Amen.

Aṅwà'ànè a mbo BaHEBER

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YU

Kaa bi si nju yii mə à le ṅwà'ànə aṅwà'ànə BaHeber aa zì. Lá a laa mə ṅgàṅ à le ṅwà'ànə aa a mbo bìKrisèn bii mə bi le mbə baHeber ntswe a idigə idigə aà. A le ṅwà'ànə aa a ndi'itə waa yii mə bi le si yə nì ṅgi'i aà (13.22; 10.3-11.39) mə tá bo tsuu abiintii yaa ló mmà'atə i tuu Nwì (4.11; 6.1-8; 10.23,29,35). A le ṅki lɔɔ a nsa'a abɛɛ annu abiintii bìKrisèn mə ṅgàṅənnu Nwì baYuda le si to ni bimànji bí ghà'atə aà. Nlɔɔ nì ṅghirə bè zi mə ntoo yi nsiḡinə ma yú à nì annu nṅkonjə.

A nì àkàà yi mbii ya mə Nwì à le ntsyá a nḡim Moses ṅwarə bo bì bə bi aa, à le nswon mə tá bì ka nlogə nì nnàà ṅwa mmà'à nii ghu tá tá yú ka nli'inə nì ibi waa. Nàà ya yii mə bi le nzwitə aa, i kwo aa a atu nju wa yii mə à le ṅghirə ibi aa, bi tigə nsi'itə ibi nju wa nlò'òsə. ṅgàṅmà'a Nwì i le si mfà'à nì ifà'à ma ghú aa a mbo Nwì bo bə bi. Ma ghú ifà'à bi naṅsə ṅwà'ànə mfigitə aa a nì aṅwà'ànə Leviticus, a mum Mìkàà yì Nlwèn. Nwì a swonə ni mə tá bə bi bì laa maṅsə tsó mə yu ki nlaa maṅsə mbə aà (Lev. 11.44,45; 19.2; 20.7). Aṅwà'ànə baHeber a kwatə nì ndi'i ma yú nswonə ni mə Yesu yii mə, tsítsòn, à ni yu yii mə à tigə ṅgàṅmà'a Nwì yì'inə yì ṅwè aa, à zì mə nyweensə yì'inə, ntsya a nḡim abiintii; a ku'unə mə tá bì'inə ki nlaa maṅsə “nlon mə nju yii mə àkòrə nizì yi a si laa maṅsə aa kaa à ka yì wa'á Mmà'àmbi yə” (12.14).

Ma mùu ajàn aṅwà'ànə baHeber a ghaà aa nlon annu ṅgha'asə Nwì a mbii mbonj tá Yesu Kristo à zi bo ajàn mə a le ntigə ntswe nloginə a noə wa mə Yesu à le nzi nì àkàà yì fii ya aà. A nì innu tsim, Kristo à tsyatə bè bitsim. A ni Mu Nwì yii mə à lwì'i nṅkonj aà, mə à le nyogə ayu'unə a nḡim ṅgi'i aà, ntsyatə Moses, bo bì ṅgàṅntoo Nwì tsim a múm Nlwèn Mìkàà, ṅki ntsyatə baangel. Nwì à le ntsərə mə Kristo à ni ṅgàṅmà'a Nwì yì ṅwè yii à lwì'i nṅkonj, ntsyatə ṅgàṅmà'a Nwì ji Nlwèn Mìkàà. A nḡim Kristo Nwì a yweensə nju yii mə à bii Yesu aa ṅgaà mò'ɔ, mfi'isə yi a mum ibi, ni a mum nìbo'ɔ bo bì a ntsu nìwó. Ifà'à yii mə ṅgàṅmà'a Nwì i le si fà'à aa i le si di'i aa yii mə Kristo, tsó ṅgàṅmà'a Nwì yì ṅwè, à ka yì kuu ghu aà. A le nzi nì àkàà yì fii, yii mə bi warə nì àləə nú yi, a tsyatə a yi mbii ya mə Moses à le nzi ni yu aà. Ntigə ṅkuu a múm Adigə yì Nlàà Maṅsə nì àləə yi, nsi'itə ibi bè ghu ṅgaà mò'ó.

Aṅwà'ànə ma yú à ghaà annu ajàn mə Kristo à ki mbə ṅùmìsòn aa ntsyatə ṅwà'ànə jì mo'ò (2.9,10, 14-18; 4.15; 5.7-9; 12.3; 13.1). Ka mə Kristo à le mbə Nwì, ntswe ni màrə yi ntsim aa (1.3,8) à le ṅki mbə ṅùmìsòn ntigə mbə tsó bo bi maà bi tá naṅsə zi a ṅkwetə waa (2.14-18).

ṅgàṅ ṅnwà'ànə aṅwà'ànə ma yú à swonə ni mə bè bii bi yontə ni a mbɛɛ Nwì a ṅgha'asə yu aa tá bì tswe nì abiintii, nlon mə “abiintii a bə tuu bə bonj kaa mbə nju tsu a wa'a ghirə tá Nwì à doritə” (11.6). Ka mə bè bii mə bi bii Nwì bi yə ṅgi'i aa, a logə noə ṅghaa nlonj bè bii mə bi le niṅ mântii myaa a nu Nwì aà (11.1-40), ntigə ndi'itə nì bè

bi Nwî mæ bì ka nyoŋə Kristo, òtse'ε mi'i myaa ghu nu, òntan̄ti, òntsuu ló kaa (12.1-3) tá yí tsewé nî òkà'a ya yíi mæ Nwî à kà'a nlon̄ ŋgaa yàà aà (10.35,36; 6.10).

Bi yatə àŋwà'ànè yú aa laà:

1. Kristo à ni yu yíi mæ à dì'i Nwî man̄sə aà 1.1-3
2. Kristo à tsyatə baangel 1.4—2.18
3. Kristo à tsyatə Moses bo Joshua 3.1—4.13
4. Kristo à tsyatə ŋgǎŋmà'a Nwi tsim 4.14—7.28
5. Akàà ya yíi Kristo à zi ni yu aa, a tsyatə yi mbíi yá 8.1—9.28
6. Amà'anwí Kristo a tsyatə à yi ŋgǎŋmà'a Nwí ji mbíi 10.1-11
7. Abiintii a tsyatə innú tsim 11.1—12.25
8. Adi'itè bo bì innú nlwí'ísè 13.1-25

Ajàŋ mæ Nwî a ghàà a mbo bì'inè òntsyaa a jím Mú yí aà

¹ A le mbə a mbíi Nwí a ghaà ni a mbo bità bi bitàà bi'inè a ŋgaa ji ghà'àtè bo bì ni bimánji bí ghà'àtè òntsyaa aa a njim ŋgǎŋtoò ji; ² Lá fàa ŋgù'ù a nlwí'ísè Nwí à ghàà mē a mbo bì'inè òntsyaa aa a njim Mú yí. A le nnaŋsə ŋgòŋ òjòò tsim faa mbi ntsyaa aa a jím Mú yí ma ghú yíi mæ à le ntsò'ò nləə nî òjindá yí mæ tá à tsewé a atú òjòò ji tsimè.

³ Mú yí ma ghú a dì'i nigha'a ni Nwí a ajàŋ yíi mæ a ŋwèènè aa, ŋkii ndi'i aa tsi'í mārè Nwí. A ki mbə yu yíi mæ a ləə mbi yú ntsim tsi'í ni òghàà ni nii mæ ni tsewé ni midà'a aà. Nòò yíi mæ à le nzi nî ànnú nsi'í ìbi bē bi tsimè aa, à le ntigə ntswe a mbèè òkwèε Nwí yíi mæ à tsewé nî àdà'a tsim aa nî mà'a a ndəŋə.

Adà'à yíi mæ Mu Nwí à tsewé ni yu aà

⁴ Nwí à le ŋghirə mæ tá àdà'a Mú yí tá à tsyatə yi baangel tsi'i ajàŋ yíi òkum wa mæ à le mfa a mbo Mú yí i le ŋkò'ònə ntsyatə myaa aà.

⁵ Kaa Nwí le ŋwa'a a noò tsù a mbo angel yí tsù swon̄ mæ,

“O ni Mú ghà,
sii, mē ni Taà ghò.”

Kaa Nwí à le ŋwa'à kè òswon̄ə a mbo angel yí tsù mæ,

“Mè ka bə Taà yí
ta à kè mbə Mú ghà.”

⁶ Nòò yíi mæ Nwí à le ntswe nî òtoo mú yí yí òntsyambíi ma ghú fàa mbi aa, à le mbù òswon̄ mæ,

“Baangel bitsim tá bì ka mmii n̄i.”

⁷ A le mbù òswon̄ nlon̄ baangel bi mæ,

“Bo bya mæ bo fà'a a mbo yu Nwí aa, bo bə aa tsi'í tsò fifèrè,
ŋki ŋghirə mæ ŋgǎŋfà'a ji ma jù tá ì bə tsi'í tsò òlwá mɔ'ɔ.”

⁸ ŋghεε nî mbíi mbaŋŋə nswon̄ a mbo mú yí mæ,

“Oò Nwí Tá ànnú nifó yo tá à lwi'i tsi'í n̄ŋkon̄è!

O sa'a bē bo aa ni mánji yíi mæ à tsinə aà.

⁹ O kòŋə ànnú yíi mæ a tsinə aa, mbaa ànnú yíi mæ a sè tsinè aà.

A ni òji'í ànnú yíi Nwíŋgòŋ, tsi'í Nwíŋgòŋ ghò, à tsò'ò mē ghò,
ŋŋentə a ndəŋ, mfa nidorə a mbo wò ntsyatə ŋgǎŋakòrə jò aà.”

¹⁰ A le ŋki nswon̄ mæ,

“Tsi'í wò, Mmà'àmbi, ò le nlògìnə a mbíi, ònnaŋsə òjòò tsim a atu nsyé,

̀̀lɔgə aa tsi'ĩ m̀b̀o mo nnaŋsə aburə ghu.

¹¹ Njoo mà jũ tsim i ka yĩ bwe, lá wò wòmbɔŋ ò ka yĩ lwĩ'ĩ n̄ŋkɔŋè; njòò mà jũ

tsi'ĩ tsim i ka yĩ lwɛn sà'akè tsi'ĩ tsò ìtsè'è

¹² O ka yĩ kərə njoo mà jũ tsi'ĩ tsò akutè

tâ bì kwensə tsi'ĩ tsò àtsè'è.

La wòmbɔŋ kaa ò si kwensə,

ŋki nlwi'i n̄ŋkɔŋè, kaa ilòò jo i wa'à mè.”

¹³ Nwĩ à leè ñswon aa a mbo ghuu angel mə,

“Tsewə fàa a mbèè àbo mè yĩ mà'à,

nywe'e a noò yii mè mè ka n̄ŋsə ŋgàŋkibàà jò a nsye

tâ ò tetə mikòrè mo ghu aa ε?”

¹⁴ Baangel baŋnə ntigə mbə aa bì wò aa ε? Tigə bo bə aa ìzwĩ jii mè i fà'à a mbo Nwĩ; Nwĩ a toò nì waa bo gheè ñkwetə n̄ bì bii mè bo tswe n̄ ñjì ìlòn aa ε?

2

Ntoo yĩ ñwè ñlon annũ nyweenə

¹ Tsò mè a bə ma mùu ajàn aa, bì'inə naŋsə nte'ε atũ yì'inə a n̄ ànnũ ya mè bì'inə le nyu'u aa, mè tâ bì'inə tsee ló mà'atè i tigə k̄i tsinə ghèè n̄ m̄n̄jì yì d̄an̄è. ² Mbə a bə mè n̄too ya mè baangel le n̄zì ñkè'ɛnə aa, ì le nt̄insè, m̄bə ajàn yii mè, jũ ñtsim yii mè kaa à le ŋwa'à n̄ ànnũ yii mè n̄too ya ì le si swon aa ghìrè, kè n̄t̄ii n̄ àtu aa, bì le n̄ŋ n̄jo yii mè ì kù'ùnə aa ghu nu, ³ bəə bəŋ mbə bì'inə kwàn aa mè akə mè mbə bì'inə me'e n̄too ñywèensə bè yì ñwè ma yù aa ε? A n̄too mà yù aa a le mfòò ñswon tsi'ĩ Mmà'àmbì, bè bii mè bì le nyu'u ghu mbo aa, bì k̄ii ntigə ndiintə a mbo bì'inə mè n̄ ànnũ. ⁴ Nwĩ à le ñk̄ii ndiintə n̄ n̄too mà yù yii ŋgaa n̄ ìlensè, n̄ ìnnũtsyambo, bo bì ìnnũ jì yeyerə tsi'ĩ ìbəŋ bəŋ, a bò'ɔ n̄ m̄t̄èŋnè m̄i Azwĩ Nwĩ, m̄ii mè Nwĩ yumbɔŋ à le si yàtè tsi'ĩ ajàn yii mè yu kɔŋ aa.

⁵ Kaa Nwĩ à le ŋwa'á mbi, ya yii mè bì'inə swonə n̄ mè ì ka yì z̄i aa, a mbo baangəl fa mè tâ bì ka nsa'a. ⁶ Nlon mè a tswe a adigə yì m̄ɔ'ɔ a m̄m̄ anwà'anə Nwĩ mè,

“N̄u à bè aa àkè mè mbə ò k̄a ŋwa'atə n̄ ànnũ yì,

kè tsi'ĩ mu jũ mè o lèntè n̄ ànnũ yì aa ε?

⁷ A n̄i m̄u at̄ii noò ò le ŋghìrè yì a sigitè n̄tsyatə baangəl,

la ò ŋentə yì, m̄fa ñigha'a n̄i wè bo bì ìkùm n̄ibɔ'ɔ ghu mbo tsò m̄fò

⁸ m̄fa jòò tsim i n̄ŋ ghu n̄jì'ì mikòrè mè tâ à ka mbu'utə.”

Tsò mè à le m̄fa njòò tsim ghu mbo mè à ka mbu'utə aa, kaa àyoò tsu a le wa'à ghu tswè mè kaa à le ŋwa'à n̄i ñk̄a nsa'a tswé. La tsò mè a bə ts̄itsɔŋ aa, bì'inə yə mè kaa à burə t̄i njòò tsim ka nsa'a.

⁹ La bì'inə yə Yesu yii mè Nwĩ à le ŋghìrè a n̄i mù at̄ii noò a sigitè n̄tsya baangel, ñyè ŋgì'ì ñkwo a atu bè b̄itsim a n̄j̄im ìbɔŋ Nwĩ aa, Nwĩ a tigè ñŋentə yì, m̄fa ñigha'a bo bì ìkùm n̄ibɔ'ɔ ghu mbo tsò m̄fò, ñlon ŋgì'ì ya yii mè à le nyə aa.

¹⁰ Nlon mè a le ñkù'ùnə mè tâ Nwĩ yii mè à le naŋsə njòò tsim, i k̄i n̄tswe aa ghu mbo aa, tâ à ghìrè Kristo, yu wa yii mè b̄é tsyà ghu n̄j̄im m̄bɔŋ yweenə aa, tâ à bəŋ m̄aŋsə n̄tsya n̄j̄im ŋgì'ì yii mè à le yə

a n̄ghirə mə tã bɔɔ bi ghà'atə̀ bì tswe ni n̄gha'a aà. ¹¹ Yesu ma wa mə a ghirə ni mə tã bè laa man̄sə aa, yu bo bì bè bya bii mə a ghirə bi laa aa, bo fɛ'ɛ aa a n̄gwè'è yì nfùùrè. A n̄i n̄ji'ì ànnù yii mə kaa à si atu òtò a ntwoŋ waa ni bɔɔ bi maà bi aà. ¹² Ntìgə nswon̄ ni a mbo Nwĩ, “Mè ka ki swon̄ə n̄i ànnù yo a mbo bɔɔ bi maà bá, mè ka ki gha'asə n̄i gho a tit̄i n̄ghòtə̀ bə̀ bô.”

¹³ A le n̄ki mbu nswon̄ a adìgə̀ yì mɔ'ɔ mə,

“Mè ka lèè n̄t̄i gha ghu n̄u.”

N̄ki mbu n̄kù'ùsə̀ n̄swon̄ mə,

“Mè ghulá bi'ì bì bɔɔ bya bii mə Nwĩ à fa a mbo mè aà.”

¹⁴ Tsó mə bɔɔ mà bya a ni bè bii mə bi tswe ni n̄jyãnu bô àləə aa, Yesu yumbon̄ à le n̄ki ntìgə̀ nlogə̀ marə̀ n̄u wàà, mə yu tìgə̀ kwo tã ta n̄gi'ì a nu yu wa yii mə à tswe n̄i àdà'à n̄iwo aa, yu ma ghú a bə̀ aa Devil, ¹⁵ i kètə̀ m̄n̄k̄irə̀ a nu bè b̄itsim̄ bii mə annù mbo'ɔ n̄iwo a le n̄iŋ waa a ndábù'ù a ni nòò n̄tsim̄ yii mə bo le n̄tswe bit̄i aà. ¹⁶ Ma mùu ajàn, tsi'ì annù n̄iŋkon̄ə̀, kaa à si aa ànnù baangəl lentə̀, a lèntə̀ aa bə̀ ànnù bə̀ bii mə bi lo a n̄gwè'ɛ Abraham aà. ¹⁷ Nlon̄ ma yú ànnù, à le n̄tswe n̄i m̄bə̀ tsi'ì tsó bɔɔ bi maà bi n̄i ànnù t̄sim̄, mə yu tìgə̀ bə̀ n̄gàŋmà'a Nwĩ yì n̄wè yii mə a ko m̄l̄iŋnə̀ bè n̄k̄i m̄fa'a n̄i n̄t̄i yì t̄sim̄ a mbo Nwĩ, a n̄ghirə̀ mə tã Nwĩ à si'itə̀ ibi bə̀. ¹⁸ Nlon̄ mə, tsó mə yumbon̄ à le nyə̀ n̄gi'ì a ajànə̀ mə Devil à le n̄kwà'ànə̀ yì aa, à z̄i ajàn yii mə mbə̀ yu a ka n̄kwetə̀ bə̀ b̄itsim̄ bii mə Devil a kwà'ànə̀ waa aà.

3

Yesu à tsyàtə̀ Moses

¹ Ma mùu ajàn n̄bá bɔɔ bi maà ba bii bi laa man̄sə̀ aa, bii mə Nwĩ à twon̄ ghuu b̄itsim̄ aa, ni nan̄sə̀ n̄wa'atə̀ Yesu yii mə à ni n̄gàŋtoò Nwĩ yumbon̄, n̄ki mbə̀ n̄gàŋmà'a Nwĩ yì n̄wè, a mùm ànnù Nwĩ yii mə b̄i'inè bii aà. ² A le si fà'à a mbo Nwĩ yii mə à le n̄tsɔ'ɔ yì aa tsi'ì n̄i n̄t̄i yì t̄sim̄, tsi'ì ajàn yii mə Moses à le n̄k̄i m̄fa'a n̄i n̄t̄i yì t̄sim̄ a nda Nwĩ aà. ³ Lá Yesu ma ghú à tswe ni n̄gha'a ni n̄gha'atə̀ n̄tsya n̄i mə Moses à tswe ni nu aà, tsi'ì tsó mə n̄u yii mə à ghurə̀ nda aa, à tswe ni n̄gha'a n̄tsyàtə̀ nda ya aà. ⁴ A laa mə a ndá n̄tsim̄ aa a bɔɔ n̄u, la Nwĩ à ni yu yii mə à b̄òò n̄joò ìtsim̄ aà. ⁵ Moses à le si fà'a ìfà'a t̄sim̄ a nda Nwĩ tsi'ì n̄i n̄t̄i yì t̄sim̄ aa tsi'ì tsó n̄gàŋàfà'à, a mbə̀ àyəfə̀ n̄i ànnù jii mə bi ka yì tìgə̀ swon̄ə̀ a n̄j̄m̄ aà, ⁶ Lá n̄ghɛɛ a ni Kristo, bi le n̄lèè yì a b̄ãŋnə̀ n̄tswe a atu ndá Nwĩ m̄fa'a n̄i n̄t̄i yì t̄sim̄ aa tsi'ì tsó mù yì. B̄i'inè bə̀ aa ndá Nwĩ a ajàn yii mə mbə̀ b̄i'inè ləə ab̄iint̄i yì'inè tá à t̄i, n̄k̄i n̄tərə̀ n̄i ànnù yii mə b̄i'inè bə̀ aà.

Afwetə̀ a mbo bè bi Nwĩ

⁷ Tsó mə a bə̀ mùu ajàn aa, a ajànə̀ mə Azwĩ Nwĩ a swon̄ə̀ ni mə, “Sii, mbə̀ n̄i tì yu'u n̄j̄ Nwĩ,

⁸ n̄i tseè m̄nt̄i muu ki k̄i tsó wa n̄jwi mə n̄i le si t̄i atu a mbo Nwĩ n̄tìgə̀ n̄kwa'anə̀ nii wa n̄ta'a m̄iwèè,

⁹ wa adìgə̀ yii mə bit̄aà buu bi le n̄kwà'ànə̀ gha ghu

n̄tìgə̀ nyə̀ innù jii mə mè le si ghirə̀ a atú ìlòò m̄ighum mi n̄kwà aà.

¹⁰ Ma mùu ajàn n̄t̄ɔŋ gha i le n̄tìgə̀ n̄lwi a nu n̄wàà ni bə̀ ma bya,

mə swonj mə, 'Bo fànə mánjī ghà a mîntii bo a ηgòn bìnòò bîtsim;
kaa bo lɛɛ wa'á bîmânjī bǎ zî.'

¹¹ Mə lɛ ntigə nɔwɛə ntɔŋ a nu bo, ηkaa nswonj mə, 'Kaa bo ka yǐ wa'á
a múm áfwetə ya ya kuù.' "

¹² Bɔɔ bǐ maà, nǐ ka ntsyəsə ghuu, mbǐ'ǐ nù yǐ mɔ'ɔ tǐtǐ bù a tswé
nǐ ntǐi yǐ bǐ, kaa wa'á ntǐi yǐ a nu mə nǐŋ, ηghǐrə nǐ mə tâ nǐ ma'atə
Nwǐngɔŋ yǐi mə à tswé ntǐi aà. ¹³ Nǐ baŋnə ηka ndǐ'itə nǐ ghuu bu nǐ
bù a nǐwǐ tsim, a nǐ nòò ntsim yǐi mə bǐ twonjə nǐ "sǐi aà" mə tâ ǐbǐ
tsuu ló bwe'esə ηǔ nǐbù ghùù yǐ tsù i ghǐrə tâ ntǐi yǐ tǐi. ¹⁴ Nlonj mə
mbə bǐ'inə bǐ Kristo tswé nǐ ànnù yǐ fùùrə aa, tsi'ǐ ajànj mə bǐ'inə lwi'i
a múm àbǐintǐi ya yǐi mə bǐ'inə lɛ ntswe nǐ yu nloginə a mbǐi aa ηghɛə
manjə, ¹⁵ tsi'ǐ a ajànj yǐi mə bǐ tɛ'ɛ mə n̄foo nswonjə aa, mə,

"Sǐi, mbə nǐ yu'u nǐ Nwǐ,
nǐ tsee mǐntǐi muu lǒ ki kǐ,

tsǒ wa nǐwǐ mə nǐ lɛ si tǐi atu a mbo Nwǐ aà."

¹⁶ Bə ma bú mə bǐ lɛ nyu'u ηka ntǐi atu aa, à lɛ mbə aa bǐ wò aa ɛ? A
lɛ ηwa'á aa bə bya bǐtsim bǐi mə Moses à lɛ mfi'isə waa a ala'a Egipto
aa bə aa ɛ? ¹⁷ Bə bǐi mə bǐ lɛ ηghǐrə n̄tɔŋɛ yǐ i lwi' a atú ǐlòò mighum
mǐ nǐkwà, à lɛ mbə aa bǐ wò lɛ? A lɛ ηwa'á aa bo bya mə bo lɛ ηghǐrə
ǐbǐ, ntigə ηkwokə wa atu nta'a miwɛɛ aa bə aa ɛ? ¹⁸ Baa à lɛ ηkàà aa
a mbo bǐ wò mə kaa bo ka yǐ wa'á wa múm àdigə áfwetə yu kuu aa
ɛ? Tigə bǐ lɛ ηkà'á aa a mbo bo bə bya bǐi mə bǐ lɛ ntǐi atu aa ɛ? ¹⁹ Ma
mùu ajànj bǐ'inə yə mə kaa bo lɛ ηwa'á ghū kuu aa nlonj mə kaa bo lɛ
ηwa'á nǐ àbǐintǐi tswé aà.

4

¹ Tsǐtsòŋ a ajànj yǐi mə ηkà'a ya a ηkuu a múm àm̄ntə ǐ bǐrə aa, a
ku'unə mə tâ bǐ'inə ka mbo'ɔ mbǐ'ǐ nù nǐbù ghùù yǐ tsù, a yǐ wa'á tǐ
kuu ghū tswé. ² Nlonj mə n̄too yǐ n̄siginə ya ǐ lɛ nzi a mbo bǐ'inə aa
tsi'ǐ ajànj mə ǐ lɛ ηki nzi a mbo bo aà; lá n̄too yǐi mə bǐ lɛ nyu'u aa, kaa
ǐ lɛ wa'á waa kwetə, nlonj mə kaa bo lɛ nyu'u aa kaa wa'á kwɛrə nǐ
àbǐintǐi. ³ Nlonj mə bǐ'inə bǐi bǐ'inə kwɛrə n̄too mà ya mbii aa, bǐ'inə
kuu maa a múm àm̄ntə, a ajànj yǐi mə à lɛ nswonj nlonj bo bya mə bǐ
lɛ ηwa'á bǐi aà,

"A ajànj yǐi mə mə lɛ ηkàà a múm àlwintɔŋə ya aa,
'kaa bo ka yǐ wa'á a múm àm̄ntə ya ya kuù.' "

Aá ànnù yǐi à lɛ nswonjə ka mə à lɛ manjə afà'á yǐ a noò yǐi mə à lɛ
nanjə mbi yù aà.

⁴ Nlonj mə à laa ηghàà a adigə yǐ mɔ'ɔ nlonj nǐwǐ jǐ sàmbaa lálà, "Nwǐ
à lɛ mfà'a afà'á yǐ manjə, à tǐ mə tǐ bə a nǐ n̄wǐ jǐ sàmbaa, a m̄ntə."

⁵ A laa ηki mbu nswonj a adigə yǐ mɔ'ɔ nlonj tsi'ǐ ànnù ma yù mə,
"Kaa bo ka yǐ wa'á a múm àm̄ntə ya kuù."

⁶ Mbə yǐi mə a tswé tsǐtɔŋ mə à nǐ tsi'ǐ n̄bùmtə bə bǐ mɔ'ɔ mə baa
yǐ kuu maa a múm àm̄ntə, tâ bə bya mə bǐ lɛ mfòò ηkwɛrə n̄too yǐ
n̄siginə ya kaa tâ bǐ wa'á ghū bǎŋnə ηkuu nlonjə atǐi atú ya aa, ⁷ Nwǐ
a bú n̄ləə nǐwǐ yǐ mɔ'ɔ nswonj mə, "Sǐi," n̄swonj ntsya aa a nǐm m̄fò
David a noò yǐi àgha'a nanjə mə n̄sa'atə aa, a múm n̄ghàà nuà mə bǐ
fòò mə n̄swonj aà,

“Sii, mbə ni ti yu'u nji Nwi, ni tsuù mîntîi muu ki kii.”

⁸ Nlon mə, Joshua à le mbaa bə fa amîntə ya a mbo bo boŋ kaa Nwi à si bù ŋka ŋghaa nlon njwi yi dāŋə a njimə. ⁹ Mbə yii mə a bə ma la aa, ŋjwi mîmîntə i tswe ghu a mbo bə bi Nwi tsi'i tsò ya mə Nwi à le mîmîntə ghu ni ŋjwi ji sàmbaa aà; ¹⁰ nlon mə nù ŋtsim yii mə a kuu a mûm amîntə Nwi aa, a mîntə a ni à yii anùginə tsò mə Nwi à le mîmîntə a ni à yi aà.

¹¹ A ku'unə mə tã bi'inə gaansə mitîi mî'inə a ŋkuu a ma aa mûm à mîntə, ntsyesə mbî'i nù yi mò'ò a wò ntsya a njim tì bii bo bi m̄buu atii atu bambii ma yâ.

Nìghàà ni Nwî

¹² Nìghàà ni Nwî ni tswé n̄tîi ŋkii mfa'a, n̄tsə'ə ntsya munwi m̄bà'a m̄bèè tsim, yii mə a sò ŋkuu nywe'e a n̄i àdìgè yii mə n̄tîi bo Azwî boontə ghu aa, nywe'e a adìgè yii mə m̄k̄r̄inè mi nu bo n̄imf̄o boontə ghu aa, ŋki nzi im̄òontə bo bi innù jii mə m̄ntîi mi bə yè'ətè aà. ¹³ Kaa àyòò tsu yii mə Nwî à le n̄nan̄sə aa kaa mbə wa'à ghu nsi lèèntə. Lâ m̄ban̄ə ŋŋa'anə, nyentə a mi'i yu wa yii bi'inə ka yi fa akwi'i nìghàà ghu mbo aà.

Yesu ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè.

¹⁴ Mbə yii mə bi'inə tswe ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè yii mə à kò'ònə aa, yii mə à lèè ntsya ŋkuu ŋghèe a aburə, mbə Yesu Kristo, yii mə à ni Mu Nwî aa, a ku'unə mə tã bi'inə tswa annù ya yii mə bi'inə bii tsi'i tsò bə bi Kristo aa tã à tii. ¹⁵ Nlon mə kaa bi'inə si aa ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè yii mə kaa mbə wa'à m̄l̄ŋnè yi'inə ko aa tswé, a m̄l̄ŋnè yi'inə, bi'inə bii mə bi'inə ni ib̄orəkə njoo aà. Bi'inə ban̄ə ntswe aa ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè yii mə ŋgàŋm̄in̄əŋ à le ŋkwà'ànə yi a ni b̄im̄an̄ji b̄itsim a ajàn mə a kii ŋkwa'anə n̄i yi'inə aà, lâ kaa a wa'a wò. ¹⁶ N̄i swun̄tə ghuu ŋghirə tã bi'inə koontə a nsi àb̄èr̄ə m̄boonə ni n̄idorə n̄tsuu ki bo'ò, tã kwèrə ŋko m̄l̄ŋnè bo bi ib̄on̄ yii mə i ka ki kwetə yi'inə a noò ŋgi'i aà.

5

¹ Bi tso'ò n̄i ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè n̄tsimə aa a titii bə bi, mə tã à ka ŋkwèrə n̄i innù jyaa ŋghèe ni ju a mbo Nwî, ŋkii mfa n̄i njoo bo bi njoo mmà'a Nwî nlon ibi waa. ² Mbə yii mə yumbon̄ à ni ab̄orikə ayoo, ŋkii mfansə n̄i innù a ni b̄im̄an̄ji bi ghà'ətè aa, a b̄onə a mbo bə bii mə kaa bi si annù zi ŋkii mfansə n̄i innù ni b̄im̄an̄ji bi ghà'ətè aà. ³ Mbə yii mə a bə ma mùu ajàn aa, à tswe ni ŋka mfa njoo mmà'anwi nlon yii ibi mbon̄ kii fa nlon ibi abugè bə.

⁴ A mbū ŋghèè ghu, kaa nù à si ib̄in̄ú yi ŋŋentə n̄tsò'ò ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè. A ki mbə tsi'i Nwî yii mə a tso'ò n̄i n̄ú ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè, a ajàn yii mə à le n̄tsò'ò Aaron aà.

⁵ Aa tsi'i ŋḡin̄ ŋḡin̄ a ajàn yii mə kaa Kristo à le ŋwa'a ib̄in̄ú yi ŋŋentə mə tã bi ghirə yi ni ŋgàŋmà'a Nwî yi ŋwè. Lâ Nwî a b̄an̄nè n̄swon̄ ghu mbo mə,

“Ò ni Mù ghà;

sii, mə t̄igè m̄ə mbə Taà ghò.”

6 Nwĩ a k̄i m̄bu nswon̄ a adiḡe yĩ m̄o'c m̄e,
 “O n̄i ñḡan̄m̄a'a Nwĩ i lwi'i n̄iñkon̄e,
 a ñk̄an̄ ñḡan̄m̄a'a Nwĩ Melkizedek.”

7 A m̄um̄ ñtsw̄ent̄i yu f̄aa n̄sȳe, Yesu à le si ts̄a'at̄e n̄i Nwĩ, m̄bet̄e n̄i ñnn̄u ghu mbo tsi'i n̄i m̄it̄i ñȳe'ə m̄il̄à siḡe, a mbo yu wa ȳi m̄e à le n̄tsw̄e n̄i m̄id̄a'ə m̄e mb̄e a yweens̄e yi a mbo n̄iwo āa. Nw̄iñḡon̄ a yu'u n̄ȳe'ə n̄i, n̄yon̄e aa a aj̄an̄ ȳi m̄e à le si b̄o'c n̄i āa. 8 Ka m̄e à le mb̄e Mu Nwĩ aa, a ȳeḡe àyu'un̄e ñt̄sya aa a n̄j̄im̄ ñgi'i ȳi à le nȳe āa. 9 N̄òò ȳi m̄e bi le ñgh̄ir̄e a b̄on̄ man̄s̄e aa, a b̄on̄ ntiḡe ñu ȳi m̄e a fa n̄i ìlon̄ ȳi m̄e i lwi'i n̄iñkon̄ aa, a mbo b̄e b̄ii m̄e bi yu'un̄e n̄i āa. 10 Maa aj̄an̄, Nwĩ a tiḡe ñt̄so'c yi n̄i ñḡan̄m̄a'a Nwĩ ȳi ñw̄e a ñk̄an̄ ñḡan̄m̄a'a Nwĩ Melkizedek.

Awà'as̄e ñlon̄ mm̄a'at̄e àb̄iint̄i

11 ñnn̄u j̄i gh̄a'at̄e i t̄swe ghu a nswon̄ a mbo bù ñlon̄e ma ȳu ànn̄u, la a tsyan̄e a mbo b̄i'i a n̄to'ot̄e a mbo bù ñlon̄e m̄e a tsyan̄e a mbo bù a w̄an̄s̄e nȳeḡe ànn̄u ñzi āa. 12 Ka m̄e bon̄ n̄i tiḡe aa b̄id̄i'ib̄inn̄u ts̄its̄on̄ aa, n̄i bur̄e ka ki l̄òò n̄i ñu m̄e t̄a à bu nd̄i'i ghuu n̄i ñnn̄u n̄tsyamb̄ii a m̄um̄ ñigh̄àa n̄i Nwĩ. Bon̄ n̄i laa ntiḡe n̄tsaa n̄i m̄iji m̄i ts̄aa, l̄a n̄i bur̄e ka ki l̄òò aa tsi'i n̄ib̄i. 13 Ñu ñts̄im̄ ȳi m̄e a n̄on̄ n̄ib̄i aa, à bur̄e aa mu ȳi m̄bor̄e, kaa mbur̄e t̄i ann̄u ȳi ñigh̄àa n̄i Nwĩ n̄i d̄i'i ñlon̄e ñnn̄u j̄i ts̄in̄e aa z̄i. 14 L̄a a m̄iji m̄i ts̄aa laa a j̄i b̄e b̄ii b̄i kw̄e m̄e ñtiḡe bil̄i, b̄ii m̄e b̄i ȳeḡe m̄e, a n̄i ñtsw̄ent̄i ȳāa, ñzi kw̄ens̄e a tit̄i ànn̄u ȳi siḡin̄e bo b̄i ȳi b̄i āa.

6

1 Ts̄o m̄e a b̄e ma mùu aj̄an̄ aa, b̄i'in̄e ma'at̄e ñnn̄u n̄tsyamb̄ii mb̄ii j̄i m̄e b̄i'in̄e le nȳeḡe ñlon̄e n̄toò Kristo aa, ñgh̄e n̄i mb̄ii ñkwe ntiḡe bil̄i a m̄um̄ Azwĩ. Kaa wa'ə bù ka nd̄i'i n̄i ñnn̄u j̄i ñt̄sya mb̄ii ts̄o mm̄a'at̄e ñka ñgh̄ir̄e ñnn̄u j̄i b̄i j̄i m̄e i z̄i n̄i n̄iwo aa bo b̄i ànn̄u n̄niñ m̄int̄i m̄i'in̄e a nu Nwĩ, 2 k̄e ann̄u a ñka mmur̄e b̄e a ñki, bo b̄i a ñka n̄n̄on̄s̄e m̄bo a atu b̄e, ànn̄u ñlon̄e ann̄u nyween̄e n̄i n̄iwo, k̄e ann̄u n̄niñ isa'a ȳi m̄e i lwi'i n̄iñkon̄ aa a nu b̄e. 3 L̄a b̄i'in̄e ka d̄i'i ñnn̄u ma j̄u m̄e mb̄e Nwĩ à b̄ii!

4 Ñlon̄e m̄e kaa mb̄e bi wa'ə bù ñgh̄ir̄e t̄a b̄e b̄ii m̄e bi lēe m̄fo nȳe ñk̄a'ə Nwĩ, ñywe'et̄e m̄it̄on̄e m̄ii m̄e mi l̄o a abur̄e aa, ñkw̄er̄e Azwĩ Nwĩ, 5 ñywe'et̄e aj̄an̄ ȳi m̄e ñigh̄àa n̄i Nwĩ n̄i bon̄ mb̄e aa, nywe'et̄e m̄ida'a m̄i ñḡu'ù ȳi m̄f̄ii ȳi m̄e i z̄i aa, kaa mb̄e bi wa'ə bù ñgh̄ir̄e m̄e t̄a bo b̄on̄k̄e m̄int̄i myaa ma'at̄e ib̄i waa mb̄ii fu a mbo Nwĩ. 6 Mb̄e bo bu n̄tuu Nwĩ, ñtiḡe m̄bu ñka ñkweent̄e aa Mu Nwĩ yaa ñgaa, ndir̄is̄e n̄i àt̄u yi, b̄e bon̄ kaa mb̄e bi wa'ə bù ñgh̄ir̄e m̄e t̄a bo b̄on̄k̄e m̄int̄i mya mb̄ii fu a mbo Nwĩ. 7 Ñlon̄e m̄e ñsȳe ȳi m̄e m̄b̄on̄ i loo n̄tsut̄e n̄i a ñgaa ñgaa, ñgh̄ir̄e ñjoo i kw̄i ghu, m̄e b̄e b̄ii m̄e bi b̄e ñlon̄e ñgaa ȳāa ka ñji aa, i kw̄er̄e mb̄oon̄e a mbo Nwĩ. 8 L̄a mb̄e n̄sȳe ya i t̄swe, a ka ñk̄o'c naa b̄i k̄er̄e k̄er̄e ghu bo b̄in̄eḡe, bon̄ kaa bi si ann̄u tsu kw̄et̄e, a tiḡe mb̄e aa m̄e Nwĩ à ñiñ nd̄òò ghu atu ñki ntiḡe ñlwi'is̄e nt̄òò.

9 Ka m̄e b̄i'i gh̄àa ma mùu aj̄an̄ aa, a ñgh̄e n̄i ñḡāa ȳuù, a ñjoo n̄ib̄on̄, b̄i'i nan̄s̄e ñzi m̄e n̄i t̄swe n̄i ñnn̄u j̄i i bon̄ n̄tsyat̄e, mb̄e j̄i m̄e i ka gh̄ir̄e t̄a n̄i yween̄e āa. 10 Kaa Nwĩ à s̄i ñu ȳi m̄e a j̄it̄e ñk̄òb̄e b̄e, kaa mb̄e

a wa'á afà'à yíi mē ni fà'à a mbo bē bi Nwī aa lī'inè, bo bi ajàn mē ni kii ñkɔŋə nī waa, nzi nywe'e tsítsɔŋ aa. ¹¹ Bī'i yè'ətə mē tā nī ghɛɛ nī n̄bīi tsi'i maa ajàn ñka mfa'a innū tsim nī m̄ntiì muu m̄tsim, tā a yī tī bə a n̄jīm nī kwɛrə ayoo yīi mē ni bə aa. ¹² Kaa bī'i si l̄òò mē tā nī ka mbɔrəkə, nī ka ñɛ'ɛsə bē bīi mē bi niñ m̄ntiì myaa a nu Nwī ñki ntswe nī àtànǽntiì aa, tā yī kwɛrə ayoo ya yīi mē Nwī à kà'à aa.

Ñkà'a Nwī yīi mē a lwensə aà

¹³ Nòò wa yīi mē Nwī à le ñka ñghirə ñkà'à yī bo Abraham aa, kaa à le ñwa'à nī n̄jū yī dàn yīi mē à le ñkɔ'ɔnə ntsya yī aa tswé mē mbə yu kaà ghu ñkumə, à le ntigə nlogə aa atu ib̄inū yī ñkaa ghu ¹⁴ ñswon mē, “Tsi'i ànnū n̄ñkɔŋə, mē ka yī niñ mbɔɔnə a nu wò i ghirə tá ñgwè'è yò i gha'a.” ¹⁵ Tsó mē Abraham à le ntswa nt̄i yī ñka nyu'utə aa, à le ñkwɛrə ñkà'a yá. ¹⁶ N̄jū yī ntswe nī ñkàà ànnū aa, a kaà aa nī ñkum n̄jū yīi mē à ñr̄isə ntsyətə yī, ma mùu ajàn àkàà ya a tswaà ànnū ya kaa bi wa'à bù ñka nliḡtə. ¹⁷ Ma mùu ajàn, Nwī à le ñka nlogə nan̄sə nd̄i'ì tā à laa a mbo bē bīi mē à le ñkà'à a mbo bo aa, mē kaa ñkà'à yī kaa i si kwensə aa, à le ntigə nlogə ñkum yī ñkaa ghu. ¹⁸ Ma la a bə mē innū tswə ghu ji baa mē kaa mbə i wa'à kwensə, nd̄i'ì nī mē kaa mbə Nwī a wa'á aban̄nennū swon̄ə. Nlon̄ ma juà innū ji baa, bī'inè bīi mē bī'inè khè ñl̄əntə nī a nu Nwī tá bī'inè tswə nī àtànǽntiì ñka mbe nī ànnū yīi mē bi ka'a a mbo bī'inè aa. ¹⁹ Ìnnū ma jū mē bī'inè bə aa i tigə mbə alaŋsə ñgò'ò yīi mē bī'inè təə ghu nt̄i aa. Ànnū ma yú mē bī'inè bə aa a ghirə nī mē tá bī'inè tigə ñkuu ñghɛɛ wa adigə mmà'a Nwī yīi mē a laa m̄ansə, tsi'i wa a n̄jīm àtsə'ə ya mē a le si yətə ndámà'a Nwī, ²⁰ tsi'i wa adigə yīi mē Yesu à tsyà mē n̄bīi yī'inè ñghɛɛ ghu aa, nī tsusè àtū yī'inè, ñki mbə ñgàn̄mà'a Nwī yī ñwè yīi mē à lwī'i n̄ikon̄ a ñkǽn̄ Melkizedek.

7

Ñgàn̄mà'a Nwī Melkizedek

¹ Melkizedek ma ghū à le mbə mf̄ò Salem ñki mbə ñgàn̄mà'a Nwīŋɔŋ Ako'òntsirə. Nòò yīi mē à le mbòò Abraham a kwèɛ nī ntsò yīi mē à le ntsyà, ñzwitə bíf̄ò bya bi ñikwà aa, à le nniñ mbɔɔnə ghu nū; ² Abraham a yátə ñjoo jyá tsim ñdìgə ji nighum, ntigə mfa adigə yī fùurə ghu mbò. Nji'i ñkum Melkizedek yī ntsyamb̄i i bə aa mē mf̄ò ñnnū jii i tsinə aa, yīi mē i yòntə, tsi'i tsò mf̄ò Salem aa, i bə mē, mf̄ò n̄bɔɔnə. ³ Kaa à si nī tà kè ñdè, kè nī ñkǽn̄ ñgwè'è tswé. Kaa à si nī ñlòḡinè kè ñlwī'i n̄tswéntiì yī tswé, n̄finə a Mu Nwī, mbə ñgàmà'a Nwī yīi mē à lwī'i n̄ñkɔŋ aa.

⁴ Nan̄sə yə mbuù n̄jū yī ñwè yīi mē Melkizedek à bə aa! Abraham, t̄atsə yī'inè à le mf̄à abwenə njoo jya yī fùurə atu n̄ighum ghu mbò, njoo jya mē à le ñkwɛrə a adigə ntsò aa. ⁵ Ñgwè'è Levi yīi mē à nī ñgwè'è ñgàn̄mà'a Nwī aa, bo tswə nī nd̄i'ì a mum n̄ɔŋsə Nwī mē bo ka ñkwɛrə nī àt̄i ayoo yī fùurə atu n̄ighum a mbo bɔɔ bi maà byaa ka mē bo bitsim lo aa a ñgwè'è Abraham aa. ⁶ La n̄jū ghuà mē à le ñwa'a aa a ñgwè'è bo lo aa, à le ñkwɛrə at̄i ayoo yī fùurə a atu n̄ighum a mbo Abraham, ñtigə niñ mbɔɔnə a nu yu wa yīi mē à le ntswe nī ñkà'a

ya aa. ⁷ Kaa à si annù yïi mē mbē bi kâ ñligitē bē mē a mbōōnē a nu ñù yï ñkēgē aa a ññjē nî ñù yï ñwē.

⁸ Faà bi'inē yē mē a atii ayoo yï fùurē a atu ñìghum aa a kwērē bē bii mē bi kwo aà, lá a ñghēē nî Melkizedek, a le ñkwērē ñù yïi mē àñwà'ànē Nwī a swōj mē à tsewē ñìkōñē. ⁹ Maa ajāñ mbē bi tsewōj mē, Levi yumbōj yïi mē à le si kwērē itii ñjoo mà jú aa, à le ñki mfa, ntsya aa a ñjīm Abraham, ¹⁰ Nlōj mē Levi à le mburē a ato'o Abraham wa noò wa mē Melkizedek à le mbòò yi aà.

¹¹ A le mbaa bē mē ìfà'a ñgāñmà'a Nwī jii mē i le nlò a ñgwē'ē Levi (ñlōj mē bē le ñkwērē nōñsē ntsya aa a ñjīm bo) i le mbōñ manšē, bēē bōj ñgāñmà'a Nwī à le mbù mēfē'ē bē a ñgwē'ē Melkizedek, kaa wa'à bē a ñgwē'ē Aaron fē'ē aa ē? ¹² Nlōj mē Nwī à bē kwensē mbuu ñgāñmà'a Nwī bēē bōj nōñsē à ka kii kwensē. ¹³ Nlōj mē ñù yïi mē bi swōj ñnnù ma jú ñlōj ñgaa yï aa, à fē'ē aa a ñgwē'ē yïi mē ñù à leē ñwa'à ghu fē'ē ñka mfa'a adigē ñikentē nî mō'ō nî mà'a Nwī. ¹⁴ A laa mē Mmà'àmbi yi'inē à le mfē'ē aa a ñgwē'ē Judas, la ñlōj ñgwē'ē Judas, kaa Moses à le ñwa'á annù tsu swōj ñlōj annù ñgāñmà'a Nwī.

¹⁵ Ma yū a tigē ñnanšē mfē'ē nlaa mē mbē ñgāñmà'a Nwī, a biinē mbē tsō Melkizedek, ¹⁶ yïi mē à tigē mbē ñgāñmà'a Nwī, kaa wa'à yōñē aa bē nōñsē yïi mē bi le si lèè ñyōñē naa ñgwē'ē yïi mē ñù à le mfē'ē ghu aa, bi le ñtigē ñyōñē bē mīdà'à mii mē mi tsewē nî ñtswēntii yïi mē ka mbē bi wa'à bwesē aà. ¹⁷ Nlōj mē a tsewē a múm àñwà'ànē Nwī ñlōj yi mē,

“O nî ñgāñmà'a Nwī ñlwi'i ñìkōñē,
a ñkāj ñgāñmà'a Nwī Melkizedek”

¹⁸ Bi le ñtigē mma'atē ndi'yi ñmbii ya ñlōj mē kaa i le ñwa'à nî àdà'à tswē, kaa wa'à nî àfà'à ki mbu ntswe aà. ¹⁹ (Nlōj mē kaa nōñsē kaa à le si wa'à ghìrē tá àyoo tsu a bōj manšē); ma yū a zi nî annù yïi mē bi'inē bē, a bōj ntsyātē yï nōñsē yï ñmbii wá, bi'inē tsyá ghu nyōñtē nî a mbēē Nwī.

²⁰ A ñghēē ghu, kaa Nwī à le ñwa'à yi nî ñgāñmà'a Nwī lèè aa ti ghē mē à kàà. Bi le si lèè nî ñgāñmà'a Nwī ji mbii aa tsi'i ti àkàà, ²¹ la bi le ñlèè ghulá aa nî àkàà,

“Mmà'àmbi à kàà mē
kaa à ka wa'à nti yi bú ñkwensē,
‘O nî ñgāñmà'a Nwī ñlwi'i ñìkōñē.’ ”

²² Ma yū a ghìrē mē tá Yesu tá à bē ñù yïi mē a ghìrē mē tá àkàà Nwī yïi mē a bōñtē ntsya aa, tá à bē yï annu ññkōñ.

²³ Ngāñmà'a Nwī ji mbii jya i le ñgha'atē aa ñlōj mē ñìwo nî le ñghìrē mē tá bo tsee tsewē lwi'i ññkōñ tsō ñgāñmà'a Nwī; ²⁴ La annù ajāñ mē Kristo à nî ñgāñmà'a Nwī aa, a lwi'i ññkōñ ñlōj mē yumbōj à ki ñlwi'i ññkōñ aà. ²⁵ Maa ajāñ à zi ajāñ yïi mē mbē yu ká ñyweensē bē bii mē bi tsyá ghu nu nyōñtē nî a mbēē Nwī a ñgōñ bìnòò bītšim, ñlōj mē ñgōñ bìnòò bi tsim à tsewē ntsà'atē nî Nwī a atu bo aà.

²⁶ A le ñkù'ùnē mē tá bi'inē tsewē nî ajāñē ñgāñmà'a Nwī ma ghú, yïi mē à láa manšē, kaa wa'à nî àl'ò yï tsu tswē, kaa wa'à nî ìbi yï tsu tswē, kaa wa'à bo bi ñgāñghìrē ñnnù jì bi tswē, bi ñentē yi a ñdōñ, aburē. ²⁷ Kaa à si bú ntswe nî ñka mma'a Nwī a ñjwí tsimē, ntsya nî

m̀b̀ī ǹma'a nlon ȳi ibi, m̀b̀on t̄igə b̄ũ m̀à'à ǹlon ȳi b̄ê, a aj̄an ȳi m̄ə ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i ji mb̄ī i le si gh̄ir̄ə aà; à le gh̄ir̄ə ma ȳu ànn̄u aa ɲḡàà ȳi n̄f̄ūr̄ə a mbo b̄è b̄its̄im, wa noò m̄ə à le mfa ib̄in̄u yi tsi'ĩ ts̄o àyoo mm̀a'anw̄i aà. ²⁸ Tsi'ĩ ann̄u n̄ɲk̄on n̄ɲs̄ə Moses a l̄è b̄è b̄ī m̄ə bi b̄or̄ə aa tso ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i j̄i w̄è, la n̄gh̄aa n̄i àk̄àà nya, m̄ə ni le nt̄iḡə nyon̄ə aa b̄ə a n̄j̄im n̄ɲs̄ə aa, ni tso'ɔ Mu Nw̄i ȳi m̄ə bi gh̄ir̄ə m̄ə a b̄on man̄s̄ə ɲgaa ȳi mò'ɔ aà.

8

Yesu ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i ȳi'in̄ə ȳi ɲw̄è

¹ Ann̄u ȳi m̄ə b̄i'i swon̄ aa, a b̄ə aa m̄ə, b̄i'in̄ə tsw̄e ni ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i ȳi ɲw̄è, ȳi m̄ə à tsw̄e a abur̄ə, a ab̄o m̀a'à, a mb̄èè àl̄əɲ̄ə n̄if̄o Nw̄i Ak̄o'ɔnts̄ir̄ə. ² A f̄à' à ts̄o ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i wa n̄i Ad̄iḡè ȳi làà man̄s̄ə, tsi'ĩ n̄t̄an̄ ann̄u n̄īkon wa, wa ȳi m̄ə à le ɲgh̄ur̄ə Mm̀a'amb̄i, kaa wa' à b̄ə ɲ̄um̄is̄on̄ ghur̄ə aà.

³ Bi tso'ɔ ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i n̄ts̄im aa m̄ə t̄à à ka mfa njoo mm̀a'anw̄i ɲk̄ii nt̄oɔ n̄i ɲjoo a n̄ikent̄ə ni mò'ɔ ni mm̀a'a Nw̄i, maa aj̄an̄ a t̄iḡə ɲku'un̄ə m̄ə t̄à ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i ghul̄à t̄à à ki n̄tswe n̄i àyoo ȳi m̄ə yu ka k̄ii fa. ⁴ Yesu à le mbaa tsw̄e aa f̄aa nsȳe bon̄ kaa mb̄ə a wa' à ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i b̄è, n̄lon m̄ə ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i jya i le si fa njoo mm̀a'a Nw̄i jya ɲyon̄ə aa N̄ɲs̄ə. ⁵ N̄t̄an̄ wa m̄ə bo le si f̄à' à ghu aa, i le mb̄ə aa àf̄iḡin̄ə k̄è àl̄il̄əɲ̄ə n̄t̄an̄ mm̀a'a Nw̄i wa abur̄ə, n̄lon m̄ə n̄òò ȳi m̄ə Moses à le n̄tswe n̄i ɲgh̄ur̄ə n̄t̄an̄ wa aa, Nw̄i à le nd̄i'it̄ə yi n̄swon̄ m̄ə, “Ȳə m̄ə ò n̄an̄s̄ə ɲgh̄ur̄ə ɲyon̄ tsi'ĩ f̄iḡè wa m̄ə m̄ə le nd̄i'ì a mbo w̄ò wa atu n̄t̄a'a aà.” ⁶ Là ts̄its̄on̄ Yesu a f̄à' à aa àf̄à' a ɲḡan̄m̀a'a Nw̄i ȳi m̄ə i b̄on̄ n̄tsȳat̄ə ȳi mb̄ī wa, nlon m̄ə àk̄àà ȳi m̄ə à zi ni yu ɲlon̄ ma ȳu ànn̄u aa, a b̄on̄ n̄tsȳà ȳi mb̄ī ȳà, ts̄o m̄ə ɲk̄à' a ȳi m̄ə i tsw̄e n̄i àk̄àà ma yu i ki mb̄on̄ n̄tsȳa ȳi m̀b̄ī ȳà. ⁷ Ak̄àà ȳi mb̄ī ya a le mbaa tuu n̄i àl̄ò'ɔ tsw̄e bon̄ kaa bi s̄i ȳi m̄ə a ywe'e ji baa bù ɲwar̄ə. ⁸ Là Nw̄i à le mb̄an̄n̄è n̄fir̄ə b̄è bi n̄swon̄ m̄ə:

“N̄jwi ji mò'ɔ i z̄i, a swon̄ Mm̀a'amb̄i,
m̄ə m̄ə ka w̄ar̄ə ak̄àà ȳi f̄ii bi' i b̄i ɲj̄i' i n̄d̄a Israel,
n̄i ɲj̄i' i n̄d̄a Yuda;

⁹ kaa a ka wa' à b̄ə aa ts̄o àk̄àà ya m̄ə m̄ə le ɲw̄ar̄è bi' i b̄it̄aa bya aa,
wa a ɲjwi m̄ə m̄ə le n̄tswa waa n̄i àbo,
a n̄tsyas̄è waa t̄à bo f̄e'e a ala' a Egipto aà;
nlon̄ m̄ə kaa bo le ɲwa' à n̄i m̀b̄ī gh̄èè a n̄l̄è àk̄àà ya m̄ə b̄i' i bo le ɲw̄ar̄è aà.

M̄ə t̄iḡè m̄ime'e waa, a swon̄ Mm̀a'amb̄i.

¹⁰ Āà àk̄àà ȳi m̄ə m̄ə ka w̄ar̄è bi' i ɲj̄i' i n̄d̄a Israel aa à yuà m̄ə:
Mm̀a'amb̄i a bù n̄swon̄ m̄ə:

N̄jwi mà jya i b̄ə z̄i,

bon̄ m̄ə ka n̄ɲ b̄in̄ɲs̄ə ba a atu bo,

i k̄ii ɲw̄à'an̄ə a mum m̄int̄ī bo

m̄ə ka t̄iḡə b̄ə Nw̄iɲḡon̄ w̄àà, t̄à bo b̄ə b̄è b̄à.

¹¹ Kaa ɲu mò'ɔ a wa' à bù ɲka nd̄i' i n̄i ɲu ni b̄ò w̄àà ȳi mò'ɔ
k̄è ɲu ni b̄ò a ka nd̄i' i ni mumaà ȳi ȳi m̀b̄an̄n̄è n̄swon̄ə ni m̄ə,
“Ȳə m̄ə ò zi a Nw̄i’

ñlonj mə bo bitsim ka yĩ zi gha,
i lógìnè ni bì kègə i kɔ'ɔ ywe'e ni bii mə bi kɔ'ɔ ntsirə aà.

¹² Nlonj mə mē ka tigə ko mĩlĩnè wàà nĩ ìbĩ waa,
kaa wa'á nĩ ìbĩ waa bú ñka nwa'atə.”

¹³ Mbə a ka nghan annũ ñlonj akàà yĩ fii, bəə boŋ a bə aa mə nòò
àkàà yĩ lwèn ya à lèè òtsya, maa ajàn, àyoo yii mə nòò yĩ à lèè òtsya a
kĩ ñlwen aa, a tigə ntswe aa nì m̀bwé.

9

Nghà'asə Nwĩ a nsyə bo aburə

¹ Akàà yĩ mbii ya a le ntswe ni bìnòŋsè ñlonj annũ nghan'asə Nwĩ ñkĩ
ntswe nĩ àdìgè yii mə mbə bi ká ñgha'asə Nwĩ ghu fàa nsyə aà. ² Bi le
ñghurə ntàn ñkwəsə nĩ àtsə'è, bi le si twonə nĩ kwásè yĩ àbèè aa nĩ
Adìgè yĩ laa. Ma mùu adìgə, ñjoo juà i le ntswe ghu, àyoo nte'è lám
wa, nĩ àtətə bo bi Abaa Nwĩ yá. ³ A njiim àtsə'è ya aa a le tswe kwásè
yĩ mum yii mə bi le si twonə ni Adìgè yĩ làà maŋsə aà, ⁴ ghu aa a le
ntswe, nìkəntə nĩ mɔ'ɔ nĩ gold ni ntɔɔ ñjoo jĩ lùmtə, ñkòm akàà ya yii
mə bi le ñghirə ñjim àbèè ntsim ni gold aà; ghu mum aa a le ntswe
sòtə gold yii mə mana wa à le ntswe ghu aa bo àtĩ Aron ya mə a le
ntotə aa, nĩ ìbà'a ngò'ò jya ji baa mə bi le ñjwà'ànə akàà ya ghu aà.
⁵ Bìkerum bya bi baa mə bi le si dī'ì ni mə Nwĩ à tswe wa adìgə aa,
bi le ntswe ntsirə akusə ya mə bi twonə nĩ àdìgə ñko mĩlĩnè Nwĩ aà.
Lá tsitsòŋ kaa mbə bĩ'inə wa'à bù ñka nte nĩ ñjoo mà jũ ntɔ'otə.

⁶ Nòò yii mə bi le ntantə idìgə ma mùu ajàn aa, ñgǎŋmà'a Nwĩ i le
si tigə ñkuu wa mùm àdìgə abeè ntàn ya a nghan nghan, a mfà'a àfà'a
ntàn wá. ⁷ Lá a mum kwásè wa mə à ywe'e bi baa aa, à le si kuu tsi'ĩ
ñgǎŋmà'a Nwĩ yĩ ñwè a nghan yĩ m̀fùurə a atú àlòò, kaa wa'à kii ñkuu
tsi'ĩ tĩ ghè à lógè àləə a ñkuu mma'a Nwĩ ghu, ñlonj nghan yĩ bo bi yĩ
bè bii bi le ñghirə ìbĩ a mbu'u aà. ⁸ A ñjim ìnnù ma jũ, Azwĩ Nwĩ a
naŋsə ñdĩ'i ni mə mǎnjĩ ñkuu ñghèè wa mùm ntàn kaa à le mburə ti
ŋa'anə, mə mbə bè kuu ñghèè wa Adìgè yĩ ñaŋsə ñlaa, mə mbə ntàn
yĩ lwèn wa i burə ntəə ghu. ⁹ (Ntàn ma ghú i bə aa àlènsə yii mə a
dī'ì nĩ ànnù yii mə a tswe tsitsòŋ aà.) Nyon a ajàn yii mə bi tantə ma
mùu ajàn aa, kaa ñjoo jii mə bə fa mma'a nĩ Nwĩ ghu aa, kaa i si bə
ajàn yii mə mbə i ghirə tá ñtĩ ñú yii mə à zi a nghan'asə Nwĩ ghu aa,
tá i naŋsə nlaa. ¹⁰ Ìnnù ma jũ i le ntswe ñlonj aa bə bìnòŋsè ñlonj annũ
miji, bo bi m̀lù'ù, kə ìnnù a ñka nsi'ì njoo, ma juu ìnnù, bi le bè'èsè
bə ghu nywe'e noò yii mə Nwĩ à le ñkwensə ìnnù tsim i tigə jĩ fii aà.

¹¹ Nòò wa mə Kristo à le nzi tsi'ĩ tsó nghan'asə Nwĩ yĩ ñwè, ñlonj ìnnù
jĩ sigìnè jya mə i zĩ mē aa, à le ntsyà aa a ni ntàn yii mə i le ñkɔ'ɔnə,
ñkĩ naŋsə mbonə (kaa bi wa'á aa nì m̀bo ghurə, ma la a bə mə kaa à
le wa'á ayoo yii mə bi naŋsə aa bə) ¹² ñtigə ñkuu a nghan yĩ m̀fùurə
wa mùm Adìgè yĩ làà maŋsə, kaa wa'á aa àləə mbi kə yĩ bɔɔ bi kau
logè, m̀banə nlogè aa àləə nú yĩ, ma mùu ajàn, ñtsu'u atu bə ghu
nĩŋkonə. ¹³ Mbə a bə mə àləə mbi kə yĩ kau yii mə bi le si m̀tè nĩ a
nu bè bii mə kaa bi le nwa'á laa, ñkii ñkumə nĩ waa nĩ àbu yu nàà,
a le si ghirə ni mə tá ìbĩinu bə i laa, ¹⁴ bəə boŋ àləə nu Kristo yii mə
à le mfa ìbĩinu yĩ yii mə kaa i le nwa'á nĩ àlò'ò tswe, òtsya aa a ñjim

Azwî yi yîi mæ a lwi'i nîkonj aa, m̄bæ a wa'à nanjsè n̄si'i m̄ntīi m̄i'inè m̄ii mi sa'a yi'inè aa bo bi m̄fâ'à m̄ii mæ mi zi aa bə n̄i n̄iwo aa, ntigə ghirə mæ t̄a bi'inè ka mfa'a ni a mbo Nw̄ngɔ̄n̄j yîi mæ à tswe nt̄īi aa ε?

¹⁵ Ma la bə mæ Kristo à ni n̄u yîi mæ a zi n̄i àkàà yîi fi ya a tit̄i Nw̄i bo bi bə bya mæ à twò̄n m̄ê, ñka'a mæ bo ka yîi tswe n̄i n̄tswènt̄īi yîi mæ i lw̄i'i n̄ikonj tsò mæ Kristo à leè ñkwo, n̄iwó ni n̄i tigè n̄tsu'u atú yaa a n̄i ìbi wa mæ bo le ñghirè wa múm àkàà yi mb̄ii ya aà. ¹⁶ Mbə bi ka ñghaa annù ñlonj ndi'i n̄iwó ñu, bonj bi tswe n̄i m̄foo ndi'i mæ ñu wa yîi mæ à le mfa ndi'i ya aa à kwó. ¹⁷ Bi yò̄nə ndi'i n̄iwó ñu aa tsi'í a noò yîi mæ à kwò m̄ê, ñlonj mæ kaa mbə bi wa'à kà ñyoȳ ndi'i n̄iwó a noò yîi mæ ñu wa mæ à di'i aa, à b̄urə n̄t̄īi. ¹⁸ Aa ànnù yîi mæ tsi'í àkàà yi mb̄ii ya bi le si lògè aa àləə ñwàrè ghu, mbonj t̄a à təə. ¹⁹ Nòò wa mæ Moses à le ñkè'è̄nə ndi'i jya mæ i le n̄tswe wa múm à̄ñwà'ànə n̄ò̄nsè i tsim a mbo bə b̄itsim aa, à le n̄lògə aləə bo bi kaù, bo yî mbi, a b̄ò'ò ñk̄i, ñki n̄lògə àsisi yî bagitə yîi mæ bi ghirə ni ñn̄onj mbi aa bo bi hyssop m̄mitə aləə ya a n̄i à̄ñwà'ànə ya bo bi a nu bə b̄itsim, ²⁰ ñswonjə ni mæ, "Aləə yù aa yî akàà ya mæ Nw̄i à le ñwàrè bu bo aà." ²¹ A le ñki m̄mitə aləə ya fya a n̄i n̄t̄an̄j bo bi a n̄i ñjoo jya mæ bi le si mii Nw̄i ghu aà. ²² Tsi'í annù n̄īn̄konj, a ñj̄im n̄ò̄nsè, bi lògè aa àləə n̄si'í n̄i ñjoo tsim ghu mæ t̄a i laa, b̄eε mæ bi yi ñki n̄tuu aləə saansə aa kaa bi wa'à innù j̄i bi l̄i'inè.

N̄iwó ni Kristo ni s̄i'itə ibi

²³ Maa aj̄an̄j a le ntigə ñku'unə mæ t̄a bi si'itə a figè njoo jya j̄ii mæ i le n̄tswe a aburə aa t̄a t̄a i laa manjsə. L̄a ñjoo aburə jya jumbonj i b̄an̄nè ñlòo aa àyoo mmà'anw̄i yîi mæ a bonj n̄tsyàtə.

²⁴ Nlonj mæ Kristo kaa le ñwa'à kuu ñghèè a múm n̄t̄an̄j m̄mà'a Nw̄i yîi bi nanjsə n̄i m̄bo, a b̄ê bə figè n̄t̄an̄j mmà'anw̄i yî ànnù n̄ikonj wa aa b̄ê; à le mb̄an̄nè ñkuu ñghèε aa tsi'í a aburə yumbonj, mæ yu tigə təə ni a n̄si mi'í Nw̄i ts̄its̄on̄j ni tsusè atú yi'inè. ²⁵ Kaa à le ñwa'à k̄i n̄tswe n̄i ñka m̄fâ ìb̄in̄ú yi a mmà'a Nw̄i ghu aa a ñgaa ñgaa tsò mæ ñḡan̄mà'a Nw̄i yî ñwè wa à le si kuu wa n̄t̄an̄j mmà'a Nw̄i, wa Adigə yî l̄aa manjsə, ìlòo lòò, ñk̄i ñkuu n̄i àləə yîi kaa à le ñwa'à yi yu ñḡan̄mà'a Nw̄i wa bə aà. ²⁶ A le mbaa bə aa ma mùu aj̄an̄j bəə bonj Kristo à le n̄tswe n̄i ñka nyə ñgi'í a ñgaa ñgaa, n̄loginə a noò yîi mæ Nw̄i à le nanjsə mbi aà. L̄a tsò mæ a bə laà aa, à le m̄fè'è̄ n̄zi aa tsi'í ñgàà yî m̄fùurè, fàa noò ñlw̄i'ñj̄im mæ yu m̄a' à Nw̄i n̄i ìb̄in̄ú yi i si'í ibi b̄ê. ²⁷ Tsò mæ bə tswe n̄i ñkwò aa tsi'í ñgàà yî m̄fùurè a ti bə a ñj̄im t̄a bi tso'otə m̄isa' à myaa aa, ²⁸ a ñḡīj̄ ñḡīj̄ Kristo yîi bi le mfa yi aa ñgàà yî m̄fùurè mæ t̄a à be'e ibi b̄ê b̄i ghà'atə aa, à ka tigə yî b̄i fè'ε a n̄i ñgaa j̄ii i ywe'e ji baà, kaa wa'à bù m̄fè'ε n̄zi aa nlonj b̄ê ànnù ibi, aa yî fè'è̄ aa a nyweensə bə b̄ii mæ bi yu'utə nii tsi'í n̄i m̄nt̄īi myaa m̄itsim aà.

10

¹ Nlonj mæ n̄ò̄nsè a di'í aa bə ìl̄ilə̄n̄j innù j̄i siginè jya j̄ii mæ i tswe n̄i ñzi aa, kaa ñk̄i'í nanjsè ñdi'í aa innù jya mæ i zi aa, kaa mbə ñjoo mmà'anw̄i jya mæ bi t̄òò a atú àlòò atú àlòò ñkwatə aa, kaa mbə ki'í b̄ê bya mæ bi yò̄ntə a mb̄εε Nw̄i aa ghirè t̄a bi b̄onj mm̄ansè. ² A le mbaa bə maa aj̄an̄j bonj bi leè ñwa'à kentə a ñka n̄t̄òò aa ε? Mbə a bə mæ ñḡan̄mà'a Nw̄i jya bi leè n̄t̄e'ε n̄si'í waa bi laa a ñgaa yî m̄fùurè,

boŋ kaa ànnù yí bì yí tsu a si ŋgí'í a ntíi bo bu mfa nloŋ íbî. ³ Lá a nî mbuu mmà'anwí ma ghú, bì bàŋnè ñwa'atè aa ìnnù jì bì nî àlòò nî àlòò. ⁴ Nloŋ mè kaa mbè àlèè nu mbòŋ bo bì yí mbi a wa'á ibi bè si'ítè ñlò'osè.

⁵ A bè ñji'í ànnù yíi mè, nòò yíi mè Kristo, à le nzí fàa mbi aa à le nswon mè,

“Njoo jii mè bì mà'à nòo ghu bo bì jii bì fa nì a mbo wò aa, kaa ò si lòò,

lá, ò nàŋsè mbìinu mfa a mbo mè.

⁶ Kaa ò si doritè nloŋ njoo jii mè bì tòò mma'a nî gho ghu bo bì jii mè bì tòò nloŋ ìnnù jì bì aà.

⁷ Mè tigè ñswon mè, ‘Wa mè zì mē a ŋghìrè ànnù yíi mè o lòò aa mbá Nwíngòŋ’.

A nî àjàŋ mè bì ñwa'anè mbi'í ŋgaa yà a mum nìbù'ù nì àŋwà'ànè nya aà.”

⁸ A le mfòò ñswon mè, “Kaa ò si kòŋè kaa ŋkí'í kii ñdoritè nloŋ njoo jii mè bì mà'à nî gho ghu bo bì njoo jii mè bì fa a mbo wò, bo bì njoo jii bì tòò mma'a nòo ghu aa, nì jii bì tòò nloŋ ìnnù jì bì.” (Bì fa ma jú ñyonè aa nòŋsè.) ⁹ A le ŋkù'ùsè mè, “Wa mè zì mē a ŋghìrè ànnù yíi mè o lòò aà.” A le mbwesè annù yi ntsyambii aa mē yu lèè yíi mē a yonṭè aà.

¹⁰ Nloŋ ŋkòŋè Nwí ma ya, bì sí'í mē yi'inè bí'inè laa, ntsya a njiŋ ajàŋ yíi mē bì le ñlògè ibìinu Yesu Kristo nfa mma'a Nwí ghu ŋgaa yí nfiùrè aà.

¹¹ Ngàŋmà'a Nwí ntsim a tē ŋgòŋ mītugè minjwi mītsim a adigè afà'a yu, ñtòò nî njoo mma'anwí jii mē kaa mbè kí'í ìnnù jì bì sí'ítè aa ŋkwatè nî ŋgàà.

¹² Lá Kristo à le mmà'à Nwíngòŋ mbi'í ìnnù jì bì nî àyoo mmà'anwí yí fiùrè, ñtswe a nsyè a mbèè ñikwèè Nwí nî mà'à

¹³ ñyu'utè nì mē tá bì ghìrè ŋgàŋkìbàá jì tá ì tigè mbè atetè mīkorè yi.

¹⁴ Nloŋ mē à lògè mē ayoo mmà'anwí yí fiùrè ñsi'í bē ghu mē bì laa mbòŋ màŋsè nāŋkoŋè.

¹⁵ Azwí Nwí a kí mbè àyèfè a mbo bí'inè a nî ìnnù jii à le nswon aà. A le mfòò ñswon mè,

¹⁶ “A nî àkàà yíi mē ka wàrè bì'ibo aa a yulá

mè mbè ñjwi mà jya ì tsya, a swon Mmà'àmbi:

Mè ka ñŋ bíndŋsè ba a ntíi bo,

ì kii ñwà'ànè a atu bo.”

¹⁷ A bú ñku'usè mè,

“Kaa mè ka wa'á ìnnù jì bì jyaa bo bì ìnnù jii mē bo le mfànsè aa bú ñwa'atè”

¹⁸ Bì laa bē lí'inè ma juú ìnnù bēè boŋ kaa ñji'í ànnù a ŋka ntòò njoo mmà'anwí mbi'í ìnnù jì bì kaa ì sí bú mbè. ¹⁹ Bìfim bá tsó mē bí'inè nàŋsè mbii mē, bí'inè ka yí kuu wa múm Adigè yí nàŋsè laa ñtsya aa a njiŋ àlèè Yesu aa

²⁰ à le ŋŋa'a mánji yí mfi yii mē à tswe ntíi aa ntsya a njiŋ àtsè'è nyàtè ya, la a bē mē, ñtsya a njiŋ ñjyānū yí. ²¹ Tsó mē bí'inè tswe nì ñgàŋmà'a Nwí yí ñkò'ònè yíi mē a lèntè ndá Nwí aa,

²² tá bí'inè yonṭè ñkòòntè nî ñtíi annù nāŋkoŋ, nluu nî àbiiintíi, nì miantíi mii mē bì lèè ñsi'í ìnnù jì bì ghu aa, bo bì mbìi mī nu mii mē bì lèè ñsi'í nî ñkí yí làà. ²³ Tá bí'inè tē'è akòrè yi'inè tá à tinsè a nî ànnù yíi mē bí'inè bii mē bí'inè bē aa, nloŋ mē bí'inè zì mē Nwíngòŋ à ka lèè ñkà'á yí. ²⁴ Tá bí'inè zì ajàŋ yíi mē mbè bí'inè ka

ndiintə yi'inə bi'inə ni bi'inə a ŋka ŋkòŋnə bo bi a ŋka ŋghirə innu ji siginè. ²⁵ Tá bi'inə tsuu ki borikə a ŋka ŋghotə ntswe tsi'i tso mə bə bi mo'ɔ ghirə aà. Tá bi'inə banə ŋka ŋku'usə ndiintə nī yi'inə bi'inə ni bi'inə tsitsɔŋ ghulà mə Njwí Mmà'ambi ya i kù'ù nzi aà. ²⁶ Nlon mə kaa àyoo ma'anwí yi dāŋ kaa a si bú mbə a nsí'itə ibi ghu mə mbə bi'inə zì ànnu yii mə a ku'unə a ŋghirə aa, mbu ŋka ŋghɛ nī mbii a ŋghirə innu ji bī. ²⁷ Ma mùu ajāŋ a tigè mbanə mbə aa bə mə tá bi'inə ka mbo'ɔ nī ànnu ntsɔ'otə misa'a ya mə a ka yí zì aa bo bi mo'ɔ yí swèrè nswerə wa yii mə i ka yí tɔɔ ŋgāŋkibāa Mmà'à mbi aà. ²⁸ Nù yii mə à le ŋwò nòŋsə Moses aa, biyɛfə bi baa kə bi tarə bə fɛ'ɛ tə swon ajāŋ mə bo yə aa bon bi zwitə yi, kaa ŋki'i mīlīŋnə kó. ²⁹ Nī wa'atə mə a ka yí tigə bə aa mə akə a mbo nù yii mə à tsà'a a Mu Nwí aa ɛ? Mə à lògə aləə ya yii mə Nwí à le ŋwərə akāa ghu, nsi'i ibi yi ghu mə tá à laa nī àyoo àdāŋə àdāŋə aa ɛ? A bəgītə aa Azwí ibɔŋ Nwí yā. Yii ŋgi'i i ka yí swèrə tsyātə. ³⁰ Nlon mə bi'inə zi yu wa yii mə à swɔŋ mə, “Ŋkwí'inə ànnu à nī ànnu yā mə ka kwi'inə.” Ŋki mbu nswon mə, “Mmà'ambi à ka yí tso'otə misa'a mi bə bi.” ³¹ A nī ànnu yí swèrè nswerə a wò a múm mbə Nwí yii mə à tswə ntii aà.

³² Wa'atə nī a noð wa yii mə à leè ntsya aà, noð wa mə nī le ŋkwərə ŋkà'à Kristo aa, ŋgi'i yí ntii i le ŋkuu a nu bú, lá nī tswā ntii ghuu ntsya ŋgi'i yā. ³³ Bì le si bəgītə nī ghuu ŋkii ndi nī ŋgi'i a nu bú a idigə mītaa, a nī bìnòð bī mo'ɔ a bāŋnə ŋghɛ bu ŋghɛ mbii ŋgi'i bu bi bə bī mo'ɔ bii mə bi le si yə mbuu ŋgi'i mà wa aà. ³⁴ Nī le mbii a nyə ŋgi'i bú bi ŋgāŋatsan; noð yii mə bi le ŋkwərə ŋgɔŋ njoo juu tsim aa nī le mbeentə ma ya nī nìdorə nlon mə nī le nzi mə njoo ji wə jii mə i tsya ma jya, jii mə i lwi'i nìkon aa i ka yí tswə a mbo bú. ³⁵ Tsɔ mə a bə laa, tá nī tsuu atanəntii yuu ló mà'atə bə, nlon mə a tswə nī mətəŋnə mí wè. ³⁶ Nlon mə nī ntswe nī tswə nī ntswāntii ghuu tá ki ghirə annu yii mə Nwí a lòð aa tá kwərə ayoo yii mə à kà'a a mbo bú aà.

³⁷ “Nlon mə a tigə tsi'i mú àtii noð

tá yu wa yii mə à tswə nī nzi aa, tá à zi. Kaa à ka wa'à bú ntigītə.

³⁸ Lá nù yii mə ànnu yi a tsinə aa, à ka tswə ntii a njim àbiiintii, lá mbə a swuntə akòrə yi mbii nī njim, bəə bon kaa mə ka wa'à bi'iyu doritə.”

³⁹ Lá kaa bi'inə si bə bii mə bi'inə swuntə akòrə yi'inə mbwe aa bə. Bì'inə banə mbə aa bii mə bi'inə tswə nī àbiiintii a nyweenə.

11

Abiintii

¹ Abiintii à nī nāŋsə nzi annu tá à laa nlon njoo jii mə bi'inə bə aà, a mbii njoo jii mə kaa bi'inə si yə aà. ² Nlon mə a le ŋghirə abiintii mə tá Nwīŋgɔŋ à beentə bitsyábimbii bi ŋgu'u. ³ Bì'inə tsya aa a njimə àbiiintii nzi mə Nwí à le nnaŋsə mbi yu aa nī nìghāa nī. Ma la a bə mə njoo jii mə bi'inə yə aa, bi le nnaŋsə aa nī njoo jii mə bi'inə si yə aà.

⁴ A le ŋghirə abiintii mə tá Abel à ma'a Nwí nī àyoo mà'anwí yii mə a le mbɔŋ ntsya yí Kain aà. Nwīŋgɔŋ a tigè mbeentə yi mə à nī nù yii mə ànnu yi a tsinə. Nwīŋgɔŋ à le mbə ayefə yi nlon mə à le ŋkwərə

jii njoo mà'anwĩ jya aà, ka mē à le ñkwo aa, à burē ka ki ghàà a n̄jĩm àb̄iintii yi. ⁵ A le ñghirē àb̄iintii mē bì logē Enoch ñkwo'c ñghēē ni ghu mē tâ tsuu niwo lō yē. Bi le nlòò yi kaa ñki'ĩ yē nlon mē Nwĩ à le nlògē yi aà. Mbōñ tâ bì ka nlògē yi aa bì le mbeentē mē à ni ñù yii mē à ghirē Nwĩ a doritē. ⁶ Àb̄iintii a bē tuu bē boñ kaa mbē ñù tsu a wa'à ghirē tâ Nwĩ à doritē, ñlon mē ñù ñtsim yii mē a yòñtē ñkoontē ni a mbēē Nwĩ aa, à tswe nì mb̄ii mē Nwĩngōñ à tswe ghu nt̄i ñkii ntōñ ni bē b̄ii mē bì nan̄sē nlōo nii aà. ⁷ A le ñghirē àb̄iintii mē tâ Noah à bii ajāñ yii mē bì le ñwà'àsē yi ñlon innù jii mē à le mburē ti yē aa, ñlogē noò ñkwo abañ yii à le ñkuu ghu bo bì ñkwē'ē yī ñyweenē aà. Ma mùu ajāñ à le ñghirē bì n̄ñ isa'a a nū m̄bi a tigē mbē ñj̄ndá bē b̄ii mē ànnù yaa a tsinē n̄sya a n̄jĩm àb̄iintii aà. ⁸ A le ñghirē àb̄iintii mē tâ Abraham à yu'unē wa noò mē Nwĩ à le ntwonē yi mē tâ à ghēē ñkwērē abwenēnsyē yii mē Nwĩ à le ñkà'à mē yu ka fa ghu mbo aà; à le mfē'ē ñka ñghēē ka mē kaa à le ñki'ĩ adigē yii mē yu ghēē ghu aa zī aà. ⁹ A le ñghirē àb̄iintii mē tâ à tigē n̄swe wa n̄ àbwēnē nsyē ya mē Nwĩ à le ñkà'à aa tsī'ĩ tsō ñḡi, ñle ni a ni m̄ntāñ tsō Isaac ni Yakob, b̄ii mē à le ñki mbē bē b̄ii mē bì le ñki ñka'a abwenē nsyē mà yū a mbo bo aà. ¹⁰ Nlon mē à le si lōò ñjō'ò àla'a ya yii mē ì tswe n̄ ñtsēnda, ñù yii mē a ghūrē aa, ni ñù yii mē à nan̄sē aa, a bē Nwĩ yumbōñ. ¹¹ A le ñghirē ajāñ yii mē Abraham à le n̄swe n̄ àb̄iintii mē Sarah à le tswe ni mu ka mē à le mbē àfirē, le boñ ñlōò ji ì k̄i mē ñtsya aà. A le mb̄ii aa nlon mē à le nzi mē ñù yii mē à le ñkà'à aa, a lēē ñkà'à yī aà. ¹² A tigē mbē ajāñ yii mē a ni ñù yī m̄fūrē yii à ti bē aa a tigē aa a ñkwo aa, bì le ñjwe ñgwē'ē ghu ì gha'a mbē tsī'ĩ tsō m̄ñjōñ m̄ii mē m̄i tswe a aburē kē tsī'ĩ tsō àwan̄ yii mē a tswe a aghōñ ñki m̄iyaa a ajāñ mē kaa mbē bì wa'à sōñ aà.

¹³ Bē ma bú bitsim bì le ñkwokē a m̄m̄m̄ àb̄iintii. Bo le ñkwokē a m̄m̄m̄ àb̄iintii ti kwērē àyoo yii mē bì le ñkà'à a mbo bo aa, lā mb̄aññē nyē njoo mà jya ì tswē a sà'a agha'à, lā mb̄ii mē bo tē'ē mbē aa biḡi, mbē batoo faa atu nsyē. ¹⁴ Nlon mē bē b̄ii mē bì ghàà ma mùu ajāñ aa, bo ghirē a laa mē bo lōo aa ala'a yii mē à n̄ àyaa aà. ¹⁵ Bo le baa ki lēē atū yaa ki wa'atē aa àbwēnē nsyē ya mē bo le mmà'àtē aa boñ bo le nlōo abwarē mbù mb̄ii fu. ¹⁶ Lā bo le mb̄aññē ñtē'ē atū yaa bē n̄ àla'a yii mē a boñ n̄sya tē ma yā, mbē ala'a yii a tswe a aburē aà. A bē ànnù yii mē kaa Nwĩngōñ à si atu ñrē mē mbē bì twonē yi mē à ni Nwĩ wàà ñlon mē à nan̄sē ñjō'ò àla'a yī ñsiḡinē ñlōē a mbo bo.

¹⁷ A le ñghirē àb̄iintii mē tâ Abraham à logē m̄u yī Isaac mē yu tōo mmà'à Nwĩ ghu, wā noò mē Nwĩ à le ñkwà'ànē yi aà. Nwĩ à le nlōē ñkà'à bo Abraham lā a k̄i m̄bu mb̄ii a ntōo ñjōñ m̄u yī yī mò'otē a mmà'a Nwĩ ghu. ¹⁸ Nwĩ à le nswōñ ghu mbo mē, “Mē ka tsyā aa a n̄jĩm Isaac ì fa ñgwē'ē yū mē mē kà'à aa a mbo wō.” ¹⁹ Abraham à le mb̄ii mē Nwĩngōñ mbē a yweensē bē ni ñiwō ka mē bì kwō kwō aà. Lā a ni m̄ñjī yī mō'c mbē bì swōñ mē à le ñki m̄bu ñkwērē yi fu a n̄tsū ñiwō.

²⁰ A le ghirē àb̄iintii mē tâ Isaac à ññ mbōonē a nu Yakob bo Esau ñlon innù jii mē ì le mburē ti zī aà. ²¹ A le ghirē àb̄iintii mē tâ Yakob à ññ mbōonē a nu bōo bì Joseph wa noò mē à le si kwo aa, ntigē n̄tūññē

ntswa atí yi mmii Nwí. ²² A le għirè àbiintii mē tā Joseph à għaa annù ajàṅ mē baIsrael ka yí fē'ε a ala'a Egipto a noò yíi mē à le si kwo aa, ṅki mfa ndi'i ajàṅ yíi mē bi ka yí twinḡe yi aà.

²³ A le ṅghirè abiiintii mē tā ta bi Moses bo Ndè yi tā bi lo'osè yi ni bisàṅ bi tarè a noò yíi mē bi le njwe yi aà. Bo le nyè mē, a ṅkirè, mu wa à le mbè mbòṅ mû, kaa ṅki'i nòṅsè mfo wa bù mbò'ò. ²⁴ A le ṅghirè àbiintii mē tā Moses à tuu yi mē tā bi tsuu yi ni mû Mfò Pharoah yí mǎṅgyè ki twonḡe a noò yíi mē à le ṅkwe aà. ²⁵ A le mbàṅṅè ntsò'ò mē yu ka kii bii ṅgi'i yíi mē bi le si di a nu bè bi Nwí aà, ntsyatè a nyu'u ibòṅ yíi mē ibi zi ni ghu, i bē ibòṅ yíi i tsyá tsyà aà. ²⁶ A le mbeentè mē a bɔṅtè a nyè ṅgi'i bo bi àdìrè atu nlonḡ Ayo'ò Nwí à ní àfù'ù yíi a tsyatè njoo àtìndùu a ala'a Egipto nlonḡ mē à le nte'ε mi'i mi a ni mitèṅṅè mii mē mi ka yí zi aà.

²⁷ A le ṅghirè àbiintii mē Moses à ma'atè ala'a Egipto kaa ṅki'í alwintḡe Mfò wa bò'ò; nlonḡ mē à le ntswe ní àtànḡntii ṅghεε ní mbii tsi'í tsò ṅù yíi à le si yè ní Nwíṅḡonḡ yíi mē kaa bi si yè aà. ²⁸ A le ṅghirè abiiintii mē tā à loḡinè annù Passa, ṅswonḡ mē tā bi tswerisè aləə ya a ni mintsù mi nda mē tā Angel niwo wa tā à tsuu bitsyà bi mbii bi bɔɔ bi baIsrael bi mbàṅṅè ló zwitè.

²⁹ A le ṅghirè abiiintii mē tā baIsrael tā bi too ṅki miyaa yí bagitè wa tsi'í tsò bi too aa ní ṅsyε yí nyoorè. Nòò yíi mē baEgipto le nywinḡtè mē bi kii too aa, ṅki wa i sigè ṅkonḡe waa.

³⁰ A le ṅghirè àbiintii mē tā iwùḡe ala'a Jericho jya tā i wokè a noò yíi mē baIsrael le mben ṅkarisè ala'a ya ṅjwi ji sàmbaa.

³¹ A le ṅghirè abiiintii mē tā bi tsuu akwàrè Rahab bo bi bè bii mē bi le ntii atu a mbo Nwí aa zwitè, nlonḡ mē à le ṅkwèrè bítswèrè bi baIsrael ní mbòonè aà.

³² Mā bu ṅghèè ní mbii ṅka nsəṅtè aa ε? Kaa Nòò à si tswé a mbo mē a ṅghàà ànnù nlonḡ Gideon, Barak, Samson, Jephah, David, Samuel, bo bi ṅgǎṅntoo Nwí. ³³ Nlonḡ abiiintii bo le mmà'a ntsò bo bi itoo itoo ntsya waa. Bo le ṅghirè annù yíi mē a tsinè aa, ṅki ṅkwèrè annù yíi mē Nwí à kà'a aà. Bo le ṅkutè mintsù mi naṅḡwyè, ³⁴ mbwetè mímò'ò mí tii, ṅki ṅkhè kaa bi wa'à waa ni munwí ntsò zwitè. Bo le mbè iborèkè njoo lá nṅtigè mbəṅ mbə bitii bi bē nṅtigè mbə tsi'í ṅgǎṅmà'á ntsò ji tii, ṅgha'a ntsù ntsò itoo. ³⁵ Ntsya a njimè abiiintii bi le nyweensè bilim bi bǎṅgyè bii mē bi le ṅkwokè aa mfa a mbo bo. Bì mò'ò bi le si yè ṅgi'i bi ghè bi mà'atè waa bo tuu tá i kwo a mùm ṅgi'i i yí tigè bú yweenè i tswè ní ntswèntii yíi mē i bòṅ ntsyàtè aà. ³⁶ Bi le si wyè ní bǐ mò'ò, ṅghòɔ ni bǐ mò'ò, ṅkoo bi mò'ò ni àtsanḡ, nlogè ṅghεε ni bu a ndátsanḡ. ³⁷ Bi le ntumntè bí mò'ò ní ṅḡò'ò, ṅkwyε bí mò'ò itii baa, nzwitè bí mò'ò ni munwí ntsò. Bì mò'ò bi karè ṅwε'ε ní ṅgùu mbinjèrè bo bi jǐ mbindonḡ. Mbə ṅḡanámfumə, bi tso'ò ni àkòrè yaa, ndi ní ṅgi'i a nu bo. ³⁸ Kaa mbi yù i le ṅwa'à a mbo bo ku'unè. Bo tigè ṅghaa ntsinḡ ṅkarè ni a nta'a miwèè mi wèè tsi'í tsò bè bii bi ṅkhè ntsò. Nle ni a itu mǎnta'a bo bí a mùm ibù'u ṅgoo bo bi mǎmborə a nsyè.

³⁹ Ma buè bè bi le mbeentè waa mē bi le nluu ní àbiintii, la kaa bo le ṅwa'à innù jii mē Nwí à le ṅkà'à a mbo bo aa kwèrè ⁴⁰ nlonḡ mē Nwí à le ntaṅtè ataṅtè yíi mē a bu mbòṅ ntsya ma ya aa a mbo bi'inè, mē bo ka yí kii ko'ò luu tsi'í bí'inè nìbò bitsimè.

12

Nwĩngòŋ Taà yì'inè

¹ Tsi'í tsó mæ bí'inè tswe ni ònòò bíyèfè bí karisè yì'inè aa, á bí'inè ma'atè ŋgòŋ ònnù tsìm jii mæ mbè i kíŋè mánjì a mbo bí'inè aa, bo bí ògòŋ ònnù jì bí òtsìm jii mæ i lìgìnè òtìŋnè ni a nu bí'inè aa, ŋgaansè mĩtĩ mĩ'inè, òntàŋ ntii, ŋka ŋkhè òkhè nii mæ ni tswe a mbii bí'inè aa. ² Tá bí'inè tɛ'ɛ mĩ'í mĩ'inè a nu Yesu yii mæ àbiiintii yì'inè a le òlògìnè ghu nu ŋkĩ òlwi'isè ghu nu aa. A le mbii ŋgĩ'í ŋkwo a ati bàŋnè bàŋnè kaa ŋkĩ'í ni àdìrè atu yii mæ àti bàŋnè bàŋnè a le si zì ni yu aa bɔ'ɔ. Nlòŋ mæ a le nzi òdorè nì wè nii mæ ni le si yu'utè nii aa. Tsìtsòŋ à tìgè ntswe a mbèè òkweè Nwĩ yii mæ à òŋŋnè a aburè aa ní mà'á.

³ Nansè ŋwa'atè ní mbuu ŋgĩ'í yii mæ à le nyè aa, ní mbuu kíbàà yii mæ ògànghìrè ònnù jì bí i le si bàà nii ghu aa, maa ajàn, tá nì tsuu ló kaa, i swùŋtè akòrè yuu i bìi ní òjìm bè. ⁴ A ajàn mæ bu bí ònnù jì bí i to aa, kaa nì burè tì to ŋghèè òywe'e a adìgè yii mæ mbè nì saansè àlèè yuu ghu. ⁵ Nì lí'inè mæ a adì'itè ya yii mæ Nwĩngòŋ a fa ni a mbo bù tsó bɔɔ bí nswòŋè ni mæ,

“Mú ghà tsuu kí tsa'a ajàn mæ Mmà'àmbi a mìrìsè ní gho aa bè. Tsuu ló kí swùŋtè akòrè yo i bìi ní òjìm mæ mbè a ka ntsisè ní ghó.

⁶ Nlòŋ mæ Nwĩngòŋ a tsisè aa bè bíi mæ à kòŋè aa, òkii nnàŋè ní ŋgĩ'í aa a nu bè bíi mæ à lògè mæ à ni bɔɔ bí aa.”

⁷ Nì tswa ntii ghuu a ní ajàn yii mæ Nwĩ a mìrìsè ghuu aa, a lèntè ní ghuu aa tsi'í tsó bɔɔ bí. ŋgĩ'í yii mæ ni yè aa i dì'í aa mæ Nwĩngòŋ a mìrìsè ghuu aa tsi'í tsó bɔɔ bí. Kè mu yì tsù à tswe ghu yii mæ taà yì à si mìrìsè aa ɛ? ⁸ Mbè bí tsuu ghuu kí mìrìsè tsi'í tsó ajàn mæ bí kii mmìrìsè bɔɔ bí mɔ'ɔ aa, bèè bɔŋ kaa nì sí bɔɔ bí nansè mbè; bɔŋ nì bè aa bɔɔ bí tí tà. ⁹ Mbè bìtá bíi mæ bí jwe yì'inè fàa mbi aa, mbè bí ka mmìrìsè yì'inè, bí'inè kii mbo'ɔtè ní waa, bèè bɔŋ kaa mbè bí'inè wa'á òbii nú yì'inè sígìsè a mbo Taà yì'inè a múm Awzi tá i tswe ntii aa ɛ? ¹⁰ Bìtá bí fàa nsyè bí mìrìsè yì'inè a ní mú àtii noò aa ní òkòŋè yàà, lá Nwĩngòŋ a mìrìsè ní yì'inè òghìrè aa òbòŋ a nu bí'inè, mæ tá bí'inè kí nlaa mansè tsi'í tsó yu. ¹¹ A ní ògòŋ ònnù tsìm jii mæ Nwĩ a tsisè ní yì'inè aa, bí'inè lógè maa noò tsi'í tsó ànnù yì bí ŋka nòŋnè, kaa wa'á bàŋnè ŋka òdorìtè, lá a tí bè a òjìm bè bíi mæ bí mìrìsè waa aa, bí koonè mĩntà mii mæ mi zì ní mbɔɔnè òghìrè bo ghìrè ní ònnù jii i tsinè aa.

Ydì'itè bo bí òwà'àsè

¹² Ka ŋentè ní mbó muu mii mæ mi kàà mæ aa a ndòŋè, ŋkĩ ntinsè nì ní m̀kù'utè muu mii mæ mi tsìgìnè aa. ¹³ Nì ghìrè tá mánjì yii mæ nì tæ ghu aa tá à tsìnè, tá òdìgè jii mæ i kwokè a mika'a bù aa tá i tsuu ló fààkè, tá i bàŋnè ntii tii. ¹⁴ Nì ywe'etè a ŋka ntswe nì mbɔɔnè bu bí bè b̀tsimè; òkii ntèè ní àkòrè nizi yuu tá à laa mansè nlòŋ mæ òù yii mæ àkòrè nizi yì a sì laa mansè aa kaa à ka yì wa'á Mmà'àmbi yè. ¹⁵ Nì ka ntsyèsè ghuu, nyè mæ tá òù tsù à tsuu ló tswe tí kwèrè òbòŋ Nwĩ wá. Tá òù ní bù à tsuu ló bè tsi'í tsó àtì òlwi' tsegè yii mæ a fa ŋgĩ'í, òghìrè i bəŋ tìgè òlwi' yii mbè lí'í bè bí ghà'atè aa. ¹⁶ Tá òù nì bù ghùù yì mɔ'ɔ tá tsuu ló bəŋ òù àtsùùrè kè tsó òù yii mæ à si Nwĩ bɔ'ɔ

aa tsi'i tsõ Esau yii mæ à le fèe abwarè yi tsõ òndî mu, ñkwerè miji mi ñgaà m'ò'ò ghu aà. ¹⁷ Nî zi mæ à le mbæ a ñjim aa a bú ñka nloo mæ yu tswè nî m'ò'ò taà yî, lá bi le m'fure yi nloj mæ kaa mânji yii mæ mbæ a kwensè ànnu yii mæ à le ñghirè aa kaa à le ñki'i bê ka mæ à le si yè'è ni mlàà a mi'i yu aà.

¹⁸ Kaa nî sî zî aa tsi'i tsõ baIsrael le nzi, a mbèe ñta'a yii mæ mbæ bi wa'à m'ò'òntè, i khî ni m'ò'ò; a múm m'fi idigè, bo bi idigè buurè bùurè, nî àfisè yî tî, ¹⁹ bo bi ñji ñtàn, nî ñji ñu. Nòò yii mæ bè bya le nyu'u ñji ya aa, bo le m'ò'ò ntigè mbu'u nî m'ò'ò nswon ni mæ kaa bo si bù ñkòj a nyu'u tâ bi swon ntoo yî m'ò'ò a mbo bo. ²⁰ Nloj mæ ñdi'i jii mæ bi le mfa a mbo bo i swonè ni mæ, “Mbæ a te'è mbæ tsi'i nàà mæ i m'ò'òntè nta'a wa aa, bi tumntè ñzwitè!” i le ntî si'i. ²¹ Idigè i le nswèrè si'i si'i, Moses a tigè ñswon mæ, “Mæ tsiginè ni m'ò'ò.”

²² Lá nî bañnè nzi aa a Nta'a Sion, bo bi a ñjò'ò àla'a Nwìngòn yii mæ à tswè ntî aa, Yerusalem yii mæ à tswè a aburè aa, ni biangel a ñkam nî ñkàmè bii bi ghotè ntswe nluu ni ñdorè aà. ²³ Nî zi aa a nî ñghòtè yii mæ à ni yî b'ò'ò bi Nwî bi ntsyambii bii mæ bi ñwa'anè mikúm myaa a aburè aà. Nî zî aa a mbo Nwìngòn yii mæ a sa'a ñu ñtsim aa, bo bi a mbô ñzwi bê bii mæ bi ñghè innu jii i tsinè, m'ò'ò bê bii bi kwi ñkò'ò nluu aà. ²⁴ Nî zî aa a mbo Yesu yii mæ à zi nî àkàà yî fii ya aa, a nî àlèè yii mæ bi mitè a ghaà ñzi nî ñb'ò'ò yii i tsyatè yi alèè Abel aà.

²⁵ Tâ nî ka ntsyèsè ghuu ñtsuu ló tuu ñji ñu wa mæ a ghàà aa bê. Bè bii mæ bi le ntuu ñji ñu wa mæ à le si ghàà ñwa'asè nî waa fàa nsyè aa kaa bi le ñki'i àjàn yii mæ mbæ bi khè zî. Mbæ bi'inè yî ñtigè ñkhè aa mæ akè mæ mbæ bi'inè tuu ñji ñu wa yii mæ a ghàà ñlo a aburè aa è? ²⁶ Nji Nwî ya, i le ntsigè nsyè ñtsim maa noò. La tsitsòn à k'à mè mæ, “Mè ka kù'ùsè bú tsigè mbî, kaa wa'a tsi'i nsyè yuyu tsigè, mè ka kii tsigè aburè ghu b'ò'ò.” ²⁷ Nìghàà nya mæ à swon mæ, “Mè ka kù'ùsè bú tsigè aa,” ni nañsè ndi'i ni mæ ñjoo jii mæ bi le nnañsè aa, bi ka tsigè l'ò'òsè tâ jii mæ mbæ bi wa'à bù ntsigè aa tâ i tigè ntswe. ²⁸ Tâ bi'inè ka mfa mbi'ikè a mbo Nwî ñloj mæ ànnu ñifò ya yii mæ bi'inè kwèrè aa, kaa mbæ bi wa'à bù ñtsigètè. Tâ bi'inè ka mfa mbi'ikè ñkii ñgha'asè Nwî ni mânji yii mæ à b'ò'ò ghu mbo aa, ñghu'usè nii ñkii m'ò'ò, ²⁹ ñloj mæ Nwìngòn yî'inè à laa mbæ m'ò'ò yii mæ i t'ò'ò njoo aà.

13

¹ Nî ñghirè tâ àk'ò'òntè yuu tsõ b'ò'ò bi ma tâ à ka ñghè nî m'ò'ò. ² Nî kii ñka ñwa'atè a ñkwerè bigi a mila'a bù, ñloj mæ bè bi m'ò'ò bi leè ñkwerè bañgèl a mila'a bo ti zî. ³ Nî ka ñwa'atè bê bii mæ bi tswè a atsan aa, tsõ a tswè bú bo ghu; ñkii ñwa'atè nî bê bii mæ bi ñji'è a nu bo aa ñloj mæ mbæ a kî m'ò'ò bu.

⁴ Tâ bè bi tsim tswa ànnu ñyò'ò nî àghu'usè, ñtsuu nî ñsìj a kuu ñyò'ò kî zî; ñloj mæ Nwî à ka yî ñiñ isa'a a nu ñgàñatsùurè bo bi ñgàñajirè.

⁵ Nî tsuu ànnu ñkabè i l'ò'ògè te'è a mbii, nî ka mbii ni mæ njoo jii mæ nî tswè ni ju aa i ku'unè a mbo bù; ñloj mæ Nwî à laa nswon mæ, “Kaa mbæ mæ wa'à ghuu mè'è kaa ñwa'à ghuu kî ñlèè tâ nî tswè tsi'i tì àyòò” ⁶ Mbæ yii mæ a bè maa àjàn aa, m'ò'ò bi'inè tigè nswon nî àtànènti mæ,

“Mmà'àmbi à nî ñgàṅkwetê ghà,

kaa mò ka wa'à kà mbo'ɔ;

mbə ñù misòṅ a ghìrè àkə a nu mò aa ε?”

⁷ Nî ka ṅwa'atə bîtsyàsə buu, bya bii mə bi le nswon nighàà ni Nwî a mbo bù a mbii mbii aà; nî wa'atə a ajàn mə ntswèntii yàà ì le mbə aa, ṅka ṅhe'esə nî àbiiintii yaa. ⁸ Kaa Yesu Kristo à si kwensə, àa tsi'î ṅgṅ ṅgṅ a ajàn mə à kî bə a yoo aa mə à bə sii, ì lǒ kii bə a yoo, ì lwi'î nṅkonjə.

⁹ Nî tsee mà'atə tâ bə ka mbwe'esə ghu nî ìnnù mbuu mbuu jî fii jii mə ì sî ku'ùnə aà. A baṅnə ṅku'unə aa mə tâ mîntii muu ka ṅkwere mîti a nî ìbòṅ Nwî kaa ṅkî'î bə a nî miji bə. Nlon mə ajànə mə bə yòṅə bîndṅsə nlon miji aa kaa a burə ti waa nî ànnù tsu kwetə bə. ¹⁰ Bî'inə tswé nî mbuu nîkentə nî mɔ'ɔ nî mà'a Nwî yî mɔ'ɔ; ṅgāṅmà'a Nwî jii mə ì fà'à wa mûm nṅàn yî lwèn wa yii nî tswé ghu aa kaa ì sî nî àdà'à tswé a nji àyoo yii mə bi tɔɔ ghu aà. ¹¹ ṅgāṅmà'a Nwî yî ṅwè wa a kuu aa tsi'î nî àlèə naà ya mə bi wa mma'a nî Nwî ghu nlon ìbi bə aa wa adigə yî Nāṅsə Nlaa, mbaṅnə mbè'è nî mbà ya mfè'è wa baligə nṅɔɔ nî a abee. ¹² A kî mbə ṅgṅ ṅgṅ a ajàn yii mə bi le nlògə Yesu mfe'è nî ghu a mum baligə a yə ṅgî'î bi zwiṅtə yî mə tâ à ghìrə bə bi laa maṅsə ntsya a nji àlèə yi. ¹³ Maa ajàn a ku'unə mə tâ bî'inə fe'è a mûm baligə ṅghe ntsi'î yi tâ kii kwere mbəgītə ya yii mə bi le mbəgītə yi ghu aà. ¹⁴ Nlon mə kaa bî'inə sî nî ṅjò'ò àla'a yii mə a lwi'î nṅkonj aa faà tswé, mbaṅnə nlòò aa ya mə a ka yî zì aà.

¹⁵ A ku'unə mə tâ bî'inə tigə ntsya aa a nu Kristo, mfa nî àyoo mmà'a Nwî yii mə à nî agha'asə aa, a ṅgòṅ bîndò bîtsim, a mbo Nwî, mbə agha'asə yii mə a fè'è a ghoṅ ntsú bə bii mə bi swon nî ànnù fkuṁ yi aà. ¹⁶ Nî tsuu lî'inə a ṅka ṅghìrə ìbòṅ bo bi a ṅka nyatə ṅjoo jii mə nî tswé nî ju aa, nlon mə ṅjoo mmà'anwî ma jû ì bòṅə nî Nwî.

¹⁷ Nî ka nyu'unə bîtsyàsə buu ṅkî ṅka nyoṅə nî ìnnù jii mə bo swon aà; nlon mə bi be nî ànnù ntii yuu, ṅkî ntswe nî ajàn yii mə bi ka yî fa akwi'î a nsi mi'î Nwî nlon ṅgaa yùu aà. A bə ṅji'î ànnù yii mə a ku'unə mə boṅ nî ghìrə bo fa'à nî àfà'à yaa nî nidorə, nlon mə bo bə kî fà'à bə nî àjəṅnə boṅ kaa a ka wa'à ghuu kwetə.

¹⁸ Nî ka ntsa'atə nî Nwî ṅwa'atə nî yî'î, nlon mə bî'î zi mə ntii yî'î ì laa a nî ànnù yii mə bî'î fà'a aà. Bî'î lòò mə bî'î kî ghìrə ìnnù tsim jii mə ì tsinə bə bɔ'ɔtə aà. ¹⁹ Mə bu'u mbo a mbo bù tsi'î nṅtì mə nî bə kî naṅsə tsà'atə Nwî boṅ à ka ghìrə mə waṅsə mbù mbii fu a mbo bù.

²⁰ Tà Nwṅṅṅə mbɔɔnə yii mə à le ṅghìrə Mmà'àmbi yî'inə Yesu a bú mbiinə a niwo aa, yu wa mə à nî ṅgāṅmbēmbi yî ṅwè aa, nî àlèə yi yii mə bi le ṅwàrə àkàà yii mə a lwi'î nṅkonj ghu aa, ²¹ tâ à fa ṅjoo jii siginə tsim jii mə nî lòò aa, ta tâ nî ka ṅghìrə ìnnù jii mə Nwî a lòò aà. Tà à gheε nî mbii nṅtigə fà'à nî ìnnù jii mə a kòṅə aa a nu bù ntsya aa a nji Yesu Kristo, yii mə nigha'a nṅtsim ka tigə zì ghu mbo ì lwi'î nṅkonjə aà. Amen.

²² Mə bu'u nî mbo a mbo bù mbá bilim bá, mə tâ nî kwere nighàà nî adi'itə nú siginə, ka mə mə ṅwà'anə nî ghu'utə aà. ²³ Mə lòò mə tâ nî zi mə bi fi'isə mə mumaà yî'inə Timoti a ndatsan. Mə yu'utə aà yi, à bə waṅsə zì boṅ bî'iyu ka tigə zì bitsim a mbèc bù. ²⁴ Nî tsa'atə

bĩtsyàsè buu bĩtsìm bo bì bè bì Nwĩ bĩtsìmè. Bìlĩm bì'inè bĩi mè bì
tswe a Itali aa bì toò àtsà'atè a mbo bù bĩtsìmè. ²⁵ Tã ìbòŋ Nwĩ tã ì
tswe a mbo bù bì tsìmè. Amen.

Aṅwà'ànə JEMS

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànə yū aa a le ɲɲwà'ànə Jems muma bi Yesu a mbo bi Krisèn bii mə bi le ɲjà'à waa bi tswé a itoo itoo aà. Jems à le ɲki mbə ntsyàsə a ɲghotə a Yerusalem.

Jems à ɲwà'ànə ndi'itə nî bə bi Nwî ni innù jî ghà'atə, lá má ànnù yîi mə à ghàa ghu aa à nî àbiintii. Nswonə ni mə bi yə abiintii ɲu aa a nî ifà'à yi bo bi miḡhìrìnə mi innù mi. Kaa àbiintii yîi mə ɲu a swonə tsi'î nî ntsù aa kaa à si abiintii yîi mə a yweensə ɲu aa bə. Tá bə bii mə bi bii Nwî aa tá bi kii ɲghirə nî ànnu yîi mə ɲìghàà ni Nwî ni swonə aa, kaa wa'a kà ɲyu'u tsi'î yù'ù, kaa wa'à ni nu ka mfa'a (1.22-25). Jems a bú ɲghaa annù ɲlon mitsyè (1.5-8), ɲu yîi mə a bon mitsyè aa tá à betə a mbo Nwî nî àbiintii. Ndi'itə nî bə bi Nwî mə tá bo ka nzi ntswá àləə yaa (3.1-12), ntsuu milò'ɔ mi bilim byaa ki to'otə, (4.11-12) ntsuu kii ki kàà, tá ɲɲə ɲu tá à bə ɲɲə (5.12). Tá bə bii mə bi bii Nwî aa tá bo ka ntswa nî nti waa ɲkii ntsa'atə nî Nwî a noə ɲgi'î. Bə bo ti ghò, bo ká mbii nî ifənsənnu jyaa bo ni bo, ɲka ntsa'atə nî Nwî (5.13-18) ɲlon mə Nwî a yu'u atsa'atə Nwî ɲu yîi mə à tswe nî àbiintii aà.

Jems à naṅsə ɲwà'ànə aa innù jii mə mbə i kwetə bə bi Nwî a múm ntswəntii yàà, ɲkwetə nî waa mə bi ka ɲkhə Satan, bo bi ànnù ɲkɔɲ njoo mbi jù, mbaṅnə ɲka nyonə a mbə Nwî tá bə bi subika'á bi tsò Abraham (4.1-8).

Bi yatə aṅwà'ànə yū aa laà:

1. Nji'innù aṅwà'ànə yuà 1.1
2. Abiintii ni mitsyè 1.2-8
3. Annù ɲgàɲəfumə bo bi ɲgəɲkabə 1.9-11
4. Annù nywe'etə ɲu bo bi àkwà'ànə 1.12-18
5. ɲka nyu'u ɲìghàà ni Nwî ɲkii ɲghirə 1.19-27
6. Awà'àsə ɲlon annù a ɲka nte'e nàndənə a titii bə 2.1-13
7. Abiintii bo àfà'à 2.14-26
8. Krisèn bo àləə yi 3.1-18
9. Krisèn bo bi njoo mbi 4.1—5.6
10. Idi'itə jî mo'ɔ 5.7-20

¹ A ni mə Jems, ɲgàɲàfà'a Nwî ni yî Mmà'àmbi Yesu Kristo, mə tsà'atə ɲgwè'è baIsrael ɲìghúm ntsòbaà yîi mə i ja'anə ntswetə a idiḡə tsim faa mbi aà.

Abiintii ni mitsyè

² Bilim bá, nî ka naṅsə ndoritə a noə yîi mə mbuu ikwà'ànə tsim i tsi'î ghuu aà; ³ ɲlon mə ni bə tswa nti ghu i tsi'î àkwà'ànə yîi mə a ywe'etə nî àbiintii yuu aa, bon ni ka tigə tswe nî àtəɲəntii. ⁴ Nî yə mə àtəɲəntii yuu a gheɛ nî mbii a múm ɲgi'î tá nî tsuu ló kaa, tá nî kwe ɲkɔ'ɔ ntəə ɲku'unə, kaa wa'à ni àlò'ɔ tswé. ⁵ Lá mbə ɲu nìbù a ti bon mitsyè, a ku'unə mə tá à tsa'atə Nwî ɲlɔɔ ghu mbò, bon à ka fa ghu mbò, ɲlon mə Nwî a fa njoo a mbo bə bitsim nî àbɔɲəntii, kaa wa'à

lin̄hè bê. ⁶ Lâ bæε a ti tsà'atè Nwí a n̄ñ n̄t̄i yí ghu nú, ñtsee ki j̄ñkè bê. N̄u ñtsim̄ yíi m̄ə a j̄ñkè aa, à b̄ə aa tsó akàn̄ə ñki miyaa yíi m̄ə fifèrè a tii nḡhεε mbù mb̄i ni yu aà. ⁷⁻⁸ Ajàn̄ə ñú ma ya m̄ə a l̄ɔɔ ni m̄int̄i mi mbaa, ñj̄ñkè n̄i j̄ñkè n̄i ñnn̄ú ji tsim̄ aa, tâ à tsuu l̄ó wa'atè m̄ə mb̄ə yu kwereð àyoō tsu a mbo mmà'amb̄i Nwí.

Ngàn̄f̄umə bo bi ñḡñkabè

⁹ N̄dim̄ yí'inè yíi m̄ə à ni ñú tikùm aa à tswe ni ñka ndoritè a ajàn̄ yíi m̄ə Nwí à ñèntè yi a nd̄əñ aà; ¹⁰ tâ ñdim̄ yí'inè yíi m̄ə à ni nḡañkabè aa tâ kii ñka ndoritè a noò yíi m̄ə Nwí à siḡisè yi a nsye aà, ñlon̄ m̄ə ñḡñkabè i ka yí w̄añsè tsyà waa aa tsi'í tsó ìbwí'í nḡèè aà. ¹¹ Nòò a ki nta nt̄i aa, a t̄oō ñḡèè i yorè; ìbwí'í ji i wókè a nsye, ñb̄ɔñ ni ni m̄é. A ki mb̄ə nḡñ nḡñ ajàn̄ yíi m̄ə nḡañkabè à ka yí tsyà yi, a noò yíi m̄ə a karè mfa'a n̄i m̄ifà'á mi aà.

Akwà'ànè

¹² N̄idorè ni tswe a mbo ñú yíi m̄ə à lwí'í n̄i àb̄iint̄i a noò yíi m̄ə ìkwà'ànè i z̄i ghu mbo aà ñlon̄ m̄ə à b̄ə tsyà m̄buu ìkwà'ànè ma j̄ú b̄əə bon̄ à ka kwere miyarinè mi nḡù'ù mi, tâ à b̄ə n̄tswent̄i ya yíi m̄ə Nwí à kà'a a mbo bè b̄ii m̄ə bi k̄òñ̄ə yi aà. ¹³ Mb̄ə m̄buu ìkwà'ànè ma j̄ú i yi ti z̄i a mbo ñú a tsuu l̄ó swon̄ m̄ə, “Ìkwà'ànè j̄ú i lo aa a mbo Nwí.” Nlon̄ m̄ə kaa mb̄ə bi wa'à Nwí n̄i ñnn̄ú ji bi kwa'ànè. Kaa yumbon̄ a wa'à nii ñú kii ñkwa'anè n̄i ànn̄ú yí b̄i. ¹⁴ Lâ bi kwà'ànè ñú aa w̄a noò m̄ə ñnn̄ú j̄ii m̄ə a yè'ètè aa i swun̄t̄è m̄é yi ñko yi tsó m̄ataa. ¹⁵ ñnn̄ú j̄ya m̄ə a yè'ètè aa i tigè gh̄irè a tswé ni ju tsó mu ntigè njwe ìf̄ansenn̄ú. Bεε m̄ə ìf̄ansenn̄ú j̄ya i yi ñk̄o'ɔ nluu, i jwe ñiwó.

¹⁶ Tâ bi tsuu gh̄uu l̄ó bwe'esè mbá b̄ɔɔ bi maà bá. ¹⁷ M̄it̄əñnè m̄i siḡinè m̄itsim̄ bo bi ñjoō j̄ii m̄ə i bon̄ m̄añsè aa, tsi'í tsim̄ i l̄ó aa aburè nsigè. I l̄ó aa a mbo Nw̄inḡɔñ yíi m̄ə à n̄añsè m̄iñkà'á m̄ii m̄ə m̄i tswe a aburè aa, m̄b̄ə yu yíi m̄ə kaa à si kwensè, kè mb̄əñkè tso al̄il̄əñ aà. ¹⁸ A n̄i ñk̄òñ̄ə yí, à le n̄n̄añsè yí'inè, ñtsya aa a n̄j̄im̄ ñighàà n̄ii à n̄i ànn̄ú ñiñkon̄ aà, m̄ə tâ b̄i'inè b̄ə b̄itsyà bi mb̄ii a tit̄i ñḡɔñ njoō tsim̄ j̄ii m̄ə à le n̄n̄añsè aà.

Ñka nyu'u ñkii ñghirè

¹⁹ B̄ɔɔ bi maà bá ni ka ñwa'atè ann̄ú yuà! A ku'unè m̄ə tâ ñú ñtsim̄ tâ à ka ñw̄añsè nyu'u ànn̄ú, ñtsee ki w̄añsè gh̄aa, ñki tsee ki w̄añsè lw̄isè n̄i ñt̄òñ̄ə. ²⁰ N̄u yíi m̄ə a lw̄isè nt̄əñ aa kaa a si ann̄ú yí tsinè yíi m̄ə Nwí a l̄òò aa gh̄irè. ²¹ Mamùu ajàn̄ a ku'unè m̄ə ni me'e nḡɔñ ñnn̄ú ns̄iñ tsim̄ bo bi àb̄i'int̄i tsim̄. Mfa ìb̄iinn̄ú gh̄uu a mbo Nwí, m̄b̄ii ñighàà n̄ii m̄ə a bè a m̄úm n̄t̄i bù aà, à ni ñinghàà ma nú n̄ii mb̄ə ni nyweensè gh̄uu aà.

²² N̄i tsuu atu ìb̄iñ n̄ú gh̄uu ki bwe'esè a ñka nyu'utè ñighàà ni Nwí tsi'í yù'ùtè. A ku'unè m̄ə tâ ni ka mfa'a ni nu. ²³ N̄u yíi a yu'utè ñighàà ni Nwí tsi'í yù'ùtè kaa ñk̄i'í ni nu fa'à aa, à b̄ə aa tsi'í tsó ñú yíi m̄ə à lèntè ns̄i yi n̄i ñkè'è, ñyè ìb̄iñ n̄ú yi. ²⁴ A n̄añsè n̄lii ìb̄iñ n̄ú yi wa aa, a l̄ó ñghεε yi. F̄ib̄ant̄è ti tsyà a li'inè ñk̄irè yí yá. ²⁵ Lâ ñú yíi m̄ə a n̄añsè n̄lii b̄iñɔñsè bya b̄ii m̄ə bi bon̄ m̄añsè, ñketè ni m̄iñk̄irè m̄i atsan̄ a nu bè aa, à b̄ə t̄ε'ε átú yí ni b̄iñɔñsè ma bú, kaa wa'à yu'utè tsi'í yu'utè m̄bu n̄li'inè, lá m̄ban̄ə n̄l̄əə ni b̄iñɔñsè bya, ñgh̄irè n̄i ñnn̄ú j̄ii m̄ə bi swon̄ aa, bon̄ Nwí à ka ñiñ m̄b̄ɔɔn̄ə n̄i ñnn̄ú tsim̄ j̄ii m̄ə a gh̄irè aà.

²⁶ Mbə nù à tswe a titii bù yii mə à wà'atə mə yu tinsə amúm ànnù Nwĩ lá kaa wa'á ajàn yii mə mbə yu tswá àlèè yi zi, bon ànnù Nwĩ yi ya à ni tsi'ĩ ànnù adànè dànè. A kii mbwe'esə aa ibiinú yĩ. ²⁷ Ànnù yii mə Taà Nwĩngòŋ a lógè tsi'ĩ tsó ànnù Nwĩ yii mə a nanşə kù'unə, kaa wa'à nĩ àlò'ò tswe aa, a nĩ ŋka nləŋtə bɔɔ bitɪ nĩ bɪkwĩ'ĩ bɪ bāŋgyè a múm ŋgi'ĩ bo. Ŋki mbə a ŋka mbé ibiinú gho tá mbi tsuu ló sɪŋ, i ta ŋgi'ĩ a nu wò.

2

Ŋwà'àsə nlonŋ annũ nte'ε bìnàndènə

¹ Bɪlɪm bá tsi'ĩ tsó ŋgǎŋmbii Mmà'ambĩ yĩ'inə Yesu Kristo, yii à ni Mfò nìgha'a aa, a ku'unə mə tá nĩ tsuu bə itu itu ki lèntə, n̄yɔŋə bə ŋkɪrə yàà. ² Kə bĩ'inə lɔgə mə ŋgǎŋkabə yii mə à wè'ε karə yii mə bi nanşə nĩ àtì gold bo bi itsə'ə atindùù, à zĩ ŋkuu a múm ŋghòtə bù, ŋgǎŋafum a kɪ nzi ŋkuu ghu ni bɪkùrə bi atsə'ə bi. ³ Mbə nĩ gha'asə nù wa yii mə à wè'ε itsə'ə jɪ siginə aa, nswonŋ ghu mbo mə, “Tswe faa nĩ àlən yĩ àkò'ònə falà.” Mbanşə nswonŋ a mbo ŋgǎŋafumə wa mə, “Ghɛɛ ntəə filɪ, kə jwè'ènə a nsyɛ a mbèè mɪkòrə mə,” ⁴ bəə bon ni te'ε bìnàndènə a titii bù, n̄lɛntə nĩ ànnù n̄yɔŋ nĩ àjàŋ mə ìnnù jɪ bi i tintə nĩ ghuu aà.

⁵ Yu'utə nĩ mbá bilim bá, wa Nwĩ à tsò'ɔ ŋgǎŋəfumə fàa mbi, ŋghirə mə tá bo n̄ŋ m̄intiɪ mya a nu Yesu Kristo, i banşə mbə ŋgǎŋafu'u ànnù n̄ŋkonŋ, i yi n̄ji annù nifò yii mə à kà'a a mbo bə bii mə bi kòŋə nii aà. ⁶ Lá ni tsa'a nĩ ŋgǎŋəfumə aa, bə bii mə bi n̄ŋə nĩ ghu a nsyɛ, ŋkii nswunŋə nĩ ghuu ŋghɛɛ ni bù a nda misa'a aa à ni aa bɪwò aa ε? A sɪ ŋgǎŋkabə bə aa ε? ⁷ A ni tsi'ĩ bə mə bi ghàà nĩ ìnnù jɪ bi nlonŋ ikum yĩ siginə wa mə bi fa a mbo bù aà.

⁸ La mbə ɔ ka nanşə nləə mfò nòŋsə Nwĩ wa yii mə à tswé múm àŋwà'ànə mə, “Ka ŋkòŋə ndim ghò tsi'ĩ tsó o kòŋə ibii nú gho aa,” bon ɔ ghirə siginə. ⁹ Lá mbə ɔ ka n̄lɛntə nĩ bə n̄yɔŋə ni bə ŋkɪrə yàà bəə bon ɔ wò mə annù, nòŋsə a kɪ n̄tswa gho tsi'ĩ tsó nù yii mə kaa à si nòŋsə ləə aà. ¹⁰ Mbə nù a ka nləə bìnòŋsə b̄itsim bɛɛ mə a ghirə ŋghèè ŋwo yĩ m̄fùurə a ni m̄un̄jirə annù bon à kɪ mə ŋwo bìnòŋsə bya tsi'ĩ b̄itsimə. ¹¹ Nlonŋ mə nù wa yii mə à lɛ nswonŋ mə, “Tsuu annũ mǎghàbə ghirə aa,” à lɛ ŋki nswonŋ mə, “Tsuu zwitə.” Ma mùu ajàn, ɔ bə tsuu annũ mǎghàbə ghirə, lá i bāŋnə zwitə nù bon ɔ wò nòŋsə. ¹² Tá t̄ighàà nuu bo b̄i m̄ighir̄inə mi ìnnù muu tá m̄i bə tsi'ĩ tsó m̄i bə bii mə bi ka yĩ sa'a waa ni nòŋsə wa yii mə à kètə m̄ŋk̄irə mi atsanŋ a nu bə aa. ¹³ Nlonŋ mə kaa Nwĩ à ka yĩ wa'à m̄il̄ŋnə nù yii mə kaa à si m̄il̄ŋnə ko aa ki ŋko a noə nsa'a misa'a. Ŋko m̄il̄ŋnə i kayi tsyatə ntso'otə misa'a.

Ab̄iintiɪ bo b̄i ŋka mfà'á

¹⁴ Bɔɔ bi maà, mbə nù a swonŋ mə yu tswe nĩ ab̄iintiɪ, kaa wa'à ni ìnnù jɪ siginə bāŋnə ghirə, a kwetə yi aa nĩ àkə aa ε? Kaa àjàŋə ab̄iintiɪ ma yú kaa mbə a wa'à yi yweensə. ¹⁵ Mbə mumaà yi'inə yĩ mbāŋnə kə yĩ m̄āŋgyè a bonşə itsə'ə a ŋwɛ'ε kaa wa'à nĩ m̄iji mi mə ku'unə a n̄ji a n̄jwi n̄jwi aa tswé, ¹⁶ bɛɛ nù n̄ibó a swonŋ a mbo bo mə, “Tá Nwĩ à n̄ŋ mbɔɔnə a nu bù! Nĩ ghɛɛ tá nú juu ka nloontə ŋkii n̄ji ywurə!”

boŋ a ka kwetø waa aa ni àkè mè mbø ni tsuu njoo jya mè i kwetø waa tâ bo tswe ntii aa, i fa aa ε? ¹⁷ A ni ajàn yii mè a ki mbø aà, mè mbø ò tswe nî àbiintii yii mè a si ghìrø ò fa'a nî innù jì sigìnè aà. Ajànø àbiintii ma yù à nî àkwo ayooð.

¹⁸ Là mbø nù yì mò'ò à tse swonj mè, “O tswe nî àbiintii, mè bânjè nîfa'a nî innù jì sigìnè.” Mbø a swonj ma mùu ajàn boŋ mè ka kwì'i ghu mbo mè, “Dì'i àbiintii yo ya a mbo mè, mè mbø ò tsuu innù jì sigìnè ki ghìrø, boŋ mè ka bânjè i dì'i àbiintii ya a nî innù jì sigìnè jii mè mè ghìrø aà.” ¹⁹ O bii mè Nwìngòŋ à ni aa tsi'i yì mò'otø aa ε? A boŋè! Là, tsi'i ìzwì jì bi i ki mbii maa ajànè, ñkii ntsigìnø ghu nsì. ²⁰ Ètìrè bø, ni lòo nzi mè àbiintii yii mè a si innù jì sigìnè fa'a aa, à ni àkwo ayoo aa ε?

²¹ A nghèè ni ta bì bitàà yì'inè, Abraham, tigè Nwì à le nlògè yi tso nù yii mè mìnù mi mi tsinè ñyonø aa nî ànnù yì sigìnè yii mè à le nghìrè aà. A le nlògè mu yì, Isaac, ñghèè mà'à Nwì ghu a nìkentè ni mò'ò. ²² A laa mè Abraham à le mbii Nwì aa ñkii mfa'a, àbiintii yi bo àfà'à yi a ghèè nî àbo mò'ò. Afà'à yi a ghìrø mè tâ àbiintii yi ya tâ luu. ²³ Ma mùu ajàn ànnù yii mè àŋwà'ànè Nwì a le nswonj aa a fe'è mboontè mè, “Abraham à le nnìj ntii yì a nu Nwì, ma ya a ghìrø mè tâ Nwì à lògè yi ni nù yii mè innù jì i tsinè aà.” Nwì a tigè ñlògè Abraham nî ñsùkà'à yì. ²⁴ Yè nì, Nwì a lògè nù tso nù yii mè mìnù mi mitsinè, ntsya aa a ñjìm innù jì sigìnè jii mè a ghìrø aà, kaa wa'à yòŋè aa tsi'i a ñjìmè àbiintii yi yu yu.

²⁵ A le ñki mbø tsi'i ñgñ ñgñ ni Rahab, àkwàrè mánjyè wá. Nwì à le nlògè yì tso nù yii mè innù jì i tsinè, ntsya aa a ñjìm innù jii mè à le nghìrè aà, à le ñkwerè bítswèrè bi baIsrael bya a nda yu, ñki mbu nghìrè bi tsyá ni mánjì yì danj ñkhø waa.

²⁶ Ma mùu ajàn tso mè mbø àzwì a tsuu a nu nù tswe, a bø àkwo nù aa, àbiintii yii mè a si fà'à a ki mbø aa àkwo ayooð.

3

A ku'unø mè tâ bø ka ntswa aløø yaa

¹ Bìlìm bá, kaa sè bøn mè tâ bù bì ghà'àtø bø ngǎndì'innù, ñlonj mè isa'a yi'inè tso ngǎndì'innù i ka yì tinsø tsyàtø yì bø bì mò'ò.

² Bì'inè bitsìm, bì'inè gha'a fansø nî innù. Là mbø nù yì mò'ò a tswe ghu yii mè à si nii ifansø innù ghìrø a nî innù jii mè a swonj aa, boŋ innù jì i boŋ mǎnsø, a kì ñzi a ajàn yii mè mbø yu tswá ìbìnnù yi tsimè.

³ Bì'inè ñjè nî àtsañø a ntsù løjø nghìrø ni mè tâ à ka nyu'unø nî yi'inè. Maa ajàn bì'inè zi ajàn yii mè mbø bì'inè ghìrø a ghèè nî mbèè yii mè bì'inè køj aa. ⁴ Kè tâ bì'inè wa'atø annù ñlonj abañø ñkì. Ka mè a faŋ faŋ a kii ntii tsi'i afisè yì tii aa, bi tsisè aa tsi'i nî múnstirè àtsisè, ñswùŋè àbanj a zì ajàn yii mè mbø yu tsisè a ghèè ajàn yii mè à køj aa. ⁵ A kì mbø ñgñ ñgñ a nî àløø yii mè a tswe a ntsù mbì'inè aà. Ka mè a kø'ø ñkø'ø aa, mbø tsi ki kwèè ntii yi a nî innù jì wè jì wè jii mè mbø a ghìrø aà.

Wa'atø ajàn yii mè mbø tsi'i ñsàà mò'ò i tòò ma mù'u ñta'a aà. ⁶ Aløø a bø aa tsi'i tso mò'ò. A burø mbø aa mbì yii mè ì lùu nî innù jì bì, ntswe ni àdà'à a múm nu bì'inè, ñscensø nî innù jì bì, i ghèè nî ìlàá a múm nú bì'inè tsi'i tsimè. Ntòo nî ñtswèntii yi'inè tsi'i tsim nî ñsàà

mò'ò yíi mæ ì lò aa tsi'í a mò'ò Satan òzi. ⁷ Nùmìsòṅ à zí àjàṅ yíi mæ mbæ yu mirèsè òḡòṅ ònaa tsím jii mæ tswé a nta'a kè a múm òkí aà, kè a bè bè nàà mìtsè'è, kè bè bìsìṅ, kè ìbèṅ naà tsó nò, kè nàa òkí, bi lèè òkí ya'a mmirisè ⁸ lá kaa òú mìsòṅ kaa a wa'à àjàṅ yíi mæ mbæ yu mirisè aləə aa bàṅṅè òzi. Aləə a ní àyòò yí bì yíi mæ a ligè tsi'í ligè, òstsyanə a ntsisè, òluu ní òlí'i yí mbi yíi mæ mbæ ì zwiṭè ṅú aà. ⁹ Bì'inə lòḡè òḡha'asə ní ma'àmbí Taà yi'inə Nwíṅḡòṅ ghu. Nkii mbu nlòḡè mbəḡitə ní bìlím bi'inè bii mæ Nwí à le nnaṅsə waa bi finè yi aa ghu. ¹⁰ Mìḡhàà mi ḡha'asə Nwí bo bì mbəḡitè mi fè'è aa tsi'í a ntsù yí fùùrè! Bìlím bá, kaa a sì kù'ùnè ma mùu àjàṅè. ¹¹ Kaa mbə naṅəbìrè yíi mæ òkí yí lèè ì fè'è ghu aa, kaa mbə a wa'à kè mbu ka mfi'isə òkí yí lwí. ¹² Bìlím bá, kaa mbə àtí kòò a wa'a mbàṅ sa'a bə, kaa àtí lámsí kaa mbə wa'à ìkòò koonə bə. Kaa òlíi nii mæ òkí yí lwí ì fè'è ghu aa, kaa mbə ní wa'à òkí yí nò ki mfi'isə.

Mìtsyè müi mæ mi lò ní bə aburə aà

¹³ Nù tsù à tswé a titii bù yíi mæ à tsyèsə òkii naṅsə nyu'u ní ònnù ì laa ghu atu aa ε? Tà à ḡhìrè tà à fè'è bì yə tà àlaa, òtsya aa a njim àkòrè nízi yi yí siginè, a tí ḡhìrè ní ònnù jì siginè a ká sigisə ní ìbii nú yi a nsyə à ní a ndi'ì mìtsyè mi ghu. ¹⁴ Lá mbə ò tswé ní àḡhè'ənə a múm òtíi wò, ní àlwintòṅ, òka nlòò tsi'í àyòò ànnù, ò tsuu ntii ḡho kè kwèè, ntuu ní ànnù nṅkoṅè. ¹⁵ Mbuu mìtsyè ma wa kaa ì sì aa aburə lò. A ní mìtsyè mí fàa mbi, kaa Azwí Nwí kaa a wa'à ghu tswé, mi bàṅṅè lò aa a mbò izwí jì bì. ¹⁶ Adigè yíi mæ àḡhè'ənə tswé ghu ṅú a lòò bə ànnù yíi mæ a ka kwetə yi aa, ìbuurə ànnù ì kə ntswe ghu, a kí òluu ní mbuu ònnù jì bì jì ḡhà'atə.

¹⁷ Lá mìtsyè mya müi mæ mi lo a aburə aa, mi tsyámbiì mfoò nlaa, òzi ní mbəonə, mbəonə, nyu'utə ní ànnu yíi bə swonə aa, òko ní mìlṅṅè, òkoonə ní mìntàà mi ònnù jì siginè. Kaa ṅú yíi mæ à tswé ní ma muu mìtsyè aa kaa à sì jṅkə, kaa kí'ì ní bə kii mbwe'esə bə. ¹⁸ Ìnnù jì tsinè ì laa mbə miji müi mæ bì fù'ù ní òjoo ḡḡwè'è jii mæ bə bii mæ bì zì ní mbəonə bì bə ní mbəonə aà.

4

ḡḡhìrə àkà'à bu bì mbi

¹ Ntsò bo bì fikòrè fii fi tswé a titii bù, lò aa fə ε? A sì njoo jì bì jii mæ mìntii muu mi yè'ətə, kaa wa'a bii mæ tà ní ḡe'esə ntswe aa mæ ḡhìrè mæ ní ka nto aa ε? ² Nì lòò njòò, bεε ní yi ntsuu ní ju tswé aa, ní tigè òntəṭə a nzwitə bə. Ntíi ḡhuu ì yè'ətə njòò, lá tsó mæ kaa mbə ní wa'à ní ju tswé aa, ní tigè òyòṅə bù ní bù, òkii ntigə ntonə bù ní bù. Kaa ní sì ní njoo jya tswé aa, nlonə mæ kaa ní sì Nwí betə ní mæ tà à fa a mbo bù aà. ³ Lá ní yi nte'ε mbetə betə aa, kaa ní wa'à kwèrə aa nlonə mæ ní betə ní mánjì yíi à sì ku'unə aà. Nì betə njoo aa mæ ní lòḡè kí fà'à ní ònnù jii mæ ì ḡhìrə nú juu ì ka mbəonə aà.

⁴ Bú bə bii mæ ní bə tsó mánḡyè òyò'ò yíi mæ a jì máḡhàbè aa, ní sì zì mæ ní bə kí kòṅ mbi yú boṅ ní bàà aa Nwí a ε? Ma mùu àjaṅ a bə mæ ṅú ntsím yíi mæ à ní nsùkà'a mbi aa, à ní ḡḡḡkibàa Nwí. ⁵ Nì tsuu lò lòḡè mæ àṅwà'ànə Nwí a tswé ànnù mæ swonə mæ, “Azwí ya mæ Nwí à le nnìṅ a ntii bì'inə aa a yè'ətə ní òjoo tsi'í mbə ànnù.” ⁶ Lá

m̀bɔɔnə ȳi mə Nwī a fa ni a mbo bī'inə aa, i ghìrè ni mə bī'inə bəɲnə nt̄insə nt̄syā àzwī àyè'ètə ma yū. Ajāɲ mə àɲwà'àně Nwī a swonə aa mə, “Nwīngɔɲ a tuu ɲgǎɲɲee nu, ɲnɲɲ n̄i m̀bɔɔnə a nu bə bii mə bi bāɲnə ɲsigisə n̄i ìb̄iɲnū waa a nsye aà.”

⁷ Lā, n̄i sigisə mb̄i nū yūu ɲfa a mbo Nwī, ɲka ntuu n̄i ànnu Satan bonə à ka ki ɲkhə n̄i ghūu. ⁸ N̄i ka nyon̄tə ni a mbèe Nwī t̄a à ka kaa nyon̄tə ni a mbèe bù. N̄i si'i mbô muu mbâ, bu ɲgǎɲghìrê ìnnu j̄i b̄i. N̄i ghìrè t̄a m̄int̄i muu m̄i laa mbâ bu bii mə n̄i tswe ni m̄int̄i mi mbaa. ⁹ N̄i ka ɲjəɲnə, ntigə mbo'o, ɲkii nyə'ə; t̄a ɲìwyê nuu bəɲnə mbəɲ ntigə ɲiyè'è, ɲghìrè t̄a ɲìdorè nuu n̄i bəɲ ntigə ajəɲnə. ¹⁰ N̄i sigisə mib̄i mi nū muu a nsye a nsi Mmà'ambi, bonə à ka ɲentə ghūu a ndəɲə.

Ŋwà'àsə nlonə annu ɲka nsya muswêbo a nu ndim ghò muKristo

¹¹ N̄i tsuu ghūu bù ni bù ki firè mbâ bil̄m bā. N̄u ȳi mə a firè mu Kristo, ɲkii nsa'a nii aa, a liḡitə aa n̄ɔɲsə ɲkii nsa'a n̄i n̄ɔɲsə wá. Mbə ò ka nsa'a n̄i n̄ɔɲsə bəə bonə kaa ò s̄i ɲū ȳi mə a yu'unə n̄ɔɲsə aa b̄ə, ò bāɲnə mbə aa ɲgǎɲsa'a m̄isa'à. ¹² Nwīngɔɲ à ni tsi'i yūyu ȳi mə a fa n̄i n̄ɔɲsə ɲkii nsa'a aà. A ni tsi'i yū mə mbə a yweensə ɲū ɲki nzwitə yi. O l̄ogə ìb̄i nū gho aa n̄i wò a ɲka ntso'otə ìsa'a nd̄im ghò aa ε?

Ŋwà'àsə nlonə annu ɲkwɛɛ nt̄i

¹³ Naɲsə nyu'utə n̄i mbâ bu bii mə ni swonə ni mə, “A ka ghìrè bə sii, kə à ka l̄ò bə a yɔɔ t̄a b̄i'ì ghɛɛ fii ɲjò'ò àlà'à l̄i, ɲghɛɛ ntswe ghu a at̄u àlòò, i tanə m̄itaa ghu, i naɲsə i iswe n̄i àb̄i ghu aà.” ¹⁴ Kaa n̄i s̄i ajāɲ mə nt̄swént̄i yūu i ka l̄ò bə a yɔɔ aa z̄i. N̄i bə aa tsi'i tsò mbà'à t̄itugə ȳi mə i yi mfè'è i bù ɲwì'ikə mbwəkə yi aà. ¹⁵ Mbə n̄i bāɲnə ɲswòɲə aa bə mə, “Mbə Mmà'ambi a beentə bonə b̄i'ì ka tswe bit̄i, i ghìrè l̄àlà, kə i kii ghìrè l̄i.” ¹⁶ Lā ts̄its̄ɔɲ n̄i ɲee n̄i nū juu, ɲkii ɲkwɛɛ n̄i ɲìgò nuu, kaa a wa'à kù'unə.

¹⁷ A nlw̄i'isə, ɲū ȳi mə à s̄i annu ȳi siginè ȳi mə à zi mə a ku'unə a ɲghìrə aa, ghìrè aa, à ghìrè b̄i.

5

Ŋwà'àsə ɲgǎɲkabə

¹ ɲgǎɲkabə, yu'utə n̄i annu ȳi mə mə swonə ni a mbo bù aà. N̄i ka mbo'o, ɲkii nyə'ə n̄i t̄i nlonə ɲgi'i ȳi mə i z̄i a nu bù aà. ² Afù'ù yuu a bwè m̄k, ɲsəkə i j̄i ìtsə'è juu. ³ Ntsəbè i kò m̄ə gold ghūu a b̄ò'ò ni silva ghūu. Ntsəbè ma yu i ka bə ayəfə n̄i ìnnu j̄i mə n̄i ghìrè aa, i kii tigə kurə n̄i ɲjyānū yūu tsi'i tsò m̄'ò. N̄i ghòtə ɲjoo j̄i ghà'atə ɲləə n̄i ɲjwi julà mə ni ɲjwi nlw̄i'ì ɲj̄mè aà. ⁴ Kaa n̄i burə t̄i ɲkabə bə bii mə bi fa'a a m̄um m̄insòò bù aa t̄u. Yu'u n̄i àjāɲ mə bo ghàantə aà. ɲiyè'è ni bə bii bi fù'ù m̄ij̄i muu a m̄um ɲsòò aa n̄i ghèè m̄ə ɲku'u a t̄ɔɲnə Mmà'ambi Mbu'utəmbi. ⁵ Ntswént̄i yūu i luu n̄i ɲjoo j̄i mə i ghìrè nū yūu i bɔɲə aà, wa n̄i naɲsə m̄ə ɲj̄i mb̄i. N̄i j̄i m̄ə mfan̄kə m̄fɛ'ɛ ntigə mbə tsò nàà j̄i i yu'utə n̄i ɲjwi ȳi mə bi ka wà waa ghu aà. ⁶ N̄i sà'à m̄ə m̄isa'a mi bə bii ìnnu jyaa i tsinə aa, ɲnɲɲ ɲgi'i a nu bo, ɲzwitə n̄i bə t̄i ɲj̄i'i, kaa bo wa'à waa kwe'è.

Ntswà n̄t̄i bo ɲka ntsà'atə Nwī

⁷ Nì ka ntswa mîntîi muu mbâ bilîm mbâ, ñywe'e a ñjwi yîi mē Mmà'àmbî à ka yî bú zî aà. Nì yê àjàñ yîi mē ñgànglîgē mînsòò a tswa ntîi yi nyu'utē ni mē tá ñsyē ghîrē mîji kò'ò aà. Ntswa nî ntîi yi mbe nî noò ñtsù mbèñè bo bi noò ñtsyâbèè tá fù'ù mîji myâ. ⁸ A ku'unē mē tá nî ka ñkîi ntswa mîntîi muu. Nì tswa abîintîi yu tá à tînsē ñlonj mē noò ñzi Mmà'àmbî yi'inē à kòontē mē aà.

⁹ Nì tsuu ghuu ni bù ni bù ki ghàantē mbâ bilîm bâ, tá tá Nwîngòñ à tsuu isa'a a nu bù ló ññjē. Wa ñgàng nsa'a mîsa'a wa à kòontē mē, wa à tēè a ntsûndâ.

¹⁰ Bilîm mbâ, nî ka ñwa'atē ñgàngtoò Nwî jya jîi mē i le si ghàà ni ñkûm Mmà'àmbî aà. Nì lógē waa tsî'î tsó àlènsē bē bîi mē bi tswa ntîi waa a noò ñgi'î aà. ¹¹ Bî'inē yē mē Nwî à le nniñ mbòonē a nu bo aa ajàng yîi mē bi le ntswe ni àtàngentîi aà. Nì yu'u nî ànnù ñlonjē àtàngentîi Hiob. Nì ki nzi ajàngē àfù'ù yîi mē à le ti bē ni a ñjîm Nwî à fa ghu mbo aà. Tsî'î ànnù ññkonjē, Mmà'àmbî a yu'u ñiyè'è ni bē, ñko ni mîlîñnē bē bi.

¹² A mbû ñghèè ghu bilîm bâ, ma ànnù à ni mē, nì tsuu ki kàà. Nì tsuu aburē, kē nsyē, kē ayóò tsu ki lògē kàà ghu. Nì ghîrē tá ññjē ghùù à bē ññjē, tá ñgàngē ghùù à ki mbē ñgàng tá tá Nwî à tsuu isa'a a nu bú ló ññjē.

Ntsà'atē Nwî nî abîintîi

¹³ Nù tsù a titîi bù à tswē a mûm ñgi'î aa ε? A ku'unē mē tá à ka ntsa'atē Nwî. Nù tsù a titîi bù a doritē aa ε? A ku'unē mē tá à ka nyēè ikòò ñgha'asē nî Nwî ghu. ¹⁴ Nù tsù à tswē a titîi bù yîi mē a ghòò aa ε? Tá à too ñkîi a mbo bilîi bi ndânwî tá bi zi ntsà'atē Nwî ghu atu, ñyò'ò yi ni mîghurē ni ñkûm Mma'ambî. ¹⁵ Atsà'atē ma yû mē bi tsa'atē nî abîintîi a ka ghùrē ñù ñìghòò wa. Tá Mma'ambî à bu mfa ntswéntîi yî fu ghu mbô, bēε a bē yîi mē à fânsē ànnù boñ Nwî à ka lî'inē ibî yi. ¹⁶ Ma mùu ajàng nî ka mbîi ifânsènnù juu bu ni bù, ñka ntsa'atē nî Nwî a atu bù ni bù. Tá tá mîghòò muu mî ka mfwetē. Atsà'atē Nwî ñù yîi mē ànnù yi a tsinē aa a tswē nî mîdàdà' à mî wè.

¹⁷ Elijah à le mbaa ñki mbē ñûmîsòñ tsó bî'inē. A le ntsà'atē Nwî tsî'î nî ntîi yi ntsîm mē tá mbèñj tsuu loo. Kaa mbèñj i wa' à kî ñloo a ala'a a atú ñlòò ji tarē nî àtîi. ¹⁸ ñlòò majya i jyà mē a bú ntsà'atē Nwî fu, mbèñj i swî'inē a aburē ñghîrē mîji bú ñkò'ò fu a nsyē.

¹⁹ Bilîm mbâ, mbē ñù yî mò'ò a titîi bù a fâ' à mánjî ànnù ññkonj bēε ñù mò'ò a bú ñswunjtē yi mbîi ni ghu fu, ²⁰ tá nî zi mē ñù yîi mē à ghîrē ñgàngghîrē ñnnù jî bi a ma'atē ñnnù jî bî ji jya aa, à yweensē ntîi yi a ntsû ñiwò, ñghîrē bi lî'inē ifânsènnù jî ghà'atē.

Aṅwà'ànè PETA yi ntsyàmbi

NJ'I'INNŪ AṅWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅwà'ànə Peta ṅgàṅtoò Yesu Kristo. Peta à le mbə ñdĩ ñdānwĩ yīi mə à le mbə “ayəfə nī ṅgĩ'i ya mə Kristo à le nyə aà” (5.1). A le ṅwà'ànə aa a noò yīi mə à le ntswe a Roma bo Mark aà (5.13). A le ṅwà'ànə aa a mbo bɔɔ bi Kristo bii mə bi le njà'à waa bi tswé mbù'u itoo jii mə baRoma le si bu'utə a Asia yí Nkè'ətə aà (1.1). Peta à le ṅwà'ànə aṅwà'ànə ma yū aa a nlə'ətə mǎntii mi bìKrisèn bii mə bi le si yə ṅgĩ'i a itoo jii bə le njà'à waa bi tswé ghu aà. Bi le si tso'ɔ nī àkoré yaa nlon aa àbiiintii yaa; ma mùu ajàn Peta a tigè ñdiintə nī waa mə tâ bo tsuu lõ kaa i wò. A le ṅki ṅwà'anə aa a ndi'itə bìlìi bì ñdānwĩ tsó yu, (5.1-4) ñdi'i ni mə à le lògə ifà'a wa mə Mmà'àmbi à le mfa ghu mbo mə à ka nje'ε bɔɔ bi mbĩnjərə bi aa (Jɔn 21.15-18) nī ñtìi yi tsi mè.

İnnū jii mə Peta à ṅwà'anə aa i di'i ni mə à le nanşə ntswe bo Kristo, a kī ṅwà'anə aa innū jii mə yumbɔɔj à le nywe'etə, ñlon mə à le ṅki nanşə nyə ṅgĩ'i, ñyi ki ṅkwo ghu mum a ṅgha'asə Nwĩ ni ñwò ni tsi'i wa ajàn mə Yesu à le ṅkè'ènə ghu mbo wa noò mə à le mfa ifà'a ghu mbo mə à ka nje'ε mbĩnjərə ji aà (Jɔn 21.19).

Peta a swonə ni mə tâ bo tsuu ki jəṅnə a nī ṅgĩ'i yīi bo yə aà. Tâ bo tsuu i ki wa'a ni mə aa annū akə le (4.12), ñlon mə mbuu ikwà'ànə jya jii i tsi'i nī waa laa, i ywe'etə aà àbiiintii yaa yīi mə à ni ayoo atĩndùu, i ghìrə tâ à ku'usə ṅkwe, tâ bũ ghìrə baa ṅgha'asə Nwĩ (1.6-7). Nswonə ni mə wa Kristo à le nyə ṅgĩ'i aa mə yu di'i alənsə a mbo bo mə tâ bo tigə nyonə nī ìbù'ù mǎkòrə ji (2.21) ṅka ndoritə mə bo tswé ni àbwarə a nyə ṅgĩ'i yīi mə Kristo à le yə aà (4.13). Tâ bo ka niṅ innū tsiim jii mə i yə nī waa aa, bo bi jii mə i tsa'ə waa aa, a mbo Nwĩ yīi mə a ləntə ni waa laà (4.19; 5.7). Nū a bə yə ṅgĩ'i boṅ à kənté ṅghìrə ìbĩ (4.1). Bo bə bɔɔ yətə ṅgĩ'i boṅ Nwĩ à ka ghìrə ìbɔɔj a nu bo tâ bo bu ntii fu (5.10). Tsó mə bo yə ṅgĩ'i laà aa, bo ka yĩ kii kuu a múm nìgha'a ni Kristo (4.13-14).

Peta à le nanşə di'i a mbo bìKrisèn a bê bii mə bo ni bu aà: Bo ni aa bè bi Nwĩ, àtoo yīi mə a laa manşə aa, ṅki mbə ṅgǎṅmà'a Nwĩ. ṅki nswonə ñji'i ànnū yīi mə bo tswé ghu fàa mbi aà: Nwĩ à tso'ɔ waa nləə fàa mbi aa mə tâ bo ṅka ṅgha'asə nii, ṅkè'ənə nī ñnnútsyámbo jii mə a ghìrə aà (2.9), ṅkii ṅghìrə nī ìbɔɔj (3.9,13), ñlwi'i a múm àkòṅnə, ñlon mə àkòṅnə a kusə innū jii bi jii ghà'atə aà (4.8). Tâ bo tswé fàa mbi tsó bè bi Nwĩ, nyə ni mə bo laa manşə tsó Nwĩ yumbɔɔj (1.15,16) ñzi ni mə bo bə aa bìgìi, mbə batoo ghu (2.11), ñlon mə ala'à yaa a tswé aa a aburə aà.

Bi yatə aṅwà'ànə yū aa laà:

1. Nji'innū aṅwà'ànə yuà 1.1-2
2. Awa'atə ñlon annū ajàn mə Nwĩ a yweensə bê aà 1.3-12
3. Adi'itə ñlon annū ntswéntii yīi i laa aà 1.13—2.10

4. Ajàṅ mə b̄iKrisèn tswe n̄ òtswe a noò ȳi nḡi'i ì yə waa aà 2.11—4.19
5. Ajàṅ mə b̄iKrisèn bi sigisə mib̄imin̄u myaa a n̄syə mf̄a' à aà 5.1-11
6. Inn̄u j̄i mə Peta à l̄e n̄swon̄ə a n̄lw̄i'isə aà 3.12-15

Atsà'atə Peta a mb̄o ṅghòtə

¹ Aṅwà'ànə ȳu a lo aa a mbo Peta ȳi mə à n̄i ṅgàṅntoo Yesu Kristo aa, ṅgh̄e a n̄i a mbo b̄oo bi Kristo b̄ii mə bi ja'a waa a itoo itoo bo tswé ts̄o batoo a ala'a Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, bo b̄i Bithynia aà. ² A b̄e b̄e b̄ii mə Nw̄iṅḡon̄ Tà à tsò'ò waa, nyarə n̄lèè n̄i bi a nzi yu, Azw̄i Nw̄i a si'ī bi laa, mə tâ bo ka nyu'unə Kristo tâ bi ki nyantə aləè yi a nu bo. Tâ ìb̄on̄ Nw̄i n̄i m̄b̄oon̄ə Nw̄i ì tswe a nu bù òluu.

ṅkà'a ȳi ì tswen n̄t̄i, bo b̄e aà

³ B̄i'in̄ə ka ṅgha'asə Nw̄iṅḡon̄, Ta b̄i Mmà'àmbi ȳi'in̄ə Yesu Kristo. Ntsya a ṅj̄m ṅko m̄l̄iṅn̄ə ȳi ȳi ṅw̄è bi bù m̄ə ṅjwe ȳi'in̄ə b̄i'in̄ə tigè m̄b̄e n̄i n̄tsw̄ent̄i ȳi m̄fi, a ṅj̄m ajàṅ ȳi mə Kristo à l̄e nyweenə n̄i n̄wo aà. Ma ȳu a tigè ṅgh̄irə mə tâ b̄i'in̄ə ka m̄b̄e n̄i ṅkà'á Nw̄i kaa wa'à kaà kè ṅj̄iṅkə; ⁴ m̄b̄e n̄i a ṅkw̄erə njoo j̄i mə kaa m̄b̄e ki'ì bi'i, kaa bi ki'ì ṅḡi'ḡi ghu ta, kaa j̄i wa'à k̄i ṅkw̄i'in̄ə, j̄i bi l̄əə a aburə a mbo bù aà, ⁵ bù b̄ii Nw̄i a b̄e n̄i m̄dà'á mi n̄tsya a ṅj̄m àb̄iint̄i yuu mə ànn̄u ajàṅə à ka yweensə gh̄uu aa, tâ à yi mf̄e'è b̄i nan̄sə nyə wa noò n̄lw̄i'ī ṅj̄m̄ə.

⁶ N̄i ka ndoritə nlon̄ ma ȳu ka mə a n̄i m̄u àt̄i noò n̄i ka yə ṅḡi'i nlon̄ mb̄uu ìkwà'ànə j̄i i ka ki tsi'i gh̄uu, ⁷ a nywe'etə a nyə mə àb̄iint̄i yuu àa ȳi ann̄u n̄iṅkon̄ l̄e. Tsi'ī àt̄i gold ȳi mə m̄b̄e bi tâ ṅḡi'ḡi gh̄uu aa, bi yweētə a n̄i m̄ò'ò, baa k̄i ywe'etə àb̄iint̄i yuu ȳi a ban̄nə n̄t̄insə n̄tsya gold aa n̄i m̄ò'ò, tà b̄e mə a tsya, bi fa àghu'usə n̄i n̄gha'a n̄i àghum a mbo Nw̄i, wa njwi ȳi mə bi ka ȳi d̄i'ì Yesu tâ à laa aà. ⁸ Ka mə n̄i b̄urə ti yi yə aa, n̄i k̄on̄ə yi, ka mə n̄i si n̄i yə aa n̄i ṅn̄iṅ n̄t̄i gh̄uu ghu nu ṅk̄i ndoritə n̄i mb̄uu n̄idore ȳi wè ȳi mə kaa m̄b̄e n̄tsu wa'à swon̄ə. ⁹ N̄i nan̄sə ndoritə aa nlon̄ mə n̄i kw̄er̄ə ìl̄on̄ə gh̄uu nyon̄ aa ṅj̄m àb̄iint̄i yuu.

¹⁰ ṅgàṅntoo Nw̄i j̄i mə i l̄e ṅk̄e'ènə mə ìb̄on̄ Nw̄i ȳi mə à n̄i gh̄uu i z̄i aa, bo l̄e si nan̄sə n̄l̄oo m̄betə n̄i inn̄u n̄lon̄ ann̄u nyweenə ma ȳu; ¹¹ bo l̄e si betə n̄i ṅu ȳi mə, kè noò ȳi mə Azw̄i Kristo a l̄e nd̄i'ì a m̄nt̄i bo mə à ka ȳi yə ṅḡi'ḡi i ȳi ki tswə n̄i n̄gha'a n̄i n̄i yon̄ gh̄u aà. ¹² Bi l̄e ṅgh̄ir̄ə a laa a mbo bo mə kaa bo l̄e ṅk̄i'ì aa a mbo atu m̄b̄in̄u yaa fa'à, bo l̄e si b̄an̄n̄ə m̄fa'a aa a mbo bù. Bi l̄e n̄z̄i n̄i n̄too ȳi ṅsiḡin̄ə ya aa a m̄b̄o bù n̄tsya a ṅj̄m Azw̄i Nw̄i ȳi mə a lo a aburə n̄siḡə aa, a b̄e inn̄u j̄i mə baangel bi l̄e si yè'ətə a nzi tâ à laa.

B̄i'in̄ə ka nzi akòrə n̄iz̄i tâ à ku'unə a mbo Nw̄iṅḡon̄ə

¹³ Tâ n̄i tan̄tə m̄nt̄i muu, n̄tswe n̄i àlaa atu, n̄nan̄sə n̄t̄e'è at̄u yuu ts̄im a n̄i ìb̄on̄ Nw̄i ȳi mə n̄i b̄e aa, mə i ka ȳi z̄i wa noò ȳi mə Yesu Kristo à ka ȳi bu f̄e'è z̄i aà. ¹⁴ Ts̄o b̄oo bi ayu'unə, n̄i tsuu mà'atə ìb̄in̄u gh̄uu tâ inn̄u j̄i mə ìb̄in̄u gh̄uu i yè'ətə aa tâ i ka n̄tsyasə n̄i gh̄uu tsi'ī ts̄o ajàṅ mə n̄i l̄e n̄tswe n̄i b̄ib̄u'ù a m̄b̄i aà. ¹⁵ L̄a tâ n̄i ki n̄laa a n̄i ṅḡon̄ inn̄u ts̄im j̄i mə n̄i ṅh̄ir̄ə aà, tsi'ī ts̄o mə yu wa ȳi mə à l̄e n̄t̄won̄ə gh̄uu à l̄aa aà. ¹⁶ A ajàṅ mə àṅwà'ànə Nw̄i a swon̄ə aà, mə, “N̄i laa tsi'ī ts̄o

ajàŋ mə mə kɪ nlaa aà.” ¹⁷ Tsɔ mə ni twonj nɪ Nwɪ ni Taà ghùù a noò yɪi mə ni tsà'atə Nwɪ aà, a bə yu wa yɪi mə a lèntə innù bə kaa ŋkɪ'i nɪ ñjɪm ɲù bɪi, nyonj aa bə ni mɪghɪrɪnə mi innù myaa aa, tã nɪ ka nzi akorə nɪzi yuu nɪ nɪbɔ'ɔ, a ni noò ñtsɪm yɪi mə nɪ tswə a itoo dənə aà. ¹⁸ Nɪ zi mə bɪ lɛ ntsu'u atú yuu a ni innù adənə dənə jɪi mə nɪ lɛ nlogə a nu bɪtaà buu aa, kaa à lɛ ŋkɪ'i aa nɪ ñjoo jɪi mə jɪ bɪ'i tsi'i tsɔ àtɪi silba kə gold aa bə. ¹⁹ Bɪ lɛ mbəŋnə ñtsu'u atú yuu aa nɪ àləə tɪndùù Kristo ya, tsi'i tsɔ yɪ mú mbɪnɲərə tɪ àlɔ'ɔ kə àbà. ²⁰ Nwɪŋgɔŋ à lɛ ntsɔ'ɔ yɪ nləə mborj tã bɪ nanɲə mbi yù. Lã bɪ kɪi ndi'i yɪ a nɪ ñjwi nlwɪ'ɪnjɪm jù mbi'i ŋgaa yùù. ²¹ Ntsya ghu ñjɪm, nɪ ləə ñtɪi ghu a nu Nwɪ, yɪi mə à lɛ nyweensə yɪ nɪ nɪwo, mfa nɪgha'a ghu mbo mə tã àbɪintɪi yuu, nɪ mbé yùù, tã ì tswə a mum Nwɪ.

²² Tsi'i tsɔ ajàŋ mə nɪ sɪ'i mə mɪntɪi muu mi laa, nyonə a ajanə mə nɪ yu'unə annù nɪŋkonj aa, ŋkɪ ntswe nɪ àkɔŋnə annù nɪŋkonj a nu bɪlɪm buu aa, tã nɪ nanɲə ntswe nɪ àkɔŋnə a nu bù nɪ bù yɪi mə a fɛ'ɛ aa múm ñtɪi bù. ²³ Bɪ bù mə ñjwe ghuu nɪ tɪgə bə bɪ fɪi, kaa ŋkɪ'i aa nɪ ayoo ŋgwè'è yɪi mə mbə a bwé aa bə, mɪbənə mbə aa a nɪ àyoo ŋgwè'è yɪi mə kaa mbə a kɪ'i bwè aà, ñtsya aa a ñjɪm nɪghaa nɪ Nwɪ nɪi nɪ tswə ntɪi ŋkɪ nlwɪ'i nɪŋkonj aà. ²⁴ Nlonj mə,

“Njyänù ñtsɪm ì bə aa tsi'i tsɔ ŋgèè,
nɪgha'à nɪ nɪ tsɪm nɪ kɪ mbə aa tsi'i tsɔ ìbwɪ'i ŋgèè.
Ŋgèè ya ì yɪ mborə aa, ìbwɪ'i ŋgèè jya ì wokə yɪ.

²⁵ Lã nɪghaa nɪ Mmà'àmbi nɪ lwɪ'i nɪŋkonjə.”

Nɪghaa ma nya a bə ñtoo yɪ ñsɪgɪnə ya mə bɪ lɛ nswonə a mbo bù aà.

2

Ŋgò'ɔ ya yɪi ì tswə ntɪi aa bo bɪ àtoo yɪi a laa mənɲə aà

¹ Tsɔ mə a bə laa, tã nɪ me'e ŋgɔŋ innù abi'i ntɪi tsɪm bo bɪ innù mbwe'esə tsɪm, nɪ àbagilə nɪ aghə'ənə bo bɪ ŋgɔŋ innù ntã ŋgi'a a nɪ ìkùm bə tsɪm. ² Tã nɪ bə tsi'i tsɔ bɔɔ bɪ bɔrə ŋka nyə'ətə nɪbɪi nɪ Azwɪ nɪi kaa bɪ sɪ fɔrɪnə aa tã nɪ kwetə ghuu nɪ ŋkwe ŋkɔ'ɔ nyweenə, ³ ñlonj mə nɪ ywè'ètə mə abɔŋɛntɪi Mmà'àmbi aà.

⁴ Nɪ zi ghu mbɔ, a mbo ŋgò'ɔ ya mə ì tswə ntɪi, mə bə lɛ ntuu, lã Nwɪŋgɔŋ a bəŋnə ñtsɔ'ɔ nɪ yɪ àtɪndùù a mbo yu aà. ⁵ Tã nɪ kɪ mbə tsi'i tsɔ ŋgò'ɔ jɪi mə ì tswə ntɪi bɪ bɔɔ nɪ ghuu nɪ ndã Azwɪ mə tã nɪ tswə a nɪ àtu ifà'a mmà'a Nwɪ yɪi a laa mənɲə aa tã kɪ fa nɪ ñjoo mmà'anwɪ azwɪ jɪi mə Nwɪŋgɔŋ a beentə ntsya ñjɪm Yesu Kristo aà. ⁶ Nlonj mə a tswə a múm àŋwà'anə Nwɪ mə,

“Mə tsò'ɔ mə ŋgò'ɔ àtɪndùù yɪ àjanə
yɪi mə mə bɔɔ a nɪ ŋgò'ɔ nɪbuu nɪ ndã Zion,
tã tã ɲù ñtsɪm yɪi à nɪŋ ntɪi yɪ ghu nu aa
tã à tsuu nɪ àdɪrətɪ tswə.”

⁷ A mbo bù bɪi mə nɪ bɪi aa à nɪ ŋgò'ɔ àtɪndùù, lã à mbo bə bɪi mə kaa bɪ sɪ bɪi aa,

“Ŋgò'ɔ ya mə bɪ bɔɔ bɪ nda lɛ ntuu aa,
ì bù mə ñtɪgə mbə ŋgò'ɔ nɪbuu nɪ ndã”

⁸ ŋkɪ mbə,

“ŋgò'ɔ mɛ̀ ì ka ghìrɛ̀ tá bè kwantɛ̀ ghu,
 m̀bɛ̀ aláŋsɛ̀ ŋgò'ɔ mɛ̀ ì ka ghìrɛ̀ waa mɛ̀ bo wo.”

Bo kwántɛ̀ aa nlon mɛ̀ kaa bo si nighàà ni Nwí yu'unɛ̀ aà. A bê àjàŋ mɛ̀ Nwí à lɛ̀ nte'ɛ̀ ntsò'ɔ nɔ̀ɔ aà.

⁹ Lá nì nì ŋgwɛ̀'ɛ̀ yí mɛ̀ Nwí à tsò'ɔ, m̀bɛ̀ ŋgǎŋmà'a Nwí, Nwí yí à ni Mfò aa, m̀bɛ̀ atoo yí mɛ̀ a laa màŋsɛ̀, m̀bɛ̀ bê bi Nwí yumbɔŋ, mɛ̀ tá nì ka ŋkɛ̀'enɛ̀ innú atsyámbo jii mɛ̀ a ghìrɛ̀. M̀bɛ̀ yu wa yí mɛ̀ à lɛ̀ ntwoŋɛ̀ ghuu mfi'isɛ̀ a múm ìtugɛ̀, nzi nì bù a múm ñkà'à yí mɛ̀ i tsya mbo aà. ¹⁰ A lɛ̀ m̀bɛ̀ a noò yí mò'ɔ aa kaa nì wa'à bê bí tsu bê, lá tsítsonŋ nì nì bè bi Nwí, maà noò, kaa nì wa'à nì ñko mìlɛ̀ŋnɛ̀ Nwí tswɛ̀, la tsítsonŋ nì tswɛ̀ nì ñko mìlɛ̀ŋnɛ̀ yí.

Ibù'ù Nwí,

¹¹ Bilím bá bii mɛ̀ kòŋɛ̀ aa, tsi'í tsó bìgì fàa mbi, tsi'í tsó bè bii mɛ̀ bi tswɛ̀ atoo dàŋŋɛ̀ aa, tá nì ka ŋkhɛ̀ innú jya jii nɔ̀yánu yè'ətɛ̀, jii mɛ̀ i mà'a ntsò bo bì m̀ntiì muu aà, ¹² Tá nì tswa àkòrɛ̀ nizí yuu yí siginɛ̀ a titi bì tì zì Nwí, tà bɛɛ̀ bo tì ghàa i swonɛ̀ nì mɛ̀ nì ghìrɛ̀ innú jì bi, boŋ bo ka yɛ̀ innú jì siginɛ̀ jya mɛ̀ nì ghìrɛ̀ aa, i yí tigɛ̀ kɛ̀ gha'asɛ̀ Nwí wa Njwí ntsò'ɔtɛ̀ mìsa'à.

¹³ Nlonŋ ñkwi atu Mmà'àmbi, nì ka nyu'unɛ̀ bê bitsim bii bi lɛ̀ mɛ̀ bì ka nsa'a ghuu aà; kè a bɛ̀ Kaisa yí à kò'ɔ ntsirɛ̀ aa, ¹⁴ kè bìgúmnaà bii mɛ̀ à too mɛ̀ tá bo ka niŋ njo a abàa bè bii bi fànsɛ̀ innú aa, m̀banɛ̀ m̀beentɛ̀ nì bè bii mɛ̀ bi ghìrɛ̀ innú jii i ku'unɛ̀ aà. ¹⁵ Nlonŋ mɛ̀ à nì ñkòŋɛ̀ Nwí mɛ̀ tá nì ka ŋghìrɛ̀ innú jii i tsinɛ̀ aa, tá kutɛ̀ m̀intsù mì ñŋtɛ̀ bê bii mɛ̀ à ni bíbu'u aà. ¹⁶ Tá àkòrɛ̀ nizí yuu à bɛ̀ yí bê bii kaa bi si waa nì m̀ŋkírɛ̀ mì tsu kwɛ̀rɛ̀. Lá nì tsuu annú àjàŋ yí mɛ̀ nì karɛ̀ nì átù yuu aa, i lògɛ̀ i ligɛ̀ nì ìlárɛ̀ i tsyá ghu a ŋghìrɛ̀ innú jì bí. Tá àkòrɛ̀ nizí yuu tá bɛ̀ yí ŋgǎŋfà'à Nwí ¹⁷ Tá nì ka ntwoŋ ñkum a nu ñù ntsim, ñka ñkòŋɛ̀ nì bílím buu bii mɛ̀ bu bo bii Nwí aa, ñka m̀bɛ̀'ɔ nì Nwí, ñka ntwoŋɛ̀ nì ñkum a nu Kaisa.

Alɛ̀nsɛ̀ ŋgí'i Kristo

¹⁸ ŋgǎŋfà'à tá nì nàŋsɛ̀ ñka nyu'unɛ̀ bità bi afà'à buu bitsim, ǹtɔwɔŋɛ̀ nì ñkum a nu bo, tá tsuu bɛ̀ aa tsi'í a m̀bo bya mɛ̀ bi dì'i abòŋɛ̀ntiì ñki m̀bɔnɛ̀ nì a nu bù aà. Tá nì kii nyu'unɛ̀ nì bya bii mɛ̀ bi tsə'ə aà. ¹⁹ Nwíŋgòŋ à ka kɛ̀ beentɛ̀ aa ñù yí mɛ̀ m̀bɛ̀ a yu'ù ñyàŋɛ̀ nlonŋ ŋgí'i yí ì kuu ghu nu tì ghɛ̀ à fànsɛ̀ ànnú aa, ñlonŋ mɛ̀ à zì ànnú yí mɛ̀ Nwíŋgòŋ a lòb'aa, a laà. ²⁰ M̀bɛ̀ a kwɛ̀tɛ̀ gho aa nì àkè mɛ̀ m̀bɛ̀ ò fànsɛ̀ ànnú baa ŋghɔɔ noò ò kwɛ̀rɛ̀ nì àtànɛ̀ntiì aa ɛ̀? Lá m̀bɛ̀ ò bɔŋɛ̀ ŋghìrɛ̀ ànnú yí a ku'unɛ̀, bi niŋ ŋgí'i a nu wò ñlonŋ ànnú ma ya, ò kwɛ̀rɛ̀ nì àtànɛ̀ntiì boŋ Nwíŋgòŋ à ka beentɛ̀ ghò. ²¹ Nlonŋ mɛ̀ Nwíŋgòŋ à lɛ̀ ntwoŋɛ̀ ghuu aa a nì àjàŋɛ̀ ànnú yuà, àjàŋ yí mɛ̀ Kristo à lɛ̀ nyɛ̀ ŋgí'i a atu bù aa, à lɛ̀ ndí'i aa alɛ̀nsɛ̀ mɛ̀ nì tigɛ̀ nyonɛ̀ nì ìbù'ù mìkòrɛ̀ jì. ²² Kaa à lɛ̀ ñkí'i annú tsu fànsɛ̀, kaa ànnú m̀bwe'esɛ̀ yí tsu a wa'à ghu ntsù kɛ̀ m̀fɛ̀'ɛ̀. ²³ Nòò yí mɛ̀ bi lɛ̀ si bègìtɛ̀ yí aa, kaa à lɛ̀ ñkí'i m̀bègìtɛ̀ yí tsù kwí'inɛ̀, nòò yí à lɛ̀ si yɛ̀ ŋgí'i aa, kaa ñkí'i bê kɛ̀ ñka'atɛ̀. A lɛ̀ m̀banɛ̀ ñniŋ ntí yí bɛ̀ a nu yu wa yí mɛ̀ a lɛ̀ntɛ̀ innú bê i tsinɛ̀ aà. ²⁴ Kristo yu m̀bɔŋ à lɛ̀ m̀bè'e innú jì bí jì'inɛ̀ a ìbii nu yu a ati bɔŋnɛ̀ bɔŋnɛ̀, mɛ̀ bí'inɛ̀ kwo a múm ñnnú jì bi, m̀banɛ̀ ntswe ntí a ñka ŋghìrɛ̀ innú jì tsinɛ̀. Àjàŋɛ̀

mə bi le nniŋ ɪla'a ghu nu aa, bi le mbàŋnè ñghurə aà ghuu. ²⁵ Nlon mə nì le mbə aa tsi'í tsó mbinjèrè jii i leè mbwɛ, tsítson̄ nì bù mē m̀bii fu a mbô Ntsèembi, bo bi a mbo yu wa yii mə a be m̀ntii muu aà.

3

A bɔŋ mə b̀angyè ka nyu'unə bilò byaa, tà mb̀aŋnè ka ŋkɔŋ b̀angyè byaa

¹ Tsi'í maa ajàŋ a bɔŋ mə bù b̀angyè ka nyu'unə bilò buu, tà bɛ mə bí m̀ɔ'ɔ bi tuu nì nìghàà nì Nwí yu'unè nì kwèrè waa nzi nì bu a mbo Kristo, tsi'í tì nìghàà nì ntsù, tá à baŋnə bə aa bə a n̄jím àkòrè n̄zì b̀angyè byaa, ² a ajàŋ mə bi yê àjàŋ yii mə nì bo'otə n̄i waa, àkòrè n̄zì yuu a k̄i n̄laa aà. ³ N̄i tsuu ghìrə mə n̄b̀òŋə nuu bə bə n̄ii mə nì kù'ùsə bə n̄i n̄joo jii i ló a abɛɛ, a ajàŋə mə nì ba'a n̄i ìn̄ɔŋ itú juu, ŋkii ŋwɛ'ɛ n̄i n̄joo jii mə bi naŋsə nì ìt̄i gold, kə ñwɛ'ɛ n̄aa itsə'ə j̄i siginè. ⁴ Tá n̄b̀òŋə nuu baŋnə bə bə n̄ya n̄ii mə nì ləntə a mum m̀ntii bù, mbə ntsòndòrə ayoo wa yii mə kaa à si n̄ii bwɛ, mə nì azwí yí b̀onè kaa ŋkì'ì n̄ii ghaà, yii mə a nsi mi'ì Nwí, à n̄i ayoo àt̄indùu aà. ⁵ Aà àjàŋ yii mə b̀angyè b̄ii mə bi le n̄laa maŋsə, m̀bɛ n̄i ìnnù jii mə Nw̄ngɔŋ à le ŋkà'à a mbo bo, bi le si d̄i'ì n̄b̀òŋə nyaa a n̄jím àjàŋə mə bo le si b̀onə nyu'unə nì bilò byaa aà. ⁶ Tsi'í tsó ajàŋ mə Sarah à le si yu'unə ndòò yí Abraham, ñt̄woŋə n̄ii a n̄i taà aà. N̄i zi mə nì laa ntigə mbə b̀òò bi tsitsòŋə, mə mbə nì ka ŋghìrə annù yii mə a tsinə aa, ntsuu k̄i m̀à'atə mə tá ànnù tsu ka mbosə ghuu.

⁷ Tsi'í maa ajàŋ a bɔŋ mə tá bù biloo ka n̄lentə b̀angyè buu nì m̀an̄jì yii à kù'ùnə aà, ŋkii m̀b̀ɔ'otə n̄i waa nzi nì mə bo laa mbɔrə ntsya ghuu, ŋkì nzi nì mə Nwí à f̄a ìb̀òŋə yi wa mə à nì ntswènt̄ii aa a mbo bú bo b̄itsimè. N̄i ka ŋghìrə ma mùu ajàŋ tá ànnù tsu tsuu atsà'atə Nwí yuu ló k̄in̄ə.

Nyè ŋgì'ì nlon mighìrənè mi innù m̄i siginè

⁸ A n̄lwi'isə, tá bù b̄itsim nì boonsə ghuu ntswe n̄i azwí yí f̀ùùrè, ñka ŋko n̄i m̄il̄n̄nè ghùu bu nì bù, ntswe n̄i àkòŋnè bilim, n̄i ñt̄ii yí b̀onè, ñsigisə n̄i m̀b̄ii mi nù muu a n̄syɛ a n̄i ìm̀òntə juu. ⁹ N̄i tsuu annù yí bi a atú ànnù yí bi i kwi'inə, n̄tsuu mbèḡitə a atú mbèḡitə kwi'inə. N̄i baŋnə ŋka ŋkwi'inə bə nì m̀b̀oɔnə, nlon mə Nw̄ngɔŋ à le nt̄woŋə ghuu aa mə nì ka nniŋ m̀b̀oɔnə a nì b̀è t̄á tá yù k̄ii n̄iŋə n̄i m̀b̀oɔnə a nu bù. ¹⁰ Nlon mə,

“N̄ù yii mə a kòŋə ntswènt̄ii aa,
i k̄ii yə m̄itugə mi n̄jwi m̄i siginè aa,
tà à ka ntswa aləè yi ñtsuu innù j̄i bi ki swonə,
ntsuu innù k̄ii ki tswɛɛ.

¹¹ Tá à bəŋkə yí, m̀ma'atə innù j̄i bi,
ŋka ŋghìrə innù jii mə i tsinə aa;

ñka n̄lɔɔ m̀b̀oɔnə nì ñt̄ii yi tsim n̄lwi'ì ghu.

¹² Nlon mə M̀m̀à'ambi a ləŋtə b̄ə b̄ii mə annù yaa a tsinə aa,
ñyu'u nì n̄iyè'ə nyaa;
m̀furə n̄i ñs̄i yi a nu b̀è b̄ii bi ghìrə innù j̄i bi aà.”

¹³ Nù yï mæ mbə a læənsə ghuu aa à nî wò, mæ mbə nî ka nanse ɲkəŋə a ɲghirə innù jï siginè aa ε? ¹⁴ Lâ nî laa tɛ'ε bə ki yə ɲgi'i nlon ɲkwitu annù yï mæ a tsinə aa, boŋ nî ka yï kwɛrə mbəɔnə. Nî tsuu a waa ki bə'ɔ, ntsuu kii ki tsiginè. ¹⁵ Lâ a mûm ntii bù nî ka bə'ɔ nî Kristo tsi'i tsò Mmà'ambî, nî ka ntanjə nù yùu a ɲgɔŋ binòò bitsim a mfà àkwi'i a mbo ɲù ntsim yï mæ a lòò mæ yu betə ghuu nî annù nlon annù ya yï mæ nî be a mum mntii bù aà. Nî ti fa akwi'i ya, nî ká mbəɔnə mbə'otə nî waa. ¹⁶ Nî ghirə tâ ntii ghuu laa tà bæε bi ti bəgità ghuu, bə bya bii bi swon innù jï bi mbi'i akòrè nizì yuu yï siginè tsò ɲgǎnyɔŋ Kristo aa, bo bǎŋnə ntswe nî àdirətú. ¹⁷ Nlon mæ a bəŋtə a nyə ɲgi'i nlon annù yï a tsinə aa, mæ mbə a bə ɲkòŋə Nwî, ntsyatə ɲghirə ibi.

¹⁸ Nlon mæ Kristo à le mbaa ɲki ɲkwo mbi'i innù jï bi ɲgàà yï m̀fùurè, yu wa yï mæ innù ji i tsinə aa, a kwo a atu bə bii kaa innù jya i sè tsinè aa, mæ mbə yu zì nî b'ìnə a mbo Nwî. Bi zwitə yi a nî ɲjyǎnu a bǎŋnə ntswe nî ntséntii a mûm àzwì. ¹⁹ A mûm àzwì à le ɲghèè nswonə annù Nwî a mbo izwì jii i le ntswe a atsaŋ aa, ²⁰ mbə izwì jii mæ kaa i le ki'ì nî Nwî yu'unə, wa noò yï mæ Nwî à le ntswa ntii yi nyu'utə, wa ɲgù'u Noa, wa noò yï mæ Noa à le si kɔɔ aban ya, mæ mbumtə bə, mbə bə bi nifwaa, bi le nyweensə waa, ntsya a ɲjɪm ɲki aà. ²¹ Annù mmurə bə a ɲkì, yï mæ à nî finə annù ma yú aa, a yweensə ghuu tsítsɔŋə, kaa ɲki'i aa àyoo yï a fi'i nsiŋ a ibiinu bə, mbəŋnə mbə aa ɲyè'è a mbo Nwî nlonə aláa ntii, ntsya a ɲjɪm annù nyweenə ǹwo Kristo ²² yï mæ à kò'ò mə ɲghεε a aburə, ntigə ntswe a mbèè ɲikwεε Nwî nî mà'a bo bi baangel nî ɲgǎŋsa'a aburə bo bi idà'a tsim jii i tswe a ɲji'i mikòrə yu aà.

4

Kwensə a mûm ntswéntii bə bii bi bii Kristo aà

¹ Tsò mæ Kristo à le nyə ɲgi'i a mûm ɲjyǎnu aa, tâ nî kii ɲwa'atə nî ma yú annù tâ à ka mfa mitii a mbo bù nlon mæ ɲù yï mæ à yè mæ ɲgi'i a mûn ɲjyǎnu aa, à mà'atə mæ innù jï bî. ² Ma mùu ajàn kaa a wa'à bù ɲka ntswe nî àbùgè noò yï mæ à tswe a mûm ɲjyanu aa ɲyè'ətə nî bə innù jii mæ ɲumisɔŋ a lòò aà, mbəŋnə ɲka nyə'ətə bə innù jii mæ Nwîŋɔŋ a lòò aà. ³ Nî ma'atə innù jya mæ nî le si ghirə a mbii aa, a bə innù jii mæ bitizi Nwî le si ghirə aà, ntswe nî ntswéntii yàa a mûm ibuurə innù, bo bi innù jii mæ ɲjyǎnu i yè'ətə aa, mbə innù nno mbaanə, mbə innù atsùurè, annù ntii a ɲji, bo bi annù mmii mikobə yï mæ a fwe aà. Wa noò wa mæ nî le ntswe a mûm innù ma jù aa à kù'ù mē! ⁴ A gha'a waa tsítsɔŋ a ajàn yï mæ kaa nî si bù mbəonsə bu bo a ɲghirə innù naà jii mæ bə tii ghu kaa wa'a nî ibii nù waa tswá aa, ntigə mbəgità nî ghuu. ⁵ Lâ tâ bo zi mæ bo ka yï fa akwi'i ɲighàà nlon ɲgàà yàa a nsi mi'i yu wa yï mæ à tantə mæ yu ka yï sa'a bə bitii bo bi bikú aà. ⁶ A nî ɲji'i annù yï mæ bi le ɲki nswon ntoo yï n̄siginè ya, n̄swon ɲki nswon a mbo biku aà, nlon mæ, ka mæ bi le nsa'a waa a mûm ɲjyǎnu tsi'i tsò bə aa, tâ bo tigə ntswe a mûm àzwì tsi'i tsò Nwî.

B'ìnə aa mfa'a nî m̀təŋnə mi Nwî siginè

⁷ Wa nòò m̄m̄ê ñjooò tsim̄ à t̄iḡə a ab̄o. A ku'un̄ə mə t̄á n̄i tswe n̄i àl̄aa atu, n̄tsuu ki tsa'a t̄á zi aj̄an̄ə mə mb̄ə n̄i k̄á n̄tsa'at̄ə Nw̄i. ⁸ Ann̄u ȳi w̄ə ȳi mə a tswe ghuu aa a b̄ə mə, t̄á n̄i tswe n̄i àk̄oñn̄ə ti m̄ə a nu bù n̄i bù, ñl̄oñ mə àk̄oñn̄ə a kus̄ə inn̄u j̄i bi j̄i gh̄à'at̄ə. ⁹ N̄i ka ñkw̄er̄ə biḡīi a m̄ila'a bù, ti ka nnurik̄ə ghuu bu n̄i bù. ¹⁰ N̄i loḡə mit̄əñn̄ə mya m̄ii mə Nw̄i à fa a mbo bù a atu n̄i tu aa, ñka mfa'a ni mu a ñkw̄et̄ə bù n̄i bù tsi'í ts̄o b̄ə b̄ii mə bi nan̄s̄ə n̄l̄əñt̄ə n̄i ñjoo j̄ii mə Nw̄i à fa a mbo bo tsi'í mbuu mbuu n̄i ìb̄oñ ȳi aà. ¹¹ N̄u ȳi mə a swon̄ ann̄u Nw̄i aa, t̄á à ka nswon̄ ann̄u ȳi mə à kw̄er̄ə a mbo Nw̄i aà. N̄u ȳi mə a f̄à'á aa t̄á à ka mfa'a ni m̄it̄īi m̄ii mə Nw̄iñḡoñ a fa aà. T̄á a n̄i ñḡoñ inn̄u tsim̄, t̄á ñigha'aa gh̄e a mbo Nw̄iñḡoñ n̄tsya a ñj̄im̄ Yesu Kristo ȳi mə ñigha'a n̄i tsim̄ bo bi mid̄à'á mi tsim̄, à ni mi nlwi'i ññk̄oñ aà. Amen.

Ann̄u nȳə ñgi'í ts̄o mu Kristo

¹² Bil̄im̄ bà, t̄á ann̄u tsuu ghuu ki tsȳá a ni mbuu ikw̄à'àn̄ə j̄i t̄īi j̄i i kuu a nu bù aa tsi'í ts̄o à n̄i ann̄u ȳi f̄ii mə a f̄è'è a nu bù. ¹³ N̄i ban̄n̄ə ñka ndorit̄ə dorit̄ə ts̄o aj̄an̄ə mə n̄i tswe n̄i àbwar̄ə a m̄úm̄ ñgi'í Kristo aa mə mb̄ə n̄i ȳi ñki n̄tswe n̄i ñidor̄ə ñka ndorit̄ə wa noò mə à ka ȳi zi a mum ñigha'a yu aà. ¹⁴ Mb̄ə bi ka mb̄əgit̄ə ghuu ñl̄oñ ikum Kristo, bon̄ mb̄oñn̄ə ì tswe a nu bù ñl̄oñ mə àzwi ñigha'a ya mə ni Azwi Nw̄iñḡoñ aa a tswe a nu bù. ¹⁵ L̄á t̄á n̄u ñibù gh̄ūu à tsuu ñgi'í l̄o ki ȳə ñl̄oñ mə à ni ñu ñzw̄it̄ə b̄ə, k̄ə ñȳer̄ə, k̄ə ñḡan̄j̄af̄an̄ə, k̄ə n̄u ȳi mə a ñiñ ab̄o ȳi n̄i inn̄u bad̄an̄. ¹⁶ Mb̄ə n̄u ñibù a ban̄n̄ə ñka nȳə ñgi'í aa ñl̄oñ mə à ni Kris̄en̄ aa, a tsūu atu ki ñir̄ə. A b̄an̄n̄ə ñka ñgha'as̄ə Nw̄i ñl̄oñ mə yu b̄ii ikum Kristo aà. ¹⁷ Nl̄oñ mə nòò à k̄u'ù m̄é mə ann̄u n̄ts̄o'ot̄ə m̄isa'a t̄á à loḡin̄ə, ñloḡin̄ə aa a ni ñḡan̄gw̄è'è Nw̄i. Mb̄ə a ban̄n̄ə ñka ñloḡin̄ə aa a nu bi'ìn̄ə bon̄ ñlwi'í b̄ə bya mə bi t̄e'è wa'á n̄i waa ntoò Nw̄i ȳi ñsiḡin̄ə ya yu'un̄ə aa ì ka b̄ə mə ak̄ə aa ε? ¹⁸ Ts̄o aj̄an̄ mə àñw̄à'àn̄ə Nw̄i a swon̄ aa:

“Mb̄ə a tsyan̄ə a mbo b̄ə b̄ii mə ann̄u ya a tsin̄ə aa a nyween̄ə

b̄əə bon̄ bit̄ib̄o'ò Nw̄i n̄i ñḡan̄gh̄ir̄é inn̄u j̄i bi i ka tswe f̄ə aa ε?”

¹⁹ A ku'un̄ə mə b̄ə b̄ii mə bi ȳə ñgi'í n̄i ñk̄oñ̄ Nw̄i aa, t̄á bi ka ñgh̄ir̄ə ann̄u ȳi mə a ku'un̄ə aà, m̄ban̄n̄ə mf̄á m̄int̄īi myaa a mbo yu wa ȳi mə à l̄e ñka'a waa, n̄l̄ə n̄i ñk̄à'á ȳi aà.

5

Mbinj̄ər̄ə Nw̄i

¹ M̄ə bu'u mbo a mbo bil̄i bi nd̄an̄w̄i b̄ii bi tswe a t̄it̄i bù, ts̄o ñd̄i ñd̄an̄w̄i ȳi m̄o'ò at̄it̄i bù, ȳi mə à n̄i àȳəf̄ə n̄i ñgi'í ya mə Kristo à l̄e nȳə aa, i ȳi k̄ii tswe n̄i ñigha'a ni wa noò mə à ka ȳi zi aà. ² N̄i ka mbe mbinj̄ər̄ə Nw̄i jya mə à l̄əə a mbo bù mə n̄i ka n̄l̄ent̄ə aa n̄i àb̄oñ̄ənt̄īi, n̄tsuu ki l̄ent̄ə aa ts̄o bi gaans̄ə ghuu. N̄i ka mfa'a if̄à'á ghuu ni ñidor̄ə, n̄tsee ki f̄à'á ñl̄oñ aa b̄ə ñkab̄ə ȳi bi tu ghuu ghu aà; ma la a b̄ə ann̄u ñd̄ir̄ət̄ú! T̄á à ban̄n̄ə mb̄ə aa ñl̄oñ mə n̄i nan̄s̄ə ñk̄oñ a mf̄à'á a mbo Nw̄i aà. ³ N̄i tsee waa ki sa'a n̄i n̄its̄ə'è, n̄i ban̄n̄ə n̄tswe ts̄o fiḡə a mbo bo. ⁴ T̄á N̄ts̄èem̄bi ȳi àk̄o'ò n̄tsir̄ə wa a ȳi n̄zi bon̄ à ka ȳar̄ə ñḡu'ú ȳu n̄i àts̄ə'ətu ñif̄ò ȳi ñween̄ə ȳi mə kaa a si kw̄i'ìn̄ə aà.

⁵ A ngɔ̃n ngɔ̃n, bù bê bî kègê, nî ka nyu'unə bilî; ñwɛ'ɛ annŭ nsigisə nu a nsye a nu bù nî bù tsô àtsə'ə tsi'í bù bîtsimə, ñlonj mə, “Nwĩ a tuu nî ànnù bê bii bi ñee nú yàà aa

m̃baɲnə ngɔ̃nə nî ìbòɲ a nu bè bii bi sigisə mibii mi nú myaa a nsye aà.”

⁶ Nî ka nsigisə mibii mi nú muu lâ a nsi mi'i Nwĩ yii mə à tswe nî àdà'à aa, tà nòd a yí ñkù'ù a ñentə ghuu a ndəɲ. ⁷ Nî logə innù tsim jii mə i tsyà nî ghuu aa mfa gho mbô ñlonj mə àa yu yii mə a lèntə annù yuu aà.

⁸ Nî tswe nî àlâa atu, ñka ntswe ñikirə. Ngànɲkibàà ghùù, Devil, a karə ñkəənsə nî ghuu, mbo'okə tsó nàəngwɛ, ñlɔɔ nî ñú mə yu ko mmĩ. ⁹ Nî təə ntii a mûm àbiiintii yuu, ñka nto nii, nzi mə ngi'i yii mə nî yə aa, bɔɔ bi maà buu a idigə tsim fàa mbi bi kii nyə. ¹⁰ Nòd yii mə nî bòd mə ñyətə ngi'i ma yú aa, boɲ Nwĩngòɲ yii mə a ghìrə ìbòɲ tsim à nu bè aa, yu yii mə à twòɲə ghuu mə nî yi ñkuu a mum ñgha'a nî Kristo nya mə nî si mè aa, à ka bú naɲsə ghuu tsi'í yumbɔɲ, i ghìrə tâ nî təə ntii, i kii fa mitii a mbo bù tâ nî təə ntwiɲ m̃ɲgàɲə muu a nsyê. ¹¹ Tâ m̃dà'â mi lwi'i ghu mbo ñɲkɔɲə. Amen.

Atsà'atə yi nlwĩ'í ñjìm

¹² A gha aa a kwetə Silas, yii mə m̃ə zi mə à nî mu Kristo yii mə a fà'à a mbo Kristo nî ñtii yi tsim aa, mə ta m̃ə ñwa'anə m̃úntsirə àɲwà'anə yú a mbo bù. M̃ə bu'u mbo a mbo bù, ñke'enə nî mə, wa à nî ìbòɲ Nwĩ yi annù ñɲkɔɲ wa i ghuà; nî tswa, ñtəə ntii ghu.

¹³ Ñghòtə yii ì tswe a ala'a Babylon*, yii mə Nwĩ à ki ntso'ɔ tsó à tsò'ɔ ghuu aa, i tsà'atə ghuu. Mú ghà Mark a kii ntsa'atə ghuu. ¹⁴ Nî ka ntsa'atə ghuu bu nî bù, ñnɔɲə nî m̃ighègê muu a ñjìm̃ə àkòɲnə. Tâ ñbɔɔnə i tswe a nu bù bi tsim bii mə nî bii Kristo aà.

5:5 Prov. 3.34 * 5:13 Bè m̃dòntə nî mə Babylon à nî ñkùm yii mə Peta à lɛ ntswə a nu Roma aà.

Aṅwà'ànè PITA yi ayòntè

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANƏ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ḡwà'ànə Peta, yíi mə à swon mə yumbon, Simon Peta, à nî “ḡgàṅàfà' à bo bì ḡgàṅntoò Yesu Kristo” (1.1), m̀bə ḡú yíi mə à le ntswe bo bì Yesu “wa atu nta'a yíi mə i laa m̀ansə” nyə nigha' à ni a ajàṅə mə à le mbəṅkə ḡkirê yí aà (1.16-18). Kaa Peta à s̀i swon a fè'ε i b̀è bii mə a ḡwà'ànə a mbo bo aà. Tsò mə à swon mə àṅwà'ànə yulà a ni à yi ayòntè yíi yu ḡwà'ànə aa (3.1), m̀bə a bə mə à yíi mə à le mfòò ḡḡwa'anə aa, a ni “Aṅwà'ànè Peta yi ntsyambii,” bəə bon à ki ḡḡwà'ànə yulà àṅwà'ànə aa a mbo bìKrisèn bii bi tswe a mbu'u Asia yí ḡkè'ətə aà.

Peta à swon mə yu ḡwà'ànə aa a ḡwa'atə ìnnù jii Nwí ni Mmà'ambi nî ḡgàṅtoò Nwí leè ñswonə aà (3.1,2), a b̀è ìnnù jii mə bo t̀è'è m̀è ñzi (1.12). A ku'ùnə mə yú tsigítə waa tá bo ghεε nî mbii ḡka ḡwa'atə, ñlon mə Mmà'ambi à d̀i'ì mə a mbo yu mə nòò ḡkwò yí à kù'ù m̀è aà (1.14).* Ma mùu ajàṅ Peta a lòò nyə mə tá bo lwi'i wa m̀m̀m̀ ànnù n̄ḡkon ya mə bo d̀i'ì a nî ñtoo yí ñsiginè ya aà. Aṅwà'ànə yulà a tigè ñnanşə wa'asə nî waa nlon bid'i'ì bi ìnnù mbwe'esè bii mə bi ka zi ḡkuu a t̄t̄i'ì bo aà (2.1).

Peta à ghàa nswon ajàṅ yíi mə ḡgàṅndi'innù mbwe'esè ma jú i bə aà. I ka ḡe'esə kuu a t̄t̄i'ì bo i ki ndi'ì nî ìban̄n̄n̄n̄ ñlonə Nwí, i ki tuu nî Mmà'ambi yíi mə à le nyuu waa aà (2.1). Bè ma bú à nî ḡgàṅmbù'u ìnnù j̄i bi ḡkii mbəgítə nî b̀ăburə bii bi ḡwèènə aa, ñtərə, ñluu nî ànnù ajirè, ḡghirè nî ìnnù atsùürè, n̄ma'atə m̀ánj̄i yíi mə à tsinə aa nyonə n̄i m̀ánj̄i Balam yíi mə à le si mfà' à ñlon aa b̀è ḡkabə aà, (2.11-15), ñtswetə n̄i b̀è n̄i ìnnù jya j̄i mə n̄yánù jyaa i yə'ətə aà (2.18). Bè ma bú bi m̀w'c bi ka yí ki wyè n̄i ànnù Nwí i betə n̄i mə Yesu wa mə à le nswon mə yu ka yí bú bii aa à f̀è le? (3.3,4).

Peta le ntigè ḡwa'asə n̄i b̀w bi Kristo nswonə n̄i mə tá bo ka ntsyəsə n̄i waa nlon mə b̀è b̄i ghà'atə ka yí f̀ansə ìnnu, i tigè ghirè n̄i ìnnù j̄i mə i ka ghirè tá m̀bi tigè mbəgítə n̄i ñtoo yí ñsiginè Mmà'ambi ya ghu (2.2).

Ma mùu ajàṅ, a tigè ñdi'itə n̄i b̀w bi Kristo mə tá bo tsuu ànnù ḡgàṅndi'innù mbwe'esè jya ki yu'utə, ñlon mə Nwí à f̀a mə m̄itsyè a mbo bo ḡghirə bo zi yi, ḡk̄i m̄fa njoo tsim̄ j̄i mə bo lòò a m̀m̀m̀ ñtswént̄i'ì yàa a ḡka ḡghirè ìnnù j̄i mə Nwí a lòò aà. Tá bo yə mə bo gaansə m̄it̄i'ì myaa a ḡghirè ìnnù j̄i mə i tsinə aa (1.3-11), ḡkwe ni a m̀m̀m̀ ìb̀on Nwí, ḡku'usə nzi n̄i ànnu Mmà'ambi (3.18) t̄a yi wa' à n̄i àl̀'c a nsi mi'ì Nwí wa njwí ñlwí'ì m̀bi tswé (3.14). Nwí à ka yí nanşə ta ḡḡi'ì a n̄i ḡgàṅghirè ìnnù j̄i bi bo bì ḡgàṅdi'innù mbwe'esè, n̄i b̀è b̄itsim̄ bii mə bi si Nwí b̀w'c kaa ḡḡwa' à n̄i b̀ăburə kè b̀è bii bi tswe n̄i àdà' à a atu bo kii mbo'otə aà (2.2,3,9,10; 3.7). Nwí à ka yí niṅ ḡḡi'ì a nu bo ma bú

* : Nji'innù Aṅwà'ànə: M̀bə Peta à tse ki swon aa nlonə Jon 21.18-19.

aa tsi'i a ajàṅ yii mə à le niṅ ṅgi'i a nu baṅgel bya bo bè b̄tsim b̄ii mə bi le ntii atu ghu mbo, ṅghirè ibi a mb̄ii aà (2.4,5). Tã bè bya mə bi wyẽ n̄ ànnũ Kristo, a ajàṅə mə à le ṅkà'à mə yu ka yĩ b̄ũ b̄ii aa, tã bo zi mə Njwĩ Mmà'àmbi ya i ka yĩ zĩ (3.10). Tã b̄iKrisèn ka mbe, ṅghirè n̄ innũ j̄ii mə Mmà'àmbi a l̄òò aa tã tã Njwĩ mà ya i waṅsə nzi (3.12).

B̄i yatò àṅwà'ànè yú aa laa:

1. N̄ji'innũ aṅwà'ànè yuà 1.1-2
2. Annũ yii mə Nwĩ à twonṅ b̄iKrisèn mə baa ṅghirè aà 1.3-21
3. N̄gāṅndi'innũ mbwe'esè 2.1-22
4. Ajàṅ mə Kristo à ka yĩ b̄ũ zĩ a noò ñlwi'ĩ m̄bi aà 3.1-18

¹ Aṅwà'ànè yú a lo aa a mbo mə Simon Peta, ṅgāṅàfà'à bo b̄i ṅgāṅntoò Yesu Kristo, ṅghèe ni a mbo bè b̄ii mə Nwĩ à ki mfa abiintii yĩ at̄indùu a mbo bo tsi'ĩ tsò à yĩ'i a n̄j̄m annũ yĩ àtsinè Nw̄iṅgòṅ ni N̄gāṅnyweensè yĩ'inè Yesu Kristo aà: ² Tã ìb̄onṅ Nwĩ ni mb̄oonè yĩ ṅwè tã ì tswe a mbo bù ṅgha'atə ṅghèe a ajàṅə mə ni zi annũ ñlonṅ ṅgaa Nwĩ ni Yesu Mmà'àmbi yĩ'inè.

Ajàṅə mə Nw̄iṅgòṅ a twonṅ n̄ bè ñyarə n̄ waa aà

³ M̄idà'à mi Kristo m̄ii Nwĩ à fa ghu mbo aa mi fà m̄é yĩ'inè ni ṅgòṅ ṅjoò tsim j̄ii mə ñtswènt̄ii yĩ'inè ì l̄òò aa, bo b̄i a ṅka mb̄o'c Nw̄iṅgòṅ, ñtsya a n̄j̄m ajàṅə mə b̄i'inè zi annũ m̄bi'i ṅgaa yĩ, yu wa yii mə à le ntwonṅ yĩ'inè a mum ñgha'a yu bo b̄i a m̄um ìb̄onṅé yĩ aà. ⁴ Ma mùu m̄anj̄i, a fà ṅkà'à yĩ yĩ ṅwè bo yĩ at̄indùu ya, mə mb̄ə b̄i'inè tsyá ghu ṅkhè ṅjoo mbi j̄ii b̄é yè'ətə ì tã ni ṅgi'i a nu bo aa, mbaṅnə ntigə ntswe n̄ àbwarə a mum m̄arè Nwĩ.

⁵ Nlonṅ ma yú ànnũ, ni ka ṅgaansə mit̄i muu, a ṅkù'usə ànnũ ṅghirè ìnnũ j̄i siginè a atú àbiint̄ii, a atu ṅghirè ìnnũ j̄i siginè, tã ni ku'usə annũ nzi Nwĩ, ⁶ a atú ànnũ nzi Nwĩ, ni ku'usə ànnũ ntswá ìbiinu, a atu annũ ntswá ìbiinu, ni ku'usə at̄añent̄ii, a atu at̄añent̄ii, ni ku'usə annũ ṅka mb̄o'c Nwĩ, ⁷ a atu annũ a ṅka mb̄o'c Nwĩ, ni ku'usə annũ ṅka ṅkòṅ bil̄m buu, a atu annũ ṅka ṅkòṅ bil̄m buu, ni ku'usə akòṅnè. ⁸ Nlonṅ mə mb̄ə ni ka ṅghirè ma j̄ú ìnnũ ma mùu ajàṅ ṅghèe n̄ m̄b̄ii b̄əə bonṅ ni ka ki fà'a siginè ì kii koonə ni m̄int̄a a m̄um ànnũ a ajàṅə mə ni zi Yesu Kristo Mmà'àmbi yĩ'inè aà. ⁹ Nlonṅ mə ṅú yii mə ma j̄ú ìnnũ ì bonṅ ghu mbo aa, à n̄ m̄fà'ènè, kaa a ki'ì ni mb̄ii yè, bonṅ à lèè ṅki nli'inè mə bi le mbaa nsi'ĩ yĩ a n̄ ìnnũ j̄i b̄i j̄i l̄wènè.

¹⁰ Tsò mə a b̄ə laa, bil̄m b̄a, tã ni ka ṅgaansə mit̄i muu, a naṅsə mb̄ii ajàṅ mə Nw̄iṅgòṅ à twonṅ ghuu ṅki nts̄o'c ghuu aa, ñlonṅ mə ni b̄ə ki ṅh̄irè ma mùu ajàṅ bonṅ kaa mb̄ə ni wa'à wò. ¹¹ Ma mùu ajàṅ bonṅ b̄i ka naṅsə ṅṅa'a m̄anj̄i yii à tsyámbo aa a mbo bù a ṅkuu a m̄um ànnũ nif̄c̄ ti m̄é Mmà'àmbi ni N̄gāṅnyweensè yĩ'inè Yesu Kristo.

¹² Tsò mə a b̄ə laa, mə ka ṅh̄èè n̄ m̄b̄ii a ṅka ṅwa'atə bù n̄ ìnnũ ma j̄ú, ka mə ni t̄e'ε nzi, ṅki ñt̄insə a m̄um ànnũ n̄iṅkonṅ yii mə ni tswe ni yu aà. ¹³ Mè wà'atə mə a ku'unə mə, ajàṅ yii mə mə bùrə ntswe f̄aa mum ṅhulà ìbiinu aa, tã mə ka ntsigitə ghuu, ṅwa'atə n̄i ma j̄ú ìnnũ a mbo bù. ¹⁴ Tsò mə mə zi a laa mə noò yii mə ka m̄'atə yulà ṅj̄yānu aa à t̄igə a abo aa, a ajàṅə mə Mmà'àmbi yĩ'inè Yesu Kristo à d̄i'ì mə a mbo mə aà. ¹⁵ Mè kii n̄l̄o a nyə mə, noò yii mə mə m̄'atə m̄é ghuu

aa, tâ nî zi ajàn mæ mbæ nî bû ñka ñwa'atə ma jû ìnnù a ñgòñ bìnòò bî tsmè.

Ajàn mæ bî'i le mbæ ayəfə ni ñigha'a ni Kristo aà

¹⁶ Kaa bî'i le ñki'i lògè aa nɔyàlà'à jii mæ a wa'atə mîtsyè mi bê aa a nto'otə mîdà'à mi Mmà'ambî yi'inə Yesu Kristo bo bî ajàn mæ à le nzi aà. Bî'i bumbəñ, bî'i le nyə ñigha'á ni ni mîdà'á mi. ¹⁷ Nlon mæ nòò wa yii à le ñkwərə ñigha'a bo bî àghu'usə a mbo Nwĩngòñ Tà aa, ñji ya i kî ñzi ghu mbo, a ni ñigha'a ni nifò ñswonə ni mæ, "Áá Mú ghà ghuà, yii mæ mè kòñə yi, ñki ñansə ndoritə nlon ñgaà yí." ¹⁸ Bî'i bimbəñ le nyu'u ñji ma yú a ajàn mæ i le ñghàà a aburə aà. Nlon mæ bî'ibo le ntswe wa atu nta'a mæ i laa mǎnsə aà. ¹⁹ Ma mùu ajàn bî'i ñansə mbù mbeentə ntoo ya yii mæ ñgǎntoo Nwĩ i le nswonə aà. A ka bæ annù yí siginè a mbo bù a nte'ə atú yuu a ni ma yú ànnù, tsi'í tsò ñkà'à yii mæ i ta a nî àdìgè yí fii aa, i ywe'e a noò yii mæ abèè a ka fu'u, ta tá fínjòñ fí atútugè tá fí fe'ə a mum mǎntii bù. ²⁰ A ni annù ntsyà mbii, a ku'unə tá nî zi tá à laa mæ, kaa annù yii mæ ñgǎntoo Nwĩ i swonə a múm àñwà'ànə Nwĩ aa, kaa à si aa annù amòòntə ñú bê. ²¹ Nlon mæ kaa ànnù tsu yii mæ ñgǎntoo Nwĩ i swonə aa, leè ñki'i aa a nî ìnnù jii mæ bə mòòntə ñswonə ló. I bǎñnè ñlo aa a mbo bè bii mæ Azwĩ Nwĩ a tintə a waa, bo kwərə a mbo Nwĩ ñswonə.

2

Bìdì'i bi annù bi mbwe'esə

¹ Tsò mæ ñgǎntoo Nwĩ mbe'esə i le mfè'ə a titii bè bya aa, tsi'í maa ajàn bìdì'i bi annù mbwe'esə ka kii fè'ə a titii bù. Bo ka kii ñje'esə zi nî ìnnù jii i ka ta ñgi'i a nu bù, i kî dî'i nî ibanənnù nlon Nwĩ i kii tuu a Ta wa yii mæ à le nyuu waa. Ajàn yii mæ bo ghìrè maa ajàn aa, tá à ghìrə mæ tá bi wǎnsə nta ñgi'i a nu bo. ² Bè bî ghà'àtə ka yí yòn bî mǎñjì bi ibuurə ìnnù jyaa jì swèrə ñswerə jya, tá bî tigə mbəgìtə ni mǎñjì ànnù ññkəñ wá. ³ Ajàn mæ bo kǎñ ñghotə ñjoo aa, bìdì'i binnù bi mbwe'esə ma bù ka yí fù'ù waa a nu bù, ajàn yii mæ bi ka yí kî swonə mighàà mi mbwe'esə a mbo bù. Lá bi tàntə mē a ñú ñsa'a waa ñloginə a ñgu'u, kaa ñù yii mæ à ka ta ñgi'i a nu bo aa, kaa a wa'à kii mbwii.

⁴ Kaa Nwĩ à le ñki'i baangel bii bi le mfànsənnù aa línjè mbanə nti waa mma'a a múm àtsùmə mɔ'ɔ, ñkoo waa a nî àtsan a múm mǎfii ìdìgè bo yu'utə nî ñjwí ntsò'òtə mǎsa'a yá. ⁵ Kaa Nwĩ à le ñki'i atu mbi yí mbii línjè, à le mbǎñnè ñghìrə ñki mǎyaa i bwesə mbì bî tì bɔ'ò Nwĩ ya, a bǎñnè ñyweensə aa tsi'í a Noa yii mæ à le si swonə annù yii mæ a tsinə, bo bî bè bî mɔ'ɔ bi sǎmbaà. ⁶ Nwĩ à le mbəñ ñjò'ò ala'à Sodom bo Gomora a nî àbù ajàn yii mæ à le ññ isa'a a nu bo mburə ntsigə waa mbwesə aa mæ tá bo bæ alənsə a mbo bitì bɔ'ò Nwĩ. ⁷ Lá à le yweensə a Lot yii mæ ñtí yi i le si bî'i nlon ibuurənnù ñgǎñabî'i ntii, bè bî tì bɔ'ò nòñsə bya ⁸ (nlon mæ ìnnù jii mæ ñù ma ghú mæ ìnnù ji i le ntsinə aa à le si yu'u ajàn à le ntswe a titii bo aa, i le si ghìrə mæ tá ñtí yi yii i le ntsinə aa ka ntsə'ə a atú ñjwí a atú ñjwí nlon mighìrənə mi ìnnù myaa mi tìbɔ'ò nòñsə.) ⁹ Ajàn muu a dî'i ni mæ Mmà'ambî à zì ajàn yii mæ mbæ yu yweensə bè bii mæ bi bɔ'ɔ Nwĩ a nî ñkwà'ànə jii i tsi'í waa laa, ñki nzi ajàn mæ mbæ yu ññ njò a nu bè bii mæ ìnnù jyaa

i sî tsinè aa, nləə waa ghu mum i yî nywe'e wa njwî ñtsò'òtə mîsa'a; ¹⁰ ñnanşə nîŋ aa a nu bə bya mə bi yòŋə ñnnü nsîŋ jîi mə nşyānū yaa i yə'ətə aa, mbaŋnə ntsa'a nî bə bîi tswé nî àdà'à a atu bo aà.

Bidì'ibinnù bi mbwe'esè ma bú bo nanşə ñkwɛɛ nî mîntîi myaa kaa wa'a bə'otə nî a ŋka mbəgîtə nî baburə bya mə ŋwèenə aà. ¹¹ Tsi'î baangel bîi mə bo tîi, ŋki ntswe nî mîdà'à ñtsya ŋgāŋdî'innū mbwe'esè ma jû aa kaa mbə bi kî'i innū jî bi a mbəgîtə bo ghu a nsî Mmà'àmbi swonjə. ¹² Lâ bə ma bú mə bi bə tsi'î tsó nàà mîtsə'ə mə bi jwe mə mbə bi ghêsə ŋko nzwitə aa, ŋghirə nî ñnnū ti mîtsyè aa, bo burə mîma'a nî mîghàà mi mbəgîtə a nî ñnnū jîi mə kaa itú jyaa sî ghu laà. Baa ghèsə tswa waa, i kîi tşə ŋgî'i a nu bo. ¹³ Bi ka yî tu waa a nî ŋgî'i tsi'î tsó àjàŋ mə bo kîi ŋghirə bə bî mo'ò bi yə nî ŋgî'i aà. Bo jî mbî yàà a si'inə, ŋghirə bə ñnnū jîi mə i so'otə a atu bo. Bo zî mboonsə bubo a noò yîi mə nî jî a múm ŋghotə aa, mbə ilo'ò jî bi, ñdirisə nî àtú bə. ¹⁴ Bo kîi ŋkəŋə aa tsi'î ànnū nte'è mî'î myaa a nu bāŋgyè bi ajirə, kaa mbə bo kî'i innū jî bi yurə. Bo tswètə nî bə bîi mə bi burə ti kwi aa, ŋghirə nî mə tâ bo wo. Bo mîrîsə mîntîi myaa a ŋka ŋkotə njoð. Ndòò Nwî i tşwe a atu bo. ¹⁵ Bo mà'àtə mē mánjî yîi mə à tsîne aa, ntigə mbwe mánjî wàà, bo yòŋ mē mánjî yîi mə Balam mu Boer à le nyòŋə, yu wa yîi mə à le ŋkóŋ mə yu tşwe nî àbîi a múm ñnnū jî bi aà. ¹⁶ Bi le ŋghàantə yi nloŋ ibî yi. Jákâsî yî à le ŋghàà nî ñjî ŋù, ŋkîŋ annū yîi mə ŋgāŋntoð Nwî wa yîi à le ŋghəə yu burə baanə tsi'î bāanə ghîrə aà. ¹⁷ Bə ma bú bi bə aa tsi'î tsó bînanəbirə bîi mə bi yòðŋkə mē, ŋki mbə tsi'î tsó m̀bà'à yîi mə àfîsə a tîi ŋghɛɛ nî yu. Nwî à lèè mə adigə a mbo bo wa a múm àtaa yî fîi ya mə a tso ntso aà. ¹⁸ Bo ghàà mîghàà mi kî ñtərè mi ajîŋtə, ñlogə nî ñnnū atsùurə jîi mə nşyānū jyaa i yə'ətə aa, ntswetə nî bə ghu ŋko, bə bîi mə bi ghensə nlògîne ŋkhə mfe'ɛ a tîi bə bîi mə bi tşwe a múm ifansənnū aa. ¹⁹ Bo ka'à nî mə bo ka kətə mîŋkîrə a nu bo, lâ bo bîmbəŋ bi burə ka kwərə waa nî mîŋkîrə mi aghubə; nloŋ mə ànnū yîi mə kaa mbə ŋù a wa'a ibîinnū yi ghu mbo kwərə aa, a tigə ŋghirə yi aa a nî àbù'ú yi. ²⁰ Nloŋ mə àjàŋ yîi mə bo le ŋkhə annū nsîŋ mbî jù, nyon a nşim ajàŋ mə bo le nzî Mmà'à mbî yi'inə mə nî Ngānyweensə yi'inə Yesu Kristo aa, mbə bo bú ŋghɛɛ nnîŋ ibîinnū waa ghu ŋkwərə, i kîi ñtigə ntîi ntsyà nî waa aa, ma la a bə mə àtîi nlwî'î nşim ma yú a bù mē mbî'i ntsya yi ntsyāmbîi ya a mbo bo. ²¹ Nloŋ mə a le mbaa mbòŋtə a mbo bo mə boŋ kaa bo le ŋkî'i a mánjî yî ñtsîne wa zî. Ntsyatə ajàŋə mə mbə bo zi ŋki mbu mbəŋkə waa mma'atə ndî'i jî làà jya mə bi le mfa a mbo bo aà. ²² A fe'ɛ a nu bo laà aa nloŋ aa ajàŋ mə nîghàà nî nānaa nî annū nîŋkon nya nî swonj mə, “Mbu ya i bù mē ŋghɛɛ nji afikə yi ya fu.”*

3

Annū ajàŋ yîi mə Yesu à ka yî bú bîi aà

¹ Bîlîm bâ bîi mə mē kòŋə aa, àà àŋwà'ànə yîi i ywe'e ji baa a yuà mə mə ŋwà'ànə a mbo bù. A múm ŋŋwà'ànə ma jû mə lòò aa ŋwà'àtə a mbo bù, i kîi tsîgîtə mîntîi muu bo bî ñmòòntə juu mə nî ka ŋwà'atə nî ñnnū jîi i ku'unə aà. ² Mə ŋwà'ànə aa mə tâ nî wa'atə mîghàà mya

* **2:22** Prov. 26.11 “Kwînyàm wa mə bi si'i aa, à bù mē ŋghɛɛ mbinjə yi wa a múm àtsitsa'a.”

mə ɲǵǎŋntoo Nwī jii i laa mǎŋsə ji annù nǎŋkoŋ jii ɲgu'u le nswonə aa, bo bi ɲdi'i Mmà'àmbi ɲǵǎŋyweènsə yǐ'inə yii mə ɲǵǎŋntoo ji bi le mfa a mbo bù aà.

³ Annù yi ntsyambii yii mə mə lòò mə nì zi aa a bə mə, àa yǐ bə wa ɲgù'ù mbi yǐ ɲlwi'i ɲjǎmè aa tâ bə bí mɔ'ɔ fe'ɛ ɲka ɲwye nǐ ànnù Nwī, ɲǵhirə bə innù jii ɲjǎnú yàà i yə'ətə aa ⁴ mbetə nǐ mə, “Yesu wa mə à le ɲkà'a mə yu ka yǐ bú bìi aa à fə le? Mə ɲloginə a nsi bǐtaà bí'i bíi bí le ɛ ɲkwokə aa, ɲloginə a noò yii bí le nnaŋsə mbi yù aa, kaa ànnù tsu kaa a bùrə tǐ kwensə aà!” ⁵ Bo tuù ɲwà'àtə mə a ɲgu'u, Nwī a le ɲghàa aa ghàà àbùrə a fe'ɛ, ɲki mbu ɲghàa ɲsyɛ i fə'ɛ a múm ɲkǐ, a lògè aa ɲki naŋsə nsyɛ ghu; ⁶ àà ɲkǐ ma ghù mə i le mbu ɲkɔ'ɔ nɲwensə nsyɛ yii i le ntswe maa ɲgù'ù aa mbwesə. ⁷ A kǐ bə aa tsi'i ɲighàa nǐ ma nú mə nǐ ləə aburə bó ɲsyɛ yii mə tswe tsǐtsòŋə aa mə tâ mɔ'ɔ yi ntòò, ɲləə nyu'utə aà ɲjwǐ ɲtsò'òtə mǐsa'a, ɲjwi ya mə bí ka yǐ tsə ɲǵi'i a nú ɲǵǎŋtǐbò'ò Nwī.

⁸ Lá bǐlǐm bá, nǐ tsee má ànnù ghuà lǒ lǐ'inə, mə a mbo Nwī, ɲjwi yǐ mǐfùurə i bə aa tsi'i tsǒ ìlòò ntsù'ù, ìlòò ntsù'ù i kǐ mbə aa tsi'i tso ɲjwi yǐ mǐfùurə ⁹ Kaa à sǐ bə aa mə Mmà'àmbi a wè'ènə a nɲəə ɲkà'à yǐ, tsi'i tsǒ bə bí mɔ'ɔ bí mòòntə aa. A bǎŋnə ɲtswa aa ntǐi yi ɲlɔŋ mə kaa à sǐ lòò mə ɲù yǐ mǐfùurə à yi mbwe, a lòò aa bə mə tâ bə bǐtsim bəŋkə mǎntǐi myaa, ma'àtə ìbǐ waa.

¹⁰ Lá ɲjwǐ mǎmà'àmbi ya i ka yǐ zǐ aa tsǒ ɲyərə. A ka yǐ bə maa ɲjwi aa, tâ àbùrə à ju'u nǐ ɲjǐ yǐ ɲtǐ ɲǵhɛ mbwe, tâ ɲjoo jii i tswe a aburə aa tsi'i tsǒ mǎŋjɔŋ nǐ sǎŋ nǐ nǎnòò, tâ i kǐ ɲkhi ntso, tâ ɲsyɛ nǐ ɲjoo tsim jii mə i tswe ghu aa tâ mɔ'ɔ tɔɔ tâ i khi tsimə.

¹¹ Tsǒ mə ɲjoo tsim i ka yǐ bwe ma mùu ajǎŋ aa, bí'inə tigə ntswe nǐ mbə aa ajǎŋə mbuu bə ghuu aa ɛ? A bɔŋ mə tâ mǐǵhirinə mǐ innù muu laa, tâ nǐ ka mɔ'ɔ nǐ Nwī, ¹² tǎ tigə be i kǐi ǵhirə nǐ mə tâ ɲjwǐ Nwī ya tâ i wǎŋsə nzi, là'a ɲjwi ya mə àbùrə a ka yǐ khi i tso, tâ ɲjoo tsim jii i tswe a aburə aa tâ mɔ'ɔ i tɔɔ tâ i sǎŋnə. ¹³ Lá a ajǎŋə mə Nwī à kà'a aa, bí'inə yu'utə nǐ àbùrə yǐ fii bo bí ɲsyɛ yǐ mǐfii yii mə i ka yǐ luu nǐ innu jii i tsinə aà.

¹⁴ Maa ajǎŋ, a bǐlǐm ba bíi mə mə kɔŋə aa, tsǒ mə nǐ be innù ma jù aa, nǐ ka ɲgaansə mǐtǐ muu mə tâ nǐ yi ntsee nǐ àbà kə àlò'ò a nsi Nwī tswe, mǎbǎŋnə yǐ ɲtswe bə nǐ mǐbɔɔnə bu bo. ¹⁵ Nǐ yə mə ɲjǐ'i ànnù yii mə Mmà'àmbi à sǐ wǎŋsə nzi aa, i bə aa abwarə mə a fa a mbo bù mə nǐ yǐ nyweenə. Àà ajǎŋ yii mə mumaà yǐ'inə Paul, yii bí'inə kɔŋə aa, à le ɲkǐ ɲwa'anə, a mbo bù, a nyonə a ɲjǐm mǐtsyè mǐi mə Nwī à le mfa ghu mbo aà. ¹⁶ A ɲwa'ànə ɲlɔŋ ma jù innù, a nǐ ɲjwà'ànə ji tsim. Innù jǐ mɔ'ɔ i tswé ma mùu a múm ɲjwà'ànə, jii mə i tsyanə a nzi tâ i laa, bə bí mɔ'ɔ bíi mə kaa bí sǐ nǐ mǐtsyè tswé kaa mburə tǐ ɲkǐ ɲkwe aa, bí lògè ɲtwɛɛ a nǐ wàa mǎŋjǐ, tsi'i ajǎŋə mə bo kǐi ntwɛɛ nǐ ìdǐgə ɲjwà'ànə Nwī jǐ mɔ'ɔ aà. ɲǵhirə ma mùu ajǎŋ, ɲtsə aa ɲǵi'i a nu bo bimbɔŋə.

¹⁷ Lá a mbo bù bɔɔ bimaà, nǐ fòò mə ɲszi innù ma jù. Mə tigə nswonə a mbo bù aa mə tâ nǐ tsyəsə ghuu, tâ bə ma bú mə bí tǐi atu a mbo Nwī aa, tâ bí tsee ghuu gaansə tâ nǐ yonə ifansənnù bə bíi mə bí sǐ nɔŋsə ləə aa, mbwe mǎŋjǐ wa yii nǐ təə ghu àkòrə yuu a tinsə aà. ¹⁸ Nǐ bǎŋnə ɲka ɲkwe a múm ìbòŋ Nwī bo bí ànnù ajǎŋ mə nǐ kù'ùsə nǐ nǐ Mmà'àmbi

yïi mæ à ni Nğànywèènsô yi'inè Yesu Kristo aà. Tâ nìgha'a tâ nì tswe ghu mbo, nìlogìnə tsìtsòŋ òghεε nywe'e a nlwĩ'ĩ m̀bì. Amen.

Aḡwà'ànə JON yi ntsyàmbii

NJT'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànə yū aa a le ḡwà'ànə Jon, ḡḡaḡtoò Kristo yīi mə à le ḡki ḡwà'anə Ntoò yī Nsiginə Jon aa. Ka mə kaa Jon à si bê bīi mə yu ḡwà'a a mbo bo aa swonə aa, mbə bi tse swonə mə à ḡwà'ànə a mbo boo bi Kristo bīi mə bi tse a idigə idigə aa. Nlɔɔ aa ḡswōḡ ḡtoò ya yīi bo le yu'u a nłòḡinə aa. Nwī à nī ḡkà'à, ma mùu ajaḡ tã bə bīi mə à nī boo bi aa tã bi tse nī ànnū yī mɔ'ɔ bo bi Tà ḡka nzi nī àkòrə nizī yaa a mūm ḡkà'à (1.5-7).

Ma mùu noò ḡḡḡndi'innū mbwe'esə le ḡkuu a titi bōo bi Kristo ndi' i nī ibāḡnənnū ḡlōḡ nloḡ Nwī. A bê innū jīi mə Paul ni Peta le si ḡki nto a nī ḡwà'ànə jīi mə bo le ḡwà'ànə a mbo ḡḡhòtə aa. Jon à le ḡwà'ànə aa a ḡwà'əsə boo bi Kristo nloḡ ḡḡḡndi'innū mbwe'esə jīi mə i le ntswe a mūm ḡḡhotə aa. A le ḡki nloɔ a ḡhìrə tã boo bi Kristo zi mə bo tse nī ḡtswənti a ajaḡ mə Kristo à yweensə a waa aa (5.11-13).

Annū yīi mə ḡḡḡndi'innū mbwe'esə ma jū le si dī'i aa, a bə à yīi mə bi le si tigə ntwoḡə a noò ḡḡm nī ànnū biGnostics aa. Annū jīi mə bə ma bū le si dī'i aa kaa a le ḡwà'à bōòntə a nī ànnū yīi mə ḡtoò yī ḡsiginə i swonə nloḡ Kristo aa. ḡḡḡndi'innū mbwe'esə ma jū i le si dī'i nī mə kwensə à tse a titi ḡjoo jīi mə bi yə aa nī àzwī. Nswonə nī mə ḡjānu bo bi ḡjoo tsim jīi mə i tse a mbi aa, i tse nī ibi, Azwī a bōḡ, ḡlaa, kaa wa'à nī ibi tswé. Ma la a bə mə Nwī nī Azwī bo bi Kristo bi boḡ ḡki nlaa; ḡm̀sɔḡ mə à nī ḡjānu aa, bo bi ḡjoo tsim faa mbi i bi'i. Tsō mə ḡjānu à nī àyoo yīi mə a tse nī ibi aa, kə ḡu a ká ḡḡhìrə innū jī siginə kə jī bi boḡ ma ya a si annū tsu kwensə, ḡlōḡ mə bi ḡhìrə aa a ḡjānu aa. Ma yū a le mfa abwarə a mbo bo mə bi tigə ntsuure nī m̀b̀iminū myaa, ḡḡhìrə nī innū jīi mə ḡjānū i yè'ətə aa.

Bidi' i binnū ma bū le si dī'i nī mə ḡu a yweenə aa a ajaḡ mə à fè'ε a mūm ḡjānū ntsya aa a ḡḡm ajaḡə mitsyè yī mɔ'ɔ mə a ḡhìrə ḡu a naḡsə nzi nī innū aa. “Gnostics” à nī ḡḡhàà mə nī lo nī “gnosis” mə à nī ḡḡhàà nī baGrikiā, ḡjī'i yī i bə “ḡzi ànnū.” A mbo biGnostics, kaa ḡu à si aa a ḡḡm àbiiinti a nu Kristo yweenə. BiGnostics le si swonə nī mə tsō mə ḡtsyānu i tse nī ibi aa, kaa Kristo à le ḡwà'à fàa atu nsyə aa tsō ḡm̀sɔḡ zī. Ma mùu ajaḡ bī mɔ'ɔ swonə nī mə Kristo kaa à le ḡwà'à aa nī ḡjānū tswé, à le ntswe aa nī finə ḡjānū, à le si kirə aa tsō à tse nī ḡjānū. Bī mɔ'ɔ swonə nī mə Kristo yīi mə à nī Nwī bō Azwī aa, à le nsigə ḡkuu a nu Yesu yīi mə à nī ḡu aa wa noò mə bi le mmurə yi ḡki aa, la nyī m̀bu mmà'ətə yi mfe'ε mboḡ tã bi zwitə yi.

Jon à le ntigə ḡwà'anə naḡsə ndi'itə nī biKrisən ḡswonə nī mə wa Kristo, Mu Nwī, à le nzi a mūm ḡjānū. Bə bya bīi mə bi tuu nī mə kaa à le ḡwà'à mūm ḡjānu zī aa à nī ḡḡḡnto Kristo jya mə i le ntswe nī m̀fè'ε aa (2.18-23; 4.1-4). Nswonə nī mə Kristo à le mbə Nwī ḡki mbə ḡu. ḡu yīi mə a tuu Mu aa a ki ntuu aa Tà. (2.22; 4.2,15; 5.1,5). Paul a

kii ñswonɔ nɛ mɛ nɔ yii mɛ Nwɔ à ywèensè mɛ yi, a tigè mbɛ mu Nwɔ aa, à tswe nɛ ñlɔ a nyu'u nɛ Nwɔ, ñlɔ nɛ nɔɔsɛ Nwɔ (2.3-6). Nɔ yii mɛ kaa à sɛ nɔɔsɛ lɔɔ aa a ghɛrɔ aa ìbɛ, kaa wa'á mu Nwɔ bɛ, kaa ñwa'á yi kɛ nzi, ma ghuu nɔ à bɔɔnɛ mbɛ aa mu devil (3.4-10).

Nswon nɛ mɛ nɔ à bɛ wɔ annu, i ghɛrɔ ìbi, i bú bii ifánsɛnnú ji boɔ Nwɔ à ka li'inɛ, i sɛ'itɛ ìbɛ yi (1.9). Kristo a kii mbu'u nɛ mbo a mbo Nwɔ ñlonɔ ñgaà yàà (2.1-2). Nswon nɛ mɛ tá bɔɔ Nwɔ tsuu mbi yu kɛ kòɔɔ (2.15-17) mɔbɔnɛ ñka ñkɔɔɔ nɛ Nwɔ, ñkii kɔɔɔ nɛ bilim byaa (3.11-18; 4.7-21).

Jɔn a swon nɛ mɛ kaa bɔɔ bi Kristo sɛ bú ñlɔɔ nɛ bɛ bi danɔ (tsɔ bi Gnostics) mɛ bi ka ndi'i waa nɛ annu yii mɛ a nɛ annu ñikonɔ aa, ñlonɔ mɛ Azwɔ yi Làà a di'i waa (2.20-27) bo zi innu ñɛɛkonɔ. A ku'unɛ mɛ tá bo zi mɛ nɔ yii mɛ tswe nɛ Kristo aa à tswe nɛ ñtswɛntɛ (5.11-13).

Bi yatɛ aɔwà'ànɛ yú aa laà:

1. Nji'innu aɔwà'ànɛ yuà 1.1-4
2. Nkà'à bɔ mfi idigè 1.5—2.29
3. Bɔɔ bi Nwɔ nɛ bɔɔ bi devil 3.1-24
4. Annu ñɛɛkonɔ bo ifánsɛnnu 4.1-6
5. Bɔɔ bi Kristo tswe nɛ ñkɔɔ Nwɔ nɛ bilim byaa 4.7-21
6. Abiintɛ yii mɛ a ghɛrɔ bɔɔ bi Nwɔ tsyá nɛ mbi aa 5.1-21

Nìghàà ni ntswɛntɛ

¹ Bi'i ñwà'ànɛ a mbo bú ñlonɔ aa Nìghàà ni ntswɛntɛ nya mɛ nɛ le ntswe nɔɔɔnɛ a bè'ɛnɛ aa. Bi'i le nyu'u annu ñlonɔ Nìghàà ma nú. Bi'i kɛ mɛ ñyɛ nɛ mi'i mi'i, bi'i yɛ mɛ, mbɔ mi'i mi kɛ mɔɔntɛ. ² Nòò yii mɛ Ntswɛntɛ ma yú i le mfɛ'ɛ bi yɛnɛ aa, bi'i le mbɛ bɛyɛfɛ, ma mùu ajɔn, bi'i tigè ñghaa annu ñlonɔ ñtswɛntɛ ma ya, ñkii ntigɛ nswonɔ nɛ annu ñlonɔ ntswɛntɛ yii i lwɔ'i ñɛɛkonɔ, yii i le ntswe bo Tà, a ghɛrɔ ñghɛrɔ bi'i zi aa, a mbo bi'i. ³ Annu yii mɛ bi'i yɛ ñkɛ nyu'u aa, bi'i kii nswonɔ aa yu a mbo bú, mɛ mbɛ nɛ kɛ ñtswɛ nɛ annu yɛ mɔ'ɔ bi'inɛ, a bɛ annu ñɛɛkonɔ mɛ ñtswe nɛ annu yɛ mɔ'ɔ yii mɛ bi'inɛ tswe nɛ yu aa bi'inɛ tswe aa bi'inɛ bi Tà nɛ Mú yɛ Yesu Kristo. ⁴ Bi'i ñwà'ànɛ ma jú innu a mbo bú aa, ta tá nidorɛ ni'inɛ kɔ'ɔ nluu.

Nwɛɔɔɔnɔ à nɛ ñkà'à

⁵ Aá ñtoo ya mɛ bi'i yu'u ghu mbo ñkii nswonɔ nɛ a mbo bú aa i yulá mɛ, Nwɛɔɔɔnɔ à nɛ ñkà'à, kaa mfi idigè i wa'à ghu nu burɛ ntswe tswe. ⁶ Mbɛ bi'inɛ ka nswonɔ nɛ mɛ bi'inɛ tswe nɛ annu yɛ fùurɛ bi'inɛ ñbɔ mbu ñka ntɔɔ nɛ a múm mfi idigè boɔ bi'inɛ tswe aa innu, kaa ñkɛ nɛ ñ ñtswɛntɛ yɛ'inɛ tswe ñyɔnɔ aa annu ñɛɛkonɔ. ⁷ Bi'inɛ bɛ bɔɔnɛ kɛ tɔɔ a múm ñkà'à, tsi'i tsɔ ajɔnɔ mɛ yumbɔɔnɔ à tswe a múm ñkà'à aa, boɔ bi'inɛ aa tswe nɛ annu yɛ mɔ'ɔ bi'inɛ nɛ bi'inɛ, tá àlɔɔ Mú yɛ Yesu tá à si'i ñɔɔnɔ ìbɛ yɛ'inɛ i tsɛmɛ.

⁸ Mbɛ bi'inɛ ka nswonɔ nɛ mɛ bi'inɛ sɛ nɛ ìbi tswɛ, boɔ bi'inɛ bwe'esɛ aa mɛbɛ mi nú mi'inɛ, kaa annu ñɛɛkonɔ a wa'á a nu bi'inɛ tswe. ⁹ Là mbɛ bi'inɛ ka mbii ifánsɛnnu ji'inɛ, boɔ ajɔnɔ a lɔɔ ñkà'à yɛ, ñghɛrɔ annu yii a tsɛnɛ aa, à ka li'inɛ ifánsɛnnu ji'inɛ, i si'i ñɔɔnɔ innu ji'inɛ i tsɛm jii i sɛ tsɛnɛ aa. ¹⁰ Mbɛ bi'inɛ swon mɛ kaa bi'inɛ sɛ innu ji bi ghɛrɔ boɔ bi'inɛ twonɔ aa yi nɛ ñgàɔbɔɔnɔnnu, kaa ñghàà nɛ nɛ wa'á a nu bi'inɛ tswe.

2

Kristo à ni nù ñkwètê yí'inè

¹ Bɔɔ ba bǐ kэгè, mə ɲwà'ànè julà ìnnù a mbo bù aa mə tâ nì tsuu ibi kǐ ghàrè. Lâ mbə ɲù nǐbù a ghìrè ibi, boɲ bǐ'inè tswe nì ɲù yǐi mə a bu'u mbo a nsi Tà ñlon atú yí'inè, mbə Yesu Kristo, yu wa yǐi mə annú yǐ a tsìnə aà. ² Bi tsyà aa ghu nu nsi'itè nǐ innù jǐ bǐ jǐ'inè, kaa wa'á aa tsi'í jǐ'inè si'itè, ɲkǐ si'itè nǐ jǐ bə bǐtsim fàa mbí. ³ Mánjǐ yǐi mə mbə bǐ'inè zi mə bǐ'inè zi yǐ aa, à nǐ mə bǐ'inè ka nləə ndǐ'í jǐ. ⁴ Nù yǐi mə a swonə nǐ mə “mè zi yǐ,” lâ ɲkaa kǐ'í nǐ ndǐ'í jǐ ləə aa, à nǐ ɲgàɲàbǎɲnənnù, kaa annù nǐɲkoɲ a wa'à ghu nu tswé. ⁵ Nlon mə à nǐ tsi'í annù nǐɲkoɲ mə àkòɲnə Nwǐ a nǐ lunə a tswe aa a mbo ɲù yǐi mə a lèè nǐghàà nǐ. Mbə bǐ'inè kǐ ntsya aa tsi'í a nǐm àjàɲ yulà nzi mə bǐ'inè tswe ghu múm nú. ⁶ Nù yǐi à swonə mə yu lwi'í ghu nu laa boɲ a yonə ibù'u mikòrè jǐ a àjàɲ mə à le si təə aà.

Ndǐ'í yǐ nǐfǐ yá

⁷ Bǐlǐm ba bǐi mə mè kɔɲ aa, kaa mè si aa ndǐ'í yǐ nǐfǐ yǐ tsù ɲwa'anə, à bǎɲnə mbə aa tsi'í ndǐ'í yǐ ñlwèn ya mə nǐ le ntswe nǐ yu a nlògɪnə aà, ndǐ'í yǐ ñlwèn maa yú a bə nǐghàà nǐ Nwǐ nya mə nǐ le nyu'u aà.

⁸ Lâ mbə mè tse kǐ swonə mə ɲwà'ànə aa ndǐ'í yǐ nǐfǐ yǐi mə bǐ yə nǐ annù nǐɲkoɲ yǐ a nu Kristo ɲkǐ nyə nǐ a nu bù, ñlon mə itugə wa i tsyà ɲghɛɛ nǐi, ɲkà'a annù nǐkoɲ wa i tigè nta. ⁹ Nù yǐi mə à swonə mə yu tswe maa a múm ɲkà'à mburə kǐ bàa ndǐm yǐ aa, à bǐrə ntswe aa tsi'í wa múm itugè. ¹⁰ Nù yǐi mə a kòɲə ndǐm yǐ aa à tswe aa a múm ɲkà'à, kaa nǐjǐ'í annù yǐi mə mbə a kwántè ɲwo aa kaa wa'à bə. ¹¹ Lâ ɲù yǐi mə a bàa ndǐm yǐ aa à tswe aa a múm nǐfǐ idǐgè ɲkǐ mburə kǐ zǐ aa tsi'í a múm nǐfǐ idǐgè, kaa ɲkǐ'í adǐgè yǐi mə yu ghèè ghu aa zǐ ñlon mə itugə wa i kǐɲ mǐ'í mǐ.

¹² Mə ɲwà'ànə a mbo bù bɔɔ bǐ kэгè aa nlon mə bǐ li'inə ifǎnsənnù ju aa nlon ɲkwǐ atú yǐ. ¹³ Mə ɲwà'ànə a mbo bù bǐtə aa nlon mə nǐ zi a yǐ, yu wa yǐi mə à le ntswe a nlògɪnə aà. Mə ɲwà'ànə a mbo bù bɔɔjɔɲ ñlon mə nǐ tsyà mə ngàɲmbu'u innù jǐ bǐ wa aa. Mə ɲwà'ànə a m bo bú bɔɲkhə aa nlon mə nǐ zi a Ta aà. ¹⁴ Mə ɲwà'ànə a mbo bù bǐtə aa nlon mə nǐ zi a yu wa yǐi mə à le ntswe a nlògɪnə aà. Mə ɲwà'ànə a mbo bù bɔɔjɔɲ aa nlon mə nǐ tswe nǐ mǐtǐ, nǐghàà nǐ Nwǐ nǐ kǐ ñlwi'í a múm nu bù, nǐ kǐ mə ntsya ɲgàɲmbu'u innù jǐ bǐ wa aa.

¹⁵ Nǐ tsuu mbi yù kə ɲjoo mbi jù kǐ kòɲə. Nù à bə kɔɲ mbi yù, boɲ kaa annù ɲkɔɲ Tà a sǐ ghu nu tswé. ¹⁶ Nlon mə ɲjoo tsim jǐi i tswe fàa mbi aa, tsó ɲjoo jǐi mə nǐyá nu i lwà'à ghu aa, nǐ jǐi mǐ'í lwà'à ghu aa, bo bǐ ɲjoo mbi tsim jǐi mə bə ɲjəe nú yàà ghu aa, kaa à si aa a mbo Tà ló. I bǎɲnə ñlo aa a mbó mbí. ¹⁷ Mbi yǐ tsyà nǐi aà tsyà. ɲjoo jya mə bə lwà'à ghu aa i ghèè bo yu. Lâ ɲù yǐi mə a ghàrè innù jǐi mə Nwǐɲgɔɲ a lòò aa, a tswe ñlwi'í nǐɲkoɲə.

ɲgàɲkǐbàa Kristo

¹⁸ Bɔɔ bá, wa nòò ñlwi'í mbi à kà mə aa ɲku'u, nǐ le mbaa nyu'u mə ɲgàɲnto Kristo wa à kà mə aa nzi. Wa ɲgàɲnto Kristo jǐ ghà'atè i zǐ mə, a bə àjàɲ mə bǐ'inè zi mə àa nòò ñlwi'í mbi aà. ¹⁹ Bo le mfè'è aà a tǐtǐ bǐ'inè, lâ kaa bo le ɲwa'à bǐ'inè bǐ mɔ'ɔ bə. Nlon mə bo le mbaa tswe aa bǐ'inè nǐbò boɲ bo le ɲghèè nǐ nǐbǐ ntswe bǐ'inè nǐbò. Lâ bo

le mfê'è waa, tă ghìrè tâ à laa mē kaa bo bi tsim sî aa bî'inè bî mō'ò bē.

²⁰ Lâ yu wa yîi mē à làa mǎnsè aa à yò'ò mē ghuu. Bù bi tsim nî kî ñzi annù nîŋkoŋè. ²¹ Kaa mē si a mbo bù ñwa'anə aa nloŋ mē kaa nî sî annù nîŋkoŋ zî, lâ mē ñwà'anə aa nloŋ mē nî zi, ŋki nzi mē kaa abanŋənnù kaa a sî a nî annù nîŋkoŋ lò. ²² Maa ñghè ñgànàbǎŋənnù àa ñù wa mē a tuu nî mē kaa Yesu à sî Ayo'ò Nwî wa bē aa ε? Wa làa ñgànŋto Kristo wa à ghuà. Mbə yu wa yîi mē a tuu nî Ta nî Mu aà. ²³ Wa ñù yîi mē a tuu Mu aa, kaa à sî nî Tà bǎŋnè ñtswe. Ñù yîi mē a bii annù Mu nî ñsi nî ñsi aa, à ki ntswe nî Tà.

²⁴ Tâ nî yə mē annù ya mē nî le nyu'u a nlògìnə aa tâ à lwi'i bu bo. Mbə annù ya mē nî le nyu'u a nlògìnə aa a lwi'i bu bo boŋ nî ka lwi'i bu bî Mu i ki lwi'i bu bî Tà. ²⁵ Yulà à nî àyoo ya mē à kà'a a mbo bî'inə aà, ñtswētì yîi i lwi'i nîŋkoŋ aà.

²⁶ Mē ñwà'anə innù julà a mbo bù nloŋ aa ñgaa bē bîi mē bi ka bwe'esə ghuu aà. ²⁷ Lâ àjàŋ ya yîi mē à le nyò'ò ghuu aa, nyò'ò ma ya i lwi'i a nu bù. Kaa nî si bù ñlɔɔ nî mē tâ ñù tsù à bu ŋka ndi'i ghuu, ñloŋ mē nyò'ò ya mē à le nyò'ò ghuu ghu aa i dî'i innù tsim a mbo bù. Ìnnù jya i kî mbə annù nîŋkoŋ, kaa ki'í abanŋənnù bē. Ajàn yîi mē bi dî'i mē ghuu aa, tâ nî lwi'i ghu nú.

²⁸ Tsítsòŋ, bɔɔ bá, lwi'i nî ghu nu, tà nòò yîi mē à ka yî zî aa, kaa bî'inə wa'à nî nìbò'ò tswé, kaa ŋki'i bǎŋnè ñka ñkhə nîi bē khə nî àdìrətu a ajàn mē a zî aà. ²⁹ Bî'inə bə zi mē annù yi a tsinə boŋ bî'inə ki nzi mē ñù ñtsim yîi a ghìrə annù yîi a tsinə aa, a jwî yu.

3

Bɔɔ bi Nwî

¹ Nî yə mbuu akòŋnè yîi mē Taà yî'inə à tswé nî yu a nu bî'inə, mē mbə a ka ntwoŋə nî yî'inə a nî bɔɔ bi. A bē annù nîŋkoŋ mē bî'inə nî bɔɔ bi. Nji'í annù yîi mē kaa mbi yù i sî yî'inə zî aa i bə aa mē kaa le ñwa'à yi ki nzi. ² Bɔɔ bi maà bîi mē kòŋə aa, tsítsòŋ bî'inə bə aa bɔɔ bi Nwî; lâ kaa bî'inə sî ajàn yîi mē bî'inə ka yî bə aa nanŋsə nzi. Lâ bî'inə zî mē nòò wa mē à ka yî zî aa tâ bî'inə tigə mbə aa tsó yu, ñloŋ mē bî'inə ka yî yə yi tsi'í ajàn mē à nanŋsə mbə aà. ³ Ñù ñtsim yîi mē a bə, ñnîŋ ntiì yi ghu nu aa, a lèè nî ìbìinú yi i laà tsó ajàn yîi mē yumbɔŋ à ki nlaa aà.

⁴ Ñù yîi mē a ghìrə ìbì aa a wò aa nòŋsə Nwî; ìbì à bə aa ñwò nòŋsə Nwî. ⁵ Nî zî mē Yesu à le nzî fàa mbi aa a nlògè ìbì yî'inə i lò'òsə, ŋki nzi mē kaa à sî nî ìbì tswé. ⁶ Kaa Ñù nstim yîi mē à lwi'i ghu nu aa kaa à sî bî ghìrè; kaa ñù yîi mē a ghìrə ìbì aa kaa à leè ñwa'à yi yé, kaa wa'à yi ki nzi.

⁷ Bòò bá, tâ ñù tsù à tsuu ghuu lõ bwe'esə. Ñù yîi mē a ghìrə innù jîi i tsinə aa à tsinə tsó ajàn mē Kristo à tsinə aà. ⁸ Ñù yîi mē a ghìrə ìbì aa, à nî mu Devil; ñloŋ mē Devil a ghìrə ìbì nlògìnə aa a nlògìnə nîbî. Nji'í annù yîi mē Mu Nwî à le nzî ghu aa, i le mbə aa a ntá ñgî'i nî ifà'a Devil.

⁹ Ñù yîi a jwe Nwî ñjwe yi aa, kaa à sî ìbì ghìrè; ñloŋ mē màrə Nwî à lwi'i ghu nu, kaa a wa'à ñghìrè ìbì bù ñzi, ñloŋ mē a yi aa a jwe Nwî aà. ¹⁰ Annù yîi mē a ka dî'i a ñù yîi mē à nî mu Nwî kè a ñù yîi à nî

mu Devil aa a yulà mæ, nù yïi mæ kaa à si annù yïi mæ a tsinø aa ghìrø aa, kaa à si mu Nwĩ bê, kè nù yïi mæ kaa à si mu maà yï kəŋə aà.

Ni ka ŋkəŋə ghuu bu ni bù

¹¹ Aà n̄too ya mæ n̄i le nyu'u nloginø a nloginè aà, mæ bĩ'inè aa ŋkəŋə bĩ'inè ni bĩ'inè, ¹² ntsee bə tsó Cain yïi mæ à le mbə mú ŋgəŋmbù'unnù, n̄zwitə mu maà yï aà. Baa à le nzwitə mumaà yï aa a ya? A le nzwitə yï aa nlon mæ mighirinè mi nù mi le mbi'i mi mumaà yï mi bāŋnè n̄tsinø aà.

¹³ Bɔɔ bi maà, n̄i tsee ki yerə mæ mbê bə bĩ fàa mbi ká mbaa ghuu. ¹⁴ Bĩ'inè zi mæ bĩ'inè fè'è mē a mum n̄wo ntigə n̄tswe aa a múm n̄tswént̄t̄i nlon mæ bĩ'inè kəŋnè bĩ'inè ni bĩ'inè aà. Nù yïi mæ à si nd̄im yï kəŋə aa à lwĩ'i aa a múm n̄wô. ¹⁵ Nù yïi a baa mu maà yï aa, à bə aa nù n̄zwitə nù. N̄i zi mæ kaa nù yïi a zwitə n̄u aa, kaa à si n̄i n̄tswént̄t̄i ya mæ i lwĩ'i n̄ŋkəŋə aa tswé.

¹⁶ Aà àjàŋ yïi mæ bĩ'inè zi ayoo yïi mæ àkòŋnè à ni yu aa, á yuà mæ: Kristo à le mfa n̄tswént̄t̄i yï a atu bĩ'inè; ma mùu ajàŋ bĩ'inè ki n̄tswe n̄i ŋka mfa n̄tswént̄t̄i yï'inè a atu bɔɔ bi maà bĩ'inè! ¹⁷ Lá mbə n̄u a tswe n̄i n̄joo mbi jù, n̄yə mu maà yï yïi mæ à fùmə aa, kaa wa'à m̄l̄ŋnè yï ko, bəə boŋ mbə a tigè n̄d̄i'i mæ àkòŋnè Nwĩ a tswe a múm n̄t̄i yu aa mæ akə aa ε? ¹⁸ Bɔɔ bá bĩ'inè tsee a akòŋnè aa bə n̄i n̄tsu kè ni n̄ghàà ki d̄i'i, lá mbarŋə ŋka d̄i'i a akòŋnè ya yïi mæ a ni yï annù n̄ŋkəŋə aa bə a ni mighirinè mi innù mi'inè.

¹⁹ Ma mùu ajàŋ, bĩ'inè ka zi mæ bĩ'inè tswe a múm ànnù n̄ŋkəŋə; tá m̄nt̄i mi'inè tigə n̄tswe n̄i m̄bɔɔnə a n̄si mi'i Nwĩ, ²⁰ kə a t̄e'ε mbə n̄ò yï m̄nt̄i mi'inè sa'a n̄i yï'inè aà, nlon mæ bĩ'inè zi mæ Nwĩ à tsyàtə n̄t̄i yï'inè ŋki nzi innù tsimè aà. ²¹ Bɔɔ bá, mbə m̄nt̄i mi'inè tsee yï'inè ki sa'a boŋ kaa bĩ'inè ka wa'à ká m̄bɔ'ɔ a n̄tswe a n̄si mi'i Nwĩ; ²² bĩ'inè ki ŋkwərə n̄i n̄joo tsim j̄i bĩ'inè betə ghu mbo aa, nlon mæ bĩ'inè lèə n̄d̄i'i ji ŋkii ŋghirə n̄i innù j̄i mæ i gh̄rə a doritə aà. ²³ A bē n̄d̄i'i yï yá i yuà, mæ tá bĩ'inè n̄ŋ m̄nt̄i mi'inè a n̄i ìk̄m Mú yï Yesu Kristo, ŋkii ŋka ŋkəŋə bĩ'inè ni bĩ'inè a ajàŋ mæ Kristo à le n̄d̄i'i aà. ²⁴ Bè b̄ts̄im b̄i bi lèə n̄d̄i'i Nwĩ aa, bi lwĩ'i ghu nu tsó mæ Nwĩ à ki nlwĩ'i a mum bo aà. Annù yï mæ a gh̄rə mæ bĩ'inè zi mæ à lwĩ'i a múm n̄t̄i bĩ'inè aà, à n̄i Azwĩ yï ya mæ à fa a mbo bĩ'inè aà.

4

Azwĩ annù n̄ŋkəŋə bo bi àzwĩ mbwe'esè

¹ Ìkà'á jyá, n̄i tsuu izwĩ tsim i ki bii, mbarŋə ŋka nywe'etə n̄i izwĩ a nzi mæ i lo aa a mbo Nwĩ aa ε; nlon mæ ŋgəŋntoo Nwĩ mbwe'esè j̄i ghà'àtə i fè'è mæ a mbí. ² Mbə n̄i zi Azwĩ Nwĩ aa lalà, àzwĩ tsim yïi mæ a bii mæ Yesu Kristo à lèè m̄fè'ε a mbi a múm n̄jyānu aa, a lo aa a mbo Nwĩ, ³ àzwĩ tsim yïi mæ kaa a s̄i bii n̄i n̄si mæ Yesu à lèè m̄fè'ε a mbi a múm n̄jyā nu aa, kaa a s̄i aa a mbo Nwĩ ló. Ma yū àzwĩ a barŋə mbə aa àzwĩ ŋgəŋto Kristo, yïi mæ n̄i le nyu'u mæ à ka yï fè'ε, yïi mæ à t̄e'è mē n̄tswe a mbi tsitsòŋ aà.

⁴ Bɔɔ bá, n̄i ló aa a mbo Nwĩ, n̄i k̄i mē n̄tsya waa; nlon mæ yu wa yïi mæ à tswe a mum bù aa, à tsyàtə yu wa yïi mæ à tswe a múm m̄bi aà. ⁵ Bo lo aa fàa mbí, maa ajàŋ innù j̄i mæ bo swəŋ aa i bē innù mbí, m̄bi

i kii nyu'utə. ⁶ Lá bǐ'inə lo aa a mbo Nwǐ. Nù ntsim yǐi mə à zi Nwǐ aa, a yu'utə nǐ ànnù yǐi mə bǐ'inə swonə aà, lá yu wa yǐi mə kaa à sǐ a mbo Nwǐ lò aa, kaa à sǐ annù yǐi bǐ'inə swonə aa yu'utə. Aa mánji yǐi mə bǐ'inə tsyá ghu nzi nǐ àzwǐ annù nǐnkon bo bì àzwǐ mbwe'esə aà.

Nwǐngɔŋ à nǐ àkòŋnə

⁷ Ɔkà'á já, bǐ'inə aa ŋkɔŋnə yi'inə bi'inə ni bǐ'inə; nlon mə akòŋnə a lo aa mbo Nwǐ, nù ntsim yǐi mə à kòŋ bə aa, a jwe Nwǐ, a kǐ nzi Nwǐ. ⁸ Nù yǐi mə à sǐ bə kɔŋ aa, kaa à sǐ Nwǐ zǐ; nlon mə Nwǐ à laa mbə akòŋnə. ⁹ Nwǐ à le ntsyá aa lálà ndǐ'i akòŋnə yi a mbó bǐ'inə, mə Nwǐ à le ntoo a njon Mú yǐ a fe'è fàa mbi, mə mbə bǐ'inə tsya ghu nu ntswe nǐ ntswéntǐ. ¹⁰ Aà àkòŋnə yuá, kaa a sǐ bə aa mə bǐ'inə le ŋkòŋə Nwǐ, a banə mbə aa mə, à le ŋkòŋə yi'inə ntoo a Mú yǐ mə tá à bə mánji yǐi mə bi ka tsyá ghu i sǐ'itə ibǐ yi'inə.

¹¹ Ɔkà'á já, mbə a bə mə Nwǐ à le ŋkòŋə yi'inə ma mùu ajàn, bon a ku'unə mə tá bǐ'inə aa ŋkɔŋnə yi'inə bi'inə ni bǐ'inə. ¹² Kaa nù tsu à sǐ ghu tswé yǐi mə à leè nyə Nwǐ; bǐ'inə bə ki kòŋnə yi'inə bi'inə ni bǐ'inə bon Nwǐngɔŋ à lwi'i a nu bǐ'inə, àkòŋnə yi a kǐ nluu a nu bǐ'inə.

¹³ Bǐ'inə ka tsyá aa laà i zi mə bǐ'inə lwi'i a mum Nwǐ a kǐ nluwi'i a mum bǐ'inə, nlon mə à fá mə Azwǐ yi a mbo bǐ'inə aà. ¹⁴ Bi'inə yə mé, ŋki mbə biyəfə, mə Tà à tòò mə a Mú yǐ, mə tá à bə Nǵànywèensə mǐbǐ. ¹⁵ Nù ntsim yǐi mə à bii nǐ nsi nǐ nsi mə Yesu à ni Mu Nwǐ aa, Nwǐ à lwi'i ghu nú a kǐ nluwi'i a nu Nwǐ. ¹⁶ Ma mùu ajàn bǐ'inə zi ŋki mbii akòŋnə yǐi Nwǐ à tswé ni yu a nu bǐ'inə aa. Nwǐngɔŋ à nǐ àkòŋnə, nù yǐi mə à lwi'i a mum àkòŋnə aa à ki nluwi'i aa a mum Nwǐ, Nwǐ a kǐ nluwi'i ghu nú. ¹⁷ Nwǐ à ghǐrə àkòŋnə yi a luu a nu bǐ'inə aa mə tá bǐ'inə yi wa'à ni nǐbo'c wa nǵwǐ ntsò'òtə mǐsa'a tswé, nlon mə ajàn yǐi mə à bə aa, aà ajàn yǐi mə bǐ'inə ki mbə fàa a mǐm mǐbi aà. ¹⁸ Kaa nǐbo'c sǐ a mǐm àkòŋnə tswé, nlon mə àkòŋnə yǐi mə a luu aa, a fi'i nǐbo'c. Ayoo yǐi mə a zǐ ni nǐbo'c aa à nǐ nǵò, nù yǐi mə à ki ntswe ni nǐbo'c aa kaa à sǐ nǐ àkòŋnə yǐi mə a luu aa tswé.

¹⁹ Bǐ'inə kòŋə aa nlon mə à leè nǐfoo ŋkòŋə yi'inə. ²⁰ Nù tsu à bə swonə mə, “Mə kòŋə Nwǐ” i banə ki baa a ndǐm yǐ bon à nǐ nǵàŋəbanənnù; nlon mə nù yǐi mə à sǐ a ndǐm yǐ yǐi mə a yə kɔŋ aa, kaa mbə a wa'á Nwǐ yǐi mə kaa à leè nǵwa'a yə aa kòŋə. ²¹ Aà ndǐ'i yǐi mə bǐ'inə kwərə a mbo Kristo aa i yulà, mə nù yǐi mə a kòŋə Nwǐ aa, tá à kii ŋka ŋkɔŋə ndǐm yǐ.

5

Ajàn yǐi mə bǐ'inə tsyá mə mbi aà

¹ Nù ntsim yǐi mə à bii mə Yesu à ni Ayɔ'ò Nwǐ wa aa a jwǐ Nwǐ, nù ntsim yǐi mə a kòŋə ta aa, a kii ŋkɔŋə ni mú yǐ. ² Bǐ'inə tsyá aa lálà nzi ni mə bǐ'inə kòŋə nǐ boɔ bi Nwǐ, mə bǐ'inə kòŋə Nwǐ ŋkii nyu'unə nǐ ndǐ'i ji. ³ Nlon mə aa akòŋnə Nwǐ a yulà, mə bǐ'inə ka nləə nǐ ndǐ'i ji. Kaa ndǐ'i ji a wa'á àbè'è mə à bè'èsə yi'inə ghu bə. ⁴ Nlon mə nù ntsim yǐi mə a jwǐ Nwǐ aa a tsyá mbi; ayoo yǐi mə bǐ'inə lògə ntsya nǐ mbi ghu aa á yuá, àbǐintǐ yi'inə. ⁵ Nù yǐi mə mbə a tsyá mbi aa à nǐ wò aa ε? A sǐ nù yǐi mə à bii mə Yesu à ni Mu Nwǐ aa bə aa ε?

Ayəfə nlon Yesu Kristo

⁶ Aa yu wa yïi mæ à le nzi nî ñkĩ bo bì àlæə aa à gfulà, Yesu Kristo, kaa wa'a aa tsi'i nî ñkĩ yuyu zî, lâ nzi nî ñkĩ bo bì àlæə. ⁷ Azwĩ Nwĩ a kî mbæ àyæfə, ñlonj mæ Azwĩ Nwĩ aa ànnù nîñkonjə. ⁸ Bìyæfə ni bi tarə, Azwĩ, ñkĩ, bo bì àlæə; bìyæfə ma bú bi tarə bi swonjə nî ànnù yï fùurə. ⁹ Mbæ bĩ'inə ka mbii nî ànnù yïi mæ bə swonj aa, bonj ànnù yïi mæ Nwĩ swonj aa a tsyatə; ñlonj mæ ànnù yïi mæ Nwĩ a swonj aa a yúlà, mæ yumboj à nî àyæfə ñlonjə Mú yï. ¹⁰ Nù yïi mæ à nîj ntì yï a nu Mu Nwĩ aa, à bĩ ànnù yïi mæ Nwĩ a swonjə aà, nù yïi mæ kaa sï annù yïi mæ Nwĩ a swonj bii aa, à lògə Nwĩ aa a ni ñgàñàbañnənnù, ñlonj mæ kaa sï annù yïi mæ Nwĩ à swonj tsó àyæfə ñlonjə Mú yï aa bii aa. ¹¹ Annù yïi mæ Nwĩ à swonj ñlonj ñgaa Mú yï aa a bə mæ, Nwĩ à fá ñtswəntì yïi mæ ì lwĩ'i nîñkonj aa a mbo bĩ'inə. Ntswəntì ma yú ì tswe aa a nu Mú yï. ¹² Nù yïi mæ à tswe ni Mu aa, à tswe nî ñtswəntì; nù yïi mæ kaa à sî ni Mu Nwĩ tswé aa, kaa à sî nî ñtswəntì tswé.

Ntswəntì yïi mæ ì tswe nîñkonj aà

¹³ Mə ñwà'anə juà ìnnù a mbo bù bii mæ nî nîj mîntì muu a ni ikùm Mu Nwĩ aa mæ tá nî zi mæ nî tswe nî ñtswəntì yïi mæ ì lwĩ'i nîñkonjə aa. ¹⁴ Ayoo yïi mæ a ghìrə mæ tá bĩ'inə nañsə nîj ntì yï'inə ghu nu aa à ni mæ, bĩ'inə bə ki betə annù tsu ghu mbo yïi mæ a yonjə a nî ànnù yïi mæ a lòò aa bonj a yu'u. ¹⁵ Bĩ'inə bə kii zi mæ a yu'u nî ìnnù tsim jii mæ bĩ'inə betə aa, bonj bĩ'inə zi mæ bĩ'inə kwèrə mə ìnnù jii mæ bĩ'inə betə yï ghu aà. ¹⁶ Mbə nù a yə mumaà yï a ka ñghìrə ìbì yïi mæ kaa mbə ì wa'à ni nìwo zĩ aa, bonj à ka betə, ta tá Nwĩ à fa ñtswəntì ghu mbô. A ghìrə ma mùu ajàñ aa tsi'i a mbo bə bii mæ bi ghìrə ìbì yïi mæ kaa mbə ì wa'à ni nìwo zĩ aa. Ìbì yï mɔ'ɔ ì tswe ghu yïi mæ ì zĩ ni nìwô; kaa mə si swonj aa mæ tá nù à tsa'atə Nwĩ a nî àjàñə ìbì mà yâ. ¹⁷ Ìnnù tsim jii ì sî tsinə aa à nî ìbì, lâ ìbì yï mɔ'ɔ à ni yïi mæ kaa ì sî ni nìwo zĩ.

¹⁸ Bĩ'inə zi mæ nù ñtsim yïi mæ a jwé Nwĩ ñjwé yi aa kaa à si ìbì ghìrə. Nlonj mæ yu wa yïi mæ a le njwe Nwĩ aa, a be nii, kaa ñgàñmbù'ú ìnnù a wa'à nii mɔntə.

¹⁹ Bĩ'inə zi mæ a yï'inə aa a jwe Nwĩ, ñgàñmbù'ú ìnnù wa a bânjə ñtswe ni mîdà'a a atú nîbi yú ntsim.

²⁰ Bĩ'inə kî nzi mæ Mu Nwĩ à zĩ mə ñghìrə àtú yï'inə a laa, a nzi Nwĩngòñ ànnù nîñkonj; bĩ'inə kî ñtswe a mum yu wa yïi mæ à ni annù nîñkonj, tsi'i a mum Mú yï Yesu Kristo. Aa yu mbə Nwĩngòñ ànnù nîñkonj ñkî mbə ñtswəntì yïi mæ ì lwĩ'i nîñkonj aa. ²¹ Bòò bá, nî ka ntsu'utə ghuu ñlonjə annù mmii mîkobə.

Aḡwà'ànè JON yi ayòḡtè

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànè yŭ aa a le ḡwà'ànə Jon ḡḡaḡntoò Kristo, mə twoḡə nii ni “Nḡi ḡḡānwī” aa, ḡḡḡe ni a mbo “ḡḡè yī mə Nwī à tsò'ò” bo bì bɔɔ bī.

A le ḡwà'ànè aa a nswḡə mə àkòḡḡè à nī mā ànnù yī mə à tswe a titī bə a múm ḡḡhòtə bɔɔ bi Kristo aà. Bè bīi mə bi tswe nī àkòḡḡè aa bi yu'unə ndī'i Nwī ḡḡkī ḡḡkòḡḡə waa bo ni bo (5,6). Jon à le ḡḡkī ḡwà'anə aa a ḡwà'àsə bə ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ'innū mbwe'esè jīi mə i le si dī'i nī ibarḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡ Kristo aà. Ma buù bə ḡḡkī mbə aa ḡḡḡḡḡḡ Kristo jya mə bi twoḡə ni bìḡḡḡḡḡḡ aà. Bi swḡḡè ni mə kaa Kristo à le ḡwà'aa a múm ḡḡyānù zī. (Yə ànnù yī mə bi swḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ a ni Nji'innū Mīḡhàà, bo ni Nji'innū 1 Jon aà.) Jon à le ntīḡə nswḡḡə mə tā ḡḡ tsù à tsuu ḡḡḡḡḡḡ'innū mbwe'esè ma jū a nda yu lō kwəḡə, ḡḡtsuu waa burə tsà'atə tsà'atə tā wa'ă ibī waa lō m̀b̀e'e (9,10).

Bi yatə aḡwà'ànè yŭ aa laà:

1. Nji'innū aḡwà'ànè yuà 1-3
2. Àkòḡḡè a ni mā ànnù a titī bìḡḡḡḡḡḡ 4-6
3. Awà'àsə ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ'innū mbwe'esè 7-11
4. Innù jīi mə Jon à le nswḡḡə a nlwī'isə aà 12-13

Atsà'atə

¹ Aḡwà'ànè yŭ a lo aa a mbo mə ḡḡi ḡḡānwī, ḡḡḡe ni a mbo wō Ndè yī mə Nwī à tsò'ɔ aa bo bì a mbo bɔɔ bo bīi mə mə kōḡ tsi'ī ànnù nīḡḡḡḡ aa, kaa a ḡḡuu aa a sī tsi'ī mə kōḡ, a kòḡ bī'i bì bə bìtsīm bīi bi zi ànnù nīḡḡḡḡ aà, ² ḡḡḡḡ mə ànnù nīḡḡḡḡ ma ya a lwi'i a múm ḡḡi bī'i i kīi tswe bi'i bo nīḡḡḡḡ aà.

³ Tā ibòḡ, nī ḡḡḡ mīlīḡḡ, nī m̀b̀ɔɔnə yīi mə i lō a mbo Nwīḡḡḡḡ Tà, bo bì a mbo Yesu Kristo Mú Tà aa, i ka tswe a mbo bī'inə a múm ànnù nīḡḡḡḡ nī àkòḡḡè.

Annù nīḡḡḡḡ bo bì àkòḡḡè

⁴ Mè le nanḡə ndorītə a nyə mə bɔɔ bo bī mɔ'ɔ bi yòḡə ànnù nīḡḡḡḡ ya, tsi'ī wa ajàḡ mə Taà à le ndī'i a mbo bī'inə aà. ⁵ Tsītsòḡ, mə bu'u nī m̀bo a mbo wō ndè, mə bī'inə aa ḡḡkòḡḡə bi'inə ni bī'inə; kaa mə si aa ndī'i yī m̀fii ḡwà'ànè, mə kwatə ya yī mə leè m̀foo mfa a mbo bī'inə a mbīi aà. ⁶ Àkòḡḡè a bə aa mə, bī'inə ka nyu'u ndī'i Nwī; àa ḡḡdī'i ya mə ni le m̀fòò ḡḡ'u a nlòḡḡḡ, i bə aa mə ni ka ntswe a múm àkòḡḡè.

⁷ Wa ḡḡḡḡmbwe'esè jī ḡḡà'atə i fè'è mə a mbi, mbə bə bīi mə kaa bi sī bīi mə Yesu Krito à le m̀fè'è a mbi aa nī ḡḡyānu ḡḡ mītsòḡḡ; wa àḡāḡḡ ḡḡ ma yŭ à bə aa ḡḡ m̀b̀we'esè ḡḡkī mbə ḡḡḡḡḡḡ Kristo wā. ⁸ Nī ka ntsyēsə ḡḡ ta tsuu lō bwe ànnù yī nī fà' à mə ḡḡtswe ni yu aà, tā yī bāḡḡḡ kwəḡə mītsɔ'ɔnə mī afà' à a ni lunə. ⁹ Nī zi mə ḡḡ yī mə à ḡḡḡ

nî mbĩĩ kaa wa'à nì ìnnù jya mə Kristo à ɛ ndì'ì aa yònè aa kaa à sè nì Nwĩ tswê. Nù yĩ mə à lwi'i a mum ìnnù jya jĩ mə Kristo à ɛ ndì'ì aa, ma waà ñù à tswè nì Nwĩngòŋ Tà bo Mú yĩ. ¹⁰ Maa ajàŋ mbə ñù tsù a zi a mbo bù ñkaa wa'a aa ma yû ànnù ka ndì'ì nì tsee lǒ bii tá à kuu a nda bù, kǎ bii tsà'atè yi; ¹¹ ñlon mə ñù yĩ mə à tsà'atè yi aa a tigə mboonsə aa yi mə tá bo yu ka ñghirə ìnnù jĩ bi jya mə a ghìrè aà.

Nìghàà ni nlwĩ'ì ñjəm

¹² Mè tswè nì ìnnù jĩ ghà'atè a nswon a mbo bù, la kaa mè aa wa'à ñwà'ànə a nì paper nì ink, mè wà'atə mə bon mè yĩ mbàŋnè ñzi nyə ghuu bĩ'inè ghaànè nì ñtsù. Ma mùu ajàŋ tá nìdorè nì'inè tá nì luu.

¹³ Bɔɔ bi mumaà ghùù yĩ màŋgyè wa yĩ mə Nwĩ à tsò'ò aa, bi too àtsà'atè a mbo bù.

Aṅwà'ànè JON yïi a ywe'e ji tarə aà

NJI'INNŪ AṆWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yū aa a le ṅṅwà'ànə Jon ñdii ñdânwĩ yïi mə à le ṅki ṅwa'anə 2 Jon aà. A le ṅṅwà'ànə aa a mbò ñsùkà'á yĩ Gaius. A le ṅṅwà'ànə a ntsisə innū jii mə i le mfè'è ñlon ṅgǎṅswon ntoo yĩ ñsiginè jii i le si təə ṅkarə ndi'i nĩ ànnū Nwĩ a ṅghotə jii mə i le ntswe a idigə idigə aà. Bè tsi'ĩ tsò ma bù, bìKrisèn le ntswe nĩ ṅkwèrə waa a mĩla'a bo, i kii ki kwetə a waa (6-8). La Diotrefes, ñtsyàsə yïi mə à le ntswe maa ṅghotə aa, à le ntuu ṅkwèrə waa, mfi'isə nĩ bìKrisèn bii mə bi kwèrə nĩ waa laa a ṅghotə. Ma yū a ḡhìrə mə tá Jon à ṅwa'anə a mbo ñsùkà'á yĩ Gaius mə tá à ka ṅkwetə ṅgǎntoo Nwĩ ma jú jii mə i fà'à ñlon aa ṅkwĩtu Kristo aà (9-11). Jon a swon mə yumbon yu ka zi lèntə annū Diotrefes yïi mə a tuu ada'á yi, mfa nĩ ṅḡi' i a mĩm ḡhòtə aà (10).

Aṅwà'ànè ma yū a dī'i ni mə a bon ṅki mbə annū yĩ tinsə a ṅkwetə bə bii mə bi ḡhèe ntoò Nwĩ aà. A ku'unə mə bǎṅghotə bitsim ka ṅkwetə a nsèensə ntoo yĩ ñsiginè. Nū yïi mə a fa njoo ṅkwetə nĩ ṅgǎntoo ḡhu aa, bo kii mfa'a aa bo bì ṅgǎntoo mà jyá, mbə aa ṅgǎṅakòrə jyaa (7-8).

Bì yatə aṅwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'innū aṅwà'ànè yuà 1-4
2. Jon a beentə Gaius 5-8
3. Jon à fà àfirə Diotrefes 9-10
4. Jon à beentə Demetrius 11-12
5. Innū jii mə Jon à le nswon a nłwĩ'isə aà 13-15

Atsà'atə

¹ Aṅwà'ànè yū a lo aa a mbo mə ñdii ñdânwĩ, ṅḡhèe ni a mbo ñsùkà'á ḡhà, Gaius yïi mə mə kón tsi'ĩ annū nĩṅkonə aà.

² Nsùkà'á ḡhà, mə tsà'atə Nwĩ mə tá innū tsim i ka ṅḡhèe i siginè a mbo wò tá ò ki ṅka ntinsə; ñlon mə mə zi mə ñtìi ḡho i tswé ñtìi.

³ Mə kì nǎṅsə doritə a nyu'u a mbo bilim bĩ'inè bĩ mo'c bii mə bi kì zi nswon ajàn yïi mə o nǎṅsə ntswe nĩ ñtswèntìi yò i yonè nì mǎṅji Nwĩ yĩ ànnū nĩṅkón a ajàn yïi mə o gaansə mitìi mo nyonə nĩ ànnū nĩṅkonə aà. ⁴ Kaa annū tsu sè ḡhu tswé mə mbə a ḡhìrə mə tswe nì ñdore ntsyàtə nĩi mə mə tswe ni nu a nyu'u mə bɔɔ ba yonə annū nĩṅkonə aà.

Jon à bũntə Gaius

⁵ Nsùkà'á ḡhà, wa o nǎṅsə mfa'a nĩ ñtìi ḡhò tsim a ajàn yïi mə o fà'a a mbo bilim bĩ'inè, ka mə bo bə aa bĩḡi aà. ⁶ Aa bo bii mə bi ke'ənə àkòṅnè yïi mə ò dī'i a mbo bo aa a nsĩ ṅḡhòtə. A ku'unə mə tá ò ḡhèe nĩ mbĩi ṅkwetə waa, mfa njoo jii mə bo lòò a ṅḡhèe nì mbĩi nĩ àkòrə nitəə yaa a ni mǎṅji yïi mə à kù'unə a mĩm àfà'à Nwĩ aà. ⁷ Nlon mə

bi ghèè a nighaa mà nû aa a nlon̄ ikum Kristo, kaa wa'à bii mē mbə bo kwērə ayòò tsu a mbo bitibii Nwí. ⁸ Maa ajàn, a ku'unè mē tá b'i'inè ka ñkwetə jàn̄ bə ma bú tá kii bə bə bí m'ò a titi bo ma mùu múm afà'a annù n̄ñkon̄ aa.

Diotrephes bo Demetrius

⁹ Mē ñwà'ànè mē annù yí m'ò a mbô ñghòtê; lá Dotrephes, yii mē a kòñè aa tsi'i ñka ntəə a mbii, ñlɔɔ naa mē bi ka ñkwērə aa tsi'i a mbo yu aa, a tsa'a annù yii mē mē ñwà'ànə aa. ¹⁰ Ma mùu ajàn, nòò yii mē mē aa zĩ aa, mē aa fi'isə innù ma jũ mē a ghìrè aa, ñtswɛɛ n̄ ìbǎñnənnù ñkii ñghaa n̄ ìbi atu mē. Kaa ma juù innù mē à ghìrè aa kaa i wa'à ghu mbo kù'ù, a kii ntuu n̄ ñkwērə bilim bi'inè a nda yu, ñkii ñkin̄ə n̄ bə bii mē bi lɔɔ ñkwērə n̄ waa a nda bo aa, mfi'isə n̄ waa a múm ñghòtê.

¹¹ Ìkà'á já, n̄ tsuu innù j̄i bi k̄i ñè'èsə, m̄bañnə ñka ññe'esə bə ìnnù j̄i sigìnə. Nù yii mē a ghìrə innù j̄i sigìnə aa, à lò aa a mbo Nwí; ñù yii mē a ghìrə ìbi aa, kaa à lɛè ñki'ì a Nwí yê. ¹² Lá ñghɛɛ n̄ ñgaa Demetrius, bə bit̄sim bi beentə annù yi, annù n̄ñkon̄ yii mē a ghìrè aa a k̄i m̄fɛ'ɛ nlaa; b̄i'ì b̄im̄bɔñ, b̄i'ì k̄i m̄beentə annù yi ñlon̄ mē n̄ zi mē annù yii mē b̄i'ì swon̄ aa à n̄ annù n̄ñkon̄ə.

Atsà'atə n̄lwí'isə

¹³ Mē k̄i tswe n̄ ìnnù j̄i ghà'atə a ññwà'ànə a mbo wò, la kaa wa'à kòñ mē mē ñwà'ànə n̄ ñkòñəñwà'ànə. ¹⁴ Mē yè'ətə a ñwàn̄sə n̄zi yə ghò tá tá s̄i ghaa innù j̄i ghà'atə n̄ ñsi n̄ ñs̄i.

¹⁵ Tá Nwí à b̄orisə ghò. Ìkà'á j̄i'ò tsim i tsà'atə noò. K̄i ntsà'atə ìkà'á j̄i'ò tsim fyaa yí m'ò'ò yí m'ò'ò.

Aḡwà'ànè JUDE

NJI'INNŪ AḡWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànə yū aa a le ḡwà'ànə Jude mu mà bì Jems (1), ma la a bə mə à ni muma bì Mmà'ambī Yesu (Mk. 6.3, Mt. 13.55) a mbo bìKrisen a idigə idigə. Jude à le nghə mə yu ḡwà'ànə nlon aa annū ajən mə Nwī à nyweensə waa bo aà, mbaḡnə ntigə ḡwà'anə nlon innū ibāḡnənnū jii mə à le nyu'u mə ḡḡḡndi'innū mbwe'esə i le si dī'i ni a mbo bɔɔ bi Kristo aà (3-4).

ḡḡḡndi'innū mbwe'esə jii mə i le si dī'i nī innū bìGnostics aa, i le si buùrè nī ibòḡ Nwī nī innū atsùùrè, n̄tuu nī annū Mmà'ambī Kristo (4), n̄tuu nī bitsyàsə bii mə bi tswə nī àdà'à a atu bo aa, m̄bəḡitə nī idà'à jii i tswə a aburə aà (8). ḡḡḡmbwe'esə ma jū kaa i le ḡwà'à nī Azwī Nwī tswé, n̄zi nī àyàtə a ḡḡhotə (19). Bo le si swonə ni mə innū atsùùrè bo bì m̄buu innū jī swèrə jii mə bo le si ḡhìrə a n̄yānu aa kaa mbə wa'ă n̄tswənti bə bo bì Nwī yii mə a yweensə waa nī ibòḡ yī aa kwensə. Ma mùu ajən bo tigə ndi'i nī innū ajirə bo bì àtsùùrə yaa ya a mbo bə.

Jude a tigə naḡsə wa'asə bɔɔ bi Kristo n̄lon innū ma jū n̄swonə ni mə Nwī à t'è m̄ n̄tsərə isa'a ḡḡḡmbù'u innū jī bi mà jū, i yī niḡ n̄jo a nu bo tsò mə à le nsa'a baḡḡel bo Sodom ni Gomorrah, n̄ta ḡḡi'i a nu bo aà (6-7). Jude a tigə ḡḡḡ nī m̄bī n̄di'itə bɔɔ bi Kristo mə tâ bo ka ḡkwe ni a m̄m̄ àb̄iintii yii mə a laa aa, n̄tsa'atə nī Nwī a m̄m̄ Azwī (20). A n̄jīm Kristo, m̄bə Nwī a tse bə waa mə tâ bo tsuu l̄ wò, i l̄èè waa ti àl'ò i ywe'e noò yii mə bo aa yī zī təə a nsi yu yumbòḡ aà (24-25).

Bì yatə aḡwà'ànə yū aa laà:

1. Nji'innū aḡwà'ànə yuà 1-2
2. M̄ḡh̄r̄inè m̄i innū m̄i ḡḡḡndi'innū mbwe'esə, innū jii mə bi dī'i aa, nī ḡḡi'i yii i ka yī kuu a nu bo aà 3-16
3. Adi'itə mə tâ bɔɔ bi Kristo lwi'i a m̄m̄ àb̄iintii 17-23
4. Aḡha'asə a mbo Nwī 24-25

Aḡsà'atə

¹ Aḡwà'ànə yū a lo aa a mbo mə Jude, ḡḡḡn̄fà'a Yesu Kristo, mu ma bi Jems, ḡḡḡ nī a mbo bə bii mə bi twòḡ waa, bo tswé a m̄m̄ àkòḡḡ Nwīḡḡḡ Tà, Yesu Kristo a tigə n̄lentə nī waa aà. ² Tā ḡko m̄l̄ḡḡnè nī m̄bɔɔnə, nī àkòḡḡ Nwī tâ tswə a mbo bù ḡḡha'atə ḡḡḡ nī m̄bī.

Bìdī'i binnū bi mbwe'esə

³ B̄l̄īm ba bii mə kòḡḡ ḡhuu aa, àjən yii mə mə ḡaansə mit̄i ma mə ḡwà'ànə aḡwà'ànə yī m̄ɔ'ɔ a mbo bù m̄bi'i annū ajən yii mə Nwī à yweensə yī inè bitsim aa, n̄t̄i ḡha i tintə ḡha mə m̄ ḡwà'anə a yulà annū a mbo bù, n̄d̄iintə ḡhuu mə nī ka nto fikòrè n̄lon annū àb̄iintii yii mə Nwīḡḡḡ à fà mə a mbo bə bi ḡḡaa yī m̄fùùrè m̄ḡsə aà. ⁴ Nlon mə bə bī m̄ɔ'ɔ bi ḡè'esə m̄ ḡkuu a titi bù m̄bə bə bii mə Nwīḡḡḡ à

leè nte'ε ntsərə isa'à waa nloginə a ngu'u mə bo nı ıgǎnjo, mbə bñti bo'ò Nwı, mə bi twensə ibòŋ Nwı ıghensə a ni itsuure innu, ntuu Taà yi'inə Mmə'àmbı Yesu Kristo mə à ni tsi'i yu mē mē aà.

⁵ Mə lòò mə mə wa'atə a mbo bù, ka mə nı zi innu ma jı tsım ñlwi'i ghu mum aa, mə Mmə'àmbı yıi mə à le nyweensə bə a ala'a Egipto aa, à ti mē ti bə a nım aa, a kı mbu mbwesə bə a titıi bo bıi mə kaa bı le nwa'a ntiı waa ghu nu niŋə. ⁶ Baangel bya bıi mə kaa bı le nki'i ibwarə jyaa tswa, mbanənə mmà'atə adigə yıi mə a le nkù'unə a mbo bo a nanşə ntswe ghu aa, à kòo waa nı atsənə ti mē, a mım àtaa yı fi ya, i yı ywe'e wa njwı ntsò'òtə mısə'a yı ıwè yá. ⁷ Tsó àjanə mə Sodom bo Gomorrah nı itoo jii mə i le ntswe nkarisə waa, bo le nlòginə ıka nğhirə innu ajirə, nniŋ nı yàà a nı innu nlwà'a jii mə kaa mbə nı mısòŋ a wa'à ghirə aa, Nwı à le niŋ njo a nu bo a ajanə mə à le ntòò waa ni mo'ò ti mē, a nwa'àsə bə ghu.

⁸ A ki mbə nğıŋŋı mə bə ma bú yə innu jı mo'ò a njèè, jii mə i ghirə mə tá bo ka nwo nı innu ni mibıi mi nú myaa, ntsa'a ni àdà'a Mmə'àmbı, mbəgıtə nı bāburə bya bıi mə bi tswə ni nıgha'a nı nğwèenə aà ⁹ A le mfòò tsi'i atu baangel Michael, nòò yıi à le si to bo Devil, nyonə bo yu nlon aku Mose aa, kaa à le nwa'à ada'a nı atú yı logə a niŋ njò ghu nu a ni mıghàà mi mbəgıtə, à le mbənə nswonə mə, "Tà Mmə'àmbı à wenə ghó." ¹⁰ Lá bə ma bú bənə mbəgıtə nı innu tsım jii mə kaa atú yaa à si ghu laa aà, innu jii mə bo zi nı atú yaa tsi'i tsó nàa nğèè jii i si ni mıtsyè tswé aa, ma jı a bə innu jii i ta nğı'i a a nu bo aà. ¹¹ Nğı'i yı nswèrè i tswə a nu bo! Nlon mə bo yònə aa a mánji Cain, nme'e ibıinú waa nlon annu njoo, nğhirə afansənnu tsi'i tsó ajanə mə Balam à le nğhirə nkwo a mım atıtu Korah aà. ¹² Bə ma bú à nı ìl'ò jı bı ñta nı nğı'i a nı mıji mi akòŋnə muu a ajanə mə bo yı mboonsə nı ghuu a noò yıi ni ji a mım nğhòtə aa, nji kaa wa'à nı atu burə ndrə nı dırè. Bo ləntə aa tsi'i annu yaa, bo bə aa tsi'i tsó mbà'à yıi mə afısə a tii nğhε ni yu la kaa i wa'à nı mbən zı. Bo bə aa tsi'i tsó itı jii mə kaa i si mıntà koonə a noò nkòonə mıntà a noò nıtsyábèè, mbə tsi'i tsó itı jii mə bi dwu ni mıngən i burə nkwo mme. ¹³ Bo bə aa tsi'i tsó ikənə nki miyaa mıtşə'ə jii mə afısə a tii nğhε ntii mbi, innu jyaa jya mə bi ghirə ti ndrətə aa, i tigə nkò'ò mfe'ε tsi'i tsó ıjwò'ò. Bo bə aa tsi'i tsó mınjòn mii mi tsınə nkarə, Nwı a ləè adigə ya mə a fi nğhèè ñlwi'isə aa a mbo bo niŋkonə.

¹⁴ Aa bə ma bú mə Enoch, yıi mə à le yònə a nım Adam miwaa mi nto'o, à le nswon mbon tá à fe'ε nloginə a ngu'u mbi'i nğaa yàà mə, "Yə nı Mmə'àmbı, à ka yı zi nı ñnòò bə bi ntsu'u ntsu'ù bıi mə bi laa aà. ¹⁵ A zı aa a nsa'a nı ntsım, i niŋ njo a nu nı ntsım yıi mə a ghirə innu ti bo'ò Nwı, bo bı nı ntsım yıi mə a ghàà mıghàà mı swèrə nswèrə mii mə nğǎnğhirə innu jı bi, bı ti bo'ò Nwı bi ghàà nlon nğaa yı aà." ¹⁶ Bə ma bú à ni bə bıi bi nwurikə aa tsi'i nwurikə a nğon bınòò bitsımə. Mfirə ni bə bı mo'ò, nyonə nı innu jii nıyánú jyaa yə'ətə aa, nğhaa ni mıghàà mi kıntərə si'i si'i, ñlə'ə nı bə mə bi tswə nı innu jii mə bo lòò aà.

¹⁷ Lá, bù, bilım ba bıi mə mē kònə aa, tá nı wa'atə annu ya mə nğǎntoo Mmə'àmbı yı'i Yesu Kristo le nswon a mbıi aà. ¹⁸ Bo le nswon mə, "A ka yı bə wa njwı ñlwi'ınım tá bə yi ntigə nıwye bə, bə bıi mə

bi ka yĩ ki yõŋ innù ti bo'ò Nwĩ jĩi mæ nɔyãnú yàà ì yè'ètè aà.”¹⁹ Aa bè bya mæ bi zĩ nĩ ànnũ ayàtè a titĩi bè aa, mbæ bê bi mbi bù bĩi Azwĩ Nwĩ a boŋæ a mbo bo aà.²⁰ Lâ, ñghεε ni bù, bilĩm ba bĩi mæ mè kòŋ aa, ta ni ka mbɔɔ nĩ ghuu, ñkwe ñkɔ'ɔ a múm àbiintĩi ya yĩi mæ a naŋsæ nlaa maŋsæ aà. Ka ntsà'atè nĩ Nwĩ a múm Azwĩ Nwĩ.²¹ Nĩ lèæ ibĩinũ ghuu a múm àkòŋnè Nwĩ, ñka nyu'utè nĩ ñko mìlĩŋnè Mmà'àmbĩ yĩ'inè Yesu Kristo, mæ à ka yĩ fa ntswéntĩi yĩi ì lwĩ'i nĩkoŋ aa a mbo bĩ'inè.²² Nĩ ka ñko mìlĩŋnè bè bĩi mæ bi ligìtè aà.²³ Nĩ ka nyweense bí mɔ'ɔ a ajàŋæ ni swùŋè nĩ waa mfi'isè ni a mum mɔ'ɔ; ñdi'i nĩ ñko mìlĩŋnè ni nĩbo'ò a mbo bè bi mɔ'ò, lâ tâ ni baa itsè'ê jyaa jya jĩi mæ bi siŋ ni ìnnũ nɔyãnu jĩi bi yè'ètè aà.

Atsà'atè Nwĩ a agha'asè

²⁴ Tsĩtsòŋ a mbo yu wa yĩi mæ mbæ a tswâ ghuu mæ ni wa'à wò, mæ yu zĩ ni bù tí àlò'ò, ni nìdoræ, a mum nìgha'à ni nĩi ni ñwèenè aa,²⁵ a mbo Nwĩŋgòŋ yũyigè, Ñgànywèensè yĩ'inè, ñtsya a ñjĩm Yesu Kristo Mmà'àmbĩ yĩ'inè, tâ nìgha'a nĩ wè, ni nìfò ní wè, ni mìtĩ, ni mìdà'a, tâ mì tswe ghu mbo ñlògĩnæ a ñgu'u, ñki ntswe ghu mbo tsĩtsòŋ, ñlwi'i nĩŋkoŋè. Amen.

Aṅwà'ànə INNŪ NLWĪ'INJĪM

NJĪ'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànə yū aa a le ḡwà'ànə Jɔn, ḡḡṅntoo Kristo, mu Zebedee. Jɔn à le ntswe aa a kīṅki Patmos tsó ḡḡṅṅatsaṅ nloṅ mə à le si swonə nī ṅtoo yī ṅsigīnə ṅloṅ Yesu Kristo aà (1.9). Aa noð yīi mə à le nyu'u innū jii mə i tswe fāa mūm aṅwà'ànə ḡḡwa'anə aà. A le ḡwà'ànə aa a mbo ḡḡhotə jii mə i le ntswe a mbù'u Asia aà (1.4,11), ni a mbo bìKrisèn bitsim bìi mə bi le si tso'ɔ nī àkòrə yaa a nī idigə jii mə baRoma le si bu'utə aà.

Kaisa à le nlòḡinə ḡka ntso'ɔ nī àkòrə bìKrisèn bìi mə bi le ntuu a mmii yi aà. A le si twoṅə nii yumbəṅ ni “Augustus”, “ṅḡṅyweənsə bə,” ṅtwoṅ ntwoṅə nii ni “Nwī.” A le ḡḡhìrə bi bɔɔ mīṅkobə mi a nī ṅbù'u idigə jii mə à le si bu'utə aa tsi'ī tsim, ṅswonə ni mə tá bə bitsim ka ntɔɔ nī ṅjoo mmà'à nii ghu, a ndī'i mə bo yu'unə nii. La bɔɔ bi Kristo le ntuu a mmii mīṅkobə ma mū, ṅloṅ mə bo le mbii mə bo tswe nī Nwī aa tsi'ī yī mɔ'ɔtə, ḡki ntswe aa tsi'ī nī Mmà'ambi yī mɔ'ɔtə. Ma mùu ajāṅ bi le si tigə ntswatə nī waa niṅə ni a atsaṅ, ḡkwērə nī ṅjoð jyaa, ṅdī nī ḡḡi' i a nu bo tsi'ī a mbuu mbuù. Jɔn a tigə ḡḡwa'anə aṅwà'ànə yū a nlə'ətə mīntīi myaa i kīi dīntə waa. Nswonə ni a mbo bo mə Kristo à ni Mmà'ambī, Nwī a bə 'Mbu'utə mbī yīi mə à ka yī gha'a ibi bo bì idà'à, ni midà'à mītsim a nsyə kə aburə, i ta ḡḡi' i a nu bo. Nswonə ni mə tá bɔɔ bi Kristo bì taṅntīi, mbii ḡḡi' i ḡḡhēe nlwī'isə, ṅloṅ mə Mmà'ambī à ka waṅsə zī i yàrə ḡḡu'u yàà.

Jɔn à swōṅ mə aṅwà'ànə yū à nī innū jii mə Yesu Kristo à le mfi'isə ndī'i, a bə innū jii mə Nwī à le mfa ghu mbo mə tá à dī'i a mbò ḡḡṅḡfà'á jii, a bə innū jii mə “i ka wāṅsə fē'è.” (1.1). Nwī à le ntoo aa angel yī mə tá à dī'i innū ma jū ghu mbó (1.1; 22.16). Ma mùu ajāṅ aṅwà'ànə ma yū à nī ṅtoð Nwī (1.3; 22.7,10,18,19). A bə ànnū yīi mə Nwī a wa'asə ni bə bìi mə bi fi'itə kə ḡki ḡku'usə annū ghu aà (22.18,19). Ka mə Jɔn à swōṅ mə aṅwà'ànə yū a dī'i innū jii mə i ka wāṅsə fē'è aa, a ḡhàà ṅswonə aa innū jii i ka yī fē'è, innū jii ḡhà'atə, a noð ṅjīm, a noð yīi mbi yū i ka yī lwī'i tá Mmà'ambi a tigə mbu'utə mbī ṅtsimə aà. A bə ṅjī'ī ànnū yīi mə ḡkùmə aṅwà'ànə ma yū à nī “Innū Nlwī'injīm” aà.

'Mbuu aṅwà'ànə ma yū, à ni aṅwà'ànə yīi mə (a bə tsó) bi fūrə innū jii mə bi le mbòòntə, i tswe a alò'òsə aa, ṅdī'i a mbo bə. ṅkùm yi a ni nìḡhàà nī baEglisi, i bə aa “Revelation”, i yī nìḡhàà ni baGrikia i bə “apocalypse,” ṅjī'ī yī i bə “m'fūrə”, kə “ṅdī'ī”. Ka mə à nī innū jii mə bi dī'i mə bì yə aa, innū jii mə bi ḡwà'ànə aa bo bì mánjī yīi mə bi ḡwa'anə ghu aa, a kī ṅmburə aa ki tswe tsi'ī a atu yu. Bi lógə aa ilənsə ṅdī'i nī innū jii mɔ'ɔ ghu, jii mɔ'ɔ i tswe nī ḡlìləṅə, bi yə nī innū jii i swerə ntsyànə aà. Ma yū a burə ka ki lòð ni mə bì tɔ'ɔtə innū jii ḡhà'atə ghu. Bə bə tē'è ki tɔ'ɔtə bə mə akə boṅ a ku'unə mə tá bì zi mə, aṅwà'ànə ma yū a le ḡkwətə bìKrisèn bìi mə bi le si yə ḡḡi' i aà. Bi le ḡwà'ànə a mbii mbīi aa a mbo bo, a ḡḡhìrə mə tá bo ka mbe nī ànnū yīi mə Mmà'à à le ḡkà'à a mbo bo aà (2.11,17,26,27; 3.5,11,12,21).

Jón à ɛ nswon a laa mə innù jii mə i tswe fàa nî ànjwà'ànə aa i ka wàņsə fɛ'è, ñghirə mə bi ka nyu'utə nî 'Mmmà'à mbî. Ka mə Kristo kaa à burə tì bii aa, kaa a sî ghirə mə tâ bə bi bî li'inə mə nòò ñzî yî à tìgə a abó.

Kristo à ni yu yii mə ànjwà'ànə ma yú a logə nte'ɛ mbii, ñdi'i ñú yii mə à ni ghu aa. A ni Mú 'Mbînjərə wa, “fi tsi'í tsó bî ɛɛ ñwa” (5.6), lá mbə Akamantsò yii mə à kɔ'ɔ ləŋə ñghɛɛ ni mmà'a ntsyà i kî tìgə bu'utə, ìkũm yi i bə “Nìghàà ni Nwí” mbə “'Mfò bífò,” ni “Mmà'àmbî bimmà'àmbî” (19.11-16).

Bi yatə ànjwà'ànə yú aa laà:

1. Nji'innù ànjwà'ànə yuà 1.1-8
2. Njèè tə tə yî ñlògìnə, ni ñnjwà'ànə ñghotə jya ji sàmbaa 1.9—3.22
3. Nìbu'u ni ànjwà'ànə nya ni ìwenə ale jya ji sàmbaa 4.1—8.1
4. Ntàn jya ji sàmbaa 8.2—11.19
5. Ndéfò wa ni ñnàà mitsə'ə jya ji baà 12.1-13.18
6. Njèè tə tə jî mɔ'ɔ 14.1—15.8
7. Ìkan alwintəŋə Nwí jya ji sàmbaa 16.1-21
8. Ajàn mə Babylon à ɛ ñwò aa, bo bî àjàn mə bi ɛ ñgha'a naà mitsə'ə ya, ni ñgàŋntoò mbwe'esə wa, ni Devil aa 17.1—20.10
9. Ntsò'òtə mîsa'à nòò ñłwí'ínjím 20.11-15
10. Aburə yî fii, ni nsyɛ yî mfi, ni Yerusalem yî mfi wá 21.11—22.5
12. Innù jii mə Jón à ɛ nswon a nłwí'isə aa 22.6-21

Mìghàà mi ñlògìnə

¹ Ànjwà'ànə yú a swon aa innù jî lèèntə jii mə Yesu Kristo à ɛ mfi'isə ñdi'i, a bə innù jii mə Nwí à ɛ mfa ghu mbo mə tâ à di'i a mbó ñgàŋfà'á jî, a bə innù jii mə i tswe ni wàņsə mfɛ'è aa. Kristo à ɛ ntoo angel yî a yî ñdi'i innù ma jû a mbo ñgàŋfà'á yî Jón. ² Jón, tsó ayəfə, à ɛ nswon ñgòŋ innù tsim jii à ɛ nyə aa, innù ma jû i swonə aa annù ñlon ñìghàà ni Nwí bo bî ànnù ññkəŋ ya yii Yesu Kristo à ɛ si kè'ènə aa. ³ Mbɔɔnə a mbo ñú yii mə a twon ñìghàà ni Nwí ma nú a mbo bə aa, mbɔɔnə i kî ñtswe a mbo bə bii bi yu'u ntoo ma yú ñghirə nî ànnù yii mə ni swon aa ñlon mə nòò à tìgə a abó.

Jón a tsà'atə ñghotə jya ji sàmbaa a ala'a Asia

⁴ Aa mə Jón mə mə too ànjwà'ànə yú a mbó ñghòtə jya ji sàmbaa a ala'a Asia:

Ìbòŋ Nwí i tswe a mbo bù nî mbɔɔnə ya mə i lò a mbo yu wa yii mə à tswe, yii à ɛ ntswe, mə à ka yî kii bú zî aa, nlo a mbo izwí jya ji sàmbaa jii i tswe a nsi àbərə Nwí aa, ⁵ ñki nlo aa mbo Yesu Kristo yii à ni ayəfə yi annù ññkəŋ, tsi'í yu wa yii à ɛ ntsya mbii ñyweenə ni nìwo, ñtìgə nsa'a ni bífò bi tsim fàa mbi aa.

Tsó mə Yesu kòŋə yí'inə, à ɛɛ ñki ñkətə mîŋkírə mi innù jî bî jì'inə a nu bî'inə nî àləə nú yi, ⁶ ñghirə bî'inə tìgə bîsa'a bi ala'a bî'inə nìbò mbə ñgàŋmà'a Nwí jii mə i fà'a a mbo Nwíŋgòŋ Taà yî aa, tâ ñìgha'a tswe ghu mbo bo àdà'a mbu'utə bə ñłwí'i ññkəŋə. Amen.

⁷ Nî zî àkə, wá à ka yî zî aa a múm mbà'à, tâ mi'i mî tsim yə yi, tâ bə bî tsim bii bi ɛ nsò yi aa bî yə yi; tâ ñgwè'è mu ñú ntsim fàa nsyɛ i

tigə nyə'ə ndərə nĩ àkii yaa nlon annũ yii bi le nghirə ghu nu aà. A bə lá. Amen.

⁸ Mmà'ambĩ Nwĩngɔŋ à swɔŋ mə, “Mè ni Alpha ñki mbə Omega,” mə tswə, mə le ntswe, i yĩ kii bú zĩ, mbə Mbu'utəmbĩ.

Ajàŋə Jɔn à le nyə Kristo a nĩ ñjèè təə təə aà

⁹ Aa mə, mumaà ghùu Jɔn, yii, a mum Yesu, mə yə ŋgĩ'i tsɔ̀ bù ñki ntswe a múm annũ nifɔ̀ Nwĩ tsɔ̀ bù aa, ñkii mbii nĩ ñgĩ'i nĩ àtəŋəntii aà. Bi le nlògə gha nghèè ñləə a kĩŋkĩ Patmos ñlon mə mə le si swonə ñghàà ni Nwĩ bo bi annũ ñĩŋkon yə yii Yesu à le ŋkè'ənə aà. ¹⁰ Mè le ntswe a múm Azwĩ wa njwĩ Mmà'ambĩ, ñyu'u ñjĩ a ñjĩm mə i ghaà ñtĩ ñtɔŋə tsi'ĩ tsɔ̀ ñtəŋə. ¹¹ Nswon mə, “Nwà'anə annũ yii mə ɔ̀ yə aa a múm àŋwà'anə, ñtoo a mbó ñghòtə jya ji sàmbaa, a mbo Efeso, ni Smyrna, ni Pergamum ni Thyatira, ni Sardis ni Philadelphia, ni Laodicea.”

¹² Mè le ñkarikə a gha mə mə yə ñú wa mə à le si ghàà a mbo mə aa, mə kàrə mə gha aa nyə itetə bílám jii bi le nnaŋsə ni gold aa ji sàmbaa, ¹³ ñyè ñú yĩ mo'ɔ̀ a təə wa a titii itetə bílám mbə tsɔ̀ Mu Nù, ñwɛ'ɛ àdàŋə atsə'ə, ñki ñwɛ'ɛ ikò gold a ibii yu; ¹⁴ àtú yi bo bi ñnɔŋtú ji fu'u buu tsɔ̀ ñkikurə mǎghum, Kə ibàrəburə; mi'ĩ mi khĩ tsi'ĩ tsɔ̀ ñlwà mo'ɔ̀, ¹⁵ mĩkòrə mi bə tsɔ̀ àbwɛɛ yii bi nàŋsə mə ñtɔɔ̀ nsi'ĩ a ni ñikəntə ni aláà a bāŋ, ñjĩ yĩ i jwu'u tsɔ̀ mĩŋkĩ mĩ ghà'atə; ¹⁶ mĩŋjɔŋ mi sàmbaa le ntswe ghu múm abo yĩ mà'à, munwi ñtsɔ̀ yii a itsə'ə mbèè tsimə aa a fe'è ghu ntsu; ñsĩ yi i tã tsɔ̀ nòò ñtii asĩ'ìnə.

¹⁷ Mè yə mə yi aa, ŋwo ghu mĩkòrə tsɔ̀ akwo ñú. A nòŋsə àbò yi yĩ mà'à a nu mə, ñswon mə, “Tsee ki bo'ɔ̀, mə ni ñtsyambii ñki mbə ñlwĩ'injĩm, ¹⁸ mbə mə yii mə tswə ñtii aà; mə le ñkwɔ, lá yə, mə tswé ñtii i yĩ lwĩ'ĩ ñĩkonə, mə ki ntswe ni bĩkey bi niwo bo bi bii mə bi ña'a ntsübù'u ala'a bĩku bi bə. ¹⁹ Tsĩtsɔŋ, ñwà'anə innũ jii o yə aa, jii i tswə ghu aa, bo bi jii i ka boŋ zĩ aà. ²⁰ A ñghèə a nĩ annũ yii mə a tswə alò'òsə ñlon mĩŋjɔŋ mú mi sàmbaa mii ɔ̀ yə a múm abo mə yĩ mà'à aa, ni itetə lám gold jya ji sàmbaa, mĩjɔŋ mú mi sàmbaa bə aa baangel bi ñghotə jya ji sàmbaa, itetə lám gold jya ji sàmbaa, i bāŋnə mbə aa ñghòtə jya ji sàmbaa.

2

Ñtoo yii i le ñghèə a mbó ñghòtə a ala'a Ephesus aà

¹ “Nwà'anə a mbo angel ñghòtə bəEphesus mə:

“Aa annũ yii mə yu wa yii mə à tũgítə mĩŋjɔŋ mya mi sàmbaa a múm abo yo yĩ mà'à, ñkarə ni a titii itetə bílám bi gold jya ji sàmbaa mə a swonə aa a yuà mə.

² “Mè zĩ ifà'à ghuu, àjàŋə mə ni nwùgə nú yùu, ni àjàŋə ni bii ŋgĩ'i nĩ àtəŋəntii aa, bo bi àjàŋə kaa ni si kɔŋ nyə bə bii mə bi ghìrə ibi aa, lá ni bāŋnə mə ñywe'etə ijàn bə jya mə i twon ibiñnú waa ni ñgǎŋntoo Kristo, kaa ñkĩ'ĩ bu bə aa, ñyə mə bo ni ñgǎŋmbwe'esə.

³ Mè zi mə ñĩ bii ŋgĩ'i nĩ àtəŋəntii, ñkii nte'ɛ ñkɔŋə nĩ ñyə waa aa nlon ñkwitú ñkúm ghá; kaa ni burə tĩ kĩ ñkaa. ⁴ Lá mə fa ifirə ghuu mə ñĩ me'è mə akòŋnə yə yii mə ñĩ le ntswe ni yu a mbii aà. ⁵ Tã ñĩ tigə ñwa'atə lá àjàŋ yii mə ñĩ le mbə mboŋ wò aa, mbu mbəŋkə ghuu ñka mfa'a nĩ ifà'à yii ñĩ le ñka mfa'a a mbii aà. A tsuu la bə

bonj mē aa zī a mbo bù, i lògē itetē bīlām juu jya lò'òsē mē mbē nī tsuu ghuu bēŋkē. ⁶ Lā mē zi mē nī ghīrē yuà ànnù a ku'ùnē: Nī bàa mīfà'à mī baNikolatan mīi mē kī mbàà aà. ⁷ Nù yīi à tswe nī itòŋnē aa tā à yu'u annù yīi mē Azwī Nwī a swonj a mbō ŋghòtē jyā aà. A mbo nù yīi mē à mà'a ntsyā aa, mē aa fa adà'a mē tā à jī mīntā mīi mē lò nī àtī ntswēntīi ya yīi mē a tswe a mūm paradiso Nwī aà.

Ntoo yīi i le ŋghēē a mbo Smyrna aà

⁸ “A mbo angel ŋghòtē Smyrna, ŋwà'ànē mē,

“Aà ànnù yīi mē a lo a mbo yu wa yīi mē à nī ntsyāmbūi ŋkī mbē nlwí'Injím aà, mbē yu wa yīi mē à le ŋkwo ŋkī mbu mbīi fu ntswe ntīi aa a yulà:

⁹ “Mē zī ŋgī'i jīi mē i kuu a nu bù aa, ŋkī nzi annū afumō yuu (lā nī nī ŋgāŋafū'ù). Mē kī nzi ajāŋ yīi mē bē bya mē bī swonj nī mē bo nī bàYuda kaa wa'à bu bē aa bī ta ŋgī'i a ikum bù aà, lā bo baŋnē mbē aa ŋgāŋndāŋghòtē Satan. ¹⁰ Nī tsuu kī mō'ò ŋgī'i yīi i zī a ŋkuu a nu bù aa bē. Wa Devil à ka mà'à ghuu bī mō'ò a ndātsarjē, mē tā bī ywe'etē ghuu, ajāŋ mē nāa yē ŋgī'i ghu a atū ŋjwi jī nighum. Mbē tē'ē mbē bē mē nāa yē ŋgī'i i kwo, nī gheē nī mbīi ŋka mfa'a a mbo mē nī ntīi ghuu tsīm bonj mē aa fa atsē'etu nifō ntswēntīi a mbo bù. ¹¹ Nù yīi mē à tswe nī itòŋnē aa tā à yu'u annù yīi mē Azwī Nwī a swonj a mbō ŋghòtē jyā aà. Nù yīi mē à mà'a ntsyā aa kaa nīwo nīi mē mī ywe'e mī mbaa kaa mē aa yī wa'à yī ləənsē.

Ntoo yīi mē i ghēē a mbo Pergamum aà

¹² “A mbo Angel ŋghòtē Pergamum, ŋwà'ànē mē,

“Aà ànnù yīi mē a lo a mbo nù wa yīi mē à tswe nī munwī ntsò mbēē ntsīm wa yīi a tsə'ə aà: ¹³ Wa mē zi adīgē yīi mē nī tswe ghu aà, wa adīgē mē abērē Satan a tēə ghu aà, nī tswa ikūm gha ŋkwo ghu, kaa nī le ŋkī'i kī ntuu abīintīi yuu a nu mē, ŋkō'ò ŋku'u wa ŋjwi Antipas, àyəfē ghà, mē à le si fà'à a mbo mē nī ntīi yī tsīm, mē bī le nzwitē a titīi bù, wa adīgē mē Satan a tswe ghu aà.

¹⁴ “Lā mē fa ifīrē ghuu nlonj bōō bī innù bī mō'ò. Nī tswe nī bē bī mō'ò a titīi bù mē bī bīi annù Balam, mē à le ndī'i a mbo Balak mē tā à ghēē ntaansē ayoo a mánjī, ŋkīŋ balsarael ghu aa, ŋghīrē mē tā bo jī mījī mīi mē bī tōō mà'à nī mīŋkobē ghu, ŋkīi ŋghīrē nī ànnù ajīrē aà. ¹⁵ Nī kī mbù ntswe nī bē bī mō'ò bīi bīi ànnù yīi mē baNicolatan bī dī'i aà. ¹⁶ Tā nī bēŋkē ghuu. A tsuu la bē, bonj mē aa ghēsē zī a mbo bù, i to waa nī munwī ntsò yīi mē a fē'ē a ntsū mē aà.

¹⁷ “Nù yīi mē à tswe nī itòŋnē aa tā à yu'u annù yīi mē Azwī Nwī a swonj a mbō ŋghòtē jyā aà. A mbo nù yīi mē à mà'a ntsyā aa, mē aa fa a mana yī nìl'òsē wa yī mō'ò ghu mbo, i kīi fa ŋgō'ò yī nīfū'ù ghu mbo, yīi mē bī ŋwa'anē ikum yī fīi ghu, yīi mē kaa mbē nù dāŋ a wa'à twonj, ntsyātē nù wa mē à kwērē aà.

Ntoo yīi i le ŋghēē a mbo baThyatira aà

¹⁸ “Nwà'ànē a mbo angel Thyatira mē:

“Aà ànnù yīi mē a lo a mbo Mu Nwī, yu wa yīi mē à tswe nī mī'ī mī mī khī tsò nlwà mō'ò aa, nī mīkōrē mī mī khītē tsō àbweē. ¹⁹ Mē zī ifà'à ghuu, nīi akōŋnē yuu nī abīintīi yuu, ŋkī nzi ajāŋjē mē nī fà'a

a mbo mè ñkii mbii nĩ ñgi'i nĩ àtànǽntii aa, ñki nzi mē ñfà'á ghuu yii mē nĩ fà'a a ñjim aa i tsya yĩ mbii.

²⁰ “Lá mè firē ghuu nlonǽ annũ yúlà, mē nĩ mà'atē a Jezebel, mǎngyē wā mē a twonǽ ibii nú yi mē yu nĩ ñgǎntōd Nwĩ mǎngyē aa, mē à ka ndi'i nĩ innũ, ñkii mbwe'esē nĩ ñgǎnfà'á ja mē bĩ ka ñjirē, ñkii ñji nĩ miji mii bi tōō mmà'à nĩ mĩnkobē ghu. ²¹ Mē fà mē noō ghu mbo mē tǎ à bǽnkē yi ghu, la a tuù mbǽnkē mmà'atē annũ ajirē yi yá. ²² Yē nĩ, mē aa mà'a yi a ikuu nighòò, i mà'a bē bya mē bo bo jirē aa, a múm ñgi'i yĩ ñtii. Mē mbē bi tsuu waa bǽnkē mmà'atē ibi wa mē bo ghìrē aà. ²³ Mē aa ghòò bōò bi zwiētē. Tǎ ñghòtē jyá tsim i tigē nzi mē mè laa mbē yu wa yii mē a lòò imòòntē bē bo bĩ mĩntii mi bē aà. Mē ka kii fa a mbo ñu nĩ bù ghùù a ajǎñ mē ñfà'á yi i di'i aà. ²⁴ A mbō àbùgē yuu yii mē nĩ tswe a ala'a Thyatira aa, mē kaa nĩ sǐ annũ yii mē a di'i aa bii aa, mbē bu bya bii mē kaa nĩ burē tĩ innũ jya jii mē bi twonǽ nĩ innũ jĩ tsòtē a mum Satan yēgē aa, mē aa swonǽ a mbo bù mē, kaa mē aa wa'à ghuu nĩ àbè'è yi dǎñ bú mbe'esē. ²⁵ Lá tǎ nĩ tswa tsi'ĩ annũ yii mē nĩ tswe nĩ yu aa ñkwo nĩ yu nywe'e a noō yii mē aa yĩ zĩ aà.

²⁶ “A mbo ñu yii mē à mà'a ntsyà, ñki nlǽ mifà'á ma ñghèè ñywe'e a nlwĩ'isē aa, mē aa fa mĩda'a ghu mbo mē à aa mbu'utē itoo itōō.

²⁷ ‘Aa yĩ tigē bu'utē waa nĩ àtĩ atii,

i kii tigē sentē nĩ waa tsi'ĩ tsō bǎntōò bi abōō.’

Tsi'ĩ tsō ajǎñ mē mē le ñki ñkwērē mĩda'a a mbo Taà ghà aà. ²⁸ Mē aa kĩ fa fĩñjōñ fi atitugē fya a mbo bo. ²⁹ Nũ yii mē à tswe nĩ itōñnē aa, tǎ à yu'u innũ jya mē Azwĩ Nwĩ a swonǽ a mbō ñghotē jyá aà.

3

Àñwà'ànè yii mē a ghèè a mbō ñghòtē a Sardis aà

¹ “A mbo Angel ñghòtē Sardis ñwà'ànē mē:

“Áá ànnũ yii mē a lo a mbo yu wa yii mē à tswe nĩ ñzwĩ Nwĩ jya jĩ sǎmbaa, nĩ mĩñjōñ mya mi sǎmbaa aà, à swōñ mē, Mē zĩ ñfà'á ghuu, nĩ bii ikum mē nĩ tswe bĩtii, lá mbǎñnē ñkwokē. ² Bĩnnē nĩ, ññiñ mĩtii a nĩ àyoo ya yii a burē a mbo bù, mē a kĩ ntigē tsi'ĩ a ñkwo aa, ñlonǽ mē mè yē mē kaa ñfà'á ghuu sǐ a nsi mi'i Nwĩngōñ ghà Kaa i sǐ bōñ mǎñsē. ³ A nĩ wa'atē annũ ya mē nĩ le ñkwērē ñki nyu'u aa, mǎñsē nlǽ mē ya mbǽnkē nĩ ghuu. Nĩ bē tsuu bĩnnē bonǽ mǎa zĩ a mbo bù tsi'ĩ tsō ñyǽrē kaa nĩ wa'à abǎñtē noō yii mē mè aa zĩ ghu a mbo bù aa zĩ. ⁴ Lá nĩ burē kĩ tswe nĩ mĩkùm mĩ mbùmtē bē bĩ mo'ò a ala'a Sardis; a bē bē bii mē kaa bi burē tĩ itsē'è jyaa sĩñē. Bo aa yĩ tigē karē bi'ibo nĩ itsē'è jĩ fũ'ù ñlonǽ mē bo ku'unē aà. ⁵ Nũ yii mē à mà'a ntsyà aa, baa yĩ tigē wē'è itsē'è jĩ fũ'ù ghu nu maa ajǎñ, kaa tǎ mē wa'à ikùm yi a múm àñwà'ànē ntswéñtii ya tsigitē. Mē aa yĩ tigē beentē ikùm yi a nsi Taà bo bi baangel bi. ⁶ Nũ yii mē à tswe nĩ itōñnē aa, tǎ à yu'u innũ jii mē Azwĩ ya a swonǽ a mbō ñghòtē jyá aà.

Àñwà'ànè yii a le ñghèè a mbō ñghòtē a Philadelphia aà

⁷ “A mbo Angel ñghòtē Philadelphia, ñwà'ànē mē,

“Áá ànnũ yii mē a lo a mbo yu wa yii mē à làa mǎñsē ñki mbē annũ ñikonǽ aa, yu wa yii mē à tswe nĩ àkwà'anda David, mē a yi ña'a kaa

ñù dàn a wa'à bù ñtsetə, bæ a yi ntsetə kaa ñù dàn a wa'à bù ña'a aa, à swōŋ mə, ⁸ Mə zì ifà'á ghuu, yê nì, wa mə ñà'à mə ntsúnda nte'ε a mbo bù, kaa ñù dàn à sì nì mǐdà'à mə mbə a tsetə ghu tswé. Mə zì mə kaa mǐdà'á muu sǐ gha'atə. Lá nì bàŋnə mə ñləə ñìghàa na kaa ñkǐ'i ikúm gha tuu. ⁹ Yê nì, màa ghìrə ŋgàŋndàŋghòtə Satan jya, mə bo swonə nì mə bo nì baYuda, kaa ñkǐ'i bu bæ aa, mbaŋnə mbə bə ñgàŋabaŋnənnù aa, yê, mə aa ghìrə tâ bo zì nswètə miku'utə myaa a mikòrə bù, ñyogə mə mə kòŋə ghuu. ¹⁰ Tsó mə nì ləə ñìghàa na, a ajàŋ mə mə le nswon a mbo bù mə nì bii ŋgi'i nì àtaŋəntì aa, mə be ghuu a nì ŋgi'i ya yìi mə i zǐ fàa mbi a ñkwà'ànə bə bǐtsim bii bi tswé fàa atu nsyə aà. ¹¹ Wa mə aa ghèsə zǐ, nì tswa annù yìi nì tswè mē nì yu aa ñkwə nì yu ta tâ ñù tsù à tsuu atsə'ətu nifɔ̃ yuu lǒ twɛɛ kwɛrə. ¹² Nù yìi mə à mà'a ntsyà aa, mə aa ghìrə yi a nì ñtə'ə ñda a mǐm ñdámà'a Nwǐ Nwǐŋgòŋ ghà tâ à tigə ntswe ghu kaa i yǐ wa'à ghu bú mǐf'ε. Mə aa ñwà'ànə ikum Nwǐŋgòŋ ghà bo bǐ ikúm ñjò'ò àla'à Nwǐŋgòŋ ghà ghu nú. A bə Yerusalem yǐ fii, yìi mə a lǒ a aburə a mbo Nwǐŋgòŋ ghà ñsigə aà; i kii ñwà'ànə ikúm gha yǐ fii ghu nú. ¹³ Nù yìi mə à tswé nì itòŋnə aa tâ à yu'u annù yìi mə Azwǐ swonə a mbó ñghòtə jya aà.

Ntoo yìi i le ŋghèè a mbó ñghòtə a ala'a Laodicea aà

¹⁴ “A mbo Angel ñghòtə Laodicea ñwà'ànə mə,

“Aà ànnù yìi mə a lo a mbo yu wa yìi mə à nì Amen, mbə yu yìi mə a fà'à nì ñtì yi tsim, ñkǐ mbə ayəfə annù nǐŋkoŋ, mbə yu yìi mə ñjòò tsim jii mə Nwǐŋgòŋ à le nnaŋsə ntsya aa ghu nu aa, swonə nì mə, ¹⁵ Mə zì ifà'á ghuu, kaa nì si fwe kaa ñkǐ'i kii ñloo, a ghìrə mbaa mbòŋtə mə boŋ nì fwe kə ñkii nloo. ¹⁶ Tsó mə nì jwàmtə jwàmtə, kaa ñkǐ'i lóò, kaa ñkǐ'i kǐ mǐfwe aa, mə aa twù ghuu a ntsú mə i mè'è. ¹⁷ Nlon mə nì swonə nì mə Mə nì ñgàŋàfù'ù, mə kwè mē ñghɛɛ nì mbǐi, kaa mə si ayòò tsu bəŋə,' lá kaa wa'à bàŋnə ñzi mə ò laa mbə, ñù tǐ àyoo, mə bi ko nì mǐlǐŋnə ghò, mǐfum, mǐfə'ə, ñtswé nswèrə ñswèrə. ¹⁸ Mə tigə ñdi'itə nòò mə toò yuu a atii gold yìi mə bi tɔɔ nì mɔ'ɔ, nsi'i a laa a mbo mə, tǎ bə ŋgàŋkabə, ñkǐ nyuu itsə'ə jǐ fù'ù a mbo mə, mboontə nswèrə ñswèrə yò ya ghu, tâ àtú yo wa'à kà ñdirə; ñkǐ yuu afù mǐ'i nyo'otə mǐ'i mo ghu mə mbə ò yə ìdìgè lɛ. ¹⁹ Bə bii mə mə kòŋə aa, mə ghàantə nì waa ñkii ntsisə nì waa. Tsó mə a bə laa, gaansə mǐtǐ mo, mbəŋkə ghó. ²⁰ Yê, wa mə təə a ntsúnda ñkwèntə. Mbə ñù tsù à yu'u nji yà ñŋa'a ntsúnda, boŋ mə aa ku zǐ tsi'i yi, i jǐ bi'iyu, tâ à kǐ nji bi'iyu. ²¹ Nù yìi mə à mà'a ntsyà aa, mə aa fa ada'a ghu mbo mə tâ à tswé bi'iyu a abèrə nifɔ̃ mə, tsi'i tsó ajàŋə mə mə lɛ mà'à ñtsya, ñtigə ntswe bi'i Taà ghà a nì abèrə nifɔ̃ yu aà. ²² Nù yìi mə à tswé nì itòŋnə aa, tâ à yu'u annù yìi mə Azwǐ a swonə a mbó ñghòtə aà.”

4

Ajàŋə mə bi gha'asə Nwǐ a aburə aà

¹ Ma ya a ghè mə kǐ tsyá, mə yə ntsú aburə i ña'anə ñtəə, mə yu'ù ñji ya mə i lɛ nte'ε mfoo ñghàa a mbo mə a mbǐi aa, i ghaà a mbo mə ñkoo tsi'i tsó ñtàn, ñswon mə, “Kɔ'ɔ nzi faà aa, tâ mə di'i innù jii i ka

fè'è a noò yĩ yûlà a tsyà mē aa a mbo wò.”² Azwĩ Nwĩ a burè ñkuu a nu mē, mē yē àbèrè a aburè, ñù yĩ mò'ò a ñaṅṅè ghu!³ Nsĩ yi i tseɛṅkè tsi'ĩ tsò ñgò'ò atindùù jĩ bi twonṅè ni jasper bo carnelian aa, kùrisè yĩ mē à le si kírè tsi'ĩ tsò emerald aa a karisè abèrè yá.⁴ Ƴbèrè jĩ mò'ò mighum mi mbaa ñtsò jĩ ñikwà i le ntəe ñkarisè abèrè ya, bilii bi wè mighum mi mbaa ñtsò ñikwà kí ñstwetè ghu, ñwe'è itsè'è jĩ fù'ù, ñso itsè'ətu nifò itii gold a atu bo.⁵ Mbèṅ ṅwà'ákè, ñkumə bo bi ñjĩ i ghaa ñfè'ekə wa ñi àbèrè ya, mṅkà'à mi sàmbaa mi khĩ wa nsĩ àbèrè. Ma mú bə aa ñzwĩ Nwĩ jya jĩ sàmbaa.⁶ Wa nsĩ àbèrè ya, àyoo yi mò'ò a tswé tsò ñkĩ miyaa yĩ i kírè tso ñkè'è, ñjɛɛṅkə tsi'ĩ tsò ñgò'ò crystal.

A ñkarisè abèrè ya m̀bɛɛ tsim, ñjoo jĩ mò'ò jĩ i tswè ntii aa jĩ ñikwà i təe ghu, mi'i luu a nu bo, ñtswe a ñjim ñki ntswe a nsĩ.⁷ Ayoo ya yĩ ntsyambii a kirè tsò nàaṅgwɛ, yĩ ayonntə a kirè tsi'ĩ tsò mbon, jĩ i ywe'e jĩ tarə aa, nsĩ yi i finə yĩ ñú misonə, jĩ i ywe'e jĩ ñikwà, i bə tsò maghoo yĩ a dàrə.⁸ Njoo jĩ swèrə ma jya jĩ ñikwà i tswè nì mibà mi nto'o mi nto'o. Mi'i mi luu ghu ñkarisè a mum bo bi a abɛɛ. Bo yəè ñi ñkòò ñkaa ñki'i kentə ñi àsi'ìnə ñi itugə, ñswonə ni mə,

“Nlāa mṅsə, ñlāa mṅsə! Mmà'àmbi Nwĩṅṅon Mbu'utəmbi, yu wa yii à le ntswe, ñtswe tsitson, i yĩ kii bú tswè a noò yii a zĩ aa.”

⁹ Njoo jĩ swèrə jya jĩ mē i tswè ntii aa i yəè nì m̀kòò ñgha'asə ñkii ṅghu'usə, ñkii mfa ñi m̀bi'ikə a mbo yu wa yii mē à ñaṅṅə wa abèrè mē à tswè nlwĩ'ĩ ñiṅkonə aa. Bo yi ti yəè laa,¹⁰ bilii bya mighum mi mbaa ñtsò jĩ ñikwà bo wó a nsyè mmii yi yu wa yii mē à ñaṅṅə wa abèrè aa, mē à tswè nlwĩ'ĩ ñiṅkonə aa. Bo ma'à itsè'ətu nifò jyaa jya wa a nsĩ abèrè ñswonə ni mē,¹¹ “Mmà'àmbi Nwĩṅṅon yĩ'ĩ wa ò kù'ùnə mē mbə ò kwèrə ñiṅgha'a bo bi àghu'usə, ni m̀idà'à, ñlon mē ò le nnaṅsə njoo tsim, ñki ṅghirə mē tā i tswè ntii aa ñi ñkòṅə yò.”

5

Nìbù'ù ni aṅwà'ànə nya bo Mu mbĩ ñjèrə wá

¹ Mē yə nìbù'ù ni aṅwà'ànə ñi mò'ò a múm àbo yu wa yii mē à le ñaṅṅə wa abèrè aa yĩ m̀à'à. Bi ṅwà'ànə a mum ñki ṅwa'anə a abɛɛ. Bi kwèrə ñi ñwenə alɛ jĩ sàmbaa.² Mē yə ntii angel a tɔṅṅə ñi ñjĩ yĩ ntii m̀betə ni mē, “Ñù yii mē à kù'ùnə mē mbə a kè'etə ñwen alɛ jũ jĩ sàmbaa i ṅa'a nìbù'u ni aṅwà'ànə nù à ni wò aa ɛ?”³ Kaa ñù tsù à le ñki'i ghu tswé, a aburè ké a atu nsyè, ké a múm ñsyè mē mbə a ṅa'a nìbù'ù ni aṅwà'ànə nya ǹlèntə mumə.⁴ Mē naṅsə ñyə'ə nlon mē kaa bi le ñki'i ñù yii mē mbə a ṅa'a nìbù'ù ni aṅwà'ànə nya ǹlèntə mum aa yé.⁵ Ndi wa yĩ mò'ò a swon a mbo mē maà noò mē, “Tsee ki yè'ə, yə, wa yu wa yii mē à ni Naaṅgwɛ àtsə baYuda, m̀bə ntigə ṅṅigə David aa, à m̀à'à mē ñtsya mē mbə a ṅa'a nìbù'u ni aṅwà'ànə nya bo bi ñwen alɛ jya jĩ sàmbaa.”

⁶ Mē yə Mú Mbĩñjèrə a təə a titii àbèrè ya bo bi ñjoo jĩ wè jĩ swèrə jya jĩ ñikwà, bo bi a titii bilii bya, a fi tsi'ĩ tsò bi leè ṅwa, ñtswe ni m̀indon mi sàmbaa, bo bi mi'i mi sàmbaa, mi di'ì nì ñzwĩ Nwĩ jya jĩ sàmbaa mē à tóo a mbó ñsyé ñtsimə aa.⁷ A ló ñghɛɛ ñkwèrə nìbù'u ni aṅwà'ànə nya a abó m̀à'a yu wa yii mē à le ñaṅṅə wa abèrè aa.⁸ A kwèrè mē nìbù'u ni aṅwà'ànə nya, ñjoo jĩ wè jĩ swèrə jya jĩ ñikwà, bo bilii bya mighum mi mbaa ñtsò ñikwà, bi wó a nsĩ Mú Mbĩñjèrə wa,

nyà a tugitè nìlòn, nyà à tugitè nìlòn ní ànyàantè, ñki ntswe ní ìkhí gold i luu ní njoo jì tòò jì lùmtè, i dī'i aa àtsà'atè Nwí bē bi Nwí bì tsimè.

⁹ Bo tigè ñyèè ní ìkòò yí fii nswonè ní mē,

“Wa ò kù'ùnè mē mbè ò kwèrè nìbù'ù ní ànywà'ànè nya nyà'a iwenè alé jì jyá. Nlonj mē bì lèè nyà gho,

ò tsu'ù àtu bē bitsim ní àlèè yo, bii mē bi lo ní ìtsè tsim, nyghaa ní mighàà mi tsim, bo bì bē bì tsim a itoo itoo, nìèè a mbo Nwí;

¹⁰ ò ghìrè mē bo tigè bìsa'a bì ala'a bubo, mbè nygānmà'a Nwí jii mē i fà'a a mbo Nwīngōny Taà yí'inè aa, tá bō yí ntigè nsa'a atu nsyè.”

¹¹ Mē ghèè ki yè nyu'u nji baangel bí ghà'à nygha'a, mē bì sēny bì ku'ù nykam ní nykam, bo bì ntsu'ù ní ntsu'ù bì karisè àbèrè ya, ní njoo jì swèrè jya ní bìlìi bya. ¹² Ntōnyè nswonè ní mē, “Wa Mu Mbīnjèrè wa yii bì lè nywà yí aa, à kù'ùnè a nykwèrè midà'à bo bì àfù'ù, ní mītsyè, bo bì mītì, ní àghu'usè ní nygha'a bo bì mbōōnè.”

¹³ Mē yu'u njòò tsim jii mē i lè ntswe a aburè bo bì a atu nsyè, ní a múm nsyè, ní a nyki mīyaa, ní bē bì tsim bii bì lè ntswe ghu aa, bì swonè ní mē, “A mbo yu wa yii à nyānyè wa abèrè aa, bo bì a mbo Mú Mbīnjèrè wa, tá mbōōnè, ní àghu'usè, ní nygha'a ní mītì tá mī tswe a mbo bo ñlwi'i nīnykōnyè.”

¹⁴ Njoo jì wè jì swèrè jya jì nīkwà i swonj mē “Amen!” Bìlìi bya bì wó a nsyè mmii Nwí.

6

Iwen alé jyá

¹ Mē yè Mú Mbīnjèrè wa a kē'è àwenè alé ya yí ntsyāmbii a titii jya jì sāmbaa, mē yu'u àyoo ya yii mē a tswe ntii aa yí mō'ò a titii jya jì nīkwà, a tōnyè nīttì, nyju'u tsó mbēny, nswonj mē, “Zi!” ² Mē lentè nyè a lēnyè yí fù'ù, nyà a kō'ò ghu atu, ntswe ní nykerè a abo yu, bì fā àtsè'ètu nifò ghu mbo, a fē'è tsó yu wa yii mē a mà'à ntsya aà, nyghèè a mmà'a ntsò i tsyá.

³ Mú Mbīnjèrè wa a bú nykē'è iwenè alé jya yii a ywe'e jì baa, mē yu'u àyoo ntswēntii ya yii a ywe'e jì baa, a swonj mē, “Zi!” ⁴ Mē yè lēnyè yí mō'ò yii a ghè'è mē bōò, a fē'è, bì fā àdà'à a mbo nyà yii mē à kō'ò ghu atu bì fa a ndoò munwí ntsò ghu mbo, nīfa ada'a ghu mbo mē tá à kwèrè mbōōnè fāa atu nsyè, tá bē tigè ntsōbinè waa bo ní bo.

⁵ A kē'è mē awenè alé ya yii a ywe'e jì tarè aa, mē yu'u ayoo ya yii a tswentii yii a ywe'e jì tarè aa, a swonj mē, “Zi!” Mē lēntè nyè lēnyè yí mīfii tsīny, nyà yii mē à kō'ò ghu atu aa a tswe ní figè a abo yu, ⁶ Mē yu'u àyoo yí mō'ò a ghaa tsó nyi a titii njoo jya mē i tswe ntii aa, nswonj ní mē, “Nyké'è àbaa ansanj yí mīfùùrè a atú ifà'a nywi yí mīfùùrè, nyké'è abaa misanj jì tarè a atú ifà'a nywi yí mīfùùrè. Lá, ní tsuu nygi'i ní àti mīlù'ù kè ní àti mīghurè ló ta.”

⁷ A kē'è mē awenè alé ya yii a ywe'e jì nīkwà aa, mē yu'u nji njoo jya jii i tswe ntii jii i ywe'e jì nīkwà aa, i swonj mē, “Zi!” ⁸ Mē lentè nyè lēnyè nykārè yí i bē tsó àkwí'inè fīnyè, nyà yii à kō'ò ghu atu, ìkūm yí i bē Nīwó, Ala'a biku bì bē a yonè ghu nyim. Bì yātè mbi itii jì nīkwà, mfa ada'a a mbo bo mē tá bo zwitè atii yí fùùrè ní munwí ntsò, bo bì nji yí ntii, ní nyghòò ní nykwōny bē, bo bì nāà mī tsè'è fāa atu nsyè.

⁹ A kē'è mē awenè alé ya yii a ywe'e jì ntaà aa, mē yè biku bì bē bii mē bì lè nzwitè waa nlonj nyghàà ní Nwí bo bì ànnù yii mē bì lè si swonj

nlon nighaa ni Nwi aa, ¹⁰ bo tɔɔnə nyə'ə nswonə ni mə, “Mmà'ambī Mbu'utəmbī, yī à laa mmānsə mbə annu nīnkonə, ɔo yu'utə i ywe'e aa a noð àkə, i bɔɔ sa'a batu nsyɛ, i nīn ŋgī'i a nu bo, nlon mə bi le nzwitə a yī'i aa ɛ?” ¹¹ Bi le ntigə mfa atsə'ə yī fū'ù a mbo bo ni atu ni atu, nswon mə tā bo bɔɔ mmiintə a ni mú àtīi noð tá nduu ŋgānkorə jyaa a múm àfà'á, ni bilim byaa bii bi tswə nī nzwitə tsó bo aa, tá i ku'u.

¹² A kè'è mə awen ale ya yī a ywe'e ji nto'o aa, mə ləntə nyə nsyɛ i tsiginə ni mītī, nòð bəŋkə mfi tsó mīkwī'ī, sān yī à luu aa a tigə mbəŋ mbə tsi'ī tsó àlèð. ¹³ Mīnjɔn mii mi tswə a aburə aa mi wòkə a nsyɛ tsi'ī tsó ajānə mə mīntā mi ikɔɔ mi wòkə a nsyɛ tī bān a noð yī mə àfisə yī tī a tsigə ati ya aà. ¹⁴ Aburə a bwəkə yī tsi'ī tsó nībù'ù ni aŋwà'ànə nīi bi kərə nì'òsə. Mīnta'a mī tsīm bo bi bīkīnki bi tsīm bi lo'òsə a adigə yī mi bi le ntswe ghu aà. ¹⁵ Bifɔ bī fāa nsyɛ ni bə bī wè, ni bitā bi ntso, ni ŋgānkabə, ni ŋgānmitī, bo bi bə bi tsīm, ibù'ù bo bə bīi bi sī ibù'ù bə, bi tigə nīləntə a mum ibù'ù ŋgoo, bo bi a nji'i ŋgò'ò mīnta'a mya, ¹⁶ ntwonə nī ŋgò'ò jya bo bi mīnta'a mya nswonə ni mə, “Wó a nu bī'ī, ŋkīntə a yī'i fāa nsi nū ghū mə à ŋānə fāa nī àbərə aà, bo bi a nī àlwi ntɔnə Mú Mbīnjərə, ¹⁷ nlon mə ŋjwī àlwintɔn yī ŋwə yāa ya i zī mə. Nū yīi mə mbə a təə a nsi bo aa, à nī wò aa ɛ?”

7

BaIsrael bya 144,000 mə bi le ntswe nī àwenə Nwī aà

¹ Ma ya a ghəə ki tsyá mə yə baangel bi níkwà, bi təə ni mībuu mi atu nsyɛ mú mi níkwà, ŋkīnə nī fífərə yī mə à tswə nī mbèe mbi ji níkwà aa, mə tā à tsuu fāa atu nsyɛ tsyá, ntsuu atu ŋki mīyaa tsyá, kə bə a nī itī jī tsu fāa mbi tsyá. ² Mə bù nyə angel yī mò'ɔ a ló a mbi nsá'a nòð ntswe nī àwenə Nwīngɔn yīi mə à tswə ntīi aà, ntwonə ntwonə baangel bya bi níkwà mə bi fā mə mīda'a mə bi ta ŋgī'i a nī àtu nsyɛ bo bi a ŋki mīyaa aa, ³ nswonə ni a mbo bo mə, “Nī tsuu ŋgī'i a nī àtu nsyɛ, nī ŋkī mīyaa, bo bi a nī itī ta, nywe'e noð yīi mə, bi nīn mə awenə a nījenə ni nsi ŋgānfà'á Nwī yī'inə.” ⁴ Bi swonə a mbo mə mə bə bīi mə bi tswə nī nīnə àwenə Nwī a nsi bo aa bi bə aa ntsù'u ŋgkhi yī fūùrə ni mīghum mi níkwà ntsò ji níkwà. Bi le nīnə awenə a nu bə a ŋgwè'ɛ Israel ntsimə. ⁵ A atsə Yuda tá bi nīnə awenə Nwī ya a nu bə ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Reuben ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Gad, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, ⁶ a atsə Asher, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Naphtali, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Manassey, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, ⁷ a atsə Simeon, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Levi, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Issachar, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, ⁸ a atsə Zebulum, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, a atsə Joseph, ntsù'ù nīghúm ntsò baà, ntiɡə ŋki nīnə a atsə Benjamin, ntsù'ù nīghúm ntsò baà.

⁹ Ma yū a ghə mə ki tsyá, mə līi nyə má mbəm nncò yīi mə kaa mbə bi wa'á sən, i ló a nī itoo i tsīm, bo bi a nī itsə itsim, nī ŋgwè'ɛ bə itsim, bo bi a nī mīghaa mi ila'a mītsim, i təə a nsi àbərə ya, bo bi a nsi Mú Mbīnjərə wá, ŋwe'ɛ itsə'ə jī fū'ù, ntugitə ijan mīghə a mbo bo, ¹⁰ ntwonə tsi'ī nīnə nswonə ni mə, “Annū nyweensə bə a tswə aa a mbo Nwīngɔn yī'inə mə à ŋānə fāa abərə aa, bo bi a mbo Mú Mbīnjərə wá.” ¹¹ Baangel bya tsi'ī bītsim le ŋki ntəə ŋkarisə abərə ya bo bi bīlīi

bya, ni ñjoo jya mə i tswe ntĩi aa ji nĩkwà, bo bi tsim le ɲwò a nsye àkũu kuu, wa ansi abèrè ya mmii Nwĩ, ¹² ñswoŋə ni mə, “Amen!

Mboonə, ni ñgha'a,
ni mĩtsyè, ni mĩfà mbi'ikə,
ni ñghu'usə,
ni mĩdà'à, ni mĩtĩi,
tā mĩ tswe a mbo Nwĩŋgòŋ y'i'ınə,
ñlwi'i nĩŋkoŋə. Amen.”

¹³ Ndiĩ wa yĩ mò'ɔ a tigè ñghaa a mbo mə, mbetə gha mə, “Bè bú mə bi wɛ'ɛ itsə'ə jĩ fù'ù aa à ni bĩwò aa ɛ? Bo lo aa fə aa ɛ?”

¹⁴ Mə kwi'i ghu mbo mə, “Taà, ɔ zĩ.”

A swoŋ a mbo mə mə, “Aa bè bya mə bi fɛ'è mə a múm ñgi'i yĩ ñtĩi ya aa. Bo sĩ'i mə itsə'ə jyaa, ɲghirə i tigè mfu'u ni àləə Mú Mbĩnjèrè wā.

¹⁵ Aa ñji'i ànnũ yĩ mə bo təə a nsi abèrə Nwĩ mĩfa'a ghu mbo ni àsĩ'ınə ni ìtugə, a múm ñdámà'a Nwĩ aà.

Yu wa yĩ mə à ɲəŋnə wa abèrè aa à ka tsirə waa ni ñtāŋ yĩ wā.

¹⁶ Kaa ñji i ka yĩ wa'à waa bú ɲka ɲyaŋə, kaa ñji ɲkĩ wa'a waa kii ɲyaŋə.

Kaa tā ñnòò bo bi ñlòò ìdìgè wa'à waa kii ntɔɔ.

¹⁷ Nloŋ mə Mú Mbĩnjèrè wa mə à tswe a titĩi àbèrè ya aa, àa bə ntsèembi wàà

i ki tsyàsə ni waa a idigə bĩ naŋəbirə ɲkĩ ntswéntĩi,
tā Nwĩ à yɛ'ɛ mĩlāà mĩtsim a mi'i bo.”

8

Ƴwen jii i ywe'e ji sàmbaa aà

¹ Nòò yĩ mə Mú Mbĩnjèrè wa à le ɲkè'ɛ awen ya mə a le nywe'e ji sàmbaa aa, ìdigè le nsi'i a aburə mə swee, a ni àtĩi noò, kaa ayòò tsu a wa'à ghàà. ² Mə tigè ñyə baangel bya bi sàmbaa mə bi təə a nsi mi'i Nwĩ aa, bi fā ñtāŋ ji sàmbaa a mbo bo.

³ Angel yĩ mò'ɔ à le mbũ ñzi ntəə a mbèe nĩkèntə ni mò'ɔ ni mà'anwĩ, ñtugitə akaŋə ntɔɔ ñjoo mmà'a Nwĩ yĩ gold; bi fā ñjoo mmà'anwĩ jĩ lùmtə jĩ ghà'àtə mə tā à fa a bò'ɔ itsà'àtənwĩ jii bè bi Nwĩ bitsim le si tsà'àtə aa, wa atu nĩkèntə ni mò'ɔ ni mmà'anwĩ ni gold nya mə ni le ntswe wa nsi abèrə aà. ⁴ Fĩlĩ fi ɲjoo jĩ lùmtə jya bo bi itsà'àtənwĩ jya le si tigè nlo wa mbo angel wa ɲkò'ɔ ni a nsi mi'i Nwĩ. ⁵ Angel wa à le ntigə nloŋə akaŋə ntɔɔ ñjoo mmà'anwĩ ya, ñlwensə ni mò'ɔ yĩ i le nlo wa nĩkèntə ni mò'ɔ, mĩma'a a nsyè. A mà'à mə aa, mĩbəŋ ká ɲkumə, ñji i ghaà, mĩbəŋ wa'àkə, ñsyɛ i tsigìnə.

Ajāŋ yii mə bi le ntōŋ ntāŋ ji mbii ji nĩkwà aà

⁶ Baangel bya bi sàmbaa mə bi le ntugitə ntāŋ jya ji sàmbaa, bi le ntaŋntə nú yāà a ntōŋə.

⁷ Angel yĩ ñtsyàmbii à le ntōŋ yii ntāŋ, bi ma'à mĩwèè ni mò'ɔ yii bi le mfoərə a bò'ɔ àləə aa, a atu nsyɛ i sigə ntɔɔ àtĩi nsyɛ yii a ywe'e ji tarə aa bo bi àtĩi ñtĩ yii a ywe'e ji tarə, ɲkĩ ntɔɔ ɲgèè yĩ mfwè ñtsimə.

⁸ Angel yĩ à ywè'è bi baa aa a tigè òtòŋ yĩ ntàn, bi ma'à àyoo yĩ mò'ò yĩ mæ a le mbæ tsó nta'a yĩ wè yĩ i khi aa, a múm ñkĩ miyaa; ⁹ àtĩ ñkĩ yĩ a ywe'e ji taræ aa, a bəŋkè òtigè tsó alæ, àtĩ njoo òtsim jĩ mæ le ntswe ntĩ maa ñkĩ miyaa nywe'e ji taræ aa i kwokè; bi tá ñgi'ĩ nĩ àtĩ ibāŋ jĩ a ywe'e ji taræ aa tsi'ĩ tsim jĩ i le ntswe ghu aà.

¹⁰ Angel yĩ à le nywe'e bi taræ aa à le ñkĩ ntòŋ yĩ ntàn. Fĩnjòn fi wè fii fi le si khi mbaŋə tsó ñkà'à aa, fi le nló a aburə ŋwo nĩ àtĩ mĩŋkĩ yĩ mæ a ywe'e mi ntarə aa, bo bi binaŋəbirə. ¹¹ İkùm fĩnjòn fya à ni Mĩlwĩ'tsegə. Atĩ mĩŋkĩ mya yĩ a ywe'e ji taræ aa, le mbəŋ ntigə nlwĩ tsegə, bə bi ghà'àtè bii bi le nno aa bi le ñkwokə nlon ajāŋə mæ ñkĩ wa i le si lwĩ aà.

¹² Angel yĩ à ywe'e bi nikwà aa a tòn yĩ ntàn, bi tigè ntsə űgi'ĩ a nĩ àtĩ noò yĩ a ywe'e ji taræ aa, nĩ àtĩ saŋ yĩ a ywe'e ji taræ aa, nĩ àtĩ mājòn yĩ a le nywe'e ji taræ aà. Ma mũa ajāŋ àtĩ ñkà'á yaa yĩ a le nywe'e ji taræ aa a le mbəŋ ntigə mfii; àtĩ njwi yĩ a le nywe'e ji taræ aa kaa wa'à bù mĩfu'u; kaa àtĩ itugə yĩ mæ a le nywe'e ji taræ aa kaa a wa'à nĩ ñkà'à kĩ ntswe.

¹³ Mè bù ñghəə ki yə, nu'u abu'ũmbərè yĩ mò'ò yĩ à le si dārè ni a ndəŋ tsi'ĩ yũyu aa, a yə'ə nĩ ñjĩ yĩ ntĩ, nswonə ni mæ, “Womə! Womə! Womə a nĩ ñgi'ĩ yĩ ntĩ yĩ i ka bú kuu a nu bə bii bi tswə fāa atu nsyè aa, a noò yĩ mæ abugə baangel bú bi taræ ka tòn i jyaa ntàn aà!”

9

Ntàn yĩ i ywe'e ji ntaà aà

¹ Angel yĩ à le nywe'e bi ntaà aa a tòn yĩ ntàn, mæ yə fĩnjòn fii fi le nló a aburə ŋwo a nsyè aa, bi fā key yĩ mæ à le si űa'a ntsũ ataa yĩ tsó òtso ya aa ghu mbó. ² A le űa'a ntsũ ataa yĩ tsó òtso ya, fii fi fè'è wa ntsũ ataa, mbæ tsi'ĩ tsó fii mæ fi fè'è a nĩ nta'a yĩ bi tso a ntĩ àlòò aa, ñghirə nĩnòò bo bi idigə tsim fii. ³ Nğwèènə le ntigə mfe'è wa ni fii, nsigə nluu a nsyè, bi fā àdà'à yĩ mæ a le mbæ tsi'ĩ tsó à yi bāŋgaa bi bi bii bi tswə a atu nsyè aa a mbo bo; ⁴ ñswonə a mbo bo mæ, tá bo tsuu űgi'ĩ a nĩ ñgèè kə àyoo ayəŋ, kə nĩ àtĩ yĩ tsu ló tsə. Lā māŋnə naŋsə ntsə űgi'ĩ aa tsi'ĩ a nu bə bii mæ kaa àwenə Nwĩ ya si a nitsenə nsi bo tswé aà. ⁵ Bi le mmà'àtə mæ tá ñgwèènə jya nne ni bo a atu bīsāŋ bi ntaà, lā òtsee waa ló bāŋnə zwitə, ñgi'ĩ yĩ mæ bi le si dī ni bo aa, i le mfinə yĩ űu yĩ mæ āŋgaa yĩ bi a loo yi aà.

⁶ Aa yĩ bə maa noò aa, tá bə ka nló ni nìwo kaa wa'à yə; bo ka yĩ ki yə'ətə ni a ñkwə, tá nìwo baŋnə ñka ñkhə nĩ waa.

⁷ Nğwèènə jya le mbæ aa tsi'ĩ tsó biləŋə bii mæ bi taŋtə a ñghèè ni bù a ntsó aà. Bi le űwe'è njoo jĩ mò'ò jii i le mbæ tsi'ĩ tsó itse'ətu nifó gold aa atu bo; mĩnsĩ myaa bāŋnə mbæ tsó mĩ bə, ⁸ ònōŋ jyaa i bə tsó ònōŋ bāŋgyè, mĩsōŋ myaa bə tsó mĩ takurə; ⁹ àyoo yĩ a le mbæ tsó ñgũũ òtso yĩ mæ bi ghirə nĩ àtĩ aa a tswə a nīgō bo, mĩbā myaa mi ju'u tsi'ĩ tsó bĩkaligə bi ghà'àtè bii biləŋə swūŋə ñghèè ni bu a adigə ntsó aà. ¹⁰ Mĩŋkũũ myaa mi le mbæ tsi'ĩ tsó mĩŋkũũ mi bāŋgaa bi bi ñkĩ ntswe nĩ mfe'è nta nĩ bə ghu tsó bāŋgaa bi bi. Adà'à yaa a nləənsə bə ghu ni bīsāŋ bi ntaà a ntswe aa wa mĩŋkũũ bo. ¹¹ Mfó yĩ à le ntswe atu bo aa,

à le mbə angel yí mə à le mfè'è aa wa ní àtaa yí tsò ntso ya aà; ìkùm yi ni nìghàà ni baHeber i bə Abadon, baGrikiya twonə nii ni Apollyon.*

¹² Ngi'i yí ntì yí ntì yí ntsyambii i tsyà mē; lá, yē nì, wa jì jì baa i burə kì yonə.

Ntàn yí i ywe'e ji nto'o aa bō ngi'i yí ntì yí i ywe'e ji baa aà

¹³ Angel yí a ywe'e bi nto'o aa a tón yí ntàn, mə yu'u nji i lô ni mändon mya mi nikwà mii mi le ntswe wa mibuu mi nikenə ni mɔ'ɔ ni mmà'anwí nì gold, mə ni ntswe a nsi mi'i Nwí aa, ¹⁴ nswonə ni a mbo angel wa yí mə à le nywe'e bi nto'o, ntugitə ntàn ya aa mə, “Fèe baangel bya bi nikwà mə bi kwere wa mbèè ñkì miyaa Euphrates yí wè wa aà.” ¹⁵ Maa ajàn bi le mfèè baangel bya bi nikwà, bii mə bi le ñkwere nyu'utə nì noò ma wa, nì ñjwi mà ya, nì sàñ ma wa, nì àlòò ma ya, a nzwitə mbèè bə yí i le nywe'e ji tarə aà. ¹⁶ Mə le nyu'u nduù bísogyè bya mə bi le ñkɔ'ɔ bílənə bi ntsò bya aà, i le mbə ntsù'ù ji nighum ngaa ntsù'ù ji nighum ngàà ji baà. ¹⁷ Aà ajàn yí mə mə le nyə bílənə bya wa nì ñjəð tə tə aa a yuà: Bə bii bi le ñkɔ'ɔ bílənə bya aa le nywe'e ngùu ntsò a nigò bo i banə tso mɔ'ɔ, mfií tsò sarphire, mbanə tsò sulphur. İtu bílənə jya i le mbə tso ji bítakurə, mɔ'ɔ bo bi filí, ni sulphur fè'è ni a ntsù bo. ¹⁸ Ngi'i juà ji tarə, mɔ'ɔ, filí ni sulphur wa mə à le si fè'è wa ntsù bílənə bya aa le nzwitə mbèè bə yí i le nywe'e ji tarə aà. ¹⁹ Adà'á bílənə bya a le ntswe aa a ntsù bo, ni a mñkùu bo; mñkùu myaa le mbə aa tsò no jii i tswe ní itu aà, bo tigə ñlogə nləənsə nì bə ghu.

²⁰ Abùgə bə bya bii mə ngi'i mà jú le nywa'à zwitə aa kaa le nywa'à mántii myaa bəñkə ñkentə ngħirə innu jì bi jii bo le si ghirə aà, kə ñkentə mmii bídemon bo bi mñkəbə mii bi le nnañsə ni gold, ni silva, ni abwəe ni ngɔ'ɔ, kə nì àti, mii kaa mi si idigə yə, kaa wa'à nì innu yu'ù, kaa wa'à tə aà; ²¹ kaa bo le nywa'à kə ñkentə a ñka nzwitə bə, kə annu bísòrə, kə annu ajirə kə ñyèrə waa.

10

Angel yí mɔ'ɔ bo múntsirə nibù'ù ní àñwà'ànə

¹ Mə le mbù nyə angel yí nywè yí mɔ'ɔ a lô a aburə nsigə ni a nsyè, nywe'e mbà'à a nu yu, kùrisə a karisə àtù yi; nsi yi i tã tsò nìnòò, mìkà'à mi bə tsò ntə'ə, ñkhi tsò mɔ'ɔ. ² A le ntugitə a múntsirə nibù'ù ní àñwà'ànə nii bə ña'a aa a abo yu. Nte'e akòrə yi yí mà'à a atu ñkì miyaa, nte'e a yí ñkwàbə a atu nsyè, ³ ntəñnə ní ñji yí i le mbə tsò takurə a nwurə aà. A tònñə mə ñghaa aa, mbəñ i kùm ngaa ji sàmbaa ñkwí'i. ⁴ Mbəñ yá i kùm mə ngaa ji sàmbaa aa, mə ghèè mə mə nywà'ànə annu ya a nsyè, nyu'u nji i lô a aburə nswonə mə, “L'ò'sə annu ya mə mbəñ ya i kùm ngaa ji sàmbaa nswonə aà, ntsèe a nsyè ló nywà'ànə!”

⁵ Angel wa mə mə le nyə a tə a atu ñkì miyaa bo a atu nsyè aa, a nɛntə àbò yi yí mà'à a aburə, ⁶ ñkaa ní ñkùm yu wa yí mə à lwí'i nñkəñ, yí mə à le nnañsə aburə bo bi ñjoò tsim jii i tswe ghu, nnañsə nsyè bo bi ñjoò tsim jii i tswe ghu, ñkì nañsə ñkì miyaa bo bi ñjoò tsim jii i tswe ghu aa, nswonə mə, “Wa bi ka wa'à noò bú ñghensə! ⁷ Nòò yí

* 9:11 ñji'í yí i bə aa mə, yu wa yí mə ta ngi'i aà

mə angel wa mə à ywè'e bi sambaa à ka tɔŋ yíi ntàŋ ya aa, tá Nwí à mən̄sə ŋghìrə annù yíi mə à le ŋkà'à, ñləə a alò'òsə, tsi'í a ajàn yíi à le nswon̄ a mbo ŋgǎŋfà'á ji, ŋgǎŋntoò ji aà.”

⁸ Nji yà mə mə le nyu'u i ghaa ñlo a aburə aa, i bú ñghaa a mbo mə ñswon̄ mə, “Ghèe ŋkwere ñibu'u n̄ àŋwà'ànè nya mə bi ña'a ni tswé a abo angel wa mə à təə a atu ŋki miyaa, bo bi a atu nsye aà.”

⁹ Mə tigè ñghèe ŋswon̄ a mbo angel wa mə tá à fa múntsirə ñbù'ù n̄ àŋwà'ànè nya a mbo mə; a swon̄ a mbo mə mə, “Kò ñkurə! A ka ki lwí a to'o wò, lá i ki líi a ntsù wò tsó Nwú.” ¹⁰ Mə ghèe ñkwere múntsirə ñbù'ù ni àŋwà'ànè nya ŋkure; a líi a ntsù mə tsó nwu, lá mə kùrè mé ñmi aa, a ka ñlwi a to'o mə. ¹¹ Bi tigè ñswon̄ a mbo mə mə, “O ka bú ki kè'ènə annù yíi mə Nwí à kà'a nlon̄ ŋgwè'è bə, n̄ itoo itoo, mighàà mi itoo itoo, ni bifò bi tsim aà.”

11

Annù b̄iyəfə bya bi baà

¹ Bì fà figè a mbo mə a bə tsi'í tsó àtì yí tswí'í, ñswon̄ a mbo mə mə, “B̄inə mf̄igə ndámà'anwí ya, bo bi ñikéntə ni mɔ'ɔ ni mmà'anwí nya, ñsəŋ bə b̄ii mə bi gha'asə Nwí ghu aà. ² Lá tsùu ghó ñsəŋ ndámà'anwí ya abeɛ figè. Mà'atè ma ya a abeɛ, ñlon̄ mə bi fà mə a mbò itoo itoo bo ka yí tigè ki ñntə ñjò'ò àla'a ya mə i làa mən̄sə aa a ñjím b̄isəŋ mighum mi ñkwà ñtsò baà. ³ Mə aa fa mida'a a mbo b̄iyəfə ba bya bi baa, tá bo tigè nyu'u ntoo ŋkè'ènə n̄ ànnù yíi a ka ki fè'è aa a ñjím ñjwi ntsù'ù yí f̄iurè n̄ ñkhì ji baa ni mighum mi nto'o, ñwe'e mikwi'i.”

⁴ B̄iyəfə bú bi baa àa itì olive jya ji baa bo bi itetè lám jya ji baa, mə i təə a nsi Mmà'àmbi àtu nsye yù aà. ⁵ Nù tsù à bə lòc n̄ləənsə waa aa tá à zi mə bi ka zwitə yi ma mùu ajànə. ⁶ Bo tswe n̄ m̄idà'a a ntswà àburə mə tá mbəŋ tsuu loo a ni m̄itugə mi ñjwi m̄ii bo kè'ènə ntoo yàà ya aà. Bo ki ntswe ni m̄idà'a a ŋghìrə mə tá ŋkì i bəŋkə ntigə aləə, bo bi a mmà'a m̄buu mighòò mi ŋkwon̄ bə m̄i ghà'atə a atu nsye a n̄ ñdùu ŋgaa yíi bo kɔŋə aà.

⁷ Bo bə ki mən̄sə a nswon̄ə annù Nwí ya ni ñsi ni nsi boŋ nàà m̄itsə'ə ya mə i lò wa mfəŋ àtaa yí tsò ñtso ya ŋkɔ'ɔ aa, i ka mà'à waa n̄ ñtsò, i zwitə waa, ⁸ tá ñkú jyaa tigè nnɔŋtə a mfāŋnə ñjò'ò àla'a yí ñwè ya, wa adigə mə bi le ŋkwèentə mà'àmbi wàà ghu mə bi naa ñkúm yi ni Sodom kə Egypt aà. ⁹ A ñjím ñjwi ji tarə ni àt̄ii, tá ñgwè'è bə, ni bə b̄ii mə bi lo a itsə itsə bo bi b̄ii mə bi ghàà mighàà mi itu itu bo bi bə b̄ii mə bi lokə a itoo itoo, tá bi tɛ'e m̄i'í myaa a n̄ ñkú jyaa, ñki ntuu mə kaa mbə bi wa'à waa a n̄syè twinə. ¹⁰ Bə b̄ii bi tswe a atu nsye aa, baa yí tigè doritə nlon̄ ŋgaa yàà, i k̄ii ki ji dorə, i kwenə n̄ ñjoo, ñlon̄ mə ŋgǎŋntoo ma jù bi baa, bi le si nən̄sə mbə ŋgi'i a mbo bə b̄ii mə bi tswe a atu nsye aà.

¹¹ Lá ñjwi bú ñghəə ki tsyà ji tarə n̄ àt̄ii, àzwí ntswènt̄ii a lò a mbo Nwí ñkuu a nu bo, bo b̄inè ñtəə ni m̄ikòrəl myaa, ñbɔ'ɔ n̄ wè tswa bə b̄ii mə bi le si líi waa aà. ¹² Bo tigè ñyu'u ñjì i lò a aburə n̄tɔŋnə nswon̄ a mbo bo mə, “Kɔ'ɔ n̄zì n̄ faà!” Mbà'à logè waa tsi'í a n̄sì ŋgǎŋkibàà jyaa bo kɔ'ɔ ŋghèè a aburə, bo təə n̄l̄ii. ¹³ Tsi'í maà noò, ñsyè i tsiḡinè tsi'í n̄ m̄it̄ii, àt̄ii yíi a ywe'e ji nighum a n̄ ñjò'ò àla'a ya a wò. Bi zwitə

bě ntsù'ù ji sàmbaa wá noò mæ ñsyé ì le si tsìgìnè aà. Nìbo'ò nǐ wè tswá àbùgè bē bo gha'asè Nwí abùrè.

¹⁴ Nǐgi'ì jǐi i ywe'e ji baa, i tsyà mō, yē nì, jǐi i ywe'e ji tarē i tigē tsi'í a abó.

Ntàn yǐi ì ywè'e ji sàmbaa aà

¹⁵ Angel wa yǐi à ywe'e bi sàmbaa, a tōn n̄tàn, n̄jǐ nnòò ì fe'ε a aburē n̄tōn̄nē nswon̄ē nǐ mē, “Annù nifō n̄syē yù a bēn̄kè mē n̄tigē annù nifō Mmà'àmbí yí'inè, bo bì à yí Kristo yí, yǐi à ka yí tigē mbu'utē ì lwí'í n̄n̄kōn̄ē.” ¹⁶ Bìlì bya m̄ghum mi mbaa n̄tsò n̄ikwà, bya bìi bi le n̄tswe a itu ìbèrē bo a n̄si Nwí aa, bo wō a n̄syē àkùu kuu, m̄mii Nwí, ¹⁷ n̄swon̄ē nǐ mē,

“Mbi'ikē a mbo wò, Mmà'àmbí Nwǐnḡōn̄ Mbu'utēmbí, yǐi mē ò tswē ts̄ts̄ōn̄, m̄bē yǐi ò le n̄tswe a mbǐi, n̄lōn̄ mē ò kwèrē mē m̄ida'á mo mǐ wè mya n̄lògìnè ñka mbu'utē mbí aà.

¹⁸ Itoo ì le n̄tigē n̄luu n̄i àlwintōn̄, n̄òò àlwintōn̄ ghò wa à kù'ù mē, bo bì n̄òò yǐi mē bi tswē n̄i n̄sa'a bìku bi bē ghu aà, ñki m̄bē noò yǐi mē bi tswē n̄i n̄tso'ò ifà'a ñgǎñfà'á jo, n̄i ñgǎñntoò jo, n̄i bē bo bì tsim,

n̄i bē bìi bi bo'ò ìkúm ghò aà, bē bì kègē kè bē bì wè.

Nòò à kù'ù mē mē baa ta ñgi'ì a nu bē bìi mē bi le si ta ñgi'ì a n̄i àtu n̄syē yù aà.”

¹⁹ Ndámà'anwí a aburē ì le ña'anē ntəə, bi yē n̄i ñkòm àkàà ya i təə wa m̄m̄ n̄dámà'a yu, m̄bēn̄ ì ñwa'ákè, n̄jǐ ì ghaà, m̄bēn̄ ì kumè, ñsyē ì tsìgìnè, m̄iwèè m̄i m̄bēn̄ m̄i wè mi wò.

12

Màn̄gyè wa bō ndéfō wá

¹ Mē yē àlènsè yǐ wè a fe'è a mbà'à àbùrè, màn̄gyè a fe'è ghu, ñwe'ε n̄n̄òò tsi'í tsò ìtsè'è ji, sàñ a tswé ghu n̄jǐ'ì m̄ikòrè, a we'è àtsè'otu nifō n̄i m̄n̄jōn̄ ghu n̄ighúm n̄tsò baà. ² A le n̄tsìgè mu, àjàn̄ yǐi mē mu wa à le si yan̄ē bo bì ñgi'ì yǐi mē à le si yē wa a ñjwe mu wa aa ì ghìrè a yə'è. ³ Alènsè yǐ mo'ò a bú ñku'usè mfe'ε a aburē, mē ghèè kǐ yē mamù'ù ndéfō yǐi a ghè'è boò n̄tswe n̄i itu ji sàmbaa n̄i m̄indōn̄ m̄i n̄ighum, ñki n̄tswe n̄i ìtsè'otu nifō jǐ kègē ji sàmbaa wa n̄i itu ji jyá. ⁴ N̄kùu yǐ ì swun̄ m̄n̄jōn̄ m̄ii m̄i tswē a aburē aa at̄ii yǐ fùùrè a t̄t̄ii ji tarē, mma'a a atu n̄syé. Ndéfō wa a təə a n̄si màn̄gyè wa mē à tsìgè mu wa aa, m̄betē n̄i mē yu m̄i mú yǐ wa a noò yǐi à jwe.

⁵ A jwe m̄umb̄n̄n̄è yǐi à le n̄tswe n̄i m̄bù'utē ìtoo ìtoo n̄i ñgwànè àt̄i. Lá bi ghènsè n̄lōgē mú yǐ wa ñko'ò ñghε n̄i ghu a mbo Nwí, wa abèrē yu. ⁶ Màn̄gyè wa a khē ñghε a n̄ta'a m̄iwèè m̄i wèè, a adigē yǐi Nwí à le n̄tan̄tə adigē ghu mbo, mē t̄a bì tigē ñko'ò yǐ ghu, a ñj̄m̄ m̄itugē m̄i ñjwi n̄tsù'ù yǐ fùùrè n̄i ñkhì ji baa n̄i m̄ighum mi nto'o.

⁷ Ntsò ì fe'è a aburē, Michael bo bì baangel bi bì ma'a n̄i a ndéfō wa n̄i n̄tsò. Ndéfō wa bo bìi baangel bi k̄i n̄ma'a n̄i Michael n̄i n̄tsò. ⁸ Lá bi le ñgha'a a ndéfō wa, kaa abwarē yǐ tsù a wa'a a mbo bo a aburē bú n̄tswe. ⁹ Bi le n̄tigē m̄fi'isè mamù'ù ndéfō wa mmà'a a n̄syé, ndéfō ma ghú a bē aa àlwènè no ya, mē bi twon̄ē n̄i Devil ñk̄i n̄twon̄ē n̄i Satan aà, mē à n̄i ñgàn̄mbwè'èsè n̄bì n̄tsim aà, bi fi'isè yǐ mma'a a

atu nsye bo bì baangel bi. ¹⁰ Mè yu'u ñjì i tɔɔnè a aburè nswonè nì mē, “Annù nyweense bè nì mîdà'à mi Nwî, nî ànnù nifɔ̃ Nwî yì'inè bo bì àdà'a Mû yî Kristo à yî mē tsìtsɔɔnè. Nlon mē nù wa mē à kî sî tē nî a nsi mî'i Nwî ñnìjè nî ìnnù a nu bìlìm bì'inè a asi'inè bo bì nìtugè aa, bì fì'isè mē yì a aburè mma'a a nsyê. ¹¹ Bì le ñgha'a yì aa nî àlè Mû Mbìnjèrè wa, bo bì nì ñìghàà nì ntoo ya yìi mē bo le sî swonè aa, bo bì àjàn mē kaa bo le ñwa'á ìbìnnù waa lìnè lá m̀banɛ ndoritè mē mbè bì fá ñtwèntif yàà ñkwo aà. ¹² Tigè ndoritè mbá aburè nì bù bìi nì tswe ghu aà! Lá ñgi'i a nu wò, m̀bá ñsyè, nì ñkì miyaa. Nlon mē Devil à sīgè mē ñzi a mbo wò nî àlwintɔɔn yì wè. Nlon mē à zi mē, nòò yì à ghù'ùtè aà.”

¹³ Ndèfò wa à yè mē a ajànè mē bì fì'isè mē yì mma'a a nsyè aa, ñfem ntsù yì, ñfurè nì m̀angyè wa mē à le ñjwe m̀mbànè wa aà. ¹⁴ Lá bì fa m̀bà mi maghoo yì ñwè mi mbaa, m̀angyè wa a darè nì mu, ñkhè no ya, ñghèe a nta'a m̀iwèè m̀iwèè, a adigè yìi mē bì le ntswe nì ñka ñko'ò yì ghu, a ñjìm ìlòò jì tarè nì àtì. ¹⁵ No ya i tīgè ñswi'i ñkì a ntsù yu tsi'i tsò ñkì miyaa, i jwu'ù ñyonè nì a ñkonè m̀angyè wá. ¹⁶ Lá ñsyè i le nzi a ñkwetè m̀angyè wa, ñja'a ntsù yì, m̀mi ñkì miyaa wa mē ñdèfò wa à le sî swi'i a ntsù yu aà. ¹⁷ Ndèfò wa à le ntīgè nlwisè ntɔɔn a nu m̀angyè wa, ñlo ñghèè yì, ñtīgè mma'a nî ñtsò a nî àbùgè ñgwè'è m̀angyè wá, a nu bo bìi mē bì lèè ndi'i Nwî ñkì nswonè nî ànnù a ñgaa Yesu. [¹⁸ A le ntīgè ñghèe ntèè yì a nî àwàn a mbèè ñkì miyaa.]

13

Ñnàà mitsè'è jya jì baà

¹ Mè yè nàà mitsè'è i fè'è nì a m̀m ñkì miyaa, ñtswe nî m̀ndɔɔn mi ñìghum nì ìtu jì sàmbaa, ìtsè'ètu nifɔ̃ jì kègè jì ñìghum i tswé a atu m̀ndɔɔn mi mya, ìkùm mbègìtè i tswé wa nî ìtú jì jyá. ² Nàà mitsè'è ya mē mē le nyè aa i le mbè tsi'i tsò takurè, m̀kòrè mi bè tsò m̀ bu'umbèè, ñtsù yì bè tsi'i tsò yì naàngyè. Ndèfò wa a fa m̀dà'á mi bo bì àbèrè yì bo bì àdà'á yì yì wè a mbo nàà yá. ³ Atú yì yì m̀'ò a tswé nî àla'a yìi a finè tsò a zwitè naà yá, a ti bè aa bon àlà'à ya mē a le mbè zwitè yì aa a yòò mē. Annù a gha'a bè bìtsim a atu nsyè, bì tīgè ñyonè naà yá. ⁴ Bè le mmii ndèfò wa nlon mē à le mfa ada'á yì ya a mbo nàà ya aà. Bo le ñkì ntīgè mmii nî naà mitsè'è ya nswonè nì mē, “Nù yìi mē à bè tsi'i tsò nàà mitsè'è yù aa à nî wò aa è? Kè mbè bó wò kì nto aa è?”

⁵ Bì le mfa ntsù a mbo nàà ya mē à ka mfi'isè m̀ìghàà mi k̀ntèrè bo m̀ìghàà mi mbègìtè. Bì fá adà'á ghu mbo mē tá à ghìrè annù yìi à kòɔnè aa a ñjìm bìsàn m̀ìghum mi ñkwà ñtsò baà. ⁶ I le ñja'a ntsù yì mbègìtè Nwî ghu, m̀bègìtè nî ìkùm yì, nî adìgè yìi mē à tswe ghu aa, mē a la bè mē, bo bì bè bìtsim bìi mē bì tswe a aburè aà. ⁷ Bì le ñkì mfa ada'a ghu mbo mē tá à ma'a bè bì Nwî nî ñtsò ñgha'a waa. Bì le mfa ada'á ma yú ghu mbo a atú ìtsè tsim, bo bì a atu ñgwè'è bè bìtsim, nì m̀ìghàà mi tsim nî ìtoò tsimè. ⁸ Bè bìtsim bìi bì tswe fàa atu nsyè aa ka tīgè mmii nii, là'à bè bya mē, ñlògìnè a ñlògìnè m̀bi ka bì lèè ñkì'i

mikúm myaa wa múm ànjwà'ànə ntswéntii Mú Mbínjèrè wa mə bi le njwà aa njwà'ànə aa.

⁹ Nù yíi à tswe nì àtòhñè aa tá à yu'u:

¹⁰ Nù yíi mə bi tswe nì ntswá yi nì àbù'u ntsò aa,

baa tswa yi nì àbù'u ntsò i ghèè nì ghu;

nù ntsim yíi bə tswe nì nzwitə yi nì munwí ntsò aa,

baa yí kii zwitə yi nì munwí ntsò.

Ma yú a lóò nì ànnú mbii ngi'i bo bi àbiiintii a mbo bə bi Nwí

¹¹ Mè bú nyə naà mítse'ə yí mò'ò i fe'è a nsye, ntswe ni màndəŋ mi mbaa tsi'í tsó mú mbíjèrè, ñghaa tsi'í tsó ndéfo. ¹² I le ntigə nlogə ada'a naà mítse'ə yí mbíi ya tsim mbu'utə nì mbi ghu ghu nsí. Nghirə ni mə tá nsye bo bi bə bii bi tswe ghu aa tá baa mmii naà yí mbíi ya mə àlà'à ya yíi mə a le mbə zwitə yi aa, á yòò mə aa. ¹³ I ghirə nì ilənsə innú jì wè, ñghirə mò'ò i ló nì aburə nsigə nì a nsi bə. ¹⁴ Nyon a njim ilənsə innú jya mə bi le mmà'àtə mə à ka mfa'a a nsi naà mítse'ə ya aa, i tigə mbwe'esə nì bə bii bi le ntswe fàa nsye aa, nswon a mbo bo mə tá bo nanse fñkobə fi naà mítse'ə ya mə bi le nləənsə nì munwí ntsò

i kī mburə ki tswe ntii aa. ¹⁵ Bi le ŋki ma'atə mə tá à zwi mfə'ə a nu fñkobə fi naà mítse'ə yí mbíi ya a ñghirə mə fi ka ñghaa tá ki ghirə tá bi zwitə bə bya bii mə bi tuu mmii fñkobə fi naà mítse'ə fya aa.

¹⁶ Fi le ntigə ŋki ñghirə bə bitsim, bí kəgə bo bi bí wè, bii ni ñgəñkabə bo bi ñgəñəfum, bii mə à nì bə atu bo bo bi ibù'ù, mə tá bi wenə waa a abó mà'à kə a nijenə nì nsí, ¹⁷ tá ghirə mə kaa mbə nù à wa'á ayoo yuu, kə ŋki mfee ayoo ti ghə à tswe nì à wen mà ya, mə à nì ikum naà mítse'ə wa kə numba ikúm yí aa. ¹⁸ Ma yú a lóò nì mítsyè. A bon mə tá nù yí a yu'u nì ànnú àtú yi a laa ghu aa, tá à lóò numba naà mítse'ə

mə ghú. Wa à nì numbà nùmàisəŋə. Numbà yí à nì ñkhì ji nto'o nì mighum mi nto'o ntsò nto'o.

14

Mú Mbínjèrè wa bo bə bi

¹ Mè bú ñghèə ki yə, nyə a Mú Mbínjèrè wa a təə a atu nta'a Zion, bə ntsù'u ñkhì yí fùurè nì mighum mi níkwà ntsò ji níkwà tswé bo bo, bii mə bi le njwà'ànə ikum Mú Mbí ñjèrè wa nì yí Taà yí a nijenə nsi bo aa. ² Mə yu'ù ñjì nù i lo a aburə ñghaa njwù'ù tsó mñki mú ghà'atə, kə mbəŋ yíi i kumə nì tii aa. Njì ya mə mə le nyu'u aa, i le mbə aa tsó bə bu'u milon mi àŋàantə mí ghà'atə, ³ bo yəə nì ikòò yí fii fya nsí àbərə, nì a nsi njoo jya mə i tswe ntii ji níkwà aa nì a nsi bíli byá. A le ŋki nzi tsi'í bə ma bya ntsù'u ñkhì yí fùurè nì mighum mi níkwà ntsò

ji níkwà mə Nwí à le ntsu'u atú yaa fàa mbi aa, nzi a nyəgə ikòò wá. ⁴ Bə ma bya aa mbāñnè jii mə i le nləə mibii mi nú myaa mi laa kaa njwa'à sɪŋ nì ànnú ajirə bo bi bāngyè aa. Kaa bo leè njwa'à māngyè zí. Aa bo ma bú mə bo yonə Mú Mbínjèrè wa idigə tsim jii a ghèè ghu aa. Bə ma bú aa bii mə Nwí à tsù'u atú yaa a tii bə faa mbi nlogə

waa tsó miji mi mbii mii bi fu'u mfa a mbo yu bo Mú Mbínjèrè wa aa. ⁵ Kaa àbanənnù a leè njwa'á a ntsú bo fe'è, kaa bo wa'à nì àlò'ò tswé.

⁵ Kaa àbanənnù a leè njwa'á a ntsú bo fe'è, kaa bo wa'à nì àlò'ò tswé.

Baangel bya bi tarə

6 Mə bú ñyə angel yí mò'c a darə ni a ndəŋ a nji'í nìkàn ɲkɛ'ɛnə nı ɲkii yí siginè yii i lwi'i nıŋkoŋ aa a mbo bə bītsim bii mə bi le ntswe a atu nsye aa, a mbo itoò tsim, nı itəsə, ni mighàà mi tsim, ni ɲgwè'è bə bītsim; 7 ñswonə nı ɲji yí ntiì mə, “Nı ka mbo'c Nwı ɲkii mfa ni nigha'a ghu mbo, ñlonə mə nòò ntsò'òtə mısà'a yí à zı mə; nı ka mmii yu wa mə à le nnaŋsə aburə bə ñsyə, nı ɲkì miyaa, ni bı naŋəbirè aà.”

8 Angel yí mò'c, yii à ywe'e bi baa, a yón, ñswonə ni mə, “A wò mə, Babylon ɲjò'ò àla'a yí ɲwè ya a wò mə. A le ɲghirè ɲgwè'è mu ɲu ntsim i baanə milù'ù mı tii mi annu atsuurə yi yá.”

9 Angel yí mò'c, yii mə à ywe'e bi tarə aa, a yonə waa, ñswonə nı ɲji yí ntiì mə, “Nù tsu yii mə à mii naà mitsə'ə ya, kə fiŋkobè fi fya aa, kə mə à bii ɲkwerə awenə yi ya a nijənə ni nsi yu kə a abo yu aa, 10 yumbon, àa kii no milù'ù mi alwintonə Nwı mya, mə Nwı à niŋ mə tsi'í tì forə wa mùm ndón alwintonə yu aa, tá bı tigə ndi ɲgi'í ghu nu ni mò'c, bo sulphur a nsi baangel bi Nwı bii mə bi laa aa bo bı a nsi Mú Mbınjèrè wá. 11 Fili fi mò'c fi kò'c wa adigə mə bi di'í waa ghu aa ɲgòn bìnòò bi tsim. Bo ma bú mə bo le mmii naà mitsə'ə ya bo fiŋkobè fi fya aa, bo bı ɲu ntsim yii à kwèrə awenə ikumə yi ya aa, kaa bo si nı àfwetə tswé, a asi'inè kə nftugə.”

12 Ma yú a lòò nı ànnu mbii ɲgi'í a mbo bə bi Nwı, là'à bə bya bii mə bi ləə ndi'í Nwı, ɲkì nnin mántii myaa a nu Yesu aà.

13 Mə bú ɲyu'u ɲji yí mò'c i lò a aburə nswonə ni mə, “Nwà'ànə yuà ànnu, nıbɔonə a mbo bə bii mə bi kwo a mùm mbo Mmà'àmbi, nloginè tsitsón aà.” Azwı a kwi'í mə, “Mbɔonə tsi'í annu nıŋkoŋə, tá tá bo tigə ɲka miantə a nı ànwùginə yaa, ñlonə mə mighirinè mi innu myaa yonə waa aà!”

Nòò ntsò'òtə mısà'a a njwı nłw'i'í ɲjım

14 Mə ghəə bú ki yə, nyə mbà'à yí mfu'ù, ɲu yí mò'c a tswé ghu tsi'í tsó Mu ɲu, àtsə'ətu nifó gold a tswé ghu atu, munwı ñsyə mısən yí ntsə'ə a kí ntswe ghu abó. 15 Angel yí mò'c a fe'è a mùm ndámà'anwı, ñswonə ni a mbo ɲu wa mə à le ntswe wa mùm mbà'à aa ni ɲji yí ntiì mə, “Lògə a munwı ñsyə mısən ghò wa ɲka nsyə ghu, ñlonə mə nòò ñsyə mısən à kù'ù mə, ñlonə mə miji mii bi tswe ni mfu'u fàa atu nsye aa, mi nansə mə ntiì.” 16 Yu wa yii mə à le ntswe wa mùm mbà'à aa a tigə ɲghusə munwı yí wa a atu nsye, mfu'u miji myá.

17 Angel yí mò'c a bú mfe'è wa mùm ndámà'anwı ya a aburə, ɲkì ntugitə munwı ñsyə mısən yí ntsə'ə. 18 Angel yí mò'c a fe'è wa adigə nıkentə ni mò'c ni mmà'anwı, ntswe nı àdà'à a nłentə mò'c nıkentə ni mò'c ni mà'anwı aa, ñswonə nı ɲji yí ntiì a mbo angel wa mə à le ntugitə munwı ñsyə mısən wa mə à le ntsə'ə aa mə, “Lògə a munwı ñsyə mısən ghò yí ntsə'ə wa ñsyə ajuŋə miantə mi ati milù'ù mii mi tswe a atu nsye aa ghu, ñlonə mə miantə myá bən mə.” 19 Angel wa a tigə ɲghusə munwı yí wa a atu nsye, ɲghotə miantə mi ati milù'ù mya ghu ntigə ɲkwetə fyá nigho nı wè ni nıŋ milù'ù mi alwintonə Nwı; 20 bi tigə nıŋ ni yí a abeə a njım ɲkyá njò'ò àla'a yá. Aləə a tigə ɲkoŋə mfe'è wá nigho, ɲjənə ɲkò'c nywe'e tsó àtsənə tonə ləŋə, nsa'a mbə tso bıkilo metre ɲkhi ji baa ni mighum mi bù'u ntsò ji nto'o.

15

Baangel bya mə bi le ntugitə mighòò mi ɲkwǒŋ bè mī lwí'isə mya

¹ Mè tigè ɲyè alènsə annù yí wè a aburə, baangel bi sàmbaa bi tugitə mighòò mi ɲkwǒŋ bè mi sàmbaa, ma mú a bə mī nlwí'i ɲjím ɲlonj mə ma mú le ɲghìrə mə tâ àlwintəŋə Nwí tâ à kentə.

² Mè tigè nyè ɲkì miyaa ɲkè'è, mɔ'ɔ i forənə ghu, mə yə bè bya mə bi le mà'à ɲtsya naà mɪtsə'ə ya, ni fɪŋkobə fi fya, a bə nàà ya mə ɪkùm yi ni bə numba aa, bi təə wa mbɛɛ ɲkì miyaa ɲkè'è ɲtugitə mɪlonj mi àŋ ɲààntə mə Nwí à fa a mbo bo. ³ Bo le si yəə nī ɪkòò Moses ɲgàŋàfà'a Nwí, ɲkii nyəə nī ɪkòò Mú Mbɪɲjərə wa, ɲswonə ni mə,

“Innú jii mə wò Mmà'àmbi Nwɪŋgòŋ Mbu'utəmbi o ghìrə aa, à ni innù jii wè,

ɲbə innùsyámbo,

mbə innù jii tsìnə,

ɲbə innù ɲɲkəŋ ɲgòŋ bìnòò bí tsimə,

mba Mfò ɲgù'u ɲgu'u!

⁴ Mmà'àmbi, ɲù yii mə kaa mbə wa'à gho ka mbo'ɔ,

ɲgha'asə nī ɪkùm gho aa, à nī wò aa ɛ?

A ni tsi'i wò mə ò laa mmàŋsə.

Itòò tsim i ka yí zǐ ki gha'asə nòò

ɲlonj mə ɪtsinə innù jo bi ghìrə mə i fe'è ɲlaa aa.”

⁵ Ma ya ghè mə ki tsyá, mə yə ɲdámà'anwí, là'a Adigə yí nànsə nlaa ya a múm ɲtǎŋ ɲghotə, a ɲa'anə a aburə. ⁶ Baangel bi sàmbaa bi fe'è wa múm ɲtǎŋghotə, ɲwe'ɛ ɪtsə'ə jii fù'ù jii tsèɛŋkə, ɲwe'ɛ mɪkò mi gold a migò bo, ɲtugitə mighòò mi ɲkwǒŋ bè mi sàmbaa a mbo bo. ⁷ Ayoo ya mə a tswe ntì aa yí fùùrə a ti tii jya ji ɲikwà, a fa ɲkanə gold ji sàmbaa, jii i le nluu nī àlwintəŋə Nwí yii mə à tswentì ɲlwí'i ɲɲkəŋ aa, a mbo baangel bya bi sàmbaa. ⁸ Adigə yí nànsə nlaa ya a le ntigə nluu ni filí fii fi le si fè'ɛ a mum ɲgha'a ni Nwí bo bi a mum mɪdà'a yu.

Kaa ɲù a wa'à àjàŋə mə mbə yu kuu wa múm Adigə yí nànsə nlaa ya zǐ, ɲywe'ɛ a noò yii mə mighòò mi ɲkwǒŋ bè mya mi sàmbaa, a mbo baangel bya bi sàmbaa mi mē.

16

Ikəŋ alwintəŋə Nwí jyá

¹ Mè yu'u ɲjii ɲù i ló a ndámà'anwí, a tɔŋnə ɲghaa nī tii ɲswonə ni a mbo baangel bya bi sàmbaa mə, “Fè'ɛ ɲghèè nī ɲswi'i ɲkanə àlwintəŋə Nwí jya ji sàmbaa a atú ɲsyé.”

² Angel yí ɲtyámɔ̀ à le ɲghèè ɲswi'i yii akanə ya a atu nsyɛ, ɲlà'a ntso'ɔ jii bi jii swèrə ɲswerə i fe'è a nu bè ɔ̀ii mə bi le ntswe nī àwənə naà mɪtsə'ə ya a nu bo ɲkii mmii fɪŋkobə fi fya, aa.

³ Angel yii mə à ywè'ɛ bi baa a gheè ɲswi'i yii akanə ya a nī ɲkì miyaa yí wè i bəŋ ntigə mban nī àləw ɲù yii à kwo aa, ɲjoò tsim jii i le ntswe ntì wa ɲkì miyaa yí wè aa i kwokə.

⁴ Angel yii mə à ywè'ɛ bi tarə aa, a gheè ɲswi'i yii akanə ya a mɲkì mi miyaa bo bi a ni bɪnəŋəbɪrə bi bəŋkə ɲtigə aləð. ⁵ Mè yu'u angel wa yii mə Nwɪŋgòŋ à ləw mə àa nɛntə ɲkì aa a swonə mə, “Wa ɲjò jú jii mə o ɲɲə a nu bo aa i ku'unə,

wò wa mē ò tswe, mē ò le ŋki ntswe aa, mbə yu wa yĩ mē à làa màŋsə aà.

⁶ Nlon mē bē le nsaansə aləə bē bi Nwĩ bo bi à yi ŋgǎŋntoo Nwĩ, ò kī mē mfa aləə a mbo bo mē tã bo no. Aà ŋgi'ĩ yĩ ì kù'unə a mbo bo aà.”

⁷ Mē yu'u ŋjĩ ì lô a nīkentə ni mō'c ni mà'anwĩ ònyə'ə nswonə ni mē “ŋjə Mmà'àmbi Nwĩŋgɔŋ Mbu'utəmbi, wa ŋjò jya ku'unə a annũ nĩŋkonə.”

⁸ Angel yĩ à ywē'e bi nīkwà a ghē'è òswi'i yĩ akan yā a ntsũ nĩnòò, Nwĩ a ma'atə mē tã nòò à tɔɔ bē ni mō'c. ⁹ Nòò à le ntigə nloo ni mǎnjĩ yĩ à swèrə aà, n̄tɔɔ bē, bo tigə mbəgitə ikum Nwĩ mē à tswe ni mǐdà'a a atú ighòò ma jú aà, ŋkaa ŋki'ĩ mǎntiĩ myaa bəŋkə ŋgha'asə Nwĩ.

¹⁰ Angel yĩ mē à ywē'e bi ntaà, a ghē'è òswi'i yĩ akan yā a nĩ àbərə naà mĩtsə'ə yā, ala'a yi yā yĩ à le si bu'utə aa a bəŋ a tigə ntswe a mǔm mǎfi idigə. Bə tigə n̄tsaa nĩ iləə jyaa nlon ŋgi'ĩ yā mē bo le si yə aà. ¹¹ Ŋkii ntigə mbəgitə nĩ Nwĩŋgɔŋ a aburə nlonə nyanə bo bi ilà'a ntsə'c jya, là kaa ŋki'ĩ ibi yĩ bo le si ghìrə aa mà'atə.

¹² Angel yĩ mē à ywē'e bi nto'o aa a ghē'è òswi'i yĩ akan yā a nĩ ŋkĩ Euphrates yĩ wè aà. Ŋkĩ ì tigə òyoo ghu tsim, a ntaŋtə mǎnjĩ a mbo bĩfò bii mē bi ló a mbĩ n̄sa'a nòò aà. ¹³ Mē yə ìzwĩ jĩ swèrə ji tarə, ì kirə tsò m̄njɔɔ, mi fe'è ni a ntsũ ndəfò wa bo bi a ntsũ naà mĩtsə'ə yā, ni a ntsũ ŋgǎŋntoo mbwe'esə. ¹⁴ Ma jú a bə ìzwĩ demon jya mē ì ghìrə innũ jĩ yēyerə aà. Ìzwĩ ma jú ì fe'è ŋghēe a mbo bĩfò bĩ fāa mbi bĩtsim mē bi ghotə waa tã bo tan̄tə ntsò, òyi mà'a wa n̄ji yĩ ŋwé Nwĩŋgɔŋ mbu'utəmbi. ¹⁵ (“Yə, wa mē zĩ tsi'ĩ tsò ònyərə, mbɔɔnə a mbo ŋjò yĩ mē à tswe nīkərə, ntswe nĩ ìtsə'ə ji aa, ta tã à wa'à ghìrə ŋka ŋkarə nswèrə òswèrə òndirisə nĩ atú yi.”)

¹⁶ Ìzwĩ jya ì tigə ŋghotə bĩfò bya wa adigə mē bi twonə a ni nìghàa ni baHeber ni Armageddon aà.

¹⁷ Angel yĩ mē à ywē'e bi sàmbaa aa, a ghē'è òswi'i yĩ akan yā a mfə'ə, mē yu'u ŋjĩ yĩ n̄ti ì fe'è a ndámà'anwĩ, a nĩ àbərə yā nswonə ni mē, “Wa bi ghìrə mǎ!” ¹⁸ Mbəŋ ì le si tigə ŋwa'akə, ŋjĩ ì koò, mbəŋ ì kumə, òsyē ì tsiginə a ni mǎnjĩ yĩ kaa bi leē ŋki'ĩ yə, òloginə a ajāŋə mē bē le ntswe fāa atu n̄syē aà, òsyē ì le n̄tsiginə a ni mǎnjĩ yĩ n̄ti. ¹⁹ Njò'c àla'a yĩ ŋwé yā ì yātə itii ji tarə. Njò'c ila'a itoo ì wokə. Nwĩ a wa'atə njò'c àla'a yĩ ŋwé, Babylon, ŋghìrə mē tã à kyəsə ndón mǎlù'ù mi alwintəŋ yĩ yĩ òswèrə òswerè yā. ²⁰ Bìkĩŋkì bi tsim bi ghē'è mbwekə, mǎnta'a mĩ wè mi tsim kī mbwekə. ²¹ Mǎwèè mi mbəŋ mĩ wè mĩ òndirə òndirə, mbə tsò b̄kilò mighum mi ntaà, mi lô a aburə ŋwo nyigə bē, bo tigə mbəgitə Nwĩ òlonə aghòò mǎwèè ma yā. Aghòò ma yā a le mburə òswerè aà swèrə.

17

Nt̄i àkwàrə yā

¹ Angel wa yĩ mò'c a t̄iti baangel bya bi sàmbaa mē bi le ntugitə ìkan jya jĩ sàmbaa aa, a zĩ a mbēe mē òswonə mē, “Zi! Mē aa òndirə n̄jò yĩ mē ì ka kuu a nú n̄ti àkwàrə yā mē à tswe a atu m̄ŋkì mĩ ghà'atə aà, ² là'a akwàrə yā mē b̄fò bi mbi bù jĩ akwàrə bo bo aà. Bə bi mbi bù bi bàànə mē ni mǎlù'ù mi akwàrə ma yā.” ³ A tigə òlogə a gha a

múm Azwı, bı'i yu gheè a nta'a miwèè miwèè, mè yê mánjyè a ko'c a atu nàà mıtse'ə i ghə'ə boò, ñluu ni mikùm mi mbəgıtə Nwı a nu yu. Ntswe ni itu ji sámbaa ni mindonj mi nighumə. ⁴ Mánjyè wa à le njwe'ε itsə'ə jı bəgıtə jı atınduu bo jı ghə'ə boò, njwe'ε nú yı ní njoo jıi bı nanse ní àtì gold, ní njgò'c atınduu, ní njoo atınduu. A le ntugıtə ndónj gold a abo yu, i luu ni ñnu jı swèrə bo bı ififwe innu jıi i lo wa ní ànnu njı àkwàrə yu. ⁵ Bı njwà'anə ìkùm yıi i le ntswe ní njı'ı ànnu alò'òsə aa ghu nijenə ni nsi mə, “Babylon yı njwè, ñdè bı ìkwàrə bo bı yı ñnu jı swèrə fàa nsyè.” ⁶ Mè yê mánjyè wa a baanə ní àləə bə bı Nwı, bo bı ní àləə bə bıi mə bı le nzwıtə nlonj mə bı le si swonjə annu Yesu aà. Nòò yıi mə mè le nyə mánjyè waa, ànnu nanse ntsya ghá. ⁷ Lá angel wa a betə gha mə, “Ànnu a tsya a gho aa a ya aa ε? Wa mə ka swonjə annu alò'òsə yıi mə a tswe nlonjə mánjyè ghú, mə nàà mıtse'ə yú mə i tswe ní itu ji sámbaa ni mindonj mi nighum i bə'è aà. ⁸ Wa nàà mıtse'ə yú mə ò yə aa, i le ntswe ntìi a noò mò'ó. La kaa i si ntìi bú ntswe. I ka fè'ε wa múm àtaa yı tsò ntso ya, i ghèc tá bı ta ngı'i ghu nu. Bè bıi bı tswe fàa a atu nsyε, bıi mə kaa bı le nki'ı mikùm myaa wa múm ànjwà'ànə ntswéntìi njwà'anə, a noò mə Nwı à le nnanse mbi aa, ànnu aa yı tsyà waa a nyə nàà mıtse'ə yú, mə i le ntswe ntìi, kaa nki'ı ntìi bú ntswe, mə i ka yı bənjə bú zı aà.

⁹ “Ma yú a loò ní àmòòntə yıi mə a tswe ní mıtseyè. İtu jya ji sámbaa à laa mbə mınta'a mıi mə mánjyè ghú à tswe ghu, ¹⁰ nki mbə bifò bı sámbaa bıi mə bı bı ntaà wò mə. Yı mfuürə à tswe mə ghu, yı mfuürə aa bónj kı zı. A bə zı bonj à ka tswe aa tsi'ı a ni mú àtìi noò. ¹¹ A njhèc a ni nàà mıtse'ə ya, mə i le ntswe ntìi a noò mò'c, lá kaa njwà'a ntìi bú ntswe aa, à bə aa mfo yıi à ywe'e bı nifwaa aà, à bə aa yı mò'c a titìi bya bı sámbaa, a ghèc nii aa mə bı ta ngı'i ghu nú.

¹² “Mindonj mya mi nighum mə ò ghìrə nyə aa, àa bifò bı nighum, bıi kaa bı burə tı mıda'a mi nifò kwèrə. Bo ka yı kwèrə mıda'a mi nifò a njgaa yı mfuürə bo bı nàà mıtse'ə yá a ni nòò yı mfuürə. ¹³ Ma bú bı tswe ní àmòòntə yı fùürə, i kii fa mıda'á myaa bo bı adà'á yaa a mbo nàà mıtse'ə yá. ¹⁴ Bo bo ka yı mà'a Mú Mbınjèrə wa ní ntsò tá Mú mbınjèrə wa bo bı bə bıi mə bı tswe bo bo aa, bı twonjə waa, ntso'c waa, bı yonjə nii ní ntìi waa tsımə aa, tá à bo bə bı ma bú gha'a waa, ñlonj mə à laa mbə Mmà'àmbi bı mmà'àmbi, mbə Mfo bifò.”

¹⁵ Angel wa a swonj a mbo mə mə, “Mınki mya mə ò ghìrə nyə àkwàrə ya a tswé ghu aa, àa bə, mbə nnòò bə, mbə itoo itoo, nki mbə mighàà mi ila'à. ¹⁶ Mindonj mya mi nighum mə ò ghìrə nyə aa, bo bı nàà mıtse'ə ya ka yı bàa akwàrə ya, i kwèrə njòò tsım jıi mə à tswe ni ju aa, i tigə mà'àtə yı nswèrə nswèrə, i kurə njyánú yı, i tòò yı ni mo'c bwesə. ¹⁷ Nlonj mə Nwıngónj à nıj mə a múm ntìi bo mə tá bo ghìrə annu yıi mə à tántə aa, a ajànə mə bo ka tswe ní àmòòntə yı mo'c, i fa mıda'a mi nifò nyaa a mbo nàà mıtse'ə ya, i ywe'e a noò yıi bı ka yı lwensə nighàà ni Nwı aà. ¹⁸ Mánjyè wa mə ò ghìrə nyə aa, àà njò'ó àla'a yı njwè ya, mə i tswe ni mıda'á a atu bifò bı fàa atu nsyε aà.”

18

Ajánə mə Babylon à wó aà

¹ Ma yú a ghè mē ki tsyá, mē yē angel yí mò'c a lô a aburē nsigē, ntswe nī adà'à yí wē, ñwèèñē yí i ke'è ñsyé ntsim. ² A tōññē ñghaa nī ñjī yí ñtì ñswōñ mē,

“Á wò Mè! Babylon, ñjò'ò àla'a yí ñwè ya à wò mō!

A tìgē mē ñbē aa ndùgē bīdemons,

àdìgē alèèntē izwī jī bī ìtsim

ñbē idìgē alèèntē bīsin bītsim bīi bē baa aà.

³ Nlōñ mē itōò tsim nò mē mìlù'ù mí tìi mí ñghirē innú atsuùrē mí mya mbaanē.

Bifò bī tsim fāa nsyē bī kī ñghirē innú mághàbē bo bo.

Ngāñntañ mītāà fāa atu nsyē i kī mē ñfu'u ñkabē yí ñwè nī àfù'u annú ñjī àkwàrē yí yá.”

⁴ Mē bú ñyu'u ñjī yí mò'c i ghaà a aburē nswōñē nī mē,

“Fè'è ñì ghūu bē bā, ñì ma'atē yí mfe'ē ghūu;

tā wa'à lò ñghirē ìbī yí wa yí tsu,

tā Nwī à wa'à lò ñkī ññj njó yí ya a nu bù;

⁵ Nlōñ mē bī tànṭē mē ìbī waa i sa'à ñkò'c nywe'e a aburē,

Nwī a kī ñwa'atē ìbī yí tsim.

⁶ Nì kwī'inē annú yīi à lē sī ghìrē,

ñtē'ē ñkwī'inē ìbī yí ñgaa jī baà.

Ññj mìlù'ù ghū ndōñē, mīi mí tīi ntsyàtē mīi mē à lē sī fa aa, ñgàà jī baà.

⁷ Tsò mē à lē sī ñee nī nú ñkīi ñjī nī ñbī ntērē aa,

kī ñañsē mfa ñgī'i bō àjēññē ghū mbo tsi'í maa ajāñē.

Nlōñ mē à lē sī swōñē a múm ñtīi yu mē, ‘Mē bē aa ñfò màñgyē, ññaññē a abērē mē!

Kaa mē sī ñkwī'i bē, kaa mē aa yí wa'à kī ñkīi ñjēññē,’

⁸ maa ajāñ, ñgī'i i ka yí kuu ghū nu a atú ñjwī yí ñfùùrē,

mē ñìghòò nī nzwitē bē, ñì àjēññē, nī ñjī yí ñtīi,

tā bī kī ntōo yí a mò'c;

ñlōñ mē Mmà'àmbī Nwīñgōñ yīi à tsērē mē isa'à yí aa à tswe nī mīdà'à.”

⁹ Bifò bī nsyē bù bya bīi mē bī lē sī ghìrē annú mághàbē bo bo ñkīi ñjī nī ñbī bo bo aa, ka yí kī yè'è lèrē nī àkīi yaa, a noò yīi baa yí yè tá bī tōo yí tá fīlī tìgē ñkò'c aà; ¹⁰ baa yí tìgē tēa a asa'a agha'a i bō'c nī ñgī'i yí ya, i swōñē nī mē,

“Wemēè! Wemēè! Wò ñjò'ò àla'a yí ñwè,

wò ñjò'ò àla'a Babylon yí ñwè!

Tsi'í a nī mú àtīi noò, bī ghènsē mē ñññj njo a nu wò!”

¹¹ Ngāñmītāa jī fāa nsyē yè'è nī Babylon ñjēññē, ñlōñ mē kaa mbē ñù à wa'à ayoo mītāa ghū bú ñghēē nyuu; ¹² kaa mbē ñù waa bù ñyuu, gold, kē silva, ñgò'c atìndùù, kē njoo atìndùù, ìtsè'è atìndùù jī fù'ù jī sigìnē jīi bī ñañsē nī linen, ìtsè'è atìndùù jī bagitē, ìtsè'è silk nī ìtsè'è jīi i ghè'è boò aà, ñbuu iti tsim jīi mē i tswe nī àyà'à yí sigìnē aa, ñjoo tsim jīi mē bī ñañsē nī mìsōñ mì nsōō aa, ñjoo tsim jīi bī ñañsē nī ñtī itìndùù aa, njoo jīi mē bī ñañsē nī àtīi bronze, iron, nī marble, ¹³ ñjoo jīi i lùmē ñso'otē tso, cinnamon, ñjoo aghò'ò, ñjoo jī lùmtē, mē, frankinsense, mìlù'ù, mīghurē, abaa yīi bī ñañsē ñghò'ò, mìsāñ,

bĩŋko'ò ñjĩm, nĩ m̀binjèrè, b̀lèŋə bo b̀ikaligə, nĩ ìbù'ù, b̀è b̀ii bi tswe ntii aà. ¹⁴ Ngàŋmitaa jya i swonə mə,

“Njoo jya tsim jii mə ntii ghu i le si yè'ètə aa i khè mə gho nghèè yi, afù'ù yo tsim bo bi njoo jii siginə tsim jii mə o tswonə noo ghu mum aa i ghèè mə ntso, kaa o ka yĩ wa'à bù nyə!”

¹⁵ Bè b̀ii mə bi le si tanə mitaa nĩ njoo mà jú aa, ntswè nĩ àbii yĩ ghà'atè ghu aa, ka tigə təə a asà'a agha'a, i bo'ò nĩ ñgi'i ya mə i kuu ghu nu aa, i tigə yè'è nĩ tii ñjəŋə i swonə ni mə,

¹⁶ “Wemèè! Wemèè! Njò'ò àla'a yĩ ñwè ya mə bi le ñwe'e nĩ itso'ə atindùù jii fù'ù jii siginə jii bi nanse ni linen, bo bi jii bagitə nĩ jii ghè'è boò

bi tsi'i ni gold, nĩ ñgò'ò atindùù nĩ mbũm njoo atindùù aà!

¹⁷ Tsi'i a ni mù àtii noò bi ghènsə mə mbwesə afù'ù mà yũ tsimè.”

Itu ngàŋntii ìban, b̀è bi tsim bii bi kuu abanə ŋki aa, ñgàŋntii ìban, bo bi b̀è bi tsim bii bi fà'a a múm ŋki aa, bi le ntigə ntəə a asà'a agha'a, ¹⁸ ñyə'ə nĩ àjàŋ yii mə bo le nyə fili fya fi ko'ò a nĩ njò'ò àla'a ya mə a le si khi aa, mə,

“A ni yuu njò'ò àla'a yii mə i leè mbə tsi'i tsò njò'ò àla'a yĩ ñwè yulà aa e!”

¹⁹ Bo le ntigə ñkumə nĩ àtú yaa nĩ àbirè, a àjàŋ yii mə bo le si yè'è ñjəŋə, ñnanse nyə'ə nswonə ni mə,

“Wèè ñgi'i, Wèè ñgi'i njò'ò àla'a yĩ ñwè yũ

Bè b̀ii bi le ntswe nĩ ìban a múm ŋki ghu aa, le ntigə ñgàŋkabə jii wè ñlonə afù'ù yi yà!

Tsi'i a atu mù àtii noò, a bwè mə!

²⁰ Ka ndoritè nĩ ñlonə mə a wò mə aa mbã aburə,

bè bi Nwĩ nĩ ngàŋntoo Kristo, nĩ ñgàŋntoo Nwĩ,

ñlonə mə Nwĩ à ñjə mə njo a nu Babylon ñlonə innũ jii mə à le nghirè a nu bù aà!”

²¹ Angel yĩ mò'ò yii à le ntswe ni midà'a aa a bwèè ñgò'ò yii i le mbə tsò ñgò'ò àbaa yĩ ñwè aa, nima'a a múm ŋki miyaa yĩ wè aa, nswonə mə,

“Aà àjàŋ yii mə bi ka kii mà'a njò'ò àla'ə Babylon tsi'i nĩ mitsə'è, kaa tá ñu tsù à yi ñwa'à yi bù nyə.

²² Kaa bi ka yĩ wa'à bù ñyu'u ñji m̀lòŋ, kə ñji ñgàŋnyəè ìkòò, kə ñji m̀ban m̀ tòn, kə ñji ntàn,

kaa bi ka yĩ wa'a a mum wò bù ñyu'u;

kaa bi ka yĩ wa'à ñũ àbofà'à

a mum wò bù nyə,

kaa wa'ă ñji ñgò'ò àbaa

a mum wò bù ñyu'u;

²³ kaa tá ñkà'à lām

i wa'ă a mum wò bù ñta;

kaa wa'ă ñji ñdoo ñyò'ò kə yĩ múŋgen

a mum wò bù ñyu'u;

ñlonə mə ngàŋmitaa jo jii wè jya le mbə aa bè b̀i wè b̀ii mə bi le ntswe a atu nsye aà,

ò le bwe'esè itoò tsim nĩ innũ b̀isòrè jo jya aà.

²⁴ Aləə nu ngàŋntoo Nwĩ, bo bi àləə nu b̀è bi Nwĩ,

bo bi à yĩ b̀è bi tsim bii bi leè ñzwitə fàa nsye aa,

bi le nyø a njò'ò àla'a Babylon.”

19

Baburø doritø ajànø mø àla'a Babylon a wo aà

¹ Ma yú a ghæ mæ ki tsa, mæ yu'u àyoo yí mɔ'ɔ a ghaà nî tî tsi'í tso ñji mambêm ñnòò a aburø, a tɔɔnè ñswonø ni mæ, “Alleluia, ànnú nyweensø bè, ni ñgha'a, ni mîttî mi tswe aa a mbo Nwĩngɔɔn yí'inè,

² ñlon me ñjò ji i ku'unø a annú ñĩkonø.

A ñnø mæ njo a nú ñttî àkwàrè ya mæ kà bùùrø a atu nsye yù ni ñòɔkòdàn yí waa

A kwí'inè mæ àjànø mæ à le nsaansø aløø ɔɔɔafà'á ji aa ghu nú.”

³ Bo ku'usè mbu ntɔɔnø nswonø ni mæ,

“Alleluia! Fìli fii fi fè'è ghu aa, fi kɔ'ɔ nî ñdøn, ñlwi'i ñĩkonø.”

⁴ Bìlii bya mighum mi mbaa ñtsò ji ñikwà bo bì ñjoo jya mæ i tswe ntîi aa ji ñikwà, i wô a nsye, mmii Nwí mæ à ɔɔɔnø wa abèrè aa, ñswonø ni mæ, “Amen. Alleluia!”

Ñiyɔ'ɔ ni Mú Mbĩnjèrè nyâ

⁵ Nji i ló wa abèrè, ñzi nswonø ni mæ,

“Ka ɔɔɔafà'á nî Nwĩngɔɔn yí'inè mbá bu ɔɔɔafà'á ji tsim, bù bìi nî bɔ'ɔ nii, bè bì kègø bo bì bì wè.”

⁶ Mè bú ñyu'u ayoo yíi mæ a bæ tsi'í tsò ñji mambêm ñnòò, i koò tsi'í tsò mĩjwù'ùnè mi ñki, ñkii ñkoo tsi'í tsò mbèɔn yí ñwè i kùmè, ñswonø ni mæ,

“Alleluia! Nlon mæ Mmà'àmbi Nwĩngɔɔn yí'inè, Mbu'utèmbi a sa'a mbi aà.

⁷ A bì'inè ka ndoritø ɔɔɔntø nii mfa ni ñgha'a ghu mbó, ñlon mæ ñiyɔ'ɔ ni Mú Mbĩnjèrè wa nî zì mæ.

Bi kè mæ ñtaɔtø a mĩngèn yí.

⁸ Bi fà mæ itsè'è jì fù'ù jì siginè jii i laa ñjèɔɔkè aa mæ tâ à wè'è” (itsè'è jì fù'ù jì siginè ma jù, àà itsinè innú jii bè bi Nwí ghèrè aà).

⁹ Angel wa a swonø a mbo mæ mæ, “Ñwà'ànø annú yulà: Mbɔɔnø a mbo bè bìi mæ bi twonø waa mæ tâ bo yí ñji ñiyɔ'ɔ ni Mú Mbĩnjèrè wa aà.” A bù ñku'usø nswonø a mbo mæ mæ, “Wa aa tsi'á ànnú ñĩkonø yíi mæ a swonø Nwí aà.” ¹⁰ Mè wô a nsye ghu mikòrè mæ mæ mii yí, lá a swonø a mbo mæ mæ, “Tsuu annú ma yú ló ghèrè! Wa mæ bè aa ñu àkòrè ghò a múm afà'á, bo bì ñu àkòrè bìlím bo bìtsim bìi mæ bi tswa annú ñĩkonø ya yíi mæ Yesu à le ɔɔɔhèrè a laa aà. Mii bæ Nwí.” Nlon mæ annú ñĩkonø ya yíi mæ Yesu à le nswonø a laa, àà àzwí ntoonwí.

Yu wa yíi à kɔ'ɔ ləɔø yí m'fù'ù wa aà

¹¹ Mè yø àbùrè ɔɔa'anè. Mè lĩ ñyø a ləɔø yí m'fù'ù, ñu yíi mæ à kò'ɔ ghu atu aa, bi twonø nii ni Yu yíi mæ fà'á nî ñttî yí tsim a mbo Nwí. A lèntø innú ñkii mma'a ni mĩntso ni mĩnñi yíi à tsinø aà. ¹² Mí'í mi mi khí tsi'í tsò ñlwà mɔ'ɔ, itsè'øtu nifò jì kègø jì ghà'atè i tswé ghu atu, bí ɔɔa'anè ñkùm ghu, yíi mæ kaa ñu dån à sè zi ntsyàtè yí. ¹³ A wè'è itsè'è jii mæ bì murø a nî àløø, ñkùm yíi bi twonø nii ghu i bæ Nighàà ni Nwí. ¹⁴ Ntsũntso aburø i wè'ekè itsè'è jì fù'ù jì siginè, jii mæ i fu'u tsi'í fù'ù ñjèɔɔkè aa, ñkɔ'ɔ bìlənø bí fù'ù ñyonø nii. ¹⁵ Munwi ñtsò yí

ntsə'ə a fe'è ghu ntsù, mbə yï mə a wă itoo gho aà, yumbəŋ, à ka yï ki sa'a waa nî ñgwànə àtì. Aa yï tigə nñj milù'ù mi alwintəŋ ni mî àfi mi'i mi Nwĩŋgəŋ Mbu'utəmbi myá. ¹⁶ Bi ŋwa'ànə ìkùm yï mɔ'ɔ a nî àtsə'ə yu bo bi a nitù'u yu, mə, Mfò bífò, nî Mmà'àmbi bi mmà'àmbi.

¹⁷ Mə yə angel a təə a ntsù noò, n̄təŋnə n̄təŋəŋə ni b̄is̄iŋ bi ts̄im b̄ii bi le si d̄arə ndəŋ a n̄ji'i n̄ik̄aŋ aa, n̄swəŋ a mbo bo mə, “Zi ŋghotə n̄i, ŋka mb̄e ni ikòò yï wè wa mə Mmà'àmbi à kà'a aà. ¹⁸ A ŋkurə n̄jyānū b̄ifò, ni n̄jyānū b̄it̄a bi n̄tsò, n̄jyānū b̄è bi wè, n̄jyānū b̄iləŋə bo bi yï b̄ikɔ'ɔ bi ləŋə, n̄i n̄jyānū b̄è b̄its̄im, yï ibù'ù ni yï b̄è b̄ii bi si ibù'ù b̄è, yï b̄è bi wè bo bi yï b̄è bi kègə.” ¹⁹ Mə yə n̄aà m̄itsə'ə ya n̄i b̄ifò b̄i f̄aa nsȳe, ni m̄intsù mi n̄tsò myaa, bi ghotə mə bi m̄a'a a yu wa yï à kò'ɔ ləŋə wa aa, bo bi yï n̄ts̄untsò n̄i n̄tsò. ²⁰ Bi le n̄tswa n̄aà m̄itsə'ə ya n̄i àbù'u n̄tsò bo bi ŋḡaŋntoò m̄bwe'esə wa mə à le ŋghirə innū j̄i ȳeyerə ghu n̄si, m̄bwe'esə b̄è b̄ii mə bi le n̄tswe n̄i àwenə n̄aà m̄itsə'ə ya, ŋki ŋgha'asə f̄iŋkobè fi fya aà. Bi le mmà'à waa bi baa a atù n̄t̄i wa a m̄um àts̄umə mɔ'ɔ ya mə a khi ni sulphur aà. ²¹ Bi le n̄tigə ŋwa abugè b̄è ni munw̄i n̄tsò yu wa yï à le ŋkɔ'ɔ ləŋə yï n̄fù'ù wa aà. A b̄è munw̄i n̄tsò wa mə à le si fe'è ghu n̄tsù aà. B̄is̄iŋ bi ts̄im le ŋkurə n̄jyānū jyaa jya mbè'e ito'o.

20

Ilòò jya ntsù'ù yï fùurè

¹ Mə yə angel a ló a aburə nsigə, n̄tugitə b̄ikey bi ataa yï tsò n̄tso ya, bo bi mamù'ù atsaŋə ŋkòò b̄è. ² A baŋnə a ndéfò wa, yu wa yï mə à ni alwen no ya aa, mbə Devil bo Satan aa, ŋkwerə yi a n̄i ilòò ntsù'ù yï fùurè, ³ m̄ma'a yi fya a m̄um àtaa, n̄tsetə n̄tsù yï, n̄s̄iŋ atù yï n̄i àwenə a le mə t̄a à tsuu itoo itoo b̄i ki bwe'esə, nywe'e a noò yï mə ilòò jya, n̄tsù'ù yï fùurè i ka yï tsyà aà. B̄e mə i tsya b̄ə boŋ baa m̄à'tè yï a ni m̄u àt̄i noò.

⁴ Mə yə ib̄ər̄ə, b̄è b̄ii mə bi fa ada'a a mbo bo mə bi ka nsa'a b̄è aa, bi tswe'tə ghu. Mə k̄i n̄bu nyə b̄è b̄ii mə bi le ŋkwyèkə itù jyaa, n̄lɔŋ aŋaŋ mə bi le si swəŋ annū n̄lɔŋ Yeso ŋki n̄lɔŋ n̄ghàà ni Nw̄i aa, bo bi b̄è b̄ii bi le n̄tuu mm̄ii n̄aà m̄itsə'ə ya ni f̄iŋkobè fi fya aa, kaa ŋki'ì n̄i àwenə yi ya a n̄ijenə ni n̄si bo k̄ə a mbo bo tswé aà. Bo le nyweenə ni n̄wo, n̄tigə mbu'utə mbi bo bi Kristo a n̄i iloo ntsù'ù yï fùurè. ⁵ Kaa abugè b̄iku bi b̄è a le ŋwa'à ni n̄wo yweenə, nywe'e a noò yï mə ilòò jya n̄tsù'ù yï fùurè i le n̄tsyà aà. Aa n̄iwàà ni nyweenə n̄wo n̄i n̄tsyà m̄b̄ii. ⁶ Mb̄oɔnə yï ñwè a mbo ñu yï mə à ywèenə ni n̄wo a t̄it̄i n̄iwàà ni b̄è ni n̄tsyàmb̄ii aà. Aa ki laa m̄aŋsə. Kaa n̄wo n̄i mə mi ywe'e mi mbaa aa kaa mi s̄i n̄i àdà'à a nu ma buù b̄è tswé. Ma buù b̄è ka yï b̄è ŋḡaŋm̄a'anw̄i a mbo Nw̄i bo bi a mbo Kristo, i tigə bu'utə mbi bo bo, a n̄jim ilòò ntsù'ù yï fùurè.

⁷ Nòò yï mə ilòò jyà n̄tsù'ù yï fùurè ka yï tsyà aa, t̄a bi fi'isə Satan wa atsaŋ yu, ⁸ t̄a à fe'è mbwe'esə itoo jya mə i tswe a ni m̄ibuu mi atu nsȳe mù mi n̄ikwà aa, là'a Gog ni Magog, i ghotə waa, n̄dùù waa i gha'a n̄tsyà awàŋə ŋki miyaa yï wè, t̄a bo bo tan̄tə n̄tsò. ⁹ Bo tigə m̄benə a sogyè, n̄tsyà idigə j̄i ghà'àtè f̄aa a atu nsȳe, ñgh̄e ŋkarisə a baligə wa yï mə b̄è bi Nw̄i bya bi tswe ghu aa bo bi ñjò'ò àla'a ya mə

Nwí à kòṅṅè aà. Lâ, mɔ'ɔ i lô a aburə nsigə ntɔɔ waa, ¹⁰ bi tswá Devil wa mə à bwè'èsè waa laa, n̄ma'a wa a múm àtsúmə mɔ'ɔ sulphur, wa adigə yíi mə nàà m̄tsə'ə ya bo bi ñgàṅntoò m̄bwe'esè wa tswə ghu aà. Tâ bo tigə nyə ṅgí'i ghu ní àsí'inè bo bi ñitugə nlwí'í n̄ñkɔṅṅè.

¹¹ Mè bú ñyè mamù'ù àbèrè yí fù'ù, ñu a ṅaṅnè ghu, ñsyè bó m̄bà'à àbùrè khè ñlo ghu nsi ṅghèè waa. Kaa àdìgə ntswé àyaa a wa'à bē. ¹² Mè yə b̄iku bya, b̄i wè bo bi b̄i kègə, b̄i təəntè wa nsí àbèrè, bi ṅa'akè ñwà'ànè. Mè bú ñyè bi ṅa'à àṅwà'ànè yí mɔ'ɔ, ma ya a bē àṅwà'ànè ntswènt̄t̄i. Bi tigə ñsa'a ni m̄isa'a mi b̄iku bi bē, ñyonṅè ní ìnnù j̄ii mə bi le ṅghìrè bi ṅwa'ànè wa a múm ñwà'ànè jya aà. ¹³ N̄k̄i miyaa yí wè i fi'isè bē b̄ii mə bi le ṅkwokə ghu mum aa, ñwo bo bi àla'a b̄iku bi bē k̄i m̄fi'isè bē b̄ii mə bi le ṅkwo ntswe a mum bo aa, bi sa'à waa a ní ìnnù j̄ii bi le ṅghìrè aà. ¹⁴ Bi sà'à m̄, ñtigə m̄ma'a N̄wo bo bi Ala'a b̄iku bi bē wa a mum àtsúmə mɔ'ɔ. Ma yú a bē ñwo n̄i mə ní ywe'e mi m̄baa aà, là'a ataa mɔ'ɔ yá; ¹⁵ ñu yíi mə kaa bi le ṅwa'á ikúm yi wa múm àṅwà'ànè ntswènt̄t̄i yə aa, bi ma'à wa múm àtsúmə mɔ'ɔ.

21

Abùrè yí fii bó ñsyè yí m̄fi

¹ Mè tigə ñyè a aburə yí fii bo bi ñsyè yí m̄fi; ñlonṅ mə à le tí bə aa boṅ àbùrè yi m̄b̄ii bo ñsyè yí m̄b̄ii ya i tsyà m̄, kaa ṅk̄i miyaa yí wè kaa i wa'à k̄i m̄bu mbə. ² Mè tigə ñyè ñjò'ò àla'a yí ñlàà ya mə à ní a Yerusalem yí m̄fi aa, a lô a aburə a mbo Nwí ñsigə, m̄bə tsi'í tsò m̄ṅgèn yíi mə bi n̄aṅsə m̄ ṅwe'e itsè'è ñyɔ'ɔ ji a tigə ñghèè ní a n̄tsi'í ndoò yí aà. ³ Mè yu'ù ñj̄i ñu i ghaà ní t̄i, ñlo aa wa abèrè, ñswonṅè ni mə, “Yè ñi, wá ñtɔ'ò Nwí i z̄i m̄ ñtigə ntswe a t̄it̄i bə. Nwí à ka tigə k̄i tswè bo bo, tâ bo tigə mbə bē bi, tâ Nwí yumbon̄ tâ à tswè bo bo; ⁴ Nwí à ka yè'è m̄làà mi tsim a mi'í bo, kaa tâ ñwo wa'à bù m̄bə, kaa tâ àjəṅṅè, kè ñyè'è, kè ñyù'ù ñyàṅṅ, kaa tâ i wa'à bù m̄bə, ñlonṅ mə ìnnù jya mə i le ntswe a ní m̄bi yí m̄b̄ii ya aa i tsyà m̄ aà.”

⁵ Yu wa mə à le ṅaṅnə wa abèrè aa a swonṅ mə, “Yè ñi, mə ghìrè n̄joo tsim tsits̄on̄ i tigə j̄i fii.” A le ṅk̄i m̄bu nswonṅ a mbo m̄ mə, “Ñwà'ànè yulà ànnù ñlonṅ àa tsi'í ànnù n̄ñkɔṅ, yíi mə mbə bē yu'u m̄b̄ii aà.” ⁶ A bú ñswonṅ a mbo m̄ mə, “Wa m̄ ghìrè mə ìnnù tsimè! Mè ní Alpha ṅk̄i mbə Omega, m̄bə n̄lòḡinè ṅk̄i mbə nlwí'isè. A mbo ñu yíi mə ñj̄i ṅk̄i yaṅṅ n̄i aa, m̄ ka fa ṅk̄i wa mə i lô ní nanəbirè wa mə ṅk̄i ntswènt̄t̄i fè'è ghu aa, tâ à no tsi'í tí tú. ⁷ N̄u yíi mə à mà'a ntsyà aa, a ka tswè ní ñjoo mà j̄u m̄ m̄ kà'a aa, tâ m̄ bə Nwí yí, tâ à bə mú ghà. ⁸ Lâ a ṅghèè ni bē b̄ii bi bo'ɔ aa, bē b̄ii bi s̄i Nwí bii aa, kè ñgàṅatsùurè, ní ñgàṅnzwitə bē, ní ñgàṅajirè, ni bisòrè, ñgàṅmii m̄ñkɔbə bo bi ñgàṅabaṅnənnù bitsim, bo aa yí tswè aa wa múm àtsúm mə a khi ní mɔ'ɔ bo sulphur, m̄bə ñwo n̄i ní ywe'e mi m̄baa.”

Yerusalem yí m̄fi wá

⁹ Angel wa yí mɔ'ɔ a t̄it̄i baangel bya bi s̄amba mə bi le ntugitə ñkan̄ jya ji s̄amba mə i le nluu ní ñjò ji nlwí'í ñj̄im jya ji s̄amba aa, a ghaà a mbo m̄ ñswonṅ mə, “Zi tâ m̄ d̄i'í m̄ṅgèn, ṅgwè Mú M̄binjèrè wa a mbo wò.” ¹⁰ A tigə ñlògə gha a múm Azwí, ṅghèè ní m̄ a atu n̄ta'a yí

wè, ndi' i Yerusalem, njò'ò àla'a yí nlaà ya a mbo mè, a fe'è a aburè a mbèe Nwí, nsigè nzi ni a nsye, ¹¹ ñhweenè ni nìgha'a ni Nwí, ñhwèenè yí i bə tsó ñgò'ò atìndùù yí i tsyànə a nyə aa, tsó jasper, ñjɛɛŋkə tsó crystal. ¹² Nkya yí i le ntii ñki nsa'a aa, i le ñkarisə Yerusalem wá, ñkya wa i tswé ni mintsù mi ibù'ù. Bi le ñjwà'ànə mikum mi ñgwè'ènda bə bi Israel bya ñghúm ñtsò ji baa, wa ni mintsù mi ibù'ù. ¹³ Mintsù mi ibù'ù le ntswe a mbi nsà'a nòò mi ntarè, ñtswe a mbi àtu mi ntarè, ñtswe a mbi ntii mi ntarè, ñki ntswe a mbi ñtso nòò mi ntarè. ¹⁴ Nkya njò'ò àla'a wa i le ntswe ni ñgò'ò àtsənda ñghím ñtsò baà, bi ñwa'ànə mikum mi ñgǎntoo Mú Mbijèrè jya ñghúm ñtsò baa ghu.

¹⁵ Angel wa mè à le ñghàà a mbo mè aa, à le tugitə figè yí bi le nanşə ni gold aa, a mfigè njò'ò àla'a ya, bo bi mintsù mi ibù'ù mya, ni ñkya wa ghu. ¹⁶ Mbèe njò'ò àla'a jya ji ñikwà i le ñkù'ùnə, nsà'atə yí bə mbwà yí ku'ùnə, a figè njò'ò àla'a ya, ni àti yi yá, i bə bīkilo metre 2,400, nsà'atə yí, mbwà yí, ni ñhènə yí le mbə tsi'í ñgīñ ñgīñ. ¹⁷ Angel wa à le ñki mfigè ñkya njò'ò ala'a wá, i bə bi metres 66, ñyoñə aa ni figè yí bə bitsim figè ni ñjoo ghu aà.

¹⁸ Bi le ñghùrə ñkya wa aa ni jasper, àla'a ya a bāñnə ñnanşə mbə tsi'í gold, nta tsó ñkè'è yí i laa aà. ¹⁹ Bi le ntsè'e ñgò'ò atsəñkya jya ni ñgò'ò atìndùù, ñgò'ò yí mbīi i le mbə jasper, yí ñyòntə bə sapphire, yí i ywè'e ji tarə aa bə agate, yí mè i ywè'e ji ñikwà aa bə emerald, ²⁰ yí i ywè'e ji ntaà aa bə onyx, yí i ywè'e ji nto'o aa bə carnelian, yí i ywè'e ji sàmbaa aa i bə chrysolite, yí i ywè'e ji nifwaa aa bə beryl, yí i ywè'e ji bù'ù aa bə topaz, yí i ywè'e ji ñghum aa bə chrysoprase, yí i ywè'e ñghúm ñtsò mò'ò aa i bə jacinth, yí i ywè'e ñghúm ñtsò baa aa i bə amethyst. ²¹ Mintsù mi ibù'ù mya ñghúm ñtsò baa le ñki mbə njoo itìndùù ntsò baà; bi ghìrə ñtsùbù'ù wa yí mò'ò yí mò'ò aa ni mbùm ñjoo atìndùù yí fùurə. Mfāñnə njò'ò àla'a ya i nanşə mbə gold, ntanə tsó ñkè'è.

²² Kaa mè le ñwa'a ndámà'anwí wa njò'ò àla'a yé, ñlon mə ndámà'anwí yí i le mbə Mmà'àmbi Nwīngōñ Mbu'utəmbi bo Mú Mbīñjèrè wá. ²³ Kaa njò'ò àla'a ya wa'à ni ñnòò, kə sañ mə tá à ka nta ghu lóò, ñlon mə ñgha'a ni Nwí ni ta ghu tsó ñkà'à. Mú Mbijèrè wa a bə lám njò'ò àla'a yá. ²⁴ Itoo fàa mbi ka yí tigə karə aa wa múm ñkà'a yu. Tá bífò bi tsim fàa nsye tà bi zì ni ñgha'a nyaa ghu. ²⁵ Kaa baa yí wa'à mintsù mi ibù'ù mya a si'inə ka ntsetə; kaa itugə ka yí wa'à ghu ka mfii. ²⁶ Bi ka yí lógə ñgha'a ni itoo jī fàa mbi bo bi àfù'ù yaa i zī ni yu wa a múm njò'ò àla'a. ²⁷ Kaa ayoo nsīñ yí tsù kaa a ka yí wa'à ghu kuù, kə bə ñù yí mè a ghìrə innù jī swèrə, kə ñù yí mè a tswèe ìbāñnənnù aa. A ka yí kuu tsi'í bə bīi mè bi ñwa'anə mikum myaa wa múm àñwà'ànə ntswèntii Mú Mbijèrè yá aà.

22

¹ Angel wa a gheè ni mbīi ndi' i ñki miyaa ñkí ntswèntii wa a mbo mè, i jɛɛŋkə tsi'í tsó crystal, nlo wa abərə Nwi bo bi yí Mú Mbīñjèrè wa ² ñkoñə nsigə wa a titii mfāñnə njò'ò àla'a, wa aghəñə ñki miyaa a mbèe tsim, àtí ntswèntii a təə ghu, ñtswe ni mbuu mīntā mi ñghúm

ñtsò baà. Nj̄koonə ni m̄ntà mi mya a atu s̄n̄hə a atu s̄n̄hə. Iȳəŋ ati ma ya i ɛ nstwe aa a ŋghùrə ìtoo itoo ghu.

³ Kaa mbə bi wa'á ayoò tsu ȳi mə ndòò Nwí i tswe ghu ma m̄m njò'ò àla'a ȳ. Lá tá àbèrə Nwí bo ȳi M̄ Mb̄inj̄èrə wa, tá à baŋnə ntəə ghu. Tá ŋḡanf̄à'á j̄i ka mm̄i n̄i. ⁴ Bo ka ȳi k̄i yə ns̄i ȳi tá b̄i k̄i ŋwa'anə ik̄um ȳi a nijenə ni n̄si bo. ⁵ Kaa itugə i ka ȳi wa'à bù mbə, kaa tá bo wa'à n̄i waa ŋkà'à l̄am k̄ə ŋkà'à n̄nòò bú ŋka n̄lɔɔ, ñlonj̄ mə Mmà'àmbi Nw̄iŋgòŋ àa ȳi bə ŋkà'à waa. Tá bo tigə mbu'utə mbi bo bo ñlwi'i n̄iŋkonə.

Ajàŋə mə Yesu à ka ȳi z̄i àà

⁶ Angel wa a swonj̄ a mbo mə mə, “Wa annu yula mə mə swonj̄ aa à n̄i ànnu n̄iŋkonj̄ ŋkù'ùnə a mbii aà.” Wa Mmà'àmbi Nw̄iŋgòŋ mə a fa Azwí ȳi a mbò ŋḡantoo j̄i jya aa, à tòò mə angel mə tá à zi nd̄i'i annu ȳi a tswe n̄i ŋgh̄ensə mf̄è'è aa a mbò ŋḡanf̄à'á ȳi. ⁷ Yesu a swonj̄ mə, “Yə n̄i, wa mə z̄i tsi'í ts̄its̄onj̄!” Mb̄oonə a mbo n̄u ȳi mə a lèə innu j̄i mə àŋwà'ànə yulà a swonj̄ mə i ka ȳi f̄è'è aà.

⁸ Aa mə j̄on ȳi mə mə yu'u ŋki nyə innu ma j̄u aà. Nòò wa mə mə yu'u ŋki nyə innu ma j̄u aà, mə ɛ ŋwò a mikòrə angel wa mə à ɛ nd̄i'i innu ma j̄u a mbo mə aa mə mə m̄i ȳi, ⁹ lá a swonj̄ a mbo mə mə, “Tsuu ajàŋə annu ma ȳu l̄ə gh̄irə! Wa mə bə aa n̄u àkòrə ghò a m̄m af̄à'à bo b̄i n̄u àkòrə bil̄im bo, ŋḡantoo Nwí, bo b̄i b̄e b̄i mə b̄i lèə innu j̄i mə àŋwà'ànə yulà a swonj̄ aà. M̄i bə Nwí.”

¹⁰ A bù n̄swonj̄ a mbo mə mə, “Tsuu ntoo ȳi mə àŋwà'ànə ma ȳu a swonj̄ nlonj̄ innu j̄i mə ka ȳi f̄è'è aa a alò'òsè l̄ə lèə ñlonj̄ mə wa nòò à tigə a abò. ¹¹ Tá n̄u ŋgh̄irə innu j̄i b̄i tá à gh̄e n̄i mb̄i a ŋka ŋgh̄irə innu j̄i b̄i, tá n̄u ȳi mə a gh̄irə innu n̄siŋə aa tá à gh̄e n̄i mb̄i ŋka ŋgh̄irə innu n̄siŋə. Tá n̄u ȳi mə a gh̄irə innu j̄i i tsinə aa, tá à gh̄e n̄i mb̄i ŋka ŋgh̄irə innu j̄i i tsinə aà. Tá n̄u ȳi mə à làa aa, tá à k̄i ntswe nlaa.”

¹² Yesu a swonj̄ mə, “Wa mə z̄i tsi'í ts̄its̄onj̄! Ntugitə m̄its̄ò'ònə mi af̄à'à, i z̄i i ts̄ò'ò af̄à'à n̄u n̄tsim i yòŋə a n̄i ànnu ȳi à ɛ mf̄à'à aà. ¹³ Wa mə n̄i Alpha ŋki mbə Omega, mbə n̄tsyà mb̄i ŋki mbə nj̄irə nj̄im, mbə nloginə ŋki mbə nlwí'ís̄ə.

¹⁴ “Mb̄oonə a mbo b̄e b̄i b̄i s̄i'í mə its̄ə'ə jya a laa, ñlonj̄ mə mbə bo j̄i f̄intà fi ati fi ntswént̄i fya, ŋki n̄tsya ni m̄ants̄u mi ibu'u mya, ŋkuu wa njò'ò àla'à. ¹⁵ Bulà b̄e ka ȳi t̄əə a abeə kaa wa'à ghu kuù, m̄bu jya, n̄i b̄is̄òrə, ni ŋḡanj̄irə jya, ni ŋḡanj̄z̄witə b̄e, ni ŋḡanj̄mm̄i b̄inw̄i b̄i adàŋə àdàŋə, ni n̄u n̄tsim ȳi mə à k̄ŋ ŋgh̄irə innu mbwe'esə aà.

¹⁶ “Wa mə Yesu, mə tòò angel ghà a mbo bù, ni n̄too yulà a mbo ŋghotə jyá. Wa mə laa mbə ntigə ŋḡigə bo b̄i nanj̄birə David wá, mbə f̄inj̄onj̄ fi t̄itugə f̄i fi ta aà.” ¹⁷ Azwí ya n̄i M̄iŋḡen wa swonj̄ mə, “Z̄i.” Tá n̄u ȳi mə à yu'ù aa, tá à swonj̄ mə, “Z̄i.” Tá n̄u ȳi mə n̄j̄i ŋk̄i i yanj̄ n̄i aa tá à zi, tá n̄u ȳi mə a yè'ətə aa, tá à kw̄erə ŋk̄i ntswént̄i t̄i t̄i.

¹⁸ Mə wà'àsə a n̄u n̄tsim ȳi mə a yu'u ntoo ȳi mə i f̄è'è f̄aa a m̄m àŋwà'ànə yulà ȳi mə a swonj̄ n̄i innu j̄i mə i ka ȳi f̄è'è aà. Mbə n̄u tsu à ku'usə annu ghu bonj̄ Nw̄iŋgòŋ à ka ȳi k̄i ku'usə n̄i n̄ghòò ni ŋkw̄onj̄ b̄e nya mə b̄i ŋwa'anə f̄aa m̄m àŋwà'ànə aà. ¹⁹ Mbə n̄u tsu a fi'itə n̄ghàà n̄i tsu f̄aa m̄m àŋwà'ànə ntoo yu'ù ȳi mə a swonj̄ n̄i innu

jĩi mē i ka yĩ fè'è aa, boŋ Nwĩngòŋ à ka yĩ kii kwere a yĩi atii fĩntà fĩ
ati fĩ ntswèntì fya mē a tswe wa múm n̄jò'ò àla'a yĩ n̄làà maŋsə ya aa,
mē bi ŋwa'anə fāa múm àŋwà'anə aà.

²⁰ Yu wa yĩi mē à swõŋ innũ ma jũ aa, à swõŋ mē, “A laa mē mē zĩ
tsi'ĩ tsìtsòŋè.” Amen. Zĩ a Mmà'àmbĩ Yesu.

²¹ Tā ìbõŋ Mmà'àmbĩ Yesu tā ì tswe a mbo bē bi Nwĩ bi tsimè. Amen.